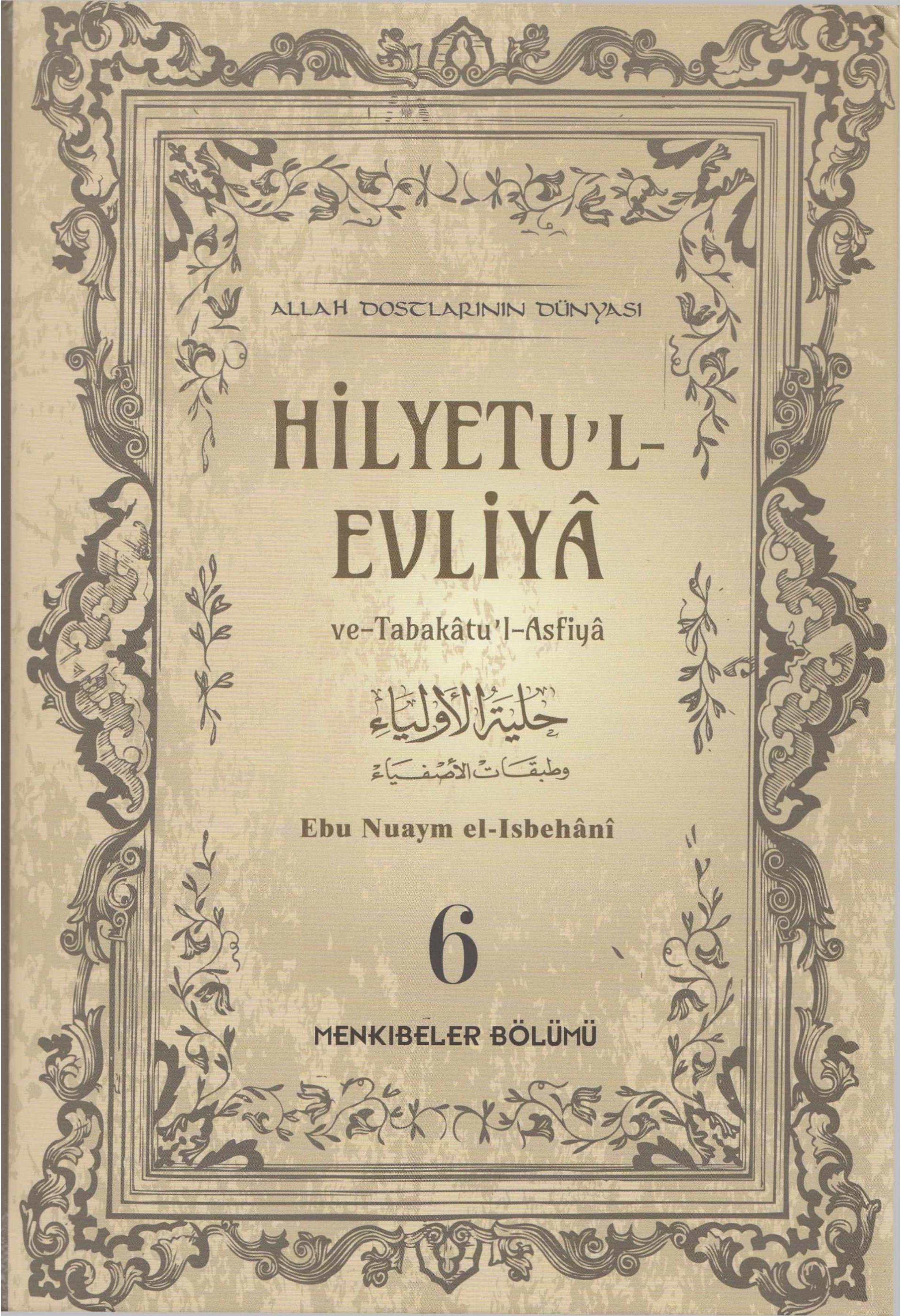

ALLAH DOSTLARININ DÜNYASI
HİLYETU'L-EVLİYÂ
ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ
حلية الأولياء
وطبقات الأصفياء
Ebu Nuaym el-Isbehânî
6
MENKIBELER BÖLÜMÜ

Hilyetu'l-Evliyâ
1. baskı – İstanbul
Cilt 6
Ocak 2015
Özgün adı: Hilyetu'l-Evliyâ ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ
Yazarı: Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-Isbehânî (öl. 430/1038).
Arapça neşirleri: 10 cilt, Kahire 1351-1357/1932-1938; Dâru's-Seâde, Mısır 1974; 12 cilt, yayına hazırlayan: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1418/1997).
İSBN: 978-605-4659-10-4

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız
Redaksiyon: Yusuf Özbek
Kapak: Edib Agagjyshi
Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.
Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11
Bağcılar/ İSTANBUL
Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi
www.ocakyayincilik.com
OCAK YAYINCILIK
Millet Cad. Gülsen Apt.
No. 19 Kat: 4 D. 7
Yusufpaşa
Aksaray, İstanbul
GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

HİLYETU'L-EVLİYÂ

EBÛ NUAYM el-ISBEHÂNÎ

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b.

İshâk el-Isbehânî

(öl. H. 430/M. 1038)

Cilt 6

İÇİNDEKİLER

İbrâhîm b. Edhem

Onlardan biri de Ebû İshâk İbrâhîm b. Edhem'dir. Basiretli, dirâyetli, azimli ve kararlı bir kişiliğe sahipti. Marifetle desteklenmiş, mülâtefe ile yardım görmüş biridir. Hadislerde maktû ve zayıf rivâyetleri bırakıp merfû ve mevsûl hadislerle ilgilenmiştir. Yolu Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) şeriatı ve dayanağı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözleriydi. Hayrın ve Allah'a ulaştıranların dostu, fitnenin ve arzuların muhalifi olmuştur.

Denilir ki: "Tasavvuf, cömertlik, nezaket ve kalbin hoş kokup temiz olmasıdır."

(١١٢٧٣)- [٣٦٨/٧] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ بَشَّارٍ وَهُوَ خَادِمُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، يَقُولُ: قُلْتُ: " يَا أَبَا إِسْحَاقَ، كَيْفَ كَانَ أَوَائِلُ أَمْرِكَ حَتَّى صِرْتَ إِلَى مَا صِرْتَ إِلَيْهِ، قَالَ: غَيْرُ ذَا أَوْلَى بِكَ، فَقُلْتُ لَهُ: هُوَ كَمَا تَقُولُ رَحِمَكَ اللَّهُ، وَلَكِنْ أَخْبَرَنِي لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَنْفَعَنَا بِهِ يَوْمًا، فَسَأَلْتُهُ الثَّانِيَةَ، فَقَالَ: وَيْحَكَ اشْتَغِلْ بِاللَّهِ، فَسَأَلْتُهُ الثَّالِثَةَ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنْ رَأَيْتَ !، قَالَ: كَانَ أَبِي مِنْ أَهْلِ بَلْخٍ، وَكَانَ مِنْ مُلُوكِ خُرَاسَانَ، وَكَانَ مِنَ الْمَيَاسِرِ، وَحُبِّبَ إِلَيْنَا الصَّيْدُ، فَخَرَجْتُ رَاكِبًا فَرَسِي، وَكَلْبِيَ مَعِي، فَبَيْنَمَا أَنَا كَذَلِكَ فَثَارَ أَرْنَبٌ أَوْ ثَعْلَبٌ، فَحَرَّكْتُ فَرَسِي، فَسَمِعْتُ نِدَاءً مِنْ وَرَائِي: لَيْسَ لِذَا خُلِقْتَ، وَلا بِذَا أُمِرْتَ، فَوَقَفْتُ أَنْظُرُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، فَقُلْتُ: لَعَنَ اللَّهُ إِبْلِيسَ، ثُمَّ حَرَّكْتُ فَرَسِي، فَأَسْمَعُ نِدَاءً أَجْهَرَ مِنْ ذَلِكَ: يَا إِبْرَاهِيمُ، لَيْسَ لِذَا خُلِقْتَ، وَلا بِذَا أُمِرْتَ، فَوَقَفْتُ أَنْظُرُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً فَلا أَرَى أَحَدًا، فَقُلْتُ: لَعَنَ اللَّهُ إِبْلِيسَ، ثُمَّ حَرَّكْتُ فَرَسِي، فَأَسْمَعُ نِدَاءً مِنْ قُرْبُوسِ سَرْجِي: يَا إِبْرَاهِيمُ، مَا لِذَا خُلِقْتَ، وَلا بِذَا أُمِرْتَ، فَوَقَفْتُ، فَقُلْتُ: أَنْبَهتُ، أَنْبَهتُ، جَاءَنِي نَذِيرٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَاللَّهِ لا عَصَيْتُ اللَّهَ بَعْدَ يَوْمِي ذَا، مَا عَصَمَنِي رَبِّي، فَرَجَعْتُ إِلَى أَهْلِي فَخَلَّيْتُ عَنْ فَرَسِي، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رُعَاةٍ لأَبِي، فَأَخَذْتُ مِنْهُمْ جُبَّةً، وَكِسَاءً، وَأَلْقَيْتُ ثِيَابِي إِلَيْهِ، ثُمَّ أَقْبَلْتُ إِلَى الْعِرَاقِ، أَرْضٌ تَرْفَعُنِي، وَأَرْضٌ تَضَعُنِي، حَتَّى وَصَلْتُ إِلَى الْعِرَاقِ، فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا، فَلَمْ يَصْفُ لِي مِنْهَا شَيْءٌ مِنَ الْحَلالِ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ عَنِ الْحَلالِ، فَقَالُوا لِي: إِذَا

أَرَدْتَ الْحَلالَ فَعَلَيْكَ بِبِلادِ الشَّامِ، فَصِرْتُ إِلَى بِلادِ الشَّامِ، فَصِرْتُ إِلَى مَدِينَةٍ يُقَالُ لَهَا: الْمَنْصُورَةُ وَهِيَ الْمِصِّيصَةُ، فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا، فَلَمْ يَصْفُ لِي شَيْءٌ مِنَ الْحَلالِ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ، فَقَالُوا لِي: إِنْ أَرَدْتَ الْحَلالَ الصَّافِيَ فَعَلَيْكَ بِطَرَسُوسَ، فَإِنَّ فِيهَا الْمُبَاحَاتِ وَالْعَمَلَ الْكَثِيرَ، فَتَوَجَّهْتُ إِلَى طَرَسُوسَ، فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا أَنْظُرُ الْبَسَاتِينَ، وَأَحْصِدُ الْحَصَادَ، فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ عَلَى بَابِ الْبَحْرِ إِذْ جَاءَنِي رَجُلٌ فَرَآنِي أَنْظُرَ لَهُ بُسْتَانَهُ، فَكُنْتُ فِي بَسَاتِينَ كَثِيرَةٍ، فَإِذَا أَنَا بِخَادِمٍ قَدْ أَقْبَلَ وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ، فَقَعَدَ فِي مَجْلِسِهِ، ثُمَّ صَاحَ: يَا نَاظُورُ، فَقُلْتُ: هُوَ ذَا أَنَا، قَالَ: اذْهَبْ فَأْتِنَا بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَطْيَبِهِ، فَذَهَبْتُ فَأَتَيْتُهُ بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ، فَأَخَذَ الْخَادِمُ رُمَّانَةً فَكَسَرَهَا، فَوَجَدَهَا حَامِضَةً، فَقَالَ لِي: يَا نَاظُورُ أَنْتَ فِي بُسْتَانِنَا مُنْذُ كَذَا وَكَذَا تَأْكُلُ فَاكِهَتَنَا، وَتَأْكُلُ رُمَّانَنَا لا تَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ؟ ! قَالَ إِبْرَاهِيمُ: قُلْتُ: وَاللَّهِ مَا أَكَلْتُ مِنْ فَاكِهَتِكُمْ شَيْئًا، وَمَا أَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ، فَأَشَارَ الْخَادِمُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَمَا تَسْمَعُونَ كَلامَ هَذَا؟ ! ثُمَّ قَالَ: أَتُرَاكَ لَوْ أَنَّكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، مَا زَادَ عَلَى هَذَا، فَانْصَرَفَ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ذَكَرَ صِفَتِي فِي الْمَسْجِدِ، فَعَرَفَنِي بَعْضُ النَّاسِ، فَجَاءَ الْخَادِمُ وَمَعَهُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ أَقْبَلَ مَعَ أَصْحَابِهِ اخْتَفَيْتُ خَلْفَ الشَّجَرِ، وَالنَّاسُ دَاخِلُونَ، فَاخْتَلَطْتُ مَعَهُمْ وَهُمْ دَاخِلُونَ وَأَنَا هَارِبٌ، فَهَذَا كَانَ أَوَائِلَ أَمْرِي وَخُرُوجِي مِنْ طَرَسُوسَ إِلَى بِلادِ الرِّمَالِ " (١١٢٧٤)-[٣٦٩/٧] وَرَوَى يُونُسُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبَلْخِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، وَزَادَ فِي هَذِهِ الْقِصَّةِ " إِذَا هُوَ عَلَى فَرَسِهِ يَرْكُضُهُ، إِذْ سَمِعَ صَوْتًا مِنْ فَوْقِهِ: يَا إِبْرَاهِيمُ، مَا هَذَا الْعَبَثُ، ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لا تُرْجَعُونَ﴾ اتَّقِ اللَّهَ، وَعَلَيْكَ بِالزَّادِ لِيَوْمِ الْفَاقَةِ، فَنَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ، وَرَفَضَ الدُّنْيَا، وَأَخَذَ فِي عَمَلِ الآخِرَةِ "، حُدِّثْتُهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بِشْرٍ الْبَلْخِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَابِدِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمَانَ

İbrâhîm b. Edhem'in hizmetçisi İbrâhîm b. Beşşâr anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem'e: "Ey Ebû İshâk! Sen önceleri neler yaşadın ki en son bu hale geldin?" diye sorduğumda: "Bunu bilmemen senin için daha iyidir" karşılığını verdi. Ben: "Allah rahmetini senden esirgemesin! Dediğin doğrudur; ama yine de bana anlat; belki Allah bir gün bununla beni de faydalandırır" dedim ve aynı şeyi ikinci kez sordum. Bana: "Yazık sana! Sen Allah'ın sana emrettiklerini ifa etmeye çalış!" karşılığını verdi. Ben üçüncü

kez sorarak: "Ey Ebû İshâk! Eğer uygun görürsen bana anlatmanı istiyorum!" dedim. Bunun üzerine başladı anlatmaya:

Babam Belh ahalisindendi ve Horasan'ın sultanlarından birisiydi. Kırlara çokça çıktığı için avcılığı da bize görev olarak vermişti. Bir defasında atıma bindim, köpeğimi de aldım ve ava çıktım. Gezinirken önümden bir tavşan veya bir tilki fırladı. Peşinden atımı harekete geçirince arkamdan: "Sen bunun için yaratılmadın ve senden istenen de bu değil!" şeklinde bir ses işittim. Durup sağıma soluma baktım, ancak kimseleri göremedim. İçimden: "Allah, İblis'e lanet etsin!" dedim ve tekrar atımı sürdüm. Ancak bu kez daha yüksek bir şekilde: "Ey İbrâhîm! Sen bunun için yaratılmadın ve senden istenen de bu değil!" diye bir ses işittim. Yine durup sağıma soluma bakındım, ancak yine kimseleri göremedim. Tekrar: "Allah, İblis'e lanet etsin!" dedim ve atımı sürdüm. Bu sefer eyerimin altından: "Ey İbrâhîm! Sen bunun için yaratılmadın ve senden istenen de bu değil!" şeklinde bir ses işittim. Yine durdum.

Kendi kendime: "Bu bir uyarı! Uyarıldın! Âlemlerin Rabbinden bana bir uyarıcı geldi. Vallahi, Allah beni koruduktan sonra bu günden itibaren ona asla isyan etmeyeceğim!" dedim ve evime geri döndüm. Atımı bırakıp babamın çobanlarından birine gittim. Ondan bir cübbe ile bir giysi aldım ve üzerimdeki giysileri de ona bıraktım. Sonra Irak'a doğru yola çıktım. Dere tepe aşarak sonunda Irak'a ulaştım. Irak'ta günlerce çalıştım; ancak helal lokma kazanabileceğim bir işle karşılaşmadım. Sonra oradaki bazı hocalara helal bir işi sorduğumda bana: "Helal olan işleri istiyorsan Şam bölgesine gitmen lazım" dediler. Yola çıkıp Mansûra (Massisa) denilen bir şehre ulaştım. Orada da günlerce çalıştım ve yine helal lokma kazanabileceğim bir iş bulamadım. Kentin bazı hocalarına helal bir iş sorduğumda bana: "Saf helal olan işleri istiyorsan Tartus'a gitmen gerek. Zira orada mubah olan birçok iş bulabilirsin" dediler. Oradan çıkıp Tartus'a gittim. Tartus'ta da günlerce çalıştım. Bahçelerde bekçilik yapıyor ve ekinleri biçiyordum. Bir defasında bahçenin denize bakan kapısında oturmuşken bir adam geldi ve kendisine ait bahçeye daha fazla özen göstermemi istedi. O zamanlar birçok

bahçeye bakıyordum. O esnada arkadaşlarıyla beraber bir bahçenin sahibi geldi. Bahçedeki yerine oturduktan sonra: "Ey bekçi!" diye seslendi. Ben de: "Bekçi benim!" karşılığını verdim. Adam: "Git ve bulabildiğin en iri ve en tatlı narlardan topla da gel!" dedi. Gidip en iri narlardan toplayıp getirdim. Adam içlerinden bir narı alıp kırdı; ancak ekşi buldu. Bana: "Ey bekçi! Şu şu zamandan beri bahçemize bakıyor, meyvelerimizden ve narlarımızdan yiyorsun. Hâlâ hangi narın tatlı, hangisinin ekşi olduğunu öğrenemedin mi?" deyince ben: "Vallahi şimdiye kadar meyvelerinizden hiç yemedim; onun için hangisinin tatlı, hangisinin de ekşi olduğunu bilmiyorum" karşılığını verdim. Bunun üzerine adam arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi: "Bunun dediğini duyuyor musunuz?" Sonra bana dönüp: "Yerinde İbrâhîm b. Edhem olsaydı bundan daha iyisini yapamazdı" dedi ve oradan ayrıldı. Adam ikinci gün insanların içinde benim bu durumumu anlatınca bazıları beni tanıdı. Bunun üzerine adam bir grup insanla birlikte bahçeye geldi. Onun geldiğini gördüğümde hemen ağaçların arkasına saklandım. İnsanlar bahçeye girerken ben de aralarına karıştım. Onlar bahçeye giriyorlardı; ama ben çıkıp oradan kaçıyordum. İşte benim bu hâlim böyle başladı ve bu olaydan sonra hemen Tartus'tan ayrılıp çöldeki diğer kentlere doğru yöneldim.

Yûnus b. Süleymân el-Belhî de İbrâhîm b. Edhem'den benzer bir kıssayı rivâyet eder; ancak bu rivâyetinde şu ziyade vardır: İbrâhîm b. Edhem av sırasında atını koştururken yukarıdan şöyle bir ses işitir: "Ey İbrâhîm! Bu başıboşluk da nedir? «**Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?**»[1] Allah'tan kork ve yoksun kalacağın gün (âhiret) için azığını hazırla!" Bunun üzerine İbrâhîm atından iner ve o andan itibaren dünya nimetlerine yüz çevirip kendini âhiret için amellere verir.

---

[1] Mü'minûn Sur. 115

(١١٢٧٥)- [٣٦٩/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُسَيِّبُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: " خَرَجْتُ أَنَا، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، مِنْ خُرَاسَانَ وَنَحْنُ سِتُّونَ فَتًى نَطْلُبُ الْعِلْمَ مَا مِنْهُمْ آخِذٌ غَيْرِي "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Altmış kişilik gençlerden oluşan bir grupla ilim tahsil etmek (hadis toplamak) üzere Horasan'dan çıktık. İçimizde İbrâhîm b. Edhem de vardı. Ancak benim dışımda kimse ilmi elde edemedi."

(١١٢٧٦)- [٣٦٩/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: أَخْبَرَنَا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، فِي بِلادِ الشَّامِ، فَقُلْتُ: يَا إِبْرَاهِيمُ تَرَكْتَ خُرَاسَانَ؟ فَقَالَ: " مَا تَهَنَّيْتُ بِالْعَيْشِ إِلا فِي بِلادِ الشَّامِ، أَفِرُّ بِدِينِي مِنْ شَاهِقٍ إِلَى شَاهِقٍ، وَمِنْ جَبَلٍ إِلَى جَبَلٍ، فَمَنْ يَرَانِي، يَقُولُ: مُوَسْوَسٌ، وَمَنْ يَرَانِي، يَقُولُ: هُوَ حَمَّالٌ ! "، ثُمَّ قَالَ لِي: " يَا شَقِيقُ، لَمْ يَنْبُلْ عِنْدَنَا مَنْ نَبُلَ بِالْحَجِّ وَلا بِالْجِهَادِ، وَإِنَّمَا نَبُلَ عِنْدَنَا مَنْ نَبُلَ مَنْ كَانَ يَعْقِلُ مَا يَدْخُلُ جَوْفَهُ "، يَعْنِي الرَّغِيفَيْنِ مِنْ حِلِّهِ، ثُمَّ قَالَ: " يَا شَقِيقُ، مَا إِذَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى الْفُقَرَاءِ لا يَسْأَلُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لا عَنْ زَكَاةٍ، وَلا عَنْ حَجٍّ، وَلا عَنْ جِهَادٍ، وَلا عَنْ صِلَةِ رَحِمٍ، إِنَّمَا يُسْأَلُ هَؤُلاءِ الْمَسَاكِينُ ! "، يَعْنِي الأَغْنِيَاءَ، ثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَتَوَيْهِ، ثنا أَبُو مُوسَى الصُّورِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، مِثْلَهُ

Şakîk el-Belhî anlatıyor: Şam topraklarında İbrâhîm b. Edhem'le karşılaştım. Ona: "Ey İbrâhîm! Horasan'ı bıraktın mı?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Şam toprakları dışında rahat edemiyorum! Dinim için tepeden tepeye dağdan dağa savruluyorum. Beni görenlerin bazıları: «Delirmiş» derken, bazıları da: «Bu adam hamal!» demeye başladılar." Sonra bana şöyle dedi: "Ey Şakîk! İçimizde saygın bir konuma gelenler ne h ... de cihadları dolayısıyla bu konuma gelmişlerdir. Aksine gözüm... konuma sahip olanlar midesine giren şeylerin (yani helal ekmeğin) nereden geldiğini bilen kişilerdir." Sonra şöy... Şakîk! Allah'ın fakirlere verdiği en büyük nimet kıyam... ...ıp su

hac, cihad veya akrabaları gözetme konusunda hesaba çekmemesidir. Bunlardan dolayı şu miskinler (zenginler) hesaba çekilecektir."

(١١٢٧٧)- [٣٧٠/٧] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ مَوْلَى مَنْصُورِ بْنِ الْمَهْدِيِّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ الْخُرَاسَانِيُّ خَادِمُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: أَمْسَيْنَا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، ذَاتَ لَيْلَةٍ وَلَيْسَ مَعَنَا شَيْءٌ نُفْطِرُ عَلَيْهِ، وَلا بِنَا حِيلَةٌ، فَرَآنِي مُغْتَمًّا حَزِينًا، فَقَالَ: " يَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، مَاذَا أَنْعَمَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينَ مِنَ النَّعِيمِ وَالرَّاحَةِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ؟ ! لا يَسْأَلُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ زَكَاةٍ، وَلا عَنْ حَجٍّ، وَلا عَنْ صَدَقَةٍ، وَلا عَنْ صِلَةِ رَحِمٍ، وَلا عَنْ مُوَاسَاةٍ، وَإِنَّمَا يَسْأَلُ وَيُحَاسِبُ عَنْ هَذَا هَؤُلاءِ الْمَسَاكِينُ، أَغْنِيَاءُ فِي الدُّنْيَا، فُقَرَاءُ فِي الآخِرَةِ، أَعِزَّةٌ فِي الدُّنْيَا، أَذِلَّةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لا تَغْتَمَّ وَلا تَحْزَنْ، فَرِزْقُ اللَّهِ مَضْمُونٌ سَيَأْتِيكَ، نَحْنُ وَاللَّهِ الْمُلُوكُ الأَغْنِيَاءُ، نَحْنُ الَّذِينَ قَدْ تَعَجَّلْنَا الرَّاحَةَ فِي الدُّنْيَا، لا نُبَالِي عَلَى أَيِّ حَالٍ أَصْبَحْنَا، وَأَمْسَيْنَا إِذْ أَطَعْنَا اللَّهَ ﷻ "، ثُمَّ قَامَ إِلَى صَلاتِهِ وَقُمْتُ إِلَى صَلاتِي، فَمَا لَبِثْنَا إِلا سَاعَةً إِذَا نَحْنُ بِرَجُلٍ قَدْ جَاءَ بِثَمَانِيَةِ أَرْغِفَةٍ وَتَمْرٍ كَثِيرٍ، فَوَضَعَهُ بَيْنَ أَيْدِينَا، وَقَالَ: كُلُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ ! قَالَ: فَسَلَّمَ، وَقَالَ: " كُلْ يَا مَغْمُومُ " ! فَدَخَلَ سَائِلٌ، فَقَالَ: أَطْعِمُونِي شَيْئًا، فَأَخَذَ ثَلاثَةَ أَرْغِفَةٍ مَعَ تَمْرٍ، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ وَأَعْطَانِي ثَلاثَةً وَأَكَلَ رَغِيفَيْنِ، وَقَالَ: " الْمُوَاسَاةُ مِنْ أَخْلاقِ الْمُؤْمِنِينَ "

İbrâhîm b. Edhem'in hizmetçisi İbrâhîm b. Beşşâr es-Sûfî anlatıyor: Bir defasında İbrâhîm b. Edhem'le akşamı ettiğimizde ne bir yiyeceğimiz, ne yiyecek alacak paramız vardı. Beni üzgün ve sıkıntılı görünce şöyle dedi: "Ey İbrâhîm b. Beşşâr! Allah hem dünya, hem de âhirette fakir ve miskinlere hem nimet, hem de rahatlık bakımından nasıl ihsanlarda bulunmuştur, bilir misin? Allah, kıyamet gününde bunları ne zekât, ne hac, ne sadaka ve akrabayı gözetme, ne de adaletten dolayı hesaba çekecektir. Ancak asıl bunlardan hesaba çekilecek olanlar, dünyada zengin âhirette fakir, dünyada aziz âhirette de zelil olan miskin (zavallı) kişilerdir. Onun için üzülüp dertlenme. Allah'ın sana takdir ettiği rızık garantilidir ve mutlaka sana gelecektir. Vallahi dünyada asıl sultanlar biziz! Zira henüz dünyadayken

rahatlığa ve huzura kavuşmuş, Allah'a itaat içinde olduktan sonra hangi durumda akşamlayıp sabahladığımıza aldırış etmiyoruz."

Bunları dedikten sonra namaza kalkınca ben de namaz için kalktım. Fazla bir zaman geçmedi ki elinde sekiz ekmek ve bolca hurmayla bir adam çıkageldi. Bunları önümüze koydu ve: "Allah merhametini üzerinizden eksik etmesin! Yiyin!" dedi. İbrâhîm b. Edhem namazını bitirip de selam verdikten sonra bana: "Ye dertli adam!" O esnada bir dilenci içeriye girdi ve: "Bana da yiyecek bir şeyler verin" dedi. İbrâhîm b. Edhem biraz hurma ile birlikte üç ekmek alıp adama verdi. Bana da üç ekmek verip kalan ekmeği kendisi yedi. Sonra da bana: "Adalet müminin ahlâkıdır" dedi.

(١١٢٧٨)- [٣٧٠/٧] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ.ح وثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ الرطابي، قَالَ: " بَيْنَا أَنَا، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَأَبُو يُوسُفَ الْغَسُولِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ السَّخَاوِيُّ، وَنَحْنُ مُتَوَجِّهُونَ نُرِيدُ الإِسْكَنْدَرِيَّةَ، فَصِرْنَا إِلَى نَهَرٍ يُقَالُ لَهُ: نَهَرُ الأُرْدُنِّ، فَقَعَدْنَا نَسْتَرِيحُ، فَقَرَّبَ أَبُو يُوسُفَ الْغَسُولِيُّ كُسَيْرَاتٍ يَابِسَاتٍ، فَأَكَلْنَا وَحَمِدْنَا اللَّهَ تَعَالَى، وَقَامَ أَحَدُنَا لِيَسْقِيَ إِبْرَاهِيمَ، فَسَارَعَهُ، فَدَخَلَ النَّهَرَ حَتَّى بَلَغَ الْمَاءُ رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، فَشَرِبَ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ يَبْدَأُ ثَانِيَةً، فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، ثُمَّ شَرِبَ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ خَرَجَ، فَمَدَّ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا يُوسُفَ، لَوْ عَلِمَ الْمُلُوكُ وَأَبْنَاءُ الْمُلُوكِ، مَا نَحْنُ فِيهِ مِنَ السُّرُورِ وَالنَّعِيمِ إِذًا لَجَالَدُونَا عَلَى مَا نَحْنُ فِيهِ بِأَسْيَافِهِمْ أَيَّامَ الْحَيَاةِ عَلَى مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ لَذَّةِ الْعَيْشِ وَقِلَّةِ التَّعَبِ "، زَادَ جَعْفَرٌ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ طَلَبَ الْقَوْمُ الرَّاحَةَ وَالنَّعِيمَ، فَأَخْطَئُوا الطَّرِيقَ الْمُسْتَقِيمَ، فَتَبَسَّمَ، ثُمَّ قَالَ: مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا الْكَلامُ؟

İbrâhîm b. Beşşâr er-Rattâbî bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Ebû Yûsuf el-Ğasûlî ve Ebû Abdillah es-Sehâvî ile birlikte İskenderiye'ye doğru gidiyorduk. Yolda Ürdün Nehrinin yanına vardığımızda dinlenmek üzere oturduk. Ebû Yûsuf el-Ğasûlî yanındaki kuru ekmekleri çıkardı. Onları yiyip Allah'a hamd ettik. Birimiz İbrâhîm'e su getirmek için kalktık; ancak İbrâhîm daha acele davranıp dizlerine kadar nehre girdi. Bismillah deyip su içti. Sonra: "Elhamdu lillah" dedi. Ardından bir daha: "Bismillah" deyip su

içti. Sonra yine: "Elhamdu lillah!" dedi. Nehirden çıktıktan sonra ayaklarını uzattı ve şöyle dedi: "Ey Ebû Yûsuf! Krallar ve oğulları içinde bulunduğumuz bu nimet ile huzuru bilseler, dünyadayken zahmete katlanmadan elde ettiğimiz yaşamın bu lezzetini bizden almak için kılıçlarıyla bizimle savaşırlardı."

Câfer ise rivâyetini şu ziyadeyle aktarır: İbrâhîm b. Beşşâr der ki: Bunun üzerine İbrâhîm b. Edhem'e: "Ey Ebû İshâk! Onlar da rahatlığı ve nimetleri istediler; ancak bunlara götürecek doğru yoldan saptılar" dediğimde bana: "Bu sözleri nereden getiriyorsun sen?" karşılığını verdi.

(١١٢٧٩)- [٣٧١/٧] أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدٍ، عَنْ بَكْرٍ، يَقُولُ: قَالَ لِي عَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ الْمَرْعَشِيُّ: لَقِيتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَوَّادٍ، فَتَذَاكَرْنَا أَمْرَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَقَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: " رَحِمَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، لَقَدْ رَأَيْتُهُ بِخُرَاسَانَ إِذَا رَكِبَ حَضَرَ بَيْنَ يَدَيْهِ نَحْوٌ مِنْ عِشْرِينَ شَاكِرِيٍّ، وَلَكِنَّهُ رَحِمَهُ اللَّهُ طَلَبَ بُحْبُوحَةَ الْجَنَّةِ "

Abbâs b. el-Fadl el-Mar'aşî der ki: Abdulazîz b. Ebî Revvâd ile karşılaştığımda İbrâhîm b. Edhem'in durumunu müzakere ettik. Abdulazîz şöyle dedi: "Allah, İbrâhîm b. Edhem'e merhamet etsin! Onu Horasan'da görmüştüm. Bineğine bindiği zaman önünde yirmiye yakın hizmetçi olurdu. Ancak kendisi cennetin orta yerini tercih etmiştir."

(١١٢٨٠)- [٣٧١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الْخَطَّابِيُّ، حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَمَّاسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " كَانَ أَدْهَمُ، رَجُلا صَالِحًا، فَوَلَدَ إِبْرَاهِيمَ بِمَكَّةَ، فَرَفَعَهُ فِي خِرْقَةٍ، وَجَعَلَ يَتَتَبَّعُ أُولَئِكَ الْعُبَّادَ، وَالزُّهَّادَ، وَيَقُولُ: ادْعُوا اللَّهَ لَهُ، يُرَى أَنَّهُ قَدِ اسْتُجِيبَ لِبَعْضِهِمْ فِيهِ "

İbrâhîm b. Şemmâs bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'in şöyle dediğini işittim: "Edhem (babam) çok salih bir adamdı. Mekke'deyken oğlu İbrâhîm (ben) dünyaya geldi. Bunun üzerine babası onu bir hırkaya sarıp âbid ve zahit adamları dolaşmaya ve: «Onun için Allah'a dua edin!» demeye

başladı." Ravi der ki: "İbrâhîm, o âbid ve zahit adamların kendisine ettikleri dualarından bazılarının kabul gördüğünü düşünürdü."

(١١٢٨١)- [٣٧١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، قَالَ: قَالَ لِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " كُنْتُ فِي بَعْضِ السَّوَاحِلِ، وَكَانُوا يَسْتَخْدِمُونَنِي وَيَبْعَثُونَنِي فِي حَوَائِجِهِمْ، وَرُبَّمَا يَتَّبِعُنِي الصِّبْيَانُ حَتَّى يَضْرِبُوا سَاقِي بِالْحَصَا، إِذْ جَاءَ قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِي، فَأَحْدَقُوا بِي، فَأَكْرَمُونِي، فَلَمَّا رَأَى أُولَئِكَ إِكْرَامَهُمْ لِي أَكْرَمُونِي، فَلَوْ رَأَيْتُمُونِي وَالصِّبْيَانُ يَرْمُونَنِي بِالْحَصَا؟ وَذَلِكَ أَحْلَى فِي قَلْبِي مِنْهُمْ حَيْثُ أَحْدَقُوا بِي "

Halef b. Temîm bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem bana anlattı: "Sahil kasabalarından birinde işçi olarak çalışıyordum. Yanlarında çalıştığım kişiler bir iş için beni bir yerlere gönderdiklerinde bazen çocuklar peşime takılıyordu. Ellerine aldıkları taşlarla da ayaklarıma vuruyorlardı. Arkadaşlarım yanıma geldiklerinde etrafımda toplanıp bana ikramlarda bulunurlardı. Yanında çalıştığım kişiler arkadaşlarımın bana yaptıkları ikramları ve gösterdikleri saygıyı gördüklerinde onlar da bana saygı göstermeye başladılar. Ama çocukların beni taşlamasından, arkadaşlarımın saygıdan etrafımda toplanmalarından daha fazla haz alıyordum."

(١١٢٨٢)- [٣٧١/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ الْمُسْتَمْلِيُّ، ثنا رَوَّادُ بْنُ الْجَرَّاحِ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، يَنْظُرُ كَرْمًا فِي كُورَةِ غَزَّةَ، فَجَاءَهُ صَاحِبُ الْكَرْمِ وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ " ائْتِنَا بِعِنَبٍ نَأْكُلُ، فَأَتَاهُ بِعِنَبٍ يُقَالُ لَهُ: الْخَافُونِيُّ، فَإِذَا هُوَ حَامِضٌ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُ الْكَرْمِ: مِنْ هَذَا تَأْكُلُ؟ قَالَ: مَا آكُلُ مِنْ هَذَا وَلا مِنْ غَيْرِهِ، قَالَ: لِمَ؟ قَالَ: لأَنَّكَ لَمْ تَجْعَلْ لِي شَيْئًا مِنَ الْعِنَبِ، قَالَ: فَأْتِنِي بِرُمَّانٍ، فَأَتَاهُ فَإِذَا هُوَ حَامِضٌ، فَقَالَ: مِنْ هَذَا تَأْكُلُ؟ قَالَ: لا آكُلُ مِنْ هَذَا وَلا مِنْ غَيْرِهِ، وَلَكِنْ رَأَيْتُهُ أَحْمَرَ حَسَنًا، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ حُلْوٌ، فَقَالَ: لَوْ كُنْتَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ مَا عَدَا، قَالَ: فَلَمَّا عَلِمَ أَنَّهُمْ عَرَفُوهُ هَرَبَ مِنْهُمْ وَتَرَكَ كِرَاهُ "

Revvâd b. el-Cerrâh anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem, Gazze'nin kasabalarından birinde bir bahçede bahçıvanlık yapıyordu. Bir defasında bahçe sahibi arkadaşlarıyla birlikte gelerek İbrâhîm'e: "Bize üzüm getir de

yiyelim!" dedi. İbrâhîm gidip hâfûni cinsi üzüm toplayıp getirdi. Ancak yediklerinde üzümün ekşi olduğunu gördüler. Bahçe sahibi: "Böylesi üzümü sen yiyor musun?" diye sorunca, İbrâhîm: "Ne bundan, ne de başkasından yemiyorum" karşılığını verdi. Bahçe sahibi: "Neden?" diye sorunca, İbrâhîm: "Çünkü üzüm yemem için bana izin vermiş değilsin!" karşılığını verdi. Bahçe sahibi: "Bize nar toplayıp getir!" deyince İbrâhîm gidip nar getirdi. Ancak nar da ekşi çıktı. Bahçe sahibi: "Böylesi narı sen yiyor musun?" diye sorunca, İbrâhîm: "Ne bundan, ne de başkasından yemiyorum. Ancak öyle kırmızı ve iri görünce tatlı olacağını düşündüm" karşılığını verdi. Bahçe sahibi de: "Yani İbrâhîm b. Edhem olsaydın, bundan daha fazlasını yapamazdın!" dedi. İbrâhîm kendisini tanıdıklarını görünce de ücretini bile almadan oradan kaçıp gitti.

(١١٢٨٣)- [٣٧٢/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ فُضَيْلٍ الْعَكِّيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ، يَحْصُدُ وَيَنْظُرُ، فَنَظَرَ بُسْتَانًا بِعَسْقَلانَ لِنَصْرَانِيٍّ، فِيهِ أَصْنَافُ الشَّجَرِ، فَقَالَتِ امْرَأَةُ النَّصْرَانِيِّ: يَا هَذَا، اسْتَوْصِ بِهَذَا الرَّجُلِ خَيْرًا، فَإِنِّي أَظُنُّهُ الصَّالِحَ الَّذِي يَذْكُرُونَهُ، فَقَالَ زَوْجُهَا: وَكَيْفَ عَرَفْتِيهِ؟ قَالَتْ: أَحْمِلُ إِلَيْهِ الْغَدَاءَ، فَأُدْرِكُ عِنْدَهُ الْعَشَاءَ، وَأَحْمِلُ إِلَيْهِ الْعَشَاءَ فَأُدْرِكُ عِنْدَهُ الْغَدَاءَ، قَالَ أَبِي: وَكَانَ يَتَقَبَّلُ بِالزَّرْعِ قُبَالَةً "

Ahmed b. Fudayl el-Akkiy, babasından bildirir: İbrâhîm b. Edhem ekin biçer, bahçe bekçiliği yapardı. Askalan'da Hıristiyan bir adama ait olan bir bahçeye bekçilik yapıyordu ve bahçede her türlü ağaçtan vardı. Bahçenin sahibi olan Hıristiyan adamın karısı kocasına: "Şu adama iyi davran! Zira insanların bahsettikleri salih kişi olduğunu düşünüyorum" deyince, kocası: "O olduğunu nasıl anladın?" diye sordu. Kadın: "Çünkü ona kahvaltısını götürdüğümde akşam yemeğinin, akşam yemeğini götürdüğümde de kahvaltısının hâlâ yanında durduğunu görüyorum" dedi. İbrâhîm ekin tarlasını kabala alır öyle biçerdi."

(١١٢٨٤)- [٣٧٢/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: صَعِدْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، حَائِطَ عُكَّةَ، فَرَكِبَ

الْحَائِطَ بَيْنَ الشُّرْفَتَيْنِ كَمَا يَرْكَبُ الرَّجُلُ دَابَّتَهُ، ثُمَّ قَالَ لِي: " ارْقُدْ شَبِيهًا بِالْمُنْتَهِرِ "، فَرَقَدْتُ، فَلَمْ يَجِئْنِي النَّوْمُ، ثُمَّ لَمْ أَزَلْ أَزْحَفُ لأَسْمَعَ مِنْ فِيهِ شَيْئًا، فَلَمْ أَسْمَعْ إِلا رَنَّ جَوْفِهِ، كَانَ يُدَوِّي كَدَوِيِّ النَّحْلِ، وَكَانَ لا يَحْرُسُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، قُلْتُ: مَا لَكَ لا تَحْرُسُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: " إِنَّ النَّاسَ يَرْغَبُونَ فِي فَضْلِ لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ فَيَحْرُسُونَ أَنْفُسَهُمْ فَإِذَا حَرَسُوا أَنْفُسَهُمْ نِمْنَا، وَإِذَا نَامُوا حَرَسْنَاهُمْ "

Ahmed b. Fudayl, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'le birlikte Ukke'nin bahçesine çıktık. İbrâhîm iki köşe arasındaki duvara bineğe biner gibi bindi ve bana: "Atı üzerine olan kişi nasıl uyursa sen de öyle uyu" dedi. O şekilde uyumaya çalıştım, ama uykum gelmedi. Onun ağzından bir şeyler duyarım ümidiyle kayarak yanına doğru yaklaştım. Ama içinden arı uğultusuna benzeyen bir ses dışında bir şey çıkmıyordu. Cuma geceleri de bekçilik yapmazdı. Ona: "Neden Cuma geceleri bekçilik yapmıyorsun?" diye sorduğumda: "İnsanlar Cuma gecesinin faziletini umarak geceyi ayakta geçiriyor ve kendilerini korumuş oluyorlar. Bu şekilde bekçileri yine kendileri olduğu zaman biz uyuyor, onlar uyuyunca da biz bekçilik yapıyoruz" dedi.

(١١٢٨٥)- [٣٧٢/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ بِشْرٍ، يَقُولُ: " مَرَّ بِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَأَنَا أُكَسِّرُ عُودَ حَطَبٍ قَدْ أَعْيَانِي، فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ، قَدْ أَعْيَاكَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ فَتَأْمُرُ لَنَا بِهِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: وَتُعِيرُنَا الْفَأْسَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَخَذَ الْعُودَ وَوَضَعَهُ عَلَى رَقَبَتِهِ، وَأَخَذَ الْفَأْسَ وَمَضَى، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَنَا بِالْبَابِ قَدْ فُتِحَ وَالْحَطَبُ يُطْرَحُ فِي الْبَابِ مُكَسَّرًا، وَأَلْقَى الْفَأْسَ وَأَغْلَقَ الْبَابَ وَمَضَى "

Sehl b. Bişr der ki: Odun keserken, İbrâhîm b. Edhem bana uğradı ve benim yorgun olduğumu görünce: "Ey Muhammed! Yorgun olduğunu görüyorum" dedi. Ben: "Evet, yoruldum" deyince, "Bunu benim kırmamı ister misin?" dedi. Ben: "Olur" deyince: "Baltayı bana verir misin?" dedi. Ben: "Evet" deyip baltayı verince odunu alıp boynuna koydu ve baltayı alıp

gitti. Ben orada beklerken kapıyı açıp kırılmış odunları ve baltayı yere bırakıp kapıyı da kapatarak çekip gitti.

(١١٢٨٦)- [٣٧٢/٧] قَالَ: " وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ، إِذَا صَلَّى الْعِشَاءَ وَقَفَ بَيْنَ يَدَيِ الدُّورِ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتَهُ: مَنْ يُرِيدُ يَطْحَنُ؟ فَكَانَتِ الْمَرْأَةُ تُخْرِجُ الْقُفَّةَ، وَالشَّيْخُ الْكَبِيرُ، فَيَنْصِبُ الرَّحَى بَيْنَ رِجْلَيْهِ فَلا يَنَامُ حَتَّى يَطْحَنَ بِلا كِرَاءٍ، ثُمَّ يَأْتِي أَصْحَابَهُ "

Sehl der ki: İbrâhîm yatsı namazını kılınca evlerinin önünde durur ve olanca sesiyle: "Kim un öğütmek ister?" diye bağırırdı. İhtiyar bir kadın veya ihtiyar bir adam bir küfe tahılla çıkardı. İbrâhîm değirmen taşlarını ayaklarının arasına koyar ve bütün tahılları bedavaya öğütmeden uyumazdı. Daha sonra arkadaşlarının yanına giderdi.

(١١٢٨٧)- [٣٧٣/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْمُسْتَمْلِي، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: " كَانَ الْحَصَادُ أَحَبَّ إِلَى إِبْرَاهِيمَ مِنَ اللِّقَاطِ، وَكَانَ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ لا يَرَى بِاللِّقَاطِ بَأْسًا، وَيَلْقُطُ، وَكَانَتْ أَسْنَانُهُمَا قَرِيبَةً، وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ أَفْقَهَ، وَكَانَ مِنَ الْعَرَبِ مِنْ بَنِي عَجِلٍ كَرِيمَ الْحَسَبِ، وَكَانَ إِذَا عَمِلَ ارْتَجَزَ، وَقَالَ:

اتَّخِذِ اللَّهَ صَاحِبًا وَدَعِ النَّاسَ جَانِبًا

وَكَانَ يَلْبَسُ فِي الشِّتَاءِ فَرْوًا لَيْسَ تَحْتَهُ قَمِيصٌ، وَلَمْ يَكُنْ يَلْبَسُ خُفَّيْنِ، وَلا عِمَامَةً، وَفِي الصَّيْفِ شِقَّتَيْنِ بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمٍ يَتَّزِرُ بِوَاحِدَةٍ، وَيَرْتَدِي بِأُخْرَى، وَيَصُومُ فِي السَّفَرِ، وَالْحَضَرِ، وَلا يَنَامُ اللَّيْلَ، وَكَانَ يَتَفَكَّرُ، فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الْحَصَادِ أَرْسَلَ بَعْضَ أَصْحَابِهِ فَحَاسَبَ صَاحِبَ الزَّرْعِ، وَيَجِيءُ بِالدَّرَاهِمِ لا يَمَسُّهَا بِيَدِهِ، فَيَقُولُ لأَصْحَابِهِ: اذْهَبُوا كُلُوا بِهَا شَهَوَاتِكُمْ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَصَادٌ أَجَّرَ نَفْسَهُ فِي حِفْظِ الْبَسَاتِينَ وَالْمَزَارِعِ، وَكَانَ يَجْلِسُ فَيَطْحَنُ بِيَدٍ وَاحِدَةٍ مُدَّيْ قَمْحٍ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ "، يَعْنِي قَفِيزَيْنِ

Ali b. Bekkâr anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem hasadı, hasat sonrası mahsulden geriye kalanı toplamaktan daha çok severdi. Süleyman el-Havvâs da hasat sonrası mahsulden geriye kalanı toplamakta bir sakınca görmez ve bunu yapardı. İbrâhîm ile Süleyman'ın yaşları birbirine yakındı, ancak İbrâhîm ondan daha âlimdi. İbrâhîm, İcl oğullarından asil bir aileye

mensuptu. Çalışırken de "Allah'ı dost edin ve insanları bir kenara bırak" sözüyle tempo tutardı.

İbrâhîm kışın sadece post giyer, altında gömleği olmazdı. Mest giymez, sarık takmazdı. Yazları ise dört dirheme iki parçalık bir kumaş giyerdi. Bunlardan birini peştamal, diğerini de üstlük olarak kullanırdı. Yolcu olsun, mukim olsun gündüzlerini oruçla, gecelerini ibadetle geçirirdi. Çokça tefekkür ederdi. Tarlanın ekinini biçmeyi bitirdiği zaman ekin sahibine haber yollardı. Ekin sahibinin ücret olarak verdiği dirhemlere dokunmaz, arkadaşlarına: "Bunları alıp gidin ve canınızın çektiklerini yiyin" derdi. Hasat olmadığı zamanda ücretle bahçe ve tarla bekçiliği yapardı. İbrâhîm oturduğunda da eliyle iki müd buğday öğütürdü.

(١١٢٨٨)- [٣٧٣/٧] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ النَّيْسَابُورِيُّ. ح وثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: " قُلْتُ لإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: مُذْ كَمْ نَزَلْتَ بِالشَّامِ، قَالَ: مُنْذُ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ سَنَةً، مَا نَزَلْتُهَا لِجِهَادٍ، وَلا لِرِبَاطٍ، فَقُلْتُ: لأَيِّ شَيْءٍ نَزَلْتَهَا؟ قَالَ: لأَشْبَعَ مِنْ خُبْزٍ حَلالٍ "

Halef b. Temîm bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'e: "Ne zamandan beri Şam'dasın?" diye sorduğumda: "Yirmi dört yıldır buradayım. Ancak Şam'a ne cihad, ne de sınır nöbeti için geldim" karşılığını verdi. Ona: "Peki, neden geldin?" diye sorduğumda da: "Helal ekmek yiyebilmek için" dedi.

(١١٢٨٩)- [٣٧٣/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَفِيقُهُ، قَالَ: " خَرَجْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَنَفِدَ زَادُنَا فِي الطَّرِيقِ، فَجَعَلْنَا نَأْكُلُ الْخَرْنُوبَ، وَعُرُوقَ الشَّجَرِ حَتَّى خَشِنَتْ حُلُوقُنَا، وَبَلَغَ مِنَّا الْجَهْدُ، فَقُلْتُ: نَدْخُلُ الْقَرْيَةَ عَسَى أَنْ نَطْلُبَ عَمَلا، فَإِذَا فِي الْقَرْيَةِ نَهَرٌ، فَتَوَضَّأَ وَصَفَّ قَدَمَيْهِ فَدَخَلْتُ أَلْتَمِسُ فَتَقَبَّلْتُ مِنْ قَوْمٍ حَائِطًا قَدْ سَقَطَ آجْرَهُ بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ، فَقُلْتُ: قَدْ تَقَبَّلْتَ عَمَلا، فَجَعَلَ يَعْمَلُ عَمَلَ الرِّجَالِ، وَأَعْمَلُ عَمَلا ضَعِيفًا، فَجَاءُونَا بِغَدَاءٍ، فَغَسَلْتُ يَدِي أُبَادِرُ الطَّعَامَ، فَقَالَ لِي: هَذَا فِي شَرْطِكَ بَعْدَمَا تَعَالَى النَّهَارُ؟ فَقُلْتُ: لا، قَالَ: فَاصْبِرْ حَتَّى تَأْخُذَ

كِرَاكَ وَتَشْتَرِيَ، قَالَ: فَلَمَّا فَرَغْنَا أَخَذْنَا الدَّرَاهِمَ، وَاشْتَرَيْنَا، وَأَكَلْنَا وَطَعِمْنَا، ثُمَّ خَرَجْنَا فَأَصَابَنَا فِي الطَّرِيقِ الْجُوعُ، فَأَتَيْنَا قَرْيَةً مِنْ قُرَى حِمْصَ، فَإِذَا سَاقِيَةُ مَاءٍ، فَتَوَضَّأَ لِلصَّلاةِ وَصَفَّ قَدَمَيْهِ، وَإِذَا إِلَى جَانِبِنَا دَارٌ فِيهَا غُرْفَةٌ، فَبَصُرَ بِنَا صَاحِبُ الْغُرْفَةِ حِينَ نَزَلْنَا وَلَمْ نَطْعَمْ، فَبَعَثَ إِلَيْنَا بِجَفْنَةٍ فِيهَا ثَرِيدٌ، وَخُبْزٌ عِرَاقٌ، فَوُضِعَتْ بَيْنَ أَيْدِينَا، فَانْفَتَلَ مِنَ الصَّلاةِ، فَقَالَ: مَنْ بَعَثَ؟ فَقُلْتُ: صَاحِبُ الْمَنْزِلِ، قَالَ: مَا اسْمُهُ؟ قُلْتُ: فُلانُ بْنُ فُلانٍ، فَأَكَلَ وَأَكَلْتُ، ثُمَّ أَتَيْنَا عُمْقَ أَنْطَاكِيَةَ وَقَدْ حَضَرَ الْحَصَادُ، فَحَصَدْنَا بِنَحْوِ ثَمَانِينَ دِرْهَمًا، فَقُلْتُ: آخُذُ نِصْفَ هَذِهِ وَأَرْجِعُ، مَا بِي قُوَّةٌ عَلَى صُحْبَتِهِ، فَقُلْتُ: إِنِّي أُرِيدُ الرُّجُوعَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، قَالَ: مَا أَنْتَ لِي مُصَاحِبًا؟، فَدَخَلَ أَنْطَاكِيَةَ، وَاشْتَرَى مُلاءَتَيْنِ مِنْ تِلْكَ الدَّرَاهِمِ، فَقَالَ: إِذَا أَتَيْتَ قَرْيَةَ كَذَا وَكَذَا الَّتِي أَطْعَمْنَا فِيهَا فَسَلْ عَنْ فُلانِ بْنِ فُلانٍ، وَادْفَعْ إِلَيْهِ الْمُلاءَتَيْنِ، وَدَفَعَ إِلَيَّ بَقِيَّةَ الدَّرَاهِمِ، وَبَقِيَ لَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ، فَدَفَعْتُ الْمُلاءَتَيْنِ إِلَى الرَّجُلِ، فَقَالَ: مَنْ بَعَثَ بِهَا؟ قُلْتُ: إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَقَالَ: وَمَنْ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَدْهَمِ؟ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّهُ كَانَ أَحَدَ الرَّجُلَيْنِ اللَّذَيْنِ بَعَثَ إِلَيْهِمَا بِالطَّعَامِ، فَأَخَذَهُمَا، وَمَضَيْتُ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَأَقَمْتُ حِينًا، فَرَجَعْتُ وَسَأَلْتُ عَنِ الرَّجُلِ، فَقِيلَ لِي: مَاتَ وَكُفِّنَ فِي الْمُلاءَتَيْنِ "

Ali b. Bekkâr, İbrâhîm b. Edhem'in bir arkadaşından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'le birlikte Beytü'l-Makdis'ten çıktık. Yolda azığımız tükenince keçiboynuzu ve bitki kökü yemeye başladık. Ancak bundan dolayı boğazlarımız tahriş oldu ve çok bitkin hale geldik. İbrâhîm'e: "Şu kasabaya girelim de belki kendimize bir iş buluruz" dedim. Kasabaya girdiğimizde bir akarsuyla karşılaştık. İbrâhîm hemen suya girip abdest aldı ve namaza durdu. Ben de iş aramaya çıktım. Duvarları yıkılmış birileriyle dört dirhem karşılığında duvarı onarma işini aldım. İbrâhîm'e dönüp: "İş aldım!" dedim. İşe başladığımızda İbrâhîm normal bir adam gibi çalışıyor, ben ise zayıf biri gibi çalışabiliyordum. İş sahipleri bize öğle yemeğini getirdiklerinde ben yemeğe oturmak üzere hemen ellerimi yıkamaya koyuldum. İbrâhîm bana: "İşi alırken (öğle vakti) yemek getirmelerini şart koştun mu?" diye sordu. Ben: "Hayır!" karşılığını verdiğimde, İbrâhîm: "O zaman sabret ücretimizi alalım; sonra da kendimize yiyecek alırız" dedi. İşi bitirip ücretimizi aldığımızda hemen gidip kendimize yiyecek aldık ve yedik. Ardından kasabadan ayrılıp yola koyulduk. Yolda yine açlığa maruz kalınca Humus'un

kasabalarından birine girdik. İbrâhîm bir su kanalı görünce hemen abdest alıp namaza durdu. Hemen yanı başımızda da bir ev vardı. Ev sahibi odasından bakıp da bizim orada konakladığımızı, ancak yemek yemediğimizi görünce hemen içinde tirit bulunan bir kâse ile yanında kuru ekmek yolladı. İbrâhîm namazı bitirince önümüze konulan yemek kâsesine baktı ve: "Bunu kim gönderdi?" diye sordu. Ben: "Filanın oğlu filan gönderdi" dediğimde yemeye başladı. Ben de ona katıldım.

Ardından yola çıkıp Antakya'nın sonuna kadar geldik. Hasat zamanı olduğu için biz de ücretle hasatta çalıştık ve seksen dirheme yakın para kazandık. Ben kendi kendime: "Bu paranın yarısını alayım ve geri döneyim; zira İbrâhîm'e yoldaşlık etmeye gücüm kalmadı" diye düşündüm ve ona: "Beytü'l-Makdis'e geri dönmek istiyorum" dedim. İbrâhîm de: "Sen bana yoldaşlık edemezsin!" dedi ve Antakya'ya girdi. Kazandığımız paradan iki tane aba aldı. Sonra bana: "Bize yemek veren kişinin kasabasına ulaştığın zaman bu iki abayı ona ver" dedi ve abalardan artan parayı da bana verdi. Kendisinde de hiç para kalmadı. Söz konusu kasabaya gelip de adama abaları verdiğimde bana: "Bunları kim gönderdi?" diye sordu. Ben: "İbrâhîm b. Edhem yolladı" dediğimde, adam: "İbrâhîm b. Edhem de kim?" diye sordu. Ona, bize yemek gönderdiği zaman yanımda bulunan adam olduğunu söylediğimde abaları aldı. Ben de yoluma devam edip Beytü'l-Makdis'e geldim. Bir süre kaldıktan sonra adamın bulunduğu o kasabaya gittim ve onu sordum. Bana: "Adam öldü ve getirdiğin o iki abayla kefenlendi" dediler.

(١١٢٩٠)- [٧/٣٧٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ فُضَيْلٍ الْعَكِّيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: " رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، إِذَا حَصَدَ يَحْصُدُ وَيَسْتَعِينُ مَعَهُ الضُّعَفَاءُ فَيَسْبِقُهُمْ فِي أَمَانَةٍ، يَعْنِي الْمَوْضِعَ، فَيَحْصُدُهُ ثُمَّ يُشِيرُ إِلَى أَصْحَابِهِ: أَنِ اجْلِسُوا، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى مَا فِي أَيْدِيهِمْ فَيَحْصُدُهُ دُونَهُمْ وَهُمْ جُلُوسٌ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى أَمَانِهِ فَيَحْصُدُهُ "

Ahmed b. Fudayl el-Akkiy, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem ekinleri biçeceği zaman zayıf olanlardan da yardım alırdı. Birlikte ekinleri

biçerken kendi yerini bitirdiği zaman yardım eden arkadaşlarına: "Siz oturup dinlenin" der ve iki rekat namaz kılardı. Sonra onlar otururken kendisi gidip onların yarım kalan yerini de biçer ve iki rekat daha namaz kılardı. Namaz sonrası kendi yerine gidip kaldığı yerden biçmeye devam ederdi.

(١١٢٩١)- [٣٧٤/٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الضَّيْفِ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُعَلِّمُ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، هَهُنَا فِي الدِّيمَاسِ، وَأَنَّهُ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى السُّوقِ وَكَانَ فِي صَحْنِ السُّوقِ عِزْبَةُ شَيْخٍ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ يُكْنَى بِأَبِي سُلَيْمَانَ، فَقَالَ لَهُ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: بَيْتُ الْمَقْدِسِ، قَالَ: فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: أَنَا وَاللَّهِ يَا أَبَا سُلَيْمَانَ أُرِيدُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ، قَالَ: فَالصَّحَابَةَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَمَضَى مَعَهُ أَبُو سُلَيْمَانَ إِلَى بَيْتِهِ، فَأَخْرَجَ دَوْرَقًا مَشْدُودَ الرَّأْسِ فِيهِ كِسَرُ خُبْزٍ، قَالَ: فَجَعَلَهُ فِي مِخْلاتِهِ، وَرَدَّ الدَّوْرَقَ، وَأَغْلَقَ الْبَابَ، وَقَالَ: امْضِ بِنَا، قَالَ: فَمَضَيْنَا حَتَّى إِذَا صَارَ قَرِيبًا مِنْ خَارِجِ السُّوقِ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَحْتَجِمَ، قَالَ: فَاحْتَجَمَ إِبْرَاهِيمُ وَحْدَهُ، فَلَمَّا فَرَغَ الْحَجَّامُ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِي سُلَيْمَانَ: مَعَكَ شَيْءٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: وَإِيشِ مَعَكَ؟ قَالَ: فَأَخْرَجَ صُرَّةً فِيهَا ثَمَانِيَةَ عَشَرَ دِرْهَمًا، قَالَ: ادْفَعْهَا إِلَى الْحَجَّامِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، أَدْفَعُهَا كُلَّهَا إِلَى الْحَجَّامِ؟ قَالَ: نَعَمْ، ادْفَعْهَا كَمَا أَقُولُ، قَالَ: وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ لا يُرَاجَعُ فِي شَيْءٍ، قَالَ: فَدَفَعْتُهَا وَخَرَجْنَا، فَلَمَّا مَشَيْنَا قَدْرَ مِيلٍ أَوْ مِيلَيْنِ، قُلْتُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ تِيكَ الدَّرَاهِمُ كُنَّا حَمَلْنَاهَا لِنَشْتَرِيَ بِهَا مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ بَعْضَ مَا نَدْخُلُ بِهِ عَلَى الصِّبْيَانِ وَالْعِيَالِ، فَقُلْتَ: أَعْطِهَا كُلَّهَا لِلْحَجَّامِ، فَأَعْطَيْنَاهَا، وَفَرِقْتُ مِنْكَ، وَاللَّهِ مَا مَعِي شَيْءٌ غَيْرُهَا، قَالَ: فَسَكَتَ فَمَا أَجَابَنِي، قَالَ: فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ مَرَّةً أُخْرَى وَذَكَرْتُ الدَّرَاهِمَ فَكَانَ يَسْكُتُ فَلا يُجِيبُنِي، قَالَ: فَلاحَتْ لَنَا قَرْيَةٌ نَاحِيَةٌ عَنِ الطَّرِيقِ، فَقَالَ: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ إِنَّ مِنْ رَأْيِي أَنْ أَبِيتَ فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ، قَالَ: وَأَعْجَبَنِي ذَلِكَ، قَالَ: فَمِلْنَا نَحْوَهَا، فَجِئْنَا الْقَرْيَةَ وَقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَالْمُؤَذِّنُ جَالِسٌ يُرِيدُ أَنْ يُؤَذِّنَ، قَالَ: فَسَلَّمْنَا فَدَخَلْنَا الْمَسْجِدَ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: مَنْ أَنْتَ؟ مِنْ أَهْلِ هَهُنَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ: تَعْلَمُ لَنَا بِهَذِهِ الْقَرْيَةِ حَصَادًا نَحْصِدُهُ؟ قَالَ: وَكَانَ قَدْ حَصَدَ النَّاسُ، فَقَالَ الشَّيْخُ: قَدْ حَصَدَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ، وَمَا أَعْلَمُ هَهُنَا

إلا حَقْلَيْنِ كَبِيرَيْنِ لِرَجُلٍ نَصْرَانِيٍّ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: فَإِذَا صَلَّيْتَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَاذْهَبْ بِنَا إِلَيْهِ، فَإِنَّا شَيْخَانِ كَمَا تَرَى حَصَّادَانِ نُجِيدُ الْعَمَلَ، قَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ ! قَالَ: فَلَمَّا أَنْ صَلَّى الشَّيْخُ الْمَغْرِبَ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ جَاءَ إِبْرَاهِيمُ إِلَى الشَّيْخِ، فَقَالَ: امْضِ بِنَا آجَرَكَ اللَّهُ إِلَى النَّصْرَانِيِّ حَتَّى تُكَلِّمَهُ فِينَا، قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ ! دَعْنَا نَرْكَعْ عَافَاكَ اللَّهُ ! قَالَ: فَسَكَتَ إِبْرَاهِيمُ، وَرَكَعَ، وَرَكَعَ الشَّيْخُ، فَعَاوَدَهُ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ: مُرُّوا، فَمَضَيْنَا مَعَهُ حَتَّى قَرَعَ بَابَ النَّصْرَانِيِّ، فَخَرَجَ النَّصْرَانِيُّ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ شَيْخَانِ غَرِيبَانِ، وَهُمَا يُجِيدَانِ الْحَصَادَ، وَقَدْ ذَكَرْتُ لَهُمَا أَمْرَ حَقْلَيْكَ هَذَيْنِ، وَقَدْ تَأَبَّى عَلَيْكَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ فِيهِمَا، وَأَرْجُو مِنْ هَذَيْنِ الشَّيْخَيْنِ أَنْ يَحْصِدَا لَكَ كَمَا تُحِبُّ فَأَرِهِمَا إِيَّاهُ، وَاسْتَعْمِلْهُمَا، قَالَ: مَا شِئْتَ، فَمَضَى النَّصْرَانِيُّ، وَمَضَيْنَا مَعَهُ وَأَرَادَ الشَّيْخُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ، أَوِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: أُحِبُّ مِنْكَ أَنْ تَبْلُغَ مَعَنَا فَإِنَّكَ تُؤْجَرُ، قَالَ: فَجَاءَ مَعَنَا فَدَخَلَ النَّصْرَانِيُّ، فَأَرَاهُمَا الْحَقْلَيْنِ، قَالَ: وَاللَّيْلَةُ مُقْمِرَةٌ، قَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: قَدْ رَأَيْنَا، وَنَحْنُ نُجِيدُ عَمَلَهُ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى، فَأَعْطِنَا مَا أَحْبَبْتَ، قَالَ: سَلُوا، قَالَ: مَا نَسْأَلُكَ شَيْئًا، اذْكُرْ أَنْتَ مَا شِئْتَ وَانْظُرْ لِنَفْسِكَ، وَمَا أَعْطَيْتَ مِنْ شَيْءٍ فَأَعْطِ هَذَا الشَّيْخَ الْمُؤَذِّنَ يَكُونُ عَلَى يَدَيْهِ، فَإِنْ رَأَيْتَ مِنْ عَمِلِنَا مَا تُحِبُّ مُرْهُ يُعْطِنَا حَقَّنَا، وَإِنْ كَرِهْتَ فَأَنْتَ فِي سَعَةٍ، وَحَقُّكَ لَكَ، فَقَالَ النَّصْرَانِيُّ: إِنِّي أُعْطِيكُمْ دِينَارًا، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: قَدْ رَضِينَا، ادْفَعْ إِلَى الشَّيْخِ، وَنَحْنُ اللَّيْلَةَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ نَبْتَدِئُ فِي عَمَلِكَ، فَجَاءَ النَّصْرَانِيُّ بِدِينَارٍ فَدَفَعَهُ إِلَى الشَّيْخِ، وَرَجَعْنَا مَعَ الشَّيْخِ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا صَلَّيْنَا عِشَاءَ الآخِرَةِ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِلشَّيْخِ: قَدْ أُغْفِلْنَا، لَيْسَ مَعَنَا مَنَاجِلُ، قُلْ لِلنَّصْرَانِيِّ: ابْعَثْ إِلَيْهِ يُعْطِنَا مِنْجَلَيْنِ، قَالَ الشَّيْخُ: عِنْدِي أَنَا أُعْطِيكُمْ، فَأَرْسَلَ الشَّيْخُ إِلَى مَنْزِلِهِ فَأَتَى بِمِنْجَلَيْنِ جَيِّدَيْنِ، قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ: فَقَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ: امْضِ بِنَا إِلَى الْحَقْلِ، فَجِئْنَا فَدَخَلْنَا الْحَقْلَ، فَكَانَ فِيهِ مَاءٌ، فَرَكَعَ إِبْرَاهِيمُ فِي الْحَقْلِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، مَا أَقْبَحَ بِنَا شَخْصَيْنِ مِنْ أَهْلِ الإِسْلامِ ! تَذْهَبُ لَيْلَتُنَا فِي عَمَلِ نَصْرَانِيٍّ، وَلا نَرْكَعُ نُصَلِّي لِلَّهِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ ! إِنِّي لا أَحْسِبُ أَحَدًا صَلَّى فِيهِ قَطُّ، انْظُرْ أَيُّمَا أَعْجَبُ إِلَيْكَ يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، تُصَلِّي أَنْتَ هَهُنَا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ، وَأَذْهَبُ أَنَا فَأَحْصِدُ؟ أَوْ تَذْهَبُ أَنْتَ فَتَحْصِدُ؟ وَأُقِيمُ أَنَا فَأُصَلِّيَ مَا قُدِّرَ لِي؟ قَالَ: فَأَعْجَبَنِي مَا قَالَ، فَقُلْتُ: أَنَا أُقِيمُ هَهُنَا، وَأُصَلِّي، وَاذْهَبْ أَنْتَ فَاحْصِدْ، قَالَ: فَتَشَمَّرَ إِبْرَاهِيمُ وَشَدَّ فِي وَسَطِهِ، وَأَخَذَ الْمِنْجَلَ وَذَهَبَ، وَأَقَمْتُ أَنَا مَكَانِي، فَرَكَعْتُ، ثُمَّ وَضَعْتُ رَأْسِي وَنِمْتُ، قَالَ: فَجَاءَنِي إِبْرَاهِيمُ فِي

آخِرِ اللَّيْلِ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ أَرَاكَ نَائِمًا !، قُمْ بِنَا، هَذَا الصُّبْحُ، وَالسَّاعَةَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ، قَدْ فَرَغْتُ مِنْ عَمَلِ النَّصْرَانِيِّ، قُلْتُ: وَقَدْ فَرَغْتَ مِنْهُمَا جَمِيعًا؟ ! قَالَ: قَدْ أَعَانَنَا اللَّهُ تَعَالَى فَتَوَضَّأْنَا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ، وَجَلَسْنَا سَاعَةً، حَتَّى إِذَا أَصْبَحْنَا جِئْنَا فَصَلَّيْنَا مَعَ الشَّيْخِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَامَ إِلَيْهِ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ: سَلامٌ عَلَيْكَ، قَالَ: وَعَلَيْكَ السَّلامُ، قَالَ: إِنَّا فَرَغْنَا مِنْ عَمَلِ النَّصْرَانِيِّ، قَدْ حَصَدْنَاهُ كُلَّهُ، وَجَرَزْنَاهُ كَمَا يَنْبَغِي، قَالَ: فَأَطْرَقَ الشَّيْخُ وَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَقَالَ: مَا أَحْسِبُكَ يَا شَيْخُ إِلا قَدْ أَهْلَكْتَ النَّصْرَانِيَّ وَنَفْسَكَ وَصَاحِبَكَ ! فَإِنَّ ذَلِكَ عَمَلٌ لا يُفْرَغُ مِنْهُ فِي خَمْسَةِ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهَا، تَقُولُ أَنْتَ: قَدْ فَرَغْنَا مِنْهُ فِي لَيْلَةٍ ! ! إِيشِ هَذَا؟ ! قَالَ: فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: يَا سُبْحَانَ اللَّهِ ! مَا أَقْبَحَ الْكَذِبِ، امْضِ بِنَا عَافَاكَ اللَّهُ إِنْ رَأَيْتَ إِلَى ذَلِكَ النَّصْرَانِيِّ حَتَّى يَدْخُلَ حَقْلَيْهِ، فَإِنْ رَأَى عَمَلا مُحْكَمًا عَلَى مَا يَجِبُ أَمَرَكَ أَنْ تُعْطِينَا حَقَّنَا، وَإِنْ كَانَ فِيهِ فَسَادٌ تَرَكْنَا حَقَّنَا، وَإِنْ لَزِمَنَا غُرْمٌ غَرِمْنَا، قَالَ: فَقَالَ الشَّيْخُ: أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ !، امْضُوا بِنَا عَلَى اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى، قَالَ: فَمَضَيْنَا إِلَى النَّصْرَانِيِّ، قَالَ: فَخَرَجَ النَّصْرَانِيُّ، فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ: إِنَّ هَذَا الشَّيْخَ يَزْعُمُ أَنَّهُ قَدْ فَرَغَ مِنْ عَمَلِكَ كُلِّهِ، حَصَدَهُ حَصَادًا جَيِّدًا، وَجَرَزَهُ عَلَى مَا يَنْبَغِي، فَأَرْخَى النَّصْرَانِيُّ عَيْنَيْهِ يَبْكِي، وَأَخَذَ كَفًّا مِنْ تُرَابٍ وَوَضَعَهُ عَلَى رَأْسِهِ، وَجَعَلَ يَنْتِفُ لِحْيَتَهُ، وَأَقْبَلَ بِاللَّوْمِ عَلَى الشَّيْخِ، يَقُولُ: غَرَّرْتَنِي ! فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: يَا نَصْرَانِيُّ لا تَفْعَلْ، امْضِ بِنَا وَلا تَعْجَلِ اللَّوْمَ، وَالْعَذْلَ، فَإِنْ رَأَيْتَ مَا تُحِبُّ وَإِلا فَأَنْتَ عَلَى رَأْسِ أَمْرِكَ، قَالَ: فَمَا زَادَهُ كَلامُ إِبْرَاهِيمَ إِلا بُكَاءً وَنَتْفًا لِلِحْيَتِهِ وَجَلَسَ، وَقَالَ: إِيشْ تَقُولُ؟ ! أَهْلَكْتَنِي ! وَأَهْلَكْتَ عِيَالِي ! قَالَ: فَمَرَّ إِنْسَانٌ مِنْ أَهْلِ الْقَرْيَةِ، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: اسْتَأْجِرْ هَذَا الرَّجُلَ بِدِرْهَمٍ عَلَيَّ حَتَّى يَدْخُلَ الْحَقْلَ، فَإِنِّي لا أَحْسِبُهُ إِلا زَارِعًا، فَإِنْ رَأَى فِي الْحَصَادِ تَقْصِيرًا جَاءَكَ فَأَخْبَرَكَ، وَإِنْ رَأَى خَيْرًا جَاءَ فَأَعْلَمَكَ، قَالَ الشَّيْخُ: مَا أَحْسِبُكَ إِلا أَنْصَفْتَ، امْضُوا بِنَا، وَأَخَذَ بِيَدِ النَّصْرَانِيِّ فَأَقَامَهُ، فَجِئْنَا جَمِيعًا، فَدَخَلْنَا الْحَقْلَ الأَوَّلَ، فَإِذَا هُوَ قَدْ حُصِدَ حَصَادًا جَيِّدًا، وَإِذَا جُرُزٌ مَرْبُوطَةٌ مُكَوَّمَةٌ جَيِّدَةٌ، قَالَ: ثُمَّ دَخَلْنَا الْحَقْلَ مِنَ الْجَانِبِ الآخَرِ، فَإِذَا هُوَ كَذَلِكَ، قَالَ: فَعَجِبَ الشَّيْخُ، وَعَجِبَ النَّصْرَانِيُّ، وَقَالَ النَّصْرَانِيُّ لِلشَّيْخِ: أَعْطِهِمَا الدِّينَارَ، وَأَزِيدُهُمَا دِينَارًا آخَرَ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: تُنْكِرُ شَيْئًا؟ قَالَ: لا، قَالَ: مَا ذَكَرْتَ مِنَ الزِّيَادَةِ فَلا حَاجَةَ لَنَا فِيهَا، هَلُمَّ الدِّينَارَ، قَالَ: فَدَفَعَ الدِّينَارَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ، قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ: فَقَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، خُذْ هَذَا الدِّينَارَ، وَاعْلَمْ أَنَّكَ لَيْسَ تَصْحَبُنِي إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، إِمَّا أَنْ أَرْجِعَ إِلَى عَسْقَلانَ

وَتَمْضِي أَنْتَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، وَإِمَّا أَنْ أَمْضِيَ وَتَرْجِعَ أَنْتَ إِلَى عَسْقَلانَ، قَالَ: فَبَكَيْتُ، وَقُلْتُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ الصُّحْبَةَ، قَالَ: لا، كَرَّرْتَ عَلَيَّ: الدَّرَاهِمُ، الدَّرَاهِمُ ! خُذْ هَذَا الدِّينَارَ، وَانْصَرِفْ إِلَى أَهْلِكَ، بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، قَالَ: فَأَخَذْتُ الدِّينَارَ وَرَجَعْتُ إِلَى عَسْقَلانَ وَمَضَى هُوَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ "

Ali b. Muhammed el-Muallim, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem burada Dîmas'ta bulunuyordu. Bir gün çarşıya çıktı. Çarşının orta yerinde de Horasan ahalisinden Ebû Süleyman künyeli yaşlı bir adam vardı. Bu yaşlı adamın yanında ailesi yoktu ve tek başınaydı. İbrâhîm ona: "Nereye gideceksin?" diye sorunca, Ebû Süleyman: "Beytu'l-Makdis'e" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Ey Ebû Süleyman! Vallahi ben de Beytu'l-Makdis'e gitmek istiyordum" dedi. Ebû Süleyman: "Ey Ebû İshâk! Sana yol arkadaşı olabilir miyim?" diye sorunca, İbrâhîm: "Olur" dedi. Sonrasında İbrâhîm, Ebû Süleyman'ı da alıp evine gitti. Evden içinde ekmek kırıntıları bulunan ağzı bağlı bir testi çıkardı. İçindeki ekmek kırıntılarını torbasına boşaltıp testiyi yerine koydu. Evinin kapısını kapattıktan sonra Ebû Süleyman'a: "Hadi gidelim!" dedi.

Bu şekilde yola düştüler. Çarşıdan çıkmak üzereyken İbrâhîm: "Ey Ebû Süleyman! Kan aldırmak istiyorum" dedi ve sadece kendisi kan aldırdı. Hacamatçı işini bitirince İbrâhîm, Ebû Süleyman'a: "Yanında para var mı?" diye sordu. Ebû Süleyman: "Var!" deyince, İbrâhîm: "Ne kadar var?" diye sordu. Ebû Süleyman içinde on sekiz dirhem bulunan bir kese çıkardı. İbrâhîm: "Onu hacamatçıya ver" dedi.

Ebû Süleyman sonrasını şöyle anlattı: Dirhemlerin hepsini ona vermemi isteyince: "Ey Ebû İshâk! Hacamatçıya hepsini mi vereyim?" dedim. İbrâhîm: "Evet, dediğim gibi hepsini ona ver" karşılığını verdi ki İbrâhîm söylediği sözden dönmeyen biriydi. Dirhemlerin hepsini hacamatçıya verip yola çıktık. Bir veya iki mil kadar yürüdükten sonra ona: "Ey Ebû İshâk! O dirhemlerin hepsini adama vermeseydik Beytu'l-Makdis'ten bir şey satın alır dönüşte çoluk çocuğumuza verirdik. Ama sen hepsini hacamatçıya vermemi istedin, ben de senden çekinip verdim. Vallahi o dirhemlerden başka da

yanımda param yok" dedim. İbrâhîm sustu ve bana herhangi bir karşılık vermedi. Dirhemleri zikredip yine aynı şeyi ona söyledim. Ama yine bana bir cevap vermedi.

Bir süre sonra yoldan biraz içeride bir köy göründü. İbrâhîm: "Ey Ebû Süleyman! Geceyi bu köyde geçirmeyi düşünüyorum" deyince bu düşüncesi benim de hoşuma gitti. Bunun üzerine köye doğru yöneldik. Köye vardığımızda güneş batmış, müezzin akşam ezanını okumaya hazırlanıyordu. Selam verip mescide girdik. İbrâhîm müezzine: "Sen kimsin? Buranın ahalisinden biri misin?" diye sorunca, müezzin: "Evet!" dedi. İbrâhîm: "Bu köyde biçebileceğimiz ekin var mı?" diye sordu, ancak insanlar hasatlarını yapmıştı. Müezzin: "Köy ahalisi ekinlerini biçip bitirdiler. Hıristiyan bir adama ait iki büyük tarla dışında ekinini biçmeyen birini bilmiyorum" karşılığını verdi. İbrâhîm: "İnşâallah namazı kıldıktan sonra bizi o adama götür. Gördüğün gibi ekin biçme işinde ustayızdır" deyince, müezzin: "Maşâallah!" şeklinde karşılık verdi.

Müezzin akşam namazını kıldı, biz de onunla birlikte kıldık. Namaz bitince İbrâhîm yanına geldi ve: "Allah sana mükafatını versin! Haydi o Hıristiyanın yanına gidelim de bizim konuyu konuşalım" dedi. Müezzin: "Sübhânallah! Allah sana afiyet versin! Ama izin ver de birkaç rekat namaz kılalım!" karşılığını verdi. Müezzinin bu çıkışı üzerine İbrâhîm sustu. Müezzin de, biz de nafile namazımızı kıldık. Bitirince İbrâhîm tekrar yanına gelip aynı şeyi söyledi. Müezzin: "Gidelim!" dedi. Gidip Hıristiyan adamın kapısını çaldık. Hıristiyan adam çıkınca müezzin ona: "Bu iki adam yabancı ve ekin biçmede ustalar. Ekinlerinin biçilmesinde köylülerin sana yardım etmediği iki tarlanı onlara söyledim. Bu iki adamın senin de istediğin şekilde ekinlerini biçeceğini düşünüyorum. Bu iki tarlayı onlara göster ve bunları çalıştır" dedi. Hıristiyan adam: "İstediğin gibi olsun" karşılığını verdi.

Hıristiyan adam tarlalara doğru yürümeye başlayınca biz de onunla birlikte gittik. Müezzin evine veya mescide geri dönmek isteyince İbrâhîm ona: "Bizimle birlikte gitmeni istiyorum, sevabını alırsın" dedi. Müezzin de bizimle birlikte geldi. Hıristiyan adam bize iki tarlasını da gösterdi. Geceyi

de ay ışığı aydınlatıyordu. İbrâhîm, tarla sahibine: "Tarlaları gördük. İnşâallah en güzel şekilde bu işi yerine getireceğiz. Sen de bize istediğini verirsin" dedi. Hıristiyan adam: "Siz bir ücret söyleyin" deyince, İbrâhîm: "Biz belli bir ücret istemeyiz. Sen ne kadar verebileceğine bak ve onu söyle. Ücreti de bu müezzine ver, onda dursun. Şayet yaptığımız işi beğenirsen müezzine ücreti bize vermesini söylersin. İşimizi beğenmezsen de istediğini yapmakta serbestsin, paran sende kalır" dedi. Hıristiyan adam: "Size bir dinar vereceğim" deyince, İbrâhîm:" Biz de kabul ediyoruz. Onu müezzine ver. Biz de inşâallah bu gece işe başlayacağız" karşılığını verdi.

Hıristiyan adam gidip bir dinar getirdi ve onu müezzine verdi. Müezzinle birlikte biz de mescide döndük. Yatsı namazını kıldıktan sonra İbrâhîm müezzine: "Aklımıza gelmemişti, bizde orak yok. Hıristiyan adama haber yolla da bize iki orak göndersin" dedi. Müezzin: "Bende var, ben size veririm" karşılığını verdi. Müezzin evine birini gönderdi ve çok iyi iki orak getirtti. Oraklar gelince İbrâhîm bana: "Haydi tarlaya gidelim!" dedi.

Gelip tarlaya girdik. Tarlada su da vardı. İbrâhîm tarlada dört rekat namaz kıldı. Sonra bana: "Ey Ebû Süleyman! Müslümanlar içinden ne kötü iki adamız! Gece boyu Hıristiyan adama çalışacağız da Allah için burada namaz kılmayacak mıyız? Sanırım daha önce burada namaz kılan hiç olmamıştır. Ey Ebû Süleyman! Beğendiğin bir yer bul da sen namaza dur, ben de gidip ekin biçeyim. Ya da sen gidip ekin biç, ben de burada kalıp namaz kılayım" dedi. İbrâhîm'in bu teklifini beğendim ve: "Ben burada kalıp namaz kılayım, sen de gidip ekinleri biç" dedim.

İbrâhîm peştamalının uçlarını kaldırıp göbeğinde bağladı, orağı da alıp gitti. Ben yerimde kaldım. Biraz namaz kıldıktan sonra başımı koyup uyudum. Gece sonuna doğru İbrâhîm yanıma geldi ve: "Ey Ebû Süleyman! Bakıyorum da uyuyorsun! Hadi kalk! Sabah oldu, şafak sökmek üzere. Hıristiyan adamın işini bitirdim" dedi. Ona: "İki tarlayı da mı bitirdin?" diye sorduğumda: "Allah da yardım etti" dedi. Oradaki sudan abdestimizi alıp biraz bekledik. Sabah namazı vakti olunca da mescide gelip müezzinle birlikte namazı kıldık.

Müezzin namazı bitirince İbrâhîm yanına kalktı ve: "Selamun aleyke!" dedi. Müezzin: "Ve aleyke's-selâm" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Hıristiyan adamın işini bitirdik. İstediği gibi her iki tarlanın ekinlerini biçip bağ haline getirdik" deyince, müezzin: "İhtiyar! Gördüğüm kadarıyla hem Hıristiyanı, hem kendini, hem de şu arkadaşını mahvettin! Zira o iki tarlanın işi gecesi ve gündüzüyle ancak beş günde biter. Sen ise bir gecede bitirdiğini söylüyorsun! Bu ne?" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Sübhânallah! Yalan ne çirkin bir şeydir! Allah sana afiyet versin! Sen de uygun görürsen birlikte Hıristiyan adama gidelim. O da gidip tarlalara baksın. Şayet istediği gibi iyi bir iş yapılmışsa hakkımız olan dinarı bize vermeni söylesin. Ancak ekinlerine zarar gelmişse alacağımızı bırakırız. Gerekirse de zararını karşılarız" deyince, Müezzin: "şahadet ederim ki Allah dilediğini yapar! Allah'ın adıyla gidelim!" karşılığını verdi.

Hıristiyan adamın evine geldik. Hıristiyan adam evden çıkınca müezzin ona: "Bu ihtiyar işinin tümünü bitirdiğini, ekinleri çok güzel bir şekilde biçtiğini ve hepsini de bağ bağ bağladığını söylüyor" dedi. Hıristiyan adam bunu duyunca ağladı. Yerden bir avuç toprak alıp başına saçtı, sakallarını yolup müezzine: "Beni kandırdın!" diyerek onu azarlamaya başladı. İbrâhîm: "Ey Hıristiyan adam! Böyle yapma! Azarlayıp suçlamakta acele davranma da birlikte tarlalarına gidelim. Şayet iş istediğin gibi olmamışsa istediğini yap!" dedi. İbrâhîm'in bu sözünü duyan Hıristiyan daha çok ağlamaya ve sakallarını yolmaya başladı. Sonra oturup: "Sen ne diyorsun! Beni de ailemi de mahvettin!" dedi.

O sırada oradan köy ahalisinden biri geçince İbrâhîm, Hıristiyan adama: "Şu adamı bir dirhem karşılığında tutup tarlana gönder. Gördüğüm kadarıyla çiftçi biri. Şayet biçme konusunda bir kusur görürse gelip sana söylesin. Ama iyi bir şekilde biçilmişse gelip bildirsin" dedi. Müezzin, İbrâhîm'e: "En doğrusunu söyledin! Hep birlikte gidelim" diyerek araya girdi ve Hıristiyan adamı elinden tutup ayağa kaldırdı.

Hep birlikte gelip birinci tarlaya girdik. Ekinlerin çok güzel bir şekilde biçildiği, bağlanıp bir yerde toplandığı görülünce diğer tarlaya girdik. O

tarlada da aynı işin yapıldığı görülünce müezzin ile Hıristiyan adam şaşıp kaldılar. Hıristiyan adam müezzine: "Onlara bir dinarı ver, yanında bir dinar daha ver" dedi. İbrâhîm ona: "İşin beğenmediğin bir tarafı var mı?" diye sorunca, Hıristiyan: "Hayır, yok" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Fazladan olan o bir dinara ihtiyacımız yok, sen bize bir dinarımızı ver" dedi. Bunun üzerine İbrâhîm'e bir dinarı verdi.

Bir dinarı aldıktan sonra İbrâhîm bana: "Ey Ebû Süleyman! Bu dinarı al! Ama bil ki artık Beytu'l-Makdis'e kadar yol arkadaşı olamayacağız. Ya ben Askalan'a döneyim sen Beytu'l-Makdis'e doğru yoluna devam et ya da sen Askalan'a dön, ben Beytu'l-Makdis'e gideyim" dedi. Ben ağlayarak: "Ey Ebû İshâk! Sana yoldaş olmak istiyorum" dedim, ama İbrâhîm: "Olmaz! Dirhem dirhem deyip durdun! Bu dinarı al ve ailenin yanına git. Allah sana bereketler ihsan etsin!" karşılığını verdi. Bunun üzerine bir dinarı alıp Askalan'a geri döndüm. İbrâhîm de Beytu'l-Makdis'e (Kudüs'e) doğru yoluna devam etti.

(١١٢٩٢)- [٣٧٨/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ حَمْزَةَ، ثنا أَبُو زَيْدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فِي شَهْرِ رَمَضَانَ يَحْصُدُ الزَّرْعَ بِالنَّهَارِ، وَيُصَلِّي بِاللَّيْلِ، فَمَكَثَ ثَلاثِينَ يَوْمًا لا يَنَامُ بِاللَّيْلِ وَلا بِالنَّهَارِ "

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: "İbrâhîm b. Edhem Ramazan ayında gündüzleri ekin biçer geceleri de namaz kılardı. Bir ayı gece veya gündüz hiç uyumadan geçirdi."

(١١٢٩٣)- [٣٧٨/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَكَرِيَّا، ثنا مُوسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّرَسُوسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا يُوسُفَ الْغَسُولِيَّ يَعْقُوبَ بْنَ الْمُغِيرَةِ، يَقُولُ: كُنَّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فِي الْحَصَادِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، لَوْ دَخَلْتَ بِنَا إِلَى الْمَدِينَةِ فَنَصُومَ الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ بِالْمَدِينَةِ، لَعَلَّنَا نُدْرِكُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ؟ فَقَالَ: " أَقِيمُوا هَهُنَا، وَأَجِيدُوا الْعَمَلَ، وَلَكُمْ بِكُلِّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ "

Yâkub b. el-Muğîre bildiriyor: Bir Ramazan ayında ve hasat zamanında İbrâhîm b. Edhem ile beraberdik. İşçiler kendisine: "Ey Ebû İshâk! Bizi Medine'ye götürsen de Ramazan ayının son on gününü orada geçirsek. Belki Kadir gecesini de idrak ederiz" dediklerinde, İbrâhîm: "Burada kalın ve işinizi iyice yapın! Burada geçirdiğiniz her gece için size Kadir gecesi değerinde mükâfat verilecektir!" karşılığını verdi.

(١١٢٩٤)- [٣٧٨/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: " سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ: مُنْذُ كَمْ أَنْتَ هَهُنَا بِأَرْضِ الشَّامِ ؟ قَالَ: مُنْذُ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ سَنَةً، وَقَالَ: دُفِعْتُ إِلَى شَبَابٍ مِنَ الْعَرَبِ يَحْصِدُونَ، وَقَدْ ضَرَبُوا خِبَاءً لَهُمْ، فَقَالُوا: يَا فَتًى، ادْنُ فَاحْصِدْ مَعَنَا، قَالَ: فَحَصَدْتُ مَعَهُمْ، فَكَانُوا يُعْطُونَنِي مِنَ الأَجْرِ مَا يُعْطُونَ وَاحِدًا مِنْهُمْ مِنَ الأُسْتَاذِينَ، فَقُلْتُ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي: مَا أَرَى هَذَا يَسَعُنِي هَؤُلاءِ الأُسْتَاذُونَ وَأَنَا لا أُحْسِنُ أَحْصِدُ، قَالَ: فَكُنْتُ أَدَعُهُمْ حَتَّى إِذَا أَخَذُوا مَضَاجِعَهُمْ وَنَامُوا أَخَذْتُ الْمِنْجَلَ فَحَصَدْتُ، قَالَ: فَأُصْبِحُ وَقَدْ حَصَدْتُ شَيْئًا صَالِحًا، قَالَ: فَسَمِعْتُهُمْ يَتَوَشْوَشُونَ فِيمَا بَيْنَهُمْ، يَقُولُونَ: أَلَيْسَ هَذَا الزَّرْعُ كَانَ الْبَارِحَةَ قَائِمًا، فَمَنْ حَصَدَهُ؟ ! فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: هَذَا نَرَاهُ بِاللَّيْلِ يَقُومُ فَيَحْصِدُ، فَأَسْمَعُهُمْ يَقُولُونَ: مَا يَسَعُنَا ذَا ! هَذَا يَحْصُدُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَإِنَّمَا يَأْخُذُ أَجْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ ! "

Halef b. Temîm der ki: İbrâhîm b. Edhem'e: "Ne zamandır Şam'dasın?" diye sorduğumda: "Yirmi dört yıldır buradayım" dedi ve şöyle devam etti: Araplardan ekin biçen bazı gençlerin yanına verildim. Kendileri için çadır da kurmuşlardı. Bana: "Genç! Gel sen de ekin biç!" dediklerinde ben de onlarla ekin biçmeye başladım. Ancak bana ücret olarak içlerinden biçmede usta olanların yevmiyesi kadar veriyorlardı. Kendi kendime: "Biçmede çok da iyi olmamama rağmen içlerinden bir ustanın yevmiyesi kadar almam doğru değil" dedim. Bundan dolayı onlar gece uykuya daldıklarında ben orağı alıp kalkardım. Sabah oluncaya kadar da iyi bir miktar biçmiş olurdum. Aralarında fısıldaşarak: "Dün gece şu ekinler yerinde değil miydi? Onları kim biçti?" diye sorduklarını, biri: "Sanırım şu genç gece kalkıp çalışıyor"

deyince: "O zaman gece gündüz biçiyorsa ona sadece bir kişi yevmiyesi vermemiz doğru olmaz" dediklerini işitirdim.

(١١٢٩٥)- [٣٧٨/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، ثنا أَشْعَثُ، قَالَ: ذَكَرَ هَارُونُ رَفِيقُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ " كُنَّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بِغَزَّةَ نَحْصِدُ، فَقَالَ: يَا هَارُونُ، تَنَحَّ بِنَا عَنْ هَذَا الْمَوْضِعِ، قُلْتُ: لِمَ؟ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ بَعْثًا بُعِثُوا إِلَى إِفْرِيقِيَّةَ، قَالَ: قُلْتُ: وَمَا عَلَيْكَ مِنَ الْبَعْثِ؟ قَالَ: إِنَّ الطَّرِيقَ الَّذِي يَأْخُذُونَ فِيهِ قَرِيبٌ مِنَّا، وَإِنَّا لا نَأْمَنُ أَنْ يَأْتِينَا بَعْضُهُمْ، فَيَقُولَ: كَيْفَ نَأْخُذُ إِلَى مَوْضِعِ كَذَا وَكَذَا أَفَنَدُلُّهُ؟ لَيْسَ لَنَا خَيْرٌ مِنْ أَنْ نَتَبَاعَدَ فَلا نَرَاهُمْ، وَلا يَرَوْنَنَا "

İbrâhîm b. Edhem'in arkadaşı Hârun anlatıyor: Gazze'de İbrâhîm b. Edhem ile birlikte ekin biçiyorduk. Bir ara bana: "Ey Hârun! Hadi bu bölgeden gidelim" deyince: "Neden?" diye sordum. İbrâhîm: "Haber aldığıma göre Afrika'ya bir ordu çıkıyormuş" dedi. Ona: "Ordudan sana ne?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Ordunun yolu buraya yakın bir yerden geçiyor. İçlerinden biri gelip: «Filan yere nasıl gidebiliriz?» diye sorarsa gideceği yeri ona gösterecek miyiz? En iyisi buradan uzaklaşalım. Ne biz onları görelim, ne de onlar bizi görsün."

(١١٢٩٦)- [٣٧٩/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو أَحْمَدَ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، يَعْمَلُ بِفِلَسْطِينَ بِكِرَاءٍ، فَإِذَا مَرَّ بِهِ الْجَيْشُ إِلَى مِصْرَ وَهُوَ يَسْقِي الْمَاءَ قَطَعَ الدَّلْوَ وَأَلْقَاهُ فِي الْبِئْرِ لِئَلا يَسْقِيَهُمْ، وَكَانُوا يَضْرِبُونَ رَأْسَهُ يَسْأَلُونَهُ عَنِ الطَّرِيقِ وَهُوَ يَتَخَارَسُ عَلَيْهِمْ، لِئَلا يَدُلَّهُمْ، قَالَ: هَذَا الْوَرِعُ، لَيْسَ أَنَا، وَلا أَنْتَ "

Ali b. Bekkâr anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem Filistin'de ücretle çalışırdı. Su sularken askerler şehre geldiği zaman onlara su vermemek için kovanın ipini keser ve kuyuya atardı. Askerler başına vurup yolu sorarlar, o ise, onlara yolu göstermemek için dilsiz gibi hareket ederdi. İşte vera sahibi budur. Yoksa senin ve benim hâlim vera sahibinin hali değildir.

(١١٢٩٧)- [٣٧٩/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ دَاوُدَ، يَقُولُ: " مَرَّ يَزِيدُ بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، وَهُوَ يَنْظُرُ كَرْمًا، فَقَالَ: نَاوِلْنَا مِنْ هَذَا الْعِنَبِ، فَقَالَ: مَا أَذِنَ لِي صَاحِبُهُ، قَالَ: فَقَلَبَ السَّوْطَ، وَأَمْسَكَ بِمَوْضِعِ الشَّيْبِ، فَجَعَلَ يُقَنِّعُ رَأْسَهُ، فَطَأْطَأَ إِبْرَاهِيمُ رَأْسَهُ، وَقَالَ: اضْرِبْ رَأْسًا طَالَ مَا عَصَى اللَّهَ ! قَالَ: فَأَعْجَزَ الرَّجُلَ عَنْهُ "

Ahmed b. Dâvud der ki: Bir defasında Yezîd, bir üzüm bağına bakan İbrâhîm b. Edhem'e uğradı ve ona: "Bize şu üzümlerden biraz ver!" dedi. İbrâhîm: "Ama sahibi bunun için bana izin vermedi" karşılığını verdi. Yezîd: "O zaman kamçıyı çalıştırır, kafana vurur ve saçlarını yolarım!" deyince İbrâhîm başını eğdi ve: "Allah'a isyan ettikten sonra şu başı vurabilirsin!" dedi. Bunun üzerine Yezîd onu bıraktı.

(١١٢٩٨)- [٣٧٩/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، ثنا أَشْعَثُ، عَنْ بَعْضِ رُفَقَاءِ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّهُ حِينَ عَايَنَ الْعَدُوَّ رَمَى بِنَفْسِهِ فِي الْبَحْرِ يَسْبَحُ نَحْوَهُمْ، وَمَعَهُ رَجُلٌ آخَرُ، فَلَمَّا رَأَى الْعَدُوُّ ذَلِكَ انْهَزَمُوا "

Eş'as, İbrâhîm'in bir yoldaşından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, savaş esnasında düşmanı karşıda görünce kendini denize atıp düşmana doğru yüzmeye başladı. Bunu gören düşmanlar ise kaçmaya başladılar.

(١١٢٩٩)- [٣٧٩/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: قُلْتُ لِرَفِيقٍ: لِإِبْرَاهِيمَ أَخْبِرْنِي عَنْ أَشَدِّ شَيْءٍ مَرَّ بِكُمْ مُنْذُ صُحْبَتِهِ، قَالَ: نَعَمْ " كُنَّا يَوْمًا صِيَامًا، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الإِفْطَارِ لَمْ يَكُنْ عِنْدَنَا شَيْءٌ نُفْطِرُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، هَلْ لَكَ فِي خَصْلَةٍ أَنْ نَأْتِيَ بَابَ الرُّسْتُنَ فَنكْرِيَ أَنْفُسَنَا مَعَ هَؤُلاءِ الْحَصَّادِينَ؟ قَالَ: وَذَاكَ، فَأَتَيْنَا بَابَ الرُّسْتُنَ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَاكْتَرَانِي بِدِرْهَمٍ، قَالَ: قُلْتُ: وَصَاحِبِي؟ قَالَ: صَاحِبُكَ ضَعِيفٌ لا أُرِيدُهُ، قَالَ: فَمَا زِلْتُ بِهِ حَتَّى اكْتَرَاهُ بِأَرْبَعَةِ دَوَانِقَ، قَالَ: وَنَحْنُ صِيَامٌ، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْمَسَاءِ أَخَذْتُ الْكِرَاءَ مِنْهُ، فَأَتَيْتُ السُّوقَ، فَاشْتَرَيْتُ مَا احْتَجْتُ إِلَيْهِ، وَتَصَدَّقْتُ بِالْبَاقِي، فَقَالَ: أَمَّا نَحْنُ فَقَدِ اسْتَوْفَيْنَا

أَجْرَيْنَا، فَلَيْتَ شَعْرِي، أَوْفَيْنَاهُ أَمْ لا؟ قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ غَضِبْتُ، فَلَمَّا رَأَى غَضَبِي، قَالَ: لا بَأْسَ، تَضْمَنُ لِي أَنَّا أَوْفَيْنَاهُ عَمَلَهُ؟ قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ أَخَذْتُ مِنْهُ الطَّعَامَ فَتَصَدَّقْتُ بِهِ، فَهَذَا أَشَدُّ شَيْءٍ مَرَّ بِي مُنْذُ صُحْبَتِهِ "

Bakiyye anlatıyor: İbrâhîm'in arkadaşlarından birine: "İbrâhîm'le dost olduğunuzdan beri başınıza gelen en ağır şeyi bana anlat" dediğimde: "Olur" karşılığım verdi ve şöyle anlattı: Bir gün oruçluyduk. İftar vakti geldiğinde de iftar için yanımızda yiyecek hiçbir şey yoktu. Ona: "Ey Ebû İshâk! Rüstün kapısına gidip ücretle ekin biçenlerin arasına katılmaya ne dersin?" dediğimde: "Yapılması gereken de budur" karşılığını verdi. Rüstün kapısına geldiğimizde adamın biri geldi ve bir dirheme beni tuttu. "Ya arkadaşım?" diye sorduğumda: "Arkadaşın zayıf duruyor, onu istemiyorum" dedi. Ancak adama çok ısrar edince sonunda İbrâhîm'i de dört dânik'e tuttu.

O gün ikimiz de oruçluyduk. Akşam vakti yaklaşınca iş sahibinden ücretimi alıp çarşıya geldim. İhtiyacım olan şeyleri satın aldıktan sonra kalanını sadaka olarak verdim. İbrâhîm: "Biz ücretlerimizi tamamıyla aldık. Keşke karşılığı olan işi tam olarak yapıp yapmadığımızı bilebilseydim" deyince bu sözüne kızdım. Kızdığımı görünce: "Sorun değil, ama ücretimizin karşılığı olan işi yaptığımıza dair bana garanti verebilir misin?" dedi. Bunu söyleyince elindeki yiyeceği alıp sadaka olarak dağıttım. Onunla arkadaş olduğumdan beri yaşadığımız en ağır şey buydu.

(١١٣٠٠)- [٣٨٠/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ، بِصُورَ فِي بَيْتِهِ، قَالَ: وَكَانَ يَحْصُدُ، وَكَانَ سُلَيْمَانُ أَبُو إِلْيَاسَ جَالِسًا عَلَى الْبَابِ عَلَيْهِ جُبَّةُ صُوفٍ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ " يَا سُلَيْمَانُ، ادْخُلْ لا يَمُرُّ بِكَ إِنْسَانٌ فَيَظُنُّ أَنَّكَ سَائِلٌ فَيُعْطِيَكَ شَيْئًا "

Damra der ki: Sûr'da İbrâhîm'in evindeydik. İbrâhîm de ücretle ekin biçerdi. Süleyman Ebû İlyâs, üzerinde yünden bir cübbe kapıda oturmuştu. İbrâhîm onun kapıda oturduğunu görünce: "Ey Süleyman! İçeri gir! Şimdi yoldan geçen biri seni dilenci zanneder ve bir şeyler verir" dedi.

(١١٣٠١)- [٣٨٠/٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " عَالَجْتُ الْعِبَادَةَ، فَمَا وَجَدْتُ شَيْئًا أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ نِزَاعِ النَّفْسِ إِلَى الْوَطَنِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "İbadetin ağırlığını çektim, ancak vatandan ayrılma kadar bana zor gelen başka bir şey daha görmedim."

(١١٣٠٢)- [٣٨٠/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَضَاءَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " مَا قَاسَيْتُ فِيمَا تَرَكْتُ شَيْئًا أَشَدَّ مِنْ مُفَارَقَةِ الأَوْطَانِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Birçok acı çektim, ancak vatanımdan ayrılmak kadar ağır geleni olmadı."

(١١٣٠٣)- [٣٨٠/٧] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَا قَاسَيْتُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ نَفْسِي، مَرَّةً عَلَيَّ، وَمَرَّةً لِي، وَأَمَّا هَوَايَا، فَقَدْ وَاللَّهِ اسْتَعَنْتُ بِاللَّهِ عَلَيْهِ فَأَعَانَنِي وَاسْتَكْفَيْتُهُ سُوءَ مُغَالَبَتِهِ، فَكَفَانِي، فَوَاللَّهِ مَا آسَى عَلَى مَا أَقْبَلَ مِنَ الدُّنْيَا، وَلا مَا أَدْبَرَ مِنْهَا "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Dünya işlerinde beni nefsim kadar zor durumda bırakan bir şey olmadı. Bir defa ben onu yenerken, diğerinde o beni yeniyor. Hevama gelince vallahi ona karşı Allah'tan yardım istedim, Allah bana yardım etti. Allah'tan hevamın bana galip gelmesine engel olmasını istedim, Allah hevamın beni yenmesine engel oldu. Vallahi! Dünyadan ne gelene, ne de gidene üzülürüm."

(١١٣٠٤)- [٣٨٠/٧] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَيَقُولُ: " مَا كَانَتْ لِي مَئُونَةٌ قَطُّ عَلَى أَصْحَابِي، وَلا عَلَى غَيْرِهِمْ إِلا فِي شَيْءٍ وَاحِدٍ،

فَقُلْتُ: فَإِيشِ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ قَالَ: مَا كُنْتُ أُحْسِنُ أُكْرِي نَفْسِي فِي الْحَصَّادِينَ، فَيَحْتَاجُونَ أَنْ يُكْرُونِي وَيَأْخُذُونَ لِيَ الأُجْرَةَ، فَهَذِهِ كَانَتْ مَئُونَتِي عَلَيْهِمْ "

İbrâhîm b. Beşşâr der ki: İbrâhîm b. Edhem'in: "Bir konu dışında şu ana kadar ne arkadaşlarımdan birine, ne de başkasına yük olmuş değilim" dediğini işittim. Ona: "Ey Ebû İshâk! Bu bir konu ne?" diye sorduğumda ise: "Ücretle ekin biçen diğer insanlar gibi kendime iş bulamazdım. Bundan dolayı arkadaşlarım bana iş bulup ücreti de benim adıma alırlardı. Sadece bu konuda onlara yük olmuşumdur" dedi.

(١١٣٠٥)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبَّادٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: " قَدِمَ إِبْرَاهِيمُ، مَكَّةَ فَنَزَلَ عَلَى عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ وَمَعَهُ جِرَابٌ مِنْ جِلْدِ ظَبْيَةٍ، فَعَلَّقَ جِرَابَهُ عَلَى وَتَدٍ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الطَّوَافِ، فَدَخَلَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ دَارَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: لِمَنْ هَذِهِ الظَّبْيَةُ؟ يَعْنِي الْجِرَابَ، قَالُوا: لأَخِيكَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَقَالَ سُفْيَانُ: لَعَلَّ فِيهِ شَيْئًا مِنْ فَاكِهَةِ الشَّامِ، قَالَ: فَأَنْزَلَهُ فَحَلَّهُ، فَإِذَا هُوَ مَحْشُوٌّ بِالطِّينِ، فَشَدَّ الْجِرَابَ وَرَدَّهُ إِلَى الْوَتَدِ، وَخَرَجَ سُفْيَانُ، فَرَجَعَ إِبْرَاهِيمُ وَأَخْبَرَهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بِفِعْلِ سُفْيَانَ، فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُ طَعَامِي مُنْذُ شَهْرٍ "

Saîd b. Harb anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem Mekke'ye geldiği zaman Abdulazîz b. Ebî Revvâd'ın misafiri oldu. Yanında da ceylan derisinden bir torba vardı. Bu torbasını bir kazığa astı ve tavaf için çıktı. Süfyân es-Sevrî, Abdulazîz'in evine girince torbayı gördü. "Bu torba kimin?" diye sorunca: "Kardeşin İbrâhîm b. Edhem'in" karşılığını verdiler. Süfyân: "Belki içinde Şam meyvelerinden vardır" dedi ve indirip açtı. Ancak içinin çamurla dolu olduğunu gördü. Bunun üzerine ağzım bağlayıp tekrar kazığa astı ve çıktı. İbrâhîm döndüğünde Abdulazîz ona Süfyân'ın yaptıklarını anlattı. İbrâhîm: "Bir aydır benim yemeğim sadece buydu" dedi.

(١١٣٠٦)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَانْجُورَ الرَّمْلِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ الطَّبَّاعِ، ثنا أَبُو تَوْبَةَ، ثنا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: " ضَاعَتْ نَفَقَةُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، بِمَكَّةَ، فَمَكَثَ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا يَسْتَفُّ الرَّمْلَ "، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ

جَعْفَرٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَشَّارٍ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي تَوْبَةَ، مِثْلَهُ

Atâ b. Müslim der ki: "Mekke'de İbrâhîm b. Edhem'in parası kaybolunca on beş gün boyunca kum yedi."

(١١٣٠٧)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا سَلَمَةُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدِ، قَالَ: " رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَأْكُلُ الطِّينَ عِشْرِينَ يَوْمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا مُعَاوِيَةَ، لَوْلا أَنْ أَتَخَوَّفَ أَنْ أُعِينَ عَلَى نَفْسِي مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلا الطِّينُ، حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ ﷻ حَتَّى يَصْفُوَ لِيَ الْحَلالُ مِنْ أَيْنَ هُوَ "

Ebû Muâviye el-Esved bildiriyor: "İbrâhîm b. Edhem'in yirmi gün boyunca çamur yediğini gördüm. Sonra bana: "Ey Muâviye! Şayet kendime zarar vermiş olma endişesi taşımasaydım Allah'a kavuşana (ölene) veya helal lokmanın nereden geldiğini iyice bilene kadar çamurdan başka bir şey yemezdim" dedi.

(١١٣٠٨)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا بِشْرٌ الْحَافِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ: " مَكَثَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، يَأْكُلُ الطِّينَ عِشْرِينَ يَوْمًا "

Muâviye el-Esved der ki: "İbrâhîm b. Edhem yirmi gün boyunca sadece çamur yedi."

(١١٣٠٩)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَتَوَيْهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا أَبُو صَالِحٍ مَحْبُوبُ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ " أَنَّهُ أَصَابَتْهُ مَجَاعَةٌ، فَمَكَثَ أَيَّامًا يَبُلُّ الرَّمْلَ بِالْمَاءِ فَيَأْكُلُهُ "

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: "İbrâhîm b. Edhem'in bana bildirdiğine göre açlığa maruz kalmış ve günler boyunca kumu suyla ıslatıp yemiştir."

(١١٣١٠)- [٣٨١/٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثنا قَاسِمٌ الْجُوعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ الْحَذَّاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " صَحِبْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، فِي سَفَرٍ، فَأَنْفَقَ عَلَيَّ نَفَقَتَهُ

كُلَّهَا، قَالَ: ثُمَّ مَرِضْتُ عَلَيْهِ، فَاشْتَهَيْتُ شَهْوَةً، فَذَهَبَ فَأَخَذَ حِمَارَهُ وَبَاعَهُ، وَاشْتَرَى شَهْوَتِي فَجَاءَ بِهَا، فَقُلْتُ: يَا إِبْرَاهِيمُ، فَأَيْنَ الْحِمَارُ؟ قَالَ: يَا أَخِي بِعْنَاهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَا أَخِي فَعَلَى أَيِّ شَيْءٍ نَرْكَبُ؟ قَالَ: يَا أَخِي عَلَى عُنُقِي "، قَالَ: فَحَمَلَهُ عَلَى عُنُقِهِ ثَلاثَ مَنَازِلَ، قَالَ: فَقَالَ الأَوْزَاعِيُّ: لَيْسَ فِي هَؤُلاءِ الْقُرَّاءِ أَفْضَلُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَإِنَّهُ أَسْخَى الْقَوْمِ

Sehl b. İbrâhîm anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem ile sefere katıldım. Bana bütün malını verdi. Sonra hastalandım ve canım bir şey çekti. Merkebini alıp sattı ve istediğim şeyi satın alıp getirdi. Ben: "Ey İbrâhîm! Merkep nerede?" deyince, "Kardeşim! Onu sattık" dedi. Ben: "Kardeşim! Şimdi neye bineceğiz?" deyince, "Kardeşim, omzuma binersin" dedi ve Sehl'i üç menzillik mesafe omuzlarında taşıdı. Evzâî der ki: "Bu âbidlerin içinde İbrâhîm b. Edhem'den faziletlisi yoktur. O, toplumun en cömerdidir."

(١١٣١١)- [٣٨٢/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ الْعَكِّيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " مَرَّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، بِقِيسَارِيَّةَ وَقَدْ تَعَجَّلَ دِينَارًا مِنَ الْكَرْمِ، فَسَمِعَ صَوْتَ امْرَأَةٍ تَصِيحُ، فَقَالَ: مَا لِهَذِهِ؟ قَالُوا: تَلِدُ، قَالَ: وَأَيُّ شَيْءٍ يُعْمَلُ بِالْمَرْأَةِ؟ قَالُوا: يُشْتَرَى لَهَا طَحِينٌ، وَزَيْتٌ، وَلَحْمٌ، وَعَسَلٌ، فَصَرَفَ دِينَارَهُ وَاشْتَرَى زِنْبِيلا وَمَلأَهُ طَحِينًا، وَاشْتَرَى زَيْتًا، وَسَمْنًا، وَعَسَلا، وَلَحْمًا، وَحَمَلَهُ عَلَى رَقَبَتِهِ إِلَى الْبَابِ، وَقَالَ: خُذُوا، قَالَ: فَنَظَرَ فَإِذَا هُمْ أَفْقَرُ بَيْتٍ فِي أَهْلِ قِيسَارِيَّةَ وَأَعْبَدِهِمْ "

Ahmed b. el-Fadl el-Akkî, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Kayseriyye'ye uğradı. Cömertliğinden dolayı kendisinde bir dinardan başkası kalmamıştı. Bir kadının bağırdığını duyunca: "Bu kadına ne oluyor?" diye sordu "Doğum yapıyor" cevabını verdiklerinde, "Bu kadına ne yapılır?" dedi. Oradakiler: "Un, yağ, et ve bal satın alınır" deyince, dinarını bozdu ve bir zembil satın alıp onu un doldurdu, zeytinyağı, katı yağ, bal ve et satın alıp taşıyarak getirip: "Alın!" dedi. Baktığında bu ailenin Kayseriyye'nin en fakir ve âbid ailesi olduğunu gördü.

(١١٣١٢)- [٣٨٢/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ شفيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: بَيْنَا نَحْنُ ذَاتَ يَوْمٍ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ، إِذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ مِنَ الصُّنَّاعِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " أَلَيْسَ هَذَا فُلانًا؟ قِيلَ: نَعَمْ، فَقَالَ لِرَجُلٍ: أَدْرِكْهُ، فَقَالَ لَهُ: قَالَ لَكَ إِبْرَاهِيمُ: مَا لَكَ لَمْ تُسَلِّمْ؟ قَالَ: لا وَاللَّهِ، إِنَّ امْرَأَتِي وَضَعَتْ، وَلَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ فَخَرَجْتُ شِبْهَ الْمَجْنُونِ، فَرَجَعْتُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ، وَقُلْتُ لَهُ فَقَالَ: إِنَّا لِلَّهِ ! كَيْفَ غَفَلْنَا عَنْ صَاحِبِنَا حَتَّى نَزَلَ بِهِ هذا الأَمْرُ؟ فَقَالَ: يَا فُلانُ، ائْتِ صَاحِبَ الْبُسْتَانِ فَاسْتَسْلِفْ مِنْهُ دِينَارَيْنِ، وَادْخُلِ السُّوقَ فَاشْتَرِ لَهُ مَا يُصْلِحُهُ بِدِينَارٍ، وَادْفَعِ الدِّينَارَ الآخَرَ إِلَيْهِ، فَدَخَلْتُ السُّوقَ، وَأَوْقَرْتُ بِدِينَارٍ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَتَوَجَّهْتُ إِلَيْهِ، فَدَقَقْتُ الْبَابَ، فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: مَنْ هَذَا؟ قُلْتُ: أَنَا أَرَدْتُ فُلانًا، قَالَتْ: لَيْسَ هُوَ هُنَا، قُلْتُ: فَمُرِي بِفَتْحِ الْبَابِ وَتَنَحِّي، قَالَ: فَفَتَحْتُ الْبَابَ، فَأَدْخَلْتُ مَا عَلَى الْبَعِيرِ وَأَلْقَيْتُهُ فِي صَحْنِ الدَّارِ، وَنَاوَلْتُهَا الدِّينَارَ، فَقَالَتْ: عَلَى يَدَيْ مَنْ هَذَا؟ قُلْتُ: قُولِي: عَلَى يَدِ أَخِيكِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَقَالَتِ: اللَّهُمَّ لا تَنْسَ هَذَا الْيَوْمَ لإِبْرَاهِيمَ " .

Şakîk b. İbrâhîm anlatıyor: Bir gün İbrâhîm'in yanındayken yanından zanaatkârlardan bir adam geçince İbrâhîm: "Bu falan kişi değil mi?" diye sordu. Oradakiler: "Evet" deyince, bir adama: "Ona yetiş ve: «İbrâhîm sana: "Neden selam vermiyorsun?" diyor» de" dedi. Adam gidip sorunca, San'â'lı: "Hayır vallahi! Hanımım yeni doğum yaptı ve yanımda da hiç bir şey yoktur" dedi. Ben deli gibi İbrâhîm'in yanına dönüp durumu anlatınca, İbrâhîm: "Nasıl biz bundan habersiz kaldık ta dostumuz bu duruma düştü?" deyip: "Ey Falan! Falan bahçenin sahibine git ve ondan iki dinar ödünç al. Çarşıya gidip bir dinarla lazım olan şeyleri al, öbür dinarı da adama ver" dedi. Ben çarşıya gidip bir dinarla her şeyden bir miktar aldım ve adama doğru yöneldim. Kapıyı çalınca hanımı: "Kim o?" diye seslendi. Ben: "Benim. Falan kişiyle görüşmek istiyorum" deyince kadın: "Burada değil" dedi. Ben: "Kapıyı açtır ve sen bir kenara çekil" dedim. Kadın kapıyı açınca ben devenin üzerindeki eşyaları sokup evin avlusuna koydum ve bir dinarı kadına verdim. Kadın: "Bunu kim veriyor?" diye sorunca ben: "Kocana, bunun kardeşin İbrâhîm b. Edhem'in yolladığını söyle" dedim. Kadın: "Allahım! Bu İbrâhîm'in bugün bize yaptığını unutma" dedi.

(١١٣١٣)- [٣٨٣/٧] حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْجُرْجَانِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ نَصْرٍ الطُّوسِيُّ بِنَيْسَابُورَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، ثنا مَحْبُوبُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ الْجَامِعِ بِالْمَصِّيصَةِ، وَفِينَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَقَدِمَ رَجُلٌ مِنْ خُرَاسَانَ، فَقَالَ: أَيُّكُمْ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ؟ فَقَالَ الْقَوْمُ: هَذَا، أَوْ قَالَ " أَنَا هُوَ "، قَالَ: إِنَّ إِخْوَتَكَ بَعَثُونِي إِلَيْكَ، فَلَمَّا سَمِعَ ذِكْرَ إِخْوَتِهِ قَامَ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَنَحَّاهُ، فَقَالَ: " مَا جَاءَ بِكَ؟ " قَالَ: أَنَا مَمْلُوكٌ مَعَ فَرَسٍ وَبَغْلَةٍ وَعَشَرَةِ آلافِ دِرْهَمٍ بَعَثَ بِهَا إِلَيْكَ إِخْوَتُكَ، قَالَ: " إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَأَنْتَ حُرٌّ، وَمَا مَعَكَ فَلَكَ، اذْهَبْ فَلا تُخْبِرْ أَحَدًا "، قَالَ: فَذَهَبَ

Ali b. Bekkâr anlatıyor: Massîsa camisinin yanında yanımızda İbrâhîm b. Edhem olduğu halde otururken, Horasan'dan bir adam gelip: "Hanginiz İbrâhîm b. Edhem'dir?" diye sordu. Oradakiler: "Budur" veya kendisi: "Benim" karşılığını verince adam: "Kardeşlerin beni sana yolladılar" dedi. İbrâhîm kardeşlerinden bahsedildiğini duyunca kalkıp adamın elini tutarak oturttu ve: "Neden geldin?" diye sordu. Adam: "Ben senin kölenim. Yanımda bir at, bir katır ve yirmi bin dirhemle emrindeyim. Kardeşlerin beni bunlarla gönderdi" dedi. İbrâhîm: "Eğer doğru söylüyorsan, seni azad ediyorum. Getirdiklerin de senin olsun" git ve kimseye söyleme" dedi. Bunun üzerine adam gitti.

(١١٣١٤)- [٣٨٣/٧] قَالَ: وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ، يَطْحَنُ وَإِحْدَى رِجْلَيْهِ مَبْسُوطَةٌ وَالأُخْرَى قَدْ كَفَّهَا، فَلا يَكُفُّ تِلْكَ الْمَبْسُوطَةَ، وَلا يَبْسُطُ تِلْكَ الْمَكْفُوفَةَ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ مُدَّيْنِ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ مُدَّيْنِ بَسَطَ تِلْكَ، وَكَفَّ هَذِهِ، فَيَطْحَنُ مُدَّيْنِ آخَرَيْنِ "

Ali b. Bekkâr der ki: "İbrâhîm, bir ayağını uzatır diğerini toplar ve un öğütürdü. İki müd buğdayı öğütmeden de toplamış olduğu ayağını uzatmazdı. İki müddü öğütünce toplamış olduğu ayağını uzatır diğerini toplar ve iki müd daha öğütürdü."

(١١٣١٥)- [٣٨٣/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالُوا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ

حَازِمٍ، يَقُولُ: بَيْنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، يَحْصُدُ حَقْلَ زَرْعٍ أَخَذَهُ جِزَافًا، إِذْ وَقَفَ عَلَيْهِ رَجُلانِ مَعَهُمَا ثِقْلٌ، وَوَطَأٌ، مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نَفَقَةٌ، فَسَلَّمَا عَلَيْهِ، فَقَالا لَهُ: أَنْتَ إِبْرَاهِيمُ؟ قَالَ " نَعَمْ "، قَالا: إِنَّا مَمْلُوكَانِ لأَبِيكَ، وَمَعَنَا مَالٌ وَوَطَأٌ، فَقَالَ: " مَا أَدْرِي مَا تَقُولانِ ! إِنْ كُنْتُمَا صَادِقَيْنِ فَأَنْتُمَا حُرَّانِ، وَمَا مَعَكُمَا لَكُمَا، لا تَشْغَلانِي عَنْ عَمَلِي "

İsa b. Hâzım der ki: İbrâhîm b. Edhem birinin ekinlerini biçerken aniden etrafının hayvan sürüsüyle dolduğunu gördü. Zira yanında duran iki adamda mal ve hayvan sürüsü vardı. Bu iki kişi: "İbrâhîm sen misin?" diye sorunca, İbrâhîm: "Evet!" karşılığını verdi. Ona: "Biz senin babanın köleleriyiz. Yanımızda da sana gönderdiği mallar ve hayvan sürüsü var" dediklerinde, İbrâhîm: "Ne dediğinizi anlamıyorum! Şayet doğruyu söylüyorsanız artık özgürsünüz ve yanınızdaki mallar sizin olsun. Ama beni işimden alıkoymayın" karşılığını verdi.

(١١٣١٦)- [٣٨٣/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، وَمُحَمَّدٌ، قَالُوا: إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، ثنا عِيسَى بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: " كَانَ لإِبْرَاهِيمَ، أَخٌ لَهُ مِنْ عَسْقَلانَ، يُقَالُ لَهُ: أَزْهَرُ، فَسَأَلَ عَنْهُ فَأُخْبِرَ عَنْهُ أَنَّهُ مَرِيضٌ فِي حُصَيْنٍ عَلَى السَّاحِلِ، فَأَخَذَ أَزْهَرُ كِسَاءَ صُوفٍ فَوَضَعَهُ عَلَى رَقَبَتِهِ، ثُمَّ لَزِمَ السَّاحِلَ حَتَّى أَتَاهُ، فَوَجَدَهُ مَرِيضًا وَإِذَا هُوَ عَلَى بَارِيَّةٍ لَيْسَ تَحْتَهُ شَيْءٌ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، أُحِبُّ أَنْ تَأْخُذَ هَذَا الْكِسَاءَ فَتَضَعَ نِصْفَهُ تَحْتَكَ، وَنِصْفَهُ فَوْقَكَ، قَالَ: قَالَ: مَا يَخِفُّ عَلَيَّ، قَالَ: لَوْ فَعَلْتَ سَرَرْتَنِي، فَقَدْ غَمَّنِي، قَالَ: وَقَدْ غَمَّكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: ضَعْهُ، فَوَضَعْتُهُ وَمَضَيْتُ مَخَافَةَ أَنْ يَبْدُوَ لَهُ، قَالَ أَزْهَرُ: فَجَاءَ بَعْدَ أَيَّامٍ فَرَفَعَ رِدَائِي وَدَسَّ تَحْتَهُ شَيْئًا وَمَضَى، فَأَرْفَعُ رِدَائِي فَإِذَا عِمَامَةُ قُطْنٍ جَدِيدَةٍ قَدْ لَفَّهَا عَلَى نَعْلٍ جَدِيدَةٍ، فَمَضَيْتُ حَتَّى لَحِقْتُهُ خَارِجًا مِنَ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: هَكَذَا أَدْرَكْتُ النَّاسَ يَأْخُذُونَ وَيُعْطُونَ، انْصَرِفْ بِمَا مَعَكَ، فَانْصَرَفْتُ "

İsa b. Hâzım anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem'in Askalan'da Ezher adında bir kardeşi vardı. Bir gün Ezher kardeşi İbrâhîm'in durumunu sorunca sahilde bir kalede hasta olduğunu söylediler. Bunun üzerine Ezher yünden bir giysi alıp omzuna attı ve sahil yolunu tutup İbrâhîm'in yanına geldi. İbrâhîm hastaydı ve bir tarlada toprak üzerinde yatıyordu. Ona: "Ey Ebû İshâk! Bu giysiyi almanı, yarısını altına, yarısını da üstüne koymanı istiyorum" dedi.

İbrâhîm: "Bana ağır gelir" karşılığını verince, Ezher: "Şayet bunu yaparsan beni mutlu etmiş olursun, zira durumuna üzülüyorum" dedi. İbrâhîm: "Gerçekten üzülüyor musun?" diye sorunca, Ezher: "Evet" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhîm: "O zaman koy" dedi.

Ezher sonrasını şöyle anlattı: Böyle deyince giysiyi koydum ve kararını değiştirmeden hemen oradan ayrıldım. Aradan günler geçtikten sonra İbrâhîm yanıma geldi. Abamı kaldırıp altına bir şey koydu ve çekip gitti. Abamı kaldırdığımda yeni bir sarığın içine sarılmış yeni bir ayakkabı gördüm. Hemen peşinden gittim. Yetiştiğimde şehirden çıkmak üzereydi. Bana: "Biz büyüklerimizin öyle yaptığını gördük. Hem verir, hem de alırlardı. Sen de elindekiyle git" deyince geri döndüm.

(١١٣١٧)- [٣٨٤/٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، قَالا: أَخْبَرَنَا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَخِي مُحَمَّدٌ، قَالَ: " دَخَلَ دَاوُدُ الرَّمْلَةَ عَلَى بِرْذَوْنٍ بِلا سَرْجٍ، فَقِيلَ لَهُ: أَيْنَ سَرْجُكَ؟ قَالَ: ذَهَبَ بِهِ سَخَاءُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ أَحْمَدُ: وَكَانَ أُهْدِيَ لَهُ طَبَقُ تِينٍ وَعِنَبٍ، فَأَخَذَ السَّرْجَ وَوَضَعَهُ عَلَى الطَّبَقِ، وَمَرَّةً أُخْرَى أُهْدِيَ لَهُ سَلَّةٌ فَنَزَعَ فَرْوَهُ، فَوَضَعَهُ عَلَى الطَّبَقِ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî, kardeşi Muhammed'den bildiriyor: Dâvud Remle'ye eyersiz bir yük beygirinin üzerinde girince: "Eyerin nerede?" diye soruldu. Dâvud: "İbrâhîm b. Edhem'in cömertliği onu yok etti" dedi. Ahmed der ki: "İbrâhîm'e bir tabak incir ve hurma hediye edilmişti. Bunun üzerine İbrâhîm eyeri alıp tabağın üzerine koydu. Başka bir seferinde ise kendisine bir sepet hediye edilince paltosunu hediyeye karşılık olarak tabağa koymuştu."

(١١٣١٨)- [٣٨٤/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَوَّادَ بْنَ الْجَرَّاحِ، يَقُولُ: " خَرَجْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ لِلْغَزْوِ، فَفَقَدْتُ سَرْجِي، فَقُلْتُ: أَيْنَ

سَرْجِي؟ فَقَالُوا: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ أُتِيَ بِهَدِيَّةٍ، فَلَمْ يَجِدْ مَا يُكَافِئُ، فَأَخَذَ سَرْجَهُ فَأَعْطَاهُ، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَوَّادًا سُرَّ بِهِ "

Revvâd b. el-Cerrâh anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem ile savaşa katıldım ve bu savaşta eyerimi kaybettim. Ben: "Eyerim nerede?" deyince, İbrâhîm b. Edhem'e bir hediye geldi, buna karşılık verecek bir şey bulamayınca senin eyeri verdi" dediler. Ravi der ki: "Revvâd bundan dolayı sevinmiş gibiydi."

(١١٣١٩)- [٣٨٤/٧] قَالَ: " وَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنِّي وَإِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ اجْتَمَعْنَا فِي لِحَافٍ، فَغَمَّنِي ذَلِكَ، قَالَ: فَلَمَّا كَانَ بَعْدُ أَتَانِي رَجُلٌ، فَقَالَ: إِبْرَاهِيمُ يُقْرِئُكَ السَّلامَ، وَيَقُولُ: هَذَا الإِزَارُ الْبَسْهُ، فَأَخَذْتُهُ وَذَكَرْتُ رُؤْيَايَ "

Revvâd der ki: "Rüyamda, İbrâhîm b. Edhem ile aynı yorgan altında olduğumuzu gördüm ve bundan dolayı üzüldüm. Daha sonraları yanıma bir adam geldi ve: "İbrâhîm b. Edhem sana selam söyler ve: «Bu peştamalı giy» der" dedi. Ben peştamalı giyince gördüğüm rüyayı hatırladım."

(١١٣٢٠)- [٣٨٤/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِمَرْوَانَ وَكَانَ مَضَّاءً، حَدَّثْنِي قَالَ: " مَا فَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِلا بِالصِّدْقِ وَالسَّخَاءِ "، قَالَ مَرْوَانُ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ سَخِيًّا جِدًّا

Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Âbidlerden biri olan Mervân'a İbrâhîm b. Edhem'i sorduğumda: "İbrâhîm b. Edhem doğruluğu ve cömertliğiyle böylesi bir konuma yetişti. Zira İbrâhîm çok cömert biriydi" dedi.

(١١٣٢١)- [٣٨٤/٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَامِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ صَاحِبَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، أَوْ غَيْرَهُ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، إِذَا بَقِيَ مِنَ الدَّقِيقِ فِي الْغِرَارَةِ قَلِيلٌ تَرَكَهُ لَهُمْ، وَيَعْمَلُ فِي الْقَطَايِرِ، يَعْنِي الرُّهْصَ، وَلا أَعْلَمُ إِلا أَنِّي سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ، يَقُولُ: قَالَ رُفَقَاءُ إِبْرَاهِيمَ: " تَعَالَوْا نَأْكُلْ كُلَّ خُبْزٍ فِي الْجَوْنَةِ، حَتَّى إِذَا جَاءَ لَمْ يَجِدْ شَيْئًا عَجِلَ لَيْلَةً أُخْرَى، يَعْنِي يَرْجِعُ قَبْلَ أَنْ يَفْنَى الْخُبْزُ، وَكَانَ يُبْطِئُ بَعْدَ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ، قَالَ: فَأَكَلُوا كُلَّ شَيْءٍ فِي الْجَوْنَةِ وَأَطْفَئُوا السِّرَاجَ وَرَقَدُوا، قَالَ: فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ فَنَظَرَ

فِي الْجَوْنَةِ، فَلَمْ يَجِدْ فِيهَا خُبْزًا، فَقَالَ: إِنَّا لِلَّهِ ! رَقَدُوا بِلا عَشَاءٍ؟ قَالَ: فَقَدَحَ وَأَسْرَجَ، فَعَجَنَ وَخَبَزَ لَهُمْ سَلَّةً، قَالَ: ثُمَّ نَبَّهَهُمْ، فَقَالَ: اجْلِسُوا، اجْلِسُوا، مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ لَكُمْ عَشَاءً قَبْلَ أَنْ تَرْقُدُوا؟ قَالَ: فَنَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، فَقَالَ: انْظُرُوا ! أَيُّ شَيْءٍ أَرَدْنَا بِهِ، وَأَيُّ شَيْءٍ عَمِلَ هُوَ؟ "

İbrâhîm'in yoldaşı Ebu'l-Velîd anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem, çuvaldaki unun az olduğunu gördüğünde onu yemez arkadaşlarına bırakır, gidip inşaat işlerinde çalışırdı. Ebu'l-Velîd'in rivâyetine göre İbrâhîm b. Edhem, yatsı namazının ardından eve geç gelirdi. Bir defa arkadaşları birbirlerine: "Gelin leğende bulunan tüm ekmekleri yiyelim de İbrâhîm döndüğünde yiyecek bir şey bulamasın. Belki bundan sonra biraz daha erken gelir" dediler. Sonra evdeki tüm ekmeği yediler, lambayı da söndürüp uyumaya geçtiler. İbrâhîm eve gelip de leğene bakınca içinde ekmek olmadığını gördü. "İnnâ lillah! Bunlar akşam yemeği yemeden mi uyumuşlar!" dedi ve lambayı yakıp hamur yoğurdu. Ardından bir sepet ekmek yaptı. Sonra da: "Kalkın! Kalkın! Uyumadan önce kendinize yemek yapsaydınız ya!" diyerek onları uyandırdı. Bunun üzerine arkadaşları birbirlerine bakıp: "Şu işe bakın hele! Biz ona ne yapmaya çalıştık, o ise ne yapıyor!" demeye başladılar.

(١١٣٢٢)- [٣٨٥/٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ، يَقُولُ: " رُبَّمَا جَلَسَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ إِلَى آخِرِهِ يَكْسِرُ الصُّنُوبَرَ فَيُطْعِمُنَا، قَالَ: وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ، وَصَاحِبٌ لَهُ يَطْحَنَانِ، وَكَانَ فِي الْعُودِ الَّذِي يَطْحَنُ بِهِ عُقْدَةٌ، فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى الْعُقْدَةِ، وَتَرَكَ الْمَوْضِعَ الأَمْلَسَ لِصَاحِبِهِ، قَالَ: وَمَدَّ رِجْلَهُ حِينَ طَحَنَ، قَالَ: فَمَا قَبَضَهَا حَتَّى فَرَغَ مِنَ الطَّحْنِ "

Ebu'l-Velîd der ki: "Bazen İbrâhîm b. Edhem oturur, sabahtan akşama kadar kırdığı çam fıstıklarını bize yedirirdi. İbrâhîm'le bir arkadaşı buğday öğütürlerdi. Değirmenin kolunda da budak vardı. İbrâhîm budaklı yerinden tutar, düzgün yerini arkadaşına bırakırdı. Bir defasında öğütmeye başlarken de ayağını uzattı, öğütmeyi bitirmeden de geri çekmedi."

(١١٣٢٣)- [٣٨٥/٧] أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الْبُكَاءُ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي جَامِعُ بْنُ أَعْيَنَ الْفَرَّاءُ، قَالَ: " وَجَّهَنِي أَخِي إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، وَهُوَ يَرْعَى الْخَيْلَ فِي الْمَلُونَ، وَمَلأَ جِرَابًا مِنَ السُّوَيْقِ، وَالتَّمْرِ، وَأَعْطَانِي لَحْمًا مَشْوِيًّا، فَقَالَ: أَعْطِهِ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ وَأَقْرِهِ مِنِّي السَّلامَ، قَالَ: فَجِئْتُهُ بَعْدَ الْعَصْرِ فَإِذَا هُوَ فِي الْغَابَةِ، فَنَظَرْتُ إِلَى فَرَسِنَا وَقَعَدْتُ حَتَّى خَرَجَ إِبْرَاهِيمُ عِنْدَ اصْفِرَارِ الشَّمْسِ، وَعَلَيْهِ عَبَاءَةٌ عَلَى كَتِفَيْهِ، وَجُبَّةُ صُوفٍ وَهُوَ يُسَبِّحُ، فَقَالُوا: قَدْ أَقْبَلَ إِبْرَاهِيمُ، وَقَدْ رَمِضُوا لَهُ كَفًّا مِنْ شَعِيرٍ، وَعَجْوَةٍ، وَهَيَّئُوا لَهُ مِنْهَا ثَلاثَةَ أَقْرَاصٍ، فَقُمْتُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، وَأَقْرَأْتُهُ سَلامَ أَخِي، فَقَالَ لَهُمْ: أَرُوهُ فَرَسَ أَخِيهِ يَفْرَحْ، فَقُلْتُ: قَدْ رَأَيْتُهُ وَوَضَعْتُ الْجِرَابَ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَقُلْتُ: هَدِيَّةُ أَخِي لَكَ، فَقَالَ لأَصْحَابِهِ: مَتَى جَاءَ هَذَا؟ قَالُوا: بَعْدَ الْعَصْرِ، قَالَ: فَهَلا أَكَلْتُمُوهُ !، ثُمَّ قَالَ: ابْسُطُوا الْعَبَاءَةَ، وَنَفَضَ الْجِرَابَ عَلَيْهَا، ثُمَّ جَعَلَ يَقُولُ: ادْعُوا فُلانًا، ادْعُوا فُلانًا، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: كُلُوا، وَهُوَ قَائِمٌ يَقُولُ لَهُمْ: كُلُوا، فَقُلْتُ لأَصْحَابِهِ: إِنَّ أَخِي إِنَّمَا بَعَثَ بِهَذَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ لِيَأْكُلَ مِنْهُ، وَلَمْ تَتْرُكُوا لَهُ شَيْئًا ! فَقَالُوا: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَيْسَ يَأْكُلُ إِلا ثَلاثَةَ أَقْرَاصٍ مِنْ شَعِيرٍ بِمِلْحٍ جَرِيشٍ، ثُمَّ صَلَّى بِنَا الْعَتَمَةَ، ثُمَّ مَا زَالَ رَاكِعًا وَسَاجِدًا وَمُتَفَكِّرًا حَتَّى الصُّبْحِ، ثُمَّ صَلَّى بِنَا الصُّبْحَ عَلَى وُضوءِ الْعَتَمَةِ "

Câmi b. A'yen el-Ferrâ anlatıyor: Kardeşim beni, kavut ve hurma dolu bir kap ve pişmiş et ile Melûn'da at otlatan İbrâhîm b. Edhem'e gönderdi ve: "Bunları İbrâhîm b. Edhem'e verip selamımı söyle" dedi. İbrâhîm'in yanına ikindiden sonra geldiğimde onu ormanda buldum. Atımıza bakıp, Güneş batmak üzereyken İbrâhîm omzunda aba ve giymiş olduğu yün bir cübbeyle tesbih ederek gelene kadar oturdum. Oradakiler: "İbrâhîm geliyor" dediler. Onun için bir avuç öğütülmüş arpa ve hurma yoğurup üç bazlama yapmışlardı. Ben kalkıp ona selam verdim ve kardeşimin selamını ilettim. İbrâhîm oradakilere: "Kendisine kardeşinin atını gösterin de sevinsin" deyince, "Atı gördüm" deyip kabı önüne koyarak: "Bu, kardeşimin sana hediyesidir" dedim. Arkadaşlarına: "Bu ne zaman geldi?" diye sordu. Onlar: "İkindiden sonra" cevabını verince, "Getirdiklerini daha yemediniz mi?" deyip "Abayı yayın" diyerek kabı abanın üzerine boşalttı ve: "Yiyin!" dedi. O ayakta durmuş: "Yiyin, yiyin!" derken ben arkadaşlarına: "Kardeşim bunları

onun yemesi için yolladı. Hâlbuki siz ona bir şey bırakmadınız" dedim. Onlar: "İbrâhîm öğütülmüş arpadan yapılan bazlama dışında bir şey yemez" karşılığını verdiler. İbrâhîm bize yatsı namazını kıldırdıktan sonra sabaha kadar namaz kılmaya devam etti ve sabah namazını yatsıda aldığı abdestle kıldı.

(١١٣٢٤)- [٣٨٦/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، حَدَّثَنِي رَفِيقٌ، لِإِبْرَاهِيمَ، قَالَ: " غَزَا إِبْرَاهِيمُ، فِي الْبَحْرِ، فَأُتِيَ بِثَلاثَةِ دَنَانِيرَ سَهْمُهُ، فَقَالَ لِلرَّسُولِ: ضَعْهَا عَلَى هَذَا الْحَصِيرِ، فَوَضَعَهَا، ثُمَّ قَالَ لِي: خُذْ هَذِهِ الدَّنَانِيرَ فَاذْهَبْ بِهَا إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْخَيَّاطِ، فَقُلْ لَهُ: إِنِّي سَمِعْتُكَ تَذْكُرُ عَلَيْكَ دَيْنًا، فَاقْضِ بِهَا دَيْنَكَ، قَالَ: فَأَتَيْتُهُ بِهَا، فَقُلْتُ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ أَرْسَلَنِي بِهَا إِلَيْكَ لِتَقْضِيَ بِهَا دَيْنَكَ، فَقَالَ: رُدَّهَا إِلَيْهِ، فَإِنِّي قَدْ رَحِمْتُهُ مِنَ الْقَمْلِ الَّذِي قَدْ أَكَلَهُ فِي ثِيَابِهِ، آخُذُ دَنَانِيرَ لَيْسَتْ تَبْقَى عَلَيَّ؟ ! قَالَ: فَجِئْتُ بِهَا، فَقُلْتُ: إِنَّهُ أَبِي أَنْ يَقْبَلَهَا، قَالَ: فَقَالَ: ضَعْهَا عَلَى الْحَصِيرِ، فَقَالَ شَيْخٌ مِنْ رُفَقَاءِ إِبْرَاهِيمَ: فَأَنَا يَا أَبَا إِسْحَاقَ لِي عِيَالٌ، أَوْ قَالَ: أَحْتَاجُ إِلَيْهَا، قَالَ: دُونَكَهَا هُنَاكَ، قَالَ: فَأَخَذَهَا الشَّيْخُ "

Halef b. Temîm, İbrâhîm'in bir yoldaşından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, deniz yoluyla yapılan bir savaşa katıldı. Savaş sonunda ganimetten kendisine düşen pay olan üç dinar getirildi. İbrâhîm, parayı getiren adama: "Onları şu hasırın üzerine koy" deyince, adam onları hasırın üzerine koydu. Ravi der ki: Sonra İbrâhîm bana şöyle dedi: "Bu dinarları alıp Ebû Muhammed el-Hayyât'a götür ve ona: «Bir ara borcunun olduğundan bahsetmiştin. Bu dinarları alıp borcunu öde» de!" Dinarları alıp Ebû Muhammed'in yanına vardım. Ona: "İbrâhîm, borcunu ödemen için bu dinarları benimle gönderdi" dediğimde, Muhammed: "Bunları ona geri götür! Giysilerindeki bitlerin onu yemesinden dolayı ben ona acırken, bende kalmayacak olan bu dinarları mı alacağım!" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhîm'in yanma döndüm ve: "Muhammed bunları almayı kabul etmedi" dedim. İbrâhîm: "O zaman onları şu hasırın üzerine bırak!" dedi. İbrâhîm'in arkadaşlarından olan yaşlı bir adam ona: "Ey Ebû İshâk! Benim ailem var —

veya: Benim bunlara ihtiyacım var—" deyince, İbrâhîm: "İşte orada duruyorlar!" karşılığını verdi. Bunun üzerine yaşlı adam o üç dinarı aldı.

(١١٣٢٥)- [٣٨٦/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا أَشْعَثُ بْنُ شُعْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفَزَارِيَّ، يَقُولُ: " شَيَّعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى مَرْعَشٍ، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ نَفَقَةً كَانَتْ مَعِي، فَقَالَ: مَا كُنْتُ أَحْسِبُكَ تَفْعَلُ بِي هَذَا، وَلَوْ فَعَلَ هَذَا غَيْرُكَ كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْهَانِيَ عَنْهُ، ثُمَّ خَلَعَ جُبَّةَ فِرَاءٍ كَانَتْ عَلَيْهِ، وَخَلَعَ قَمِيصًا كَانَ عَلَى جِلْدِهِ، فَلَبِسَ الْجُبَّةَ، وَنَاوَلَنِي الْقَمِيصَ، وَقَالَ: بَلِّغْ هَذَا فُلانًا، فَإِنَّهُ كَانَ أَوْلانَا مَعْرُوفًا "

Fezârî anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem, Mar'aş'a gideceği zaman onu uğurladım ve yanımda bulunan bir miktar nafakayı ona vermeyi teklif ettim. Bana: "Bana bunu yapacağını tahmin etmemiştim. Eğer bunu başkası yapsaydı senin bunu kabul etmemi engellemen lazımdı" dedi. Sonra üzerinde kürkten yapılmış olan cübbesini ve üzerindeki gömleğini çıkarıp cübbeyi giydi, gömleği de bana vererek: "Bunu falan kişiye ver, bu kişi iyilik etmeye en layık olanımızdır" dedi.

(١١٣٢٦)- [٣٨٦/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جَنَّادٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلا، صَحِبَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " خَرَجْنَا إِلَى الْجَبَلِ فَاكْتَرَانَا قَوْمٌ يَقْطَعُونَ الْخَشَبَ، يُهَيِّئُونَ مِنْهُ الْقِصَاعَ وَالأَقْدَاحَ، قَالَ: فَحَمَلْنَا الْمَتَاعَ حَتَّى جِئْنَا سُوقَ سَلَمِيَّةَ، فَنَزَلَ إِبْرَاهِيمُ قَرْيَةً، وَحَمَلْتُ الْمَتَاعَ فَبِعْتُهُ بِثَلاثِينَ دِينَارًا، فَبَيْنَا هِيَ فِي كُمِّي إِذْ ذَهَبَتْ، فَلَقِيَنِي خَصِيٌّ لأَسْمَاءَ امْرَأَةِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ فَعَرَفَنِي، وَقَالَ: مَا تَصْنَعُ هَهُنَا؟ فَأَخْبَرْتُهُ، قَالَ: فَذَهَبَ فَجَاءَ بِمِائَتَيْ دِينَارٍ، فَقَالَ: أَيْنَ إِبْرَاهِيمُ؟ قَالَ: فَقُلْتُ: فِي الْقَرْيَةِ، قَالَ: انْطَلِقْ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا رَأْسُهُ فِي الظِّلِّ، وَرِجْلاهُ فِي الشَّمْسِ، فَقُلْتُ: الدَّنَانِيرُ ضَاعَتْ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانَا مِنْهَا ! فَقَالَ الْخَصِيُّ: هَذِهِ مِائَتَا دِينَارٍ بَعَثَتْ بِهَا أَسْمَاءُ إِلَيْكَ، فَزَجَرَهُ وَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَقَالَ: وَاللَّهِ إِنَّ لِلَّهِ عَلَيَّ نِعْمَةً فِي ذَهَابِهَا "

Atâ b. Müslim der ki: İbrâhîm b. Edhem'in sohbetinde bulunmuş birinin şunu anlattığını işittim: Dağa çıktığımızda odun kesen ve bu odunlardan

tabak ve bardak yapan bir topluluk bizi işçi olarak tuttu. Odunları kestik ve Sülemiyye denilen çarşıya getirdik. İbrâhîm bir köye gidince ben odunları çarşıda otuz dinara sattım. Otuz dinarı alıp cebime koydum. Giderken Ubeydullah b. Salih'in karısı Esmâ'nın bir kölesi beni gördü. "Burada ne yapıyorsun?" diye sorunca yaptığımız işi ona anlattım. Köle eve döndü, iki yüz dinar getirip geldi ve: "İbrâhîm nerede?" diye sordu. "Köyde" dediğimde yanına gittik. Vardığımızda İbrâhîm'in başı gölgede ayakları da güneşteydi. Ona: "Dinarlar kayboldu" dediğimde: "Bizi onlardan kurtaran Allah'a hamdolsun!" karşılığını verdi. Köle: "Esmâ bu iki yüz dinarı sana gönderdi" deyince, İbrâhîm ona kızdı ve başını kaldırıp: "Vallahi bu dinarların gitmesi Allah tarafından bana bir nimettir" dedi.

(١١٣٢٧)- [٣٨٧/٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ، يَقُولُ: " غَزَوْتُ أَنَا وَإِبْرَاهِيمُ، وَمَعِي فَرَسَانِ وَهُوَ عَلَى رِجْلَيْهِ، قَالَ: فَأَرَدْتُهُ أَنْ يَرْكَبَ، فَأَبَى، فَحَلَفْتُ، قَالَ: فَرَكِبَ حَتَّى جَلَسَ عَلَى السَّرْجِ، قَالَ: قَدْ أَبْرَرْتُ يَمِينَكَ، ثُمَّ نَزَلَ، قَالَ: فَسِرْنَا فِي تِلْكَ السَّرِيَّةِ سِتًّا وَثَلاثِينَ مِيلا وَهُوَ عَلَى رِجْلَيْهِ، فَلَمَّا نَزَلْنَا أَتَى الْبَحْرَ فَأَنْقَعَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ أَتَى فَاسْتَلْقَى وَرَفَعَ رِجْلَيْهِ عَلَى الْحَائِطِ، فَهَذَا أَشَدُّ شَيْءٍ رَأَيْتُهُ صَنَعَ "

Ebu'l-Velîd bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'le birlikte bir gazveye katıldım. Yanımda atlı süvariler vardı, İbrâhîm ise yaya gidiyordu. Onun da binmesini istedim, ama kabul etmedi. Ancak binmesi için yemin edince bineğe bindi. Eyere oturduktan sonra: "İşte yeminini yerine getirdin!" dedi ve tekrar indi. O müfrezede tam otuz altı mil yol aldık. İbrâhîm bu yolun hepsini yaya olarak kat etti. Konakladığımız zaman denizin kenarına gelip ayaklarını suya daldırdı. Sonra gelip sırtüstü uzandı ve ayaklarını kaldırıp bir duvara dayadı. İbrâhîm'in karşılaştığı en zor durum olarak ben bunu gördüm.

(١١٣٢٨)- [٣٨٧/٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي بَعْضُ، أَصْحَابِنَا قَالَ: " أَصَابَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَأَصْحَابَهُ ثَلْجٌ بِأَرْضِ الرُّومِ، فَدَخَلَ أَصْحَابُهُ فِي الْخِبَاءِ، وَبَقِيَ هُوَ بَرًّا، فَأَرَادُوهُ أَنْ يَدْخُلَ فَأَبَى، قَالَ: فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ فِي فَرْوَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ، فَكُلَّمَا كَثُرَ الثَّلْجُ نَفَضَهُ، قَالَ: فَلَمَّا أَصْبَحُوا

وَطَلَعَتِ الشَّمْسُ خَرَجَ الَّذِينَ كَانُوا فِي الْخِبَاءِ، فَقَالُوا: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، أَيُّ لَيْلَةٍ مَرَّتْ بِنَا؟ ! فَاسْأَلِ اللَّهُ أَنْ لا يَبْتَلِيَنَا بِلَيْلَةٍ أُخْرَى مِثْلِهَا، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: وَكَيْفَ لَنَا بِلَيْلَةٍ أُخْرَى مِثْلِهَا؟ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî, arkadaşlarından birinden bildirir: Bizans topraklarında İbrâhîm b. Edhem ile arkadaşları kara yakalandılar. Arkadaşları çadıra girerken İbrâhîm dışarıda kaldı. İçeriye girmesini söylediler, ama kabul etmedi. Sonra yanında olan bir postu başının üzerine koydu. Postun üzeri karla dolunca silkeliyordu. Sabah olup güneş de doğunca çadırdakiler dışarıya çıkıp: "Ey Ebû İshâk! Çok zor bir gece geçirdik. Allah'tan bizi bir daha böylesi bir geceye maruz bırakmamasını dileriz" dediler. İbrâhîm: "Bunun benzeri bir geceyi bir daha yaşayabilir miyiz ki?" karşılığını verdi.

(١١٣٢٩)- [٣٨٧/٧] أُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنِي مَنْ، أَثِقُ بِهِ مِنْ إِخْوَانِ أَبِي قَتَادَةَ الْحَرَّانِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو قَتَادَةَ، قَالَ: " قَدِمَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَأَبُو عُثْمَانَ الْمَرْجِيُّ مَرْجُ حَمَّادٍ، وَيُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، وَحُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ، فَأَقَامُوا عِنْدِيَ أَيَّامٌ، فَقَالُوا لِي: اطْلُبْ لَنَا قَرَاحَةً نَحْصِدُهَا، فَأَتَيْتُ دِهْقَانًا، فَتَقَبَّلْتُ لَهُمْ مِنْهُ قَرَاحًا خَمْسِينَ جَرِيبًا بِخَمْسِينَ دِرْهَمًا، ثُمَّ قَعَدْتُ عَنْهُمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَبِيتَ عِنْدَهُمْ، فَمَنَعُونِي، فَرَجَعْتُ وَخَلَّفْتُهُمْ عِنْدَ الْقَرَاحِ، فَغَدَوْتُ إِلَيْهِمْ مِنَ الْغَدِ فَإِذَا الْقَرَاحُ قَدْ حُصِدَ، وَمَا مِنْهَا سُنْبُلَةٌ قَائِمَةٌ، فَجَاءَ الدِّهْقَانُ، فَقَالَ: جَوَّدْتُمْ جَزَاكُمُ اللَّهُ خَيْرًا، تَقْبَلُونَ قَرَاحًا آخَرَ؟ قَالُوا: لا، فَدَفَعُوا إِلَيَّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا، وَأَخَذُوا عَشَرَةً، وَاللَّهُ أَعْلَمُ إِنْ كَانُوا حَصَدُوا بِأَيْدِيهِمْ سُنْبُلَةً ! "

Ebû Katâde anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem, Hammâd oğullarından Ebû Osmân el-Mercî, Yûsuf b. Esbât ve Huzeyfe el-Mar'aşî yanıma geldiler. Yanımda birkaç gün misafir oldular. Sonra: "Bize bir ekin tarlası bul da biçelim" dediler. Köyün ağasına gittim ve elli cerîblik bir tarlanın biçilmesini elli dirhem karşılığında onlara aldım. Akşam olana kadar yanlarında oturdum. Gece de kalmak istedim, ama kabul etmediler. Onları tarlada bırakıp evime döndüm. Sabah yanlarına gittiğimde tarlada biçilmedik tek bir başak dahi kalmamıştı. Ağa gelince: "Allah size hayırlar

ihsan etsin! Çok güzel biçmişsiniz. Size bir tarla daha vereyim mi?" dedi. Onlar: "Hayır!" karşılığını verdiler. Elli dirhemin kırkını bana verdiler. On dirhemi de kendileri aldılar. Ama o tarlayı kendilerinin biçip biçmediğini ancak Allah bilir.

(١١٣٣٠)- [٣٨٨/٧] أُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَالِمٍ الْخَوَّاصِ، قَالَ: " مَرَرْتُ عَلَى رَصِيفِ أَنْطَاكِيَةَ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ، فَبَصُرَتْ بِإِنْسَانٍ نَائِمٍ، فَلَمَّا قَرُبْتُ مِنْهُ كَشَفَ رَأْسَهُ، فَإِذَا هُوَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فِي عَبَاءَةٍ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، طَلَبَ الْمُلُوكُ شَيْئًا فَفَاتَهُمْ، وَطَلَبْنَاهُ، فَوَجَدْنَاهُ مَا يَحُوزُ حِمَى كِسَائِي هَذَا ! "

Sâlim el-Havvâs bildiriyor: Yağmurlu bir günde Antakya'nın taşlık bir bölgesinde uyuyan bir adamla karşılaştım. Yanına yaklaştığımda başını açtı. Abasının içinde İbrâhîm b. Edhem olduğunu gördüm. Bana şöyle dedi: "Ey Ebû Muhammed! Krallar bir şeyi çok istediler, ama elde edemediler. Aynı şeyi ise biz istedik ve elde ettik. O da, şu giysimin bana verdiği sıcaklıktır."

(١١٣٣١)- [٣٨٨/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " يَجِيئُنِي الرَّجُلُ بِالدَّنَانِيرِ، فَيَقُولُ: خُذْهَا، فَأَقُولُ: مَا لِي فِيهَا حَاجَةٌ، وَيَجِيئُنِي بِالْفَرَسِ قَدْ أَلْجَمَهُ، وَأَسْرَجَهُ، فَيَقُولُ: قَدْ حَمَلْتُكَ عَلَيْهَا، فَأَقُولُ: مَالِي فِيهَا حَاجَةٌ، وَيَجِيئُنِي الرَّجُلُ وَأَنَا أَعْلَمُ لَعَلَّهُ قُرَشِيٌّ، أَوْ عَرَبِيٌّ، فَيَقُولُ: هَاتِ أُعِينَكَ، فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ أَنِّي لا أُنَافِسُهُمْ فِي دُنْيَاهُمْ أَقْبَلُوا يَنْظُرُونَ إِلَيَّ كَأَنِّي دَابَّةٌ مِنَ الأَرْضِ ! أَوْ كَأَنِّي آيَةٌ عِنْدَهُمْ ! وَلَوْ قَبِلْتُ مِنْهُمْ لأَبْغَضُونِي، وَلَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا مَا كَانُوا يَحْمِدُونَ عَلَى تَرْكِ هَذِهِ الْفُضُولِ، فَصَارَ عِنْدَ أَهْلِ ذَا الزَّمَانِ مَنْ تَرَكَ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا فَكَأَنَّمَا تَرَكَ شَيْئًا ! ! "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Bazen biri bana dinarları getirip: "Al!" diyor. Ben de: "Bunlara ihtiyacım yok!" karşılığını veriyorum. Bazen biri bana eyeri ve dizginleriyle bir at getirip: "Bu atı binmen için sana veriyorum" diyor. Ben de: "Buna ihtiyacım yok!" karşılığını veriyorum. Bazen Kureyşli veya Arap olduğunu bildiğim biri bana geliyor ve: "Sana yardım edeyim!" diyor. Sonunda insanlar dünyalıklar konusunda onlarla çekişmediğimi

anlayınca bana herhangi bir hayvan ya da bir mucize gözüyle bakmaya başladılar. Oysa bu tür şeyleri onlardan kabul etseydim bana öfke duyacaklardı. Bu tür şeyleri terk ettiler diye övülmeyen topluluklara yetiştim. Oysa bu zamanın insanlarının yanında dünyalık olan bir şeyi terk edenler, değerli bir şeyi terk etmiş sayılıyor."

(١١٣٣٢)- [٣٨٨/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبُو أَحْمَدَ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: " غَزَا مَعَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، غَزَاتَيْنِ، كُلٌّ وَاحِدَةٍ أَشَدُّ مِنَ الأُخْرَى، غَزَاةُ عَبَّاسٍ الأَنْطَاكِيِّ، وَغَزَاةُ مِحْكَافٍ، فَلَمْ يَأْخُذْ سَهْمًا، وَلا نَفْلا، وَكَانَ لا يَأْكُلُ مِنْ مَتَاعِ الرُّومِ، نَجِيءُ بِالطَّرَائِفِ، وَالْعَسَلِ، وَالدَّجَاجِ فَلا يَأْكُلُ مِنْهُ، وَيَقُولُ: هُوَ حَلالٌ، وَلَكِنِّي أَزْهَدُ فِيهِ، كَانَ يَأْكُلُ مِمَّا حَمَلَ مَعَهُ، وَكَانَ يَصُومُ، قَالَ: وَغَزَا عَلَى بِرْذَوْنٍ ثَمَنُهُ دِينَارٌ، وَكَانَ لَهُ حِمَارٌ فَعَارَضَ بِهِ ذَلِكَ الْبِرْذَوْنَ، وَكَانَ لَوْ أَعْطَيْتَهُ فَرَسًا مِنْ ذَهَبٍ أَوْ مِنْ فِضَّةٍ مَا كَانَ قَبِلَهُ، وَلا يَقْبَلُ شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ، وَغَزَا فِي الْبَحْرِ غَزَاتَيْنِ لَمْ يَأْخُذْ سَهْمَهُ وَلا يفْتَرِضُ، قَالَ: عَلَى هَذَا الْغَازِي "، قَالَ عَلِيٌّ: وَمَاتَ إِبْرَاهِيمُ فِي صَائِفَةِ السَّفَرِ بِالْبَطْنِ

Ahmed b. Bekkâr anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem bizimle birlikte iki gazveye katıldı ve her biri diğerinden daha zorlu geçti. Biri Abbâs el-Antâkî'nin, diğeri de Mihkâf'ın gazvesi idi. Katıldığı bu gazvelerden elde edilen ganimetlerden de ne bir pay, ne de hediye olarak bir şey aldı. Bizanslılardan da hiçbir şey yemiyordu. Bizlere Bizanslılardan alınan yağ, bal ve tavuk gibi yiyecekler getirilirdi. Kendisi bunlardan yemez, ancak: "Bunları yemek helal; ama ben uzak duruyorum!" derdi. Devamlı oruç tutar ve sadece yanında getirdiği yemeklerden yerdi. İbrâhîm değeri bir dinar olan bir at üzerinde gazveye katıldı. Ayrıca bir de merkebi vardı. Bindiği at da çok huysuzluk ederdi. Ama altından veya gümüşten bir at versen dahi kabul etmezdi. Hatta başkalarından bir yudum su dahi almazdı. Deniz yoluyla yapılan iki gazveye de katılmıştı. Bunlardan elde edilen ganimetlerden de pay almadı. Savaşa katılanlara tahsis edilen maaşı almayı da kabul etmezdi.

Ali der ki: "İbrâhîm b. Edhem yaz mevsiminde çıkılan savaşta bir vadide vefat etti."

(١١٣٣٣)- [٣٨٨/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ ، ثنا أَشْعَثُ بْنُ شُعْبَةَ، قَالَ: " غَزَوْنَا غَزْوَةً وَمَعَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَأَصَابَتْنَا مَخْمَصَةٌ فِي أَنْفُسِنَا، وَفِي دَوَابِّنَا، فَسَمِعَ أَهْلُ الْمِصِّيصَةِ بِذَلِكَ، فَبَعَثُوا بِالْبِغَالِ عَلَيْهَا الزَّادُ إِلَى الدَّرْبِ، فَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: أَيُّ مُتَكَلِّفٍ أَخْبَرَ النَّاسَ بِهَذَا؟ قَالَ أَشْعَثُ: إِنَّهُ يَشْتَهِي أَنْ نَكُونَ عَلَى حَالِنَا حَتَّى نَدْخُلَ، فَلَمَّا دَخَلَ مَضَى كَمَا هُوَ، فَلَمْ يَنْزِلِ الْمِصِّيصَةَ، فَقَالَ لِي أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ: اطْلُبْ إِبْرَاهِيمَ، فَطَلَبْتُهُ، فَإِذَا هُوَ قَدْ مَرَّ فَقَالَ لِي: الْحَقْهُ، وَأَعْطَانِي نَفَقَةً، فَلَحِقْتُهُ بِأَنْطَاكِيَةَ، فَقَالَ لِي حِينَ رَآنِي: قَدْ جِئْتَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، أَبُو إِسْحَاقَ بَعَثَنِي فَأَعْطَيْتُهُ النَّفَقَةَ، فَقَبِلَهَا، فَلَمَّا أَرَدْتُ الرُّجُوعَ أَعْطَانِي إِزَارًا، وَقَالَ لِي: اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى أَبِي إِسْحَاقَ، قُلْتُ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَنْزِلَ بِالْمَصِّيصَةِ؟ فَقَالَ: عَلَى مَنْ أَنْزِلُ؟ فَذَكَرَ أَهْلَ الْمِصِّيصَةِ حَتَّى ذَكَرَ شَرِيكًا، فَقَالَ: لَوْ قُسِّمَتْ خَمْسَةُ دَرَاهِمَ فِي السَّبِيلِ جَاءَ شَرِيكٌ يُنَافِسُ فِيهَا "

Eş'as b. Şu'be anlatıyor: Çıktığımız bir savaşta yanımızda İbrâhîm b. Edhem de vardı. Yolculuk esnasında hayvanlarımızla birlikte açlığa maruz kaldık. Massîsa bundan haberdar olunca henüz yanlarına ulaşmadan katırlara erzak yükleyip yanımıza gönderdiler. İbrâhîm'in: "Bu durumumuzu insanlara neden haber vermişler ki?" dediğini işittim. İbrâhîm bizim o aç hâlimizde Massîsa'ya girmemizi istiyordu. Massîsa'ya ulaştığımızda kendisi orada konaklamayıp yoluna devam etti. Ebû İshâk el-Fezârî bana: "İbrâhîm'i bul!" deyince aradım, ama gittiğini öğrendim. Ebû İshâk'a bunu söylediğimde bana biraz para verdi ve: "Peşinden git!" dedi.

İbrâhîm'e Antakya'da yetiştim. Beni görünce: "Geldin mi?" diye sordu. "Evet! Ebû İshâk beni gönderdi" karşılığını verdim ve Ebû İshâk'ın gönderdiği parayı ona verdim. İbrâhîm bu parayı kabul etti. Geri dönmek istediğimde bana bir peştamal verdi ve: "Bunu Ebû İshâk'a götür" dedi. Ona: "Neden Massîsa'da konaklamadın?" diye sorduğumda: "Kimin misafiri olsaydım?" karşılığını verdi ve Massîsa ahalisinin nasıl olduğunu anlatmaya başladı. Hattâ Şerîk'i zikretti ve: "Şayet yolda beş dirhem paylaştırılacak olsa Şerîk gelip diğerleriyle bu konuda çekişirdi" dedi.

(١١٣٣٤)- [٣٨٩/٧] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " ذَهَبَ السَّخَاءُ، وَالْكَرَمُ، وَالْجُودُ، وَالْمُوَاسَاةُ، فَمَنْ لَمْ يُواسِ النَّاسَ بِمَالِهِ وَطَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، فَلْيُوَاسِهِمْ بِبَسْطِ الْوَجْهِ وَالْخُلُقِ الْحَسَنِ، لا تَكُونُونَ فِي كَثْرَةِ أَمْوَالِكُمْ تَتَكَبَّرُونَ عَلَى فُقَرَائِكُمْ، وَلا تَمِيلُونَ إِلَى ضُعَفَائِكُمْ، وَلا تَنْبَسِطُونَ إِلَى مَسَاكِينِكُمْ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Cömertlik, yardım severlik ve diğergâmlık yok oldu. Kim malını, yemeğini ve içeceğini insanlarla paylaşmazsa, güler yüzlülüğü, güzel ahlâkını onlarla paylaşsın. Malınızın çokluğuyla fakirlerinize üstünlük taslamayınız. Zayıflarınızı ezmeyiniz ve miskinleri çiğnemeyiniz."

(١١٣٣٥)- [٣٨٩/٧] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ: ثَلاثَةٌ لا يُعْرَفُونَ إِلا فِي ثَلاثَةِ مَوَاطِنَ: لا يُعْرَفُ الْحَلِيمُ إِلا عِنْدَ الْغَضَبِ، وَلا الشُّجَاعُ إِلا فِي الْحَرْبِ إِذَا لَقِيَ الأَقْرَانَ، وَلا أَخَاكَ إِلا عِنْدَ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ "

İbrâhîm b. Edhem bildiriyor: Lokmân Hekim, oğluna şöyle dedi: "Üç kişi var ki bunların durumu ancak üç yerde belli olur. Hilim sahibi öfke anında belli olur. Cesur kişi, savaş meydanında dengi kişilerle karşılaştığı zaman belli olur. Gerçek kardeşin de, ancak ona ihtiyacın olduğu zaman belli olur."

(١١٣٣٦)- [٣٨٩/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، ثنا وَاقِدُ بْنُ مُوسَى الْمِصِّيصِيُّ، ثنا أَبُو عُثْمَانَ الصَّيَّادُ، قَالَ: " دَعَا رَجُلٌ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَكَانَ فِيهِمُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، وَمَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: فَأَخَذَ إِبْرَاهِيمُ يَنْقِرُ الطَّعَامَ، ثُمَّ انْصَرَفُوا، قَالَ: فَجَاءَ صَاحِبُ الطَّعَامِ إِلَى مَنْزِلِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَوَجَدَهُ قَاعِدًا قَدْ ثَرَدَ ثَرِيدَةً وَهُوَ يَأْكُلُ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، كُنْتَ تَنْقِرُ؟ قَالَ: وَأَنْتَ إِذْ هَيَّأْتَ طَعَامًا فَأَكْثِرُوا قُلَلَ الأَيْدِي "

Ebû Osmân es-Sayyâd der ki: Adamın biri İbrâhîm b. Edhem'i yemeğe davet etti. Yemekte de İbnu'l-Mübârek ve Mahled b. el-Hüseyn de vardı. İbrâhîm parmaklarının ucuyla almak suretiyle çok az yemek yedi. Sonra

oradan ayrıldılar. Daveti yapan adam İbrâhîm b. Edhem'in evine geldiğinde İbrâhîm tirit yapmış yiyordu. Ona: "Ey Ebû İshâk! Ben de yemeği parmaklarının ucuyla alıyordun" deyince, İbrâhîm: "Sen de yemek vereceğin zaman ona uzanacak elleri çoğalt" karşılığını verdi.

(١١٣٣٧)- [٣٨٩/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا أَبُو أَحْمَدَ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: " دَعَانَا إِبْرَاهِيمُ: أَنَا وَمَخْلَدًا، وَذَكَرَ عِدَّةً، فَقَالَ: مِنْ فِقْهِهِ أُرَاهُ قَالَ: كَرِهَ أَنْ يَدْعُوَنَا بِالنَّهَارِ أَوْ بَعْدَ الْعِشَاءِ، فَدَعَانَا بَعْدَ الْعَتَمَةِ لِئَلا نَشْتَغِلَ عَنْ صَلاتِنَا، فَقَدَّمَ إِلَيْنَا قَصْعَتَيْنِ فِيهِمَا لَحْمٌ سَمِينٌ، وَهُوَ وَأَصْحَابُهُ قِيَامٌ عَلَى رُءُوسِنَا يَسْقُونَنَا الْمَاءَ، ثُمَّ قَدَّمَ إِلَيْنَا بِطِّيخًا، قَالَ عَلِيٌّ: وَكَانَ ذَاكَ فِي دَارِ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ، فَأَنَا أَسَرُّ بِذَاكَ مِنِّي بِالدُّنْيَا، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ يُدْخِلَنِي اللَّهُ تَعَالَى الْجَنَّةَ بِذَلِكَ الطَّعَامِ "

Ali b. Bekkâr der ki: İbrâhîm b. Edhem, beni, Mahled'i ve birkaç kişiyi daha yemeğe davet etti. Ancak yüksek anlayışı nedeniyle bizi namazlarımızdan alıkoymasın diye bu daveti gündüz vakti veya akşam namazından sonra değil de yatsı namazından sonra yaptı. Önümüze yağlı etle dolu iki büyük tabak koydu. Kendisi arkadaşlarıyla birlikte başımızda durmuş su ikramında bulunuyorlardı. Daha sonra bize karpuz kesti. Bu daveti de Bekr b. Huneys'in evindeyken yapmıştı. Dünyadayken böylesi bir yemeğe katıldığım için çok mutluyum ve Allah'ın bu yemeğe katıldığım için beni cennete sokmasını umuyorum."

(١١٣٣٨)- [٣٩٠/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، أَخْبَرَنِي شَبِيبُ بْنُ أَبِي وَاقِدٍ، قَالَ: بَعَثَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، إِلَى أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ مِنْ أَذِنَةَ " أَنْ زُرْنَا، وَاحْمِلْ مَعَكَ سُفْرَةً "

Şebîb b. Ebî Vâkıd der ki: İbrâhîm b. Edhem, Ezine'deyken Ebû İshâk el-Fezârî'ye: "Bizi ziyarete gel ve yanında sofra da getir" diye haber gönderdi.

(١١٣٣٩)- [٣٩٠/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: " كُنْتُ آتِي إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ،

فَأُسَلِّمُ وَأَجْلِسُ، فَلا يُكَلِّمُنَا، فَمَلَلْتُ ذَاتَ يَوْمٍ، فَقُلْتُ لأَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، نَأْتِي هَذَا الرَّجُلَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ فَلا يُكَلِّمُنَا، وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّكَ تُخَالِلُهُ، فَأَوْصِهِ أَنْ يَنْبَسِطَ إِلَيَّ وَيُكَلِّمَنِي، فَقَالَ لِي أَبُو إِسْحَاقَ: وَإِنَّكَ لَتَأْتِيهِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: إِنِّي أَنَا، وَمَخْلَدٌ نَأْتِيهِ فَنَتَعَلَّمُ مِنْ آدَابِهِ وَأَخْلاقِهِ، فَأْتِهِ، فَأَتَيْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، فَقُلْتُ: إِنِّي أُحِبُّ أَنْ تُفْطِرَ عِنْدِي أَنْتَ، وَأَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ اللَّيْلَةَ فَلَمَّا ذَكَرْتُ أَبَا إِسْحَاقَ أَنِسَ بِي، وَقَالَ: نَعَمْ، فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَبِي إِسْحَاقَ، فَقُلْتُ: إِنِّي قَدْ طَلَبْتُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ أَنْ يَأْتِيَنِيَ اللَّيْلَةَ فَيُفْطِرَ عِنْدِي وَأَنْتَ مَعَهُ، فَأُحِبُّ إِذَا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ أَنْ تَأْخُذَ بِيَدِهِ فَتَجِيءَ بِهِ إِلَى الْمَنْزِلِ، فَقَالَ: نَعَمْ، فَانْطَلَقْتُ فَدَعَوْتُ إِخْوَانًا لِي نَحْوًا مِنْ عَشَرَةٍ، فِيهِمْ شُعَيْبُ بْنُ وَاقِدٍ، فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ، وَأَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، وَوَضَعْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ جَفْنَةً فِيهَا ثَرِيدٌ، وَعِرَاقٌ، فَأَقْبَلَ إِبْرَاهِيمُ يُعْذِرُ كَأَنَّهُ يَأْكُلُ، فَسَاءَنِي ذَلِكَ مِنْهُ، فَلَمَّا رُفِعَتِ الْجَفْنَةُ قُلْتُ: يَا غُلامُ هَاتِ ذَلِكَ الطَّبَقَ فِيهِ زَبِيبٌ، وَتِينٌ، وَقَسْبٌ، فَوَضَعْتُهُ مَا زِدْتُ عَلَيْهِ، فَأَكَلُوا فَمَضَوْا مِنْ عِنْدِي، فَأَخْبَرَنِي شُعَيْبُ بْنُ وَاقِدٍ فَقَالَ: أَلا أُعْجِبُكَ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ لَمَّا أَتَى رُفَقَاءَهُ فِي دَارِ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ وَحْدَهُمْ قَدْ تَعَشَّوْا وَفَضَلَ فِي الْجَفْنَةِ ثُفْلٌ مِنْ خَلٍّ وَزَيْتٍ، فَأَقْبَلَ فَبَرَكَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ أَخَذَ الْجَفْنَةَ فَرَفَعَهَا فَجَعَلَ يَكْرَعُ مَا فِيهَا، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْكَ، دَعَاكَ الرَّجُلُ إِلَى ثَرِيدٍ وَلَحْمٍ، فَأَقْبَلْتَ تُعْذِرُ، ثُمَّ جِئْتَ الآنَ تَأْكُلُ هَذَا الْخَلَّ وَالزَّيْتَ؟ قَالَ خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ: فَلَمَّا انْبَسَطْتُ إِلَيْهِ بَعْدَ أَيَّامٍ وَأَنِسْتُ بِهِ، قُلْتُ: أَلا تُخْبِرُنِي عَنْكَ؟ قَدْ حَدَّثَنِي شُعَيْبُ بْنُ وَاقِدٍ أَنَّكَ انْطَلَقْتَ مِنْ عِنْدِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ، وَقَدْ أَتَيْتَ رُفَقَاءَكَ، وَقَدْ تَعَشَّوْا، فَأَخَذْتَ الْجَفْنَةَ وَفِيهَا خَلٌّ وَزَيْتٌ وَثُفْلُ الثَّرِيدِ فَكَرَعْتَ فِيهَا وَأَنْتَ لَمْ تَأْكُلْ عِنْدِي كَثِيرًا؟ فَقَالَ لِي: وَأَنْتَ فَأَخْبِرْنِي عَنْكَ حِينَ رَأَيْتُكَ جَمَعْتَ مَا جَمَعْتَ عِنْدَكَ مِنَ الرِّجَالِ، أَلا اشْتَرَيْتَ لَحْمًا بِدِرْهَمَيْنِ؟ قَالَ: فَإِذَا هُوَ إِنَّمَا يُنَقِّي عَنِ الْقَوْمِ، وَاللَّحْمُ يَوْمَئِذٍ خَمْسَةَ عَشَرَ رِطْلا أَوْ عِشْرُونَ رِطْلا بِدِرْهَمٍ، قَالَ خَلَفُ: فَأَخْبَرْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَبَا الأَحْوَصِ، وَعَمَّارَ بْنَ سَيْفٍ الضَّبِّيَّ، ثُمَّ قُدِّرَ أَنْ دَعَوْتُهُمَا إِلَى مَنْزِلِي، فَأُتُوا بِلَحْمٍ وَثَرِيدٍ فَأَكَلُوا، ثُمَّ أُتُوا بِأَرُزَّةٍ فِي قَصْعَةٍ رَوْحَاءَ وَاسِعَةٍ فِيهَا السَّمْنُ وَالسُّكَّرُ، فَلَمَّا رَآهَا أَبُو الأَحْوَصِ، قَالَ: هَذَا أَدَبُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ "

Halef b. Temîm anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem'in yanına gider, selam verip otururdum. Ancak bizimle hiç konuşmazdı. Bir gün bu durumdan sıkılınca Ebû İshâk el-Fezârî'ye: "Ey Ebû İshâk! İbrâhîm Edhem denilen şu

adamın yanma gidiyoruz, ama bizimle hiç konuşmuyor. Öğrendiğimize göre onunla arkadaşsınız. Ona söyle de biraz bana yüz verip konuşsun" dediğimde, Ebû İshâk: "Yanına gidiyor musun ki?" diye sordu. "Evet!" karşılığını verdiğimde: "Ben de Mahled ile birlikte yanına gidiyor, onun ahlakından ve adabından öğrenip istifade ediyoruz. Sen yine yanına git" dedi. İbrâhîm b. Edhem'in yanma gittim ve: "Bu akşam Ebû İshâk el-Fezârî ile birlikte iftarı bende yapmanızı istiyorum" dedim. Ebû İshâk'ın adını andığımda İbrâhîm bana sıcak davrandı ve: "Olur!" dedi.

Ebû İshâk'ın yanma gittim ve: "İbrâhîm b. Edhem'den seninle birlikte akşam yanıma gelip iftarı bende yapmasını istedim. Akşam namazını kıldıktan sonra elinden tutup onu evime getirmeni istiyorum" dedim. Ebû İshâk: "Olur!" karşılığını verdi. Sonrasında gidip arkadaşlarımdan on kadar kişiyi de davet ettim. Bunlardan biri de Şuayb b. Vâkıd idi. İbrâhîm b. Edhem ile Ebû İshâk el-Fezârî gelince önlerine içinde tirit ve etli kemik bulunan bir sini koydum. İbrâhîm yemek yer gibi yapıp çok az yiyince bu hareketinden gücendim. Sini kaldırıldığında hizmetçiye: "Oğlum! İçinde kuru üzüm, incir ve kuru hurma bulunan tabağı getir" dedim. Getirince bunu önlerine koydum, başka da bir şey koymadım. Yemek yedikten sonra yanımdan ayrıldılar.

Şuayb b. Vâkıd bana şöyle dedi: "İbrâhîm b. Edhem senin yanından çıktıktan sonra Bekr b. Huneys'in evinde arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları yemeği yemişlerdi ve tabağın dibinde sirke ve zeytinyağı artığı kalmıştı. İbrâhîm dizlerinin üzerine çöküp tabağı başına kaldırdı ve dibinde kalanı içti. Ona: "Neden öyle yaptın? Adam seni tirit ile et yemeğine davet etti. Sen yemek yer gibi yapıp çok az yedin. Ama şimdi gelmiş bu sirke ile zeytinyağını içiyorsun!" dedim.

Birkaç gün sonra İbrâhîm'le aramızda biraz yakınlık olunca ona: "Neden öyle yaptın? Şuayb b. Vâkıd'ın bana bildirdiğine göre o akşam benim yanımdan çıktıktan sonra arkadaşlarının yanına gelmişsin. Arkadaşların yemeği yedikleri için tabağın dibinde sirke, zeytinyağı ve tirit artığı kalmış. Sen benim yanımda çok az yemek yedin, ama tabağın dibindeki bu artığı

içmişsin" dedim. İbrâhîm: "Sen de bana söyle! O gün o kadar adamı yemeğe davet etmişsin, iki dirheme et satın alamaz mıydın?" karşılığını verdi. Bu şekilde diğerlerini düşündüğü için az yediğini anladım. O günlerde de on beş veya yirmi rıtl et bir dirhem ediyordu.

Bu olayı Ebu'l-Ahvas ve Ammâr b. Seyf ed-Dabbî'ye anlattım. Daha sonra kısmet oldu ve ikisini yemeğe davet ettim. Et ve tirit konulduğunda yediler. Sonra büyük bir tabakta yağ ve tatlı karıştırılmış acı badem getirildi. Ebu'l-Ahvâs bunu görünce: "İbrâhîm b. Edhem'in ahlâkı işte böyledir" dedi.

(١١٣٤٠)- [٣٩١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلا، يَعْنِي ابْنَ هَاشِمٍ، يَذْكُرُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، قَالَ: " لُؤْمٌ بِالرَّجُلِ أَنْ يَرْفَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّعَامِ قَبْلَ أَصْحَابِهِ "

İbrâhîm b. Edhem bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb: "En rezil kişi (hızlıca yiyip) arkadaşlarından önce yemekten kalkan kişidir" dedi.

(١١٣٤١)- [٣٩١/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الدَّوْرَقِيُّ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: " صَنَعَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ طَعَامًا بِصُورَ وَدَعَا إِخْوَانَهُ، قَالَ: وَدَعَا رَجُلا يُقَالُ لَهُ: خَلادٌ الصَّيْقَلِيُّ، قَالَ: فَأَكَلَ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قَامَ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ بَعْدَ أَنْ قَامَ: لَقَدْ سَاءَ فِي خَصْلَتَيْنِ: لَقَدْ قَامَ بِغَيْرِ إِذْنٍ، وَلَقَدْ حَشَمَ أَصْحَابَهُ "

Damra bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Sûr'dayken bir yemek yaptı ve arkadaşlarını davet etti. Davet ettikleri arasında Hallâd es-Saykal adında biri de vardı. Hallâd yemeğini yedi, "Elhamdu lillâh" dedikten sonra kalktı. Hallâd'ın herkesten önce bu şekilde kalkması üzerine İbrâhîm: "Kalkmasıyla iki kötü şey yaptı. Birincisi izin almadan kalktı, diğeri de sofrada kalanları mahcup etti" dedi.

(١١٣٤٢)- [٣٩١/٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَاكِرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَضَاءَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: " مَا فَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ أَصْحَابَهُ بِصَوْمٍ وَلا صَلاةٍ، وَلَكِنْ بِالصِّدْقِ وَالسَّخَاءِ "

Madâ b. İsa der ki: "İbrâhîm b. Edhem, arkadaşlarını orucu ve namazıyla değil, doğruluğu ve cömertliğiyle geçmiştir."

(١١٣٤٣)- [٧/٣٩١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ قُدَيْدٍ: " بَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فِي الْبَيْتِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: اسْتَوْدِعُكَ اللَّهَ يَا إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ لَهُ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ فَقَالَ: أُرِيدُ سَاحِلَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: خُذْ جِرَابَ ابْنِ قُدَيْدٍ فَاجْعَلْ فِيهِ زَادَكَ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ قُدَيْدٍ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، هَذَا جِرَابُ رَفِيقِي، قَالَ: فَأَنْتَ تُرِيدُ تَصْحَبُ مَنْ لا يَكُونُ بِشَيْئِهِ أَوْلَى مِنْهُ؟ "

İbrâhîm b. Kudeyd der ki: Evde İbrâhîm b. Edhem'in yanında oturmuşken bir adam içeriye girdi ve: “Ey İbrâhîm! Allaha ısmarladık” dedi. İbrâhîm: “Nereye gidiyorsun?” diye sorunca, adam: “Filan sahile gidiyorum” karşılığını verdi. İbrâhîm: “İbn Kudeyd'in çantasını al ve içine azığını koy” dedi. Ona: “Ey Ebû İshâk! Ama bu çanta benim değil arkadaşımın” dediğimde, İbrâhîm: “Eşyasını arkadaşından esirgeyecek birini mi arkadaş edinmek istiyorsun?” karşılığını verdi.

(١١٣٤٤)- [٧/٣٩٢] قَالَ ابْنُ قُدَيْدٍ: " وَكُنْتُ عِنْدَهُ يَوْمًا جَالِسًا فِي الْبَيْتِ، فَأُهْدِيَتْ إِلَيْهِ فَاكِهَةٌ، وَنَحْنُ جَمَاعَةٌ فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ قُدَيْدٍ، دَعْهُ لا آكُلُ لا أَنَا، وَلا أَنْتَ مِنْهُ شَيْئًا، وَيَأْكُلُهُ أَصْحَابُنَا، قَالَ: فَأَكَلَهُ أَصْحَابُنَا وَلَمْ نَذُقْهُ "

İbrâhîm b. Kudeyd der ki: Kalabalık bir grupla İbrâhîm b. Edhem'in yanında evde oturmuşken kendisine meyve hediye edildi. İbrâhîm bana: “Ey İbn Kudeyd! Bırak! Benle sen yemeyelim, arkadaşlarımız yesinler” deyince meyveleri arkadaşlarımız yedi. Biz tadına bile bakmadık.

(١١٣٤٥)- [٧/٣٩٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، أَخْبَرَنِي أَبُو يَحْيَى رَفِيقُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: " سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَنَزَلْنَا مَنْزِلا، فَسَأَلْتُهُ عَنْ سَقْفِ الْبَيْتِ، مَا هُوَ؟ بِحِجَارَةٍ أَمْ خَشَبٍ؟ فَقَالَ: مَا أَدْرِي ! وَسَأَلْتُهُ عَنِ الْجَارِيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَخْدُمُنَا: سَوْدَاءُ هِيَ أَمْ بَيْضَاءُ؟ قَالَ: لا أَدْرِي "

İbrâhîm b. Edhem'in arkadaşlarından biri olan Ebû Yahya der ki: İbrâhîm b. Edhem'le birlikte bir evde misafir olmuştuk. Daha sonra

İbrâhîm'e: "Kaldığımız evin tavanı taş mıydı yoksa tahta mı?" diye sorduğumda: "Bilmiyorum" dedi. Ona: "Bize hizmete eden cariye siyah mıydı yoksa beyaz mı?" diye sorduğumda yine: "Bilmiyorum" dedi.

(١١٣٤٦)- [٣٩٢/٧] وَأُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا نَصْرُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمِصِّيصِيُّ أَبُو مُحَمَّدٍ، قَالَ: " وَرَدَ إِبْرَاهِيمُ، الْمِصِّيصَةَ، فَأَتَى مَنْزِلَ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، فَطَلَبَهُ، فَقِيلَ لَهُ وَهُوَ خَارِجٌ، فَقَالَ: أَعْلِمُوهُ إِذَا أَتَى أَنَّ أَخَاهُ إِبْرَاهِيمَ طَلَبَهُ، وَقَدْ ذَهَبَ إِلَى مَرْجِ كَذَا وَكَذَا يَرْعَى فَرَسَهُ، فَمَضَى إِلَى ذَلِكَ الْمَرْجِ، فَإِذَا النَّاسُ يَرْعَوْنَ دَوَابَّهُمْ، فَرَعَى حَتَّى أَمْسَى، فَقَالُوا لَهُ: ضُمَّ فَرَسَكَ إِلَى دَوَابِّنَا، فَإِنَّ السِّبَاعَ تَأْتِينَا، فَأَبَى، وَتَنَحَّى نَاحِيَةً، فَأَوْقَدُوا النِّيرَانَ حَوْلَهُمْ، ثُمَّ أَخَذُوا فُرْسَانَهُمْ صُتُولا، فَأَتَوْهُ بِهِ وَفِيهِ شِكَالانِ، يَقُودُونَهُ بَيْنَهُمْ، فَقَالُوا لَهُ: إِنَّ فِي دَوَابِّنَا رِمَاكًا، أَوْ حُجُورًا، فَلْيَكُنْ هَذَا عِنْدَكَ، قَالَ: وَمَا يُصْنَعُ بِهَذِهِ الْحِبَالِ؟ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَأَدْخَلَ يَدَهُ بَيْنَ فَخْذِهِ، فَوَقَفَ لا يَتَحَرَّكُ، فَتَعَجَّبُوا مِنْ ذَلِكَ لامْتِنَاعِهِ، فَقَالَ لَهُمْ: اذْهَبُوا، فَجَلَسُوا يَرْمُقُونَ مَا يَكُونُ مِنْهُ وَمِنَ السِّبَاعِ، فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ يُصَلِّي وَهُمْ يَنْظُرُونَ، فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ أَتَتْهُ أُسْدٌ ثَلاثَةٌ يَتْلُو بَعْضُهَا بَعْضًا، فَتَقَدَّمَ الأَوَّلُ إِلَيْهِ فَشَمَّهُ وَدَارَ بِهِ، ثُمَّ تَنَحَّى نَاحِيَةً فَرَبَضَ، وَفَعَلَ الثَّانِي وَالثَّالِثُ كَفِعْلِ الأَوَّلِ، وَلَمْ يَزَلْ إِبْرَاهِيمُ يُصَلِّي لَيْلَتَهُ قَائِمًا، حَتَّى إِذَا كَانَ السَّحَرُ، قَالَ لِلأُسْدِ: مَا جَاءَ بِكُمْ؟ تُرِيدُونَ أَنْ تَأْكُلُونِي؟ امْضُوا !، فَقَامَتِ الأُسْدُ فَذَهَبَتْ، فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ جَاءَ الْفَزَارِيُّ إِلَى أُولَئِكَ، فَسَأَلَهُمْ، فَقَالَ: أَجَاءَكُمْ رَجُلٌ؟ قَالُوا: أَتَانَا رَجُلٌ مَجْنُونٌ، وَأَخْبَرُوهُ بِقِصَّتِهِ، وَأَرَوْهُ، فَقَالَ: أَوَ تَدْرُونَ مَنْ هُوَ؟ قَالُوا: لا، قَالَ: هُوَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَمَضَوْا مَعَهُ إِلَيْهِ فَسَلَّمَ وَسَلَّمُوا عَلَيْهِ، ثُمَّ انْصَرَفَ بِهِ الْفَزَارِيُّ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَمَرَّا بِرَجُلٍ قَدْ كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ سَأَلَهُ مِقْوَدًا يَبِيعَهُ، سَاوَمَهُ بِهِ دِرْهَمًا وَدَانِقَيْنِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لِلْفَزَارِيِّ: تُرِيدُ هَذَا الْمِقْوَدَ؟ فَقَالَ الْفَزَارِيُّ لِصَاحِبِ الْمِقْوَدِ: بِكَمْ هَذَا؟ قَالَ: بِأَرْبَعَةِ دَوَانِيقَ، فَدَفَعَ إِلَيْهِ، وَأَخَذَ الْمِقْوَدَ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لِلْفَزَارِيِّ: أَرْبَعَةُ دَوَانِيقَ ! فِي دِينِ مَنْ هُوَ؟ "

Nasr b. Mansûr el-Massîsî anlatıyor: İbrâhîm (b. Edhem) Massîsa'ya uğrayıp Ebû İshâk el-Fezârî'nin evine gidip onu çağırdı, ama kendisine: "Dışarıya çıktı" denildi. İbrâhîm: "Geldiği zaman kardeşi İbrâhîm'in kendisini aradığını ve şu çayırlığa atını otlatmaya gitti, dersiniz" deyip dediği çayırlığa gitti. Orada hayvanlarını otlatanlarla beraber akşama kadar atını

otlattı. Kendisine: " Atını hayvanlarımızın arasına kat. Çünkü vahşi hayvanlar gelip sürüye saldırır" dediler; ama o bunu kabul etmeyip bir kenara çekildi. Onlar etraflarına ateş yakıp atlarından huysuz olan birini iki iple bağlayıp yanına götürdüler ve: "Hayvanlarımız arasında damızlık olanlar var. Bu sebeple bu at yanında kalsın" dediler. İbrâhîm: "Bu ipler ne işe yarar?" deyip atın yüzünü okşayıp ellerini atın apış arasına soktu. Atın hareketsiz bir şekilde durduğunu görünce onlar buna şaşırdılar. Bunun üzerine İbrâhîm: "Gidin!" deyince onlar İbrâhîm ve vahşi hayvanların ne yapacağını gözlemek için oturdular. Onlar oturmuş ne olacağına bakarken İbrâhîm namaz kılmak için kalktı. Gecenin bir kısmında üç aslan peş peşe geldi. Birinci aslan yaklaşıp İbrâhîm'i kokladı ve etrafında dolaştıktan sonra bir kenara çekilip çöktü. İkinci ve üçüncü aslan da birinci aslanın yaptığı şekilde hareket etti; ama İbrâhîm gece boyu namazına devam etti ve seher vakti olunca aslanlara: "Neden geldiniz? Beni yemek mi istiyorsunuz. Gidin!" dedi ve aslanlar kalkıp gittiler. Sabah olunca Fezârî hayvanlarını otlatan bu kişilerin yanına geldi ve: "Yanınıza bir adam geldi mi?" diye sordu. Onlar: "Yanımıza deli bir adam geldi" deyip olanları anlattılar ve yerini gösterdiler. Fezârî: "Onun kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sorunca, onlar: "Hayır" karşılığını verdiler. Fezârî: "Bu, İbrâhîm b. Edhem'dir" dedi ve beraberce yanına gidip selam verdiler. Fezârî, İbrâhîm'i alıp evine götürürken yolda İbrâhîm'in daha önce almak istediği ve kendisinden bir dirhem iki dânik isteyen yular satan birine uğradılar. İbrâhîm, Fezârî'ye: "Bu yuları almak istiyorum" deyince Fezârî satıcıya: "Bu yular kaça?" diye sordu. Adam: "Dört dânik" karşılığını verince Fezârî adama parasını verip yuları aldı. İbrâhîm (bu fiyat farkım görünce) Fezârî'ye: "Dört dânik mi! Bu adam kimin dinindendir?" dedi.

(١١٣٤٧)- [٣٩٣/٧] أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونِ بْنِ يَحْيَى بِسَرُوجَ، ثنا أَبُو خَالِدِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ سُفْيَانَ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ " كَانَ قَاعِدًا فِي مُشْرِفَةٍ بِدِمَشْقَ، إِذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ عَلَى بَغْلَةٍ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً أُحِبُّ أَنْ تَقْضِيَهَا، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: إِنْ أَمْكَنَنِي قَضَيْتُهَا، وَإِلا أَخْبَرْتُكَ بِعُذْرِي، فَقَالَ لَهُ: إِنَّ بَرْدَ الشَّامِ

شَدِيدٌ، وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُبَدِّلَ ثَوْبَيْكَ هَذَيْنِ بِثَوْبَيْنِ جَدِيدَيْنِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: إِنْ كُنْتَ غَنِيًّا قَبِلْتُ مِنْكَ، وَإِنْ كُنْتَ فَقِيرًا لَمْ أَقْبَلْ مِنْكَ، فَقَالَ الرَّجُلُ: أَنَا وَاللَّهِ كَثِيرُ الْمَالِ كَثِيرُ الضِّيَاعِ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: فَأَيْنَ أَرَاكَ تَغْدُو، وَتَرُوحُ عَلَى بَغْلَتِكَ؟ قَالَ: أُعْطِي هَذَا، وَآخُذُ مِنْ هَذَا، وَأَسْتَوْفِي مِنْ هَذَا، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: قُمْ، فَإِنَّكَ فَقِيرٌ تَبْتَغِي الزِّيَادَةَ بِجَهْدِكَ ! "

Ebû Hâlid b. Yezîd b. Süfyân bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Dimaşk'ın yüksek bir yerinde oturmuşken katırı üzerinde bir adam geçti ve: "Ey Ebû İshâk! Seninle bir işim var ve bu işimi görmeni istiyorum" dedi. İbrâhîm: "Şayet elimden geliyorsa görürüm, gelmiyorsa da mazeretimi bildiririm" karşılığım verdi. Adam: "Şam'ın soğukları sert olur. Üzerindeki o iki giysiyi yeni iki giysiyle değiştirmek istiyorum" deyince, İbrâhîm: "Şayet zengin biriysen bunu kabul ederim, fakirsen kabul etmem" karşılığını verdi. Adam: "Malım da arazilerim de çok" dedi. İbrâhîm: "Katırının üzerinde böyle nereye gidiyorsun?" diye sorunca, adam: "Şuna ödeme yapacağım, şundan mal alacağım, şundan da ödememi alacağım" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhîm: "Malının artması için çalıştığına göre sen fakir birisin! Yoluna git!" dedi.

(١١٣٤٨)- [٣٩٣/٧] وَأُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ حَبِيبٍ الزَّيَّاتَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ فُلانٍ يُحَدِّثُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّهُ مَرَّ بِغُلامٍ مَعَهُ تِينٌ فِي بَنِيقَةٍ، فَقَالَ: " أَعْطِنَا بِدَانِقٍ مِنْ هَذَا "، فَأَبَى عَلَيْهِ، فَمَضَى إِبْرَاهِيمُ، وَنَظَرَ رَجُلٌ إِلَى صَاحِبِ التِّينِ، فَقَالَ لَهُ: إِيشٍ قَالَ لَكَ هَذَا الرَّجُلُ؟ فَقَالَ: قَالَ لِي: أَعْطِنِي مِنْ هَذَا التِّينِ بِدَانِقٍ، قَالَ: الْحَقْهُ، فَادْفَعْ إِلَيْهِ مَا يُرِيدُ، وَخُذْ مِنِّي الثَّمَنَ، فَلَحِقَهُ، فَقَالَ: يَا عَمِّ خُذْ مِنْ هَذَا التِّينِ مَا تُرِيدُ، فَالْتَفَتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ: " لا نَبْتَاعُ التِّينَ بِالدِّينِ "

Abdullah b. Fülân bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem cebinde incir olan bir çocukla karşılaşınca: "Bir dânik'a bana incir ver" dedi, ama çocuk kabul etmedi. İbrâhîm de yoluna devam etti. Adamın biri çocuğa: "O adam sana ne dedi?" diye sorunca, çocuk: "Bir dânik'e benden incir istedi" karşılığını verdi. Adam: "Ona yetiş ve istediğini ver, parasını da benden al" deyince çocuk İbrâhîm'e yetişti ve: "Amcacığım! Bu incirden istediğin kadarını al" dedi. İbrâhîm çocuğa döndü ve: "İnciri borca satın almayız!" dedi.

(١١٣٤٩)- [٣٩٣/٧] وَأُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: خَرَجَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَحُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ، وَيُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ نَجِيحٍ، فَمَرُّوا بِمَدِينَةٍ، فَقَالُوا لإِسْحَاقَ: ادْخُلْ هَذِهِ فَاشْتَرِ لَنَا زَادًا، فَدَخَلَ فَاشْتَرَى، وَاشْتَرَى مِلْحًا مُصْفَرًّا، فَلَمَّا جَاءَ فَوَضَعَ الزَّادَ وَالْمِلْحَ الْمُصْفَرَّ، قَالُوا لَهُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: مَرَرْتُ فَاشْتَهَيْتُهُ فَاشْتَرَيْتُهُ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " لَيْسَ تَدَعُ شَهْوَتَكَ أَوْ تُلْقِيَكَ فِيمَا لا طَاقَةَ لَكَ بِهِ "، قَالَ أَبُو عُمَرَ: فَأَنَا رَأَيْتُ إِسْحَاقَ بَعْدُ بِحَرَّانَ سَمِينًا غَلِيظَ الرَّقَبَةِ

Ebû Ömer, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Huzeyfe el-Mar'aşî, Yûsuf b. Esbât ve İshâk b. Necîh yola çıkıp bir kasabaya vardılar. İshâk'a: "Kasabaya gir de bize azık al" dediklerinde İshâk kasabaya girdi ve azık satın aldı. Ayrıca sararmış tuz da aldı. Gelip de azığı ve sararmış tuzu ortaya koyunca tuz için: "Bu ne?" dediler. İshâk: "Görünce canım çekti ve satın aldım" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhîm b. Edhem ona: "Şehvetinin peşinden gitmeyi bırakmazsan seni altından kalkamayacağın yüklerin altına sokacaktır" dedi.

Ebû Ömer der ki: "Daha sonra Ebû İshâk'ı gördün. Şişman ve ensesi kalın biriydi."

(١١٣٥٠)- [٣٩٤/٧] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو الْوَلِيدِ صَاحِبُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ وَأَصْحَابُهُ يَمْنَعُونَ أَنْفُسَهُمْ أَرْبَعًا: لَذَّةَ الْمَاءِ، وَالْحَمَّامَاتِ، وَالْحِذَاءِ، وَلا يَجْعَلُونَ فِي الْمِلْحِ أَبْزَارًا "

İbrâhîm'in arkadaşlarından Ebu'l-Velîd der ki: "İbrâhîm b. Edhem ile arkadaşları nefislerini dört şeyden uzak tutarlardı. Bunlardan biri lezzetli sular, diğeri hamamlar, diğeri ayakkabılar, bir diğeri de tuzun içine baharat katmadır."

(١١٣٥١)- [٣٩٤/٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الضَّيْفِ، ثنا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ عِيسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " خَرَجْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ إِلَى مَكَّةَ، وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ لَمْ يَأْخُذْ عَلَى الطَّرِيقِ، قَالَ: وَكُنَّا أَرْبَعَةَ رُفَقَاءٍ، فَسِرْنَا عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ حَتَّى جِئْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَ:

فَاكْتَرَيْنَا بَيْتًا بِالْمَدِينَةِ وَنَزَلْنَا فِيهِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: نَحْنُ أَرْبَعَةٌ، خِدْمَةُ الْبَيْتِ وَمَا يُصْلِحُنَا لِمَعَاشِنَا وَإِفْطَارِنَا وَحَوَائِجِنَا كُلَّ يَوْمٍ عَلَى رَجُلٍ مِنَّا، وَالثَّلاثَةُ يَذْهَبُونَ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَيَنْتَشِرُونَ فِي حَوَائِجِهِمْ قُبًا وَمَقَابِرُ الشُّهَدَاءِ، قَالَ: فَإِنَّا لَيَوْمًا جُلُوسٌ فِي الْبَيْتِ إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ آدَمُ عَلَيْهِ قَمِيصٌ جَدِيدٌ وَفِي رِجْلِهِ خُفٌّ، وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ، وَمَعَهُ مِزْوَدٌ يَحْمِلُهُ، فَدَخَلَ إِلَيْنَا وَسَلَّمَ، وَقَالَ: أَيْنَ إِبْرَاهِيمُ؟ قُلْنَا: هَذَا مَنْزِلُهُ، وَقَدْ ذَهَبَ فِي حَاجَةٍ، قَالَ: فَمَضَى، وَلَمْ يُكَلِّمْنَا، قَالَ: فَرَجَعَ إِبْرَاهِيمُ وَالرَّجُلُ مَعَهُ وَالْمِزْوَدُ عَلَى عُنُقِهِ، قَالَ: فَكَانَ مَعَنَا فِي الْبَيْتِ أَيَّامًا، فَإِذَا حَضَرَ غَدَاءٌ أَوْ عَشَاءٌ تَنَحَّى الرَّجُلُ نَاحِيَةً وَخَلا بِمِزْوَدِهِ، قَالَ: وَأَقْبَلْنَا نَحْنُ عَلَى غَدَائِنَا أَوْ عَشَائِنَا وَإِبْرَاهِيمُ فِي كُلِّ ذَلِكَ لا يَدْعُوهُ وَلا يَسْأَلُهُ أَنْ يَأْكُلَ مَعَنَا، فَقَالَ: فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ثَلاثٍ، قَالَ لإِبْرَاهِيمَ: إِنِّي أُرِيدُ الْخُرُوجَ، قَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: فَمَتَى عَزَمْتَ؟ قَالَ: اللَّيْلَةَ، قَالَ: ثُمَّ خَرَجَ فَذَهَبَ وَذَهَبَ إِبْرَاهِيمُ مَعَهُ، قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ لَهُ قِصَّةٌ، إِبْرَاهِيمُ لا يَدْعُوهُ وَلا يَأْكُلُ مَعَنَا، وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَى هَذَا الْمِزْوَدِ، وَاللَّهِ لأَفْتَحَنَّهُ فَأَنْظُرَ أَيَّ شَيْءٍ فِيهِ، فَفَتَحَهُ، فَإِذَا فِيهِ عِظَامٌ، قَالَ: فَشَدَّهُ، وَجَاءَ الرَّجُلُ فَأَخَذَ الْمِزْوَدَ وَأَنْكَرَ رِبَاطَهُ، قَالَ: فَنَظَرَ فِي وُجُوهِنَا وَمَضَى، فَلَمَّا أَنْ ذَهَبَ قَالَ بَعْضُنَا لإِبْرَاهِيمَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ عِنْدَنَا مَا كَانَ أَعْجَبَ أَمْرَهُ ! مَا كَانَ يَأْكُلُ مَعَنَا، وَمَا كُنْتَ تَدْعُوهُ، وَلَقَدْ ذَهَبَ فُلانٌ فَنَظَرَ فِي مِزْوَدِهِ فَإِذَا فِيهِ عِظَامٌ، قَالَ: فَتَغَيَّرَ وَجْهُ إِبْرَاهِيمَ وَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَى الرَّجُلِ، وَقَالَ: مَا أَحْسِبُكَ تَصْحَبُنِي فِي سَفَرٍ بَعْدَ هَذَا، لِمَ نَظَرْتَ فِي مِزْوَدِهِ؟ ! ذَاكَ رَجُلٌ مِنَ الْجِنِّ، وَأَخَانَا فِي اللَّهِ، فَلَيْسَ مِنْ بَلَدٍ أَدْخُلُهُ إِلا جَاءَنَا فَكَانَ مَعِي فِيهِ يُؤْنِسُنِي وَيُعِينُنِي، ثُمَّ يَنْصَرِفُ، قَالَ: فَمَاتَ الرَّجُلُ الَّذِي نَظَرَ فِي مِزْوَدِهِ بِالْمَدِينَةِ "

Ebû Hafs Ömer b. İsa, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem ile birlikte Mekke'ye gittik. İbrâhîm de Mekke'ye gideceği zaman herkesin yürüdüğü yoldan gitmezdi. Dört kişi olarak yola düştük ve nihâyet Medine'ye vardık. Orada bir ev kiralayıp içine yerleştik. İbrâhîm bize şöyle dedi: "Bizler dört kişiyiz. Evin işleri, yiyeceğimiz ve diğer ihtiyaçlarımızla her gün birimiz ilgilensin! Kalan üç kişi de Mescid'e ve Kubâ, şehitlerin kabirlerini ziyaret gibi diğer ihtiyaçlarını görürler." Bir defasında evde oturuyorken üzerinde yeni bir gömlek, ayağında terlik, başında sarık ve yanında azığı ile zayıf bir adam geldi. İçeri girip selam verdi. Sonra:

"İbrâhîm nerede?" diye sordu. Ona: "Burası İbrâhîm'in evi, kendisi de bir iş için bir yere gitti" dedik. Bunun üzerine adam bizimle konuşmadan çıkıp gitti.

Bir zaman sonra İbrâhîm o adamla birlikte eve geldi. Adam azığım da boynuna asmıştı. Adam evde bizimle birkaç gün kaldı. Kahvaltı veya akşam yemeği vakti geldiği zaman adam evin bir köşesine çekiliyor ve azığım açıp tek başına yiyordu. Biz de kendi yemeğimizi yiyorduk. Ancak İbrâhîm yemeklerde onu hiç davet etmiyor, bizimle yemesi için bir teklifte de bulunmuyordu. Üçüncü günde adam, İbrâhîm'e: "Ben artık gitmeyi düşünüyorum" dedi. İbrâhîm: "Ne zaman gitmeyi düşünüyorsun?" diye sorunca, adam: "Bu gece çıkacağım" dedi. Adam evden çıkınca İbrâhîm de yanında çıktı. Bir arkadaşımız: "Bu adamda bir şeyler var. Zira İbrâhîm onu yemeğe hiç davet etmiyor. Adam da bizimle yemek yemiyor, kendi azığından yiyor. Vallahi bu azığı açıp içinde ne var bakacağım!" dedi ve azığı açtı. Azığın içinde kemik olduğunu görünce de azığı geri bağladı. Adam gelince azığını aldı, ancak açıldığını da fark etti. Yüzümüze baktıktan sonra da çıkıp gitti. Adam gittikten sonra bir arkadaşımız İbrâhîm'e: "Ey Ebû İshâk! Şu yanımızda kalan adamın ne tuhaf bir durumu var öyle. Ne bizimle yemek yiyor, ne de sen onu yemeğe davet ediyordun. Filan arkadaşımız da gidip azığını açtı ve içinden kemik çıktı" deyince, İbrâhîm'in yüz ifadesi değişti. Arkadaşımızın yaptığı bu hareketi beğenmemişti. Ona şöyle dedi: "Bundan böyle artık benimle birlikte yolculuk etmeyeceksin! Adamın azığını neden açtın ki? O adam cinlerden biriydi ve Allah katında bir kardeşimizdi. Hangi şehre gittimse benimle birlikte geldi ve hep yanımda oldu. Bana arkadaşlık yapıyor, gerektiğinde yardım ediyor sonra da gidiyordu." Adamın azığını açıp bakan arkadaşımız da Medine'de vefat etti.

(١١٣٥٢)- [٣٩٥/٧] وَأُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ حَرْبٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَيُّوبَ بْنِ حُبَابٍ، عَنْ جَسْرٍ، قَالَ: " حَجَجْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ سَنَةَ خَمْسِينَ وَمِائَةٍ، فَلَقِيَهُ شَيْخٌ طُوَالٌ عَلَيْهِ قَمِيصٌ وَكِسَاءٌ، وَعَلَى عَاتِقِهِ عَصًا مُعَلَّقٌ فِيهَا خَرِيطَةٌ، فَسَلَّمَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ جَعَلَ يُسَايِرُنَا فِي نَاحِيَةٍ مِنَ الطَّرِيقِ، فَإِذَا نَزَلْنَا مَنْزِلا نَزَلَ إِلَى جَانِبٍ مِنَّا، فَقَالَ

لَنَا إِبْرَاهِيمُ: لا يَكُونُ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُكَلِّمُهُ وَلا يَسْأَلُهُ وَلا يُسَائِلُهُ عَنْ شَيْءٍ، وَلا مَنْ هُوَ، فَلَمَّا دَخَلْنَا مَكَّةَ نَزَلْنَا بِدَارٍ، فَعَمِدَ إِلَى رُوَاقٍ مِنْ أَقْصَى الدَّارِ، فَجَعَلَ عَصَاهُ فِي كُوَّةٍ، وَعَلَّقَ خَرِيطَتَهُ فِيهَا، فَكُنَّا إِذَا دَخَلْنَا خَرَجَ، وَإِذَا خَرَجْنَا دَخَلَ، فَأَصَابَنِي وَجَعٌ فِي بَطْنِي، فَتَخَلَّفْتُ عَنْ أَصْحَابِي، فَبَيْنَا أَنَا فِي الْمَخْرَجِ، وَسَتَرَتْهُ جَرِيدٌ إِذْ دَخَلَ فَبَصُرَ فَلَمْ يَرَ أَحَدًا، فَأَخَذَ الْخَرِيطَةَ فَفَتَحَهَا، فَإِذَا فِيهَا بَعْرٌ فَجَعَلَ يَأْكُلُ مِنْهُ، فَتَنَحْنَحْتُ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَأَخَذَ خَرِيطَتَهُ وَعَصَاهُ وَانْطَلَقَ، فَفَقَدَ إِبْرَاهِيمُ قِرَاءَتَهُ مِنَ اللَّيْلِ، فَظَنَّ أَنَّ أَحَدَنَا كَلَّمَهُ، فَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: هَذَا مِنَ الْجِنِّ الَّذِينَ وَفَدُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَكَانُوا سَبْعَةَ قُرَّاءٍ، قَالَ: ثَلاثَةٌ مِنْ نَصِيبِينَ، وَأَرْبَعَةٌ مِنْ نِينَوَى، لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ غَيْرُهُ، وَهُوَ يَلْقَانِي فِي كُلِّ سَنَةٍ فَيَصْحَبُنِي حَتَّى أَنْصَرِفَ "

Cesr anlatıyor: Hicri 150 yılında İbrâhîm b. Edhem'le birlikte hacca gittim. Giderken yanına uzun boylu, üzerinde bir gömlek ve bir cübbe bulunan, elinde ucuna torba asılı asası olan bir adam geldi. İbrâhîm'e selam verdikten sonra yolun kenarından bizimle birlikte gitmeye başladı. Konakladığımız zaman o da bize yakın bir yerde konaklıyordu. İbrâhîm bize: "İçinizden kimse onunla konuşmasın! Kimse ona nereden geldiği ve kim olduğu şeklinde herhangi bir şey sormasın" dedi. Mekke'ye girdiğimiz zaman bir eve yerleştik. O da gelip evin bizden uzak bir köşesine yerleşti. Asasını bir deliğe soktu, torbasını da ucuna astı. Biz evden çıktığımızda kendisi de çıkıyor, eve girdiğimizde kendisi de giriyordu. Bir defasında midemdeki bir rahatsızlıktan dolayı evden çıkamadım. Adam hurma dallarından kendine perde gibi bir şey yapmıştı. Ben helâdayken adam geldi, içeri baktı. Kimseleri göremeyince gidip torbayı açtı. İçindeki hayvan dışkısını çıkarıp yemeye başladı. Ben hafif öksürüp ses verdiğim zaman, bana baktı. Sonra asa ile torbasını alıp çıktı. Gece vakti İbrâhîm, adamdan her zaman gelen okuma seslerini işitemeyince bizlerden birinin onunla konuştuğunu düşündü. Ancak ben ona olanları anlatınca şöyle dedi: "Bu, zamanında Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) gelen cinlerden birisiydi. Bunlar yedi kişiydi ve hepsi de Kur'ân hafızı idi. Üçü Nusaybîn'den, dördü

de Ninova'dandı. Ancak onlardan geriye sadece bu kalmıştı. Her sene benimle buluşur, Mekke'den ayrılana kadar da bana arkadaşlık ederdi."

(١١٣٥٣)- [٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ الضَّيْفِ، حَدَّثَنِي أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي، وَأَنَا غُلامٌ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ إِلَى مَكَّةَ فَبَيْنَا نَحْنُ نَسِيرُ عَلَى الطَّرِيقِ، إِذْ قَالَ أَبِي: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، أَشْتَهِي وَاللَّهِ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَكَانَتْ لَيْلَةً باردةً لحمَ حِمَارٍ وَحْشَ كبابٍ عَلَى النَّارِ، قَالَ: فَسَمِعَ إِبْرَاهِيمُ وَسَكَتَ وَسِرْنَا، فَصِرْنَا فِي مَسِيرِنَا إِلَى خَوَاءِ قَوْمٍ أَعْرَابٍ وَأَخْبِيَةٍ، قَالَ: فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " لَوْ مِلْنَا وَبِتْنَا هَهُنَا حَتَّى نُصْبِحَ فَإِنِّي أَحْسِبُ أَنَّ الْفرَّ قَدْ أَضَرَّ بِكُمْ، قَالَ: فَقُلْنَا: نَعَمْ يَا أَبَا إِسْحَاقَ، قَالَ: فَجِئْنَا فَوَقَفْنَا بِفِنَاءِ قَوْمٍ فِي خِبَاءٍ لَهُمْ، فَقُلْنَا: يَا هَؤُلاءِ هُنَا مَأْوًى نَأْوِي إِلَيْهِ بَقِيَّةِ لَيْلَتِنَا هَذِهِ قَالُوا: نَعَمْ ذَاكَ الْخَوَاءُ وَإِذَا خِبَاءٌ مَضْرُوبٌ لِلأَضْيَافِ، قَالَ: وَإِذَا عِنْدَهُمْ نَارٌ تَأَجَّجُ، قَالَ: فَنَزَلْنَا فَأَتَوْا بِحَطَبٍ وَجَمْرٍ قَالَ: فَجَعَلَ أَبِي يُلْقِي الْحَطَبَ عَلَى النَّارِ وَجَعَلْنَا نَصْطَلِي إِذْ سَاقَ اللَّهُ وَعَلا كَبِيرًا ضَخْمًا قَدْ أَخَذَهُ قَوْمٌ، فَأَفْلَتَ مِنْهُمْ حَتَّى جَاءَ فَوَقَفَ بِفِنَاءِ الْقَوْمِ، قَالَ: فَقَامُوا إِلَيْهِ وَهُوَ مَجْرُوحٌ فَذَبَحُوهُ فَجَعَلُوا يَقْطَعُونَ لَحْمَهُ وَنَحْنُ نَنْظُرُ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: أَضْيَافُكُمْ، قَالَ: فَبَعَثَ إِلَيْنَا بِقَدْرَةٍ كَبِيرَةٍ مِنْ ذَلِكَ اللَّحْمِ فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِي: أَمَعَكَ سِكِّينٌ فَشَرِّحَ وَأُلْقِيَ عَلَى النَّارِ كَمَا اشْتَهَيْتُ "

Ebû Hafs Ömer b. Hafs der ki: Ben çocukken, babam ve İbrâhîm b. Edhem'le Mekke'ye gitmek üzere yola çıktık. Yolda giderken babam: "Ey Ebû İshâk! Vallahi bu gece –ki o gece soğuk bir geceydi- canım yabani eşek etinden yapılmış ateşte kebap istiyor" dedi. İbrâhîm duymasına rağmen sustu ve yola devam ettik. Kıldan çadırları olan bedevi bir topluluğun bölgesine gelince, İbrâhîm: "Gidip sabaha kadar şurada gecelesek; zannedersem yolculuk sizi yordu" dedi. Biz: "Evet ey Ebû İshâk" dedik ve çadırlarında oturan bir topluluğun yanına gelip: "Burada geceni kalan kısmım geçirebileceğimiz bir sığınak var mı?" diye sorduk. Onlar: "Evet, işte şurada kalabilirsiniz" dediler. Baktığımızda orada misafirler için kurulan bir çadır olduğunu gördük. Yanlarında da yanmakta olan bir ateş vardı. Konakladığımızda odun ve köz getirdiler. Babam odunları ateşe atmaya ve ısınmaya başladık. Bu sırada Allah büyük bir dağ keçisini bize gönderdi; bir

grup onu yakalamak istedi ancak keçi onlardan kurtulup oradakilerin yanında durdu. Kalkıp yaralı olan bu keçiyi kestiler ve gözümüzün önünde etini parçalamaya başladılar. İçlerinden biri: "Misafirlerinize de verin" dedi ve o etten büyük bir parçayı bize yolladı. İbrâhîm babama: "Yanında bıçak var mı?" diye sordu ve getirilen bu et parçalanıp ateşte benim istediğim şekilde pişirildi.

(١١٣٥٤)- [٨/٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، ثنا أَبُو النَّضْرِ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، " يَأْخُذُ الرُّطَبَ مِنْ شَجَرَةِ الْبَلُّوطِ "

Ebu'n-Nadr der ki: İbrâhîm b. Edhem, palamut ağacından taze hurma toplardı.

(١١٣٥٥)- [٨/٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَسْقَنْدِيُّ، ثنا وَبَرَةُ الْغَسَّانِيُّ، ثنا عَدِيُّ الصَّيَّادُ، مِنْ أَهْلِ جَبَلَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ قَيْسٍ، " يَحْلِفُ بِاللَّهِ أَنَّهُ كَانَ يَنْظُرُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ وَهُوَ عَلَى شَطِّ الْبَحْرِ فِي وَقْتِ الإِفْطَارِ فَيَرَى مَائِدَةً تُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ لا يَدْرِي مَنْ وَضَعَهَا، ثُمَّ يَرَاهُ يَقُومُ، فَيَنْصَرِفُ حَتَّى يَدْخُلَ جَبَلَةَ وَمَا مَعَهُ شَيْءٌ "

Cebele halkından Adiy b. es-Sayyâd bildiriyor: Yezîd b. Kays'ın Allah adına yemin ederek, İbrâhîm b. Edhem'in önüne iftar vakti deniz kenarında bir sofra konduğunu ve bu sofranın kim tarafından konduğunu bilmediğini, sonra İbrâhîm b. Edhem'in yanında hiç bir şey olmadan kalkıp Cebele'ye gittiğini gördüğünü söyledi.

(١١٣٥٦)- [٨/٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، ثنا عِيسَى بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، قَالَ: " لَوْ أَنَّ مُؤْمِنًا، قَالَ لِذَاكَ الْجَبَلِ زُلْ لَزَالَ "، قَالَ: فَتَحَرَّكَ أَبُو قُبَيْسٍ، فَقَالَ: اسْكُنْ أَنِّي لَمْ أَعْنِكَ، قَالَ: فَسَكَنَ

İbrâhîm b. Edhem, "Eğer bir mümin şu dağa: "Yok ol" dese dağ yok olur" deyince Ebû Kubeys dağı sallandı. İbrâhîm b. Edhem: "Sakin ol seni kasd etmedim" deyince de dağ sakinleşti.

(١١٣٥٧)- [٨/٤] حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ نَصْرُ بْنُ أَبِي نَصْرٍ الطُّوسِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، ثنا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ السِّنْدِيِّ يُحَدِّثُ أَصْحَابَهُ، قَالَ: " لَوْ أَنَّ وَلِيًّا مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ قَالَ لِلْجَبَلِ: زُلْ لَزَالَ، قَالَ: فَتَحَرَّكَ الْجَبَلُ مِنْ تَحْتِهِ فَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ، فَقَالَ: اسْكُنْ إِنَّمَا ضَرَبْتُكَ مَثَلا لأَصْحَابِي "

Abdullah b. es-Sindî, arkadaşlarına şöyle dedi: "Allah'ın velilerinden herhangi biri dağa: "Yok ol" dese, dağ yok olur. Bu sırada (bulundukları) dağ kımıldayınca Abdullah ayağıyla vurup: "Sakin ol; ben arkadaşlarıma seni örnek gösterdim" dedi.

(١١٣٥٨)- [٨/٤] حُدِّثْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الصَّمَدِ بْنَ الْفَضْلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَكِّيَّ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ بِمَكَّةَ، فَسُئِلَ مَا يَبْلُغُ مِنْ كَرَامَةِ الْمُؤْمِنِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: " يَبْلُغُ مِنْ كَرَامَتِهِ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى لَوْ قَالَ لِلْجَبَلِ: تَحَرَّكْ لَتَحَرَّكَ فَتَحَرَّكَ الْجَبَلُ، فَقَالَ: مَا إِيَّاكَ عَنَيْتُ "

Mekkî b. İbrâhîm bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem Mekke'deyken: "Müminin, Allah'ın izniyle ne kadar büyük keramet gösterebilir" diye sorulunca şöyle karşılık verdi: "Eğer dağa: «Hareket et» dese dağ hareket eder" dedi. Bu sırada dağ hareket edince İbrâhîm, dağa: "Seni kastetmedim" dedi.

(١١٣٥٩)- [٨/٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ الطَّحَاوِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْجَارُودِ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ فِي سَفَرٍ لَهُ فَأَتَاهُ النَّاسُ، فَقَالُوا: إِنَّ الأَسَدَ قَدْ وَقَفَ عَلَى طَرِيقِنَا، قَالَ: فَأَتَاهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَارِثِ، إِنْ كُنْتَ أُمِرْتَ فِينَا بِشَيْءٍ فَامْضِ لِمَا أُمِرْتَ بِهِ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ أُمِرْتَ فِينَا بِشَيْءٍ، فَتَنَحَّ عَنْ طَرِيقِنَا، قَالَ: فَمَضَى وَهُوَ يُهَمْهِمُ، فَقَالَ لَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " وَمَا عَلَى أَحَدِكُمْ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى، أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ احْرُسْنَا بِعَيْنِكَ الَّتِي لا تَنَامُ، واحْفَظْنَا بِرُكْنِكَ الَّذِي لا يُرَامُ، وَارْحَمْنَا بِقُدْرَتِكَ عَلَيْنَا، وَلا تُهْلِكْنَا وَأَنْتَ الرَّجَاءُ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: إِنِّي لأَقُولُهَا عَلَى ثِيَابِي، وَنَفَقَتِي فَمَا فَقَدْتُ مِنْهَا شَيْئًا "

Halef b. Temîm der ki: İbrâhîm b. Edhem ile bir yolculuktayken yanına bazıları gelip: "Aslan yolumuzda durmuş" dediler. İbrâhîm aslanın yanına

gidip: "Ey aslan! Eğer bize bir şey yapmakla emrolunmuş isen sana verilen emri yerine getir, yoksa yolumuzdan çekil" dedi. Bunun üzerine aslan kükreyerek gitti. Sonra İbrâhîm b. Edhem bize şöyle dedi: "Sizden biri sabahladığında ve akşamladığında neden: «Allahım! Uyumayan gözünle bizi koru. İsabet almayan himayene bizi al. Kudretinle bize merhamet et. Sen bizim ümidimiz olduğun halde bizi helak etme» demez. Ben bunu giysilerim ve azığım için söylüyorum. Şimdiye kadar da bunlardan hiç birini hak etmedim."

(١١٣٦٠)- [٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: قِيلَ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: هُوَ هَذَا السَّبْعُ قَدْ ظَهَرَ لَنَا، فَقَالَ: أَرِنِيهُ، قَالَ: فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ نَادَاهُ: يَا قَسْوَرَةُ إِنْ كُنْتَ أُمِرْتَ فِينَا بِشَيْءٍ فَامْضِ لِمَا أُمِرْتَ بِهِ وَإِلا فَعَوْدُكَ عَلَى بَدْئِكَ، قَالَ: فَضَرَبَ بِذَنَبِهِ وَوَلَّى ذَاهِبًا، قَالَ: فَعَجِبْنَا مِنْهُ حِينَ فَقِهَ كَلامَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ: قُولُوا: " اللَّهُمَّ احْرُسْنَا بِعَيْنِكَ الَّتِي لا تَنَامُ، اللَّهُمَّ واكْنُفْنَا بِكَنَفِكَ الَّذِي لا يُرَامُ، اللَّهُمَّ وَارْحَمْنَا بِقُدْرَتِكَ عَلَيْنَا، وَلا تُهْلِكْنَا وَأَنْتَ الرَّجَاءُ "، قَالَ خَلْفٌ: فَأَنَا أُسَافِرُ مُنْذُ نَيِّفٍ وَخَمْسِينَ سَنَةٍ فَأَقُولُهَا لَمْ يَأْتِنِي لِصٌّ قَطُّ، وَلَمْ أَرَ إِلا خَيْرًا قَطُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الْخَطَّابِيُّ،، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بِشْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ، قَالَ: قِيلَ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: هَذَا السَّبْعُ قَدْ ظَهَرَ لَنَا، فَذَكَرَ مِثْلَهُ سَوَاءً

Halef b. Temîm, Abdülcebbâr b. Kesîr'in şöyle dediğini nakleder: İbrâhim b. Edhem'e: "Şurada bir aslan karşımıza çıktı!" dediklerinde, İbrâhim: "Onu bana gösterin!" karşılığını verdi. Daha sonra İbrâhim, aslana bakıp şöyle seslendi: "Ey Kasûra! Şayet sana bizden yana (Allah tarafından) bir emir verilmişse bu emri yerine getir. Ancak öyle bir emir yoksa geldiğin gibi geri git!" Bunun üzerine aslan, kuyruğunu bacak arasına aldı ve dönüp oradan uzaklaştı. Aslanın, İbrâhim'in kendisine söylediği sözü anlaması tuhafımıza gitmişti. Sonra İbrâhim bize dönüp şöyle dedi: "Şöyle dua edin: Allahım! Uyku görmeyen gözünle bizi koru. Sonu olmayan yardımınla bizlere yardımcı ol. Üzerimizdeki kudretinle bize merhamet et. Amacımız

sen olduğu sürece bizleri helak etme!" Halef der ki: "Elli küsur yıldır yolculuklarda bulunurum ve her yolculuğumda bu duayı okurum. Şu ana kadar karşıma hiç yol kesici çıkmadığı gibi yolculuklarımda hep hayırlarla karşılaştım."

(١١٣٦١)- [٥/٨] ثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالُوا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جَنَّادٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلا، مِنْ أَصْحَابِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، يَقُولُ: خَرَجْنَا إِلَى الْجَبَلِ فَاكْتَرَانَا قَوْمٌ نَقْطَعُ الْخَشَبَ يَهَبُونَ مِنْهُ الْقِصَاعَ وَالأَقْدَاحَ فَبَيْنَا إِبْرَاهِيمُ يُصَلِّي إِذْ أَقْبَلَ السَّبْعُ فَانْصَدَعَ النَّاسُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَقُلْتُ: أَلا تَرَى مَا النَّاسُ فِيهِ، قَالَ: وَمَا لَهُمْ؟ قُلْتُ: هَذَا السَّبْعُ خَلْفَ ظَهْرِكَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: " يَا خَبِيثُ وَرَاءَكَ "، ثُمَّ قَالَ: أَلا قُلْتُمْ حِينَ نَزَلْتُمْ: " اللَّهُمَّ احْرُسْنَا بِعَيْنِكَ الَّتِي لا تَنَامُ، واكْنُفْنَا بِكَنَفِكَ الَّذِي لا يُرَامُ، وَارْحَمْنَا بِقُدْرَتِكَ عَلَيْنَا، وَلا تُهْلِكْنَا وَأَنْتَ ثِقَتُنَا وَرَجَاؤُنَا "

İbrâhîm b. Edhem'in arkadaşlarından biri anlatıyor: Bir topluluğa tabak ve bardak yaptıkları odunları ücret karşılığı kesmek için dağa çıktık. İbrâhîm namaz kılarken bir aslan gelince halk kaçışmaya başladı. Ben İbrâhîm'e yaklaşıp: "Halkın halini görmüyor musun?" diye sorunca: "Ne var?" karşılığını verdi. Ben: "Arkanda aslan duruyor" deyince, İbrâhîm aslana döndü ve: "Ey pis, geri dön!" deyip şöyle devam etti: "Dağa geldiğinizde şöyle demediniz mi: «Allahım! Uyumayan gözünle bizi koru. İsabet almayan himayene bizi al. Kudretinle bize merhamet et. Sen bizim ümidimiz olduğun halde bizi helak etme» demez. Ben bunu giysilerim ve azığım için söylüyorum. Şimdiye kadar da bunlardan hiç birini kaybetmedim."

(١١٣٦٢)- [٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَلَفَ بْنَ تَمِيمٍ، يَقُولُ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ فِي الْبَحْرِ فَعَصَفَتِ الرِّيحُ وَاشْتَدَّتْ، وَإِبْرَاهِيمُ مَلْفُوفٌ فِي كِسَائِهِ فَجَعَلَ أَهْلُ السَّفِينَةِ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْهُمْ: يَا هَذَا مَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذَا الْهَوْلِ وَأَنْتَ نَائِمٌ فِي كِسَائِكَ، قَالَ: فَكَشَفَ إِبْرَاهِيمُ رَأْسَهُ فَأَخْرَجَهُ مِنَ الكِسَاءِ، ثُمَّ رَفَعَ

رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ قَدْ أَرَيْتَنَا قُدْرَتَكَ فَأَرِنَا عَفْوَكَ "، قَالَ: فَسَكَنَ الْبَحْرُ حَتَّى صَارَ كَالدُّهْنِ

Halef b. Temîm der ki: İbrâhîm b. Edhem denizdeyken rüzgar şiddetlendi. İbrâhîm bu sırada giysisine bürünmüştü. Gemidekiler de ona bakıyorlardı. İçlerinden biri: "Be adam! İçinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun da hâlâ giysine bürünmüş yatıyorsun?" deyince, İbrâhîm giysinin içinden başını çıkarıp gökyüzüne bakarak: "Allahım! Bize kudretini gösterdin, şimdi de affını göster" dedi. Bunun üzerine deniz, sanki yağ gibi durulup eski haline geldi.

(١١٣٦٣)- [٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا عَمِّي أَبُو زُرْعَةَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: كُنَّا فِي الْبَحْرِ مَعَ مَعْيُوفٍ أَوِ ابْنِ مَعْيُوفٍ، شَكَّ أَبُو زَكَرِيَّا، فَهَبَّتِ الرِّيحُ، وَهَاجَتِ الأَمْوَاجُ، وَاضْطَرَبَتِ السُّفُنُ، وَبَكَى النَّاسُ، فَقِيلَ لِمَعْيُوفٍ: هَذَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، لَوْ سَأَلْتَهُ أَنْ يَدْعُوَ اللَّهَ، قَالَ: وَكَانَ نَائِمًا فِي نَاحِيَةٍ مِنَ السَّفِينَةِ مَلْفُوفٌ رَأْسُهُ فَدَنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ مَا تَرَى مَا فِيهِ النَّاسُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: " اللَّهُمَّ قَدْ أَرَيْتَنَا قُدْرَتَكَ فَأَرِنَا رَحْمَتَكَ فَهَدَأَتِ السُّفُنُ "

Bakiyye der ki: Ma'yûf veya İbn Ma'yûf ile beraber denizdeyken rüzgar şiddetlendi, dalgalar yükseldi, gemiler sağa sola yalpa yapmaya ve halk ağlamaya başladı. Ma'yûf'a: "Şu İbrâhîm b. Edhem'dir. Ondan Allah'a dua etmesini istesen" dediler. İbrâhîm, geminin bir kenarında başını örtmüş yatıyordu. Ma'yûf ona yaklaşıp: "Ey Ebû İshâk! İnsanların ne durumda olduğunu görmüyor musun!" deyince, İbrâhîm başını kaldırıp: "Allahım! Bize kudretini gösterdin, şimdi de affını göster" dedi. Bunun üzerine gemiler sakinleşti.

(١١٣٦٤)- [٨/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي رَجَاءٍ الْهَرَوِيِّ فِي مَسْجِدٍ، فَأَتَى رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ، فَنَزَلَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَوَدَّعَهُ، فَأَخْبَرَنِي أَبُو رَجَاءٍ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ فِي سَفِينَةٍ فِي غَزَاةٍ فِي الْبَحْرِ، فَعَصَفَتْ عَلَيْهِمُ الرِّيحُ وَأَشْرَفُوا عَلَى الْغَرَقِ فَسَمِعُوا فِي الْبَحْرِ، هَاتِفًا يَهْتِفُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: " تَخَافُونَ وَفِيكُمْ إِبْرَاهِيمُ "

Halef b. Temîm der ki: Mescidde Ebû Recâ el-Herevî ile beraberken atlı bir adam geldi ve inip onunla vedalaştı. Ebû Recâ bana şöyle dedi: Bu kişi bir deniz yolculuğunda İbrâhîm b. Edhem ile beraberdi. Bu sırada rüzgar çıkıp dalgalar yükseldi ve gemiler batmak üzereyken denizde yüksek sesle bir kişinin: "Aranızda İbrâhîm varken korkuyor musunuz!" dediğini duydular.

(١١٣٦٥)- [٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ حَازِمٍ، يَقُولُ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِذَا غَزَا اشْتَرَطَ عَلَى رُفَقَائِهِ الْخِدْمَةَ وَالأَذَانَ، فَأَتَاهُ رُفَقَاؤُهُ يَوْمًا، فَقَالُوا: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنَّا قَدْ عَزَمْنَا عَلَى الْغَزَاةِ وَلَوْ عَلِمْنَا أَنَّكَ تَأْكُلُ مِنْ مَتَاعِنَا لَسُرِرْنَا بِذَلِكَ، قَالَ: أَرْجُو أَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ: أَسْتَقْرِضُ مِنْ فُلانٍ؟ لا يَخِفُ عَلَيْهِ، فُلانٌ لا يَخِفُ عَلَيْهِ، فُلانٌ مُرَاءٍ ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا، وَصَبَ دُمُوعَهُ عَلَى خَدَّيْهِ، ثُمَّ قَالَ: وَاسَوْأَتَاهُ طَلَبْتُ مِنَ العَبِيدِ وَتَرَكْتُ مَوْلايَ، فَأَحْسَنُ مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِنَّمَا دَفَعَ إِلَيَ مَوْلايَ مَالا فَإِنْ أَمَرَنِي أَنْ أُعْطِيَكَ فَعَلْتُ فَأَرْجِعُ إِلَى الْمَوْلَى بَعْدَ مَا بَذَلْتُ وَجْهِيَ لِلْعَبِيدِ فَلَيْسَ يَقُولُ الْمَوْلَى لِي: كَانَ أَحَقُّ أَنْ تَطْلُبَ مِنِّي لا مِنْ غَيْرِي، وَاسَوْأَتَاهُ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى السَّاحِلِ فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى رَكْعَةً، ثُمَّ نَصَبَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ قَدْ عَلِمْتَ مَا كَانَ وَقَعَ فِي نَفْسِي وَذَلِكَ بِخَطَئِي وَجَهْلِي، فَإِنْ عَاقَبْتَنِي عَلَيْهِ فَأَنَا أَهْلٌ لِذَلِكَ، وَإِنْ عَفَوْتَ عَنِّي فَأَنْتَ أَهْلٌ لِذَلِكَ وَقَدْ عَرَفْتَ حَاجَتِي فَاقْضِ حَاجَتِي "، فَوَقَعَ فِي نَفْسِهِ أَنْ يَنْظُرَ عَنْ يَمِينِهِ، فَإِذَا نَحْوُ أَرْبَعِ مِائَةِ دِينَارٍ، فَتَنَاوَلَ مِنْهَا دِينَارًا، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَأَنْكَرُوهُ وَسَأَلُوهُ عَنْ حَالِهِ فَكَتَمَهُمْ زَمَانًا، ثُمَّ أَخْبَرَهُمْ، فَقَالُوا: يَا أَبَا إِسْحَاقَ أَنْتَ كُنْتَ تُرِيدُ الْغَزْوَ وَقَدْ خَرَجَ لَكَ مَا ذَكَرْتَ أَفَلا أَخَذْتَ مِنْهُ مَا تَقْوَى بِهِ عَلَى الْغَزْوِ؟ فَقَالَ: أَتَظُنُّونَ أَنَّ اللَّهَ لَوْ أَرَادَ أَنْ لا يُخْرِجُ إِلا الَّذِي اطَّلَعُ عَلَيْهِ مِنْ ضَمِيرِي لَفَعَلَ، وَلَكِنْ أَخْرَجَ إِلَيَ أَكْثَرَ مِمَّا اطَّلَعُ عَلَيْهِ مِنْ ضَمِيرِي لِيَخْتَبِرَنِي، وَاللَّهِ لَوْ أَنَّهَا عَشَرَةُ آلافٍ مَا أَخَذْتُ مِنْهَا إِلا الَّذِي اطَّلَعُ عَلَيْهِ مِنْ ضَمِيرِي "

İsa b. Hâzım anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem, gazveye çıkınca, yol arkadaşlarına, kendisi hizmet etmeyi ve ezan okumayı şart koşardı. Bir gün arkadaşları yanına geldiler ve: "Ey Ebû İshâk! Gazveye çıkmaya niyetimiz var. Eğer bizim yemeğimizden yersen bundan memnun oluruz" dediler. İbrâhîm: "Allah'ın, nasip etmesini umarım" dedi. Sonra kendi kendine;

"Acaba falandan borç mu alsam? Onun zoruna gider. Falanın da zoruna gider, falan gösteriş meraklısı" diye düşündü. Ardında secdeye kapandı ve gözyaşlarıyla yanaklarını ıslatıp şöyle dedi: "Vay hâlime! Mevlamı bırakıp kullardan isteyecektim. Kulun söyleyeceği en güzel şey şudur: «Mevlam bana mal verdi. Eğer sana vermemi emrederse, veririm.» Kullara minnet ettikten sonra Mevla'ya dönsem Mevla bana; «Senin benden istemen gerekirdi kullardan değil» demez mi? Vay benim hâlime!"

Sonra sahile inip abdest aldı bir rekat namaz kıldı. Sağ ayağını kıbleye doğru uzatıp; "Allahım! Sen içimde olup biteni biliyorsun. Bu benim cehaletim ve hatam yüzünden oldu. Bundan dolayı beni cezalandırırsan ben bunu hak ediyorum. Beni affedersen sen buna layıksın. Sen benim ihtiyacımı biliyorsun. İşimi hallet" dedi.

İçinden sağ tarafına bakmak geldi. Bakınca dört yüz dinar dolayında para gördü. Ondan bir dinar alıp arkadaşlarının yanına döndü. Vaziyeti onların dikkatini çekti. Kendisine bu halinin sebebini sordular, bir süre cevap vermedi. Sonra olanları anlattı. Ona; "Ey Ebû İshâk! Sen gazveye gitmek istiyordun, karşına dediğin para çıktı, neden gazvede seni güçlendirecek bu parayı almadın?" dediler. Şu karşılığı verdi: "Biliyor musunuz, Allah benim içten beklediğim kadarını karşıma çıkarmak isteseydi yapardı. Ama O, benim gerçekte istediğimden fazlasını çıkarıp beni haberdar etti. Vallahi on bin olsaydı, yine gerçekte ihtiyacım olandan fazlasını almazdım."

(١١٣٦٦)- [٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ فُدَيْكٍ، ثنا أَبِي، قَالَ: خَرَجْتُ أَنَا، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، نُرِيدُ الْغَزْوَ فِي الْبَحْرِ فَلَمَّا صِرْنَا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ سَمِعْنَا جَلَبَةً، فَإِذَا بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ صَالِحٍ قَدْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الصَّيْدِ بِالْبَازَاتِ، وَالشَّوَاهِينِ، وَمَعَهُ جَوَارِيهِ مُرْخِيَّاتٍ شُعُورَهُنَّ، مُنْكَشِفَاتٍ، فَلَمَّا نَظَرْتُ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: " مَهْ يَا فُدَيْكُ لا تَنْظُرْ إِلَيْهِنَّ إِنَّهُنَ قَذُرَاتٍ، يَهْرُمْنَ، وَيَتَغَوَّطْنَ، وَيَبُلْنَ، وَيَحِضْنَ، فَاعْمَلْ لِلائِي لا يَحِضْنَ، وَلا يَهْرُمْنَ، وَلا يَبُلْنَ، عُرُبًا أَتْرَابًا كَأَنَهُنَّ وَكَأَنَّهُنَّ "، فَمَضَيْنَا حَتَّى إِذَا صِرْنَا بَيْنَ الْكَرْمِ وَنَظَرَ إِلَى الأَعْنَاقِ، فَقَالَ: " يَا فُدَيْكُ انْظُرْ إِلَى الْمَقْطُوعِ الْمَمْنُوعِ، اعْمَلْ لِلَّتِي لا مَقْطُوعَةٍ وَلا مَمْنُوعَةٍ "، ثُمَّ مَضَيْنَا حَتَّى إِذَا

انْتَهَيْنَا إِلَى سُوَرٍ وَاجْتَمَعْنَا خَمْسَةَ نَفَرٍ وَفِينَا أَبُو الْمُرْتَدِّ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " لَلْجَمْعُ يَكُونُ أَعْظَمُ لِلْبَرَكَةِ "، فَافْتَرَقْنَا لَيَأْتِيَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنَّا بِدِينَارَيْنِ، فَمَضَى إِبْرَاهِيمُ وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّهُ لَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ، فَتَبِعَهُ رَجُلٌ مِنَّا يَنْظُرُ مِنْ أَيْنَ يَأْتِي بِدِينَارَيْنِ فَمَضَى حَتَّى إِذَا أَتَى إِلَى خَلاءٍ مِنَ الأَرْضِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَمَحْلُوفٌ لِلَّذِي رَآهُ بِاللَّهِ أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى حَوْلِهِ ذَهَبٌ كَذَا فَأَخَذَ مِنْهُ دِينَارَيْنِ فَتَهَيَّأْنَا وَرَكِبْنَا فِي الْجُفُونِ

İshâk b. Fudeyk, babasından naklediyor: İbrâhîm b. Edhem ile beraber deniz yolculuğuna çıkmak üzere yola çıktık ve yolda bir bağrışma işittik. Baktığımızda İbrâhîm b. Salih'in, doğan ve şahinlerle ava çıktığını gördük. Yanında saçlarını salmış ve elbiselerini açmış cariyeler de vardı. Ben onlara bakınca İbrâhîm şöyle dedi: "Yavaş ol ey Fudeyk! Onlara bakma, çünkü onlar, pisliktir. Bunlar yaşlanır, idrarını yapar ve hayız olurlar. Sen hayız olmayan, ihtiyarlamayan, idrarını yapmayan, bakire ve genç olan ve şöyle şöyle olanlar (huriler) için amel yap." Yola devam ettik ve bir üzünı bağına vardık. İbrâhîm asma kütüklerine bakıp şöyle dedi: "Ey Fudeyk! Sen kesilecek ve menedilecek şeye bak ta kesilmeyen ve menedilmeyen şey için amel yap." Sonra yola devam ettik ve bir üzüm bahçesine geldik. İbrâhîm asma kütüklerine bakıp şöyle dedi: "Ey Fudeyk! Kesilen ve engellenene bak ve kesilmeyen ve engellenmeyen için çalış." Sonra yola devam ettik ve surların yanında beş kişi bir araya geldik. Aramızda Ebu'l-Murted de vardı. İbrâhîm: "Topluluk daha çok berekete sebep olur" dedi. Her birimiz ikişer dinar getirmek için ayrıldık ve İbrâhîm de gitti. Ancak onun hiç parasının olmadığını biliyorduk. Bizden biri, İbrâhîm'in iki dinarı nereden getireceğine bakmak için onun peşinden gitti. İbrâhîm boş bir araziye gitti ve iki rekat namaz kıldı. Onu gören kişi, Allah adına yemin ederek, İbrâhîm'in etrafının altınla dolduğunu ve İbrâhîm'in bu altından iki dinar aldığını söyledi. Sonra hazırlığımızı tamamlayıp gemiye bindik.

(١١٣٦٧)- [٧/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَيَّاشُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ صَدَقَةَ أَبُو مُهَلْهِلٍ وَكَانَ يُقَالُ إِنَّهُ مِنَ الأَبْدَالِ، قَالَ: جَاءَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِلَى قَوْمٍ قَدْ رَكِبُوا سَفِينَةً،

فَقَالَ لَهُ صَاحِبُ السَّفِينَةِ: هَاتِ دِينَارَيْنِ، قَالَ لَهُ: " لَيْسَ مَعِي وَلَكِنْ أُعْطِيكَ بَيْنَ يَدَيَّ "، فَعَجِبَ مِنْهُ، وَقَالَ: إِنَّمَا نَحْنُ فِي بَحْرٍ كَيْفَ تُعْطِينِي، ثُمَّ أَدْخَلَهُ فَصَارُوا حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ، فَقَالَ صَاحِبُ السَّفِينَةِ: وَاللَّهِ لأَنْظُرَنَّ مِنْ أَيْنَ يُعْطِينِي هَلِ اخْتَبَأَ هَاهُنَا شَيْئًا، فَقَالَ لَهُ: هَاتِ الدِّينَارَيْنِ، فَقَالَ: " نَعَمْ "، فَخَرَجَ فَاتَّبَعَهُ الرَّجُلُ وَهُوَ لا يَدْرِي فَانْتَهَى إِلَى آخِرِ الْجَزِيرَةِ، فَرَكَعَ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ، قَالَ: " يَا ربِّ إِنَّ هَذَا طَلَبَ حَقَّهُ الَّذِي لَهُ عَلَيَّ فَأَعْطِنِّي "، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا حَوْلَهُ دَنَانِيرُ وَإِذَا الرَّجُلُ وَاقِفٌ، فَقَالَ لَهُ: " جِئْتَ خُذْ حَقَّكَ وَلا تَزِدْ عَلَيْهِ وَلا تَذْكُرْ هَذَا "، فَمَضَوْا فَأَصَابَتْهُمْ عَجَاجَةٌ وَظُلْمَةٌ خَشُوا الْمَوْتَ، فَقَالَ الْمَلاحُ: أَيْنَ صَاحِبُ الدِّينَارَيْنِ، فَقَالُوا لإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: مَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ ادْعُ اللَّهَ فَأَرْخَى عَيْنَيْهِ، فَقَالَ: " يَا ربِّ يَا رَبِّ أَرَيْتَنَا قُدْرَتَكَ، فَأَرِنَا رَحْمَتَكَ وَعَفْوَكَ "، ثُمَّ سَكَنَتِ الْعَجَاجَةُ وَسَارُوا

Abdallardan olduğu söylenen Saîd b. Sadaka Ebû Muhelhil anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem gemiye binen bir topluluğun yanına gelince gemi sahibi: "İki dinar ver" dedi. İbrâhîm: "Bende para yoktur, ama ileride veririm" karşılığını verince ise adam bu cevaba şaşıp: "Biz denizdeyiz nasıl vereceksin?" dedi ve onu gemiye aldı. Yola devam edip denizdeki bir adaya gelince gemi sahibi: "Vallahi! Bakalım bana paramı nereden vereceğine bakacağım. Bakalım bir şey saklamış mı?" dedi ve: "Paramı ver" diye ekledi. İbrâhîm: "Tamam" deyip çıktı. Gemi sahibi de onu ne yapacağını bilmeden takip etti. İbrâhîm adanın sonuna gidip rükûya vardı ve rükûdan kalkıp secdeye varınca: "Ey Rabbim! Bu adam bendeki alacağını istiyor. Benim yerime onun hakkını Sen ver" dedi. Başını secdeden kaldırınca etrafında dinarların olduğunu ve adamın da durduğunu görüp: "Geldin mi? Hakkını al ve fazlasını alma. Bu gördüğünü de kimseye anlatma" dedi. Yola devam ettiler, fırtına karanlıkla karşılaşınca ölmekten korktular. Denizci: "Dinarların sahibi nerede?" dedi. İbrâhîm b. Edhem'e: "Durumumuzu görmüyor musun? Allah'a dua etsene" dediler. İbrâhîm gözlerini kapatıp: "Ey Rabbim! Ey Rabbim! Kudretini bize gösterdin. Şimdi de rahmetini ve affını göster" deyince fırtına durdu ve yollarına devam ettiler.

(١١٣٦٨)- [٨/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو سَعِيدٍ الْبَكَّاءُ، حَدَّثَنِي جَامِعُ بْنُ أَعْيَنَ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَأَصَابَنَا ثَلْجٌ كَثِيرٌ حَتَّى غَلَبَ عَلَى الْخَيْلِ وَالأَخْبِيَةِ، فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ فَالْتَفَّ بِعَبَاءَةٍ وَأَلْقَى نَفْسَهُ فَرَكِبَهُ الثَّلْجُ، وَخَرَجْنَا نَحْنُ هَارِبِينَ مَخَافَةَ أَنْ يَغْمُرَنَا الثَّلْجُ وَتَرَكْنَا رِحَالاتِنَا فَلَمَّا أَصْبَحْنَا الْتَفَتَ بَعْضُنَا، فَقَالَ: وَيْحَكُمْ قَدْ أَقْبَلَتْ خَيْلٌ فَبَادَرْنَا إِلَى شَجَرَةٍ نَخْتَبِئُ فِيهَا، فَقُلْنَا: الْعَدُوُّ قَدْ جَاءَنَا وَمَعَنَا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، فَقَالَ عَلِيٌّ: تَثَبَّتُوا انْظُرُوا مَا هَذِهِ الْخَيْلُ فَأَشْرَفَ قَوْمٌ مِنَّا الْجَبَلَ، فَقَالُوا: يَا أَبَا الْحَسَنِ خَيْلٌ قَدْ أَقْبَلَتْ بِسُرُوجِهَا لَيْسَ عَلَيْهَا رِكَابٌ وَخَلْفَهَا فَارِسٌ يَطْرُدُهَا بِقَنَاتِهِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: وَيْحَكُمْ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ أَنْزِلُوا لا نَفْتَضِحُ عِنْدَهُ مَرَّتَيْنِ، فَإِذَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ بِالْخَيْلِ ثَلاثِ مِائَةٍ وَسِتِّينَ فَرَسًا فَاسْتَقْبَلْنَاهُ، فَقَالَ لَنَا: " جَاءَتْكُمُ الشَّهَادَةُ فَفَرَرْتُمْ "، فَقَالَ لَنَا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ: إِنَّهُ دَعَا اللَّهَ فَجَمَدَ الثَّلْجَ فَأَعَانَهُ عَلَى سَوْقِ الْخَيْلِ

Câmi b. A'yen der ki: İbrâhîm b. Edhem ile çıktığımız bir gazvede çok çığ düştü. Atlar ve çadırlar çığın altında kaldı. İbrâhîm kalkıp bir abaya bürünerek kendini dışarı atınca o da çığın altında kaldı. Biz çığ altında kalmaktan korkup eşyalarımızı bırakıp kaçtık. Sabah olunca bizden bir kişi: "Vay size! Atlılar geliyor" dedi. Bunun üzerine bir ağacın altına koşarak saklandık ve: "Düşman bize yetişti" dedik. Ali b. Bekkâr da bizimleydi. Ali: "Yerinizde durun ve bu atlıların kim olduğuna bakın" deyince, bizden bazıları dağa çıktılar ve: "Ey Ebu'l-Hasan! Bunlar eğerleriyle gelen ve binicileri olmayan atlardır. Arkalarında ise onları süren bir süvari var" dediler. Ali: "Vay size! Bu, İbrâhîm b. Edhem'dir. İnin de ona karşı ikinci defa rezil olmayalım" dedi. Baktıklarında İbrâhîm b. Edhem'in üç yüz altmış atı sürüp geldiğini gördük ve onu karşıladık. Bize: "Şahadet size geldi, ancak kaçtınız" dedi. Ali b. Bekkâr bize: "İbrâhîm Allah'a dua edince kar dondu ve böylece İbrâhîm atları rahat sürdü" dedi.

(١١٣٦٩)- [٨/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ أَبِي الْوَلِيدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَبْدِ الْفَزَارِيِّ، يَقُولُ: قَدِمَ عَلَيْنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ مَرْعَشٍ، وَكَانَ إِذَا جَاءَ نَزَلَ عَلَى أَبِي وَأَنَا صَبِيٌّ، فَجَاءَ فَقَرَعَ الْبَابَ فَقَالَ لِي أَبِي: انْظُرْ مَنْ هَذَا أَنَا بَيْنَ أَيْدِيهِمَا، فَقَالَ لَهُ أَبِي: يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ ابْنِيَ هَذَا بَلِيدٌ فِي

التَّعَلُّمِ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يُحَبِّبَ إِلَيْهِ الْعِلْمَ، وَأَنْ يَرْزُقَهُ حَلالا، فَأَقْعَدَنِي فِي حِجْرِهِ وَمَسَحَ بِرَأْسِي، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ كِتَابَكَ، وَارْزُقْهُ رِزْقًا حَلالا "، فَعَلَّمَنِي اللَّهُ تَعَالَى كِتَابَهُ، وَجَاءَ سِلْخٌ مِنَ النَّحْلِ فَوَقَعَ فِي مَنْزِلِي فَلَمْ يَزَلْ يَزِيدُ حَتَّى غَلَبَنِي عَلَى تَابُوتِ كُتُبِي

Hasan b. Abd el-Fezârî anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem yanımıza Maraş'a geldi. Geldiği zaman babamın yanında konaklardı ve ben o zaman çocuktum. İbrâhîm gelip kapıyı çalınca babam: "Kapıyı çalanın kim olduğuna bak" dedi. Ben babamla İbrâhîm arasındayken babam ona: "Ey Ebû İshâk! Bu oğlum öğrenme konusunda çok geri. Ona ilmi sevdirmesi ve helal rızık vermesi için Allah'a dua et" dedi. İbrâhîm beni kucağında oturtup başımı sıvazladı, sonra: "Allahım! Ona Kitab'ını öğret ve helal rızık ver" diye dua etti. Allah bana Kitab'ını öğretti. Bir arı kolonisi gelip evimde yuva yaptı ve o kadar çoğaldılar ki, kitaplarımın olduğu sandığa bile yuva yaptılar.

(١١٣٧٠)- [٨/٨] أُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ الْعَابِدُ، ثنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا فَرَّجٌ، مَوْلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ بِصُورَ سَنَةَ سِتٍّ وَثَمَانِينَ وَمِائَةٍ وَكَانَ أَسْوَدًا، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، " رَأَى فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ الْجَنَّةَ فُتِحَتْ لَهُ، فَإِذَا فِيهَا مَدِينَتَانِ إِحْدَاهُمَا مِنْ يَاقُوتَةٍ بَيْضَاءَ وَالأُخْرَى مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ، فَقِيلَ لَهُ: اسْكُنْ هَاتَيْنِ الْمَدِينَتَيْنِ فَإِنَّهُمَا فِي الدُّنْيَا، فَقَالَ: مَا اسْمُهُمَا؟ قِيلَ: اطْلُبْهُمَا فَإِنَّكَ تَرَاهُمَا كَمَا أُرِيتَهُمَا فِي الْجَنَّةِ " فَرَكِبَ يَطْلُبُهُمَا فَرَأَى رِبَاطَاتِ خُرَاسَانَ، فَقَالَ: يَا فَرَّجُ مَا أَرَاهُمَا، ثُمَّ جَاءَ إِلَى قَزْوِينَ، ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى الْمَصِيصَةِ وَالثُّغُورِ حَتَّى أَتَى السَّاحِلَ فِي نَاحِيَةِ صُورٍ فَلَمَّا صَارَ بِالنَّوَاقِيرِ وَهِيَ نَوَاقِيرُ نَقَرَهَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ عَلَى جَبَلٍ عَلَى الْبَحْرِ فَلَمَّا صَعِدَ عَلَيْهَا رَأَى صُورًا، فَقَالَ: يَا فَرَّجُ هَذِهِ إِحْدَى الْمَدِينَتَيْنِ، فَجَاءَ حَتَّى نَزَلَهَا فَكَانَ يَغْزُو مَعَ أَحْمَدَ بْنِ مَعْيُوفٍ، فَإِذَا رَجَعَ نَزَلَ يُمْنَةَ الْمَسْجِدِ فَغَزَا غَزْوَةً، فَمَاتَ فِي الْجَزِيرَةِ فَحُمِلَ إِلَى صُورٍ فَدُفِنَ فِي مَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ: مَدْفَلَةُ "، فَأَهْلُ صُورٍ يَذْكُرُونَهُ فِي تَشْبِيبِ أَشْعَارِهِمْ وَلا يَرْثُونَ مَيِّتًا إِلا بَدَأُوا أَوَّلا بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ: قَدْ رَأَيْتُ قَبْرَهُ بِصُورٍ، وَالْمَدِينَةُ الأُخْرَى عَسْقَلانُ

İbrâhîm b. Edhem'in azatlısı Ferrâc anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem rüyasında Cennet'in kendisi için açıldığını gördü. Bu cennette biri beyaz

yakuttan, diğeri kırmızı yakuttan iki şehir vardı. Kendisine: "Dünyada olan bu iki şehirde ikamet et" denildi. İbrâhîm: "Bunların adı nedir?" diye sorunca ise: "Onları ararsan Cennette gördüğün gibi dünyada görürsün" denildi. İbrâhîm yola çıkıp onları arayınca, Horasan'daki binaları gördü ve: "Ey Ferrâc! Zannedersem bunlar değil" dedi. Sonra Kazvin'e geldi, sonra Massisa ve Suğur'a gitti. Sonunda Sur tarafındaki sahile gitti. Sur'da denizin kenarındaki dağa çıkınca, Hz. Süleymân'ın yaptığı suru gördü ve: "Ey Ferrâc! İki şehirden birisi budur" dedi. Gelip şehre girerek orada yerleşti. İbrâhîm, Ahmed b. Ma'yûf ile gazveye çıkar, dönünce de mescidin sağında ikamet ederdi. Bir gazvede Cezîre'de vefat edince, Sur'a götürülüp "Medfele" denilen bir yere defnedildi. Sur halkı şiirlerinde ondan bahsederler, ne zaman bir ölüye ağıt yakacaklarsa ilk önce İbrâhîm b. Edhem'i zikrederlerdi. Kâsım b. Abdisselâm: "İbrâhîm'in Sûr'daki mezarını gördüm. Rüyasında gördüğü diğer şehir ise Askalan'dır" dedi.

(١١٣٧١)- [٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ دُيَمهِيٍّ.ح وثنا عَبْدُ اللَّهِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ ابْنَا مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَعْدَانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا أَبُو الْمُنْذِرِ بِشْرُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَاضِي الْمَصِيصَةِ، قَالَ: " كُنْتُ إِذَا رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ كَأَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ، وَلَوْ نَفَخَتْهُ الرِّيحُ لَوَقَعَ، قَدِ اسْوَدَّ، مُتَدَرِّعٌ بِعَبَاءَةٍ، فَإِذَا خَلا بِأَصْحَابِهِ فَمِنْ أَبْسَطِ النَّاسِ "

Masîsa kadısı Ebu'l-Münzir Bişr b. el-Münzir der ki: İbrâhîm b. Edhem'i gördüğüm zaman cansız gibi dururdu. Hatta sanki rüzgar esse düşecek gibiydi. Rengi kararmış ve abasına sarılmış olurdu. Arkadaşlarıyla baş başa kalınca halkın en basiti olurdu.

(١١٣٧٢)- [٩/٨] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: كُتِبَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا عِيسَى بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ فِي بَيْتٍ، وَمَعَهُ أَصْحَابٌ لَهُ، فَأَتَوْا بِبَطِّيخٍ فَجَعَلُوا يَأْكُلُونَ، وَيَمْزَحُونَ، وَيَتَرَامُونَ بَيْنَهُمْ، فَدَقَّ رَجُلٌ الْبَابَ، فَقَالَ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: " لا يَتَحَرَّكَنَّ أَحَدٌ "، قَالُوا: يَا أَبَا إِسْحَاقَ تُعَلِّمُنَا الرِّيَاءَ

نَفْعَلُ فِي السِّرِّ شَيْئًا لا نَفْعَلُهُ فِي الْعَلانِيَةِ؟ فَقَالَ: " اسْكُتُوا، إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُعْصَى اللَّهُ فِيَّ وَفِيكُمْ "

İsa b. Hâzım anlatıyor: İbrâhim b. Edhem'le birlikte bir evdeydik. Yanında bazı arkadaşları da vardı. Yemek getirilince İbrâhîm'in arkadaşları yemeği yemeye, yerken de şakalaşmaya ve birbirlerine sataşmaya başladılar. Bir ara adamın biri kapıyı çalınca İbrâhim onlara: "Kimse yerinden kıpırdamasın!" diye uyardı. Arkadaşları ona: "Ey Ebû İshâk! Riyakârlık yapmamızı mı istiyorsun? Aleni olarak yapamayacağımız bir şeyi gizli olarak yapalım mı yani?" dediklerinde, İbrâhim: "Susun! Benim ve sizlerin yüzünden Allah'a isyan edilmesini istemem!" karşılığını verdi.

(١١٣٧٣)- [٨/٩] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا أَصْحَابُنَا، أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ " كَانَ إِذَا دُعِيَ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ أَكَلَ وَلَمْ يَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ "

Heysem b. Cemîl, dostlarından birisinden bildiriyor: İbrâhim b. Edhem nafile orucu tutarken bir yemeğe davet edildiği zaman davete icabet edip yemek yer ve oruçlu olduğunu söylemezdi.

(١١٣٧٤)- [٨/١٠] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلا قَالَ لِلأَوْزَاعِيِّ: " أَيُّهُمَا أَحَبُّ إِلَيْكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، أَوْ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ، قَالَ: إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ أَحَبُّ إِلَيَّ، لأَنَّ إِبْرَاهِيمَ يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَنْبَسِطُ إِلَيْهِمْ "

Firyâbî der ki: Bir adam Evzâî'ye: "İbrâhîm b. Edhem'i mi yoksa Süleymân el-Havvâs'ı mı daha çok seversin?" diye sorunca: "İbrâhîm b. Edhem'i daha çok severim. Çünkü İbrâhîm halkın arasına karışır ve onlarla içli dışlı olur" dedi.

(١١٣٧٥)- [٨/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ

بْنُ أَدْهَمَ، عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: كَيْفَ شَأْنُكُمْ يَا أَبَا إِسْحَاقَ ؟ قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ،

نُرَقِّعُ دُنْيَانَا بِتَمْزِيقِ دِينِنَا فَلا دِينُنَا يَبْقَى وَلا مَا نُرَقِّعُ

Ya'lâ Ubeyd der ki: İbrâhîm b. Edhem, müminlerin emiri Ebû Câfer'in yanına girince, Ebû Câfer: "Durumunuz nasıl ey Ebû İshâk?" diye sordu. İbrâhîm şöyle karşılık verdi: Ey müminlerin emiri!

Dinimizden koparıp dünyamızı yamarız

Ne dinimiz sağlamdır, ne yamalı dünyamız.

(١١٣٧٦)- [١٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَعْبَدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الْحَرْبِيُّ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، عَنْ ضَمْرَةَ، قَالَ: دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ عَلَى بَعْضِ الْوُلاةِ، فَقَالَ لَهُ: مِمَّا معيشَتُكَ؟ قَالَ:

نُرَقِّعُ دُنْيَانَا بِتَمْزِيقِ دِينِنَا فَلا دِينُنَا يَبْقَى وَلا مَا نُرَقِّعُ

فَقَالَ: أَخْرِجُوهُ فَقَدِ اسْتَقْتَلَ

Damra der ki: İbrâhîm b. Edhem valilerden birinin yanına girince, vali: "Neyle geçiniyorsun?" diye sordu. İbrâhîm şöyle karşılık verdi:

Dinimizden koparıp dünyamızı yamarız

Ne dinimiz sağlamdır, ne yamalı dünyamız.

Bunun üzerine vali: "Bunu çıkarın. Öldürülmek istiyor" dedi.

(١١٣٧٧)- [١٠/٨] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَتَمَثَّلُ بِهَذَا الْبَيْتِ:

لَلُقْمَةٌ بِجَرِيشِ الْمِلْحِ آكُلُهَا أَلَذُّ مِنْ تَمْرَةٍ تُحْشَى بِزَنْبُورِ

İbrâhîm b. Edhem şu beyti söylerdi:

"Tuza batırılmış bir lokma yemem

İçinde eşek arısı olan hurmadan daha lezzetlidir."

(١١٣٧٨)- [١٠/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ السَّمَرْقَنْدِيَّ، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ:

تَوَقَّ لِمَحْظُورٍ صُدُورِ الْمَجَالِسِ فَإِنَّ عُضُولَ الدَّاءِ حُبُّ الْقَلانَسِ

İbrâhîm b. Edhem şöyle dedi:

Mecliste ön saflarda oturmaktan uzak dur,

Kavuk aşkı olanda, hastalık nasırlaşır.

(١١٣٧٩)- [١٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ طَلْحَةُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَفْوَةَ الْمِصِّيصِيُّ، ثنا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: صَحِبْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ وَكَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُهُ، يَقُولُ: يَا أَخِي،

اتَّخِذِ اللَّهَ صَاحِبًا وَذَرِ النَّاسَ جَانِبًا

Ali b. Bekkâr bildiriyor: "İbrâhim b. Edhem'le arkadaşlık ettim. Çoğu zaman şöyle dediğini işitirdim:

"Kardeşim! Kendine Allah'ı arkadaş edin ve insanları bir kenara bırak!"

(١١٣٨٠)- [١١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ اتِّخَاذَ النِّسَاءِ لَمْ يُفْلِحْ "، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " الدُّنْيَا دَارٌ قَلِقَةٌ "

İbrâhîm b. Edhem şöyle der: "Kadınlara düşkün olan kişi iflah olmaz." Yine: "Dünya üzüntü diyarıdır" demiştir.

(١١٣٨١)- [١١/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَاضِي الْمَصِيصَةِ، قَالَ: " كُنْتُ أَرَى إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ كَأَنَّهُ أَعْرَابِيٌّ لا يَشْبَعُ مِنَ الْخُبْزِ، وَالْمَاءِ يَابِسًا إِنَّمَا هُوَ جِلْدٌ عَلَى عَظْمٍ، لا تَرَاهُ مُجَالِسًا أَحَدًا، وَلا تُحَدِّثُهُ حَتَّى يَأْتِيَ مَنْزِلَهُ، فَإِذَا أَتَى مَنْزِلَهُ وَجَلَسَ إِلَيْهِ إِخْوَانُهُ ضَاحَكَهُمْ وَبَاسَطَهُمْ، وَقَالَ لِي بَعْضُ أَصْحَابِهِ: مَا كَانَ الْعَسَلُ، وَالسَّمْنُ عَلَى مَائِدَتِهِ إِلا شَبِيهًا بِالْحُمَّى الْمَطْحُونِ " يَعْنِي الْبَاقِلا

Masîsa kadısı Bişr b. el-Münzir der ki: İbrâhîm b. Edhem'i, doyasıya ekmek yemeyen ve susuzluktan kurumuş, bir kemik bir deri kalan bir bedevi gibi görürdüm. Evine gitmeden onu kimseyle otururken veya konuşurken

göremezdin. Evine gidip kardeşleri yanında oturunca onlarla şakalaşır ve sohbet ederdi. Arkadaşlarından biri bana şöyle dedi: "Bal ve yağ onun sofrasında ancak hasta olduğu zaman bulunurdu."

(١١٣٨٢)- [١١/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا ابْنُ هُبَيْرَةَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَمِيعٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ يرِيدُ صُحْبَتَهُ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: مَا مَعَكَ؟ فَأَخْرَجَ دَرَاهِمَ فَأَخَذَ مِنْهَا إِبْرَاهِيمُ دَرَاهِمَ، فَقَالَ: " اذْهَبْ فَاشْتَرِ لَنَا مَوْزًا "، فَقَالَ الرَّجُلُ: مَوْزًا بِهَذَا كُلِّهِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " ضُمَّ دَرَاهِمَكَ وَامْضِ لَيْسَ تَقْوَى عَلَى صُحْبَتِنَا "

Abdurrahman b. Yâkûb der ki: Adamın biri İbrâhim b. Edhem'e geldi ve onunla dost olmak istediğini söyledi. İbrâhim adama: "Neyin var?" diye sorunca, adam cebinden birkaç dirhem çıkardı. İbrâhim içinden birkaç dirhemi aldı ve adama: "Git bunlarla bize muz al!" dedi. Adam: "Hepsiyle mi?" diye sorunca, İbrâhim: "Dirhemlerini cebine geri koy ve yoluna devam et! Bizim dostluğumuza senin gücün yetmez!" dedi.

(١١٣٨٣)- [١١/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ هَذَا وَيَتَمَثَّلُ بِهِ إِذَا خَلا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ بِصَوْتٍ حَزِينٍ مُوجِعٍ لِلْقُلُوبِ:

وَمَتَى أَنْتَ صَغِيرًا وَكَبِيرًا أَخُو عِلَلٍ

فَمَتَى يَنْقَضِي الرَّدَى وَمَتَى وَيْحَكَ الْعَمَلُ،

ثُمَّ يَقُولُ: يَا نَفْسُ إِيَّاكِ وَالْغِرَّةَ بِاللَّهِ، فَقَدْ قَالَ الصَّادِقُ: ﴿فَلا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ "

İbrâhîm b. Beşşâr bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, gece yarısı hazin ve kalbe işleyen bir sesle şöyle derdi:

İster küçük ol istersen yaşlan

Kurtulamazsın sen hastalıklardan

Ne zaman biter bu isyanların

Yazık sana! amel ne zaman

Sonra şöyle derdi: Ey nefis Sakın Allah hakkında yanılgıya düşme. Doğru olan der ki: **"Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın. Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın."**[1]

(١١٣٨٤)- [١١/٨] ثُمَّ قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: مَرَرْتُ بِبَعْضِ بِلادِ الشَّامِ، فَرَأَيْتُ مَقْبَرَةً وَإِذَا قَبْرٌ عَالٍ مُشْرِفٌ، عَلَيْهِ كِتَابٌ، فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِيهِ عِبْرَةٌ، وَكَلامٌ حَسَنٌ، وَكَانَ يَقُولُ كَثِيرًا:

مَا أَحَدٌ أَكْرَمُ مِنْ مُفْرَدٍ فِي قَبْرِهِ أَعْمَالُهُ تُؤْنِسُهُ

مُنَعَّمٌ فِي الْقَبْرِ فِي رَوْضَةٍ زَيَّنَهَا اللَّهُ فَهِيَ مَجْلِسُهُ

İbrâhîm b. Edhem der ki: Şam şehirlerinden birine uğradığımda yüksek bir mezarda bir yazı gördüm. Okuduğumda ise ibretli ve güzel bir söz olduğunu gördüm. İbrâhîm çoğu zaman şöyle derdi:

Yalnız kalan kişiden daha mutlusu yoktur,
Kabirde amelleri onu teselli eder,
Mezarda cennet gibi nimet içinde yaşar.
Allah o mekânını nimetleriyle süsler.

(١١٣٨٥)- [١٢/٨] قَالَ: وثني إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: " مَرَرْتُ فِي بَعْضِ بِلادِ الشَّامِ، فَإِذَا حَجَرٌ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ نَقْشٌ بَيِّنٌ بِالْعَرَبِيَّةِ، وَالْحَجَرُ عَظِيمٌ:

كُلُّ حَيٍّ وَإِنْ بَقِي فَمَنَ الْعَيْشِ يَسْتَقِي

فَاعْمَلِ الْيَوْمَ وَاجْتَهِدْ وَاحْذَرِ الْمَوْتَ يَا شَقِي

قَالَ: فَبَيْنَا أَنا وَاقِفٌ، أَقْرَؤُهُ وَأَبْكِي، فَإِذَا أَنا بِرَجُلٍ، أَشْعَثَ أَغْبَرَ عَلَيْهِ مِدْرَعَةٌ مِنْ شَعَرٍ، فَسَلَّمَ عَلَيَّ، فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ السَّلامَ فَرَأَى بُكَائِي، فَقَالَ: مَا يبْكِيكَ؟ فَقُلْتُ: قَرَأْتُ هَذَا النَّقْشَ فَأَبْكَانِي، وَقَالَ: وَأَنْتُ لا تَتَّعِظُ، وَتَبْكِي حَتَّى تُوعَظُ، ثُمَّ قَالَ: سِرْ مَعِي حَتَّى أُقْرِيكَ غَيْرَهُ، فَمَضَيْتُ مَعَهُ غَيْرَ بَعِيدٍ، فَإِذَا أَنا بِصَخْرَةٍ عَظِيمَةٍ شَبِيهَةٍ بِالْمِحْرَابِ، قَالَ: اقْرَأْ وَابْكِ وَلا تَعْصِ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّى، وَتَرَكَنِي، وَإِذَا فِي أَعْلاهُ نَقْشٌ بَيِّنٌ بِالْعَرَبِيَّةِ:

---

[1] Lokmân Sur. 33

لا تَبْغِيَنَّ جَاهًا وَجَاهُكَ سَاقِطٌ　　عِنْدَ الْمَلِيكِ وَكُنْ لِجَاهِكَ مُصْلَحًا

وَفِي الْجَانِبِ الآخَرِ نَقْشٌ بَيِّنٌ بِالْعَرَبِيَّةِ:

مَنْ لَمْ يَثِقْ بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ　　لاقَى هُمُومًا كَثِيرَةَ الضَّرَرِ

وَفِي الْجَانِبِ الأَيْسَرِ مِنْهُ نَقْشٌ بَيِّنٌ بِالْعَرَبِيَّةِ:

مَا أَزْيَنَ التُّقَى وَمَا أَقْبَحَ الْخَنَا　　وَكُلٌّ مَأْخُوذٌ بِمَا جَنَى وَعِنْدَ اللَّهِ الْجَزَا

وَفِي أَسْفَلِ الْمِحْرَابِ فَوْقَ الأَرْضِ بِذِرَاعٍ أَوْ أَكْثَرِ:

وَإِنَّمَا الْعِزُّ وَالْغِنَى　　فِي تُقَى اللَّهِ وَالْعَمَلِ

فَلَمَّا تَدَبَّرْتُهُ، وَفَهِمْتُهُ الْتَفَتَ إِلَيَّ صَاحِبِي فَلَمْ أَرَهُ، فَلا أَدْرِي مَضَى أَوْ حُجِبَ عَنِّي "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Şam şehirlerinden birine uğradığımda büyük bir taşta Arapça olarak şöyle yazılı olduğunu gördüm:

Yaşayan tüm canlılar,
Hayatını yudumlar,
Bu gün çalış çabala,
Ölüme de hazırlan!

Ben bu yazıyı okuyup ağlarken, saçları dökülmüş ve toz toprak içinde ve üzerinde kıldan yapılmış cübbe olan bir adam gelip selam verdi. Selamını alınca ağladığımı gördü ve: "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Ben: "Şu yazıyı okuyunca ağladım" cevabını verince adam: "Sen ibret almıyorsun da, sana ibret olması için ağlıyor musun?" dedikten sonra: "Benimle gel de sana başka bir yazı okutayım" dedi. Onunla gittim ve çok gitmeden mihraba benzeyen büyük bir kaya parçası gördüm. Bana: "Okuyup ağla, ama isyan etme" dedikten sonra kalkıp namaza durarak beni yalnız bıraktı. Kayanın üst tarafında Arapça olarak şöyle yazılıydı:

Kendine şan arama, kayıp giderken şanın,
Yanında O Sultanın, sağlam olsun mekânın.

Diğer tarafta:

Bir kimse inanmazsa kadere ve kazaya,

Çok zararını görür, sık sık düşer belaya.

Solda:

Takva ne kadar güzel, kem söz ne kadar kötü,

Her kişi yaptığından, Hak önünde sorumlu.

Mihrabın altında:

İzzet ve zenginlikler,

Takva ve ameldeler.

Ben bu beyitleri okuyup anlayınca, adama doğru döndüm; ama onu göremedim. Adam gitti mi, yoksa ben mi göremedim bilmiyorum.

(١١٣٨٦)- [١٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ هَذَا كَثِيرًا، وَكَانَ مُدْمِنًا:

لِمَا تَعِدِ الدُّنْيَا بِهِ مِنْ شُرُورِهَا يَكُونُ بُكَاءُ الطِّفْلِ سَاعَةَ يُوضَعُ

وَإِلا فَمَا يُبْكِيهِ مِنْهَا وَإِنَّهَا لأَرْوَحُ مِمَّا كَانَ فِيهِ وَأَوْسَعُ

إِذَا أَبْصَرَ الدُّنْيَا اسْتَهَلَّ كَأَنَّمَا يَرَى مَا سَيَلْقَى مِنْ أَذَاهَا وَيَسْمَعُ

İbrâhîm b. Edhem şu beyti çok söylerdi:

Dünya alçaklığıyla tehdit ettiği için,

Bebekler doğar doğmaz ağlamaya başlarlar,

Durup dururken çocuk, yoksa neden ağlasın

Dünya geldiği yerden geniş ve ferah bir yer.

Dünyayı görür görmez gözünde yaş sel olur,

Bu dünyada başına gelecekleri duyar ve görür.

(١١٣٨٧)- [١٢/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: وَقَفَ رَجُلٌ صُوفِيٌّ عَلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَقَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ لِمَ حُجِبَتِ الْقُلُوبُ عَنِ اللَّهِ، قَالَ: " لأَنَّهَا أَحَبَّتْ مَا أَبْغَضَ اللَّهُ، أَحَبَّتِ الدُّنْيَا وَمَالَتْ إِلَى دَارِ الْغُرُورِ، وَاللَّهْوِ، وَاللَّعِبِ، وَتَرَكَتِ الْعَمَلَ لِدَارٍ فِيهَا حَيَاةُ الأَبَدِ فِي نَعِيمٍ لا يَزُولُ، وَلا يَنْفَدُ خَالِدًا، مُخَلَّدًا فِي مُلْكٍ سَرْمَدٍ لا نفادَ لَهُ، وَلا انْقِطَاعَ "

İbrâhîm b. Beşşâr bildiriyor: Bir sûfi İbrâhîm b. Edhem'in yanında durup: "Ey Ebû İshâk! Kalpler neden Allah'a karşı perdelendi?" diye sorunca, İbrâhîm b. Edhem şöyle karşılık verdi: "Çünkü onlar Allah'ın

sevmediği şeyleri sevdiler. Dünyaya sevip; gurur, oyalanma ve oyun evine bağlandılar, kendisinde bitmeyen, tükenmeyen ve kesilmeyen nimetlerin olduğu ebedi hayatın hüküm sürdüğü âhiret için çalışmayı terk ettiler."

(١١٣٨٨)- [١٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ الشَّيْءَ بِفَضْلِهِ فَاقْلِبْهُ بِضِدِّهِ، فَإِذَا أَنْتَ قَدْ عَرَفْتَ فَضْلَهُ، اقْلِبِ الأَمَانَةَ إِلَى الْخِيَانَةِ، وَالصِّدْقِ إِلَى الْكَذِبِ، وَالإِيمَانِ إِلَى الْكُفْرِ، فَإِذَا أَنْتَ قَدْ عَرَفْتَ فَضْلَ مَا أُوتِيتَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Bir şeyin üstünlüğünü bilmek istersen onu zıttıyla karşılaştır. O şeyin üstünlüğünü anladığında, emaneti hıyanetle, doğruluğu yalanla, imanı da küfürle karşılaştır. O zaman sana verilenin üstünlüğünü anlarsın.

(١١٣٨٩)- [١٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " إِنَّ لِلْمَوْتِ كَأْسًا لا يَقْوَى عَلَى تَجَرُّعِهِ إِلا خَائِفٌ، وَجِلٌ طَائِعٌ كَانَ يَتَوَقَّعُهُ، فَمَنْ كَانَ مُطِيعًا فَلَهُ الْحَيَاةُ وَالْكَرَامَةُ وَالنَّجَاةُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمَنْ كَانَ عَاصِيًا نَزَلَ بَيْنَ الْحَسْرَةِ وَالنَّدَامَةِ يَوْمَ الصَّاخَّةِ وَالطَّامَّةِ "، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ: فَقُلْتُ لإِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ: أَمَرَ الْيَوْمُ أَعْمَلُ فِي الطِّينِ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ بَشَّارٍ إِنَّكَ طَالِبٌ وَمَطْلُوبٌ، يَطْلُبُكَ مَنْ لا تَفُوتُهُ، وَتَطْلُبُ مَا قَدْ كُفِيتَهُ، كَأَنَّكَ بِمَا غَابَ عَنْكَ قَدْ كُشِفَ لَكَ، وَكَأَنَّكَ بِمَا أَنْتَ فِيهِ قَدْ نُقِلْتَ عَنْهُ، يَا ابْنَ بَشَّارٍ كَأَنَّكَ لَمْ تَرَ حَرِيصًا مَحْرُومًا، وَلا ذَا فَاقَةٍ مَرْزُوقًا، ثُمَّ قَالَ لِي: " مَا لَكَ حِيلَةٌ ": قُلْتُ: لِي عِنْدَ الْبَقَّالِ دَانِقٌ، قَالَ: " عَزَّ عَلَيَّ بِكَ تَمْلِكُ دَانِقًا وَتَطْلُبُ الْعَمَلَ "

İbrahîm b. Edhem der ki: "Ölümün bir kadehi vardır ve sadece, Allah'tan korkan, ona itaat eden ve onu bekleyen cesaretle içebilir. Allah'a itaat edene güzel bir hayat, şeref ve kabir azabından kurtuluş vardır. İsyan eden ise, kabirde ve kıyamet günü hasret ve pişmanlık içinde olur."

İbrâhîm b. Beşşâr der ki: İbrâhîm b. Edhem'e: "Bu gün gidip çamur işinde çalışacağım" deyince, bana şöyle karşılık verdi: "Ey İbn Beşşâr! Sen hem arıyor, hem de aranıyorsun. Elinden kurtulmaya imkân olmayan biri tarafından aranıyorsun. Senden istenmeyen bir şeyi de sen arıyorsun. Bilmediğin şeyi biliyor ve içinde bulunduğun durumdan (dünya imtihanından) kurtulmuş gibisin. Ey İbn Beşşâr! Sen hiç mahrum olmuş bir

hırslıyı ve çeşitli nimetlerle donatılan bir zayıfı görmemiş gibisin." Sonra: "Hiçbir mazeretin yok" dedi. Ben: "Bakkâl'ın yanında bir danik alacağım var" deyince: "Bir danikin olmasına rağmen (çamur işinde) çalışmak istemeni yadırgadım" dedi.

(١١٣٩٠)- [١٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ يَوْمًا لأَبِي ضَمْرَةَ الصُّوفِيِّ، وَقَدْ رَآهُ يَضْحَكُ " يَا أَبَا ضَمْرَةَ، لا تَطْمَعَنَّ فِيمَا لا يَكُونُ "، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِيش مَعْنَى هَذَا، فَقَالَ: " مَا فَهِمْتَهُ؟ " قُلْتُ: لا، قَالَ: " لا تَطْمَعَنَّ فِي بَقَائِكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ مَصِيرَكَ إِلَى الْمَوْتِ، فَلِمَ يَضْحَكُ مَنْ يَمُوتُ وَلا يَدْرِي إِلَى أَيْنَ يَصِيرُ بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَى جَنَّةٍ، أَمْ إِلَى نَارٍ؟ وَلا تَيْأَسْ مِمَّا يَكُونُ إِنَّكَ لا تَدْرِي أَيَّ وَقْتٍ يَكُونُ الْمَوْتُ صَبَاحًا، أَوْ مَسَاءً بِلَيْلٍ، أَوْ نَهَارٍ؟ " ثُمَّ قَالَ: أَوَّهْ أَوَّهْ ثُمَّ سَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ

İbrâhîm b. Edhem bir gün Ebû Damra es-Sûfî'nin güldüğünü görüp: "Ey Ebû Damra! Olmayacak şeye tamah etme" dedi. Ben: "Ey Ebû İshâk! Bunun mânâsı nedir?" diye sorunca: "Anlamadın mı?" karşılığını verdi. Ben: "Hayır" cevabını verince ise şöyle dedi: "Öleceğini bildiğin halde devamlı yaşamaya tamah etme. Öleceğini bilip öldükten sonra cennete mi, cehenneme mi gideceğini bilmeyen kişi gülemez. Olacak şeyden de ümidini kesme. Sen ölümün sabah mı yoksa akşam mı, gece mi gündüz mü olacağını bilemezsin." Sonra: "Vay hâlime, vay hâlime" deyip bayıldı.

(١١٣٩١)- [١٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ، أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى، أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، قَالَ: " إِنَّ الصَّائِمَ الْقَائِمَ الْمُصَلِّي الْحَاجَّ الْمُعْتَمِرَ الْغَازِي مَنْ أَغْنَى نَفْسَهُ عَنِ النَّاسِ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Gerçek anlamda oruç tutan, gece ibadeti yapan, namaz kılan, hacceden, umre yapan ve cihad eden kişi, bunları başkalarına muhtaç olmadan yapan kişidir."

(١١٣٩٢)- [١٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ الْجُدِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ

إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " الْمَسْأَلَةُ مَسْأَلَتَانِ: مَسْأَلَةٌ عَلَى أَبْوَابِ النَّاسِ، وَمَسْأَلَةٌ يَقُولُ الرَّجُلُ أَلْزَمُ الْمَسْجِدَ، وَأُصَلِّي، وَأَصُومُ، وَأَعْبُدُ اللَّهَ، فَمَنْ جَاءَنِي بِشَيْءٍ قَبِلْتُهُ فَهَذِهِ شَرُّ الْمَسْأَلَتَيْنِ، وَهَذَا قَدْ أَلْحَفَ فِي الْمَسْأَلَةِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: İki türlü dilencilik vardır: Biri insanların kapısına gidip dilenmesi, diğeri de kişinin: «Mescidde kalıp namaz kılarım, oruç tutarım ve Allah'a ibadet ederim. Bana bir şeyi getirenin getirdiğini kabul ederim" demesi. Bu dilenciliğin en kötüsüdür. Bu kişi insanlardan ısrarla dilenmiş demektir.

(١١٣٩٣)- [١٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْجُرْجَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " نَظَرْتُ إِلَى قَاتِلِ خَالِي بِمَكَّةَ قَتَلَهُ وَهُوَ سَاجِدٌ "، قَالَ: " فَوَجَسَ فِي قَلْبِي عَلَيْهِ شَيْءٌ، فَلَمْ أَزَلْ أُدِيرُ قَلْبِي حَتَّى أَجَابَ أَنْ لَقِيتُهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، وَاشْتَرَيْتُ لَهُ طَبَقًا مِنْ لُطْفٍ، فَأَهْدَيْتُ إِلَيْهِ "، قَالَ: " فَسَلَّ ذَلِكَ عَنْ قَلْبِي "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Mekke'deyken dayımın katiliyle karşılaştım. Dayımı da secdede iken öldürmüştü. Görünce de içimde ona karşı kin gibi bir şeyler depreşti. Bu hissi içimden atmaya çalıştım ve nihayet kalbim yumuşamaya başladı. Bir daha gördüğümde onunla selamlaştım ve az da olsa bir tabak yiyecek satın alıp ona hediye ettim. Bu davranışım ona karşı içimdeki tüm kini söküp attı."

(١١٣٩٤)- [١٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ كِتَابَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ مَوْلَاهُ: " أَمَّا بَعْدُ، أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ أَنَّهُ جَاءَنِي كِتَابُكَ فَوَصَلَكَ اللَّهُ تَذْكُرُ مَا جَرَى بَيْنَنَا، فَمَنْ رَعَى حَقَّ اللَّهِ، وَفَرَّ حَظَّهُ، وَسَلِمَ مِنْهُ النَّاسُ، وَمَنْ تَرَكَ حَظَّهُ، ولَمْ يُرَاقِبْ حَقَّهُ وَلِعَ بِهِ النَّاسُ وَذَلِكَ إِلَى اللَّهِ، وَلا حَوْلَ لَنَا وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، ثُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ نَاسٌ مِثْلُكُمْ يَغْضَبُونَ وَيَرْضَوْنَ، فَكَانَ الَّذِي يَقُومُهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ وَبِهِ يَقْنَعُونَ، وَبِهِ يَأْخُذُونَ، وَبِهِ يعْطُونَ، فَأَثْنَى عَلَيْهِمْ أَحْسَنَ الثَّنَاءِ، فَاقْتَدُوا بِآثَارِهِمْ وَأَفْعَالِهِمْ حَتَّى أَنْتُمْ عَلَى مِلَّتِهِمْ، وَتَمَنُّونَ مَنَازِلَهُمْ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَحْسَنَ إِلَيْنَا وَأَبْقَانَا بَعْدَ الْجِيرَانِ، فَنَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ يَكُونَ إِبْقَاؤُنَا لِشَرٍّ، فَإِنَّهُ لا

يُؤْمَنُ مَكْرُهُ، وَالأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ، وَإِنَّهُ مَنْ خَافَهُ لَمْ يَصْنَعْ مَا يُحِبُّ، وَلَمْ يَتَكَلَّمْ بِمَا يَشْتَهِي، وَيَنْبَغِي لِصَاحِبِ الدِّينِ أَنْ يَرْجُوَ فِي الْكَلامِ مَا يَرْجُو فِي الْفِعْلِ، وَأَنْ يَخَافَ مِنْهُ مَا يَخَافُ مِنَ الْفِعْلِ، وَذَلِكَ إِلَى اللَّهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا يَكُونَ عِنْدَكَ أَحَدٌ هُوَ آثَرُ مِنَ اللَّهِ، فَرَاقِبْهُ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا، فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى، وَيَغْفِرُ وَيُعَذِّبُ، وَلا مَنْجَا مِنْهُ إِلا إِلَيْهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُفَّ عَمَّا لا يَعْنِيكَ وَأَنْ تَنْظُرَ لِنَفْسِكَ فَإِنَّهُ لا يَسْعَى لَكَ غَيْرُكَ، إِنَّ النَّاسَ قَدْ طَلَبُوا الدُّنْيَا بِالْغَضَبِ وَالرِّضَا فَلَمْ يَنَالُوا مِنْهَا حَاجَتَهُمْ، وَأَنَّهُ مَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ كَانَ النَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ، لا يُخْدَعُ مِنْ ذُلِّهَا وَلا يُنَازِعُهُمْ فِي عِزِّهَا هُوَ مِنْ نَفْسِهِ فِي شُغُلٍ، وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ، فَاتَّقِ اللَّهَ وَعَلَيْكَ بِالسَّدَادِ، فَإِنَّ مَنْ مَضَى إِنَّمَا قَدِمُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ وَلَمْ يَقْدُمُوا عَلَى الشُّرَفِ، وَالصَّوْتِ وَالذِّكْرِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَبَى إِلا عَدْلا، أَعَانَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ عَلَى مَا خُلِقْنَا لَهُ، وَبَارَكَ لَنَا وَلَكُمْ فِي بَقِيَّةِ الْعُمُرِ فَمَا شَاءَ اللَّهُ، وَأَمَّا مَا ذَكَرْتُ مِنْ أَمْرِ الْقَصَرِ، فَلا تَشُقُّوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ جَاءَكُمْ أَمْرٌ فِي عَافِيَةٍ، فَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَأَنْ كَانَتْ بَلِيَّةٌ، فَلا تَعْدِلُوا بِالسَّلامَةِ، فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَ مِنْ أَمْرِهِ مَا لا يَنْبَغِي أَحَقُّ بِالْجَزَعِ مِنْكُمْ، إِنَّا قَدْ أَيْقَنَّا أَنَّ النَّاسَ، لا يَذْهَبُونَ بِحُقُوقِ النَّاسِ، وَاللَّهُ مُعْطٍ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ وَسَعْيُ النَّاسِ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ وَالْجَزَاءُ غَدًا، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لا تَلْقَوْا اللَّهَ بِمَظَالِمَ فَأَمَّا مَا ظُلِمْتُمْ، فَلا تَخَافُوا الْغَلَبَةَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لا يُعْجِزُهُ شَيْءٌ، فَمَنْ عَلِمَ أَنَّ الأُمُورَ هَكَذَا، فَلْيُكَبِّرْ عَلَى نَفْسِهِ وَلْيَقْضِ مَا عَلَيْهَا فَإِنَّ غَدًا أَشَدُّهُ وَأَضَرُّهُ، حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، وَأَمَّا مَنْ بَقِيَ مِنْ بَقِيَّةِ الْجِيرَانِ فَأَقْرِئْهُمُ السَّلامَ، فَقَدْ طَالَ الْعَهْدُ "

Ebû Muhammed el-Belhî anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem'in, azatlısı Abdulmelik'e gönderdiği mektubu okudum. Mektupta şöyle diyordu: "Derim ki: sana Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Mektubun bana geldi. Aramızda geçenleri anlatıyorsun. Allah'ın hakkını gözetenin, Allah nasibini arttırır ve insanlar onun şerrinden emin olur. Kim nasibini tepip Allah'ın hakkını gözetmezse, insanlar ona değer vermez. Bu da Allah'ın takdirine kalmıştır.

Toplum da sizin gibi insanlardır; kızarlar, razı olurlar. Onları yönetenlere yönelirler, söylediklerine kanaat getirirler, sözlerini tutarlar, nasihatlerini

kabul ederler. Sizler de onların dinindensiniz ve onların arzu ettiklerini arzu edersiniz.

Sonra Allah bizlere ihsanda bulunmuş ve bizleri etrafımızda ölenlerden sonra hayatta bırakmıştır. Bir şerri işlemek için hayata kalmaktan Allah'a sığınırız. Çünkü istenmeyen hiçbir şeyden emin olunamaz. Amellerin değeri, sonuçları itibariyledir. Allah'tan korkan, dilediğini yapamaz ve dilediği gibi konuşamaz. Dindar insanın söylediği şeyleri ameliyle göstermesi gerekir. Allah'tan korktuğunu söylediği gibi bunu amelleriyle de göstermesi gerekir. Bu da ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

Eğer senin için Allah'tan üstününün olmasını istemiyorsan, gizlinde ve açıktan olan hallerinde Allah'ın hakkını gözet. Çünkü Allah gizliyi de, açığı da bilir, affeder ve azab eder. Ondan kaçış ancak Ona'dır. Eğer seni ilgilendirmeyen şeylerden uzak durup kendi nefsinle meşgul olabilirsen yap. Çünkü senin için senden başkası bir şey yapamaz.

İnsanlar dünyayı, kızarak veya severek elde etmek isterler, ama istediklerini bir türlü elde edemezler. Âhireti isteyen bir adamın kimseye zararı olmaz. Dünya için eğilmez ve dünya için kimseyle tartışmaz. Nefsiyle meşgul olur ve halk ondan bir zarar görmez.

Allah'tan kork ve doğru bir kişi ol. Öncekiler, şan, şeref, gösteriş ve insanların kendilerinden bahsetmesine değil amellerine önem verdiler. Allah adaletten başka bir şey kabul etmez. Allah bizi ve sizi, yaradılış sebebimizi yerine getirmemize yardım etsin, kalan ömrümüzü dilediği şekilde bereketli kılsın.

Sarayın durumuyla ilgili bahsettiğin şeye gelince: Kendinizi zor duruma sokmayınız. Eğer size güzel bir şey gelecek olursa Allah'a hamd ediniz. Bir bela gelecek olursa selametle bir tutmayınız. Yapması gerekenleri terk eden kişi üzüntüyü sizden daha çok hak eder. Biz, insanların, halkın hakkını alıp gidemeyeceğine inanmışız. Allah her hak sahibine hakkını verecektir. İnsanların çalışması da ya lehlerine veya aleyhlerinedir. Üzüntü ise yarın (kıyamet günü) olacaktır. Eğer zulüm yapmadan Allah'ın huzuruna

çıkabilirseniz öyle yapınız. Zulme uğradığınız zaman ise size zulmedenlerden korkmayınız. Allah'ı hiçbir şey aciz bırakamaz.

İşlerin böyle olduğunu bilen nefsine yükleyeceği yükü ağır yapsın ve üzerine düşeni yerine getirsin. Çünkü yarın daha zor ve zarar verecek şeylerle karşı karşıya kalacaktır. Bize Allah yeter ve O, vekillerin en iyisidir. Hayatta kalan komşulara selam söyle. Zira çoktandır görüşemiyoruz."

(١١٣٩٥)- [١٤/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْوَكِيعِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: سَمِعْتُ شَرِيكًا، يَقُولُ: سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ عَمَّا كَانَ بَيْنَ عَلِيٍّ، وَمُعَاوِيَةَ، فَبَكَى، فَنَدِمْتُ عَلَى سُؤَالِي إِيَّاهُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " إِنَّهُ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ اشْتَغَلَ بِنَفْسِهِ، وَمَنْ عَرَفَ رَبَّهُ اشْتَغَلَ بِرَبِّهِ عَنْ غَيْرِهِ "

Şerîk bildiriyor: İbrâhim b. Edhem'e, Hz. Ali ile Muâviye arasında geçenleri sorduğumda ağlamaya başladı. Ağlayınca soruyu sorduğuma pişman oldum. Sonra başını kaldırıp: "Nefsini bilen kişi, kendi nefsiyle meşgul olur. Rabbini bilen kişi de ondan gayrı ne varsa bırakıp sadece Rabbiyle meşgul olur" dedi.

(١١٣٩٦)- [١٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي يَحْيَى الزُّهْرِيُّ، ثنا أَبُو سَيَّارٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ بَكَّارٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، قَالَ: " الْفَقْرُ مَخْزُونٌ عِنْدَ اللَّهِ فِي السَّمَاءِ بِعَدْلِ الشَّهَادَةَ لا يُعْطِيهِ إِلا مَنْ أَحَبَّ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Fakirlik, gökyüzünde Allah katında şahadet çuvalında saklıdır. Ve Allah onu sadece sevdiğine verir."

(١١٣٩٧)- [١٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْمَعَافِرِيُّ، ثنا أَبُو عَلِيٍّ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ التَّاجِرُ، ثنا أَبُو يَاسِرٍ عَمَّارُ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْجُوبَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: مَرَّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ فِي أَسْوَاقِ الْبَصْرَةِ فَاجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَقَالُوا لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ ، وَنَحْنُ نَدْعُوهُ مُنْذُ دَهْرٍ فَلا يَسْتَجِيبُ لَنَا، قَالَ: فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ، مَاتَتْ قُلُوبُكُمْ فِي عَشَرَةِ أَشْيَاءَ، أَوَّلُهَا: عَرَفْتُمُ اللَّهَ وَلَمْ تُؤَدُّوا حَقَّهُ، الثَّانِي: قَرَأْتُمْ كِتَابَ اللَّهِ وَلَمْ تَعْمَلُوا بِهِ، وَالثَّالِثُ: ادَّعَيْتُمْ حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

وَتَرَكْتُمْ سُنَّتَهُ، وَالرَّابِعُ: ادَّعَيْتُمْ عَدَاوَةَ الشَّيْطَانِ وَوَافَقْتُمُوهُ، وَالْخَامِسُ: قُلْتُمْ نُحِبُّ الْجَنَّةَ ولَمْ تَعْمَلُوا لَهَا، وَالسَّادِسُ: قُلْتُمْ نَخَافُ النَّارَ وَرَهَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِهَا، وَالسَّابِعُ: قُلْتُمْ إِنَّ الْمَوْتَ حَقٌّ وَلَمْ تَسْتَعِدُّوا لَهُ، وَالثَّامِنُ: اشْتَغَلْتُمْ بِعُيُوبِ إِخْوَانِكُمْ وَنَبَذْتُمْ عُيُوبَكُمْ، وَالتَّاسِعُ: أَكَلْتُمْ نِعْمَةَ رَبِّكُمْ ولَمْ تَشْكُرُوهَا، وَالْعَاشِرُ: دَفَنْتُمْ مَوْتَاكُمْ وَلَمْ تَعْتَبِرُوا بِهِمْ "

Şakîk b. İbrâhîm anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem Basra çarşılarına uğrayınca halk etrafında toplanıp şöyle dediler: "Ey Ebû İshâk! Allah Kitab'ında: **"Rabbiniz: 'Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim"**[1] buyuruyor. Biz Rabbimize uzun zamandır dua ediyoruz ama duamıza icabet etmiyor." Bunun üzerine İbrâhîm şöyle dedi:

"Ey Basra halkı! Şu on şeyde kalpleriniz ölmüştür: Birincisi, Allah'ı bildiniz, ama hakkını ödemediniz. İkincisi: Allah'ın Kitab'ını okudunuz, ama onunla amel etmediniz. Üçüncüsü Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevdiğinizi iddia ettiniz, ama sünnetini terk ettiniz. Dördüncüsü, Şeytan'ı düşman kabul ettiğinizi iddia ettiniz, ama una uydunuz. Beşincisi: Cenneti sevdiğinizi söylediniz, ama onun için amel etmediniz. Altıncısı: Cehennemden korktuğunuzu söylediniz, ama nefislerinizi ona rehin bıraktınız. Yedincisi: Ölümün hak olduğunu söylediniz, ama onun için hazırlanmadınız. Sekizincisi: Kardeşlerinizin kusurlarıyla meşgul oldunuz, ama kendi kusurlarınızı görmezden geldiniz. Dokuzuncusu: Rabbinizin nimetini yediniz, ama O'na şükretmediniz. Onuncusu: Ölülerinizi defnettiniz, ama onlardan ibret almadınız."

(١١٣٩٨)- [١٦/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " أَثْقَلُ الأَعْمَالِ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُهَا عَلَى الأَبْدَانِ، وَمَنْ وَفَّى الْعَمَلَ وُفِّيَ الأَجْرَ، وَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ رَحَلَ مَنَ الدُّنْيَا إِلَى الآخِرَةِ بِلا قَلِيلٍ وَلا كَثِيرٍ "

---

[1] Mümin Sur. 60

İbrâhîm b. Edhem der ki: Mizan'da amellerin en ağırı, bedene en ağır olanıdır. Ameli tam yapana sevabı tam verilir. Amel yapmayan ise dünyadan âhirete ne az, ne de çok sevabı olmadan gider.

(١١٣٩٩)- [١٦/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " لا يَقِلُ مَعَ الْحَقِّ فَرِيدٌ، وَلا يَقْوَى مَعَ الْبَاطِلِ عَدِيدٌ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Kişi haklıysa tek olsa bile yalnız değildir. Batılla birlikte olan ise çok sayıda olsa bile güçlü değildir.

(١١٤٠٠)- [١٦/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، فِي كِتَابِهِ وثني عَنْهُ، مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سُئِلَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: بِمَ يَتِمُّ الْوَرَعُ، قَالَ: " بِتَسْوِيَةِ كُلِّ الْخَلْقِ مِنْ قَلْبِكَ، وَاشْتِغَالِكَ عَنْ عُيُوبِهِمْ بِذَنْبِكَ، وَعَلَيْكَ بِاللَّفْظِ الْجَمِيلِ مِنْ قَلْبٍ ذَلِيلٍ لِرَبٍّ جَلِيلٍ، فَكِّرْ فِي ذَنْبِكَ وَتُبْ إِلَى رَبِّكِ، يَثْبُتُ الْوَرَعُ فِي قَلْبِكَ، وَاحْسِمِ الطَّمَعَ إِلا مِنْ رَبِّكِ "

İbrâhîm b. Beşşâr bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'e: "Vera (günah korkusu), neyle kemale erer?" diye sorulunca, şöyle karşılık verdi "Tüm insanları kalpten çıkarıp atman ve kendi günahlarınla uğraşıp onların günahlarını bırakmandır. Zelil bir kalpten, Celîl olan Allah için güzel söz söylemeye bak. Günahını düşünüp Rabbine tövbe et. İşte o zaman vera kalbine yerleşir. Rabbinden başka, kimseden bir şey bekleme."

(١١٤٠١)- [١٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الإِسْتِرَابَاذِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قَارَنٍ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قِيلَ لإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: أَنَّ فُلانًا يَتَعَلَّمُ النَّحْوَ، فَقَالَ: " هُوَ إِلَى أَنْ يَتَعَلَّمَ الصَّمْتَ أَحْوَجُ "

Mervân b. Muhammed der ki: İbrâhim b. Edhem'e: "Filan kişi nahiv (gramer) ilmini öğreniyor, ne dersin?" denilince, İbrâhim: "Suskunluğu öğrenmeye daha fazla ihtiyacı olacaktır" karşılığını verdi.

(١١٤٠٢)- [١٦/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ الْخُتَّلِيُّ، ثنا ابْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَمِيلٍ، عَنْ أَبِي وَهْبٍ، أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، رَأَى رَجُلا يُحَدِّثُ، يَعْنِي مِنْ كَلامِ الدُّنْيَا، فَوَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ: " كَلامُكَ هَذَا تَرْجُو فِيهِ "، قَالَ: لا، قَالَ: " فَتَأْمَنُ عَلَيْهِ "، قَالَ: لا، قَالَ: " فَمَا تَصْنَعُ بِشَيْءٍ لا تَرْجُو فِيهِ وَلا تَأْمَنُ عَلَيْهِ؟ "

Ebû Vehb bildiriyor: İbrâhim b. Edhem, dünyayla ilgili bir şeyler konuşan birini gördü. Başında durup ona: "Bu konuştuğun şeyden sevap umuyor musun?" diye sordu. Adam: "Hayır!" dedi. İbrâhim: "Konuştuklarının vebalinden yana güvencen var mı?" diye sorunca, Adam yine: "Hayır!" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhim adama: "Sana sevap getirmeyen ve vebalinden yana güvencen bulunmayan bir şeyle ne uğraşıyorsun?" diye çıkıştı.

(١١٤٠٣)- [١٧/٨] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ بَكَّارٍ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ كَثِيرَ الصَّلاةِ؟ قَالَ: لا وَلَكِنَّهُ صَاحِبُ تَفَكُّرٍ يَجْلِسُ لَيْلَهُ يَتَفَكَّرُ "

Yûsuf b. Saîd b. Müslim der ki: Ali b. Bekkâr'a: "İbrâhîm b. Edhem çok namaz kılan biri miydi?" diye sorunca: "Hayır; ancak tefekkür eden biriydi. Bir gece boyunca oturup tefekkür ederdi" cevabını verdi.

(١١٤٠٤)- [١٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا بَعْضُ إِخْوَانِنَا، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى ابنُ إِبْرَاهِيمَ بنُ أَدْهَمَ، فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْنَا، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ لا تُمْقِتْنَا "، وَأَطْرَقَ رَأْسَهُ سَاعَةً، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " إِنَّهُ إِذَا لَمْ يُمْقِتْنَا أَحَبَّنَا "، ثُمَّ قَالَ: " تَكَلَّمْنَا أَوْ نَطَقْنَا بِالْعَرَبِيَّةِ، فَمَا نَكَادُ نُلْحِنُ، وَلَحَنَّا بِالْعَمَلِ فَمَا نَكَادُ نَعْرِبُ "

Velîd b. Müslim bildiriyor: Kardeşlerimizden birisi anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem'in yanına girip selam verdik; başını kaldırıp: "Allahım! Bize buğzetme" dedi ve bir müddet başını eğdi. Sonra başını bir daha kaldırıp: "Eğer bize buğz etmezse sever" dedi. Sonra: "Arapça konuştuk, ancak hala

yanlış konuşuyoruz. Amelde yanlış yaptık ve hâlâ Arapça konuşmaya çalışıyoruz" diye ekledi.

(١١٤٠٥)- [١٧/٨] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَشَّارٍ، قَالَ: سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ عَنِ الْعِبَادَةِ، فَقَالَ: " رَأْسُ الْعِبَادَةِ التَّفَكُّرُ وَالصَّمْتُ إِلا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ، وَلَقَدْ بَلَغَنِي حَرْفٌ يَعْنِي عَنْ لُقْمَانَ، قَالَ: قِيلَ لَهُ: يَا لُقْمَانُ مَا بَلَغَ مِنْ حِكْمَتِكِ، قَالَ: لا أَسْأَلُ عَمَّا قَدْ كُفِيتُ وَلا أَتَكَلَّفُ مَا لا يَعْنِينِي، ثُمَّ قَالَ: يَا ابْنَ بَشَّارٍ، إِنَّمَا يَنْبَغِي لِلْعَبْدِ أَنْ يَصْمُتَ، أَوْ يَتَكَلَّمَ بِمَا يَنْتَفِعُ بِهِ أَوْ يَنْفَعُ بِهِ مِنْ مَوْعِظَةٍ، أَوْ تَنْبِيهٍ، أَوْ تَخْوِيفٍ، أَوْ تَحْذِيرٍ، وَاعْلَمْ أَنَّ إِذَا كَانَ لِلْكَلامِ مَثَلٌ كَانَ أَوْضَحُ لِلْمَنْطِقِ وَأَبْيَنَ فِي الْمِقْيَاسِ، وَأَلْقَى لِلسَّمْعِ، وَأَوْسَعَ لِشُعُوبِ الْحَدِيثِ، يَا ابْنَ بَشَّارٍ، مَثِّلْ لِبَصَرِ قَلْبِكَ حُضُورَ مَلَكِ الْمَوْتِ وَأَعْوَانِهِ لَقَبْضِ رُوحِكَ فَانْظُرْ كَيْفَ تَكُونُ، وَمَثِّلْ لَهُ هَوْلَ الْمَطْلَعِ وَمُسَاءَلَةَ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ فَانْظُرْ كَيْفَ تَكُونُ، وَمَثِّلْ لَهُ الْقِيَامَةَ وَأَهْوَالَهَا، وَأَفْزَاعَهَا، وَالْعَرْضَ، وَالْحِسَابَ، وَالْوُقُوفَ فَانْظُرْ كَيْفَ تَكُونُ "، ثُمَّ صَرَخَ صَرْخَةً وَقَعَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ

Ahmed b. İbrâhim b. Beşşâr der ki: İbrâhim b. Edhem'e ibadet hakkında soru sorduğumda şu karşılığı verdi: "İbadetin başı, tefekkür ve Allah'ı zikretme dışında suskun durmaktır. Zira bana ulaştığına göre Lokmân Hekîm'e: «Ey Lokmân! Böylesi bir hikmete nasıl sahip oldun?» diye sorulduğunda şöyle demiştir: «Yeterince bilgili olduğum konularda soru sormayarak ve beni ilgilendirmeyen konulara bulaşmayarak!» Ey İbn Beşşâr! Kulun ya susması veya konuşacaksa hem kendisine, hem de karşıdakine faydası olacak öğüt verme, uyarma, korkutma, sakındırma gibi konularda konuşması gerekir. Bil ki konuşmada örnekler verilirse sözler daha açıklayıcı, kıyaslama yapmaya daha uygun ve dinleyen için daha faydalı olur. Aynı şekilde konuyu değişik yönlerden anlatmaya da yardımcı olur. Ey İbn Beşşâr! Ölüm meleği ile yardımcılarının ruhunu teslim almak üzere geleceği zamanı şimdiden kalbinde tasavvur et ve ne olacağım gör! Canın çıkarken çekeceğin eziyeti, mezarda Münker ve Nekir'in sana hesap sormasını kalbinde tasavvur et ve ne olacağım gör! Kıyameti, oradaki halleri, korkuları, hesaba çekilmeyi ve huzurda durmayı kalbinde tasavvur et ve ne olacağım

gör!" Ahmed ekledi: İbrâhim, bunları dedikten sonra bir çığlık attı ve yere düşüp bayıldı.

(١١٤٠٦)- [١٧/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وثني عَنْهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْمِنْهَالِ الْقُرَشِيُّ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ وَهُوَ بِالرَّمْلَةِ أَنْ عِظْنِي، عِظَةً أَحْفَظُهَا عَنْكَ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ الْحُزْنَ عَلَى الدُّنْيَا طَوِيلٌ، وَالْمَوْتُ مِنَ الإِنْسَانِ قَرِيبٌ، وَلِلنَّفْسِ مِنْهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ نَصِيبٌ، وَلِلْبِلَى فِي جِسْمِهِ دَبِيبٌ، فَبَادِرْ بِالْعَمَلِ قَبْلَ أَنْ تُنَادِي بِالرَّحِيلِ، وَاجْتَهِدْ فِي الْعَمَلِ فِي دَارِ الْمَمَرِّ قَبْلَ أَنْ تَرْحَلَ إِلَى دَارِ الْمَقَرِّ "

İbrâhîm b. Beşşâr bildiriyor: Ömer b. Minhâl el-Kureşî, Remle'de olan İbrâhîm b. Edhem'e: "Bana, senden öğreneceğim bir öğüt ver" diye yazınca, İbrâhîm b. Edhem ona şöyle cevap yazdı: "Derim ki: Bil ki dünyada hüzün hep var olacaktır. Ölüm ise insana yakındır. Nefsin her an ölümden nasibini alabilir. Belalar bedenini sarar, yolculuk için çağrılmadan hazırlığını yap. Geçip gidilen şu dünyadan devamlı kalacağın diyara gitmeden önce amel için uğraş."

(١١٤٠٧)- [١٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وثني عَنْهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " أَشَدُّ الْجِهَادِ جِهَادُ الْهَوَى، مَنْ مَنَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا فَقَدِ اسْتَرَاحَ مِنَ الدُّنْيَا وَبَلائِهَا وَكَانَ مَحْفُوظًا وَمُعَافًى مِنْ آذَاهَا "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Cihadın en zoru, hevayla mücadele etmektir. Kim hevasına uymaktan kurtulursa, dünya ve belasından kurtulur ve onun ezasından korunur."

(١١٤٠٨)- [١٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وثني عَنْهُ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " الْهَوَى يُرْدِي، وَخَوْفُ اللَّهِ يَشْفِي، وَاعْلَمْ أَنَّ مَا يُزِيلُ عَنْ قَلْبِكَ هَوَاكَ إِذَا خِفْتَ مَنْ تَعْلَمَ أَنَّهُ يَرَاكَ"

İbrâhim b. Edhem der ki: "Nefsi arzular kişiyi helak eder, Allah korkusu ise kişiye şifa verir. Bil ki kalbindeki nefsi arzuları yok edecek şey, seni her dem gördüğünü bildiğin zattan (Allah'tan) korkmandır."

(١١٤٠٩)- [١٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " اذْكُرْ مَا أَنْتَ صَائِرٌ إِلَيْهِ حَقَّ ذِكْرِهِ، وَتَفَكَّرْ فِيمَا مَضَى مِنْ عُمُرِكَ هَلْ تَثِقْ بِهِ وَتَرْجُو النَّجَاةَ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ، فَإِنَّكَ إِذَا كُنْتَ كَذَلِكَ شَغَلْتَ قَلْبَكَ بِالاهْتِمَامِ بِطَرِيقِ النَّجَاةِ عَنْ طَرِيقِ اللاهِينَ الآمِنِينَ الْمُطْمَئِنِّينَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا أَنْفُسَهُمْ هَوَاهَا فَأَوْقَعَتْهُمْ عَلَى طَرِيقِ هَلَكَاتِهِمْ، لا جَرَمَ سَوْفَ يَعْلَمُونَ، وَسَوْفَ يَتَأَسَّفُونَ، وَسَوْفَ يَنْدَمُونَ، ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Sonunun ne olacağını hakkıyla düşün ve ömrünün geçen bölümünü tefekkür et. Ona güvenebilir ve Rabbinin azabından kurtulmayı umabilir misin? Eğer ömrünün geçen kısmına güvenebiliyorsan kalbini, oyalanıp hevasına tabi olmasına rağmen kendini emniyette hissedip helak olanların durumuna düşmekten kurtarmış olursun. Muhakkak ki onlar bilecekler, eseflenecekler ve pişman olacaklardır: **"Zulmedenler de yakında nasıl bir yere devrileceklerini bileceklerdir."**[1]

(١١٤١٠)- [١٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ لِخَالِدِ بْنِ صَفْوَانَ: عِظْنِي وَأَوْجِزْ، فَقَالَ خَالِدٌ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ أَقْوَامًا غَرَّهُمْ سِتْرَ اللَّهِ، وَفَتَنَهُمْ حَسَنُ الثَّنَاءِ، فَلا يَغْلِبَنَّ جَهْلُ غَيْرِكَ بِكَ عِلْمَكَ بِنَفْسِكَ، أَعَاذَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ أَنْ نَكُونَ بِالسِّتْرِ مَغْرُورِينَ، وَبِثَنَاءِ النَّاسِ مَسْرُورِينَ، وَعَمَّا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْنَا مُتَخَلِّفِينَ وَمُقَصِّرِينَ، وَإِلَى الأَهْوَاءِ مَائِلِينَ، قَالَ: فَبَكَى، ثُمَّ قَالَ: أَعَاذَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنَ اتِّبَاعِ الْهَوَى "

İbrâhîm b. Beşşâr, İbrâhîm'in şöyle dediğini nakleder: Bana bildirildiğine göre, Ömer b. Abdilazîz, Hâlid b. Safvân'a: "Bana kısa bir öğüt ver" deyince, Hâlid şu karşılığı verdi: "Ey müminlerin emiri! Bazı toplulukları

---

[1] Şuarâ Sur. 227

Allah'ın kusurları örtmesi aldattı, insanların övmesi fitneye düşürmesin. Başkasının seni hakkıyla tanımaması, senin kendini tanımana engel olmasın. Allah, bizi ve seni Allah'ın kusurları örtmesiyle aldananlardan, insanların övmesiyle sevinenlerden, farz kıldıklarını ihmal edip yerine getiremeyenlerden ve hevalarına meyledenlerden eylemesin."

Bunun üzerine Ömer ağlayarak: "Allah bizleri ve seni, hevalarımıza uymaktan korusun" dedi.

(١١٤١١)- [١٨/٨] حُدِّثْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّرُوجِيُّ بِسَرُوجٍ، قَالَ: كَتَبَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَعَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّذِي لا تَحِلُّ مَعْصِيَتُهُ، وَلا يُرْجَى غَيْرُهُ، وَاتَّقِ اللَّهَ فَإِنَّهُ مَنِ اتَّقَى اللَّهَ ﷻ عَزَّ، وَقَوِيَ، وَشَبِعَ، وَرَوِيَ، وَرُفِعَ عَقْلُهُ عَنِ الدُّنْيَا، فَبَدَنُهُ مَنْظُورٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَقَلْبُهُ مُعَايِنٌ لِلآخِرَةِ فَأَطْفَأَ بَصَرُ قَلْبِهِ مَا أَبْصَرَتْ عَيْنَاهُ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا، فَقَذَرَ حَرَامُهَا، وَجَانَبَ شَهَوَاتِهَا، وَأَضَرَّ بِالْحَلالِ الصَّافِي مِنْهَا إِلا مَا بَدَّلَهُ مِنْ كِسْرَةٍ يَشُدُّ بِهَا صُلْبَهُ، أَوْ ثَوْبٍ يوَارِي بِهِ عَوْرَتَهُ، مِنْ أَغْلَظِ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَخْشَنِهِ، لَيْسَ لَهُ ثِقَةٌ وَلا رَجَاءٌ إِلا اللَّهَ، قَدْ رُفِعَتْ ثِقَتُهُ وَرَجَاؤُهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَخْلُوقٍ، وَوَقَعَتْ ثِقَتُهُ وَرَجَاؤُهُ عَلَى خَالِقِ الأَشْيَاءِ، فَجَدَّ وَهَزَلَ وَأَنْهَكَ بَدَنَهُ لِلَّهِ حَتَّى غَارَتِ الْعَيْنَانِ، وَبَدَتِ الأَضْلاعُ، وَأَبْدَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِذَلِكَ زِيَادَةً فِي عَقْلِهِ وَقُوَّةً فِي قَلْبِهِ، وَمَا ذَخَرَ لَهُ فِي الآخِرَةِ أَكْثَرُ، فَارْفُضْ يَا أَخِي الدُّنْيَا فَإِنَّ حُبَّ الدُّنْيَا يَصُمُّ، وَيعْمِي، وَيذِلُّ الرِّقَابَ، وَلا تَقُلْ غَدًا وَبَعْدَ غَدٍ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ هَلَكَ بِإِقَامَتِهِمْ عَلَى الأَمَانِيِّ حَتَّى جَاءَهُمُ الْحَقُّ بَغْتَةً وَهُمْ غَافِلُونَ، فَنُقِلُوا عَلَى إِصْرَارِهِمْ إِلَى الْقُبُورِ الْمُظْلِمَةِ الضَّيِّقَةِ، وَأَسْلَمَهُمُ الأَهْلُونَ وَالْوَلَدُ، فَانْقَطِعْ إِلَى اللَّهِ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ، وَعَزْمٍ لَيْسَ فِيهِ شَكٌّ وَالسَّلامُ "

İbrâhîm b. Edhem, bir kardeşine şöyle bir mektup yazdı: "Sana, kendisine isyanın helal olmadığı, başkasından bir şey istenmeyen Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Allah'tan kork, çünkü Allah'tan korkan, izzet sahibi, kuvvetli, karnı tok, susuzluğu gitmiş, dünyayı düşünmeyi bırakmış olur. Bedeni dünya ehli ile beraberken kalbi âhireti ister ve gözleriyle gördüğü dünyalıklara karşı kalbinde bir sevgi olmaz. Dünyanın haramlarını pis kabul edip şehvetlerinden uzak durur. Kendisi için helal olanları bile

görmezden gelir. Sadece kendisi için zaruri olan güç kazanmasını sağlayacak sade yemek, en kaba ve kalınından edeb yerini örtecek giysi ile yetinir. Onun Allah'tan başka kimseye karşı ne güveni, ne de ondan bir isteği olur. Her mahlûka olan güveni ve isteği kalkıp bütün güveni ve isteği Yaratan'a olur. Amel ile uğraşıp bedenini Allah için zayıf düşürüp yıpratır. O kadar bitkin düşer ki gözleri çöker, kemikleri görünür. Bunlara karşılık Allah onun aklını arttırır, kalbine kuvvet verir. Âhirette kendisi için sakladıkları şeyler ise daha çoktur. Ey kardeşim! Dünyayı reddet. Dünya sevgisi kişiyi sağır ve kör yapar, boyun eğdirir. Sakın: "Yarın veya öbür gün yaparım" deme. Helak olanlar kuruntularından dolayı helak oldular. Sonunda ecel onlara gaflet içinde oldukları bir zamanda ansızın geldi ve günahlarıyla kabirlere, dar olan karanlık yere taşındılar. Aileleri ve çocukları onları teslim ettikten sonra artık halis bir kalple, şüphe barındırmayan azimle Allah ile yalnız kalır. Vesselam."

(١١٤١٢)- [١٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ الثَّقَفِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا عَبْدُ الْقَوِيِّ، قَالَ: كَتَبَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِلَى عَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ بِمَكَّةَ، " اجْعَلْ طَوَافَكَ، وَحَجَّكَ، وَسَعْيَكَ كَنَوْمَةِ غَازٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ: اجْعَلْ رِبَاطَكَ، وَحَرَسَكَ، وَغَزْوَكَ كَنَوْمَةِ كَادٍّ عَلَى عِيَالِهِ مِنْ حِلِّهِ

İbrâhîm b. Edhem, Mekke'de olan Abbâd b. Kesîr'e mektup yazarak şöyle dedi: "Tavafını, haccını ve sa'yını Allah yolunda gazaya çıkan kişinin uykusu gibi yap." Abbâd b. Kesîr ona cevap olarak şöyle yazdı: "Savaş için olan bineğini, nöbetini ve gazveni, çocuklarına helalinden kazanmak için çabalayan kişinin uykusu gibi yap."

(١١٤١٣)- [١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا فُدَيْكُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " حُبُّ لِقَاءِ النَّاسِ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا، وَتَرْكُهُمْ مِنْ تَرْكِ الدُّنْيَا "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "İnsanlarla görüşmeyi sevmek, dünya sevgisindendir. Onları terk etmek, dünyayı terk etmektir."

(١١٤١٤)- [١٩/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ خَالِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ هَاشِمٍ، قَالَ: قَالَ لَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " أَقِلُّوا مِنَ الإِخْوَانِ وَالأَخِلاءِ "

Sehl b. Hâşim bildiriyor: İbrâhim b. Edhem bize: "Kardeşlerinizi ve dostlarınızı azaltın" dedi.

(١١٤١٥)- [١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الْغَلابِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، قَالَ: " لَمْ يُصْدِقِ اللَّهَ مَنْ أَحَبَّ الشُّهْرَةَ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Allah, şöhreti seven kullarının samimiyetine inanmaz."

(١١٤١٦)- [٢٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: رُئِيَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ خَارِجًا مِنَ الْجَبَلِ، فَقِيلَ: مِنْ أَيْنَ؟ فَقَالَ: " مِنَ الأُنْسِ بِاللَّهِ ﷻ "

Abdussamed, babasından bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem'in dağdan geldiği görülünce: "Nerden geliyorsun?" diye soruldu. İbrâhîm: "Allah ile ünsiyet kurmaktan" cevabını verdi.

(١١٤١٧)- [٢٠/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: اجْتَمَعْنَا ذَاتَ يَوْمٍ فِي مَسْجِدٍ فَمَا مِنَّا أَحَدٌ إِلا تَكَلَّمَ، إِلا إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، فَإِنَّهُ سَاكِتٌ، فَقُلْتُ: لِمَ لا تَتَكَلَّمُ، فَقَالَ: " الْكَلامُ يُظْهِرُ حُمْقَ الأَحْمَقِ، وَعَقْلَ الْعَاقِلِ "، فَقُلْتُ: لا نَتَكَلَّمُ إِذَا كَانَ هَكَذَا الْكَلامُ، فَقَالَ: " إِذَا اغْتَمَمْتَ بِالسُّكُوتِ فَتَذَكَّرْ سَلامَتَكَ مِنْ زَلَلِ اللِّسَانِ "

İbrâhim b. Beşşâr bildiriyor: Bir defasında mescidde toplandık. İbrâhim b. Edhem dışında hepimiz konuştuk; ama İbrâhim suskun kaldı. Ona: "Neden konuşmuyorsun?" diye sorduğumda: "Çünkü konuşmak ahmağın ahmaklığım, akıllının da akıllılığını ortaya çıkarır" karşılığını verdi. Ben de şöyle dedim: "Suskunluğuna gömüldüğünde şayet dilinden sadır olabilecek hataları düşüneceksen o zaman konuşmayabilirsin."

(١١٤١٨)- [٨/٢٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ بِالإِسْلامِ فَأَخْرَجَكُمْ مِنَ الشَّقَاءِ إِلَى السَّعَادَةِ، وَمَنَ الشِّدَّةِ إِلَى الرَّخَاءِ، وَمَنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى الضِّيَاءِ، فَشِبْتُمْ نِعَمَهُ عَلَيْكُمْ بِالْكُفْرَانِ، وَمَرَّرْتُمْ بِالْخَطَإِ حَلاوَةَ الإِيمَانِ، وَوَهَّنْتُمْ بِالذُّنُوبِ عُرَى الإِيمَانِ، وَهَدَمْتُمُ الطَّاعَةَ بِالْعِصْيَانِ، وَإِنَّمَا تَمُرُّونَ بِمَرَاصِدِ الآفَاتِ، وَتَمْضُونَ عَلَى جُسُورِ الْهَلَكَاتِ، وَتَبْنُونَ عَلَى قَنَاطِرِ الزَّلاتِ، وَتُحَصِّنُونَ بِمَحَاصِنِ الشُّبُهَاتِ، فَبِاللَّهِ تَغْتَرُّونَ، وَعَلَيْهِ تَجْتَرِئُونَ، وَلأَنْفُسِكُمْ تَخْدَعُونَ، ولِلَّهِ لا تُرَاقِبُونَ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Allah sizi İslam ile nimetlendirerek şekavetten saadete, sıkıntıdan genişliğe ve karanlıktan aydınlığa çıkardı. Siz O'nun nimetlerine nankörlükle karşılık verdiniz. Hatalarınızla, imanın tatlılığını acılaştırdınız, günahlarla, iman ipini gevşettiniz. İsyanlarla, itaati yerle bir ettiniz. Felaketlerin kol gezdiği yollara uğrayıp, helak eden köprülerden geçiyorsunuz. Küçük günahlar üzerine başka günahlar ekleyip, şüphe surlarım sağlamlaştırmaya çalışıyorsunuz. Allah hakkında yanılgıya düşüp Ona karşı cüretkâr davranıyorsunuz. Siz kendi kendinizi mi kandırıyorsunuz? Siz Allah tarafından gözetlenmediğinizi mi sanıyorsunuz? Muhakkak ki; biz Allah'a aidiz ve tekrar O'na döneceğiz."

(١١٤١٩)- [٨/٢٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْكَ فَلَمْ تَكُنْ فِي وَقْتِ أَنْعُمِهِ شَكُورًا، لا يَغُرُّكَ حِلْمُهُ، وَاذْكُرْ مَصِيرَكَ إِلَى الْقُبُورِ، وَاعْمَلْ لِيَوْمِكَ يَا أَخِي قَبْلَ حَشْرَجَةِ الصُّدُورِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Allah sana, nimetlerine şükretmediğin bir zamanda nimetler verdi. Onun hilmi seni aldatmasın. Kardeşim; kabre gideceğini hatırla ve hırlayarak can çekişmeden amel yapmaya bak.

(١١٤٢٠)- [٨/٢٠] ثنا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ دُحَيْمٍ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ غَسَّانَ الْغَلابِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ،

قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ، إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ حَتَّى يُقَالَ أَحْمَقُ، وَمَا هُوَ بِأَحْمَقَ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَسْكُتَ حَتَّى يُقَالُ لَهُ حَلِيمٌ، وَمَا هُوَ بِحَلِيمٍ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Hz. Lokman oğluna: "Ey oğul! Kişi o kadar çok konuşur ki ahmak olmadığı halde, kendisine ahmak denilir. Yine kişi o kadar susar ki, hilim sahibi olmadığı halde ona hilim sahibi denir" dedi.

(١١٤٢١)- [٢٠/٨] ثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصقرِ، ثنا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ بِالسَّاحِلِ، فَقُلْتُ: أُكَنِّيكَ أَمْ أَدْعُوكَ بِاسْمِكَ، فَقَالَ: " إِنْ كَنَّيْتَنِي قَبِلْتُ مِنْكَ، وَإِنْ دَعَوْتَنِي بِاسْمِي فَهُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ، فَقَالَ لِي: يَا بَقِيَّةُ، كُنْ ذَنَبًا، وَلا تَكُنْ رَأْسًا، فَإِنَّ الذَّنَبَ يَنْجُو وَالرَّأْسَ يَهْلِكُ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: مَا شَأْنُكَ لا تَتَزَوَّجُ؟ قَالَ: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَرَّ امْرَأَتَهُ وَخَدَعَهَا؟ قُلْتُ: مَا يَنْبَغِي هَذَا، قَالَ: فَأَتَزَوَّجُ امْرَأَةً تَطْلُبُ مَا يَطْلُبُ النِّسَاءُ، لا حَاجَةَ لِي فِي النِّسَاءِ، قَالَ: فَجَعَلْتُ أُثْنِي عَلَيْهِ، قَالَ: فَفَطِنَ، فَقَالَ: لَكَ عِيَالٌ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: رَوْعَةٌ مِنْ رَوْعَةِ عِيَالِكَ أَفْضَلُ مِمَّا أَنَا فِيهِ "

Bakiyye b. el-Velîd bildiriyor: Sahilde İbrâhim b. Edhem ile karşılaştım. Ona: "Sana adınla mı, yoksa künyenle mi sesleneyim?" diye sorduğumda: "Bana künyem ile seslenirsen itiraz etmem; ama adımla seslenmen daha fazla hoşuma gider" karşılığını verdi. Sonra bana şöyle dedi: "Ey Bakiyye! Baş değil kuyruk ol. Zira kuyruk kurtulabilir, ancak baş helak olur." Kendisine: "Neden evlenmiyorsun?" diye sorduğumda: "Karısını kandıran ve aldatan biri hakkında ne düşünürsün?" karşılığım verdi. Ona: "Bunun olması gerekmiyor" dediğimde: "Benden diğer kadınlar gibi istekleri olacak olan bir kadınla mı evleneyim? Oysa benim kadına ihtiyacım yok!" karşılığını verdi. Bunun üzerine ben de evliliğin güzel taraflarını anlatmaya başladım. Bir ara aklına bir şey geldi ve bana: "Ailen var mı?" diye sordu. Ben: "Evet, var" karşılığını verdiğimde ise: "Ailenden biri için kapıldığın tek bir endişe dahi, bizim içinde bulunduğumuz bu durumdan daha iyidir" dedi.

(١١٤٢٢)- [٢١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بَقِيَّةَ،

يُحَدِّثُ فِي مَسْجِدِ حِمْصٍ، قَالَ: جَلَسَ إِلَيَّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَقُلْتُ: أَلا تَتَزَوَّجُ؟، قَالَ: " مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَرَّ امْرَأَةً مَسْلَمَةً وَخَدَعَهَا، قُلْتُ: مَا يَنْبَغِي هَذَا، قَالَ: فَجَعَلْتُ أُثْنِي عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَلَكَ عِيَالٌ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: رَوْعَةٌ تُرَوِّعُكَ عِيَالُكَ أَفْضَلُ مِمَّا أَنَا فِيهِ "

Bakiyye, Humus mescidinde şöyle dedi: İbrâhîm b. Edhem yanımda oturunca: "Evlenmeyecek misin?" diye sordum. Bana: "Müslüman bir kadını aldatıp kandıran kişi hakkında ne dersin?" karşılığını verince: "Bu olmaz" deyip onu övmeye başladım. Bana: "Ailen var mı?" diye sordu. Ben: "Evet, var" karşılığını verdiğimde ise: "Ailenden biri için kapıldığın tek bir endişe dahi, benim içinde bulunduğum bu durumdan daha iyidir" dedi.

(١١٤٢٣)- [٢١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، ثنا عَبَّاسٌ الدُّورِيُّ، ثنا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: صَحِبْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ فِي بَعْضِ كُوَرِ الشَّامِ وَهُوَ يَمْشِي وَمَعَهُ رَفِيقُهُ، فَانْتَهَى إِلَى مَوْضِعٍ فِيهِ مَاءٌ وَحَشِيشٌ، فَقَالَ لِرَفِيقِهِ: أَتَرَى مَعَكَ فِي الْمِخْلاةِ شَيْءٌ؟ قَالَ: مَعِي فِيهَا كِسَرٌ فَنَثَرَهَا، فَجَعَلَ إِبْرَاهِيمُ يَأْكُلُ، فَقَالَ لِي: يَا بَقِيَّةُ ادْنُ فَكُلْ، قَالَ: فَرَغِبْتُ فِي طَعَامِ إِبْرَاهِيمَ فَجَعَلْتُ آكُلُ مَعَهُ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ تَمَدَّدَ فِي كِسَائِهِ، فَقَالَ: " يَا بَقِيَّةُ مَا أَغْفَلَ أَهْلَ الدُّنْيَا عَنَّا مَا فِي الدُّنْيَا أَنْعَمَ عَيْشًا مِنَّا، مَا أَهْتَمُّ بِشَيْءٍ إِلا لأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ "، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ، فَقَالَ: " يَا بَقِيَّةُ لَكَ عِيَالٌ؟ " قُلْتُ: إِي وَاللَّهِ، يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ لَنَا لَعِيَالا، قَالَ: فَكَأَنَّهُ لَمْ يَعْبَأْ بِي، فَلَمَّا رَأَى مَا بِوَجْهِي، قَالَ: " وَلَعَلَّ رَوْعَةَ صَاحِبِ عِيَالٍ أَفْضَلَ مِمَّا نَحْنُ فِيهِ "، ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، عَنْ بَقِيَّةَ، نَحْوَهُ مُخْتَصَرًا

Bakiyye b. el-Velîd bildiriyor: İbrâhim b. Edhem, Şam'ın bazı kasabalarını dolaşırken ona yoldaşlık ettim. Arkadaşı da yanındaydı. Suyu ve bol otu bulunan bir yere ulaştığımızda eşlik eden arkadaşına: "Yanındaki çıkında yiyecek bir şeyler var mı?" diye sordu. Arkadaşı: "Birkaç ekmek kırıntısı" var karşılığını verdikten sonra da çıkını açtı ve İbrâhim yemeye başladı. Sonra bana: "Ey Bakiyye! Sen de yanaşıp ye!" deyince ben de onunla aynı sofrada yemek yemeyi istediğim için yaklaşıp yemeğe başladım. Yemek sonrası İbrâhim giysisinin üzerine uzandı ve bana şöyle dedi: "Ey Bakiyye!

Dünya ahalisi içinde bulunduğumuz durumdan ne kadar da gafiller! Dünyada bizden daha fazla güzel bir yaşamı olan yoktur. Zira Müslümanların sorunları dışında hiçbir şeye dertlenmiyorum." Sonra bana dönüp: "Ey Bakiyye! Çocukların var mı?" diye sordu. Ben: "Evet vallahi birkaç çocuğum var!" dedim. İbrâhim bu cevabımla pek ilgilenmedi gibi; ama çocuklarımdan dolayı yüzümdeki o ifadeyi görünce şöyle dedi: "Çocuk sahibi birinin çocuğu yönündeki bir endişesi bile, belki bizim içinde bulunduğumuz bu durumdan daha iyidir."

(١١٤٢٤)- [٢١/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي كِتَابِ دَاوُدَ بْنِ رُشَيْدٍ بِخَطِّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصُّوفِيُّ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " إِنَّمَا زَهَدَ الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا اتِّقَاءً أَنْ يُشَارِكُوا الْحَمْقَى، وَالْجُهَّالَ فِي جَهْلِهِمْ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Dünyada zahitler, ahmak ve cahillerin bu cehaletine ortak olmaktan korunmak için zahit olmuşlardır."

(١١٤٢٥)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا خَالِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " إِذَا بَاتَ الْمُلُوكُ عَلَى اخْتِيَارِهِمْ، فَبِتْ عَلَى اخْتِيَارِ اللَّهِ لَكَ وَارْضَ بِهِ "

İbrâhîm b. Edhem: "Krallar istedikleri gibi akşamlayınca, sen Allah'ın senin için istediği şekilde akşamla ve buna razı ol" demiştir.

(١١٤٢٦)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " مَا أَرَانِي أُوجَرُ عَلَى تَرْكِ الطَّيِّبَاتِ فَإِنِّي لا أَشْتَهِيهَا، وَقَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ مِنَ الْخَيْرِ إِلا مَا يَشْتَهِي، وَلَمْ يَدَعْ مِنَ الشَّرِّ إِلا مَا يَكْرَهُ، لَمْ يُؤْجَرْ عَلَى مَا عَمِلَ مِنَ الْخَيْرِ، وَلَمْ يسَلَمْ مِنْ إِثْمِ مَا تَرَكَ مِنَ الشَّرِّ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Güzel şeyleri terk ettiğim için sevap alacağımı zannetmiyorum. Çünkü onları canım çekmiyor. Âlimlerden birisi: "Hayırdan sadece istediğini yapan ve şerden sadece sevmediğini terk eden,

yaptığı hayırdan sevap almaz, terk ettiği kötülüğün günahından da kurtulamaz" dedi.

(١١٤٢٧)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَعْبَدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ: " مَا أَرَانِي أُوجَرُ فِي تَرْكِي الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ لأَنِّي لا أَشْتَهِيهِ "

İbrâhîm b. Edhem: "Yiyecek ve içecekleri terk ettiğim için sevap alacağımı zannetmiyorum. Çünkü onları canım çekmiyor" demiştir.

(١١٤٢٨)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَشْقَنْدِيُّ، ثنا رَزِينُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ السُّحْتِ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " كَثْرَةُ النَّظَرِ إِلَى الْبَاطِلِ تَذْهَبُ بِمَعْرِفَةِ الْحَقِّ مِنَ الْقَلْبِ "

İbrâhîm b. Edhem: "Batıla çok bakmak, hakkı tanımayı kalpten yok eder" demiştir.

(١١٤٢٩)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مَخْلَدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: " مَا انْتَبَهْتُ مِنَ اللَّيْلِ إِلا أَصَبْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ يَذْكُرُ اللَّهَ، فَأَغْتَمُّ، ثُمَّ أَتَعَزَّى بِهَذِهِ الآيَةِ: ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ "

Mahled b. el-Hüseyin der ki: Ne zaman gece uyansam, İbrâhîm b. Edhem'in Allah'ı zikrettiğini görür ve üzülerek kendimi, **"Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir"**[1] âyetiyle teselli ederim.

(١١٤٣٠)- [٢٢/٨] حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ خَالِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْجُرْجَانِيَّ، يُحَدِّثُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ، قَالَ: " صَلَّى إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ خَمْسَ عَشْرَةَ صَلاةً بِوَضُوءٍ وَاحِدٍ "

Ebû Süleymân ed-Dârânî: "İbrâhîm b. Edhem bir abdestle on beş vakit namaz kıldı" demiştir.

---

[1] Cuma Sur. 4

(١١٤٣١)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَكَّارٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْهَيْثَمِ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " رَآنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلانَ، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ سَجَدَ، فَقَالَ: أَتَدْرِي لِمَ سَجَدْتُ؟ سَجَدْتُ شُكْرًا لِلَّهِ تَعَالَى حَيْثُ رَأَيْتُكَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Muhammed b. Aclân beni görünce kıbleye dönüp secde etti ve: “Neden secde ettiğimi biliyor musun? Seni gördüğüm için Allah’a şükür secdesi yaptım” dedi.

(١١٤٣٢)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا ابْنُ زَنْجُوَيْهِ ثنا الْفِرْيَابِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلانَ، قَالَ: " الْمُؤْمِنُ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ حَيْثُ كَانَ "

Muhammed b. Aclân: “Mümin nerede olursa olsun mümini sever” demiştir.

(١١٤٣٣)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَكَّارٍ، ثنا أَبُو عُتْبَةَ، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِذَا قِيلَ لَهُ: كَيْفَ أَنْتَ؟ قَالَ: " بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَحْمِلْ مَؤُنَتِي غَيْرِي "

İbrâhîm b. Edhem’e: “Nasılsın?” diye sorulunca: “Geçimimi benden başkası yüklenmedikçe hayır üzereyim” cevabını verirdi.

(١١٤٣٤)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْهِرْمَاسِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا بَقِيَّةُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فِي قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: " ﴿وَلا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ﴾ ، قَالَ: مَا سَأَلُوهُ إِلا النِّعَالَ "

İbrâhîm b. Edhem, **“Binek vermen için sana geldiklerinde … gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur”**[1] âyetini açıklarken: “Resulullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) sadece ayakkabı istemişlerdi” demiştir.

---

[1] Tevbe Sur. 92

(١١٤٣٥)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَاكِرٍ، ثنا الْمُسَيِّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بِالْمُسَافِرِ لَرَحِيمٌ، وَأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيَنْظُرُ إِلَى الْمُسَافِرِ كُلَّ يَوْمٍ نَظَرَاتٍ، وَأَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْمُسَافِرُ مِنْ رَبِّهِ إِذَا فَارَقَ أَهْلَهُ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Allah misafire karşı merhametlidir. Allah her gün misafire defalarca bakar. Misafirin Rabbine en yakın olduğu zaman, ailesinden ayrıldığı zamandır.

(١١٤٣٦)- [٢٢/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَاكِرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْهِرْمَاسِ أَبُو عَلِيٍّ الْحَنَفِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ الْعَكَّاشُ الأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ لِلأَوْزَاعِيِّ: يَا أَبَا عَمْرٍو، كَثِيرًا مَا يَقُولُ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ: " إِنَّ مَنْ عَرَفَ اللَّهَ تَعَالَى فِي شُغْلٍ شَاغِلٍ، وَوَيْلٌ لِمَنْ ذَهَبَ عُمْرُهُ بَاطِلا "

İbrâhîm b. Edhem Evzâî'ye şöyle dedi: "Ey Ebû Amr! Mâlik b. Dînâr çoğu zaman şöyle derdi: "Allah'ı hakkıyla bilen, gerçek işle meşgul olur. Ömrü batıl şeylerde gidene yazıklar olsun."

(١١٤٣٧)- [٢٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِيسَى بْنُ خَالِدٍ الْحِمْصِيُّ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الضَّحَّاكِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي بَعْضِ كُتُبِ اللَّهِ: " مَنْ أَصْبَحَ حَزِينًا عَلَى الدُّنْيَا فَقَدْ أَصْبَحَ سَاخِطًا عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو مُصِيبَةً نَزَلَتْ بِهِ أَصْبَحَ يَشْكُو رَبَّهُ، وَأَيُّمَا فَقِيرٍ جَلَسَ إِلَى غَنِيٍّ فَتَضَعْضَعَ لَهُ لِدُنْيَاهُ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ، وَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاتَّخَذَ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا أُدْخِلَ النَّارَ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: لَوْلا ثَلاثٌ مَا بَالَيْتُ أَنْ أَكُونَ يَعْسُوبًا: ظَمَأُ الْهَوَاجِرِ، وَطُولُ لَيْلَةِ الشِّتَاءِ، وَالتَّهَجُّدُ بِكِتَابِ اللَّهِ ﷻ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Allah'ın kitaplarından birinde şöyle yazılıdır: "Dünyaya üzülmüş olarak sabahlayan Allah'a kızmış olarak sabahlamış olur. Uğradığı bir musibetten şikayet ederek sabahlayan, Rabbini şikayet ederek sabahlamış olur. Bir fakir bir zenginin yanında oturup dünyalık için boyun eğerse, dininin üçte biri gider. Kur'ân okuyup Allah'ın âyetleriyle alay eden cehenneme atılır".

İbrâhîm b. Edhem şöyle dedi: "Şu üç şey olmasaydı, haşere olmak bile umurumda olmazdı. Gece namazına kalkanların susuzluğu, kış gecelerinin uzunluğu ve Allah'ın Kitab'ını okuyarak gecelemek."

(١١٤٣٨)- [٨/٢٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، ثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَعْرَجُ الأَنْطَرطُوسِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، قَالَ: " أَوَّلُ مَا كَلَّمَ اللَّهُ تَعَالَى آدَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: أُوصِيكَ بِأَرْبَعٍ إِنْ لَقِيتَنِيَ بِهَذِهِ أَدْخَلْتُكَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَنِي بِهِنَّ مِنْ وَلَدِكَ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ، وَاحِدَةٌ لِي، وَوَاحِدَةٌ لَكَ، وَوَاحِدَةٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، وَوَاحِدَةٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَبَيْنَ النَّاسِ، فَأَمَّا الَّتِي لِي: فتعَبْدُنِي لا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا، وَأَمَّا الَّتِي لَكَ: فَمَا عَمِلْتَ مِنْ عَمَلٍ وَفَّيْتُكَ إِيَّاهُ، وَأَمَّا الَّتِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ: فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَمِنِّي الإِجَابَةُ، وَأَمَّا الَّتِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَبَيْنَ النَّاسِ: فَمَا كَرِهْتَ لِنَفْسِكَ فَلا تَأْتِهِ إِلَى غَيْرِكَ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Allah, Hz. Âdem'le ilk konuşmasında ona şöyle demiştir: "Sana dört şeyi tavsiye ediyorum; şayet bunları yapmış bir şekilde huzuruma gelirsen seni Cennete sokarım. Yine neslinden birileri bu dört şeyi yapmış bir şekilde huzuruma çıkarlarsa onları da Cennete sokarım. Bu dört şeyden biri benimle, biri seninle, biri ikimizle, biri de hem benimle, hem seninle, hem de diğer insanlarla ilgili bir şeydir. Benimle ilgili olan şey, sadece bana kulluk etmen ve kimseyi bana ortak koşmamandır. Seninle ilgili olan şey, yaptığın her amelin karşılığını sana vermemdir. Sadece ikimizi ilgilendiren şey, senin dua etmen, benim de bu duaya karşılık vermemdir. Benimle, seninle ve diğer insanlarla ilgili olan şey de, kendin için istemediğin şeyi başkalarına yapmamandır."

(١١٤٣٩)- [٨/٢٤] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ ﷻ: " ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾، فَأَعْلَمَكَ أَنَّ بِتَقْوَاهُ تَسْتَوجِبُ جَمِيلَ الثَّوَابِ، وَيَنْجُو الْمُتَّقُونَ مِنْ سَكَرَاتِ يَوْمِ

الْحِسَابِ، وَيَئُولُونَ إِلَى خَيْرِ بَابٍ، ثُمَّ قَالَ: صَدَقَ اللَّهُ ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Allah şöyle buyurur: **"Her kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir"**[1] Allah bu âyetle, ondan sakınarak güzel sevapları hak edeceğini, takva sahiplerinin se hesap gününün zorluklarından kurtulacağını, kapıların en hayırlısına yönelmiş olacaklarını bildiriyor. **"Allah şüphesiz sakınanlarla ve iyilik yapanlarla beraberdir"**[2] buyuran Allah ne doğru söylemiş!"

(١١٤٤٠)- [٢٤/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " لَيْسَ مِنْ أَعْلامِ الْحُبِّ أَنْ تُحِبَّ مَا يُبْغِضُ حَبِيبُكَ، ذَمَّ مَوْلانَا الدُّنْيَا فَمَدَحْنَاهَا، وَأَبْغَضَهَا فَأَحْبَبْنَاهَا، وَزَهَّدَنَا فِيهَا فَآثَرْنَاهَا، وَرَغَّبَنَا فِي طَلَبِهَا، وَعَدَكُمْ خَرَابَ الدُّنْيَا فَحَصَّنْتُمُوهَا، وَنُهِيتُمْ عَنْ طَلَبِهَا فَطَلَبْتُمُوهَا، وَأُنْذِرْتُمُ الْكُنُوزَ فَكَنَزْتُمُوهَا، دَعَتْكُمْ إِلَى هَذِهِ الْغَرَّارَةِ دَوَاعِيهَا فَأَجَبْتُمْ مُسْرِعَيْنِ مُنَادِيهَا، خَدَعَتْكُمْ بِغُرُورِهَا وَمَنَّتْكُمْ فَأَنْفَذْتُمْ خَاضِعِينَ لأُمْنِيَّتِهَا، تَتَمَرَّغُونَ فِي زَهَوَاتِهَا، وَتَتَمَتَّعُونَ فِي لَذَّاتِهَا، وَتَتَقَلَّبُونَ فِي شَهَوَاتِهَا، وَتَتَلَوَّثُونَ بِتَبَعَاتِهَا، تَنْشُبُونَ بِمَخَالِبِ الْحِرْصِ عَنْ خَزَائِنِهَا، وَتَحْفُرُونَ بِمَعَاوِلِ الطَّمَعِ فِي مَعَادِنِهَا، وَتَبْنُونَ بِالْغَفْلَةِ فِي أَمَاكِنِهَا، وَتُحَصِّنُونَ بِالْجَهْلِ فِي مَسَاكِنِهَا تُرِيدُونَ أَنْ تُجَاوِرُوا اللَّهَ فِي دَارِهِ، وَتَحُطُّوا رِحَالَكُمْ بِقِرْبَةٍ بَيْنَ أَوْلِيَائِهِ، وَأَصْفِيَائِهِ، وَأَهْلِ وِلايَتِهِ، وَأَنْتُمْ غَرْقَى فِي بِحَارِ الدُّنْيَا حَيَارَى تَرْتَعُونَ فِي زَهَوَاتِهَا، وَتَتَمَتَّعُونَ فِي لَذَّاتِهَا، وَتَتَنَافَسُونَ فِي غَمَرَاتِهَا فَمِنْ جَمْعِهَا مَا تَشْبَعُونَ، وَمِنَ التَّنَافُسِ فِيهَا مَا تَمَلُّونَ، كَذَبْتُمْ وَاللَّهِ أَنْفُسَكُمْ وَغَرَّتْكُمْ، وَمَنَّتْكُمُ الأَمَانِيُّ، وعظتكُمْ بِالتَّوَانِي حَتَّى لا تُعْطُوا الْيَقِينَ مِنْ قُلُوبِكُمْ، وَالصِّدْقَ مِنْ نِيَّاتِكُمْ، وَتَتَنَصَّلُونَ إِلَيْهِ مِنْ مَسَاوِئِ ذُنُوبِكُمْ، وَتَعْصُوهُ فِي بَقِيَّةِ أَعْمَارِكُمْ، أَمَّا سَمِعْتُمُ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ فِي مُحْكَمِ

---

[1] Nur Sur. 52

[2] Nahl Sur. 128

كِتَابِهِ: ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ ، لا تُنَالُ جَنَّتُهُ إلا بِطَاعَتِهِ، وَلا تَنَالُ وِلايَتُهُ إلا بِمَحَبَّتِهِ، وَلا تُنَالُ مَرْضَاتُهُ إلا بِتَرْكِ مَعْصِيَتِهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَعَدَّ الْمَغْفِرَةَ لِلأَوَّابِينَ، وَأَعَدَّ الرَّحْمَةَ لِلتَّوَّابِينَ، وَأَعَدَّ الْجَنَّةَ لِلْخَائِفِينَ، وَأَعَدَّ الْحُورَ لِلْمُطِيعِينَ، وَأَعَدَّ رُؤْيَتَهُ لِلْمُشْتَاقِينَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى﴾، مِنْ طَرِيقِ الْعَمَى إِلَى طَرِيقِ الْهُدَى "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Sevdiğinin nefret ettiğini sevmen, sevgi alameti değildir. Hoşlanmadığı şeyi sevmen, sevgi alametlerinden değildir. Mevlâmız dünyayı yerdi, ama biz övdük. O, dünyadan hoşlanmadı, ama biz dünyayı sevdik. O, dünyada zahid olmamızı, dünyaya rağbet etmememizi emretti, ama biz dünyayı tercih ettik ve dünyayı ele geçirmeye rağbet ettik. Rabbiniz, dünyanın harab olacağını size bildirdi, ama siz dünyayı onarmaya çalıştınız. Sizi dünyayı talep etmekten menetti, ama siz talep ettiniz. Mal biriktirmekten sizi korkutup uyardı, yine de biriktirdiniz. Dünyalık sizi bu aldatıcı şeylere çağırdı. Siz ise bu çağrıya hemen icabet ettiniz. Sizi dünyevi gururlarla aldattı. Size kuruntular aşıladı, siz de dünyevi emellere ve kuruntulara boyun eğip teslim oldunuz. Dünyanın süslü püslü şeyleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Lezzetleri içinde nimetlenip yaşadınız, şehvetleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Sorumluluklarına bulaştınız, hırs keseri ile dünya hazinelerini kırıp mal aşırdınız. Tamahkârlık kazmasıyla dünyevi şeylerin madenlerini kazıdınız. Gaflet içinde onun her yerinde binalar inşa ettiniz. Cahillikle yer yerini sağlamlaştırdınız ve böylece Allah'ın mülkünde kendisinin hakkına tecavüz ettiniz. Yüklerinizi evliyalarının, asfiyalarının ve dostlarının yakınına koyarken siz dünya denizlerine dalmış ve güzellikleriyle avunuyor, lezzetlerinden faydalanıyor, onu elde etmek için yarışıyor ve dünyalığı toplamaya doymuyorsunuz. Onu toplamak için yarışmaktan usanmıyorsunuz. Vallahi siz nefislerinizi yalanladınız, dünya sizi aldattı ve boş ümitlere kaptırdı. Kalplerinizden yakini, içinizden niyeti çıkarmak için telkinde bulundu. Allah'a günahlarınızdan başkasını takdim etmemeniz ve ömrünüzün kalan kısmında isyan etmeniz için telkinde bulundu. Allah'ın Kitab'ında şöyle buyurduğunu duymadınız mı; "**Yoksa, inanıp yararlı iş**

işleyenleri, yeryüzünde, bozguncular gibi mi tutarız? Yoksa, Allah'a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkanlar gibi mi tutarız?"[1] Allah'ın cennetine ancak itaatle, dostluğuna muhabbetle, rızasına isyanı terk etmekle ulaşılır. Allah mağfiretini günahı bırakanlara, rahmetini tövbe edenlere, cennetini kendisinden korkanlara, hurileri itaat edenlere ve rüyetini de onu özleyenlere hazırlamıştır. Allah şöyle buyurur: **"Doğrusu Ben, tövbe edeni, inanıp yararlı iş işleyerek doğru yola gireni bağışlarım."**[2] yani, tövbe edeni ve inanıp yararlı işler işleyeni ve sapıklıktan doğru yola girenleri bağışlarım.

(١١٤٤١)- [٢٤/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: كُنْتُ مَارًّا فِي بَعْضِ الْمُدُنِ فَرَأَيْتُ نَفْسَيْنِ مِنَ الزُّهَادِ، وَالسَّيَّاحِينَ فِي الأَرْضِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلآخَرِ: " يَا أَخِي مَا وَرِثَ أَهْلُ الْمَحَبَّةِ مِنْ مَحْبُوبِهِمْ؟ فَأَجَابَهُ الآخَرُ، وَرِثُوا النَّظَرَ بِنُورِ اللَّهِ تَعَالَى، وَالتَّعَطُّفَ عَلَى أَهْلِ مَعَاصِي اللَّهِ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ يَعْطِفُ عَلَى قَوْمٍ قَدْ خَالَفُوا مَحْبُوبَهُمْ؟ فَنَظَرَ إِلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: مَقَتَ أَعْمَالَهُمْ وَعَطَفَ عَلَيْهِمْ لِيَرُدَّهُمْ بِالْمَوَاعِظِ عَنْ فِعَالِهِمْ، وَأَشْفَقَ عَلَى أَبْدَانِهِمْ مِنَ النَّارِ، لا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَقًّا حَتَّى يَرْضَى لِلنَّاسِ مَا يَرْضَى لِنَفْسِهِ، ثُمَّ غَابُوا فَلَمْ أَرَهُمْ "

İbrâhîm b. Edhem bildiriyor: Şehirlerden birine uğradığımda, zahit ve seyyah olan iki kişinin yerde oturmakta olduğunu gördüm. Biri, diğerine: "Kardeşim! Sevenler, sevdiklerinden ne elde ettiler?" diye sorunca, diğeri şöyle cevap verdi: "Allah'ın nuruyla bakmayı ve Allah'a isyan edenlere merhamet etmeyi elde ettiler."

Ben: "Kişi, sevdiğine muhalefet edenlere nasıl merhamet eder?" diye sorunca ise bana bakıp şöyle karşılık verdi: "Amellerini sevmez ve nasihatle onları yaptıklarından vazgeçirmek için onlara şefkat gösterir. Bedenlerinin ateşte yanmasına acır. Mümin, kendisi için istediğini diğer insanlar için de

---

[1] Sâd Sur. 28

[2] Tâha Sur. 82

istemedikçe gerçek mümin olamaz." Sonra kayboldular ve onları bir daha göremedim.

(١١٤٤٢)- [٢٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُفِيدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: خَرَجْتُ أُرِيدُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَلَقِيتُ سَبْعَةَ نَفَرٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِمْ، وَقُلْتُ: أَفِيدُونِي شَيْئًا لَعَلَّ اللَّهَ يَنْفَعُنِي بِهِ، فَقَالُوا لِي: " انْظُرْ كُلَّ قَاطِعٍ يَقْطَعُكَ عَنِ اللَّهِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ فَاقْطَعْهُ، فَقُلْتُ: زِيدُونِي رَحِمَكُمُ اللَّهُ، قَالُوا: انْظُرْ أَلا تَرْجُو أَحَدًا غَيْرَ اللَّهِ وَلا تَخَافُ غَيْرَهُ، فَقُلْتُ: زِيدُونِي رَحِمَكُمُ اللَّهُ، قَالُوا: انْظُرْ كُلَّ مَنْ يُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَكُلَّ مَنْ يُبْغِضُهُ فَابْغَضْهُ، قُلْتُ: زِيدُونِي رَحِمَكُمُ اللَّهُ، قَالُوا: عَلَيْكَ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ، وَالْبُكَاءِ فِي الْخَلَوَاتِ، وَالتَّوَاضُعِ، وَالْخُضُوعِ لَهُ حَيْثُ كُنْتَ، وَالرَّحْمَةِ لِلْمُسْلِمِينَ وَالنُّصْحِ لَهُمْ، فَقُلْتُ لَهُمْ: زِيدُونِي رَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَقَالُوا: اللَّهُمَّ حُلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ هَذَا الَّذِي شَغَلَنَا عَنْكَ مَا كَفَاهُ هَذَا كُلَّهُ؟ فَلا أَدْرِي السَّمَاءُ رَفَعَتْهُمْ، أَمِ الأَرْضُ ابْتَلَعَتْهُمْ، فَلَمْ أَرَهُمْ، وَنَفَعَنِي اللَّهُ بِهِمْ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Beytülmakdis'e gitmek için yola çıktım. Yolda yedi kişilik bir gruba rastlayıp selam verdim ve: "Bana öğüt verir misiniz? Belki Allah beni bu öğütle faydalandırır" dedim.

Bana: "Dünya ve âhiret işlerinden, seni Allah'tan alıkoyacak her şeyi terk et" dediler.

Ben: "Allah size merhametiyle muamele etsin. Öğüdünüzü arttırın" deyince, şöyle dediler: "Allah'tan başkasını isteme ve Ondan başkasından korkma."

Ben: "Allah size merhametiyle muamele etsin. Öğüdünüzü arttırın" deyince, şöyle dediler: "Allah'ın sevdiği herkesi sev, buğzettiği herkese buğzet."

Ben: "Allah size merhametiyle muamele etsin. Öğüdünüzü arttırın" deyince, şöyle dediler: "Çokça dua et ve yalvar. Yalnız kaldığın zamanlarda ağla, nerede olursan Ona karşı mütevazı ol ve boyun eğ. Müslümanlara merhametli ol ve onlara öğüt ver."

Ben: "Allah size merhametiyle muamele etsin. Öğüdünüzü arttırın"

deyince, şöyle dediler: "Allahım! Bizi Senden alıkoyan şu adamla aramızı ayır. Bütün bu nasihatler kendisine yetmedi." Adamlar bir anda yok oldular. Göğe mi yükseldiler, yoksa yer mi onları yuttu bilmiyorum. Onları bir daha göremedim. Ama Allah öğütlerini bana faydalı kıldı.

(١١٤٤٣)- [٢٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ عَلِيٍّ التَّمِيمِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ ذَلِيلِ بْنِ سَابِقٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ السِّنْدِيُّ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ: " خَرَجَ رَجُلٌ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، فَاسْتَقْبَلَ حَجَرًا فَإِذَا فِيهِ: اقْلِبْنِي تَعْتَبِرْ، فَبَقِيَ الرَّجُلُ لا يَدْرِي مَا يَصْنَعُ بِهِ، فَمَضَى، ثُمَّ رَجَعَ، فَقَلَبَهُ فَإِذَا هُوَ مَنْقُورٌ أَنْتَ لا تَعْمَلُ بِمَا تَعْلَمُ فَكَيْفَ تَطْلُبُ عِلْمَ مَالا تَعْلَمُ، قَالَ: فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ إِلَى مَنْزِلِهِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Bir adam ilim taleb etmek için yola çıkınca bir taşla karşılaştı. Taşın üzerinde: "Beni çevir, ibret alırsın" yazılıydı. Adam ne yapacağını bilmeden bir müddet durduktan sonra yoluna devam etti. Sonra dönüp taşı çevirince, üzerinde şöyle yazılı olduğunu gördü: "Sen bildiğin şeyle amel etmediğin halde nasıl bilmediğin şeyi taleb edersin." Bunun üzerine adam evine döndü.

(١١٤٤٤)- [٢٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " إِنَّكَ إِذَا آدَمْتَ النَّظَرَ فِي مِرْآةِ التَّوْبَةِ، بَانَ لَكَ شَيْنُ قُبْحِ الْمَعْصِيَةِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Eğer devamlı tövbe aynasına bakarsan, günahın çirkinliğini açıkça görürsün.

(١١٤٤٥)- [٢٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا مَكِينُ بْنُ عُبَيْدٍ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنِي الْمُتَوَكِّلُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " الزُّهْدُ ثَلاثَةُ أَصْنَافٍ: فَزُهْدٌ فَرْضٌ، وَزُهْدٌ فَضْلٌ، وَزُهْدٌ سَلامَةٌ، فَالْفَرْضُ: الزُّهْدُ فِي الْحَرَامِ، وَالْفَضْلُ: الزُّهْدُ فِي الْحَلالِ، وَالسَّلامَةُ: الزُّهْدُ فِي الشُّبُهَاتِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Zühd; farz olan zühd, faziletli olan zühd ve selamet için zühd olmak üzere üç çeşittir. Farz olan zühd, haramlardan uzak durmakla olur. Faziletli olan zühd, helal olan şeylerden (nimetlerden) uzak durmakla olur. Selamet için olan zühd ise şüpheli şeylerden uzak durmakla olur."

(١١٤٤٦)- [٢٦/٨] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُونُسَ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَى إِبْلِيسَ مِنَ الْعَالِمِ الْحَلِيمِ، إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِعِلْمٍ، وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ بِحِلْمٍ "

İbrâhim b. Edhem bildiriyor: Denilirdi ki: "İblis'e, hilim sahibi bir âlimden daha fazla zahmet veren hiç bir şey yoktur. Zira âlim konuşunca ilimle konuşur, susunca da hilimle susar."

(١١٤٤٧)- [٢٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جِنَانٍ، ثنا بَقِيَّةُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، قَالَ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَى إِبْلِيسَ مِنْ عَالِمٍ حَلِيمٍ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِعِلْمٍ، وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ بِحِلْمٍ، وَقَالَ إِبْلِيسُ: لَسُكُوتُهُ أَشَدُّ مِنْ كَلامِهِ "، ثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ النَّيْسَابُورِيُّ ، ثنا جَدِّي، ثنا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، مِثْلَهُ

İbrâhîm b. Edhem İbn Aclân'ın şöyle dediğini bildirir: "Hiçbir şey, konuştuğu zaman bilerek konuşan, susunca da hilimle susan ilim sahibi kişi kadar İblis'i zorlamaz. İblis: «Bu kişinin susması konuşmasından daha ağırdır» der." Bu hadis başka bir kanalla İbn Aclân'dan nakledilmiştir.

(١١٤٤٨)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحِمْصِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، قَالَ: " مَنْ حَمَلَ شَأْنَ الْعُلَمَاءِ حَمَلَ شَرًّا كَبِيرًا "، ثنا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ عُمَرَ، ثنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ زِيَادٍ، ثنا عَبَّاسُ الدُّورِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الأَسْوَدِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِيسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، مِثْلَهُ

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Âlimin (kötü sıfatını) taşıyan kişi, büyük bir kötülük taşıyor demektir."

(١١٤٤٩)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ دَيْمَهْرٍ.ح وثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيُّ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ.ح وثنا أَبُو

مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، قَالا: ثنا بِشْرُ بْنُ الْمُنْذِرِ أَبُو الْمُنْذِرِ قَاضِي الْمَصِيصَةِ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ وَكَانَ مُتَدَرِّعًا عَبَاءَةً، قَدِ اسْوَدَّ لَوْ نَفَخَتْهُ الرِّيحُ لَسَقَطَ، فَقِيلَ لَهُ: أَلا حَفِظْتَ كَمَا حَفِظَ أَصْحَابُكَ، قَالَ: " كَانَ هَمِّي هَدْيَ الْعُلَمَاءِ وَآدَابَهُمْ "، لَفْظُ الْغِطْرِيفِيُّ، وَقَالَ الْحَلَبِيُّ: مَا لَكَ لا تُحَدِّثُ فَإِنَّ أَصْحَابَكَ وَنُظَرَاءَكَ قَدْ سَمِعُوا، وَالْبَاقِي مِثْلُهُ

Massîsa kadısı Ebu'l-Münzir Bişr b. el-Münzir der ki: İbrâhîm b. Edhem ile beraber gazaya katıldık, İbrâhîm siyah bir aba giymişti ve (güneşten) kararmıştı. (O kadar zayıftı ki) rüzgar esse onu devirirdi. Kendisine: "Arkadaşlarının korunduğu gibi sen de korunsan" denilince, "Benim tek derdim âlimlerin yolu üzere olmaktır" karşılığını verdi.

(١١٤٥٠)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا بَنَانُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ يَمَانٍ، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَذَكَرَ سُفْيَانَ، فَقَالَ: " قَدْ سَمِعْنَا كَمَا سَمِعَ فَلَوْ شَاءَ سَكَتَ كَمَا سَكَتْنَا "

İbrâhîm b. Edhem Süfyân'dan bahsedip: "Onun işittiği gibi biz de işittik, eğer isteseydi o da bizim sustuğumuz gibi susardı" demiştir.

(١١٤٥١)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلانِيُّ، حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " مَا يَمْنَعُنِي مِنْ طَلَبِ الْعِلْمِ أَنِّي لا أَعْلَمُ مَا فِيهِ مِنَ الفَضْلِ، وَلَكِنْ أَكْرَهُ أَنْ أَطْلُبَهُ مَعَ مَنْ لا يَعْرِفُ حَقَّهُ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Beni ilim taleb etmekten alıkoyan şey, onun faziletini bilmemem değildir. Onu hakkını veremeyecek kişilerle öğrenmeyi istemiyorum.

(١١٤٥٢)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ مُكْرَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ مِهْرَانَ الطَّرَسُوسِيُّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يُوسُفَ، يَقُولُ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِذَا سُئِلَ عَنِ الْعِلْمِ، جَاءَ بِالأَدَبِ "

Ebû Yûsuf der ki: İbrâhîm b. Edhem'e ilim sorulunca, edebden bahsederdi.

(١١٤٥٣)- [٢٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ الطِّهْرَانِيُّ، ثنا أَبُو نَشِيطٍ مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَذْكُرُ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، قَالَ: " كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِذَا جَلَسَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ يَتَحَرَّزُ مِنَ الْكَلامِ "، قَالَ بِشْرُ بْنُ عَوْفٍ: وَاللَّهِ فَضْلُهُ

Yahya b. Yemân der ki: Süfyân es-Sevrî, İbrâhîm b. Edhem'i yanında oturunca konuşmaktan kaçınırdı. Bişr b. Avf: "Vallahi; bu onun faziletini gösterir" demiştir.

(١١٤٥٤)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: قُلْتُ لِبِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ: إِنِّي أُحِبُّ أَسْلُكُ طَرِيقَ ابْنَ أَدْهَمَ، فَقَالَ: لا تَقْوَى، قُلْتُ: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: " لِأَنَّ إِبْرَاهِيمَ عَمِلَ وَلَمْ يَقُلْ، وَأَنْتَ قُلْتَ وَلَمْ تَعْمَلْ "

Muhammed b. İshâk, babasından bildiriyor: Bişr b. el-Hâris'e: "İbrâhîm b. Edhem'in yolundan gitmek istiyorum" deyince: "Buna gücün yetmez" karşılığını verdi. Ben: "Neden?" diye sorunca: "Çünkü İbrâhîm söylemeden amel etmiştir. Sen ise yapmadan söylüyorsun" cevabını verdi.

(١١٤٥٥)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا أَبُو الطَّاهِرِ، ثنا أَشْعَثُ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ مَنْ ظَفِرَ فِي الْجِهَادِ بِنُقْطَةٍ فَكَأَنَّمَا أَعَانَ عَلَى هَدْمِ جَمِيعِ التَّوْحِيدِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Cihadda, küçücük bir parça (ganimetten) bir mala bile el atan tevhidin tamamının yıkılmasına yardım etmiş gibidir."

(١١٤٥٦)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ الْوَاسِطِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَاضِي، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادِ بْنِ الْجَرَّاحِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِإِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ: قَصَدْتُكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ مِنْ خُرَاسَانَ لأَصْحَبَكَ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: " عَلَى أَنْ أَكُونَ بِمَالِكَ أَحَقُّ بِهِ مِنْكَ، قَالَ: لا، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: قَدْ صَدَقْتَنِي فَنِعْمَ الصَّاحِبُ أَنْتَ "

Revvâd b. el-Cerrâh bildiriyor: Adamın biri İbrâhim b. Edhem'e: "Ey Ebû İshâk! Seninle dost olmak için Horasan'dan buraya kadar geldim!"

dedi. İbrâhim adama: "Malında beni senden daha fazla hak sahibi yaparsan seninle dost olurum" deyince, adam: "Hayır, olmaz!" karşılığım verdi. Bunun üzerine İbrâhim adama: "Samimi davrandığın için bana çok güzel bir dost olacaksın!" dedi.

(١١٤٥٧)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: أُحِبُّ أَنْ أُسَافِرَ مَعَكَ، قَالَ: " عَلَى أَنْ أَكُونَ أَمْلَكُ بِشَيْئِكَ مِنْكَ، فَقَالَ: لا، قَالَ: أَعْجَبَنِي صِدْقُكَ "

Yûsuf b. Esbât bildiriyor: Bir adam İbrâhîm b. Edhem'e: "Seninle yolculuğa çıkmak istiyorum" deyince: "Malında beni senden daha fazla hak sahibi yaparsan olur" karşılığını verdi. Adam: "Hayır, olmaz!" deyince, İbrâhîm: "Samimi davranman hoşuma gitti!" dedi

(١١٤٥٨)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، حَدَّثَنِي عَسْكَرُ بْنُ الْحُصَيْنِ السَّايِحُ، قَالَ: رُئِيَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ وَعَلَيْهِ جُبَّةُ فَرْوٍ مَقْلُوبَةٌ، مُسْتَلْقِيًا فِي أَصْلِ جَبَلٍ رَافِعًا رِجْلَيْهِ عَلَى الْجَبَلِ، وَهُوَ يَقُولُ: " طَلَبَ الْمُلُوكُ الرَّاحَةَ فَأَخْطَئُوا الطَّرِيقَ "

Asker b. el-Husayn es-Sâih der ki: Bir yaz günü İbrâhîm b. Edhem, üzerinde ters çevrilmiş deriden yapılmış bir cübbeyle görüldü. Dağın eteğinde, ayaklarını dağa doğru çevirip uzanmış halde şöyle diyordu: "Krallar rahatlığı istediler, ancak yanlış yola gittiler."

(١١٤٥٩)- [٢٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ضُرَيْسٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " كُنَّا إِذَا سَمِعْنَا بِالشَّابِّ يَتَكَلَّمُ فِي الْمَجْلِسِ، أَيِسْنَا مِنْ خَيْرِهِ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "(Yaşlıların bulunduğu bir) mecliste bir gencin konuştuğunu gördüğümüzde artık onun hayrından umudumuzu keserdik."

(١١٤٦٠)- [٢٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، ثنا أَبُو الأَحْوَصِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْعَلاءِ، ثنا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ

بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " كُنَّا إِذَا رَأَيْنَا الْحَدَثَ يَتَكَلَّمُ مَعَ الْكِبَارِ أَيِسْنَا مِنْ خَلاقِهِ، وَمَنْ كُلِّ خَيْرٍ عِنْدَهُ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: “Bir gencin büyüklerle konuştuğunu gördüğümüzde, onun ahlakından ve hayrından ümidimizi keserdik.”

(١١٤٦١)- [٢٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بَقِيَّةَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " تَعَلَّمْتُ الْمَعْرِفَةَ مِنْ رَاهِبٍ يُقَالُ لَهُ: أَبَا سَمْعَانَ، دَخَلْتُ عَلَيْهِ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا سَمْعَانَ مُنْذُ كَمْ أَنْتَ فِي صَوْمَعَتِكَ هَذِهِ؟ قَالَ: مُنْذُ سَبْعِينَ سَنَةً، قُلْتُ: فَمَا طَعَامُكَ؟ قَالَ: يَا حَنِيفِيُّ فَمَا دَعَاكَ إِلَى هَذَا؟ قُلْتُ: أَحْبَبْتُ أَنْ أَعْلَمَ، قَالَ: فِي كُلِّ لَيْلَةٍ حِمِّصَةٌ، قُلْتُ: فَمَا الَّذِي يُهَيِّجُ مِنْ قَلْبِكَ حَتَّى تَكْفِيَهُ هَذِهِ الْحِمِّصَةُ؟ قَالَ: تَرَى الدَّيْرَ بِحِذَائِكَ، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّهُمْ يَأْتُونِي فِي كُلِّ سَنَةٍ يَوْمًا وَاحِدًا فَيُزَيِّنُونَ صَوْمَعَتِي، وَيَطُوفُونَ حَوَالَيْهَا، وَيُعَظِّمُونِي بِذَلِكَ، فَكُلَّمَا تَثَاقَلَتْ نَفْسِي عَنِ الْعِبَادَةِ، ذَكَّرْتُهَا تِلْكَ السَّاعَةَ وَأَنَا احْتَمَلَ جَهْدَ سَنَةٍ لِعِزِّ سَاعَةٍ، فَاحْتَمِلْ يَا حَنِيفِيُّ جَهْدَ سَاعَةٍ لِعِزِّ الأَبَدِ، فَوَقَرَ فِي قَلْبِي الْمَعْرِفَةِ، فَقَالَ: حَسْبُكَ أَوْ أَزِيدُكَ، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: انْزِلْ عَنِ الصَّوْمَعَةِ، فَنَزَلْتُ فَأَدْلَى لِي رَكْوَةً فِيهَا عِشْرُونَ حِمِّصَةً، فَقَالَ لِي: ادْخُلِ الدَّيْرَ فَقَدْ رَأَوْا مَا أَدْلَيْتُ إِلَيْكَ، فَلَمَّا دَخَلْتُ الدَّيْرَ اجْتَمَعَتِ النَّصَارَى، فَقَالُوا: يَا حَنِيفِيُّ مَا الَّذِي أَدْلَى إِلَيْكَ الشَّيْخُ؟ قُلْتُ: مِنْ قُوتِهِ، قَالُوا: وَمَا تَصْنَعُ بِهِ؟ نَحْنُ أَحَقُّ بِهِ، قَالُوا: سَاوِمْ، قُلْتُ: عِشْرِينَ دِينَارًا فَأَعْطَوْنِي عِشْرِينَ دِينَارًا، فَرَجَعْتُ إِلَى الشَّيْخِ، فَقَالَ: يَا حَنِيفِيُّ مَا الَّذِي صَنَعْتَ، قُلْتُ: بِعْتُهُ، قَالَ: بِكَمْ، قُلْتُ: بِعِشْرِينَ دِينَارًا، قَالَ: أَخْطَأْتُ، لَوْ سَاوَمْتَهُمْ عِشْرِينَ أَلْفًا لأَعْطَوْكَ، هَذَا عِزَّ مِنْ لا يَعْبُدَهُ، فَانْظُرْ كَيْفَ يَكُونُ عِزُ مَنْ يَعْبُدُهُ، يَا حَنِيفِيُّ، أَقْبِلْ عَلَى رَبِّكَ وَدَعِ الذَّهَابَ وَالْجِيئَةَ "

Bakiyye b. el-Velîd bildiriyor: İbrâhim b. Edhem'in şöyle dediğini işittim: Mârifeti, Ebû Sem'ân adında bir rahipten öğrendim. Kilisedeyken yanma girdim ve: “Ey Ebû Sem'ân! Ne zamandan beri bu kilisenin içindesin?” diye sordum. “Yetmiş yıldır buradayım” karşılığını verdi. Ona: “Neler yiyorsun?” dedim. Bana: “Ey Hanîfî! Bunu neden soruyorsun?” diye sordu. Ona: “Öğrenmek istedim” karşılığım verdiğimde: “Her gece bir

nohut tanesi yiyorum" dedi. Ona: "Kalbinde nasıl bir coşku var ki bir nohut tanesi senin için yeterli oluyor?" diye sordum. Bana: "Şu yan taraftaki köyü görüyor musun?" dedi. "Evet!" karşılığını verdiğimde şöyle dedi: "İşte onlar yılda bir defa buraya gelirler. Kiliseyi süsleyip etrafında gezinirler. Bundan dolayı da bana çok büyük bir değer verirler. Nefsim de ibadet konusunda isteksiz davrandığı zaman ona köylülerin geldiği anları hatırlatıyorum. İşte bana bir anlık verecekleri değer için de bir yıllık sıkıntıya katlanıyorum. Ey Hanîfî! Sen de sonsuz bir izzet için kısa süren sıkıntıya katlan!" Bu sözleriyle de kalbime mârifeti düşürdü. Sonra bana: "Bu sana yeterli mi, yoksa daha mı anlatayım?" diye sorunca, ben: "Yeterlidir" karşılığını verdim. Bana: "O zaman kiliseden in!" deyince, indim. İndikten sonra yukardan bir sepet içinde bana yirmi nohut tanesi uzattı ve: "O köye git, zira sana sepetle bir şeyler verdiğimi gördüler" dedi.

Köye girdiğimde Hıristiyanlar etrafımda toplandılar ve: "Ey Hanîfî! O ihtiyar sana ne verdi?" diye sordular. Onlara: "Bana yemeğinden verdi" dedim. Bana: "Sen o yemeği ne yapacaksın ki? Biz o yemekte senden daha fazla hak sahibiyiz. Onu bize sat!" dediler. Onlara: "Yirmi dinara satarım" dediğimde, bana yirmi dinar verip sepeti aldılar. Oradan ayrılıp tekrar rahibin yanına döndüm. Bana: "Ey Hanîfî! Ne oldu?" diye sorunca: "Verdiklerini sattım" dedim. Bana: "Kaça sattın?" diye sorunca: "Yirmi dinara sattım" karşılığını verdim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: "Yanlış yapmışsın! Şayet yirmi bin dinar isteseydin yine sana verirlerdi. İşte Allah'a ibadet etmeyen kişinin değeri böyledir. Peki, O'na ibadet edenin değeri artık nasıl olur? Ey Hanîfî! Sen de Allah'a yönel ve gelip gitmelerden vazgeç!"

(١١٤٦٢)- [٢٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ الشَّامِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بَقِيَّةَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " مَرَرْتُ بِرَاهِبٍ فِي صَوْمَعَتِهِ، وَالصَّومَعَةُ عَلَى عَمُودٍ، وَالْعَمُودُ عَلَى قُلَّةِ جَبَلٍ كُلَّمَا عَصَفَتِ الرِّيحِ تَمَايَلَتِ الصَّوْمَعَةُ، فَنَادَيْتُهُ، قُلْتُ: يَا رَاهِبُ فَلَمْ يُجِبْنِي، ثُمَّ نَادَيْتُهُ فَلَمْ يُجِبْنِي، فَقُلْتُ فِي الثَّالِثَةِ: بِالَّذِي حَبَسَكَ فِي صَوْمَعَتِكَ إِلا أَجَبْتَنِي، فَأَخْرَجَ رَأْسَهُ مِنْ صَوْمَعَتِهِ، فَقَالَ: لَمْ تَنُوحْ؟ سَمَّيْتَنِي

بِاسْمٍ لَمْ أَكُنْ لَهُ بِأَهْلٍ، قُلْتَ: يَا رَاهِبُ، وَلَسْتُ بِرَاهِبٍ، إِنَّمَا الرَّاهِبُ مَنْ رَهِبَ مِنْ رَبِّهِ،
قُلْتُ: فَمَا أَنْتَ؟ قَالَ: سَجَّانٌ سَجَنْتُ سَبْعًا مِنَ السِّبَاعِ، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: لِسَانِي سَبْعٌ
ضَارٌّ إِنْ سَيَّبْتُهُ مَزَّقَ النَّاسَ، يَا حَنِيفِيُّ، إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا صُمًّا سُمْعًا، وَبُكْمًا نُطْقًا، وَعُمْيًا
بَصَرًا، سَلَكُوا خِلالَ دَارِ الظَّالِمِينَ، واسْتَوْحَشُوا مُؤَانَسَةَ الْجَاهِلِينَ، وَشَابُوا ثَمَرَةَ الْعِلْمِ بِنُورِ
الأَخْلاصِ، وَقَلَعُوا بِرِيحِ الْيَقِينِ، حَتَّى أُرْسُوا بِشَطِّ نُورِ الأَخْلاصِ، هُمْ وَاللَّهِ عَبَّادٌ كَحَّلُوا
أَعْيُنَهُمْ بِسَهَرِ اللَّيْلِ فَلَوْ رَأَيْتَهُمْ فِي لَيْلِهِمْ وَقَدْ نَامَتْ عُيونُ الْخَلْقِ وَهُمْ قِيَامٌ عَلَى أَطْوَاقِهِمْ
يُنَاجُونَ مَنْ لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلا نَوْمٌ، يَا حَنِيفِيُّ، عَلَيْكَ بِطَرِيقِهِمْ، قُلْتُ: عَلَى الإِسْلامِ أَنْتَ؟
قَالَ: مَا أَعْرِفُ غَيْرَ الإِسْلامِ دَيْنًا، وَلَكِنْ عَهْدَ إِلَيْنَا الْمَسِيحُ عَلَيْهِ السَّلامُ، وَوَصَفَ لَنَا آخِرَ
زَمَانِكُمْ، فَخَلَّيْتُ الدُّنْيَا، وَإِنَّ دِينَكَ جَدِيدٌ وَإِنْ خَلِقَ، قَالَ بَقِيَّةُ: فَمَا أَتَى عَلَى إِبْرَاهِيمَ شَهْرٌ
حَتَّى هَرَبَ مِنَ النَّاسِ "

İbrâhîm b. Edhem anlatıyor: Manastırdaki bir rahibe uğradım. Manastır, bir dağın tepesinde olan bir direğin üzerine yapılmış, rüzgar esince manastır sağa sola sallanıyordu. Ona: "Ey rahip!" diye seslendim, ama cevap vermedi. Bir daha seslendim, cevap vermeyince, üçüncü defada: "Seni manastırda hapseden hakkı için cevap ver" dedim. Bunun üzerine manastırdan başını çıkarıp: "Neden bağırıyorsun? Beni layık olmadığım şeyle adlandırdın. Rahip olmadığım halde bana: "Ey rahip!" dedin. Rahip, Rabbinden sakınandır" dedi. Ben: "Sen nesin?" diye sorunca: "Yedi aslanı hapseden zindancıyım" karşılığını verdi. Ben: "O nedir?" diye sorunca ise şöyle cevap verdi: "Dilim; serbest bıraktığım zaman insanları parçalayan tehlikeli bir hayvandır. Ey Hanîfî! Allah'ın öyle kulları vardır ki; dilsiz konuşurlar, sağırken duyarlar, kör oldukları halde görürler. Zâlimlerin memleketinde yaşarlar, cahillerle muhabbet etmeyi özlerler. İlmin meyvesini ihlas nuruyla ağartırlar. Yakîn rüzgarıyla giderler. Sonunda ihlas nurunun sahilinde yerleşirler. Vallahi onlar öyle kullarıdır ki; gece uykusuzluğuyla gözlerine sürme çektiler. İnsanlar uyuduktan sonra onları geceleri, ayaklarının üzerinde göreceksin, dalgınlığın ve uykunun almadığı Zata yakarırlar. Ey Hanîfî! Onların yolunu tut!"

Ona "Sen müslüman mısın?" dediğimde şöyle dedi; "İslam'dan başka bir din tanımıyorum. Fakat Hz. Mesih bizden söz aldı ve bize sizin son zamanlarınızı tarif etti. Ben dünyayı boş verdim. Senin dinin yıpranmış olsa da yenidir."

Bakiyye ekledi: "Bir ay geçmeden İbrâhîm insanlardan kaçtı."

(١١٤٦٣)- [٨/٣٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عِيسَى بْنُ يُوسُفَ الشِّكْلِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْعَابِدُ، قَالَ: قَالَ أَبُو يُوسُفَ الْفُولِيُّ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " لَقِيتُ عَابِدًا مِنَ الْعُبَّادِ قِيلَ إِنَّهُ لا يَنَامُ اللَّيْلَ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ لا تَنَامُ؟ فَقَالَ لِي: مَنَعَتْنِي عَجَائِبُ الْقُرْآنِ أَنْ أَنَامَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Geceleri hiç uyumadığı söylenen bir âbidle karşılaşınca: "Neden uyumuyorsun?" diye sordum. Bana: "Kur'ân'daki hayret verici şeyler uyumama engel oldu" cevabını verdi.

(١١٤٦٤)- [٨/٣٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاوُدَ، يَقُولُ: لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ بْنُ أَدْهَمَ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ، فَأَجَابَنِي، فَذَهَبْتُ أَدْخَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " حَسْبُكَ يَكْفِيكَ مَا اكْتَفَيْنَا بِهِ "

Abdullah b. Dâvud der ki: İbrâhîm b. Edhem ile karşılaşınca ona bir şey sordum. Cevap verince yanına girmek istedim ama: "Dur! Bizim yetindiğimiz şey sana da yeter" dedi.

(١١٤٦٥)- [٨/٣٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: كَانَ رَجُلٌ يجَالِسُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، فَاغْتَابَ عِنْدَهُ رَجُلا، فَقَالَ: لا تَفْعَلْ، وَنَهَاهُ فَعَادَ، فَقَالَ لَهُ: اذْهَبْ وَصَاحَ بِهِ، ثُمَّ قَالَ: عَجِبْتُ لَنَا كَيْفَ نُمْطَرُ، ثُمَّ قَالَ بِشْرٌ: وَأَعْجَبُ أَمَا أَنَّهُ إِنَّمَا احْتُبِسَ الْمَطَرُ لِمَا تَعْلَمُونَ "

Muhammed b. el-Müsennâ bildiriyor: Bişr b. el-Hâris'in şöyle dediğini işittim: "İbrâhim b. Edhem'in meclisinde devamlı bulunan bir adam vardı. Bir defasında bu adam İbrâhim'in huzurunda başka birinin gıybetini yapınca, İbrâhim ona: «Bunu yapma!» diye uyardı. Adam aynı şeyi bir daha

yapınca bu kez İbrâhim bağırarak adama: "Buradan git!" diye çıkıştı ve ardından şöyle dedi: "Hayret ediyorum hâlâ nasıl yağmur gönderilir bize!" Sonrasında Bişr şöyle dedi: "Ben de şaşırıyorum; zira sizin bildiğiniz şeylerden dolayı artık yağmurlar inmez oldu!"

(١١٤٦٦)- [٣١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا مُحَمَّدُ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمَهْدِيِّ، يَقُولُ: لَقِيَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ " فَتَسَامَرَا لَيْلَتَهُمَا حَتَّى أَصْبَحَا "

İbnu'l-Mehdî der ki: Süfyân es-Sevrî, İbrâhîm b. Edhem ile karşılaşınca, o gece sabaha kadar sohbet ettiler.

(١١٤٦٧)- [٣١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا الْحَسَنُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ ضَمْرَةَ، إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ مَرَّ بِأَخٍ لَهُ كَانَ يَعْرِفُهُ بِالزُّهْدِ وَقَدِ اتَّخَذَ أَرْضًا وَغَرَسَ شَجَرًا، فَقَالَ: " مَا هَذَا؟ " قَالَ: أَصَبْنَاهُ رَخِيصًا، قَالَ: " فَمَا كَانَ يَمْنَعُكَ مِنَ الدُّنْيَا فِيمَا مَضَى إِلا غَلاؤُهَا "

Damra der ki: İbrâhim b. Edhem daha önce zühdüyle tanıdığı biriyle karşılaştı. Ancak bu kişi bir tarla satın alıp içinde ağaçlar da dikmişti. İbrâhim: "Bunlar da ne?" diye sorunca, adam: "Ucuz buldum ve aldım" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhim adama: "Yani daha önce dünyadan yüz çevirmen sadece pahalı olduğu için miydi?" dedi.

(١١٤٦٨)- [٣١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عِصَامُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ حَازِمٍ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ بِمَكَّةَ إِذَ لَقِيَهُ قَوْمٌ، قَالُوا: آجَرَكَ اللَّهُ مَاتَ أَبُوكَ، قَالَ: مَاتَ ! قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّا لِلَّهِ، وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالُوا: قَدْ أَوْصَى إِلَيْكَ وَقَدْ ضَجِرَ الْعَامِلُ جَمَعَ مَا خَلَفَ، قَالَ: فَسَبَقَهُمْ إِلَى الْبَلَدِ، فَأَتَى الْعَامِلَ، فَقَالَ: أَنَا ابْنُ الْمَيِّتِ، فَقَالَ: وَمَنْ يَعْلَمُ؟ قَالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَخَرَجَ يرِيدُ مَكَّةَ، فَقَالَ النَّاسُ لِلْعَامِلِ: هَذَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ لا تَكُونُ أَغْضَبْتَهُ فَيَدْعُو عَلَيْكَ، فَلَحِقَهُ، وَقَالَ: ارْجِعْ وَاجْعَلْنِي فِي حِلٍّ مَا عَرَفْتُكَ، قَالَ: قَدْ جَعَلْتُكَ فِي حَلٍّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقُولَ لِي، فَرَجَعَ وَأَنْفَذَ وَصَايَا أَبِيهِ، وَقَسَمَ نَصِيبَهُ عَلَى الْوَرَثَةِ، وَخَرَجَ رَاجِعًا إِلَى مَكَّةَ "

İsâ b. Hâzım bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem ile Mekke'deyken, bir topluluk yanına gelip: "Allah ecrini versin, baban vefat etti" dediler. İbrâhîm: "Öldü mü?" diye sorunca, onlar: "Evet" karşılığını verdiler. İbrâhîm b. Edhem: "Şüphesiz ki, Biz Allah'a aidiz ve Ona döneceğiz" dedi. Oradakiler: "Sana vasiyetlerde bulundu. Görevli memur da geride bıraktığı malları toplamakta sıkıntı çekiyor" dediler. İbrâhîm çarçabuk memleketine dönüp memurun yanına geldi ve: "Ben bu ölenin oğluyum" dedi. Memur: "Seni kim tanıyor?" diye sorunca, İbrâhîm: "Allah'ın selamı üzerine olsun deyip Mekke'ye doğru yola koyuldu. Etrafındakiler memura: "Bu, İbrâhîm b. Edhem'dir. Ona yetiş ve gazabına uğrama, sonra sana beddua eder" deyince, memur İbrâhîm'e yetişip: "Geri dön ve hakkını helal et. Seni tanıyamadım" dedi. İbrâhîm b. Edhem: "Sen bana söylemeden önce ben sana hakkımı helal etmiştim" dedi ve geri dönüp babasının vasiyetini yerine getirip kendi hissesini varisler arasında paylaştırdı ve Mekke'ye geri dönmek için yola çıktı.

(١١٤٦٩)- [٨/٣١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ.ح وثنا أَبُو ذَرٍّ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ يُوسُفَ الْوَرَّاقُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْعَبَّاسِ السَّجَلِيُّ.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالُوا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ طَالُوتَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَا صَدَقَ اللَّهَ عَبْدٌ أَحَبَّ الشُّهْرَةَ "

İbrâhîm b. Edhem: "Şöhreti seven kul, Allah'a karşı samimi olmamış olur" demiştir.

(١١٤٧٠)- [٨/٣١] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " أَطِبْ مَطْعَمَكَ وَلا عَلَيْكَ أَنْ لا تَقُومَ بِاللَّيْلِ وَتَصُومَ بِالنَّهَارِ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Yiyeceğin temiz ve helal olsun da varsın gece kıyamın, gündüz orucun olmasın."

(١١٤٧١)- [٣١/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَلْطِيُّ، قَالَ: كَانَ عَامَّةُ دُعَاءِ إِبْرَاهِيمَ: " اللَّهُمَّ انْقُلْنِي مِنْ ذُلِّ مَعْصِيَتِكَ إِلَى عِزِّ طَاعَتِكَ "

Ebû Abdillah el-Maltî der ki: İbrâhîm b. Edhem çoğu zaman şu duayı yapardı: "Allahım! Beni sana isyan etmenin zilletinden, itaat etmenin izzetine taşı."

(١١٤٧٢)- [٣٢/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، ثنا أَبُو ذَرٍّ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا عُمَرُ بْنُ مُدْرِكٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَمَّاسٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ الضَّبِّيُّ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " نِعْمَ الْقَوْمُ السُّؤَّالُ يَحْمِلُونَ زَادَنَا إِلَى الآخِرَةِ، يَجِيءُ إِلَى بَابِ أَحَدِكُمْ، فَيَقُولُ: هَلْ تُوَجِّهُونَ بِشَيْءٍ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Azığımızı âhirete taşıyan dilencilere ne mutlu! Bunlar sizden birinin kapısına gelir ve: «Bir şey yollayacak mısınız» derler."

(١١٤٧٣)- [٣٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَمَّاسٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: " نَعَمَ الْقَوْمُ السُّؤَّالُ يَحْمِلُونَ زَادَنَا إِلَى الآخِرَةَ يَجِيءُ إِلَى بَابِ أَحَدِكُمْ فَيَقُولُ: هَلْ تُوَجِّهُونَ بِشَيْءٍ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Azığımızı âhirete taşıyan dilencilere ne mutlu! Bunlar sizden birinin kapısına gelir ve: «Bir şey yollayacak mısınız?» derler."

(١١٤٧٤)- [٣٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّبُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ: قِيلَ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: " إِنَّ اللَّحْمَ غَلا، قَالَ: فَأَرْخِصُوهُ "، أَيْ: لا تَشْتَرُوهُ

İbrâhim b. Edhem'e: "Et çok pahalı!" denildiğinde: "O zaman (onu almayarak) ucuzlatın!" karşılığını verdi.

(١١٤٧٥)- [٣٢/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ الْوَاعِظُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْحَرْبِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ:

" وَاللَّهِ مَا الْحَيَاةُ بِثِقَةٍ فَيُرْجَى يَوْمُهَا، وَلا الْمَنِيَّةُ تَغْدِرُ فَيُؤْمَنُ غَدْرُهَا، فَفِيمَ التَّفْرِيطُ وَالتَّقْصِيرُ، وَالاتِّكَالُ وَالتَّأْخِيرُ، وَالإِبْطَاءُ ! وأَمْرُ اللَّهِ جَدٌّ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Vallahi hayat istenecek kadar güvenilir değildir. Arzunun da gadrinden emin olunamaz. O zaman bu haddi aşma, ameli ihmal etme, tevekkül edip amelden geri durma ve tembellik yapma nedir? Hâlbuki Allah'ın emri ciddidir.

(١١٤٧٦)- [٣٢/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِسُلَيْمَانَ بْنَ أَبِي سُلَيْمَانَ: بَلَغَنِي أَنَّهُمْ تَذَاكَرُوا طَيِّبَ الطَّعَامِ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " مَا أَحْسَبُ أَنْ يَكُونَ شَيْءٌ أَطْيَبَ مِنْ خُبْزٍ سُحِقَ بِزَيْتٍ "، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: كَانَ مَعَهُ أَدَاتَهُ يَعْنِي الْجُوعَ

Ahmed b. Ebi'l-Havârî bildiriyor: Süleymân b. Ebî Süleymân'a şöyle dedim: "Bana ulaştığına göre İbrâhim b. Edhem'in önünde bazıları hangi yemeklerin güzel olduğu konusunu tartışınca İbrâhim şöyle demiştir: "Parçalanmış ekmekle zeytinyağından daha güzel bir yemeğin olabileceğini sanmıyorum." Bunun üzerine Süleymân da bana: "İbrâhim açlığım hep yanında taşırdı" dedi.

(١١٤٧٧)- [٣٢/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَا بَالُنَا نَشْكُو فَقْرَنَا إِلَى مِثْلِنَا، وَلا نَطْلُبُ كَشْفَهُ مِنْ رَبِّنَا، نَكْلُفُهُ أَنَّ عَبْدًا أَحَبَّ عَبْدًا لِدُنْيَاهُ، وَنَسِيَ مَا فِي خَزَائِنِ مَوْلاهُ، قَالَ: وَنَظَرَ إِبْرَاهِيمُ إِلَى رَجُلٍ قَدْ أُصِيبَ بِمَالٍ وَمَتَاعٍ، وَوَقَعَ الْحَرِيقُ فِي دُكَّانِهِ، فَاشْتَدَّ جَزَعُهُ حَتَّى خُولِطَ فِي عَقْلِهِ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ الْمَالَ مَالُ اللَّهِ مَتَّعَكَ بِهِ إِذَا شَاءَ، وَأَخَذَهُ مِنْكَ إِذْ شَاءَ، فَاصْبِرْ لأَمْرِهِ وَلا تَجْزَعْ، فَإِنَّ مِنْ تَمَامِ شُكْرِ اللَّهِ عَلَى الْعَافِيَةِ الصَّبْرُ لَهُ عَلَى الْبَلِيَّةِ، وَمَنْ قَدَّمَ وَجَدَ، وَمَنْ أَخَّرَ فَقَدْ نَدِمَ،

قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ هَكَذَا كَثِيرًا: دَارُنَا أَمَامَنَا، وَحَيَاتُنَا بَعْدَ مَوْتِنَا، إِمَّا إِلَى جَنَّةٍ وَإِمَّا إِلَى نَارٍ، وَقَالَ: وَكُنْتُ يَوْمًا مِنَ الأَيَّامِ مَارًّا مَعَ إِبْرَاهِيمَ فِي صَحْرَاءَ، فَأَتَيْنَا عَلَى قَبْرٍ مُسْلِمٍ فَتَرَحَّمَ عَلَيْهِ وَبَكَى، فَقُلْتُ: قَبْرُ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا قَبْرُ حُمَيْدِ بْنِ جَابِرٍ أَمِيرِ هَذِهِ

الْمُدُنِ كُلِّهَا كَانَ غَرِقًا فِي بِحَارِ الدُّنْيَا، ثُمَّ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْهَا، واسْتَنْقَذَهُ وَلَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّهُ سُرَّ ذَاتَ يَوْمٍ بِشَيْءٍ مِنْ مَلاهِي مُلْكِهِ، وَدُنْيَاهُ، وَغُرُورِهِ، وَفِتْنَتِهِ، قَالَ: ثُمَّ نَامَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ مَعَ مَنْ يَخُصُّهُ مِنْ أَهْلِهِ، فَرَأَى رَجُلا وَاقِفًا عَلَى رَأْسِهِ بِيَدِهِ كِتَابٌ فَنَاوَلَهُ فَفَتَحَهُ، فَإِذَا فِيهِ كِتَابٌ بِالذَّهَبِ مَكْتُوبٌ: لا تُؤْثِرَنَّ فَانِيًا عَلَى بَاقٍ، وَلا تَغْتَرَّنَّ بِمُلْكِكَ، وَقُدْرَتِكَ، وَسُلْطَانِكَ، وَخَدَمِكَ، وَعَبِيدِكَ، وَلَذَّاتِكَ وَشَهَوَاتِكَ، فَإِنَّ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ جَسِيمٌ لَوْلا أَنَّهُ عَدِيمٌ وَهُوَ مَلَكٌ، لَوْلا أَنَّ مَا بَعْدَهُ هَلَكٌ وَهُوَ فَرَحٌ وَسُرُورٌ، لَوْلا أَنَّهُ لَهْوٌ وغُرُورٌ، وَهُوَ يَوْمٌ لَوْ كَانَ يُوثَقُ لَهُ بَعْدُ، فَسَارِعْ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ: ﴿وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ، فَانْتَبَهَ فَزِعًا، وَقَالَ: هَذَا تَنْبِيهٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَمَوْعِظَةٌ، فَخَرَجَ مِنْ مُلْكِهِ لا يَعْلَمُ بِهِ أَحَدٌ، وَقَصَدَ هَذَا الْجَبَلَ، فتعَبَّدَ فِيهِ، فَلَمَّا بَلَغَنِي قِصَّتُهُ وَحُدِّثْتُ بِأَمْرِهِ قَصَدْتُهُ، فَسَأَلْتُهُ، فَحَدَّثَنِي بِبَدْءِ أَمْرِهِ وَحَدَّثْتُهُ بِأَمْرِي، فَمَا زِلْتُ أَقْصِدُهُ حَتَّى مَاتَ وَدُفِنَ هَهُنَا، فَهَذَا قَبْرُهُ رَحِمَهُ اللَّهُ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Neden ihtiyacımızı bizim gibilere şikayet ediyoruz da bu durumdan bizi kurtarmasını Rabbimizden istemiyoruz. Kişi kulu dünyalığı sebebiyle sever de, mevlasının hazinesinde olanları unutur."

İbrâhim b. Edhem, dükkânında yangın çıkıp da tüm malları ve eşyaları yanan, aşırı üzüntüden dolayı da aklını kaybetmek üzere olan bir adama bakıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulu! Giden mallar, Allah'ın mallarıdır. Dilerse faydalanman için sana verir, dilerse de senden çekip alır. Bunun için Allah'ın bu takdirine sabret ve üzülme. Kişinin, afiyetine şükrünün kemali, musibet anında sabretmesiyle olur. Malını infak eden, bunu önünde bulur. İnfakı erteleyen ve malını elinde tutan kişi de pişman olur."

Birçok defa İbrâhîm'in şöyle dediğini işittim: "Yurdumuz önümüzdedir ve hayatımız ölümümüzden sonra başlayacaktır. Ya cennete veya cehenneme." Bir gün İbrahim ile çölde giderken bir müslümanın kabrine uğradık ve İbrâhîm ona rahmet dileyip ağladı. Ben: "Bu kimin kabridir?" diye sorunca şöyle cevap verdi: "Bu şehirlerin valisi Humeyd b. Câbir'in kabridir. O, dünya denizlerine batmıştı, ancak Allah onu çıkarıp kurtardı. Öğrendiğime göre bir gün mülkündeki ve dünyasındaki boş bir şeye sevindi.

Sonra orada ailesinden biriyle uyudu ve rüyasında başucunda elinde bir mektup olan bir adam gördü. Adam kendisine mektubu verince, açtı ve bu mektupta altınla şöyle yazılmış olduğunu gördü: "Fani olanı baki olana tercih etme. Mülküne, kudretine, saltanatına, hizmetçilerine, lezzet ve şehvetlerine aldanma. İçinde bulunduğun şaşalı vaziyetin; geçici olsa da senin mülkündür, sonrasında ölüm olsa da mutluluk ve sevinçtir. Oyalanma ve aldanma sebebi olsa da, bir günlük (müddeti vardır). Ona güvenilse de uzaklaşacaktır. Sen Allah'ın emrine koş. Çünkü Allah: «**Rabbinizin mağfiretine ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış eni gökler ve yer kadar olan cennete koşuşun**»[1] buyurmaktadır." Humeyd korku içinde uyandı ve: "Bu, Allah'tan bir uyarı ve nasihattır" deyip mülkünü terk etti. İnsanlardan kaçıp bu dağa gelerek kendini ibadete verdi. Onun hikâyesini öğrenince yanına gidip bir de kendisine sordum. Bana başından geçenleri anlattı, ben de yaşadıklarımı ona anlattım. Vefat edip buraya defnedilinceye kadar da hep ziyaretine gittim. Kabri de budur. Allah ona rahmet etsin.

(١١٤٧٨)- [٨/٣٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ حَازِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ: مَا لَكَ لا تَطْلُبُ الْحَدِيثَ؟ فَقَالَ: " إِنِّي لا ادَعُهُ رَغْبَةً عَنْهُ وَلا زَهَادَةً فِيهِ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ مِنْهُ شَيْئًا فَأَنَا أُرِيدُ الْعَمَلَ بِهِ وَهُوَ يَنْقَلِبُ مِنِّي، فَأَكْرَهُ مُجَالَسَةَ أُولَئِكَ "

İsa b. Hâzım der ki: İbrâhîm b. Edhem'e: "Neden hadis ilmini taleb etmiyorsun?" diye sorunca, şöyle cevap verdi: "Onu, istemediğim veya ihtiyacım olmadığı için istemiyor değilim. Ancak ondan bir şey duydum ve onunla amel etmek istiyorum ancak yapamıyorum. Bu sebeple onlarla (hadisçilerle) oturmak istemiyorum."

[1] Âl-i İmrân Sur. 133

(١١٤٧٩)- [٨/٣٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: أَوْصَانَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " اهْرُبُوا مِنَ النَّاسِ كَهَرَبِكُمْ مِنَ السَّبُعِ الضَّارِي، وَلا تَخَلَّفُوا عَنِ الْجُمُعَةِ وَالْجَمَاعَةِ "

İbrâhim b. Beşşâr der ki: İbrâhim b. Edhem bize şöyle bir vasiyette bulundu: "İnsanlardan, vahşi hayvandan kaçar gibi kaçın! Ancak Cuma namazı ile cemaat namazından geri durmayın!"

(١١٤٨٠)- [٨/٣٣] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الْمُعَافَى، قَالَ: الْتَقَى إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ وَسُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، فَقَالَ سُفْيَانُ لإِبْرَاهِيمَ: نَشْكُو إِلَيْكَ مَا يَفْعَلُ بِنَا وَكَانَ سُفْيَانُ مُخْتَبِئًا، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: " أَنْتَ شَهَرْتَ نَفْسَكَ بِحَدَّثَنَا وَحُدِّثْنَا "

Muâfâ der ki: İbrâhim b. Edhem, Süfyân es-Sevrî ile karşılaştı. Saklandığı günlerinden birinde Süfyân, İbrâhim b. Edhem'e: "Bize yapılan bu şeyleri sana şikâyet ederiz!" deyince, İbrâhim: "Filan bize şöyle bildirdi, filan bize böyle bildirdi, diyerek (rivayetlerle) kendini bu duruma sen düşürdün!" karşılığını verdi.

(١١٤٨١)- [٨/٣٤] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ سَعْدَانَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْطَاكِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " لا تَجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ مُنْعِمًا، وَعُدَّ نِعْمَةَ مَنْ غَيْرُهُ عَلَيْكَ مَغْرَمًا "

İbrâhîm b. Edhem: "Seninle Allah arasına başka bir nimet veren koyma ve başkasından sana gelen nimeti de borç say" demiştir.

(١١٤٨٢)- [٨/٣٤] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الإِمَامُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا يُوسُفُ بْنُ الْحَكِيمِ، حَدَّثَنِي سَوَّارُ أَبُو زَيْدٍ الْجُذَامِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " يَا أَبَا زَيْدٍ، مَا تَرَى غَايَةَ الْعَابِدِينَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى غَدًا فِي أَنْفُسِهِمْ؟ قَالَ: قُلْتُ الَّذِي أَظُنُّ سُكْنَى الْجَنَّةِ، قَالَ لَقَدْ ظَنَنْتَ ظَنًّا وَوَاللَّهِ إِنِّي لا أَدْرِي أَكْبَرَ الأَمْرِ عِنْدَهُمْ أَنْ لا يُعْرِضُ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ عَنْهُمْ "

Sevvâr Ebû Zeyd el-Cüzâmî der ki: İbrâhîm b. Edhem bana: "Ey Ebû Zeyd! Sence Allah'a ibadet eden âbidlerin yarın Allah'tan beklentileri nedir?" diye sorunca, ben: "Zannedersem Cennette ikamet etmek" cevabını verdim.

İbrâhîm: "Sen öyle zannediyorsun, ancak vallahi bence onların en büyük gayeleri, Allah'ın onlardan yüz çevirmemesidir" dedi.

(١١٤٨٣)- [٣٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ الأَرْغِيَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الضُّرَيْسِ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " تُرِيدُ تَدْعُو؟ كُلِ الْحَلالَ وَادْعُ بِمَا شِئْتَ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Dua etmek mi istiyorsun? Sadece helal olan şeylerden ye ve dilediğin şekilde dua et!"

(١١٤٨٤)- [٣٤/٨] ثنا أَبُو عُمَرَ، وَعُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ أَحْمَدَ الرَّمْلِيُّ، عَنْ بَعْضِ أَشْيَاخِهِ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " عَلَى الْقَلْبِ ثَلاثَةُ أَغْطِيَةٍ: الْفَرَحُ، وَالْحَزَنُ، وَالسُّرُورُ، فَإِذَا فَرِحْتَ بِالْمَوْجُودِ فَأَنْتَ حَرِيصٌ، وَالْحَرِيصُ مَحْرُومٌ، وَإِذَا حَزِنْتَ عَلَى الْمَفْقُودِ فَأَنْتَ سَاخِطٌ، وَالسَّاخِطُ مُعَذَّبٌ، وَإِذَا سُرِرْتَ بِالْمَدْحِ فَأَنْتَ مُعْجَبٌ، وَالْعُجْبُ يُحْبِطُ الْعَمَلَ، وَدَلِيلُ ذَلِكَ كُلِّهِ، قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لِكَيْلا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ﴾ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Kalbin üzerinde sevinç, hüzün ve mutluluk olmak üzere üç örtü bulunur. Elinde olanlara sevinirsen hırslısın demektir. Hırslı olan kişi de mahrum birisidir. Elinde olmayanlar için üzülen kişi, Allah'ın öfkesini celbeder. Allah birine öfkelendiği zaman da ona azap verir. Övgülere seviniyorsan kendini beğenmişsin demektir. Kendini beğenmişlik de amelleri heba eder. Bunun da delili Allah'ın şu buyruğudur: **"(Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez."**[1]

(١١٤٨٥)- [٣٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو الْعُثْمَانِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا خَلَفُ بْنُ مَحْمُودٍ، ثنا فَارِسٌ النَّجَّارُ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ رَأَى فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ قَدْ نَزَلَ إِلَى الأَرْضِ، فَقَالَ لَهُ: لِمَ نَزَلْتَ إِلَى الأَرْضِ، قَالَ: لأَكْتُبَ

---

[1] Hadîd Sur. 23

الْمُحِبِّينَ، قَالَ: مِثْلُ مَنْ؟ قَالَ: مِثْلُ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، وَثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، وَأَيُّوبَ السِّخْتِيَانِيِّ، وَعَدَ جَمَاعَاتٍ، قَالَ: أَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ: لا، فَقُلْتُ: فَإِذَا كَتَبْتَهُمْ فَاكْتُبْ تَحْتَهُمْ مُحِبٌّ لِلْمُحِبِّينَ، قَالَ: فَنَزَلَ الْوَحْيُ: اكْتُبْهُ أَوَّلَهُمْ "

Fâris en-Neccâr anlatıyor: Öğrendiğime göre İbrâhîm b. Edhem rüyasında Cebrâîl'in yeryüzüne indiğini görünce: "Neden yeryüzüne indin?" diye sordu. Cebrâîl: "Sevenleri yazmak için" cevabını verince, İbrâhîm: "Kim gibi?" diye sordu. Cebrâîl: "Mâlik b. Dînâr, Sâbit el-Bünânî, Eyyûb es-Sahtiyânî ve bunlar dışında bazıları" cevabını verince, İbrâhîm: "Ben de onlardan mıyım?" diye sordu. Cebrâîl: "Hayır" cevabını verince, İbrâhîm: "Onları yazdığın zaman beni, sevenleri seven" diye yaz" dedi. Bunun üzerine Cebrâîl'e: "Onu ilk olarak yaz" diye vahiy indi.

(١١٤٨٦)- [٣٥/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، وثني عَنْهُ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصَّارٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي إِنَّ الْحَسَنَ الْبَصْرِيَّ، رَأَى النَّبِيَّ ﷺ فِي مَنَامِهِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عِظْنِي، قَالَ: مَنِ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ، وَمَنْ كَانَ غَدُهُ شَرًّا مِنْ يَوْمِهِ فَهُوَ مَلْعُونٌ، وَمَنْ لَمْ يَتَعَاهَدِ النُّقْصَانَ مِنْ نَفْسِهِ فَهُوَ فِي نُقْصَانٍ، وَمَنْ كَانَ فِي نُقْصَانٍ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ "

İbrâhim b. Edhem der ki: Bana ulaştığına göre Hasan el-Basrî rüyasında Peygamberimizi (sallallahu aleyhi vesellem) görmüş ve ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana nasihatte bulun!" demiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona şöyle buyurmuştur: "İki günü eşit olan aldanmıştır. Yarını bu gününden daha kötü olan da lanetlenmiştir. İçindeki eksiklikleri arayıp bulmayan adam eksik adamdır. Eksik olan adamın ise ölmesi, yaşamasından daha hayırlıdır."

(١١٤٨٧)- [٣٥/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وثنا عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " قَلِيلُ الْخَيْرِ كَثِيرٌ، وَقَلِيلُ الشَّرِّ كَثِيرٌ، وَاعْلَمْ يَا ابْنَ بَشَّارٍ إِنَّ الْحَمْدَ مَغْنَمٌ، وَالذَّمَ مَغْرَمٌ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Hayrın da azı çoktur, şerrin de azı çoktur. Ey İbn Beşşâr! Bil ki; hamd ganimet, kınama ise ağır bir borçtur."

(١١٤٨٨)- [٣٥/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " خَالَفْتُمُ اللَّهَ فِيمَا أَنْذَرَ وَحَذَّرَ، وَعَصَيْتُمُوهُ فِيمَا نَهَى وَأَمَرَ، وَكَذَّبْتُمُوهُ فِيمَا وَعَدَ وَبَشَّرَ، وَكَفَرْتُمُوهُ فِيمَا أَنْعَمَ وَقَدَّرَ، وَإِنَّمَا تَحْصُدُونَ مَا تَزْرَعُونَ، وَتَجْنُونَ مَا تَغْرِسُونَ، وَتُكَافَئُونَ بِمَا تَفْعَلُونَ، وَتُجْزَوْنَ بِمَا تَعْمَلُونَ، فَاعْلَمُوا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ وَانْتَهُوا مِنْ وَسَنِ رَقْدَتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ "

(١١٤٨٩)- [٣٥/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " اللَّهَ اللَّهَ فِي هَذِهِ الأَرْوَاحِ وَالأَبْدَانِ الضَّعِيفَةِ، الْحَذَرَ الْحَذَرَ، الْجِدَّ الْجِدَّ، كُونُوا عَلَى حَيَاءٍ مِنَ اللَّهِ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَتَرَ، وَأَمْهَلَ، وَجَادَ، فَأَحْسَنَ حَتَّى كَأَنَّهُ قَدْ غَفَرَ كَرَمًا مِنْهُ لِخَلْقِهِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Allah'a, uyardığı ve sakındırdığı şeylerde muhalefet ettiniz. Yasakladığı ve emrettiği şeylerde Ona isyan ettiniz. Tehdit ettiği ve müjdelediği şeyleri yalanladınız. Bahşettiği ve takdir ettiği şeylerde Ona nankörlük ettiniz. Şimdi ektiğinizi biçiyorsunuz, diktiğinizi topluyorsunuz, yaptıklarınızın mükâfatını alıyorsunuz ve amellerinizin karşılığını alıyorsunuz.

Eğer akledіyorsanız bilin. Gaflet uykusundan uyanınız ki kurtuluşa eresiniz."

İbn Edhem: "Şu zayıf ruhlar ve bedenler konusunda Allah'tan korkunuz. Uyanık olunuz, gayret ediniz, çalışınız, Allah'tan utanınız. Vallahi O, günahlarınızı örttü ve size mühlet verdi, cömert davrandı ve ihsanda bulundu. O kadar ki kullarına olan cömertliğinden sanki bütün günahları affetti" dedi.

(١١٤٩٠)- [٣٥/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " قِلَّةُ الْحِرْصِ وَالطَّمَعِ تُورِثُ الصِّدْقَ وَالْوَرَعَ، وَكَثْرَةُ الْحِرْصِ وَالطَّمَعِ تُورِثُ كَثْرَةَ الْغَمِّ وَالْجَزَعِ "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Hırs ve tamahkârlığın az olması, kişide doğruluk ve vera (günah korkusu) doğurur. Hırs ve tamahkârlığın çok olması ise kişide dert ve endişe doğurur."

(١١٤٩١)- [٨/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، صَاحِبِ الْجُنَيْدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمَنْصُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ بَشَّارٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّ الْجَنَّةَ لا تَزِنُ عِنْدِي جَنَاحَ بَعُوضَةٍ إِذَا أَنْتَ آنَسْتَنِي بِذِكْرِكَ، وَرَزَقْتَنِي حُبَّكَ، وَسَهَّلْتَ عَلَيَّ طَاعَتَكَ، فَأَعْطِ الْجَنَّةَ لِمَنْ شِئْتَ "

İbrâhim b. Edhem şöyle dua ederdi: "Allahım! Cennetin bende bir sinek kanadı kadar dahi değer taşımadığını biliyorsun. Bana seninle ünsiyeti ihsan ettiğin ve sevgini bahşettiğin sürece Cenneti dilediğine verebilirsin."

(١١٤٩٢)- [٨/٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ التَّمِيمِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ الأَرْغِيَانِيُّ ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّ الْجَنَّةَ لا تَزِنُّ عِنْدِي جَنَاحَ بَعُوضَةٍ فَمَا دُونَهَا، إِذَا أَنْتَ وَهَبْتَ لِي حُبَّكَ، وَأَنَسْتَنِي بِمُذَاكَرَتِكَ، وَفَرَّغْتَنِي لِلتَّفَكُّرِ فِي عَظَمَتِكَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Allahım! Sen bana sevgini verdikten, zikrinle ünsiyeti nasib ettikten ve azametini tefekkür etmeme fırsat verdikten sonra Cennetin yanımda sivrisinek kadar bile değerinin olmadığını biliyorsun."

(١١٤٩٣)- [٨/٣٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عُبَيْدَ بْنَ الرَّبِيعِ بِطَرَسُوسَ سَنَةَ بِضْعٍ وَأَرْبَعِينَ وَمِائَتَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " رَأَيْتُ فِيَ النَّوْمِ كَأَنَّ قَائِلا، يَقُولُ لِي: أَوَ يَحْسُنُ بِالْحُرِّ الْمُرِيدِ أَنْ يَتَذَلَّلَ لِلْعَبِيدِ وَهُوَ يَجِدُ عِنْدَ مَوْلاهُ مَا يرِيدُ؟ "

İbrâhîm b. Edhem: Rüyamda bir kişinin bana şöyle dediğini gördüm: "Mevlasının yanında dilediğini bulan hür kişinin bir ihtiyaç için kullara zelil olması yakışır mı?" dedi.

(١١٤٩٤)- [٨/٣٦] حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الإِسْتِرَابَاذِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ السُّلَمِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقَطَّانُ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنِ ابْنِ مُسْهِرٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " مُحَالٌ أَنْ تُوَالِيهِ، وَلا يُوَالِيكَ "

İbrâhîm b. Edhem: "Onunla dost olman veya onu seninle dost olması imkansızdır" demiştir.

(١١٤٩٥)- [٣٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي أَبُو يُوسُفَ الْفُولِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُلْقِي فِي الْخُلْدِ مَا فِيهِ مُلْكُ الأَبَدِ وَإِنَّمَا أَبْدَانُنَا جَرِبَةٌ إِنْ شَاءَ أَدْخَلَ فِيهَا مِسْكًا أَوْ عَنْبَرًا، وَإِنْ شَاءَ أَخْرَجَ مِنْهَا دُرًّا وَجَوْهَرًا، الْمَشِيئَةُ لِلَّهِ تَعَالَى وَالْقُدْرَةُ بِيَدَيْهِ "

İbrâhîm b. Edhem: "Bedenlerimiz deri torbaya benzer. Allah dilerse oraya misk veya anber koyar, dilerse oradan inci ve cevher çıkarır. Dilemek ancak Allah'a aittir ve kudret ancak ondadır" dedi.

(١١٤٩٦)- [٣٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بِشْرِ بْنِ صَالِحٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَسَنِ الْمِقْسَمِيُّ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " إِذَا خَلَوْتَ بِأَنِيسِكَ فَشُقَّ قَمِيصَكَ "

İbrâhîm b. Edhem: "Dostunla başbaşa kalınca gömleğini yırt" demiştir.

(١١٤٩٧)- [٣٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا شُعَيْبُ بْنُ يُوسُفَ النَّسَائِي، ثنا أَبِي، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، أَنَّهُ قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ: " لَوْ أَنَّ الْعِبَادَ عَلِمُوا حُبَّ اللَّهِ ﷻ لَقَلَّ مَطْعَمُهُمْ، وَمَشْرَبُهُمْ، وَمَلْبَسُهُمْ، وَحِرْصُهُمْ، وَذَلِكَ أَنَّ مَلائِكَةَ اللَّهِ أَحَبُّوا اللَّهَ فَاشْتَغَلُوا بِعِبَادَتِهِ عَنْ غَيْرِهِ حَتَّى أَنَّ مِنْهُمْ: قَائِمًا، وَرَاكِعًا، وَسَاجِدًا، مُنْذُ خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى الدُّنْيَا مَا الْتَفَتَ إِلَى مَنْ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ، اشْتِغَالا بِاللَّهِ ﷻ وَبِخِدْمَتِهِ "

İbrâhîm b. Edhem bir gün şöyle dedi: "Eğer kullar Allah'ın onlara olan sevgisini bilselerdi az yer, az içer ve az giyerler ve hırsları az olurdu. Allah'ın melekleri, Allah'ı sevip, başka şeyleri bırakarak Ona ibadetle meşgul oldular. Hatta Allah dünyayı yarattığı zamandan beri onlardan bazıları kıyamda, bazıları rükûda, bazıları secdededir ve Allah'a ibadetle meşguliyetinden dolayı sağına soluna bile bakmamıştır."

(١١٤٩٨)- [٣٦/٨] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْ يَحْكِي عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: " ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾ ، قَالَ: السَّابِقُ: مَضْرُوبٌ بِسَوْطِ الْمَحَبَّةِ، مَقْتُولٌ بِسَيْفِ

الشَّوقِ مُضْطَجِعٌ عَلَى بَابِ الْكَرَامَةِ، وَالْمُقْتَصِدُ: مَضْرُوبٌ بِسَوْطِ النَّدَامَةِ، مَقْتُولٌ بِسَيْفِ الْحَسْرَةِ مُضْطَجِعٌ عَلَى بَابِ الْعَفْوِ، وَالظَّالِمُ لِنَفْسِهِ: مَضْرُوبٌ بِسَوْطِ الْغَفْلَةِ، مَقْتُولٌ بِسَيْفِ الأَمَلِ مُضْطَجِعٌ عَلَى بَابِ الْعُقُوبَةِ "

İbrâhîm b. Edhem, **"Onlardan kimi kendine yazık eder, kimi orta davranır, kimi de, Allah'ın izniyle, iyiliklere koşar"**[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "İyiliklere koşan, muhabbet kamçısıyla vurulmuş, özlem kılıcıyla öldürülmüş ve cömertlik kapısında uzanmıştır. Orta yolu tercih edenler ise; pişmanlık kamçısıyla vurulmuş, hasret kılıcıyla öldürülmüş ve af kapısında uzanmıştır. Kendine yazık eden ise gaflet kamçısıyla vurulmuş, emel kılıcıyla öldürülmüş ve ceza kapısında uzanmıştır."

(١١٤٩٩)- [٣٧/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " بُؤْسًا لأَهْلِ النَّارِ لَوْ نَظَرُوا إِلَى زُوَّارِ الرَّحْمَنِ قَدْ حُمِلُوا عَلَى النَجَائِبِ يُزَفُّونَ إِلَى اللَّهِ زَفًّا، وَحُشِرُوا وَفْدًا وَفْدًا، نُصِبَتْ لَهُمُ الْمَنَابِرُ، وَوضِعَتْ لَهُمُ الْكَرَاسِيُّ، وَأَقْبَلَ عَلَيْهِمُ الْجَلِيلُ جَلَّ جَلالُهُ بِوَجْهِهِ لِيَسُرَّهُمْ، وَهُوَ يَقُولُ: إِلَيَّ عِبَادِي إِلَيَّ عِبَادِي، إِلَيَّ أَوْلِيَائِي الْمُطِيعِينَ، إِلَيَّ أَحِبَّائِي الْمُشْتَاقِينَ، إِلَيَّ أَصْفِيَائِي الْمَحْزُونِينَ هَا أَنَذَا، عَرَفُونِي مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُشْتَاقًا، أَوْ مُحِبًّا، أَوْ مُتَعَلِّقًا، فَلْيَتَمَتَّعْ بَالنَّظَرِ إِلَى وَجْهِي الْكَرِيمِ، فَوَعِزَّتِي وَجَلالِي لأُفَرِحَنَّكُمْ بِجِوَارِي، وَلأُسُرَّنَّكُمْ بِقُرْبِي، وَلأُبِيحَنَّكُمْ كَرَامَتِي مِنَ الْغُرُفَاتِ تُشْرِفُونَ، وَتَتَّكِئُونَ عَلَى الأَسِرَّةِ فَتَتَمَلَّكُونَ، تُقِيمُونَ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ أَبَدًا لا تَظْعَنُونَ تَأْمَنُونَ، فَلا تَحْزَنُونَ تَصِحُّونَ، فَلا تَسْقَمُونَ، تَتَنَعَّمُونَ فِي رَغَدِ الْعَيْشِ لا تَمُوتُونَ، وَتُعَانِقُونَ الْحُورَ الْحِسَانَ، فَلا تَمَلُّونَ وَلا تَسْأَمُونَ، كُلُوا وَاشْرَبُوا هنِيئًا وَتَنَعَّمُوا كَثِيرًا بِمَا أَنْحَلْتُمُ الأَبْدَانَ، وَأَنْهَكْتُمُ الأَجْسَادَ، وَلَزِمْتُمُ الصِّيَامَ، وَسَهِرْتُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Cehennem ahalisine yazıklar olsun! Rahmân'ın ziyaretçilerini bir görselerdi: Onlar, seçilmiş bineklere bindirilip Allah'ın huzuruna hızlı bir şekilde götürüldüler. Gruplar halinde

---

[1] Fatır Sur. 32

haşredildiler. Onlar için minberler hazırlandı ve koltuklar kondu, Celîl olan Allah onlara cemaliyle yöneldi ve şöyle buyurdu: "Mahzun olan seçilmiş kullarım bana gelsinler. İşte Ben, Beni bildikleri gibiyim. İçinizden Beni özleyen, seven veya sevgisini göstermek isteyen, Benim Cemâlime baksın. İzzetim ve Celâlime yemin ederim ki; sizi yanıma yaklaştırmak suretiyle sevindireceğim. Sizi kendime yakın tutmak suretiyle memnun edeceğim. Keremimi sizlere yayacağım. Odalardan bakıp, divanlara yaslanıp bunlara sahib olacak ve ebedi yurtta devamlı kalıp oradan ayrılmayacaksınız. Emniyet içinde olacak ve hiç üzülmeyeceksiniz. Sıhhatli kalacak, hastalanmayacaksınız. Bolluk içinde yaşayacak ve ölmeyeceksiniz. Güzel hurilerle sarmaş dolaş olacak onlardan bıkıp usanmayacaksınız. Dünyada, ibadetle zayıflattığınız ve yıprattığınız bedenleriniz, tuttuğunuz oruç ve insanlar uykudayken yaptığınız gece ibadeti sebebiyle, afiyetle yiyip içiniz ve nimetlerden bol bol faydalanınız."

(١١٥٠٠)- [٣٧/٨] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ السَّلامِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُخَرِّمِيَّ الْبَغْدَادِيَّ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، عَنْ حُذَيْفَةَ الْمَرْعَشِيِّ، قَالَ: دَخَلْنَا مَكَّةَ مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ فَإِذَا شَقِيقٌ الْبَلْخِيُّ قَدْ حَجَّ فِي تِلْكَ السَّنَةِ، فَاجْتَمَعْنَا فِي شَقِّ الطَّوَافِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لِشَقِيقٍ: " عَلَى أَيِّ شَيْءٍ أَصَّلْتُمْ أَصْلَكُمْ؟ قَالَ: أَصَّلْنَا أَصْلَنَا عَلَى أَنَّا إِذَا رُزِقْنَا أَكَلْنَا، وَإِذَا مُنِعْنَا صَبَرْنَا، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " هَكَذَا تَفْعَلُ كِلابِ بَلْخٍ "، فَقَالَ لَهُ شَقِيقٌ: فَعَلَى مَاذَا أَصَّلْتُمْ؟ قَالَ: " أَصَّلْنَا عَلَى أَنَّا إِذَا رُزِقْنَا آثَرْنَا، وَإِذَا مُنِعْنَا شَكَرْنَا وَحَمِدْنَا "، فَقَامَ شَقِيقٌ فَجَلَسَ بَيْنَ يَدَيْ إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: يَا أَسْتَاذُ، أَنْتَ أَسْتَاذُنَا

Huzeyfe el-Mar'aşî anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem ile beraber Mekke'ye girince Şakîk el-Belhî'nin de o sene hac ettiğini gördük. Tavaf yapılan yerde bir araya gelince, İbrâhîm, Şakîk'e: "Geçinme, yeme içme hususunda ne yaparsınız?" diye sordu. Şakîk: "Rızık verilince yedik, verilmeyince ise sabrettik" karşılığını verince, İbrâhîm: "Belh köpekleri de böyle yapmaktadır" dedi. Şakîk: "Siz nasıl yapmaktasınız?" diye sorunca, İbrâhîm: "Rızık verilince başkasını kendimize tercih ettik, verilmeyince ise şükredip hamdettik" cevabını verdi. Bunun üzerine Şakîk kalkıp İbrâhîm'in önünde oturarak: "Ey üstad! Sen bizim üstadımızsın" dedi.

(١١٥٠١)- [٣٨/٨] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعْدَانَ التَّاهَرْتِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ الْمَرْعَشِيَّ، يَقُولُ: صَحِبْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ بِالْبَادِيَةِ فِي طَرِيقِ الْكُوفَةِ، فَكَانَ يَمْشِي، وَيَدْرُسُ، وَيُصَلِّي عِنْدَ كُلِّ مِيلٍ رَكْعَتَيْنِ، فَبَقَيْنَا بِالْبَادِيَةِ حَتَّى بَلِيَتْ ثِيَابُنَا، فَدَخَلْنَا الْكُوفَةَ وَآوَيْنَا إِلَى مَسْجِدٍ خَرَابٍ، فَنَظَرَ إِلَيَّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، فَقَالَ: " يَا حُذَيْفَةُ، أَرَى بِكَ الْجُوعَ؟ " فَقُلْتُ: مَا رَأْيُ الشَّيْخِ، فَقَالَ: " عَلَيَّ بِدَوَاةٍ وَقِرْطَاسٍ "، فَخَرَجْتُ فَجِئْتُهُ بِهِمَا، فَكَتَبَ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، أَنْتَ الْمَقْصُودُ إِلَيْهِ بِكُلِّ حَالٍ، وَالْمُشَارُ إِلَيْهِ بِكُلِّ مَعْنًى:

أَنَا حَاضِرٌ أَنَا ذَاكِرٌ أَنَا شَاكِرٌ   أَنَا جَائِعٌ أَنَا حَاسِرٌ أَنَا عَارِي

هِيَ سِتَّةٌ وَأَنَا الضَّمِينُ بِنِصْفِهَا   فَكُنِ الضَّمِينَ لِنِصْفِهَا يَا بَارِي

مَدْحِي لِغَيْرِكَ لَفْحُ نَارٍ خُضْتُهَا   فَأَجِرْ فَدَيْتُكَ مِنْ دُخُولِ النَّارِ

وَدَفَعَ إِلَيَّ الرُّقْعَةَ، وَقَالَ: اخْرُجْ وَلا تُعَلِّقْ سِرَّكَ بِغَيْرِ اللَّهِ، وَأَعْطِهَا أَوَّلَ مَنْ تَلْقَاهُ "، فَخَرَجْتُ فَاسْتَقْبَلَنِي رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَغْلَةٍ، فَأَعْطَيْتُهُ فَقَرَأَهَا وَبَكَى، وَقَالَ: أَيْنَ صَاحِبُ هَذِهِ الرُّقْعَةِ؟ فَقُلْتُ: فِي الْمَسْجِدِ الْفُلانِيِّ الْخَرَابِ، فَأَخْرَجَ مِنْ كُمِّهِ صُرَّةَ دَنَانِيرَ فَأَعْطَانِي، فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَقِيلَ: هُوَ نَصْرَانِيٌّ، فَرَجَعْتُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: " لا تَمَسُّهُ فَإِنَّهُ يَجِيءُ السَّاعَةَ "، فَمَا كَانَ بِأَسْرَعَ أَنَّ وَافَى النَّصْرَانِيُّ فَانْكَبَّ عَلَى رَأْسِ إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: يَا شَيْخُ قَدْ حَسَنُ إِرْشَادُكَ إِلَى اللَّهِ، فَأَسْلَمَ وَصَارَ صَاحِبًا لإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى

Huzeyfe el-Mar'aşî anlatıyor: Kûfe yolunda çölde İbrâhîm b. Edhem ile beraberdim. Yürürken ders çalışır ve her milde iki rekat namaz kılardı. Kırsalda o kadar çok kaldık ki, giysilerimiz eskidi. Kûfe'ye girip harab bir mescide sığındığımızda İbrâhîm b. Edhem bana bakıp: "Ey Huzeyfe! Aç olduğunu görüyorum" dedi. Ben: "Senin görüşün nedir?" karşılığını verince: "Bana bir divit ve kağıt getir" dedi. Çıkıp kendisine bunları getirdiğimde şunları yazdı: Bismillahirrahmanirrahim. Her halde maksud sensin. Her mânâda işaret edilen de sensin.

Huzurdayım zikirde ve şükürde,
Hasretteyim hem açım hem açıkta,

Altı etti yarısına kefilim,
Yarısına sen kefil ol ey Rabbim!
Başkasını methetmek daldığım bir ateştir.
Sana kurban olayım ateşten uzaklaştır.

Sonra bana kağıdı verdi ve: "Çık ve sırrını Allah'tan başkasına verme. Bunu da ilk karşılaştığın kişiye ver" dedi. Çıktığımda karşıma katıra binmiş bir adam çıktı. Kağıdı ona verdiğimde okuyup ağladı ve: "Bu kağıdı yazan nerede?" diye sordu. Ben: "Harab olan falan mescidde" cevabını verince adam cebinden içinde dinarlar olan bir kese çıkarıp bana verdi. Adamı sorduğumda Hıristiyan olduğu söylendi. İbrâhîm'e dönüp olanları anlattığımda: "Ona dokunma adam şimdi gelir" dedi. çok geçmeden Hıristiyan gelip İbrâhîm'in başına kapanarak: "Ey ihtiyar! Allah'a çağrın çok güzel" deyip Müslüman oldu ve İbrâhîm b. Edhem'in arkadaşı oldu.

(١١٥٠٢)- [٣٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، يَقُولُ هَذَا الْكَلامَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ إِذَ أَصْبَحَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَإِذَا أَمْسَى يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ: " مَرْحَبًا بِيَوْمِ الْمَزِيدِ، وَالصُّبْحِ الْجَدِيدِ، وَالْكَاتِبِ الشَّهِيدِ، يَوْمُنَا هَذَا يَوْمُ عِيدٍ، اكْتُبْ لَنَا فِيهِ مَا نَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ الْحَمِيدِ الْمَجِيدِ، الرَّفِيعِ الْوَدُودِ، الْفَعَّالِ فِي خَلْقِهِ مَا يرِيدُ، أَصْبَحْتُ بِاللَّهِ مُؤْمِنًا، وَبِلِقَاءِ اللَّهِ مُصَدِّقًا، وَبِحُجَّتِهِ مُعْتَرِفًا وَمِنْ ذَنْبِي مُسْتَغْفِرًا، وَلِرُبُوبِيَّةِ اللَّهِ خَاضِعًا، وَلِسِوَى اللَّهِ جَاحِدًا، وَإِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقِيرًا، وَعَلَى اللَّهِ مُتَوَكِّلا، وَإِلَى اللَّهِ مُنِيبًا، أُشْهِدُ اللَّهَ، وَأُشْهِدُ مَلائِكَتَهُ، وَأَنْبِيَاءَهُ، وَرُسُلَهُ، وَحَمَلَةَ عَرْشِهِ، وَمَنْ خَلَقَ، وَمَنْ هُوَ خَالِقٌ بِأَنَّ اللَّهَ لا إِلَهَ إِلا هُوَ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﷺ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَالنَّارَ حَقٌّ، وَالْحَوْضَ حَقٌّ، وَالشَّفَاعَةَ حَقٌّ، وَمُنْكَرًا وَنَكِيرًا حَقٌّ، وَلِقَاءَكَ حَقٌّ، وَوَعْدَكَ حَقٌّ، وَالسَّاعَةَ آتِيَةٌ لا رَيْبَ فِيهَا، وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ، عَلَى ذَلِكَ أَحْيَا وَعَلَيْهِ أَمُوتُ، وَعَلَيْهِ أُبْعَثُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لا رَبَّ لِي إِلا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ اللَّهُمَّ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ، اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لأَحْسَنِ الأَخْلاقِ فَإِنَّهُ لا يَهْدِي لأَحْسَنِهَا إِلا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا فَإِنَّهُ لا يَصْرِفُ سَيِّئَهَا إِلا أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ

بِيَدَيْكَ، وَأَنَا لَكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، آمَنْتُ اللَّهُمَّ بِمَا أَرْسَلْتَ مِنْ رَسُولٍ، وَآمَنْتُ اللَّهُمَّ بِمَا أَنْزَلْتَ مِنْ كِتَابٍ، صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ كَثِيرًا خَاتَمِ كَلامِي وَمِفْتَاحِهِ، وَعَلَى أَنْبِيَائِهِ وَرُسُلِهِ أَجْمَعِينَ، آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ أَوْرِدْنَا حَوْضَهُ، وَاسْقِنَا بِكَأْسِهِ مَشْرَبًا مَرِيًّا سَائِغًا هَنِيًّا لا نَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا، وَاحْشُرْنَا فِي زُمْرَتِهِ غَيْرَ خَزَايَا وَلا نَاكِسِينَ وَلا مُرْتَابِينَ، وَلا مَقْبُوحِينَ وَلا مَغْضُوبًا عَلَيْنَا، وَلا ضَالِّينَ، اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنْ فِتَنِ الدُّنْيَا، وَوَفِّقْنِي لِمَا تُحِبُّ مِنَ الْعَمَلِ وَتَرْضَى، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَثَبِّتْنِي بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ، وَلا تُضِلَّنِي وَإِنْ كُنْتُ ظَالِمًا، سُبْحَانَكَ يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمُ، يَا بَارِي، يَا رَحِيمُ، يَا عَزِيزُ، يَا جُبَارُ، سُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ السَّمَوَاتُ بِأَكْنَافِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ الْجِبَالُ بِأَصْوَاتِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ الْبِحَارُ بِأَمْوَاجِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ الْحِيتَانُ بِلُغَاتِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ النُّجُومُ فِي السَّمَاءِ بِأَبْرَاقِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ الشَّجَرُ بِأُصُولِهَا وَنَضَارَتِهَا، وَسُبْحَانَ مَنْ سَبَّحَتْ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُونَ السَّبْعُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَمَنْ عَلَيْهِنَّ، سُبْحَانَكَ سُبْحَانَكَ يَا حَيُّ يَا حَلِيمُ سُبْحَانَكَ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ وَحْدَكَ "

İbrâhîm b. Beşşâr anlatıyor: İbrâhîm b. Edhem her Cuma akşam on beş, sabah ta on beş defa şöyle derdi: Mezîd gününe ve yepyeni sabaha merhaba! Şahid olan Kâtib'e merhaba! Bizim bu günümüz bayram günüdür. (Ey Rabbimiz!) Bugün de dediklerimizi bizim için yaz. Hamid, Mecîd, Refi', Vedûd ve kulları hakkında istediğini çekinmeden yerine getiren Allah'ın ismiyle başlarım. Allah'a iman ederek, Allah'ın cemâl ve celâliyle karşılaşacağımı tasdik ederek, Allah'ın susturucu delile sahip olduğunu itiraf ederek sabahladım. Günahımdan istiğfâr ederek, Allah'ın rubûbiyetini ikrar edip onun önünde eğilerek, Allah'tan başka herkesten ilahlık vasfını inkâr ederek, Allah'a muhtaç olarak, Allah'a yaslanarak, Ona dönüş yaparak sabahladım.

Allah'ı, meleklerini, peygamber ve resûllerini, Arş'ını yüklenen meleklerini, yarattıklarını ve bundan böyle yaratacaklarını, şâhid yaparım ki, kendisinden başka ilah olmayan Allah Odur. Birdir, Onun ortağı yoktur. Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) Onun kulu ve resûlüdür. Cennet haktır. Cehennem haktır. Âhirette Kevser havuzu haktır. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) şefâati haktır. Kabirde Nekir ve Münker'in suali haktır. Seninle

karşılaşmak haktır. Vaadin haktır. Kıyamet gelecektir. Onda şüphe yoktur. Muhakkak Allah kabirlerde yatan ölüleri diriltecektir. Bu inanç üzerinde yaşıyor ve bu inanç üzerinde öleceğim ve bu inanç üzere inşaallah haşrolunacağım. Ey Allahım! Sen Rabbimsin. Senden başka ilah yoktur. Beni yoktan var ettin. Ben kulunum. Gücüm yettiğince, Sana vermiş olduğum ahid ve vaad üzerinde bulunuyorum. Allahım! Her şer sâhibinin şerrinden sana sığınırım. Allahım! Ben nefsime zulmettim. Benim günahlarımı bana bağışla! Çünkü senden başka günahları bağışlayan yoktur. Beni ahlâkların en güzeline ilet. Çünkü ahlâkların en güzeline ileten ancak sensin. Benden ahlâkların kötülerini uzaklaştır. Çünkü ahlâkların kötülerini uzaklaştıran ancak sensin. Senin hizmetindeyim, senin hizmetindeyim. Hayrın tamamı senin kudret ellerindedir. Ben seninim. Günahımın affını senden talep eder, sana dönerim. Allahım! Senin gönderdiğin resûle iman ettim. Allahım! İndirdiğin Kitab'a inandım. Mekteb ve medrese görmeyen peygamberi Muhammed benim konuşmamın mührü ve anahtarıdır. Bütün nebî ve resûllerinin üzerine de salât ve selâm olsun. Ey âlemlerin rabbi! Duamı kabul eyle!

Allahım! Bizi Muhammed'in Havz'ına ulaştır. Bizi Muhammed'in kadehinden öyle içir ki; o suyu içtikten sonra ebediyen susamayalım. O öyle bir su ki kolayca yutulur, hoş gelir ve insanı suya kandırır. Biz mahrum olmaksızın, ahdini bozmaksızın, şüpheye düşmeksizin, fitneye kapılmamış, sapıtmamış ve gazabına uğramamış bir hâlde Muhammed'in ashâbıyla haşret! Allahım! Dünyanın fitnelerinden beni koru. Sevdiğin ve razı olduğun amelleri yapmaya beni muvaffak kıl. Benim hâlimin tamamını ıslâh eyle. Dünya ve âhirette şaşmaz ve değişmez hükmünle beni sabit kıl. Her ne kadar zâlim isem de beni saptırma. Sen her eksiklikten uzaksın, ey Alî, Azîm, Bârî, Rahîm, Azîz, Cebbâr olan Allah! Göklerin gölgeleriyle kendisini her türlü eksiklikten tenzih eden Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir. Dağların yansıtan sesleriyle tesbih ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Denizlerin kabaran dalgalarıyla tesbih ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Balıkların kendilerine mahsus dilleriyle tesbih

ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Göklerdeki yıldızların burçlarıyla tesbih ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Ağaçların kök ve meyveleriyle tesbih ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Yedi kat gök ile yedi kat yerin üzerinde ve içindeki varlıklarıyla kendisini tesbih ettiği Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Ey Hay, ey Halîm, Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin. Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin, Senden başka ilah yoktur. Sadece sen varsın.

(١١٥٠٣)- [٣٨/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: مَا رَأَيْتُ فِيَ جَمِيعِ مَنْ لَقِيتُهُ مِنَ الْعُبَّادِ، وَالْعُلَمَاءِ وَالصَّالِحِينَ، وَالزُّهادِ أَحَدًا يُبْغِضُ الدُّنْيَا وَلا يَنْظُرُ إِلَيْهَا مِثْلَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، رُبَّمَا مَرَرْنَا عَلَى قَوْمٍ قَدْ هَدَمُوا حَائِطًا، أَوْ دَارًا، أَوْ حَانُوتًا، فَيُحَوِّلُ وَجْهَهُ وَلا يَمْلأُ عَيْنَيْهِ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ، فَعَاتَبْتُهُ عَلَى ذَلِكَ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ بَشَّارٍ؟ اقْرَأْ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلا﴾ ، ولَمْ يَقُلْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عِمَارَةً لِلدُّنْيَا، وَأَكْثَرُ حُبًّا وَذُخْرًا، وَجَمْعًا لَهَا، ثُمَّ بَكَى، وَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ عَزَّ اسْمُهُ فِيمَا يَقُولُ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلا لِيَعْبُدُونِ﴾ ، ولَمْ يَقُلْ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلا لِيَعْمُرُوا الدُّنْيَا، وَيَجْمَعُوا الأَمْوَالَ، وَيَبْنُوا الدُّورَ، وَيُشِيدُوا الْقُصُورَ، وَيَتَلَذَّذُوا وَيَتَفَكَّهُوا، وَيَجْعَلُ يَوْمَهُ أَجْمَعَ يُرَدِّدُ ذَلِكَ، وَيَقُولُ: ﴿فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ﴾ ، ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾ "

İbrâhîm b. Beşşâr der ki: İbrâhîm b. Edhem gibi dünyadan nefret edip ona iltifat etmeyen âbid, âlim, salih ve zahid görmedim. Bazen bir duvarı, evi veya dükkanı (yeniden yapmak için) yıkan bir topluluğa rastlayınca yüzünü çevirir ve bakmazdı. Ben bu sebeple onu kınayınca şöyle dedi: "Ey İbn Beşşâr! Allah'ın ne buyurduğuna bak, **«O hanginizin daha güzel amelde bulunacağını denemek üzere ölümü ve hayatı yaratandır»**[1] Allah, hanginizin dünyadaki binası daha güzel, daha çok seviyorsunuz, biriktiriyorsunuz demiyor." Sonra ağlayarak şöyle devam etti: **"Ben cinleri**

---

[1] Mülk Sur. 2

ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" buyuran Allah, doğru söylemektedir. Allah; ben insanları dünyayı imar etsinler, mal toplasınlar, evler yapsınlar, sarayları süslesinler ve dünyanın zevklerine dalsınlar diye yarattım, demiyor." İbrâhîm bu sözü gün boyu tekrar edip şu âyetleri okurdu: **"Sen de onların yoluna uy[1]", "Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur[2]".**

(١١٥٠٤)- [٣٨/٨] وَسَمِعْتُهُ، يَقُولُ: " قَدْ رَضِينَا مِنْ أَعْمَالِنَا بِالْمَعَانِي، وَمِنَ التَّوْبَةِ بِالْتَوَانِي، وَمَنَ الْعَيْشِ الْبَاقِي بِالْعَيْشِ الْفَانِي "

İbrâhîm b. Edhem: "Amellerimizden çok mânâya, tövbeden çok gevşekliğe, bâki hayattan çok fani hayata razı olduk" demiştir.

(١١٥٠٥)- [٣٨/٨] وَكَانَ يَقُولُ: " إِيَّاكُمْ وَالْكِبْرَ، إِيَّاكُمْ وَالإِعْجَابَ بِالأَعْمَالِ، انْظُرُوا إِلَى مَنْ دُونِكُمْ، وَلا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ فَوْقِكُمْ، مَنْ ذَلَّلَ نَفْسَهُ رَفَعَهُ مَوْلاهُ، وَمَنْ خَضَعَ لَهُ أَعَزَّهُ، وَمَنِ اتَّقَاهُ وَقَاهُ، وَمَنْ أَطَاعَهُ أَنْجَاهُ، وَمَنْ أَقْبَلَ إِلَيْهِ أَرْضَاهُ، وَمَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ كَفَاهُ، وَمَنْ سَأَلَهُ أَعْطَاهُ، وَمَنْ أَقْرَضَهُ قَضَاهُ، وَمَنْ شَكَرَهُ جَازَاهُ، فَيَنْبَغِي لِلْعَبْدِ أَنْ يَزِنَ نَفْسَهُ قَبْلَ أَنْ يُوزَنَ، وَيُحَاسِبَ نَفْسَهُ قَبْلَ أَنْ يُحَاسَبَ، وَيَتَزَيَّنَ وَيَتَهَيَّأَ لِلْعَرْضِ عَلَى اللَّهِ الْعَلِيِّ الأَكْبَرِ "

İbrâhîm b. Edhem şöyle derdi: "Kibirden sakının. Amellerinizi beğenmekten sakının. (Dünyalıkta) sizden yüksekte olana değil, aşağıda olana bakın. Nefsini alçak göreni Allah yüceltir. Allah'a boyun eğeni Allah aziz kılar. Allah, kendisinden sakınanı korur. Kendisine itaat edeni kurtarır. Kendisine yöneleni razı eder. Kendisine tevekkül edene yeter. Kendisinden isteyene verir. Ona borç verene borcunu öder. Şükredeni mükafatlandırır. Kul, tartılmadan önce nefsini tartar, hesaba çekilmeden önce kendini hesaba çeker. Yüce ve büyük Allah'ın huzuruna çıkacağı zaman için hazırlanıp süslenir."

---

[1] En'âm Sur. 90

[2] Beyyine Sur. 5

(١١٥٠٦)- [٣٨/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " اشْغِلُوا قُلُوبَكُمْ بِالْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ، وَأَبْدَانَكُمْ بِالدَّأَبِ فِي طَاعَةِ اللَّهِ، وَوُجُوهَكُمْ بِالْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ، وَأَلْسِنَتَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ، وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ: يَا مُحَمَّدُ، كُلَّ سَاعَةٍ تَذْكُرُنِي فِيهَا فَهِيَ لَكَ مَذْخُورَةٌ، وَالسَّاعَةُ الَّتِي لا تَذْكُرُنِي فِيهَا فَلَيْسَتْ لَكَ، وَهِيَ عَلَيْكَ لا لَكَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: "Kalplerinizi Allah korkusuyla, bedenlerinizi Allah'a itaatle, yüzünüzü Allah'tan haya etmekle, dilinizi Allah'ı zikirle meşgul edin. Gözlerinizi haramdan koruyun. Allah, Peygamberi Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle vahyetti: "Ey Muhammed! Beni andığın her saat senin için saklanmıştır. Beni anmadığın her an da senin değildir. O zaman dilimi lehine değil aleyhinedir."

(١١٥٠٧)- [٣٨/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: قَالَ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: " أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: يَا رَبِّ أَيُّ الأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: أَلْطَافُ الصِّبْيَانِ فَإِنَّهُمْ حُظْوَتِي وَإِذَا مَاتُوا أَدْخَلْتُهُمُ الْجَنَّةَ "

İbrâhîm b. Edhem, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini bildirir: Kitaplardan birinde şöyle yazılı olduğunu okudum: "Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Hangi amelleri daha çok seversin?" diye sorunca, Allah: "Çocuklara merhametli davranmak. Çünkü onlar değer verdiğim kişilerdir. Onlar ölünce kendilerini cennete sokarım" buyurdu.

İbrâhîm b. Edhem, tâbiûndan, tebait-tâbiinden bir gruptan müsned ve mürsel olarak rivayette bulunmuştur. Kufeli, Basralı ve başkalarından bir gruba yetişmiş; ancak onlardan rivayette bulunmamıştır. Bu sebeple rivayet ettiği hadisler azdır. Ebû İshâk, Amr b. Abdillah es-Sebîi gibilerinden rivayette bulunmuş, Ali b. Ebî Tâlib'i görmüş, Berâ b. Âzib'den hadis dinlemiştir.

Takrîb 300, Takrîb 3785, Takrîb 3786, Takrîb 740, Takrîb 3888, Takrîb 2778, Takrîb 667, Takrîb 930, Takrîb 3890

(١١٥١٦)- [٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ عَلانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، ثنا عِيسَى بْنُ هِلالِ بْنِ أَبِي عِيسَى الْحِمْصِيُّ، ثنا شُرَيْحُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَعَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّهُمَا قَالا: " لا بَأْسَ بِأَكْلِ كُلِّ شَيْءٍ إِلا مَا ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ فِي هَذِهِ الآيَةِ: ﴿قُلْ لا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا﴾ "، إِلَى أَخِرِ الآيَةِ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ، تَفَرَّدَ بِهِ عِيسَى، عَنْ شُرَيْحٍ

İbn Ömer ve Hz. Âişe şöyle dediler: Allah'ın, "**De ki: «Bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yeme zorunda kalırsa yiyebilir.» Şüphesiz Rabbin çok bağışlayandır, çok merhametlidir**"[1] âyetinde bildirdikleri dışında her şeyi yemekte bir sakınca yoktur.

Takrîb 2832-a, Takrîb 420, Takrîb 421, Takrîb 4199, Takrîb 4466, Takrîb 1757, Takrîb 244, Takrîb 2831, Takrîb 1381, Takrîb 883, Takrîb 242, Takrîb 2861, Takrîb 2832-b, Takrîb 2862-a, Takrîb 2664, Takrîb 2665, Takrîb 2666, Takrîb 4408

(١١٥٣٥)- [٤٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ الْكَرَابِيسِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الأَرْكَوْنِ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ الْحَجَّاجِ، قَالَ: أَنْبَأَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا أَتَاهُمُ الْعِلْمُ مِنْ عُلَمَائِهِمْ، وَكُبَرَائِهِمْ، وَذَوِي أَسْنَانِهِمْ، فَإِذَا أَتَاهُمُ الْعِلْمُ عَنْ صِغَارِهِمْ وَسُفَهَائِهِمْ فَقَدْ هَلَكُوا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "İnsanlar ilmi âlimlerinden, büyüklerinden ve yaşıtlarından aldıkları müddetçe hayır üzeredirler. Eğer ilmi küçüklerinden ve kendini bilmezlerden alırlarsa helak olurlar."

---

[1] En'âm Sur. 145

Takrîb 827

(١١٥٣٧)- [٥٠/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ حَازِمٍ، يَقُولُ: خَرَجَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِلَى الطَّائِفِ وَمَعَهُمْ سُفْرَةٌ فِيهَا طَعَامٌ، فَوَضَعُوا لِيَأْكُلُوهُ، فَإِذَا أَعْرَابٌ قَرِيبٌ مِنْهُمْ فَنَادَاهُمْ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ: يَا إِخْوَانَنَا هَلُمُّوا، فَقَالَ لَهُمْ سُفْيَانُ: يَا إِخْوَانَنَا، مَكَانَكُمْ، ثُمَّ قَالَ لِإِبْرَاهِيمَ: خُذْ مِنْ هَذَا الطَّعَامِ مَا طَابَتْ بِهِ أَنْفُسُنَا فَاذْهَبْ بِهِ إِلَيْهِمْ، فَإِنْ شَبِعُوا فَاللَّهُ أَشْبَعَهُمْ، وَإِنْ لَمْ يَشْبَعُوا فَهُمْ أَعْلَمُ أَخَافُ أَنْ يَجِيئُوا فَيَأْكُلُوا طَعَامَنَا كُلَّهُ فَتَتَغَيَّرُ نِيَّاتُنَا وَيَذْهَبُ أَجْرُنَا "

İsa b. Hâzım der ki: İbrâhîm b. Edhem, İbrâhîm b. Tahmân ve Süfyân es-Sevrî Taif'e gitmek için yola çıktılar. Yanlarında içinde yemek olan bir de çıkın vardı. Yemek için sofrayı koyduklarında yakınlarında bedeviler olduğunu gören İbrâhîm b. Tahmân onları çağırarak: "Kardeşlerim, gelin!" diye seslendi. Süfyân: "Kardeşlerim, yerinizde kalın!" dedikten sonra İbrâhîm'e şöyle dedi: "Bu yemeğin güzel kısmından alıp onlara götür. Eğer doyarlarsa Allah onları doyurmuş olur. Doymazlarsa, onlar da daha iyi bilirler ki; gelip yemeğimizin hepsini yerler, bu sebeple niyetimiz değiştiği için sevabımız da yok olur."

(١١٥٣٨)- [٥٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِصَامُ بْنُ رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ حَازِمٍ، يَقُولُ: دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ الْمَسْجِدَ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ، وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ فَلَمَّا صَلُّوا فِي الْمَسْجِدِ وَصَارُوا فِي الصَّحْنِ، انْحَرَفَ سُفْيَانُ يرِيدُ الصَّخْرَةَ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: " يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، ارْجِعْ فَإِنَّكَ قَدِ ابْتُلِيتَ وَصِرْتَ لَنَا إِمَامًا فَلا يَرَاكَ النَّاسُ، فَيَرَوْهُ حَتْمًا "، فَانْصَرَفَ سُفْيَانُ، وَقَالَ: " صَدَقْتَ، فَخَرَجَا وَلَمْ يَمْضِ سُفْيَانُ إِلَى الصَّخْرَةِ "

İsâ b. Hâzım bildiriyor: İbrâhîm b. Edhem, Süfyân es-Sevrî ile beraber Beytu'l-Makdis'e girdiler. Namaz kılıp avluya çıkınca Süfyân kayaya gitmek için oraya doğru saptı. İbrâhîm: "Ey Ebû Abdillah! Geri dön. Sen artık bize önder oldun. Halk senin kayaya gittiğini görürse, oraya gidilmesi gerektiğini

zannederler" deyince Süfyân geri döndü ve: "Doğru söyledin" dedi. Dışarıya çıktılar ve Süfyân, kayanın yanına gitmedi.

(١١٥٣٩)- [٨/٥٠] أُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: جَلَسْتُ إِلَى الأَعْمَشِ يَوْمًا فَنَظَرَ إِلَيَّ، فَقَالَ: " أَيُّ طَيْرٍ ذَا؟ قَالَ يُوسُفُ: لَمْ يَنْظُرِ الأَعْمَشُ بِنُورِ اللَّهِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Bir gün A'meş'in yanında oturunca bana bakıp: "Bu kuş nedir?" diye sordu. Yûsuf: "A'meş, Allah'ın nuruyla bakmamıştır" dedi.

(١١٥٤٠)- [٨/٥٠] أُخْبِرْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، ثنا كَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: قَالَ لِي: " يَا أعمشُ تَرَى هَذَا الْكُوزَ؟ أَتَوَضَّأُ بِهِ مَرَّتَيْنِ "

Bakiyye der ki: İbrâhîm b. Edhem bana: "Ey A'meş! Şu testiyi görüyor musun? Bununla iki defa abdest alıyorum" dedi.

(١١٥٤١)- [٨/٥٠] وَحُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْجِيلانِيُّ، ثنا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، قَالَ: " الطَّعْنُ فِي الْجِهَادِ نَزْغٌ مِنَ الشَّيْطَانِ "

Hammad b. Ebî Süleymân: "Cihada itiraz etmek, şeytanın dürtmesidir" demiştir.

(١١٥٤٢)- [٨/٥٠] وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ قَالَ يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ: " مَا نَدِمْتُ عَلَى شَيْءٍ نَدَامَتِي أَنْ لا أَكُونَ أَفْنَيْتُ عُمْرِي فِي الْجِهَادِ "

Yûnus b. Ubeyd: "Ömrümü cihadla geçirmediğime pişman olduğum kadar hiçbir şeye pişman olmadım" dedi.

Takrîb 4473-h, Takrîb 784

(١١٥٤٥)- [٨/٥١] ثنا أَبُو الْفَرَجِ مُحَمَّدُ بْنُ الطَّيِّبِ الْوَرَّاقُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: " ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ﴾ ، قَالَ: سِتِّينَ سَنَةً "

Muhammed b. Abdirrahman b. Ebî Leylâ, **"Öğüt alacak kişinin öğüt alabileceği kadar bir süre sizi yaşatmadık mı?"**[1] âyetinde kasdedilen sürenin altmış yıl olduğunu söyledi.

(١١٥٤٦)- [٨/٥١] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الضَّيْفِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: سَأَلْتُ ابْنَ شُبْرُمَةَ عَنْ مَسْأَلَةٍ، وَكَانَتْ عِنْدِي شَدِيدَةً، فَأَسْرَعَ فِي الْجَوَابِ، فَقُلْتُ: تَثَبَّتِ، انْظُرْ، " إِنِّي إِذَا وَجَدْتُ الأَثَرَ لَمْ أَحْبِسْكَ، هِيَ عَلَى مَا أَخْبَرْتُكَ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: İbn Şubrume'ye, benim için zor bir meseleyi sorunca, çabuk cevap verdi. Ben: "Bekle ve düşün" deyince ise: "Delili bulduğum zaman seni bekletmem. Mesele sana söylediğim gibidir" karşılığını verdi.

(١١٥٤٧)- [٨/٥١] حُدِّثْتُ عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الإِمَامُ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ الأَرْكُونِ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ بَحْرٍ السَّقَّا الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنِي بَعْضُ الْفُقَهَاءِ، قَالَ: " الْحَيَاءُ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ، وَالْحِلْمُ وُزِيرُهُ، وَالْعِلْمُ دَلِيلُهُ، وَالْعَمَلُ فِقْهُهُ، وَالصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ، وَالرِّفْقُ وَالِدَهُ، وَالْبِرُّ أَخُوهُ، وَصَوَابُهُ الْعَقْلُ قَيِّمُهُ، بَدَّلَ الْعَمَلُ فِقْهُهُ "

İbrâhim b. Edhem, Bahru's-Sakkâ el-Basrî'den bildiriyor: Fakihlerden biri bana: "Hayâ müminin dostu, hilim veziri, ilim delili, amel fıkhı, sabır askerlerinin komutanı, şefkat babası, iyilik kardeşi, doğru da aklıdır. Amelinin değeri de fıkhındadır" dedi.

Takrîb 458

(١١٥٤٩)- [٨/٥٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ أَعْيَنَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ

---

[1] Fâtır Sur. 37

بْنَ الْمُسَيِّبِ، يَقُولُ: " مَنْ هَمَّ بِصَلاةٍ أَوْ صِيَامٍ أَوْ عُمْرَةٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ شَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ، ثُمَّ لَمْ يَفْعَلْ كَانَ لَهُ مَا نَوَى "، وَرَوَاهُ ابْنُ مُصَفًّى، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَعْيَنَ

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Her kim namaz kılmayı, oruç tutmayı, umre veya hac yapmayı veya herhangi bir hayırlı işe girişmeyi niyet eder de yapamazsa bu niyeti dolayısıyla bunların sevabına nail olur."

(١١٥٥٠)- [٥٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا ابْنُ مُصَفًّى، ثنا بَقِيَّةُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، قَالَ: سَمِعْتُ نَعِيمًا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَعِيمًا فَلا أَدْرِي مِنْ هُوَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَنْ هَمَّ بِصِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ أَوْ شَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ فَحَالَ دُونَهُ حَائِلٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهُ "

Saîd b. el-Müseyyeb: "Her kim oruca veya sadakaya veya umreye veya hacca niyetlenir de bir engel çıkar da yapamazsa Allah niyetine göre onun sevabını verir" dedi.

(١١٥٥١)- [٥٢/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَارِثِ الْمُرْهِبِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى الْمُقْرِئُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَنَانَ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُسْلِمٍ الْقَصِيرِ، قَالَ: " إِنَّ الْحِكْمَةَ لِتَكُونَ فِي قَلْبِ الْمُنَافِقِ تَتَلَجْلَجُ، فَلا يَصْبِرُ عَلَيْهَا حَتَّى يلْقِيَهَا، فَيَتَلَقَّاهَا الْمُؤْمِنُ فَيَنْفَعَهُ اللَّهُ بِهَا "

İmrân b. Müslim el-Kasîr: "Hikmet münafığın kalbinde döner durur ve münafık bunu atmadan duramaz. Münafık onu atınca mümin hemen kapıverir ve Allah mümini bu hikmetle faydalandırır" dedi.

Takrîb 296, Takrîb 3787, Takrîb 181, Takrîb 2841

(١١٥٥٦)- [٥٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْجُنَيْدِ، ثنا عَمْرُو بْنُ حَفْصٍ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: كَانَ قَتَادَةُ، يَقُولُ: " أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْظَمُهُمْ عَنِ النَّاسِ عَفْوًا وَأَفْسَحُهُمْ لَهُمْ صَدْرًا "

İbrâhim b. Edhem bildiriyor: Katâde şöyle derdi: "İnsanların en faziletlisi, insanlara karşı en çok bağışlayıcı ve hoş görülü olanıdır."

(١١٥٥٧)- [٥٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، ثنا عَمْرُو بْنُ حَفْصٍ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: " مِنْ أَعْظَمِ خَصْلَةِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ أَشَدَّ النَّاسِ خَوْفًا عَلَى نَفْسِهِ، وَأَرْجَاهُ لِكُلِّ مُسْلِمٍ "

Ebû Hâzım el-Medînî der ki: "Müminin en önemli özelliklerinden biri, hesaptan yana en çok kendi nefsi için korkması, diğer Müslümanlar konusunda da Allah'ın rahmetini ummasıdır."

Takrîb 3691

(١١٥٥٩)- [٥٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: أَصَابَ قُبَاءٍ كَانَ عَلَى نَضَحِ بَوْلِ بَغْلٍ، فَسَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ أَبِي عَرُوبَةَ، فَحَدَّثَنِي قَتَادَةُ، قَالَ: " النَّضْحُ بِالنَّضْحِ، وَسَأَلْتُ مَنْصُورَ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، فَقَالَ: " اغْسِلْهُ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Bir kaftana katır idrarının serpintisi değince, bu durumu Saîd b. Ebî Arûbe'ye sordum. Bana şöyle cevap verdi: Katâde: "İdrar serpintisinin üzerine su serp." Mansur'a sorduğumda ise: "Kaftanı yıka" dedi.

(١١٥٦٠)- [٥٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ يَعْنِي ابْنَ هَاشِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " مَا يُؤَمِّنُكَ أَنْ تَكُونَ بَارَزْتَ اللَّهَ بِعَمَلٍ مَقَتَكَ عَلَيْهِ، فَأَغْلَقَ دُونَكَ أَبْوَابَ الْمَغْفِرَةِ وَأَنْتَ تَضْحَكُ، كَيْفَ تَرَى يَكُونُ حَالُكَ؟ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Fudayl'ın şöyle dediğini işittim: "Sen hâlâ gülüyorsun, ama Allah'ın sana buğzedeceği bir amel yaparak Ona meydan okumamış olmaktan, bu sebeple mağfiret kapılarını yüzüne kapatmış olmaktan seni hangi şey güvencede kılar. Sence (bu durumda) halin nice olur!"

Takrîb 4358, Takrîb 824, Takrîb 1803, Takrîb 2861, Takrîb 2862, Takrîb 4208, Takrîb 4209

(١١٥٦٨)- [٥٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْخُوَارِزْمِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرَةَ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ أَبِي عِيسَى الْخُرَاسَانِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " لا تَمْلَئُوا أَعْيُنَكُمْ مِنْ أَعْوَانِ الظَّلَمَةِ إِلا بِالإِنْكَارِ مِنْ قُلُوبِكُمْ، لِكَيْلا تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمُ الصَّالِحَةِ "، ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو عَمْرِو بْنِ حَكِيمٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ جَرِيرٍ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ خَالِدٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، مِثْلَهُ.ح وثنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا الْمُحَامِلِيُّ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا عَمْرٌو، ثنا إِبْرَاهِيمُ مِثْلَهُ

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: “Zâlimlerin yardımcıları ile gözlerinizi doldurmayın. Aksine kalben onların bu durumunu kabul etmeyin ki, salih amelleriniz boşa gitmesin.” Bu hadis başka bir kanalla Saîd b. el-Müseyyeb’den nakledilmiştir.

(١١٥٦٩)- [٥٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سَالِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ هِشَامٍ الْحَلَبِيُّ .ح وثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا أَبُو نَصْرٍ التَّمَّارُ.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالُوا: ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْخُرَاسَانِيِّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " مَنِ اتَّقَى اللَّهَ لَمْ يَشْفِ غَيْظَهُ، وَمَنْ خَافَ اللَّهَ لَمْ يَفْعَلْ مَا يريدُ، وَلَوْلا يَوْمُ الْقِيَامَةِ لَكَانَ غَيْرَ مَا تَرَوْنَ "، وَقَالَ الأَبَّارُ فِي حَدِيثِهِ: " مَنِ اتَّقَى اللَّهَ لَمْ يَقُلْ كُلَّ مَا يَعْلَمُ "

Ömer b. el-Hattâb dedi ki: “Allah’tan korkan hiddetini yener. Allah’tan korkan, (nefsinin her) istediğini yapmaz. Eğer kıyamet günü olmasaydı, durum gördüğünüzden başka türlü olurdu. Ahmed b. Ali el-Ebbâr rivâyetinde: “Allah’tan korkan, sadece bildiğini söyler” ibaresi geçmiştir.

(١١٥٧٠)- [٥٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْيَقْطِينِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقِّيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ هَاشِمٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ نَهَّاسِ بْنِ قَهْمٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " الشِّتَاءُ ذَكَرٌ وَفِيهِ اللِّقَاحُ وَالصَّيْفُ أُنْثَى وَفِيهِ النِّتَاجِ "

Hasan(-ı Basrî): “Kış erkektir ve onda aşılama olur. Yaz ise dişidir ve onda doğum gerçekleşir” demiştir.

(١١٥٧١)- [٨/٥٨] حُدِّثْنا عَنْ أَبِي طَالِبِ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الإِمَامُ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، حَدَّثَنِي سَهْلٌ، أَوْ أَبُو سَهْلٍ قَالَ: " مَنْ نَظَرَ فِي الْبَحْرِ نَظْرَةً لَمْ يَرْتَدَّ إِلَيْهِ طَرْفُهُ حَتَّى يَغْفِرَ لَهُ "، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: حُسَيْنٌ

Sehl veya Ebû Sehl: "Denize bir defa bakan, henüz bakışını çevirmeden bağışlanır" dedi.

Takrîb 2822

(١١٥٧٤)- [٨/٥٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاودَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْمُضَاءِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: كَانَ عَطَاءُ السَّلِيمِيُّ إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ مَسَّ جِلْدَهُ، مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ قَدْ حَدَثَ فِي جَسَدِهِ شَيْءٌ بِذُنُوبِهِ، قَالَ: وَمَرِضَ مَرَضًا خِيفَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ مِنْهُ، فَقِيلَ لَهُ: أَمَا تَشْتَهِي شَيْئًا نَجِيئُكَ بِهِ؟ فَقَالَ: " مَا أَبْقَى اللَّهُ ﷻ فِي جَوْفِي مَوْضِعًا لِلشَّهَوَاتِ "

İbrâhîm b. Edhem der ki: Atâ es-Selîmî gece uyandığı zaman, günahlarından dolayı kendisine bir şey olmasından korkarak tenine dokunurdu. Bir defasında hastalanınca, bu hastalık sebebiyle ölmesinden korktular ve: "Canın ne istiyorsa getirelim" dediler. Atâ: "Allah içimde zevklere yer bırakmadı" karşılığını verdi.

Şakîk el-Belhî

Allah dostlarından biri de gerçek bir zahid olan Ebû Ali el-Belhî Şakîk'tir. Şakîk b. İbrâhîm el-Belhî, doğunun meşhur zahidlerindendi ve şöyle derdi: "Sebeplere ve yollara sarılarak uzanmayı, arzuları bırak ve ölüm için hazırlan, kendini sevgiyle doyur, zorlukları sırtla ve Allah'a güven. Zühdün aslı, Allah'a boyun eğmek ve huzura erişmek, azaların yapraklara, dallara dönüşmesi, köylerden ve kalelerden vazgeçebilmektir."

(١١٥٧٥)- [٨/٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيُّ سَنَةَ ثَمَانٍ وَخَمْسِينَ، وثني عَنْهُ، أَوَّلا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَخَمْسِينَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّامِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّاهِدُ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ

مُحَمَّدِ بْنِ شَقِيقٍ: كَانَ لِجَدِّي ثَلاثُ مِائَةِ قَرْيَةٍ يَوْمَ قُتِلَ بِوَاشَكَرْدٍ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كَفَنٌ يُكَفَّنُ فِيهِ، قَدَّمَهُ كُلَّهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَثِيَابُهُ وَسَيْفُهُ إِلَى السَّاعَةِ مُعَلَّقٌ، يَتَبَرَّكُونَ بِهِ، قَالَ: وَقَدْ كَانَ خَرَجَ إِلَى بِلادِ التُّرْكِ لِتِجَارَةٍ وَهُوَ حَدَثٌ، إِلَى قَوْمٍ يُقَالُ لَهُمُ الْخُصُوصِيَّةُ وَهُمْ يَعْبُدُونَ الأَصْنَامَ، فَدَخَلَ إِلَى بَيْتِ أَصْنَامِهِمْ وَعَالِمِهِمْ فِيهِ حَلَقَ رَأْسَهُ وَلِحْيَتَهُ وَلَبِسَ ثِيَابًا حَمْرَاءَ أُرْجُوانِيَّةً، فَقَالَ لَهُ شَقِيقٌ: " إِنَّ هَذَا الَّذِي أَنْتَ فِيهِ بَاطِلٌ، وَلِهَؤُلاءِ وَلَكَ وَلِهَذَا الْخَلْقِ خَالِقٌ وَصَانِعٌ، لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ لَهُ الدُّنْيَا وَالآخِرَةُ، قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، رَازِقٌ كُلَّ شَيْءٍ "، فَقَالَ لَهُ الْخَادِمُ: لَيْسَ يوَافِقُ قَوْلُكَ فِعْلَكَ، فَقَالَ لَهُ شَقِيقٌ: " كَيْفَ ذَاكَ؟ " قَالَ: زَعَمْتَ أَنَّ لَكَ خَالِقًا رَازِقًا قَادِرًا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، وَقَدْ تَغَيَّبْتَ إِلَى هَهُنَا لِطَلَبِ الرِّزْقِ، وَلَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ فَإِنَّ الَّذِي رَزَقَكَ هَهُنَا، هُوَ الَّذِي يَرْزُقُكَ، ثَمَّ فَتُرِيحُ الْعَنَا، قَالَ شَقِيقٌ: " وَكَانَ سَبَبُ زهدي كَلامَ التُّرْكِيِّ "، فَرَجَعَ فَتَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا مَلَكَ وَطَلَبَ الْعِلْمَ

Ali b. Muhammed b. Şakîk anlatıyor: Dedem Vâşakerd'de vefat ettiği zaman üç yüz köyü vardı, ancak vefatında onu kefenleyecek bir kefen bile yoktu. Bütün nıalını ölmeden önce infak etmişti. Giysileri ve kılıcı şimdiye teberrük olarak kadar asılı durmaktadır. Genç yaşında ticaret maksadıyla Türk yurduna Hasûsiyye adında bir topluluğun yanına gitmişti. Bu topluluk puta tapardı. Şakîk putların ve âlimlerinin bulunduğu eve girdi. Âlimleri başını ve sakalım tıraş ettikten sonra kırmızı giysiler giyince, Şakîk: "Bu yaptığın şey batıldır. Bunları, seni ve bu putu yaratan bir Hâlık vardır. Onun benzeri yoktur ve dünya da, ahiret te Onundur. Onun her şeye gücü yeter, her şeyin de rızkını verir" dedi. Hizmetçi: "Senin sözün yaptığına uymuyor" deyince, Şakîk: "Bu ne demek?" diye sordu. Hizmetçi: "Seni yaratan, rızık veren ve her şeye gücü yeten bir yaratanın olduğunu iddia ettin; ancak rızık elde etmek için buraya kadar geldin. Eğer durum dediğin gibiyse, sana burada rızık veren memleketinde de rızkını verir" karşılığım verdi. Hizmetçinin bu sözü Şakîk'in zahid biri olmasına vesile oldu ve geri dönüp bütün malını tasadduk ederek kendini ilme verdi.

(١١٥٧٦)- [٥٩/٨] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَخْلَدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا الْمُثَنَّى بْنُ جَامِعٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: كُنْتُ رَجُلا

شَاعِرًا فَرَزَقَنِي اللَّهُ ﷻ التَّوْبَةَ، وَإِنِّي خَرَجْتُ مِنْ ثَلاثِ مِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ، وَكُنْتُ مُرَابِيًا وَلَبِسْتُ الصُّوفَ عِشْرِينَ سَنَةً، وَأَنَا لا أَعْلَمُ حَتَّى لَقِيتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ رَوَّادٍ، فَقَالَ: " يَا شَقِيقُ لَيْسَ الْبَيَانُ فِي أَكْلِ الشَّعِيرِ، وَلا لِبَاسِ الصُّوفِ، وَالشِّعْرِ الْبَيَانُ: الْمَعْرِفَةُ أَنْ تَعْرِفَ اللَّهَ ﷻ تَعْبُدَهُ وَلا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَالثَّانِيَةُ الرِّضَا عَنِ اللَّهِ ﷻ وَالثَّالِثَةُ تَكُونُ بِمَا فِي يَدِ اللَّهِ أَوْثَقُ مِنْكَ بِمَا فِي أَيْدِي الْمَخْلُوقِينَ "، قَالَ شَقِيقٌ: فَقُلْتُ لَهُ: فَسِّرْ لِي هَذَا حَتَّى أَتَعَلَّمَهُ، قَالَ: " أَمَّا تَعْبُدُ اللَّهَ لا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، يَكُونُ جَمِيعُ مَا تَعْمَلُهُ لِلَّهِ خَالِصًا مِنْ صَوْمٍ أَوْ صَلاةٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ غَزْوٍ أَوْ عِبَادَةٍ فَرْضٍ، أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَعْمَالٍ حَتَّى يَكُونَ لِلَّهِ خَالِصًا "، ثُمَّ تَلا هَذِهِ الآيَةِ: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلا صَالِحًا وَلا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

Şakîk b. İbrâhîm anlatıyor: Ben şair biriydim, Allah tövbe etmemi nasib etti ve üç yüz bin dirhemi tasadduk ettim. Ben fazla para veren biriydim ve yirmi yıl yün giysi giydim. Abdulazîz b. Revvâd ile karşılaşıncaya kadar bunun caiz olmadığını bilmiyordum. Abdulazîz bana şöyle dedi: "Ey Şakîk! Fesahat, arpa yemekte ve yün elbise giymekte değildir. Fasih olan şiir, Allah'ı bilmen, ona kulluk etmen ve ortak koşmamandır. İkincisi ise Allah'tan razı olmaktır. Üçüncüsü, Allah'ın elindekine, yaratılmışların elindekinden daha çok güvenmendir." Ben: "Öğrenmem için bunu bana açıkla" deyince, Abdulazîz şöyle karşılık verdi: "Allah'a kulluk edip ortak koşmaman; tuttuğun orucu, kıldığın namazı, haccı, cihadı veya herhangi farz bir ibadeti ya da başka amelleri, sadece Allah rızasını gözeterek yapmandır." Sonra şu âyeti okudu: **"Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işleşin ve Rabbine kullukta hiç ortak koşmasın[1]".**

(١١٥٧٧)- [٥٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّاهِدُ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " سَبْعَةُ أَبْوَابٍ يُسْلَكُ بِهَا طَرِيقُ الزُّهَّادِ: الصَّبْرُ عَلَى الْجُوعِ بِالسُّرُورِ لا بِالْفُتُورِ، بِالرِّضَا لا بِالْجزعِ، وَالصَّبْرُ عَلَى الْعُرْيِ بِالْفَرَحِ لا بِالْحُزْنِ، وَالصَّبْرِ عَلَى طُولِ

[1] Kehf Sur. 110

الصِّيَامِ بِالتَّفَضُّلِ لا بِالتَّعَسُّفِ، كَأَنَّهُ طَاعِمٌ نَاعِمٌ، وَالصَّبْرُ عَلَى الذُّلِّ بِطِيبِ نَفْسِهِ لا بِالتَّكَرُّهِ، وَالصَّبْرُ عَلَى الْبُؤْسِ بِالرِّضَا لا بِالسُّخْطِ، وَطُولُ الْفِكْرَةِ فِيمَا يُودِعُ بَطْنَهُ مِنَ الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ، وَيَكْسُو بِهِ ظَهْرَهُ مِنْ أَيْنَ، وَكَيْفَ، وَلَعَلَّ، وَعَسَى، فَإِذَا كَانَ فِي هَذِهِ الأَبْوَابِ السَّبْعَةِ فَقَدْ سَلَكَ صَدْرًا مِنْ طَرِيقِ الزُّهَّادِ، وَذَلِكَ الْفَضْلُ الْعَظِيمُ "

Şakîk b. İbrâhim el-Belhî der ki: "Zahidlerin yoluna ancak şu yedi kapıdan girilip o yolda yürünebilir: Birincisi açlığa sabırdır. Ancak bu sabır zorla değil memnuniyetle, korku içinde değil, rıza içinde bir sabır olmalıdır. İkincisi musibetlere karşı sabırdır. Bu da üzüntüyle değil, sevinç içinde bir sabır olmalıdır. Üçüncüsü uzunca tutulan oruçlara sabırdır. Bu da açlıktan dolayı insanlara kaba davranmakla değil, henüz yeni yemek yemiş gibi yumuşak bir şekilde davranmakla olmalıdır. Dördüncüsü zillete karşı sabırdır. Bu da zorla değil, gönül rızasıyla bir sabır olmalıdır. Beşincisi yokluğa karşı sabırdır. Bu da öfke içinde değil, rıza içinde bir sabır olmalıdır. Altıncısı ve yedincisi ise kişinin midesine ve sırtına koyduğu şeylerin nereden geldiği üzerinde tefekkür etmesidir. Bu da bunların nereden ve nasıl geldiği, kendisine neler getirecekleri şeklindeki bir tefekkürdür. Kişi bu yedi kapıdan gereği gibi geçebilirse, zahidlerin yolunun orta yerinde yol alır ve Allah'ın kişiye verebileceği en büyük lütuf da budur."

(١١٥٧٨)- [٨/٥٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِيَ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " عَمِلْتُ فِي الْقُرْآنِ عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى مَيَّزْتُ الدُّنْيَا عَنِ الآخِرَةِ، فَأَصَبْتُهُ فِي حَرْفَيْنِ، وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Yirmi sene Kur'ân araştırdım. Sonunda dünya ile âhiret arasındaki farkı anladım. Bu farkı şu iki cümle ile anlamıştım: **"Size**

verilen herhangi bir şey, dünya hayatının bir geçimliği ve süsüdür. Allah katında olan daha iyi ve devamlıdır."[1]

(١١٥٧٩)- [٥٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ الزَّاهِدُ، يَقُولُ: قَالَ حَاتِمٌ الأَصَمُّ قَالَ شَقِيقٌ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا أَقَامَ مِائَتَيْ سَنَةٍ لا يَعْرِفُ هَذِهِ الأَرْبَعَةَ أَشْيَاءَ لَمْ يَنْجُ مِنَ النَّارِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ: أَحَدُهَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ، وَالثَّانِي مَعْرِفَةُ نَفْسِهِ، وَالثَّالِثُ مَعْرِفَةُ أَمْرِ اللَّهِ وَنَهْيِهِ، وَالرَّابِعُ مَعْرِفَةُ عَدُوِّ اللَّهِ وَعَدُوِّ نَفْسِهِ، وَتَفْسِيرُ مَعْرِفَةِ اللَّهِ، أَنْ تَعْرِفَ بِقَلْبِكَ أَنَّهُ لا يُعْطِي غَيْرُهُ وَلا مَانِعَ غَيْرُهُ، وَلا ضَارَّ غَيْرُهُ، وَلا نَافِعَ غَيْرُهُ، وَأَمَّا مَعْرِفَةُ النَّفْسِ، أَنْ تَعْرِفَ نَفْسَكَ أَنَّكَ لا تَنْفَعُ وَلا تَضُرُّ، وَلا تَسْتَطِيعُ شَيْئًا مِنَ الأَشْيَاءِ، بِخِلافِ النَّفْسِ، وَخِلافِ النَّفْسِ أَنْ تَكُونَ مُتَضَرِّعًا إِلَيْهِ، وَأَمَّا مَعْرِفَةُ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَنَهْيِهِ، أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ أَمْرَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَأَنَّ رِزْقَكَ عَلَى اللَّهِ، وَأَنْ تَكُونَ وَاثِقًا بِالرِّزْقِ، مُخْلِصًا فِي الْعَمَلِ، وَعَلامَةُ الإِخْلاصِ، أَنْ لا يَكُونَ فِيكَ خَصْلَتَانِ: الطَّمَعُ وَالْجَزَعُ، وَأَمَّا مَعْرِفَةُ عَدُوِّ اللَّهِ، أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ لَكَ عَدُوًّا لا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْكَ شَيْئًا إِلا بِالْمُحَارَبَةِ، وَالْمُحَارَبَةُ فِي الْقَلْبِ أَنْ تَكُونَ مُحَارِبًا مُجَاهِدًا مُتْعِبًا لِلْعَدُوِّ "

Şakîk b. İbrâhim el-Belhî der ki: "Kişi ikiyüz yıl yaşamış olsa da şayet şu dört şeyi bilmiyorsa inşallah Cehennem ateşinden kurtuluşu olamayacaktır. Birincisi mârifetullah'tır. Diğeri kişinin kendi nefsini bilmesidir. Üçüncüsü Allah'ın emir ve yasaklarını bilmesidir. Dördüncüsü ise Allah'ın düşmanı ile kendi düşmanlarını bilmesidir.

Mârifetullah şu anlama gelmektedir: Allah'tan başka hiç kimsenin sana bir şey veremeyeceğini, sana verilecek bir şeye ondan başka hiç kimsenin mani olamayacağını, ondan başka hiç kimsenin sana bir faydasının veya zararının dokunamayacağını tüm kalbinle bilmen ve buna inanmandır. Kişinin kendi nefsini bilmesi ise, nefse muhalif olmadan hiçbir fayda ve zarar veremeyeceğini hatta hiçbir şeyi yapamayacağını bilmesidir. Nefse muhalif olma da Allah'a boyun eğmek demektir. Allah'ın emir ve yasaklarını bilme de, sana olan emirlerini, yapman gereken şeyleri, rızkının Allah'ın

---

[1] Kasas Sur. 60

sorumluluğunda olduğunu bilmen, bu rızkı sana vereceğinden emin olman ve amellerini ihlâslı bir şekilde sırf onun rızası için yapmandır.

Bu ihlâsın da iki alameti vardır: İçinde, Allah rızası dışında dünyalık herhangi bir hırsın ve korkunun olmamasıdır. Allah'ın düşmanını bilmek de şu anlama gelmektedir: Bir düşmanının olduğunu ve Allah'ın senden bu düşmana yönelik, ona karşı savaş açman dışında hiçbir şeyi kabul etmeyeceğini bilmendir. Böylesi bir savaş da kalpte olur. Düşmana karşı savaş açman, bu yolda çaba göstermen ve bu düşmanını yormandır."

(١١٥٨٠)- [٨/٦١] حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَاهَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الرَّازِيُّ الصُّوفِيُّ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقٌ الْبَلْخِيُّ: " مَنْ عَمِلَ بِثَلاثِ خِصَالٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ: أَوَّلُهَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ ﷻ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَسَمْعِهِ وَجَمِيعِ جَوَارِحِهِ، وَالثَّانِي أَنْ يَكُونَ بِمَا فِي يَدِ اللَّهِ أَوْثَقُ مِمَّا فِي يَدَيْهِ، وَالثَّالِثُ يَرْضَى بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ وَهُوَ مُسْتَيْقِنٌ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ، وَلا يُحَرِّكُ شَيْئًا مِنْ جَوَارِحِهِ إِلا بِإِقَامَةِ الْحُجَّةِ عِنْدَ اللَّهِ، فَذَلِكَ حَقُّ الْمَعْرِفَةِ، وَتَفْسِيرُ الثِّقَةِ بِاللَّهِ أَنْ لا تَسْعَى فِي طَمَعٍ، وَلا تَتَكَلَّمَ فِي طَمَعٍ، وَلا تَرْجُو دُونَ اللَّهِ سِوَاهُ، وَلا تَخَافُ دُونَ اللَّهِ سِوَاهُ، وَلا تَخْشَى مِنْ شَيْءٍ سِوَاهُ، وَلا يُحَرِّكُ مِنْ جَوَارِحِهِ شَيْئًا دُونَ اللَّهِ يَعْنِي فِي طَاعَتِهِ وَاجْتِنَابِ مَعْصِيَتِهِ، قَالَ: وَتَفْسِيرُ الرِّضَا عَلَى أَرْبَعِ خِصَالٍ: أَوَّلُهَا أَمْنٌ مِنَ الْفَقْرِ، وَالثَّانِي حُبُّ الْقِلَّةِ، وَالثَّالِثُ خَوْفُ الضَّمَانِ، قَالَ: وَتَفْسِيرُ الضَّمَانِ: أَنْ لا يَخَافُ إِذَا وَقَعَ فِي يَدِهِ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا أَنْ يُقِيمَ حُجَّتَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ فِي أَخْذِهِ وَإِعْطَائِهِ عَلَى أَيِّ الْوُجُوهِ كَانَ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Üç hasleti taşıyıp bunlarla amel eden kişiye Allah Cenneti verir. Birincisi: Kişinin kalbi, dili ve tüm organlarıyla Allah'ı bilip tanımasıdır. İkincisi: Allah'ın katında olanlara kendi sahip olduğu şeylerden daha fazla güvenmesidir. Üçüncüsü: Allah'ın kendisini her dem gözettiğinin, O'nun iradesi olmadan parmağını bile kıpırdatamayacağının inancı içinde Allah'ın ona takdir ettiğine rıza göstermesidir. Gerçek mânâda marifet (Allah'ı tanıma) budur. Allah'a güvenmek, hırs içinde çaba göstermemen, hırsla konuşmaman, Allah dışında hiçbir şeye yönelmemen, hiçbir şeyden

korkmaman, hiç kimseye boyun eğmemen ve Allah'ın buyrukları dışında hiçbir harekette bulunmaman, yani emirlerine uyup yasaklarından kaçınman anlamına gelir.

Allah'ın takdirine rıza da üç şekilde kendini gösterir: Birincisi, fakirlikten korkmamaktır. İkincisi, fakirliği sevmektir. Üçüncüsü, (hesap konusunda) kendini güven içinde hissetmekten uzak durmaktır. Böylesi bir güvenin açıklamasına gelince: Kişinin eline dünyalık bir şey geçtiği zaman, onu alsa da, verse de bu konuda Allah katında geçerli bir mazeretinin bulunduğuna dair güven içinde olmasıdır."

(١١٥٨١)- [٦١/٨] قَالَ شَقِيقٌ: " التَّوَكُّلُ أَرْبَعَةٌ: تَوَكُّلٌ عَلَى الْمَالِ، وَتَوَكُّلٌ عَلَى النَّفْسِ، وَتَوَكُّلٌ عَلَى النَّاسِ، وَتَوَكُّلٌ عَلَى اللَّهِ، قَالَ: وَتَفْسِيرُ التَّوَكُّلِ عَلَى الْمَالِ، أَنْ تَقُولَ: مَا دَامَ هَذَا الْمَالُ فِي يَدِي فَلا أَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ، فَذَلِكَ تَوَكُّلٌ عَلَى النَّاسِ، وَمَنْ كَانَ عَلَى هَذَا فَهُوَ جَاهِلٌ كَائِنًا مَنْ كَانَ، وَتَفْسِيرُ التَّوَكُّلِ عَلَى اللَّهِ، أَنْ تَعْرِفَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَكَ وَهُوَ الَّذِي ضَمِنَ رِزْقَكَ وَتَكَفَّلَ بِرِزْقِكَ وَلَمْ يَحْوَجْكَ إِلَى أَحَدٌ، وَأَنْتَ تَقُولُ بِلِسَانِكَ وَالَّذِي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي، فَهَذَا التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ، ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ، وَقَالَ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ ، وَتَفْسِيرُ مَنْ لَمْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ يَصِيرُ خَارِجًا مِنَ الإِيمَانِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ بِذَلِكَ مُؤْمِنًا فَهُوَ جَاهِلٌ كَائِنًا مَنْ كَانَ "

Şakîk der ki: Dört türlü tevekkül vardır: Mala güvenmek, nefse güvenmek, insanlara güvenmek ve Allah'a güvenmek. Mala güvenmenin mânâsı; "Bu mal elimde olduğu müddetçe kimseye muhtaç olmam" demendir. Bu, insanlara güvenmektir. Bu durumda olan hangi durumda olursa olsun cahildir. Allah'a güvenmenin mânâsı ise, Allah'ın seni yarattığını, rızkına kefil olduğunu ve seni kimseye muhtaç etmediğini bilmen, dilinle de: "Beni yediren ve içiren Allah'tır" demendir. Allah'a tevekkül budur. Allah şöyle buyurmaktadır: "**Eğer inanıyorsanız Allah'a güvenin**[1]", "**İnananlar Allah'a güvensinler.**[1]", "**Allah, kendisine**

---

[1] Mâide Sur. 23

güvenenleri sever.[2]" Allah'a güvenmeyen imandan çıkar. Buna inanmayan da hangi durumda olursa olsun cahildir.

(١١٥٨٢)- [٨/٦٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَلْخِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: سَمِعْتُ حَامِدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " مَيِّزْ بَيْنَ مَا تُعْطِي وَتُعْطَى، إِنْ كَانَ مَنْ يُعْطِيكَ أَحَبَّ إِلَيْكَ، فَأَنْتَ مُحِبٌّ لِلدُّنْيَا، وَإِنْ كَانَ مَنْ تُعْطِيهِ أَحَبُّ إِلَيْكَ، فَأَنْتَ مُحِبٌّ لِلآخِرَةِ "

Şakîk der ki: "Verdiğin şeyle sana verilen arasındaki farkı bil. Eğer sana veren, senin için daha sevimliyse, dünyayı seviyorsun demektir. Eğer senin verdiğin kişi daha sevimliyse, âhireti seviyorsun demektir."

(١١٥٨٣)- [٨/٦٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، أَوَّلا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا عَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " ثَلاثُ خِصَالٍ هِيَ تَاجُ الزَّاهِدِ: الأُولَى أَنْ يَمِيلَ عَلَى الْهَوَى وَلا يَمِيلُ مَعَ الْهَوَى، وَالثَّانِيَةُ يَنْقَطِعُ الزَّاهِدُ إِلَى الزُّهْدِ بِقَلْبِهِ، وَالثَّالِثَةُ أَنْ يَذْكُرَ كُلَّمَا خَلا بِنَفْسِهِ كَيْفَ مُدْخَلُهُ فِي قَبْرِهِ وَكَيْفَ مَخْرَجُهُ، وَيذْكُرُ الْجُوعَ وَالْعَطَشَ وَالْعُرَى، وَطُولَ الْقِيَامَةِ، وَالْحِسَابَ، وَالصِّرَاطَ، وَطُولَ الْحِسَابِ، وَالْفَضِيحَةِ الْبَادِيَةِ، فَإِذَا ذَكَرَ ذَلِكَ شَغَلَهُ عَنْ ذِكْرِ دَارِ الْغُرُورِ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ كَانَ مِنْ مُحِبِّي الزُّهَّادِ وَمَنْ أَحَبَّهُمْ كَانَ مَعَهُمْ "

Şakîk b. İbrâhim der ki: "Üç haslet vardır ki bunlar zahid olan kişinin tacı sayılırlar. Birincisi, kişinin nefsi arzularına uymak yerine bu tür arzulardan uzak durmasıdır. İkincisi, kişinin kalbinde zahid olmasıdır. Üçüncüsü ise, yalnız kaldığı zamanlarda kabre nasıl gireceğini, oradan nasıl çıkacağım, orada karşılaşacağı açlığı, susuzluğu, yokluğu, kıyamet gününün uzunluğunu, hesabı, Sırat köprüsünü, hesabının uzun sürmesini ve herkesin önünde günahlarının ortaya serilmesini düşünmesidir. Kişi yalnız kaldığı zamanlarda bunları düşünürse dünyayı düşünmekten uzak duracaktır. Kişi

---

[1] Mâide Sur. 11

[2] Âl-i İmran Sur. 159

böylesi hasletlere sahip olduğu zaman ise zahidleri seven kişilerden biri olur. Onları seven biri de onlarla birlikte olur."

(١١٥٨٤)- [٦٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، قَالَ: قَالَ أَبُو تُرَابٍ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ شَقِيقِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْبَلْخِيَّ، وَحَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولانِ: كَانَ لِشَقِيقٍ وَصِيَّتَانِ إِذَا جَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ الْعَرَبِ يوصيهِ بِالْعَرَبِيَّةِ، وَيَقُولُ: " تُوَحِّدُ اللَّهَ بِقَلْبِكَ وَلِسَانِكَ وَشَفَتُكَ، وَأَنْ تَكُونَ بِاللَّهِ أَوْثَقُ مِمَّا فِي يَدَيْكَ، وَالثَّالِثُ أَنْ تَرْضَى عَنِ اللَّهِ "، وَإِذَا جَاءَهُ أَعْجَمِيٌّ، قَالَ: " احْفَظْ مِنِّي ثَلاثَ خِصَالٍ: أَوَّلُ خَصْلَةٍ أَنْ تَحْفَظَ الْحَقَّ، وَلَنْ يَكُونَ الْحَقُّ إِلا بِالاجْتِمَاعِ، فَإِذَا اجْتَمَعَ النَّاسُ، فَقَالُوا: إِنَّ هَذَا الْحَقَّ يَعْمَلُ، ذَلِكَ الْحَقَّ يرِيدُ الثَّوَابَ مَعَ الإِيَاسِ مِنَ الْخَلْقِ، وَلا يَكُونُ الْبَاطِلُ بَاطِلا إِلا بِالاجْتِمَاعِ، فَإِذَا اجْتَمَعُوا، وَقَالُوا: إِنَّ هَذَا بَاطِلٌ تَرَكْتَ هَذَا الْبَاطِلَ خَوْفًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، مَعَ الإِيَاسِ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، فَإِذَا كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الشَّيْءَ حَقًّا هُوَ أَمْ بَاطِلا فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَقِفَ حَتَّى تَعْلَمَ هَذَا الشَّيءَ حَقًّا هُوَ أَوْ بَاطِلا، فَإِنَّهُ حَرَامٌ عَلَيْكَ أَنْ تَدْخُلَ فِي شَيْءٍ مِنَ الأَشْيَاءِ إِلا أَنْ يَكُونَ مَعَكَ بَيَانُ ذَلِكَ الشَّيْءِ وَعَلْمِهِ "

Ebû Turâb anlatıyor: Muhammed b. İbrâhîm b. Şakîk el-Belhî ve Hâtim el-Asam şöyle derler: Şakîk iki şekilde tavsiyede bulunurdu:

Araplardan biri geldiği zaman ona Arapça öğüt verir ve: "Kalbinle, dilinle ve dudaklarınla Allah'ı tevhid et. Allah'a, elindekinden daha çok güven, üçüncü olarak ta Allah'tan razı ol" derdi.

Arap olmayan biri geldiği zaman ise şöyle derdi: "Benden şu üç şeyi belle: Birincisi; doğruya sahip çık. Doğru, ancak halkın birlik olarak icma etmesiyle doğru olur. İnsanlar toplanıp: "Doğru olan budur" derse bununla amel eder ve yapılanın karşılığını halktan değil Allah'tan istersin. Batıl da ancak icma ile batıl olur. İnsanlar toplanıp bir konuda: "Bu batıldır" diye icma ederse, bu batılı Allah'tan korktuğun için ve halktan bir şey beklemeden terk edersin. Eğer bir şeyin doğru mu, yanlış mı olduğunu bilmiyorsan, o şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu öğrenene kadar durman gerekir. Herhangi bir şey hakkındaki hükmü bilmeden yapman haramdır."

(١١٥٨٥)- [٦٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَاهَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الصُّوفِيُّ الرَّازِيُّ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقٌ الْبَلْخِيُّ: " ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ لَيْسَ بُدٌّ لِلْعَبْدِ مِنَ الْقِيَامِ بِهِنَّ، فَمَنْ عَمِلَ بِهِنَّ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَعَاشَ فِي الدُّنْيَا بِالرُّوحِ وَالرَّحْمَةِ، وَمَنْ تَرَكَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ فَلَيْسَ لَهُ بُدٌّ مِنْ أَنْ يَتْرُكَ الاثْنَتَيْنِ، وَإِنْ أَخَذَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَلَيْسَ لَهُ بُدٌّ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ بِهِنَّ، لأَنَّهُنَّ مُتَشَابِهَاتٌ وَلَوْ شِئْتَ قُلْتَ الثَّلاثُ فِي الْوَاحِدَةِ، وَلَكِنَّ الثَّلاثَ أَوْضَحُ وَأَبْيَنُ، فَمَنْ تَرَكَهُنَّ وَضَيَّعَهُنَّ دَخَلَ النَّارَ، وَمَنْ تَرَكَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ تَرَكَ الاثْنَتَيْنِ، فَتَفَقَّهُوا وَأَبْصِرُوا، فَإِذَا أَبْصَرْتُمْ فَأَبْصِرُوا، أَوَّلُهُنَّ أَنْ تُوَحِّدَ اللَّهَ تَعَالَى بِقَلْبِكَ وَلِسَانِكَ وَعَمَلِكَ، فَإِذَا وَحَّدْتَهُ بِقَلْبِكَ أَنْ لا إِلَهَ غَيْرُهُ، وَلا نَافِعَ وَلا ضَارَّ غَيْرُهُ، فَإِنَّهُ لا بُدَّ لَكَ مِنْ أَنْ تَنْطِقَ بِهِ فَيَرْتَفِعُ إِلَى السَّمَاءِ، وَلَيْسَ لَكَ بُدٌّ مِنْ أَنْ تَجْعَلَ عَمَلَكَ كُلَّهُ لِلَّهِ لا لِغَيْرِهِ، وَلا تَبْلُغَ عَمَلَكَ مِنْ كُلِّ حُرٍّ وَحُرٌّ وَاحِدٌ لِغَيْرِهِ، إلا طَمَعًا فِيهِ أَوْ حَيَاءً أَوْ خَوْفًا مِنْهُ، فَإِذَا خِفْتَهُ وَطَمَعْتَ فِي غَيْرِهِ وَهُوَ مَالِكُ الأَشْيَاءِ وَرَازِقُهَا فَقَدِ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرَهُ وَأَجْلَلْتَهُ وَعَظَّمْتَهُ، لأَنَّكَ اسْتَحْيَيْتَ مِنْهُ وِخِفْتَهُ وَطَمَعْتَ فِيهِ، فَأَذْهَبَ ذَلِكَ عَنْكَ مَا فِي قَلْبِكَ مِنْ تَوْحِيدِ اللَّهِ وَسُلْطَانِهِ وَعَظَمَتِهِ، فَاعْرِفْ ذَلِكَ، فَإِذَا صِرْتَ مُخْلِصًا بِهَذَا الْقَوْلِ، عَامِلا لَهُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا هُوَ، فَلْيَكُنْ هُوَ أَوْثَقَ عِنْدَكَ مِنَ الدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ، وَالْعَمِّ وَالْخَالِ، وَالأَبِّ وَالأُمِّ، وَمَنْ عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ، فَإِنَّكَ إِنْ تَكُنْ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ يُنْتَقَضُ عَلَيْكَ ضَمِيرُكَ وَتَوْحِيدُكَ وَمَعْرِفَتُكَ إِيَّاهُ، فَهَاتَانِ خَصْلَتَانِ لَيْسَ لَكَ مِنْهُمَا بُدٌّ، وَيَتْبَعُ بَعْضُهَا بَعْضًا، وَالثَّالِثَةُ إِذَا كُنْتَ بِهَذِهِ الْحَالِ فَأَقَمْتَ هَذَيْنِ الأَمْرَيْنِ: التَّوْحِيدِ وَالإِخْلاصِ وَالتَّوَكُّلِ عَلَيْهِ، فَارْضَ عَنْهُ وَلا تَسْخَطْ فِي شَيْءٍ يُحْزِنُكَ، مِنْ خَوْفٍ أَوْ جُوعٍ أَوْ طَمَعٍ أَوْ رَخَاءٍ أَوْ شِدَّةٍ، وإِيَّاكَ وَالسُّخْطَ، وَلْيَكُنْ قَلْبُكَ مَعَهُ لا تَزُلْ عَنْهُ طَرْفَةَ عَيْنٍ، فَإِنَّكَ إِنْ أَدْخَلْتَ قَلْبَكَ السَّخَطَ عَلَيْهِ فَإِنَّكَ مُتَهَاوِنٌ بِهِ فَيَنْتَقِضُ عَلَيْكَ تَوْحِيدُكَ، فَعَلَيْكَ بِالأَوَّلِ التَّوْحِيدِ وَالإِخْلاصِ، فَاعْرِفْ ذَلِكَ وَافْهَمْ، هَذِهِ الثَّلاثُ خِصَالٌ تَعَزَّزْ بِهِنَّ، وَإِيَّاكَ أَنْ تُضَيِّعَهُنَّ هَذِهِ فَتُقْذَفُ فِي النَّارِ، وَلا تَرَى فِي الدُّنْيَا قُرَّةَ عَيْنٍ "

Şakîk el-Belhî der ki: Kul şu üç şeyi mutlaka yapmak zorundadır: Allah bunları yapanı Cennetine koyar ve bu kişi dünyada rahat ve rahmet içinde yaşar. Bunlardan birini terk eden ise, mutlaka diğer ikisini de terk eder. Kişi bunlardan birini yapınca, mutlaka diğer ikisini de yapmalıdır. Çünkü bunlar birbirine benzer. Hatta bunlar bir şey içinde üç şeydir de diyebilirsin. Ancak

ayrı ayrı üç şey olarak sayılması açıklanması için daha iyidir. Bunları terk edip ihmal eden cehenneme girer. Bunlardan birini de terk eden, diğer ikisini de terk eder. İyice belleyin ve dikkat edin. Bunlardan ilki, Allah'ı kalbinle, dilinle ve amelinle birlemendir. Allah'ı kalbinle birleyip Ondan başka ilah, fayda veren ve zarar veren olmadığına inanırsan, muhakkak onu dilinle söylemelisin ki, bu söz semaya yükselsin. Mutlaka amelini de başkası için değil, sadece Allah için yapmandır. Bütün amellerini kendi rızanla sadece onun rızasını umarak, ondan haya ederek veya korkarak yapmandır. Eğer Allah'tan korkar ama, herşeyin maliki ve rızık vereni o olduğu halde başkasına umut bağlarsan; başkasını ilah edinmiş, saygı duymuş ve yüceltmiş olursun. Çünkü Allah'tan başkasından korkmuş ve umut bağlamış olursun. Böyle yapman da kalbindeki tevhidi, Allah'ın azametini ve kudretini yok eder. Bunu iyice bil. Eğer Allah'tan başka ilah olmadığını kabul edip söyledikten sonra bunda muhlis olursan, bu ihlasın dinar ve dirheme, amca ve dayıya, babaya ve anaya ve yeryüzündeki her şeye karşı olan ihlasından daha sağlam olsun. Eğer böyle olmazsan, vicdanın, tevhidin ve Allah'a karşı olan marifetinle ters düşmüş olursun. Bu iki şey sende mutlaka olmalıdır ve bunlar hep peşpeşe gelir. Üçüncüsü ise, eğer bu durumdaysan; Allah'ı birlemiş, ona karşı samimiyetle ona güvenmişsen, Ondan razı ol ve üzülmene sebep, korku, açlık, tamah, rahatlık ve zorluk gibi şeylerde Ona kızma. Öfkeden sakın. Kalbin devamlı Ona bağlı olsun ve bir an bile bundan gafil olma. Eğer kalbine Allah'a gazabı sokarsan, Allah'ı basite almış olursun ve bu da tevhid akidenle ters düşer. Sen tevhid ve ihlasa bağlı kal. Bunu iyice belle ve anla. Bu üç hasletle aziz ol. Sakın bunları ihmal etme, cehenneme düşersin ve dünyada da rahat yüzü görmezsin.

(١١٥٨٦)- [٦٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: كُنَّا مَعَ شَقِيقٍ الْبَلْخِيِّ وَنَحْنُ مُصَافُّو التُّرْكِ، فِي يَوْمٍ لا أَرَى فِيهِ إِلا رُءُوسًا تَنْدُرُ، وَسِيُوفًا تُقْطَعُ وَرِمَاحًا تُقْصَرُ، فَقَالَ لِي شَقِيقٌ وَنَحْنُ بَيْنَ الصَّفَّيْنِ: " كَيْفَ تَرَى نَفْسَكَ يَا حَاتِمُ؟ تَرَاهُ مِثْلَهُ فِي اللَّيْلَةِ الَّتِي زُفَّتْ إِلَيْكَ امْرَأَتُكَ؟ " قُلْتُ: لا وَاللَّهِ ! قَالَ: " لَكِنِّي وَاللَّهِ أَرَى نَفْسِي فِي هَذَا الْيَوْمِ مِثْلَهُ فِي اللَّيْلَةِ الَّتِي زُفَّتْ فِيهَا امْرَأَتِي "، قَالَ: ثُمَّ نَامَ بَيْنَ الصَّفَّيْنِ وَدَرَقْتُهُ تَحْتَ رَأْسِهِ، حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ

Hâtim b. el-Asam anlatıyor: Şakîk el-Belhî ile birlikte Türklere karşı bir savaştaydık. Yere dökülen kafalardan, durmadan bir şeyler kesen kılıçlardan ve kırılan mızraklardan başka bir şeyi göremediğim bir gündü. Safların arasındayken Şakîk bana: "Ey Hâtim! Kendini nasıl hissediyorsun? Karınla gerdeğe girdiğin geceki gibi mi?" diye sordu. Ben: "Vallahi öyle hissetmiyorum" karşılığını verince, kendisi: "Ama ben kendimi, karımla gerdeğe girdiğim geceki gibi hissediyorum" dedi. Sonra iki saf arasında kalkanını başının altına koyarak uyudu. Horlama sesini bile duyuyordum. O günü arkadaşlarımızdan birinin ağladığını gördüm. "Neyin var?" diye sorduğumda: "Kardeşim öldürüldü" karşılığını verdi. Ben: "Kardeşinin nasibiymiş! Allah'ın katına yükseldi ve rızasına erdi" dediğimde ise bana: "Sus! Ben ona veya öldürülmesine ağlamıyorum! Ama kılıç onu öldürmek üzere inerken, Allah için nasıl sabırlı davranacağını görmeye çalışıp onu koruyamamış olmamdan dolayı ağlıyorum!" karşılığını verdi. Aynı günde bir Türk beni yakaladı ve kesmek üzere beni yere yatırdı. Ancak kalbim onun beni kesmesiyle değil Allah'ın beni öldürmek üzere olan bu askere ne yapacağı ile meşguldü. Türk beni kesmek üzere bıçağını çıkarmaya çalışırken de bir ok gelip adama saplandı ve beni ondan kurtardı.

(١١٥٨٧)- [٦٣/٨] قَالَ حَاتِمٌ: " وَرَأَيْتُ رَجُلا مِنْ أَصْحَابِنَا فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ يَبْكِي، فَقُلْتُ: مَا لَكَ؟ قَالَ: قُتِلَ أَخِي، قُلْتُ: حَظُّ أَخِيكَ صَارَ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رِضْوَانِهِ، قَالَ: فَقَالَ لِي: اسْكُتْ، مَا أَبْكِي أَسَفًا عَلَيْهِ وَلا عَلَى قَتْلِهِ، وَلَكِنِّي أَبْكِي أَسَفًا أَنْ أَكُونَ دَرَيْتُ كَيْفَ كَانَ صَبْرُهُ لِلَّهِ عِنْدَ وُقُوعِ السَّيْفِ بِهِ، قَالَ حَاتِمٌ: فَأَخَذَنِي فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ تُرْكِيٌّ، فَأَضْجَعَنِي لِلذَّبْحِ فَلَمْ يَكُنْ قَلْبِي بِهِ مَشْغُولا، كَانَ قَلْبِي بِاللَّهِ مَشْغُولا، أَنْظُرُ مَاذَا يَأْذَنُ اللَّهُ لَهُ فِيَّ، فَبَيْنَا هُوَ يَطْلُبُ السِّكِّينَ مِنْ جُفْنَةٍ، إِذْ جَاءَهُ سَهْمٌ غَائِرٌ فَذَبَحَهُ فَأَلْقَاهُ عَنِّي "

Hâtim anlatıyor: O gün arkadaşlarımdan ağlayan birini gördüm ve: "Neyin var?" diye sordum. Bana: "Kardeşim öldürüldü" cevabını verince: "Kardeşinin nasibi, Allaha ve rızasına nail olmakmış" dedim. O: "Sus! Ben ona üzüldüğüm veya öldürüldüğü için ağlamıyorum. Ağlamamın sebebi, kılıcı yerken Allah'a karşı sabrının nasıl olduğunu bilmemememdir" dedi. Hâtim der ki: O gün beni bir Türk yakalayıp kesmek için yatırınca, kalbim

kesilme olayıyla değil, Allah ile meşguldü. Ben bu sırada, benim sebebimle Allah'ın ona ne yapacağını düşünüyordum. Adam kınından kılıcı almaya çalışırken bir ok gelip ona isabet etti ve adam üzerimden düştü.

(١١٥٨٨)- [٨/٦٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُوسَى، ثنا سَعِيدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَلْخِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِيَ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يعْرِفَ مَعْرِفَتَهُ بِاللَّهِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَا وَعَدَهُ اللَّهُ وَوَعَدَهُ النَّاسُ، بِأَيِّهِمَا قَلْبُهُ أَوْثَقُ "

Şakîk b. İbrâhim der ki: "Allah'ı ne kadar tanıdığını (mârifetullahı) öğrenmek isteyen kişi, hem Allah'ın, hem de insanların kendisine vaad ettiklerine ve kalbinin bunlardan hangisine daha çok güvendiğine baksın."

(١١٥٨٩)- [٨/٦٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقٌ: " مَا مِنْ يَوْمٍ إِلا وَيَسْتَخْبِرُ إِبْلِيسَ خَبَرَ كُلِّ آدَمِيٍّ سَبْعَ مَرَّاتٍ، فَإِذَا سَمِعَ خَبَرَ عَبْدٍ تَابَ إِلَى اللَّهِ ﷻ مِنْ ذُنُوبِهِ صَاحَ صَيْحَةً تَجْتَمِعُ إِلَيْهِ ذُرِّيَّتُهُ كُلُّهُمْ مِنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، فَيَقُولُونَ لَهُ: مَا لَكَ يَا سَيِّدُنَا؟ فَيَقُولُ: قَدْ تَابَ فُلانُ بْنُ فُلانٍ، فَمَا الْحِيلَةُ فِي فَسَادِهِ؟ وَيَقُولُ لَهُمْ: هَلْ مِنْ قَرَابَتِهِ أَوْ مِنْ أَصْدِقَائِهِ أَوْ مِنْ جِيرَانِهِ مَعَكُمْ أَحَدٌ؟ فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: نَعَمْ ! وَهُوَ مِنْ شَيَاطِينِ الإِنْسِ، فَيَقُولُ لأَحَدِهِمُ: اذْهَبْ إِلَى قَرَابَتِهِ، وَقُلْ لَهُ: مَا أَشَدُّ مَا أَخَذْتَ فِيهِ، قَالَ: وَإِنَّ لإِبْلِيسَ خَمْسَةُ أَبْوَابٍ، فَتَقُولُ لَهُ قَرَابَتُهُ: إِنَّكَ أَخَذْتَ بِالشِّدَةِ فَإِنْ أَخَذَ بِقَوْلِهِ رَجَعَ وَهَلَكَ وَإِلا هَلَكَ الآخَرُ، وَيَقُولُ لَهُ الآخَرُ مِنْ قَرَابَتِهِ: هَذَا الَّذِي أَخَذْتَ فِيهِ لا يَتِمُّ، فَإِنْ أَخَذَ بِقَوْلِهِ رَجَعَ وَهَلَكَ وَإِلا هَلَكَ الآخَرُ، وَيَقُولُ لَهُ الثَّالِثُ: كَمَا أَنْتَ حَتَّى تَفْنَى مَا فِي يَدَيْكَ مِنَ الْحُطَامِ، فَإِنْ أَخَذَ بِقَوْلِهِ رَجَعَ وَهَلَكَ وَإِلا هَلَكَ الآخَرُ، فَيَأْتِيهِ الرَّابِعُ فَيَقُولُ لَهُ: تَرَكْتَ الْعَمَلَ فَلا تَعْمَلُ وَأَنْتَ لَيْلَكَ وَنَهَارَكَ فِي رَاحَةٍ لا تَعْمَلُ، فَيَقُولُ لَهُ الْخَامِسُ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا تَبَّتْ وَأَخَذْتَ فِي عَمِلَ الآخِرَةِ، وَمَنْ مِثْلِكَ وَالْحَقُّ فِي يَدَكِ فَإِذَا أَجَابَهُمْ، فَقَالَ: إِنَّكَ أَخَذْتَ بِالشِّدَّةِ يَرُدُّ عَلَيْهِ، وَيَقُولُ: إِنِّي كُنْتُ قَبْلَ الْيَوْمِ فِي شِدَّةٍ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَفِي رَاحَةٍ حَيْثُ أَرَدْتُ أَنْ أُرْضِيَ رَبِّي وَأَرْضِيَ النَّاسَ فَمَتَى أَرْضَيْتُ رَبِّي أَسْخَطْتُ النَّاسَ وَمَتَى مَا

أَرَضَيْتُ النَّاسَ أَسْخَطْتُ رَبِّي، فَأَخَذْتُ الْيَوْمَ فِي رِضَاءِ رَبِّي الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ وَتَرَكْتُ النَّاسَ، فَصِرْتُ الْيَوْمَ حُرًّا، وَهُوَّنْتَ عَلَيَّ أَمْرِي، حَيْثُ أَعْبُدُ رَبِّي وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، فَإِذَا قَالَ: إِنَّكَ لا تُتِمُّهُ، فَقُلْ إِنَّمَا الإِتْمَامُ عَلَى اللَّهِ ﷻ وَعَلَيَّ أَنْ أَدْخُلَ فِي الْعَمَلِ وَتَمَامِهِ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى، فَإِذَا قَالَ: كَمَا أَنْتَ حَتَّى تُفْنِي مَا فِي يَدَيْكَ مِنَ الْحُطَامِ، فَقُلْ لَهُ: فَفِيمَ تُخَوِّفُنِي، وَقَدِ اسْتَيْقَنْتُ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَيْسَ بِقَوْلِي فَإِنِّي لا أَقْدِرُ عَلَيْهِ، وَمَا كَانَ لِي فَلَوْ دَخَلْتُ فِي الأَرْضِ السَّابِعَةِ لَدَخَلَ عَلَيَّ، إِذْ فَرَغْتُ نَفْسِي وَاشْتَغَلْتُ بِعِبَادَةِ رَبِّي، فَفِيمَ تُخَوِّفُنِي؟ فَإِذَا قَالَ: إِنَّكَ لَمْ تَعْمَلْ وَصِرْتَ بِلا عَمَلٍ، فَقُلْ: إِنِّي فِي عَمَلٍ شَدِيدٍ، قَدِ اسْتَبَانَ لِي عَدُوٌّ فِي قَلْبِي وَلَنْ يَرْضَى عَلَيَّ رَبِّي إِلا أَنْ يَنْكَسِرَ هَذَا الْعَدُوُّ الَّذِي فِي قَلْبِي، وَأَكُونُ نَاصِرًا عَلَيْهِ فِي كُلِّ مَا أَلْقَى فِي قَلْبِي، فَأَيُّ عَمَلٍ أَشَدُّ مِنْ هَذَا؟ فَإِذَا أَجَبْتَهُ بِهَذَا وَاسْتَقَمْتَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى يَجِيءُ إِلَيْكَ مِنْ قِبَلِ الْعُجْبِ بِنَفْسِكَ، فَيَقُولُ لَكَ: مَنْ مِثْلُكَ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا وَعَافَاكَ؟ فَيُرِيدُ أَنْ يُوقِعَ فِي قَلْبِكَ الْعُجْبَ، فَقُلْ لَهُ: إِذَا اسْتَبَانَ لَكَ أَنَّ الْحَقَّ هَذَا وَالصَّوَابُ فِي هَذَا الْعَمَلِ فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَأْخُذَ فِيهِ إِلَى أَنْ يَأْتِيَكَ الْمَوْتُ؟ فَإِذَا أَجَبْتَهُمْ بِهَا تَفَرَّقُوا عَنْكَ وَلا يَكُونُ لَهُمْ عَلَيْكَ سَبِيلٌ، فَيَأْتُونَ إِبْلِيسَ، فَيُخْبِرُونَهُ، فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْلِيسُ: إِنَّهُ قَدْ أَصَابَ الطَّرِيقَ وَالْهُدَى فَلَيْسَ لَكُمْ عَلَيْهِ سَبِيلٌ، وَلَكِنْ لا يَرْضَى بِهَذَا حَتَّى يَدْعُوَ النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ ﷻ فَامْنَعُوا النَّاسَ عَنْهُ، وَقُولُوا لَهُمْ: إِنَّهُ لا يُحْسِنُ شَيْئًا فَلا تَخْتَلِفُوا إِلَيْهِ "

Şakîk el-Belhî anlatıyor: İblis her gün bir kişinin yedi defa durumundan haberdar olur. Birinin Allah'a tövbe ettiğini işittiği zaman öyle bir çığlık atar ki doğuda ve batıda bulunan tüm zürriyeti yanında toplanıp: "Efendimiz! Neyin var?" diye sorarlar. İblis: "Filanın oğlu filan bu gün tövbe etti. Onu tekrar nasıl bozabiliriz?" der ve onlara: "Aranızda onun yakınlarından veya arkadaşlarından veya komşularından olanlar var mı?" diye sorar. Birbirlerine: "Evet, var!" derler ki, bunlar da insan şeytanlardır. Bunun üzerine İblis onlardan birine: "Tövbe edene git ve ne kadar ağır bir işe kalkıştığını söyle!" der. İblis de böylesi bir insana beş kapıdan yaklaşır.

Şeytanlardan biri olan yakınlarından ilki tövbe eden adama gelir ve: "Ne kadar ağır bir yükün altına girdiğinin farkında mısın?" der. Eğer adam tövbesinden dönerse helak oldu demektir. Dönmezse de o yakım helak olur.

Yakınlarından diğeri gelir ve: "Tuttuğun bu işin sonunu getiremezsin!" der. Tövbe eden adam bu yakınının sözünü dinler de dönerse helak oldu demektir. Dönmezse de o yakını helak olur.

Ardından üçüncü yakını gelip: "Bu şekilde devam edersen elinde ne varsa hepsini kaybedeceksin" der. Tövbe eden adam bu yakınının sözünü dinler de tövbesinden dönerse helak oldu demektir. Dönmezse de o yakını helak olur.

Ardından dördüncüsü gelir ve: "Sen ki tövbenle ameli bıraktın, artık amelde bulunmuyorsun. Gece gündüz rahat bir şekilde oturup herhangi bir amelde bulunmuyorsun!" diyerek tövbesinden döndürmeye çalışır.

Sonra beşincisi gelir ve ona: "Allah sana hayırlarla mükâfatlandırsın! Zira tövbe edip âhiretin için amellere yöneldin. Senin gibisi var mı ki, en doğrusunu sen yapıyorsun!" demeye başlar.

Tövbe eden kişi kendisine ilk olarak gelen ve çok ağır bir yükün altına girdiğini söyleyen kişiye şöyle cevap verir: "Ben asıl daha önce ağır bir yükün altındaydım! Oysa bu gün pek rahatım. Zira daha önce hem Rabbimi, hem de insanları razı etmek istedim. Ancak Rabbimi razı ettiğimde insanların bana kızdığını, insanları razı ettiğimde ise Rabbimin bana öfkelendiğini gördüm. Ben de bugün insanları bırakıp Tek ve Kahhâr olan Rabbimin rızasına tutundum. Bu şekilde de özgür biri oldum ve dinim de, işlerim de bana kolaylaştırıldı. Zira tek olan ve ortağı olmayan Rabbime ibadet etmekteyim.

İkinci kişinin gelip de ona bu işin sonunu getiremeyeceğini söylemesi halinde de ona: "Bu işin sonunu getirmek ve tamamlamak Allah'ın elindedir. Bana düşen ameli yapmaktır, tamamlanması da Allah'ın üzerinedir" cevabının verilmesi gerekir.

Diğerinin kendisine: "Bu şekilde devam edersen elinde ne varsa hepsini kaybedeceksin" demesi üzerine de ona şöyle cevap vermesi gerekir: "Beni ne ile korkutuyorsun? Allah'ın takdiri olmadan hiçbir şeyin benim söylemem ve istememle olmayacağına kanaat getirdikten sonra beni ne ile korkutuyorsun?

Bana takdir edilen bir şey, yerin yedi kat dibinde olsam dahi gelip beni bulacaktır. Şu an kendimi Allah'a ve ona ibadete verdim, beni ne ile korkutuyorsun?"

Ona: "Artık amel etmiyorsun ve amelsiz kaldın!" dediği zaman da şöyle karşılık vermesi gerekir: "Şu an çetin bir işin içindeyim ve kalbimin içinde bir düşmanımın da olduğunu öğrendim. Kalbimdeki bu düşmanı hezimete uğratıp onu yenmedikçe de Rabbim benden razı olmayacaktır. Bundan daha çetin bir iş olabilir mi ki?"

Şeytana bu şekilde cevap verilip Allah'a itaat yolunda sebat gösterilirse Şeytan bu kez kendini beğenme kapısından sana yaklaşacak ve: "Senin gibi başka biri var mı ki? Allah seni hayırlarla mükâfatlandırsın ve sana afiyet versin!" diyecektir. Bu şekilde de kalbine kibri ve gururu düşürmek isteyecektir. Ama böyle bir şey karşısında ona şöyle cevap verilmelidir: "Şayet hak yolun ve doğru amelin bu olduğu açıkça ortaya çıkmışsa ölüm sana gelene kadar böylesi bir şeyi yapmana ne engel olabilir ki?"

Onlara bu şekilde cevap verildiği zaman kişiden uzaklaşacaklar ve onu saptırmak için başka bir yolları kalmayacaktır. Bu şekilde İblis'e gidip durumu anlatacaklardır. İblis de onlara şöyle diyecektir: "O kişi doğru yolu ve hidâyeti artık bulmuştur. Onu saptırmaya yönelik elinizden bir şey gelmeyecektir. Ancak o kişi böyle durmayacak ve diğer insanları da Allah'a ibadete davet edecektir. Bari insanların ona yaklaşmasına engel olun ve onlara: "Bu adam doğru dürüst bir şey yapamaz, yanına gitmeyin!" deyin.

(١١٥٩٠)- [٨/٦٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَاهَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الرَّازِيُّ الصُّوفِيُّ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: " اسْتِتْمَامُ صَلاحِ عَمَلِ الْعَبْدِ بِسِتِّ خِصَالٍ: تَضَرُّعٍ دَائِمٍ، وَخَوْفٍ مِنْ وَعِيدِهِ، وَالثَّانِي حَسَنِ ظَنِّهِ بِالْمُسْلِمِينَ، وَالثَّالِثُ اشْتِغَالِهِ بِعَيْبِهِ لا يَتَفَرَّغُ لِعُيُوبِ النَّاسِ، وَالرَّابِعُ يَسْتُرُ عَلَى أَخِيهِ عَيْبَهُ وَلا يُفْشِي فِي النَّاسِ عَيْبَهُ رَجَاءَ رُجُوعِهِ عَنِ الْمَعْصِيَةِ، وَاسْتِصْلاحِ مَا أَفْسَدَهُ مِنْ قَبْلٍ، وَالْخَامِسُ مَا اطَّلَعَ عَلَيْهِ مِنْ خِسَةِ عَمَلِهَا اسْتَعْظَمَهَا رَجَاءَ أَنْ يَرْغَبَ فِي الاسْتِزَادَةِ مِنْهَا، وَالسَّادِسَةُ أَنْ يَكُونَ صَاحِبُهُ عِنْدَهُ مُصِيبًا "

Şakîk b. İbrâhim der ki: "Altı haslet ile kulun yaptığı amel tam anlamıyla salih bir amel olur. Birincisi, kulun daimi bir yakarış ve hesaba yönelik bir korku içinde olmasıdır. İkincisi, müslümanlara karşı hüsnü zan içinde olmasıdır. Üçüncüsü, insanların kusurları ile ilgilenmek yerine kendi kusurlarıyla meşgul olmasıdır. Dördüncüsü, belki işlediği hatadan döner ve önceki kusurlarını da düzeltir umuduyla kardeşinin bir kusurunu gizli tutması ve insanlar içinde ifşa etmemesidir. Beşincisi, değersiz görerek yaptığı küçük bir ameli daha da fazlasını yapma umuduyla değerce çok büyük saymasıdır. Altıncısı ise arkadaşını kendisinden daha doğru olarak görmesidir."

(١١٥٩١)- [٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ لَمْ يعْرَفِ اللَّهَ بِالْقُدْرَةِ فَإِنَّهُ لا يَعْرِفُهُ "، فَقِيلَ: وَكَيْفَ مَعْرِفَتُهُ بِالْقُدْرَةِ؟ قَالَ: " يَعْرِفُ أَنَّ اللَّهَ قَادِرٌ إِذَا كَانَ مَعَهُ شَيْءٌ أَنْ يَأْخُذَهُ مِنْهُ فَيُعْطِيهِ غَيْرَهُ، وَإِذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ أَنْ يُعْطِيَهُ "

Şakîk el-Belhî şöyle der: "Allah'ı kudret sıfatıyla tanıyamayan kişi, onu tanıyamamış demektir." Kendisine: "Allah'ın kudretle bilinmesi nasıl olacaktır?" diye sorulduğunda ise şöyle karşılık vermiştir: "Allah'ın, kulda bulunan şeyleri alıp başkasına verebilme, onda bulunmayan şeyleri de ona verebilme kudretine sahip olduğunun bilinmesidir."

(١١٥٩٢)- [٦٦/٨] وَقَالَ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يعْرَفَ مَعْرِفَتَهُ بِاللَّهِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَا وَعْدَهُ اللَّهُ وَوَعَدَهُ النَّاسُ بِأَيِّهِمَا قَلْبُهُ أَوْثَقُ "

Şakîk der ki: "Kişi, Allah'ı ne kadar bildiğini anlamak isterse, Allah'ın kendisine vaad ettiğiyle, insanların vaad ettiği ne baksın ve hangisine kalbinin daha çok bağlı olduğuna dikkat etsin."

(١١٥٩٣)- [٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، وثني عَنْهُ، أَوَّلا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو الطَّيِّبِ الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ

بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّاهِدُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " عَشَرَةُ أَبْوَابٍ مِنَ الزُّهْدِ يُسَمَّى الرَّجُلُ فِيهَا زَاهِدًا إِذَا فَعَلَهَا، فَإِذَا خَالَفَهَا سُمِّيَ مُتَزَهِّدًا، وَالْمُتَزَهِّدُ الَّذِي يَتَشَبَّهُ بِالزُّهَادِ فِي رُؤْيَتِهِ وَسُمْعَتِهِ وَخُشُوعِهِ وَقَوْلِهِ، وَمَدْخَلِهِ وَمَخْرَجِهِ، وَمَطْعَمِهِ وَمَلْبَسِهِ، وَمَرْكَبِهِ، وَفَعَلِهِ وَحَرْصِهِ، وَحُبِّ الدُّنْيَا يَشْهَدُ عَلَيْهِ بِخِلافِهِ، تَرَى رِضَاهُ رِضَا الرَّاغِبِينَ، وَبِسَاطَهُ فِي كَلامِهِ وَعَجَلَتِهِ بِسَاطَ الرَّاغِبِينَ، وَحَسَدَهُ وَبَغْيَهُ ، وَتَطَاوُلَهُ وَكَبْرَهُ، وَفَخْرَهُ وَسُوءَ خُلُقِهِ، وَجفَا لِسَانِهِ وَطُولَ خَوْضِهِ فِيمَا لا يَعْنِيهِ يَدُلُّ عَلَى نِفَاقِ الْمُتَزَهِّدِ، لا عَلَى خُشُوعِ الزَّاهِدِ، فَاحْذَرْ مِنْ هَذِهِ الصِّفَةِ، وَإِذَا وَجَدْتَ فِيمَنْ يَزْعُمُ أَنَّهُ زَاهِدُ هَذِهِ الْخِصَالَ الَّتِي أَصْفَهَا لَكَ، فَارْجُ لَهُ أَنْ يَكُونَ فِي بَعْضِ طَرِيقِ الزُّهَادِ، إِذَا أَسَرَّتْهُ حَسَنَةٌ وَسَاءَتْهُ سَيِّئَةٌ، وَكَرِهَ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مِنَ الْبِرِّ، فَأَمَّا إِذَا لَمْ يَفْعَلْ يَكْرَهُهُ كَمَا يَكْرَهُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَالْمَيْتَةَ وَالدَّمَ، وَإِذَا عَرَفَ هَذِهِ الْخِصَالَ صَرَفَ فِيهَا نَهَارَهُ وَسَاعَاتِهِ وَلَيْلَتَهُ وَسَاعَاتُهَا، نَقَصَ أَمَلُهُ وَطَالَ غَمُّهُ بِمَا أَمَامَهُ، فَإِذَا شَغَلَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ مَا خُلِقَ لَهُ طَالَ حُزْنُهُ، وَعَلِمَ أَنَّهُ مَفْتُونٌ، وَتَرَكَ مَنْ شَغَلَهُ عَنِ الطَّاعَةِ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ، فَبِهَذَا يَجِدُونَ حَلاوَةَ الزُّهْدِ، وَبِهِ يَحْتَرِزُونَ مِنْ حِزْبِ الشَّيْطَانِ، وَإِنَّ ذِكْرَ اللَّهِ عِنْدَهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَبْرَدُ مِنَ الْبَرْدِ، وَأَشْفَى مِنَ الْمَاءِ الْعَذْبِ الصَّافِي عِنْدَ الْعَطْشَانِ فِي الْيَوْمِ الصَّائِفِ، وَتَكُونُ مَجَالَسَتُهُمْ مَعَ مَنْ يُصَفُ لَهُمُ الزُّهَّادُ وَيَعِظُهُمْ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ وَأَشْهَى عِنْدَهُمْ مِمَّنْ يُعْطِيهِمُ الدَّنَانِيرَ وَالدَّرَاهِمَ عِنْدَ الْحَاجَةِ وَذَلِكَ بِقُلُوبِهِمْ لا بِأَلْسِنَتِهِمْ، وَأَنْ يَخْلُو أَحَدُهُمْ بِالْبُكَاءِ عَلَى ذُنُوبِهِ وَعَلَى الْخَوْفِ الشَّدِيدِ أَنْ لا يُقْبَلَ مِنْهُ مَا يَعْمَلُ، وَيَظْهَرُ لِلنَّاسِ مِنَ التَّبَسُّمِ وَالنَّشَاطِ كَأَنَّهُ ذُو رَغْبَةٍ لا ذُو رَهْبَةٍ، وَأَنْ لا يُحَدِّثُ نَفْسَهُ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ قِبْلَتِهِ، وَأَنْ يَعْرَفَ ذُنُوبَهُ وَلا يَعْرِفُ ذُنُوبَ غَيْرِهِ، فَإِذَا كَانَتْ فِيهِ هَذِهِ الأَبْوَابُ الْعَشَرَةُ كَانَ فِي طَرِيقِ الزُّهَّادِ، فَأَرْجُو أَنْ يَسْلُكَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَسَبْعَةُ أَبْوَابٍ تَتْلُو هَذِهِ الأَبْوَابَ، التَّوَاضُعُ لِلَّهِ بِالْقَلْبِ لا بِالتَّصَنُّعِ، وَالْخُضُوعُ لِلْحَقِّ طَوْعًا لا بِالاضْطِرَارِ، وَحَسَنُ الْمُعَاشَرَةِ مَعَ مَنِ ابْتُلِيَ بِمُعَاشَرَتِهِمْ لا لِرَغْبَةٍ فِيمَا عِنْدَهُمْ، وَالْهَرَبُ مِنَ الْمُنْكَبِّينَ عَلَى الدُّنْيَا كَهَرَبِ الْحِمَارِ مِنَ الْبِيطَارِ، وَالنُّفُورُ عَنْهَا كَنُفُورِ الْحِمَارِ مِنْ زئيرِ السَّبُعِ، وَطَلَبُ الْعَافِيَةِ مِنْ كُلِّ مَا يُخَافُ عِقَابُهُ وَلا يَرْجُو ثَوَابَهُ، وَمُجَالَسَةُ الْبَكَّائِينَ عَلَى الذُّنُوبِ، وَالرَّحْمَةُ لِنَفْسِهِ وَلأَنْفُسِهِمْ، وَمُخَاطَبَةِ الْعَالَمِينَ بِظَاهِرِهِ لا بِقَلْبِهِ، وَلا يَتَخَوَّفُ مِنَ الْكَائِنِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالأَهْوَالِ وَالشَّدَائِدِ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ سَلَكَ طَرِيقَ الزُّهَّادِ وَنَالَ أَفْضَلَ الْعِبَادَةِ "

Şakîk b. İbrâhim el-Belhî der ki: "Zahitlikte on tavır vardır ki kişi, bunları takındığı zaman zahid olarak isimlendirilir. Bunlara muhalif davranan kişi de ancak mütezehhid (zahidimsi) olabilir. Mütezehhid kişi de bakışında, işitmesinde, haşyetinde, sözlerinde, girişlerinde, çıkışlarında, yemesinde, giyinmesinde, bineceğinde ve hırsında zahid olan kişilere benzemeye çalışan kişidir. Ancak dünyaya olan sevgisi, onun böyle biri olmadığını gösterir. Rızasının âhirete yönelenlerin rızası gibi olduğunu, konuşmasından ve hareketlerinden hayatının âhirete yönelenlerin hayatı gibi sade olduğunu görürsün. Ancak hasedi, kini, dil uzatması, kibri, gururu, kötü huyu, kaba dili, kendisini ilgilendirmeyen konulara girmesi mütezehhid olan bu kişinin münafıklığını ele verir. Böyle özelliklere sahip olmaktan sakın! Zahid olduğunu iddia eden birinde demin saydığım özellikleri gördüğün zaman sadece zahidlerin tuttuğu yolun bir bölümünü tutmuş olmasını dile.

Zahidlik yolunda kişinin takınması gereken tavırlara gelince: Böylesi bir kişi yaptığı iyiliğe sevinir, yaptığı kötülükten dolayı da üzülür. Yapmadığı iyi bir işten dolayı da övülmeyi sevmez. Yapmadığı bir iyilikten dolayı övülmekten de domuz eti, leş ve kandan nefret ettiği gibi nefret eder.

Böylesi hasletlerin bir zahidde bulunması gerektiğini öğrendiği zaman ise tüm gündüzü ve tüm gecesini bunları elde etmek için harcar. Bu uğurda dünyadan yana ümitleri azalır ve geleceğinden yana da üzüntüsü çoğalır.

Yaratılış amacı (ibadet) dışında bir şeyle meşgul olduğu zaman kendisini bir üzüntü sarar, bir fitnede olduğunu anlar ve hemen kendisini ibadetten alıkoyan şeyi bırakır. İşte zahitliğin lezzetine de bu şekilde varır, Şeytan ve dostlarından da bu şekilde sakınır.

Yanında Allah'ın zikredilmesi kendisine baldan tatlı gelir. Dolunun vereceği serinlikten daha fazlasını verir. Yaz günü susuzluktan kavrulmuş olan kişinin tatlı ve duru sudan alacağı hazdan daha fazla haz alır, rahatlar.

Zahid olan kişileri anlatan ve onlara bu yönde öğütler veren kişilerle oturmayı, ihtiyaçları anında kendisine dinar ve dirhem veren kişilerle

oturmaktan daha fazla sever. Bunu da diliyle değil kalbiyle yaşar. Yalnız kaldığı zamanlarda işlediği günahlar için ağlar.

Yapacağı amellerin kabul görememesinden yana büyük bir korku taşır. Tebessümü ve yüzündeki canlılıkla âhiretten korkan değil, âhireti arzulayan bir görüntü verir.

Hiçbir zaman kendi kendine diğer Müslümanlardan birinden daha hayırlı olduğunu düşünmez. Başkalarının değil, kendi günahlarını bilir.

İşte bu on tavrı kendinde bir araya getiren kişi, zahidlerin yolundadır demektir ve inşallah bu yolu tamamıyla kateder. Bu on tavırdan sonra da yedi tavır daha gelir ki onlar da şöyledir:

Allah karşısında yapmacık olarak değil içten gelen bir tevazu içinde olmak.

Kendisiyle birlikte olanlarla, sahip oldukları şeylerde gözleri olmadan, en güzel şekilde geçinmek.

Merkebin baytardan kaçması gibi dünya peşinde koşanlardan kaçmak. Böylesi bir kaçış da merkebin vahşi hayvanlardan kaçışı gibidir.

Akıbetinden korkulan ve sevap getirmesi umulmayan her türlü şeyden dolayı afiyet dilemek.

Günahlarına ağlayanlarla birlikte olmak ve hem kendi kendine, hem de onlar için rahmet dilemek.

Âlimlerle de gönülle değil, sadece zahirde muhatap olmak.

Ölüm sonrasında görülecek şiddetli ve ürkütücü olaylardan yana korku taşımamak.

Kişi bunları yaptığı taktirde zahidlerin yolundan gitmiş olur ve ibadetin en güzeline nail olur".

(١١٥٩٤)- [٨/٦٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَاهَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا

الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " الْمُؤْمِنُ مَشْغُولٌ بِخَصْلَتَيْنِ، وَالْمُنَافِقُ مَشْغُولٌ بِخَصْلَتَيْنِ، الْمُؤْمِنُ بِالْعِبَرِ وَالتَّفَكُّرِ، وَالْمُنَافِقُ مَشْغُولٌ بِالْحَرْصِ وَالأَمَلِ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Mümin iki hasletle, münafık da iki hasletle meşgul olup durur. Mümin ibret alma ve tefekkürle, münafık ise hırs ve beklentilerle kendini meşgul eder."

(١١٥٩٥)- [٦٧/٨] وَقَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " عَلَى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ أَرْبَعَةُ حُجُبٍ: إِذَا أَيْسَرَ لَمْ يَفْرَحْ، وَإِنِ افْتَقَرَ لَمْ يَحْزَنْ، وَكَانَ فِي الأَمْرَيْنِ سَوَاءٌ، فَقَدْ هَتَكَ سِتْرَيْنِ، فَعِنْدَ هَذَا لا يَسْتَقِرُّ الْخَيْرُ وَالْحِكْمَةُ فِي قَلْبِهِ، حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خَصْلَتَانِ: يَتْرُكُ فُضُولَ الشَّيْءِ وَفُضُولِ الْكَلامِ، فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ دَخَلَ قَلْبَهُ الْحِكْمَةُ وَنَطَقَ بِهَا لِسَانُهُ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Âdemoğlunun kalbinde dört perde vardır. Eğer rahatlıkta sevinmez, ihtiyaç halinde üzülmezse ve iki durumda da aynı olursa iki perdeyi yırtmış olur. O zaman bu kişi, kendisinde iki haslet daha bulunmadıkça, kalbine hayır ve hikmet yerleşmez. (Bu iki haslet) herşeyin fazlasını ve sözün fazlasını terk etmesidir. Eğer bu hasletlere de sahip olursa hikmet kalbine girer ve dili hikmetle konuşur."

(١١٥٩٦)- [٦٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ قَدْ سَتَرْتُ عَلَى الْعِبَادِ: أَمْرُ الآخِرَةِ خَوْفُ الْفَقْرِ سِتْرُ خَوْفِ جَهَنَّمَ، وَأَيُّ شَيْءٍ يَقُولُ لِي النَّاسُ سُتِرَ عَنْهُ أَيُّ شَيْءٍ، يَقُولُ لِي الرَّبُّ: إِذَا فَعَلْتَ هَذَا وَسَتَرَى حُبَّ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا حُبَّ الآخِرَةِ، وَسَتَرَى حُبَّ نِعْمَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَغُرُورَهَا وَشَهَوَاتِهَا وَظَاهَرَهَا مَا تَرَى مِنْ حُسْنِهَا عَنْ نَعِيمِ الآخِرَةِ وَمَا أُعِدَّ لَهُ فِيهَا "

Şakîk el-Belhî der ki: Dört şeyi kullardan gizledim: Âhireti, fakirlik korkusunu, Cehennem korkusunu gizlemek. İnsanların söylediği ne varsa, onun her şeyini gizli kılmıştır. Rabbim bana şöyle buyurur: "Eğer böyle yaparsan, dünya hayatını sevmeyi âhiret sevgisi gibi göreceksin. Dünya hayatının nimetlerini, aldatmasını ve arzularını ve görünüşünü; âhireti ve içinde hazırlanmış bekleyen nimetlerin güzelliği gibi göreceksin."

(١١٠٩٧)- [٦٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، قَالَ: قَالَ أَبُو تُرَابٍ سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ شَقِيقٌ: " إِذَا ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ لا يَكُونُ شَيْءٌ أَغْرَبَ مِنْ هَذِهِ الأَرْبَعَةِ: التَّزْوِيجُ لِلْغَلَبَةِ، وَالْبَيْتُ لِلْعِدَّةِ، وَالضِّيَافَةُ بِالسُّنَّةِ، وَالْجِهَادُ بِلا طَمَعٍ وَلا رِيَاءٍ "، قَالَ: تَفْسِيرُ التَّزْوِيجِ لِلْغَلَبَةِ: رَجُلٌ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ فِي الْحَرَامِ فَيَتَزَوَّجُ، وَتَفْسِيرُ الْبَيْتِ لِلْعِدَّةِ: أَنْ تَبْنِي بَيْتًا يَمْنَعُكَ مِنَ الْحَرِّ وَالْبَرْدِ، وَلا تَضْرِبُ وَتَدًا عَلَى الْبَيْتِ حَتَّى تَنْظُرَ قَبْلَ الضَّرْبِ فَيَكُونُ لِلَّهِ تَعَالَى رِضًى، كَذَلِكَ جَمِيعُ الأَشْيَاءِ مَا كَانَ لِلَّهِ رِضًى فَتَقَدَّمْ عَلَيْهِ وَإِلا فَاحْذَرْهُ، وَتَفْسِيرُ الضِّيَافَةِ بِالسُّنَّةِ: لا تُدْخِلْ بَيْتَكَ رَجُلا يَسْتَحِي مِنَ الْحَلالِ وَيَحْتَشِمُ مِنْهُ، فَيَكُونُ فِي بَيْتِكَ خُبْزٌ مَكْسُورٌ فَاسْتَحْيَيْتَ مِنَ الرَّجُلِ أَنْ تُقَدِّمُهُ إِلَيْهِ، وَقَدْ جَاءَ فِي الأَثَرِ مَنْ لا يَسْتَحِي مِنَ الْحَلالِ خَفَّتْ مَؤُنَتُهُ وَقَلَّ كِبْرِيَاؤُهُ، وَمَنْ يَسْتَحِي مِنَ الْحَلالِ فَهُوَ مُتَكَبِّرٌ

Şakîk el-Belhî der ki: Karada ve denizde fesat çıkınca, şu dört şeyden daha garibi olmaz: İnsanın mağlup düşmekten iddet için (sade) ev yapması, Sünnete uygun misafir ağırlama ve tamah ve gösteriş olmadan yapılan cihad. İnsanın mağlup düşmekten korkarak evlenmesinin mânâsı; harama düşmekten korkarak evlenmesidir. İddet için ev yapmasının mânâsı; kendisini sıcak ve soğuktan koruyacak, fazla süslü olmayan gösterişten uzak ve Allah rızasına uygun ev yapmasıdır. Her şeyde böyledir. Allah rızası için olana yaklaş, ancak böyle olmayan şeyden sakın. Sünnete uygun misafir ağırlamanın mânâsı ise; helalden utanan ve küçümseyeni evine sokmamandır. Evinde ekmek kırıntısı olur da bu kişiye ikram etmeye utanırsın. Eserlerde şöyle yazılıdır: "Helalden utanmayanın masrafı hafifler ve kibri azalır. Helalden utanan ise mütekebbirdir."

(١١٠٩٨)- [٦٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " مَنْ خَرَجَ مِنَ النِّعْمَةِ وَوَقَعَ فِي الْقِلَّةِ، فَلا تَكُونُ الْقِلَّةُ أَعْظَمَ عِنْدَهُ مِنَ النِّعْمَةِ فَهُوَ فِي غَمَّيْنِ، غَمٍّ فِي الدُّنْيَا وَغَمٍّ فِي الآخِرَةِ، وَمَنْ خَرَجَ مِنَ النِّعْمَةِ وَوَقَعَ فِي الْقِلَّةِ، وَكَانَتِ الْقِلَّةُ أَعْظَمَ عِنْدَهُ مِنَ النِّعْمَةِ الَّتِي خَرَجَ مِنْهَا، كَانَ فِي فَرَحَيْنِ، فَرَحِ الدُّنْيَا وَفَرَحِ الآخِرَةِ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Nimetteyken yokluk içine düşen kişiye eğer, yokluk varlıktan daha iyi değilse, bu kişinin iki derdi var demektir. Dünyada bir dert ve âhirette bir dert. Varlık içindeyken yokluk içine düşen kişiye eğer yokluk varlıktan daha iyi gelirse, bu kişinin iki sevinci vardır. Dünyada bir sevinç ve âhirette bir sevinç."

(١١٥٩٩)- [٦٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّاهِدُ، قَالَ: قَالَ شَقِيقٌ الْبَلْخِيُّ لأَهْلِ مَجْلِسِهِ: " أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَمَاتَكُمُ اللَّهُ الْيَوْمَ يُطَالِبُكُمْ بِصَلاةِ غَدٍ؟ " قَالُوا: لا، يَوْمٌ لا نَعِيشُ فِيهِ كَيْفَ يُطَالِبُنَا بِصَلاتِهِ؟ قَالَ شَقِيقٌ: " فَكَمَا لا يُطَالِبُكُمْ بِصَلاةِ غَدٍ، فَأَنْتُمْ لا تَطْلُبُوا مِنْهُ رِزْقَ غَدٍ، عَسَى أَنْ لا تَصِيرُوا إِلَى غَدٍ "

Ahmed b. Abdillah ez-Zâhid anlatıyor: Şakîk el-Belhî, meclis arkadaşlarına: "Allah sizleri bugün öldürseydi yarının namazlarından sizi sorumlu tutar mıydı?" diye sorunca, onlar: "Tutmaz! Yani bizi yaşamadığımız bir günün namazlarından nasıl sorumlu tutsun ki!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Şakîk şöyle dedi: "Nasıl sizleri yarının namazından sorumlu tutmuyorsa siz de yarının rızkını bu günden istemeyin! Zira yarına çıkamayabilirsiniz!"

(١١٦٠٠)- [٦٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " الدُّخُولُ فِي الْعَمَلِ بِالْعِلْمِ، وَالثَّبَاتِ فِيهِ بِالصَّبْرِ، وَالتَّسْلِيمِ إِلَيْهِ بِالإِخْلاصِ، فَمَنْ لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ بِعِلْمٍ فَهُوَ جَاهِلٌ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Amele başlamak ancak ilimle, amelde sebat sabırla, amelde teslimiyet ise ihlâsla olabilir. Amele ilimle başlamayan kişi cahil kişidir."

(١١٦٠١)- [٦٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَاهَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " لِكُلِّ شَيْءٍ حُسْنٌ، وَحُسْنُ الطَّاعَةِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ: إِذَا رَأَى الْعَبْدُ نَفْسَهُ فِي طَاعَةٍ، فَلْيَقُلْ لِنَفْسِهِ: هَذِهِ طَيِّبَةٌ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ الَّذِي مَنَّ بِهَا عَلَيَّ، وَإِذَا عَلِمَ ذَلِكَ كَسَرَ الْعُجْبَ، وَيَكُونُ قَلْبُهُ مُعَلَّقًا بِالثَّوَابِ، فَإِذَا عَلَّقَ قَلْبَهُ بِالثَّوَابِ كَثُرَ الرِّيَاءُ لأَنَّهُ عَمَلَ لِيُثَابَ

عَلَيْهِ، فَإِذَا وَسْوَسَ لَهُ الشَّيْطَانُ، يَقُولُ: إِنَّمَا أَعْمَلُهُ لِثَوَابٍ أَنْتَظِرُهُ مِنَ اللَّهِ ﷻ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَغْلِبَ الشَّيْطَانُ بِإِذْنِ اللَّهِ، فَإِذَا عَمَلُهُ وَهُوَ يُرِيدُ الثَّوَابَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فَقَدْ كَسَرَ الطَّمَعَ مِنَ النَّاسِ وَالْمَحْمَدَةَ وَالثَّنَاءَ، وَتَفْسِيرُ الطَّمَعِ: نِسْيَانُ الرَّبِّ، فَإِذَا نُسِيَ اللَّهُ طَمَعَ فِي الْخَلْقِ، فَهُوَ فِي وَقْتِهِ ذَلِكَ عَاقِلٌ، إِلا أَنْ يَكُونَ رَجُلا يَتَلَقَّى الأَشْيَاءَ مِنْ رَبِّهِ وَأَرَادَ بِمَسْأَلَتِهِ أَنْ يُؤْجَرَ الآخِرَةَ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Her şeyin iyisi vardır; itaatin de iyisi dört aşamada gerçekleşir. Kişi kendisini bir itaati yaparken bulduğunda: "Bu, Allah'ın bana bir lütfudur; zira bunu yapmamı bana ihsan eden kendisidir" demelidir. Bunun farkında olduğu zaman kendini beğenme duygusunu yok etmiş olur ve kalbi sadece sevaba bağlı kalır. Kalbi sevaba bağlı kaldığı zaman riyakârlığı da kırmış olur. Çünkü bunu gösteriş olsun diye değil, sevabını umarak yapmıştır. Ancak Şeytan bu yönde ona vesvese verdiği zaman, kendi kendine: "Ben bunu Allah'ın beni mükâfatlandıracağını umarak yapıyorum!" desin. Bunu yaptığı zaman inşallah Şeytanı alt edecektir. Kişi bir şeyi sadece sevabım Allah'tan bekleyerek yaparsa insanlara yönelik bir tamahkârlığı olmayacak onlardan bir karşılık alma veya övülme gibi şeylerin beklentisi içinde olmayacaktır. Tamahkârlık da kişinin Rabbini unutmasıdır. Zira kişi aklı başında olduğu halde Allah'ı unuttuğu zaman artık insanlardan yana bir beklenti içinde olur. Ancak her şeyi Rabbinden bekleyen ve âhiretteki sevabı umarak bir şeyi isteyen kişiler bundan hariçtir."

(١١٦٠٢)- [٦٩/٨] وَقَالَ: " انْظُرْ إِذَا أَصْبَحْتَ فَلا يَكُونُ هَمُّكَ فِي طَلَبِ رِضَى الْخَلْقِ وَسَخَطِهِمْ، وَلا يَكُونَنَّ خَوْفُكَ إِلا مَا قَدَّمْتَ مِنَ الذُّنُوبِ، حَتَّى لا تَجْتَرِئَ أَنْ تَزِيدَ عَلَى غَيْرِهِ، وَلا يَكُونَنَّ اسْتِعْدَادُكَ إِلا لِلْمَوْتِ، فَإِذَا كَانَ اسْتِعْدَادُكَ لِلْمَوْتِ، لَوْ جُعِلَتْ لَكَ الدُّنْيَا بِتَرْبِيعِهَا لَمْ تَرْغَبْ فِيهَا "

Şakîk el-Belhî der ki: "Sabahladığında, derdinin yaratılmışların rızasını kazanmak ve öfkelerinden korkmak olmasından sakın. Tek korkun da işlediğin günahlar olsun ki; başka günah işlemeye cesaretin olmasın ve tek hazırlığın ölüme hazırlık olsun. Hazırlığın ölüm için olursa, dünya bütün güzellikleriyle sana verilse bile ona dönüp bakmazsın."

(١١٦٠٣)- [٧٠/٨] حَدَّثَنَا الشَّيْخُ الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّاهِدُ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " أَقْرَبُ الزُّهَّادِ مِنَ اللَّهِ ﷻ أَشَدُّهُمْ خَوْفًا، وَأَحَبُّ الزُّهَّادِ إِلَى اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ لَهُ عَمَلا، وَأَفْضَلُ الزُّهَّادِ عِنْدَ اللَّهِ أَعْظَمُهُمْ فِيمَا عِنْدَهُ رَغْبَةً، وَأَكْرَمُ الزُّهَّادِ عَلَيْهِ أَتْقَاهُمْ لَهُ، وَأَتَمُّ الزُّهَّادِ زُهْدًا أَسْخَاهُمْ نَفْسًا وَأَسْلَمُهُمْ صَدْرًا، وَأَكْمَلُ الزُّهَّادِ زُهْدًا أَكْثَرُهُمْ يَقِينًا "

İbrâhim b. Edhem der ki: "Allah'a en yakın olan zahidler, ondan en fazla korkan zahidlerdir. Allah'ın en çok sevdiği zahidler ise, amellerini en güzel şekilde ifa eden zahidlerdir. Allah'ın katında en üstün zahidler, ona en çok rağbet eden zahidlerdir. Allah'ın katında en değerli zahidler, ona karşı en çok takvalı olan zahidlerdir. Zahitliği kemâle en yakın olanlar da, en fazla alçak gönüllü ve temiz kalpli olan zahidlerdir. Zahitliği en kâmil olanlar ise, yakîni en fazla olan zahidlerdir."

(١١٦٠٤)- [٧٠/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " الزَّاهِدُ يَكْتَفِي مِنَ الأَحَادِيثِ وَالْقَالِ وَالْقِيلِ، وَمَا كَانَ وَمَا يَكُونُ، بِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:﴿لأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ لِيَوْمِ الْفَصْلِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ، يَوْمَ يُقَالُ: ﴿اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ "

İbrâhim b. Edhem der ki: Zahid olan kişi, insanların ileri geri konuşmalarına, "şöyle olacak, böyle olacak" demelerine aldırmaz ve Allah'ın şu buyruklarını dikkate alır: **"Bu, hangi güne bırakılmıştı? Hüküm gününe bırakılmıştı. Hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bilirsin? O gün yalanlamış olanların vay haline!"**[1] O gün ise kişiye: **"Kitabını oku, bugün, hesap görücü olarak sen kendine yetersin"**[2] denileceği gündür."

---

[1] Mürselât Sur. 12-15

[2] İsrâ Sur. 14

(١١٦٠٥)- [٧٠/٨] قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَبَلَغَنِي أَنَّ الْحَسَنَ، قَالَ فِي قَوْلِهِ: ﴿كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ ، " لِكُلِّ آدَمِيٍّ قِلادَةٌ فِيهَا نُسْخَةُ عَمَلِهِ، فَإِذَا مَاتَ طُوِيَتْ وَقُلِّدَهَا، فَإِذَا بُعِثَ نُشِرَتْ "، وَقِيلَ: ﴿اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ ابْنَ آدَمَ لَقَدْ أَنْصَفَكَ رَبُّكَ وَعَدَلَ عَلَيْكَ مَنْ جَعَلَكَ حَسِيبَ نَفْسِكَ، يَا ابْنَ آدَمَ فَكَايِسْ عَنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ وَقَعَتْ لَمْ تَنْجُ، قَالَ شَقِيقٌ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ: " فَمَنْ فَهِمَ هَذَا بِقَلْبِهِ اسْتَنَارَ وَأَشْرَقَ وَأَيْقَنَ وَهُدِيَ وَاعْتَصَمَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "

İbrâhim der ki: "Hasan(-ı Basrî), **"Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"**[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Her insan için ucunda amelinin yazıldığı bir halka vardır. Kişi öldüğü zaman defteri kapatılır ve bu halka boynuna takılır. Haşredildiği zaman da, sayfalar açılır ve: **"Kitabını oku, bugün, hesap görücü olarak sen kendine yetersin"**[2] denilir. Ey Âdemoğlu! Rabbin sana insaf edip sana adil bir şekilde davranmıştır. Zira kendi hesabını yine sana sordurtmuştur. Ey Âdemoğlu! Bundan dolayı nefisine güzellikle baskın çık! Zira onu kaybettiğin zaman kurtulamazsın."

Hasan'ın bu dediklerini kalbiyle anlayan kişi inşâallah içi de dışı da aydınlanır, yakîn sahibi olur, hidâyeti bulur ve günahlardan sakınmış olur."

(١١٦٠٦)- [٧٠/٨] قَالَ شَقِيقٌ: " وَالزَّاهِدُ وَالرَّاغِبُ كَرَجُلَيْنِ يُرِيدُ أَحَدُهُمَا الْمَشْرِقَ وَالآخَرُ يُرِيدُ الْمَغْرِبَ، هَلْ يَتَّفِقَانِ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ وَبُغْيَتُهُمَا مُخَالِفَةٌ وَهَوَاهُمَا شَتَّى؟ دُعَاءُ الرَّاغِبِ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مَالا وَوَلَدًا وَخَيْرًا، وَانْصُرْنِي عَلَى أَعْدَائِي، وَادْفَعْ عَنِّي شُرُورَهُمْ وَحَسَدَهُمْ وَبَغْيَهُمْ وَبَلاءَهُمْ وَفِتَنَهُمْ آمِينَ دُعَاءُ، الزَّاهِدِ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي عِلْمَ الْخَائِفِينَ، وَخَوْفَ الْعَامِلِينَ وَيَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ، وَتَوَكُّلَ الْمُوقِنِينَ، وَشُكْرَ الصَّابِرِينَ، وَصَبْرَ الشَّاكِرِينَ، وَإِخْبَاتَ الْمُغْلَبِينَ، وَإِنَابَةَ الْمُخْبِتِينَ، وَزُهْدَ الصَّادِقِينَ، وَأَلْحِقْنِي بِالشُّهَدَاءِ وَالأَحْيَاءِ الْمَرْزُوقِينَ، آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ، هَذَا دُعَاؤُهُ، هَلْ مِنْ شَيْءٍ مِنْ دُعَاءِ الرَّاغِبِ يُحِيطُ بِهِ؟ لا وَاللَّهِ هَذَا طَرِيقٌ وَذَاكَ طَرِيقٌ "

---

[1] İsrâ Sur. 14

[2] İsra Sur. 14

Şakîk el-Belhî der ki: Zahid ile râğıb (dünya nimetlerine yönelen), biri doğuya, biri de batıya gitmek isteyen iki kişi gibidir. Hedefleri ve istekleri farklı olmasına rağmen bunlar bir hususta bir araya gelebilirler mi? Râğıb olan kişi şöyle dua eder: "Allahım! Bana mal, çocuk ve hayırlar ihsan et. Beni düşmanlarıma karşı muzaffer kıl! Beni onların kötülüğünden, hasedinden, hakkıma tecavüz etmelerinden, musibetlerinden ve fitnelerinden koru! Âmin!"

Zâhid ise şöyle dua eder: "Allahım! Bana, senden korkanların, senin için amel edenlerin ilmini, sana tevekkül edenlerin yakînini, sana iman edenlerin tevekkülünü, sabır edenlerin şükrünü, şükür edenlerin sabrını, senin için çok çaba gösterenin tevazuunu, mütevazı olanların hilmini ve sadık kullarının zühdünü nasib et. Beni, rızıklarına mazhar olan şehitler ile hayatta olan kullarının arasına kat! Yâ Rabbel-âlemîn! Âmin!" Zâhidin duası işte bu şekildedir. Râğıb olanın duası, zâhid olanın duasından en ufak bir şeyi ihtiva etmekte midir? Vallahi etmemektedir! Zira bu ayrı, diğeri de ayrı bir yoldur!"

(١١٦٠٧)- [٧١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، ثنا سَعِيدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَبِي، ثنا حَاتِمٌ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ رَجُلٍ غَرَسَ نَخْلَةً وَهُوَ يَخَافُ أَنْ يَحْمِلَ شَوْكًا، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ رَجُلٍ زَرَعَ شَوْكًا وَهُوَ يَطْمَعُ أَنْ يَحْصُدَ تَمْرًا، هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ، كُلُّ مَنْ عَمِلَ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ لا يَجْزِيهِ إِلا حَسَنًا، وَلا تُنْزَلُ الأَبْرَارُ مَنَازِلَ الْفُجَّارِ "

Hâtim bildiriyor: Şakîk el-Belhî'nin şöyle dediğini işittim: "Mümin, hurma ekip de hurmaların dikenli olmasından korkan kişi gibidir. Münafık ise diken ekip de meyve toplama beklentisi içinde olan kişi gibidir. Heyhât ki heyhât! Her kim iyilik yaparsa Allah bu iyiliğe en güzeliyle karşılık verir ve iyilerle kötüleri asla aynı konumda tutmaz."

(١١٦٠٨)- [٧١/٨] قَالَ شَقِيقٌ: " وَلَوْ أَنَّ رَجُلا كَتَبَ جَمِيعَ الْعِلْمِ لَمْ يَنْتَفِعْ بِهِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خَصْلَتَانِ: حَتَّى يَكُونَ فَعْلُهُ التَّفَكُّرِ وَالْعِبَرِ، وَقَلْبُهُ فَارِغًا لِلتَّفَكُّرِ، وَعَيْنُهُ فَارِغَةٌ لِلْعَبَرِ،

كُلَّمَا نَظَرَ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا كَانَ لَهُ عِبْرَةٌ، الْمُؤْمِنُ مَشْغُولٌ بِخَصْلَتَيْنِ، وَالْمُنَافِقُ مَشْغُولٌ بِخَصْلَتَيْنِ، الْمُؤْمِنُ بِالْعِبَرِ وَالتَّفَكُّرِ، وَالْمُنَافِقُ مَشْغُولٌ بِالْحَرْصِ وَالأَمَلِ "

Şakîk der ki: "Kişi bütün ilimleri yazsa bile, kendisinde iki haslet olmadıkça bu ilmin kendisine bir faydası olmaz: Bu ilimle tefekkür etmesi ve ibret alması, kalbinin tefekküre vakit ayırması, gözlerinin ibret almaya vakit ayırması. Bu kişi, dünyaya her bakışında ondan bir ibret alır. Mümin iki şeyle meşgul olur. Münafık ta iki şeyle meşguldür. Mümin ibret ve tefekkürle, münafık ise hırs ve emelle."

(١١٦٠٩)- [٧١/٨] وَقَالَ شَقِيقٌ: " أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ مِنْ طَرِيقِ الاسْتِقَامَةِ: لا يَتْرُكُ أَمْرَ اللَّهِ لِشِدَّةٍ تَنْزِلُ بِهِ، وَلا يَتْرُكُهُ لِشَيْءٍ يَقَعُ فِي يَدِهِ مِنَ الدُّنْيَا، فَلا يَعْمَلُ بِهَوَيَ أَحَدٍ، وَلا يَعْمَلُ بِهَوِيَ نَفْسِهِ، لأَنَّ الْهَوَى مَذْمُومٌ، لِيَعْمَلَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Dört şey kişinin dosdoğru yolda (istikamet) olduğunu gösterir. Biri, Allah'ın emrini büyük musibetlere maruz kalsa da terk etmemesidir. İkincisi, Allah'ın emrini eline geçecek dünyalık şeyler için bırakmamasıdır. Üçüncüsü hiç kimsenin hevesine göre amel etmemesidir. Dördüncüsü de kendi hevesine göre amel etmemesidir. Zira heves, zemmedilmiştir. Kişi, hevesi yerine Kitab ve Sünnete göre amel etmelidir."

(١١٦١٠)- [٧١/٨] وَقَالَ شَقِيقٌ: " مَتَى أَغْفَلَ الْعَبْدُ قَلْبَهُ عَنِ اللَّهِ وَالتَّفَكُّرِ فِي صُنْعِهِ وَمِنَّتِهِ عَلَيْهِ ثُمَّ مَاتَ مَاتَ عَاصِيًا، لأَنَّ الْعَبْدَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَكُونَ قَلْبُهُ أَبَدًا مَعَ اللَّهِ، يَقُولُ: يَا رَبِّ أَعْطِنِي الإِيمَانَ، وَعَافِنِي مِنَ الْبَلاءِ، وَاسْتُرْ لِي مِنْ عُيوبِي، وَارْزُقْنِي، وَاجْعَلْ نِعَمَكَ مُتَوَالِيَةً عَلَيَّ، فَهُوَ أَبَدًا مُتَفَكِّرٌ فِي نَعَمِ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَالتَّفَكُّرُ فِي مِنَّةِ اللَّهِ شُكْرٌ، وَالْغَفْلَةُ عَنْهُ سَهْوٌ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Kulun kalbi Allah'tan, yarattıklarını tefekkür edip verdiği nimetlerden gafil olduğu halde ölürse, bu kişi isyan etmiş olarak ölür. Çünkü kulun kalbinin devamlı Allah ile beraber olması ve: «Ey Rabbim! Bana iman ver, belalardan koru, kusurlarımı ört, rızık ver ve nimetini bana devamlı kıl» demesi gerekir. Mümin devamlı Allah'ın

kendisine verdiği nimetleri düşünür. Allah'ın verdiği nimetleri düşünmek şükürdür. Bu nimetlerden gafil olmak ise yanlıştır."

(١١٦١١)- [٧١/٨] قَالَ شَقِيقٌ: " وَلا تَكُونَنَّ مِمَّنْ يَجْمَعُ بِحَرْصٍ، وَيَحْسِبُهُ بِشَكٍّ، وَيَخْلُفُهُ عَلَى الأَعْدَاءِ، وَيُنْفِقُهُ فِي الرِّيَاءِ، فَيُؤْخَذُ فِي الْحِسَابِ، وَيُعَاقَبُ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَعْفُ اللَّهُ تَعَالَى "

Şakîk el-Belhî der ki: "Zenginlerle birlikte olmaktan sakın! Zira ne zaman kalbini onlara bağlarsan ve onlara karşı bir beklenti içinde olursan Allah'ı bırakıp onları rab edinmiş olursun!"

(١١٦١٢)- [٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْبَلْخِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " مَنْ دَارَ حَوْلَ الْعُلُوِّ فَإِنَّمَا يَدُورُ حَوْلَ النَّارِ، وَمَنْ دَارَ حَوْلَ الشَّهَوَاتِ فَإِنَّمَا يَدُورُ حَوْلَ دَرَجَاتِهِ فِي الْجَنَّةِ، لِيَأْكُلَهَا وَيُنْقِصَهَا فِي الدُّنْيَا " (١١٦١٣)- [٧١/٨] وَقَالَ شَقِيقٌ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ الضَّيْفِ، لأَنَّ رِزْقَهُ وَمَؤُنَتَهُ عَلَى اللَّهِ، وَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ "

Şakîk el-Belhî der ki: "Gurur ve kibrin etrafında dolaşan kişi, Cehennem ateşinin etrafında dolaşıyor demektir. Nefsi arzularının etrafında dolaşan kişi de Cennette nail olacağı dereceleri dünyada yiyip bitirmek üzere Cennetin etrafında dolanıyor demektir."

Yine der ki: "Misafir ağırlamaktan daha fazla sevdiğim bir şey yoktur. Zira Allah misafirin rızkı ve azığını karşıladığı gibi onu ağırlamanın sevabını da verir."

(١١٦١٤)- [٧١/٨] وَقَالَ: " اتَّقِ الأَغْنِيَاءَ، فَإِنَّكَ مَتَى مَا عَقَدْتَ قَلْبَكَ مَعَهُمْ، وَطَمِعْتَ فِيهِمْ فَقَدِ اتَّخَذْتَهُمْ رَبًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ تَعَالَى "، أَسْنَدَ شَقِيقٌ، عَنْ جَمَاعَةٍ فِيمَا يُعْرَفُ بِمَفَارِيدِهِ

Şakîk der ki: "Zenginlerden sakın. Kalbini ne zaman onlara bağlarsan ve onlara tamah edersen, Allah'tan başka ilah edinmiş olursun."

Şakîk, bir topluluktan rivayette bulunmuştur.

Takrîb 258, Takrîb 356, Takrîb 758, Takrîb 1534, Takrîb 4309

Hâtim el-Asam

Allah dostlarından biri de, devamlı yapabileceği ibadete yapışan, gerekli olanı yapan ve düzgün olanı bırakmayan Ebû Abdirrahman Hâtim el-Asam'dır. Hâtim, tevekkülle huzura kavuşmuş, yakîni bir imanla Allah'a boyun eğmişti.

Tasavvufun, şüpheli olan şeylerden arınmak, Allah'a varan yolda yürümek olduğu söylenmiştir.

(١١٦٢٠)- [٨/٧٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَلَبِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، وَكَانَ مِنْ جُمْلَةِ أَصْحَابِ شَقِيقٍ الْبَلْخِيِّ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: عَلامَ بَنَيْتَ أَمْرَ هَذَا فِي التَّوَكُّلِ؟ قَالَ: " عَلَى خِصَالٍ أَرْبَعٍ: عَلِمْتُ أَنَّ رِزْقِيَ لا يَأْكُلُهُ غَيْرِي فَاطْمَأَنَّتْ بِهِ نَفْسِي، وَعَلِمْتُ أَنِّي لا أَخْلُو مِنْ عَيْنِ اللَّهِ حِينَ كُنْتُ فَأَنَا مُسْتَحٍ مِنْهُ "

Şakîk el-Belhî'nin arkadaşlarından olan Hâtim el-Asam'a bir adam: Hangi esas üzerine tevekkül ediyorsun?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "Dört şey üzerine; rızkımı benden başkasının yemeyeceğini bildim ve böylece içim rahat etti. Allah'ın gözünden (murakebesinden) uzak olamayacağımı anladım, böylece nerede olursam olayım Ondan haya ettim."

(١١٦٢١)- [٨/٧٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عُقَيْلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قِيلَ لِحَاتِمٍ غُلامُ شَقِيقٍ: عَلامَ بَنَيْتَ عِلْمَكَ؟ قَالَ: " عَلَى أَرْبَعٍ عَلَى فَرْضٍ لا يُؤَدِّيهِ غَيْرِي فَأَنَا بِهِ مَشْغُولٌ، وَعَلِمْتُ أَنَّ رِزْقِيَ لا يُجَاوِزُنِي إِلَى غَيْرِي فَقَدْ وَثِقْتُ بِهِ، وَعَلِمْتُ أَنِّي لا أَخْلُو مِنْ عَيْنِ اللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ فَأَنَا مِنْهُ مُسْتَحٍ، وَعَلِمْتُ أَنَّ لِيَ أَجَلا يُبَادِرُنِي فَأُبَادِرُهُ "

Şakîk'in talebelerinden Hâtim el-Asam'a: "İlmini hangi esas üzerine bina ettin?" diye sorulunca şöyle cevap verdi: Dört esas üzerine: Benden başkasının (yerime) eda edemeyeceği farz ki, bununla ben meşgulüm;

rızkımın benden başkasına gitmeyeceğini anladım ve buna güvendim, bir an bile olsa Allah'ın murakebesinden uzak olamayacağımı anladım ve Ondan daima hayâ ettim. Her zaman kendisiyle yarıştığımız bir ecelimin olduğunu bildim.

(١١٦٢٢)- [٨/٧٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، ثنا الرِّيَاشِيُّ، قَالَ: قِيلَ لِلرَّشِيدِ إِنَّ حَاتِمًا الأَصَمَّ قَدِ اعْتَزَلَ النَّاسَ فِي قُبَّةٍ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً، لا يَحْتَاجُ إِلَى النَّاسِ فِي شَيْءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا، وَلا يُكَلِّمُهُمْ إِلا عِنْدَ مَسْأَلَةٍ لابدَ لَهُ مِنَ الْجَوَابِ، لَعَلَّهُ لُبِّسَ بِهِ، قَدْ وَرَّثَتْهُ إِيَّاهُ الْوَحْدَةُ وَقِيلَ إِنَّهُ عَاقِلٌ، فَقَالَ: سَأَمْتَحِنُهُ فَنَدَبَ لَهُ أَرْبَعَةً: مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ، وَالْكِسَائِيَّ، وَعَمْرو بْنَ بَحْرٍ، وَرَجُلا آخَرَ أَحْسَبُهُ الأَصْمَعِيَّ، فَجَاءُوا حَتَّى وَقَفُوا تَحْتَ قُبَّتِهِ، وَنَادَى أَحَدُهُمْ، يَا حَاتِمُ، يَا حَاتِمُ، فَلَمْ يُجِبْهُمْ حَتَّى قِيلَ بِحَقِّ مَعْبُودِكَ إِلا أَجَبْتَنَا فَأَخْرَجَ رَأْسَهُ، وَقَالَ: " يَا أَهْلَ الْحِيرَةَ هَذِهِ يَمِينُ مُؤْمِنٍ لِكَافِرٍ وَكَافِرٍ لِمُؤْمِنٍ، لِمَ خَصَصْتُمُونِي بِالْمَعْبُودِ دُونَكُمْ؟ وَلَكِنَّ الْحَقَّ جَرَى عَلَى أَلْسِنَتِكُمْ، لأَنَّكُمَ اشْتَغَلْتُمْ بِعِبَادَةِ الرَّشِيدِ عَنْ طَاعَةِ اللَّهِ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: مَا عِلْمُكَ بِأَنَّا خُدَّامُ الرَّشِيدِ؟ قَالَ: " مَنْ لَمْ يَرْضَ مِنَ الدُّنْيَا إِلا بِمِثْلِ حَالِكُمْ لا يَزُلُ عَنْ مَطْلَبِهِ إِلَى قَصَدِ مَنْ لا يُخْبِرُهُ، وَلا يَدَ عَلَيَّ مِنَ الرَّشِيدِ وَأَشْبَاهِهِ "، فَقَالَ لَهُ عَمْرُو بْنُ بَحْرٍ: لِمَ اعْتَزَلْتَ النَّاسَ وَفِيهِمْ مَنْ تَعَلَّمَ، وَفِيهِمْ مَنْ يَقْدِرُ عَلَى الأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، قَالَ: " صَدَقْتَ وَلَكِنْ بَيْنَهُمْ سَلاطِينُ الْجَوْرِ، يَفْتِنُونَا عَنْ دِينِنَا، فَالتَّخَلِّي مِنْهُمْ أَوْلَى "، قَالَ: فَعَلامَ وَطَّنْتَ نَفْسَكَ فِي الْعُزْلَةِ وَثَبَّتَ عَلَيْهِ أَمْرَكَ؟ قَالَ: " عَلِمْتُ أَنَّ الْقَلِيلَ مِنَ الرِّزْقِ يَكْفِينِي، فَأَقْلَلْتُ الْحَرَكَةَ فِي طَلَبِهِ، وَأَنْ فَرَضِيَ لا يُقْبَلُ إِلا مِنِّي، فَأَنَا مَشْغُولٌ بِأَدَائِهِ وَأَنَّ أَجْلِي لابدَّ يَأْتِينِي فَأَنَا مُنْتَظِرٌ لَهُ، وَأَنَا لا أَغِيبُ عَنْ عَيْنِ مَنْ خَلَقَنِي فَأَسْتَحِي مِنْهُ أَنْ يَرَانِيَ وَأَنَا مَشْغُولٌ بِغَيْرِ مَا وَجَبَ لَهُ مُحَمَّدٌ "، ثُمَّ رَدَّ بَابَ الْقُبَّةِ وَحَلَفَ أَنْ لا يكَلِّمَهُمْ، فَرَجَعُوا إِلَى الرَّشِيدِ وَقَدْ حَكَمُوا أَنَّهُ أَعْقَلُ أَهْلِ زَمَانِهِ

Riyâşî bildiriyor: Hârun er-Reşîd'e: "Hâtim el-Asam otuz yıldır insanlardan ayrılıp kendisine ait bir odada yalnız başına yaşıyor. Dünyalık olarak insanlardan hiçbir şey istemiyor, cevap verilmesi zorunlu olan sorular haricinde kimseyle de konuşmuyor. Yalnızlıktan dolayı da sanırım aklını oynattı" denildi. Başkaları da: "Hayır! Onun aklı yerinde!" dedi. Reşîd ise:

"O zaman onu sınayacağım!" dedi ve Muhammed b. el-Hasan, el-Kisâî, Amr b. Bahr ve başka birini —Ravi der ki: Sanırım el-Asmaî'yi— Hâtim'e yolladı. Bu dört kişi gelip Hâtim'in kaldığı odanın aşağısında durdular. Biri aşağıdan: "Ey Hâtim! Ey Hâtim!" diye seslendi; ancak Hâtim onlara cevap vermedi. Ancak: "Mabudun hakkı adına bizlere cevap ver!" dediklerinde Hâtim başını uzattı ve şöyle dedi: "Ey şaşkınlar! Bu tür bir hitap türünü ancak mümin olan kâfire karşı veya kâfir olan mümine karşı kullanır! Mabudum üzerinden ne diye bana bu şekilde sesleniyorsunuz? Ancak gerçekler sizin dilinizle ortaya çıktı. Çünkü Reşîd'e ibadet etmekten Allah'a itaat etmeye vaktiniz olmuyor!" İçlerinden biri: "Reşîd'in hizmetçileri olduğumuzu nereden biliyorsun?" diye sorunca, Hâtim şöyle karşılık verdi: "Dünyalık olarak sizin içinde bulunduğunuz bu durumdan başkasına razı olmayan kişiler biri onları uyarana kadar böylesi bir hedefin peşinde koşup dururlar. Ama Reşîd ve benzerlerinin bana yapabileceği herhangi bir iyilik olamaz!"

Amr b. Bahr ona: "Senin de bildiğin gibi değerli kişiler, insanlara iyiliği emredip kötülükten nehyedecek olan âlimler insanların içinde yaşarken sen neden onlardan ayrılıp uzlete çekiliyorsun?" diye sordu. Hâtim şöyle karşılık verdi: "Doğru söylüyorsun, öyle kişiler var! Ama aynı zamanda içlerinde dinimizde bizleri fitneye maruz bırakan zâlim yöneticiler de bulunuyor. Onun için onlardan ayrı durmak, içlerinde bulunmaktan daha uygundur." Amr ona: "Peki, neden kendini hepten uzlete verdin? Neden oradan hiç çıkmadın?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "Az rızkın bana yeterli olacağını öğrendiğim için bu yöndeki çabamı da en aza indirdim. Farzlarım da sadece ben yaparsam kabul görecek. Onun için bu farzları eda etmeye kendimi verdim. Ecelim de mutlaka gelecektir ki ben de onu beklemekteyim. Beni yaratanın gözünden bir an bile kaçamam! Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) vacip kıldığı şeyler dışında işlerle uğraşırken beni görmesinden de hayâ ederim!" Ardından Hâtim onlarla artık konuşmamaya yemin ederek odasının kapısını kapattı. Bunun üzerine bu dört kişi Reşîd'in yanına geri döndü ve ona Hâtim'in zamanının en akıllı kişisi olduğunu söylediler.

(١١٦٢٣)- [٧٤/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، حَدَّثَنِي عُلْوَانُ بْنُ الْحُسَيْنِ الرَّبَعِيُّ، ثنا رَبَاحُ بْنُ الْهَرَوِيِّ، قَالَ: مَرَّ عِصَامُ بْنُ يُوسُفَ بِحَاتِمٍ الأَصَمِّ وَهُوَ يَتَكَلَّمُ فِي مَجْلِسِهِ، فَقَالَ: يَا حَاتِمُ تُحْسِنُ تُصَلِّي؟ قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَ: كَيْفَ تُصَلِّي؟ قَالَ حَاتِمٌ: " أَقُومُ بِالأَمْرِ، وَأَمْشِي بِالْخَشْيَةِ، وَأَدْخُلُ بِالنِّيَّةِ، وَأُكَبِّرُ بِالْعَظَمَةِ، وَأَقْرَأُ بِالتَّرْتِيلِ، وَالتَّفَكُّرِ، وَأَرْكَعُ بِالْخُشُوعِ، وَأَسْجُدُ بِالتَّوَاضُعِ، وَأَجْلِسُ لِلتَّشَهُّدِ بِالتَّمَامِ، وَأُسَلِّمُ بِالسَّبَلِ وَالسُّنَّةِ، وَأُسْلِمُهَا بِالإِخْلاصِ إِلَى اللَّهِ ﷻ وَأَرْجِعُ عَلَى نَفْسِي بِالْخَوْفِ أَخَافُ أَنْ لا يَقْبَلَ مِنِّي، وَأَحْفَظُهُ بِالْجُهْدِ إِلَى الْمَوْتِ "، قَالَ: تَكَلَّمْ فَأَنْتَ تُحْسِنُ تُصَلِّي

Rebâh b. el-Herevî bildiriyor: İsâm b. Yûsuf, meclisinde sohbet eden Hâtim el-Asam'la karşılaştı ve ona: "Ey Hâtim! Namazı güzelce kılabiliyor musun?" diye sordu. Hâtim: "Evet!" deyince, İsâm: "Peki, nasıl kılıyorsun?" diye sordu. Hâtim şöyle cevap verdi: "Namaz emriyle hemen kalkıyorum, namaza huşû içinde yürüyüp gidiyorum. Niyetle başlıyorum, Allah'ı yücelterek tekbir getiriyorum. Acele etmeden ve üzerinde tefekkür ederek kıraatimi yapıyorum. Huşû içinde rükûya varıp tevazu ile secdeye gidiyorum. Bunları tamamlayıp teşehhüde oturuyor, bana öğretilene ve sünnete göre de selamımı veriyorum. Sonra da ihlâs içinde bu kıldığım namazı Allah'a sunuyorum. Ardından bu namazımın kabul görmemiş olması endişesiyle korku içinde kendi kendime dönüyorum. Ölene kadar da aynı çaba içinde bu görevimi ifâ edeceğim." Bunun üzerine İsâm: "Sen namazı güzelce kılabiliyormuşsun, sohbetine devam edebilirsin" dedi.

(١١٦٢٤)- [٧٤/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: " مَنْ أَصْبَحَ وَهُوَ مُسْتَقِيمٌ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ فَهُوَ يَتَقَلَّبُ فِي رِضَا اللَّهِ: أَوَّلُهَا الثِّقَةُ بِاللَّهِ، ثُمَّ التَّوَكُّلُ، ثُمَّ الإِخْلاصُ، ثُمَّ الْمَعْرِفَةُ، وَالأَشْيَاءُ كُلُّهَا تَتِمُّ بِالْمَعْرِفَةِ "

Hâtim el-Asam şöyle demiştir: "Dört şeyi hakkıyla yapan ve ikâme eden kişi, Allah'ın rızası içinde yaşar gider. Birincisi Allah'a güvenmektir. İkincisi Allah'a tevekkül etmektir. Üçüncüsü Allah'a karşı ihlâslı olmaktır. Diğeri de mârifetullah'tır. Her şey de marifetle kemale erer."

(١١٦٢٥)- [٨/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدٍ، يَقُولُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: " تَعَاهَدْ نَفْسَكَ فِي ثَلاثِ مَوَاضِعَ: إِذَا عَمِلْتَ فَاذْكُرْ نَظَرَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْكَ، وَإِذَا تَكَلَّمْتَ فَانْظُرْ سَمَعَ اللَّهِ مِنْكَ، وَإِذَا سَكَتَّ فَانْظُرْ عِلْمَ اللَّهِ فِيكَ "

Hâtim el-Esam der ki: "Üç şeyde kendi kendine söz ver: Bir şey yaptığın zaman Allah'ın seni gördüğünü, konuştuğun zaman seni duyduğunu, sustuğun zaman Allah'ın senden haberdar olduğunu hatırla."

(١١٦٢٦)- [٨/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: " مَنِ ادَّعَى ثَلاثًا بِغَيْرِ ثَلاثٍ فَهُوَ كَذَّابٌ: مَنِ ادَّعَى حُبَّ اللَّهِ بِغَيْرِ وَرَعٍ عَنْ مَحَارِمِهِ فَهُوَ كَذَّابٌ، وَمَنِ ادَّعَى حُبَّ الْجَنَّةِ مِنْ غَيْرِ إِنْفَاقِ مَالِهِ فَهُوَ كَذَّابٌ، وَمَنِ ادَّعَى حُبَّ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ غَيْرِ حُبِّ الْفُقَرَاءِ فَهُوَ كَذَّابٌ "

Hâtim el-Esam der ki: "Üç şeyi yapmadan, şu üç şeyi iddia eden kişi yalancıdır: Allah'ın haram kıldığı şeylerden sakınmadığı halde Allah'ı çok sevdiğini söyleyen, malını hayra harcamadığı halde cenneti arzuladığını söyleyen ve fakirleri sevmediği halde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevdiğini söyleyen kişi yalancının tekidir."

(١١٦٢٧)- [٨/٧٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو تُرَابٍ الزَّاهِدُ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى حَاتِمٍ الأَصَمِّ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَيُّ شَيْءٍ رَأْسُ الزُّهْدِ، وَوَسَطُ الزُّهْدِ، وَآخِرُ الزُّهْدِ، فَقَالَ: " رَأْسُ الزُّهْدِ: الثِّقَةُ بِاللَّهِ، وَوَسَطُهُ: الصَّبْرُ، وَآخِرُهُ: الإِخْلاصُ " (١١٦٢٨)- [٨/٧٥] قَالَ حَاتِمٌ: " وَأَنَا أَدْعُو النَّاسَ إِلَى ثَلاثَةِ أَشْيَاءَ: إِلَى الْمَعْرِفَةِ وَإِلَى الثِّقَةِ وَإِلَى التَّوَكُّلِ، فَأَمَّا مَعْرِفَةُ الْقَضَاءِ: فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ الْقَضَاءَ عَدْلٌ مِنْهُ، فَإِذَا عَلِمْتَ أَنَّ ذَلِكَ عَدْلٌ مِنْهُ فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَشْكُوَ إِلَى النَّاسِ أَوْ تَهْتَمَّ أَوْ تَسْخَطَ، وَلَكِنَّهُ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَرْضَى وَتَصْبِرَ، وَأَمَّا الثِّقَةُ: فَالإِيَاسُ عِنَ الْمَخْلُوقِينَ، وَعَلامَةُ الإِيَاسِ أَنْ تَرْفَعَ الْقَضَاءَ عِنَ الْمَخْلُوقِينَ، فَإِذَا رَفَعْتَ الْقَضَاءِ مِنْهُمُ اسْتَرَحْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَرَاحُوا مِنْكَ،

وَإِذَا لَمْ تَرْفَعِ الْقَضَاءَ مِنْهُمْ فَإِنَّهُ لابدَّ لَكَ أَنْ تَتَزَيَّنَ لَهُمْ، وَتَتَصَنَّعُ لَهُمْ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ وَقَعَتْ فِي أَمْرٍ عَظِيمٍ، وَقَدْ وَقَعُوا فِي أَمْرٍ عَظِيمٍ وَتَصْنُعٍ، فَإِذَا وَضَعْتَ عَلَيْهِمُ الْمَوْتَ فَقَدْ رَحِمْتَهُمْ وَأَيِسْتَ مِنْهُمْ، وَأَمَّا التَّوَكُّلُ فَطَمَأْنِينَةُ الْقَلْبِ بِمَوْعُودِ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِذَا كُنْتَ مُطْمَئِنًا بِالْمَوْعُودِ اسْتَغْنَيْتَ غِنًى لا تَفْتَقِرُ أَبَدًا "

Ebû Turâb ez-Zâhid bildiriyor: Adamın biri Hâtim el-Asamm'a gelip: "Ey Ebû Abdirrahman! Zühdün başı, ortası ve sonu nedir?" diye sordu. Hâtim: "Zühdün başı, Allah'a güvenmek, ortası sabır, sonu ise ihlâstır" dedi.

Hâtim şöyle devam etmiştir: "Ben de insanları mârifet, Allah'a güven ve tevekkül olmak üzere üç şeye davet ediyorum. Takdire yönelik mârifetin anlamı, Allah'ın takdirlerinde adil olduğunu bilmendir. Takdirlerinde adil olduğunu bildiğin zaman artık hiçbir şey için insanlara şikâyette bulunmaman, üzülmemen ve öfkelenmemen gerekir. Bunların yerine yapman gereken rıza gösterip sabretmendir. Allah'a güvenmek meselesine gelince, hiçbir mahlûka hiçbir şeyde ümit bağlamamandır.

Ümit bağlamamamın göstergesi de, insanlar hakkında herhangi bir yargıda bulunmamandır. İnsanlar hakkında herhangi bir yargıda bulunmadığın zaman sen onlardan yana rahat eder, onlar da senden yana rahat ederler. Aksi takdirde onlara karşı yapmacık hareket ve davranışlar içinde bulunmak zorunda kalırsın. Bunu yaparsan da hem sen, hem de onlar, ağır bir yükün altına girmiş ve riyakârlığa bulaşmış olursunuz. Ancak hepsini ölü olarak görürsen, onlara karşı şefkatli davranmış ve onlara ümit bağlamamış olursun.

Tevekküle gelince, Allah'ın vaad ettikleri yönünde kalbinin mutmain olmasıdır. Sana vaad edilenlerden yana mutmain olursan öyle bir zenginliği elde edersin ki bir daha fakir duruma düşmezsin."

(١١٦٢٩)- [٧٥/٨] قَالَ حَاتِمٌ: " وَالزُّهْدُ اسْمٌ وَالزَّاهِدُ الرَّجُلُ، وَلِلزُّهْدِ ثَلاثُ شَرَايِعَ: أَوَّلُهَا الصَّبْرُ بِالْمَعْرِفَةِ، وَالاسْتِقَامَةِ عَلَى التَّوَكُّلِ، وَالرِّضَا بِالْعَطَاءِ، فَأَمَّا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ بِالْمَعْرِفَةِ: فَإِذَا أُنْزِلَتِ الشِّدَّةُ أَنْ تَعْلَمَ بِقَلْبِكَ أَنَّ اللَّهَ ﷻ يَرَاكَ عَلَى حَالِكَ، وَتَصْبِرُ وَتَحْتَسِبُ وَتَعْرِفُ ثَوَابَ ذَلِكَ الصَّبْرِ، وَمَعْرِفَةُ ثَوَابِ الصَّبْرِ: أَنْ تَكُونَ مُسْتَوْطِنَ النَّفْسِ فِي

ذَلِكَ الصَّبْرِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ وَقْتًا، وَالْوَقْتُ عَلَى وَجْهَيْنِ: إِمَّا أَنْ يَجِيءَ الْفَرَجُ، وَإِمَّا أَنْ يَجِيءَ الْمَوْتُ، فَإِذَا كَانَ هَذَانِ الشَّيْئَانِ عِنْدَكَ فَأَنْتَ حِينَئِذٍ عَارِفٌ صَابِرٌ، وَأَمَّا الاسْتِقَامَةُ عَلَى التَّوَكُّلِ فَالتَّوَكُّلُ: إِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَتَصْدِيقٌ بِالْقَلْبِ، فَإِذَا كَانَ مُقِرًّا مُصَدِّقًا أَنَّهُ رَازِقٌ لا شَكَّ فِيهِ فَإِنَّهُ يَسْتَقِيمُ، وَالاسْتِقَامَةُ عَلَى مَعْنَيَيْنِ: أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ شَيْئًا لَكَ وَشَيْئًا لِغَيْرِكَ، وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَكَ لا يَفُوتُكَ، وَالَّذِي لِغَيْرِكَ لا تَنَالُهُ، وَلَوِ احْتَلْتَ بِكُلِّ حِيلَةٍ، فَإِذَا كَانَ مَالُكَ لا يَفُوتُكَ فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَكُونَ وَاثِقًا سَاكِنًا، فَإِذَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لا تَنَالُ مَا لِغَيْرِكَ، فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ لا تَطْمَعَ فِيهِ، وَعَلامَةُ صِدْقِ هَذَيْنِ الشَّيْئَيْنِ أَنْ تَكُونَ مُشْتَغِلا بِالْمَعْرُوضِ، وَأَمَّا الرِّضَا بِالْعَطَاءِ فَالْعَطَاءُ: يَنْزِلُ عَلَى وَجْهَيْنِ، عَطَاءٌ تَهْوَى أَنْتَ فَيَجِبُ عَلَيْكَ الشُّكْرُ وَالْحَمْدُ، وَأَمَّا الْعَطَاءُ الَّذِي لا تَهْوَى فَيَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَرْضَى وَتَصْبِرَ "

Hâtim der ki: "Zühd isim, zahid ise şahıstır. Zahid olan kişinin de üç şeriatı vardır. Bunlar mârifette sabır, tevekkülde istikamet ve ihsanlara rızadır.

Mârifette sabır, musibet anında gönlünde Allah'ın içinde bulunduğun durumu gördüğünü hissetmen, bu musibete sabredip karşılığını Allah'tan beklemen ve bu sabrın sevabının ne olduğunu bilmendir.

Sabrın sevabını bilmek ise, musibet anında sabrını nefsinin içine işlemendir ve her şeyin bir vaktinin olduğunu bilmendir. Böylesi bir vakit de ya musibetten kurtuluş, ya da ölüm olmak üzere iki şekilde kendini gösterir. Musibet anında bu iki şey şayet gönlünde bulunuyorsa sen hem ârif, hem de sabırlı birisindir.

Tevekkülde istikâmete gelince ise; tevekkül dille ikrar ve kalple tasdikle gerçekleşir. Şayet kişi, rızkı verenin Allah olduğunu ikrar edip kalbiyle de bunu doğrulamışsa istikâmet üzere olacaktır. İstikâmet de iki anlama gelir. Biri, bazı şeylerin senin, bazı şeylerin de başkalarının olduğunu bilmendir. İkincisi de senin olan şeylerin mutlaka seni bulacağını, başkasının olan şeyleri de her ne yaparsan yap asla elde edemeyeceğini bilmendir. Şayet senin olan şeyler, mutlaka seni bulacaksa o zaman bu yönde bir güven ve sükûnet içinde olman gerekir. Başkalarının olan şeyleri asla elde edemeyeceğini de biliyorsan, o zaman o şeylere karşı içinde bir

tamahkârlığın olmaması gerekir. Bu iki şeyde samimi olduğunun göstergesi de sadece elinde bulunanlarla meşgul olup onlarla yetinmendir.

İhsanlara rıza konusuna gelince; ihsan iki şekilde iner. Biri senin de istediğin bir ihsandır ki buna karşılık şükür edip hamd etmen gerekir. Diğeri ise senin istemediğin (bela şeklindeki) ihsandır ki ona da rıza gösterip sabretmen gerekir."

(١١٦٣٠)- [٨/٧٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ، قَالَ: قَالَ حَاتِمٌ الأَصَمُّ: " الرِّيَاءُ عَلَى ثَلاثَةِ أَوْجُهٍ: وَجْهُ الْبَاطِنِ وَوَجْهَانِ الظَّاهِرُ، فَأَمَّا الظَّاهِرُ: فَالإِسْرَافُ وَالْفَسَادُ، فَإِنَّهُ جَوَّزَ لَكَ أَنْ تَحْكُمَ أَنَّ هَذَا رِيَاءٌ لا شَكَّ فِيهِ، فَإِنَّهُ لا يَجُوزُ فِي دَيْنِ اللَّهِ الإِسْرَافُ وَالْفَسَادُ، وَأَمَّا الْبَاطِنُ: فَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَصُومُ وَيَتَصَدَّقُ، فَإِنَّهُ لا يَجُوزُ لَكَ أَنْ تَحْكُمَ عَلَيْهِ بِالرِّيَاءِ، فَإِنَّهُ لا يَعْلَمُ ذَلِكَ إِلا اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى "

Hâtim el-Asam der ki: "Riya, biri bâtın, ikisi de zâhir olmak üzere üç çeşittir. Zâhir olanlar israf ile fesattır. Bu durumda olan bir kişinin kesin bir şekilde riyakâr olduğunu söylemen caizdir. Zira Allah'ın dininde israf ve fesat caiz değildir. Bâtın olanına gelince, birinin oruç tuttuğunu veya sadaka verdiğini gördüğün zaman onun riyakârlık yaptığını söylemen doğru değildir. Çünkü bunun riya olup olmadığını ancak Allah bilir."

(١١٦٣١)- [٨/٧٦] وَقَالَ حَاتِمٌ: " لا أَدْرِي أَيُّهُمَا أَشَدُّ عَلَى النَّاسِ؟ اتِّقَاءُ الْعُجْبِ أَوِ الرِّيَاءِ، الْعُجْبُ دَاخِلٌ فِيكَ وَالرِّيَاءُ يَدْخُلُ عَلَيْكَ، الْعُجْبُ أَشَدُّ عَلَيْكَ مِنَ الرِّيَاءِ، وَمِثْلُهُمَا أَنْ يَكُونَ مَعَكَ فِي الْبَيْتِ كَلْبٌ عقورٌ وَكَلْبٌ آخِرُ خَارِجَ الْبَيْتِ، فَأَيُّهُمَا أَشَدُّ عَلَيْكَ؟ الدَّاخِلُ مَعَكَ أَوِ الْخَارِجُ، فَالدَّاخِلُ الْعُجْبُ، وَالْخَارِجُ الرِّيَاءُ "

Hâtim el-Asam der ki: "Hangisinin insanlar için daha ağır olduğunu bilemiyorum! Kendini beğenmekten korunmak mı, yoksa riyakârlıktan uzak durmak mı? Kendini beğenme, her dem içindedir. Riyakârlık ise ara sıra içerine girer. O zaman kendini beğenme, riyakârlıktan daha çetindir. Bunlar biri evinin içinde, biri de dışarıda bulunan saldırgan iki köpeğe benzer.

Senin için hangisi tehlikelidir? Evinin içinde olan mı, yoksa dışarı da olan mı? İşte içerde olan kendini beğenmedir. Dışarıda olanı ise riyakârlıktır."

(١١٦٣٢)- [٨/٧٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: قَالَ لِي شَقِيقٌ الْبَلْخِيُّ: " اصْحَبِ النَّاسَ كَمَا تَصْحَبُ النَّارَ، خُذْ مَنْفَعَتَهَا وَاحْذَرْ أَنْ تُحْرِقَكَ "

Hâtim el-Asam bildiriyor: Şakîk el-Belhî bana: "İnsanlarla dost olmak, ateşle dost olmaya benzer olmuştur. Bu nedenle sen bu ateşin sana faydalı olan tarafını al ve seni yakmasından sakın!" dedi.

(١١٦٣٣)- [٨/٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ، قَالَ: قَالَ حَاتِمٌ الأَصَمُّ: " الْحُزْنُ عَلَى وَجْهَيْنِ: حَزَنٌ لَكَ وَحَزَنٌ عَلَيْكَ، فَأَمَّا الَّذِي عَلَيْكَ: فَكُلُّ شَيْءٍ فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا فَتَحْزَنُ عَلَيْهِ، فَهَذَا عَلَيْكَ وَكُلُّ شَيْءٍ فَاتَكَ مِنَ الآخِرَةِ وَتَحْزَنُ عَلَيْهِ فَهُوَ لَكَ "، تَفْسِيرُهُ إِذَا كَانَ مَعَكَ دِرْهَمَانِ فَسَقَطَا مِنْكَ وَحَزِنْتَ عَلَيْهِمَا فَهَذَا حُزْنٌ لِلدُّنْيَا، وَإِذَا خَرَجَتْ مِنْكَ زَلَّةٌ أَوْ غِيبَةٌ أَوْ حَسَدٌ أَوْ شَيْءٌ مِمَّا تَحْزَنُ عَلَيْهِ وَتَنْدَمُ فَهُوَ لَكَ

Hâtim el-Asam der ki: "Üzüntü, lehine ve aleyhine olmak üzere iki çeşittir. Aleyhine olan hüzün, dünyalık olarak kaçırdığın şeyler için üzülmendir. Böylesi bir şey için üzülmen, senin aleyhine olur. Âhiretten yana kaçırdığın şeylere üzülmen ise senin lehinedir. Açıklamak gerekirse: Sende bulunan iki dirhemi düşürüp kaybettin diye üzülmen dünya için üzülmendir. Ancak senden sadır olan bir kabahat, gıybet, hased gibi şeyler için üzülmen ise senin lehine olan bir üzülmedir."

(١١٦٣٤)- [٨/٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو تُرَابٍ، قَالَ: قَالَ حَاتِمٌ: " إِذَا رَأَيْتُمْ مِنَ الرَّجُلِ ثَلاثَ خِصَالٍ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالصِّدْقِ، إِذَا كَانَ لا يُحِبُّ الدَّرَاهِمَ، وَيَسْكُنُ قَلْبُهُ بِهَذَيْنِ الرَّغِيفَيْنِ، وَيَعْزِلُ قَلْبَهُ مِنَ النَّاسِ "

Hâtim el-Asam der ki: "Birinde şu üç hasleti gördüğünüz zaman onun doğru biri olduğuna şahitlik edebilirsiniz. Biri parayı sevmemesi, diğeri iki ekmekle bile yetinmesi, diğeri de kalbini insanlardan uzak tutmasıdır."

(١١٦٣٥)- [٨/٧٧] وَقَالَ حَاتِمٌ: " إِذَا تَصَدَّقْتَ بِالدَّرَاهِمِ فَإِنَّهُ يَنْبَغِي لَكَ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ: أَمَّا وَاحِدٌ فَلا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُعْطِيَ وَتَطْلُبَ الزِّيَادَةَ، وَلا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُعْطِيَ مِنْ مَلامَةِ النَّاسِ، وَلا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَمُنَّ عَلَى صَاحِبِهِ، وَلا يَنْبَغِي لَكَ إِذَا كَانَ عِنْدَكَ دِرْهَمَانِ فَتُعْطَى وَاحِدًا تَأْمَنُ هَذَا الَّذِي بَقِيَ عِنْدَكَ، وَلا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُعْطِيَ تَبْتَغِي الثَّنَاءَ "، وَقَالَ: " مَثَلُهُمَا مَثَلُ رَجُلٍ يَكُونُ لَهُ دَارٌ فِيهَا غَنَمٌ لَهُ، وَلِلدَّارِ خَمْسَةُ أَبْوَابٍ، وَخَارِجُ الدَّارِ ذِئْبٌ يَدُورُ حَوْلَهَا، فَإِنْ أَخَذْتَ أَرْبَعَةَ أَبْوَابٍ وَبَقِيَ وَاحِدٌ دَخَلَ الذِّئْبُ وَقَتَلَ الْغَنَمَ كُلَّهَا، وَهَكَذَا إِذَا تَصَدَّقْتَ وَأَرَدْتَ مِنْ هَذِهِ الْخَمْسَةِ الأَشْيَاءِ شَيْئًا وَاحِدًا فَقَدْ أَبْطَلْتَ الصَّدَقَةَ "

Hâtim el-Asam der ki: "Sadaka olarak dirhem vereceğin zaman şu beş şeye dikkat etmen gerekir: Birincisi, verdiğin şeyden daha fazlasını beklememen gerekir. İkincisi, sadakayı insanlar ayıplamasın diye vermemen gerekir. Üçüncüsü, sadakayı verdiğin kişiyi minnet altında bırakmaman gerekir. Dördüncüsü, iki dirhemin varsa birinin sende kalacağından emin isen diğerini vermemendir. Beşincisi de birilerinden övgüler almak için vermemen gerekir. Sadaka vermek ile bu beş şeye dikkat etmek şuna benzer: Bir adamın koyun dolu bir evi, bu evin beş kapısı ve evin etrafında dolaşmakta olan bir kurt vardır. Adam bu kapılardan dördünü tutar da bir kapısı boş kalırsa kurt içeri dalar ve tüm koyunları telef eder. Aynı şekilde bir sadaka verip de bu beş şeyden birine riayet etmezsen verdiğin sadaka heba olur."

(١١٦٣٦)- [٨/٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو تُرَابٍ، قَالَ: قَالَ حَاتِمٌ الأَصَمُّ: " التَّوْبَةُ أَنْ تَتَنَبَّهَ مِنَ الغَفْلَةِ، وَتَذْكُرَ الذَّنْبَ، وَتَذْكُرَ لُطْفَ اللَّهِ وَحُكْمَ اللَّهِ، وَسِتْرَ اللَّهِ، إِذَا أَذْنَبْتَ لَمْ تَأْمَنِ الأَرْضَ وَالسَّمَاءَ أَنْ يَأْخُذَاكَ، فَإِذَا رَأَيْتَ حُكْمَهُ رَأَيْتَ أَنْ تَرْجِعَ مِنَ الذُّنُوبِ، مِثْلَ اللَّبَنِ إِذَا خَرَجَ مِنَ الضَّرْعِ لا يَعُودُ إِلَيْهِ، فَلا تَعُدْ إِلَى الذَّنْبِ كَمَا لا يَعُودُ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ، وَفِعْلُ التَّائِبِ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: أَنْ تَحْفَظَ اللِّسَانَ مِنَ الْغِيبَةِ وَالْكَذِبِ وَالْحَسَدِ وَاللَّغْوِ، وَالثَّانِي أَنْ تُفَارِقَ أَصْحَابَ السُّوءِ، وَالثَّالِثُ إِذَا ذُكِرَ الذَّنْبُ تَسْتَحِي مِنَ اللَّهِ، وَالرَّابِعُ تَسْتَعِدُّ لِلْمَوْتِ، وَعَلامَةُ الاسْتِعْدَادِ أَنْ لا تَكُونَ فِي حَالٍ مِنَ الأَحْوَالِ غَيْرَ رَاضٍ مِنَ اللَّهِ، فَإِذَا كَانَ التَّائِبُ هَكَذَا يُعْطِيهِ اللَّهُ أَرْبَعَةَ أَشْيَاءَ، أَوَّلُهَا يُحِبُّهُ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ ، ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ الذَّنْبِ كَأَنَّهُ لَمْ

يُذْنِبْ قَطُّ، كَمَا قَالَ ﷺ: " التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لا ذَنْبَ لَهُ "، وَالثَّالِثُ يَحْفَظُهُ مِنَ الشَّيْطَانِ لا يَكُونُ لَهُ عَلَيْهِ سَبِيلٌ، وَالرَّابِعُ يُؤَمِّنُهُ مِنَ النَّارِ قَبْلَ الْمَوْتِ، كَمَا قَالَ تَعَالَى:﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ ، وَيَجِبُ عَلَى الْخَلْقِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ: يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يُحِبُّوا هَذَا التَّائِبَ كَمَا يُحِبُّهُ اللَّهُ تَعَالَى، وَيَدْعُوا لَهُ بِالْحِفْظِ، وَيَسْتَغْفِرُوا لَهُ كَمَا تَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلائِكَةُ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾ إِلَخْ، وَيَكْرَهُوا لَهُ مَا يَكْرَهُونَ لأَنْفُسِهِمْ، وَالرَّابِعُ أَنْ يَنْصَحُوا لِلتَّائِبِ كَمَا يَنْصَحُونَ لأَنْفُسِهِمْ "

Hâtim el-Asam der ki: Tövbe, gafletten uyanman, günahını hatırlaman, Allah'ın lütfunu ve hükmünü Onun Settâr olduğunu hatırlamandır. Günah işlediğin zaman, yerin ve göğün seni almayacağından emin olamazsın. Onun hükmünü görünce, günahlardan vazgeçmen gerektiğini ve sütün memeye geri dönmeyeceği gibi senin de günaha dönmemen gerektiğini anlarsın. Süt nasıl memeye dönmezse sen de günaha dönme. Tövbe edenin dört şey yapması gerekir: (Birincisi) dilini gıybetten, yalandan, hasedden ve boş şeylerden koruman; ikincisi, kötü arkadaşlardan ayrılman; üçüncüsü, günah anıldığı zaman Allah'tan utanç duyman; dördüncüsü ise, ölüme hazırlanmandır. Ölüme hazırlanmanın alameti, her durumda Allah'tan razı olmandır. Tövbe eden bu şekilde olursa, Allah ona dört şey verir. Birincisi; onu sever. Allah bu konuda: **"Allah şüphesiz daima tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever"**[1] buyurmaktadır. (İkincisi) bu kişi günah işlememiş gibi günahsız olur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda: *«Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir»* buyurmuştur. Üçüncüsü Allah bu kişiyi Şeytan'dan korur ve şeytan kendisine yaklaşamaz. Dördüncüsü ise ölmeden önce onu cehennemden emin kılar. Allah bu konuda: **"Onlara: «Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin!» derler."**[2] buyurmuştur.

---

[1] Bakara Sur. 222

[2] Fussilet Sur. 30

İnsanların dört şey yapmaları gerekir: Allah'ın tövbe eden bu kişiyi sevdiği gibi, onların da sevmesi gerekir. Allah'ın kendisini muhafaza buyurması için dua etmeleri gerekir. Meleklerin kendisi için bağışlanma dilediği gibi onların da bu kişi için bağışlanma dilemeleri gerekir. Allah: **"Tövbe edip Senin yoluna uyanları bağışla; onları cehennemin azabından koru"**[1] buyurmuştur. Yine insanların, kendileri için istemedikleri şeyi bu kişi için de istememeleri gerekir. Dördüncüsü, kendilerine karşı samimi oldukları gibi ona karşı da samimi olmaları gerekir.

(١١٦٣٧)- [٧٨/٨] وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سُلَيْمَانَ الْكَفْرَسَلانِيَّ، يَقُولُ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ حَاتِمٍ الأَصَمِّ، أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ دَخَلَ فِي مَذْهَبِنَا هَذَا فَلْيَجْعَلْ فِي نَفْسِهِ أَرْبَعَ خِصَالٍ مِنَ الْمَوْتِ: مَوْتًا أَبْيَضَ، وَمَوْتًا أَسْوَدَ، وَمَوْتًا أَحْمَرَ، وَمَوْتًا أَخْضَرَ، فَالْمَوْتُ الأَبْيَضُ: الْجُوعُ، وَالْمَوْتُ الأَسْوَدُ: احْتِمَالُ أَذَى النَّاسِ، وَالْمَوْتُ الأَحْمَرُ: مُخَالَفَةُ النَّفْسِ، وَالْمَوْتُ الأَخْضَرُ: طَرْحُ الرِّقَاعِ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ "

Hâtim el-Asam der ki: "Bizim yolumuza giren kişi, içine ölümden dört hasleti de yerleştirmelidir. Biri beyaz ölümdür, diğeri kara ölümdür, diğeri kırmızı ölümdür, bir diğeri de yeşil ölümdür. Beyaz ölüm açlıktır. Kara ölüm insanların eziyetlerine katlanmaktır. Kırmızı ölüm, nefsi arzulara karşı çıkmaktır. Yeşil ölüm ise giysilerde yama üstüne yama atmaktır."

(١١٦٣٨)- [٧٧/٨] وَقَالَ حَاتِمٌ: " كَانَ يُقَالُ الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِلا فِي خَمْسٍ: إِطْعَامُ الطَّعَامِ إِذَا حَضَرَ الضَّيْفُ، وَتَجْهِيزُ الْمَيِّتِ إِذَا مَاتَ، وَتَزْوِيجُ الْبِكْرِ إِذَا أَدْرَكَتْ، وَقَضَاءُ الدَّيْنِ إِذَا وَجَبَ، وَالتَّوْبَةُ مِنَ الذَّنْبِ إِذَا أَذْنَبَ "

Hâtim el-Asam der ki: Şöyle denilirdi: "Beş şey dışında acele etmek Şeytan'dandır. Birincisi, misafir geldiği zaman yemeği yedirmede acele etmektir. İkincisi, ölen kişinin yıkama, kefenleme ve defin işinde acele etmektir. Üçüncüsü, zamanı gelen bekarı evlendirmede acele etmektir.

---

[1] Mümin Sur. 7

Dördüncüsü, vadesi geldiğinde borcu ödemede acele etmektir. Beşincisi de günah işlendiği zaman bu günaha tövbede acele etmektir."

(١١٦٣٩)- [٧٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: " لِكُلِّ قَوْلٍ صِدْقٌ، وَلِكُلِّ صِدْقٍ فِعْلٌ، وَلِكُلِّ فِعْلٍ صَبْرٌ، وَلِكُلِّ حَسَنَةٍ إِرَادَةٌ، وَلِكُلِّ إِرَادَةٍ أَثَرَةٌ "

Hâtim el-Asam der ki: "Her söz için doğruluk, her doğruluk için iş, her iş için de sabır, her iyilik için bir irade, her irade için de bir azim vardır."

(١١٦٤٠)- [٧٧/٨] وَقَالَ حَاتِمٌ: " أَصْلُ الطَّاعَةِ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ: الْخَوْفُ، وَالرَّجَاءُ، وَالْحَسَبُ، وَأَصْلُ الْمَعْصِيَةِ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ: الْكِبْرُ، وَالْحِرْصُ، وَالْحَسَدُ "

Hâtim el-Asam der ki: "İtaatin üç temeli vardır. Bunlar korku, ümit ve tedbirdir. Masiyet üç şeyden kaynaklanır. Biri kibir, biri hırs, diğeri de kıskançlıktır."

(١١٦٤١)- [٧٨/٨] وَقَالَ حَاتِمٌ: " الْمُنَافِقُ مَا أَخَذَ مِنَ الدُّنْيَا أَخَذَ بِحِرْصٍ، وَيَمْنَعُ بِالشَّكِّ، وَيُنْفِقُ بِالرِّيَاءِ، وَالْمُؤْمِنُ يَأْخُذُ بِالْخَوْفِ، وَيَمْسِكُ بِالشِّدَّةِ، وَيُنْفِقُ لِلَّهِ خَالِصًا فِي الطَّاعَةِ "

Hâtim el-Asam der ki: "Münafık, dünyadan aldığını hırsla alır, (dinde) şüphe içinde olduğu için infak etmez, bir şey verdiği zaman ise gösteriş için verir. Mümin, aldığını korkuyla alır, zorluk anında elinde tutar, Allah'a itaatin olduğu yerde İse Allah için infak eder."

(١١٦٤٢)- [٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا، يَقُولُ: " الْكَسَلُ عَوْنٌ عَلَى الزُّهْدِ "

Hâtim el-Asam'ın bildirdiğine göre Şakîk: "Tembellik, zühdün aleyhine olan bir yardımcıdır" demiştir.

(١١٦٤٣)- [٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: " لِي أَرْبَعَةُ نِسْوَةٍ وَتِسْعَةٌ مِنَ الأَوْلادِ، مَا طَمِعَ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوَسْوِسَ إِلَيَّ فِي شَيْءٍ مِنْ أَرْزَاقِهِمْ "

Hâtim el-Asam: "Dört hanımım ve dokuz çocuğum var. Şeytan bunların rızıkları konusunda bana hiç vesvese verememiştir" dedi.

(١١٦٤٤)- [٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ، ثنا حَاتِمٌ الأَصَمُّ، قَالَ: " لا يُغْلَبُ الْمُؤْمِنُ عَنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: عَنِ اللَّهِ ﷻ وَعَنِ الْقَضَاءِ، وَعَنِ الرِّزْقِ، وَعَنِ الْمَوْتِ، وَعَنِ الشَّيْطَانِ "

Hâtim el-Asam der ki: "Beş şeyden kişinin kaçması mümkün değildir. Bunlar, Allah, Allah'ın takdiri, rızkı, ölüm ve Şeytan'dır."

(١١٦٤٥)- [٧٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ، قَالَ: قَالَ شَقِيقٌ لِحَاتِمٍ الأَصَمِّ: مُذْ أَنْتَ صَحِبْتَنِي أَيَّ شَيْءٍ تَعَلَّمْتَ؟ قَالَ: " سِتُّ كَلِمَاتٍ "، قَالَ: أَوَّلُهُنَّ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ كُلَّ النَّاسِ فِي شَكٍّ مِنْ أَمْرِ الرِّزْقِ وَإِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾ ، فَعَلِمْتُ أَنِّي مِنْ هَذِهِ الدَّوَابِّ وَاحِدٌ فَلَمْ أَشْغَلْ نَفْسِي بِشَيْءٍ قَدْ تَكَفَّلَ لِي بِهِ رَبِّي، قَالَ: أَحْسَنْتَ، فَمَا الثَّانِيَةُ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ لِكُلِّ إِنْسَانٍ صَدِيقًا يُفْشِي إِلَيْهِ سِرَّهُ وَيَشْكُو إِلَيْهِ أَمْرَهُ، فَقُلْتُ: أَنْظُرُ مَنْ صَدِيقِي، فَكُلُّ صِدِّيقٍ وَأَخٍ رَأَيْتُهُ قَبْلَ الْمَوْتِ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَّخِذَ صَدِيقًا يَكُونُ لِي بَعْدَ الْمَوْتِ، فَصَادَقْتُ الْخَيْرَ لِيَكُونَ مَعِي إِلَى الْحِسَابِ، وَيَجُوزُ مَعِي إِلَى الصِّرَاطِ، وَيُثَبِّتُنِي بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ ﷻ "، قَالَ: أَصَبْتَ، فَمَا الثَّالِثَةُ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ كُلَّ النَّاسِ لَهُمْ عَدُوٌّ، فَقُلْتُ: أَنْظُرُ مَنْ عَدُوِّي، فَأَمَّا مَنِ اغْتَابَنِي فَلَيْسَ عَدُوِّي، وَأَمَّا مِنْ أَخَذَ مِنِّي شَيْئًا فَلَيْسَ هُوَ عَدُوِّي، وَلَكِنْ عَدُوِّي الَّذِي إِذَا كُنْتُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ أَمَرَنِي بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَرَأَيْتُ ذَلِكَ إِبْلِيسَ وَجُنُودَهُ فَاتَّخَذْتُهُمْ عَدُوًّا، فَوَضَعْتُ الْحَرْبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ، وَوَتَرْتُ قَوْسِي وَوَصَلْتُ سَهْمِي فَلا أَدَعُهُ يَقْرَبُنِي "، قَالَ: أَحْسَنْتَ، فَمَا الرَّابِعَةُ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ النَّاسَ لَهُمْ طَالِبٌ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ يَوْمًا وَاحِدًا، فَرَأَيْتُ ذَلِكَ مَلَكَ الْمَوْتِ فَفَرَّغْتُ لَهُ نَفْسِي حَتَّى إِذَا جَاءَ لا يَنْبَغِي أَنْ أُمْسِكَهُ فَأَمْضَى مَعَهُ "، قَالَ: أَحْسَنْتَ، فَمَا الْخَامِسَةُ؟ قَالَ: " نَظَرْتُ فِي هَذَا الْخَلْقِ فَأَحْبَبْتُ وَاحِدًا وَأَبْغَضْتُ وَاحِدًا؟ فَالَّذِي أَحْبَبْتُهُ لَمْ يُعْطِنِي وَالَّذِي أَبْغَضْتُهُ لَمْ يَأْخُذْ مِنِّي شَيْئًا،

فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ أَتَيْتَ هَذَا؟ فَرَأَيْتُ أَنِّي أَتَيْتُ هَذَا مِنْ قِبَلِ الْحَسَدِ، فَطَرَحْتُ الْحَسَدَ مِنْ قَلْبِي فَأَحْبَبْتُ النَّاسَ كُلَّهُمْ، فَكُلُّ شَيْءٍ لَمْ أَرْضَهُ لِنَفْسِي لَمْ أَرْضَهُ لَهُمْ "، قَالَ: أَحْسَنْتَ فَمَا السَّادِسَةُ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ النَّاسَ كُلَّهُمْ لَهُمْ بَيْتٌ وَمَأْوًى، وَرَأَيْتُ مَأْوَايَ الْقَبْرَ فَكُلُّ شَيْءٍ قَدَرْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْخَيْرِ قَدَّمْتُهُ لِنَفْسِي حَتَّى أُعَمِّرَ قَبْرِي، فَإِنَّ الْقَبْرَ إِذَا لَمْ يَكُنْ عَامِرًا لَمْ يُسْتَطَعِ الْقِيَامُ فِيهِ "، فَقَالَ شَقِيقٌ: عَلَيْكَ بِهَذِهِ الْخِصَالِ السِّتَّةِ، فَإِنَّكَ لا تَحْتَاجُ إِلَى عِلْمٍ غَيْرِهِ

Ebû Turâb der ki: Şakîk, Hâtim el-Asam'a: "Ne kadar zamandır buraya geliyor, beni dinliyorsun?" diye sorunca; "Otuz üç sene" dedi. "Benimle beraber olduğun zaman içinde benden ne öğrendin?" diye sorunca, Hâtim: "Altı şey öğrendim" deyip şöyle devam etti: Birincisi, insanlara baktım, herkesin rızık konusunda şüphe içinde olduklarını gördüm, ben Allah'a tevekkül ettim. **"Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rızkı ancak Allah'a aittir"**[1] Bu âyetten anladım ki; ben de yeryüzünde yaşayan canlılardan biriyim. Rabbim benim rızkıma kefil olduğu için kendimi bir şeyle meşgul etmedim.

Şakîk: "İyi yaptın. İkincisi nedir?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "Her insanın, sırrını söyleyeceği ve derdini anlatacağı bir dostunun olduğunu gördüm ve: "Dostumun kim olduğuna bakayım" dedim. Baktığımda; her kardeş ve dostun, sadece ölümden önce olduğunu gördüm. Ben de ölümden sonra bana faydası olacak dost istedim ve hesap günü benimle olması, sıratı benimle geçmesi ve Allah'ın huzurunda ayaklarımı sabit kılması için en hayırlı dostu dost edindim."

Şakîk: "İyi yaptın. Üçüncüsü nedir?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "Her insanın bir düşmanının olduğunu gördüm ve düşmanımın kim olduğuna baktım. Gördüm ki, gıybetimi yapan düşmanım değilmiş, benden bir şey alan düşmanım değilmiş. Asıl düşmanımın, Ben Allah'a itaat ederken bana isyan etmeyi emreden olduğunu anladım. Baktığımda İblis ve

---

[1] Hûd Sur. 6

askerlerinin bunlar olduğunu gördüm ve onları düşman belleyip aramızda bir savaş başlattım. Yayımı gerip okumu yerleştirdim ve onun bana yaklaşmasına izin vermedim."

Şakîk: "İyi yaptın. Dördüncüsü nedir?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi "İnsanlara baktığımda, onların her birini bir gün çağıracak biri olduğunu gördüm ve bunun ölüm meleği olduğunu anladım. Bana geldiği zaman onunla gitmeye hazır olmak için zamanımı ona ayırdım."

Şakîk: "İyi yaptın. Beşincisi nedir?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "İnsanlara baktığımda bazısını sevdim, bazısını sevmedim. Sevdiğim bana bir şey vermezken, sevmediğim de benden bir şey almadı. Bunun üzerine, bunun nedeni nedir diye düşününce, hased sebebiyle olduğunu (bazısını sevip bazısını sevmediğimi) anladım ve bütün insanları sevip kendim için istemediğimi onlar için de istemedim."

Şakîk: "İyi yaptın. Altıncısı nedir?" diye sorunca, Hâtim şöyle cevap verdi: "Her insanın bir evinin ve sığınağının olduğunu gördüm. Benim de sığınağımın mezar olduğunu anlayıp, kabrimi imar etmek için hayırlar yaptım. Eğer kabir güzel yapılmazsa, onun içinde ayağa kalkılamaz." Bunun üzerine Şakîk: "Bu altı haslete sahip çıkarsan bunlardan başka ilme ihtiyacın olmaz" dedi.

(١١٦٤٦)- [٨/٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّاشِيُّ، ثنا أَبُو عَقِيلٍ الرُّصَافِيُّ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَوَّاصُ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ حَاتِمٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَاتِمٍ الأَصَمِّ الرِّيَّ وَمَعَنَا ثَلاثُمائَةٍ وَعِشْرُونَ رَجُلا نُرِيدُ الْحَجَّ، وَعَلَيْهِمُ الصُّوفُ، لَيْسَ مَعَهُمْ شَرَابٌ وَلا طَعَامٌ، فَدَخَلْنَا الرِّيَّ فَدَخَلْنَا عَلَى رَجُلٍ مِنَ التُّجَّارِ مُتَنَسِّكٌ يُحِبُّ الْمُتَقَشِّفِينَ، فَأَضَافَنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الغَدِ، قَالَ لِحَاتِمٍ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَكَ حَاجَةٌ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعُودَ فَقِيهًا لَنَا هُوَ عَلِيلٌ، فَقَالَ حَاتِمٌ " إِنَّ كَانَ لَكُمْ فَقِيهًا عَلِيلا فَعِيَادَةُ الْفَقِيهِ لَهَا فَضْلٌ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْفَقِيهِ عِبَادَةٌ، وَأَنَا أَيْضًا أَجِيءُ مَعَكَ، وَكَانَ الْعَلِيلُ مُحَمَّدَ بْنَ مُقَاتِلٍ قَاضِي الرِّيِّ، فَقَالَ: سِرْ بِنَا يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَجَاءُوا إِلَى الْبَابِ فَإِذَا بَابٌ مُشْرِفٌ حَسَنٌ، فَبَقِيَ حَاتِمٌ مُتَفَكِّرًا، بَابُ عَالِمٍ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ، ثُمَّ أُذِنَ

لَهُمْ فَدَخَلُوا، فَإِذَا دَارُ نُورٍ وَإِذَا قُوَّةٌ وَأَمْتِعَةٌ وَسُتُورٌ وَجَمْعٌ، فَبَقِيَ حَاتِمٌ مُتَفَكِّرًا، ثُمَّ دَخَلَ إِلَى الْمَجْلِسِ الَّذِي هُوَ فِيهِ، فَإِذَا بِفُرُشٍ وَطِيئَةٍ، وَإِذَا هُوَ رَاقِدٌ عَلَيْهَا وَعِنْدَ رَأْسِهِ غُلامٌ وَمُدْيَةٌ، فَقَعَدَ الرَّازِيُّ وَسَأَلَهُ بِهِ، وَحَاتِمٌ قَائِمٌ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ ابْنُ مُقَاتِلٍ اقْعُدْ، فَقَالَ: لا أَقْعُدُ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ مُقَاتِلٍ: لَعَلَّ لَكَ حَاجَةً، قَالَ: نَعَمْ ! قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: مَسْأَلَةٌ أَسْأَلُكَ عَنْهَا، قَالَ: سَلْنِي، قَالَ: نَعَمْ، فَاسْتَوِ حَتَّى أَسْأَلَكَهَا، فَأَمَرَ غِلْمَانَهُ فَأَسْنَدُوهُ، فَقَالَ لَهُ حَاتِمٌ: عِلْمُكَ هَذَا مِنْ أَيْنَ جِئْتَ بِهِ؟ قَالَ: الثِّقَاتُ حَدَّثُونِي بِهِ، قَالَ: عَنْ مِنْ؟ قَالَ: عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَيْنَ جَاءَ بِهِ؟ قَالَ: عَنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ حَاتِمٌ: فَفِيمَ أَدَّاهُ جِبْرِيلُ عَنِ اللَّهِ، وَأَدَّاهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَدَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَصْحَابِهِ، وَأَدَّاهُ أَصْحَابُهُ إِلَى الثِّقَاتِ، وَأَدَّاهُ الثِّقَاتُ إِلَيْكَ، هَلْ سَمِعْتَ فِيَ الْعِلْمِ مَنْ كَانَ فِي دَارِهِ أَمِيرٌ أَوْ مَنَعَةٌ أَكْثَرُ كَانَتْ لَهُ الْمَنْزِلَةُ عِنْدَ اللَّهِ أَكْثَرُ؟ قَالَ: لا ! قَالَ: فَكَيْفَ سَمِعْتَ مَنْ زَهِدَ فِي الدُّنْيَا وَرَغِبَ فِي الآخِرَةِ وَأَحَبَّ الْمَسَاكِينَ وَقَدَّمَ لآخِرَتِهِ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ الْمَنْزِلَةُ أَكْثَرُ؟ قَالَ حَاتِمٌ: فَأَنْتَ بِمَنِ اقْتَنَعْتَ؟ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ وَالصَّالِحِينَ؟ أَمْ بِفِرْعَوْنَ وَنَمْرُوذَ أَوَّلَ مَنْ بَنَى بِالْجَصِّ وَالآجُرِّ، يَا عُلَمَاءَ السُّوءِ، مِثْلُكُمْ يَرَاهُ الْجَاهِلُ الطَّالِبُ لِلدُّنْيَا الرَّاغِبُ فِيهَا، فَيَقُولُ: الْعَالِمُ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ لا أَكُونُ أَنَا شَرًّا مِنْهُ، وَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، فَازْدَادَ ابْنُ مُقَاتِلٍ مَرَضًا، فَبَلَغَ ذَلِكَ أَهْلَ الرَّيِّ مَا جَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ ابْنِ مُقَاتِلٍ، فَقَالُوا لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ الطَّنَافِسِيَّ بِقَزْوِينَ أَكْثَرُ شَيْءٍ مِنْ هَذَا، قَالَ: فَسَارَ إِلَيْهِ مُتَعَمِّدًا فَدَخَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: رَحِمَكَ اللَّهُ، أَنَا رَجُلٌ أَعْجَمِيٌّ أُحِبُّ أَنْ تُعَلِّمَنِي أَوَّلَ مُبْتَدَإِ دِينِي وَمِفْتَاحَ صَلاتِي، كَيْفَ أَتَوَضَّأُ لِلصَّلاةِ؟ قَالَ: نَعَمْ وَكَرَامَةً، يَا غُلامُ، إِنَاءً فِيهِ مَاءٌ، فَأَتَى بِإِنَاءٍ فِيهِ مَاءٌ، فَقَعَدَ الطَّنَافِسِيُّ، فَتَوَضَّأَ ثَلاثًا ثَلاثًا، ثُمَّ قَالَ: يَا هَذَا، هَكَذَا فَتَوَضَّأْ، قَالَ حَاتِمٌ: مَكَانَكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ حَتَّى أَتَوَضَّأَ بَيْنَ يَدَيْكَ فَيَكُونُ أَوْكَدُ لِمَا أُرِيدُ، فَقَامَ الطَّنَافِسِيُّ، فَقَعَدَ حَاتِمٌ فَتَوَضَّأَ ثَلاثًا ثَلاثًا، حَتَّى إِذَا بَلَغَ غَسْلَ الذِّرَاعَيْنِ غَسَلَ أَرْبَعًا، فَقَالَ لَهُ الطَّنَافِسِيُّ: يَا هَذَا أَسْرَفْتَ، قَالَ لَهُ حَاتِمٌ: فَلِمَاذَا؟ قَالَ: غَسَلْتَ ذِرَاعَيْكَ أَرْبَعًا، قَالَ حَاتِمٌ: يَا سُبْحَانَ اللَّهِ ! ! أَنَا فِي كَفٍّ مِنْ مَاءٍ أَسْرَفْتُ، وَأَنْتَ فِي هَذَا الْجَمْعِ كُلِّهِ لَمْ تُسْرِفْ؟ فَعَلِمَ الطَّنَافِسِيُّ أَنَّهُ أَرَادَهُ بِذَلِكَ، لَمْ يُرِدْ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنْهُ شَيْئًا، فَدَخَلَ إِلَى الْبَيْتِ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَى النَّاسِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، وَكَتَبَ إِلَى تُجَّارِ الرَّيِّ وَقَزْوِينَ بِمَا جَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ ابْنِ مُقَاتِلٍ وَالطَّنَافِسِيِّ، فَلَمَّا دَخَلَ بَغْدَادَ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَهْلُ بَغْدَادَ، فَقَالُوا لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنْتَ رَجُلٌ أَلْكَنُ أَعْجَمِيٌّ لَيْسَ يُكَلِّمُكَ أَحَدٌ إِلا

قَطَعْتَهُ، قَالَ: مَعِي ثَلاثُ خِصَالٍ بِهَذِهِ أَظْهَرُ عَلَى خَصْمِي، قَالُوا: أَيُّ شَيْءٍ هِيَ؟ قَالَ: أَفْرَحُ إِذَا أَصَابَ خَصْمِي، وَأَحْزَنُ إِذَا أَخْطَأَ، وَأَحْفَظُ نَفْسِي أَنْ لا أَتَجَهَّلَ عَلَيْهِ، فَبَلَغَ ذَلِكَ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَعْقَلَهُ قُومُوا بِنَا حَتَّى نَسِيرَ إِلَيْهِ، فَلَمَّا دَخَلُوا، قَالُوا لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَا السَّلامَةُ مِنَ الدُّنْيَا؟ قَالَ حَاتِمٌ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لا تَسْلَمُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَكُونَ مَعَكَ أَرْبَعُ خِصَالٍ، قَالَ: أَيُّ شَيْءٍ هِيَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: تَغْفِرُ لِلْقَوْمِ جَهْلَهُمْ، وَتَمْنَعُ جَهْلَكَ عَنْهُمْ، وَتَبْذُلُ لَهُمْ شَيْئَكَ، وَتَكُونُ مِنْ شَيْئِهِمْ آيِسًا، فَإِذَا كَانَ هَذَا سَلِمْتَ، ثُمَّ سَارَ إِلَى الْمَدِينَةَ، فَاسْتَقْبَلَهُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: يَا قَوْمُ أَيُّ مَدِينَةٍ هَذِهِ؟ قَالُوا: مَدِينَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وقَالَ: فَأَيْنَ قَصْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ؟ قَالُوا: مَا كَانَ لَهُ قَصْرٌ، إِنَّمَا كَانَ لَهُ بَيْتٌ لاطِئٌ، قَالَ: فَأَيْنَ قُصُورِ أَصْحَابِهِ بَعْدَهُ؟ قَالُوا: مَا كَانَ لَهُمْ قُصُورٌ، إِنَّمَا كَانَ لَهُمْ بُيوتٌ لاطِئَةٌ، قَالَ حَاتِمٌ: يَا قَوْمُ فَهَذِهِ مَدِينَةُ فِرْعَوْنَ وَجُنُودِهِ، فَذَهَبُوا بِهِ إِلَى السُّلْطَانِ، فَقَالُوا: هَذَا الْعَجَمِيُّ، يَقُولُ: هَذِهِ مَدِينَةُ فِرْعَوْنَ وَجُنُودِهِ، قَالَ الْوَالِي: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَ حَاتِمٌ: لا تَعْجَلْ عَلَيَّ، أَنا رَجُلٌ عَجَمِيٌّ غَرِيبٌ دَخَلْتُ الْمَدِينَةَ، فَقُلْتُ: مَدِينَةُ مَنْ هَذِهِ؟ قَالُوا: مَدِينَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وقُلْتُ: فَأَيْنَ قَصْرُ رَسُولَ اللَّهِ فَأُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ؟ قَالُوا: مَا كَانَ لَهُ قَصْرٌ، إِنَّمَا كَانَ لَهُ بَيْتٌ لاطِئٌ، قُلْتُ: فَلأَصْحَابِهِ بَعْدَهُ؟ قَالُوا: مَا كَانَ لَهُمْ قُصُورٌ، إِنَّمَا كَانَ لَهُمْ بُيوتٌ لاطِئَةٌ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ ، فَأَنْتُمْ بِمَنْ تَأَسَّيْتُمْ؟ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابِهِ؟ أَمْ بِفِرْعَوْنَ أَوَّلَ مَنْ بَنَى بِالْجَصِّ وَالآجُرِ؟ فَخَلُّوا عَنْهُ وَعَرَفُوهُ، فكَانَ حَاتِمٌ كُلَّمَا دَخَلَ الْمَدِينَةَ يَجْلِسُ عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ يُحَدِّثُ وَيَدْعُو، فَاجْتَمَعَ عُلَمَاءُ الْمَدِينَةِ، فَقَالُوا: تَعَالَوْا حَتَّى نُخْجِلَهُ فِي مَجْلِسِهِ فَجَاؤُوهُ، وَمَجْلِسُهُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ، فَقَالُوا: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَسْأَلَةٌ نَسْأَلُكَ، قَالَ: سَلُوا، قَالُوا: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي؟ قَالَ حَاتِمٌ: مَتَى طَلَبَ هَذَا الرِّزْقَ، فِي الْوَقْتِ أَمْ قَبْلَ الرِّزْقِ؟ قَالُوا: لَيْسَ يُفْهَمُ هَذَا يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: إِنْ كَانَ هَذَا الْعَبْدُ طَلَبَ الرِّزْقَ مِنْ رَبِّهِ فِي وَقْتِ الْحَاجَةِ فَنِعْمَ، وَإِلا فَأَنْتُمْ عِنْدَكُمْ حَرْثٌ وَدَرَاهِمُ فِي أَكْيَاسِكُمْ، وَطَعَامٌ فِي مَنَازِلِكُمْ، وَأَنْتُمْ تَقُولُونَ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا، قَدْ رَزَقَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا وَأَطْعِمُوا إِخْوَانَكُمْ، حَتَّى قَالَهَا ثَلاثًا، فَسَلُوا اللَّهَ حَتَّى يُعْطِيَكُمْ، أَنْتَ عَسَى تَمُوتُ غَدًا وَتَخَلُفُ هَذَا عَلَى الأَعْدَاءِ، وَأَنْتَ تَسْأَلُهُ أَنْ يَرْزُقَكَ زِيَادَةً، فَقَالَ عُلَمَاءُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ: نَسْتَغْفِرُ اللَّهَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّمَا أَرَدْنَا بِالْمَسْأَلَةَ تَعَنُّتًا "

Hâtim'in dostlarından biri olan Ebû Abdillah el-Havâs bildiriyor: Ebû Abdirrahmân -Hâtim el-Esam- ile beraber yanımızda üç yüz yirmi adamla hac etmek maksadıyla (çıktığımız yolculukta) Rey şehrine girdik. Yanımızdakilerin üzerinde yün elbise ve abaya benzer bir giyecekten başka bir şey yoktu. Yanlarında ne yiyecek, ne de içecek vardı. Hiç bir şeyi olmayan kişileri seven âbid bir tüccarın yanına girdik ve bu kişi gece bizi misafir etti. Sabah olunca adam Hâtim'e: "Ey Ebû Abdirrahmân! Bir ihtiyacın var mı? Ben hasta olan bir fakihimizi ziyaret edeceğim" deyince, Hâtim: "Eğer hasta bir fakihiniz varsa, hasta olan fakihi ziyaret faziletlidir. Fakihe bakmak ibadettir. Ben de seninle gelirim" dedi. Hasta olan fakih, Rey kadısı Muhammed b. Mukâtil'di. Adam: "Haydi gidelim ey Ebû Abdirrahmân" dedi ve yola çıktılar. Fakihin kapısına gelince, kapının çok yüksek ve güzel olduğunu gören Hâtim: "Bir âlimin kapısı böyle mi olur!" diye düşünmeye başladı. Girmelerine izin verilip girdiklerinde aydınlık bir avlunun her tarafın boyalı, eşyayla ve örtülerle dolu olduğunu görünce Hâtim yine düşünmeye başladı. Sonra fakihin olduğu meclise girince orada da yumuşak döşekler olduğunu ve onun da bu döşeklerde oturduğunu gördü. Başucunda ise bir erkek, bir de kadın hizmetçi vardı. Râzî oturup hastalığının ne olduğunu sordu. Hâtim ise ayakta duruyordu. İbn Mukâtil, Hâtim'e oturması için işaret edince Hâtim: "Oturmam" karşılığını verdi. İbn Mukâtil: "Bir ihtiyacın mı var?" diye sorunca, Hâtim: "Evet" karşılığını verdi. İbn Mukâtil: "Nedir?" deyince Hâtim: "Sana bir soru soracağım" dedi. İbn Mukâtil: "Sor" deyince, Hâtim şöyle dedi: "Sana sormam için doğrul." İbn Mukâtil hizmetçisine emretti ve kendisini doğrulttular. Hâtim: "Bu bilgini nerede elde ettin?" diye sorunca, İbn Mukâtil: "Güvenilir olan hadisçiler bana anlattılar" dedi. Hâtim: "Kimden?" diye sorunca ise İbn Mukâtil: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından" cevabını verdi. Hâtim: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu nereden getirdi?" diye sorunca İbn Mukâtil: "Cibrîl'den" cevabını verdi. Hâtim: "Cibrîl bunu Allah'tan getirip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına, sahabe de güvenilir olanlara, onlar da sana neyle getirdi? Sen hiç ilimde: «Kimin

evinde daha çok vali ve muhafız olursa bunun değeri Allah katında daha fazla olur» diye bir şey duydun mu?" İbn Mukâtil: "Hayır" deyince Hâtim: "O zaman, dünyada zahid olup âhireti isteyen, miskinleri seven ve âhireti için salih amel yapanın Allah katında daha üstün olduğunu duymadın mı?" deyip şöyle devam etti: "Sen kime inandın, Peygamber'e, ashabına ve salihlere mi, yoksa ilk defa kireç ve tuğladan bina yapan Firavun ve Nemrud'a mı? Ey kötü âlimler! Dünyaya talib olarak ona rağbet eden cahiller sizi görüp: «Âlim bu durumdaysa ben ondan daha kötü durumda olmam» derler deyip yanından çıktı.

İbn Mukâtil'in hastalığı artıp, halk Hâtim ile İbn Mukâtil'in arasında geçeni öğrenince, Hâtim'e: "Ey Ebû Abdirrahmân! Kazvîn'deki Tenâfisî'nin yanındakiler bundan daha çoktur" dediler. Hâtim Tenâfisî'ye doğru yönelerek yanma girdi ve: "Allah sana rahmet etsin. Ben Acem biriyim. Bana dinimin ilk emirlerini ve namazımın anahtarını öğretmeni istiyorum. Namaz için nasıl abdest alacağım?" dedi. Tenâfisî: "Olur, öğreteyim. Ey genç! İçinde su olan bir kap getir" deyince kendisine içinde su olan bir kap getirildi. Tenâfisî oturtup her azayı üç defa yıkamak suretiyle abdest aldıktan sonra: "Ey kişi! Böyle abdest al" dedi. Hâtim: "Allah sana rahmet etsin, sağlam öğrenmiş olmam için ben abdest alana kadar yerinde dur" dedi. Tenâfisî kalkıp Hâtim oturdu ve her azasını üç defa yıkamak suretiyle abdest aldı. Sıra ayaklarını yıkamaya gelince dört defa yıkadı. Tenâfisî: "Ey kişi! İsraf ettin" deyince Hâtim: "Hangi şeyde?" diye sordu. Tenâfisî: "Ayaklarını dört defa yıkadın" deyince de "Sübhanallah! Ben bir avuç su ile israf ediyorum da sen bütün bu malla israf etmiyor musun?" karşılığını verdi. O zaman Tenâfisî, Hâtim'in kastının bir şey öğrenmek değil, kendisine bunu anlatmak olduğunu anlayıp evine girdi ve kırk gün halkın arasına çıkmadı. İbn Mukâtil ve Tenâfisî ile arasında geçenler Rey ve Kazvîn arasında yayıldı.

Hâtim, Bağdat'a girince, Bağdat halkı etrafında toplanıp: "Ey Ebû Abdirrahmân! Sen düzgün konuşamayan bir Acem olduğun halde kiminle konuştuysan onu susturdun" deyince şöyle karşılık verdi: "Bende üç haslet vardır ki onlarla hasımlarıma karşı galip gelirim." "Bunlar nedir?" diye

sorduklarında ise şöyle cevap verdi: "Hasmım doğruyu söyleyince sevinirim, hata ettiğinde ise üzülürüm. Yanlışı da gördüğümde görmemezlik edemem." Ahmed b. Hanbel bunları duyunca: "Sübhanallah! Ne kadar akıllı. Kalkın yanına gidelim" deyip, Hâtim'in yanına geldiler. Girdiklerinde: "Ey Ebû Abdirrahmân! Dünyaya karşı selamette olmanın yolu nedir?" dediklerinde, "Ey Ebû Abdillah! Şu dört şey sende bulunmadıkça dünyaya karşı selamette olamazsın" karşılığını verdi. İbn Hanbel: "Bunlar nedir?" deyince ise şöyle karşılık verdi: "Toplumun cahillerini affedersin ve sen onlara karşı cahillik etmezsin. Sen de olanı onlar için harcarsın, onlarda olana da umut bağlamazsın. Eğer bunlar sende bulunursa selamette olursun."

Hâtim sonra Medine'ye gitti. Medine halkı onu karşılayınca: "Ey topluluk! Bu hangi şehirdir?" diye sordu. Onlar: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şehri" karşılığını verince, Hâtim: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sarayı nerede, orada iki rekât namaz kılayım" dedi. Onlar: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sarayı yoktu, onun engin ve basit bir evi vardı" deyince Hâtim: "Ondan sonra gelen sahabenin sarayları nerede?" diye sordu. Onlar: "Onların da sarayları yoktu, engin ve basit evleri vardı" cevabını verince, Hâtim: "Ey topluluk! Bu şehir, Firavun ve ordusunun şehridir" dedi. Vali: "Neden öyle olduğunu söylüyorsun?" deyince Hâtim şöyle karşılık verdi: "Acele etme, ben yabancı bir Acemim. Şehre girdim ve: «Bu kimin şehridir?» diye sorduğumda bana: «Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şehridir» dediler. «Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sarayı nerede? Orada iki rekat namaz kılayım» diye sorunca ise onlar: «Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sarayı yoktur. Onun basit ve engin bir evi vardı» cevabını verdiler. Ben: «Ya ondan sonraki ashabı?» diye sorunca ise, «Onların da sarayları yoktu. Sadece engin ve basit evleri vardı» cevabını verdiler. Allah: **«Resûlullah'ta sizin için güzel örnekler vardır»**[1] buyurur. Siz kimi örnek aldınız? Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashabını mı, yoksa ilk defa kireç ve tuğladan bina yapan Firavun'u mu?» dedim." Bunun üzerine Medine halkı onu tanıyıp bıraktılar. Hâtim, her Medine'ye girişinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabrinin yanında oturup hadis okur ve dua ederdi. Medine âlimleri toplanıp: "Gelin Hâtim'i meclisinde mahcup edelim" diyerek yanma geldiklerinde etrafının

---

[1] Ahzâb Sur. 2

dolup taşmakta olduğunu gördüler. Âlimler: "Ey Ebû Abdirrahmân! Sana bir mesele soracağız" dediler. Hâtim: "Sorunuz" deyince, onlar şöyle dediler: "«Allahım! Bana rızık ver» diyen kişi hakkında ne dersin?" Hâtim onlara şöyle karşılık verdi: "Bu kişi rızkı ne zaman istedi? Vaktinde mi, kendisine rızık verilmeden önce mi?" Onlar: "Ne demek istediğini anlamadık, ey Ebû Abdirrahmân!" dediklerinde Hâtim şöyle dedi: "Eğer bu kul, Rabbinden ihtiyaç anında rızık istiyorsa, bu güzeldir. Yoksa sizin yanınızda tarlalar, keselerinizde paralar, evlerinizde de yemekler varken eğer: «Allahım! Bana rızık ver» diyorsanız zaten Allah size rızık vermiştir. Bu rızıktan yiyiniz, kardeşlerinize de yediriniz – Bunu üç defa söyledi- ve Allah'tan size (ecir) vermesi için dua ediniz. Sen belki de yarın öleceksin ve bu malı düşmanlara bırakacaksın. Buna rağmen Allah'tan daha fazla rızık vermesini istiyorsun." Bunun üzerine Medine âlimleri: "Allah'tan mağfiret dileriz ey Ebû Abdirrahmân! Biz bu soruyu seni zor duruma düşürmek için sormuştuk" dediler.

(١١٦٤٧)- [٨/٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: " اطْلُبْ نَفْسَكَ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: الْعَمَلِ الصَّالِحِ بِغَيْرِ رِيَاءٍ، وَالأَخْذِ بِغَيْرِ طَمَعٍ، وَالْعَطَاءِ بِغَيْرِ مِنَّةٍ، وَالإِمْسَاكِ بِغَيْرِ بُخْلٍ "

Hâtim el-Asam der ki: "Şu dört hasleti kendinde bulundurmaya bak: Riyakârlığa bulaşmadan amel yapmayı, tamahkârlık etmeden bir şeyi almayı, minnet etmeden bir şeyler vermeyi ve cimriliğe bulaşmadan bir şeyi elinde tutmayı."

(١١٦٤٨)- [٨/٨٠] وَقَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمٍ: عِظْنِي ! قَالَ: " إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَعْصِيَ مَوْلاكَ فَاعْصِهِ فِي مَوْضِعٍ لا يَرَاكَ "

Adamın biri Hâtim'e: "Bana nasihatte bulun!" deyince, Hâtim adama: "Mevlâ'na (Allah'a) karşı günah işleyeceğin zaman seni göremeyeceği bir yerde bu günahı işle!" dedi.

(١١٦٤٩)- [٨/٨٠] وَقَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمٍ: مَا تَشْتَهِي؟ قَالَ: " أَشْتَهِي عَافِيَةَ يَوْمِي إِلَى اللَّيْلِ "، فَقِيلَ لَهُ: أَلَيْسَتِ الأَيَّامُ كُلُّهَا عَافِيَةٌ؟ قَالَ: " إِنَّ عَافِيَةَ يَوْمِي أَنْ لا أَعْصِيَ اللَّهَ فِيهِ"

Bir adam Hâtim'e: "Canın ne istiyor?" diye sorunca: "Gündüzden geceye kadar afiyette olmayı istiyorum" cevabını verdi. Kendisine: "Bütün günler afiyet değil mi?" diye sorulunca: "Günümüm afiyeti, o gün Allah'a isyan etmememdir" cevabını verdi.

(١١٦٥٠)- [٨/٨٠] وَقَالَ حَاتِمٌ: " الشَّهْوَةُ فِي ثَلاثٍ: فِي الأَكْلِ، وَالنَّظَرِ وَاللِّسَانِ، فَاحْفَظِ اللِّسَانَ بِالصِّدْقِ، وَالأَكْلَ بِالثِّقَةِ، وَالنَّظَرَ بِالْعَبْرَةِ "

Hâtim el-Asam der ki: "Şehvet yemede, bakışta ve dilde olmak üzere üç şeydedir. Dili doğruları söyleyerek, yemeyi kanaatle, bakışlarını da ibretle (bakmak suretiyle) koru!"

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Hâtim'in babasının adında ihtilaf edilmiştir. Kimi, Hâtim b. Avn derken, kimi Hâtim b. Yûsuf, kimi Hâtim b. Unvân b. Yûsuf demiştir. Bu kişi de Müsenna b. Yahya el-Muhârib'inin azatlısıdır.

Hâtim az sayıda hadis rivayet etmiştir.

Takrîb 1048

Fudayl b. İyâd

Allah dostlarından biri de tehlikeli ve kurak yerlerden kaçıp sağlam kaleler ile havuzlara sığınan, helak edici ve çorak yerlerden ayrılıp güvenilir ve sulak yerlere giden Ebû Ali Fudayl b. İyâd'dır. Allah korkusundan dolayı bedeni cılızdı ve tavafı çok severdi.

(١١٦٥٢)- [٨/٨٤] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ اللَّهُ فِي صَدْرِهِ أَعْظَمَ مِنَ الْفُضَيْلِ، كَانَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهَ أَوْ ذُكِرَ عِنْدَهُ أَوْ سَمِعَ الْقُرْآنَ ظَهَرَ بِهِ مِنَ الْخَوْفِ وَالْحَزَنِ، وَفَاضَتْ عَيْنَاهُ وَبَكَى حَتَّى يَرْحَمَهُ مَنْ بِحَضْرَتِهِ، وَكَانَ دَائِمَ الْحُزْنِ شَدِيدَ الْفِكْرَةِ، مَا رَأَيْتُ رَجُلا يُرِيدُ اللَّهَ بِعِلْمِهِ وَأَخْذِهِ وَإِعْطَائِهِ وَمَنْعِهِ وَبَذْلِهِ وَبُغْضِهِ وَحُبِّهِ وَخِصَالِهِ كُلِّهَا غَيْرَهُ " يَعْنِي الْفُضَيْلَ

İbrâhîm b. el-Eş'as der ki: "Fudayl kadar, kalbine Allah'ı yerleştiren birini

görmedim. Fudayl Allah'ı zikredince veya yanında zikredilince, korku ve hüznü belli olur ve o kadar ağlardı ki yanındakiler ona acırdı. Devamlı hüzün ve tefekkür halindeydi. İlminde, almasında, vermesinde, engellemesinde, çalışmasında, gazabında, sevgisinde ve diğer güzel özelliklerinde Fudayl gibisini görmedim."

(١١٦٥٣)- [٨/٨٤] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: " كُنَّا إِذَا خَرَجْنَا مَعَ الْفُضَيْلِ فِي جِنَازَةٍ لا يَزَالُ يَعِظُ وَيذْكُرُ وَيَبْكِي حَتَّى لَكَأَنَّهُ يُوَدِّعُ أَصْحَابَهُ، ذَاهِبًا إِلَى الآخِرَةِ، حَتَّى يَبْلُغَ الْمَقَابِرَ فَيَجْلِسُ، فَكَأَنَّهُ بَيْنَ الْمَوْتَى جَلَسَ مِنَ الْحُزْنِ وَالْبُكَاءِ حَتَّى يَقُومَ، وَلَكَأَنَّهُ رَجَعَ مِنَ الآخِرَةِ يُخْبِرُ عَنْهَا"

İbrâhim b. el-Eş'as anlatıyor: Fudayl (b. İyâd) ile bir cenazeye katıldığımız zaman, mezarlığa ulaşıp oturuncaya kadar sanki öbür tarafa kendisi gidiyormuş gibi ağlar, öğüt verip Allah'ı hatırlatmaya başlardı. Oturduğu zaman ağlamasından ve üzüntüsünden sanki ölülerin içinde bir ölüymüş gibi oturur, kalktığı zaman da sanki öbür taraftan haberler getirmiş gibi kalkardı.

(١١٦٥٤)- [٨/٨٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ الأَسَدِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ: " لَوْ خُيِّرْتُ بَيْنَ أَنْ أُبْعَثَ فَأَدْخُلَ الْجَنَّةَ وَبَيْنَ أَنْ لا أُبْعَثَ، لا اخْتَرْتُ أَنْ لا أُبْعَثَ "، قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ: هَذَا مِنَ الْحَيَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ ! هَذَا مِنْ طَرِيقِ الْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ ﷻ

Muhammed b. Hâtim bildiriyor: Fudayl: "Öldükten sonra diriltilip Cennete girmem ile diriltilmemem arasında tercih hakkım olsaydı ben diriltilmemeyi seçerdim" dedi. Ravi der ki: Muhammed b. Hâtim'e: "Bu seçimi hayâdan dolayı mıdır?" diye sorduğumda: "Evet! Bu da Allah'tan hayâ etmenin başka bir yoludur" karşılığını verdi.

(١١٦٥٥)- [٨/٨٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا يَحْيَى الدَّارِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ، يَقُولُ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " لَوْ

خُيِّرْتُ بَيْنَ أَنْ أَعِيشَ كَلْبًا وَأَمُوتُ كَلْبًا وَلا أَرَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لاخْتَرْتُ أَنْ أَعِيشَ كَلْبًا وَأَمُوتُ كَلْبًا وَلا أَرَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Köpek olarak yaşayıp köpek olarak ölmeme karşılık kıyamet gününü görmeme gibi bir tercih hakkım olsaydı, kıyamet gününü görmemek için köpek olarak yaşayıp köpek olarak ölmeyi tercih ederdim."

(١١٦٥٦)- [٨٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَخْوَفَ مِنَ الْفُضَيْلِ وَأَبِيهِ "

Süfyân b. Uyeyne der ki: "Fudayl ve babası gibi Allah'tan korkanı görmedim."

(١١٦٥٧)- [٨٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " وَاللَّهِ لأَنْ أَكُونَ هَذَا التُّرَابَ أَوْ هَذَا الْحَائِطَ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ فِي مَسْلَخِ أَفْضَلُ أَهْلِ الأَرْضِ الْيَوْمَ، وَمَا يَسُرُّنِي أَنْ أَعْرِفَ الأَمْرَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ إِذًا لَطَاشَ عَقْلِي، وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الأَرْضِ طَلَبُوا أَنْ يَكُونُوا تُرَابًا فَشَفَعُوا كَانُوا قَدْ أُعْطُوا عَظِيمًا، وَلَوْ أَنَّ جَمِيعَ أَهْلِ الأَرْضِ مِنْ جِنٍّ وَأُنْسٍ وَالطَّيْرِ الَّذِي فِي الْهَوَاءِ وَالْوَحْشِ الَّذِي فِي الْبَرِّ، وَالْحِيتَانِ الَّتِي فِي الْبَحْرِ، عَلِمُوا الَّذِي يَصِيرُونَ إِلَيْهِ ثُمَّ حَزِنُوا لَكَ وَبَكَوْا، كُنْتَ مَوْضِعَ ذَلِكَ، فَأَنْتَ تَخَافُ الْمَوْتَ أَوْ تَعْرِفُ الْمَوْتَ، لَوْ أَخْبَرْتَنِي أَنَّكَ تَخَافُ الْمَوْتَ مَا قَبِلْتُ مِنْكَ، وَلَوْ خِفْتَ الْمَوْتَ مَا نَفَعَكَ طَعَامٌ وَلا شَرَابٌ وَلا شَيْءٌ فِي الدُّنْيَا "

Fudayl der ki: "Vallahi şu topraktan veya şu duvardan bir parça olmam, benim için şu anki insanlar içinde çok yüksek bir konumda olmamdan daha sevimlidir. Bir şeyi de tam anlamıyla bilmek istemem; zira aklım kendini kaybeder. Gök ve yer ahalisi toprak olmayı dileseler ve bu dilekleri kabul edilse kendilerine çok büyük bir iyilik yapılmış olur. Yeryüzünde bulunan insanlar ve cinler, havada bulunan kuşlar, ormanda bulunan yabani hayvanlar ve denizdeki balıklar, kendi sonlarının ne olacağını bilip de senin

için üzülüp ağlasalar bunu hak etmiş olursun. Sen ki ölümden korkuyorsun, ancak ölümün ne olduğunu biliyor musun? Şayet bana ölümden korktuğunu söylesen, sana inanmazdım. Zira ölümden gerçekten korkuyor olsaydın, yediğin yemekten, içtiğin içecekten ve dünyadaki hiçbir şeyden tat almaz, bunların sana bir faydası olmazdı."

(١١٦٥٨)- [٨٥/٨] وَقَالا: سَأَلَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلامُ رَبَّهُ أَنْ يُلْقِيَ الْخَوْفَ فِي قَلْبِهِ، فَفَعَلَ فَلَمْ يَحْتَمِلْهُ قَلْبُهُ، وَطَاشَ عَقْلُهُ، حَتَّى مَا كَانَ يَفْعَلُ صَلاةً وَلا يَنْتَفِعُ بِشَيْءٍ، فَقَالَ لَهُ: " تُحِبُّ أَنْ نَدَعَكَ كَمَا أَنْتَ أَوْ نَرُدَّكَ إِلَى مَا كُنْتَ عَلَيْهِ "، قَالَ: رُدَّنِي فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَقْلَهُ

Hz. Dâvud, Allah'tan kalbine korkuyu yerleştirmesini isteyince, Allah onun bu isteğini yerine getirdi; ancak Hz. Dâvud'un kalbi tahammül etmedi ve aklı başından gitti. Hatta öyle bir duruma geldi ki namaz kılamaz ve bir şey yapamaz oldu. Bunun üzerine Allah: "Seni bu şekilde bırakmamızı mı yoksa eski haline döndürmemizi mi istersin?" buyurunca, Hz. Dâvud: "Beni eski hâlime çevir" dedi ve Allah onu eski haline çevirdi.

(١١٦٥٩)- [٨٥/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّبَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " أَنْتَ تَخَافُ الْمَوْتَ؟ لَوْ قُلْتَ أَنَّكَ تَخَافُ الْمَوْتَ مَا قَبِلْتُ مِنْكَ، وَلَوْ خِفْتَ الْمَوْتَ مَا نَفَعَكَ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ وَلا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا، وَلَوْ عَرَفْتَ الْمَوْتَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ مَا تَزَوَّجْتَ وَلا طَلَبْتَ الْوَلَدَ "، وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " مَا يَسُرُّنِي أَنْ أَعْرِفَ هَذَا الأَمْرَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ، إِذًا لَطَاشَ عَقْلِي وَلَمْ أَنْتَفِعْ بِشَيْءٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Sen ölümden korkuyor musun? Eğer ölümden korktuğunu söylüyorsan, bu sözünü kabul etmem. Eğer ölümden korksaydın yiyecek, içecek ve dünyadaki hiçbir şeyin sana faydası olmazdı. Eğer ölümü hakkıyla bilseydin ne evlenirdin, ne de çocuğun olsun isterdin."

(١١٦٦٠)- [٨٥/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلْفُضَيْلِ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ فَكَانَ يَثْقُلُ عَلَيْهِ كَيْفَ أَصْبَحْتَ وَكَيْفَ أَمْسَيْتَ، فَقَالَ: " فِي عَافِيَةٍ "، فَقَالَ: كَيْفَ حَالُكَ؟ فَقَالَ: " عَنْ أَيِّ

حَالٍ تَسْأَلُ؟ عَنْ حَالِ الدُّنْيَا، أَوْ حَالِ الآخِرَةِ؟ إِنْ كُنْتَ تَسْأَلُ عَنْ حَالِ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ مَالَتْ بِنَا وَذَهَبَتْ بِنَا كُلَّ مَذْهَبٍ، وَإِنْ كُنْتَ تَسْأَلُ عَنْ حَالِ الآخِرَةِ، فَكَيْفَ تَرَى حَالَ مَنْ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ، وَضَعُفَ عَمَلُهُ، وَفَنِيَ عُمْرُهُ، ولَمْ يتزَوَّدْ لِمَعَادِهِ، وَلَمْ يَتَأَهَّبْ لِلْمَوْتِ، ولَمْ يَخْضَعْ لِلْمَوْتِ، ولَمْ يَتَشَمَّرْ لِلْمَوْتِ، وَلَمْ يَتَزَيَّنْ لِلْمَوْتِ، وَتَزَيَّنَ لِلدُّنْيَا هِيهِ "، وَقَعَدَ يُحَدِّثُ يَعْنِي نَفْسَهُ " وَاجْتَمَعُوا حَوْلَكَ يَكْتُبُونَ عَنْكَ بَخٍ، فَقَدْ تَفَرَّغْتَ لِلْحَدِيثِ "، ثُمَّ قَالَ: " هَاهٍ وَتَنَفَّسَ طَوِيلا وَيْحَكَ أَنْتَ تُحْسِنُ تُحَدِّثُ، أَوْ أَنْتَ أَهْلُ أَنْ يُحْمَلَ عَنْكَ، اسْتَحِ يَا أَحْمَقُ بَيْنَ الْحُمْقَانِ، لَوْلا قِلَّةُ حَيَائِكَ وَسَفَاهَةُ وَجْهِكَ مَا جَلَسْتَ تُحَدِّثُ وَأَنْتَ أَنْتَ، أَمَا تَعْرِفُ نَفْسِكَ؟ أَمَا تَذْكُرُ مَا كُنْتَ؟ وَكَيْفَ كُنْتَ؟ أَمَا لَوْ عَرَفُوكَ مَا جَلَسُوا إِلَيْكَ، وَلا كَتَبُوا عَنْكَ، وَلا سَمِعُوا مِنْكَ شَيْئًا أَبَدًا "، فَيَأْخُذُ فِي مِثْلِ هَذَا، ثُمَّ يَقُولُ: " وَيْحَكَ أَمَا تَذْكُرُ الْمَوْتَ؟ أَمَا لِلْمَوْتِ فِي قَلْبِكَ مَوْضِعٌ؟ أَمَا تَدْرِي مَتَى تُؤْخَذُ فَيُرْمَى بِكَ فِي الآخِرَةِ فَتَصِيرُ فِي الْقَبْرِ وَضِيقِهِ وَوَحْشَتِهِ؟ أَمَا رَأَيْتَ قَبْرًا قَطُّ؟ أَمَا رَأَيْتَ حِينَ دَفَنُوهُ؟ أَمَا رَأَيْتَ كَيْفَ سَلُّوهُ فِي حُفْرَتِهِ وَهَالُوا عَلَيْهِ التُّرَابَ وَالْحِجَارَةَ؟ " ثُمَّ قَالَ: " مَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَتَكَلَّمَ بِفَمِكَ كُلِّهِ يَعْنِي نَفْسَهُ تَدْرِي مَنْ تَكَلَّمَ بِفَمِهِ كُلِّهِ، عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ كَانَ يُطْعِمُهُمُ الطِّيبَ وَيَأْكُلُ الْغَلِيظَ، وَيَكْسُوهُمُ اللَّيِّنَ وَيَلْبَسُ الْخَشِنَ، وَكَانَ يُعْطِيهِمْ حُقُوقَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ، أَعْطَى رَجُلا عَطَاءَهُ أَرْبَعَةَ آلافِ دِرْهَمٍ وَزَادَهُ أَلْفًا، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تَزِيدُ أَخَاكَ وَكَمَا زِدْتَ هَذَا؟ قَالَ: إِنَّ أَبَا هَذَا ثَبَتَ يَوْمَ أُحُدٍ وَلَمْ يَثْبُتْ أَبُو هَذَا "

İshâk b. İbrâhîm der ki: Bir adam Fudayl'a: "Nasıl sabahladın ey Ebû Ali?" diye sordu. Fudayl, "Nasıl sabahladın? Nasıl akşamladın?" gibi sorulardan hoşlanmazdı. Adama: "Afiyet içinde sabahladım" karşılığını verince, adam: "Nasılsın?" diye sordu.

Fudayl şöyle dedi: "Hangi durumumu soruyorsun? Dünyadaki durumu mu, yoksa âhiretteki durumumu mu? Eğer dünyadaki hâlimi soruyorsan, dünya bizi kuşatıp istediği yöne savurdu. Eğer âhiret ile ilgili durumumu soruyorsan, günahları çoğalan, ameli azalan, ömrü geçen, hesap günü için azık hazırlamayan, ölüme hazır olmayan ve süslenmeyen, ama dünya için süslenen kişinin hali nasıl olur ki? –sonra kendi kendine şöyle demeye başladı: "Birde etrafında toplanıp söylediklerini yazıyorlar. Aferin sana! Bir de kendini hadise ayırdın." Sonra: "Ah!" deyip uzun bir nefes aldı ve:

"Yazıklar olsun sana! Sen güzel hadis rivayet edebilecek biri misin? Sen kendisinden hadis alınmaya ehil misin? Ey ahmak! Ahmaklığından utan, eğer utanmaz ve sefih biri olmasan böyle oturup hadis rivayet etmezdin. Sen kendini bilmiyor musun? Eğer bunlar seni tanısaydı, ne seninle oturur, ne senden bir şey yazarlar, ne de senden bir şey dinlerlerdi."

Sonra yine ah çekip şöyle devam ederdi: "Yazıklar olsun sana! Ölümü hatırlamıyor musun? Ölümün kalbinde bir yeri yok mu? Ne zaman öleceğini ve âhirete atılacağını, kabirde ve onun darlığı ve yalnızlığında olacağını bilmiyor musun? Sen hiç kabir görmedin mi? Hiç defnedilen birini görmedin mi? Onu nasıl mezarına attıklarını ve üzerine toprak ve taşları döktüklerini görmedin mi?"

Sonra şöyle dedi: "Senin ağzınla konuşmaman gerekir. Sen fıkıhla ilgili kimin konuştuğunu biliyor musun? Ömer b. el-Hattâb halka güzel şeyleri yedirir, kendisi değersiz şeyleri yerdi. Yumuşak elbiseleri halka giydirir, kendisi kaba elbiseler giyerdi. Halka haklarını ve fazlasını verirdi. Bir adama bağışı olan dört bin dirhemi verince bin dirhem de fazladan verdi. Ona: "Bu adama fazladan verdiğin gibi kardeşine de vermeyecek misin?" diye sorulunca, "Bunun babası Uhud günü savaş meydanından kaçmamıştı. Bunun babası ise kaçmıştı" karşılığını verdi.

(١١٦٦١)- [٨٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَخْوَفَ عَلَى نَفْسِهِ وَلا أَرْجَى لِلنَّاسِ مِنَ الْفُضَيْلِ، كَانَتْ قِرَاءَتُهُ حَزِينَةً شَهِيَّةً بَطِيئَةً مُتَرَسِّلَةً، كَأَنَّهُ يُخَاطِبُ إِنْسَانًا، وَكَانَ إِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ تَرَدَّدَ فِيهَا وَسَأَلَ، وَكَانَتْ صَلاتُهُ بِاللَّيْلِ أَكْثَرَ ذَلِكَ قَاعِدًا، تُلْقَى لَهُ حَصِيرٌ فِي مَسْجِدِهِ فَيُصَلِّي مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ سَاعَةً حَتَّى تَغْلِبَهُ عَيْنُهُ، فَيُلْقِي نَفْسَهُ عَلَى الْحَصِيرِ فَيَنَامُ قَلِيلا، ثُمَّ يَقُومُ فَإِذَا غَلَبَهُ النَّوْمُ نَامَ، ثُمَّ يَقُومُ هَكَذَا حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ دَأْبُهُ إِذَا نَعَسَ أَنْ يَنَامَ " وَيُقَالُ: أَشَدُّ الْعِبَادَةِ مَا يَكُونُ هَكَذَا وَكَانَ صَحِيحَ الْحَدِيثِ، صَدُوقَ اللِّسَانِ، شَدِيدَ الْهَيْبَةِ لِلْحَدِيثِ إِذَا حَدَّثَ، وَكَانَ يَثْقُلُ عَلَيْهِ الْحَدِيثُ جِدًّا، رُبَّمَا قَالَ لِي: " لَوْ أَنَّكَ تَطْلُبُ مِنِّي الدَّرَاهِمَ كَانَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَطْلُبَ مِنِّي الأَحَادِيثَ "

İshâk b. İbrâhîm der ki: "Fudayl kadar kendi günahlarına korkan, başkalarının günahlarının ise affını uman birini daha görmüş değilim. Onun kıraati hüzünlü, cezbedici, yavaş ve sanki biriyle konuşur gibiydi. Cennetten bahseden bir âyete geldiğinde onu tekrarlar ve Cennet için Allah'a dua ederdi. Gece namazını çoğunlukla oturarak kılardı. Namazgâhına bir hasır serilir ve gecenin ilk saatlerinden uykusu gelene kadar namaz kılardı. Uykusu gelince de hasıra uzanıp biraz uyurdu. Uyandıktan sonra da kalkıp ibadete devam ederdi. Yine uykusu geldiğinde uyur sonra yine kalkıp ibadet ederdi. Sabaha kadar da aynı hal üzere devam ederdi. Fudayl uykusu geldiğinde bir müddet uyuyup sonra ibadete devam etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Denilir ki: "İbadetin de en zoru bu şekilde olanıdır."

(١١٦٦٢)- [٨٦/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " لَوْ طَلَبْتَ مِنِّي الدَّنَانِيرَ كَانَ أَيْسرُ عَلَيَّ مِنْ أَنْ تَطْلُبَ مِنِّي الْحَدِيثَ "، فَقُلْتُ لَهُ: لَوْ حَدَّثْتَنِي بِأَحَادِيثَ فَرَائِدَ لَيْسَتْ عِنْدِي، كَانَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَهَبَ لِي عَدَدَهَا دَنَانِيرَ، قَالَ: " إِنَّكَ مَفْتُونٌ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ عَمِلْتَ بِمَا سَمِعْتَ مِنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ، يَقُولُ: إِذَا كَانَ بَيْنَ يَدَيْكَ طَعَامٌ تَأْكُلُهُ فَتَأْخُذُ اللُّقْمَةَ فَتَرْمِي بِهَا خَلْفَ ظَهْرِكَ كُلَّمَا أَخَذْتَ لُقْمَةً رَمَيْتَ بِهَا خَلْفَ ظَهْرِكَ مَتَى تَشْبَعُ؟ "

İshâk b. İbrâhîm der ki: Fudayl: "Benden dinarlar istemen, hadis istemenden daha kolay olurdu" deyince, ben: "Bana, yanımda olmayan hadisleri anlatman, benim için anlattığın hadisler adedince dinar vermenden daha iyidir" karşılığını verdim. Fudayl: "Sen fitneye düşmüşsün. Vallahi, Süleymân b. Mihrân'dan işittiklerimi bilseydin! Süleymân (el-A'meş): «Önünde bir yemek varsa ve sen yemek için aldığın her lokmayı ardına atsan ne zaman doyarsın?» dedi."

(١١٦٦٣)- [٨٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لا تَجْعَلِ الرِّجَالَ أَوْصِيَاءَكَ، كَيْفَ تَلُومُهُمْ أَنْ يُضَيِّعُوا وَصِيَّتَكَ وَأَنْتَ قَدْ ضَيَّعْتَهَا فِي حَيَاتِكَ، وَأَنْتَ بَعْدَ هَذَا تَصِيرُ إِلَى بَيْتِ الْوَحْشَةِ وَبَيْتِ الظُّلْمَةِ، وَبَيْتِ الدُّودِ، وَيَكُونُ زَائِرُكَ فِيهَا

مُنْكَرًا وَنَكِيرًا، وَقَبْرُكَ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ "، ثُمَّ بَكَى الْفُضَيْلُ، وَقَالَ: " أَعَاذَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِنَ النَّارِ "

Abdussamed b. Yezîd, Fudayl b. İyâd'ın şöyle dediğini nakleder: "Kimseyi vasiyetçin yapma. Sen hayattayken onu yerine getirmediğin halde vasiyetini yerine getirmedikleri takdirde onları nasıl kınarsın? Sen vefatından sonra yalnızlık, zulmet ve kurtların evine gireceksin ve seni orada Münker ve Nekir ziyaret edecekler. Kabrin, ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olacaktır." Fudayl b. İyâd sonra ağlayıp: "Allah bizi ve sizi ateşten korusun" dedi.

(١١٦٦٤)- [٨٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: لَمْ تَرَ أَقَرَّ عَيْنًا مِمَّنْ خَرَجَ مِنْ شِدَّةٍ إِلَى رَخَاءٍ، وَيَقْدِمُ عَلَى خَيْرِ مَقْدَمٍ، وَينَزِّلُ عَلَى خَيْرِ مَنْزِلٍ، فَإِذَا رَأَى مَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ، يَقُولُ: لَوْ عَلِمْتَ مَا سَأَلْتُكَ إِلا الْمَوْتَ، وَلَمْ تَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَقَرَّ عَيْنًا مِمَّنْ خَرَجَ مِنَ الضِّيقِ وَالشِّدَّةِ وَالْجُوعِ وَالْعَطَشِ، ثُمَّ نَزَلَ عَلَى الْجَنَّةِ، يُقَالُ لَهُمْ: ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ، وَلَمْ تَرَ يَوْمَئِذٍ أَسْخَنَ عَيْنًا مِمَّنْ خَرَجَ مِنَ الرَّوْحِ وَالسَّعَةِ وَالرَّخَاءِ وَالنِّعْمَةِ، ثُمَّ نَزَلَ عَلَى النَّارِ، بِقَوْلِ اللَّهِ: ﴿ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ﴾

Fudayl der ki: "Zorluktan rahatlığa çıkıp en hayırlı şeye yönelen ve (âhirette) en hayırlı menzilde konaklayan kişi kadar mutlu birini göremezsin. Bu kişi Allah'ın kendisine yaptığı ikramları görünce: "Bilseydim ölümden başkasını temenni etmezdim" demeye başlar. Sıkıntı, zorluk, açlık ve susuzluk çekip kıyamet gününde cennete yerleşen kişiden daha mutlu birinin göremezsin. Bu kişilere: "Yaptıklarınıza karşılık cennete girin" denilir. O günde de dünyadayken rahatlığın, bolluğun, zenginliğin ve nimetlerin içinden çıkıp cehenneme giren birinden daha mutsuz birini göremezsin. Böylesi kişilere de: «**İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların kalacağı yer ne kötüdür!**"[1] denilir."

---

[1] Zümer Sur. 72

(١١٦٦٥)- [٨٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: " إِذَا مَاتَ الْفُضَيْلُ ارْتَفَعَ الْحُزْنُ "

Abdullah b. el-Mübârek: "Fudayl vefat ettiği zaman hüzün yeryüzünden kalkmış olur (hüzünlenecek kimse kalmaz)" demiştir.

(١١٦٦٦)- [٨٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " كُنْ شَاهِدًا لِغَائِبٍ وَلا تَكُنْ غَائِبًا لِشَاهِدٍ "، قَالَ: كَأَنَّهُ يَقُولُ: إِذَا كُنْتَ فِي جَمَاعَةِ النَّاسِ فَأَخِفَّ شَخْصَكَ وَأَحْضِرْ قَلْبَكَ وَسَمْعَكَ وَعِ مَا تَسْمَعُ، فَهَذَا شَاهِدٌ لِغَائِبٍ، وَلا تَكُنْ غَائِبًا لِشَاهِدٍ، قَالَ: كَأَنَّهُ يَقُولُ: تَحْضُرُ الْمَجَالِسَ بِيَدَيْكَ وَسَمْعِكَ وَقَلْبُكَ لاهٍ سَاهٍ

Fudayl b. İyâd der ki: Şöyle denirdi: "Gaib olana şahit ol, ama şahit olana gaib olma." Fudayl bununla şunu kastediyordu: "Bir topluluk içinde olduğun zaman şahsını gizle, ama kalbin ve kulağın orada olsun ve duyduğunu iyice anla. Bu gaib olanın şahit olmasıdır. Şahit olana gaib olmaktan kasıt ise, ellerin ve kulaklarının o meclisteyken senin kalbinin başka yerde olmasıdır."

(١١٦٦٧)- [٨٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " عَامَّةُ الزُّهْدِ فِي النَّاسِ يَعْنِي إِذَا لَمْ يُحِبَّ ثَنَاءَ النَّاسِ عَلَيْهِ وَلَمْ يُبَالِ بِمَذَمَّتِهِمْ "

Fudayl b. İyâd der ki: İnsanlar arasında zühd; kişinin halkın kendisini övmesinden hoşlanmaması ve kınanmayı da önemsememesidir.

(١١٦٦٨)- [٨٧/٨] وَسَمَعْتُهُ يَقُولُ: " إِنْ قَدَرْتَ أَنْ لا تُعْرَفَ فَافْعَلْ، وَمَا عَلَيْكَ إِنْ لَمْ يُثْنَ عَلَيْكَ، وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مَذْمُومًا عِنْدَ النَّاسِ إِذَا كُنْتَ عِنْدَ اللَّهِ مَحْمُودًا

(١١٦٦٩)- [٨٧/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُذْكَرَ لَمْ يُذْكَرْ، وَمَنْ كَرِهَ أَنْ يُذْكَرَ ذُكِرَ

Fudayl b. İyâd der ki: "Elinden geldiği kadar tanınmamaya bak. Bunu yaptıktan sonra, övülsen de, övülmesen de aldırış etme."

Yine şöyle demiştir: "Başkaları tarafından anılmayı isteyen kişi anılmaz, anılmayı hoş görmeyen kişi de anılır."

(١١٦٧٠)- [٨/٨٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَكْثَرَ غَمَّهُ، وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا أَوْسَعَ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ "

Fudayl b. İyâd: "Allah bir kulu severse onun tasasını arttırır, buğzettiği kulun ise dünyasını geniş kılar" dedi.

(١١٦٧١)- [٨/٨٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ أُعْطِيَ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا إِلا كَانَ نُقْصَانًا لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ فِي الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ عَلَى اللَّهِ كَرِيمًا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kula dünyada verilen bir şey, bu kişi Allah katında değerli biri olsa bile dünyadaki derecesinin eksilmesine sebeptir."

(١١٦٧٢)- [٨/٨٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " عَامِلُوا اللَّهَ ﷻ بِالصِّدْقِ فِي السِّرِّ، فَإِنَّ الرفيعَ مَنْ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَإِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَسْكَنَ مَحَبَّتَهُ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ "

Fudayl b. İyâd der ki:" Yüksek derecede olan, Allah'ın yücelttiği kişidir. Allah bir kulu sevdiği zaman, onu sevgisini kulların kalbine yerleştirir."

(١١٦٧٣)- [٨/٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّبَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَنْ خَافَ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ لَمْ يَنْفَعْهُ أَحَدٌ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'tan korkan kişiyi hiçbir şey aldatamaz. Allah dışında bir şeyden korkan kişiye de, bu korkusuna yönelik hiç kimsenin bir faydası dokunamaz."

(١١٦٧٤)- [٨/٨٨] وَسَأَلَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَالِكٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَلِيٍّ، مَا الْخَلاصُ مِمَّا نَحْنُ فِيهِ؟ فَقَالَ لَهُ: " أَخْبِرْنِي مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ ﷻ هَلْ تَضُرُّهُ مَعْصِيَةُ أَحَدٍ؟ "، قَالَ: لا، قَالَ: " فَمَنْ عَصَى اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى هَلْ تَنْفَعُهُ طَاعَةُ أَحَدٍ؟ "، قَالَ: لا، قَالَ: " فَهُوَ الْخَلاصُ إِنْ أَرَدْتَ الْخَلاصَ "

Abdullah b. Mâlik: "Ey Ebû Ali! Bulunduğumuz durumdan kurtuluş

yolu nedir?" diye sorunca, Fudayl: "Söyle bakalım; Allah'a itaat edene, isyan edenin bu isyanı zarar verebilir mi?" karşılığını verdi. Abdullah: "Hayır" deyince, Fudayl: "Allah'a isyan edene de itaat edenin bu itaati fayda sağlar mı?" diye sordu. Abdullah: "Hayır" cevabını verince, Fudayl: "Kurtuluşu istiyorsan, işte kurtuluş budur" dedi.

(١١٦٧٥)- [٨٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " وَعِزَّتِهِ لَوْ أَدْخَلَنِي النَّارَ فَصِرْتُ فِيهَا مَا أَيِسْتُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'ın izzetine yemin ederim ki; beni cehenneme soksa bile Allah'ın rahmetinden ümidimi kesmem."

(١١٦٧٦)- [٨٨/٨] وَوَقَفْتُ مَعَ الْفُضَيْلِ بِعَرَفَاتٍ، فَلَمْ أَسْمَعْ مِنْ دُعَائِهِ شَيْئًا إِلا أَنَّهُ وَاضِعًا يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى خَدِّهِ، وَوَاضِعًا رَأْسَهُ يَبْكِي بُكَاءً خَفِيًّا فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى أَفَاضَ الإِمَامُ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: " وَاسَوْأَتَاهُ وَاللَّهِ مِنْكَ إِنْ عَفَوْتَ "، ثَلاثَ مَرَّاتٍ

İshâk b. İbrâhim der ki: Arafat'ta Fudayl ile birlikteydim. Yaptığı dualardan hiçbirini işitemiyordum. Elini yanağına koymuş, başını önüne eğmiş sessizce ağlıyordu. İmam veda tavafına başlayana kadar öyle kaldı. Sonra başını semaya kaldırıp üç defa: "Şayet beni bağışlamamışsan vay hâlime!" dedi.

(١١٦٧٧)- [٨٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا الْمُفَضَّلُ، ثنا إِسْحَاقُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " الْخَوْفُ أَفْضَلُ مِنَ الرَّجَاءِ مَا دَامَ الرَّجُلُ صَحِيحًا، فَإِذَا نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ فَالرَّجَاءُ أَفْضَلُ مِنَ الْخَوْفِ "، يَقُولُ: " إِذَا كَانَ فِي صِحَّتِهِ مُحْسِنًا عَظُمَ رَجَاؤُهُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَحَسُنَ ظَنُّهُ، إِذَا كَانَ فِي صِحَّتِهِ مُسِيئًا سَاءَ ظَنُّهُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَمْ يَعْظُمْ رَجَاؤُهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişi sağlıklı olduğu sürece korku, ümitten (recâdan) daha üstündür. Ancak kişinin ölüm anı gelip çattığı zaman ise, ümit korkudan daha üstün olur. Sağlıklıyken şayet iyi biri ise, ölüm anında ümidi büyük, (Allah'ın kendisine nasıl muamele edeceği hususunda) zannı da iyi olur. Ancak sağlıklıyken kötü biri ise, ölüm anında zannı kötü ve ümidi de az olur."

(١١٦٧٨)- [٨/٨٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " أَكْذَبُ النَّاسِ الْمُدِلُّ بِحَسَنَاتِهِ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ بِهِ أَخْوَنُهُمْ لَهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "İnsanların en yalancısı yaptığı iyiliklerle övünen kişidir. Bu kişiyi en iyi tanıyan kişi de iyiliklerine en çok ihanetle karşılık veren kişidir."

(١١٦٧٩)- [٨/٨٩] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " إِنَّ رَهْبَةَ الْعَبْدِ مِنَ اللَّهِ ﷻ عَلَى قَدْرِ عِلْمِهِ بِاللَّهِ، وَإِنَّ زِهَادَتَهُ فِي الدُّنْيَا عَلَى قَدْرِ رَغْبَتِهِ فِي الآخِرَةِ "

Fudayl b. İyâd: "Kişinin Allah'tan korkması Allah'ı tanıdığı kadardır. Dünyaya karşı zahid olması ise âhirete olan isteği kadardır" dedi.

(١١٦٨٠)- [٨/٨٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: قِيلَ: " يَا ابْنَ آدَمَ، اجْعَلِ الدُّنْيَا دَارًا تُبَلِّغُكَ لأَثْقَالِكَ، وَاجْعَلْ نُزُولَكَ فِيهَا اسْتِرَاحَةً لا تَحْبِسُكَ كَالْهَارِبِ مِنْ عَدُوِّهِ، وَالْمُتَسَرِّعُ إِلَى أَهْلِهِ فِي طَرِيقٍ مَخُوفٍ لا يَجِدُ مُسَالِمًا يَقْدَمُ فِيهِ مِنَ الراحةِ، مُتَبَدِّلا فِي سَفَرِهِ لِيَسْتَبْقِيَ صَالِحَ مَا عِنْدَهُ لإِقَامَتِهِ، فَإِنْ عَجَزْتَ أَنْ تَكُونَ كَذَلِكَ فِي الْعَمَلِ فَلْيَكُنْ ذَلِكَ هُوَ الأَمَلُ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ لِصًّا مِنْ لُصُوصِ تِلْكَ الطَّرِيقِ، ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ ، فَإِنَّ الْعَيْنَ مَا لَمْ يَكُنْ بَصَرُهَا مِنَ الْقَلْبِ فَكَأَنَّمَا أَبْصَرَتْ سَهْوًا ولَمْ تُبْصِرْهُ، وَإِنَّ آيَةَ الْعَمَى إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ بِذَلِكَ نَفْسَكَ أَوْ غَيْرَكَ، فَإِنَّهَا لا تَقِفُ عَنِ الْهَلَكَةِ، وَلا تُمْضِيهِ فِي الرَّغْبَةِ فَذَلِكَ أَعْمَى الْقَلْبِ، وَإِنْ كَانَ بَصِيرَ النَّظَرِ، فَإِذَا الْعَاقِلُ أَخْرَجَ عَقْلَهُ فَهُوَ يُدَبِّرُ لَهُ أَمْرَهُ، وَمَنْ تَدَبَّرَ الْكِتَابَ تُمْضِيهِ الرَّغْبَةُ، وَتَرُدُّهُ الرَّهْبَةُ، فَذَلِكَ الْبَصِيرُ، وَإِنْ كَانَ أَعْمَى الْبَصَرِ "، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: عَرَضْتُهُ عَلَى سَلامَةَ جَلِيسٍ لابْنِ عُيَيْنَةَ، فَقَالَ: هُوَ كَلامُ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

Fudayl b. İyâd der ki: Şöyle denildi: "Ey Âdemoğlu! Dünyayı, seni hedefine ulaştıracak bir yer say. Dünyada kalışını da sadece istirahat olarak gör. Kendini düşmanından kaçan, ürkütücü bir yoldan hızlıca ailesine gitmeye çalışan, kendisini rahatlatacak dost birini bulamayan, yolculuğu boyunca sadece kendisine yetecek mal elde etmeye çalışan biri gibi ol. Şayet

amelinde böyle bir kişi gibi olamıyorsan hedefin bu olsun. Sakın **"Onlar Kur'ân'dan alıkoyar ve ondan uzaklaşırlar. Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varamazlar"**[1] âyetinde belirtilen haydutlardan biri olma! Şayet göz kalpten bakmıyorsa hiçbir şeyin hakikatini göremez. Körlük kendini ve başkalarını tanıma konusunda kendini gösterir. Şayet kendini helak olmaktan alıkoyamıyor ve Allah'a giden yolda tutamıyorsan gözlerin görüyor olsa da kalbin kör demektir. Akıllı olan kişi bütün işlerinde onu kullanır. Kur'ân'ı düşünen kişiyi Allah katındaki nimetler Allah yolunda tutar, Allah katındaki ceza da günahlardan sakındırır. Böylesi bir kişinin gözleri görmese de kalp gözü açık demektir."

İbrâhim ekledi: Fudayl'ın bu söylediğini İbn Uyeyne'nin öğrencilerinden biri olan Selâme'ye arz ettiğimde bunun Avn b. Abdillah'ın sözlerinden biri olduğunu söyledi.

(١١٦٨١)- [٨٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ الدُّنْيَا، بِحَذَافِيرِهَا عُرِضَتْ عَلَيَّ حَلالا لا أُحَاسَبُ بِهَا فِي الآخِرَةِ، لَكُنْتُ أَتَقَذَّرُهَا كَمَا يَتَقَذَّرُ أَحَدُكُمُ الْجِيفَةَ إِذَا مَرَّ بِهَا أَنْ تُصِيبَ ثَوْبَهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Dünya bütün süsüyle helal ve âhirette kendisinden hesaba çekilmeyeceğim bir şekilde arz edilse, sizden birinin, leşin yanından geçerken ondan midesi bulandığı gibi benim de dünyadan midem bulanırdı."

(١١٦٨٢)- [٨٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: بَلَغَ فُضَيْلا أَنَّ جَرِيرًا يُرِيدُ أَنْ يَأْتِيَهُ، قَالَ: فَأَقْفَلَ الْبَابَ مِنْ خَارِجٍ، فَجَاءَ جَرِيرٌ فَرَأَى الْبَابَ مُقْفَلا، فَرَجَعَ، قَالَ عَلِيٌّ: فَبَلَغَنِي ذَلِكَ فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ لَهُ: جَرِيرٌ؟ فَقَالَ " مَا تَصْنَعُ بِي وَظَهَرَ لِي مَحَاسِنُ كَلامِهِ، وَأَظْهَرْتُ لَهُ مَحَاسِنَ كَلامِي، فَلا يَتَزَيَّنُ لِي وَلا أَتَزَيَّنُ لَهُ خَيْرٌ لَهُ "

---

[1] En'âm Sur. 26

Ali b. el-Hasan der ki: Fudayl, Cerîr'in yanına gelmek istediğini öğrenince, kapıyı dışarıdan kilitledi. Cerîr gelip kapının kilitli olduğunu görünce geri döndü. Ali der ki: "Bunu öğrenince yanma gittim ve: "Cerîr'e mi bunu yapıyorsun?" dedim. Fudayl şöyle karşılık verdi: "Geldiğinde bana sadece güzel sözler söyleyecekse, ben de ona güzel sözler söyleyeceksem ne yapacaksın. Ne o bana şirin görünmeye çalışsın, ne de ben ona şirin görünmeye çalışayım. Bu onun için daha hayırlıdır."

(١١٦٨٣)- [٨/٨٠] قَالَ عَلِيٌّ: " مَا رَأَيْتُ أَخْوَفَ مِنْهُ وَلا أَنْصَحَ لِلْمُسْلِمِينَ مِنْهُ، وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي الْمَنَامِ قَائِمًا عَلَى صُنْدُوقٍ وَهُوَ يُعْطِي الْمَصَاحِفَ وَالنَّاسُ حَوْلَهُ، فِيهِمْ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، وَهَارُونُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَمَا رَأَيْتُهُ يُوَدِّعُ أَحَدًا فَيَقْدِرُ أَنْ يُتِمَّ وَدَاعَهُ، وَلَقَدْ وَدَّعَ جَرِيرًا أَتَاهُ بَعْدَ الظُّهْرِ فَوَدَّعَهُ، فَقَالَ فُضَيْلٌ لِجَرِيرٍ: أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، فَلَمَّا أَرَادَ، أَنْ يَقُولَ: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ خَنَقَتْهُ الْعَبْرَةُ فَتَرَكَ يَدَهُ فَمَضَى، فَمَا زَالَ يَنْشِجُ مِنْ مَوْضِعِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ "

Ali b. el-Hasan der ki: Fudayl kadar Müslümanlar için korkan ve onlara karşı samimi birini görmedim. Rüyamda bir sandığın başında durup etrafındaki insanlara mushaflar verdini gördüm. Bu insanlar arasında Süfyân b. Uyeyne ve Müminlerin emiri Hârun da vardı. Biriyle vedalaşırken bu vedayı tamamlayabildiğini görmedim. Bir defasında öğleden sonra yanma gelen Cerîr ile vedalaşırken: "Allah'tan korkmanı tavsiye ederim" dedi. Bu sözden sonra, **"Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir"**[1] âyetini okumak istedi, ancak ayetten o kadar etkilendi ki boğazı düğümlendi ve Cerîr'in elini bırakıp giderek, mescitdeki yerine varıncaya kadar hıçkıra hıçkıra ağladı.

(١١٦٨٤)- [٨/٩٠] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " لَقَدْ أَصَابَتْنَا بِالْكُوفَةِ مَجَاعَةٌ فَكَانَ عَلِيٌّ يَتَصَدَّقُ بِطَعَامِهِ حَتَّى يَحْزَ وَلَقَدْ كَانَ يَقْرَأُ الآيَةَ وَهُوَ يَؤُمُّهُمْ بِالْكُوفَةِ فَيُخْفِيهَا مِنْ أَجْلِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kûfe'de açlık çekmiştik. Ali yemeğini tasadduk ederdi, sonunda kendisi de takatsiz kalırdı. Kufe'de halka imamlık yaptığı

---

[1] Nahl Sur. 128

sırada, bundan dolayı âyeti kısık sesle okurdu."

(١١٦٨٥)- [٨/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ حَرْبٍ، قَالَ: بَيْنَا أَنَا أَطُوفُ بِالْبَيْتِ، إِذَا رَجُلٌ يَمُدُّ ثَوْبِي مِنْ خَلْفِي، فَالْتَفَتُّ فَإِذَا بِفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، فَقَالَ: " لَوْ شَفَعَ فِيَّ وَفِيكَ أَهْلُ السَّمَاءِ كُنَّا أَهْلا أَنْ لا يُشْفَعُ فِينَا "، قَالَ شُعَيْبٌ: وَلَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ قَبْلَ ذَلِكَ بِسَنَةٍ، قَالَ: فَكَسَرَنِي وَتَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ

Şuayb b. Harb der ki: Kâbe'yi tavaf ederken bir adamın ardımdan giysimi çektiğini gördüm. Baktığımda bu kişinin Fudayl b. İyâd olduğunu gördüm. Bana: "Gök ve yer halkı benim ve senin için şefaatçi olsa, yine de şefaate layık olamayız" dedi. Fudayl'ı bir yıldır görmemiştim, bu sözüyle beni o kadar kırdı ki, onu görmemiş olmayı temenni ettim.

(١١٦٨٦)- [٨/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْوَانِشِيُّ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: " مَا أَغْبِطُ مَلَكًا مُقَرَّبًا، وَلا نَبِيًّا مُرْسَلا، يُعَايِنُ الْقِيَامَةَ وَأَهْوَالَهَا، وَمَا أَغْبِطُ إِلا مَنْ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kıyamet ve zorluklarını gözetleyen mukarreb melek ne de mürsel peygambere gıpta etmem. Sadece hiçbir şey olmayana gıpta ederim."

(١١٦٨٧)- [٨/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " لَيْسَتِ الدَّارُ دَارَ إِقَامَةٍ، وَإِنَّمَا أُهْبِطَ آدَمُ إِلَيْهَا عُقُوبَةً، أَلا تَرَى كَيْفَ يَزْوِيهَا عَنْهُ وَيُمْرِرُ عَلَيْهِ بِالْجُوعِ مَرَّةً، وَبِالْعُرْيِ مَرَّةً، وَبِالْحَاجَةِ مَرَّةً؟ كَمَا تَصْنَعُ الْوَالِدَةُ الشَّفِيقَةُ بِوَلَدِهَا، تَسْقِيهِ مَرَّةً حَضِيضًا، وَمَرَّةً صَبْرًا، وَإِنَّمَا تُرِيدُ بِذَلِكَ مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bu yurt, ikâmet yurdu değildir. Hz. Âdem bu yurda ceza olarak indirildi. Allah'm bu yurdu kendisinden nasıl kaçırdığını ve bazen açlıkla, bazen çıplaklıkla ve bazen ihtiyaçlarla zehir ettiğini görmüyor musun? Tıpkı şefkatli bir annenin çocuğuna bazen ona içirip bazen sabretmesini sağladığı gibi. Her iki durumda da anne, çocuğun

iyiliğini istemektedir."

(١١٦٨٨)- [٨/٩٠] قَالَ: وَقَالَ لِي الْفُضَيْلُ: " تُرِيدُ الْجَنَّةَ مَعَ النَّبِيِّينَ، وَالصِّدِّيقِينَ، وَتُرِيدُ أَنْ تَقِفَ الْمَوْقِفَ مَعَ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ، بِأَيِّ عَمَلٍ وَأَيُّ شَهْوَةٍ تَرَكْتَهَا لِلَّهِ ﷻ وَأَيُّ قَرِيبٍ بَاعَدْتَهُ فِي اللَّهِ، وَأَيُّ بَعِيدٍ قَرَّبْتَهُ فِي اللَّهِ "

Fudayl b. İyâd, Feyd b. İshâk'a şöyle demiştir: "Cennette peygamberler ve sıddîkler ile beraber mi olmak istiyorsun? Huzurda Hz. Nûh, Hz. İbrâhim ve Muhammed'le (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte durmayı mı umuyorsun? Ama hangi amelle? Allah için hangi şehvetini terk ettin? Allah için hangi yakını uzaklaştırdın? Allah için hangi uzağı yakınlaştırdın?"

(١١٦٨٩)- [٨/٩٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " لا يَتْرُكُ الشَّيْطَانُ الإِنْسَانَ حَتَّى يَحْتَالَ لَهُ بِكُلِّ وَجْهٍ، فَيَسْتَخْرِجُ مِنْهُ مَا يُخْبِرُ بِهِ مِنْ عَمَلِهِ لَعَلَّهُ يَكُونُ كَثِيرَ الطَّوَافِ، فَيَقُولُ: مَا كَانَ أَجْلَى الطَّوَافَ اللَّيْلَةَ، أَوْ يَكُونُ صَائِمًا، فَيَقُولُ: مَا أَثْقَلَ السَّحُورَ أَوْ مَا أَشَدَّ الْعَطَشَ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا تَكُونَ مُحَدِّثًا وَلا مُتَكَلِّمًا وَلا قَارِئًا، وَإِنْ كُنْتَ بَلِيغًا، قَالُوا: مَا أَبْلَغَهُ وَأَحْسَنَ حَدِيثَهُ وَأَحْسَنَ صَوْتَهُ، فَيُعْجِبُكَ ذَلِكَ فَتَنْتَفِخُ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ بَلِيغًا وَلا حَسَنَ الصَّوْتِ، قَالُوا: لَيْسَ يُحْسِنُ يُحَدِّثُ وَلَيْسَ صَوْتُهُ بِحَسَنٍ أَحْزَنَكَ وَشَقَّ عَلَيْكَ، فَتَكُونَ مُرَائِيًا وَإِذَا جَلَسْتَ فَتَكَلَّمْتَ وَلَمْ تُبَالِ مَنْ ذَمَّكَ وَمَنْ مَدَحَكَ مِنَ اللَّهِ، فَتَكَلَّمْ "

Fudayl b. İyâd der ki: Şeytan türlü yolları deneyip yaptığı bir ameli insana söyletmeden onu asla bırakmaz. Kişi çok tavaf eder de yanındakilere: "En iyi tavaf bu gece yaptığım tavaftı!" demeye başlar. Veya oruçludur da: "Bu gün de vakit geçmiyor!" veya: "Ne kadar da susadım!" demeye başlar. Elinden gelirse vaaz veren veya sohbet eden veya Kur'ân okuyan biri olmamaya bak. Zira vaaz verirken güzel bir dil kullanırsan insanlar: "Ne edebi bir dili, ne iyi bir konuşması, ne güzel bir sesi var!" derler. Bunu demeleri de senin hoşuna gider ve şişinmeye başlarsın. Dilin edebî değilse, iyi konuşamıyorsan ve sesin de güzel değilse bu durumda insanlar: "İyi konuşamıyor ve sesi de güzel değil!" derler. Sen de bundan dolayı üzülürsün, gücüne gider ve bu şekilde de riyakâr biri olursun. Ancak oturup

konuştuğunda eğer insanların seni övmesine veya yermesine aldırmayacaksan o zaman istediğin gibi konuş."

(١١٦٩٠)- [٨/٩١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زُنْبُورٍ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " لا يَسْلَمُ لَكَ قَلْبُكَ حَتَّى لا تُبَالِي مِنْ كُلِّ الدُّنْيَا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Dünyanın her şeyini önemsiz saymadıkça kalbin selamette olmaz."

(١١٦٩١)- [٨/٩١] وَقِيلَ لِلْفُضَيْلِ: مَا الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا؟ قَالَ: " الْقِنْعُ وَهُوَ الْغِنَى "، وَقِيلَ: مَا الْوَرَعُ؟ قَالَ: " اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ "، وَسُئِلَ مَا الْعِبَادَةُ؟ قَالَ: " أَدَاءُ الْفَرَائِضِ "، وَسُئِلَ عَنِ التَّوَاضُعِ؟ قَالَ: " أَنْ تَخْضَعَ، لِلْحَقِّ "، وَقَالَ: " أَشَدُّ الْوَرَعِ فِي اللِّسَانِ "، وَقَالَ: " التَّعْبِيرُ كُلُّهُ بِاللِّسَانِ لا بِالْعَمَلِ "، وَقَالَ: " جَعَلَ الْخَيْرَ كُلَّهُ فِي بَيْتٍ وَجَعَلَ مُفْتَاحَهُ الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا "، وَقَالَ: " قَالَ اللَّهُ ﷻ: إِذَا عَصَانِي مَنْ يَعْرِفُنِي سَلَّطْتُ عَلَيْهِ مَنْ لا يَعْرِفُنِي "

Fudayl b. İyâd'a: "Dünyada zahid olmak nedir?" diye sorulunca: "Kanaatkâr olmaktır ki, o da (gerçek) zenginliktir" karşılığını verdi. "Vera' nedir?" diye sorulunca: "Haram olan şeylerden uzak durmaktır" karşılığını verdi. "İbadet nedir?" diye sorulunca: "Farzları yerine getirmektir" karşılığını verdi. "Tevazu nedir?" diye sorulunca: "Hakka boyun eğmektir" karşılığını verdi. Sonra da şöyle dedi: "Verâ'nın en ağır olam dilde olanıdır. Zira ifadeler, amelden ziyade dille olur." Yine şöyle demiştir: "Bütün hayırlar bir evde toplanmış ve anahtarları da dünyada zühd kılınmıştır. Allah da şöyle buyurur: "Beni tanıyan biri bana isyan ederse, başına beni tanımayan birini musallat ederim."

(١١٦٩٢)- [٨/٩١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: سَأَلْتُ الْفُضَيْلَ: مَا التَّوَاضُعُ؟ قَالَ: " أَنْ تَخْضَعَ لِلْحَقِّ وَتَنْقَادُ لَهُ، وَلَوْ سَمِعْتَهُ مِنْ صَبِيٍّ قَبِلْتَهُ مِنْهُ، وَلَوْ سَمِعْتَهُ مِنْ أَجْهَلِ النَّاسِ قَبِلْتَهُ مِنْهُ "، وَسَأَلْتُهُ: مَا الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ؟ قَالَ: " أَنْ لا تَبُثَّ "

İbrâhîm der ki: Fudayl'a: "Tevâzu nedir?" diye sorunca: "Onu bir çocuktan veya insanların en cahilinden duysan bile hakkı kabul edip boyun eğerek ona uymandır" cevabını verdi. "Musibete karşı sabır nedir?" diye sorunca ise: "Musibetini etrafa yaymamandır" cevabını verdi.

(١١٦٩٣)- [٩١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ الْبَغْدَادِيُّ، وَلَقَّبَهُ مَنْ دَوَّنَهُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ لِيَ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً مَا صَيَّرْتُهَا إِلا فِي الإِمَامِ "، قِيلَ لَهُ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ قَالَ: " مَتَى مَا صَيَّرْتُهَا فِي نَفْسِي لَمْ تُجْزِنِي، وَمَتَى صَيَّرْتُهَا فِي الإِمَامِ فَصَلاحُ الإِمَامِ صَلاحُ الْعِبَادِ وَالْبِلادِ "، قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ فَسِّرْ لَنَا هَذَا، قَالَ: " أَمَّا صَلاحُ الْبِلادِ: فَإِذَا أَمِنَ النَّاسُ ظَلَمَ الإِمَامِ عَمَّرُوا الْخَرَابَاتِ وَنَزَلُوا الأَرْضَ، وَأَمَّا الْعِبَادُ: فَيَنْظُرُ إِلَى قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْجَهْلِ، فَيَقُولُ: قَدْ شَغَلَهُمْ طَلَبُ الْمَعِيشَةِ عَنْ طَلَبِ مَا يَنْفَعُهُمْ مِنْ تَعَلُّمِ الْقُرْآنِ وَغَيْرِهِ فَيَجْمَعُهُمْ فِي دَارٍ خَمْسِينَ خَمْسِينَ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرَ، يَقُولُ لِلرَّجُلِ: لَكَ مَا يُصْلِحُكَ وَعَلِّمْ هَؤُلاءِ أَمْرَ دِينِهِمْ وَانْظُرْ مَا أَخْرَجَ اللَّهُ ﷻ مِنْ فِيهِمْ مِمَّا يُزَكِّي الأَرْضَ فَرُدَّهُ عَلَيْهِمْ "، قَالَ: " فَكَانَ صَلاحُ الْعِبَادِ وَالْبِلادِ "، فَقَبَّلَ ابْنُ الْمُبَارَكِ جَبْهَتَهُ، وَقَالَ: يَا مُعَلِّمَ الْخَيْرِ مَنْ يُحْسِنُ هَذَا غَيْرُكَ

Fudayl b. İyâd: "Şayet kabul görecek bir duam olsaydı onu da devlet başkanı (ya da vali) hakkında ederdim" deyince, kendisine: "Ey Ebû Ali! Neden öyle yaparsın?" diye sordular. Fudayl: "Çünkü duayı kendim için yaparsam icabet görmesi durumunda sadece bana faydası dokunacaktır. Ancak duayı siyasi lider için yaparsam, onun ıslahı demek ahalinin ve ülkenin ıslahı demektir" dedi. Ona: "Ey Ebû Ali! Bu nasıl olur, bize açıklasana" dediklerinde şöyle karşılık verdi: "Ülkenin ıslahı konusunda, şayet ahali liderin zulmünden yana güven içinde olursa harap olan yerleri imar eder ve iskân yerleri açarlar. Kulların ıslahına gelince; lideri cahil olan bir topluluğa bakar da: «Geçim derdiyle meşgul olup Kur'ân ve diğer ilimleri öğrenmekten geri durmuşlardır» diye düşünür ve onları ellişer kişilik gruplar halinde evlerde toplar. Sonra âlim olan birine: «Geçimin için gerekli desteği ben vereceğim. Sen bunlara dinlerini öğret ve içlerinden Allah'ın inâyetiyle insanlara faydalı olacak kimseler yetiştirmeye bak» der. Bu şekilde

de yapılan bu çalışmalar kulların ve ülkenin ıslahı olarak geri döner." Bunun üzerine orada bulunan İbnu'l-Mübârek, Fudayl'ın alnından öptü ve: "Ey hayır öğretmeni! Bunu senden daha iyi kim yapabilir?" dedi.

(١١٦٩٤)- [٩٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " إِنَّمَا هُمَا عَالِمَانِ، عَالِمُ دُنْيَا وَعَالِمُ آخِرَةَ، فَعَالِمُ الدُّنْيَا: عِلْمُهُ مَنْشُورٌ، وَعَالِمُ الآخِرَةِ: عِلْمُهُ مَسْتُورٌ، فَاتَّبِعُوا عَالِمَ الآخِرَةِ، وَاحْذَرُوا عَالِمَ الدُّنْيَا لا يَصُدَّكُمْ بِسُكْرِهِ "، ثُمَّ تَلا هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ﴾ ، تَفْسِيرُ الأَحْبَارِ الْعُلَمَاءُ، وَالرُّهْبَانُ الْعُبَّادُ ثُمَّ قَالَ الْفُضَيْلُ: " إِنَّ كَثِيرًا مِنْ عُلَمَائِكُمْ زِيُّهُ أَشْبَهُ بِزِيِّ كِسْرَى وَقَيْصَرِ مِنْهُ لِمُحَمَّدٍ ﷺ إِنَّ مُحَمَّدًا لَمْ يَضَعْ لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ، وَلا قَصَبَةً عَلَى قَصَبَةٍ، لَكِنْ رُفِعَ لَهُ عَلَمٌ فَسَمَوْا إِلَيْهِ "

Fudayl der ki: "Âlimler, dünya âlimi ve âhiret âlimi olmak üzere iki türlüdür. Dünya âliminin ilmi açıktadır, âhiret âliminin ilmi ise gizlidir. Âhiret âliminin peşinden gidin! Dünya âliminden uzak durun ki kendi sarhoşluğuyla sizi dinden geri çevirmesin." Sonra Fudayl: **"Ey iman edenler! (Biliniz ki), ahbârlardan ve ruhbânlardan birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah yolundan engellerler"**[1] âyetini okuyup şöyle dedi: "Burada ahbârlardan kasıt âlimlerdir. Ruhbânlardan kasıt da âbid görünen kişilerdir. Zira âlimlerinizin çoğu Muhammed'den (sallallahu aleyhi vesellem) çok Kisrâ ve Kayser'e benzerler. Oysa Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) dünyalık olarak evler yapmamış, yapılar inşa etmemiştir. Ancak âlimler, onun adına bir sancak (ilim sancağı) çekmiş ve bu sancakla anılır olmuşlardır."

(١١٦٩٦)- [٩٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " الْعُلَمَاءِ كَثِيرُونَ وَالْحُكَمَاءُ قَلِيلُونَ، وَإِنَّمَا يُرَادُ مِنَ الْعِلْمِ الْحِكْمَةَ، فَمَنْ أُوتِيَ الْحِكْمَةَ، فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا "

Ravi der ki: Fudayl'ın yine şöyle dediğini işittim: "Âlimler çok, ama bilgeler çok azdır. Oysa kişide bulunması gereken ilimde hedef, hikmet

---

[1] Tevbe Sur. 34

sahibi (bilge) olmaktır. Nitekim şöyle buyrulur: **"Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir."**[1]

(١١٦٩٧)- [٩٢/٨] وَقَالَ: " لَوْ كَانَ مَعَ عُلَمَائِنَا صَبْرٌ مَا غَدَوْا لأَبْوَابِ هَؤُلاءِ " يَعْنِي الْمُلُوكَ

Fudayl: "Şayet âlimlerimizde sabır bulunsaydı yöneticilerin kapılarına gitmezlerdi" dedi.

(١١٦٩٨)- [٩٢/٨] وَسَمِعْتُ رَجُلا يَقُولُ لِلْفُضَيْلِ: الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الأَنْبِيَاءِ، فَقَالَ الْفُضَيْلُ: " الْحُكَمَاءُ وَرَثَةُ الأَنْبِيَاءِ " (١١٦٩٩)- [٩٢/٨] وَقَالَ رَجُلٌ لِلْفُضَيْلِ: الْعُلَمَاءُ كَثِيرٌ، فَقَالَ الْفُضَيْلُ: " الْحُكَمَاءُ قَلِيلٌ "

Adamın biri Fudayl'a: "Âlimler, peygamberlerin varisleri değil midir?" diye sorunca, Fudayl: "Hakîmler (hikmet sahibi kimseler), peygamberlerin varisleridir" karşılığını vermiştir. Yine adamın biri Fudayl'a: "Âlimler pek çoktur" deyince, Fudayl: "Ama bilgeler pek azdır" karşılığını vermiştir.

(١١٧٠٠)- [٩٢/٨] وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " حَامِلُ الْقُرْآنِ حَامِلُ رَايَةِ الإِسْلامِ، لا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَلْغُوَ، مَعَ مَنْ يَلْغُو، وَلا أَنْ يَلْهُوَ مَعَ مَنْ يَلْهُو، وَلا يَسْهُوُ مَعَ مَنْ يَسْهُو، وَيَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ لا يَكُونَ لَهُ إِلَى الْخَلْقِ حَاجَةٌ، لا إِلَى الْخُلَفَاءِ فَمَنْ دُونَهُمْ، وَيَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ حَوَايِجُ الْخَلْقِ إِلَيْهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kur'ân'ı taşıyan, İslam sancağını taşıyan kişi demektir. Boş konuşanlarla beraber kendisinin de boş konuşması, oyalananlarla kendisinin de oyalanması ve gafillerle, gaflete düşmesi uygun olmaz. Kur'ân'ı taşıyanın, idarecilerden olsun diğer insanlardan olsun bir isteğinin olmaması gerekir. Aksine insanların kendisine ihtiyaç duyması gerekir."

(١١٧٠١)- [٩٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غَالِبٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ

---

[1] Bakara Sur. 269

عِيَاضٍ، يَقُولُ: مَا مِنْ لَيْلَةٍ اخْتَلَطَ ظَلامُهَا وَأَرْخَى اللَّيْلُ سِرْبَالَ سِتْرِهَا، إِلا نَادَى الْجَلِيلُ جَلَّ جَلالُهُ: " مَنْ أَعْظَمُ مِنِّي جُودًا، وَالْخَلائِقُ لِي عَاصُونَ وَأَنَا لَهُمْ مُرَاقِبٌ، أَكْلَؤُهُمْ فِي مَضَاجِعِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَمْ يَعْصُونِي، وَأَتَوَلَّى حِفْظَهُمْ كَأَنَّهُمْ لَمْ يُذْنِبُوا، مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ أَجُودُ بِالْفَضْلِ عَلَى الْعَاصِي، وَأَتَفَضَّلُ عَلَى الْمُسِيءِ، مَنْ ذَا الَّذِي دَعَانِي فَلَمْ أَسْمَعْ إِلَيْهِ؟ أَوْ مَنْ ذَا الَّذِي سَأَلَنِي فَلَمْ أُعْطِهِ؟ أَمْ مَنْ ذَا الَّذِي أَنَاخَ بِبَابِي وَنَحَّيْتُهُ، أَنَا الْفَضْلُ وَمِنِّي الْفَضْلُ، أَنَا الْجَوَادُ وَمِنِّي الْجُودُ، أَنَا الْكَرِيمُ، وَمِنِّي الْكَرَمُ، وَمِنْ كَرَمِي أَنْ أَغْفِرَ لِلْعَاصِي بَعْدَ الْمَعَاصِي، وَمِنْ كَرَمِي أَنْ أُعْطِيَ التَّائِبَ كَأَنَّهُ لَمْ يَعْصِنِ، فَأَيْنَ عَنِّي تَهْرَبُ الْخَلائِقُ؟ وَأَيْنَ عَنْ بَابِي يَتَنَحَّى الْعَاصُونَ؟ "

Fudayl b. İyâd der ki: Her gece karanlık ortalığa bastığında Celîl olan Allah şöyle buyurur: "Kim benden daha cömerttir? Yaratılmışlar bana isyan ederken ben, sanki bana isyan etmiyorlarmış gibi onları gözetiyor, yataklarında onları koruyorum. Günah işlemiyorlarmış gibi onları korumayı üzerime alıyorum. İsyan edene cömertlikle ihsanda bulunuyorum, günah işleyene de fazlımdan veriyorum. Bana dua edip te duasına icabet etmediğim kim var? Benden isteyip te vermediğim kim var? Kim kapıma geldi de geri çevirdim. Ben fazl-ı kerem sahibiyim ve herkese fazlımdan veririm. Ben cömerdim ve cömertlik bendendir. Ben kerem sahibiyim ve kerem bendendir. Keremimden dolayı isyan edeni, isyanına rağmen affederim. Keremimle isyan edene, tövbe edince hiç isyan etmemiş gibi veririm. Buna rağmen yaratılmışlar benden nereye kaçıyorlar? İsyan edenler benim kapımı bırakıp nereye gidiyorlar?"

(١١٧٠٢)- [٩٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الأَنْصَارِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْخَوَّاصُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: مَا مِنْ لَيْلَةٍ اخْتَلَطَ ظَلامُهَا، وَأَرْخَى اللَّيْلُ سِرْبَالَ سِتْرَهُ، إِلا نَادَى الْجَلِيلُ مِنْ بُطْنَانِ عَرْشِهِ: " أَنَا الْجَوَادُ وَمَنْ مِثْلِي، أَجُودُ عَلَى الْخَلائِقِ، وَالْخَلائِقُ لِي عَاصُونَ، وَأَنَا أَرْزُقُهُمْ، وَأَكْلَؤُهُمْ فِي مَضَاجِعِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَمْ يَعْصُونِي، وَأَتَوَلَّى حِفْظَهُمْ كَأَنَّهُمْ لَمْ يَعْصُونِي، أَنَا الْجَوَادُ وَمَنْ مَثْلِي، أَجُودُ عَلَى الْعَاصِينَ لِكَيْ يَتُوبُوا فَأَغْفِرُ لَهُمْ، فَيَا بُؤْسَ الْقَانِطِينَ مِنْ

رَحْمَتِي، وَيَا شِقْوَةَ مَنْ عَصَانِي وَتَعَدَّى حُدُودِي، أَيْنَ التَّائِبُونَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ؟ " وَذَلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ

Fudayl b. İyâd der ki: Her gece karanlık bastığında Celîl olan Allah Arş'ından şöyle buyurur: "Kim benden daha cömert? Yaratılmışlar bana isyan ederken sanki bana isyan etmiyorlarmış gibi onlara rızık veriyor, yataklarında onları koruyorum. Günah işlemiyorlarmış gibi onları korumayı üzerime alıyorum. Ben cömerdim. Benim gibi kim (cömert) vardır? İsyan edenlere, tövbe etmeleri ve onları bağışlamak için cömert davranırım. Rahmetimden ümidini kesenler ne kötüdür! Bana isyan edip haddi aşanlar ne bahtsızdır! Muhammed'in ümmetinden tövbe edenler nerede?" Allah her gece böyle seslenir.

(١١٧٠٣)- [٩٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى فُضَيْلٍ، فَقَالَ لَهُ فُضَيْلٌ: " أَمُدَبِّرًا غَيْرَ اللَّهِ تُرِيدُ "، قَالَ: فَكَانَ رُبَّمَا نَظَرَ الْفُضَيْلُ فِي وُجُوهِهِمْ وَهُمْ قُعُودٌ يَعْنِي أَهْلَهُ وَعِيَالَهُ، فَيَقُولُ: " انْظُرُوا إِلَى وُجُوهِ مَوْتَى، وَقَالَ لَهُمْ: الَّذِي تُرِيدُونَ أَنْ تَصْنَعُوهُ إِذَا مِتُّ فَاصْنَعُوهُ الآنَ "

Seleme b. Ğifâr der ki: Bir adam Fudayl'a halinden şikayette bulununca, Fudayl ona: "İşleri Allah'tan başka evirip çeviren birini mi arıyorsun?" dedi. Bazen Fudayl oturan ailesinin yüzlerine bakar ve: "Şu ölülerin yüzüne bakın" der ve onlara: "Öldüğüm zaman yapmak istediğiniz şeyi şimdi yapın" derdi.

(١١٧٠٤)- [٩٣/٨] قَالَ: وَقَدِمَ عَلَيْهِ ابْنُ أَخِيهِ فَاتَّخَذَ لَهُ خَبِيصًا، فَقَالَ لِعَمِّهِ: يَا عَمُّ كُلْ مَعِي، قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، " إِنَّ الثَّكْلَى لا تَجِدُ طَعْمَ مَا تَأْكُلُ "

Fudayl'ın kardeşinin oğlu gelince kendisine helva yaptı. Yeğeni: "Ey amca! Sen de benimle ye" deyince ise Fudayl: "Yeğenim! Çocuğunu kaybeden, yedi şeyin tadını almaz" karşılığını verdi.

(١١٧٠٥)- [٩٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْحَاسِبُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ قُدَامَةَ الْجَوْهَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَلَفَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى فُضَيْلٍ يَشْكُو إِلَيْهِ الْحَاجَةَ، فَقَالَ لَهُ " أَمُدَبِّرًا غَيْرَ اللَّهِ تُرِيدُ؟ ! "

Halef b. el-Velîd der ki: Bir adam Fudayl'a gelip yokluktan şikayette bulununca: "İşleri Allah'tan başka evirip çeviren birini mi arıyorsun?" dedi.

(١١٧٠٦)- [٩٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " لا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الإِيمَانِ حَتَّى يَعُدَّ الْبَلاءَ نِعْمَةً وَالرَّخَاءَ مُصِيبَةً، وَحَتَّى لا يُبَالِي مِنْ أَكَلَ الدُّنْيَا، وَحَتَّى لا يُحِبُّ أَنْ يُحْمَدَ عَلَى عِبَادَةِ اللَّهِ ﷻ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişi belaları nimet, bolluğu musibet olarak görmedikçe, yiyeceğinin nasıl olduğunu önemsemeyi terk etmedikçe, Allah'a ibadetinden dolayı övülmeyi kerih görmedikçe imanın hakikatine eremez."

(١١٧٠٧)- [٩٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ زِيَادٍ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " حَرَامٌ عَلَى قُلُوبِكُمْ أَنْ تُصِيبُوا حَلاوَةَ الإِيمَانِ حَتَّى تَزْهَدُوا فِي الدُّنْيَا "

Fudayl b. İyâd: "Dünyada zahid olmadıkça kalplerinizin imanın lezzetine varması haramdır" dedi.

(١١٧٠٨)- [٩٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ قِيلَ لَكَ يَا مُرَائِي لَغَضِبْتَ وَشَقَّ عَلَيْكَ وَتَشْكُو، قَالَ لِي: يَا مُرَائِي، وَعَسَى، قَالَ لِي: حَقًّا مِنْ حُبِّكَ لِلدُّنْيَا، تَزَيَّنْتَ لِلدُّنْيَا وَتَصَنَّعْتَ لِلدُّنْيَا، ثُمَّ قَالَ: اتَّقِ لا تَكُنْ مُرَائِيًا وَأَنْتَ لا تُشْعَرُ، تَصَنَّعْتَ وَتَهَيَّأْتَ حَتَّى عَرَفَكَ النَّاسُ، فَقَالُوا: هُوَ رَجُلٌ صَالِحٌ فَأَكْرَمُوكَ وَقَضَوا لَكَ الْحَوَايِجَ، وَوَسَّعُوا لَكَ فِي الْمَجْلِسِ، وَإِنَّمَا عَرَفُوكَ بِاللَّهِ، لَوْلا ذَلِكَ لَهُنْتَ عَلَيْهِمْ، كَمَا هَانَ عَلَيْهِمُ الْفَاسِقُ، لَمْ يُكْرِمُوهُ وَلَمْ يَقْضُوهُ وَلَمْ يُوَسِّعُوا لَهُ الْمَجْلِسَ "

Fudayl b. İyâd der ki: Sana, "Ey riyakâr!" dense kızarsın, bu söz ağırına gider ve rahatsız olup: "Bana riyakâr dedi" dersin. Belki de adam sana bu

sözü, dünyaya olan sevginden dolayı söylemiştir. Dünya için süslendin ve kendini güzel göstermeye çalıştın. Farkında olmadan riyakârlık yapmış olmaktan sakın. Kendini güzel göstermeye çalıştın ki, insanlar seni güzel halinle bilip: "Bu adam salih biridir" dediler ve sana ikramda bulunup ihtiyacını giderdiler, meclislerinde yer açtılar. Onlar seni Allah için bu şekilde bildiler. Eğer böyle bilmeselerdi, tıpkı fasık birini değersiz gördükleri gibi sen de onların gözünde değersiz olurdun. Onlar fasıka ikramda bulunmaz, ihtiyaçlarını gidermez ve meclislerde yer açmazlar.

(١١٧٠٩)- [٨/٩٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ حَلَفْتُ أَنِّي مُرَاءٍ كَانَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ أَنِّي لَسْتُ بِمُرَاءٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Benim için, riyakâr olduğuma dair yemin etmek, riyakâr olmadığıma dair yemin etmemekten daha hoştur."

(١١٧١٠)- [٨/٩٤] وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " لَوْ رَأَيْتُ رَجُلا اجْتَمَعَ النَّاسُ حَوْلَهُ لَقُلْتُ هَذَا مَجْنُونٌ، وَمَنَ الَّذِي اجْتَمَعَ النَّاسُ حَوْلَهُ لا يُحِبُّ أَنَّ يُجَوِّدَ لَهُمْ كَلامَهُ؟ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Etrafında halkın toplandığı bir adam görsem, bu kişinin deli olduğunu söylerim. Kim, etrafında halk toplandığı zaman sözlerini güzelleştirmeye çalışmaz ki?"

(١١٧١١)- [٨/٩٤] قَالَ: وَسَمِعْتُهُ كَثِيرًا، يَقُولُ: " احْفَظْ لِسَانَكَ وَأَقْبِلْ عَلَى شَأْنِكَ، وَاعْرِفْ زَمَانَكَ وَأَخْفِ مَكَانَكَ "

Fudayl b. İyâd bir çok defa: "Diline sahip ol ve işine bak. Zamanını bil ve yerini gizle" demiştir.

(١١٧١٢)- [٨/٩٤] قَالَ: وَدَخَلْتُ عَلَى الْفُضَيْلِ يَوْمًا، فَقَالَ: " عَسَاكَ تَرَى أَنَّ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ الْحَرَامِ رَجُلا شَرًّا مِنْكَ، إِنْ كُنْتَ تَرَى فِيهِ فَقَدِ ابْتُلِيتَ بِعَظِيمٍ"

(Hüseyin b. Ziyâd) der ki: Bir gün Fudayl b. İyâd'ın yanına girdim, bana şöyle dedi: "Sakın, Mescid-i Haram'da senden daha kötü birinin olduğunu düşünüyor olmayasın! Eğer böyle düşünüyorsan, büyük bir musibete uğramışsın demektir."

(١١٧١٣)- [٩٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " إِنِّي لأَسْمَعُ صَوْتَ حَلْقَةِ الْبَابِ فَأَكْرَهُ ذَلِكَ قَرِيبًا كَانَ أَمْ بَعِيدًا، وَلَوَدِدْتُ أَنَّهُ طَارَ فِي النَّاسِ أَنِّي قَدْ مِتُّ حَتَّى لا أَسْمَعَ لَهُ بِذِكْرٍ، وَلا يُسْمَعُ لِي بِذِكْرٍ، وَإِنِّي لأَسْمَعُ صَوْتَ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، فَيَأْخُذُنِي الْبَوْلُ فَرَقًا مِنْهُمْ "

Fudayl b. İyâd der ki: Kapının çalındığını duyduğum zaman, kapıyı çalan yakın da olsa, uzak ta olsa bu durum hoşuma gitmez. İsterdim ki, insanlar arasında öldüğüm duyulsun, böylece ne kimse benden bahsetsin, ne de ben kimseden bahsedeyim. Bazen konuşanların sesini işitiyorum ve korkumdan dolayı küçük abdestimi kaçırıyorum.

(١١٧١٤)- [٩٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ لأَصْحَابِ الْحديثِ: " لِمَ تُكْرِهُونِي عَلَى أَمْرٍ تَعْلَمُونَ أَنِّي كَارِهٌ لَهُ؟ لَوْ كُنْتُ عَبْدًا لَكُمْ فَكَرِهتُكُمْ كَانَ نَوْلُكُمْ أَنْ تَبِيعُونِي، لَوْ أَنِّي أَعْلَمُ إِذَا دَفَعَتُ رِدَائِي هَذَا لَكُمْ ذَهَبْتُمْ عَنِّي لَدَفَعْتُهُ إِلَيْكُمْ "

Fudayl b. İyâd (oturup) konuşanlara şöyle derdi: "Neden, sevmediğim bir şeye, sevmediğimi bildiğiniz halde beni zorluyorsunuz? Eğer köleniz olsaydım ve sizi sevmeseydim, benim (bu nefretime) uygun hareket ederdiniz (beni satıp elden çıkarırdınız). Eğer şu abamı size verince gideceğinizi bilsem, verirdim."

(١١٧١٥)- [٩٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا أُرَاهُ أَخْرَجَكَ مِنَ الحِلِّ، كَأَنَّهُ يُرِيدُ نَفْسَهُ قَدْ شَكَّ، فِي الْحَرَمِ إِلا لِيَضْعُفَ عَلَيْكَ الذَّنْبَ، أَمَا تَسْتَحِي تَذْكُرُ الدُّنْيَا وَالدِّرْهَمَ وَأَنْتَ حَوْلَ الْبَيْتِ، إِنَّمَا كَانَ يَأْتِيَهُ التَّائِبُ وَالْمُسْتَجِيرُ "

Fudayl b. İyâd, kendi kendine seslenip şöyle dedi: "Gördüğüm kadarıyla Allah seni Hil'den, günahlarını katlamak için çıkarıyor. Kâbe'nin yakınındayken dünyayı ve parayı düşünmekten utanmıyor musun? Ona (Kâbe'ye) tövbe etmek ve sığınmak isteyenler gelir.

(١١٧١٦)- [٨/٩٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " الْغِبْطَةُ مِنَ الإِيمَانِ، وَالْحَسَدُ مِنَ النِّفَاقِ، وَالْمُؤْمِنُ يَغْبِطُ وَلا يَحْسِدُ، وَالْمُنَافِقُ يَحْسِدُ وَلا يَغْبِطُ، وَالْمُؤْمِنُ يَسْتُرُ وَيَعِظُ وَيَنْصَحُ، وَالْفَاجِرُ يَهْتِكُ وَيُعَيِّرُ وَيُفْشِي "

Fudayl b. İyâd der ki: "Gıpta imandan, hased ise nifaktandır. Mümin gıpta eder, ama kıskanmaz. Münafık ise kıskanır, ama gıpta etmez. Mümin başkasının hatasını gizler ve nasihat eder. Facir ise hatasını gördüğünü rezil eder, kınar ve hatasını herkese duyurur."

(١١٧١٧)- [٨/٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " وَعِزَّتِهِ لَوْ أَدْخَلَنِي النَّارَ فَصِرْتُ فِيهَا مَا يَئِسْتُهُ "

Fudayl b. İyâd: "Allah'ın izzetine yemin ederim ki, beni Cehenneme soksa ve oraya girsem, yine de ümidimi kesmem" demiştir.

(١١٧١٨)- [٨/٩٥] وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " مِنْ أَخْلاقِ الأَنْبِيَاءِ وَالأَصْفِيَاءِ الأَخْيَارِ الطَّاهِرَةِ قُلُوبُهُمْ خَلائِقُ ثَلاثَةٌ: الْحِلْمُ، وَالإِنَابَةُ، وَحَظٌّ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ "

Fudayl b. İyâd bildiriyor: Denilirdi ki: "Hilim, olgunluk ve gece ibadeti, peygamberlerin, Allah'ın seçkin, temiz kalpli hayırlı kullarının huy ve ahlâklarından üç tanesidir."

(١١٧١٩)- [٨/٩٥] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " قِيلَ لِسُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ: وَيْلٌ لَكَ إِنْ لَمْ يَعْفُ عَنْكَ إِذَا كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّكَ تَعْرِفُهُ، وَأَنْتَ تَعْمَلُ لِغَيْرِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Süfyân b. Uyeyne'ye: "Allah'ı bildiğini iddia ettiğin halde başkası için amel ettiğin için seni affetmezse, sana yazıklar olsun" denildi.

(١١٧٢٠)- [٨/٩٥] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " الْمُتَوَكِّلُ الْوَاثِقُ بِاللَّهِ لا يَتَّهِمُ رَبَّهُ، وَلا يَسْتَشِيرُ وَلِّي اللَّهِ، وَلا يَخَافُ خُذْلانَهُ وَلا يَشْكُوهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'a tevekkül edip güvenen, Rabbini suçlamaz, Allah'ın itibar etmediği kişiye danışmaz, Allah'ın kendisini yardımsız bırakacağından korkmaz ve şikâyette bulunmaz."

(١١٧٢١)- [٩٥/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " لا يَزَالُ الْعَبْدُ بِخَيْرٍ، مَا إِذَا قَالَ: قَالَ لِلَّهِ، وَإِذَا عَمِلَ عَمِلَ لِلَّهِ "

(١١٧٢٢)- [٩٥/٨] سَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ: ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ ، قَالَ: " أَخْلَصُهُ وَأَصْوَبُهُ، فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ خَالِصًا ولَمْ يَكُنْ صَوَابًا لَمْ يُقْبَلْ، وَإِذَا كَانَ صَوَابًا وَلَمْ يَكُنْ خَالِصًا لَمْ يُقْبَلْ حَتَّى يَكُونَ خَالِصًا، وَالْخَالِصُ إِذَا كَانَ لِلَّهِ، وَالصَّوَابُ إِذَا كَانَ عَلَى السُّنَّةِ"

Fudayl b. İyâd bildiriyor: Eskiden şöyle denilirdi: "Kul, Allah'ın âyetleriyle söze başlayıp, buyruklarına göre hareket ettiği sürece hayır üzerindedir demektir."

Ravi der ki: **"O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arş'ı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır"**[1] âyeti hakkında Fudayl'ın şöyle dediğini işittim: "Burada ameli en ihlâslı ve en doğru şekilde yapan kişinin belirlenmesi söz konusudur. Kişi doğru olmayan bir ameli ihlâslı bir şekilde yapsa da bu amel kendisinden kabul edilmez. Yine doğru olan bir ameli ihlâs olmadan yapması halinde de bu amel kendisinden kabul edilmez. Burada ihlâs, amelin sadece Allah için yapılmasıdır. Doğru olması da sünnete uygun olmasıdır."

(١١٧٢٣)- [٩٥/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " تَرْكُ الْعَمَلِ مِنْ أَجْلِ النَّاسِ هُوَ الرِّيَاءُ، وَالْعَمَلُ مِنْ أَجْلِ النَّاسِ هُوَ الشِّرْكُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "İnsanlar için bir ameli terk etmek riyakârlıktır. İnsanlar için bir ameli yapmak ise şirktir."

(١١٧٢٤)- [٩٥/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " مَنْ وَاقَى خَمْسًا فَقَدْ وُقِيَ شَرَّ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، الْعُجْبُ، وَالرِّيَاءُ، وَالْكِبْرُ، وَالإِزْرَاءُ، وَالشَّهْوَةُ "

---

[1] Hûd Sur. 7

Yine şöyle demiştir: "Beş şeyden kendini koruyan kişi dünya ve âhiretin bütün kötülüklerinden korunmuş olur. Bu beş şey: Kendini beğenme, riyakârlık, kibir, başkalarını küçümsemek ve şehvettir."

(١١٧٢٥)- [٨/٩٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّبَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " إِذَا لَمْ تَقْدِرْ عَلَى قِيَامِ اللَّيْلِ وَصِيَامِ النَّهَارِ، فَاعْلَمْ أَنَّكَ مَحْرُومٌ مُكَبَّلٌ كَبَّلَتْكَ خَطِيئَتُكَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Gece ibadetine kalkıp ve gündüz orucunu tutamıyorsan, bil ki günahların seni kelepçeleyip bağlamıştır."

(١١٧٢٦)- [٨/٩٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ الْمِهْرَجَانِ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنِ حَيَّانَ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: قَالَ لِي الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " مِمَّنْ أَنْتَ "، قُلْتُ: مُهَلَّبِيٌّ، قَالَ: " إِنَّ كُنْتَ رَجُلا صَالِحًا فَأَنْتَ الشَّرِيفُ، وَإِنْ كُنْتَ رَجُلَ سُوءٍ فَأَنْتَ الْوَضِيعُ كُلُّ الْوَضِيعِ "

Hâlid b. Hidâş bildiriyor: Fudayl b. İyâd bana: "Sen kimlerdensin?" diye sorunca: "Mühelleb kabilesindenim" karşılığını verdim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Şayet sâlih bir adamsan onurlu ve saygın birisindir. Ancak kötü bir adamsan bil ki insanların en zelil adamı da sensin."

(١١٧٢٧)- [٨/٩٦] ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا مَاتَ، بَكَتْ عَلَيْهِ الأَرْضُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا "

Mücahid: "Mümin vefat edince, yeryüzü onun için kırk sabah ağlar" demiştir.

(١١٧٢٨)- [٨/٩٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عَامِرٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِذَا خَالَطْتَ فَخَالِطْ حَسَنَ الْخُلُقِ، فَإِنَّهُ لا يَدْعُو إِلا إِلَى خَيْرٍ، وَصَاحِبُهُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ، وَلا تُخَالِطْ سَيِّئَ الْخُلُقِ، فَإِنَّهُ لا يَدْعُو إِلا إِلَى شَرٍّ، وَصَاحِبُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Biriyle birlikte olacaksan güzel ahlâklı biriyle ol. Zira böylesi bir kişi, sadece hayırlı olan şeylere davet eder ve dostu ondan

yana hep rahattır. Kötü ahlâklı biriyle de birlikte olma! Zira hem kötü şeylere davet eder, hem de dostu ondan yana hep bir sıkıntı içinde kalır."

(١١٧٢٩)- [٩٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " أَنَا لا أَعْتَقِدُ أَخَا الرَّجُلِ فِي الرِّضَا، وَلَكِنْ أَعْتَقِدُ أَخَاهُ فِي الْغَضَبِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Ben, normal zamanlardaki kardeşliğe inanmıyorum. Asıl kardeşliğin öfke anındaki kardeşlik olduğuna inanıyorum."

(١١٧٣٠)- [٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي، قَالَ: سَمِعْتُ النَّضْرَ بْنَ سَلَمَةَ شَاذَانَ، يَقُولُ: قَالَ مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِذَا نَظَرْتَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ أَهْلِ الْبَيْتِ كَأَنِّي نَظَرْتُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Ehl-i beyt'ten olan kişilerin arkadaşlarından (öğrencilerinden) birine baktığım zaman, sanki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i beyt'inden olan birine bakmış gibi oluyorum."

(١١٧٣١)- [٩٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلَى بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَرَّانِيُّ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: قَالَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " أَشْتَهِي أَنْ أَمْرَضَ بِلا عُوَّادٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Beni kimsenin ziyaret etmeyeceği bir hastalığa yakalanmak isterim"

(١١٧٣٢)- [٩٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِذَا ظَهَرَتِ الْغِيبَةُ ارْتَفَعَتِ الأُخُوَّةُ فِي اللَّهِ، إِنَّمَا مَثَلُكُمْ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ مِثْلُ شَيْءٍ مَطْلِيٍّ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، دَاخِلُهُ خَشَبٌ وَخَارِجَهُ حَسَنٌ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Gıybet başladığı zaman Allah için kardeşlik ortadan kalkar. Böylesi bir zamanda haliniz altın veya gümüşle boyanan bir şeye benzer. İçi tahtadır, ama dışı altın veya gümüşle kaplıdır."

(١١٧٣٣)- [٩٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ مَرْدَوَيْهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " الْمُؤْمِنُ يُهِمُّهُ الْهَرَبُ بِذَنْبِهِ إِلَى اللَّهِ، يُصْبِحُ مَغْمُومًا وَيُمْسِي مَغْمُومًا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Mümin günahlarıyla Allah'ın huzuruna çıkmaktan çekindiği için sabah akşam üzüntülü olur."

(١١٧٣٤)- [٩٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " حَسَنَاتُكَ مِنْ عَدُوِّكَ أَكْثَرُ مِنْهَا مِنْ صَدِيقِكَ "، قِيلَ: وَكَيْفَ ذَاكَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ قَالَ: " إِنَّ صَدِيقَكَ إِذَا ذُكِرْتَ بَيْنَ يَدَيْهِ، قَالَ: عَافَاهُ اللَّهُ، وَعَدُوُّكَ إِذَا ذُكِرْتَ بَيْنَ يَدَيْهِ يَغْتَابُكَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ، وَإِنَّمَا يَدْفَعُ الْمِسْكِينُ حَسَنَاتِهِ إِلَيْكَ، فَلا تَرْضَ إِذَا ذُكِرَ بَيْنَ يَدَيْكَ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَهْلِكْهُ، لا ! بَلِ ادْعُ اللَّهَ: اللَّهُمَّ أَصْلِحْهُ، اللَّهُمَّ رَاجِعْ بِهِ، وَيَكُونُ اللَّهُ يُعْطِيكَ أَجْرَ مَا دَعَوْتَ بِهِ، فَإِنَّهُ مَنْ قَالَ لِرَجُلٍ: اللَّهُمَّ أَهْلِكْهُ فَقَدْ أَعْطَى الشَّيْطَانَ سُؤَالَهُ، لأَنَّ الشَّيْطَانَ إِنَّمَا يَدُورُ عَلَى هَلاكِ الْخَلْقِ "

Fudayl b. İyâd şöyle demiştir: "Düşmanından elde edeceğin sevaplar, dostundan elde edeceğin sevaplardan daha fazladır." Kendisine: "Ey Ebû Ali! Bu nasıl olur?" diye sorulduğunda şöyle demiştir: "Arkadaşının önünde anıldığın zaman senin için: «Allah ona afiyet versin!» der. Ama düşmanının önünde anıldığın zaman gece gündüz aleyhinde konuşur ve kendi sevaplarını senin hanene yazdırır. Bu düşmanın, senin önünde anıldığı zaman: «Allahım! Onu yok et!» diye dua etme, aksine: «Allahım! Onu ıslah et ve girdiği bu yanlış yoldan döndür!» diye dua et. Bu şekilde Allah ona ettiğin bu duanın sevabını sana verir. Zira kişi, biri için: «Allahım! Onu helak et!» diye dua ettiği zaman Şeytanın istediğini yerine getirmiş olur. Şeytan da zaten insanların helakı için dönüp dolaşmaktadır."

(١١٧٣٥)- [٩٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " دَرَجَةُ الرِّضَا عَنِ اللَّهِ ﷻ دَرَجَةُ الْمُقَرَّبِينَ، لَيْسَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى إِلا رَوْحٌ وَرَيْحَانٌ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'tan razı olmanın derecesi, mukarreb olanların derecesindedir. Bunlarla Allah arasında bir veya birkaç ruhtan başka bir şey bulunmaz."

(١١٧٣٦)- [٩٧/٨] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنَ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: مَرَرْتُ ذَاتَ يَوْمٍ بِفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، فَقُلْتُ لَهُ: أَوْصِنِي بِوَصِيَّةٍ يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا، قَالَ: " يَا عَبْدَ اللَّهِ أَخْفِ مَكَانَكَ، وَاحْفَظْ لِسَانَكَ، وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ كَمَا أَمَرَكَ "

Muhammed b. Yezîd b. Huneys, bir adamdan şöyle nakleder: Bir gün, Fudayl b. İyâd'a uğradım ve: "Bana, Allah'ın beni kendisiyle faydalandıracağı bir nasihatta bulun" dedim. Fudayl bana: "Ey Allah'ın kulu! Yerini gizle, diline sahip ol ve Allah'ın sana emrettiği gibi, kendi günahın, mümin kadın ve erkekler için istiğfar et" dedi.

(١١٧٣٧)- [٩٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الشَّمَّاسِ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِلْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ: أَوْصِنِي، قَالَ: " أَخْفِ مَكَانَكَ لا تُعْرَفُ فَتُكْرَمُ بِعَمَلِكَ، وَاخْزِنْ لِسَانَكَ إِلا مِنْ خَيْرٍ، وَتَعَاهَدْ قَلْبَكَ أَنْ لا يَقْسُو، وَهَلْ تَدْرِي مَا قَسَاوَةُ مَنْ أَذْنَبَ؟ "

İbrâhîm b. eş-Şemmâs der ki: Bir adam, Fudayl b. İyâd'a: "Tavsiyede bulun" deyince, Fudayl şöyle karşılık verdi: "Yerini gizlersen, amelinle tanınıp ikram edilmezsin. Hayır dışında diline sahip ol. Kalbinin katılaşmamasına dikkat et. Sen, günah işleyenin (kalbinin) katılığını biliyor musun?"

(١١٧٣٨)- [٩٧/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا أَبُو النَّضْرِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَذَّاءُ، يَقُولُ: وَقَفْنَا لِلْفُضَيلِ بْنِ عِيَاضٍ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَنَحْنُ شُبَّانٌ عَلَيْنَا الصُّوفُ، فَخَرَجَ عَلَيْنَا فَلَمَّا رَآنَا، قَالَ: " وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَرَكُمْ ولَمْ تَرَوْنِي، أَتُرَوْنِي سَلِمْتُ مِنْكُمْ أَنْ أَكُونَ تُرْسًا لَكُمْ حَيْثُ رَأَيْتُكُمْ وَتَرَاءَيْتُمْ لِي؟ لأَنْ أَحْلِفُ عَشْرًا إِنِّي مُرَاءٍ وَإِنِّي مُخَادِعٍ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ وَاحِدَةً أَنِّي لَسْتُ كَذَلِكَ "

Ebû Câfer Muhammed b. Abdillah el-Hazzâ der ki: Fudayl b. İyâd için Mescid-i Haram'ın kapısında durduk. O zaman gençtik ve üzerimizde yün

giysiler vardı. Yanımıza çıkıp bizi görünce: "Sizi görmemiş olmayı ve beni görmemiş olmanızı temenni ederdim. Sizi gördüğüm ve göründüğüm zaman ben sizden kurtuldum mu sanıyorsunuz? On defa riyakâr ve aldatıcı olduğuma dair yemin etmeyi, böyle olmadığıma dair bir defa yemin etmeye yeğlerim" dedi.

(١١٧٣٩)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ لأَصْحَابِ الْحَدِيثِ: " إِنِّي لأَذْكُرُكُمْ بِاللَّيْلِ أَوْ جَوْفِ اللَّيْلِ فَيَقَعُ عَلَيَّ التَّقْطِيرُ "

Fudayl b. İyâd, hadisçilere hitaben şöyle dedi: "Gece veya gece yarısı sizi hatırlayınca, küçük abdestimi kaçırıyorum."

(١١٧٤٠)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " الْمُؤْمِنُ قَلِيلُ الْكَلامِ كَثِيرُ الْعَمَلِ، وَالْمُنَافِقُ كَثِيرُ الْكَلامِ قَلِيلُ الْعَمَلِ، كَلامُ الْمُؤْمِنِ حَكَمٌ، وَصَمْتُهُ تَفَكُّرٌ، وَنَظَرُهُ عِبْرَةٌ وَعَمَلُهُ بِرٌّ، وَإِذَا كُنْتُ كَذَا لَمْ تَزَلْ فِي عِبَادَةٍ "

İbrâhim b. el-Eş'as bildiriyor: Fudayl b. İyâd'ın şöyle dediğini işittim: "Müminin sözü az, ameli ise çoktur. Münafığın ise sözü çok, ama ameli azdır. Müminin konuşması ilim, susması tefekkür, bakışı ibretle, ameli de iyiliktir. Sen de öyle olduğun sürece her nerede olursan ol, ibadet içindesin demektir."

(١١٧٤١)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا إِسْمَاعِيلُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لأَنْ يَدْنُوَ الرَّجُلُ مِنْ جِيفَةٍ مُنْتِنَةٍ خَيْرٌ لَهُ، مِنْ أَنْ يَدْنُوَ إِلَى هَؤُلاءِ يَعْنِي السُّلْطَانَ "(١١٧٤٢)- [٩٨/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " رَجُلٌ لا يُخَالِطُ هَؤُلاءِ وَلا يَزِيدُ عَلَى الْمَكْتُوبَةِ، أَفْضَلُ عِنْدَنَا مِنْ رَجُلٍ يَقُومُ اللَّيْلَ وَيَصُومُ النَّهَارَ وَيَحُجُّ وَيَعْتَمِرُ وَيُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَيُخَالِطُهُمْ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişinin iğrenç kokan bir leşin yanma yaklaşması yöneticilere yaklaşmasından daha hayırlıdır." Yine der ki: "Yöneticilerle beraber olmayan ve resmi olarak üzerine düşenlerden daha fazlasını yapmaktan uzak duran kişi, bizim yanımızda, yöneticilerle birlikte olup

geceyi namazla gündüzü oruçla geçiren, her yıl hacca ve umreye giden ve Allah yolunda cihad eden kişiden daha üstündür."

(١١٧٤٣)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا إِسْمَاعِيلُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ: " لأَنْ يَطْلُبَ الرَّجُلُ الدُّنْيَا بِأَقْبَحِ مَا تُطْلَبُ بِهِ، أَحْسَنُ مِنْ أَنْ يَطْلُبَ بِأَحْسَنِ مَا تُطْلَبُ بِهِ الآخِرَةُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişinin dünyayı istenecek en kötü şekilde istemesi, âhiretin en güzel isteneceği şekilde dünyayı istemesinden daha hoştur."

(١١٧٤٤)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَيْسَ فِي الأَرْضِ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنْ تَرْكِ شَهْوَةٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Dünyada şehvetlerden (zevklerden) uzak durmak kadar zor bir şey yoktur."

(١١٧٤٥)- [٩٨/٨] ثُمَّ ثنا عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " الرَّجُلُ عَبْدُ بَطْنِهِ، عَبْدُ شَهْوَتِهِ، عَبْدُ زَوْجَتِهِ، لا بِقَلِيلٍ يَقْنَعُ، وَلا مِنْ كَثِيرٍ يَشْبَعُ، يَجْمَعُ لِمَنْ لا يَحْمَدُهُ، وَيقَدِمُ عَلَى مَنْ لا يُقَدِّرُهُ "

Bekr b. Abdillah der ki: "Midesinin kölesi, şehvetinin kölesi ve hanımının kölesi olan ne azla yetinir, ne çokla doyar. Kendisine teşekkür etmeyecek olan için mal toplar, takdir etmeyecek olana da takdim eder."

(١١٧٤٦)- [٩٨/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " تَزَيَّنْتَ لَهُمْ بِالصُّوفِ ولَمْ تَرَهُمْ يَرْفَعُونَ لَكَ رَأْسًا، تَزَيَّنْتَ لَهُمْ بِالْقُرْآنِ فَلَمْ تَرَهُمْ يَرْفَعُونَ بِكَ رَأْسًا، تَزَيَّنْتَ لَهُمْ بِشَيْءٍ بَعْدَ شَيْءٍ كُلُّ ذَلِكَ إِنَّمَا هُوَ لِحُبِّ الدُّنْيَا "

Fudayl şöyle dedi: "Başlarını kaldırıp bakmadıklarını gördüğün halde onlar için yün giysiler giyip süslendin. Başlarım kaldırıp bakmadıklarını gördüğün halde onlar için Kur'ân'la süslendin. Onlar için peşpeşe bir çok şeyle süslendin ve bütün bunlar sadece dünyalık sevgisi içindi."

(١١٧٤٧)- [٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " كُنْتُ قَبْلَ الْيَوْمِ أَعْجَبُ مِمَّنْ يُعْطِي، وَأَنَا الْيَوْمَ لا أَعَجَبُ، لأَنَّ الَّذِي يَطْلُبُ لَيْسَ بِصَغِيرٍ وَأَنْتَ لَوْ بَلَغَكَ أَنَّ رَجُلا تَصَدَّقَ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ مِنْ مَالِهِ لَتَعَجَّبْتَ، أَوْ يَكُونُ صَاحِبَ غَزْوٍ أَوْ رِبَاطٍ لَتَعَجَّبْتَ، وَمَا تَدْرِي مَا تَطْلُبُ لَوْ كُنْتَ تَعْقِلُ هَذَا، وَلَكِنَّكَ لا تَعْقِلُهُ، وَاللَّهِ لَوْ أُخْبِرْتُ عَنْ جِبْرِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، بِشِدَّةِ اجْتِهَادِهِ مَا عَجِبْتُ، وَكَانَ ذَلِكَ قَلِيلا عِنْدَمَا يَطْلُبُونَ، أَتَدْرِي أَيَّ شَيْءٍ يَطْلُبُونَ؟ وَأَيَّ شَيْءٍ يُرِيدُونَ؟ رِضَا رَبِّهِمْ تَعَالَى "

Fudayl der ki: Daha önce verenlere hayret ederdim. Bugün ise hayret etmiyorum. Çünkü isteyen küçük değildir. Sen, bir kişinin, malından bin dirhem tasadduk ettiğini öğrensen hayret ederdin. Veya cihad eden ya da nöbet tutan birini öğrensen hayret ederdin. Bunu anlasaydın kendin ne isteyeceğini bilemezdin, ama anlamazsın. Vallahi; bana Cibril'den ve İsrafil'den bu kişinin yaptığı işi ne kadar şevkle yaptığı bildirilse bile hayret etmezdim. Bu yaptıkları, onların istedikleri yanında azdır. Bu kişilerin ne istediğini biliyor musun? Rablerinin rızasını istiyorlar.

(١١٧٤٨)- [٩٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقْسِمُ الْمَحَبَّةَ كَمَا يَقْسِمُ الرِّزْقَ وَكُلُّ ذَا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَإِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَهُ دَوَاءٌ، مَنْ عَامَلَ اللَّهَ تَعَالَى بِالصِّدْقِ أَوْرَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى الْحِكْمَةَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah, rızkı paylaştırdığı gibi sevgiyi de kullar arasında paylaştırır. Ancak hepsi de Allah'ın lütuflarıdır. Hasetten de sakının! Zira hasedin devası yoktur! Allah, kendisine karşı samimi davranan kişiye hikmeti ihsan eder."

(١١٧٤٩)- [٩٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِنَّمَا أُتِيَ النَّاسُ مِنْ خَصْلَتَيْنِ: حُبِّ الدُّنْيَا، وَطُولِ الأَمَلِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "İnsanlar iki özellikten dolayı azabı celbetmişlerdir. Biri dünya sevgisi, diğeri de uzun emelli olmaktır."

(١١٧٥٠)- [٩٩/٨] قَالَ: وَقَالَ الْحَسَنُ: " مَا أَطَالَ عَبْدٌ الأَمَلَ إِلا أَسَاءَ الْعَمَلُ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Kul, emellerini uzun tuttuğu oranda amelleri de kötü olur."

(١١٧٥١)- [٩٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " اجْعَلُوا دِينَكُمْ بِمَنْزِلَةِ صَاحِبِ الْجَوْزِ، إِنَّ أَحَدَكُمْ يَشْتَرِي الْجَوْزَ فَيُحَرِّكُهُ، فَمَا كَانَ مِنْ جَيِّدٍ جَعَلَهُ فِي كُمِّهِ، وَمَا كَانَ مِنْ رَدِيءٍ رَدَّهُ وَكَذَلِكَ الْحِكْمَةُ، مَنْ تَكَلَّمَ بِحِكْمَةٍ قُبِلَ مِنْهُ، وَمَنْ تَكَلَّمَ بِسِوَى ذَلِكَ فَدَعْهُ "

Fudayl der ki: "Dininize karşı konumunuz ceviz sahibinin cevizlerine karşı konumu gibi olsun. Sizden biri ceviz satın alırken karıştırır ve güzel olanları torbaya atar, kötü olanları ise iade eder. Hikmet te böyledir. Hikmetle konuşanın dedikleri kabul edilir. Bunun dışında olan konuşanı ise bırak."

(١١٧٥٢)- [٩٩/٨] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " أُمِرْنَا أَنْ لا نَأْخُذَ الشَّيْءَ إِلا فِي وَقْتِ الْحَاجَةِ، فَإِذَا كَانَ ذَاكَ لِمَ تَجْعَلُ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ ﷻ الأَنَفَةَ "

Fudayl der ki: "Allah, bir şeyi ancak ihtiyaç anında almamızı emretti. Durum böyleyken neden Allah ile arana izzet sahibi saydığın başka şeyler koyuyorsun."

(١١٧٥٣)- [٩٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " اسْلُكِ الْحَيَاةَ الطَّيِّبَةَ، الإِسْلامَ وَالسُّنَّةَ "

Fudayl: "Temiz olan hayatın yoluna git: İslam ve Sünnete" demiştir.

(١١٧٥٤)- [٩٩/٨] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، فِي كِتَابِهِ.ح وثني عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: " مَا بَكَتْ عَيْنُ عَبْدٍ قَطُّ حَتَّى يَضَعَ الرَّبُّ ﷻ يَدَهُ عَلَى قَلْبِهِ، وَلا بَكَتْ عَيْنُ عَبْدٍ قَطُّ إِلا مِنْ فَضْلِ رَحْمَةِ اللَّهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah bir kulun kalbine elini koymadıkça hiçbir göz ağlayamaz. Ağlayan her kulun gözü ancak Allah'ın rahmetinin fazlıyla ağlayabilir."

(١١٧٥٥)- [٩٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الْجَرَّاحِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: أَخَذَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ بِيَدِي، فَقَالَ: " يَا حُسَيْنُ يَنْزِلُ اللَّهُ تَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ الرَّبُّ: مَنِ ادَّعَى مَحَبَّتِي إِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّي؟ ! ! أَلَيْسَ كُلُّ حَبِيبٍ يُحِبُّ خَلْوَةَ حَبِيبِهِ؟ هَأَنَذَا مُطَّلِعٌ إِلَى أَحِبَّائِي إِذَا جَنَّهُمُ اللَّيْلُ مَثَّلْتُ نَفْسِي بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ فَخَاطَبُونِي عَلَى الْمُشَاهَدَةِ، وَكَلَّمُونِي عَلَى حُضُورِي، غَدًا أُقِرُّ أَعْيُنَ أَحِبَّائِي فِي جَنَّاتِي "

Hüseyn b. Ziyâd bildiriyor: Fudayl b. İyâd elimi tutup şöyle dedi: "Ey Hüseyn! Allah her gece dünya semasına iner ve buyurur ki: "Beni sevdiğini iddia edip gece olunca uyuyan kim? Her seven sevdiğiyle başbaşa kalmak istemez mi? İşte gece olunca Ben sevdiklerime bakıyorum. Kendimi onların gözü önüne getirdim. Müşahede ederek Bana hitab ettiler ve huzurumda Benimle konuştular. Yarın cennetlerimde sevdiklerimin gözünü aydınlatacağım."

(١١٧٥٦)- [١٠٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَسَنِ الْهَيْثَمِيُّ، ثنا عَبَّاسٌ الدُّورِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ طُفَيْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " حُزْنُ الدُّنْيَا يُذْهِبُ بِهَمِ الآخِرَةِ، وَفَرَحُ الدُّنْيَا لِلدُّنْيَا يُذْهِبُ بِحَلاوَةِ الْعِبَادَةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Dünyada hüzünlenmek, âhiret endişesini azaltır. Dünyada sevinmek ise, ibadetin lezzetini götürür."

(١١٧٥٧)- [١٠٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بِشْرِ بْنِ صَالِحٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَالِكٍ التَّيْمِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الطُّفَيْلِ، قَالَ: رَأَى فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ قَوْمًا مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ يَمْزَحُونَ وَيَضْحَكُونَ، فَنَادَاهُمْ: " مَهْلا يَا وَرَثَةَ الأَنْبِيَاءِ، مَهْلا، ثَلاثًا، إِنَّكُمْ أَئِمَّةٌ يُقْتَدَى بِكُمْ "

Fudayl b. İyâd, hadis ahalisinden bir topluluğun birbirleriyle şakalaşıp güldüklerini görünce onlara üç defa: "Ağır olun ey peygamberlerin varisleri! Ağır olun!" diye seslendi ve ekledi: "Zira sizler toplumun önderlerisiniz!"

(١١٧٥٨)- [٨/١٠٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " يَغْفِرُ اللَّهُ لِلْجَاهِلِ سَبْعِينَ ذَنْبًا مَا لَمْ يَغْفِرْ لِلْعَالِمِ ذَنْبًا وَاحِدًا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah âlimin bir günahını bağışlarsa, cahilin yetmiş günahını bağışlar."

(١١٧٥٩)- [٨/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا يُؤَمِّنُكَ أَنْ تَكُونَ، بَارَزْتَ اللَّهَ بِعَمَلٍ مَقَتَكَ عَلَيْهِ، فَأَغْلَقَ دُونَكَ أَبْوَابَ الْمَغْفِرَةِ، وَأَنْتَ تَضْحَكُ، كَيْفَ تَرَى أَنْ يَكُونَ حَالُكَ؟ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Gülüyorsun da yaptığın bir amelden dolayı Allah'a karşı gelmiş ve Allah'ın da sana öfkelenmiş olmadığını nereden biliyorsun? Bu durumda halinin ne olacağını düşünebiliyor musun?"

(١١٧٦٠)- [٨/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي قَاسِمُ بْنُ هَاشِمٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الرَّازِيُّ، قَالَ: صَحِبْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ ثَلاثِينَ سَنَةً مَا رَأَيْتُهُ ضَاحِكًا وَلا مُتَبَسِّمًا إِلا يَوْمَ مَاتَ ابْنُهُ عَلِيٌّ، فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ أَحَبَّ أَمْرًا فَأَحْبَبْتُ مَا أَحَبَّ اللَّهُ "

Ebû Ali er-Râzî bildiriyor: "Fudayl b. İyâd'la otuz yıl arkadaşlık ettim, ama oğlu Ali'nin öldüğü gün hariç ne güldüğünü ne de tebessüm ettiğini gördüm. Oğlunun ölümü üzerine tebessüm edince de ona şöyle demiştim: "Allah bir şeyi (oğlunun ölümünü) sevdi, sen de Allah'ın sevdiğini seviyorsun."

(١١٧٦١)- [٨/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الأَشْعَثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَنْ يَتَقَرَّبَ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْفَرَائِضِ، الْفَرَائِضُ رُءُوسُ الأَمْوَالِ وَالنَّوَافِلُ الأَرْبَاحُ"

Fudayl b. İyâd der ki: "Kullar Allah'a farzları eda etmekten daha üstün bir ibadetle yaklaşamazlar. Farzlar sermaye, nafileler de bunlardan elde edilen kârdır."

(١١٧٦٢)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " يَا سَفِيهُ مَا أَجْهَلَكَ أَلا تَرْضَى أَنْ تَقُولَ أَنَا مُؤْمِنٌ، حَتَّى تَقُولَ أَنَا مُسْتَكْمِلُ الإِيمَانَ؟ لا وَاللَّهِ، لا يَسْتَكْمِلُ الْعَبْدَ الإِيمَانَ حَتَّى يُؤَدِّي مَا افْتَرَضَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ، وَيَجْتَنِبُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ، وَيَرْضَى بِمَا قَسَمَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ، ثُمَّ يَخَافُ مَعَ ذَلِكَ أَنْ لا يُتَقَبَّلَ مِنْهُ "

İbrâhim b. el-Eş'as bildiriyor: Fudayl'ın şu sözünü işittim: "Ey sefih! Benim imanım kemale ermiş diyeceğine, neden sadece ben müminim demiyorsun! Kul Allah'ın emrettiği tüm farzları ifa edip, tüm yasaklardan uzak durup, Allah'ın kendisine takdir ettiği kısmete de razı olup bunlara rağmen amellerinin kabul görmemesi yönünde bir korku taşımıyorsa, vallahi imanı kemale ermiş olamaz!"

(١١٧٦٣)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَزَّارُ، ثنا الْمُؤَمَّلُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ قَالَ لِي رَجُلٌ: أَمُؤْمِنٌ أَنْتَ؟ مَا كَلَّمْتُهُ أَبَدًا "

Fudayl b. İyâd der ki: Biri bana: "Sen mümin misin?" diye soracak olsa onunla bir daha asla konuşmam!

(١١٧٦٤)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّبَرِي، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَيَحزَنُ عَبْدِي الْمُؤْمِنُ أَنْ أُبْسِطَ لَهُ الدِّينَ وَهُوَ أَقْرَبُ لَهُ مِنِّي؟ وَيَفْرَحُ أَنْ أَبْسُطْ لَهُ فِي الدُّنْيَا وَهُوَ أَبْعَدُ لَهُ مِنِّي؟ "

Fudayl b. İyâd der ki: Allah şöyle buyurur: "Kulum kendisini bana daha çok yaklaştıracak olmasına rağmen dinde rahatlık sağlamama üzülüyor mu? Kendisini benden uzaklaştıracak olmasına rağmen dünyalıklarda bolluk vermeme seviniyor mu?"

(١١٧٦٥)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، عَنْ

بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " كَمَا أَنَّ الْقُصُورَ، لا تَسْكُنُهَا الْمُلُوكَ حَتَّى تُفْرَغَ، كَذَلِكَ الْقَلْبُ لا يَسْكُنُهُ الْحُزْنُ مِنَ الْخَوْفِ حَتَّى يَفْرُغَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Nasıl krallar ancak korktukları zaman kalelere yerleşiyorlarsa, aynı şekilde kişi de tasalanıp endişelendiği zaman hüzün kalbe yerleşir."

(١١٧٦٦)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ: " كُلُّ حُزْنٍ يَبْلَى إِلا حُزْنَ التَّائِبِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Tövbe edenin üzüntüsü hariç her üzüntü, zamanla yok olup gider."

(١١٧٦٧)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: أَخَذْتُ بِيَدِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ فِي هَذَا الْوَادِي، فَقُلْتُ لَهُ: " إِنْ كُنْتَ تَظُنُّ أَنَّهُ بَقَّى عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ شَرٌّ مِنِّي وَمِنْكَ فَبِئْسَ مَا تَظُنُّ "

Fudayl b. İyâd der ki: Şu vadide Süfyân b. Uyeyne'nin elini tutup şöyle dedim: "Eğer yeryüzünde benden ve senden daha kötü birinin olduğunu düşünüyorsan, bu düşüncen ne kötü!"

(١١٧٦٨)- [١٠١/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَخْلَدٍ، قَالَ: قَالَ الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ: اشْتَرَيْتُ دَارًا وَكَتَبْتُ كِتَابًا وَأَشْهَدْتُ عُدُولا فَبَلَغَ ذَلِكَ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، فَأَرْسَلَ إِلَيَّ يَدْعُونِي، فَلَمْ أَذْهِبْ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ، فَمَرَرْتُ إِلَيْهِ، فَلَمَّا رَآنِي، قَالَ: " يَا ابْنَ يَزِيدَ ! بَلَغَنِي أَنَّكَ اشْتَرَيْتَ دَارًا وَكَتَبْتَ كِتَابًا وَأَشْهَدْتَ عُدُولا "، قُلْتُ: قَدْ كَانَ ذَلِكَ، قَالَ: " فَإِنَّهُ يَأْتِيكَ مَنْ لا يَنْظُرُ فِي كِتَابِكَ وَلا يَسْأَلُ عَنْ بَيِّنَتِكَ حَتَّى يُخْرِجَكَ مِنْهَا شَاخِصًا، يُسْلِمُكَ إِلَى قَبْرِكَ خَالِصًا، فَانْظُرْ أَنْ لا تَكُونَ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ الدَّارَ مِنْ غَيْرِ مَالِكِ، أَوْ وَرِثْتَ مَالا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ، فَتَكُونُ قَدْ خَسِرْتَ الدُّنْيَا وَالآخِرَةَ، وَلَوْ كُنْتَ حِينَ اشْتَرَيْتَ كَتَبْتَ عَلَى هَذِهِ النُّسْخَةِ: هَذَا مَا اشْتَرَى عَبْدٌ ذَلِيلٌ مِنْ مَيِّتٍ قَدْ أُزْعِجَ بِالرَّحِيلِ، اشْتَرَى مِنْهُ دَارًا تُعْرَفُ بِدَارِ الْغُرُورِ، حَدٌّ مِنْهَا فِي زُقَاقِ الْفِنَاءِ إِلَى عَسْكَرِ الْهَالِكِينَ، وَيَجْمَعُ هَذِهِ الدَّارَ حُدُودٌ أَرْبَعَةٌ: الْحَدُّ الأَوَّلُ: يَنْتَهِي مِنْهَا إِلَى دَوَاعِي

الْعَاهَاتِ، وَالْحَدُّ الثَّانِي: يَنْتَهِي إِلَى دَوَاعِي الْمُصِيبَاتِ، وَالْحَدُّ الثَّالِثُ: يَنْتَهِي مِنْهَا إِلَى دَوَاعِي الآفَاتِ وَالْحَدُّ الرَّابِعُ: يَنْتَهِي إِلَى الْهَوَى الْمُرْدِي، وَالشَّيْطَانِ الْمُغْوِي، وَفِيهِ يَشْرَعُ بَابُ هَذِهِ الدَّارِ عَلَى الْخُرُوجِ مِنَ عَزِّ الطَّاعَةِ إِلَى الدُّخُولِ فِي ذُلِّ الطَّلَبِ، فَمَا أَدْرَكَكَ فِي هَذِهِ الدَّارِ فَعَلَى مُبَلْبِلِ أَجْسَامِ الْمُلُوكِ، وَسَالِبِ نُفُوسِ الْجَبَابِرَةِ، وَمُزِيلِ مُلْكِ الْفَرَاعِنَةِ، مِثْلِ كِسْرَى وَقَيْصَرٍ، وَتُبَّعٍ وَحِمْيَرٍ، وَمَنْ جَمَعَ الْمَالَ فَأَكْثَرَ، وَاتَّخَذَ وَنَظَرَ بِزَعْمِهِ الْوَلَدِ، وَمَنْ بَنِي وَشَيَّدَ وَزَخْرَفَ، وَأَشْخَصَهُمْ إِلَى مَوْقِفِ الْعَرْضِ إِذَا نَصَبَ اللَّهُ ﷻ كُرْسِيَّهِ لِفَصْلِ الْقَضَاءِ، وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ، يَشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ الْعَقْلُ إِذَا خَرَجَ مِنْ أَسَرِ الْهَوَى، وَنَظَرَ بِالْعَيْنَيْنِ إِلَى زَوَالِ الدُّنْيَا، وَسَمِعَ صَارِخَ الزُّهْدِ عَنْ عَرَصَاتِهَا، مَا أَبْيَنَ الْحَقَّ لِذِي عَيْنَيْنِ، إِنَّ الرَّحِيلَ أَحَدُ الْيَوْمَيْنِ، فَبَادِرُوا بِصَالِحِ الأَعْمَالِ فَقَدْ دَنَا النُّقْلَةُ وَالزَّوَالُ "

Feyd b. İshâk anlatıyor: Bir ev satın aldım. Alırken de bir senet yazdım ve dürüst olan şahitler tuttum. Fudayl b. İyâd bunu öğrenince beni çağırttı, ancak gitmedim. Sonra bir daha çağırınca uğradım. Beni görünce: "Ey İbn Yezîd! Öğrendiğime göre ev satın almışsın. Bu konuda bir senet yazmış, dürüst olan şahitler de tutmuşsun" dedi. "Evet, öyle oldu" karşılığını verdiğimde şöyle dedi: "Sana öyle biri gelir ki senedine ve şahitlerine bakmadan gözlerin arkada kalacak şekilde seni alır, her şeyden ayırıp mezarına teslim eder. Dikkat et de bu evi kendi malından olmayan başka bir malla veya helal olmayan yoldan elde ettiğin bir malla satın almış olmayasın! Böyle olması halinde dünyayı da, âhireti de kaybedersin.

Evi alırken senede keşke şunu yazsaydın: "Bu, değersiz bir kulun, yolculuğuna çıkarılmış bir ölüden aldanış dünyası olarak bilinen yerde satın aldığı yerdir. Bu evin sınırı, fanilik sokağından ölüler karargâhına kadardır. Bu evin dört sınırı vardır: Birinci sınır, belaları celbeden şeylere kadar varmaktadır. İkincisi, musibetleri celbeden şeye kadar uzanmaktadır. Üçüncüsü, felaketleri celbeden şeye kadar varmaktadır. Dördüncüsü de yoldan çıkaran arzular ile saptıran şeytana varmaktadır. İtaatin izzetinden çıkarıp dünyayı talep etmenin zilletine geçiren kapı da şeytanla açılmaktadır."

Bu evde başına gelecekler de Kisrâ, Kayser, Tubba ve Himyer gibi

kralların, zorbaların ve firavunların başına gelen şeyler olacaktır. Zira onların bedenleri çürümüş, canları alınmıştır. Mal biriktirip çoğaltan, aklınca çocuklarını düşünen, yapılar inşa eden, onları süsleyip bezeyen kişilerin başlarına gelen senin de başına gelecektir. Kürsüsüne kurulan Allah'a hesap vermek için getirildiklerinde batıl yolda olanlar hüsrana uğrayacaktır. Arzuların esaretinden kurtulan akıl da dünyanın yok oluşana baktığında, nimetlerinden yüz çevirmeye yönelik çığlıkları işittiğinde böylesi bir hüsrana şimdiden şahit olacaktır. Görebilen için hak ne kadar da açıktır. Bugün yarın yola çıkacağınızı bilin ve salih ameller yapmaya çalışın. Zira göçüş ve zeval yaklaşmıştır."

(١١٧٦٩)- [١٠٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا لَكُمْ وَلِلْمُلُوكِ؟ مَا أَعْظَمَ مَنَّهُمْ عَلَيْكُمْ، قَدْ تَرَكُوا لَكُمْ طَرِيقَ الآخِرَةِ، فَارْكَبُوا طَرِيقَ الآخِرَةِ، وَلَكِنْ لا تَرْضَوْنَ تَبِيعُونَهُمْ بِالدُّنْيَا ثُمَّ تُزَاحِمُونَهُمْ عَلَى الدُّنْيَا، مَا يَنْبَغِي لِعَالِمٍ أَنْ يَرْضَى هَذَا لِنَفْسِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Krallardan size ne! Onların size olan minneti ne kadar da büyük. Sizlere âhiret yolunu bıraktılar, siz âhiret yoluna giriniz. Ancak siz dünya karşılığı onlardan âhireti almanıza rağmen hâlâ dünya için onlarla didişmektesiniz. Âlimin kendisi için bunu layık görmemesi gerekir."

(١١٧٧٠)- [١٠٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " يَكُونُ شُغْلُكَ فِي نَفْسِكَ وَلا يَكُونُ شُغْلُكَ فِي غَيْرِكَ، فَمَنْ كَانَ شُغْلُهُ فِي غَيْرِهِ فَقَدْ مُكِرَ بِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Başkasıyla değil, nefsinle meşgul ol. Kim kendiyle değil de başkasıyla meşgul olursa, (Şeytanın) tuzağ(ın)a düşmüş demektir.

(١١٧٧١)- [١٠٢/٨] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " لَمْ يُدْرِكْ عِنْدَنَا مَنْ أَدْرَكَ بِكَثْرَةِ صِيَامٍ وَلا صَلاةٍ، وَإِنَّمَا أَدْرَكَ عِنْدَنَا بِسَخَاءِ الأَنْفُسِ وَسَلامَةِ الصُّدُورِ وَالنُّصْحِ لِلأُمَّةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bize hayırlarda yüksek makamlara ulaşanlar, oruçlarının ve namazlarının çokluğuyla değil; alçak gönülleri, temiz kalpleri ve ümmete nasihat etmeleriyle ulaşmışlardır."

(١١٧٧٢)- [١٠٢/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الأَزْدِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ صَاحِبَ بِدْعَةٍ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ، وَأَخْرَجَ نُورَ الإِسْلامِ مِنْ قَلْبِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bidatçi birini seven kişinin ameli heba olur ve kalbinden İslâm nuru çıkarılır."

(١١٧٧٣)- [١٠٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " إِذَا رَأَيْتَ مُبْتَدِعًا فِي طَرِيقٍ فَخُذْ فِي طَرِيقٍ آخَرَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Yolda bidatçi birini görürsen yolunu değiştir ve başka bir yoldan git."

(١١٧٧٤)- [١٠٢/٨] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " لا يَرْتَفِعُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ إِلَى اللَّهِ ﷻ عَمَلٌ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bidat sahibi birinin hiçbir ameli Allah'ın katına yükselmez."

(١١٧٧٥)- [١٠٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَنْ أَعَانَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَدْمِ الإِسْلامِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bidat sahibi birine yardım eden kişi, İslam'ın yıkılmasına yardım etmiş olur."

(١١٧٧٦)- [١٠٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ رَجُلا، قَالَ لِلْفُضَيْلِ: " مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَتَهُ فَاسِقًا، فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kızını fasık birisiyle evlendiren kişi, kızının (salih) neslini de kesmiş olur!"

(١١٧٧٧)- [١٠٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " نَظَرَ الْمُؤْمِنُ إِلَى الْمُؤْمِنِ جَلاءُ الْقَلْبِ، وَنَظَرُ الرَّجُلِ إِلَى صَاحِبِ الْبِدْعَةِ يُورِثُ الْعَمَى "

Fudayl b. İyâd der ki: "Müminin mümine bakışında kalp cilalanır. Kişinin bir bidatçıya bakmasında ise zamanla (kalpte) körlük oluşur."

(١١٧٧٨)- [١٠٣/٨] قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " مَنْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَشَاوَرَهُ فَقَصَرَ عَمَلُهُ فَدَلَّهُ عَلَى مُبْتَدِعٍ فَقَدْ غَشَّ الإِسْلامَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Bir konuyu danışmak için yanına gelen birisine, gücü yetmediği için bidat sahibi birine gönderen kişi, İslâm'a ihanet etmiş olur."

(١١٧٧٩)- [١٠٣/٨] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " إِنِّي أُحِبُّ مَنْ أَحَبَّهُمُ اللَّهُ، وَهُمُ الَّذِينَ يُسَلِّمُ مِنْهُمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَأُبْغِضُ مَنْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ، وَهُمْ أَصْحَابُ الأَهْوَاءِ وَالْبِدَعِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Ben Allah'ın sevdiği kişileri severim ki bunlar, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı aleyhinde konuşmayanlardır. Allah'ın öfke duyduğu kişilere de öfke duyarım. Bunlar da eğlence ve bidat sahibi kimselerdir."

(١١٧٨٠)- [١٠٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " لأَنْ آكُلَ عِنْدَ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ آكُلَ عِنْدَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، فَإِنِّي إِذَا أَكَلْتُ عِنْدَهُمَا لا يُقْتَدَى بِي، وَإِذَا أَكَلْتُ عِنْدَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ اقْتَدَى بِي النَّاسُ، أُحِبُّ أَنْ يَكُونَ بَيْنِي وَبَيْنَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ حِصْنٌ مِنْ حَدِيدٍ، وَعَمَلٌ قَلِيلٌ فِي سُنَّةٍ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، وَمَنْ جَلَسَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ لَمْ يُعْطَ الْحِكْمَةَ، وَمَنْ جَلَسَ إِلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ فَاحْذَرْهُ، وَصَاحِبُ بِدْعَةٍ لا تَأْمَنْهُ عَلَى دِينِكَ وَلا تُشَاوِرْهُ فِي أَمْرِكَ، وَلا تَجْلِسْ إِلَيْهِ، فَمَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ وَرَّثَهُ اللَّهُ ﷻ الْعَمَى، وَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ مِنْ رَجُلٍ أَنَّهُ مُبْغِضٌ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ رَجَوْتُ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ، وَإِنْ قَلَّ عَمَلُهُ، فَإِنِّي أَرْجُو لَهُ، لأَنَّ صَاحِبَ السُّنَّةِ يَعْرِضُ كُلَّ خَيْرٍ، وَصَاحِبُ الْبِدْعَةِ لا يَرْتَفِعُ لَهُ إِلَى اللَّهِ عَمَلٌ، وَإِنْ كَثُرَ عَمَلُهُ"

Abdussamed b. Yezîd bildiriyor: Fudayl'ın şöyle dediğini işittim: "Yahudi veya Hıristiyan birisiyle yemek yemem, benim için bidatçi biriyle yemek yememden daha sevimlidir. Çünkü bunların yanında yemek yediğim zaman bana uyulup aynısı yapılmaz. Ancak bidatçi biriyle yemek yediğim zaman insanlar benim gibi yapmaya başlar.

Bidatçi biriyle aramda demirden bir kalenin olmasını isterdim. Az da olsa sünnete muvafık olan bir amel, bidatçi birinin amelinden daha hayırlıdır.

Bidatçı biriyle oturan kişiye hikmet verilmez. Bunun için bidatçi biriyle oturmaktan sakın!

Bidatçi birine dinin konusunda güvenme, işlerinde ona danışma ve onunla birlikte oturma. Zira onunla oturan kişide Allah kalp körlüğünü daim kılar.

Allah, birinin bidat sahibi birine kin beslediğini bildiği zaman ameli az olsa dahi onu bağışlamasını umarım. Allah'ın onu bağışlamasını umarım; çünkü sünnete tâbi olan kişi, az da olsa hep hayırlı olan şeyler yapar. Bidatçi kişi ise ameli çok olsa dahi bu amelden hiçbir şey Allah katına yükselmez."

(١١٧٨١)- [١٠٤/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ وَمَلائِكَتَهُ يَطْلُبُونَ حِلَقَ الذِّكْرِ، فَأَنْظُرْ مَعَ مَنْ يَكُونُ مَجْلِسُكَ، لا يَكُونُ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَعَلامَةُ النِّفَاقِ أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ وَيَقْعُدَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، وَأَدْرَكْتُ خِيَارَ النَّاسِ كُلُّهُمْ أَصْحَابُ سُنَّةٍ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْ أَصْحَابِ الْبِدْعَةِ "

Abdussamed der ki: Fudayl'ın yine şöyle dediğini işittim: "Allah ve melekleri zikir halkalarını ararlar. Bu nedenle oturduğun kişinin kim olduğuna, bidat sahibi biri olmamasına dikkat et. Zira Allah onların yüzüne bakmaz. Münafıklığın bir alâmeti de kişinin bidatçi biriyle oturmasıdır. Ben insanların en hayırlı kimselerine ulaştım. Hepsi de sünnete tâbi kişilerdi ve insanları bidatçilerle birlikte olmaktan alıkoyuyorlardı."

(١١٧٨٢)- [١٠٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا يَحْيَى بِهِمُ الْعِبَادُ وَالْبِلادُ، وَهُمْ أَصْحَابُ سُنَّةٍ، مَنْ كَانَ يَعْقِلُ مَا يَدْخُلُ جَوْفَهُ مِنْ حِلِّهِ كَانَ فِي حِزْبِ اللَّهِ تَعَالَى "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'ın öyle kulları vardır ki, onlarla kullar ve ülkeler hayat bulur. Bunlar sünnet ehlidir. Midesine girenin helal olduğunu bilen kişi, Allah'ın hizbindendir."

(١١٧٨٣)- [٨/١٠٣] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " أَحَقُّ النَّاسِ بِالرِّضَا عَنِ اللَّهِ، أَهْلُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ"

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'tan hakkıyla razı olanlar, Allah'ı en iyi bilenlerdir."

(١١٧٨٤)- [٨/١٠٣] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " مَنْ مَقَتَ نَفْسَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ أَمَّنَهُ اللَّهُ مِنْ مَقْتِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah'ın zatı (rızasını kazanmak) için kendi nefsine kızanı Allah, öfkesinden emin kılar."

(١١٧٨٥)- [٨/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرِيُّ، حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: " مَا عَلَى الرَّجُلِ إِذَا كَانَ فِيهِ ثَلاثَةُ خِصَالٍ: إِذَا لَمْ يَكُنْ صَاحِبَ هَوًى، وَلا يَشْتِمُ السَّلَفَ، وَلا يُخَالِطُ السُّلْطَانَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişide şu üç şey bulunmazsa, bu kişi iyi biridir: Hevasına tâbi olan biri değilse, öncekilere sövmüyorsa ve sultana yakın durmuyorsa."

(١١٧٨٦)- [٨/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ مِهْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ: ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ﴾ ، قَالَ: " أَوْفُوا بِمَا أَمَرْتُكُمْ، أُوفِ لَكُمْ بِمَا وَعَدْتُكُمْ "

Fudayl b. İyâd, **"Ahdimi yerine getirin ki Ben de yerine getireyim"**[1] âyetini: "Size emrettiklerimi yerine getirin ki, size vaad ettiklerimi yerine getireyim" şeklinde açıkladı.

(١١٧٨٧)- [٨/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْعَلاءُ الْعَطَّارُ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ﴾ ، قَالَ: " أَخْلَصُوا بِهَمِّ الآخِرَةِ "

---

[1] Bakara Sur. 40

Fudayl b. İyâd, **"Biz onları özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık"**[1] âyetini: "Onlar âhiret yurdunu düşünen, içten bağlı kimseler oldular" şeklinde açıklamıştır.

(١١٧٨٨)- [٨/١٠٤] قَالَ: وحدثني الْعَلاءُ الْعَطَّارُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ أَبِي فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ مَا صُنِعَ بِكَ فِي الْعُمُرِ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ؟ قَالَ: لَمْ أَرَ لِلْعَبْدِ خَيْرًا مِنْ رَبِّهِ "

Muhammed b. Fudayl der ki. Babamı rüyamda gördüm ve: "Babacığım; yaşadığın ömre karşılık sana ne yapıldı?" diye sordum. Bana: "Kul için Rabbinden daha hayırlısını görmedim" karşılığını verdi.

(١١٧٨٩)- [٨/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِذَا أَرَادَ اللَّهُ ﷻ أَنْ يُتْحِفَ الْعَبْدَ سَلَّطَ عَلَيْهِ مَنْ يَظْلِمُهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Allah bir kula hediye vermek isterse, ona zulmedecek birini musallat eder."

(١١٧٩٠)- [٨/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْ هَارُونَ، وَلا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيَّ بَقَاءً مِنْهُ، لَوْ قِيلَ انْتَقِصَ مِنْ عُمُرِكَ وَيُزَادُ فِي عُمْرِهِ لَفَعَلْتُ، وَلَوْ خُيِّرْتُ بَيْنَ مَوْتِهِ أَوْ مَوْتِ هَذَا يُرِيدُ ابْنَهُ أَبَا عُبَيْدَةَ، وَإِنِّي لأُحِبُّهُ يَعْنِي أَبَا عُبَيْدَةَ، قَالَ: وَأُحِبُّهُ لأَنَّهُ جَاءَنِي عَلَى الْكِبَرِ، لاخْتَرْتُ مَوْتَ هَذَا فَسُبْحَانُ الَّذِي جَمَعَ بَيْنَ هَاتَيْنِ الْخَصْلَتَيْنِ فِي قَلْبِي "، قَالَ مُحَمَّدٌ: يُرِيدُ لِمَا يَحْدُثُ بَعْدَ هَارُونَ مِنَ الْبَلاءِ

Fudayl b. İyâd der ki: Yeryüzünde Hârun (er-Reşid) kadar nefret ettiğim başka kimse yoktur. Hârun kadar yaşamasını istediğim kimse de yoktur. Bana, ömrümden alınıp onun ömrüne ekleneceği söylense bunu kabul ederdim. Onun ölümüyle şunun (oğlu Ebû Ubeyd) ölümü arasında birini

---

[1] Sad Sur. 40

tercih edecek olsam, ki Ebû Ubeyd'i daha çok severim çünkü ben yaşlıyken dünyaya geldi. Bu oğlumun ölmesini tercih ederdim. Bu iki hasleti kalbimde toplayan Allah noksanlıklardan münezzehtir. Muhammed der ki: "Fudayl böyle demekle Hârun'dan sonra çıkacak belalardan korktuğunu söylemek istemektedir."

(١١٧٩١)- [٨/١٠٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو النَّضْرِ، ثنا يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ الزِّمِّيُّ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: " لَمَّا دَخَلَ عَلَى هَارُونَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: أَيُّكُمْ هُوَ؟ قَالَ: فَأَشَارُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: أَنْتَ هُوَ يَا حَسَنَ الْوَجْهِ؟ لَقَدْ وُلِّيتَ أَمْرًا عَظِيمًا إِنِّي مَا رَأَيْتُ أَحَدًا هُوَ أَحْسَنُ وَجْهًا مِنْكَ، فَإِنْ قَدَرْتَ أَنْ لا تُسَوِّدَ هَذَا الْوَجْهِ بِلَفْحَةٍ مِنَ النَّارِ فَافْعَلْ، فَقَالَ لِي: عِظْنِي، فَقُلْتُ: مَاذَا أَعِظُكَ؟ هَذَا كِتَابُ اللَّهِ تَعَالَى بَيْنَ الدَّفَّتَيْنِ، انْظُرْ مَاذَا عَمِلَ بِمَنْ أَطَاعَهُ، وَمَاذَا عَمِلَ بِمَنْ عَصَاهُ، وَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ يَغُوصُونَ عَلَى النَّارِ غَوْصًا شَدِيدًا، وَيَطْلُبُونَهَا طَلَبًا حَثِيثًا، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ طَلَبُوا الْجَنَّةَ بِمِثْلِهَا أَوْ أَيْسَرَ لَنَالُوهَا، فَقَالَ: عُدْ إِلَيَّ، فَقَالَ: لَوْ لَمْ تَبْعَثْ إِلَيَّ لَمْ آتِكَ، وَإِنِ انْتَفَعْتَ بِمَا سَمِعْتَ مِنِّي عُدْتُ إِلَيْكَ "

Fudayl b. İyâd der ki: Halife Hârun'un yanına girince: "Hanginiz müminlerin emiridir?" diye sordum. Onu gösterdiklerinde ise şöyle dedim: "O sen misin, ey güzel yüzlü? Zor bir göreve getirildin. Senden daha güzel yüzlü birini görmedim. Eğer bu yüzü cehennem aleviyle karartmamayı başarabilirsen öyle yap." Bana: "Vaaza devam" deyince; "Sana ne vaaz vereyim ki! İki kabın arasında Kur'ân-ı Kerîm işte! Ona itaat eden ne yaptı, ona isyan eden ne yaptı bir bak. Ben insanların cehenneme daldıkça daldıklarını görüyorum. (Yaptıkları işlerle) ona girmeyi çok çabuk hak ediyorlar ve (farkında olmadan) bunun için çabalıyorlar. Allah'a yemin olsun ki, cenneti bu kadar hatta daha az bir çabayla isteselerdi ona nail olurlardı." Hârun: "Bir daha gel" deyince, Fudayl: "Bana haber gönderirsen gelmem. Eğer benden duyduğun şeyden faydalanmışsan tekrar gelirim" dedi.

(١١٧٩٢)- [٨/١٠٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، ثنا أَبُو عُمَرَ الْحَرَمِيُّ النَّحْوِيُّ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: " حَجَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَأَتَانِي فَخَرَجْتُ مُسْرِعًا، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ أَتَيْتُكَ، فَقَالَ: وَيْحَكَ قَدْ حَاكَ فِي نَفْسِي شَيْءٌ فَانْظُرْ لِي رَجُلا أَسْأَلُهُ، فَقُلْتُ: هَاهُنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، فَقَالَ: امْضِ بِنَا إِلَيْهِ، فَأَتَيْنَاهُ فَقَرَعْنَا الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ ذَا؟ قُلْتُ: أَجِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَخَرَجَ مُسْرِعًا، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ أَتَيْتُكَ، فَقَالَ: خُذْ لِمَا جِئْنَاكَ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَحَدَّثَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ لَهُ: عَلَيْكَ دَيْنٌ؟ فَقَالَ: نَعَمْ! قَالَ: أَبَا عَبَّاسٍ اقْضِ دَيْنَهُ، فَلَمَّا خَرَجْنَا قَالَ: مَا أَغْنَى عَنِّي صَاحِبُكَ شَيْئًا، انْظُرْ لِي رَجُلا أَسْأَلُهُ، قُلْتُ: هَاهُنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ، قَالَ: امْضِ بِنَا إِلَيْهِ، فَأَتَيْنَاهُ فَقَرَعْنَا الْبَابَ فَخَرَجَ مُسْرِعًا، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ قُلْتُ: أَجِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ أَتَيْتُكَ، فَقَالَ: خُذْ لِمَا جِئْنَاكَ لَهُ، فَحَادَثَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ لَهُ: عَلَيْكَ دَيْنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَبَا عَبَّاسٍ اقْضِ دَيْنَهُ، فَلَمَّا خَرَجْنَا، قَالَ: مَا أَغْنَى عَنِّي صَاحِبُكَ شَيْئًا، انْظُرْ لِي رَجُلا أَسْأَلُهُ، قُلْتُ: هَاهُنَا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: امْضِ بِنَا إِلَيْهِ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ يصلِّى يَتْلُو آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ يُرَدِّدُهَا، فَقَالَ: أَقْرَعِ الْبَابَ، فَقَرَعْتُ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ قُلْتُ: أَجِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: مَالِي وَلأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، أَمَا عَلَيْكَ طَاعَةٌ؟ أَلَيْسَ قَدْ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " لَيْسَ لِلْمُؤْمِنِ بَذْلُ نَفْسِهِ "، فَنَزَلَ فَفَتَحَ الْبَابَ، ثُمَّ ارْتَقَى إِلَى الْغُرْفَةِ فَأَطْفَأَ السِّرَاجَ، ثُمَّ الْتَجَأَ إِلَى زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَا الْبَيْتِ، فَدَخَلْنَا فَجَعَلْنَا نَجُولُ بِأَيْدِينَا، فَسَبَقَتْ كَفُّ هَارُونَ قَبْلِي إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا لَهَا مِنْ كَفٍّ، مَا أَلْيَنَهَا إِنْ نَجَتْ غَدًا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ ﷻ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لَيُكَلِّمَنَّهُ اللَّيْلَةَ بِكَلامٍ مِنْ تُقَى قَلْبٍ تَقِيٍّ، فَقَالَ لَهُ: خُذْ لِمَا جِئْنَاكَ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَمَّا وَلِيَ الْخِلافَةَ، دَعَا سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرَظِيَّ، وَرَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ، فَقَالَ لَهُمْ: إِنِّي قَدِ ابْتُلِيتُ بِهَذَا الْبَلاءِ فَأَشِيرُوا عَلَيَّ، فَعَدَّ الْخِلافَةَ بَلاءً وَعَدَدْتَهَا أَنْتَ وَأَصْحَابَكَ نِعْمَةً، فَقَالَ لَهُ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ مِنَ اللَّهِ فَصُمِ الدُّنْيَا وَلْيَكُنْ إِفْطَارُكَ مِنْهَا الْمَوْتَ، وَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ: إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فَلْيَكُنْ كَبِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِنْدَكَ أَبًا، وَأَوْسَطُهُمْ عِنْدَكَ أَخًا، وَأَصْغَرُهُمْ عِنْدَكَ وَلَدًا، فَوَقِّرْ أَبَاكَ وَأَكْرِمْ أَخَاكَ وَتَحَنَّنْ عَلَى وَلَدِكَ، وَقَالَ لَهُ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ: إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ غَدًا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فَأَحِبَّ لِلْمُسْلِمِينَ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ، وَاكْرَهْ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ، ثُمَّ مُتْ إِذَا شِئْتَ، وَإِنِّي

أَقُولُ لَكَ فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكَ أَشَدَّ الْخَوْفِ يَوْمًا تَزِلُ فِيهِ الأَقْدَامُ، فَهَلْ مَعَكَ رَحِمَكَ اللَّهُ مِثْلُ هَذَا؟ أَوْ مِنْ يُشِيرُ عَلَيْكَ بِمِثْلِ هَذَا ! فَبَكَى هَارُونُ بُكَاءً شَدِيدًا حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: ارْفُقْ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: يَا ابْنَ الرَّبِيعِ تَقْتُلُهُ أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ، وَأَرْفُقُ بِهِ أَنَا، ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ لَهُ: زِدْنِي رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَلَغَنِي أَنَّ عَامِلا لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ شُكِيَ إِلَيْهِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ: يَا أَخِي، أُذَكِّرُكَ طُولَ سَهرِ أَهْلِ النَّارِ مَعَ خُلُودِ الأَبَدِ، وَإِيَّاكَ أَنْ يَنْصَرِفَ بِكَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَيَكُونُ آخِرَ الْعَهْدِ وَانْقِطَاعَ الرَّجَاءِ، قَالَ: فَلَمَّا قَرَأَ الْكِتَابَ، طَوَى الْبِلادَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ لَهُ: مَا أَقْدَمَكَ؟ قَالَ: خَلَعْتَ قَلْبِي بِكِتَابِكَ لا أَعُودُ إِلَى وِلايَةٍ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ ﷻ قَالَ: فَبَكَى هَارُونُ بُكَاءً شَدِيدًا (١١٧٩٣)- [١٠٥/٨] ثُمَّ قَالَ لَهُ: زِدْنِي رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ الْعَبَّاسَ عَمَّ الْمُصْطَفَى ﷺ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمِّرْنِي عَلَى إِمَارَةٍ، قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " إِنَّ الإِمَارَةَ حَسْرَةٌ وَنَدَامَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا تَكُونَ أَمِيرًا فَافْعَلْ "، فَبَكَى هَارُونُ بُكَاءً شَدِيدًا، فَقَالَ لَهُ: زِدْنِي رَحِمَكَ اللَّهُ، قَالَ: يَا حَسَنَ الْوَجْهِ أَنْتَ الَّذِي يَسْأَلُكَ اللَّهُ ﷻ عَنْ هَذَا الْخَلْقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقِيَ هَذَا الْوَجْهَ مِنَ النَّارِ، فَإِيَّاكَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ وَفِي قَلْبِكَ غِشٌ لأَحَدٍ مِنْ رَعِيَّتِكَ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ أَصْبَحَ لَهُمْ غَاشًّا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ "، فَبَكَى هَارُونُ، وَقَالَ لَهُ: عَلَيْكَ دَيْنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ ! دَيْنٌ لِرَبِّي لَمْ يُحَاسِبْنِي عَلَيْهِ، فَالْوَيْلُ لِي إِنْ سَأَلَنِيَ، وَالْوَيْلُ لِي إِنْ نَاقَشَنِي، وَالْوَيْلُ لِي إِنْ لَمْ أُلْهَمْ حُجَّتِي، قَالَ: إِنَّمَا أَعْنِي مِنْ دَيْنِ الْعِبَادِ، قَالَ: إِنَّ رَبِّي لَمْ يَأْمُرْنِي بِهَذَا، إِنَّمَا أَمَرَنِي أَنْ أُصَدِّقَ وَعْدَهُ وَأُطِيعَ أَمْرَهُ، فَقَالَ جَلَّ وَعَزَّ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ ، فَقَالَ لَهُ: هَذِهِ أَلْفُ دِينَارٍ خُذْهَا فَأَنْفِقْهَا عَلَى عِيَالِكَ، وَتَقَوَّ بِهَا عَلَى عِبَادَتِكَ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ ! أَنَا أَدُلُّكَ عَلَى طَرِيقِ النَّجَاةِ، وَأَنْتَ تُكَافِئُنِي بِمِثْلِ هَذَا؟ سَلَّمَكَ اللَّهُ وَوَفَّقَكَ، ثُمَّ صَمَتَ فَلَمْ يُكَلِّمْنَا، فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَلَمَّا صِرْنَا عَلَى الْبَابِ، قَالَ هَارُونُ: إِذَا دَلَلْتَنِي عَلَى رَجُلٍ فَدُلَّنِي عَلَى مِثْلِ هَذَا، هَذَا سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ، فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ مِنْ نِسَائِهِ، فَقَالَتْ: يَا هَذَا قَدْ تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ ضِيقِ الْحَالِ، فَلَوْ قَبِلْتَ هَذَا الْمَالَ فَتَفَرَّجْنَا بِهِ؟ ! فَقَالَ لَهَا: مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ قَوْمٍ كَانَ لَهُمْ بعيرٌ يَأْكُلُونَ مِنْ كَسْبِهِ، فَلَمَّا كَبُرَ نَحَرُوهُ، فَأَكَلُوا لَحْمَهُ، فَلَمَّا سَمِعَ هَارُونُ هَذَا الْكَلامَ، قَالَ: نَدْخُلُ فَعَسَى أَنْ يَقْبَلَ الْمَالَ، فَلَمَّا عَلِمَ الْفُضَيْلُ خَرَجَ

فَجَلَسَ فِي السَّطْحِ عَلَى بَابِ الْغُرْفَةِ، فَجَاءَ هَارُونُ فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِهِ، فَجَعَلَ يُكَلِّمُهُ فَلا يُجِيبُهُ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ خَرَجَتْ جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ، فَقَالَتْ: يَا هَذَا قَدْ آذَيْتَ الشَّيْخَ مُنْذُ اللَّيْلَةِ، فَانْصَرِفْ رَحِمَكَ اللَّهُ فَانْصَرَفْنَا "

Fadl b. er-Rabî' bildiriyor: Müminlerin emiri (Hârun er-Reşîd) hac için geldiği zaman yanıma uğradı. Hızlı bir şekilde karşısına çıkıp: "Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin ben yanma gelirdim!" şeklinde onu karşıladığımda: "Vay sana! Bir konu kafamı meşgul etti, onu sormam için bana birini bul!" dedi. Ona: "Süfyân b. Uyeyne var!" karşılığını verdiğimde, bana: "O zaman yürü yanına gidelim!" dedi. Süfyân'ın evine gidip kapısını çaldık. İçerden: "Kim o?" diye seslenince: "Müminlerin emirinin karşısına çık!" dedim. Hemen dışarı çıktı ve: "Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin ben yanına gelirdim!" dedi. Müminlerin emiri de ona: "Bir konuyu sormak için geldik, sen onu hallet yeter!" dedi. Müminlerin emiri, Süfyân'la biraz konuştuktan sonra ona: "Borcun var mı?" diye sordu. Süfyân: "Var" deyince, müminlerin emiri yanındakine: "Ey Ebû Abbâs! Bunun borcunu öde!" emrini verdi.

Oradan ayrıldığımızda müminlerin emiri bana: "Bulduğun kişinin bize pek bir faydası olmadı. Bana başka birini bul!" dedi. "Abdurrezzâk b. Hemmâm var" karşılığını verdiğimde, bana: "O zaman yürü yanına gidelim!" dedi. Abdürrezzâk'ın evine gidip kapısını çaldık. Zaman geçmeden içerden: "Kim o?" diye seslenince: "Müminlerin emirinin karşısına çık!" dedim. Hemen dışarı çıktı ve: "Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin ben yanına gelirdim!" diyerek onu karşıladı. Müminlerin emiri de ona: "Bir konuyu sormak için geldik, sen onu hallet!" dedi. Abdürrezzâk'la da biraz konuştuktan sonra ona: "Borcun var mı?" diye sordu. Abdurrezzâk: "Var" deyince, müminlerin emiri yanındakine: "Ey Ebû Abbâs! Bunun borcunu öde!" emrini verdi.

Oradan ayrıldığımızda müminlerin emiri bana yine: "Bulduğun kişinin bize pek bir faydası olmadı. Bana başka birini bul!" dedi. "Fudayl b. İyâd var" karşılığını verdiğimde, bana: "O zaman yürü yanına gidelim!" dedi.

Fudayl'ın yanına gittiğimizde kendisi namaz kılıyor ve kıraatinde bir âyeti tekrar ediyordu. Müminlerin emiri bana: "Kapıyı çal!" deyince kapıyı çaldım. İçerden: "Kim o?" diye seslenince: "Müminlerin emirinin karşısına çık!" karşılığını verdim. Fudayl: "Benim müminlerin emiri ile ne işim olur ki!" deyince, ben de: "Sübhânallah! Senin ona itaat etmen gerekmiyor mu? Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Müminin kendini küçük düşürmemesi gerekir*» buyurduğu rivayet edilmiyor mu?" karşılığını verdim. Bunun üzerine inip kapıyı açtıktan sonra tekrar odasına çıktı. Lambayı da söndürüp odanın bir köşesine çekildi. Biz de içeri girip, el yordamıyla Fudayl'ın yanına gitmeye çalıştık. Ancak benim elimden önce halife Hârun'un eli Fudayl'a dokununca, Fudayl: "Ne kadar da narin bir elmiş! İnşallah yarın Allah'ın azabından da kurtulur!" dedi. Kendi kendime: "Sanırım bu gece Fudayl ona takvalı bir kalpten sözler sarf edecek!" diye düşündüm.

Müminlerin emiri: "Yanına bir konu için geldik, onu bize açıkla" deyip konuyu sordu. Fudayl şu karşılığı verdi: Ömer b. Abdilazîz halife olduğu zaman Sâlim b. Abdillah, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve Recâ b. Hayve'yi yanına çağırdı. Onlara: "Gördüğünüz gibi böylesi bir belaya (idareye) maruz kaldım. Bana yol gösterin!" dedi. Ömer b. Abdilazîz bu işi bir musibet olarak görüyordu; oysa sen ve arkadaşların bunu nimet olarak görüyorsunuz. Ömer'in bu sorusu üzerine Sâlim b. Abdillah ona şöyle dedi: "Allah'ın azabından kurtulmayı istiyorsan, dünyaya karşı oruçlu ol (yüz verme) ve iftarın da ölümün olsun." Muhammed b. Ka'b ise şöyle dedi: "Allah'ın azabından kurtulmayı istiyorsan, müminlerden büyükleri baban gibi, yaşıtlarını kardeş gibi, küçüklerini de çocukların gibi gör. Babana saygılı, kardeşine cömert, çocuğuna da şefkatli ol." Recâ b. Hayve ise şöyle dedi: "Allah'ın azabından kurtulmayı istiyorsan, kendin için istediğin şeyleri diğer müslümanlar için de iste. Kendin için hoş görmediğin şeyleri diğer müslümanlar için de hoş görme. Bunu yapabilirsen artık dilersen öl!"

Fudayl sonra Hârun'a şöyle dedi: "Ben de sana derim ki: Ayakların kaydırılacağı o günde senin adına çok korkuyorum. Allah sana merhamet etsin; ama Ömer b. Abdilazîz'de bulunan böylesi özellikler sende de var mı?

Veya o arkadaşları gibi sana yol gösterecek birileri var mı?" Bunun üzerine Hârun öyle bir ağladı ki kendinden geçti. Fudayl'a: "Müminlerin emirine acı ve daha hafif şeyler söyle!" dediğimde: "Ey Rabî'nin oğlu! Sen ve arkadaşların onu öldürüyorken acımayı benden mi bekliyorsun!" karşılığını verdi. Hârun ona: "Allah sana merhamet etsin! Daha anlat" deyince, Fudayl şöyle devam etti: "Ey müminlerin emiri! Bana ulaştığına göre bir valisi Ömer b. Abdilazîz'e mektup yazıp görevden yana şikâyetlerde bulununca, Ömer cevaben ona şöyle yazmıştır: "Kardeşim! Cehennem ahalisinin sonsuza dek ve dinlenmeden azap çekeceklerini sana hatırlatırım! Allah'ın senden yüz çevirmesine karşı da seni şiddetle uyarıyorum! Zira öylesi bir durumda artık bir daha yüzüne bakmaz ve ondan herhangi bir beklentin de kalmaz!" Vali, Ömer'in bu mektubunu okuyunca, görevini bırakıp soluğunu Ömer b. Abdilazîz'in yanında aldı. Ömer ona: "Neden geldin?" diye sorunca, vali: "Mektubun kalbimi yerinden oynattı! Vallahi artık ölene kadar bir daha valilik yapmam!" dedi. Bunun duyan Hârûn yine çok ağladı ve: "Allah sana merhamet etsin! Daha anlat" dedi. Fudayl şöyle devam etti: "Ey müminlerin emiri! Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) amcası Abbâs, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Beni bir yere vali olarak tayin et!" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ise şöyle karşılık verdi: *"Kıyamet gününde yöneticilik, kişi için hem pişmanlığa, hem de üzüntüye neden olacaktır. Onun için elinden geldiği kadar yöneticilik işine bulaşmamaya bak!"*

Hârûn yine çok ağladı ve: "Allah sana merhamet etsin! Daha anlat" dedi. Fudayl şöyle devam etti: "Ey güzel yüzlü insan! Kıyamet gününde Allah bu insanlardan dolayı hesabı senden soracak. Onun için bu güzel yüzünü ateşten korumaya çalış. Sakın kalbinde, yönetimin altındaki insanlara karşı bir aldatma düşüncesi varken sabahlama ve geceleme! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Kim halkını aldatmış bir şekilde sabahı ederse Cennetin kokusunu dahi alamaz»* buyurmuştur."

Sonra Hârun ona: "Borcun var mı?" diye sorunca, Fudayl: "Var! Rabbime borcum var ve bu borcunu henüz istemiş değil. Ama yazık bana,

eğer bu borcu benden isterse! Yazık bana bu borcun hesabını benden sorarsa! Yazık bana bu konuda geçerli bir mazeretim olmayacaksa!" karşılığını verdi. Hârun: "Ben insanlar arasında olan normal borcu kastediyorum!" deyince de Fudayl şöyle karşılık verdi: "Rabbim bana bunu emretmiş değil. Benden istediği, buyruklarını tasdik edip kendisine itaat etmemdir. Zira şöyle buyurmuştur: **"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."**[1]

Hârun ona: "O zaman şu bin dinarı al! Çoluk çocuğun için harcar, ibadetin için kullanırsın!" deyince, Fudayl: "Sübhânallah! Ben sana kurtuluşun yolunu gösteriyorum; sen ise bana öylesi bir ödülle karşılık veriyorsun! Allah sana selamet versin ve muvaffak kılsın!" dedi. Sonra sustu ve bizimle konuşmadı. Biz de yanından çıktık. Kapıya vardığımızda Hârun bana: "Şayet bana birilerini tavsiye edeceksen işte böylesi kişileri tavsiye et! Zira bu adam, müslümanların efendisidir!" dedi. Biz kapıda bu haldeyken Fudayl'ın yanına hanımlarından biri girdi ve: "Be adam! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görüyorsun. Bu parayı kabul etseydin ya, biraz rahatlardık!" dedi. Fudayl ise kadına şöyle karşılık verdi: "Bir topluluğun devesi vardı. Devenin getirdiği kazancı yerlerdi. Ancak deve yaşlanınca kesip etini yediler. Seninle durumumuz da buna benziyor!" Hârun bu konuşmayı işitince bana: "Geri içeri girelim! Belki bu parayı kabul eder" dedi. Ancak Fudayl bunu öğrenince dama çıktı ve odanın kapısının üzerinde oturdu. Hârun da gelip yanında oturdu. Hârun onunla konuşuyor, ancak Fudayl cevap vermiyordu. Onlar böyle konuşurlarken siyahi bir cariye çıktı ve: "Geceden beri şu ihtiyara sıkıntı veriyorsun. Allah sana merhamet etsin, git artık!" dedi. Cariyenin bu sözü üzerine oradan ayrıldık.

(١١٧٩٤)- [١٠٥/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ النَّصْرِ الأَزْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الصَّمَدِ بْنَ يَزِيدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِنِّي لأَسْتَحِي مِنَ اللَّهِ أَنْ أَشْبَعَ، حَتَّى أَرَى الْعَدْلَ قَدْ بُسِطَ وَأَرَى الْحَقَّ قَدْ قَامَ "

---

[1] Zâriyât Sur. 56-58

Fudayl b. İyâd der ki: "Vallahi, adaletin her tarafa yayıldığını ve hakkın galip geldiğini görmeden Allah'tan utanırım ve doyasıya yiyemem."

(١١٧٩٥)- [١٠٥/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " مِنْ عَلامَةِ الْبَلاءِ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ صَاحِبَ بِدْعَةٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Belânın alâmetlerinden biri de, kişinin bidat sahibi olmasıdır."

(١١٧٩٦)- [١٠٨/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا أَبُو الطَّيِّبِ الصَّفَّارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ فُضَيْلُ لِعَلِيٍّ ابْنِهِ: " لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّكَ فِي شَيْءٍ ! الْجُعَلُ أَطْوَعُ لِلَّهِ مِنْكَ "

Fudayl b. İyâd, oğlu Ali'ye: "Sen kendini bir şey zannediyorsun; ancak bokböcekleri bile Allah'a senden daha çok itaat ediyor" demiştir.

(١١٧٩٧)- [١٠٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدِ الْجَنَدِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: رَأَى فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ رَجُلا يَضْحَكُ، فَقَالَ: " أَلا أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا حَسَنًا "، قَالَ: بَلَى، قَالَ: " لا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ "

Fudayl b. İyâd gülen bir adam görünce ona: "Sana güzel bir şey söyleyeyim mi?" dedi. Adam: "Söyle" deyince de Fudayl adama şu âyeti okudu: **"Şımarıp sevinme! Bil ki Allah şımararak sevince kapılanları sevmez."**[1]

(١١٧٩٨)- [١٠٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْمُفَضَّلُ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّبَرِيُّ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ: " مَا تَزَيَّنَ النَّاسُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الصِّدْقِ، وَاللَّهُ ﷻ يَسْأَلُ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ، مِنْهُمْ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ، كَيْفَ بِالْكَذَّابِينَ الْمَسَاكِينَ، ثُمَّ بَكَى، وَقَالَ: أَتَدْرُونَ فِي أَيِّ يَوْمٍ يَسْأَلُ اللَّهُ ﷻ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ؟ ! يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ فِيهِ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ آدَمَ فَمَنْ دُونَهُ، ثُمَّ قَالَ: وَكَمْ مِنْ قَبِيحٍ تَكْشِفُهُ الْقِيَامَةُ غَدًا"

---

[1] Kasas Sur. 76

Fudayl b. İyâd der ki: "İnsanlar doğruluktan daha güzel bir şeyle güzelleşemezler. Vallahi İsa b. Meryem de dâhil olmak üzere doğru olanlar bu doğruluklarından dolayı hesaba çekileceklerdir. Artık yalancı ve zavallı olanlara ne demeli?" Ravi der ki: Ardından Fudayl ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Allah, İsa b. Meryem'i nasıl bir günde böylesi bir hesaba çekecek biliyor musunuz? Hz. Âdem'den bu yana geçmiş ve gelecek tüm insanları bir araya topladığı bir günde hesaba çekecektir. O günde kaç kötü kişinin durumu ortaya serilecektir?"

(١١٧٩٩)- [٨/١٠٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا الْمُفَضَّلُ، ثنا إِسْحَاقُ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ: " طُوبَى لِمَنِ اسْتَوْحَشَ مِنَ النَّاسِ وَكَانَ اللَّهُ أَنِيسَهُ، وَبَكَى عَلَى خَطِيئَتِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "İnsanlardan uzak duran, Allah'ı kendine yaren edinen ve günahlarından dolayı ağlayan kişiye ne mutlu!"

(١١٨٠٠)- [٨/١٠٨] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " إِنَّمَا جُعِلَتِ الْعِلَلُ لِيُؤَدَّبَ بِهَا الْعِبَادُ، لَيْسَ كُلُّ مَنْ مَرِضَ مَاتَ "

Fudayl der ki: "Hastalıklar kulların terbiye edilmesi için gönderilmiştir. Her hastalanan ölmez."

(١١٨٠١)- [٨/١٠٨] وَقَالَ رَجُلٌ لِفُضَيْلٍ: إِنَّ فُلانًا يَغْتَابُنِي، قَالَ " قَدْ جَلَبَ الْخَيْرَ جَلْبًا "

Bir adam Fudayl'a: "Falan gıybetimi yapıyor" deyince, Fudayl: "(Sahip olduğu) hayırları sana göndermiş" karşılığım verdi.

(١١٨٠٢)- [٨/١٠٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنُ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا يَسْتَحْيُونَ مِنَ اللَّهِ سَوَّادَ اللَّيْلِ مِنْ طُولِ الْهَجْعَةِ، إِنَّمَا هُوَ عَلَى الْجَنْبِ، فَإِذَا تَحَرَّكَ، قَالَ: لَيْسَ هَذَا لَكِ قُومِي خُذِي حَظَّكَ مِنَ الآخِرَةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Öyle topluluklara yetiştim ki geceleri sırtüstü yatmaktan Allah'tan utanırlar, bundan dolayı yan taraflarına uzanırlardı. Buna rağmen bir ara hareket edip uyandıklarında: «Artık uyku senin hakkın değildir. Kalk ve âhiretten (ibadetten) olan nasibini al» derlerdi."

(١١٨٠٣)- [١٠٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: قِيلَ لِإِبْرَاهِيمَ: إِنَّكَ لَتُطِيلُ الْفِكْرَةَ، قَالَ: " الْفِكْرَةُ مُخُّ الْعَمَلِ "

Fudayl b. İyâd der ki: İbrâhîm'e: "Uzun süre düşünüyorsun" denilince: "Düşünmek amelin beynidir" karşılığını verdi.

(١١٨٠٤)- [١٠٨/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: قَالَ الْحَسَنُ: " الْفِكْرَةُ مِرْآةٌ تُرِيكَ حَسَنَاتِكَ وَسَيِّئَاتِكَ "

Fudayl b. İyâd der ki: Hasan(-ı Basrî): "Düşünmek, sana sevaplarını ve günahlarını gösteren bir aynadır" demiştir.

(١١٨٠٥)- [١٠٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا أَبَا الْفَضْلِ الْخَزَّازَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، يَقُولُ: " أَصْلَحُ مَا أَكُونُ أَفْقَرُ مَا أَكُونُ، وَإِنِّي لأَعْصِي اللَّهَ فَأَعْرِفُ ذَلِكَ فِي خُلُقِ حِمَارِي وَخَادِمِي "

Fudayl b. İyâd der ki: "En iyi olduğum zamanlar, en yoksul olduğum zamanlardır. Allah'a karşı bir günah işlediğim zaman ise merkebimin bile bana karşı huyunun değiştiğini fark ederim."

(١١٨٠٦)- [١٠٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْهَبَّارِيَّ، يَقُولُ: اعْتَلَّ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ فَاحْتَبَسَ عَلَيْهِ الْبَوْلُ، فَقَالَ: " بِحُبِّي إِيَّاكَ لَمَا أَطْلَقْتَهُ "، قَالَ: فَبَالَ

Abdullah b. Muhammed el-Hebbârî bildiriyor: Fudayl b. İyâd'ın bir rahatsızlığından dolayı idrarı tutuldu. "Rabbim! Sana olan sevgim aşkına idrarımı bırakmanı diliyorum!" diye dua edince, sonrasında idrarını yapmaya başladı.

(١١٨٠٧)- [١٠٩/٨] حَدَّثَنِي أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: " ارْحَمْنِي بِحُبِّي إِيَّاكَ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْكَ "

Fudayl b. İyâd, ölümüne sebep olan hastalığı sırasında: “Allahım! Sana olan sevgim aşkına bana merhamet et! Zira seni her şeyden çok sevdim” dedi.

(١١٨٠٨)- [١٠٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يَشْتَكِي، يَقُولُ: " مَسَّنِي الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ "

Fudayl b. İyâd hastayken: “Başıma hastalık geldi; sen merhametlilerin en merhametlisisin” dedi.

(١١٨٠٩)- [١٠٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، كَثِيرًا يَقُولُ: " ارْحَمْنِي فَإِنَّكَ بِي عَالِمٌ، وَلا تُعَذِّبْنِي فَإِنَّكَ عَلَيَّ قَادِرٌ "

Fudayl b. İyâd çokça şöyle derdi: “Bana merhamet et, Sen beni biliyorsun. Bana azab etme, Sen bana kadirsin.”

(١١٨١٠)- [١٠٩/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ زَهِّدْنَا فِي الدُّنْيَا فَإِنَّهُ صَلاحُ قُلُوبِنَا وَأَعْمَالِنَا، وَجَمِيعِ طَلَبَاتِنَا، وَنَجَاحِ حَاجَاتِنَا "

Fudayl b. İyâd der ki: “Allahım! Bizi dünyada zahid kıl. Zira kalplerimiz ile amellerimizin ıslahı, isteklerimizin ve ihtiyaçlarımızın karşılanıp giderilmesi buna bağlıdır.”

(١١٨١١)- [١٠٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " الذَّاكِرُ سَالِمٌ مِنَ الإِثْمِ مَا دَامَ يَذْكُرُ اللَّهَ، غَانِمٌ مِنَ الأَجْرِ "

Fudayl b. İyâd der ki: “Allah’ı zikreden Allah’ı zikrettiği müddetçe günahlardan kurtulmuş olur ve sevap kazanmaya devam eder.”

(١١٨١٢)- [١٠٩/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " مَنِ اسْتَوْحَشَ مِنَ الوَحْدَةِ وَاسْتَأْنَسَ بِالنَّاسِ لَمْ يَسْلَمْ مِنَ الرِّيَاءِ "

Fudayl b. İyâd der ki: “Yalnızlıktan uzak durup da devamlı olarak insanların içinde kalmak isteyen kişi, riyakârlığa bulaşmaktan kendini kurtaramaz.”

(١١٨١٣)- [١٠٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ: يُرِيدُ بِذَلِكَ الْحُجَّةِ أَنَّ " مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانَتِ الدُّنْيَا مُقْبِلَةً عَلَيْهِمْ وَهُمْ يَفِرُّونَ مِنْهَا وَلَهُمْ مِنَ الْقَدَمِ مَا لَهُمْ، وَهِيَ الْيَوْمُ عِنْدَكُمْ مُدْبِرَةٌ وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ خَلْفَهَا وَلَكُمْ مِنَ الأَحْدَاثِ مَالَكُمْ، وَأَيُّ حَسْرَةٍ عَلَى امْرِئٍ أَكْبَرُ مِنْ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ ﷻ عِلْمًا فَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ، فَسَمِعَهُ مِنْهُ غَيْرُهُ فَعَمِلَ بِهِ، فَيَرَى مَنْفَعَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِغَيْرِهِ "

Fudayl b. İyâd hüccet olması maksadıyla şöyle dedi: Dünya sizden öncekilere yönelirken İslam için yaptıkları ortadayken onlar dünyadan kaçarlardı. Bugün ise dünya sizden kaçarken siz peşinden koşuyorsunuz. Sizin yaptıklarınız da ortadadır. Hangi pişmanlık kişi için Allah'ın kendisine ilim vermesine rağmen, başkasının ise ondan bu ilmi duyup amel ederken kendisinin amel etmemesinden ve kıyamet günü bu ilmin başkasına fayda verdiğini görmesinden daha büyüktür?

(١١٨١٤)- [١٠٩/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " لَنْ يَعْمَلَ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْثِرَ دِينَهُ عَلَى شَهْوَتِهِ، وَلَنْ يَهْلِكَ حَتَّى يُؤْثِرَ شَهْوَتَهُ عَلَى دِينِهِ "

Fudayl der ki: "Kul, dinini şehvetine tercih etmedikçe hiç bir amelde bulunmaz. Yine şehvetini dinine tercih etmedikçe de helak olmaz."

(١١٨١٥)- [١٠٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِسْمَاعِيلُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ، قَالَ: " أَمْرَانِ لَوْ لَمْ نُعَذَّبْ إِلا بِهِمَا لَكُنَّا مُسْتَحِقِينَ بِهِمَا لِعَذَابِ اللَّهِ، أَحَدُنَا يُزَادُ الشَّيْءَ مِنَ الدُّنْيَا فَيَفْرَحُ بِهَا فَرَحًا مَا عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُ فَرِحَ بِشَيْءٍ زَادَهُ قَطُّ فِي دِينِهِ، وَيُنْقَصُ الشَّيْءُ مِنَ الدُّنْيَا فَيَحْزَنُ عَلَيْهِ حُزْنًا مَا عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُ حَزَنَ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ نَقَصَهُ فِي دِينِهِ "

Muhammed b. Sûka der ki: Sadece şu iki şey sebebiyle azaba uğrayacak olsak bile Allah'ın azabına müstahak oluruz: Bizden biri dünyalık bir şey için o kadar sevinir ki; Allah bu kişinin dininden dolayı böyle bir sevinç yaşadığını görmemiştir. Yine kişi dünyasından bir şey eksilince öyle üzülür ki, Allah, dininden eksilen bir şey için böyle üzüldüğünü görmemiştir.

(١١٨١٦)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا الْفَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " لا حَجَّ وَلا جِهَادَ وَلا رِبَاطَ أَشَدُّ مِنْ حَبْسِ اللِّسَانِ، لَوْ أَصْبَحْتَ يَهُمُّكَ لِسَانُكَ أَصْبَحْتَ فِي غَمٍّ شَدِيدٍ، وَسِجْنُ اللِّسَانِ سِجْنُ الْمُؤْمِنِ، وَلَيْسَ أَحَدٌ أَشَدُّ غَمًّا مِمَّنْ سَجَنَ لِسَانَهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Ne hac, ne cihad, ne de sınır bölgesindeki nöbet, dile sahip olmak kadar çetin değildir. Şayet dilinden sadır olacakları önemsiyorsan çetin bir sıkıntıyla da baş başasın demektir. Dilin (ağızda) hapsi, müminin hapsi gibidir. Hiç kimse dilini hapseden kişi kadar sıkıntılı olamaz."

(١١٨١٧)- [٨/١١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " تَكَلَّمْتُ فِيمَا لا يَعْنِيكَ فَشَغَلَكَ عَمَّا يَعْنِيكَ، وَلَوْ شَغَلَكَ مَا يَعْنِيكَ تَرَكْتَ مَا لا يَعْنِيكَ "

Fudayl der ki: "Seni ilgilendirmeyen bir konuda konuşman, seni ilgilendiren konulardan uzak durmana sebep olur. Sen, seni ilgilendiren şeylerle meşgul olursan seni ilgilendirmeyen şeylerden uzak durursun."

(١١٨١٨)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا دَاوُدُ بْنُ مِهْرَانَ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، قَالَ: " فِي الإِنْجِيلِ مَكْتُوبٌ: ابْنُ آدَمَ، أَطِعْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ وَلا تُعَلِّمَنِي بِمَا يُصْلِحُكَ "

Fudayl b. İyâd'ın bildirdiğine göre bir adam: İncil'de şöyle yazılıdır: "Ey Âdemoğlu! Sana emrettiğim şeyde bana itaat et ve seni ıslah edecek şeyi bana öğretme" dedi.

(١١٨١٩)- [٨/١١٠] قَالَ الفُضَيْلُ: " وَكَانَ الرَّجُلُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لا يُفْتِي وَلا يُحَدِّثُ حَتَّى يَتَعَبَّدَ سَبْعِينَ سَنَةً "

Fudayl b. İyâd der ki: "İsrail oğullarından olan kişi, yetmiş yıl susmadan ve ibadet etmeden fetva vermezdi."

(١١٨٢٠)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قَطَنٍ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " إِنَّمَا يَهَابُكَ الْخَلْقُ عَلَى قَدْرِ هَيْبَتِكَ لِلَّهِ"

Fudayl b. İyâd der ki: "Senin Allah'tan korktuğun kadar, insanlar da sana saygı duyar."

(١١٨٢١)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ تكلى مَعَ تكلى "

Fudayl b. İyâd der ki: "Hiçbir zaman iki korkağı beraber yan yana görmedim."

(١١٨٢٢)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زُنْبُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " رَهْبَةُ الْعَبْدِ مِنَ اللَّهِ ﷻ عَلَى قَدْرِ عِلْمِهِ، وَرَهْبَتُهُ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى قَدْرِ رَغْبَتِهِ فِي الآخِرَةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kulun Allah'tan korkması ilmi kadardır. Dünyadan sakınması da âhirete olan rağbeti kadardır."

(١١٨٢٣)- [٨/١١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ.ح وثنا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " الْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا مَغْمُومٌ يتَزَوَّدُ لِيَوْمِ مَعَادِهِ، قَلِيلُ فَرَحُهُ "، ثُمَّ بَكَى

Fudayl b. İyâd der ki: "Mümin, dünyada âhiret günü için azık hazırlar ve hep gamlı olup az sevinir." Fudayl bunu dedikten sonra ağladı.

(١١٨٢٤)- [٨/١١١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْجُعْفِيُّ، قَالَ: قَالَ بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَابِدُ: قَالَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " أَنْتَ لا تَرَى خَائِفًا كَيْفَ تَخَافُ "

Fudayl b. İyâd: "Sen korkanı görmemişsin ki, nasıl korkacaksın" demiştir.

(١١٨٢٥)- [٨/١١١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زُنْبُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " أَعْلَمُ النَّاسِ بِاللَّهِ أَخْوَفُهُمْ لَهُ "

Fudayl b. İyâd: "Allah'ı en iyi bilen, ondan en çok korkandır" demiştir.

(١١٨٢٦)- [١١١/٨] قَالَ مُحَمَّدٌ: سَمِعْتُ رَجُلا، يَقُولُ: رَأَيْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ لَهُ: أَوْصِنِي، فَقَالَ: " عَلَيْكَ بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ فَإِنِّي لَمْ أَرْ شَيْئًا قَطُّ مِثْلَهَا "

Bir adam şöyle dedi: Fudayl b. İyâd'ı rüyamda görünce: "Bana tavsiyede bulun" dedim. Fudayl: "Farzları eda etmeye bak. Kesinlikle onlar gibisini görmedim" karşılığını verdi.

(١١٨٢٧)- [١١١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَكِيمِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَيَّانَ الْمِصْرِيُّ، قَالَ: قِيلَ لِلْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ: يَا أَبَا عَلِيٍّ مَا بَالُ الْمَيِّتِ يُنْزَعُ نَفْسُهُ وَهُوَ سَاكِتٌ، وَابْنُ آدَمَ يَضْطَرِبُ مِنَ الْقَرْصَةِ؟ قَالَ: " إِنَّ الْمَلائِكَةَ تُوَثِّقُهُ "، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لا يُفَرِّطُونَ﴾

Abdurrahman b. Hayyân el-Mısrî bildiriyor: Fudayl b. İyâd'a: "Ey Ebû Ali! İnsan, ufak bir ısırıkta dahi telaşa düşerken neden sessiz sedasız bir şekilde canını teslim eder?" diye sorulunca Fudayl: "Çünkü melekler onun bundan alıkoyarlar" dedi ve şu âyeti okudu: **"Nihayet birinize ölüm geldi mi elçilerimiz (görevli melekler) onun canını alırlar."**[1]

(١١٨٢٨)- [١١١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الأَشْعَثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ: ﴿وَلا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ ، قَالَ: " لا تَغْفُلُوا عَنْ أَنْفُسِكُمْ، فَإِنَّ مَنْ غَفَلَ عَنْ نَفْسِهِ فَقَدْ قَتَلَهَا "

Fudayl b. İyâd, **"Sakın kendinizi öldürmeyin (mahvetmeyin). Allah size pek merhametlidir"**[2] âyetini şu şekilde açıklamıştır: "Nefislerinizden gafil olmayın. Nefsinden gafil olan onu öldürmüş olur."

(١١٨٢٩)- [١١١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا دَاوُدُ بْنُ حَمَّادِ بْنِ فُرَافِصَةَ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ

---

[1] En'âm Sur. 61

[2] Nisa Sur. 29

عِيَاضٍ، يَقُولُ: " تَزَيَّنْتَ لِلنَّاسِ وَتَصَنَّعْتَ لَهُمْ وَتَهَيَّأْتَ، وَلَمْ تَزَلْ تُرَائِي حَتَّى عَرَفُوكَ، فَقَالُوا: هُوَ رَجُلٌ صَالِحٌ فَأَكْرَمُوكَ، وَقَضُوا لَكَ الْحَوَائِجَ، وَوَسَّعُوا لَكَ فِي الْمَجْلِسِ وَعَظَّمُوكَ، خَيْبَةٌ لَكَ مَا أَسْوَأَ حَالَكَ إِنْ كَانَ هَذَا شَأْنَكَ "

Fudayl b. İyâd der ki: Kendini güzel göstermeye çalışıp riyakârlık yaptın ki, insanlar seni güzel halinle bilip: "Bu adam salih biridir" dediler ve sana ikramda bulunup ihtiyacını giderdiler, meclislerinde yer açtılar ve sana saygı gösterdiler. Eğer sen böyle biriysen ne kadar kötü bir durumdasın demektir!

(١١٨٣٠)- [٨/١١١] قَالَ: وَسَمِعْتُ فُضَيْلا، يَقُولُ ذَاتَ لَيْلَةٍ وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ مُحَمَّدٍ وَيَبْكِي وَيُرَدِّدُ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾ ، يَقُولُ: "ف وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾ ، وَيُرَدِّدُ: وَتَبْلُوَ أَخْبَارَنَا ! إِنْ بَلَوْتَ أَخْبَارَنَا فَضَحْتَنَا وَهَتَكْتَ أَسْتَارَنَا، إِنَّكَ إِنْ بَلَوْتَ أَخْبَارَنَا أَهْلَكْتَنَا وَعَذَّبْتَنَا "، وَيَبْكِي

Fudayl b. İyâd bir gece Muhammed Sûresini okurken, ağlayarak şu âyeti tekrar tekrar okudu: **"And olsun ki sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberlerinizi açıklayana kadar deneyeceğiz.[1]"**. Sonra: "Haberlerimizi mi deneyeceksin! Eğer haberlerimizi denersen bizi rezil eder ve gizlilerimizi ortaya çıkarırsın. Eğer haberlerimizi denersen bizi helak edip azab edersin" deyip ağladı.

(١١٨٣١)- [٨/١١١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ حَمْزَةَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " الْعِلْمُ دَوَاءُ الدِّينِ، وَالْمَالُ دَاءُ الدِّينِ، فَإِذَا جَرَّ الْعَالِمُ الدَّاءَ إِلَى نَفْسِهِ كَيْفَ يُصْلِحُ غَيْرَهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "İlim, dinin devasıdır ve mal, dinin hastalığıdır. Âlim, hastalığı kendine çekerse, başkası nasıl ıslah olu?"

(١١٨٣٢)- [٨/١١٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ مَرْدَوَيْهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " إِنَّمَا سُمِّيَ الصَّدِيقُ لِتَصَدُّقِهِ، وَإِنَّمَا سُمِّيَ الرَّفِيقُ لِتَرَفُّقِهِ، لَيْسَ فِي السَّفَرِ وَحْدَهُ، بَلْ فِي السَّفَرِ

---

[1] Muhammed Sur. 31

وَالْحَضَرِ "، قُلْنَا: يَا أَبَا عَلِيٍّ فَسِّرْ لَنَا هَذَا، قَالَ: " أَمَا الصِّدِّيقُ فَإِذَا رَأَيْتَ مِنْهُ أَمْرًا تَكْرَهُهُ فَعَظْهُ وَلا تَدَعْهُ يَتَهَوَّرُ، وَأَمَّا الرَّفِيقُ فَإِنْ كُنْتَ أَعْقَلَ مِنْهُ فَارْفِقْهُ بِعَقْلِكَ، وَإِنْ كُنْتَ أَحْلَمَ مِنْهُ فَارْفِقْهُ بِحِلْمِكَ، وَإِنْ كُنْتَ أَعْلَمَ مِنْهُ فَارْفِقْهُ بِعِلْمِكَ وَإِنْ كُنْتَ أَغْنَى مِنْهُ فَارْفِقْهُ بِمَالِكَ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Dosta sadîk (=dost) denmesinin sebebi, tasaddukundan dolayıdır. Yoldaşa refîk (yoldaş) denmesinin sebebi, sadece yolculukta değil, mukimken de yoldaşlık etmesindendir." Fudayl'a: "Ey Ebû Ali! Bunu bize açıkla" dediğimizde şöyle karşılık verdi: "Dostta sevmediğin bir şey görürsen, ona nasihat et ve yanlışıyla baş başa bırakma. Yoldaş ise, ondan daha akıllıysan, aklınla ona yoldaşlık yap. Ondan daha yumuşak huyluysan, hilminle ona yoldaşlık yap. Ondan daha âlimsen ilminle ona yoldaşlık yap. Ondan daha zenginsen ona malınla yoldaşlık yap."

(١١٨٣٣)- [١١٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " إِذَا أَتَاكَ رَجُلٌ يَشْكُو إِلَيْكَ رَجُلا، فَقُلْ: يَا أَخِي، اعْفُ عَنْهُ فَإِنَّ الْعَفْوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى، فَإِنْ قَالَ: لا يَحْتَمِلُ قَلْبِي الْعَفْوَ وَلَكِنْ أَنْتَصِرُ كَمَا أَمَرَنِي اللَّهُ ﷻ قُلْ: فَإِنْ كُنْتَ تُحْسِنُ تَنْتَصِرُ مِثْلا بِمِثْلٍ وَإِلا فَارْجِعْ إِلَى بَابِ الْعَفْوِ، فَإِنَّ بَابَ الْعَفْوِ أَوْسَعُ، فَإِنَّهُ مَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ، وَصَاحِبُ الْعَفْوِ يَنَامُ اللَّيْلَ عَلَى فِرَاشِهِ، وَصَاحِبُ الانْتِصَارِ يُقَلِّبُ الأُمُورَ "

Abdussamed bildiriyor: Fudayl b. İyâd'ın şöyle dediğini işittim: "Biri başka birini şikayet etmek üzere sana geldiği zaman ona: "Kardeşim! Onu affet, zira affetmek takvaya daha yakındır" de. Sana: "İçimden onu affetmek gelmiyor. Allah'ın da uygun gördüğü şekilde ondan hakkımı almak istiyorum" karşılığını verirse, sen de şöyle de: "Şayet aynısıyla karşılık verebileceksen ver, ama aynısıyla karşılık veremeyeceksen af kapısına başvur; zira bu kapı daha geniştir. Affeden ve barışan kişinin mükâfatını Allah verecektir. Affeden kişi yatağında rahat bir şekilde uyur, ama affetmeyip kısas yapan kişi (bu davranışı ile) işleri tersine çevirebilir."

(١١٨٣٤)- [١١٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: " صَبْرٌ قَلِيلٌ وَنُعَيْمٌ طَوِيلٌ، وَعَجَلَةٌ قَلِيلَةٌ، وَنَدَامَةٌ طَوِيلَةٌ، رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَخْمَدَ ذِكْرَهُ، وَبَكَى عَلَى خَطِيئَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَهِنَ بِعَمَلِهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Az sabır, çok nimet, az acele uzun süre pişmanlık demektir. Allah, onu sessizce zikreden ve ameline karşılık rehin alınmadan önce günahlarına ağlayan kula merhamet etsin."

(١١٨٣٥)- [١١٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ فَارِسٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا مَلِيحُ بْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: سَمِعْتُهُمْ، يَقُولُونَ: خَرَجْنَا مِنْ مَكَّةَ فِي طَلَبِ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ إِلَى رَأْسِ الْجَبَلِ، فَقَرَأْنَا الْقُرْآنَ فَإِذَا هُوَ قَدْ خَرَجَ عَلَيْنَا مِنْ شِعْبٍ لَمْ نَرَهُ، فَقَالَ لَنَا: " أَخْرَجْتُمُونِي مِنْ مَنْزِلِي وَمَنَعْتُمُونِي الصَّلاةَ وَالطَّوَافَ، أَمَا إِنَّكُمْ لَوْ أَطَعْتُمُ اللَّهَ ثُمَّ شِئْتُمْ أَنْ تَزُولَ الْجِبَالُ مَعَكُمْ زَالَتْ "، ثُمَّ دَقَّ الْجَبَلَ بِيَدِهِ، فَرَأَيْنَا الْجِبَالَ، أَوِ الْجَبَلَ اهْتَزَّتْ وَتَحَرَّكَتْ

Melîh b. Vekî der ki: Fudayl b. İyâd'ı bulmak için Mekke'den dağın başına çıktık. Kur'ân okuduğumuzda, görmediğimiz bir yönden yanımıza çıktı ve: "Beni yerimden çıkardınız ve tavaf namazını kılmama engel oldunuz. Bilin ki; eğer Allah'a itaat etseydiniz ve sonra şu dağların yok olmasını isteseydiniz. Yok olurlardı." Sonra eliyle dağa vurunca dağların – veya dağın- sarsılıp hareket ettiğini gördük.

(١١٨٣٦)- [١١٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الرَّازِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبَّادٍ ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَذَّاءُ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " حَيْثُ مَا كُنْتَ فَكُنْ ذَنَبًا وَلا تَكُنْ رَأْسًا، فَإِنَّ الرَّأْسَ تُهْلَكُ وَالذَّنَبُ يَنْجُو "

Fudayl b. İyâd der ki: "Her nerede bulunursan bulun kuyruk (en sonda) olmaya çalış. Zira baş, helak olur, ancak kuyruk kurtulur."

(١١٨٣٧)- [١١٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا عَامِرُ بْنُ عَامِرٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَابِدُ، قَالَ: قَالَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ لِرَجُلٍ: " كَمْ أَتَتْ عَلَيْكَ؟ " قَالَ: سِتُّونَ سَنَةً، قَالَ: " فَأَنْتَ مُنْذُ سِتِّينَ سَنَةً تَسِيرُ إِلَى رَبِّكَ تُوشِكُ أَنْ تَبْلُغَ "، فَقَالَ

الرَّجُلُ: يَا أَبَا عَلِيٍّ، ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ ، قَالَ لَهُ الْفُضَيْلُ: " تَعْلَمُ مَا تَقُولُ؟ " قَالَ الرَّجُلُ: قُلْتُ: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ ، قَالَ الْفُضَيْلُ: " تَعْلَمُ مَا تَفْسِيرُهُ؟ " قَالَ الرَّجُلُ: فَسِّرْهُ لَنَا يَا أَبَا عَلِيٍّ، قَالَ: " قَوْلُكَ إِنَّا لِلَّهِ، تَقُولُ: أَنَا لِلَّهِ عَبْدٌ، وَأَنَا إِلَى اللَّهِ رَاجِعٌ، فَمَنْ عَلِمَ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ رَاجِعٌ، فَلْيَعْلَمْ بِأَنَّهُ مَوْقُوفٌ، وَمَنْ عَلِمَ بِأَنَّهُ مَوْقُوفٌ فَلْيَعْلَمْ بِأَنَّهُ مَسْئُولٌ، وَمَنْ عَلِمَ أَنَّهُ مَسْئُولٌ فَلْيُعِدَّ لِلسُّؤَالِ جَوَابًا "، فَقَالَ الرَّجُلُ: فَمَا الْحِيلَةُ؟ قَالَ: " يَسِيرَةٌ "، قَالَ: مَا هِيَ؟ قَالَ: " تُحْسِنُ فِيمَا بَقِيَ، يُغْفَرُ لَكَ مَا مَضَى وَمَا بَقِيَ، فَإِنَّكَ إِنْ أَسَأْتَ فِيمَا بَقِيَ أُخِذْتَ بِمَا مَضَى وَمَا بَقِيَ "

Fudayl b. İyâd bir adama: "Kaç yaşındasın?" diye sorunca adam: "Altmış yaşındayım" cevabını verdi. Fudayl: "Sen altmış yıldır Rabbine doğru yol alıyorsun ve varman yakındır" deyince, adam: "Ey Ebû Ali! **"Biz Allah'a aidiz ve elbette O'na döneceğiz"**[1] karşılığını verdi. Fudayl: "Ne dediğinin farkında mısın?" diye sorunca ise, adam: **"Biz Allah'a aidiz ve elbette O'na döneceğiz"** karşılığını verdi. Fudayl: "Bunun tefsirini biliyor musun?" diye sorunca, adam: "Bize bunu tefsir et, ey Ebû Ali" karşılığını verdi. Fudayl şöyle dedi: "Biz Allah'a aidiz sözünün mânâsı şudur: Ben Allah'a kulum ve Allah'a döneceğim. Allah'a kul olduğunu ve Ona döneceğini bilen, Onun huzurunda durdurulacağını bilsin. Onun huzurunda durdurulacağım bilen de sorguya çekileceğini bilsin. Sorguya çekileceğini bilen de sorulara cevaplar hazırlasın." Adam: "Peki çare nedir?" diye sorunca ise Fudayl: "Kolaydır" cevabını verdi. Adam: "Nedir?" diye sorunca ise Fudayl şöyle cevap verdi: "Ömrünün kalan kısmında güzel amel yaparsın, böylece geçmiş ve kalan günahların bağışlanır. Ömrünün kalan kısmında kötü amel yaparsan, hem geçmiş hem kalan günahlarından hesaba çekilirsin."

(١١٨٣٨)- [١١٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِحْسَانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السَّاجِيَّ، يَقُولُ: سَأَلَ رَجُلٌ فُضَيْلَ بْنَ

---

[1] Bakara Sur. 156

عِيَاضٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَلِيٍّ، مَتَى يَبْلُغُ الرَّجُلُ غَايَتَهُ مِنْ حُبِّ اللَّهِ تَعَالَى، فَقَالَ لَهُ الْفُضَيْلُ " إِذَا كَانَ عَطَاؤُهُ وَمَنْعُهُ إِيَّاكَ عِنْدَكَ سَوَاءٌ، فَقَدْ بَلَغْتَ الْغَايَةَ مِنْ حُبِّهِ "

Ebû Abdillah es-Sâcî der ki: Bir adam, Fudayl b. İyâd'a: "Kişi ne zaman Allah'ı hakkıyla sevmiş olur?" diye sorulunca, "Eğer senin için verip vermemesi aynıysa Allah'ı hakkıyla seviyorsun demektir" karşılığını verdi.

(١١٨٣٩)- [١١٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ الرَّازِيُّ، ثنا النَّضْرُ بْنُ سَلَمَةَ، ثنا هَرَمُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: " قَدِمْتُ شَعْوَانَةَ، فَأَتَيْتُهَا فَشَكَوْتُ إِلَيْهَا وَسَأَلْتُهَا أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ بِدُعَاءٍ "، فَقَالَتْ شَعْوَانَةُ: يَا فُضَيْلُ، أَمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ مَا إِنْ دَعَوْتَهُ اسْتَجَابَ، قَالَ: فَشَهِقَ الْفُضَيْلُ شَهْقَةً فَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، قَالَ: وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " أَعِزَّنَا بِعِزِّ الطَّاعَةِ وَلا تُذِلَّنَا بِذُلِّ الْمَعْصِيَةِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Şa'vâne'ye gidip ona şikayette bulundum ve Allah'a dua etmesini istedim. Bana şöyle dedi: "Ey Fudayl! Bu, seninle Allah arasındadır ve ona dua edersen sana icabet eder." Bunun üzerine Fudayl bir çığlık atıp bayıldı. Fudayl: "Ey Rabbimiz! Bizi itaatin izzetiyle aziz kıl, masiyetin zilletiyle zelil kılma" dedi.

(١١٨٤٠)- [١١٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ إِلا وَفِيهِ ثَلاثُ خِصَالٍ، أَمَّا اثْنَتَانِ يَسْتُرُهُمَا، وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَلا يَقْوَى "، قِيلَ: كَيْفَ ذَاكَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ قَالَ: " يُظْهِرُ الرَّجُلُ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْخَيْرَاتِ، وَلَيْسَ بِحَسَنِ الْخُلُقِ، وَيُظْهِرُ السَّخَاءَ وَلَيْسَ بِسَخِيٍّ، وَلَكِنَّ الثَّالِثَةَ عَقْلُ الرَّجُلِ عِنْدَ الْمُحَاوَرَةِ، إِنْ كَانَ لَهُ عَقْلٌ عَرَفْتَهُ لا يَقْدِرُ يَتَصَنَّعُ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Her insanda mutlaka üç tane haslet bulunur. Kişi bunlardan ikisini gizleyebiliyorken diğerini gizlemeye gücü yetmez." Ravi der ki: Fudayl'a: "Ey Ebû Ali! Bu nasıl olur?" diye sorulunca da şöyle dedi: "Kişi güzel bir ahlâka sahip olmadığı halde hayır sahibi ve güzel ahlâklı biri olarak kendini gösterebilir. Yine kişi cömert biri değilken kendini cömert biri olarak gösterebilir. Üçüncüsüne ve gizleyemediği özelliğine gelince bu da tartışma sırasında kişinin aklıdır. Münazara sırasında kişinin aklı varsa bunu görürsün. Ancak aklı yoksa akıllıymış gibi davranamaz."

(١١٨٤١)- [١١٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِلالٍ الرُّومِيُّ بِبَيْرُوتَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: التَّقِيُّ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، فَتَذَاكَرَا فَبَكَيَا، فَقَالَ سُفْيَانُ: إِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَكُونَ مَجْلِسُنَا هَذَا أَعْظَمَ مَجْلِسٍ جَلَسْنَاهُ بَرَكَةً، فَقَالَ الْفُضَيْلُ: " نَرْجُو، لَكِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ أَعْظَمَ مَجْلِسٍ جَلَسْنَاهُ عَلَيْنَا شُؤْمًا، أَلَيْسَ نَظَرْتَ إِلَى أَحْسَنَ مَا عِنْدَكَ فَتَزَيَّنْتَ لِي بِهِ، وَتَزَيَّنْتُ لَكَ بِهِ فَعَبَدْتَنِي وَعَبَدْتُكَ؟ ! " قَالَ: فَبَكَى سُفْيَانُ حَتَّى عَلا نَحِيبُهُ، ثُمَّ قَالَ: أَحْيَيْتَنِي أَحْيَاكَ اللَّهُ

Ahmed b. Âsım der ki: Süfyân es-Sevrî ve Fudayl b. İyâd sohbet edip ağladılar. Süfyân: "Bu meclisimizin, şimdiye kadar oturduğumuz en bereketli meclis olmasını umarım" deyince, Fudayl: "Umarız; ancak ben bu meclisimizin şimdiye kadar oturduğumuz en kötü meclis olmasından korkarım. (Çünkü) sen en güzel sözlerine bakıp onlarla bana karşı süslenmedin mi, ben de aynı şekilde sana karşı güzel sözlerimle süslenmedim mi? Böylece sen bana, ben de sana ibadet etmedik mi?" Bu sözler üzerine Süfyân hıçkırarak ağladı ve: "Bana hayat verdin, Allah sana da hayat verdin" dedi.

(١١٨٤٢)- [١١٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " مَا حُلِّيَتِ الْجَنَّةُ لأُمَّةٍ مَا حُلِّيَتْ لِهَذِهِ الأُمَّةِ ثُمَّ لا تَرَى لَهَا عَاشِقًا "

Fudayl b. İyâd der ki: "Cennet, bu ümmet için süslendiği kadar başka bir ümmet için süslenmemiştir; ancak buna rağmen kendine aşık birini bulamamıştır."

Ebû Nuaym der ki: Fudayl'm sözleri ve nasihatleri çoktur; ancak bu yazdıklarımızla yetindik. Allah bizi ve sizi bunlardan faydalandırsın. Aynı zamanda Fudayl, Süleymân el-A'meş ve Mansûr b. el-Mu'temir gibi Tâbiûn ve âlimlerinden müsned rivayetlerde bulunmuştur ki bu ikisi, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Ebî Evfâ'ya yetişmiştir. Yine Fudayl, Atâ b. es-Sâib, Husayn b. Abdirrahman, Müslim el-A'var ve Ebân b. Ebî Ayyâş'tan rivayette bulunmuştur. Bunların hepsi de Enes b. Mâlik'e yetişmiştir. Fudayl'dan da âlimlerin ileri gelenleri rivayette bulunmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Hüseyin b. Ali el-Cu'fî, Muemmel b. İsmâîl, Abdullah b. Vehb el-Mısrî, Esed b. Mûsa, Sâbit b. Muhammed el-

Âbid, Müsedded, Yahyâ b. Yahya en-Nisâbûrî ve Kuteybe b. Saîd.

Takrîb 852, , Takrîb 2613, Takrîb 3006, Takrîb 4046, Takrîb 4449-z, Takrîb 808, Takrîb 4406, Takrîb 4106, Takrîb 163, Takrîb 4103, Takrîb 573, Takrîb 856, Takrîb 3921, Takrîb 2989, Takrîb 2454, Takrîb 292, Takrîb 3839, Takrîb 4230, Takrîb 689, Takrîb 255, Takrîb 203, Takrîb 494, Takrîb 586, Takrîb 4200, Takrîb 107, Takrîb 4425, Takrîb 3808, Takrîb 2893, Takrîb 4005, Takrîb 854, Takrîb 2800, Takrîb 3697, Takrîb 1791, Takrîb 4278, Takrîb 3878, Takrîb 3455-a, Takrîb 1594, Takrîb 2906, Takrîb 2239, Takrîb 2536-a, Takrîb 3133, Takrîb 1560, Takrîb 4449-hı, Takrîb 3109, Takrîb 121, Takrîb 1682, Takrîb 171, Takrîb 2949, Takrîb 2990, Takrîb 2504, Takrîb 1106, Takrîb 4160, Takrîb 4428, Takrîb 4123, Takrîb 3124, Takrîb 4155, Takrîb 4240, Takrîb 4021, Takrîb 734, Takrîb 2502, Takrîb 2949, Takrîb 3843, Takrîb 315, Takrîb 2993, Takrîb 3106, Takrîb 3813-a, Takrîb 1536-a, Takrîb 677, Takrîb 920, Takrîb 2214, Takrîb 318-b, Takrîb 3042, Takrîb 3790, Takrîb 2738, Takrîb 1875, Takrîb 2798, Takrîb 3844, Takrîb 3816, Takrîb 4279-a, Takrîb 1818, Takrîb 899, Takrîb 577, Takrîb 2062, Takrîb 297, Takrîb 4279-b, Takrîb 2407, Takrîb 2404, Takrîb 1732, Takrîb 4136-a

Vuheyb b. el-Verd

Allah dostlarından biri de, vera, takva ve haya sahibi Vuheyb b. el-Verd el-Mekkî'dir.

(١١٩٣٦)- [٨/١٤٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ. ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنُ أَيُّوبَ، قَالا: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " بَيْنَا أَنْا وَاقِفٌ فِي بَطْنِ الْوَادِي إِذْ أَنا بِرَجُلٍ، قَدْ أَخَذَ بِمَنْكِبِي، فَقَالَ: يَا وُهَيْبُ، خَفِ اللَّهَ لِقُدْرَتِهِ عَلَيْكَ، وَاسْتَحْيِ مِنْهُ لِقُرْبِهِ مِنْكَ، قَالَ: فَالْتَفَتُ فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا "

Vuheyb der ki: Vadinin içinde dururken bir adam omzumdan tuttu ve: "Ey Vuheyb! Allah'ın sana olan kudretinden dolayı Ondan kork, yakınlığından dolayı da Ondan utan" dedi. Döndüğümde ise kimseyi göremedim.

(١١٩٣٧)- [١٤٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: " أَرْبَعَةٌ رَفَعَهُمُ اللَّهُ بِطِيبِ الْمَطْعَمِ: وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، وَيُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، وَسَالِمٌ الْخَوَّاصُ "

Beşîr b. el-Hâris der ki: "Allah dört kişiyi helal yiyecekle yüceltmiştir. Vuheyb b. el-Verd, İbrâhîm b. Edhem, Yûsuf b. Esbât ve Sâlim b. el-Havvâs."

(١١٩٣٨)- [١٤٠/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْخُنَيْسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، إِذَا حَدَّثَ النَّاسَ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَفَرَغَ مِنَ الْحَدِيثِ، قَالَ: " قُومُوا إِلَى الطَّبِيبِ "، يَعْنِي وُهَيْبًا

Süfyân es-Sevrî der ki: İnsanlar Mescid-i Haram'da konuşup bitirince: "Haydi, Temiz'in, (Vuheyb'in) yanına gidelim" derlerdi.

(١١٩٣٩)- [١٤٠/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبٌ الْمَكِّيُّ: " الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا أَنْ لا تَأْسَى عَلَى مَا فَاتَكَ مِنْهَا، وَلا تُفْرِحُ بِمَا أَتَاكَ مِنْهَا "

Vuheyb el-Mekkî der ki: "Dünyada zahid olmak demek, kaçırdığın dünya nimetlerine üzülmemen ve elde ettiklerin için ise sevinmemen demektir."

(١١٩٤٠)- [١٤٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا حَيَّانُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا يَشْغَلَكَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى أَحَدٌ فَافْعَلْ "

Vuheyb der ki: "Kimsenin seni Allah'tan meşgul etmemesini sağlayabilirsen öyle yap."

(١١٩٤١)- [٨/١٤٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: " لَوْ أَنَّ عُلَمَاءَنَا عَفَا اللَّهُ عَنَّا وَعَنْهُمْ نَصَحُوا لِلَّهِ فِي عِبَادِهِ، فَقَالُوا: يَا عِبَادَ اللَّهِ اسْمَعُوا مَا نُخْبِرُكُمْ عَنْ نَبِيِّكُمْ ﷺ وَصَالِحِ سَلَفِكُمْ مِنَ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا، فَاعْمَلُوا بِهِ وَلا تَنْظُرُوا إِلَى أَعْمَالِنَا هَذِهِ الْفَاسِدَةِ، كَانُوا قَدْ نَصَحُوا لِلَّهِ فِي عِبَادِهِ، وَلَكِنَّهُمْ يَأْبَوْنَ إِلا أَنْ يَجُرُّوا عِبَادَ اللَّهِ إِلَى فِتْنَتِهِمْ وَمَا هُمْ فِيهِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Allah bizi ve onları affetsin, eğer âlimlerimiz Allah için kullarına nasihat edip: «Ey Allah'ın kulları! Size Peygamberinizden ve sizden önce gelen salihlerden dünyaya karşı zahid olma konusunda söylediklerinden anlattıklarımızı dinleyin ve onunla amel edin. Bizim bu bozuk amellerimize bakmayın» deselerdi Allah için kullarına nasihat etmiş olurlardı. Ama böyle yapmayıp Allah'ın kullarını kendi düştükleri ve içinde bulundukları duruma düşürüyorlar."

(١١٩٤٢)- [٨/١٤١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: " حَلَفَ وُهَيْبٌ أَنْ لا يَرَاهُ اللَّهُ وَلا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِهِ ضَاحِكًا حَتَّى يَأْتِيَهُ الرُّسُلُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عِنْدَ الْمَوْتِ، فَيُخْبِرُونَهُ بِمَنْزِلِهِ عِنْدَ اللَّهِ "، قَالَ: وَكَانُوا يَرَوْنَ لَهُ الرُّؤْيَا أَنَّهُ مِنَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا أُخْبِرَ بِهَا، اشْتَدَّ بُكَاؤُهُ، وَقَالَ: " قَدْ حَسِبْتُ أَنْ يَكُونَ هَذَا مِنَ الشَّيْطَانِ "

Muhammed b. Yezîd bildiriyor: "Vuheyb, ölüm anında ölüm melekleri gelip de Allah katındaki konumunu kendisine bildirene kadar ne Allah'ın, ne de diğer insanların karşısında gülmemeye yemin etti." Halk, rüyalarında onun cennet ehlinden olduğunu görüp bunu kendisine bildirdiklerinde ağlaması artar ve: "Bunun (rüyanın) şeytandan olmasından korkarım" derdi.

(١١٩٤٣)- [٨/١٤١] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا ابْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: " عَجَبًا لِلْعَالِمِ كَيْفَ تُجِيبُهُ دُوَاعِي قَلْبِهِ إِلَى ارْتِيَاحِ الضَّحِكِ، وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ لَهُ فِي الْقِيَامَةِ رَوْعَاتٍ وَوَقَفَاتٍ وَفَزَعَاتٍ "، قَالَ: ثُمَّ غُشِيَ عَلَيْهِ

Vuheyb el-Verd der ki: "Âlim, kıyamet gününde hesapla, ürkütücü ve korkutucu olaylarla karşılaşacağını bildiği halde gönlü nasıl izin verir de öyle rahat bir şekilde güler!" Ravi der ki: "Vuheyb, bunu dedikten sonra da düşüp bayıldı."

(١١٩٤٤)- [٨/١٤١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ عَطَاءً، قَالَ: جَاءَنِي طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ بِكَلامٍ مُحَبَّرٍ مِنَ الْقَوْلِ، فَقَالَ: يَا عَطَاءُ، " إِيَّاكَ أَنْ تَطْلُبَ حَوَائِجَكَ إِلَى مَنْ غَلَقَ دُونَكَ أَبْوَابَهُ، وَجَعَلَ دُونَهَا حِجَابَهُ، وَعَلَيْكَ بِمَنْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْأَلَهُ، وَوَعَدَكَ الإِجَابَةَ "

Vuheyb b. el-Verd bildiriyor: Atâ'nın şöyle dediği bize ulaştı: Tâvus el-Yemânî yanıma geldi ve bana çok anlamlı ve oldukça derin sözler söyledi. Dedi ki: "Ey Atâ! Dileklerini sana karşı kapılarını kapatan, kapıların da önüne muhafızlar koyan kişilerden isteme! Sana lütuflarıyla yönelip dualarına icabet etmeyi vaad eden Zat'tan iste, her ne isteyeceksen!"

(١١٩٤٥)- [٨/١٤١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ رَجُلا، قَالَ: " بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي فِي أَرْضِ الرُّومِ، إِذْ سَمِعْتُ هَاتِفًا عَلَى رَأْسِ الْجَبَلِ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا رَبِّ عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَكَ كَيْفَ يَطْلُبُ حَوَائِجَهُ إِلَى غَيْرِكَ؟ يَا رَبِّ عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَكَ كَيْفَ يَطْلُبُ رِضَا غَيْرِكَ بِسُخْطِكَ؟ "

Vuheyb der ki: Bize bildirildiğine göre bir adam şöyle dedi: Rum diyarında yürürken dağın başında bir adamın şöyle seslendiğini duydum: "Ey Rabbim! Seni bilenin, ihtiyaçlarını başkasından istemesine hayret ediyorum. Ey Rabbim! Başkasının rızasını kazanmak için Seni öfkelendirene hayret ediyorum."

(١١٩٤٦)- [٨/١٤١] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: بَلَغَنَا وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: يَا رَبِّ أَوْصِنِي، قَالَ: " أُوصِيكَ بِي "، قَالَ: فَقَالَهَا: ثَلاثًا، كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ:

" أُوصِيكَ بِي "، حَتَّى قَالَ فِي الآخِرِ: " أُوصِيكَ بِي أَنْ لا يَعْرِضَ لَكَ أَمْرٌ إِلا آثَرْتَ فِيهِ مَحَبَّتِي عَلَى مَا سِوَاهَا، فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ لَمْ أَرْحَمْهُ وَلَمْ أُزَكِّهِ "

Vuheyb der ki: Bize bildirildiğine göre Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Bana tavsiyede bulun" deyince, Allah: "Sana beni (Bana itaat etmeyi) tavsiye ediyorum" buyurdu. Hz. Mûsa üç defa aynı şeyi istemesine rağmen Allah aynı şeyi tekrar etti. Sonunda ise şöyle buyurdu: "Başına gelen her işte, benim sevgimi her şeye tercih etmeni tavsiye ederim. Böyle yapmayana merhamet etmem ve onu (günahlardan) temizlemem."

(١١٩٤٧)- [١٤٢/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ، مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ أَوْ غَيْرِهِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِوُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ: عِظْنِي، قَالَ: " اتَّقِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ أَهْوَنَ النَّاظِرِينَ إِلَيْكَ "

Bir adam, Vuheyb b. el-Verd'e: "Bana nasihat et" deyince, "Senin gözetleyenler içinde en hafife aldığın kişinin Allah olmamasına dikkat et" dedi.

(١١٩٤٨)- [١٤٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، ثنا أَبِي، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: يُقَالُ: " لَمِظَ الْعَابِدُونَ بِحَلاوَةِ الْعِبَادَةِ فَتَجَشَّمُوا لِذَلِكَ رُكُوبَ الْبِحَارِ وَالأَسْفَارِ فِي الْمَفَاوِزِ، وَاللَّهِ لَهِيَ أَحْلَى عِنْدِي مِنَ الْعَبْدِ " يَعْنِي الْعِبَادَةَ

Vuheyb b. el-Verd der ki: Şöyle denirdi: "Âbidler ibadetin tadım aldıktan sonra, denizlerde ve susuz çöllerde bineklere binip sessiz istiğfar etmeyi çoğalttılar. Vallahi, benim ibadetten (kulun ibadetinden) aldığım lezzet, kulun aldığından daha fazladır."

(١١٩٤٩)- [١٤٢/٨] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حدثني أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " حُبُّ الْفِرْدَوْسِ، وَخَشْيَةُ جَهَنَّمَ يُورِثَانِ الصَّبْرَ عَلَى الْمَشَقَّةِ، وَيُبَاعِدَانِ الْعَبْدَ مِنْ رَاحَةِ الدُّنْيَا "، ثنا أَبُو حَامِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْقَطَّانُ، ثنا أَبُو كُرَيْبٍ، ثنا سَلْمُ بْنُ سَالِمٍ ثنا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، مِثْلَهُ

Vuheyb b. el-Verd der ki: Hz. İsa: "Firdevs sevgisi ve Cehennem korkusu kişiye zorluğa sabretmeyi kazandırır ve kulu dünya rahatlığından uzaklaştırır" dedi. Bu hadis başka bir kanalla da Vuheyb'den nakledilmiştir.

(١١٩٥٠)- [١٤٢/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَبُو نَصْرِ بْنُ حِمْدَوَيْهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: قَالَ حَكِيمٌ مِنَ الْحُكَمَاءِ: " الْعِبَادَةُ "، أَوْ قَالَ الْحِكْمَةُ: " عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ، تِسْعَةٌ مِنْهُمَا فِي الصَّمْتِ وَوَاحِدَةٌ فِي الْعُزْلَةِ، فَأَدَرْتُ نَفْسِي مِنَ الصَّمْتِ عَلَى شَيْءٍ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ، فَصِرْتُ إِلَى الْعُزْلَةِ، فَحْصَلَتْ لِي التِّسْعَةُ "

Vuheyb b. el-Vered bildiriyor: Bilgelerden biri: "İbadet veya hikmet on bölümdür. Dokuzu susmada; kalan biri de uzlettedir. Ben de susmayı ve az konuşmayı denedim; ama başaramadım. Sonra uzlete çekildim. Uzletim sonunda diğer dokuz bölümü de elde ettim" dedi.

(١١٩٥١)- [١٤٢/٨] أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ أَبِي الْعَقِبِ فِي كِتَابِهِ، وثني عَنْهُ، عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَاصِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو عَلِيٍّ صَاحِبُ الْقَاضِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " نَظَرْنَا فِي هَذَا الْحَدِيثِ فَلَمْ نَجِدْ شَيْئًا أَرَقَّ لِهَذِهِ الْقُلُوبِ، وَلا أَشَدَّ اسْتِجْلابًا لِلْحَقِّ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَدَبَّرَهُ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Tüm sözlere baktık da Kur'ân okumak kadar kalpleri yumuşatan ve hakka yönelten bir şeye rastlamadık."

(١١٩٥٢)- [١٤٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْقَاسَانِيُّ، ثنا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: كَانَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ وَوُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ جُلُوسًا، فَذَكَرُوا الرُّطَبَ، فَقَالَ وُهَيْبٌ " قَدْ جَاءَ الرُّطَبُ؟ " فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ هَذَا آخِرُهُ، أَوْ لَمْ تَأْكُلْهُ؟ قَالَ: " لا "، قَالَ: وَلِمَ؟ قَالَ: وُهَيْبٌ: " بَلَغَنِي أَنَّ عَامَّةَ أَجِنَّةِ مَكَّةَ مِنَ الصَّوَافِيِّ وَالْقَطَايِعِ فَكَرِهْتُهَا "، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَوَ لَيْسَ قَدْ رُخِّصَ فِي الشِّرَاءِ مِنَ السُّوقِ؟ إِذَا لَمْ تَعْرِفِ الصَّوَافِيَّ وَالْقَطَايِعَ مِنْهُ وَإِلا ضَاقَ عَلَى

النَّاسِ خُبْزُهُمْ، أَوَ لَيْسَ عَامَّةُ مَا يَأْتِي مِنْ مِصْرَ إِنَّمَا هُوَ مِنَ الصَّوَافِيِّ وَالْقَطَايِعِ؟ وَلا أَحْسَبُكَ تَسْتَغْنِي عَنِ الْقَمْحِ، فَسَهُلَ عَلَيْكَ، قَالَ: فَصَعِقَ، فَقَالَ فُضَيْلٌ لِعَبْدِ اللَّهِ: مَا صَنَعْتَ بِالرَّجُلِ؟ فَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: مَا عَلِمْتُ أَنَّ كُلَّ هَذَا الْخَوْفِ قَدْ أُعْطِيَهُ فَلَمَّا أَفَاقَ وُهَيْبٌ، قَالَ: " يَا ابْنَ الْمُبَارَكِ دَعْنِي مِنْ تَرْخِيصِكَ، لا جَرَمَ لا آكُلُ مِنَ الْقَمْحِ إِلا كَمَا يَأْكُلُ الْمُضْطَرُّ مِنَ الْمَيْتَةِ "، فَزَعَمُوا أَنَّهُ نَحِلَ جِسْمُهُ حَتَّى مَاتَ هَزْلا

Züheyr b. Abbâd anlatıyor: Fudayl b. İyâd, Vuheyb b. el-Verd ve Abdullah b. el-Mübârek otururken yaş hurma konusu açıldı. Vuheyb: "Hurmalar geldi mi?" deyince, Abdullah b. el-Mübârek: "Allah sana merhamet etsin. Hurma sezonu bitmek üzere! Sen yemedin mi?" karşılığını verdi. Vuheyb: "Hayır" deyince, Abdullah: "Neden?" diye sordu. Vuheyb: "Bana söylendiğine göre Mekke hurmalarının geneli hazine arazileri ile ıkta olarak alman arazilerden geliyormuş. Bundan dolayı yemek istemedim" karşılığını verdi. Abdullah b. el-Mübârek: "Allah sana merhamet etsin. Çarşıdan satın alınmasına ruhsat verilmemiş mi? Hazine veya ıkta arazilerinden gelip gelmediğini araştıracaksan insanlar ekmek bile yiyemez hale gelir. Mısır'dan gelen gıdaların geneli hazine ile ıkta arazilerinden gelmiyor mu? Tahıldan uzak durduğunu da görmedim. Sanırım kolayına geliyor" deyince Vuheyb çarpılmış gibi düşüp bayıldı.

Fudayl, Abdullah'a: "Adama ne yaptın?" diye sorunca, Abdullah: "Söylediklerimden bu kadar ürkeceğini düşünmemiştim" karşılığını verdi. Vuheyb kendine gelince: "Ey İbnu'l-Mübârek! Ruhsatlarından beni uzak tut! Bundan sonra tahılı, zorda olanın leş yemesi gibi yesem bana bir zararı olmaz" dedi. Söylediklerine göre Vuheyb daha sonraları o kadar zayıflamıştır ki bu zayıflıktan dolayı hastalanıp ölmüştür.

(١١٩٥٣)- [١٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، فِيمَا يَكْتُبُ إِلَيَّ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ قَالَ وُهَيْبٌ لابْنِ الْمُبَارَكِ: " غُلامَكَ يَتَّجِرُ بِبَغْدَادَ؟ قَالَ: لا نُبَايِعُهُمْ، قَالَ: أَلَيْسَ هُوَ ثَمَّ؟ فَقَالَ لَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ: فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِمِصْرَ وَهُمْ إِخْوَانٌ، قَالَ: " وَاللَّهِ لا أَذُوقُ مِنْ طَعَامِ مِصْرَ أَبَدًا "، فَلَمْ يَذُقْ مِنْهُ حَتَّى مَاتَ، وَكَانَ يَتَعَلَّلُ بِتَمْرٍ وَنَحْوِهِ حَتَّى مَاتَ

Ali b. Assâm der ki: Vuheyb, İbnu'l-Mübârek'e: "Kölen Bağdat'ta ticaret mi yapıyor?" deyince, İbnu'l-Mübârek: "Hayır, sadece satış yapıyor" karşılığını verdi. Vuheyb de: "Şimdi orada değil mi ki?" deyince, İbnu'l-Mübârek: "Aynı havzada bulunan Mısır'da ticaret konusunda ne dersin?" diye sordu. Vuheyb: "Vallahi Mısır'dan gelen bir yiyeceği asla ağzıma koymam!" dedi. Ölene kadar da Mısır'dan gelen yiyeceklerden yemedi. Ölene de kadar da hurma ve benzeri şeyler yedi.

Takrîb 4057-a

(١١٩٥٥)- [١٤٤/٨] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا الْمَكِّيَّ، يَقُولُ: " قَالَ الْخَضِرُ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: انْزِعْ عَنِ اللَّحَاحِ وَلا تَمْشِ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ، وَلا تَضْحَكْ مِنْ غَيْرِ عَجَبٍ، وَالْزَمْ بَيْتَكَ وَابْكِ عَلَى خَطِيئَتِكَ "

Vuheyb el-Mekkî der ki: Hızır, Hz. Musa'ya şöyle dedi: "Israr etmekten kaçın ve ihtiyacın olmadığı halde (başıboş) yürüme. Gerekmediği halde gülme, evinde kal ve hatalarına ağla."

(١١٩٥٦)- [١٤٤/٨] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، ثنا وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ الْحَضْرَمِيُّ الْمَكِّيُّ، قَالَ: " لَمَّا عَاتَبَ اللَّهُ تَعَالَى نُوحًا فِي ابْنِهِ، فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ ، بَكَى ثَلاثَ مِائَةِ عَامٍ حَتَّى صَارَ تَحْتَ عَيْنَيْهِ مِثْلُ الْجَدْوَلِ مِنَ الْبُكَاءِ "

Vuheyb el-Verd el-Hadramî el-Mekkî der ki: Allah, Hz. Nuh'u oğluyla ilgili olarak kınayınca, kendisine: **"Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim"**[1] âyetini indirdi. Bunun üzerine Hz. Nuh üç yüz yıl ağladı ve ağlamaktan dolayı gözlerinin altında çizgiler oluştu.

(١١٩٥٧)- [١٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، ثنا حَجَّاجُ، حَدَّثَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنِي وُهَيْبُ الْمَكِّيُّ، قَالَ: "

---

[1] Hud Sur. 46

بَلَغَنِي أَنَّهُ مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ أَوْ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: يَا بْنَ آدَمَ، اذْكُرْنِي إِذَا غَضِبْتَ أَذْكُرْكَ إِذَا غَضِبْتُ، فَلا أَمْحَقُكَ فِيمَنْ أَمْحَقُ، وَإِذَا ظُلِمْتَ فَارْضَ بِنُصْرَتِي، فَإِنَّ نُصْرَتِي خَيْرٌ لَكَ مِنْ نُصْرَتِكَ نَفْسَكَ "

Vuheyb el-Mekkî der ki: Tevrat'ta veya kutsal kitaplardan birinde şöyle yazılı olduğunu öğrendim: "Ey Âdemoğlu! Kızdığın zaman beni an ki, ben de öfkelendiğim zaman seni anayım ve helak ettiklerimle beraber seni de helak etmeyeyim. Zulme uğradığın zaman benim yardımıma razı ol. Benim sana yardımım, senin kendine yardımından daha hayırlıdır."

(١١٩٥٨)- [١٤٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا وُهَيْبٌ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ وَقَعُوا فِيمَا وَقَعُوا فِيهِ، وَقَدْ حَدَّثْتُ نَفْسِي أَنَّ لا أُخَالِطُهُمْ، فَقَالَ: " لا تَفْعَلْ، فَإِنَّهُ لابُدَّ لِلنَّاسِ مِنْكَ وَلا بُدَّ لَكَ مِنَ النَّاسِ، لَهُمْ إِلَيْكَ حَوَائِجُ وَلَكَ إِلَيْهِمْ حَوَائِجُ، وَلَكِنْ كُنْ فِيهِمْ أَصَمَّ سَمِيعًا، وَأَعْمَى بَصِيرًا، وَسَكُوتًا نَطُوقًا "

Vuheyb b. el-Verd bildiriyor: Adamın biri Vehb b. Münebbih'e geldi ve şöyle dedi: "İnsanların içine düştüğü durumu görüyorsun. Ben de kendi kendime onların arasına karışmayacağım şeklinde bir söz verdim." Vehb de adama şöyle karşılık verdi: "Bunu yapma! Zira mutlaka insanlar sana ihtiyaç duyacaklar, sen de insanlara ihtiyaç duyacaksın. Onların sana, senin de onlara işin düşecek. Ancak içlerinde işiten bir sağır, gören bir kör ve konuşan bir suskun ol!"

(١١٩٥٩)- [١٤٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قِيلَ لِوُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ: أَيَجِدُ طَعَمَ الْعِبَادَةَ مَنْ يَعْصِي اللَّهَ؟ قَالَ: " لا وَلا مَنْ هَمَّ بِمَعْصِيَةٍ "

Vuheyb b. el-Verd'e: "Allah'a isyan eden ibadetin tadını alır mı?" diye sorulunca: "Hayır, isyan etmeye yeltenen bile alamaz" cevabını verdi.

(١١٩٦٠)- [١٤٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحُسَيْنُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا وُهَيْبٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَانَ يَقُولُ: " أَحْسِنْ بِصَاحِبِكَ الظَّنَّ مَا لَمْ يَغْلِبْكَ "

Vuheyb bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz şöyle derdi: "Zannın, kesin bilgiye daha yakın olmadıktan sonra arkadaşın hakkında hüsnü zan içinde ol."

(١١٩٦١)- [١٤٥/٨] ثنا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ شَقِيقٍ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ رُشَيْدٍ، عَنْ وُهَيْبٍ الْمَكِّيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عِيسَى، عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ: " يَا مَعْشَرَ الْحَوَارِيِّينَ ! إِنِّي قَدْ كَبَبْتُ لَكُمُ الدُّنْيَا فَلا تُنْعِشُوهَا بَعْدِي، فَإِنَّهُ لا خَيْرَ فِي دَارٍ قَدْ عُصِيَ اللَّهُ فِيهَا، وَلا خَيْرَ فِي دَارٍ لا تُدْرَكُ الآخِرَةُ إِلا بِتَرْكِهَا، فَاعْبُرُوهَا وَلا تُعْمِرُوهَا، وَاعْلَمُوا أَنَّ أَقْتَلَ كُلِّ خَطِيئَةٍ حُبُّ الدُّنْيَا، وَرُبَّ شَهْوَةٍ أَوْرَثَتْ حُزْنَ أَهْلِهَا طَوِيلا "

Vuheyb el-Mekkî der ki: Öğrendiğime göre Hz. İsa göğe çekilmeden önce şöyle dedi: "Ey Havariler! Sizin için dünyayı döktüm, benden sonra onu deşmeyin. Kendisinde Allah'a isyan edilen bir yurtta hayır yoktur. Sadece terk edilirken âhiretin hatırlandığı yurtta da hayır yoktur. Onu terkedin ve onu imar etmeye kalkmayın. Bilin ki, günahların en tehlikelisi, dünya sevgisidir. Nice şehvetler vardır ki, sahiplerine uzun bir hüzün bırakır."

(١١٩٦٢)- [١٤٥/٨] ثنا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " بَنَى نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلامُ بَيْتًا مِنْ قَصَبٍ، فَقِيلَ لَهُ: لَوْ بَنَيْتُ غَيْرَ هَذَا؟ فَقَالَ: هَذَا لِمَنْ يَمُوتُ كَثِيرٌ "

Vuheyb der ki: Hz. Nuh kamıştan bir ev yapınca: "Bundan başkasını yapsaydın" denildi. Hz. Nuh: "Bu, ölecek olan için çoktur" karşılığını verdi.

(١١٩٦٣)- [١٤٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ مُوسَى، نَبِيَّ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: " يَا رَبِّ، أَخْبِرْنِي عَنْ آيَةِ رِضَاكَ عَنْ عَبْدِكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: إِذَا رَأَيْتَنِي أُهَيِّئُ لَهُ طَاعَتِي، وَأَصْرِفُهُ عَنْ مَعْصِيَتِي، فَذَاكَ آيَةُ رِضَائِي عَنْهُ "

Vuheyb der ki: Öğrendiğime göre Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Bana, kullarına razı olduğunu gösteren bir alameti bildir" deyince, Allah ona şöyle vahyetti: "Onu itaatime hazırladığımı ve masiyetimden uzaklaştırdığımı görürsen bil ki, bu ondan razı olduğumun bir göstergesidir."

(١١٩٦٤)- [١٤٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: بَلَغَنِي أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: " إِذَا أَنْتَ دَخَلْتَ فِي الرَّهْبَةِ لِلَّهِ وَرَوْحَانِيَّةِ الأَبْرَارِ وَمُهَيْمَنِيَّةِ الصِّدِّيقِينَ، لَمْ تَكَدْ تَلْقَى أَحَدًا تَأْخُذُهُ عَيْنُكَ وَلا تُلْحِقْهُ نَفْسَكَ، وَأَنْتَ تَرَى التَّقِيَّ إِنْ أَنْتَ رَأَيْتَهُ، وَالِهَ الْقَلْبُ مَشْغُولا فِي طَلَبِ مَرْضَاةِ الرَّبِّ، قَدْ أَلْهَاهُ ذَلِكَ عَمَّا سِوَاهُ "

Vuheyb der ki: Bana bildirilene göre Hz. İsa: "Kendini Allah için uzlete ve salih kişilerin ruhaniyeti ile sıddîk olanların nefsi terbiyelerine ulaşmak için adadığın zaman karşılaştığın hiç kimseyi göremeyecek, nefsin onun peşinden gitmeyecektir. Zira takva sahibi kişilerde de gördüğün gibi kalp sadece Rabbin rızasını kazanmakla meşgul olacak, bunun dışında kalan hiçbir şeyle ilgilenmeyecektir" dedi.

(١١٩٦٥)- [١٤٥/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: " إِنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: يَا مَعْشَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ نَهَاكُمْ عَنِ الزِّنَا وَنِعْمَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ، فَإِنِّي أَنْهَاكُمْ أَنْ تُحَدِّثُوا بِهِ أَنْفُسَكُمْ، فَإِنَّمَا مَثَلُ مَنْ حَدَّثَ بِهِ نَفْسَهُ وَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ مَثَلُ بَيْتٍ مِنْ خَزَفٍ يُوقَدُ فِيهِ، فَإِنْ لَمْ يَحْتَرِقْ اسْوَدَّ مِنْ دُخَانِهِ، وَيَا مَعْشَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ نَهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِاللَّهِ كَاذِبِينَ، وَنِعْمَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ، وَإِنِّي أَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِاللَّهِ كَاذِبِينَ أَوْ صَادِقِينَ، وَيَا مَعْشَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ! إِنِّي كَبَبْتُ لَكُمُ الدُّنْيَا عَلَى وَجْهِهَا فَلا تُنْعِشُوهَا بَعْدِي، فَإِنَّ مِنْ خَبَثِ الدُّنْيَا أَنْ يُعْصَيَ اللَّهُ فِيهَا، وَإِنَّ مِنْ خَبَثِ الدُّنْيَا أَنَّ الآخِرَةَ لا تُنَالُ إِلا بِتَرْكِهَا فَاعْبُرُوهَا وَلا تُعْمِرُوهَا، أَلا وَإِنَّ هَذَا الْحَقَّ ثَقِيلٌ مُرٌّ، وَإِنَّ هَذَا الْبَاطِلَ خَفِيفٌ وَبِيءٌ، وَتَرْكُ الْخَطِيئَةِ أَيْسَرُ مِنْ طَلَبِ التَّوْبَةِ، فَرُبَّ شَهْوَةِ سَاعَةٍ قَدْ أَوْرَثَتْ أَهْلَهَا حُزْنًا طَوِيلا، وَيَا مَعْشَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، إِنِّي قَدْ بَطَحْتُ الدُّنْيَا عَلَى وَجْهِهَا وَأَقْعَدْتُكُمْ عَلَى ظَهْرِهَا، فَلا يُنَازِعُنَّكُمْ فِيهَا إِلا الْمُلُوكُ وَالنِّسَاءُ، فَأَمَّا الْمُلُوكُ فَخَلُّوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مُلْكِهِمْ، وَأَمَّا النِّسَاءُ فَاسْتَعِينُوا عَلَيْهِنَّ بِالصِّيَامِ وَالصَّلاةِ "

Vuheyb der ki: Hz. İsa şöyle dedi: "Ey İsrail oğulları! Hz. Mûsa size zinayı yasakladı. Size bunu yasaklaması ne güzeldir. Ben size bunu içinizden bile geçirmeyi yasaklıyorum. Bunu içinden geçirip yapmayan kişi, çamurdan yapılmış bir evde yakılan ateş gibidir. Eğer bu ev ateşten dolayı yanmasa bile dumandan kararır. Ey İsrail oğulları! Hz. Mûsa size yalan yere Allah adına yemin etmenizi yasakladı. Size bunu yasaklaması ne güzeldir. Ben size yalan yere de, doğru olarak da yemin etmenizi yasaklıyorum. "Ey İsrail oğulları! Dünyayı yüzüstü yere attığımda benden sonra onu çıkarmayın. İçinde Allah'a isyan edilmesi dünyanın pisliklerindendir. Dünyanın pisliğinden dolayı âhiret yurdu, ancak dünyayı terk etmekle kazanılır. Onu terkedin ve imar etmeyin. Bilin ki hak ağır ve acıdır. Batıl ise hafif ve bulaşıcıdır. Günahı terk etmek te tövbe etmekten daha kolaydır. Nice bir saatlik şehvet, sahibine uzun süre hüzün bırakır. Ey İsrail oğulları! Dünyayı yüzüstü yatırıp sizi üzerine oturttum. Sadece krallar ve kadınlar onun için sizinle çekişirler. Kralları, mülkleriyle baş başa bırakın. Kadınlara karşı ise namaz ve oruçla yardım dileyin."

(١١٩٦٦)- [١٤٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: " ضُرِبَ مَثَلٌ لِعُلَمَاءِ السُّوءِ، فَقِيلَ: إِنَّمَا مَثَلُ عَالِمِ السُّوءِ كَمَثَلِ الْحَجَرِ فِي السَّاقِيَةِ فَلا هُوَ يَشْرَبُ الْمَاءَ، وَلا هُوَ يُخْلِي الْمَاءَ إِلَى الشَّجَرَةِ فَتَحْيَا بِهِ "

Vehb b. el-Verd der ki: "Kötü âlimler hakkında şöyle bir benzetme yapıldı: "Kötü âlim, su kanalında olan taş gibidir. Ne kendisi suyu içer, ne de bir ağacın sulanıp yeşermesi için bırakır."

(١١٩٦٧)- [١٤٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي سَبْرَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ خَلْفَ الْمَقَامِ إِذْ رَأَيْتُ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ كَأَنَّ دَاخِلا دَخَلَ مِنْ بَابِ بَنِي شَيْبَةَ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ وَلِّيَ عَلَيْكُمْ كِتَابُ اللَّهِ، فَقُلْتُ: مَنْ؟ فَأَشَارَ إِلَى ظُفُرِهِ فَإِذَا مَكْتُوبٌ ع.م.ر .، فَجَاءَتْ بَيْعَةُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Makam'ın ardında uyurken rüyamda bir

adamın Şeybe oğulları kapısından: "Ey insanlar! Allah'ın Kitabı başınıza getirildi" diyerek girdiğini gördüm. Onun kim olduğunu sorduğumda, adamın tırnağını işaret ettiler. Baktığımda tırnağında ayn, mim ve ra harfleri (=Ömer) yazılıydı. Daha sonra Ömer b. Abdilazîz'e biat edildi.

(١١٩٦٨)- [١٤٦/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ الْمِصْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ آدَمَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْعِرَاقِيُّ قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: " خَالَطْتُ النَّاسَ خَمْسِينَ سَنَةً فَمَا وَجَدْتُ رَجُلا غَفَرَ لِي ذَنْبًا، وَلا وَصَلَنِي إِذَا قَطَعْتُهُ، وَلا سَتَرَ عَلَى عَوْرَةٍ، وَلا ائْتَمَنْتُهُ إِذَا غَضِبَ، فَالاشْتِغَالُ بِهَؤُلاءِ حَمَقٌ كَبِيرٌ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: İnsanlarla elli yıl içli dışlı oldum, bir kişinin bile günahımı bağışladığını görmedim. Onunla alakamı kesince kendisi benimle alakasını devam ettirmedi, hiçbir gizli hâlimi saklamadı. Kızdığı zaman öfkesinden emin olamadım. Böyleleriyle meşgul olmak ahmaklıktır.

(١١٩٦٩)- [١٤٦/٨] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، مَوْلَى بَنِي مَخْزُومٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: بَلَغَنَا " أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ مَرَّ هُوَ وَرَجُلٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ حَوَارِيِّهِ بِلِصٍّ فِي قَلْعَةٍ لَهُ، فَلَمَّا رَآهُمَا اللِّصُّ أَلْقَى اللَّهُ فِي قَلْبِهِ التَّوْبَةَ، قَالَ: فَقَالَ لِنَفْسِهِ: هَذَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، وَهَذَا فُلانٌ حَوَارِيُّهُ، وَمَنْ أَنْتَ يَا شَقِيُّ؟ لِصُّ بَنِي إِسْرَائِيلَ، قَطَعْتَ الطَّرِيقَ، وَأَخَذْتَ الأَمْوَالَ، وَسَفَكْتَ الدِّمَاءَ، ثُمَّ هَبَطَ إِلَيْهِمَا تَائِبًا نَادِمًا عَلَى مَا كَانَ مِنْهُ، فَلَمَّا لَحِقَهُمَا، قَالَ لِنَفْسِهِ: تُرِيدُ أَنْ تَمْشِيَ مَعَهُمَا؟ لَسْتَ لِذَلِكَ بِأَهْلٍ، امْشِ خَلْفَهُمَا كَمَا يَمْشِي الْخَطَّاءُ الْمُذْنِبُ مِثْلُكَ، قَالَ: فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الْحَوَارِيُّ فَعَرَفَهُ، فَقَالَ فِي نَفْسِهِ: انْظُرْ هَذَا الْخَبِيثَ الشَّقِيَّ وَمَشْيَهُ وَرَاءَنَا، قَالَ: فَاطَّلَعَ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قُلُوبِهِمَا مِنْ نَدَامَتِهِ وَتَوْبَتِهِ، وَمِنَ ازْدِرَاءِ الْحَوَارِيِّ إِيَّاهُ وَتَفْضِيلِهِ نَفْسَهُ عَلَيْهِ، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ ﷻ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: أَنْ مُرِ الْحَوَارِيَّ وَلِصَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَأْتَنِفَا الْعَمَلَ جَمِيعًا، أَمَّا اللِّصُّ فَقَدْ غَفَرْتُ لَهُ مَا مَضَى لِنَدَامَتِهِ وَتَوْبَتِهِ، وَأَمَّا الْحَوَارِيُّ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ لِعُجْبِهِ بِنَفْسِهِ، وَازْدِرَائِهِ هَذَا التَّائِبَ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Öğrendiğimize göre Hz. İsa, İsrail

oğullarından ve havarilerinden olan bir adamla beraber bir hırsıza kalesinde rastladı. Hırsız onları görünce, Allah kalbine tövbeyi ilka etti ve kendi kendine şöyle dedi: "Bu, Allah'ın ruhu ve kelimesi olan Hz. İsa'dır. Bu da falan havarisidir. Sen kimsin ey bedbaht! İsrail oğullarının hırsızı mı? Yol kestin, malları aldın ve kanları döktün." Sonra yaptıklarına pişman olup tövbe ederek yanlarına indi ve onlara yetişince kendi kendine şöyle dedi: "Onlarla yürümek mi istiyorsun? Sen buna layık değilsin. Sen onların ardında yürü. Tıpkı senin gibi günahkârların yürüdüğü gibi." Havari ona dönüp tanıyınca kendi kendine: "Şu pis bedbahtın ardımızda yürümesine bak!" dedi. Allah hırsızın pişmanlık ve tövbesine ve havarinin onu hakir görmesine, kendini hırsızdan üstün görmesine bakıp Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: "Havari ve İsrail oğullarından olan hırsıza, yeniden amel yapmaya başlamalarını söyle. Hırsızı, pişmanlık ve tövbesi sebebiyle bağışladım. Havari ise kendini beğendiği ve tövbe eden şu adamı hakir gördüğü için ameli boşa gitti."

(١١٩٧٠)- [١٤٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ الأَرْغِيَانِيُّ.ح وثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ الشَّعْرَانِيُّ، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، عَنِ الْقَيْنُقَاعِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ الْمَكِّيِّ، قَالَ: " يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: وَعِزَّتِي وَجَلالِي وَعَظَمَتِي، مَا مِنْ عَبْدٍ آثَرَ هَوَائِي عَلَى هَوَاهُ إِلا أَقْلَلْتُ هُمُومَهُ، وَجَمَعْتُ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ، وَنَزَعْتُ الْفَقْرَ مِنْ قَلْبِهِ، وَجَعَلْتُ الْغِنَى بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَاتَّجَرْتُ لَهُ مِنْ وَرَاءِ كُلِّ تَاجِرٍ، وَعِزَّتِي وَعَظَمَتِي وَجَلالِي، مَا مِنْ عَبْدٍ آثَرَ هَوَاهُ عَلَى هَوَائِي إِلا أَكْثَرْتُ هُمُومَهُ، وَفَرَّقْتُ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ وَنَزَعْتُ الْغِنَى مِنْ قَلْبِهِ، وَجَعَلْتُ الْفَقْرَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، ثُمَّ لا أُبَالِي فِي أَيِّ وَادٍ مِنْ أَوْدِيَتِهَا هَلَكَ "، ثنا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، وَيَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَدْلاحِ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، أَنَّهُ أَبْلَغَهُ أَنَّ اللَّهَ، ﷻ قَالَ: وَعِزَّتِي وَجَلالِي، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Allah şöyle buyurur: İzzetim, azametim ve celâlime yemin ederim ki; Benim isteklerimi kendi isteklerine tercih eden kulumun dertlerini azaltırım, işlerini derli toplu yapar, zenginliği iki

gözünün arasına koyarım ve her işini verimli hale getiririm. İzzetim, azametim ve celâlime yemin ederim ki; kendi isteğini benim isteğime tercih edenin ise dertlerini çoğaltırım, işlerini dağıtırım, kalbinden zenginliği çekip alırım ve fakirliği iki gözünün arasına yerleştiririm. Sonra hangi vadide helak olduğunu önemsemem." Bu hadis başka bir kanalla da Vuheyb'den nakledilmiştir.

(١١٩٧١)- [١٤٧/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ صَدَقَةَ، ثنا ابْنُ أَبِي خَيْثَمَةَ، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الْغَلابِيُّ، ثنا رَجُلٌ، مِنْ قُرَيْشٍ، قَالَ: دَخَلَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ بِذِي طُوًى يَعُودُهُ، قَالَ: " فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَقَالَ: " لَوْ قَرَأَهَا صَادِقًا عَلَى جَبَلٍ لَزَالَ "

Vuheyb b. el-Verd Zû Tuvâ'da hasta olan Muhammed b. el-Münkedir'in yanına girip eliyle onu sıvazlayarak: "Bismillahirrahmanirahim" deyince, Muhammed: "Bunu samimiyetle bir dağa okusa, dağ yok olurdu" dedi.

(١١٩٧٢)- [١٤٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الآجُرِّيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا عَوْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الصَّلْتِ، حدثني أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَقُولُ: " خُلِقَ ابْنُ آدَمَ وَالْخُبْزُ مَعَهُ، فَمَا زَادَ عَلَى الْخُبْزِ فَهُوَ شَهْوَةٌ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Hz. Âdem yaratıldığı zaman onunla beraber ekmek te yaratıldı. Ekmekten fazlası şehvet sayılır."

(١١٩٧٣)- [١٤٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ بَاعَ جَمَلا، فَقِيلَ لَهُ: لَوْ أَمْسَكْتَهُ، فَقَالَ: " قَدْ كَانَ لَنَا مُوَافِقًا، وَلَكِنَّهُ قَدْ أَذْهَبَ بِشُعْبَةٍ مِنْ قَلْبِي، فَكَرِهْتُ أَنْ يَشْتَغِلَ قَلْبِي بِشَيْءٍ "

Vuheyb der ki: İbn Ömer bir deve satınca, kendisine: "Onu satmasaydın" denildi. İbn Ömer: "Deve işimize yarıyordu ve kalbimde deveye karşı bir sevgi oluşmuştu. Bu sebeple kalbimin onunla meşgul olmasını istemedim" karşılığını verdi.

(١١٩٧٤)- [١٤٨/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " بَلَغَنَا أَنَّ الْخَبِيثَ إِبْلِيسَ تَبَدَّى لِيَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ لَهُ: إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَنْصَحَكَ، فَقَالَ: كَذَبْتَ أَنْتَ لا تَنْصَحُنِي، وَلَكِنْ أَخْبِرْنِي عَنْ بَنِي آدَمَ، فَقَالَ: هُمْ عِنْدَنَا عَلَى ثَلاثَةِ أَصْنَافٍ، أَمَّا صِنْفٌ مِنْهُمْ فَهُمْ أَشَدُّ الأَصْنَافِ عَلَيْنَا، نُقْبِلَ حَتَّى نَفْتِنَهُ وَنَسْتَمْكِنَ مِنْهُ، ثُمَّ يَفْرُغُ إِلَى الاسْتِغْفَارِ وَالتَّوْبَةُ فَيَفْسِدُ عَلَيْنَا كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكْنَا مِنْهُ، ثُمَّ نَعُودُ لَهُ فَيَعُودُ، فَلا نَحْنُ نَيْأَسَ مِنْهُ، وَلا نَحْنُ نُدْرِكَ مِنْهُ حَاجَتَنَا، فَنَحْنُ مِنْ ذَلِكَ فِي عَنَاءٍ، وَأَمَّا الصِّنْفُ الآخَرُ فَهُمْ فِي أَيْدِينَا بِمَنْزِلَةِ الْكُرَةِ فِي أَيْدِي صِبْيَانِكُمْ نُلْقِيهِمْ كَيْفَ شِئْنَا، قَدْ كَفَوْنَا أَنْفُسَهُمْ، وَأَمَّا الصِّنْفَ الآخَرَ فَهُمْ مِثْلُكَ مَعْصُومُونَ لا نَقْدِرُ مِنْهُمْ عَلَى شَيْءٍ، فَقَالَ لَهُ يَحْيَى: عَلَى ذَلِكَ هَلْ قَدَرْتَ مِنِّي عَلَى شَيْءٍ؟ قَالَ: لا ! إِلا مَرَّةً وَاحِدَةً، فَإِنَّكَ قَدَّمْتَ طَعَامًا تَأْكُلُهُ فَلَمْ أَزَلْ أُشَهِّيهِ إِلَيْكَ حَتَّى أَكَلْتَ أَكْثَرَ مِمَّا تُرِيدُ، فَنِمْتَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، وَلَمْ تَقُمْ إِلَى الصَّلاةِ كَمَا كُنْتَ تَقُومَ إِلَيْهَا، قَالَ: فَقَالَ لَهُ يَحْيَى: لا جَرَمَ لا شَبِعْتَ مِنْ طَعَامٍ أَبَدًا حَتَّى أَمُوتَ، فَقَالَ لَهُ الْخَبِيثُ: لا جَرَمَ لا نَصَحْتَ آدَمِيًّا بَعْدَكَ "

Vuheyb b. el-Verd bildiriyor: Bize ulaştığına göre habis olan İblis, Yahyâ b. Zekeriyâ'nın karşısına çıktı ve: "Sana bir öğüt vermek istiyorum" dedi. Hz. Yahyâ: "Yalan söylüyorsun! Sen bana öğüt vermezsin! Ama bana insanoğlundan haber ver!" karşılığını verince, İblis şöyle anlattı:

"İnsanlar bizde üç sınıftır. Bir sınıfları var ki bizim için en zor insanlar bu sınıftaki insanlardır. Bu sınıftaki bir kişiyi saptırmak için yanaşırız, hatta ona hâkim oluruz; ancak anında bağışlanma dilemeye ve tövbe etmeye başlar. O ana kadar ondan yana tüm çabalarımızı boşa çıkarır. Bir daha geldiğimizde yine aynı şey olur. Ne biz ondan yana umutsuzluğa düşer bırakırız, ne de ondan istediğimizi alırız. Bu kişilerden yana çok sıkıntılıyız. Diğer sınıfa gelince, bu sınıftaki insanlar elimizde, çocuklarınızın ellerindeki top gibidir. Onları istediğimiz gibi oynatırız ve onlara istediğimiz her şeyi yaptırırız. Diğer sınıf ise senin gibi masum insanların oluşturduğu sınıftır ve onlardan hiçbir şey elde edemeyiz."

Hz. Yahyâ ona: "Peki, benden bir şey elde edebildin mi?" diye sorunca, İblis şu karşılığı verdi: "Bir tane haricinde senden bir şey elde edebilmiş değilim. Bir defasında önüne yemek konulmuştu. O yemeği senin için o kadar çekici ve lezzetli kıldım ki sonunda yemen gerekenden fazlasını yedin. Fazla yediğin için de gecenin tümünü uykuyla geçirdin ve her gece kıldığın namazı o gece kılamadın." Hz. Yahyâ: "Önemli değil, zira ölene kadar artık bir yemeği doyana kadar yemeyeceğim!" deyince, İblis: "Benim için de önemli değil; zira senden sonra hiçbir insana öğütte bulunmayacağım!" karşılığını verdi.

(١١٩٧٥)- [١٤٩/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ شُرَحْبِيلَ الْكِنَانِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عُطَارِدٍ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " كَانَ لِيَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَلَيْهِمَا السَّلامُ خَطَّانِ فِي خَدَّيْهِ مِنَ الْبُكَاءِ، فَقَالَ لَهُ أَبُوهُ زَكَرِيَّا عَلَيْهِمَا السَّلامُ: إِنِّي إِنَّمَا سَأَلْتُ اللَّهَ ﷻ وَلَدًا تُقَرُّ بِهِ عَيْنِي، فَقَالَ: يَا أَبَتِ إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ أَخْبَرَنِي، أَنَّ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ مَفَازَةً لا يَقْطَعُهَا إِلا كُلُّ بَكَّاءٍ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Yahya b. Zekeriya'nın ağlamaktan dolayı yüzünde iki çizgi vardı. Babası Hz. Zekeriya: "Allah'tan, beni sevindirecek bir çocuk vermesini istemiştim" deyince, Hz. Yahya: "Babacığım! Cibril bana: «Cennet ve cehennem arasında bir geçit vardır ki, onu sadece çok ağlayanlar geçebilir» dedi" karşılığını verdi.

(١١٩٧٦)- [١٤٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعِيدِ بْنِ هَارُونَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: " كَانَ دَاوُدُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ قَدْ جَعَلَ اللَّيْلَ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ دُوَلا، لا تَمُرُّ بِهِمْ سَاعَةٌ مِنْ لَيْلٍ إِلا وَفِي بَيْتِ اللَّهِ سَاجِدٌ أَوْ ذَاكِرٌ، فَلَمَّا كَانَ نَوْبَةُ دَاوُدَ قَامَ يُصَلِّي لِنَوْبَتِهِ، فَكَأَنَّ دَخَلَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ مِمَّا هُوَ فِيهِ وَأَهْلُ بَيْتِهِ مِنَ الْعِبَادَةِ، وَكَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ نَهَرٌ، فَأَنْطَقَ اللَّهُ ﷻ ضِفْدَعًا مِنْ ذَلِكَ النَّهَرِ، فَنَادَتْهُ، فَقَالَتْ: يَا دَاوُدُ مَا يُعْجِبُكَ مِمَّا أَنْتَ فِيهِ وَأَهْلُ بَيْتِكَ مِنَ الْعِبَادَةِ؟ فَوَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالنُّبُوَّةِ، إِنِّي لَقَائِمَةٌ لِلَّهِ عَلَى رِجْلٍ مَا اسْتَرَاحَتْ أَوْدَاجِي مِنْ تَسْبِيحِهِ مُنْذُ خَلَقَنِي اللَّهُ ﷻ إِلَى هَذِهِ السَّاعَةِ، فَمَا الَّذِي يُعْجِبُكَ مِمَّا أَنْتَ فِيهِ وَأَهْلُ بَيْتِكِ؟ قَالَ: فَتَصَاغَرَ إِلَى دَاوُدَ مَا هُوَ فِيهِ وَأَهْلُ بَيْتِهِ مِنَ الْعِبَادَةِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Hz. Dâvud, geceyi ailesiyle arasında

bölüştürmüştü. Gecenin her saatinde evde Allah'a secde edilir veya zikir yapılırdı. Hz. Dâvud'un sırası gelince namaz kılmak için kalktı. Bu sırada kendisi ve ailesinin bu ibadetleriyle ilgili kalbine bir şey düştü. Hz. Dâvud'un önünde bir nehir vardı. Allah bu nehirdeki bir kurbağayı dile getirdi ve kurbağa ona şöyle dedi: "Ey Dâvud! Sen ve ailenin yaptığı bu ibadeti çok mu beğeniyorsun? Seni peygamberlikle üstün kılana yemin ederim ki ben yaratıldığım zamandan beri Allah'ın huzurunda tesbih etmeye hiç ara vermedim. Senin ve ailenin bu yaptıklarının neresini beğeniyorsun?" Bunun üzerine Hz. Dâvud, ailesiyle beraber yaptıkları ibadeti az görmeye başladı.

(١١٩٧٧)- [١٤٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ التَّمِيمِيُّ، ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: رَأَى وُهَيْبٌ قَوْمًا يَضْحَكُونَ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَقَالَ: " إِنْ كَانَ هَؤُلاءِ تَقَبَّلُ مِنْهُمْ صِيَامَهُمْ، فَمَا هَذَا فِعْلُ الْخَائِفِينَ "

Süfyân bildiriyor: "Vuheyb, Ramazan bayramında gülen bir topluluk gördüğü zaman şöyle derdi: "Sanırım bu adamların tuttuğu oruçlar kabul görmüş. Yoksa böylesi bir gülüş, orucunun kabul görmemesinden yana korkan kişilerin gülüşü değildir."

(١١٩٧٨)- [١٤٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدَ بْنَ يَزِيدِ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: رَأَيْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ صَلَّى ذَاتَ يَوْمِ الْعِيدَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّاسُ جَعَلُوا يَمُرُّونَ بِهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ ثُمَّ رَقَى، ثُمَّ قَالَ: " لَئِنْ كَانَ هَؤُلاءِ الْقَوْمَ أَصْبَحُوا مُشْفِقِينَ أَنَّهُ قَدْ يَقْبَلُ مِنْهُمْ سَهَرُهُمْ هَذَا، لَكَانَ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يَكُونُوا مَشَاغِيلُ بِأَدَاءِ الشُّكْرِ عَمَّا هُمْ فِيهِ، وَإِنْ كَانَتِ الأُخْرَى لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يُصْبِحُوا أَشْغَلَ وَأَشْغَلُ "، ثُمَّ قَالَ: " كَثِيرًا مَا يَأْتِينِي مَنْ يَسْأَلُنِي مِنَ إِخْوَانِي، فَيَقُولُ: يَا أَبَا أُمَيَّةَ، مَا بَلَغَكَ عَنْ مَنْ طَافَ سَبْعًا بِهَذَا الْبَيْتِ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مَاذَا؟ فَأَقُولُ: يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ، بَلِ اسْأَلُوا عَمَّا أَوْجَبَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ مِنَ أَدَاءِ الشُّكْرِ، مِنْ طَوَافِ هَذِهِ السَّبْعِ، وَرِزْقُهُ إِيَّاهُ حِينَ حَرَمَ غَيْرَهُ، قَالَ: فَيَقُولُونَ: إِنَّا نَرْجُو، فَيَقُولُ وُهَيْبٌ: فَلا وَاللَّهِ مَا رَجَا عَبْدٌ قَطُّ حَتَّى يَخَافَ، ثُمَّ يَقُولُ: كَيْفَ تَجْتَرِئُ أَنَّكَ تَرْجُو رِضَى مَنْ لا يُخَافُ غَضَبُهُ، إِنَّمَا كَانَ الرَّاجِي

دَلِيلَ الرَّحْمَنِ إِذْ يُخْبِرُكَ اللَّهُ ﷻ عَنْهُ، فَقَالَ: ﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ﴾ ، يَقُولُ وُهَيْبٌ: قَالَ: مَاذَا؟ قَالَ: ﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: ﴿وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الآخِرِينَ﴾ "

Muhammed b. Yezîd b. Huneys der ki: Bir defasında Vuheyb b. el-Verd bayram namazını kıldırdı. Namaz bittikten sonra da insanlar yanından geçerek dağılmaya başladılar. Vuheyb onlara baktıktan sonra yüksek bir yere çıkıp şöyle dedi: "Bu insanlar yaptıkları ibadetlerin kabul edildiğinden yana bir güven içindelerse bu durumun şükrü için daha çok ibadetle meşgul olmaları lazımdı. Yok, eğer kabul görmemişse o zaman çok çok daha fazla ibadetle meşgul olmaları lazım gelir." Sonra şöyle devam etti: "Kardeşlerimden birçoğu gelip bana sorarak: «Ey Ebû Umeyye! Bu Beyt'i yedi defa tavaf edenin sevabıyla ilgili ne biliyorsun?» diyorlar. Ben ise şöyle cevap veriyorum: "Allah sizi ve bizi bağışlasın. Allah'ın, bunu yedi defa tavaf edebildiğiniz, bunu başkasına değil size nasib ettiği için emrettiği şükrü sorunuz." Onlar: "Biz Allah'ın rızasını isteriz" deyince, Vuheyb: "Hayır vallahi! Allah'ı arzulayan kişi Ondan korkar. Gazabından korkmadığın kişinin rızasını nasıl umarsın? Allah'ın rızasını umanın, bunun alametini Allah'ın kendisine bildirdiğini bilmelidir. Nitekim Allah şöyle buyuruyor: **"İbrâhîm ve İsmâîl, Kâbe'nin temellerini yükseltiyordu: 'Rabbimiz! Yaptığımızı kabul buyur. Şüphesiz ki, Sen hem işitir, hem bilirsin. Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan kıl"[1], "Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur"[2], "Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle"[3].**

---

[1] Bakara Sur. 127, 128

[2] Şuarâ Sur. 82

[3] Şuarâ Sur. 84

(١١٩٧٩)- [٨/١٥٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْعُمَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَقُولُ: " كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَتَمَثَّلُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ:

تَرَاهُ مَكِينًا وَهْوَ لِلَّهْوِ مَاقِتٌ ... بِهِ عَنْ حَدِيثِ الْقَوْمِ مَا هُوَ شَاغِلُهْ

وَأَزْعَجَهُ عِلْمٌ عَنِ الْجَهْلِ كُلِّهِ ... وَمَا عَالِمٌ شَيْئًا كَمَنْ هُوَ جَاهِلُهْ

عَبُوسٌ مِنَ الْجُهَّالِ حِينَ يَرَاهُمُ ... فَلَيْسَ لَهُ مِنْهُمْ خَدِينٌ يُهَازِلُهْ

تَذَكَّرَ مَا يَلْقَى مِنَ الْعَيْشِ آجِلا ... فَأَشْغَلَهُ عَنْ عَاجِلِ الْعَيْشِ آجِلُهْ

Vuheyb b. el-Verd der ki: Ömer b. Abdilazîz şu şiiri okurdu:

Bakarsın sağlam durur, eğlenceden hoşlanmaz
İnsanların sözüne karışıp meşgul olmaz.
Her türlü cehaleti görmekten mutsuz olur,
Bildiği konudan çok, bilmediğini bilir.
Cahilleri görünce yüzü hemen asılır,
İçlerinden iki laf edecek dostu yoktur.
Bir sonraki hayatı, onun tek düşüncesi,
Onu meşgul ediyor âhiret çalışması.

(١١٩٨٠)- [٨/١٥٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنَ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ: " بَيْنَا امْرَأَةٌ فِي الطَّوَافِ ذَاتَ يَوْمٍ، وَهِيَ تَقُولُ: يَا رَبِّ ذَهَبَتِ اللَّذَّاتُ، وَبَقِيَتِ التَّبِعَاتُ، يَا رَبِّ سُبْحَانَكَ وَعِزِّكَ إِنَّكَ لأَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، يَا رَبِّ مَا لَكَ عُقُوبَةٌ إِلا النَّارُ، فَقَالَتْ صَاحِبَةٌ لَهَا كَانَتْ مَعَهَا: يَا أُخَيَّةُ دَخَلْتِ بَيْتَ رَبِّكِ الْيَوْمَ؟ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَرَى هَاتَيْنِ الْقَدَمَيْنِ، وَأَشَارَتْ إِلَى قَدَمَيْهَا، أَهْلا لِلطَّوَافِ حَوْلَ بَيْتِ رَبِّي، فَكَيْفَ أُرَاهُمَا أَهْلا أَطَأُ بِهِمَا بَيْتَ رَبِّي؟ وَقَدْ عَلِمْتُ حَيْثُ مَشَتَا وَإِلَى أَيْنَ مَشَتَا "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bir gün bir kadın tavaf ederken: “Ey Rabbim! Zevkler gitti, sorumlulukları kaldı. Ey Rabbim! Sen noksanlıklardan münezzehsin. İzzetin hakkı için sen merhametlilerin en merhametlisisin. Ey

Rabbim! Senin Cehennemden başka cezan yoktur" diyordu. Kadınla beraber olan arkadaşı ona: "Kardeşim! Bugün Rabbinin evine girdin m?" diye sorunca, kadın ayaklarını göstererek: "Vallahi bu iki ayağı, Rabbimin evini tavaf etmeye layık bulmuyorum. Nereye ve nasıl yürüdüklerini bildiğim halde, nasıl bunları Rabbimin evine basmaya layık bulurum" dedi.

(١١٩٨١)- [١٥٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَنْبَسَةُ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " كَانَ أَحَدُهُمْ يَبِيتُ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَيُصْبِحُ يُعْرَفُ ذَلِكَ فِيهِ، وَأَحَدُهُمُ الْيَوْمَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا يَحْمِلُ بِهِ رِدَاءَ كَتَّانٍ "

Hasan der ki: "Sahabeden biri Kur'ân okuduğu zaman bu, okuyanın halinden anlaşılırdı. Hâlbuki bugünde bazıları Kur'ân okuyor, ama sanki üzerinde ketenden yapılmış bir aba taşıyor."

(١١٩٨٢)- [١٥١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَتَّابُ بْنُ زِيَادٍ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا وُهَيْبٌ، قَالَ: " قِيلَ لِرَجُلٍ: أَلا تَنَامُ؟ قَالَ: إِنَّ عَجَائِبَ الْقُرْآنِ أَذْهَبَتْ نَوْمِي "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bir adama: "Uyumayacak mısın?" diye sorulunca: "Kur'ân'ın acaiblikleri uykumu kaçırdı" cevabını verdi.

(١١٩٨٣)- [١٥١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَمْرِو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ: " لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ مِنَ صَلاحِ نَفْسِي عِلْمِي بِفَسَادِهَا، وَكَفَى لِلْمُؤْمِنِ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَعْرِفَ فَسَادًا لا يُصْلِحُهُ، وَبِئْسَ مَنْزِلٌ وَمُتَحَوَّلٌ مِنْ ذَنْبِ الْمَرْءِ إِلَى غَيْرِ تَوْبَةٍ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bilge kimselerden biri: "Nefsimin bozulduğunu bilmem, nefsimin ıslah olacağına işarettir. Mümin için bildiği bozukluğu değiştirmemesi şer olarak yeter. Kişinin günah işlemesine rağmen tövbe etmemesi ne kötü durumdur" dedi.

(١١٩٨٤)- [١٥١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: بَلَغَنَا وَاللَّهُ أَعْلَمُ فِي قَوْلِ بَعْضِ الْحُكَمَاءِ: " يَا رَبِّ وَأَيُّ أَهْلِ دَهْرٍ لَمْ

يَعْصَوْكَ، ثُمَّ كَانَتْ نِعْمَتُكَ عَلَيْهِمْ سَابِغَةً، وَرِزْقُكَ عَلَيْهِمْ دَارًّا، سُبْحَانَكَ مَا أَحْلَمَكَ وَعِزَّتِكَ إِنَّكَ لَتُعْصِي ثُمَّ تُسْبِغُ النِّعْمَةَ وَتُدِرُّ الرِّزْقَ، حَتَّى لَكَأَنَّكَ يَا رَبَّنَا مَا تَغْضَبُ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bilge kimselerden biri: "Ey Rabbim! Hangi zamanın insanları, nimetlerinle kendilerini kuşattığın halde sana isyan etmediler ki! Ne kadar da Halîm'sin. İzzetine yemin olsun ki; Sana isyan edilmesine rağmen, ey Rabbimiz; sanki hiç öfkelenmemiş gibi nimetlerinle kuşatır ve rızkı yayarsın" dedi.

(١١٩٨٥)- [١٥١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرٍ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي بَكْرٍ الإِسْفَذْنِيَّ، قَالَ: اشْتَهَى وُهَيْبٌ لَبَنًا، فَجَاءَتْهُ خَالَتُهُ بِهِ مِنْ شَاةٍ لآلِ عِيسَى بْنِ مُوسَى، قَالَ: فَسَأَلَهَا عَنْهُ، فَأَخْبَرَتْهُ، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَهُ، فَقَالَتْ لَهُ: كُلْ ! فَأَبَى، فَعَاوَدَتْهُ، وَقَالَتْ لَهُ: إِنِّي أَرْجُو إِنْ أَكَلْتَهُ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكَ أَيْ بِاتِّبَاعِ شَهْوَتِي، قَالَ: فَقَالَ: " مَا أُحِبُّ أَنِّي أَكَلْتُهُ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى غَفَرَ لِي "، فَقَالَتْ: لِمَ؟ فَقَالَ: " إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَنَالَ مَغْفِرَتَهُ بِمَعْصِيَتِهِ "

Ali b. Ebî Bekr el-İsfeznî der ki: Vuheyb'in canı süt isteyince, teyzesi kendisine İsa b. Musa'nın koyunlarından sağdığı sütü getirdi. Vuheyb teyzesine sütü nereden getirdiğini sorunca, teyzesi durumu bildirdi. Bunun üzerine Vuheyb sütü içmeyi reddetti. Teyzesi: "İç!" dedi, ama Vuheyb içmedi. Bunun üzerine teyzesi: "Bunu iç; umarım ki Allah seni bağışlar" deyince, Vuheyb: "Allah beni bağışlasa bile bunu içmek istemem" dedi. Teyzesi: "Neden?" diye sorunca: "Allah'a isyan ederek onun mağfiretini kazanmak istemem" cevabını verdi.

(١١٩٨٦)- [١٥١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا عَبْدُ الْكَرِيمِ أَبُو يَحْيَى، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، ثنا أَبِي، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: بَلَغَنَا " أَنَّهُ مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ حَتَّى يَتَرَاءَى لَهُ مَلَكَاهُ اللَّذَانِ كَانَا يَحْفَظَانِ عَلَيْهِ عَمَلَهُ فِي الدُّنْيَا، فَإِنْ كَانَ صَحِبَهُمَا بِطَاعَةٍ، قَالا لَهُ: جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا مِنْ جَلِيسٍ خَيْرًا، فَرُبَّ مَجْلِسِ صِدْقٍ أَجْلَسْتَنَاهُ، وَعَمَلٍ صَالِحٍ قَدْ أَحْضَرْتَنَاهُ، وَكَلامٍ حَسَنٍ قَدْ أَسْمَعْتَنَاهُ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا مِنْ جَلِيسٍ خَيْرًا، وَإِنْ كَانَ

صَحِبَهُمَا بِغَيْرِ ذَلِكَ مِمَّا لَيْسَ لِلَّهِ بِرَضًى، قَلَبَا عَلَيْهِ الثَّنَاءَ، فَقَالا: لا جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا مِنْ جَلِيسٍ خَيْرًا، فَرُبَّ مَجْلِسِ سُوءٍ قَدْ أَجْلَسْتَنَاهُ، وَعَمَلٍ غَيْرِ صَالِحٍ قَدْ أَحْضَرْتَنَاهُ، وَكَلامٍ قَبِيحٍ قَدْ أَسْمَعْتَنَاهُ، فَلا جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا مِنْ جَلِيسٍ خَيْرًا، قَالَ: فَذَاكَ شُخُوصُ بَصَرِ الْمَيِّتِ إِلَيْهِمَا وَلا يَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا أَبَدًا "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bize bildirildiğine göre hiç kimse amelini yazan iki melek kendisine görünmeden ölmez. Eğer itaatkâr bir kul ise o iki melek ona derler ki: "Allah sana hayırlı mükâfat versin. Çoğu kez bizi doğruluk meclisinde oturttun, sâlih amellerde hazır bulundurdun! Güzel sözler işittirdin. Allah sana hayırlı mükâfat versin." Eğer fâcir ise iki melek ona derler ki: "Allah sana mükâfat vermesin. Çoğu kez bizi kötü mecliste oturttun. Salih olmayan amelde hazır bulundurdun. Bize çirkin konuşmalar dinlettirdin.Bu bakımdan Allah bizden taraf sana hayrı mükâfat olarak vermesin." İşte bu durum, ölünün iki meleğe doğru dikilen gözleridir. Artık o ebediyen dünyaya dönemez.

(١١٩٨٧)- [١٥٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: " حَلَفَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ أَنْ لا يَرَاهُ اللَّهُ، ضَاحِكًا وَلا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِهِ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَأْتِي بِهِ رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَسَمِعُوهُ عِنْدَ الْمَوْتِ، وَهُوَ يَقُولُ: وَفَّيْتَ لِي وَلَمْ أُوَفِّ لَكَ "

Muhammed b. Yezîd b. Huneys der ki: Vuheyb b. el-Verd, Allah'ın elçisine (ölüm meleğine) neyle geleceğini (ruhunu nasıl teslim edeceğini) bilinceye kadar ne Allah'ın, ne de başka kimsenin kendisini gülerken görmeyeceğine dair yemin etti. Vefat ederken onun: "Sen bana sözünü yerine getirdin, ama ben getiremedim" dediğini işittiler.

(١١٩٨٨)- [١٥٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي غَسَّانُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنِيهِ إِسْمَاعِيلُ، رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ: مَا أَرَى وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ يَمُوتُ حَتَّى يَرَى، قَالَ: فَسَمِعُوهُ عِنْدَ خُرُوجِ نَفْسِهِ، يَقُولُ: " وَفَّيْتَ لِي وَلَمْ أُوَفِّ لَكَ "

Ömer b. el-Münkedir der ki: Vuheyb b. el-Verd, dediği şeyi (ölüm meleğinin kendisine neyle geleceğini) görmeden vefat etmediğini gördüm. Ruhunu teslim ederken de: "Sen bana sözünü yerine getirdin, ama ben getiremedim" dedi

(١١٩٨٩)- [١٥٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبٌ: لَقِيَ رَجُلٌ فَقِيهٌ رَجُلا هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ، فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ مَا الَّذِي أُعْلِنُ مِنْ عَمَلِي، " يَا عَبْدَ اللَّهِ، الأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Fakih bir adam, kendisinden daha âlim biriyle karşılaşınca: "Allah sana merhamet etsin. Amelimin hangisini açıkça yapayım?" diye sorunca: "Ey Allah'ın kulu! İyiliği emredip kötülükte sakındırmayı açıktan yap" cevabını verdi.

(١١٩٩٠)- [١٥٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " لَقِيَ رَجُلٌ عَالِمٌ رَجُلا عَالِمًا هُوَ فَوْقَهُ فِي الْعِلْمِ، فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْبِنَاءِ الَّذِي لا إِسْرَافَ فِيهِ مَا هُوَ؟ قَالَ: هُوَ مَا سَتَرَكَ مِنَ الشَّمْسِ، وَأَكَنَّكَ مِنَ الْمَطَرِ، فَقَالَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَأَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الطَّعَامِ الَّذِي نُصِيبُهُ لا إِسْرَافَ فِيهِ، قَالَ: مَا سَدَّ الْجُوعَ وَدُونَ الشِّبَعِ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي يَرْحَمُكُ اللَّهُ، عَنْ هَذَا اللِّبَاسِ الَّذِي لا إِسْرَافَ فِيهِ مَا هُوَ؟ قَالَ: مَا سَتَرَ عَوْرَتَكَ وَأَدْفَأَكَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي يَرْحَمُكَ اللَّهُ عَنْ هَذَا الضَّحِكِ الَّذِي، لا إِسْرَافَ فِيهِ مَا هُوَ؟ قَالَ: التَّبَسُّمُ وَلا يُسْمَعَنَّ لَكَ صَوْتٌ، قَالَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَأَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْبُكَاءِ الَّذِي لا إِسْرَافَ فِيهِ مَا هُوَ؟ قَالَ: لا تَمَلَّنَّ مِنَ الْبُكَاءِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، قَالَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَمَا الَّذِي أُخْفِي مِنْ عَمَلِي؟ قَالَ: مَا يُظَنُّ بِكَ أَنَّكَ لَمْ تَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ إِلا أَدَاءَ الْفَرَائِضِ، قَالَ: يَرْحَمُكُ اللَّهُ، فَمَا الَّذِي أُعْلِنُ مِنْ عَمَلِي؟ قَالَ: الأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، فَإِنَّهُ دَيْنُ اللَّهِ الَّذِي بَعَثَ بِهِ أَنْبِيَاءَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، إِلَى عِبَادِهِ، وَقَدْ قِيلَ فِي قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ﴾ ، قِيلَ: الأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ "

Vuheyb bildiriyor: Âlim bir adam kendisinden daha bilgin bir kişiyle karşılaşınca ona: "Allah sana merhamet etsin! İsraftan sayılmayan yapıların

nasıl olması gerektiğini bana söyle" dedi. Daha âlim olan kişi: "Seni güneşten ve yağmurdan koruyacak kadar olmalıdır" karşılığını verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! Şu yediğimiz yemeklerin israftan sayılmayanlarını söyle" deyince, daha bilgin olan kişi: "Tam doyurmayan, ancak açlığı yatıştıracak kadar olandır" karşılığım verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! Giydiğimiz giysilerimizin israftan sayılmayanlarını söyle" deyince, daha bilgin olan kişi: "Avret yerini örtecek ve seni soğuktan koruyacak kadar olandır" karşılığını verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! İsraftan sayılmayan gülmenin nasıl olması gerektiğini söyle" deyince, daha âlim olan kişi: "Tebessüm şeklinde ve dışarıdan duyulmayacak kadar olandır" karşılığını verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! İsraftan sayılmayan ağlamanın nasıl olması gerektiğini söyle" deyince, daha âlim olan kişi: "Allah korkusuyla ağlamaktan usanma" karşılığını verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! Amellerimden hangilerini gizli tutmalıyım?" diye sorunca, daha âlim olan kişi: "İnsanlara, farzlar dışında tek bir iyi amel dahi yapmadığını düşündürecek kadar amellerini gizli tutmalısın" karşılığını verdi. Adam: "Allah sana merhamet etsin! Amellerimden hangilerini açığa vurabilirim?" diye sorunca, daha bilgin olan kişi şöyle karşılık verdi: "İyiliği emredip kötülükten sakındırmaktan sayılanları açıkça yapabilirsin. Zira Allah'ın, peygamberleri aracılığıyla kullarına gönderdiği din budur. Allah'ın: «**Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı**»[1] buyruğu hakkında şöyle denilmiştir: "Nerede olunursa olunsun, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır."

(١١٩٩١)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنَ خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ قَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ: " إِنِّي لأَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِي، وَإِنِّي لأَطْمَعُ فِي الرِّبْحِ فِي أَمْرِ الدِّينِ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْقَلِبُ إِلا بِالْوَضِيعَةِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Allah'ın kendisine hikmet verdiği bir adam

---

[1] Meryem Sur. 31

şöyle dedi: "Vallahi, evimden sadece dinim konusunda bir kazanç elde etmek için çıkıyorum ama vallahi; eve ancak basit şeyler kazanarak dönüyorum."

(١١٩٩٢)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " الْحِكْمَةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ، فَتِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الصَّمْتِ، وَالْعَاشِرُ عُزْلَةُ النَّاسِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Şöyle denirdi: "Hikmet on cüzdür. Dokuzu susmakta, onuncusu ise insanlardan uzak durmaktadır."

(١١٩٩٣)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ وَهُوَ إِسْحَاقُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُزَاحِمٍ أَبُو وَهْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَذْكُرُ عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " وَجَدْتُ الْعُزْلَةَ فِي اللِّسَانِ "

Vuheyb b. el-Verd: "Asıl uzletin, dilde olduğunu gördüm" demiştir.

(١١٩٩٤)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: " إِنَّ الْعَبْدَ لَيَصْمُتْ فَيَجْتَمِعُ لَهُ لُبُّهُ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Kişi suskun kaldığı zaman idrak gücü başında toplanmaya başlar."

(١١٩٩٥)- [١٥٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " لا يُسَلِّمُ عَبْدُ عَلَى الْقَوْمِ حَتَّى يُخْبَرَ مِنْ عَقْلِهِ "

Yine şöyle demiştir: "Aklî yeterliliği sınanmadıkça kişi bir topluluğun başına getirilemez."

(١١٩٩٦)- [١٥٣/٨] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " لا يَكُونُ هَمُ أَحَدِكُمْ فِي كَثْرَةِ الْعَمَلِ، وَلَكِنْ لِيَكُنْ هَمُّهُ فِي إِحْكَامِهِ وَتَحْسِينِهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ قَدْ يُصَلِّي وَهُوَ يَعْصِي اللَّهَ فِي صَلاتِهِ، وَقَدْ يَصُومُ وَهُوَ يَعْصِي اللَّهَ فِي صِيَامِهِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Derdiniz, çok amel olmasın. Derdiniz, onu gereği gibi güzelce yapmak olsun. Kul, (bazen) namaz kılarken bile namazında Allah'a isyan eder, oruç tutarken bile orucunda Allah'a isyan eder."

(١١٩٩٧)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، عَنْ ظُفُرِ بْنِ مُزَاحِمِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " لأَنْ أَدَعَ الْغِيبَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَنْ يَكُونَ لِي الدُّنْيَا مُنْذُ خُلِقَتْ إِلَى أَنْ تَفْنَى، فَأَجْعَلُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلأَنْ أَغُضَّ بَصَرِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَنْ تَكُونَ لِي الدُّنْيَا مُنْذُ خُلِقَتْ إِلَى أَنْ تُفْنَى فَأَجْعَلُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ تَلا: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: “Gıybeti terk etmem benim için, dünyanın yaratılmasından yok olmasına kadar üzerinde ne varsa hepsinin benim olmasından ve bunları Allah yolunda infak etmemden daha sevimlidir. Yine gözlerimi haramdan sakındırmam benim için, dünyanın yaratılmasından yok olmasına kadar üzerinde ne varsa hepsinin benim olmasından ve bunları Allah yolunda infak etmemden daha hoştur.” Ravi der ki: Ardından Vuheyb şu âyeti okudu: **“Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah yaptıklarından şüphesiz haberdardır.”**[1]

(١١٩٩٨)- [١٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا وُهَيْبٌ، قَالَ: " مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ أَوْ مَلأٍ إِلا كَانَ أَوْلاهُمْ بِاللَّهِ الَّذِي يَفْتَتِحُ بِذِكْرِ اللَّهِ حَتَّى يُفِيضُوا فِي ذِكْرِهِ، وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ أَوْ مَلأٍ إِلا كَانَ أَبْعَدُهُمْ مِنَ اللَّهِ الَّذِي يَفْتَتِحُ بِالشَّرِّ حَتَّى يَخُوضُوا فِيهِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: “Bir topluluk bir mecliste veya bir yerde toplandığında Allah katında onların en üstünü, söze Allah’ın adını anarak başlayıp oradakilerin de Allah’ı zikretmelerine sebep olandır. Yine topluluk bir mecliste veya bir yerde toplandığında Allah katında onların en kötüleri, konuşmayı kötü sözle başlatıp oradakilerin de kötü sözlere dalmalarına sebep olandır.”

---

[1] Mü'minûn Sur. 30

(١١٩٩٩)- [٨/١٥٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا سَعْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْرُوتِيُّ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّزَّاقِ، يَقُولُ: اجْتَمَعَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ وَوُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، فَقَالَ سُفْيَانُ لِوُهَيْبٍ: يَا أَبَا أُمَيَّةَ، " أَتُحِبُّ أَنْ تَمُوتَ؟ فَقَالَ: أُحِبُّ أَنْ أَعِيشَ لَعَلِّي أَتُوبُ، فَقَالَ وُهَيْبٌ: فَأَنْتَ؟ قَالَ: وَرَبِّ هَذِهِ الْبُنْيَةِ، ثَلاثًا، وَدِدْتُ أَنِّي مِتُّ السَّاعَةَ "

Süfyân es-Sevrî ile Vuheyb b. el-Verd bir araya geldi. Süfyân, Vuheyb'e: "Ey Ebû Umeyye! Ölmeyi ister miydin?" diye sorunca, Vuheyb: "Yaşamayı isterim, zira belki tövbe ederim!" karşılığını verdi ve Süfyân'a: "Peki sen ölmeyi ister miydin?" diye sordu. Süfyân üç defa: "Şu bedenin Rabbine andolsun ki!" diye yemin etti ve: "Şu anda ölmeyi isterdim!" dedi.

(١٢٠٠٠)- [٨/١٥٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " لَوْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ، لا يُبْغِضُ الدُّنْيَا إِلا أَنَّ اللَّهَ يُعْصَى فِيهَا، لَكَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يُبْغِضَهَا "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Kişi, sadece onda Allah'a isyan edildiği için dünyaya buğzetse bile ona buğz etmesi haktır."

(١٢٠٠١)- [٨/١٥٤] وَقَالَ وُهَيْبٌ: " اتَّقِ اللَّهَ أَنْ لا تَسُبَّ إِبْلِيسَ فِي الْعَلانِيَةِ، وَأَنْتَ صَدِيقُهُ فِي السِّرِّ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Allah'tan kork ve gizlice İblis'in dostu olduğun halde açıktan ona sövme."

(١٢٠٠٢)- [٨/١٥٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى وُهَيْبٍ، فَجَعَلَ كَأَنَّهُ يَذْكُرُ الزُّهْدَ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ وُهَيْبٌ، فَقَالَ: " لا تَحْمِلُ سِعَةَ الإِسْلامِ عَلَى ضَيِّقَةِ صَدْرِكَ "

Abdullah b. el-Mübârek bildiriyor: Adamın biri Vuheyb'in yanına geldi ve zühdden bahseder gibi oldu. Bunun üzerine Vuheyb adama: "İslam'ın bu asil ve geniş yönünü o dar gönlünle değerlendirmeye çalışma" dedi.

(١٢٠٠٣)- [٨/١٥٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ أَيْ جَدِي، قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ وَهْبٍ الْعَصْرَ، فَلَمَّا

صَلَّى، جَعَلَ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ نَقَصْتُ مِنْهَا شَيْئًا أَوْ قَصَّرْتُ فِيهَا، فَاغْفِرْ لِي، قَالَ: فَكَأَنَّهُ قَدْ أَذْنَبَ ذَنْبًا عَظِيمًا يَسْتَغْفِرُ مِنْهُ "

Ebû Sâlih der ki: Bir defasında Vuheyb b. el-Vered'in yanında ikindi namazını kıldım. Vuheyb namazı bitirdikten sonra sanki büyük bir günah işlemiş de bağışlanma diliyor gibi şöyle dua etmeye başladı: "Allahım! Şayet namazımda bir kusur işledim veya bir şeyleri eksik yaptıysam beni bağışla!"

(١٢٠٠٤)- [١٥٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ شُرَحْبِيلِ الْكِنْدِيُّ، قَالَ: أَتَيْنَا سَعِيدَ بْنَ عُطَارِدٍ وَمَعَنَا رَجُلٌ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: " بِمَكَّةَ رَجُلٌ يَشْتَهِي الشَّيْءَ فَيَجِدُهُ فِي بَيْتِهِ فِي إِنَاءٍ قَدْ كُفِيَ عَلَيْهِ، وَإِنَّ فَأْرَةً أَتَتْ جِرَابًا لَهُ فِيهِ سُوَيْقٌ فَخَرَقَتْهُ، فَقَالَ: اخْزُهَا فَقَدْ أَفْسَدَتْ عَلَيْنَا، فَخَرَجَتْ فَاضْطَرَبَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ، حَتَّى مَاتَتْ، فَقَالَ: ذَاكَ وُهَيْبٌ الْمَكِّيُّ "

Saîd b. Şurahbil el-Kindî anlatıyor: Bir adamla beraber Saîd b. Utârid'e gittiğimizde adam ona şöyle sordu: "Bir kişi Mekke'de bir şeyi cam çekince, istediği o şeyi yeteri kadar evinde bir kabın içinde buluyordu. Bir fare gelip adamın, içinde kavut olan torbasını kemirdi. Bunun üzerine adam: "Onu öldürün. Yiyeceğimizi bozdu" dedi. Fare çıkıp adamın önüne çırpınarak öldü. Saîd: "(Mekke'de olduğu söylenen) bu kişi Vuheyb el-Mekkî'dir" dedi.

(١٢٠٠٥)- [١٥٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنِي مُؤَمَّلٌ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: " لَوْ قُمْتُ قِيَامَ هَذِهِ السَّارِيَةِ مَا نَفَعَكَ حَتَّى تَنْظُرَ مَا يَدْخُلُ بَطْنُكَ حَلالٌ أَمْ حَرَامٌ "

Vehb b. el-Verd der ki: "Midene giren yiyeceğin helal mi, haram mı olduğuna dikkat etmedikten sonra şu gece bulutu gibi tüm geceyi ayakta (ibadetle) geçirsen sana bir faydası olmaz."

(١٢٠٠٦)- [١٥٤/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " بَلَغَنَا أَنَّ الضَّيْفَ، لَمَّا جَاءُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ فَقَرَّبَ إِلَيْهِمْ ﴿فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ﴾ ، قَالَ: أَلا تَأْكُلُونَ؟ قَالُوا: إِنَّا لا نَأْكُلُ طَعَامًا إِلا

بِثَمَنِهِ، قَالَ: فَقَالَ لَهُمْ: أَوَ لَيْسَ مَعَكُمْ ثَمَنُهُ؟ قَالُوا: وَأَنَّى لَنَا ثَمَنُهُ؟ قَالَ تُسَبِّحُونَ اللَّهَ ﷻ إِذَا أَكَلْتُمْ، وَتَحْمَدُونَهُ إِذَا فَرَغْتُمْ، قَالَ: فَقَالُوا: سُبْحَانَ اللَّهِ ! لَوْ كَانَ يَنْبَغِي لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ خَلِيلا لاتَّخَذَكَ يَا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: فَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلا "

Vuheyb der ki: Bize bildirildiğine göre misafirler Hz. İbrâhîm'e gelince, onlara kestiği danayı ikram etti. **"Ellerini ona uzatmadıklarını görünce, durumlarını beğenmedi."**[1] ve: "Yemeyecek misiniz?" diye sordu. Onlar: "Biz bedelini vermediğimiz yemeği yemeyiz" cevabını verince, Hz. İbrâhîm: "Yanınızda bunun bedeli yok mu?" diye sordu. Onlar: "Nereden olacak ki?" karşılığını verince, Hz. İbrâhîm: "Yemek yiyince Allah'ı tesbih etmeniz ve doyunca da hamd etmeniz bunun bedelidir" dedi. Onlar: "Sübhanallah! Allah'ın dost edinmesi mümkün olsaydı ey İbrâhîm seni edinirdi" deyince, Allah Hz. İbrâhîm'i dost edindi.

(١٢٠٠٧)- [١٥٥/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَجَاءٍ قُتَيْبَةَ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ لأَبِي: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! أَسَمِعْتَ هَذَا الْكَلامَ مِنْ وُهَيْبٍ ؟ قَالَ: وَأَيُّ شَيْءٍ هُوَ؟ قَالَ: قَالَ وُهَيْبٌ: " كُنْتُ أَطُوفُ أَنَا، وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ ذَاتَ لَيْلَةٍ بِالْبَيْتِ بَعْدَ عِشَاءِ الآخِرَةِ، فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنْ طَوَافِنَا دَخَلْنَا الْحِجْرَ فَرَكَعْنَا، فَأَمَّا سُفْيَانُ فَرَجَعَ يَطُوفُ، وَأَمَّا أَنَا فَتَخَلَّفْتُ أَرْكَعُ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ الْبَيْتِ وَأَسْتَارِهِ: إِلَى اللَّهِ ﷻ وَإِلَيْكَ أَشْكُو يَا جِبْرِيلُ مَا أَلْقَى مِنْ تَفَكُّهِ بَنِي آدَمَ فِي الطَّوَافِ حَوْلِي؟ فَقَالَ لَهُ: إِنِّي كَأَنِّي أَسْمَعُهُ السَّاعَةَ مِنْ وُهَيْبٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو رَجَاءٍ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَا يَعْنِي بِقَوْلِهِ تَفَكُّهٍ؟ قَالَ: مِنْ خَوْضِهِمْ فِي الطَّوَافِ حَتَّى أَنَّ أَحَدَكُمْ رُبَّمَا ذَكَرَ الْمَرْأَةَ الْجَمِيلَةَ فَيَصِفُ مِنْ خُلُقِهَا وَهُوَ فِي الطَّوَافِ "

Ubeydullah b. Muhammed b. Yezîd b. Huneys der ki: Kuteybe b. Saîd babama: "Ey Ebû Abdillah! Vuheyb'den şu sözünü duydun mu?" diye sorunca, babam: "Hangi söz?" karşılığını verdi. Kuteybe şöyle cevap verdi: Vuheyb dedi ki: Bir gece yatsıdan sonra Süfyân es-Sevrî ile Kâbe'yi tavaf ediyorduk. Tavafı bitirince Hicr'e girip namaz kıldık. Süfyân tavafa geri

---

[1] Hud Sur. 70

döndü, ancak ben kalıp namaza devam ettim. Bu sırada Kâbe ve örtüsü arasından şöyle bir ses duydum: "Ey Cibril! İnsanların etrafımda dedikodu ederek dolaşmasından Allah'a ve sana şikayet ediyorum." Babam ona: "Bunu sanki şimdi Vuheyb'den işitmiş gibi hatırlıyorum" deyince, Ebû Recâ: "Ey Ebû Abdillah! Dedikodudan kasıt nedir?" diye sorunca, babam: "Tavaf ederken başka şeylerle meşgul olmalarıdır. Hatta kişi bazen tavaf ederken güzel bir kadından ve huyundan bahseder" cevabını verdi.

(١٢٠٠٨)- [١٥٥/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، ثنا أَبِي، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " لا يَزَالُ الرَّجُلُ يَأْتِينِي، فَيَقُولُ: يَا أَبَا أُمَيَّةَ، مَا تَرَى فِيمَنْ يَطُوفُ بِهَذَا الْبَيْتِ مَاذَا فِيهِ مِنَ الأَجْرِ؟ فَأَقُولُ: اللَّهُمَّ غَفْرًا، قَدْ سَأَلَنِي عَنْ هَذَا غَيْرُكَ، فَقُلْتُ: بَلْ سَلُونِي عَنْ مَنْ طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ سَبْعًا مَا قَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ مِنَ الشُّكْرِ حَيْثُ رَزَقَهُ اللَّهُ طَوَافَ ذَلِكَ السَّبْعِ؟ قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: لا تَكُونُوا كَالَّذِي يُقَالُ لَهُ: تَعْمَلُ كَذَا وَكَذَا، فَيَقُولُ: نَعَمْ إِنْ أَحْسَنْتُمْ لِي مِنَ الأَجْرِ "

Vuheyb el-Verd der ki: Hâlâ birileri bana gelip: "Ey Ebû Umeyye! Şu Kâbe'yi tavaf eden kişinin sevabı nedir?" diye soruyor. Ben de: "Allah'ın bağışlaması vardır. Ama bu soruyu senden başka birçok kişi bana sordu! Oysa bana Kâbe'yi yedi defa tavaf eden kişilerin durumunu sorun. Kâbe'yi yedi defa tavaf etmeyi kendilerine ihsan ettiği için Allah'a ne kadar şükür etmeleri gerektiğini sorun" karşılığını veriyorum. Sakın kendisine: «Şunu şunu yapar mısın?» diye sorulduğu zaman: «Karşılığını güzelce bana verirseniz yaparım!» diyen kişilerden olmayın!"

(١٢٠٠٩)- [١٥٥/٨] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " اجْتَمَعَ بَنُو مَرْوَانَ عَلَى بَابِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَجَاءَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ لِيَدْخُلَ عَلَى أَبِيهِ، فَقَالُوا لَهُ: إِمَّا أَنْ تَسْتَأْذِنَ لَنَا، وَإِمَّا أَنْ تُبْلِغَ عَنَّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الرِّسَالَةَ، قَالَ: قُولُوا، قَالُوا: إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْخُلَفَاءِ كَانُوا يُعْطُونَنَا وَيَعْرِفُونَ لَنَا مَوْضِعَنَا، وَإِنَّ أَبَاكَ قَدْ حَرَمْنَا مَا فِي يَدَيْهِ، قَالَ: فَدَخَلَ عَلَى أَبِيهِ، فَأَخْبَرَهُ عَنْهُمْ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: قُلْ لَهُمْ: ﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Mervân oğulları, Ömer b. Abdilazîz'in kapısında toplanınca, Abdulmelik b. Ömer babasının yanına girmek için geldi. Ona: "Ya girmemiz için izin al ya da müminlerin emirine söyleyeceklerimizi ilet" dediler. Abdulmelik: "Söyleyin" deyince, Mervân oğulları şöyle dediler: "Kendisinden önceki (halife)ler bize veriyorlar ve konumumuzu biliyorlardı. Baban ise bizi elindekinden mahrum etti." Abdulmelik babasının yanma girip söylediklerini aktarınca, Ömer b. Abdilazîz ona şu karşılığı verdi: Onlara de ki, **"Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım"**[1].

(١٢٠١٠)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنَ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " بَلَغَنَا أَنَّ الْعُلَمَاءَ ثَلاثَةٌ: فَعَالِمٌ لَمْ يَتَعَلَّمْهُ لِيَتَغَنَّى بِهِ عِنْدَ التُّجَّارِ، وَعَالِمٌ يَتَعَلَّمُهُ لِنَفْسِهِ لا يُرِيدُ بِهِ إِلا أَنَّهُ يَخَافُ أَنْ يَعْمَلَ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَيَكُونُ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bize âlimlerin üç türlü olduğu söylendi: Biri, ilmi tüccarların yanında zengin olmak için öğrenir, diğeri kendi nefsi için öğrenir ve öğrenmekten kastı sadece ilimsiz bir şey yapmak istememesidir. Bunun bozduğu yaptığından daha fazla olur."

(١٢٠١١)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الرِّجَالِ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَرَادَ كَرَامَةَ عَبْدٍ أَصَابَهُ بِضِيقٍ فِي مَعَاشِهِ، وَسَقَمٍ فِي جَسَدِهِ، وَخَوْفٍ فِي دُنْيَاهُ، حَتَّى يَنْزِلَ بِهِ الْمَوْتُ وَقَدْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ ذُنُوبٌ، شَدَّدَ بِهَا عَلَيْهِ الْمَوْتُ حَتَّى يَلْقَاهُ وَمَا عَلَيْهِ شَيْءٌ وَإِذَا أَرَادَ هَانَ عَلَيْهِ عَبْدٌ صَحِيحٌ جَسَدُهُ وَيُوَسِعُ عَلَيْهِ فِي مَعَاشِهِ وَيُؤَمِّنُهُ فِي دُنْيَاهُ حَتَّى يَنْزِلَ بِهِ الْمَوْتُ وَلَهُ حَسَنَاتٌ يُخَفِفُ عَنْهُ بِهَا الْمَوْتُ حَتَّى يَلْقَاهُ وَمَا لَهُ عِنْدَهُ شَيْءٌ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Allah, bir kula değer verirse yaşamında darlık, bedeninde hastalık ve dünyasında da korku verir. Bu şekilde ölüm anı geldiğinde ölümü de zorlaştırılarak kalan günahları da yok edilir ve Allah'ın

---

[1] Zümer Sur. 13

huzuruna aleyhinde bir şey olmadan çıkar. Allah, bir kula değer vermediği zaman da ona bedeninde sağlık, yaşamında bolluk verir, dünyasından yana da onu güvende kılar. Bu şekilde ölüm anı geldiğinde yaptığı iyilikler karşılığında ölümü kolay kılınır ve Allah'ın huzurunda lehinde bir şey olmadan çıkar."

(١٢٠١٢)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ وَهُوَ إِسْحَاقُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُسَامَةَ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الْوَرْدِ أَبُو أُمَيَّةَ لِرَجُلٍ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا، يَدْخُلَ أَحَدٌ مِنْ هَذَا الْبَابِ إِلا أَحْسَنْتَ بِهِ الظَّنَّ فَافْعَلْ "

Abdulvehhâb b. el-Verd (Ebû Umeyye) adamın birine der ki: "Elinden geldiği kadar şu kapıdan içeri giren herkes hakkında hüsnü zanda bulun."

Takrîb 92-hı

(١٢٠١٤)- [١٥٦/٨] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْخَطَّابِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي بَرَّةَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْعُمَرِيُّ، قَالَ: " سَجَدَ وُهَيْبٌ عَلَى جَبَلِ أَبِي قَيْسٍ لَيْلَةً، فَنُودِيَ مِنَ الْبَحْرِ: يَا وُهَيْبُ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ "

Hâlid b. Yezîd el-Ömerî der ki: Vuheyb, Ebû Kubeys dağında bir gece boyunca namaz kılınca denizden kendisine: "Ey Vuheyb! Başını kaldır, günahların bağışlandı" diye seslenildi.

(١٢٠١٥)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ مُقَاتِلٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " رُبَّ عَالِمٍ يُقَالُ لَهُ فَقِيهٌ، وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ مَكْتُوبٌ مِنَ الْجَاهِلِينَ "

Abdulvehhâb b. el-Verd der ki: "Kendilerine fakih denilen nice âlim vardır ki bunlar Allah katında cahillerden sayılır."

(١٢٠١٦)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّبَرِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَذْكُرُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " مَنْ عَدَّ كَلامَهُ مِنْ عَمَلِهِ، قَلَّ كَلامُهُ "

Vuheyb b. el-Verd'in bildirdiğine göre Ömer b. Abdilazîz: "Sözlerini amelinden sayanın sözleri azalır" demiştir.

(١٢٠١٧)- [١٥٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُنَخَّلِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُنِيبٍ، ثنا السَّرِيُّ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ: " أَنَّ رَجُلَيْنِ، كُسِرَ بِهِمَا سَفِينَةٌ فِي الْبَحْرِ فَوَقَعَا إِلَى أَرْضٍ، فَأَتَيَا بَيْتًا مِنْ شَجَرٍ فَكَانَا فِيهِ، فَبَيْنَمَا هُمْ ذَاتَ لَيْلَةٍ أَحَدُهُمَا نَائِمٌ وَالآخَرُ يَقْظَانُ، إِذْ جَاءَتِ امْرَأَتَانِ فَقَامَتَا عَلَى الْبَابِ، بِهِمَا مِنْ قُبْحِ الْهَيْئَةِ شَيْءٌ لا يَعْلَمُهُ إِلا اللَّهُ ﷻ فَقَالَتْ إِحْدَاهُمَا لِلأُخْرَى: ادْخُلِي، قَالَتْ: وَيْحَكِ لا أَسْتَطِيعُ، قَالَتْ: وَيْحَكِ لِمَهْ؟ قَالَتْ: أَوَمَا تَرَيْنَ مَا فِي الشَّفَتَيْنِ؟ قَالَ: قَوْلُهُمَا فِي الْبَيْتِ: حَسْبِيَ اللَّهُ وَكَفَى، سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ دَعَا، لَيْسَ وَرَاءَ اللَّهِ مُنْتَهَى "

Vuheyb b. el-Verd'in bildirdiğine göre denizde giden iki adamın kayıkları battı ve karaya çıktılar. Sonra ağaçlardan yapılmış bir eve gidip orada kaldılar. Bir gece biri uyumuş diğeri uyanıkken çok çirkin iki kadın gelip kapıda durdular. Biri diğerine: "Gir!" deyince, diğer kadın: "Yazık sana! Giremem" karşılığını verdi. Birinci kadın: "Yazık sana! Neden?" diye sorunca, diğeri: "İki dudak arasındakini görmüyor musun?" dedi. kadının bu sözünden kastı, içerdeki adamların: "Allah bana yeter. Allah dua edenin duasını kabul eder. Allah'tan başka gidecek yer yoktur" sözüdür.

(١٢٠١٨)- [١٥٧/٨] ثنا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الأَنْصَارِيُّ، ثنا أَشْعَثُ بْنُ شَدَّادٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ الْمَكِّيُّ، قَالَ: " اتَّخَذَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلامُ بَيْتًا مِنْ قَصَبٍ، فَقِيلَ لَهُ: لَوِ اتَّخَذْتَ غَيْرَ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا لِمَنْ يَمُوتُ كَثِيرٌ "

Vuheyb der ki: Hz. Nuh kamıştan bir ev yapınca: "Bundan başkasını yapsaydın" denildi. Hz. Nuh: "Bu, ölecek olan için çoktur" karşılığını verdi.

(١٢٠١٩)- [١٥٧/٨] ثنا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، ثنا سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْمُسَيِّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " أَرْبَعٌ لا يَجْتَمِعْنَ فِي أَحَدٍ إِلا تَعْجَبَ، الصَّمْتُ وَهُوَ أَوَّلُ الْعِبَادَةِ، وَالتَّوَاضُعُ لِلَّهِ، وَالزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا، وَقِلَّةُ الشَّيْءِ "

Vuheyb b. el-Vered bildiriyor: İsa b. Meryem: "Dört haslet bir kişide toplandığı zaman bu kişi halk tarafından garipsenir. Bunlar suskunluk ki, ibadetin başıdır, Allah için mütevazı olmak, dünyaya karşı zahid olmak ve dünyalık olarak az şeyle yetinmektir" dedi.

(١٢٠٢٠)- [١٥٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ، ثنا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ ، ثنا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ لَوْ قُمْتَ مَقَامَ هَذِهِ السَّارِيَةِ، مَا نَفَعَكَ حَتَّى تَعْلَمَ مَا يَدْخُلُ بَطْنَكَ مِنْ حَلالٍ أَوْ حَرَامٍ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: "Vallahi şu direk gibi dursan (ve ömür boyu ibadet etsen), midene girenin helal mı, haram mı olduğunu bilmeden bunun sana bit faydası olmaz."

(١٢٠٢١)- [١٥٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا رَجَاءُ بْنُ صُهَيْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ قَرِينٍ، ذَكَرَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي الإِنْجِيلِ، شَوَّقْنَاكُمْ فَلَمْ تَشْتَاقُوا، وَنَحْنَا لَكُمْ فَلَمْ تَبْكُوا، بَشِّرِ الْقَتَّالِينَ بِأَنَّ لِلَّهِ سَيْفًا لا يَنَامُ، وَأَنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي فِي السَّمَاءِ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ: أَبْنَاءُ الْخَمْسِينَ زَرْعٌ قَدْ دَنَا حَصَادُهُ، وَأَبْنَاءُ السِّتِّينَ هَلُمُّوا إِلَى الْحِسَابِ، مَاذَا قَدَّمْتُمْ؟ وَمَاذَا أَخَّرْتُمْ؟ وَأَبْنَاءُ السَّبْعِينَ لا عُذْرَ لَكُمْ، لَيْتَ الْخَلْقَ لَمْ يُخْلَقُوا، وَلَيْتَهُمْ لِمَا خُلِقُوا عَلِمُوا لِمَاذَا خُلِقُوا، وَتَجَالَسُوا وَتَذَاكَرُوا بَيْنَهُمْ مَاذَا عَمِلُوا، أَلا أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ فَخُذُوا حِذْرَكُمْ "

Vehb b. Münebbih der ki: İncil'de şöyle yazılıdır: "Biz sizi teşvik ettik, ancak şevke gelmediniz. Size ağıt yaktık, ama ağlamadınız. Katillere, Allah'ın uyumayan bir kılıcının olduğunu ve her gün ve gece bir meleğin şöyle seslendiğini müjdele: "Elli yaşındakiler, hasadı yaklaşmış ekin gibidir. Altmışyaşındakiler, hesaba gelin. Ne gönderdiniz? Neyi eksik yaptınız? Yetmiş yaşındakiler! Artık bir mazeretiniz yoktur. Keşke mahlûkat yaratılmasaydı ve keşke neden yaratıldıklarını bilselerdi. Aralarında oturup ne yaptıklarım müzakere etselerdi. Bilin ki, kıyamet saati size gelmiştir; tedbirinizi alınız."

(١٢٠٢٢)- [١٥٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ وُهَيْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَخٌ لِي، قَالَ: " كُنْتُ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ فِي زَمَانِ الْحَجِّ، وَمَعِي عَيْبَةٌ فِيهَا أَثْوَابٌ أَبِيعُهَا، وَخَلْفِي شَيْخٌ أَبْيَضُ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ، فَجَعَلْتُ كُلَّمَا أَنْشُرُ ثَوْبًا أَتْبَعَهُ يَمِينًا، قَالَ: فَيَضَعُ الشَّيْخُ يَدَهُ فِي ظَهْرِي، وَهُوَ يَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ أَقِلَّ مِنَ الأَيْمَانِ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ مُغْضَبًا، فَأَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَقْبِلْ عَلَى مَا يَعْنِيكَ، فَيَقُولُ لِي: رُوَيْدًا، هَذَا مِمَّا يَعْنِينِي، قَالَ: وَمَا زَالَ هَذَا دَأْبِي وَدَأْبُهُ حَتَّى انْكَشَفَ السُّوقُ عَنِّي، فَأَبْصَرَتُ مَا كُنْتُ فِيهِ فَأَقْبَلْتُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: جَزَاكَ اللَّهُ مِنْ جَلِيسٍ خَيْرًا، فَنِعْمَ الْجَلِيسُ كُنْتَ فِي هَذَا الْيَوْمِ، فَقَالَ لِي: أَمَا إِنْ أَبْصَرْتَ ذَلِكَ فَانْظُرْ أَنْ تَتَكَلَّمَ بِالصِّدْقِ، وَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ يَضُرُّكَ فَإِنَّهُ يَنْفَعُكَ، وَانْظُرْ إِلَى الْكَذِبِ فَلا تَتَكَلَّمْ بِهِ، فَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ يَنْفَعُكَ، فَإِذَا انْقَضَى عَمَلُكَ أَنْقِصْ ظَهْرَكَ، قَالَ: فَقُلْتُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ اكْتُبْ لِي هَؤُلاءِ الْكَلِمَاتِ، قَالَ: فَقَالَ: مَا يُقْضَى مِنَ أَمْرٍ يَكُنْ، قَالَ: وَأَهَوَيْتُ بِرَأْسِي أَنْ آخُذَ دَفْتَرًا مِنَ الْعَيْبَةِ ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي فِي السَّمَاءِ ذَهَبَ أَمْ فِي الأَرْضِ "

Vuheyb der ki: Bir kardeşim haber verdi: Hac zamanında Hayf mescidindeydim ve yanımda içinde satmak için giysi bulundurduğum bir torba vardı. Arkamda ise saç ve sakalları ağarmış bir ihtiyar vardı. Ben müşteriye göstermek için çıkardığım her giyside yemin ediyordum; bu ihtiyar ise elini omzuma koyup: "Ey Allah'ın kulu! Çok yemin etme" diyordu. Bunun üzerine adama kızarak: "Ey Allah'ın kulu! Seni ilgilendirmeyen şeylere karışma" diyordum. Adam da: "Yavaş ol! Bu beni ilgilendirir" diyordu. Bu durum etrafımdaki müşteriler dağılana kadar devam etti. Bunun üzerine ben ihtiyara dönüp: "Allah ecrini versin, sen ne kadar iyi bir arkadaşsın. Bugün benim için çok iyi bir arkadaştın" dedim. Adam bana: "Eğer bunu gördüysen, doğru konuşmaya bak. Doğru konuşmanın sana zarar verdiğini zannetsen bile o senin için faydalıdır. Yalana da dikkat et ve yalan söyleme. Yalanın sana faydası dokunduğunu zannetsen bile yalan söyleme. İşini bitirince de belini bük (ibadet et)." Ben: "Allah sana merhamet etsin. Bunları bana yaz" deyince: "Takdir edilen şey olur" karşılığını verdi. Ben torbadan defter almak için başımı çevirip tekrar dönünce adam yoktu. Vallahi adam semaya mı çıktı, yere mi battı

bilmiyorum.

(١٢٠٢٣)- [١٥٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبًا، يَقُولُ: " إِنَّ مِنَ الدُّعَاءِ الَّذِي لا يُرَدُّ أَنْ يُصَلِّيَ الْعَبْدَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِأُمِّ الْقُرْآنِ وَآيَةِ الْكُرْسِيِّ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَإِذَا فَرَغَ خَرَّ سَاجِدًا، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِي لَبِسَ الْعِزَّ، وَقَالَ بِهِ: سُبْحَانَ الَّذِي تَعَطَّفَ بِالْمَجْدِ وَتَكَرَّمَ بِهِ، سُبْحَانَ الَّذِي أَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ بِعِلْمِهِ سُبْحَانَ الَّذِي لا يَنْبَغِي التَّسْبِيحَ إِلا لَهُ، سُبْحَانَ ذِي الْمَنِّ وَالْفَضْلِ، سُبْحَانَ ذِي الْعِزِّ وَالتَّكَرُّمِ، سُبْحَانَ ذِي الطَّوْلِ، أَسْأَلُكَ بِمَعَاقِدِ عِزِّكَ مِنْ عَرْشِكَ وَمُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ وَبِاسْمِكَ الأَعْظَمِ، وَجَدِّكَ الأَعْلَى وَبِكَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ، الَّتِي لا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلا فَاجِرٌ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، ثُمَّ يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى مَا لَيْسَ بِمَعْصِيَةٍ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Kişi, duasına icabet edilmesini istiyorsa oniki rekât namaz kılar. Her bir rekâtında Fâtiha sûresi ile Âyet el-Kürsî'yi okur. Kıraati bitirdiği zaman da secdeye kapanır ve der ki: "İzzeti giyinen ve izzetle konuşan Allah'ı tesbîh ederim! Yüceliğiyle mahlûkata şefkatle yaklaşan ve ihsanlarda bulunan Allah'ı tesbîh ederim! İlmiyle her şeyi kuşatan Allah'ı tesbîh ederim! Tesbîhin sadece kendisine yapılması gereken Allah'ı tesbîh ederim. Kerem ve lütuf sahibi Allah'ı tesbîh ederim! İzzet ve kerem sahibi Allah'ı tesbih ederim! Kâdiri mutlak olan Allah'ı tesbîh ederim! İzzetle istiva ettiğin Arş'ın, sonsuz rahmetle dolu Kitab'ın, İsm-i A'zam'ın, sonsuz keremin ve hiçbir iyi ile kötünün aşamayacağı eksiksiz kelimelerin adına Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve âline hayırlar ihsan etmeni diliyorum!" Bunları dedikten sonra da Allah'a isyan barındırmayan dilediği şeyi ister.

Vuheyb ekledi: "Bu konuda şöyle denildiği de bize ulaştı: "Bunları içinizden sefih olanlara öğretmeyin ki sonra Allah'a isyan mahiyetindeki işleri için bu duayı kullanırlar."

(١٢٠٢٤)- [١٥٨/٨] قَالَ وُهَيْبٌ: وَبَلَغَنَا أَنَّهُ " كَانَ يُقَالُ: لا تُعَلِّمُوهَا سُفَهَاءَكُمْ فَيَتَعَاوَنُوا عَلَى مَعْصِيَةِ اللَّهِ ﷻ "

Vuheyb der ki: Öğrendiğimize göre şöyle denirdi: "Bunları içinizden

sefih olanlara öğretmeyin ki sonra Allah'a isyan mahiyetindeki işleri için bu duayı kullanırlar."

(١٢٠٢٥)- [١٥٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عُبَيْدٍ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَقُولُ: " الأَحْمَقُ الْمَايِقُ، مِثْلُ الْجَيِّدِ الْفَائِقُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Vuheyb b. el-Verd'in: "Kibirli ahmak, açıkgöz akıllı gibidir" dediğini işittim.

(١٢٠٢٦)- [١٥٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بنِ سَلْمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا وَكِيعٌ، ثنا حَمْزَةُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ شَبُّوَيْهِ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، قَالَ: كَتَبَ وُهَيْبٌ إِلَى أَخٍ لَهُ: " قَدْ بَلَغْتَ بِظَاهِرِ عِلْمِكَ عِنْدَ النَّاسِ مَنْزِلَةً وَشَرَفًا، فَاطْلُبْ بِبَاطِنِ عِلْمِكَ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً وَزُلْفَى، وَاعْلَمْ أَنَّ إِحْدَى الْمَنْزِلَتَيْنِ تَمْنَعُ الأُخْرَى "

İbnu'l-Mübârek der ki: Vuheyb bir kardeşine şöyle yazdı: "İlminin zahiriyle halk arasında yüksek ve şerefli bir konuma geldin. Batınıyla da Allah'a yakın olmaya bak. Bil ki bunlardan biri diğerine engeldir."

(١٢٠٢٧)- [١٥٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْعَجَمِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِذَا اغْتَمَّ رَمَى بِنَفْسِهِ عِنْدَ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا أُمَيَّةَ تَرَى أَحَدًا يَتَمَنَّى الْمَوْتَ؟ فَقَالَ وُهَيْبٌ " أَمَا أَنَا فَلا "، قَالَ سُفْيَانُ: " أَمَا أَنَا فَوَدِدْتُ أَنِّي وَاللَّهِ مَيِّتٌ "

Abdurrezzak der ki: Süfyân es-Sevrî üzüldüğü zaman kendini Vuheyb b. el-Verd'in yanına atardı. Bir defasında: "Ey Ebû Umeyye! Ölümü temenni eden birini gördün mü?" deyince, Vuheyb: "Falan kişi" cevabını verdi. Süfyân: "Vallahi, ben ölmüş olmayı temenni ederdim" dedi.

Vuheyb b. el-Verd el-Mekkî, Tâbiûndan bazılarına yetişti ve şunlardan rivayette bulundu: Atâ b. Rebâh, Mansûr b. Zâdân, Ebân b. Ebî Ayyâş ve Muhammed b. Zuheyr. Sahih olan bazı hadisleri şunlardır:

Takrîb 4437, Takrîb 3203, Takrîb 3833, Takrîb 3918, Takrîb 1200, Takrîb 4353

(١٢٠٣٤)- [١٦١/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَاسِيٍّ، بِبَغْدَادَ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْعُمَرِيُّ، ثنا وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ، أَخْبَرَنِي عِكْرِمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قِيلَ لأَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ عِبَادًا حُلَمَاءَ أَسْكَنَتْهُمْ خَشْيَةُ اللَّهِ ﷻ "، هَكَذَا حَدَّثَنَاهُ مِنْ حَدِيثِ وُهَيْبٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ مُخْتَصَرًا، وَرَوَاهُ غَيْرُهُ، عَنْ عِكْرِمَةَ مُطَوَّلا

İbn Abbâs der ki: Hz. Eyyûb'e: "Allah'ın, Allah korkusunun sakinleştirdiği uysal kullarının olduğunu bilmiyor musun?" denildi.

Takrîb 2866-a

Abdullah b. el-Mübârek

Allah dostlarından biri de son derece cömert, Kur'ân, hac ve cihada pişmiş, herkesin müracaat kaynağı, âhiret hazırlığını yapmış olan Abdullah b. el-Mübârek'tir. O, cömertliğiyle lider biriydi. Onun malı ortak, sözü ve amelleri mübarekti.

Tasavvufun daima azık hazırlığı içinde olmak, hep Allah'ı arzulamak olduğu söylenir.

(١٢٠٣٦)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ شَاهَانْشَاهْ، أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيُّ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، قَالَ: " لَيْسَ بِحَكِيمٍ مِنْ لَمْ يُعَاشِرْ بِالْمَعْرُوفِ مَنْ لا يَجِدُ مِنْ مُعَاشَرَتِهِ بُدًّا، حَتَّى يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُ فَرَجًا أَوْ قَالَ: مَخْرَجًا "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: هَذَا مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ

Muhammed b. el-Hanefiyye der ki: "İnsanlarla beraber olmak zorunda olup, Allah kendisine bir çıkış yolu buluncaya kadar halkla iyi geçinmeyen hikmet sahibi olamaz." Abdullah b. el-Mübârek: "Bu benimle sizin durumunuz gibidir" diye ekledi.

(١٢٠٣٧)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ خُرَّزَادٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ عُثْمَانَ الْحِمْصِيُّ،

قَالَ: قَالَ لِي الأَوْزَاعِيُّ: " رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ؟ قُلْتُ: لا، قَالَ: لَوْ رَأَيْتَهُ لَقَرَّتْ عَيْنُكَ "

Abdullah b. Yezîd el-Hımsî der ki: Evzaî bana: "Abdullah b. el-Mübârek'i gördün mü?" diye sorunca, ben: "Hayır" cevabını verdim. Evzaî: "Eğer görseydin gözün aydın olurdu (mutlu olurdun)" dedi.

(١٢٠٣٨)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا يَحْيَى مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ جَنَّادٍ أَبُو سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ لِي عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ: " يَا عُبَيْدُ، رَأَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: مَا رَأَيْتَ مِثْلَهُ، وَلا تَرَى مِثْلَهُ "

Ubeyd b. Cennad Ebû Saîd der ki: Atâ b. Müslim bana: "Ey Ubeyd! Abdullah b. el-Mübârek'i gördün mü?" diye sordu. Ben: "Evet" cevabını verince, Ubeyd: "Onun gibisini görmedin ve göremezsin" dedi.

(١٢٠٣٩)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ ثنا إِسْحَاقُ، ثنا أَبُو يَحْيَى، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جُنَادٍ، قَالَ: قَالَ الْعُمَرِيُّ: " ابْنُ الْمُبَارَكِ يَصْلُحُ لِهَذَا الأَمْرِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَيُّ شَيْءٍ؟ قَالَ الإِمَامَةُ

Ubeyd b. Cunâd der ki: Ömerî: "İbnu'l-Mübârek bu işe layıktır" dedi. Bir adam: "Hangi işe?" diye sorunca, Ömeri: "(Dini ilimlerde) imamlık" cevabını verdi.

(١٢٠٤٠)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو يَحْيَى، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جَنَّادٍ، قَالَ: قَالَ ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْوَلِيدِ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جَنَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعُمَرِيَّ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ فِي دَهْرِنَا هَذَا أَحَدًا يَصْلُحُ لِهَذَا الأَمْرِ، إِلا رَجُلا أَتَانِي إِلَى مَنْزِلِي، فَأَقَامَ عِنْدِي ثَلاثًا يَسْأَلُنِي عَنْ غَيْرِ مَا يَسْأَلُنِي عَنْهُ أَهْلُ هَذَا الدَّهْرِ، فَصِيحُ اللِّسَانِ، إِلا إِنَّ اللُّغَةَ شَرْقِيَّةٌ يُكَنَّى أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَعَهُ غُلامٌ، يُقَالُ لَهُ: سَفِيرٌ، فَقُلْنَا لَهُ: هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: هَكَذَا يَنْبَغِي، إِنْ كَانَ مَعِي أَحَدٌ يَصْلُحُ لِهَذَا الأَمْرِ فَذَاكَ "، قَالَ عُبَيْدٌ: يَعْنِي الاقْتِدَاءَ بِالْعِلْمِ

Ömerî der ki: "Zamanımızda bu işe ondan layığım görmedim. Sadece bir adam evime geldi ve üç gün boyunca zamanımızda kimsenin sormadığı sorular sordu. Bu kişinin konuşması fasih, ancak şivesi doğu şivesiydi. Bu

kişinin künyesi de Ebû Abdirrahman'dı ve yanında Sefir adında bir çocuk vardı." Ona: "Bu Abdullah b. el-Mübârek'tir" dediğimizde: "Öyle olması lazım. Eğer bu işe layık biri varsa bu kişi de odur." Ubeyd: "Bu işten kasıt, ilimde uyulmaya layık olma işidir" demiştir.

(١٢٠٤١)- [١٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُسَيِّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْفَزَارِيَّ، يَقُولُ: " ابْنُ الْمُبَارَكِ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: وَرَأَيْتُهُ قَاعِدًا بَيْنَ يَدَيْهِ يُسَائِلُهُ "

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: "İbnu'l-Mübârek Müslümanların imamıdır." Müseyyib b. Vâdıh der ki: "İbnu'l-Mübârek'in, Ebû İshâk'ın önünde oturduğunu ve birbirlerine sorular sorduklarını gördüm."

(١٢٠٤٢)- [١٦٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدٍ الْقَاسِمَ بْنَ سَلامٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَا رَأَتْ عَيْنَايَ مِثْلَ سُفْيَانَ، وَلا أُقَدِّمُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ أَحَدًا "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Gözlerim Süfyân gibisini görmedi. Kimseyi de Abdullah b. el-Mübârek'ten üstün tutmam."

(١٢٠٤٣)- [١٦٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ مَعْرُوفٍ، عَنْ بِشْرِ بْنِ السَّرِيِّ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ: " ابْنُ الْمُبَارَكِ آدَبُ عِنْدَنَا مِنْ سُفْيَانَ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "İbnu'l-Mübârek bizce Süfyân'dan daha ileridedir."

(١٢٠٤٤)- [١٦٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُسَيِّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعْتَمِرَ بْنَ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ مِثْلَ ابْنِ الْمُبَارَكِ، تُصِيبُ عِنْدَهُ الشَّيْءَ الَّذِي لا تُصِيبُهُ عِنْدَ أَحَدٍ "

Mu'temir b. Süleymân der ki: "İbnu'l-Mübârek gibisini görmedim. Başkalarından öğrenemeyeceğin şeyi ondan öğrenirsin."

(١٢٠٤٥)- [١٦٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُعَدِّلُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَاذَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ حَرْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " لَوْ جَهِدْتُ جَهْدِي أَنْ أَكُونَ فِي السَّنَةِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ عَلَى مَا عَلَيْهِ ابْنُ الْمُبَارَكِ لَمْ أَقْدِرْ "

Süfyân es-Sevrî der ki: "Sadece senenin üç gününde İbnu'l-Mübârek gibi olmak için çalışsam buna gücüm yetmez."

(١٢٠٤٦)- [١٦٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ مَسْلَمَةَ الْقَاضِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُعْتَمِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: " قُلْتُ لأَبِي: يَا أَبَتِ مَنْ فَقِيهُ الْعَرَبِ؟ قَالَ: سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، فَلَمَّا مَاتَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، قُلْتُ لأَبِي: مَنْ فَقِيهُ الْعَرَبِ؟ قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ "

Muhammed b. el-Mu'temir b. Süleymân der ki: Babama: "Babacığım, Arapların en fakihi kimdir?" diye sorunca: "Süfyân es-Sevrî" cevabını verdi. Süfyân es-Sevrî vefat ettiğinde babama: "Arapların en fakihi kimdir?" diye sorunca: "Abdullah b. el-Mübârek" cevabını verdi.

(١٢٠٤٧)- [١٦٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُوحٍ الرَّقِّيُّ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهُ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ لا تُمِتْنِي بِهِيتَ "، فَمَاتَ بِهِيتَ رَحِمَهُ اللَّهُ

Hâlid b. Hidâş der ki: İbnu'l-Mübârek'in: "Allahım! Beni Hît şehrinde vefat ettirme" dua etmişti; ancak Hît şehrinde vefat etti.

(١٢٠٤٨)- [١٦٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْمُظَفَّرِ مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَمِّيَّةَ الْمُعَدِّلُ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الصُّولِيُّ، عَنْ بَعْضِهِمْ، قَالَ: وَرَدَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الرَّشِيدِ كِتَابُ صَاحِبِ الْحِيرَةِ مِنْ هِيتَ، أَنَّهُ مَاتَ رَجُلٌ بِهَذَا الْمَوْضِعِ غَرِيبٌ، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى جِنَازَتِهِ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَقَالُوا: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ الْخُرَاسَانِيُّ، فَقَالَ الرَّشِيدُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، يَا فَضْلُ، لِلْفَضْلِ بْنِ الرَّبِيعِ وَزِيرِهِ، ائْذَنْ لِلنَّاسِ مَنْ يَعْذُرُنَا فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، فَأَظْهَرَ الْفَضْلُ تَعَجُّبًا، فَقَالَ: وَيْحَكُ ! إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ، هُوَ الَّذِي يَقُولُ:

اللَّهُ يَدْفَعُ بِالسُّلْطَانِ مُعْضِلَةً عَنْ دِينِنَا رَحْمَةً مِنْهُ وَرِضْوَانًا

لَوْلا الأَئِمَّةُ لَمْ يَأْمَنْ لَنَا سُبُلٌ وَكَانَ أَضْعَفُنَا نَهْبًا لأَقْوَانَا

مَنْ سَمِعَ هَذَا الْقَوْلَ، مِنْ مِثْلِ ابْنِ الْمُبَارَكِ مَعَ فَضْلِهِ وَزُهْدِهِ وَعَظْمِهِ فِي صُدُورِ الْعَامَّةِ وَلا يَعْرِفُ حَقَّنَا

Ebû Bekr es-Sûlî, birinden şunu bildiriyor: Halife Hârûn er-Reşid'e, Hît şehrindeki Hîre valisinin bir mektubu gelmişti. Mektupta şöyle diyordu; "Burada yabancı biri öldü, insanlar cenazesi için toplandılar, kim olduğunu sorunca; Abdullah b. Mübârek el-Horasânî olduğunu söylediler."

er-Reşîd: "İnnâ lillâh v-innâ ileyhi râciûn" dedi. Sonra veziri Fadl b. Rabî'ye dönüp; "Ey Fadl! Abdullah b. Mübârek için bize taziyelerini bildirmek isteyen insanlara izin ver" deyince, Fadl şaşırıp şöyle dedi; "Yazıklar olsun! Bu, şu sözü söyleyen Abdullah;

Allahım! Bu sultanı bu dinden ırak tutsun,

Lutfedip rahmetinden, bizden de razı olsun.

İmamlar olmasaydı hâlimiz harap olur,

Zayıfımız güçlünün elleriyle soyulur.

Bu sözü, İbnu'l-Mübârek gibi, fazilet ve zühd sahibi, insanlar tarafından hüsnü kabul gören birinden işiten bize saygı göstermez.

(١٢٠٤٩)- [١٦٤/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَحْمُودَ بْنَ أَبِي الْمَضَاءِ الْحَلَبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: كُنَّا عِنْدَ الْفَضْلِ بْنِ عِيَاضٍ، فَجَاءَ فَتًى فِي شَهْرِ رَمَضَانَ سَنَةَ إِحْدَى وَثَمَانِينَ فَنَعَى إِلَيْهِ ابْنَ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: " رَحِمَهُ اللَّهُ أَمَا إِنَّهُ مَا خَلَّفَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ "

Abdurrahman b. Ubeydillah der ki: Fudayl b. İyâd'ın yanındayken, seksen iki senesi Ramazan ayında bir çocuk geldi ve Abdullah b. el-Mübârek'in vefat haberini verdi. Ubeydullah: "Allah ona rahmet etsin. Kendisinden sonra onun gibisini bırakmadı" dedi.

(١٢٠٥٠)- [١٦٤/٨] قَالَ: وَقَالَ أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ: " إِنِّي لأَمْقُتُ نَفْسِي عَلَى مَا أَرَى بِهَا مِنْ قِلَّةِ الاكْتِرَاثِ لِمَوْتِ ابْنِ الْمُبَارَكِ "

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: "İbnu'l-Mübârek'in vefatına nefsimin çok üzülmediğini gördüğüm için kendimden nefret ediyorum."

(١٢٠٥١)- [١٦٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا دَاوُدَ، يَقُولُ: قُلْتُ لابْنِ الْمُبَارَكِ: " مَنْ تُجَالِسُ بِخُرَاسَانَ "، قَالَ: " أُجَالِسُ شُعْبَةَ وَسُفْيَانَ "، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: " يَعْنِي أَنْظُرُ فِي كُتُبِهِمَا "

Ebû Dâvud der ki: İbnu'l-Mübârek'e: "Horasan'da kimlerle oturuyorsun?" diye sorunca: "Şu'be ve Süfyân ile" cevabını verdi. Ebû Dâvud, onların kitaplarını okuduğunu kasdettiğini söylemiştir.

(١٢٠٥٢)- [١٦٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ الْمَوْصِلِيِّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: قِيلَ لابْنِ الْمُبَارَكِ: إِذَا صَلَّيْتَ مَعَنَا لِمَ لا تَجْلِسُ مَعَنَا؟ قَالَ: " أَذْهَبُ مَعَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ "، قُلْنَا لَهُ: وَمِنَ أَيْنَ الصَّحَابَةُ وَالتَّابِعُونَ؟ قَالَ: " أَذْهَبُ أَنْظُرُ فِي عِلْمِي فَأُدْرِكُ آثَارَهُمْ، وَأَعْمَالَهُمْ فَمَا أَصْنَعُ مَعَكُمْ؟ أَنْتُمْ تَغْتَابُونَ النَّاسَ، فَإِذَا كَانَ سَنَةُ ثَمَانِينَ فَالْبُعْدُ مِنْ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ أَقْرَبُ إِلَى اللَّهِ، وَفِرَّ مِنَ النَّاسِ كَفِرَارِكَ مِنَ الأَسَدِ، وَتَمَسَّكْ بِدِينِكَ يَسْلَمْ لَكَ مَجْهُودُكَ "

Şakîk b. İbrâhîm el-Belhî bildiriyor: İbnu'l-Mübârek'e: "Bizimle namaz kıldıktan sonra neden bizimle oturmuyorsun?" diye sorduklarında: "Sahabe ve tabiûnun yanına gidiyorum" karşılığını verdi. "Sahabe ve tabiûna nasıl gidiyorsun?" dediklerinde ise şöyle cevap verdi "Gidip onların eserlerine ve amellerine bakıyorum. Sizinle ne yapayım? Siz insanların gıybetini yapıyorsunuz. Zaten yaş seksen olunca, aslanlardan kaçar gibi insanlardan kaçıp Allah'a sığınacaksın ve dinine tutunacaksın ki selamette olasın."

(١٢٠٥٣)- [١٦٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ عِصَامٍ، ثنا رُسْتَةُ الطَّالْقَانِيُّ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فِي أَيِّ شَيْءٍ أَجْعَلُ فَضْلَ يَوْمِي، فِي تَعَلُّمِ الْقُرْآنِ، أَوْ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ؟ فَقَالَ: " هَلْ تَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا تُقِيمُ بِهِ صَلاتَكَ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَاجْعَلْهُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ الَّذِي يُعْرَفُ بِهِ الْقُرْآنُ "

Ruste et-Tâlkânî der ki: Bir adam kalkıp İbnu'l-Mübârek'e: "Ey Ebû Abdirrahman! Günümün arta kalanında Kur'ân öğrenmeye mi, yoksa ilim (hadis) talebine mi zaman ayırayım?" diye sorunca İbnu'l-Mübârek: "Namaz kılarken zaten Kur'ân okumuyor musun?" dedi. Adam: "Evet" deyince; "O halde, zamanını sayesinde Kur'ân'ın tanınıp bilindiği ilmi taleb etmeye ayır" dedi.

(١٢٠٥٤)- [١٦٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا ابْنُ رِزْمَةَ، ثنا عَبْدَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " لِيَكُنِ الَّذِي تَعْتَمِدُونَ عَلَيْهِ هَذَا الأَثَرَ، وَخُذُوا مِنَ الرَّأْيِ مَا يُفَسِّرُ لَكُمُ الْحَدِيثَ "

İbnu'l-Mübârek der ki: "Güvendiğiniz şey, bu eser (hadis-i şerifler) olsun. Görüş olarak ta size hadisleri tefsir edenlerinkini kabul ediniz."

(١٢٠٥٥)- [١٦٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَاكِرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُسَامَةَ، يَقُولُ: مَرَرْتُ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ بِطَرَسُوسَ، وَهُوَ يُحَدِّثُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنِّي لأُنْكِرُ هَذِهِ الأَبْوَابَ وَالتَّصْنِيفَ الَّذِي وَضَعْتُمُوهُ، مَا هَكَذَا أَدْرَكْنَا الْمَشْيَخَةَ، قَالَ: فَأَضْرَبَ عَنِ الْحَدِيثِ نَحْوًا مِنْ عِشْرِينَ يَوْمًا، ثُمَّ مَرَرْتُ بِهِ وَقَدِ احْتَوَشُوهُ وَهُوَ يُحَدِّثُ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " يَا أَبَا أُسَامَةَ، شَهْوَةُ الْحَدِيثِ "

Ebû Usâme der ki: Tartus'ta halka hadis aktaran Abdullah b. el-Mübârek'e uğradım ve: "Ey Ebû Abdirrahman! Sizin koyduğunuz bu bab ve tasnifleri anlayamıyorum. Yetiştiğimiz âlimler böyle yapmıyorlardı" dedim. Bunun üzerine İbnu'l-Mübârek yirmi gün kadar hadis aktarmayı bıraktı. Daha sonra kendisine uğradığımda hadis anlattığını ve halkın etrafını sardığını gördüm. Bana: "Ey Ebû Usame! Hadise olan düşkünlük!" dedi.

(١٢٠٥٦)- [١٦٥/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَحْبُوبَ بْنَ مُوسَى الْفَرَّاءَ أَبَا صَالِحٍ الأَنْطَاكِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " مَنْ بَخِلَ بِالْعِلْمِ ابْتُلِيَ بِثَلاثٍ، إِمَّا مَوْتٌ فَيَذْهَبُ عِلْمُهُ، وَإِمَّا يَنْسَى، وَإِمَّا يُصْحَبُ فَيَذْهَبُ عِلْمُهُ "

İbnu'l-Mübârek der ki: "İlimde cimri olan üç şeye müptela olur: Ya öldüğünde ilmi yok olur, ya unutur, ya da başkasıyla dostluk kurar ve ilmi gider."

(١٢٠٥٧)- [٨/١٦٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَهْلٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ السِّنْدِيَّ بْنَ أَبِي هَارُونَ، يَقُولُ: كُنْتُ أَخْتَلِفُ مَعَ ابْنِ الْمُبَارَكِ إِلَى الْمَشَايِخِ، قَالَ: فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مِمَّنْ نَسْتَفِيدُ؟ قَالَ: " مِنْ كُتُبِنَا "

Sindî b. Ebî Hârun der ki: İbnu'l-Mübârek ile beraber âlimlere gidip gelirdik. Bazen ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Kimden faydalanıyoruz?" diye sorardım, o: "Yazılı (hadis) metinlerinden" cevabını verirdi.

(١٢٠٥٨)- [٨/١٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي عَنْ أَبَوَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ يَرْوِيهِ؟ قُلْتُ: شِهَابُ بْنُ خِرَاشٍ، قَالَ: ثِقَةٌ، عَمَّنْ؟ قُلْتُ: عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: ثِقَةٌ، عَمَّنَ؟ قُلْتُ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " بَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ وَبَيْنَ الْحَجَّاجِ مَفَاوِزَ تَنْقَطِعُ فِيهَا أَعْنَاقُ الإِبِلُ "

Ebû İshâk et-Tâlkânî der ki: İbnu'l-Mübârek'e, anne babasının yerine namaz kılan kişiyle ilgili hadisi sordum. Bana: "Kim bunu rivayet ediyor?" diye sorunca: "Şihâb b. Hirâş" cevabını verdim. İbnu'l-Mübârek: "Güvenilirdir. Peki kimden rivayet ediyor?" diye sorunca, ben: "Haccâc b. Dînâr'dan" cevabını verdim. İbnu'l-Mübârek: "Güvenilirdir. Peki kimden rivayet ediyor?" diye sorunca, ben: "Allah'ın Resûlü'nden" cevabını verdim. Bunun üzerine İbnu'l-Mübârek: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Haccâc arasında develerin boynunu koparacak kadar uzun çöller var" dedi.

(١٢٠٥٩)- [٨/١٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ الْمُبَارَكِ عَنْ حَدِيثٍ وَهُوَ يَمْشِي، قَالَ: " لَيْسَ هَذَا مِنْ تَوْقِيرِ الْعِلْمِ " قَالَ بِشْرٌ: فَاسْتَحْسَنْتُهُ جِدًّا

Bişr b. el-Hâris der ki: Bir adam İbnu'l-Mübârek'e yürürken bir hadisi sorunca, İbnu'l-Mübârek: "Bu, ilme saygıdan değildir" dedi. Bişr der ki: "İbnu'l-Mübârek'in bu sözü çok hoşuma gitti."

(١٢٠٦٠)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْخَطَّابِ، ثنا هَدِيَّةُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثنا مُعَاذُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " أَوَّلُ مَنْفَعَةِ الْحَدِيثِ أَنْ يفيدَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا "

Abdullah b. el-Mübârek: "Hadisin ilk faydası, insanların birbirine faydasının olmasıdır" demiştir.

(١٢٠٦١)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَرُوبَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُسَيِّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، وَقِيلَ لَهُ: الرَّجُلُ يَطْلُبُ الْحَدِيثَ لِلَّهِ يَشْتَدُّ فِي سَنَدِهِ، " إِذَا كَانَ يَطْلُبُ الْحَدِيثَ لِلَّهِ، فَهُوَ أَوْلَى أَنْ يَشْتَدَّ فِي سَنَدِهِ "

Müseyyeb b. Vâdıh bildiriyor: Abdullah b. el-Mübârek'e: "Filan kişi Allah rızası için hadis öğreniyor; ancak hadislerin senedi konusunda aşırı özen gösteriyor" denildiğinde: "Şayet hadisleri Allah rızası için öğreniyorsa senedleri konusunda hassas davranmasında herkesten fazla hak sahibidir" karşılığını verdi.

(١٢٠٦٢)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ لِرَجُلٍ: " إِنِ ابْتُلِيتَ بِالْقَضَاءِ فَعَلَيْكَ بِالأَثَرِ "

Abdullah b. el-Mübârek bir adama: "Eğer kadılık görevine getirilecek olursan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini bilmen gerekir" dedi.

(١٢٠٦٣)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " لَيْسَ عِنْدَنَا فِي الصَّرْفِ اخْتِلافٌ، وَلَيْسَ فِي الْمَسْحِ عِنْدَنَا اخْتِلافٌ، وَرُبَّمَا سَأَلَنِي الرَّجُلُ عَنِ الْمَسْحِ فَأَرْتَابُ بِهِ أَنْ يَكُونَ صَاحِبَ هَوًى "، قَالَ: فَحَمِدُوا، أَمَّا الْمُتْعَةُ فعَبْدَانُ، أَخْبَرَنِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ قَالَ: " حَرَامٌ "

Muhammed b. Ali, babasından bildirir: Abdullah b. el-Mübârek'in şöyle

dediğini işittim: "Alışverişte sarf konusunda bizde ihtilaf yoktur. Mesh konusunda da ihtilaf yoktur. Ama bazen kişi bana meshi sorduğunda, bidat ehli olup olmadığı konusunda şüpheye düşüyorum." Muta konusuna gelince de Abdân'ın bana bildirdiğine göre Abdullah b. el-Mübârek: "Haramdır" demiştir.

(١٢٠٦٤)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ يَعْقُوبَ الطَّالْقَانِيَّ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لابْنِ الْمُبَارَكِ: بَقِيَ مَنْ يَنْصَحُ؟ قَالَ: " فَهَلْ بَقِيَ مَنْ يَقْبَلُ؟ "

Bir adam İbnu'l-Mübârek'e: "Nasihat eden kaldı mı?" diye sorunca, İbnu'l-Mübârek: "Nasihatı kabul eden kaldı mı?" karşılığını verdi.

(١٢٠٦٥)- [١٦٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ أَهْلِ مَرْوٍ كِتَابًا فِيهِ سُئِلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: مَا يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَتَكَرَّمَ عَنْهُ؟ قَالَ: " يَنْبَغِي أَنْ يَتَكَرَّمَ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ، وَيَرْفَعَ نَفْسَهُ عَنِ الدُّنْيَا، فَلا تَكُونُ مِنْهُ عَلَى بَالٍ "

Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd, Merv halkından birine, Abdullah b. el-Mübârek'e sorulmak üzere bir mektup verdi. Mektupta: "Âlimin uzak durması gereken şey nedir?" diye soruluyordu. İbnu'l-Mübârek bunun cevabını: "Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak durması, kendisini dünyaya kaptırmaması ve dünyayı önemsememesi gerekir" şeklinde verdi.

(١٢٠٦٦)- [١٦٦/٨] قَالَ: وَسُئِلَ عَبْدُ اللَّهِ، وَقِيلَ لَهُ: مَا يَنْبَغِي أَنْ يَجْعَلَ عِظَةَ شُكْرِنَا لَهُ؟ قَالَ: " زِيَادَةُ آخِرَتِكُمْ وَنُقْصَانُ دُنْيَاكُمْ، وَذَلِكَ أَنَّ زِيَادَةَ آخِرَتِكُمْ لا تَكُونُ إِلا بِنُقْصَانِ دُنْيَاكُمْ، وَزِيَادَةُ دُنْيَاكُمْ لا تَكُونُ إِلا بِنُقْصَانِ آخِرَتِكُمْ "

Abdullah b. el-Mübârek'e: "Allah'a karşı şükrümüzün nasıl olması gerekir?" diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Âhiretinize yönelik amellerinizi artırıp dünyalıklarınızı da azaltmanız gerekir. Zira âhiretinize yönelik amellerinizi çoğaltmanız, ancak dünyalıklarınızı azaltmanızla gerçekleşir. Dünyalıklarınızın da çoğalması, ancak âhiretinize yönelik amellerinizin azalmasıyla olur."

(١٢٠٦٧)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَرْوَزِيُّ، عَنْ عَبْدَانَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، قَالَ: " حُبُّ الدُّنْيَا فِي الْقَلْبِ، وَالذُّنُوبُ احْتَوَشَتْهُ، فَمَتَى يَصِلُ الْخَيْرُ إِلَيْهِ؟ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Dünya sevgisi kalbe girmiş, günahlar da etrafını sarmışken kişiye hayır nasıl gelir."

(١٢٠٦٨)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " خَبَاثُ كُلِّ عِيدَانِكَ قَدْ مَصَصْنَاهُ فَوَجَدْنَاهُ مُرًّا "

Hasan(-ı Basrî): "(Ey dünya) Seni ziyaret edenler sendeki her şeyi denedi ve bunların acı olduğunu gördük.

(١٢٠٦٩)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الضَّحَّاكُ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " أَهْلُ الدُّنْيَا خَرَجُوا مِنَ الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ يَتَطَعَّمُوا أَطْيَبَ مَا فِيهَا "، قِيلَ لَهُ: وَمَا أَطْيَبُ مَا فِيهَا؟ قَالَ: " الْمَعْرِفَةُ بِاللَّهِ ﷻ "

İbnu'l-Mübârek der ki: "Dünya ehli, dünyadaki en güzel şeyi tatmadan dünyayı terk ettiler." Kendisine: "Dünyadaki en güzel şey nedir?" diye sorulunca ise: "Allah'ı tanımak (marifetullah)tır" cevabını verdi.

(١٢٠٧٠)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ الصقرِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْعَطَّارُ، ثنا أَبُو بِلالٍ الأَشْعَرِيُّ، ثنا قَطَنُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: " مَا أَفْطَرَ ابْنُ الْمُبَارَكِ قَطُّ، وَلا رُئِيَ صَائِمًا قَطُّ "

Katan b. Saîd: "İbnu'l-Mübârek oruçsuz gün geçirmedi, ama oruçlu olduğunu da gören olmadı" demiştir.

(١٢٠٧١)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا، اتَّقَى مِائَةَ شَيْءٍ وَلَمْ يَتَوَرَّعْ عَنِ شَيْءٍ وَاحِدٍ لَمْ يَكُنْ وَرِعًا، وَمَنْ كَانَ فِيهِ خَلَّةٌ مِنَ الْجَهْلِ

كَانَ مِنَ الْجَاهِلِينَ، أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ لِنُوحٍ عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾ ، فَقَالَ اللَّهُ: ﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Kişi yüz şeyden sakınır, ama bir şeyden sakınmazsa vera sahibi olamaz. Kendisinde cahillikten bir şey bulunan kişi cahillerdendir. Allah'ın Hz. Nûh'a buyurduğunu duymadın mı: **"Nuh Rabbine seslenip: "Ey Rabbim, elbette oğlum benim ailemdendir..."**[1] Allah Hz. Nûh'un bu sözüne şöyle karşılık verdi: "**...Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim.**"[2]

(١٢٠٧٢)- [١٦٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سُنَيْدَ بْنَ دَاوُدَ، يَقُولُ: سَأَلْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ: " مَنِ النَّاسُ؟ قَالَ: الْعُلَمَاءُ، قُلْتُ: فَمَنِ الْمُلُوكُ؟ قَالَ: الزُّهَادُ، قُلْتُ: فَمَنِ الْغَوْغَاءُ؟ قَالَ: خُزَيْمَةُ وَأَصْحَابُهُ، قُلْتُ: فَمَنِ السَّفَلَةُ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَعِيشُونَ بِدِينِهِمْ "

Suneyd b. Dâvûd bildiriyor: İbnu'l-Mübârek'e: "İnsanlar kimlerdir?" diye sorduğumda, "Âlim olanlardır" karşılığını verdi. "Peki, sultanlar kimdir?" diye sorunca ise: "Sultanlar, dünyaya değer vermeyen zahidlerdir" karşılığını verdi. "Aşağılık sefiller kimdir?" diye sorunca ise şöyle karşılık verdi: "Dinlerini geçim kaynağı edinenlerdir."

(١٢٠٧٣)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ: مَنْ أَئِمَّةُ النَّاسِ؟ قَالَ: " سُفْيَانُ وَذَوُوهُ "، وَقِيلَ لَهُ: مَنْ سَفِلَةَ النَّاسِ؟ قَالَ: " مِنْ يَأْكُلِ بِدِينِهِ "

Abbâs b. Abdillah der ki: Abdullah b. el-Mübârek'e: "İnsanların imamları kimdir?" diye sorulunca: "Süfyân gibileri" cevabını verdi. Yine: "İnsanların en alçağı kimdir?" diye sorulunca ise: "Dinini geçim kaynağı yapan" cevabını verdi.

---

[1] Hûd Sur. 45

[2] Hûd Sur. 46

(١٢٠٧٤)- [١٦٨/٨] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ الطُّوسِيُّ، قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " يَكُونُ مَجْلِسُكَ مَعَ الْمَسَاكِينَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَجْلِسَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ "

İbnu'l-Mübârek der ki: "Yoksullarla birlikte oturmaya bak ve sakın bidatçi (aykırı mezhep sahibi) biriyle oturma!"

(١٢٠٧٥)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ السَّرَخْسِيَّ، يَقُولُ: إِنَّ الْحَارِثَ، قَالَ: أَكَلْتُ عِنْدَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ أَكْلَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ ابْنَ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: " لا كَلَّمْتُكَ ثَلاثِينَ يَوْمًا "

Abdullah b. Ömer es-Serahsî bildiriyor: Hâris: "Bidat (aykırı mezhep) sahibi birinin yanında yemek yedim" dedi. Bunu öğrenen İbnu'l-Mübârek: "Seninle otuz gün konuşmam" dedi.

(١٢٠٧٦)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " أَكْثَرُكُمْ عِلْمًا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ، أَشَدُّكُمْ خَوْفًا "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "En âliminizin, en fazla korkanınız olması gerekir."

(١٢٠٧٧)- [١٦٨/٨] وَقَالَ لِي ابْنُ الْمُبَارَكِ: " اسْتَعِدَّ لِلْمَوْتِ وَلِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ "، قَالَ الْفُضَيْلُ: فَشَهِقَ عَلَيَّ شَهْقَةً، فَلَمْ يَزَلْ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ عَامَّةَ اللَّيْلِ

Fudayl der ki: İbnu'l-Mübârek bana: "Ölüm ve sonrası için hazırlan" dedi ve bir çığlık atıp gece boyu baygın kaldı.

(١٢٠٧٨)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ السَّرَخْسِيُّ، ثنا الْحَارِثُ، قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ الْمُبَارَكِ: " قَدْ جَمَعْتُ الْعُلَمَاءَ فَلَيْسَ فِيمَا جَمَعْتُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عِلْمِ الْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ "

İbnu'l-Mübârek: "Bütün âlimleri topladım, Fudayl b. İyâd'ın ilmi gibi sevdiğim birini görmedim" demiştir.

(١٢٠٧٩)- [١٦٨/٨] قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " وَمَا أَعْيَانِي شَيْءٌ كَمَا أَعْيَانِي أَنِّي لا أَجِدُ أَخًا فِي اللَّهِ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Sadece Allah için sevebileceğim veya beni sadece Allah için sevecek bir kardeş bulamamak kadar beni korkutan başka da bir şey yoktur."

(١٢٠٨٠)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ وُهَيْبِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: " وَدَّعَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، فَقَالَ: أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهَ إِنْ كُنْتَ لَمَأْمُونًا، قَالَ: وَوَدَّعَنِي ابْنُ عَوْفٍ، فَقَالَ: إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ مُهْتَارًا بِذِكْرِ اللَّهِ، فَكُنْ "

İbnu'l-Mübârek der ki: İbn Cüreyc benimle vedalaşıp: "Seni Allah'a emanet ediyorum. Allah seni daima emin kılsın" dedi. İbn Avf ise benimle vedalaşırken: "Eğer devamlı Allah'ın zikriyle meşgul olabilirsen öyle yap" dedi.

(١٢٠٨١)- [١٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبَّادَ بْنَ الْوَلِيدِ الْعَنْبَرِيَّ أَبَا بَدْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَمَّاسٍ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " إِذَا عَرَفَ الرَّجُلُ قَدْرَ نَفْسِهِ، يَصِيرُ عِنْدَ نَفْسِهِ أَذَلَّ مِنَ الْكَلْبِ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Kişi nefsinin değerini bilse, nefsinin yanında köpekten daha zelil olur."

(١٢٠٨٢)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَحْمُودَ بْنَ الْمَضَاءِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ جَنَّادٍ، يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِثْلَ ابْنِ الْمُبَارَكِ، إِذَا ذَكَرَ أَصْحَابَهُ فَخَّمَهُمْ، يَقُولُ: وَأَيْنَ مَثَلُ فُلانٍ؟ ثُمَّ يَقُولُ: " الرَّفِيعُ مَنْ يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِطَاعَتِهِ، وَالْوَضِيعُ مَنْ وَضَعَهُ "

Ubeyd b. Cennâd der ki: İbnu'l-Mübârek gibisini görmedim. Arkadaşlarını zikredince onları över ve: "Falan gibisi nereden bulunur?" dedikten sonra: "Değerli olan, itaat ettiği için Allah'ın yükselttiği kişidir. Alçak olan ise Allah'ın alçalttığı kişidir" derdi.

(١٢٠٨٣)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ خَالِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا دَاوُدَ الطَّيَالِسِيَّ، يَقُولُ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ

بْنِ الْمُبَارَكِ: إِنَّا نَقْرَأُ بِهَذِهِ الأَلْحَانِ، فَقَالَ: " إِنَّمَا كُرِهَ لَكُمْ مِنْهَا، إِنَّا أَدْرَكْنَا الْقُرَّاءَ وَهُمْ يُؤْتَوْنَ تُسْمَعُ قِرَاءَتُهُمْ، وَأَنْتُمْ تَدَّعُونَ الْيَوْمَ كَمَا يَدَّعِي الْمُغَنُّونَ "

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî bildiriyor: Abdullah b. el-Mübârek'e: "Bizler teganni yaparak Kur'ân okuyoruz, ne dersin?" diye sorunca: "Bunu yapmanız mekruh görülmüştür. Biz Kur'ân hafızlarına yetiştik, onlar da insanlara Kur'ân'ı dinletirlerdi. Ama bugün sizler şarkıcılar gibi anılıyorsunuz" dedi.

(١٢٠٨٤)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْعَبَّاسِ الطَّرَسُوسِيُّ، وَكَانَ وَالِيًا بِمَرْوَ إِلَى مَنْزِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ بِاللَّيْلِ وَمَعَهُ كَاتِبُهُ وَالدَّوَاةُ وَالْقِرطَاسُ مَعَهُ، قَالَ: فَسَأَلَهُ عَنْ حَدِيثٍ، فَأَبَى أَنْ يُحَدِّثَهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ عَنْ حَدِيثٍ، فَأَبَى أَنْ يُحَدِّثَهُ ثلاث مِرَارٍ، فَقَالَ لِكَاتِبِهِ: اطْوِ قِرْطَاسَكَ، مَا أَرَى أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَرَانَا أَهْلا أَنْ يحَدِّثَنَا، فَلَمَّا قَامَ يَرْكَبُ مَشَى مَعَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ إِلَى بَابِ الدَّارِ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، لِمَ لَمْ تَرَنَا أَهْلا أَنْ تُحَدِّثَنَا وَتَمْشِي مَعَنَا، فَقَالَ: " إِنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ أَذِلَّ لَكَ بَدَنِي وَلا أُذِلَّ لَكَ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "، وَقَالَ أَحْمَدُ: فَحَدَّثْتُ بِهِ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي شَيْبَةَ ابْنَ أُخْتِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: " مَا حَفِظَ الَّذِي حَدَّثَكَ، لَمْ يَمْشِ مَعَهُ، إِنَّمَا قَامَ ذَلِكَ لِيَرْكَبَ، وَقَامَ خَالِي إِلَى قَاعَةِ الدَّارِ يَبُولُ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî, bir arkadaşından bildiriyor: Merv şehrinde vali olan Abdullah b. Ebi'l-Abbâs et-Tarsûsî, gece vakti yanında katibi, hokka ve kağıtla Abdullah b. el-Mübârek'in evine gidip bir hadis sordu; ama İbnu'l-Mübârek ona hadisi okumayı kabul etmedi. Başka bir hadisi sorunca onu da okumadı. Başka bir hadis sorup ona da cevap alamayınca kâtibine: "Kâğıtlarını dür. Galiba Ebû Abdirrahmân bizi hadis okumaya layık görmedi" dedi. Geri dönmek için kalkınca İbnu'l-Mübârek onunla avlunun kapısına kadar yürüdü. Abdullah: "Ey Ebû Abdirrahmân! Bizi, kendilerine hadis okumaya layık görmediğin halde bizimle yürüyor musun?" diye sorunca, İbnu'l-Mübârek: "Ben, bedenimi sana zelil kılarım; ama

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadisini senin için zelil kılmayı istemem" karşılığını verdi.

Ahmed der ki: "Bunu İbnu'l-Mübârek'in kız kardeşinin oğlu Muhammed b. Ebî Şeybe'ye anlattığımda: "Sana bunu anlatan iyi öğrenmemiş. Dayım onunla yürümedi. O gitmek için kalkınca dayım küçük abdest bozmak için kalktı" dedi."

(١٢٠٨٥)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُجْرٍ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ حَيَاةَ، قَالَ: " الْحَدِيثُ مَعَ الاثْنَيْنِ أَوِ الثَّلاثَةِ أَوِ الأَرْبَعَةِ، فَإِذَا عَظُمَتِ الْحَلْقَةُ فَأَنْصِتْ أَوْ أَنْشِزْ "

İbnu'l-Mübârek, Hayât'ın şu sözünü nakleder: "Sohbet iki, üç veya dört kişiyle olur. Ancak sohbet halkasının daha da büyüdüğünü görürsen onu ikiye böl veya ayrıl."

(١٢٠٨٦)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَاهَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: " طَلَبْنَا الأَدَبَ حِينَ فَاتَنَا الْمُؤَدِّبُونَ "

Abdullah b. el-Mübârek: "Terbiye edenler geçip gittikten sonra edeb istedik" demiştir.

(١٢٠٨٧)- [١٦٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُسَيِّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " ذَهَبَ الأُنْسُ وَالْمَانِعُونَ وَمَنْ يُسْكَنُ فِي ظِلِّهِ "

Abdullah b. el-Mübârek: "Ünsiyet kurulacak olanlar, kötülükten sakındıranlar ve gölgesinde oturulabilecekler gittiler" demiştir.

(١٢٠٨٨)- [١٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ يُوسُفَ الشِّكْلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَيَّةَ الأَسْوَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " أُحِبُّ الصَّالِحِينَ وَلَسْتُ مِنْهُمْ، وَأُبْغِضُ الطَّالِحِينَ وَأَنَا شَرٌّ مِنْهُمْ، ثُمَّ أَنْشَأَ عَبْدُ اللَّهِ يَقُولُ:

الصَّمْتُ أَزْيَنُ بِالْفَتَى مِنْ مَنْطِقٍ فِي غَيْرِ حِينِهْ
وَالصِّدْقُ أَجْمَلُ بِالْفَتَى فِي الْقَوْلِ عِنْدِي مِنْ يَمِينِهْ
وَعَلَى الْفَتَى بِوَقَارِهِ سِمَةٌ تَلُوحُ عَلَى جَبِينِهْ
فَمَنِ الَّذِي يَخْفَى عَلَيْكَ إِذَا نَظَرْتَ إِلَى قَرِينِهْ
رُبَّ امْرِئٍ مُتَيَقِّنٍ غَلَبَ الشَّقَاءُ عَلَى يَقِينِهْ
فَأَزَالَهُ عَنْ رَأْيِهِ فَابْتَاعَ دُنْيَاهُ بِدِينِهْ

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Salihleri severim, ama onlardan değilim, kötülerden nefret ederim, ama onlardan daha kötüyüm." Sonra şu beyitleri söyledi:

Daha fazla yakışır susmak delikanlıya,
Çıkıp bir şey demekten iyiye ve kötüye.
Doğruluk daha güzel, delikanlıda durur,
Bana göre yeminden daha çok güven verir.
Vakar delikanlının yüzünde dalgalanan
Alamet olmalıdır, alnında parıldayan,
Gözünden kaçırdığın her kim olursa olsun,
Arkadaşına bir bak kimliğini anlarsın.
Nice şahsiyetler var, görünüşte inanan,
Bedbahtlığı ağırdır o sözde imanından.
İmanını fikrinden izale edip atmış,
Dinini dünyasına sermaye edip satmış.

(١٢٠٨٩)- [١٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ بْنِ حُمَيْدٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمُزَنِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا ابْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ ابْنِ الْمُبَارَكِ فَلَمْ يَحْمَدِ اللَّهِ، فَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " إِيش يَقُولُ الْعَاطِسُ إِذَا عَطَسَ؟ قَالَ: يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ "

İbn Humeyd bildiriyor: Adamın biri İbnu'l-Mübârek'in yanında hapşırdı; ancak "Elhamdu lillah" demedi. İbnu'l-Mübârek adama: "Kişi

hapşırdığı zaman ne der?" diye sorunca, adam: "Elhamdu lillah" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbnu'l-Mübârek adama: "Yerhamukellah!" dedi.

(١٢٠٩٠)- [١٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الضَّبِّيِّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، ثنا الأَصْمَعِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، وثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: " اجْتَمَعَ أَرْبَعَةُ مُلُوكٍ، مَلِكُ فَارِسٍ، وَمَلِكُ الرُّومِ، وَمَلِكُ الْهِنْدِ، وَمَلِكُ الصِّينِ، فَتَكَلَّمُوا بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ كَأَنَّمَا رُمِيَ بِهِنَّ عَنْ قَوْسٍ وَاحِدَةٍ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَنَا عَلَى قَوْلِ مَا لَمْ أَقُلْ أَقْدَرُ مِنِّي عَلَى رَدِّ مَا قُلْتُ، وَقَالَ الآخَرُ: إِذَا قُلْتُهَا مَلَكَتْنِي وَإِذَا لَمْ أَقُلْهَا مَلَّكْتُهَا، قَالَ الآخَرُ: لا أَنْدَمُ عَلَى مَا لَمْ أَقُلْ وَقَدْ أَنْدَمُ عَلَى مَا قُلْتُ، وَقَالَ الآخَرُ: عَجِبْتُ لِمَنْ يَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ إِنْ رُفِعَتْ عَلَيْهِ ضَرَّتْهُ وَإِنْ لَمْ تُرْفَعْ عَلَيْهِ لَمْ تَنْفَعْهُ

Ebû Bekr b. Ayyâş bildiriyor: Pers, Bizans, Hint ve Çin kralları bir araya geldi. Her biri birer tane olmak üzere dört söz söylediler ki bu sözler sanki aynı yaydan atılmış gibiydiler. Biri: "Öyle bir sözüm var ki onu söylemediğim zaman senin söylemiş olduğun söze benim verebileceğimden daha iyi bir cevap olur" dedi. İkincisi dedi ki: "Söylediğim zaman söz bana hâkim olur, ancak söylemediğim zaman ben söze hâkim olurum." Üçüncüsü dedi ki: "Ben söyleyemediklerime değil, söylediklerime pişman olurum." Dördüncüsü de dedi ki: "Hep şaşırmışımdır, biri bir söz söyler de aynı söz kendisine söylense ona zarar verir, söylenmediği zaman ise herhangi bir faydasını görmez."

(١٢٠٩١)- [١٧٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا بَكْرٌ، ثنا ابْنُ يَحْيَى، ثنا الأَصْمَعِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ، قَالَ: قَدِمَ وَفْدٌ مِنْ وُفُودِ الْعَرَبِ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ لَهُمْ: " مَا تَعُدُّونَ الْمُرُوءَةَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: الْعَفَافُ فِي الدِّينِ وَالإِصْلاحُ فِي الْمَعِيشَةِ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: اسْمَعْ يَا يَزِيدُ "

Abdullah b. el-Mübârek, kendisine anlatan birinden şöyle nakleder: Muâviye'ye bir heyet gelince onlara: "Siz hangi şeyleri yiğitlikten sayarsınız?" diye sordu. Onlar: "Dinin kurallarına uymayı, geçimde helal ve haramı gözetmeyi yiğitlikten sayarız" deyince, Muâviye: "Ey Yezîd! Ne dediklerini dinle" dedi.

(١٢٠٩٢)- [١٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَمَّالُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مَنْصُورٍ زَاجَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا رَوْحٍ الْمَرْوَزِيَّ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: " لَوْ أَنَّ رَجُلَيْنِ اصْطَحِبَا فِي الطَّرِيقِ، فَأَرَادَ أَحَدُهُمَا أَنْ يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ فَتَرَكَهُمَا لأَجْلِ صَاحِبِهِ، كَانَ ذَلِكَ رِيَاءً، وَإِنْ صَلاهُمَا مِنْ أَجْلِ صَاحِبِهِ فَهُوَ شِرْكٌ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Bir yolculukta iki kişi yoldaş olsa, biri iki rekât namaz kılmak istese, ancak arkadaşından çekindiği için bundan vazgeçse bu, riyakârlığa girer. Ancak arkadaşı görsün diye bunları kılan kişi de şirk koşmuş olur."

(١٢٠٩٣)- [١٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مَنْصُورٍ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، قَالَ: رَأَى رَجُلٌ سُهَيْلَ بْنَ عَلِيٍّ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ: مَا فَعَلَ بِكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: نَجَوْتُ بِكَلِمَةٍ عَلَّمَنِيهَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قُلْتُ لَهُ: مَا تِلْكَ الْكَلِمَةُ؟ قَالَ: " قَوْلُ الرَّجُلِ: يَا رَبِّ، عَفْوَكَ عَفْوَكَ "

İbn Vehb bildiriyor: Rüyamda Süheyl b. Ali'yi gördüm. Ona: "Rabbin sana neler yaptı?" diye sorduğumda: "İbnü'l-Mübârek'in bana öğrettiği bir sözle kurtuldum!" dedi. Ona: "Bu söz ne?" diye sorduğumda ise şu karşılığı verdi: "Kişinin «Rabbim! Beni bağışla!» demesidir."

(١٢٠٩٤)- [١٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْجَمَّالِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: ذَكَرَ ابْنُ أَبِي جَمِيلٍ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، أَنَّهُ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الرِّبَاطِ، فَقَالَ: " رَابِطْ بِنَفْسِكَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقِيمَهَا عَلَى الْحَقِّ، فَذَلِكَ أَفْضَلُ الرِّبَاطِ "

Bir adam, Abdullah b. el-Mübârek'e nöbet tutmayı sorunca, İbnu'l-Mübârek şöyle cevap verdi: "Sen kendi nefsinin hak üzere kalması için nöbet tut. Nefsinin hak üzere kalmasını sağlaman en güzel nöbettir."

(١٢٠٩٥)- [١٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُسَيَّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: قَدِمَ ابْنُ الْمُبَارَكِ فَاسْتَأْذَنَ عَلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ، فَقُلْتُ: مَا لَكَ لا تَأْذَنُ لَهُ؟ قَالَ: " إِنِّي إِنْ أَذِنْتُ لَهُ أَرَدْتُ أَنْ أَقُومَ بِحَقِّهِ وَلا آمَرُ بِهِ "

Müseyyib b. Vâdıh der ki: İbnu'l-Mübârek, Yûsuf b. Esbat'ın yanına gelip girmek için izin istedi, ancak Yûsuf izin vermedi. Ben: "Neden ona izin

vermiyorsun?" diye sorunca ise: "Ona izin verecek olursam, onu gereği gibi ağırlamam lazım; ama buna gücüm yetmez. Bu sebeple izin vermedim" cevabını verdi.

Takrîb 873, Takrîb 2770, Takrîb 1967, Takrîb 2026, Takrîb 2730, Takrîb , 2856, Takrîb 342-b, Takrîb 2276, Takrîb 7, Takrîb 4435-z, Takrîb 518, Takrîb 2771, Takrîb 248, Takrîb 4013-a, Takrîb 4020-a, Takrîb 2378, Takrîb 95, Takrîb 3927, Takrîb 862, Takrîb 3008, Takrîb 1060, Takrîb 2216, Takrîb 828, Takrîb 1627, Takrîb 3793, Takrîb 3813, Takrîb 1077, Takrîb 1209, Takrîb 4368-hı, Takrîb 1785, Takrîb 2964, Takrîb 3724, Takrîb 4310, Takrîb 1953-a, Takrîb 2117, Takrîb 1605, Takrîb 1476, Takrîb 1625, Takrîb 1415, Takrîb , 4310, Takrîb 2618, Takrîb 2477, Takrîb 2498, Takrîb 4368-h, Takrîb 4368-hı, Takrîb 4370, Takrîb 4403, Takrîb 4387, Takrîb 1134, Takrîb 3813, Takrîb 1211, Takrîb 4370, Takrîb 4149, Takrîb 4334, Takrîb 1350, Takrîb 2890, Takrîb 2890-a, Takrîb 231, Takrîb 1836-a, Takrîb 226, Takrîb 2881, Takrîb 2882, Takrîb 2675, Takrîb 2877, Takrîb 1432, Takrîb 2040, Takrîb 4517-a, Takrîb 418, Takrîb 2979

Abdulazîz b. Ebî Revvâd

Allah dostlarından biri de, devamlı ibadet eden ve şükreden Abdulazîz b. Ebî Revvâd'dır. O ibadet etmek için fırsat kollayan, uğradığı musibet ve sıkıntıları gizleyen biriydi.

Tasavvufun, çok infakta bulunmak ve sesini alçaltmak olduğu söylenir.

(١٢١٦٥)- [٨/١٩٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: " مُطِرَتْ مَكَّةُ مَطَرًا تَهَدَّمَتْ مِنْهُ الْبُيُوتُ فَأَعْتَقَ ابنُ رَوَّادٍ جَارِيَةً شُكْرًا لِلَّهِ إِذْ عَافَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ "

İbn Uyeyne der ki: "Mekke'de yağan yağmurdan dolayı insanların evleri yıkılmaya başladı. İbn Revvâd da buna şükür olarak bir cariyeyi azat etti. Allah buna karşılık onu afetten korudu."

(١٢١٦٦)- [١٩١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، سَمِعْتُ شَقِيقًا الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: ذَهَبَ بَصَرُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ عِشْرِينَ سَنَةً، فَلَمْ يَعْلَمْ بِهِ أَهْلُهُ وَلا وَلَدُهُ، فَتَأَمَّلَهُ ابْنُهُ ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَتِ ذَهَبَتْ عَيْنَاكَ؟ قَالَ: " نَعَمْ يَا بُنَيَّ الرِّضَا عَنِ اللَّهِ، أَذْهَبَ عَيْنَ أَبِيكَ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً "

Şakîk el-Belhî der ki: Abdulazîz b. Ebî Revvâd'ın gözleri görmemesine rağmen ailesi yirmi yıl boyunca ailesi ve çocukları bunun farkına varmadı. Bir gün oğlu: "Babacığım; Gözlerin görmüyor mu?" diye sorunca, Abdulazîz: "Evet ey oğul! Allah'tan razıyım. O, babanın gözlerini yirmi yıl önce kör bıraktı.

(١٢١٦٧)- [١٩١/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالُوا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: مَكَثَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً لا يَرْفَعُ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَطُوفُ حَوْلَ الْكَعْبَةِ إِذْ طَعَنَهُ الْمَنْصُورُ أَبُو جَعْفَرٍ بِإِصْبَعِهِ فِي خَاصِرَتِهِ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: " عَلِمْتُ أَنَّهَا طَعْنَةُ جَبَّارٍ "

Yûsuf b. Esbât der ki: Abdulazîz b. Ebî Revvâd kırk yıl boyunca başını kaldırıp gökyüzüne bakmadı. Bir gün Kâbe'nin etrafında tavaf ederken, (halife) Mansûr Ebû Câfer baldırına parmağıyla dürtünce dönüp: "Bunun, zorba birinin dürtmesi olduğunu anladım" dedi.

(١٢١٦٨)- [١٩١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالا: ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ لأَخٍ لَهُ: " أَقْرَضْنَا خَمْسَةَ آلافِ دِرْهَمٍ إِلَى الْمَوْسِمِ، فَشَدَّ التَّاجِرُ وَحَمَلَهَا إِلَيْهِ، فَلَمَّا جَنَّ اللَّيْلُ وَأَوَى التَّاجِرُ إِلَى فِرَاشِهِ، قَالَ: مَا صَنَعْتُ يَا ابْنَ أَبِي رَوَّادٍ؟ أَنْتَ شَيْخٌ كَبِيرٌ، وَأَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ، فَلا يَعْرِفُ لَهُ وَلَدِي مَا أَعْرِفُهُ، لَئِنْ أَصْبَحْتَ سَالِمًا لآتِيَنَّهُ فَأَجْعَلُهُ مِنْهَا فِي حِلٍّ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَى عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ فَأَصَابَهُ خَلْفَ الْمَقَامِ وَكَانَ عَبْدُ الْعَزِيزِ عَظِيمُ جُلُوسِهِ خَلْفَ الْمَقَامِ فِي الْحَجَرِ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ! رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ فِي أَمْرٍ فَكَرِهْتُ أَنْ أَقْطَعَهُ حَتَّى أُشَاوِرَكَ فِيهِ؟ قَالَ: مَا هُوَ؟ قَالَ: تَفَكَّرْتُ فِي الْمَالِ الَّذِي حَمَلْتُهُ إِلَيْكَ فَإِذَا

أَنْتَ شَيْخٌ كَبِيرٌ، وَأَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ، فَلا أَدْرِي مَا يُحْدِثُ اللَّهُ تَعَالَى بِي أَوْ بِكَ، فَلا يَعْرِفُ لَكَ وَلَدِي مَا أَعْرِفُ لَكَ، وَرَأَيْتُ أَنْ أَجْعَلَكَ مِنْهَا فِي حِلٍّ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اللَّهُمَّ أَعْطِهِ أَفْضَلَ مَا نَوَى، ثُمَّ دَعَا لَهُ بِمَا حَضَرَهُ مِنَ الدُّعَاءِ، فَقَالَ لَهُ: إِنْ كُنْتَ إِنَّمَا تُشَاوِرُ فِي هَذَا الْمَالِ فَإِنَّمَا اسْتَقْرَضْنَاهُ عَلَى اللَّهِ، فَكُلَّمَا اغْتَمَمْنَا بِهِ كَفَّرَ اللَّهُ بِهِ عَنَّا، فَإِذَا جَعَلْتَنَا فِي حِلٍّ كَأَنَّهُ سَقَطَ، قَالَ: فَكَرِهَ التَّاجِرُ أَنْ يُخَالِفَهُ، قَالَ: فَمَا أَتَى الْمَوْسِمُ حَتَّى مَاتَ التَّاجِرُ، فَأَتَاهُ وَلَدُهُ فِي الْمَوْسِمِ، فَقَالُوا لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ: مَالَ أَبِينَا، فَقَالَ لَهُمْ: لَمْ أَتَهَيَّأْ وَلَكِنَّ الْمِيعَادَ فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْمَوْسِمُ الَّذِي يَأْتِي، فَقَامَ الْقَوْمُ مِنْ عِنْدِهِ، فَلَمَّا دَارَ الْمَوْسِمُ الآتِي لَمْ يَتَهَيَّأِ الْمَالُ، فَقَالَ: إِنِّي أَهْوَنُ عَلَيْكَ مِنَ الْخُشُوعِ وَتَذْهَبُ بِأَمْوَالِ النَّاسِ؟ قَالَ: فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: رَحِمَ اللَّهُ أَبَاكُمْ مُذْ كَانَ يَخَافُ هَذَا وَشِبْهَهُ، وَلَكِنَّ الأَجَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْمَوْسِمُ الَّذِي يَأْتِي وَإِلا فَأَنْتُمْ فِي حِلٍّ مِمَّا قُلْتُمْ، قَالَ: فَبَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَ الْمَقَامِ إِذْ وَرَدَ عَلَيْهِ غُلامٌ لَهُ كَانَ قَدْ هَرَبَ مِنْهُ إِلَى أَرْضِ السِّنْدِ أَوِ الْهِنْدِ، بِعَشَرَةِ آلافِ دِرْهَمٍ، فَقَالَ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلايَ، أَنَا غُلامُكَ الَّذِي هَرَبْتُ مِنْكَ وَإِنِّي وَقَعْتُ إِلَى أَرْضِ السِّنْدِ أَوِ الْهِنْدِ فَاتَّجَرْتُ وَرَزَقَ اللَّهُ بِهَا عَشْرَةَ آلافِ دِرْهَمٍ، وَمَعِي مِنَ التِّجَارَاتِ مَا لا أُحْصِيهَا، قَالَ سُفْيَانُ: فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَكَ الْحَمْدُ، سَأَلْنَاكَ خَمْسَةَ آلافٍ فَبَعَثْتَ إِلَيْنَا عَشَرَةَ آلافٍ، يَا عَبْدَ الْمَجِيدِ، احْمِلْ هَذِهِ الْعَشَرَةَ آلافِ فَأَعْطِيهِمْ إِيَّاهَا وَاقْرَأْهُمُ السَّلامَ، وَقُلْ: هَذِهِ الْعَشَرَةُ بَعَثَ بِهَا أَبِي إِلَيْكُمْ، فَقَالُوا: إِنَّمَا لَنَا خَمْسَةُ آلافٍ، فَقَالَ: صَدَقْتُمْ خَمْسَةٌ لَكُمْ لِلإِخَاءِ الَّذِي كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَبِيكُمْ، قَالَ: فَأَسْقَطَ الْقَوْمُ فِي أَيْدِيهِمْ لِمَا جَاءَ مِنْهُمْ مِنَ اللَّوْمِ وَمَا جَاءَ بِهِ مِنَ الْكَرْمِ، فَرَجَعَ إِلَى أَبِيهِ، قَالَ: فَدَفَعَهَا إِلَيْهِمْ، فَقَالَ الْعَبْدُ عُدَّهُ يَقْبِضُ مَا مَعِي، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ إِنَّمَا سَأَلْنَاهُ خَمْسَةَ آلافٍ فَبَعَثَ إِلَيْنَا بِعَشَرَةِ آلافٍ، أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ وَمَا مَعَكَ فَهُوَ لَكَ "

Süfyân b. Uyeyne anlatıyor: Abdülazîz b. Ebî Revvâd, erkek kardeşlerinden birine: “Gelecek yıla kadar bana beş bin dirhem borç ver” deyince tüccar olan kardeşi çıkarıp beş bin dirhem verdi. Gece olup da tüccar olan kardeşi yatağa girince kendi kendine şöyle söylenmeye başladı: “Ey İbn Ebî Revvâd! Sen öyle ne yaptın! Sen yaşlısın, ben de yaşlıyım, gelecek yıla kadar da Allah bize ne yapar bilinmez. Ölürsem çocuklarım bu borç konusunda ona benim davranacağım gibi davranmazlar. Şayet ölmez de

sabaha sağ çıkarsam yanma gideceğim ve verdiğim parayı kendisine helal saydığımı, ödemeyi kendi isteğine bıraktığımı söyleyeceğim!" Sabah olduğu zaman da Abdulazîz b. Ebî Revvâd'ı aramaya koyuldu. Makâm'ın arkasında onu buldu. Abdulazîz de çoğu zamanlarında Hicr'deki Makâm'ın ardında otururdu. Yanına gelip: "Ey Ebû Abdirrahman! Dün aklıma bir şey geldi de sana da danışmadan kesin bir karara varmak istemedim!" dedi. Abdulazîz: "Neymiş?" diye sorunca da dedi ki: "Sana verdiğim parayı düşündüm. Zira her ikimizde yaşlıyız ve Allah sana veya bana neler takdir eder bilmiyoruz. Ancak ölürsem çocuklarım bu borç konusunda sana benim davrandığım gibi davranamazlar. Onun için hem dünya, hem de âhirette bu parayı sana helal kılmayı düşünüyorum. Artık ister öder, istersen de ödemezsin!"

Bunun üzerine Abdulazîz: "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Kendisine niyet ettiği şeyden daha hayırlısını ver!" şeklinde aklına gelen duaları etti. Sonra ona dedi ki: "Şayet bu mal konusunda fikrimi soracaksan biz onu Allah adına senden ödünç aldık. Ödeme konusunda sıkıntı çektiğimiz anlarda Allah bu sıkıntımızı günahlarımıza kefâret kılacaktır. Ama bu meblağı bize helal sayıyorsan o zaman borç düşmüş gibi oluyor!" Tüccar olan kardeşi de onun bu söylediğine karşı gelmeyi istemedi. İkinci yıl ödeme vâdesi gelmeden tüccar adam öldü. Ödeme zamanında da ölen tüccarın oğulları geldi ve: "Ey Ebû Abdirrahman! Babamın sana verdiği borcu istiyoruz!" dediler. Abdulazîz: "Parayı henüz hazırlayamadım, ancak gelecek yıl bunu size öderim" karşılığını verdi. Bunun üzerine ölen adamın çocukları oradan ayrıldılar. Diğer yıl ödeme zamanı geldiğinde yine gelip parayı istediler. Paranın yine hazır olmadığını gördüklerinde, içlerinden biri: "Sana karşı yumuşak davranıp ödemede rahat bıraktık, ama sen insanların mallarına el mi koyacaksın!" diye çıkışınca, Abdulazîz başını göğe kaldırıp dedi ki: "Allah babanıza rahmet etsin! O da bundan veya böylesi bir şeyden korkuyordu! Gelecek yıl bu zamanda gelin size paranızı vereceğim, vermezsem o zaman dilediğinizi yaparsınız!"

Bir gün yine Makâm'ın ardında otururken kendisine ait olan bir köle onbin dirhemle birlikte yanına geldi. Bu köle daha önce kendisinden kaçıp

Sind (veya Hind) bölgesine gitmişti. Köle ona: "Allah'ın selamı üzerine olsun efendim! Ben senden firar eden kölenim. Sind (veya Hind) bölgesine düştüm ve orada ticaretle uğraştım. Allah da bu ticarette bana on bin dirhem ihsan etti. Ayrıca yanımda bol miktarda da ticâri mal var" dedi.

Süfyân anlatmaya devam eder: Bunun üzerine Abdulazîz'in şöyle dediğini işittim: "Allahım! Sana hamdolsun! Biz senden beş bin dirhem istedik; ama sen on bin dirhem gönderdin. Ey Abdulmecîd! Şu on bin dirhemi alıp çocuklara git. Onlara selamlarımı ilet ve: «Babam bu on bin dirhemi size yolladı!» de." Oğlu gidip parayı onlara verdiğinde onlar: "Bizim ondan sadece beş bin dirhem alacağımız!" var dediler. Oğlu da: "Doğru ama, diğer beş bini de babanızla arasındaki kardeşlikten dolayı veriyor!" karşılığını verdi.

Tüccar adamın çocukları, adamın bu davranışı ve cömertliği karşısında şaşkınlık içinde kendilerini kınamaya başladılar. Çocuk, babası Abdulazîz'in yanına gidip ödemeyi yaptığını söyledi. Köle, Abdulazîz'e: "Oğluna söyle de bendeki diğer malları da alsın!" deyince, Abdulazîz oğluna: "Evladım! Biz Allah'tan beş bin dirhem istedik; ama o bize on bin dirhem gönderdi" dedi. Sonra köleye dönüp: "Allah rızası için sen artık özgürsün! Sendeki para da senin olsun!" dedi.

(١٢١٦٩)- [١٩٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: كَانَ يُقَالَ: " مِنْ رَأْسِ التَّوَاضُعِ الرِّضَا بِالدُّونِ مِنْ شَرَفِ الْمَجَالِسِ "، وَكَانَ يُقَالَ: " فِي رَأْسِ كُلِّ إِنْسَانٍ حِكْمَةٌ أَخَذَ بِهَا مَلَكٌ فإِنْ تَوَاضَعَ لِرَبِّهِ رَفَعَهُ وَقَالَ اِنْتَعِشْ رَحِمَكَ اللهُ وَإِنْ تَكَبَّرَ قَمَعَهُ وَقَالَ: اِخْسَأْ خَسَأَكَ اللهُ. "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: "Denilir ki rızanın başlangıcı meclislerde en aşağı konumda oturmaya razı olmaktır. Yine denilir ki, her insanın başında bir hikmet bulunur ve bu hikmet meleğin elindedir. Kişi Rabbine karşı tevazu gösterirse melek onu yükseltir ve: «Allah rahmetini senden esirgemesin! Başını hep dik kalsın» der. Ancak kişi Rabbine karşı kibre girerse melek onu aşağı doğru bastırır ve: «Sürün! Allah seni süründürsün!» der."

(١٢١٧٠)- [١٩٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ، سَأَلَهُ عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ قَوْمٍ يَشْهَدُونَ عَلَى النَّاسِ بِالشِّرْكِ وَالْكُفْرِ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ وَأَبَاهُ، ثُمَّ قَالَ: " أَنَا أَقْرَأُ عَلَيْكَ نَعْتَ الْمُؤْمِنِينَ وَنَعْتَ الْكَافِرِينَ وَنَعْتَ الْمُنَافِقِينَ، فَقَرَأَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ﴾ ، إِلَى قَوْلِهِ: ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا بَعْثُ الْمُؤْمِنِينَ وَبَعْثُ الْكَافِرِينَ وَبَعْثُ الْمُنَافِقِينَ "

Atâ b. Ebî Rebâh, Abdulazîz b. Ebî Revvâd'a, insanların kafir ve müşrik olduklarına şahitlik eden bir topluluğu sorunca, bunu garipsedi ve dedi ki: "Ben sana müminlerin, kafirlerin ve münafıkların özelliklerini okuyayım. Bismillahirrahmanirrahim, **"Elif, Lâm, Mîm. İşte bu kitap; Onda hiçbir şüphe yoktur. Takva sahipleri için hidâyettir... Kalplerinde hastalık vardır. Allah onların hastalıklarını artırdı. Yalan söylediklerinden dolayı onlara acıklı bir azap vardır."**[1] Sonra: "Müminlerin, kafirlerin ve münafıkların özellikleri budur" dedi.

(١٢١٧١)- [١٩٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَحْمُودٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: بَلَغَنِي " أَنَّ عَابِدًا كَانَ فِي زَمَانِ بَنِي إِسْرَائِيلَ يَتَعَبَّدُ فَأُتِيَ فِي مَنَامِهِ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ فُلانَةً زَوْجَتَكَ فِي الْجَنَّةِ، قَالَ: فُلانَةٌ وَمَا عَمَلُهَا فَجَاءَهَا، فَقَالَ لَهَا: إِنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ أُضَيِّفَكِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ، فَقَالَتْ: بِالرَّحْبِ وَالسَّعَةِ، قَالَ: فَضَافَهَا فِي مَكَانٍ تَعَبُّدِهَا تِلْكَ الثَّلاثَ يَبِيتُ قَائِمًا وَتَبِيتُ نَائِمَةً، وَيُصْبِحُ صَائِمًا وَتُصْبِحُ مُفْطِرَةً، فَلَمَّا انْقَضَتْ، قَالَ: مَا لَكِ عَمَلٌ غَيْرُ هَذَا؟ مَا أَوْثَقُ عَمَلِكِ عِنْدَكِ؟ فَقَالَتْ: لا وَاللَّهِ يَا أَخِي مَا هُوَ إِلا مَا رَأَيْتَ إِلا خَصِيلَةً وَاحِدَةً، قَالَ: مَا تِلْكَ الْخَصِيلَةُ؟ قَالَتْ: إِنِّي إِنْ كُنْتُ فِي شِدَّةٍ لَمْ أَتَمَنَّ أَنِّي كُنْتُ فِي رَخَاءٍ، وَإِنْ كُنْتُ جَائِعَةً لَمْ أَتَمَنَّ أَنِّي كُنْتُ شَبْعَانَةً، وَإِنْ كُنْتُ فِي شَمْسٍ لَمْ أَتَمَنَّ أَنِّي كُنْتُ فِي فَيْءٍ، وَإِنْ كُنْتُ فِي فَيْءٍ لَمْ أَتَمَنَّ أَنِّي فِي شَمْسٍ، وَإِنْ كُنْتُ فِي مَرَضٍ لَمْ أَتَمَنَّ أَنِّي فِي صِحَّةٍ، فَقَالَ: وَأَيُّ خَصِيلَةٍ هَذِهِ؟ هَذِهِ وَاللَّهِ خَصِيلَةٌ تَعْجَزُ دُونَهَا الْعِبَادُ "

---

[1] Bakara Sur. 1-10

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: Öğrendiğime göre İsrail oğulları zamanında bir âbide rüyasında: "Falan kadın senin cennetteki hanımındır" denildi. Âbid: "Falan mı, onun hangi ameli var?" deyip yanına geldi ve: "Sana üç gün üç gece misafir olmak istiyorum" dedi. Kadın: "Hoş geldin sefa getirdin" deyince, adam, kadının ibadet ettiği yerde üç gece misafir oldu. Bu sürede adam uyanıkken, kadın uyuyordu. Adam gündüz oruç tutarken kadın tutmuyordu. Üç gün sonra adam: "Senin bundan başka ne amelin var? Senin en sağlam amelin hangisidir?" diye sorunca, kadın şöyle cevap verdi: "Vallahi, gördüğün şeyden başka bir ibadetim yok. Ancak bir hasletim var." Adam: "O haslet nedir?" diye sorunca, kadın şöyle cevap verdi: "Sıkıntı içinde olduğum zaman, rahatlık içinde olmayı temenni etmem. Aç olduğum zaman tok olmayı temenni etmem. Güneşin altında olduğum zaman gölgede olmayı temenni etmem. Gölgede olduğum zaman güneşin altında olmayı temenni etmem. Hasta olduğum zaman sıhhatli olmayı temenni etmem." Adam: "Bu nasıl haslet? Vallahi bu öyle bir haslettir ki, kullar bunun daha basitini yapmaktan acizdir" dedi.

(١٢١٧٢)- [١٩٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: صَلَّى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ عِنْدَ الْكَعْبَةِ مُقَابِلَ الْبَابِ فَوَقَعَ بَاكِيًا سَاجِدًا، فَاشْتَدَّ بُكَاؤُهُ فَجَاءَ أَبْنَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ، فَقَامُوا عَلَى رَأْسِهِ تَعَجُّبًا مِنْ بُكَائِهِ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ أَخِي، أَبْكِ فَإِنْ لَمْ تَبْكِ فَتَبَاكَ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَى الْقَمَرِ وَقَدْ تَدَلَّى لِيَغِيبَ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا لَيَبْكِي مِنْ مَخَافَةِ اللَّهِ ﷻ "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs, Kâbe'nin kapısının karşısında namaz kılarken ağlayarak secdeye kapandı. Ağlaması artınca, Kureyş'ten bazıları gelip başucunda durdular ve ağlamasına hayret ettiler. Abdullah: "Yeğenim! Ağla, eğer ağlayamazsan ağlar gibi yap" deyip batmak üzere olan Ay'ı işaret etti ve: "Şu, Allah korkusuyla ağlamaktadır" dedi.

(١٢١٧٣)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمُعَدِّلُ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ

خُنَيْسٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ: " أَصْبَحْتُ وَاللَّهِ فِي غَفْلَةٍ عَظِيمَةٍ عَنِ الْمَوْتِ، مَعَ ذُنُوبٍ كَثِيرَةٍ قَدْ أَحَاطَتْ بِي، وَأَجَلٌ يُسْرِعُ كُلَّ يَوْمٍ فِي عُمْرِي، وَمُؤَمَّلٌ لَسْتُ أَدْرِي عَلَى مَا أُهْجَمُ، ثُمَّ بَكَى "

Muhammed b. Yezîd b. Huneys bildiriyor: Bir adam, Abdulazîz b. Ebî Revvâd'a: "Nasıl sabahladın?" diye sorunca, "Vallahi, beni kuşatan bir sürü günahımla ve her gün ömrümü hızlıca yiyip bitiren ecelimle ve gidilecek hiçbir sığınak bilemeyişimle beraber, ölümden gafil olarak büyük bir gaflet içinde sabahladım" deyip ağladı.

(١٢١٧٤)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مِنْ سَمِعَ هِشَامَ بْنَ عَمَّارٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ سَالِمٍ الْقَدَّاحُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ وسَمِعَهُ، قَالَ لِرَجُلٍ: " مَنْ لَمْ يَتَّعِظْ بِثَلاثٍ لَمْ يَتَّعِظْ: بِالإِسْلامِ، وَالْقُرْآنِ، وَالشَّيْبِ "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: "Kim, İslam'dan, Kur'ân'dan ve ağaran saçlarından (ihtiyarlıktan) öğüt almazsa, hiçbir şeyden öğüt almaz."

(١٢١٧٥)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الأَبْهَرِيُّ، ثنا رُسْتَةُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُوسُفَ، سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي زَائِدَةَ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَوَّادٍ، يَقُولُ: " فَإِنْ كَرِهَهُ أَلْهَبَ أردهعه مِنِّي حاهم "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: "Allah birine öfke duyduğu zaman çukurunda ateşler içinde bırakır."

(١٢١٧٦)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَنْوَيْهِ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَوَّادٍ، يَقُولُ: " أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْغِرَّةِ بِاللَّهِ، وَمِنَ الْمُقَامِ عَلَى مَعَاصِي اللَّهِ "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: "Allah ile aldatılmaktan ve Allah'a isyan etmeye devam etmekten Allah'a sığınırım."

(١٢١٧٧)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الأَدَمِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ،

عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ حَكِيمٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَقُلْتُ: أَوْصِنِي، فَقَالَ: اعْمَلْ لِهَذَا الْمَضْجَعِ "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd bildiriyor: Sebebiyle öldüğü hastalığında, Muğîre b. Hakîm'in yanına girdim ve: "Bana tavsiyede bulun" dedim. Bana: "Şu yatak (ölüm) için amel yap" dedi.

(١٢١٧٨)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي الصَّلْتُ بْنُ حَكِيمٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ: مَا أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ؟ قَالَ: " طُولُ الْحُزْنِ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ"

Abdullah b. Merzûk bildiriyor: Abdilazîz b. Ebî Revvâd'a: "En üstün ibadet hangisidir?" diye sorduğumda: "Gece ve gündüzün çoğunu hüzünlü geçirmektir" dedi.

(١٢١٧٩)- [١٩٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: قَالَ عَامِرُ بْنُ قَيْسٍ: " لَذَّاتُ الدُّنْيَا أَرْبَعَةٌ: الْمَالُ، وَالنِّسَاءُ، وَالنَّوْمُ، وَالطَّعَامُ فَأَمَّا الْمَالُ وَالنِّسَاءُ فَلا حَاجَةَ لِي فِيهِمَا، وَأَمَّا النَّوْمُ وَالطَّعَامُ فَلا بُدَّ مِنْهُمَا، وَاللَّهِ لأَضْرِبَنَّ بِهِمَا جَهْدِي "

Âmir b. Kays der ki: "Dünya lezzetleri dört tanedir: Mal, kadınlar, uyku ve yemek. Mal ve kadınlara ihtiyacım yoktur. Uyku ve yemeğe gelince bunlarsız olmaz. Vallahi onlardan da uzak durmak için çalışacağım."

(١٢١٨٠)- [١٩٥/٨] أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، ثنا خَالِدُ بْنُ نِزَارٍ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، بَلَغَهُ " أَنَّ الْكَعْبَةَ، شَكَتْ إِلَى رَبِّهَا فِي زَمَنِ الْفَتْرَةِ، قَالَتْ: يَا رَبِّ قَلَّ زُوَّارِي، مَا لِي قَلَّ عُوَّادِي، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهَا مَنْزِلُ ذُرِّيَّةٍ جَدِيدَةٍ إِلَى قَوْمٍ يَحِنُّونَ إِلَيْكِ كَمَا تَحِنُّ الأَنْعَامُ إِلَى أَوْلادِهَا، وَيَرِفُّونَ إِلَيْكِ كَمَا تَرِفُّ الطُّيُورُ إِلَى أَوْكَارِهَا "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: Öğrendiğime göre fetret döneminde Kâbe Rabbine şikayette bulunarak dedi ki: "Ey Rabbim! Beni ziyaret edenler

azaldı, neden bana gelenler azaldı?" Allah şöyle vahyetti: "Öyle bir zürriyet göndereceğim ki; hayvanların yavrularını özlediği gibi seni arzulayacaklar. Kuşların yuvalarına uçuştuğu gibi sana koşacaklar."

Takrîb 2528-a

(١٢١٨٢)- [١٩٥/٨] ثنا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ، ثنا عَبْدُ الْمَجِيدِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ: يَا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ، وَأَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ، فَكَأَنَّهُ عَجِبَ، فَقَالَ: رَبِّ أُبَشِّرُ الْمُذْنِبِينَ وَأُنْذِرُ الصِّدِّيقِينَ؟ قَالَ: نَعَمْ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ أَنْ لا يَتَعَاظَمَنِي ذَنْبٌ أَغْفِرُهُ لَهُمْ، وَأَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ أَنْ لا يُعْجَبُوا بِأَعْمَالِهِمْ فَإِنِّي لا أَضَعُ عَدْلِي وَإِحْسَانِي عَلَى عَبْدٍ إِلا هَلَكَ"

Abdilmecîd b. Abdilazîz b. Ebî Revvâd, babasından bildiriyor: Hz. Dâvud'a: "Ey Dâvud! Günahkarları müjdele, sıddıkları da uyar" diye vahyedilince, Hz. Dâvud buna şaştı ve: "Ey Rabbim! Günahkarları müjdeleyip, sıddıkları da uyarayım mı?" diye sordu. Allah ona: "Evet. Günahkarlara hiç bir günahı bağışlamanın bana zor gelmediğini müjdele. Sıddıklara da amelleriyle böbürlenmemelerini söyle. Muhakkak ki, hangi kuluma adaletimi ve ihsanımı uygulayacak olsam mutlaka helak olur" buyurdu.

(١٢١٨٣)- [١٩٥/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَوَّادٍ، يَقُولُ: كَانَ الْمُغِيرَةُ بْنُ حَكِيمٍ الصَّنْعَانِيُّ " إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ، لِلتَّهَجُّدِ لَبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، وَيَتَنَاوَلُ مِنْ طِيبِ أَهْلِهِ، وَكَانَ مِنَ الْمُتَهَجِّدِينَ "

Abdulazîz b. Ebî Revvâd bildiriyor: Muğîre b. Hakîm es-San'ânî teheccüde kalkacağı zaman en güzel giysilerini giyinir, hanımının da kullandığı kokulardan sürünürdü. Muğîre devamlı olarak teheccüde kalkanlardan birisiydi.

(١٢١٨٤)- [١٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّيْدَاوِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، ثنا

سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ مِنْ أَعْلَمِ النَّاسِ، فَلَمَّا تَرَكَهُ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ، قَالَ: " تَرَكُونِي كَأَنِّي كَلْبٌ هَارِبٌ "

Süfyân b. Uyeyne der ki: Abdulazîz b. Ebî Revvâd insanların en âlimiydi. Hadis ehli onu terk edince: "Sanki kaçan bir köpekmişim gibi beni terk ettiler" dedi.

(١٢١٨٥)- [١٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَصْبَرَ عَلَى الْقِيَامِ مِنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ "

Ebû Abdurrahman el-Mukrî der ki: "Abdulazîz b. Ebî Revvâd gibi kıyamda sabreden birini görmedim."

(١٢١٨٦)- [١٩٦/٨] قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: " رَأَيْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ أُمَيَّةَ وَلَمْ أَرَ مِثْلَ ابْنِ أَبِي رَوَّادٍ "

İbn Uyeyne: "İsmâîl b. Umeyye'yi gördüm ama İbn Ebî Revvâd gibisini görmedim" demiştir.

İbn Ebî Revvâd; aralarında, Atâ, İkrime, Nâfi, Sadaka b. Yesâr, Dahhâk, Müzâhim, Alkame b. Mersed, Atiyye b. Sa'd, Muhammed b. Vâsi ve Abdullah b. Ömer gibi tabiûnûn ileri gelenlerinden rivayette bulunmuştur.

Takrîb 1688, Takrîb 1144, Takrîb 1641, Takrîb 2599, Takrîb 2832, Takrîb 1184, Takrîb 2571, Takrîb 285, Takrîb 900, Takrîb 4499, Takrîb 4500, Takrîb 596, Takrîb 571, Takrîb 2867, Takrîb 3691, Takrîb 1712, Takrîb 2814, Takrîb 338, Takrîb 339, Takrîb 305, Takrîb 2991, Takrîb 1212, Takrîb 1230, Takrîb 1215, Takrîb 1653-a,

Takrîb 4484, Takrîb 48, Takrîb 3986, Takrîb 1213, Takrîb 363, Takrîb 364, Takrîb 1689

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk

Allah dostlarından biri de âbidlerin üstünü ve nefsine hakim olanların güçlüsü Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk'tır. O, sert mizaçlı, ileri görüşlü ve açık sözlü biriydi.

Tasavvufun; vusulü (kavuşmayı) gerçekleştirebilmek için usule yapışmak olduğu söylenir.

(١٢٢١٩)- [٨/٢٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الشُّعَيْبِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، أَوْ غَيْرِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّمَّاكِ، قَالَ: " الأَخْذُ بِالأُصُولِ، وَتَرْكُ الْفُضُولِ مِنْ فَعَلَ ذَوِي الْعُقُولِ "

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk: "Temel esasları alıp, fuzuli tarafları atmak, akıl sahiplerinin işidir" demiştir.

(١٢٢٢٠)- [٨/٢٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الإِسْتِرَابَاذِيُّ، ثنا أَبُو نُعَيْمِ بْنُ عَدِيٍّ، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْبَصْرِيُّ، ثنا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: قَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ لِيَحْيَى بْنِ خَالِدٍ: " إِنَّ اللَّهَ مَلأَ الدُّنْيَا مِنَ اللَّذَّاتِ، وَحَشَاهَا بِالآفَاتِ وَمَزَجَ حَلالَهَا بِالْمَؤُونَاتِ، وَحَرَامَهَا بِالتَّبِعَاتِ "

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk: "Allah dünyayı lezzetlerle ve âfetlerle doldurdu. Helalleri güçlüklerle, haramları da mesuliyetlerle beraber kıldı" demiştir.

(١٢٢٢١)- [٨/٢٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَمَّالِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْيَمَانِ، يَقُولُ: " كَتَبَ إِلَيَّ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِي مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ: صِفْ لِي الدُّنْيَا، فَكَتَبْتُ إِلَيْهِ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ حَفَّهَا بِالشَّهَوَاتِ، وَمَلأَهَا بِآفَاتٍ مَزَجَ حَلالَهَا بِالْمَؤُونَاتِ، وَحَرَامَهَا بِالتَّبِعَاتِ، حَلالُهَا حِسَابٌ، وَحَرَامُهَا عَذَابٌ وَالسَّلامُ "

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk der ki: Bağdatlı arkadaşlarımdan biri bana dünyayı vasfetmemi isteyince ona şöyle cevap yazdım: "Allah dünyayı şehvetlerle donattı ve felaketlerle doldurdu. Helalleri güçlüklerle, haramları da mesuliyetlerle beraber kıldı. Onun helali hesap, haramı ise

azaptır. Allah'ın selamı üzerine olsun."

(١٢٢٢٢)- [٢٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُفَضَّلِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَهَّابِ الْوَرَّاقُ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ: " النَّاسُ عِنْدَنَا ثَلاثَةٌ: زَاهِدٌ، وَرَاغِبٌ، وَصَابِرٌ، فَأَمَّا الزَّاهِدُ فَلا يَفْرَحُ بِمَا يُؤْتَى مِنْهَا وَلا يَحْزَنُ عَلَى مَا فَاتَهُ مِنْهَا، وَالصَّابِرُ: الْقَلْبِ مِنْهَا مَثَلانِ فَهُوَ فِي الظَّاهِرِ زَاهِدٌ وَفِي الْبَاطِنِ صَابِرٌ، مَا أَشْبَهَهُ بِالزَّاهِدِ، وَلَيْسَ هُوَ بِهِ، وَأَمَّا الرَّاغِبُ: فَأُولَئِكَ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ مُفْصِحُونَ لا يَشْعُرُونَ "

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk der ki: Bize göre insanlar üçe ayrılır: zahid, rağbet eden ve sabreden. Zahid olan, kendisine verilen nimete sevinmez, elinden alınan nimete de üzülmez. Sabreden; dış görünümüyle zahide benzer. Kalben ise sadece tahammül etmeye çalışır. Bu kişi zahide benzemesine rağmen zahid değildir. Rağbet eden ise kendisini bir lezzet denizine kaptırmıştır. Gerçeklerin farkına varmadan yaşar gider.

(١٢٢٢٣)- [٢٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ الْحُسَيْنُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ السَّمَّاكِ: " هِمَّةُ الْعَاقِلِ فِي النَّجَاةِ وَالْهَرَبِ، وَهِمَّةُ الأَحْمَقِ فِي اللَّهْوِ وَالطَّرَبِ "

Muhammed b. es-Semmâk der ki: "Akıllının bütün tasası kurtuluş ve günahlardan kaçmaktır. Ahmağın tasası ise oyun ve eğlencededir."

(١٢٢٢٤)- [٢٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: كَانَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ السَّمَّاكِ ، يَقُولُ فِي كَلامِهِ: " عَجَبًا لِعَيْنٍ تَلَذُّ بِالرُّقَادِ وَمَلَكُ الْمَوْتِ مَعَهُ عَلَى وِسَادٍ "

Ebu'l-Abbâs b. es-Semmâk: "Ölüm meleği (onunla beraber) yastıkta olduğu halde uyumaktan zevk alan göze şaşarım" dedi.

(١٢٢٢٥)- [٢٠٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْعِجْلِيُّ، ثنا ابْنُ السَّمَّاكِ، قَالَ: "

كَتَبْتُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ حِينَ وَلِيَ الْقَضَاءَ بِالرَّقَّةِ: أَمَّا بَعْدُ فَلْتَكُنِ التَّقْوَى فِي بَالِكَ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَخَفِ اللَّهَ فِي كُلِّ نِعْمَةٍ عَلَيْكَ، لِعِلَّةِ الشُّكْرِ عَلَيْهَا مَعَ الْمَعْصِيَةِ بِهَا، فَإِنَّ فِي النِّعْمَةِ حُجَّةً وَفِيهَا تَبِعَةٌ، فَأَمَّا الْحُجَّةُ فِيهَا فَالنِّسْبَةُ لَهَا، وَأَمَّا التَّبِعَةُ فِيهَا فَعِلَّةُ الشُّكْرِ عَلَيْهَا، فَعَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَا صَنَعْتَ مِنْ شُكْرٍ، أَوْ رَكِبْتَ مِنْ ذَنْبٍ، أَوْ قَصَّرْتَ مِنْ حَقٍّ "

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk der ki: Rakabe'ye vali olan Muhammed b. el-Hasan'a mektup yazıp şöyle dedim: Ne olursa olsun her zaman Allah'tan kork. Sana verilen her nimet için şükredeceğin gibi günah işleme ihtimalini de düşünüp Allah'tan kork. Muhakkak her nimette bir delil (hüccet) ve mesûliyet vardır. Hüccet, o nimetin Allah tarafından verilmiş olmasıdır. Mesûliyetine gelince; o nimet olduğu halde günah işlememektir. Allah sana afiyet versin, işlediğin günahları ve yaptığın kusurları affetsin."

(١٢٢٢٦)- [٢٠٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الأَصْبَهَانِيِّ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ فِي مَجْلِسٍ فِي آخِرِ كَلامِهِ: " حَتَّى مَتَى بَلَغَ الْوَاعِظُونَ أَعْلامَ الآخِرَةِ، حَتَّى وَاللَّهِ لِكُلِّ نَفْسٍ مَا عَلَيْهَا وَاقِفَةٌ، وَكَأَنَّ الْعُيُونَ إِلَيْهَا نَاظِرَةٌ، فَلا مُنْتَبِهٌ مِنْ نَوْمَتِهِ، وَلا مُسْتَيْقِظٌ مِنْ غَفْلَتِهِ، وَلا مُفِيقٌ مِنْ سَكْرَتِهِ، وَلا خَائِفٌ مِنْ صَرَعْتِهِ، الرَّجَا لِلدُّنْيَا يَجْعَلُ لِلآخِرَةِ مِنْكَ حَظًّا، أُقْسِمُ بِاللَّهِ لَوْ قَدْ رَأَيْتُ الْقِيَامَةَ تَخْفِقُ بِزَلازِلِ أَهْوَالِهَا، وَقَدْ عَلَتِ النَّارُ مُشْرِفَةً عَلَى أَهْلِهَا، وَقَدْ وُضِعَ الْكِتَابُ وَنُصِبَ الْمِيزَانُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ، وَيَكُونُ لَكَ فِي ذَلِكَ الْجَمْعِ مَنْزِلٌ وَزُلْفَى، أَبَعْدَ الدُّنْيَا إِلَى غَيْرِ الآخِرَةِ تَنْتَقِلُ، هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ، كَلا وَاللَّهِ وَلَكِنْ صُمَّتُ الآذَانُ عَنِ الْمَوَاعِظِ، وَذُهِلَتِ الْقُلُوبُ عَنِ الْمَنَافِعِ، فَلا الْمَوَاعِظُ تَنْفَعُ وَلا الْمَوْعُوظُ يَنْتَفِعُ بِمَا يَسْمَعُ "

Muhammed b. Saîd el-Isbehânî der ki: Bir mecliste İbnu's-Semmâk'ın konuşmasının sonunda şöyle dediğini işittim: "Vaizler âhireti daha ne zamana kadar anlatacaklar? Her bir nefis bütün gözlerin kendisinde olacağı bir günde huzurda duracağı zamana kadar mı? Ne uyuyanlar uykusundan uyanıyor, ne gafiller kendine gelebiliyor, ne sarhoşlar sarhoşluğundan ayılıyor, ne de kimse öleceğinden korkuyor. Dünya nimetlerine yönelik beklentin sende âhirete de bir pay bırakıyor. Allah'a yemin olsun ki zelzele

ve tüm ürkütücülüğü ile kıyametin koptuğunu, cehennem ateşi yükselip cehennemliklere göründüğünü, hesap için kitapların ve Mizan'ın ortaya konulduğunu, peygamberler ve şehitlerin getirildiğini, herkesin bir araya getirildiği o ortamda senin de Allah katında bir yerin ve yakınlığın bulunduğunu gördükten sonra mı âhirete intikal edeceğine inanacaksın? Heyhat ki heyhat! Hayır! Vallahi o günü artık kulaklar öğütlere kapalı, kalpler menfaatlerden ayrı olacak. Artık ne öğütlerin bir faydası olacak ne de öğüdü dinleyen ondan faydalanabilecek."

(١٢٢٢٧)- [٨/٢٠٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، سَمِعْتُ عَبَّادَ بْنَ كُلَيْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " أَمَا بَعْدُ، فَإِنِّي كُنْتُ حِينَذَاكَ وَأَنَا مَسْرُورٌ مَسبُورٌ وَأَنَا فِيهَا مَغْرُورٌ ذَنْبٍ سَتَرَهُ عَلَيَّ فَقَدْ طَابَتِ النَّفْسُ بِهِ كَأَنَّهُ مَغْفُورٌ، وَنَعْمَةٌ أَبْلاهَا فَأَنَا بِهَا مَسْرُورٌ، كَأَنِّي فِيهَا عَلَى تَأْدِيَةِ الْحُقُوقِ مَشْكُورٍ، فَيَا لَيْتَ شَعْرِي مَا عَوَاقِبَ هَذِهِ الأُمُورِ "

Abbâd b. Kuleyb der ki: İbnu's-Semmâk'ın şöyle dediğini işittim: "O zamanlar mutluydum, sevinçliydim, mağrurdum. Zira günahlarım örtülünce rahatlamış ve bunun bağışlandığını düşünmüştüm. Elden giden nimetten dolayı da sevinçliydim, zira bu nimetlerin haklarını ödediğim için mükâfatlandırılacağımı sanıyordum. Keşke bu işlerin sonuçlarının ne olacağını bilebilseydim."

(١٢٢٢٨)- [٨/٢٠٥] حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُونُسَ الْمُقْرِئَ، سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُحَيْمٍ النَّامِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ صُبَيْحٍ بْنِ السَّمَّاكِ: " يَا بْنَ آدَمَ، أَلَمْ يَأْنِ لَكَ أَنْ تُطِيعَ، مَنْ عَصَى الْحَاسِدِينَ فِيكَ، أَمَا وَعِزَّتِهِ لَوْ أَطَاعَهُمْ فِيكَ لَجَعَلَكَ نَكَالا "، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُونُسَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُحَيْمٍ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ، مِثْلَهُ

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk der ki: "Ey Âdemoğlu! İtaat edeceğin zaman gelmedi mi? Seni kıskananların içinden geçenlere engel olan kimdir? Vallahi, eğer içlerinden geçeni yapmalarına izin verseydi seni başkasına ibret olacak bir duruma düşürürdü." Bu hadis başka bir kanalla da

İbnu's-Semmâk'tan nakledilmiştir.

(١٢٢٢٩)- [٢٠٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ الشَّعْبِيُّ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " مَنْ صَبَرَ عَلَى الْعُسْرِ قَوِيَ عَلَى الْعِبَادَةِ، وَمَنْ أَجْمَعَ النَّاسُ اسْتَغْنَى عَنِ النَّاسِ، وَمَنْ أَهَمَّتْهُ نَفْسُهُ لَمْ يُوَلِّ مَسَرَّتَهَا إِلَى غَيْرِهِ، وَمَنْ أَحَبَّ الْخَيْرَ وُفِّقَ لَهُ، وَمَنْ كَرِهَ الشَّرَّ حَبَّهُ، وَمَنْ رَضِيَ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ حَظًّا فَقَدْ أَخْطَأَ حَظَّ نَفْسِهِ، وَمَنْ أَرَادَ الْحَظَّ الأَكْبَرَ مِنَ الآخِرَةِ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا، وَأَعْمَلَ نَفْسَهُ لَهَا فَهَانَتْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا وَأَجْمَعَ مَا فِيهَا، وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَعَاصِي هُوَ الْكُنُّ لَهَا، وَالصَّبْرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ فَرْعُ الْخَيْرِ وَتَمَامُهُ "

İbnu's-Semmâk der ki: Zorluğa sabreden ibadete güç bulur. İnsanları bir araya getirip toplayan onlara ihtiyaç duymaz. Kim nefsiyle ilgilenirse onun mutluluğunu başkasında aramaz. Hayrı seven ona muvaffak kılınır. Şerri istemeyen ondan korunur. Kim âhireti bırakıp dünya hayatına razı olursa, nefsi için pay alır, ancak büyük bir hataya düşer. Kim asıl nasibini âhirette arayıp çok çalışır ve kendini kıyamete hazırlarsa, günahlara karşı sabretmek sayesinde dünya ona değersiz gelir. Günahlara karşı sabretmek, onunla arasına set çekmektir. Allah'a itaat yolunda zorluklara sabretmek hayrın tamamıdır.

(١٢٢٣٠)- [٢٠٦/٨] ثنا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي هَارُونُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، وَكَتَبَ إِلَى أَخٍ لَهُ: " أَمَا بَعْدُ، أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّذِي هُوَ نَجِيُّكَ فِي سَرِيرَتِكَ، وَرَقِيبُكَ فِي عَلانِيَتِكَ، فَاجْعَلِ اللَّهَ فِي بَالِكَ عَلَى حَالِكَ فِي لَيْلِكَ وَنَهَارِكَ، وَخِبِّ اللَّهَ بِقَدْرِ قُرْبِهِ مِنْكَ وَقُدْرَتِهِ عَلَيْكَ، فَاعْلَمْ أَنَّكَ بِعَيْنِهِ لَيْسَ تَخْرُجُ مِنْ سُلْطَانِهِ إِلَى سُلْطَانِ غَيْرِهِ، وَلا مِنْ مُلْكِهِ إِلَى مُلْكِ غَيْرِهِ، فَلْيَعْظُمْ مِنْهُ حَذَرُكَ، وَلْيَكْثُرْ مِنْهُ وَجَلُكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ الذَّنْبَ مِنَ الْعَاقِلِ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ مِنَ الأَحْمَقِ، وَالذَّنْبَ مِنَ الْعَالِمِ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ مِنَ الْجَاهِلِ وَالذَّنْبَ مِنَ الْغِنَى أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ مِنَ الْفَقِيرِ، وَقَدْ أَصْبَحْنَا أَذِلاءَ رُغَمَاءَ، وَالذَّلِيلُ لا يَنَامُ فِي الْبَحْرِ، وَقَدْ كَانَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، يَقُولُ: حَتَّى مَتَى تَصِفُونَ الطَّرِيقَ لِلذَّاكِرِينَ وَأَنْتُمْ مُقِيمُونَ فِي مَحِلِّهِ

الْمُتَجَبِّرِينَ، تَضَعُونَ الْبَعُوضَ مِنْ شَرَابِكُمْ وَتَشْتَرِطُونَ الْجِمَالَ بِأَجْمَالِهَا، وَقَالَ: إِنَّ الزِّقَّ إِذَا نُقِبَ لَمْ يَصْلُحْ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْعَسَلُ، وَإِنَّ قُلُوبَكُمْ قَدْ نُقِبَتْ فَلا تَصْلُحُ فِيهَا الْحِكْمَةُ، أَيْ أَخِي، كَمْ مِنْ مُذَكِّرٍ بِاللَّهِ نَاسٍ لِلَّهِ، وَكَمْ مِنْ مُخَوِّفٍ بِاللَّهِ جَرِيءٌ عَلَى اللَّهِ، وَكَمْ مِنْ دَاعٍ إِلَى اللَّهِ فَارٌّ مِنَ اللَّهِ، وَكَمْ مِنْ قَارِئٍ لِكِتَابِ اللَّهِ يَنْسَخُ مَنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالسَّلامَ "

Abdullah b. Sâlih, İbnu's-Semmâk'ın bir kardeşine şöyle yazdığını nakleder: "Sana, yalnızken sırdaşın, insanlar içindeyken gözeticin olan Allah'tan korkmanı tavsiye erdim. Gecende ve gündüzünde Allah'ı hatırından çıkarma. Allah'ı sana olan yakınlığı, üzerinde olan tasarruf kudreti kadar sev. Bil ki sen Onun gözetiminden çıkamaz, Onun saltanatı ve mülkünden başkasının saltanatı ve mülküne kaçamazsın. Ona karşı olan sakınman büyük ve korkun çok olsun.

Şunu bil ki, akıllının günahı ahmağın günahından daha ağırdır. Âlimin günahı cahilin günahından daha ağırdır. Zenginin günahı fakirin günahından daha ağırdır.

Şu an, zelil ve boyun eğmiş durumdayız. Zelil olan denizde uyumaz. Hz. İsâ şöyle derdi: "Ne zamana kadar yolu zikredenlere bırakıp, siz zorbaların yanında yer alacaksınız. Ne zamana kadar içeceğinizdeki sivrisinek dururken başkalarından en güzel şeyleri isteyeceksiniz?"

Delinen bir kapta balın durmadığı gibi, delik olan (Allah'tan başkasına bağlanan) kalbte de hikmet durmaz. Kardeşim! Allah'ı hatırlatan nice kimseler vardır ki, kendileri Allah'ı unutmuşlardır. Yine öyleleri vardır ki, Allah'ın yasak kıldığı şeylere karşı cüretkâr oldukları halde başkalarını Allah'a yaklaştırmaya çalışırlar. Yine öyleleri vardır ki, kendileri Allah'tan kaçtıkları halde, insanları Allah'a çağırır.

(١٢٢٣١)- [٢٠٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدَةَ الطَّلْحِيُّ، قَالَ: قَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ: " مَعْرِفَتُكَ بِاللَّهِ أَنْ تُصِيبَ الذَّنْبَ، الَّذِي أَقْلَلْتَ الْحَيَاءَ مِنْ رَبِّكَ "

İbnu's-Semmâk: "İnsan günahlardan sakındığı kadar, Allah'ı tanır" demiştir.

(١٢٢٣٢)- [٢٠٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الرَّجَاءِ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: قَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ: " أَيْ أَخِي، أَسِرَّ أَعْمَالَكَ عَلَى نَفْسِكَ ثُمَّ قَبِّحْهَا جَهْدَكَ بِعَقْلِكَ، لَعَلَّهُ يَدْعُوكَ بِقُبْحِها إِلَى تَرْكِ مُهَاوَدَتِهَا، وَاعْلَمْ أَنَّكَ لَيْسَ تَبْلُغُ غَايَةَ قُبْحِهَا عِنْدَ رَبِّكَ، فَسَلْهُ أَنْ يَمُنَّ عَلَيْكَ بِعَفْوِهِ "

İbnu's-Semmâk der ki: "Ey kardeşim! Amellerini sadece kendin bileceğin şekilde gizlice yap. Sonra, seni peşinden koşturduğu için nefsini aklınla kötüle. Belki aklın, nefsine müsamaha göstermekten seni alıkoyar. Bil ki Rabbinin katında kötü görülen bir şeye asla ulaşamazsın. Allah'tan da sana acıyıp, seni bağışlamasını dile."

(١٢٢٣٣)- [٢٠٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ، سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " تَعْدُوا مِنْ كَتَبَةِ الأَرْبَاحِ، فَاجْعَلْ نَفْسَكَ مِمَّا يَكْتُبُهَا تَكُنْ تَكْتُبَ مِثْلَهَا "

Züheyr b. Abbâd der ki: İbnu'l-Mübârek'in: "Kazandıklarını yazıp duruyorsun. Ama kendine yönelik yazdığında (sevap olarak) bir benzeri daha yazılacak şeyler yapmaya bak" dediğini işittim.

(١٢٢٣٤)- [٢٠٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي الصَّهْبَاءِ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ ابْنُ السَّمَّاكِ: " لا يَغُرَّنَّكُمْ سُكُونُ هَذِهِ الصُّوَرِ فَمَا أَكْثَرَ الْمَغْمُومِينَ فِيهَا، وَلا يَغُرَّنَّكُمُ اسْتِوَاؤُهَا، فَمَا أَشَدَّ بَقَاءَهُمْ فِيهَا "

Muhammed b. es-Semmâk der ki: "Şu surların sakin görünmesi sizi aldatmasın çünkü dertlilerin çoğu oradadır. Onun düzgün olması da sizi aldatmasın, orada ikamet edenlerin ikametleri ne kadar zordur."

(١٢٢٣٥)- [٢٠٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ هَارُونَ، سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي هَاشِمٍ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ السَّمَّاكِ: " خَرَجْتُ مِنَ العِرَاقِ أُرِيدُ بَعْضَ الثُّغُورِ، فَبَيْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي جَبَلٍ مُظْلِمٍ، إِذْ نَظَرْتُ إِلَى عَامِلٍ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ قَدِ انْفَرَدَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، وَاسْتَأْنَسَ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ جَلَّ جَلالُهُ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ، ثُمَّ قَالَ: مِنْ أَيْنَ

أَقْبَلْتَ؟ قُلْتُ: مِنَ العِرَاقِ أُرِيدُ بَعْضَ الثُّغُورِ، فَقَالَ: إِلَى أَمْرٍ تُوقِنُونَهُ أَوْ إِلَى أَمْرٍ لا تُوقِنُونَهُ؟ قُلْتُ: لا بَلْ إِلَى أَمْرٍ لا نُوقِنُهُ، ثُمَّ قَالَ: آهٍ، قُلْتُ: مِمَّ يَتَأَوَّهُ الْعَابِدُ؟ قَالَ: ذَكَرْتُ عَيْشَ الْمُسْتَرِيحِينَ وَفَرْحَةَ قُلُوبِ الْوَاصِلِينَ، فَقُلْتُ: إِنِّي رَجُلٌ مَهْمُومٌ، قَالَ: وَمِمَّ هَمُّكَ؟ قُلْتُ: فِي ثَلاثٍ، قَالَ: وَمَا هَذِهِ؟ قُلْتُ: مَا دَلِيلُ الْخَوْفِ؟ قَالَ: الْحُزْنُ، قُلْتُ: فَمَا دَلِيلُ الشَّوْقِ؟ قَالَ: الطَّلَبُ، قُلْتُ: فَمَا دَلِيلُ الرَّجَاءِ؟ قَالَ: الْعَمَلُ، قُلْتُ: فَمِنْ أَيْنَ ضَعْفُنَا؟ قَالَ: لأَنَّكُمْ وَثِقْتُمْ بِعَفْوِ اللَّهِ عَنْكُمْ وَلَوْ عَاجَلَكُمْ بِالْعُقُوبَةِ لَهَوَيْتُمْ مِنْ مَعْصِيَتِهِ إِلَى طَاعَتِهِ، وَلَكِنَّ حِلَّهُ وَسِتْرَهُ عَلَى مَعْصِيَتِهِ ثُمَّ أَنْشَأَ، يَقُولُ:

إِنْ كُنْتَ تَفْهَمُ مَا أَقُولُ وَتَعْقِلُ فَارْحَلْ بِنَفْسِكَ قَبْلَ أَنْ لِرَبِّكَ تَرْحَلَ

وَذِرِ التَّشَاغُلَ بِالذُّنُوبِ وَخَلِّهَا حَتَّى مَتَى وَإِلَى مَتَى تَتَمَلَّلُ "

Muhammed b. es-Semmâk der ki: Irak'tan çıkıp sahil şehirlerinden birisine gitmek istedim. Karanlık bir gecede dağda yürürken, dağın başında insanlardan uzaklaşıp kendi başına yaşayan ve Allah ile ünsiyet eden bir adama rastladım. Selam verdim. O da selamımı aldıktan sonra bana: "Nerden geliyorsun?" diye sordu. Ben: "Irak'tan geliyorum, sahil şehirlerinden birine gitmek istiyorum" dedim. "Orada bir işin mi var, yoksa gezmek için mi gidiyorsun?" diye sorunca: "Bir işim yok" cevabını verdim. Adam ah çekince: "Âbidi inleten şey nedir?" diye sordum. Adam: "Kalbi rahatlayan, Allah'tan başka şeyleri unutan ve azâb-ı ilâhiden müsterih olan kişilerin yaşayışını hatırladım" dedi. Ben: "Kederli bir kimseyim" deyince, adam: "Senin derdin nedir?" diye sordu. Ben: "Üç şeydir" cevabını verince, adam: "Onlar nelerdir?" diye sordu. Ben: "Allah'tan korkmanın alâmeti nedir?" diye sordum. Adam: "Hüzündür" cevabını verince, ben: "Allah'ı istemenin alâmeti nedir?" diye sordum. Adam: "Taleptir" cevabım verince, ben: "Ümidin alâmeti nedir?" diye sordum. Adam: "Ameldir" cevabını verince, ben: "Bizim zayıflığımızın sebebi nedir?" diye sordum. Adam: "Çünkü, siz Allah'ın affına güveniyorsunuz. Eğer Allah size ceza vermekte acele etseydi günahları bırakır itâate dönerdiniz. Fakat Allah sizin günahlarınızı örttü." Sonra şu şiiri okudu:

Dinleyip düşünerek anlasaydın sözümü,

Ölmeden evvel ölüp tadardın sen özünü,
İbâdet eyle dâim, uy helâl ve mubaha.
Bir gün öleceksin sen devam etme günâha

(١٢٢٣٦)- [٢٠٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ رَجَاءٍ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " أَصْبَحَتِ الْخَلِيقَةُ عَلَى ثَلاثَةِ أَصْنَافٍ: صِنْفٍ مِنَ الذُّنُوبِ مُوَطِّنُ نَفْسَهُ عَلَى هُجْرَانِ ذَنْبِهِ لا يُرِيدُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى شَيْءٍ مِنْ سَيِّئَةٍ، هَذَا الْمَبْرُورُ، وَصِنْفٍ يُذْنِبُ ثُمَّ يُذْنِبُ وَيُذْنِبُ وَيَحْزَنُ وَيُذْنِبُ وَيَبْكِي، هُنَا يُرْجَى لَهُ وَيُخَافُ عَلَيْهِ، وَصِنْفٍ يُذْنِبُ وَلا يَنْدَمُ، وَيَنْدَمُ وَلا يَحْزَنُ، وَيُذْنِبُ وَلا يَبْكِي، فَهَذَا الْخَائِنُ الْحَائِدُ عَنْ طَرِيقِ الْجَنَّةِ إِلَى النَّارِ "

İbnu's-Semmâk der ki: "İnsanlar artık üç sınıfa ayrılmışlardır. Bunların bir sınıfı günahlarından uzak bir yerde nefislerini yerleştirmiş ve içinde bulundukları iyi durumdan kötü duruma dönmeyi asla düşünmemişlerdir. Diğer sınıfı ise günah işleyip ardından buna üzülür. Yine günah işleyip ardından bunu yaptığı için ağlar. Böylesi bir kişinin Cennete girmesi umulur ve Cehenneme girmesinden yana üzüntü duyulur. Diğer sınıfa gelince ise günah işler, ama pişman olmaz. Pişman olur, ama üzülmez. Günah işler, ama ağlamaz. İşte hain olan ve Cennet yolundan çıkıp Cehennem yoluna giren kişi budur."

(١٢٢٣٧)- [٢٠٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ عَبَّادٍ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " اعْلَمْ أَنَّ لِلْمَوْعَظَةِ غِطَاءً، وَكَشْفُ غِطَائِهَا التَّفَكُّرُ، وَلَحَاجَتُكَ إِلَى الْعَظَةِ أَكْثَرُ مِنْ حَاجَتِكَ إِلَى الصِّلَةِ، وَأَخَافُ أَنْ لا تَجِدَ لَهَا مَوْضِعًا فِي عَقْلِكَ مَعَ مَا فِيهَا مِنْ هُمُومِ الدُّنْيَا"

Muhammed b. es-Semmâk der ki: Bil ki; nasihatın bir örtüsü vardır. Tefekkür de o örtüyü kaldırmaktır. Nasihata ihtiyacın, akrabalarına olan ihtiyacından daha çoktur. Ancak dünya dertlerinden dolayı nasihata aklında yer olmamasından korkarım.

(١٢٢٣٨)- [٢٠٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي ابْنُ السَّمَّاكِ، قَالَ: " دَخَلْتُ الْبَصْرَةَ، فَقُلْتُ لِرَجُلٍ كُنْتُ أَعْرِفُهُ: دُلَّنِي عَلَى رَجُلٍ عَلَيْهِ لِبَاسُ الشَّعْرِ طَوِيلُ الصَّمْتِ، لا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى أَحَدٍ، قَالَ: فَجَعَلْتُ أَسْتَطْعِمُهُ الْكَلامَ، فَلا يُكَلِّمُنِي، فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ، فَقَالَ لِي صَاحِبِي: هَهُنَا ابْنُ عَجُوزٍ، هَلْ لَكَ؟ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ، فَقَالَتِ الْعَجُوزُ: لا تَذْكُرُوا لابْنِي شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ مِنْ جَنَّةٍ وَلا نَارٍ فَتَقْتُلُوهُ عَلَيَّ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لِي غَيْرُهُ، فَدَخَلْنَا عَلَى شَابٍّ عَلَيْهِ مِنَ اللِّبَاسِ نَحْوٌ مِمَّا كَانَ عَلَى صَاحِبِهِ، مُنَكِّسِ الرَّأْسِ طَوِيلِ الصَّمْتِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَنَظَرَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: أَمَا إِنَّ لِلنَّاسِ مَوْقِفًا لا تَدَارَسُوهُ، قُلْتُ: بَيْنَ يَدَيْ مَنْ رَحِمَكَ اللَّهُ؟ قَالَ: فَشَهِقَ شَهْقَةً فَمَاتَ، قَالَ ابْنِ السَّمَّاكِ: فَجَاءَتِ الْعَجُوزُ، فَقَالَتْ: قَتَلْتُمْ وَلَدِي؟ قَالَ: فَكُنْتُ فِيمَنْ صَلُّوا عَلَيْهِ "

Muhammed b. es-Semmâk der ki: Basra'ya girdim ve tanıdığım bir adama şöyle dedim: Bana, kıldan yapılmış giysileri olan ve uzun süre konuşmayan, başını kaldırıp kimseye bakmayan birini göster." (Adam bana böyle birini gösterince onu yanına gittim) Ben adamla konuşuyorum, ama adam benimle konuşmuyordu. Adamın yanından çıkınca arkadaşım: "Şurada ihtiyar bir kadının oğlu var, onun yanına girmek ister misin?" dedi. Çocuğun yanına girdimizde ihtiyar kadın: "Oğluma cennetten ve cehennemden bahsetmeyin. Yoksa onun ölümüne sebep olursunuz. Benim ondan başka kimsem yoktur" dedi. Üzerinde önceki adamın giysilerine benzer giysiler olan bir gencin yanına girdik. Genç başını eğmiş konuşmuyordu. Başını kaldırıp bize baktı ve: "İnsanların öyle bir durumları vardır ki bunu hiç düşünmezler" dedi. Ben: "Kimin huzurunda duracaklarını söyle, Allah sana merhamet etsin" deyince, adam bir çığlık atıp vefat etti. Bunun üzerine kadın gelip: "Oğlumu mu öldürdünüz?" dedi. O gencin cenaze namazını kılanlar arasında ben de vardım.

(١٢٢٣٩)- [٢٠٨/٨] قَالَ: وَعَزَّى ابْنُ السَّمَّاكِ رَجُلا، فَقَالَ: " إِنَّ الْمُصِيبَةَ وَاحِدَةٌ، إِنْ جَزِعَ أَهْلُهَا أَوْ صَبَرُوا، وَالْمُصِيبَةُ بِالأَجْرِ، أَعْظَمُ مِنَ الْمُصِيبَةِ بِالْمَوتِ "

Adamın biri İbnu's-Semmâk'a taziyede bulunup şöyle demiştir: "(Ölüme) maruz kalan kişiler üzülseler de, sabretseler de musibet aynıdır. Ancak sevap getirecek amellerde bulunmama gibi bir musibet, ölüm gibi bir musibetten daha büyüktür."

(١٢٢٤٠)- [٢٠٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: وَقَفَ ابْنُ السَّمَّاكِ عَلَى قَبْرٍ، فَقَالَ: " يَا قَاسِمُ، حَلُّوهُ وَحَلَّى بِكَ رَجْعِيًا ومر كان وَلَوْ أَقَمْنَا مَا نَفَعْنَاكَ "، ثُمَّ قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَقَامُوا عَلَى قَبْرٍ عُمَرَ الدُّنْيَا مَا انْتَفَعَ بِطُولِ إِقَامَتِهِمْ عَلَيْهِ، فَقَدِّمُوا مَا تُقَدِّمُونَ عَلَيْهِ فَإِنَّكُمْ عَلَيْهِ تَقْدَمُونَ، وَأَخِّرُوا مَا تُؤَخِّرُونَ فَإِنَّكُمْ إِلَيْهِ لا تَرْجِعُونَ "

Halef b. el-Velîd der ki: İbnu's-Semmâk bir mezarın başında durdu ve: "Ey Kâsım! Burayı güzelce açtılar, seni yerleştirip döndüler. Yanında ne kadar kalsak da sana bir faydamız olmayacaktır" dedi. Sonra: "Canım elinde olana yemin olsun ki dünyanın ömrü kadar başında duracak olsalar kabrin içindeki onların bu duruşundan faydalanamayacaktır. Gideceğiniz yere (âhirete) önceden hazırlık yapın ki oraya gideceksiniz. Geride bırakacak şeyi de (dünyayı) şimdiden geride bırakın! Zira sonunda Allah'a döneceksiniz" dedi.

(١٢٢٤١)- [٢٠٩/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: بَعَثَ هَارُونُ الرَّشِيدُ إِلَى ابْنِ السَّمَّاكِ، فَدَخَلَ وَعِنْدَهُ يَحْيَى بْنُ خَالِدٍ الْبَرْمَكِيُّ، فَقَالَ يَحْيَى: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَرْسَلَ إِلَيْكَ لِمَا بَلَغَهُ مِنْ صَلاحِ حَالِكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَثْرَةِ ذِكْرِكَ لِرَبِّكَ ﷻ وَدُعَائِكَ لِلْعَامَّةِ، فَقَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ: " أَمَّا مَا بَلَغَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ صَلاحِنَا فِي أَنْفُسِنَا فَذَلِكَ بِسِتْرِ اللَّهِ عَلَيْنَا، فَلَوِ اطَّلَعَ النَّاسُ عَلَى ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِنَا لَمَا أَقْدَمَ قَلْبٌ لَنَا عَلَى مَوَدَّةٍ، وَلا جَرَى لِسَانٌ لَنَا بِمَدْحَةٍ، وَإِنِّي لأَخَافُ أَنْ أَكُونَ بِالسِّتْرِ مَغْرُورًا، وَبِمَدْحِ النَّاسِ مَفْتُونًا، وَإِنِّي لأَخَافُ أَنْ أَهْلَكَ بِهِمَا وَبِقِلَّةِ الشُّكْرِ عَلَيْهِمَا، فَدَعَا بِدَوَاةٍ وَقِرْطَاسٍ فَكَتَبَهُ إِلَى الرَّشِيدِ "

Muhammed b. Bekkâr der ki: Hârun er-Reşid, İbnu's-Semmâk'ı çağırdı. İbnu's-Semmâk, girince Hârun'u yanında Yahya b. Hâlid el-Bermekî vardı. Yahya der ki: "Müminlerin emiri, senin nefsini ıslah için çok çalışman,

Rabbini çok zikretmen ve halka dua etmen sebebiyle çağırdı." İbnu's-Semmâk şöyle karşılık verdi: "Ey müminlerin emiri! Kendimizi ıslah etmemiz, Allah'ın bizim gizlimizi örtmesiyledir. Halk günahlarımızdan birini görse hiçbir kalp bizi sevmez ve hiçbir dil bizi övmez. Ben, Allah'ın hâlimi halktan gizlemesiyle mağrur, halkın beni övmesiyle fitneye düşmüş olmaktan ve Allah'ın bana verdiği bu nimetlere hakkıyla şükretmemekten korkarım." Sonra divit ve kağıt isteyip bunları Hârun er-Reşid'e yazdı.

(١٢٢٤٢)- [٢٠٩/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْمُؤَدِّبُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِ ابْنِ السَّمَّاكِ فَكَانَ يُطِيلُ السُّكُوتَ، فَقَالَ لَهُ ذَاتَ يَوْمٍ: يَا فَتَى أَلا تَخُوضُ فِيمَا يَخُوضُ فِيهِ الْقَوْمُ مِنَ الْحَدِيثِ؟ فَقَالَ: إِنَّمَا قَعَدْتُ لأَسْمَعَ، وَأَنْصَتُّ لأَفْهَمَ، وَمَا كَانَ مِنَ الْحَدِيثِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَعَاقِبَتُهُ النَّدَمُ، فَقَالَ: خَرَجْتَ وَاللَّهِ مِنْ مَعْدِنٍ "

Abdullah b. Mes'ûd'un torunlarından biri İbnu's-Semmâk'ın meclisinde oturuyor ve uzun süre konuşmuyordu. İbnu's-Semmâk bir gün: "Ey genç! Sen de halkın konuştuğu meselelerle ilgili konuşmayacak mısın?" deyince, genç: "Ben dinlemek için oturdum ve anlamak için de susuyorum. Konuşma Allah için olmayınca peşinden pişmanlık gelir" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbnu's-Semmâk: "Vallahi sen (güzel) bir cevherden çıkmışsın" dedi.

(١٢٢٤٣)- [٢٠٩/٨] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَتَّاتُ، ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ صَالِحٍ الْبُرْجُمِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ صُبَيْحِ بْنِ السَّمَّاكِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: " احْتَاجَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ فَلَبِسَتْ ثِيَابَهَا، فَقَالَ لَهَا أَهْلُهَا: إِلَى أَيْنَ؟ فَقَالَتْ: إِنِّي أُرِيدُ يُوسُفَ فَأَسْأَلُهُ، فَقَالُوا لَهَا: إِنَّا نَخَافُهُ عَلَيْكِ، قَالَتْ: كَلا إِنَّهُ يَخَافُ اللَّهَ وَلَسْتُ أَخَافُ مِمَّنْ يَخَافُ اللَّهَ، قَالَ: فَجَلَسْتُ عَلَى طَرِيقِهِ، فَقَامَتْ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْعَبِيدَ بِطَاعَتِهِ مُلُوكًا، وَجَعَلَ الْمُلُوكَ بِمَعْصِيَتِهِ عَبِيدًا، أَصَابَتْنَا حَاجَةٌ، فَأَمَرَ لَهَا بِمَا يُصْلِحُهَا"

Süfyân b. es-Sevrî bildiriyor: Vezirin hanımı örtüsünü örtüp elbiselerini giyince ailesi: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. O (Züleyhâ): "Hz. Yûsuf'a

bir şey soracağım" deyince, "Onun sana bir kötülük yapmasından korkarız" dediler. O: "Hayır, o Allah'tan korkar" deyip Hz. Yûsuf'un geçeceği yola oturdu ve gelince de kalkıp: "Köleleri Kendisine itaatle kral yapan, isyan eden kralları da köle yapan Allah'a hamdolsun. Bir sorunumuz var, onu nasıl halledeceğimizi söyle" dedi.

(١٢٢٤٤)- [٨/٢٠٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ ثَعْلَبٍ النَّحْوِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الأَعْرَابِيِّ، قَالَ: كَانَ ابْنُ السَّمَّاكِ يَتَمَثَّلُ بِهَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ:

الأَجَلُ فِي الْقُبُورِ فِي خَطَرٍ فَرُدَّهُ يَوْمًا وَانْظُرْ إِلَى خَطَرِهِ

أَبْرَزَهُ الْمَوْتُ مِنْ مَنَاكِبِهِ وَمِنْ مَعَاصِيرِهِ وَمِنْ حِجْرِهِ

İbnu's-Semmâk devamlı şu iki beyti söylerdi:

Ecelin kabirde bir tehlikedir.

Bir gün kulak ver de onu düşün bir!

Ölüm, kenarından tutar gösterir.

Sıkışıp kaldığı yerden çıkarır.

(١٢٢٤٥)- [٨/٢٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: كَانَ ابْنُ السَّمَّاكِ، يَقُولُ فِي آخِرِ كَلامِهِ: " أَلا مُتَأَهِّبٌ فِيمَا يُوصَفُ لَهُ أَمَامَهُ مُسْتَعِدٌّ لِيَوْمِ فَقْرِهِ وَفَاقَتِهِ، أَلا شَابٌّ عَادِمٌ مُبَادِرٌ لِمَنِيَّتِهِ لَيْسَ يَغُرُّهُ شَبَابُهُ وَلا شِدَّةُ قُوَّتِهِ "

İbnu's-Semmâk sözlerinin sonunda şöyle derdi: "Geleceği söylenen güne hazırlanan yok mu? İhtiyaç ve yokluk günü için hazırlanan yok mu? Ölüm gününe hazırlanan ve gençliği ve kuvvetiyle aldanmayan genç yok mu?"

(١٢٢٤٦)- [٨/٢١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْوَرَّاقُ، عَنِ ابْنِ السَّمَّاكِ، قَالَ: " أَدَّبْتُ غُلامًا لامْرَأَةٍ مِنْ بَنِي قَيْسٍ فَبَعَثَتْ إِلَيْهِ بِالسَّوْطِ، فَلَمَّا قَرَّبَ مِنْهُ رُعِبَ بِالسَّوْطِ، وَقَالَتْ: مَا تَرَكَ التَّقْوَى أَحَدُ إِلا سُمَّى عَبْطٌ "

İbnu's-Semmâk der ki: Kays oğullarından bir kadının oğlunu terbiye ettim. Kadın bu çocuğa bir kamçı gönderdi. Kamçıyı çocuğa yaklaştırınca korktu. Bunun üzerine kadın: "Kişi takvayı bırakırsa güzelliği kalmaz" dedi.

(١٢٢٤٧)- [٨/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْكِنْدِيَّ، يَقُولُ: دَخَلَ ابْنُ السَّمَّاكِ عَلَى دَاوُدَ الطَّائِيِّ وَهُوَ فِي بَيْتٍ خَرْبٍ وَعَلَيْهِ تُرَابٌ، فَقَالَ: دَاوُدُ سَجَنْتَ نَفْسَكَ قَبْلَ أَنْ تُسْجَنَ، وَعَذَّبْتَ نَفْسَكَ قَبْلَ أَنْ تُعَذَّبَ، فَالْيَوْمَ تَرَى ثَوَابَ مَا كُنْتَ تَعْمَلُ "، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو طَلْحَةَ مُحَمَّدٌ التَّمَّارُ، مِثْلَهُ

Ebû Câfer el-Kindî der ki: İbnu's-Semmâk harab olmuş bir evde kalan Dâvud et-Tâî'nin yanına girdi. Üzeri de toz ve toprakla yüklüydü. İbnu's-Semmâk ona dedi ki: "Ey Dâvud! Zindana girmeden önce kendini zindana attın. Azaba uğramadan önce kendine azab ettin. Kim bilir şimdi amelinin mükafatını görüyorsundur."

(١٢٢٤٨)- [٨/٢١٠] حَدَّثَنَا حَمْدُونُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَاسِطِيُّ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْجَعْدِ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " سَيِّدُ الْحَلْوَاءِ الْفَالَوْذَجُ، وَسَيِّدُ الرُّطَبِ السُّكَّرُ "

İbnu's-Semmâk: "Helvaların efendisi feluzec (bal helvası), hurmaların efendisi ise şekerdir (tadı olgunlaşmış türüdür)" dedi.

(١٢٢٤٩)- [٨/٢١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ الْمُقْرِئُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْبَلْخِيُّ، ثنا أَبُو الْعَيْنَاءِ، ثنا الأَصْمَعِيُّ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " لا تَسْأَلْ مَنْ يَفِرُّ مِنْكَ إِنْ تَسْأَلَهُ، وَلَكِنْ سَلْ مَنْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْأَلَهُ "

İbnu's-Semmâk: "İstediğin zaman senden kaçacak olandan bir şey isteme. sadece «Dile benden vereyim» diyenden iste" dedi.

(١٢٢٥٠)- [٨/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ السَّمَّاكِ فِي مَجْلِسٍ حَضَرَهُ فِيهِ الرَّشِيدُ بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ: " مَا يُسَاوِي أَلْفٌ مِنَ الْخَلَفِ وَاحِدًا مِنَ السَّلَفِ، بَيْنَ الْخَلَفِ خَلْفٌ بَيْنَهُمُ السَّلَفُ، هَؤُلاءِ قَوْمٌ آمَنُوا مِنْ خَوْفِ رَبِّهِمْ، وَأَمِنَتْ آبَاؤُنَا وَأَجْدَادُنَا مِنْ خَوْفِ أَسْيَافِهِمْ، يَا أَبَا بَكْرٍ، بَلَغَتْ غَايَةَ الائْتِمَارِ حَيْثُ مَدَحَكَ الْمَلِكُ الْجَبَّارُ، فَقَالَ سُبْحَانَهُ: ﴿إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ﴾ يَا عُمَرُ لَمْ تَكُنْ وَالِيًا، إِنَّمَا كُنْتَ وَالِدًا، يَا عُثْمَانُ، قُتِلْتَ

مَظْلُومًا وَلَمْ تَزَلْ مَدْفُونًا، وَمَا قَوْلُكَ فِيمَنْ وَحَّدَ اللَّهَ طِفْلا صَغِيرًا حَتَّى تُوُفَّى كَهْلا كَبِيرًا، فَهَذَا صَاحِبُ الْغَارِ، وَهَذَا إِمَامُ الإِعْصَارِ، وَهَذَا أَحَدُ الأَخْيَارِ مَدَحَهُمُ الْمَلِكُ الْجَبَّارُ، وَأَسْكَنَهُمْ دَارَ الأَبْرَارِ "

Muhammed b. es-Semmâk, Hârûn er-Reşîd'in de bulunduğu bir mecliste Allah'a hamdü senada bulunduktan ve Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) salâvat getirdikten sonra dedi ki: "Sonra gelenlerden (haleften) bin kişi, önce gelenlerden (seleften) bir kişi dahi etmez. Onlar Rablerinden korktukları için iman ettiler. Bizim babalarımız ise kılıç korkusuyla iman ettiler. Ey Ebû Bekr! İdarede doruğa ulaştın ve Allah da: **"Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı"**[1] buyurarak seni övmüştü. Ey Ömer! Sen sadece bir idareci değil herkese bir babaydın. Ey Osmân! Haksız yere, mazlum olarak öldürüldün ve hâlâ katillerin belli değil! Ya henüz çocukken iman eden ve Allah'ı tevhid ederek yaşlanıp vefat eden kişi (Hz. Ali) hakkında ne demeli! Biri mağarada Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beraberdi, biri zor zamanların imamıydı, biri en hayırlı insanlardan biriydi. Allah da hepsini övmüştür ve Cennette onları iyilerin mekânında yerleştirecektir."

Muhammed b. Subayh b. es-Semmâk, İsmâîl b. Ebî Hâlid, A'meş ve Hişâm gibi tâbiûndan bazılarından hadis rivayet etmiştir.

Takrîb 3181-a, Takrîb 3186-a, Takrîb 3400-a, Takrîb 3007, Takrîb 4212-a, Takrîb 729, Takrîb 1180, Takrîb 4053, Takrîb 2560, Takrîb 1053, Takrîb 4274, Takrîb 4180, Takrîb 4181, Takrîb 1512, Takrîb 1894, Takrîb 1377, Takrîb 1441, Takrîb 1420, Takrîb 2238, Takrîb 4248, Takrîb 1860, Takrîb 2940, Takrîb 3754, Takrîb 1590, Takrîb 1420, Takrîb 3690, Takrîb 4289, Takrîb 4290, Takrîb 2625-a, Takrîb 901, Takrîb 2935

---

[1] Tevbe Sur. 40

Muhammed el-Hârisî

Allah dostlarından biri de zamanının en âbidi idi, kendini ilahi zikre kaptıran ve hakkın yanında olan Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî Ebû Abdirrahman'dır.

(١٢٢٨٢)- [٢١٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنِي أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: " كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ مِنْ عُبَّادِ أَهْلِ الْكُوفَةِ "

Ebû Usâme: "Muhammed b. en-Nadr, Kufe halkının âbidlerindendi" demiştir.

(١٢٢٨٣)- [٢١٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو عَوَانَةَ الاسْفِرَايِنِيُّ، ثنا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَرْمَانِيُّ: دَخَلْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، فَقُلْتُ لَهُ: كَأَنَّكَ تَكْرَهُ مُجَالَسَةَ النَّاسِ، قَالَ: " أَجَلْ "، قُلْتُ لَهُ: أَمَا تَسْتَوْحِشُ؟ قَالَ: " كَيْفَ أَسْتَوحِشُ، وَهُوَ يَقُولُ: أَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي "

Ubeydullah b. Muhammed el-Kirmânî bildiriyor: Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî'nin yanına girdim ve ona: "Sanırım insanlarla birlikte oturmaktan hoşlanmıyorsun" dedim. "Evet!" karşılığını verdi. Ona: "Peki, yalnızlıktan sıkılmıyor musun?" diye sorduğumda: "Allah: «Beni zikreden kişinin yanında oturur arkadaşı olurum» buyururken kendimi nasıl yalnız hissederim?" karşılığını verdi.

(١٢٢٨٤)- [٢١٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْخَطْمِيُّ، ثنا عَبَّادُ بْنُ كُلَيْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: " أَيُّهَا الصِّدِّيقُونَ بِي فَافْرَحُوا وَبِذِكْرِي فَتَنَعَّمُوا "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Bir kitapta: "Ey sıddikler! Beni anarak sevinin ve nimetlere dalın" yazılı olduğunu gördüm.

(١٢٢٨٥)- [٢١٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْجَهْمِ عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ: " أَوَّلُ الْعِلْمِ الإِنْصَاتُ، ثُمَّ الاسْتِمَاعُ لَهُ، ثُمَّ حِفْظَهُ، ثُمَّ الْعَمَلُ بِهِ، ثُمَّ بَثُّهُ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: "İlmin başı susmak, sonra hıfzetmek, sonra onunla amel etmek, sonra o ilmi insanlar arasında yaymaktır."

(١٢٢٨٦)- [٢١٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْفَضْلِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ أَوَّلَ الْعِلْمِ الصَّمْتُ، ثُمَّ الاسْتِمَاعُ، ثُمَّ الْعَمَلُ بِهِ ثُمَّ نَشْرُهُ"

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: "İlmin başı susmak, sonra dinlemek, sonra onunla amel etmek, sonra o ilmi insanlar arasında yaymaktır."

(١٢٢٨٧)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَيْمُونٍ، سَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، أَوْ سُئِلَ وَزَعَمَ ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَنَّهُ هُوَ الَّذِي سَأَلَ عَنِ الصَّوْمِ فِي السَّفَرِ، فَقَالَ: " إِنَّمَا هُوَ لَمَأْذُونٌ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî'ye seferdeyken oruç tutmak –İbnu'l-Mübârek kendisinin sorduğunu iddia etmiştir- sorulunca: "Ona izin verilmiştir" dedi.

(١٢٢٨٨)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ فِي سَفِينَةٍ، فَقَالَ: " إِنَّمَا هُوَ الْمُبَادَرَةُ "، قَالَ: فَجَاءَ بِصَوْتٍ غَيْرِ صَوْتِي النَّخَعِيِّ وَالشَّعْبِيِّ

Ebû Usâme: "Muhammed b. en-Nadr ile bir gemideyken: "Yolculuk koşuşturmadır" dedi ve (seferinin orucuyla ilgili konuda) Nehaî ve Şa'bî'den ayrı bir görüş bildirdi.

(١٢٢٨٩)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَنْدَهْ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الْمُسْتَمْلِيُّ، ثنا شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: صَحِبْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ إِلَى عَبَّادَانَ فَلَمْ يَتَكَلَّمْ إِلا بِثَلاثٍ، إِحْدَاهُنَّ قَالَ لِرَجُلٍ: " أَحْسِنْ صَلاتَكَ "

Şihâb b. Abbâd der ki: Muhammed b. en-Nadr ile beraber Abbâdân'a seyahat ettim. Sadece üç defa konuştu. Onlardan biri de bir adama: "Namazını güzel kıl" sözüdür.

(١٢٢٩٠)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَدِّبُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ زَيْدٍ الطَّيِّبُ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، يَقُولُ: " شَغَلَ الْمَوْتُ قُلُوبَ الْمُتَّقِينَ عَنِ الدُّنْيَا، فَوَاللَّهِ مَا رَجَعُوا مِنْهَا إِلَى سُرُورٍ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِمْ بِكَرْبِهِ وَغَصَصِهِ "

Muhammed b. Nadr el-Hârisî der ki: "Ölüm, takva sahiplerinin kalbini dünyadan alıkoydu. Vallahi! Onlar ölümün zorluğunu ve kederini tanıdıktan sonra dünya mutluluğuna dönmediler."

(١٢٢٩١)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: " كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ إِذَا ذَكَرَ الْمَوْتَ اضْطَرَبَتْ مَفَاصِلُهُ حَتَّى تَتَبَيَّنَ الرِّعْدَةُ فِيهَا "

İbnu'l-Mübârek bildiriyor: "Muhammed b. Nadr, ölümü andığı zaman mafsalları yerinden oynar, hatta titremeleri hissedilirdi."

(١٢٢٩٢)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَرُورِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْكُوفِيُّ، ثنا أَبُو غَسَّانَ عَبَّادُ بْنُ كُلَيْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، قَالَ: " إِنَّ أَصْحَابَ الأَهْوَاءِ قَدْ أَخَذُوا فِي تَأْسِيسِ الضَّلالَةِ وَطَمْسِ الْهُدَى فَاحْذَرُوهُمْ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: "Heva (sapık mezhep) sahipleri, dalaleti tesis edip hidayeti batırdılar. Böylelerinden uzak dur."

(١٢٢٩٣)- [٢١٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْغَفَّارِ، عَنْ مُسْلِمٍ، قَالَ: كَانَ عَلَيَّ دَيْنٌ، فَكَتَبَ إِلَى يَعْقُوبَ بْنَ دَاوُدَ أَنْ أَقْدِمْ عَلَيَّ حَتَّى أَقْضِيَ دَينَكَ، قَالَ: فَقَدِمَ عَلَيْنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ عَبَّادَانَ، فَشَاوَرْتُهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: " يَا مُسْلِمُ يَا مُسْلِمُ، مَرَّتَيْنِ، لأَنْ تَلْقَى اللَّهَ وَعَلَيْكَ دَيْنٌ وَمَعَكَ دَيْنٌ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَلْقَاهُ وَلَيْسَ عَلَيْكَ دَيْنٌ وَلَيْسَ مَعَكَ دَيْنٌ "

Müslim der ki: Bir miktar borcum vardı. Yâkub b. Dâvud bana bir mektup yazarak yanına gitmemi ve borcumu ödeyeceğini bildirdi. O sıralar Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî yanımıza, Abâdan'a geldi. Bu konuyu onunla konuştuğumda ise: "Ey Müslim! Ey Müslim! Allah'ın huzuruna borçlu veya alacaklı olarak çıkman, huzuruna borçsuz ve alacaksız çıkmandan daha hayırlıdır!" dedi.

(١٢٢٩٤)- [٢١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنْ وَلَدِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ: " صَحِبْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ مِنْ عَبَّادَانَ إِلَى الْكُوفَةِ فَمَا سَمِعْتُهُ يَتَكَلَّمُ، حَتَّى افْتَرَقْنَا بِالْكُوفَةِ، فَقُلْتُ لِلزُّبَيْرِيِّ: كَيْفَ كَانَ يَصْنَعُ إِذَا أَرَادَ الْحَاجَةَ؟ قَالَ: كَانَ مَعَهُ ابْنُهُ فَإِذَا أَرَادَ الْحَاجَةَ نَظَرَ إِلَيْهِ فَقَامَ ابْنُهُ فَقَضَى حَاجَتَهُ "

Hasan b. er-Rabî' der ki: Zübeyr b. el-Avvâm'ın soyundan biri bana şöyle bildirdi: Muhammed b. en-Nadr'a, Abâdân'dan Kûfe'ye kadar yoldaşlık ettim. Kûfe'de birbirimizden ayrılana kadar da konuştuğunu hiç duymadım." Hasan der ki: Zübeyr'in oğluna: "Peki bir ihtiyacı olduğu zaman ne yapardı?" diye sorduğumda, şu karşılığı verdi: "Yanında oğlu vardı. Bir şey istediği zaman oğluna bakar, oğlu da kalkıp babasının o ihtiyacım giderirdi."

(١٢٢٩٥)- [٢١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي جَرِيرُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: كُنْتُ مُسَافِرًا مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ إِلَى مَكَّةَ، فَكَانَ إِذَا قِيلَ لَهُ: الرَّحِيلُ، " تَقَدَّمَ عَلَى رَأْسِ مِيلَيْنِ فَلا يَزَالُ يُصَلِّي حَتَّى إِذَا سَمِعَ حَسَّ الإِبِلِ تَقَدَّمَ أَيْضًا، فَلا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُصَلِّيَ الْعَصْرَ ثُمَّ يَرْكَبُ "

Cerîr b. Ziyâd der ki: Muhammed b. en-Nadr ile beraber Mekke'ye gitmiştir. kendisine: "Yolculuk vakti geldi" dendiğinde iki mil kadar ilerler ve arkadan gelen develerin sesi gelinceye kadar namaz kılar, sesi duyunca yine ilerler ve ikindiye kadar böyle devam eder, sonra bineğine binip yola koyulurdu.

(١٢٢٩٦)- [٢١٩/٨] قَالَ جَرِيرٌ: " وَكُنْتُ أَرَاهُ يُصَلِّي فِي الْبَيْتِ، رُبَّمَا وَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى سَاقِهِ وَلا يَسْتَمْسِكُ بِالْوَتَدِ وَكَانَ لَهُ وَتَدٌ فِي كُلِّ مَسْجِدٍ "

Cerîr b. Ziyâd der ki: Muhammed b. en-Nadr'ın evde namaz kıldığını görürdüm. Bazen ayağını diğer baldırı üstüne koyardı. Namaz kılarken direğe tutunmazdı. Onun her mescidde bir direği vardı.

(١٢٢٩٧)- [٢١٩/٨] قَالَ جَرِيرٌ: " وَكُنْتُ أَرَاهُ يُصَلِّي فِي إِزَارٍ وَلا يَكَادُ يَلْتَقِي طَرَفَاهُ وَخَرِيطَتُهُ عَلَى عَاتِقَيْهِ فِيهَا السِّوَاكُ مُعَلَّقٌ، فَرُبَّمَا رَأَيْتُهُ يُصَلِّي وَالسِّوَاكُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ "

Cerîr b. Ziyâd der ki: Muhammed b. en-Nadr'ın iki ucu zorla bir araya gelecek kadar kısa izarla namaz kıldığını görürdüm. İçinde misvak olan çantası da omzunda asılı olurdu. Bazen de misvak iki omuzu arasındayken namaz kılardı.

(١٢٢٩٨)- [٢١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا الدَّوْرَقِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، سَمِعْتُ عَنْبَرًا، يَقُولُ: " اخْتَفَى عِنْدِي مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ "

Anber: "Muhammed b. en-Nadr yanımda gizlendi" demiştir.

(١٢٢٩٩)- [٢١٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْوَالِبِيُّ، أَخْبَرَنِي عَنْبَرٌ أَبُو رَفِيدٍ، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ يَجِيءُ نِصْفَ النَّهَارِ فِي الْمَقَابِرِ، فَأَقُولُ: مَاذَا تَفْعَلُ؟ فَقَالَ: " أَكْرَهُ أَنْ أُعْطِيَ عَيْنِي فِي الدُّنْيَا سُؤْلَهَا فِي النَّوْمِ "

Anber Ebû Refîd der ki: Muhammed b. en-Nadr gün ortasında mezarlığa gelirdi. Bir defasında: "Ne yapıyorsun?" diye sorunca: "Uyuduğum zaman gözlerimde dünya hayalinin canlanışını istemiyorum" cevabını verdi.

(١٢٣٠٠)- [٢١٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، قَالُوا: ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي حِبَّانُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ: أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ، " تَرَكَ النَّوْمَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَتَيْنِ إِلا الْقَيْلُولَةَ، ثُمَّ تَرَكَ الْقَيْلُولَةَ أَيْضًا "

Ebu'l-Ahvas der ki: Muhammed b. en-Nadr vefatından iki yıl önce kaylule (öğle) dışındaki bütün uykusunu terk etti. Daha sonra kayluleyi de uyumamaya başladı.

(١٢٣٠١)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِسِيُّ، سَمِعْتُ بَعْضَ كُوفِتِنَا، يَقُولُ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيُّ، " يَمْشِي صَائِمًا وَيَجِيءُ إِلَى الْقُلَّةِ وَقَدْ بَرَدَتْ لَهُ، فَيَقُولُ: لِنَفْسِي تَشْتَهِيهَا لا تَذُوقِيهَا "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî oruçluyken içinde soğuk su olan testiyi görür ve: "Nefsim bunu istiyor, ama onu içme" derdi.

(١٢٣٠٢)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي عُتْبَةَ، قَالَ: " كُنْتُ جَالِسًا مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ، فَأَتَتْ جَارِيَةٌ يَعْنِي خَادِمًا بِدَوْرَقٍ مِنْ مَاءٍ مُبَرَّدٍ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ قَدْ غَطَّتْ رَأْسَهُ بِخِرْقَةٍ، فَقَالَتْ: أَنَّ فُلانَةَ تُقْرِئُكَ السَّلامَ وَنَسَبَتْهَا لَهُ، وَتَقُولُ لَكَ: اشْرَبْ هَذَا، فَقَالَ لَهَا: ضَعِيهِ، فَوَضَعَتْهُ فَلَمَّا خَرَجَتْ قَامَ فَكَشَفَ وَأَخَذَ الْمَاءَ فَصَبَّهُ فِي الْجُبِّ "

Yahya b. Abdilmelik b. Ebî Utbe der ki: Bir yaz günü Muhammed b. en-Nadr ile otururken, bir hizmetçi soğutulmuş bir testi su getirdi. Testinin ağzı bir bezle kapatılmıştı. Hizmetçi: "Falan kadın sana selam söylüyor ve: «Bunu iç!» diyor" dedi. Muhammed: "Testiyi bırak" deyince, hizmetçi testiyi bırakıp çıktı. Muhammed kalkıp testinin ağzını açtı ve suyu kuyuya döktü.

(١٢٣٠٣)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، يَقُولُ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خَيْثَمٍ: " تَفَقَّهْ ثُمَّ اعْتَزِلْ "

Rabî b. Haysem: "Önce fakih ol, sonra insanlardan uzak dur" demiştir.

(١٢٣٠٤)- [٨/٢٢٠] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُنَبِّهٍ بْنُ أُخْتِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، فِي قَوْلِهِ: ﴿فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً﴾ ، قَالَ: " أُمْهِلُوا عِشْرِينَ سَنَةً"

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisi, "**Onları ansızın yakalayıverdik.**"[1] âyetini açıklarken: "Daha önce onlara yirmi yıl mühlet verilmişti" demiştir.

(١٢٣٠٥)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيُّ: " غَدَا كُلُّ امْرِئٍ إِلَى سُوقِهِ، وَالْتَمَسَ الْمُتَّقُونَ فَضْلَ الرَّبَاحَاتِ لَدَيْكَ يَا أَكْرَمَ الْمَسْئُولِينَ، وَكَانَ لا يَقُومُ مِنْ وِرْدِهِ حَتَّى يَتَعَالَى النَّهَارُ، فَيُقَالُ لَهُ: لِلنَّاسِ إِلَيْكَ حَوَائِجُ، فَيَقُولُ: وَأَنَا أَيْضًا لِي إِلَى اللَّهِ حَوَائِجُ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Herkes çarşısına gitmiştir ve takva sahipleri ise senin nezdindeki bitmez tükenmez kazançlara koşuyor ey yalvarılanların en cömerdi. Muhammed gün yükselmeden virdini bırakmazdı. Kendisine: "İnsanların sana ihtiyacı var" denilince: "Benim de Allah'a ihtiyacım var" karşılığını verirdi.

(١٢٣٠٦)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا يُونُسُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ، قَالَ: ذُكِرَ رَجُلٌ عِنْدَ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، فَقَالَ: " مَا أَنَا عَنْ نَفْسِي بِرَاضٍ فَأَتَفَرَّغُ مِنْهَا إِلَى آدَمِيٍّ غَيْرِهَا، إِنَّ الْعِبَادَ خَافُوا اللَّهَ عَلَى ذُنُوبِ غَيْرِهِمْ وَأَمَنُوهُ عَلَى ذُنُوبِ أَنْفُسِهِمْ " [٨/٢٢١]

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: "Ben, başka bir insana vakit ayıracak kadar nefsimden razı değilim. Kullar başkalarının günahları sebebiyle Allah'tan korkarlar da kendi günahları için Allah'a karşı kendilerini emniyette hissederler."

(١٢٣٠٧)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي عُتْبَةَ، كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيُّ إِلَى أَخٍ لَهُ:

---

[1] A'râf Sur. 95

" أَمَا بَعْدُ، فَإِنَّكَ فِي دَارِ تَمْهِيدٍ وَأَمَامُكَ مَنْزِلانِ لا بُدَّ لَكَ مِنْ أَحَدِهِمَا، ولَمْ يَأْتِكَ أَمَانٌ فَتَطْمَئِنَ وَلا تَرَاهُ فَتُقْبَضُ وَالسَّلامُ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisi bir kardeşine mektup yazıp: "Sen hazırlık yurdundasın ve önünde mutlaka birine varacağın iki menzil vardır. Sana eman gelmedi ki, huzurlu olasın. Gideceğin menzili de görmüyorsun ki ona yapışıp bırakmayasın. Vesselam" dedi.

(١٢٣٠٨)- [٢٢٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ الأَرْغِيَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، يَقُولُ: " مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا إِلا وَلَهُ مِنْ يَعْمَلُ فِي الدَّرَجَاتِ، فَإِذَا أَمْسَكَ أَمْسَكُوا، فَيُقَالُ لَهُمْ: مَالَكُمْ قَصَّرْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: قَصَّرَ صَاحِبُنَا "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Dünyada Allah için çalışan hiç kimse yoktur ki; derecesinin yükselmesi için çalışanlar olmasın. O çalışmayı bırakınca, onlar da dururlar. Onlara: "Neden durdunuz?" diye sorulunca da: "Sahibimiz durdu" cevabını verirler.

(١٢٣٠٩)- [٢٢٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو حَفْصِ بْنُ أَبِي الرَّطْلِ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنْ أَصْحَابِنَا يُقَالُ لَهُ يَحْيَى بْنُ الْحَارِثِ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ لِمُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَالِي أَرَاكَ ثَائِرَ الشَّعْرِ، فَقَالَ أَبَا مُحَمَّدٍ: " أَمَا بَلَغَكَ أَنَّ أَحَدَهُمْ كَانَ يَطْلُبُ صَلاحَ قَلْبِهِ وَلَوْ فِي قِلَّةِ جَبَلٍ؟ "

Abdullah b. İdrîs, Muhammed b. en-Nadr el-Hârisi'ye: "Ey Ebû Abdirrahman! Neden saçların toz içinde?" diye sorunca: "Öncekilerin, dağ başında bile olsa kalbinin dirlik içinde olmasını arzuladığını duymadın mı?" karşılığını verdi.

(١٢٣١٠)- [٢٢٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ يَحْيَى، سَمِعْتُ عَلِيَّ السَّابِيَّ، يَقُولُ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ جَالِسًا قَرِيبًا مِنَ الشَّمْسِ فِي ظِلِّ يَوْمٍ شَاتٍ، فَقِيلَ لَهُ: لَوْ تَدِرَّكْتَ إِلَى الشَّمْسِ، فَقَالَ: " أَكْرَهُ أَنْ أَنْقُلَهَا إِلَى مَا لَمْ تُؤْمَرْ "

Muhammed b. en-Nadr bir kış günü güneşe yakın bir gölgede otururken kendisine: "Güneşin altında dursan" dediler. Muhammed: "Onu emredilmediği yere taşımış olmayı istemem" karşılığını verdi.

(١٢٣١١)- [٨/٢٢٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُصْعَبٍ، قَالَ: بَعَثَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ إِلَى صِدِّيقٍ لَهُ بِعَبَّادَانَ بِنَعْلَيْنِ، فَقَالَ: " قَدْ بُعِثْتُ بِهِمَا إِلَيْكَ وَأَنَا أَعْلَمُ أَنَّ رَبَّكَ عَنْهُمَا غَنِيٌّ، وَلَكِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّكَ مِنِّي عَلَى بَالٍ "

Abdullah b. Mus'ab der ki: Muhammed b. en-Nadr Abbâdân'daki bir arkadaşına iki ayakkabı yolladı ve: "Biliyorum, senin Rabbinin bunlara ihtiyacı yok ama senin şunu bilmeni istiyorum: Sen benim kalbimde güzel bir yere sahipsin" dedi.

(١٢٣١٢)- [٨/٢٢٠] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ بَكْرٍ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ ﷻ: ﴿هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ﴾ ، قَالَ: " أَنَا أَهْلٌ أَنْ يَتَّقِيَنِي عَبْدِي، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ كُنْتُ أَنَا أَهْلُ أَنْ أَغْفِرَ لَهُ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisi: **"O, kendisinden korkulmaya daha layıktır ve bağışlamaya daha ehildir."**[1] âyetini: "Ben, kulumun sakınmasına ehilim. Eğer böyle yapmayacak olursa ben Onu bağışlamaya ehilim" şeklinde açıkladı.

(١٢٣١٣)- [٨/٢٢١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى الأَنْصَارِيُّ ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، أَظُنُّهُ الْمُحَارِبِيَّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ، قَالَ: " أُثْبِتَ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: ابْنَ آدَمَ: لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مِثْلَ مَا أَعْلَمُ لَبِيُدُوكَ، فَقَدْ سَتَرْتُ عَلَيْكَ وَغَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ مَا لَمْ تُشْرِكْ بِي شَيْئًا "

Muhammed b. en-Nadr der ki: Bazı kitaplarda Allah'ın şöyle buyurduğunu gördüm: "Ey Âdemoğlu! İnsanlar senin hakkında benim

---

[1] Müddessir Sur. 56

bildiğimi bilseler senin kusurlarını açığa vururlardı. Bana ortak koşmadığın müddetçe senin günahlarını örttüm ve yaptıklarını bağışladım."

(١٢٣١٤)- [٢٢٢/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ صُبَيْحٍ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ: كَانَ يَقَالُ: " الْجُوعُ يُبْعَثُ عَلَى الْبِرِّ، كَمَا تُبْعَثُ الْبِطْنَةُ عَلَى الأَشْرِ "

Muhammed b. en-Nadr der ki: Şöyle denirdi: "Tokluğun kötülere gönderildiği gibi açlık ta iyi insanlara gönderilir."

(١٢٣١٥)- [٢٢٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، سَمِعْتُ الْمُعَافَى بْنَ عِمْرَانَ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِمُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ: أَيْنَ أَعْبُدُ اللَّهَ؟ قَالَ: " أَصْلِحْ سَرِيرَتَكَ وَاعْبُدْهُ حَيْثُ شِئْتَ "

Adamın biri Muhammed b. en-Nadr'a: "Allah'a nerede ibadet edeyim?" diye sorunca, Muhammed: "İçini (niyetini) ıslah ettikten sonra Allah'a istediğin yerde ibadet edebilirsin" dedi.

(١٢٣١٦)- [٢٢٢/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ بُهْلُولٍ، ثنا عَبَّادُ بْنُ كُلَيْبٍ، قَالَ: اجْتَمَعَتْ أَنَا، وَمُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، وَفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، فَصَنَعْنَا طَعَامًا فَلَمْ يُخَالِفْنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ فِي شَيْءٍ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِنَّكَ لَمْ تُخَالِفْنَا، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: " وَإِذَا صَاحَبْتَ فَاصْحَبْ صَاحِبًا ذَا حَيَاءٍ وَعَفَافٍ وَكَرَمٍ، قَوْلُهُ لَكَ: " لا إِنْ قُلْتَ: لا، وَإِذَا قُلْتَ: نَعَمْ، قَالَ: نَعَمْ "

Abbâd b. Kuleyb bildiriyor: Muhammed b. en-Nadr, Abdullah b. el-Mübârek ve Fudayl b. İyâd ile bir araya gelip yemek yaptık. Muhammed b. en-Nadr yaptığımız hiçbir şeyde bize karşı çıkmadı. Abdullah ona: "Hiçbir şeyde bize karşı çıkmadın" deyince, Muhammed şöyle karşılık verdi:

"Kendine dost edineceksen şayet

Hayâ, iffet ve kerem sahibi birini dost edin

Sen «hayır» dersen kendisi de «hayır» der

Sen «evet» dersen kendisi de «evet» der."

(١٢٣١٧)- [٨/٢٢٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنِي أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلامُ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ، كُنْ يَقْظَانَ مُرْتَادًا لِنَفْسِكَ أَخْدَانًا، فَكُلُّ خِدْنٍ لا يُوَاتِيكَ عَلَى مَسَرَّتِي فَإِنَّهُ لَكَ عَدُوٌّ، وَهُوَ يُقَسِّي عَلَيْكَ قَلْبَكَ، وَلَكِنْ مِنَ الذَّاكِرِينَ تَسْتَوْجِبِ الأَجْرَ وَتَسْتَكْمِلِ الْمَزِيدَ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Allah Mûsa b. İmrân'a şöyle vahyetti: "Ey Mûsa b. İmrân! Uyanık ol, kendine dost ara. Sevincine katılarak seninle neşelenmeyen kişi kalbini katılaştıran düşmanındır. Beni zikredenlerden edineceğin dost sevap kazanmana vesile olur ve daha çok sevap kazanmanı sağlar."

(١٢٣١٨)- [٨/٢٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ عَابِدًا، يَعْبُدُ ثَلاثِينَ سَنَةً وَيَعْبُدُ آخَرُ عِشْرِينَ فَأَظَلَّتْ صَاحِبَ الثَّلاثِينَ غَمَامَةٌ وَاسْتَظَلَّ صَاحِبُ الْعِشْرِينَ فِي ظِلِّهِ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ صَاحِبُ الثَّلاثِينَ، فَقَالَ: لَوْلا أَنَا مَا أَظْلَلَتْكَ، قَالَ: فَانْحَازَتْ إِلَى صَاحِبِ الْعِشْرِينَ وَبَقِيَ صَاحِبُ الثَّلاثِينَ لا غَمَامَةَ لَهُ "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Öğrendiğime göre bir âbid, otuz yıl Allah'a ibadet etmiş, başka bir âbid de yirmi yıl ibadet etmişti. Bir bulut otuz yıl ibadet edeni gölgeleyince, yirmi yıl ibadet eden de bu bulutun altında gölgelendi. Otuz yıl ibadet eden dönüp ona baktı ve: "Ben olmasaydım bu bulut seni gölgelemezdi" deyince, bulut yirmi yıl ibadet eden adama doğru kaydı ve otuz yıl ibadet eden gölgesiz kaldı.

(١٢٣١٩)- [٨/٢٢٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: أَتَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ أَنَا، وَأَبُو الأَحْوَصِ، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: بَلَغَنِي أَنَّ عَابِدًا، فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَبَّدَ ثَلاثِينَ سَنَةً أَظَلَّتْهُ غَمَامَةٌ تَعَبَّدَ ثَلاثِينَ سَنَةً فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يُظِلُّهُ، فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى وَالِدَتِهِ، فَقَالَ: يَا أُمَّهْ، قَدْ تَعَبَّدتُ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً وَلا أَرَى شَيْئًا يُظِلُّنِي، قَالَتْ: يَا بُنَيَّ، تَفَكَّرْ هَلْ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا مُنْذُ أَخَذْتَ فِي عِبَادَتِكَ؟ قَالَ: لا أَعْلَمُنِي أَذْنَبْتُ ذَنْبًا مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً، قَالَتْ: يَا بُنِيَّ، بَقِيَتْ وَاحِدَةٌ إِنْ نَجَوْتَ مِنْهَا رَجَوْتُ أَنْ تُظِلَّكَ، قَالَتْ: هَلْ رَفَعْتَ طَرْفَكَ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ رَدَدْتَهُ بِغَيْرِ فِكْرَةٍ؟ قَالَ: كَثِيرًا "

Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Öğrendiğime göre İsrail oğullarından bir âbid, otuz yıl Allah'a ibadet edince bir bulut kendisini gölgelerdi. Bir adam otuz yıl Allah'a ibadet etmiş, ama kendisini gölgeleyen bir bulut olmamıştı. Bu durumu annesine şikayet ederek: "Anneciğim! Otuz yıl ibadet etmeme rağmen beni gölgeleyen bir şey göremiyorum" dedi. Annesi: "Evladım! İbadete başladıktan sonra işlediğin bir günah oldu mu?" diye sorunca: "Otuz yıldır bir günah işlediğimi hatırlamıyorum" cevabını verdi. Anne: "Evladım! Bir şey kaldı. O şeyden de kurtulursan, dilerim ki bir bulut seni gölgeler. Düşünmeden bakışlarını semaya dikip indirdin mi?" diye sorunca, adam: "Çok" cevabını verdi.

(١٢٣٢٠)- [٢٢٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا جَرِيرُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ: " أَنَّ عَابِدًا مِنْ عُبَّادِ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَبَدَ اللَّهَ ثَمَانِينَ سَنَةً، قَالَ: فَكَانَ لَهُ مُصَلًّى يُصَلِّي فِيهِ لا يَجْتَرِئُ أَحَدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَقُومَ مَقَامَهُ إِعْظَامًا لَهُ، قَالَ: فَقَدِمَ رَجُلٌ غَرِيبٌ فَدَخَلَ ذَلِكَ الْمُصَلَّى فَنَظَرَ إِلَى مَوْضِعِهِ خَالِيًا، فَقَامَ يُصَلِّي، قَالَ: فَضَرَبَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ أَبْصَارَهُمْ تَعَجُّبًا، إِذْ جَاءَ ذَلِكَ الْعَابِدُ، فَقَامَ إِلَى جَنْبِهِ، فَغَمَزَهُ بِمَنْكِبِهِ يُنَحِّيهِ عَنْ مَوْضِعِهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيِّهِ: أَنْ مُرْ فُلانًا يَسْتَأْنِفُ الْعَمَلَ "، قَالَ: جَرِيرُ بْنُ زِيَادٍ: كَأَنَّهُ دَخَلَهُ الْعُجْبُ

Muhammed b. en-Nadr der ki: İsrail oğullarından bir âbid, seksen yıl Allah'a ibadet etti. Bu adamın namaz kıldığı bir yer vardı ve ona olan saygıdan dolayı İsrail oğullarından hiç kimse orada duramazdı. Yabancı bir adam gelip, bu âbidin namazgahının boş olduğunu görerek girdi ve namaz kılmaya başladı. İsrail oğulları hayretler içinde adama bakarken âbid gelerek yabancı adamın yanında durdu ve omzundan çimdikleyip yan tarafa çekilerek yerini boşaltmasını istedi. Bunun Üzerine Allah peygamberine şöyle vahyetti: "Falana söyle yaptığı ibadete yeniden başlasın." Cerîr b. Ziyâd: "Bu kişinin kalbine kendini beğenme girmişti.

(١٢٣٢١)- [٢٢٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْوَانِسِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو الأَحْوَصِ: ائْتِ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ فَسَلْهُ عَنْ تَمْجِيدِ الرَّبِّ تَعَالَى فِي الرُّكُوعِ، فَأَتَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ، فَقَالَ: " هَذَا تَمْجِيدُ الرَّبِّ تَعَالَى فِي الرُّكُوعِ

سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيمُ وَبِحَمْدِهِ حَمْدًا خَالِدًا مَعَ خُلُودِكَ، حَمْدًا لا مُنْتَهَى لَهُ دُونَ عِلْمِكَ، حَمْدًا لا أَمَدَ لَهُ دُونَ مَشِيئَتِكَ، حَمْدًا لا أَجْرَ لِقَائِلِهِ دُونَ رِضَاكَ "

Muhammed b. İsa el-Vânisî bildiriyor: Ebu'l-Ahvas bana: "Muhammed b. en-Nadr'ın yanına git ve namaz kılarken rükûda Allah'ı nasıl yüceltmemiz gerektiğini sor!" dedi. Muhammed b. en-Nadr'ın yanına varıp sorduğumda şu karşılığı verdi: "Rükûda Allah şöyle yüceltilip övülür: Rabbim! Senin sonsuzluğun kadar sonsuz bir hamd ile, sonu olmayan ancak ilmin dâhilinde olan bir hamd ile, senin iraden olmadıktan sonra sonu gelmeyen bir hamd ile, rızan olmadan söyleyene mükâfatı olmayan bir hamd ile seni her türlü eksiklikten tenzih ederim."

Muhammed b. en-Nadr, hadislerin metinlerine bağlı biriydi ve rivayetlerin senetlerini zikretmeden naklederdi. Senetleri zikredilmeyen hadisler ondan mürsel olarak nakledilmiştir.

Takrîb 4438, Takrîb 67, Takrîb 243, Takrîb 4201, Takrîb 3692

Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî

Allah dostlarından biri de bütün gücüyle ve yarışırcasına âhirete hazırlanmaya çalışan Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'dir. Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî, zahidlerin en güzelidir. Tasavvuf; göç etmek demektir. Yani karmaşadan ve dünyanın bağlarından (huzura) göç etmek demektir.

(١٢٣٢٧)- [٢٢٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنِي مُسْلِمُ بْنُ عِصَامٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ رَجُلا أَفْضَلَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيِّ "

Abdurrahman b. Amr der ki: Yahya b. Saîd el-Kattân'ın şöyle dediğini işittim: "Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'den daha faziletli bir adam görmedim."

(١٢٣٢٨)- [٢٢٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا رُسْتَةُ، سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ مِثْلَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيِّ "

Ruste bildiriyor: İbn Mehdî'nin: "Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî gibisini görmedim" dediğini işittim.

(١٢٣٢٩)- [٨/٢٢٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ زُهَيْرًا الْبَابِيَّ، يَقُولُ: " مَا كَانَ أَحْسَنَ انْقِطَاعَهُ "، قَالَ: وَسَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَدِيٍّ، وَمُحَمَّدَ بْنَ الْغَلابِيِّ " يَنْزِلانِ مَكَّةَ "

Ruste bildiriyor: Zuheyr el-Bâbî'nin: "(Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî bize olan) ziyaretleri arasında ne güzel bir şekilde ara verirdi" dediğini işittim. Yine Muhammed b. Adiy ve Muhammed b. el-Ğalâbî'nin Mekke'ye geldiklerini işittim."

(١٢٣٣٠)- [٨/٢٢٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي دِرْهَمُ بْنُ مُطَاهِرٍ الأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلاءِ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ خَيْرًا، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عِنْدِي مُقَدَّمًا عَلَى سُفْيَانَ، فَقُلْتُ لَهُ: أَوْ قِيلَ لَهُ: تُقَدِّمُ مُحَمَّدَ بْنُ يُوسُفَ عَلَى سُفْيَانَ؟ قَالَ: " إِنَّكَ كُنْتَ إِذَا رَأَيْتَهُ كَأَنَّهُ قَدْ عَايَنَ "

Abdullah b. el-Alâ der ki: Yahya b. Saîd'in: "Benim nazarımda Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan daha üstündür" dediğini işittim. Kendisine: "Muhammed b. Yûsuf'u, Süfyân'dan daha üstün mü tutuyorsun?" dediğimde (veya denildiğinde) onu görüyormuş gibi: "Onu bir görseydin" dedi.

(١٢٣٣١)- [٨/٢٢٥] قَالَ دِرْهَمٌ: " وَمَا أَعْلَمُنِي سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَذْكُرُ الدُّنْيَا قَطُّ "

Dirhem der ki: "Muhammed'in dünyayı zikrettiğini asla işitmedim."

(١٢٣٣٢)- [٨/٢٢٥] قَالَ دِرْهَمٌ: وَرَأَيْتُ مُحَمَّدًا فِي طَرِيقِ مَكَّةَ عَلَى قُعُودٍ لَهُ لَحِقًا بِالأَبْوَاءِ، فَقَالَ: اشْتَرَاهُ لَهُ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، وَإِذَا عَلَيْهِ مَحْمَلٌ، وَإِذَا أَمْتِعَتُهُ فِي شِقٍّ وَهُوَ فِي شِقٍّ، " انْضَمْتُ إِلَى بَعْضِ الْحَمَّالِينَ "

Dirhem der ki: Muhammed'i Mekke yolunda Ebvâ denilen yerde bineği üzerinde gördüm. Onu kendisine Fudayl b. İyâd satın almıştı. Bir de baktım ki üzerinde bir tahteravan bulunmaktadır. Onun eşyaları bir tarafta kendisi ise diğer tarafta idi. Ben de tahteravanların peşine takıldım.

(١٢٣٣٣)- [٢٢٦/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِمَا، حَدَّثَنَا عِصَامٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: " مَا رَأَيْتُ رَجُلا قَطُّ خَيْرًا مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: يَا أَبَا سَعِيدٍ هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي يَكْثُرُ ذِكْرُهُ عِلْمًا وَفَضْلا ! قَالَ: عِلْمًا وَفَضْلا "

Abdullah b. Ali der ki: Yahya b. Saîd: "Muhammed b. Yûsuf'tan daha hayırlı birini görmedim" dedi. Ahmed b. Hanbel: "Ey Ebû Saîd! İlim ve faziletteki üstünlüğüyle çokça zikredilen adamı mı kastediyorsun?" deyince, Yahya: "(Evet) ilim ve faziletteki üstünlüğüyle çokça zikredilen adamı kastediyorum" karşılığını verdi.

(١٢٣٣٤)- [٢٢٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ زُهَيْرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ جَنَّادٍ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ الْحَلَبِيُّ، قَالَ: " كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ يَخْتَلِفُ إِلَيَّ عِشْرِينَ سَنَةً لَمْ أَعْرِفْهُ، يَجِيءُ إِلَى الْبَابِ، فَيَقُولُ: رَجُلٌ غَرِيبٌ يَسْأَلُ ثُمَّ يَخْرُجُ، حَتَّى رَأَيْتُهُ يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ، فَقِيلَ: هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ، فَقُلْتُ: هَذَا يَخْتَلِفُ إِلَيَّ عِشْرِينَ سَنَةً لَمْ أَعْرِفْهُ "

Atâ b. Müslim el-Halebî bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî yirmi yıl boyunca yanıma gelip gitti; buna rağmen onu tanıyamadım. Bu süre zarfında kapıma kadar gelir, yabancı biri olduğunu söyler, isteyeceğini ister ve çekip giderdi. Bir defasında onu mescidde gördüm. Oradakiler bana: "Bu adam Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'dir" dediklerinde ben: "Yirmi yıl boyunca yanıma gelip gitti de ben onu tanıyamamışım" dedim.

(١٢٣٣٥)- [٢٢٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمَّالُ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، قَالَ: " قُلْتُ لابْنِ إِدْرِيسَ: أُرِيدُ الْبَصْرَةَ فَدُلَّنِي عَلَى أَفْضَلِ رَجُلٍ بِهَا، فَقَالَ: عَلَيْكَ بِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيِّ، قُلْتُ: فَأَيْنَ يَسْكُنُ؟ قَالَ: الْمَصِّيصَةَ، وَيَأْتِي السَّوَاحِلَ، فَقَدِمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ الْمَصِّيصَةَ، فَسَأَلَ عَنْهُ فَلَمْ يَعْرِفْ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: مِنْ فَضْلِكَ لا تَعْرِفُ "

İbnu'l-Mübârek bildiriyor: İbn İdrîs'e: "Basra'ya gideceğim, bana Basra'nın en faziletli adamını söyle!" dediğimde: "Muhammed b. Yûsuf el-

Isbehânî'nin yanına git!" karşılığını verdi. "Nerede oturuyor?" diye sorduğumda: "Massîsa'da oturuyor; ancak sahil kasabalarına da geliyor" dedi.

Ravi der ki: Ardından Abdullah b. el-Mübârek, Massîsa'ya gidip Muhammed'i sordu; ancak onu tanıyan çıkmadı. Bunun üzerine kendi kendine: "O kadar faziletli bir adamsın ki, hiç kimse seni tanımıyor!" dedi.

(١٢٣٣٦)- [٨/٢٢٦] حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَنَّادٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ لِرَجُلٍ مِنَ أَهْلِ الْمَصِّيصَةِ: " تَعْرِفُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيَّ؟ فَقَالَ: لا، فَقَالَ: مِنْ فَضْلِكَ يَا مُحَمَّدُ لا تَعْرِفُ "

Abdullah b. Cennâd der ki: İbnu'l-Mübârek, Massîsa'dan bir adama: "Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'yi tanır mısın?" dediğinde, adam: "Hayır" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbnu'l-Mübârek: "Erdemliliğinden dolayı tanınmıyorsun ey Muhammed b. Yûsuf!" dedi.

(١٢٣٣٧)- [٨/٢٢٦] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، " كَانَ يُسَمِّي مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ عَرُوسَ الْعِبَادِ "

Ahmed b. İsâm der ki: Bana ulaşan habere göre Abdullah b. el-Mübârek, Muhammed b. Yûsuf'u: "İnsanların (âbidlerin) en iyisi" diye adlandırmıştı.

(١٢٣٣٨)- [٨/٢٢٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنَ أَهْلِ خُرَاسَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِدْرِيسَ: " أَيْنَ أَطْلُبُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيَّ؟ قَالَ: حَيْثُ يُرْجَى الْفَضْلُ، قُلْتُ: فَهُوَ إِذًا فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ، فَطَلَبْتُهُ فَوَجَدْتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: Abdullah b. İdrîs'e: "Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'yi nerede bulabilirim?" diye sorunca: "Faziletin bulunduğu yerde" karşılığını verdi. Ben de (kendi kendime): "O zaman o büyük mesciddedir" dedim ve baktığımda onu büyük mescidde buldum.

(١٢٣٣٩)- [٢٢٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: " مَا يَسُرُّنِي أَنَّ أَرْضِكُمْ هَذِهِ الَّتِي رَأَيْتُهَا لِي كُلَّهَا بِفِلْسَيْنِ " مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ

İbn Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf'un: "Görmüş olduğunuz şu arazilerinizin hepsini iki fils (kuruş) karşılığında bana verseler hiç sevinmem" dediğini işittim.

(١٢٣٤٠)- [٢٢٦/٨] قَالَ: " وَخَرَجَ إِلَى مَكَّةَ وَمَعَهُ مِائَةُ دِينَارٍ، قَالَ: وَمَا كَانَ مَعَهُ فِي مَحْمَلِهِ إِلا كِسَاءٌ وَبَتٌّ "

İbn Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf üzerinde yüz dinarla Mekke'ye gitti. Hevdecinde normal bir giysi ve kalın bir giysiden başka bir şey yoktu."

(١٢٣٤١)- [٢٢٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ الطَّائِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، قَالَ: " كُنْتُ بِقَزْوِينَ، وَكَانَ رَجُلٌ يَجْلِسُ مَعِي رَبُّ ضِيَاعٍ كَثِيرَةٍ بِقَزْوِينَ وَبِالرِّيِّ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ خَلا بِي، فَقَالَ: إِنَّ لِيَ إِلَيْكَ حَاجَةً، قُلْتُ: مَا حَاجَتُكَ؟ قَالَ: إِنَّ لِيَ بِنْتًا وَمَا لِي مِنَ الدُّنْيَا وَلَدٌ غَيْرُهَا، وَلِي هَذِهِ الضِّيَاعُ، وَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ أُزَوِّجَكَ بِنْتِي وَأُشْهِدَ لَكَ بِجَمِيعِ ضِيَاعِي، ثُمَّ أَخْرُجُ أَنَا وَأَنْتَ إِلَى أَيِّ بَلَدٍ شِئْتَ، إِنْ شِئْتَ مَكَّةَ، وَإِنْ شِئْتَ الْمَدِينَةَ حَتَّى تَسْكُنَ بِهَا، فَقُلْتُ: عَافَاكَ اللَّهُ، لَوْ أَرَدْتَ هَذَا الأَمْرَ لَفَعَلْتُ، فَقُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ: فَمَا مَنَعَكَ مِنْ ذَاكَ؟ قَالَ: كَرِهْتُ أَنْ يَشْغَلَنِيَ عَمَّا هُوَ أَنْفَعُ لِي مِنْهُ، قَالَ: وَمَا كُنْتُ أَصْنَعُ بِضِيَاعِهِ وَأَنَا وَرِثْتُ عَنْ أَبِي خَيْرًا مِنْ ضِيَاعِهِ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: Ben Kazvîn'de idim. Kazvîn ve Rey'de birçok malı mülkü bulunan (zengin biri) benimle birlikte otururdu. (Bir gün) bu kişi (kalkıp) gitmek isteyince beni bir tarafa çekip: "Sana ihtiyacım var" dedi. Ona: "İhtiyacın nedir?" diye sorduğumda: "Benim dünyada bir tek kızımdan başka evladım yoktur. Bütün bu mallar benimdir. Seni kızımla evlendirmek ve bu mallarımı sana devretmek istedim. Sonra seninle istediğin ülkeye gideriz. İstersen Mekke'ye, istersen Medine'ye gider ve orada kalırız" karşılığını verdi. Bunun üzerine ona: "Allah sana afiyet versin. Eğer öyle bir niyetim olsaydı, kabul ederdim" dedim.

Ravi der ki: Muhammed b. Yûsuf'a: "Adamın dediğini yapmaktan seni men eden neydi?" dediğimde: "Bu şeyin beni, benim için daha faydalı olan şeylerden meşgul etmesini istemedim. Babamdan miras olarak almış olduğum şey, onun zenginliğinden daha hayırlı iken onun malını ne yapayım ki!" karşılığını verdi.

(١٢٣٤٢)- [٢٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: " كَتَبَ قِمْطَرَيْنِ مِنَ الْحَدِيثِ وَقَدِمَ مِنْ عَبَّادَانَ، فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ رَأَيْتَهَا؟ قَالَ: خَلا لَكَ الْحَيُّ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf, Abbâdân'a gitti. İki kitap çantası dolduracak kadar hadis yazıp geri geldi. Geldiğinde ona: "Orayı nasıl buldun?" dediğimde: "Kendim için boş (uygun) bir yer" karşılığını verdi.

(١٢٣٤٣)- [٢٢٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ، سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: ذَهَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ إِلَى عَبَّادَانَ فِي غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ، فَوَجَدَهَا خَالِيَةً، فَجَعَلَ يَقُولُ: " خَلا لَكَ الْحَيُّ فَبِيضِي وَاصْفِرِي "

İbn Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf, Ramazan ayı dışında Abbâdân'a gitti. Orayı boş bulunca kendi kendine: "Senin için uygun bir yer! İstediğin kadar yumurtlayıp ötebilirsin" dedi.

(١٢٣٤٤)- [٢٢٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: خَلا لِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ذَكَرَ لِي بَعْضُهُمْ، قَالَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ يَدْفِنُ كُتُبَهُ، وَيَقُولُ: " هَبْ أَنَّكَ قَاضٍ فَكَانَ مَاذَا، هَبْ أَنَّكَ مُفْتٍ فَكَانَ مَاذَا، هَبْ أَنَّكَ مُحْدَثٌ فَكَانَ مَاذَا "

Muhammed b. Yahya, birinden bildirir: Muhammed b. Yûsuf'un kendi kendine: "Farzet ki kadısın ne olacak ki? Farzet ki müftüsün, ne olacak ki? Farzet ki muhaddis birisin ne olacak ki?" diyerek kitaplarını gömdüğünü gördüm.

(١٢٣٤٥)- [٢٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حدثني أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلَابِيُّ، قَالَ: " كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ وَأَصْحَابُهُ إِذَا اسْتَرَاحُوا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ "

Amr b. Âsım el-Kilâbî der ki: "Muhammed b. Yûsuf ve dostları dinlenmek istedikleri zaman namaza kalkarlardı."

(١٢٣٤٦)- [٢٢٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْحَمَّالُ أَبُو الْعَبَّاسِ، عَنْ شَيْخٍ لَهُ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ صَالِحِ بْنُ مَعْدِيٍّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ فِي طَرِيقِ الْيَهُودِيَّةِ، فَتَلَقَّاهُ نَصْرَانِيٌّ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَأَكْرَمَهُ فِي تَسْلِيمِهِ إِكْرَامًا أَنْكَرْتُهُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا وَلَّى، قُلْتُ لَهُ: تَصْنَعُ بِهَذَا النَّصْرَانِيِّ هَذَا الصَّنِيعَ؟ قَالَ: " إِنَّكَ لا تَدْرِي مَا صَنَعَ هَذَا بِأَخِي، قُلْتُ: وَمَا صَنَعَ بِأَخِيكِ؟ قَالَ: هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الرِّقَّةِ نَزَلَ أَخِي وَمَعَهُ تِسْعَةٌ مِنَ الْعُبَّادِ قَرْيَةً لَهُمْ، فَقَالَ لِغُلامِهِ: انْظُرْ مَنْ فِي الْقَرْيَةِ؟ قَالَ: فَرَجَعَ إِلَيْهِ، وَقَالَ: فِي الْقَرْيَةِ قَوْمٌ فِي وُجُوهِهِمْ سِيمَا الْخَيْرِ، قَالَ: فَجَاءَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ فَتَوَسَّمَ فِيهِمُ الْخَيْرَ، فَرَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَحَمَلَ إِلَيْهِمْ مِائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَوَصَلَهُمْ بِهَا، وَقَالَ: اسْتَعِينُوا بِهَا عَلَى مَا أَنْتُمْ فِيهِ، فَأَبَى وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا "

Ebû Süfyân Sâlih b. Ma'dî der ki: Muhammed b. Yûsuf ile birlikte Yahûdiyye yolunda gitmekteydim. Karşısına bir Hıristiyan çıktı ve kendisine selam verdi. Kendisi ona hürmette bulunarak selamına güzel bir şekilde karşılık verince şaşırmıştım. Adam gidince kendisine: "Şu Hıristiyana bu şekilde mi davranıyorsun?" dedim. Bunun üzerine: "Bu adamın (müderris olan Müslüman) kardeşime nasıl davrandığını bilmiyorsun ki" karşılığını verdi. Kendisine: "(Müderris olan Müslüman) kardeşine karşı nasıl davrandı?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Bu adam yumuşak kalpli kimselerdendir. (Müderris olan Müslüman) kardeşim dokuz âbidle birlikte bunların köyüne geldi. Bu kişi kölesini gönderip: "Bak bakalım köye gelenler kimdir?" dedi. Kölesi (bakıp) dönünce: "Köye yüzlerinde hayır alameti bulunan bir grup gelmiş" dedi. Bu Hıristiyan, kardeşimin yanına gelip yüzlerinde hayır alameti olduğunu gördü. Sonra evine dönüp yüz bin

dirhem alarak kendilerine getirdi ve: "Siz bunu davanız yolunda harcayın" dedi. Onlardan bir kişi ondan bir şey almayı kabul etmedi."

(١٢٣٤٧)- [٢٢٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلابِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنَ أَهْلِ أَصْبَهَانَ، قَالَ: أَغَارَتِ الأَكْرَادُ عَلَى غَنَمِ أَهْلِ أَصْبَهَانَ، فَقِيلَ لَهُمْ: فِيمَا أَغَرْتُمْ عَلَيْهِ غَنَمُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، فَقَالُوا لِلرَّجُلِ: نُخَلِّي غَنَمَكَ عَلَى أَنْ تَخْلُصَ لَنَا غَنَمُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، فَإِنَّا نَخَافُ أَنْ تُدْرِكَنَا دَعْوَةُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، قَالَ: فَخَلَصْتُهَا لَهُمْ، قَالَ: فَمَا سَلِمَ مِنْ تِلْكَ الْغَنَمِ شَيْءٌ غَيْرَ غَنَمِهِ "

Amr b. Âsım el-Kilâbî, Isbehânlı bir adamdan bildiriyor: Kürtler gece baskını yaparak Isbehân ahalisinin koyunlarını ele geçirdi. Kendilerine: "Ele geçirdiğiniz koyunlar arasında Muhammed b. Yûsuf'un koyunları da bulunmaktadır" denilince, (bir) adama: "Muhammed b. Yûsuf'un koyunlarını bu koyunlardan ayırman karşılığında senin koyunlarını da bırakırız. Çünkü biz Muhammed b. Yûsuf'un bedduasının bize ulaşmasından korkarız (onun koyunlarını bırakacağız)" dediler. Bunun üzerine Muhammed b. Yûsuf'un koyunlarını ayırdım (ama, onları bırakmadılar). Bir müddet sonra Muhammed b. Yûsuf'un koyunları dışındaki bütün koyunlar telef oldu.

(١٢٣٤٨)- [٢٢٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي حَكِيمٌ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: " كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ يَأْتِيهِ مِنْ عِنْدِ أَهْلِهِ كُلَّ سَنَةٍ سَبْعُونَ دِينَارًا، أَوْ نَحْوُهَا، قَالَ: فَيَأْخُذُ عَلَى السَّاحِلِ فَيَأْتِي مَكَّةَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الثَّغْرِ، وَلا يَرْجِعُ إِلَى بِلادِهِ فَيُنْفِقُهَا "

Hakîm el-Horasânî der ki: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'ye her yıl ailesinden yetmiş veya buna yakın bir miktarda dinar gelirdi. Sahilden yola çıkarak Mekke'ye gider oradan da Sağr'a dönerdi. Memleketine dönmeden önce de onları infak ederdi.

(١٢٣٤٩)- [٢٢٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى، سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ جَنَادٍ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ، لِخَلَفَ بْنِ غَنْمٍ: " مَا فَعَلَ مُفَضَّلُ بْنُ مُهَلْهِلٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ، وَعَمَّارُ بْنُ

سَيْفٍ؟ قَالَ: مَاتُوا، قَالَ: وَذَكَرُوا رَابِعًا، قَالَ: وَمَاتَ ابْنُ الْمُبَارَكِ؟ فَقَالَ لَهُ: قَدْ بَلَغَنَا ذَاكَ، قَالَ: ولَمْ يَخُصَّهُ بِهِ، قَالَ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، مَضَى هَؤُلاءِ لِسَبِيلِهِمْ، وَبَقِينَا حُشُوشَ هَذِهِ الدُّنْيَا "

Ubeyd b. Cennâd bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî, Halef b. Ğanm'e: "Mufaddal b. Muhelhel, Muhammed b. en-Nadr ve Ammâr b. Seyf ne oldu?" deyince, Halef b. Ğanm: "Öldüler" karşılığını verdi. Sonra dördüncü kişiyi de zikrettiler. Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî: "İbnu'l-Mübârek te mi öldü?" deyince: "Bize bu haber ulaştı" dediler. Bunun üzerine Muhammed b. Yûsuf: "Biz Allah'a aidiz ve sonunda Ona döneceğiz. Onlar kendi yollarına gittiler biz de bu dünyanın otları olarak kaldık" dedi.

(١٢٣٥٠)- [٢٢٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ يَعْقُوبَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيَّ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: " ذَهَبَ أَبُو عَامِرٍ، وَذَهَبَ فُلانٌ، وَذَهَبَ فُلانٌ، وَبَقِيتُ أَنَا أَتَرَدَّدُ فِي حُشُوشِ هَذِهِ الدُّنْيَا "

Yahya b. Saîd der ki: Muhammed b. Yûsuf: "Ebû Âmir ölüp gitti. Filan kişi ölüp gitti. Filan kişi ölüp gitti. Ben de bu dünyanın otları arasında gidip geliyorum" dedi.

(١٢٣٥١)- [٢٢٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ: قَالَ لِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: اسْتَقْبَلَنِي يَوْمًا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ فَجَاوَزَنِي، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ، فَقَالَ: " يَا يَحْيَى مَاتَ الْهَيْثَمُ، وَمَاتَ فُلانٌ، وَمَاتَ فُلانٌ، وَنَحْنُ نَتَرَدَّدُ فِي حُشُوشِ الدُّنْيَا "، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُفْيَانَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، مِثْلَهُ

Yahya b. Saîd der ki: Bir gün Muhammed b. Yûsuf ile karşılaştım. Beni geçtikten sonra bana dönerek: "Ey Yahya! Heysem öldü, filan kişi ve filan kişi öldü. Bizde bu dünyanın otları arasında gidip geliyoruz" dedi.

Başka bir kanalla aynısını rivayet edilmiştir.

(١٢٣٥٢)- [٢٢٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي الأَزْهَرِ الْفِلَسْطِينِيَّ، وَكَانَ مِنَ أَزْهَدِ مَنْ رَأَيْتُ، قَالَ: قَدِمَ

مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْمَصِّيصَةَ وَقَدْ مَاتَ أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، فَسَأَلَ عَنْ قَبْرِهِ، فَدَلُّوهُ أَوْ دَلَلْنَاهُ عَلَى قَبْرِهِ، قَالَ: فَوَقَفَ عَلَيْهِ فَرَأَى فُرْجَةً بَيْنَ قَبْرِهِ وَقَبْرٍ آخَرَ، قَالَ: أَحْمَدُ: فَبَلَغَنِي أَنَّهُ كَانَ قَبْرَ مَخْلَدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، فَقَالَ: " مَا أَحْسَنَ هَذَا الْقَبْرَ لِمُؤْمِنٍ أَوْ مُسْلِمٍ؟ قَالَ: فَظَنَنَّا أَنَّهُ تَمَنَّاهُ لِنَفْسِهِ، قَالَ: فَمَا بَاتَ لَيْلَتَهُ إِلا مَحْمُومًا، فَدَفَنَّاهُ بَعْدَ ثَلاثَةَ عَشَرَ أَوْ أثْنَى عَشَرَ فِي ذَلِكَ الْمَوْضِعِ "

Ahmed b. Mehdî bildiriyor: Gördüklerim arasında en zahid olan Ali b. Ebi'l-Ezher el-Filistînî'nin şöyle dediğini işittim: Muhammed b. Yûsuf, Massîsa'ya geldi. O sıralarda Ebû İshâk el-Fezârî vefât etmişti. Muhammed b. Yûsuf, onun mezarını sordu. Bunun üzerine ona mezarını gösterdik (veya gösterdiler). Mezarın başucunda durdu. Ebû İshâk el-Fezârî'nin mezarı ile yanındaki mezarın arasında bir boşluk görünce —Ahmed: "Bana ulaşan habere göre bu mezar Mahled b. el-Hüseyn'in mezarı idi" diye ekledi— "Burası bir müslüman veya bir mümin için ne güzel bir mezar yeridir" dedi. Biz bu yeri kendisi için temenni ettiğini anladık. O gece hummalı olarak geceledi ve on iki veya on üç gün sonra vefat etti. Biz de onu göstermiş olduğu o yere defnettik.

(١٢٣٥٣)- [٢٢٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي رَجَاءَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْنَةَ، أَوْ أَحَدُهُمَا أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، خَرَجَ فِي جِنَازَةٍ بِالْمَصِّيصَةِ، فَنَظَرَ إِلَى قَبْرِ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، وَمَخْلَدِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَبَيْنَهُمَا مَوْضِعُ قَبْرٍ، فَقَالَ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا مَاتَ فَدُفِنَ بَيْنَهُمَا، قَالَ: فَمَا أَتَتْ عَلَيْهِ إِلا عَشْرَةُ أَيَّامٍ أَوْ نَحْوُهَا حَتَّى دُفِنَ فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي أَشَارَ إِلَيْهِ "

Muhammed b. Ebî Recâ ve Muhammed b. Uyeyne veya ikisinden biri bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf, Massîsa'da bir cenaze için çıkmıştı. O sırada Ebû İshâk el-Fezârî ve Mahled b. el-Hüseyn'in mezarına baktı. Bu iki mezar arasında bir mezar yeri kadar daha boşluk vardı. O: "Bir kişi ölse ve ikisi arasına defnedilse" dedi. Daha on gün veya buna yakın bir zaman geçmişti ki (vefat etti ve) işaret etmiş olduğu o yere defnedildi.

(١٢٣٥٤)- [٢٢٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى، سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ جَنَّادٍ، يَقُولُ: لَمَّا قَدِمَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ، بَعْدَ مَوْتِ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، قَالَ أَرُونِي قَبْرَهُ، قَالَ: فَذَهَبَ بِهِ إِلَيْهِ، قَالَ: " إِذَا مِتُّ فَادْفِنُونِي إِلَى جَنْبِهِ "

Ubeyd b. Cennâd der ki: Ebû İshâk el-Fezârî'nin ölümünden sonra Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî gelince: "Bana onun mezarını gösterin" dedi. Bunun üzerine onu Ebû İshâk el-Fezârî'nin mezarına götürdüler. O da: "Ben öldüğüm zaman beni onun yanına defnedin" dedi.

(١٢٣٥٥)- [٢٢٩/٨] قَالَ: وَسُئِلَ عُبَيْدٌ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ يَلْبَسُ الصُّوفَ، قَالَ: " كَانَ يَلْبَسُ الْقُطْنَ "

Ebû Yahya der ki: Ubeyd'e: "Muhammed b. Yûsuf yün giysi mi giyerdi?" diye sorulunca: "Pamuk giysi giyerdi" karşılığını verdi.

(١٢٣٥٦)- [٢٢٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى، حَدَّثَنَا عُبَيْدٌ، قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيِّ: إِنَّ عِنْدَنَا، رَجُلا يَقُولُ: كُنْتُ وَكُنْتُ وَذَكَرَ أَشْيَاءَ مِمَّا تُفْسِدُ النَّاسَ مَقَالَتَهُمْ وَعَزْوَهُمْ، قَالَ: " هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ، عَلِمَ هَذَا مَا جَهِلَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ؟ عَلِمَ هَذَا مَا جَهِلَ مَكْحُولٌ؟ عَلِمَ هَذَا مَا جَهِلَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى؟ "

Ubeyd der ki: "Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'ye: "Yanımızda bir adam: «Ben şöyle şöyle idim» diyor" dedi ve insanların dediklerini ve sabırlarını ifsad edecek şeyler zikretti. Bunun üzerine Muhammed b. Yûsuf: "Haddi aşanlar helak oldu. Bu kimse Süfyân es-Sevrî'nin bilmediğini mi biliyor? Bu kimse Mekhûl'un bilmediğini mi biliyor? Bu kimse Süleymân b. Mûsa'mn bilmediğini mi biliyor?" dedi.

(١٢٣٥٧)- [٢٢٩/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مُعَاذٍ بِبَغْدَادَ، أَخْبَرَنِي مَنْ عَادَلَ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ إِلَى بَغْدَادَ، وَقَالَ: مِنْ بَغْدَادَ إِلَى الشَّامِ، قَالَ: فَمَا سَمِعْتُ لَهُ كَلامًا إِلا يَوْمًا وَاحِدًا، حَانَتْ مِنْهُ الْتِفَاتَةٌ، فَرَأَى نَصْرَانِيًّا يَبُولُ قَائِمًا، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، وَقَالَ:

بُعْدًا وَسُحْقًا مِنْ هَالِكٍ يَا قَوْمَةَ النَّارِ على نَفْسِهِ

حَدَّثَنَا أَبُو محمدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ يَحْيَى، مِثْلَهُ

Süleymân b. Muâz, Bağdat'ta bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf ile birlikte Bağdat'a —bir rivâyette ise: "Bağdat'tan Şam'a" — gelen bir kimse bana şöyle bildirdi: "Onun bir günden başka konuştuğunu işitmedim. Onun bir gün Hıristiyan bir kişiyi ayakta bevlederken gördüğünü ve bir tarafa dönüp:

"Irak olsun, kahrolsun, ölüp gebersin gitsin,

Üstüne ateş düşsün onu yakıp yok etsin" dediğini işittim.

Başka bir kanalla aynısını rivayet edilmiştir.

(١٢٣٥٨)- [٢٣٠/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، قَالَ: قَالَ لِي مُحَمَّدٌ أَخِي: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، يَقُولُ:

وَمُرَّ بِدَارِ الْمُتْرَفِينَ وَقُلْ لَهُمْ أَلا أَيْنَ أَرْبَابُ الْمَدَائِنِ وَالْقُرَى

وَمُرَّ بِدَارِ الْعَابِدِينَ وَقُلْ لَهُمْ أَلا قَطَعَ الْمَوْتُ التَّنَصُّبَ وَالأَذَى

Ahmed b. İsâm der ki: Kardeşim Muhammed'in bildirdiğine göre Muhammed b. Yûsuf şöyle derdi:

"Seçkinlerin evine uğra ve onlara de;

Nerede şehirlerde, köylerdeki insanlar?

Âbidlerin evine uğra ve onlara de;

Dertlere ve cefaya ölüm hemen son verir."

(١٢٣٥٩)- [٢٣٠/٨] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ يَعْقُوبَ الْمُؤَذِّنُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ رُسْتَةُ، قَالَ: لَقِيَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْمَعْدَانِيُّ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ، فَأَخَذَ بِيَدِي، فَنَظَرَ يُمْنَةً وَيُسْرَةً، فَقَالَ لِي:

وَمُرَّ بِدَارِ الْمُتْرَفِينَ وَقُلْ لَهُمْ أَلا أَيْنَ أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ وَالْقُرَى

وَمُرَّ بِدَارِ الْعَابِدِينَ وَقُلْ لَهُمْ أَلا قَطَعَ الْمَوْتُ التَّنَصُّبَ وَالأَذَى

Abdurrahman b. Ömer Ruste der ki: Muhammed b. Yûsuf el-Ma'dânî beni Mekke yolunda görüp elimden tuttu ve sağma soluna bakıp dedi ki:

"Seçkinlerin evine uğra ve onlara de;
Nerede köşklerde, köylerdeki insanlar?
Âbidlerin evine uğra ve onlara de;
Dertlere ve cefaya ölüm hemen son verir."

(١٢٣٦٠)- [٢٣٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْجُنَيْدِ بْنِ عَمْرٍو مَوْلَى ابْنِ الْمُبَارَكِ، قَالَ: " مَا عَلِمْتُ أَنَّ ابْنَ الْمُبَارَكِ أَعْجَبَهُ إِنْسَانٌ قَطُّ مِمَّنْ كَانَ يَأْتِيهِ، إِعْجَابَهُ بِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيِّ، كَانَ كَالْعَاشِقِ لَهُ "

İbnu'l-Mübârek'in azatlısı Muhammed b. el-Cüneyd b. Amr der ki: "İbnu'l-Mübârek, yanına gittiği kimseler arasında Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'den etkilendiği gibi başka birinden etkilendiğini bilmiyorum. Sanki ona aşık gibiydi."

(١٢٣٦١)- [٢٣٠/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ ابْنَ الْمُبَارَكِ أَتَاهُ قَوْمٌ بِمَكَّةَ، فَسَأَلُوهُ عَنِ الْحَدِيثِ، فَامْتَنَعَ، قَالَ: " نَهَانِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ "

Ahmed b. İsâm der ki: "Bana ulaşan habere göre Mekke'de İbnu'l-Mübârek'in yanına bir grup geldi ve kendilerine nasihatlerde bulunmasını istedi. O, denileni yapmayıp: "Muhammed b. Yûsuf bana bunu yasakladı" dedi.

(١٢٣٦٢)- [٢٣٠/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، قَالَ: قَالَ الصَّلْتُ بْنُ زَكَرِيَّا: كُنْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ فِي طَرِيقِ الأَهْوَازِ، فَلَمَّا نَزَلْنَا قَصْرَ دَشْبَادَ جُرْدٍ، قَالَ لِي فِي السَّحَرِ: " قُلْ لِلْمُكَارِيِّ يَكِفُ "، قَالَ: فَأَتَيْتُ الْمُكَارِيَ، فَقُلْتُ لَهُ: فَوَجَدْتُهُ قَدْ لَدَغَتْهُ الْعَقْرَبُ، قَالَ: " قُلْ لَهُ يَجِيئُنِي "، قَالَ: فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ لَهُ: فَرَجَعْتُ إِلَى مُحَمَّدٍ، فَقُلْتُ: لا يُمْكِنُهُ، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: " قُلْ لَهُ يَخْلُصُ "، وَيُقَالُ: قَالَ: فَتَحَامَلَ وَهُوَ يَجُرُّ رِجْلَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى مُحَمَّدٍ، فَقَالَ لَهُ: " ضَعْ يَدَكَ عَلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي لَدَغَتْكَ "، قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى ذَلِكَ الْمَوْضِعِ، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ شَيْئًا فَسَكَنَ وَجَعُهُ، قَالَ: فَأَقَامَ وَأَوْكَفَ

وَتَحَامَلْنَا، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَيُّ شَيْءٍ الَّذِي قَرَأْتَ عَلَيْهِ؟ قَالَ: " أُمُّ الْكِتَابِ "، قَالَ الصَّلْتُ: وَنَحْنُ نَعُودُ نَقْرَأُ إِلا أَنَّهُ مِنْ قَوْمٍ أَسْمَعُ

Salt b. Zekeriyâ anlatıyor: Muhammed b. Yûsuf ile beraber Ehvâz yolundaydık. Deşbâd Cerd sarayına gelip de konakladığımızda Muhammed bana: "Kiralık tuttuğumuz adama söyle de etrafı gözetlesin" dedi. Adamın yanına gelip etrafı gözetlemesini söyledim; ancak bir akrep tarafından ayağından sokulmuş olduğunu da gördüm. Muhammed'e haber verdiğimde: "Ona söyle de yanıma gelsin!" dedi. Gidip adama söyledim. Sonra Muhammed'in yanına dönüp: "Adam gelemiyormuş!" dedim. Muhammed: "Ona söyle hemen yanıma gelsin!" emrini verdi. Bunun üzerine adam ayağım sürüye sürüye Muhammed'in yanına geldi. Muhammed ona: "Elini sokulan yerin üzerine koy!" dedi. Adam elini sokulan yere koyunca Muhammed ona bir şeyler okudu. Okuması ardından da adamın acısı dindi. Sonrasında bir müddet orada kaldık, adam da etrafı gözetleyip bizleri korudu. Yola çıkmak üzere hazırlığımızı yaptığımızda Muhammed'e: "Ey Ebû Abdillah! Adama ne okudun?" diye sordum. Muhammed: "Ümmü'l-Kitâb'ı okudum!" karşılığını verdi.

Salt ekledi: "Biz de bu tür şeylerde bunu okuyoruz; ancak bazı kimselerin okuması daha etkili oluyor."

(١٢٣٦٣)- [٢٣٠/٨] قَالَ أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ وَحَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ بِحِرَّانَ، فَأَتَاهُ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ، فَخَرَجَ إِلَى مَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ: رَأْسُ الْعَيْنِ، وَلَمْ يَكُنْ مَوْضِعَ رِبَاطٍ، فَأَقَامَ بِهَا شَهْرًا، فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ لَهُ الْحَسَنُ بْنُ عُتْبَةَ: لَقَدْ أَقَمْتُ بِهَا، قَالَ: " مَا عَرَفَنِي أَحَدٌ وَلا عَرَفْتُ بِهَا أَحَدًا "

Yûsuf b. Zekeriyâ der ki: Biz Hirrân da iken Muhammed b. Yûsuf yanımıza geldi. Hadis âlimleri etrafını çevirdiler. Hirrân'dan ayrılıp Re'sûlayn denilen yere gitti. Orası nöbet yeri değildi. Bir ay boyunca orada kaldı. Geri döndüğünde Hasan b. Utbe kendisine: "Ben de orada (bir ay) kaldım" deyince, Muhammed b. Yûsuf: "Ne kimse beni tanıdı, ne de ben kimseyi tanıdım" karşılığını verdi.

(١٢٣٦٤)- [٢٣٠/٨] قَالَ يُوسُفُ بْنُ زَكَرِيَّا: وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ لا يَشْتَرِي زَادَهُ مِنْ خَبَّازٍ وَاحِدٍ، وَقَالَ: " لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَنِي فَيُحَابُونَنِي فَأَكُونُ مِمَّنْ أَعِيشُ بِدِينِي "، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ لا يَشْتَرِي مِنْ خَبَّازٍ وَاحِدٍ وَلا مِنْ بَقَّالٍ وَاحِدٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Yûsuf b. Zekeriyâ der ki: Muhammed b. Yûsuf gıda ihtiyacı için tek bir ekmek fırınına gitmezdi ve "Beni tanıyıp ta müsamaha gösterirler ve dolayısıyla da dinimden geçimimi sağlamış duruma düşerim (diye farklı yerlerden alışveriş yapıyorum) dedi.

Ahmed b. İsâm bildiriyor: Yûsuf b. Zekeriyâ: "Muhammed b. Yûsuf her zaman aynı fırından ekmek almaz ve aynı bakkaldan alışveriş yapmazdı" dedi ve söz konusu hadisi zikretti.

(١٢٣٦٥)- [٢٣١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُهَلَّبُ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ يَعْنِي صَالِحَ بْنَ مِهْرَانَ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: " الدُّنْيَا غَنِيمَةُ اللَّهِ أَوِ الْهَلَكَةُ، وَالآخِرَةُ عَفْو اللَّهِ أَوِ النَّارُ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: "Dünya, Allah'ın ganimeti veya yok olmasına vesile olacak bir vasıtadır. Âhiret ise Allah'ın affı veya cehennemidir."

(١٢٣٦٦)- [٢٣١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا كَرْدَمُ بْنُ عَنْبَسَةَ الْمِصِّيصِيُّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيَّ، يَقُولُ لأَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ: " إِنَّمَا هِيَ الْعِصْمَةُ أَوِ الْهَلَكَةُ، أَوِ الْعَفْوُ أَوِ النَّارُ "

Kerdem b. Anbese el-Missîsî bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'nin, İshâk el-Fezârî'ye: "O (ölüm), masumiyet veya helak olmaktır. Affedilmek veya cehennemdir" dediğini işittim.

(١٢٣٦٧)- [٢٣١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا كَرْدَمٌ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ،

وَذَكَرَ الإِخْوَانَ، فَقَالَ: " وَأَيْنَ مِثْلُ الأَخِ الصَّالِحِ؟ أَهْلُكَ يَقْسِمُونَ مِيرَاثَكَ، وَهُوَ قَدْ تَفَرَّدَ بِجَدَثِكَ يَدْعُو لَكَ وَأَنْتَ بَيْنَ أَطْبَاقِ الأَرْضِ "

Muhammed b. Yûsuf'un yanında kardeşlikten bahsedilince: "Salih bir kardeş gibisi var mıdır? Ölümünden sonra malını mirasçıların paylaşırlarken o seni anıp, ardından dua eder" dedi.

(١٢٣٦٨)- [٢٣١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ، حَدَّثَنَا سَهْلٌ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الأَزْهَرِ، سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْغَفَّارِ، يَقُولُ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ: أَوْصِنِي، قَالَ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا يَكُونَ شَيْءٌ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِنْ سَاعَتِكَ فَافْعَلْ "

Saîd b. Abdilğaffâr der ki: Muhammed b. Yûsuf'a: "Bana nasihatta bulun" dediğimde: "Hiçbir şeyi ölüm vaktinden daha önemli kılmamaya gücün yetiyorsa öyle yap" karşılığım verdi.

(١٢٣٦٩)- [٢٣١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: " لَقَدْ خَابَ مَنْ كَانَ حَظُّهُ مِنَ اللَّهِ الدُّنْيَا "

Ebû Süfyân der ki: Muhammed b. Yûsuf'un: "Allah'tan nasibi dünya(lık) olanlar hüsrandadır" dedi.

(١٢٣٧٠)- [٢٣٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْجَارُودِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " الَّذِي يَقْضِي وَلا يُقْضَى عَلَيْهِ وَهُوَ أَحَدٌ باقٍ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ "

Ebû Süfyân bildiriyor: Muhammed b. Yûsuf'un: "Allah hükmeder, Onun hakkında hüküm verilmez. O, tek ve bâki olandır. Dönüşümüz kendisinedir" dediğini işittim.

(١٢٣٧١)- [٢٣٢/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، حَدَّثَنِي أَبَانُ بْنُ أَبِي الْحُصَيْبِ، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ آخَى رَجُلا، يُقَالُ لَهُ: زُرَارَةُ، فَبَلَغَ مُحَمَّدًا أَنَّهُ قَدْ أَخَذَ فِي التِّجَارَةِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، أَمَّا بَعْدَ، يَا

أَخِي، فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ أَخَذْتَ فِي شَيْءٍ مِنَ التِّجَارَةِ، وَاعْلَمْ أَنَّ التُّجَّارَ الَّذِينَ كَانُوا قَبْلَكَ قَدْ مَاتُوا، وَالسَّلامُ "

Ebân b. Ebi'l-Husayb der ki: Muhammed b. Yûsuf Zürâre adlı kimseyle kardeşlik bağı kurmuştu. Kendisine kardeşinin ticarete başladığı haberi yetişince ona şöyle bir mektup yazdı: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Derim ki: Ey Kardeşim! Bana ulaşan habere göre ticarete başlamışsın. Bilmiş ol ki senden önceki bütün tüccarlar ölüp gittiler. Vesselam."

(١٢٣٧٢)- [٢٣٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ إِلَى الْحَكَمِ بْنِ بُرْدَةَ: " يَا أَخِي، اتَّقِ اللَّهَ الَّذِي لا يُطَاقُ انْتِقَامُهُ "، وَكَتَبَ فِي آخِرِ كِتَابِهِ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَخْتِمَ عُمُرَكَ بِحَجَّةٍ فَافْعَلْ فَإِنَّ أَدْنَى مَا يُرْوَى فِي الْحَاجِ أَنَّهُ يَرْجِعُ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ "

Ahmed der ki: Muhammed b. Yûsuf, Hakem b. Burde'ye: "Ey kardeşim! İntikamı ağır olan Allah'tan kork" diye yazdıktan sonra şöyle devam etti: "Eğer ömrünü hac ile tamamlayabilirsen tamamla. Çünkü hac konusunda gelen rivayetlere göre kişi haccettiği zaman annesinden doğduğu günkü gibi (günahsız) olur."

(١٢٣٧٣)- [٢٣٢/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَصْقَلَةَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ بِمَكَّةَ، فَقَالَ لِي: " إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تَتَفَضَّلَ فِي كُلِّ سَنَةٍ بِالْحَجِّ بِهَذَا الْبَيْتِ فَافْعَلْ، فَإِنَّهُ لَمْ يَبْقَ عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ عَمَلٌ أَفْضَلُ مِنَ الطَّوَافِ بِهَذَا الْبَيْتِ "

Abdullah b. Maskale der ki: Muhammed b. Yûsuf'u Mekke'de gördüm. Bana: "Eğer her yıl bu Beyt'i haccetme durumun varsa haccet. Çünkü yeryüzünde bu Beyt'i tavaf etmekten daha üstün bir amel kalmadı" dedi.

(١٢٣٧٤)- [٢٣٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَاصِمٍ مَسْلَمَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، حَدَّثَنِي أَبُو بِشْرٍ مَعْمَرٌ، حَدَّثَنِي بِالْبَصْرَةِ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، كَانَ يَأْوِي بِاللَّيْلِ إِلَى دَارِ امْرَأَةٍ، قَالَتْ: " فَكَانَ يَدْخُلُ بَعْدَ الْعِشَاءِ، ثُمَّ يَخْرُجُ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ، فَلا يَنْصَرِفُ إِلَى الْعِشَاءِ، قَالَتْ: وَكَانَ يَدْخُلُ بَيْتًا فِي الدَّارِ وَيَرُدُّ عَلَى نَفْسِهِ الْبَابَ، قَالَتْ: فَذَهَبْتُ لَيْلَةً فَاطَّلَعْتُ فِي الْبَيْتِ

فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ سِرَاجًا مُزْهَرًا، قَالَتْ: وَلَمْ يَكُنْ فِي الْبَيْتِ سِرَاجٌ، قَالَتْ: فَفَطِنَ مُحَمَّدٌ أَنَّنَا اطَّلَعْنَا عَلَيْهِ، قَالَتْ: فَخَرَجَ مِنَ الْغَدِ وَلَمْ يَعُدْ إِلَيْنَا "

Ahmed b. İsâm der ki: Ebû Bişr Ma'mer'in Basra'da bana anlattığına göre Muhammed b. Yûsuf gece bir kadının evinde kalırdı. Kadın bunu şöyle anlatmıştır: "O, eve yatsıdan sonra girer ve şafak sökünce tekrar çıkardı. Yatsı vaktine kadar da bir daha oraya uğramazdı. Evde bir odaya girip kapıyı kapatırdı. Bir gece gidip odasını gözlediğimde yanında etrafı aydınlatan bir kandil olduğunu gördüm. Oysa o oda da kandil yoktu. Muhammed onu gözlediğimi fark edince sabahleyin çıktı ve bir daha geri dönmedi."

(١٢٣٧٥)- [٢٣٢/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ هِلالٍ، يَقُولُ: بَلَغَنِي أَنَّ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، " كَانَ يَشْتَهِي لِقَاءَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، وَكَانَ مُحَمَّدُ يَشْتَهِي لِقَاءَ الْفُضَيْلِ، قَالَ: فَالْتَقَيَا فِي بَعْضِ أَزِقَّةِ الْبَصْرَةِ، فَقَالَ الْفُضَيْلُ: مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ؟ وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ؟ قَالَ: فَشَهِقَ ذَا شَهْقَةً، وَشَهِقَ ذَا شَهْقَةً فَخَرَّا مَغْشِيًّا عَلَيْهِمَا، فَعُرِفَ فُضَيْلٌ فَحُمِلَ، فَمَا زَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ حَتَّى حَمِيَتِ الشَّمْسُ "

Muhammed b. Hilâl der ki: Fudayl b. İyâd ile Muhammed b. Yûsuf çok arzu etmelerine rağmen birbirlerini görüp tanışamamışlardı. Bir gün Basra çarşısında karşılaştılar ve Fudayl: "Sen Muhammed b. Yûsuf musun?" dedi. Muhammed b. Yûsuf ta: "Sen Fudayl b. İyâd mısın?" dedi. İkisi de derin nefes çekerek bayılıp düştüler. Tanıyanları, Fudayl b. İyâd'ı evine götürdüler. Muhammed b. Yûsuf ise ayılıncaya kadar güneşin altında kaldı.

(١٢٣٧٦)- [٢٣٣/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: حَكَى لِي أَخِي: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، كَثِيرًا مَا يَقُولُ: " كُنْتُ مِدْلاجًا، فَأَصْبَحْتُ الْيَوْمَ شَفِيقًا إِلَى مَدَالِيجِ الْقَوْمِ "

Ahmed der ki: Muhammed b. Yûsuf çokça: "Yolculuğa çıkacağım zaman gecenin başında çıkan biri idim. Şimdi gece vakti yolculuğa çıkanlara acımaktayım" derdi.

(١٢٣٧٧)- [٨/٢٣٣] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: قَالَ هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ إِلَى مَعْدَانَ بْنِ حَفْصٍ: " سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ اللَّهَ لِي وَلَكَ يَا مَعْدَانُ، خُذْ مِنْ دُنْيَاكَ الْقُوتَ الَّذِي لابُدَّ لَكَ مِنْهُ، وَبَادِرِ الْفَوْتَ، وَاسْتَعِدَّ لِلْمَوْتِ، وَسَلِ اللَّهَ الْعَوْنَ، وَفَّقَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ، وَالسَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ "

Hârun b. Süleymân der ki: Muhammed b. Yûsuf, Ma'dân b. Hafs'a şöyle bir mektup yazdı: "Selam üzerine olsun. Hem kendi adıma, hem sizin adınıza Allah'a hamd ederim. Ey Ma'dân! Dünyandan âhirette kesinlikle ihtiyaç duyacağın azığı al. Boşa zaman geçirmemeye bak ve ölüm için hazır ol. Allah'tan yardım dile. Allah bizi de seni de muvaffak eylesin. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun."

(١٢٣٧٨)- [٨/٢٣٣] وَكَتَبَ إِلَى أَخٍ لَهُ: " أَمَّا بَعْدُ، أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ الصَّائِرِ إِلَيْهِ عِنْدَ الْحَاجَةِ، جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنَ الْمُتَّقِينَ، يَا أَخِي، قَصِّرِ الأَمَلَ، وَبَالِغْ فِي الْعَمَلِ، فَإِنَّ بَيْنَ يَدَيْكَ وَأَيْدِينَا أَهْوَالا أَفْزَعَتِ الأَنْبِيَاءَ وَالرُّسُلَ، وَالسَّلامُ "

Hârun b. Süleymân der ki: Muhammed b. Yûsuf bir kardeşine şöyle yazdı: "Derim ki. İhtiyaç anında kendisine başvurulan Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Allah bizi de, seni de kendisinden korkanlardan eylesin. Ey kardeşim! Ümitlerin kısa, amellerin uzun olsun. Şunu bil ki, önünde, nebilerin ve resullerin bile korktuğu zorluklar ve korkular vardır. Vesselam."

(١٢٣٧٩)- [٨/٢٣٣] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيِّ بْنُ عَمِيرَةَ، سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِنَا، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ: " إِذَا كَانَ تَحْرِيكٌ مِنْ نَفْسِكَ فَعَلَيْكَ حَيٌّ يُعْبَدُ "

Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî der ki: "Nefsin seni (masiyete) tahrik ediyorsa bil ki üzerinde diri olan ve kendisine tapılan biri bulunmaktadır".

(١٢٣٨٠)- [٨/٢٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا أَحِمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: قَالَ

مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ أَهْلِ الْبَصْرَةِ: " إِذَا دَارَ تَحْرِيكُ مَا تَرَى مِنْ نَفْسِكَ فَعَلَيْكَ حَيٌّ يُعْبَدُ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: Basra ahalisinden bir adam: "Seni (masiyete) tahrik edenin nefsin olduğunu görüyorsan bil ki üzerinde diri olan ve kendisine tapılan biri bulunmaktadır" dedi.

(١٢٣٨١)- [٨/٢٣٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ: " لَيْسَ هَذَا زَمَانًا يَنْبَغِي فِيهِ الْفَضْلُ هَذَا زَمَانٌ يَنْبَغِي فِيهِ السَّلامَةُ "، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: وَزَادَ فِيهِ مُحَمَّدَ بْنَ النُّعْمَانِ، قَالَ: " وَجَّهُوا إِلَيْهِ مَالا إِلَى الْمَصِّيصَةِ لِيُفَرِّقَهُ فِي الْمُجَاهِدِينَ "، فَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا الْكَلامَ

Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî der ki: "Bu zaman fazileti arama zamanı değil, bilakis bu zaman kurtuluşu arama zamanıdır." Muhammed b. Yahya der ki: Muhammed b. Nu'mân'da şu ziyadede bulundu: "Ona, mücahidlerin arasında paylaştırması için Massîsa'ya para gönderdiler. O da öyle yapmayınca bu sözleri söyledi."

(١٢٣٨٢)- [٨/٢٣٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْخُوَارِزْمِيِّ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا سَمِعَ بِرَجُلٍ أَطْوَعَ لِلَّهِ مِنْهُ أَوْ عَرَفَهُ، كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يحزِنَهُ ذَلِكَ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: "Eğer bir kişi birinin Allah'a karşı kendisinden daha itaatkar olduğunu işitse veya bilse üzülmesi gerekir."

(١٢٣٨٣)- [٨/٢٣٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ أَهْلِ الْبَصْرَةَ: " لَوْ أَنْ رَجُلا سَمِعَ بِرَجُلٍ، أَوْ عَرَفَ رَجُلا أَطْوَعَ لِلَّهِ مِنْهُ فَانْصَدَعَ قَلْبُهُ، لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ بِعَجَبٍ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: Basra ahalisinden bir adam: "Eğer bir kişi birinin Allah'a karşı kendisinden daha itaatkar olduğunu işitse veya anlasa kalbinin kırılması gerekir. Bu da şaşılacak bir şey değildir" dedi.

(١٢٣٨٤)- [٢٣٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْغَفَّارِ، قَالَ: كُنْتُ أَنَا، وَمُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، فَجَاءَ كِتَابُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، فَقَرَأَهُ، فَقَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: " أَلا تَرَى إِلَى مَا كَتَبَ بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاءِ وَأَعْجَبُ؟ فَإِذَا فِيهِ: يَا أَخِي، مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ أَحَبَّ أَنْ لا يَعْرِفَهُ أَحَدٌ "

Saîd b. Abdilğaffâr der ki: Ben, Muhammed b. Yûsuf ile birlikte iken Basra'dan kendisine Muhammed b. Alâ b. el-Müseyyeb'in mektubu geldi. Onu okuduktan sonra bana dedi ki: "Muhammed b. el-Alâ'nın neler yazdığını görüyor musun? Yazdığı şeyleri çok beğendim" dedi. Mektuba baktığımda: "Ey kardeşim! Kim Allah'ı severse kendisinin hiç kimse tarafından tanınmasını istemez" yazılı olduğunu gördüm.

(١٢٣٨٥)- [٢٣٤/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: " رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ فِي الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ، فَلَمْ يَكُنْ يَضَعُ جَنْبَهُ، وَأَمَّا لَيَالِي الشِّتَاءِ، فَإِنَّهُ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرَ يَتَمَدَّدُ مِنْ جُلُوسٍ، ثُمَّ يَقُومُ وَيَتَمَسَّحُ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf'u hem kış mevsiminde, hem de yaz mevsiminde gördüm. O, yan tarafına yatıp uyumazdı. Ancak kış gecelerinde tan yeri ağardığı zaman oturmuşken uzanır ve sonra kalkıp mesh edinirdi (teyemmüm alırdı).

(١٢٣٨٦)- [٢٣٤/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي جَدِّي، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ مَعَ أَخِيهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَعْفَرٍ فِي الْبُسْتَانِ، فَكَانَ بَيْنَهُمَا كَلامٌ، قَالَ: فَخَرَجَ عَلَى مُحَمَّدٍ مِنَ الْبُسْتَانِ وَهُوَ يَصْعَدُ عَلَى دَرَجَةٍ وَهُوَ مُمْتَقِعُ اللَّوْنِ، وَكَانَ يَقُولُ فِي نَفْسِهِ: " لَيْسَ أَكْبَرُهُمْ سِوَاهُمَا يَعْنِي الْحَقْدَ وَالدِّينَ لا يَجْتَمِعَانِ فِي جَسَدٍ "

Abdullah b. Ahmed der ki: Dedem bana şöyle anlattı: "Muhammed b. Yûsuf kardeşi Abdurrahman b. Câfer ile birlikte bahçede bir şeyler konuşmaktaydı. O, yüzünün rengi değişmiş bir şekilde Muhammed'in yanından çıktı. Kendi kendine: "Bunlardan daha büyük bir şey yoktur —yani kin ve din bir vücutta birleşmez—" diyordu.

(١٢٣٨٧)- [٢٣٤/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: نَظَرَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ إِلَى رَجُلٍ يَبِيعُ الْمَتَاعَ بِمَكَّةَ، فَقَالَ لَهُ: " انْظُرْ أَلا يَرَاكَ اللَّهُ وَأَنْتَ تَخْدَعُ النَّاسَ فِي حَرَمِهِ فَيَمْقُتَكَ "

Yûsuf b. Zekeriyâ der ki: Muhammed b. Yûsuf, Mekke'de eşya satan birine bakıp: "Dikkat et, Allah seni insanları hareminde aldatırken görmesin yoksa sana buğzeder" dedi.

(١٢٣٨٨)- [٢٣٤/٨] قَالَ: وَبَلَغَنِي أَنَّ يُوسُفَ بْنَ مُحَمَّدٍ سَأَلَ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ أَنْ يُقِيمَ بِمَكَّةَ، فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ: " لأَنْ يُسْتَاقَ إِلَيْهَا أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يُسْتَاقَ مِنْهَا "

Yûsuf b. Zekeriyâ der ki: Bana ulaşan habere göre Yûsuf b. Muhammed, Muhammed b. Yûsuf'tan Mekke'de ikamet etmesini istemiştir. Bunun üzerine Muhammed kendisine: "Oraya sürülmek benim için oradan sürülmekten daha güzeldir" demiştir.

(١٢٣٨٩)- [٢٣٤/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: حَجَّ إِبْرَاهِيمُ ابْنِي فَلَقِيَ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ بِمَكَّةَ، فَقَالَ لَهُ: " أَقْرِئْ أَبَاكَ السَّلامَ وَقُلْ لَهُ هُنْ "، قَالَ: فَرَجَعَ إِبْرَاهِيمُ فَأَخْبَرَنِي بِقَوْلِهِ، قَالَ: فَصِرْتُ كَذَا شَهْرًا أَشْبَهُ بِرَجُلٍ مَرِيضٍ مِنْ مَقَالَةِ مُحَمَّدٍ، فَقُلْتُ: رَجُلٌ مِثْلُهُ عَسَى أَنْ يَكُونَ بَلَغَهُ عَنِّي شَيْءٌ أَوْ رَأَى رُؤْيَا حَتَّى قَدِمَ عَلَيْنَا، قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِي وَجَعَلَ يَمْشِي حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّا لا نُدْرِكُ صَلاةَ الْمَغْرِبِ، فَجَلَسْنَا، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ ابْنِي عَنْكَ بِكَذَا، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: " بَلَغَنِي أَنَّكَ جَلَسْتَ تُحَدِّثُ النَّاسَ "، فَقُلْتُ لَهُ: إِنْ أَحْبَبْتَ حَلَفْتَ أَنْ لا أُحَدِّثَ بِحَدِيثٍ أَبَدًا، فَقَالَ: " حَدِّثِ النَّاسَ وَعَلِّمْهُمْ، وَلَكِنِ انْظُرْ إِذَا اجْتَمَعَ النَّاسُ حَوْلَكَ كَيْفَ يَكُونُ قَلْبُكَ "

Abdurrahmân b. Mehdî anlatıyor: Oğlum İbrâhîm hacca gidince Mekke'de Muhammed b. Yûsuf ile karşılaştı. Muhammed, oğluma: "Babana selam söyle ve ona: «Haline ağla emi!» de" dedi. İbrâhîm Mekke'den çıkıp geldiğinde bana Muhammed'in söylediklerini aktardı. Bu sebeple ben aylarca Muhammed'in sözü sebebiyle hasta gibi kaldım ve: "Bunun gibi bir adam ya hakkımda bir şey duymuş veya benimle ilgili bir rüya görmüştür"

diye düşündüm. Yanımıza geldiğinde elimden tutup yürümeye başladı. O kadar uzun süre yürüdük ki akşam namazına yetişemeyeceğimizi zannettim. Oturduğumuzda: "Ey Ebû Abdirrahmân! Oğlum İbrâhîm bana senin şöyle dediğini anlattı" dedim. Muhammed: "Oturup halka hadis anlattığını öğrendim" deyince ben: " Eğer istersen bir daha halka hiçbir şey anlatmamaya yemin ederim" dedim. Muhammed: "İnsanlar etrafına toplandığı zaman kalbinin nasıl olduğuna bak" dedi.

(١٢٣٩٠)- [٢٣٥/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، سَمِعْتُ أَخِيَ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ فِي سَفِينَةٍ فَانْتَهَى إِلَى الْعَشَّارِينَ، فَقَالُوْا: مَا مَعَكُمْ، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: " فَتِّشُوا "، قَالَ: فَفَتَّشُوهُ فَلَمْ يُصِيبُوا مَعَهُ شَيْئًا، فَقَالَ: " ارْفَعُوا إِلَيَّ مَا مَعَكُمْ "، ثُمَّ قَالَ: " فَتِّشُوا، فَفَتَّشُوا، تَفْتِيشًا "، شَدِيدًا فَلَمْ يُصِيبُوا شَيْئًا، أَظُنُّهُ قَالَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا، قَالَ: وَكَانَ مَعَ مُحَمَّدٍ سِتُّونَ دِينَارًا، قَالَ: فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنَ السَّفِينَةِ، قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا قُلْتَ؟ قَالَ: " كَلِمَاتٌ كُنْتُ أَقُولُهُنَّ ذَهَبْنَ عَنِّي "

Muhammed b. Yûsuf gemideydi. Gümrük memurlarına vardıkları zaman, memurlar: "Yanınızda neyiniz var?" diye sordular. Muhammed: "Arayın!" dedi. Memurlar Muhammed'i aradılar, ancak hiçbir şey bulamadılar. Muhammed yanındakilere: "Sizdekileri de bana verin!" dedi. Sonra vergi memurlarına: "İyice arayın!" dedi. Bu kez onu iyice aradılar; ama yine bir şey bulamadılar. —Ravi der ki: Sanırım Muhammed, iki veya üç defa kendisini aramalarını söylemişti.— Oysa Muhammed'de altmış dinar vardı. Memurlar gittikten sonra arkadaşlarından biri Muhammed'e: "Ey Allah'ın kulu! Ne dedin (okudun)?" diye sorunca, Muhammed: "Daha önce söylediğim ve uzun zamandır unutmuş olduğum birkaç söz" karşılığını verdi.

(١٢٣٩١)- [٢٣٥/٨] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، بَلَغَنِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ، أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ بِالْبَصْرَةِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " عُنْوَانُ صَحِيفَةِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ "، قَالَ: قُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَنْ ذَكَرْتَ؟ قَالَ: عَبْدَ اللَّهِ

Süleymân b. Dâvud der ki: Basra'da Muhammed b. Yûsuf'u gördüm. O, Abdullah b. Mes'ûd'un: "Kıyamet gününde mümin kimsenin sahifesinin

başlığı, ardından bırakmış olduğu güzel intibadır" dediğini söyledi. Kendisine: "Ey Ebû Abdillah! Kimi kasd ettin?" dediğimde: "Abdullah'ı (kasd ettim)" karşılığını verdi.

(١٢٣٩٢)- [٢٣٥/٨] قَالَ سُلَيْمَانُ: وَدَخَلْتُ مَسْجِدَ الْبَصْرَةِ، فَرَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ قَدْ وَقَفَ عَلَى قَاضِي عَنِيدٍ، وَمُحَمَّدُ يَتَغَيَّرُ يَمْتَقِعُ لَوْنُهُ وَهُوَ يَرُدُّ دُمُوعَهُ بِجَهْدِهِ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَوْ أَرْسَلْتَ، فَقَالَ: " هُوَ أَدْوَمُ لِلْحُزْنِ "، قَالَ: فَرَجَعْتُ إِلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، وَإِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، فَقَالا: أَيُّ شَيْءٍ اسْتَفَدْتَ الْيَوْمَ، قُلْتُ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، فَقَالَ: كَذَا وَكَذَا، فَقَالا لِي: لَوْ لَمْ تَسْتَفِدْ إِلا هَذَا لَكَفَاكَ

Süleymân der ki: Basra mescidine girdim ve Muhammed b. Yûsuf'un inatçı bir kâdı'mn yanında durduğunu gördüm. Muhammed'in rengi değişiyor ve gözyaşlarını zorla tutuyordu. Kendisine yaklaşıp: "Ey Ebû Abdillah! Gözyaşlarını bıraksan olmaz mı" dediğimde: "Bu şekilde üzüntümün devam etmesini istiyorum" dedi. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî'nin yanına döndüğümde: "Bugün fayda sağlayacak ne öğrendin?" diye sordular. Onlara: "Muhammed b. Yûsuf'un şöyle şöyle dediğini işittim" dediğimde,: "Eğer fayda sağlayacak bir şey öğrenmesen de bu söz sana yeter" dediler.

(١٢٣٩٣)- [٢٣٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذَا الْبَيْتِ:

إِذَا كُنْتَ فِي دَارِ الْهَوَانِ فَإِنَّمَا يُنْجِيكَ مِنْ دَارِ الْهَوَانِ اجْتِنَابُهَا

Ebû Süfyân der ki: Muhammed b. Yûsuf çoğu zaman şu beyti okurdu:

"Çok adi bir dünyada yaşıyor isen eğer,

Ondan tek kurtuluşun, ondan uzak durmandır."

(١٢٣٩٤)- [٢٣٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ الطَّبَرِيُّ الْحَكَمُ

بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الأَشْهَبِ: " اغْتَنِمْ سَاعَتَكَ لا تَغْفَلْ عَنْهَا، فَإِنَّكَ إِنِ اغْتَنَمْتَهَا شُغِلْتَ عَنْ غَيْرِهَا "

Ebû Mervân et-Taberiyyu'l-Hakem b. Muhammed der ki: Muhammed b. Yûsuf, Ebu'l-Hasan el-Eşheb'e: "İçinde bulunduğun zamanın değerini bil. Eğer bulunduğun zamanın değerini bilirsen başka bir şeyle meşgul olmazsın" diye bir mektup yazdı.

(١٢٣٩٥)- [٢٣٥/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ الأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: " أَقْرِئْ مَنْ أَقْرَأَنَا مِنْهُ السَّلامَ، وَتَزَوَّدْ لآخِرَتِكَ، وَتَجَافَ عَنْ دُنْيَاكَ، وَاسْتَعِدَّ لِلْمَوْتِ، وَبَادِرِ الْفَوْتَ، وَاعْلَمْ أَنَّ أَمَامَكَ أَهْوَالا وَأَفْزَاعًا قَدْ فَزِعَتْ مِنْهَا الأَنْبِيَاءُ، وَالرُّسُلُ، وَالسَّلامُ "

Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî, kardeşlerinden birine şöyle yazdı: "Bize selam söyleyen herkese selam söyle. Âhiret için azık hazırla ve dünyandan uzak dur, ölüme hazırlan zaman geçmeden amel yapmaya bak. Şunu bil ki, önünde, nebilerin ve resullerin bile korktuğu zorluklar ve korkular vardır. Allah'ın selamı üzerine olsun."

(١٢٣٩٦)- [٢٣٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: وَجَدْتُ كِتَابًا عِنْدَ جَدِّي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مِنْ أَخِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يُوسُفَ: " سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَا بَعْدُ، فَإِنِّي أُحَذِّرُكَ مُتَحَوَّلَكَ مِنْ دَارِ مُهْلَتِكَ إِلَى دَارِ إِقَامَتِكَ وَجَزَاءِ أَعْمَالِكَ، فَتَصِيرُ فِي قَرَارِ بَاطِنِ الأَرْضِ بَعْدَ ظَاهِرِهَا، فَيَأْتِيَانِكَ مُنْكَرٌ وَنَكِيرٌ فَيُقْعِدَانَكَ، فَإِنْ يَكُنِ اللَّهُ مَعَكَ فَلا بَأْسَ وَلا وَحْشَةَ وَلا فَاقَةَ، وَإِنْ يَكُنْ غَيْرُ ذَلِكَ فَأَعَاذَنِي اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنْ سُوءِ مَصْرَعٍ وَضِيقِ مَضْجَعٍ، ثُمَّ يُتْبِعُكَ صَيْحَةَ الْحَشْرِ وَنَفْخَ الصُّوَرِ وَبُرُوزَ الْجَبَّارِ بَعْدَ فَصْلِ الْقَضَاءِ لِلْخَلائِقِ، فَخَلَتِ الأَرْضُ مِنَ أَهْلِهَا، وَالسَّمَوَاتُ مِنْ سُكَّانِهَا فَبَادَرَتِ الأَسْرَارُ وَأُسْعِرَتِ النَّارُ، وَوُضِعَتِ الْمَوَازِينُ، ﴿وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ﴾ ﴿وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ، فَكَمْ مِنْ مُفْتَضَحٍ وَمَسْتُورٍ، وَكَمْ مِنْ هَالِكٍ وَنَاجٍ وَكَمْ مِنْ مُعَذَّبٍ وَمَرْحُومٍ،

فَيَا لَيْتَ شَعْرِي مَا حَالِي وَحَالُكَ يَوْمَئِذٍ؟ فَفِي هَذَا مَا هَدَمَ اللَّذَّاتِ وَسَلا عَنِ الشَّهَوَاتِ، وَقَصَّرَ الأَمَلَ، وَاسْتَيْقَظَ الْبَاغُونَ، وَحَذِرَ الْغَافِلُونَ، أَعَانَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ عَلَى هَذَا الْخَطَرِ الْعَظِيمِ، وَأَوْقَعَ الدُّنْيَا وَالآخِرَةَ مِنْ قَلْبِي وَقَلْبِكُمْ مَوْقِعُهَا بَيْنَ قُلُوبِ الْمُتَّقِينَ فَإِنَّمَا نَحْنُ بِهِ وَلَهُ "

Muhammed b. Humeyd b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Isbehânî bildiriyor: Dedem Abdurrahmân'ın yanında, kardeşi Muhammed b. Yûsuf'tan, kardeşi Abdurrahmân b. Yûsuf'a yazdığı bir mektup buldum. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Allah'ın selamı üzerine olsun. Kendisinden başka İlah olmayan Allah'a, sana verdiği nimetler sebebiyle hamd ederim ve derim ki: Seni, ölüp terk edeceğin diyardan ebedi kalacağın diyara gideceğini bildirir ve hazırlık yapman konusunda uyarırım. Amellerinin karşılığını alacak, yerin üstünden altına gireceksin. Münker ve Nekir gelecek ve seni oturtup sorguya çekecekler. Eğer Allah seninle beraberse, senin için ne bir fenalık, ne yalnızlık, ne de fakirlik yoktur. Eğer durum böyle olmazsa, Allah beni ve seni bu mezarın bu kötü durumundan ve darlığından korusun.

Sonra yeniden diriliş sayhası gelir ve dünyanın sonu gelip yaratılmışlar öldükten sonra Sûr'a üflenir. Yeryüzünde ve gökyüzünde hiçbir şey kalmaz. Sırlar ortaya çıkıp ateş tutuşturulur ve Mizan kurulup peygamberler ve şehitler getirilir: **"Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve «âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun» denilmiştir."**[1] Orada, ayıpları ortaya dökülen, gizlenen, helak olan, kurtulan, azaba maruz kalan, merhamet edilen niceleri vardır. Acaba o gün benim ve senin halin nice olacaktır. Bunu düşünmek, lezzetlerini gidersin, seni şehvetlere dalmaktan alıkoysun ve kısa emelli yapsın. Azgınlık yapanlara karşı uyanık ol ve gafillerden sakın.

Allah bize ve sana bu zor durumda yardım etsin. Dünyayı benim ve senin kalbinden tıpkı takva sahiplerinin kalbinden çıkardığı gibi çıkarsın. Çünkü bizi O var etti ve Ona aidiz."

---

[1] Zümer Sur. 75

(١٢٣٩٧)- [٢٣٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعْتُ رَجُلا، مِنْ أَهْلِ أَصْبَهَانَ يُحَدِّثُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، قَالَ: كَتَبَ أَخُو مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ يَشْكُو إِلَيْهِ خَبَرَ الْعُمَّالِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: " يَا أَخِي، بَلَغَنِي كِتَابُكَ تَذْكُرُ مَا أَنْتُمْ فِيهِ، وَأَنَّهُ لَيْسَ يَنْبَغِي لِمَنْ عَمِلَ بِالْمَعْصِيَةِ أَنْ يُنْكِرَ الْعُقُوبَةَ، وَمَا أَرَى مَا أَنْتُمْ فِيهِ إِلا مِنْ شُؤْمِ الذُّنُوبِ "

Ahmed b. İbrâhim bildiriyor: Isbehân ahalisinden bir adamın Abdurrahman b. Mehdî ile konuşurken şöyle dediğini işittim: Muhammed b. Yûsuf'un kardeşi bana bir mektup yazarak yöneticilerinden yana şikâyetlerde bulundu. Ben de ona şöyle bir cevap yazdım: "Kardeşim! İçinde bulunduğunuz durumdan yana şikâyetlerinizi içeren mektubun bana ulaştı. Ancak bilmelisin ki günah işleyen kişilerin bu günahın karşılığı olan cezayı garipsememeleri gerekir. Gördüğüm kadarıyla içinde bulunduğunuz durum, işlediğiniz günahlardan dolayıdır."

Muhammed b. Yûsuf gayreti çok olan ancak rivayetleri az olan kişilerdendi. O, bütün vakitlerini ihsanla ve hikmetle geçirmiştir. Allah onu münâzaralardan korumuştur. O, tâbiundan olan Yûnus b. Ubeyd, A'meş, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, Sevrî, Sâlih el-Muzenî, Ömer b. Subayh ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştur. O, hadislerini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmadan mürsel olarak onlardan rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Tâlib b. Sevâde'den de rivayetlerde bulunmuştur.

(١٢٣٩٨)- [٢٣٧/٨] حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الْمَضَاءِ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْعَابِدُ الزَّاهِدُ الأَصْبَهَانِيُّ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ مَسْعُودٍ: " لا تَدَعْ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَلْفَ مَرَّةٍ، تَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ "

Zeyd b. Vehb der ki: İbn Mes'ûd bana: "Cuma günü bin defa: "Allahümme salli alâ Muhammed" diyerek salavat getirmeyi ihmal etme" dedi.

(١٢٣٩٩)- [٢٣٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: " لَمْ أَرَ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ رَوَى حَدِيثًا مُسْنَدًا، إِلا حَدِيثًا رَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْعَسْكَرِيُّ

Ebû Muhammed b. Hayyân der ki: "Ali b. Saîd el-Askerî'nin rivayet etmiş olduğu hadis dışında Muhammed b. Yûsuf'un müsned hadis rivayet ettiğini görmedim."

Takrîb 3689-a

Yûsuf b. Esbât

Allah dostlarından biri de gayretli ve ihlaslı olan, yarışırcasına kendini Sırat'a hazırlayan Yûsuf b. Esbât'tır. İlim ve korku onun şiarıydı. Dünyanın yaramaz şeylerinden sakınmak prensibiydi.

Tasavvuf; yükselmek için (güzel ahlakla) süslenmek ve (Allah'a) kavuşma günü için Allah'tan uzaklaştıran her şeyden sıyrılmaktır."

(١٢٤٠١)- [٢٣٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: دَخَلَ الطَّبِيبُ عَلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَقَالَ: لَيْسَ عَلَيْكَ بَأْسٌ، فَقَالَ: " وَدِدْتُ الَّذِي يُخَافُ كَانَ السَّاعَةَ "

Abdullah b. Hubayk bildiriyor: Yûsuf b. Esbât'ın yanına doktor girdi. Ben de Yûsuf'un yanında bulunuyordum. Doktor onu muayene ettikten sonra: "Bir şeyin yok!" dedi. Yûsuf ise: "Oysa korkulan şeyin (ölümün) bana şu an gelmesini temenni ederdim" karşılığını verdi.

(١٢٤٠٢)- [٢٣٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، حَدَّثَنَا الْمُسَيِّبُ بْنُ وَاضِحٍ، سَأَلْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ عَنِ الزُّهْدِ، مَا هُوَ؟ قَالَ: " أَنْ تَزْهَدَ، فِيمَا أَحَلَّ اللَّهُ، فَأَمَّا مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَإِنِ ارْتَكَبْتَهُ عَذَّبَكَ اللَّهُ "

Müseyyeb b. Vâdıh bildiriyor: Yûsuf b. Esbât'a zühdün ne olduğunu sorduğumda: "Sana helal olan dünya nimetlerinden uzak durmandır.

Allah'ın haram kıldığı bir şeye bulaşman halinde ise seni cezalandıracaktır" dedi.

(١٢٤٠٣)- [٢٣٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي تَمِيمُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِيُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ: مَا غَايَةُ الزُّهْدِ؟ قَالَ: " لا تَفْرَحُ بِمَا أَقْبَلَ، وَلا تَأْسَفُ عَلَى مَا أَدْبَرَ "، قُلْتُ: فَمَا غَايَةُ التَّوَاضُعِ؟ قَالَ: " أَنْ تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِكَ، فَلا تَلْقَى أَحَدًا إِلا رَأَيْتَ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنْكَ "

Temîm b. Seleme der ki: Yûsuf b. Esbât'a: "Zühdde amaç nedir?" diye sorduğumda: "Eline geçenler için sevinmemen, gidenler için de hayıflanmamandır" dedi. "Tevazuda amaç nedir?" diye sorduğumda ise: "Evinden çıktığında karşılaştığın her bir kişiyi kendinden daha hayırlı görmendir" dedi.

(١٢٤٠٤)- [٢٣٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " الدُّنْيَا دَارُ نَعِيمِ الظَّالِمِينَ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Dünya, zâlimlerin nimetlendiği bir mekândır."

(١٢٤٠٥)- [٢٣٨/٨] قَالَ: وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " الدُّنْيَا جِيفَةٌ، فَمَنْ أَرَادَهَا فَلْيَصْبِرْ عَلَى مُخَالَطَةِ الْكِلابِ "

Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Dünya, leş gibidir. Onun isteyen kişi, kendini tutsun da köpeklerle birlikte ona dalmasın!"

(١٢٤٠٦)- [٢٣٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِسِيُّ، حَدَّثَنَا سَهْلُ أَبُو الْحَسَنِ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا فِي تَرْكِ الدُّنْيَا مِثْلُ أَبِي ذَرٍّ، وَسَلْمَانَ، وَأَبِي الدَّرْدَاءِ، مَا قُلْنَا لَهُ زَاهِدٌ، لأَنَّ الزُّهْدَ لا يَكُونُ إِلا فِي الْحَلالِ الْمَحْضِ، وَالْحَلالُ الْمَحْضُ لا يُعْرَفُ الْيَوْمَ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Dünyadan yüz çevirme konusunda kişi Ebû Zer veya Selmân veya Ebu'd-Derdâ gibi olsa dahi böylesi bir kişiye yine zahid

diyemezdik. Çünkü zühd, sadece saf helal olan şeylerden uzak durmakla olur; oysa bugün saf helal olan şeyler pek bilinmemektedir."

(١٢٤٠٧)- [٨/٢٣٨] حَدَّثَنَا أبو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ لِشُعَيْبِ بْنِ حَرْبٍ: " إِنَّ طَلَبَ الْحَلالِ فَرِيضَةٌ، وَالصَّلاةُ فِي الْجَمَاعَةِ سُنَّةٌ "

Abdullah b. Hubayk der ki: Yûsuf b. Esbât'ın, Şu'ayb b. Harb'e: "Helal rızkı arayıp kazanmak farzdır. Cemaatle namaz kılmak ise sünnettir" dediğini işittim.

(١٢٤٠٨)- [٨/٢٣٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْهَجَرِيُّ، بِالأَيْلَةِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " عَجِبْتُ كَيْفَ تَنَامُ عَيْنٌ مَعَ الْمَخَافَةِ، أَوْ يَعْقِلُ قَلْبٌ مَعَ الْيَقِينِ بِالْمُحَاسَبَةِ مَنْ عَرَفَ وُجُوبَ حَقِّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ لَمْ تَسْتَحِلَّ عَيْنَاهُ أَحَدًا بِإِعْطَاءِ الْمَجْهُودِ مِنْ نَفْسِهِ، خَلَقَ اللَّهُ الْقُلُوبَ مَسَاكِنَ لِلذِّكْرِ فَصَارَتْ لِلشَّهَوَاتِ، الشَّهَوَاتُ مَفْسَدَةٌ لِلْقُلُوبِ، وَتَلَفٌ لِلأَمْوَالِ، فَإِخْلاقٌ لِلْوُجُوهِ، لا تَمْحُو الشَّهَوَاتِ مِنَ الْقُلُوبِ إِلا خَوْفٌ مُزْعِجٌ، أَوْ شَوْقٌ مُقْلِقٌ "

Abdullah b. Hubayk bildiriyor: Yûsuf b. Esbât bana dedi ki: "Korku varken kişinin gözü nasıl uyku görür şaşırıyorum! Hesaba çekileceğini bildiği halde bir kalp nasıl sakin durabilir? Allah'ın kulları üzerindeki hakkını bilen kişi ne kadar amel ederse etsin bunu az görür. Allah kalpleri zikir için mesken kılmışken, kalpler şehvetlere mesken olmuştur. Şehvetler kalpleri bozar, malları telef eder ve onuru zedeler. Şehveti de kalplerden ancak rahatsız edici bir korku veya sonu gelmeyen bir özlem söküp atabilir."

(١٢٤٠٩)- [٨/٢٣٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُهَاجِرٍ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ حَرْبٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " الزُّهْدُ فِي الرِّيَاسَةِ أَشَدُّ مِنَ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Yöneticilik konusunda zahid olmak (uzak durmak), dünya nimetlerine karşı zahid olmaktan daha zordur."

(١٢٤١٠)- [٢٣٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " وَاللَّهِ لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا فُسَّاقًا، كَانُوا أَشَدَّ إِبْقَاءً عَلَى مُرُوءَاتِهِمْ مِنْ قُرَّاءِ أَهْلِ هَذَا الزَّمَانِ عَلَى أَدْيَانِهِمْ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Vallahi öyle fasık topluluklarla karşılaştım ki cömertliklerini elden düşürmezlerdi ve bu zamanın Kur'ân hafızları gibi dinleri hakkında çok bilgileri vardı."

(١٢٤١١)- [٢٣٨/٨] قَالَ: وَقَالَ لِي يُوسُفُ: " إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْ قُرَّاءِ السُّوءِ "

Abdullah b. Hubayk der ki: Yûsuf bana: "Kötü Kur'ân hafızlarından olmaktan sakın" dedi.

(١٢٤١٢)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو رَزِينٍ: " مَثَلُ قُرَّاءِ هَذَا الزَّمَانِ مِثْلُ دِرْهَمٍ زَيْفٍ حَتَّى يَمُرَّ بِالْجَهْدِ فَيَبْدُو زَيْفُهُ "

Ebû Rezîn der ki: "Bu zamanın Kur'ân hafızları sahte gümüş para gibidir. Zorluk anında sahte olduğu ortaya çıkar."

(١٢٤١٣)- [٢٣٩/٨] قَالَ أَبُو يُوسُفَ: " رَحِمَ اللَّهُ أَبَا رَزِينٍ، كَيْفَ لَوْ أَدْرَكَ زَمَانَنَا لَقَالَ مَا يُؤْمِنُ هَؤُلاءِ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ".

Yûsuf der ki: Allah Ebû Rezîn'e rahmet etsin. Eğer zamanımıza yetişseydi ne derdi? Eğer yetişseydi mutlaka: "Bunlar hesap gününe inanmazlar" derdi.

(١٢٤١٤)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِيُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، قَالَ: " كَتَبْتُ إِلَى أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ بَلَغَنِي أَنَّكَ صِرْتَ آنِسًا بِأَهْلِ الْجَفَاءِ، فَكَتَبَ إِلَيَّ: كَيْفَ أَصْنَعُ بِهَذَا الْجَرَبِ؟ يَعْنِي الْحَدِيثَ، فَكَتَبْتُ إِلَيْهِ لا تَحُكَّهُ حَتَّى لا يَحُكَّكَ "

Abdullah b. Hubayk der ki: Yûsuf b. Esbât'a şöyle dedim: "İshâk el-Fezârî'ye: "Bana ulaşan habere göre kaba kişilerle oturur olmuşsun" diye bir mektup yazdım. O da bana: "Bu uyuzlukla (bu konuda) ne yapayım" diye cevap yazdı. Ben de ona: "Sen onu kaşıma ki o da seni kaşımasın" diye yazdım."

(١٢٤١٥)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِيُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ: مَا لَكَ لَمْ تَأْذَنْ لابْنِ الْمُبَارَكِ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: " خَشِيتُ أَنْ لا أَقُومَ بِحَقِّهِ وَأَنَا أُحِبُّهُ "

Abdullah b. Hubayk der ki: Yûsuf b. Esbât'a: "Sana ne oluyor ki İbnu'l-Mübârek'in hal ve hatırını sormasına izin vermiyorsun?" dediğimde: "Ben onu sevdiğim halde ona hakkıyla karşılık verememekten korkuyorum" karşılığını verdi.

(١٢٤١٦)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، سَمِعْتُ الْمُسَيِّبَ بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: قَدِمَ ابْنُ الْمُبَارَكِ فَاسْتَأْذَنَ عَلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا لَكَ لَمْ تَأْذَنْ لَهُ؟ قَالَ: " إِنِّي إِنْ أَذِنْتُ لَهُ أَرَدْتُ أَنْ أَقُومَ بِحَقِّهِ وَلا أَفِي بِهِ"

Müseyyib b. Vâdıh der ki: İbnu'l-Mübârek gelip Yûsuf b. Esbât'ın yanına girmek için izin istedi. Yûsuf izin vermeyince kendisine: "Sana ne oluyor ki ona izin vermiyorsun?" dedim. Bunun üzerine: "Ona izin vermem, hakkıyla onu ağırlamayı kabul etmem demektir. Ben de bunu hakkıyla yerine getiremem" karşılığını verdi.

(١٢٤١٧)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ الأَرْغِيَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُعَذِّبَ اللَّهُ النَّاسَ بِذُنُوبِ الْعُلَمَاءِ "

Abdullah b. Hubayk bildiriyor: Yûsuf b. Esbât bana: "Allah'ın, insanlara âlimlerin günahları sebebiyle azab etmesinden korkarım" dedi.

(١٢٤١٨)- [٢٣٩/٨] قَالَ: وَنَظَرَ سُفْيَانُ إِلَى رَجُلٍ فِي يَدِهِ دَفْتَرٌ، فَقَالَ: " تَزَيَّنُوا بِمَا شِئْتُمْ، فَلَنْ يُزِيدَكُمُ اللَّهُ إِلا اتِّضَاعًا "

Abdullah b. Hubayk der ki: Süfyân elinde defter olan bir adama bakıp: "Dilediğiniz şeylerle süslenin. Bu durum, Allah'ın sizi daha da aşağılamasından başka bir şey sağlamayacaktır" dedi.

(١٢٤١٩)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنَ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " الأَشْيَاءُ ثَلاثَةٌ: حَلالٌ بَيِّنٌ، وحَرَامٌ بَيِّنٌ لا شَكَّ فِيهِ، وَشُبُهَاتٌ بَيْنَ ذَلِكَ، فَالْمُؤْمِنُ مَنْ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْحَلالَ يَتَنَاوَلُ مِنَ الشُّبُهَاتِ مَا يُقِيمُهُ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Her şey üç çeşittir. Ya açık bir şekilde helaldir, ya yine açık bir şekilde haramdır veya ikisi arasındadır ve şüphelidir. Mümin kişi, helal olanı bulamadığı zamanlarda şüpheli olandan hayatta kalabilecek kadarıyla alan kişidir."

(١٢٤٢٠)- [٢٣٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْهُذَيْلِ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " اعْمَلْ عَمَلَ رَجُلٍ لا يُنَجِّيهِ إِلا عَمَلُهُ، وَتَوَكَّلْ تَوَكُّلَ رَجُلٍ لا يُصِيبُهُ إِلا مَا كُتِبَ لَهُ"

Yûsuf b. Esbât der ki: Denilirdi ki: "Sadece ameliyle kurtulabilecek olan kişi gibi amel et ve sadece kendisine takdir edilene maruz kalacağına inanan kişi gibi tevekkül et."

(١٢٤٢١)- [٢٣٩/٨] وَسَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " مَكَثَ الْحَسَنُ ثَلاثِينَ سَنَةً لَمْ يَضْحَكْ، وَأَرْبَعِينَ سَنَةً لَمْ يَمْزَحْ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Hasan otuz yıl boyunca gülmedi ve kırk yıl boyunca şaka yapmadı."

(١٢٤٢٢)- [٢٣٩/٨] قَالَ: وَقَالَ الْحَسَنُ: " لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا مَا أَنَا عِنْدَهُمْ إِلا لِصٌّ"

Yûsuf b. Esbât der ki: Hasan(-ı Basrî): "Öyle kavimlere yetiştim ki ben onların yanında hırsızdan başka bir şey değilim" dedi.

(١٢٤٢٣)- [٢٤٠/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي وَكِيعٍ: رُبَّمَا

لِي فِي الْبَيْتِ شَيْءٌ يُدَاخِلُنِي الرُّعْبُ، فَقَالَ لِي: " يَا يُوسُفُ مَنْ خَافَ اللَّهَ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ، قَالَ يُوسُفُ: فَمَا خِفْتُ شَيْئًا بَعْدَ قَوْلِهِ "

Yûsuf b. Esbât bildiriyor: Ebû Vekî'ye: "Bazen evdeyken bir şeyler olup içime bir korku giriyor" dediğimde şöyle karşılık verdi: "Ey Yûsuf! Allah'tan korkan kişiden her şey korkar!" Ebû Vekî'nin bu sözünden sonra da artık hiçbir şeyden korkmaz oldum.

(١٢٤٢٤)- [٨/٢٤٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، قَالَ: " مَنْ دَعَا لِظَالِمٍ بِالْبَقَاءِ فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يُعْصَى اللَّهَ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Zâlimin bekası için dua eden kişi Allah'a isyan edilmesini de seviyor demektir."

(١٢٤٢٥)- [٨/٢٤٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنَا الْقَرْقَسَانِيُّ، قَالَ: أُتِيَ يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ بِبَاكُورَةِ ثَمَرَةٍ، فَغَسَلَهَا، ثُمَّ وَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، وَقَالَ: " إِنَّ الدُّنْيَا لَمْ تُخْلَقْ لِيُنْظَرَ إِلَيْهَا، وَإِنَّمَا خُلِقَتِ لِيُنْظَرَ بِهَا إِلَى الآخِرَةِ "

Karkasânî bildiriyor: Yûsuf b. Esbât'a taze hurma getirilince onları yıkayıp önüne koydu ve: "Dünya kendisine bakmak için değil, kendisiyle âhirete bakmak için yaratılmıştır" dedi.

(١٢٤٢٦)- [٨/٢٤٠] حَدَّثَنَا حَبِيبٌ، حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي: يَا أَبَتِ كَانَ مَعَ حُذَيْفَةَ الْمَرْعَشِيِّ عِلْمٌ؟ قَالَ: " كَانَ مَعَهُ عِلْمٌ كَبِيرٌ حَسَّنَهُ اللَّهُ "

Yûsuf b. Esbât der ki: Babama: "Ey babacığım! Huzeyfe el-Mar'aşî'de ilim var mıydı?" dediğimde: "Onda Allah'ın güzelleştirmiş olduğu büyük ilim vardı" karşılığını verdi.

(١٢٤٢٧)- [٨/٢٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " لا يَقْبَلُ اللَّهُ عَمَلا فِيهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ رِيَاءٍ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Allah, içinde bir (hardal) tane(si) kadar gösteriş olan ameli kabul etmez."

(١٢٤٢٨)- [٨/٢٤٠] وَقَالَ يُوسُفُ: " كَانُوا يَسْتَحِبُّونَ أَنْ يَسْأَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ "

Yûsuf der ki: "Onlar (Allah dostları) Allah'tan bağışlanma dilemeyi severlerdi."

(١٢٤٢٩)- [٨/٢٤٠] وَكَانَ يُوسُفُ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسِي وَلا تَقْطَعْ رَجَاءَكَ مِنْ قَلْبِي "

Yûsuf: "Allahım! Bana kendimi bildir ve sana karşı olan ümidimi kalbimden söküp atma" derdi.

(١٢٤٣٠)- [٨/٢٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْكَرْمَانِيُّ، عَنْ جَعْفَرٍ الرَّقِّيِّ، قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ فِي مَسَائِلَ فَكَتَبَ إِلَيَّ جَوَابَهَا: " أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنَ أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ عَارِفًا بِاللَّهِ عَارِفًا بِنَفْسِهِ، فَالْعَارِفُ بِاللَّهِ الْمُطِيعُ لِلَّهِ فِي جَمِيعِ مَا عَرَفَهُ، وَالْعَارِفُ بِنَفْسِهِ الَّذِي يَخَافُ مِنْ حَسَنَاتِهِ أَنْ لا تُقْبَلَ، قَالَ اللَّهُ ﷻ: ﴿يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ﴾ ، قَالَ: يُعْطُونَ مَا أَعْطُوا وَهُمْ يَخَافُونَ أَنْ لا يُتَقَبَّلَ مِنْهُمْ "

Câfer er-Rakkî bildiriyor: Yûsuf el-Esbât'a mektup yazıp bazı sorular sordum, bana şöyle cevap yazdı: "Kulun, Allah'ı bilmesi, nefsini bilmesi sorusunun cevabı şudur: Allah'ı bilen bildiği bütün konularda Allah'a itaat edendir. Nefsini bilen ise iyiliklerinin kabul edilmemesinden korkan kişidir. Allah şöyle buyurur: «**Rablerinin huzuruna varacaklarından yürekleri çarparak vergilerini verenler**»[1] verdikleri şeyi verirken, bunun Allah tarafından kabul edilmemesinden korkarak verirler."

---

[1] Müminûn Sur. 60

(١٢٤٣١)- [٢٤١/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَلِيٌّ الطَّنَافِسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَهْلٍ الْحَسَنُ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، فَقَالَ: " اكْتُبُوا إِلَى حُذَيْفَةَ: أَمَا بَعْدُ، فَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالْعَمَلِ بِمَا عَلَّمَكَ اللَّهُ، وَالْمُرَاقَبَةِ حَيْثُ لا يَرَاكَ أَحَدٌ إِلا اللَّهَ، وَالاسْتِعْدَادِ لِمَا لا حِيلَةَ لأَحَدٍ فِي دَفْعِهِ وَلا يُنْتَفَعُ بِالنَّدَمِ عِنْدَ نُزُولِهِ، فَاحْسِرْ عَنْ رَأْسِكَ قِنَاعَ الْغَافِلِينَ، وَانْتَبِهِ مِنْ رَقْدَةِ الْمَوْتَى، وَشَمِّرِ السَّاقَ، فَإِنَّ الدُّنْيَا مَمَرُّ السَّابِقِينَ، فَلا تَكُنْ مِمَّنْ قَدْ أَظْهَرَ الشَّكَّ وَتَشَاغَلَ بِالْوَصْفِ وَتَرَكَ الْعَمَلَ بِالْمَوْصُوفِ لَهُ، فَإِنَّ لَنَا وَلَكَ مِنَ اللَّهِ مَقَامًا يَسْأَلُنَا فِيهِ عَنِ الرَّمَقِ الْخَفِيِّ وَعَنِ الْخَلِيلِ الْجَافِي، وَلَسْتُ آمَنُ أَنْ يَكُونَ فِيمَا يَسْأَلُنِي وَيَسْأَلُكَ عَنْهُ وَسَاوِسُ الصُّدُورِ، وَلِحَاظُ الأَعْيُنِ، وَإِصْغَاءِ الأَسْمَاعِ، وَمَا يَصْغُرُ مِثْلٌ عَنْ صِفَةِ مِثْلِهِ، اعْلَمْ أَنَّ مِمَّا يُوصَفُ بِهِ مُنَافِقُو هَذِهِ الأُمَّةِ، أَنَّهُمْ خَالَطُوا أَهْلَ الدِّينِ بِأَبْدَانِهِمْ وَفَارَقُوهُمْ بِأَهْوَائِهِمْ، وَخَفَّفُوا مِمَّا سَعَوْا مِنَ الْحَقِّ، ولَمْ يَنْتَهُوا عَنْ خَبِيثِ فِعَالِهِمْ إِذْ ذَهَبُوا إِلَيْهِ فَنَازَعُوا فِي ظَاهِرِ أَعْمَالِ الْبِرِّ بِالْمَحَامِلِ وَالرِّيَاءِ، وَتَرَكُوا بَاطِنَ أَعْمَالِ الْبِرِّ مَعَ السَّلامَةِ وَالتُّقَى، كَثُرَتْ أَعْمَالُهُمْ بِلا تَصْحِيحٍ، فَأَحْرَمَهُمُ اللَّهُ الثَّمَنَ الرَّبِيحَ، وَاعْلَمْ يَا أَخِي، أَنَّهُ لا يُجْزِينَا مِنَ الْعَمَلِ الْقَوْلُ، وَلا مِنَ الْفِعْلِ الصِّفَةُ، وَلا مِنَ البذلِ الْعِدَّةُ، وَلا مِنَ التَّوَقِّي التَّلاؤُمُ وَقَدْ صِرْنَا فِي زَمَانٍ هَذِهِ صِفَةُ أَهْلِهِ، فَمَنْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلْمَهَالِكِ، احْذَرِ الْقُرَّاءِ الْمُصْغِينَ، وَالْعُلَمَاءَ الْمُتَحَرِّينَ، حَيَوْا بِطُرُقٍ وَصَدُّوا النَّاسَ عَنِ سَبِيلِ الْهَوَى، وَفَّقَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ لِمَا يُحِبُّ، وَالسَّلامُ "

Ebû Sehl Hasan bildiriyor: Yûsuf b. Esbât'ın yanında otururken, "Huzeyfe'ye mektup yazın" deyip şöyle bir mektup yazdırdı: "Sana Allah'tan korkmanı ve Allah'ın sana öğrettikleriyle amel etmeni, seni Allah'tan başka kimsenin görmediği yerde kendini kontrol etmeni, kimsenin defedemeyeceği, geldiğinde pişmanlığın fayda vermeyeceği ölüm için hazırlanmanı tavsiye ederim. Başından gaflet örtüsünü çıkar ve ölülerin uyumasına bir bak ve kollarını sıva. Dünya, öncekilerin gelip geçtiği bir yerdir. Şüphe içinde olup, lafızları tekrarlayarak asıl özü unutanlardan olma. Allah bize ve sana öyle bir sorumluluk vermiştir ki bize, gizlice bakışımızın, kaba olan arkadaşımızın bile hesabını soracak. Allah'ın, kalbimizden geçenin, gözümüze bir an çarpan şeyin, istemeden de olsa duyduğumuz ve

örnek verme babında da olsa olmayan bir şeyi olmuş gibi söylememizden yana bizi hesaba çekmeyeceğinden emin değilim.

Bu ümmetin münafıklarının vasfedildiği şeyi iyi bil: Onlar, bedenleriyle Müslümanlarla beraber olurlar, ama hevalarında onlardan ayrı düşerler. Hakka çok az uyarlar, ama kötü amellerini bırakmazlar. Kirli işlerden geri durmaz peşinde koşarlar. İyi işleri sadece bedenleriyle yük taşır gibi gösteriş amacıyla yaparken, kalplerde takva ve iç temizliğiyle birlikte olması gereken iyi şeylerden ise geri dururlar. Faydalı olup olmadığına bakmadan emelleri uzayınca da Allah onları sevaptan mahrum etti.

Ey kardeşim! Bil ki: Söylediğimiz söz amelimizin ve yaptıklarımızın yerini tutmaz. Verdiğimiz söz de yapmamız gereken şeyin yerini tutmaz. Kınamak tedbirin yerini tutmaz. Bu zamanda sıfatları bu olanlar durumuna geldik. Bu özelliklere sahib olan da helak edici şeylere maruz kalır.

Dünyaya meyleden Kur'ân hafızlarından, dünyalık isteyen âlimlerden uzak dur. Yollarda gördüklerinize selam verin ve halkı nefislerine uymaktan alıkoyunuz. Allah bizleri ve seni sevdiği şeyleri yapmakta muvaffak eylesin. Vesselam."

(١٢٤٣٢)- [٢٤١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: كَتَبَ إِلَيَّ يُوسُفَ بْنُ أَسْبَاطٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ، وَقَالَ: " خَضَعُوا لِمَا طَغَوْا مِنْ مَالِهِمْ، وَسَكَتُوا عَمَّا سَعَوْا مِنْ بَاطِلِهِمْ، وَفَرِحُوا بِمَا رَأَوْا مِنْ زِينَتِهِمْ، وَدَاهَنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ "

Abdullah b. Hubayk der ki: Huzeyfe el-Mar'aşî bana, Yûsuf b. Esbât'a bir mektup yazdığını söyledi —ve bir önceki rivâyetin aynısını zikretti.— Sonra şöyle devam etti: "Mallarından dolayı azgınlıklarına boyun eğdiler. Batıla gittikleri şeyde sustular. Süslerinden gördükleri şeylerle sevindiler. Söz ve amellerle birbirlerini onadılar."

(١٢٤٣٣)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: كَتَبَ إِلَيَّ يُوسُفَ بْنُ أَسْبَاطٍ: " أَمَّا بَعْدُ، فَقَدِ اسْتَقْبَلْنَا مِنْ هَذِهِ السَّنَةِ أُمُورًا كَثِيرَةً، الآيَةُ الْوَاحِدَةُ مِنْهَا

تُعْمِي وَتَصُمُّ، وَقَدْ صِرْنَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْ قَوْمٍ قَدْ صَيَّرُوا الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا، وَالْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا، وَقَدْ يُسْتَقَامُ بِهِمْ ذَلِكَ جَارِيًا، فَإِنْ كَانَ بَيْنَهُمْ بَصِيرٌ أَعْمُوهُ، عَمِيَتْ الأَبْصَارُ وَصُمَّتْ الآذَانُ، وَلَنْ يَنْجُو فِي دَهْرِنَا إِلا مَا شَاءَ اللَّهُ "

İbn Ebi'd-Derdâ der ki: Huzeyfe el-Mar'aşî bana, Yûsuf b. Esbât'a şöyle bir mektup yazdığını söyledi: "Derim ki. Bu günlerde çok şeylerle karşılaştık. Bundan bir alâmet kişiyi kör ve sağır eder. Biz öyle bir kavim içindeyiz ki, iyiyi kötü ve kötüyü iyi kıldılar. Bu kimselerde doğru kabul edilmektedir. Onlar aralarındaki gören kişiyi kör ederler. Gözler kör ve kulaklar sağır olmuştur. Bu zamanda ancak Allah'ın dilediği kimseler kurtuluşa erer."

(١٢٤٣٤)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا طَاهِرٌ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " لأَنْ تُقْطَعَ يَدَيَّ وَرِجْلَيَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ آكُلَ مِنْ ذَا الْمَالِ شَيْئًا " يَعْنِي عَطِيَّةَ الأُمَرَاءِ

Yûsuf b. Esbât der ki: "Elimin ve ayağımın kesilmesi, benim için (yöneticilerin verdiği) şu mallardan bir şey yemekten daha yeğdir."

(١٢٤٣٥)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا طَاهِرٌ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: بَلَغَنِي " أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: تَدْرِي لِمَ اتَّخَذْتُكَ خَلِيلا لأَنَّكَ تُعْطِي النَّاسَ، وَلا تَأْخُذُ مِنْ أَحَدٍ شَيْئًا "

Yûsuf b. Esbât der ki: Allah, Hz. İbrâhîm'e: "Seni niçin dost edindiğimi biliyor musun? Çünkü sen insanlara veriyor ve onlardan hiçbir şey almıyorsun" diye vahyetti.

(١٢٤٣٦)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، سَمِعْتُ سُفْيَانَ، يَقُولُ: " لَمْ يَفْقَهْ مَنْ لَمْ يَعُدَّ الْبَلاءَ نِعْمَةً، وَالرَّخَاءَ مُصِيبَةً "

Yûsuf b. Esbât der ki: Süfyân'ın: "Darlığı nimet ve bolluğu musibet saymayan kimse fakih olamaz" dediğini işittim.

(١٢٤٣٧)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ قَدْ حَدَّثَنَا فَلا تَعِظْهُ، فَلَيْسَ لِلْمَوْعِظَةِ فِيهِ مَوْضِعٌ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Bize bir şeyler anlatan bir kimse gördüğünde ona nasihatte bulunma. Çünkü onun içinde nasihat için yer yoktur."

(١٢٤٣٨)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنِي مَحْبُوبُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ لِشُعَيْبِ بْنِ حَرْبٍ: " أَشَعَرْتَ أَنَّ طَلَبَ الْحَلالِ فَرِيضَةٌ، وَالصَّلاةَ فِي الْجَمَاعَةِ سُنَّةٌ "

Mahbûb b. Mûsa der ki: Yûsuf b. Esbât'ın, Şuayb b. Harb'e: "Helal rızkı arayıp kazanmak farz, cemaatle namaz kılmanın ise sünnet olduğunu biliyorsun" dediğini işittim.

(١٢٤٣٩)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ، قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " إِنْ أَقْرَضَكَ رَجُلٌ وَعَابَهُ، وَإِنِ اسْتَقْرَضَ لَكَ فَضَحِكَ "

Mûsa b. Tarîf der ki: Yûsuf b. Esbât bana: "Biri sana borç vermek isterse" dedi ve böyle bir kişiyi kınadı. Sonra: "Ama senden borç almak isterse" dedi ve güldü.

(١٢٤٤٠)- [٢٤٢/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ: كَتَبْتُ إِلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ أُشَاوِرُهُ فِي التَّحْوِيلِ إِلَى الْحِجَازِ، فَكَتَبَ إِلَيَّ: " أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ تَحْوِيلِكَ إِلَى الْحِجَازِ فَلْيَكُنْ هَمُّكَ خَيْرَكَ، وَمَا أَرَى مَوْضَعَكَ إِلا أَضْبَطَ لِلْخَيْرِ مِنْ غَيْرِهِ، وَمَا أُحِبُّ أَحَدًا يَفِرُّ مِنْ شَيْءٍ إِلا وَقَعَ فِي أَشَدَّ مِنْهُ، وَإِنَّمَا يَطِيبُ الْمَوْضِعُ بِأَهْلِهِ، وَقَدْ ذَهَبَ مَنْ يُونَسُ بِهِ وَيُسْتَرَاحُ إِلَيْهِ، وَإِنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْكَ الصِّدْقَ رَجَوْتُ أَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ كَانَ الصِّدْقُ قَدْ رُفِعَ مِنَ الأَرْضِ "

Ebû Câfer el-Hazzâ der ki: Yûsuf b. Esbât'a Hicaz'a göç etme konusunda müşavere etmek için bir mektup yazdım. O da bana şöyle bir cevap yazdı: "Bana yazmış olduğun Hicaz konusuna gelince, bu konudaki niyetin senin için hayırlı olsun. Senin şimdiki yerini hayır için başka yerlerden daha

müsait görmekteyim. Kişi bir şeyden kaçtığı zaman mutlaka kaçmış olduğu şeyden daha şiddetlisine maruz kalır. Yer, ahalisi sayesinde güzelleşir. Kendisiyle sohbet edecek ve rahatlayacak kimseler artık gitmiştir. Doğruluğun yerden kaldırılmış olduğunu görsem bile, sen bu niyetinde samimi isen Allah'ın bunu sana vermesini temenni ederim."

(١٢٤٤١)- [٢٤٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَهَّابِ بْنَ عَبْدِ الْحَكَمِ الْوَرَّاقَ، سَمِعْتُ الْمُثَنَّى بْنَ جَامِعٍ، وَهُوَ مِنَ الثِّقَاتِ، سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْحَذَّاءَ، سَأَلْتُ شُعَيْبَ بْنَ حَرْبٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ، فَقَالَ شُعَيْبٌ: " مَا أُقَدِّمُ عَلَيْهِ أَحَدًا مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ، الْبِرُّ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي طَلَبِ الْحَلالِ، وَسَائِرُ الْبِرِّ فِي جُزْءٍ وَاحِدٍ، وَقَدْ أَخَذَ يُوسُفُ التِّسْعَةَ وَشَارَكَ النَّاسَ فِي الْعَاشِرِ "

Câfer el-Hazzâ der ki: Şuayb b. Harb'e, Yûsuf b. Esbât'ı sorduğumda şu karşılığı verdi: "Bu ümmet içinde ondan daha üstün olan birini görmüyorum. İyilikler on bölümdür. Bunun dokuzu helal mal kazanmaya çalışmaktır. Diğer iyilikler ise sadece bir bölümdür. Yûsuf onda dokuzu ile amel edip sadece onuncuyla da insanlarla ortak oldu."

(١٢٤٤٢)- [٢٤٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ الْمُؤَمَّلَ بْنَ الشَّمَّاخِ الْمِصِّيصِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " إِنِّي لأَهُمُّ بِقِرَاءَةِ السُّورَةِ ثُمَّ أَعْرِفُ مَا جَاءَ فِيهَا وَأَمِيلُ إِلَى التَّسْبِيحِ "، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ وَمَا جَاءَ فِيهَا؟ قَالَ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَيَبْدَأُ بِأَوَّلِ السُّورَةِ فَإِنْ كَانَ لَيْسَ يَعْمَلُ بِمَا فِيهَا لَمْ تَزَلِ السُّورَةُ تَلْعَنُهُ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا، وَمَا أُحِبُّ أَنْ يَلْعَنَنِي الْقُرْآنُ "

Muemmel b. eş-Şemmâh el-Missîsî der ki: Yûsuf b. Esbât: "Bir sure (Kur'ân) okumak istediğim zaman onunla gelecek şeyleri biliyor ve okumaktan vazgeçip tesbihe yöneliyorum" dedi. Kendisine: "Ey Ebû Muhammed! Sûre ile gelen şey nedir?" denildiğinde: "Kişi sûreyi başından okumaya başladığı zaman eğer amelleri okuduğuna uymuyorsa sûre evvelinden sonuna kadar ona lanet eder. Ben de Kur'an tarafından lanetlenmek istemiyorum" karşılığını verdi.

(١٢٤٤٣)- [٢٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الطَّرَسُوسِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا يُوسُفَ الْمَتْبُولِيَّ، يَقُولُ: كَتَبَ حُذَيْفَةُ إِلَى يُوسُفَ أَوْ يُوسُفُ إِلَى حُذَيْفَةَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ آثَرَ الدُّنْيَا فَهُوَ مِمَّنِ اتَّخَذَ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا، وَمَنْ كَانَ طَلَبُ الْفَضَائِلِ أَهَمَّ إِلَيْهِ مِنْ تَرْكِ الذُّنُوبِ فَهُوَ مَخْدُوعٌ، وَقَدْ حُبِّبَ أَنْ يَكُونَ خَيْرًا عَالِيًا أَصْبَرُ عَلَيْنَا مِنْ ذُنُوبِنَا "

Ebû Yûsuf el-Metbûlî bildiriyor: Huzeyfe, Yûsuf'a –veya Yûsuf, Huzeyfe'ye- şöyle yazdı: "Derim ki; Kur'ân'ı okuduktan sonra dünyayı tercih eden Allah'ın âyetleri ile alay edenlerden sayılır. Fazilet sahibi olmayı günahları terk etmekten daha çok önemseyen kişi aldanmıştır. Hayırlarımızı çoğaltmak, bizlere günahlardan uzak durmaktan daha çok sevdirilmiştir."

(١٢٤٤٤)- [٢٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِسِيُّ، حَدَّثَنَا سَهْلُ أَبُو الْحَسَنِ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " يَجْزِي قَلِيلُ الْوَرَعِ عَنْ كَثِيرِ الْعَمَلِ وَيَجْزِي قَلِيلُ التَّوَاضُعِ عَنْ كَثِيرِ الاجْتِهَادِ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Az vera (günah korkusu), çok amelin yerini tutar. Az tevazu, çok çalışmanın yerini tutar."

(١٢٤٤٥)- [٢٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ إِذْ جَاءَ الأَمِيرُ وَعَلَيْهِ قَلَنْسُوَةٌ شَاشِيَّةٌ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ: " إِنَّ أُسْتَاذَنَا سُفْيَانَ كَانَ لا يُفْتِي مَنْ عَلَى رَأْسِهِ مِثْلُ هَذَا "، قَالَ: فَوَضَعَهُ عَلَى الأَرْضِ فَأَفْتَاهُ

Abdullah b. Hubayk der ki: Ben, Yûsuf b. Esbât'ın yanında iken başında sarıklı fes olan vali geldi ve kendisine bir konu hakkında sordu. Yûsuf b. Esbât: "Bizim hocamız Süfyân başında böyle bir şey olan kimseye fetva vermezdi" deyince, vali başındakini çıkarıp yere koydu. Bunun üzerine Yûsuf b. Esbât ona fetvasını verdi.

(١٢٤٤٦)- [٢٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ، قَالَ: كُنْتُ بِمَكَّةَ مَعَ شُعَيْبِ بْنِ حَرْبٍ، فَنُعِيَ

إِلَيْهِ يُوسُفَ بْنُ أَسْبَاطٍ، فَقَالَ: " يَا مُوسَى مَنْ أَرَدَ أَنْ يَكْذِبَ فَلْيَكْذِبْ، مَا بَقِيَ أَحَدٌ يُسْتَحْيَ مِنْهُ بَعْدَ يُوسُفَ "

Mûsa b. Tarîf der ki: Şuayb b. Harb ile birlikte Mekke'de idim. Kendisine Yûsuf b. Esbât'ın ölüm haberi getirilince: "Ey Mûsa! Yalan söylemek isteyen söylesin. Yûsuf'tan sonra kendisinden utanılacak kimse kalmadı" dedi.

(١٢٤٤٧)- [٢٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " لِي أَرْبَعُونَ سَنَةً مَا حَاكَ فِي صَدْرِي شَيْءٌ إِلا تَرَكْتُهُ "

Mûsa b. Tarîf der ki: Yûsuf b. Esbât'ın: "Kırk yıldan beri neden şüphe ettim ise mutlaka o şeyi terk ettim" dediğini işittim.

(١٢٤٤٨)- [٢٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ بَشَّارٌ قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " تَعَلَّمُوا صِحَّةَ الْعَمَلِ مِنْ سَقَمِهِ، فَإِنِّي تَعَلَّمْتُهُ فِي اثْنَيْنِ وَعِشْرِينَ سَنَةً "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Amelin iyisini kötüsünden öğrenin. Zira ben bunu yirmi iki yılda öğrendim."

(١٢٤٤٩)- [٢٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ يُوسُفُ: " خَرَجْتُ مِنْ سِنْحٍ رَاجِلا حَتَّى أَتَيْتُ الْمَصِّيصَةَ وَجِرَابِي عَلَى عُنُقِي، فَقَامَ ذَا مِنْ حَانُوتِهِ يُسَلِّمُ عَلَيَّ، وَذَا يُسَلِّمُ عَلَيَّ، فَطَرَحْتُ جِرَابِي وَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ أُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، فَأَحْدَقُوا بِي، فَطَلَعَ رَجُلٌ فِي وَجْهِي، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: كَمْ يُقَابِلُنِي عَلَى هَذَا فَرَجَعْتُ أَخَذْتُ جِرَابِي وَرَجَعْتُ بِعَرَقِي وَعِنَانِي إِلَى سَنْحٍ، فَمَا رَجَعَ إِلَيَّ قَلْبِي إِلَى سِنِينَ "

Yûsuf b. Esbât bildiriyor: Sinh'ten yaya olarak yola düşüp Massîsa'ya kadar geldim. Bohçam da boynuma asılıydı. Massîsa'ya girdiğimde karşılaştığım herkes yerinden kalkıp bana selam vermeye başladı. Bohçamı bir kenara koyup iki rekât namaz kılmak için mescide girdim. Ancak mesciddekiler de etrafıma toplanmaya başladılar. Adamın biri yüzüme bakınca içimden: "Daha kaç kişi bana öyle bakacaktır" dedim ve dönüp

bohçamı aldım. O yorgunluk ve bitkinlik içinde geri Senh'e döndüm. Birkaç yıl boyunca da kalbim geri bana dönmedi.

Yûsuf b. Esbât önder insanlardan Habîb b. Hayyân, Muhil b. Halîfe, Seriy b. İsmâîl, Âiz b. Şureyh, Süfyân es-Sevrî, Zâide ve başkalarına yetişmiştir.

Takrîb 2615, Takrîb 1853, Takrîb 1854, Takrîb 1371, Takrîb 1372, Takrîb 783-a, Takrîb 810, Takrîb 1960, Takrîb 1859, Takrîb 3026, Takrîb 4562, Takrîb 446, Takrîb 2157, Takrîb 4434, Takrîb 511, Takrîb 3930

(١٢٤٦٦)- [٢٤٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السِّنْدِيِّ الأَنْطَاكِيُّ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ كَعْبِ الْحَبْرِ، قَالَ: " ذَكَرَتِ الْمَلائِكَةُ بَنِي آدَمَ وَمَا يَأْتُونَ مِنَ الذُّنُوبِ، فَقِيلَ: لَوْ أَنَّكُمْ بِمِثْلِ مَكَانِهِمْ لأَتَيْتُمْ مِثْلَ مَا يَأْتُونَ، فَاخْتَارُوا مِنْكُمْ مَلَكَيْنِ فَاخْتَارُوا هَارُوتَ وَمَارُوتَ، فَقِيلَ لَهُمَا: انزلا وَلا تُشْرِكَا بِي شَيْئًا وَلا تَزْنِيَا وَلا تَسْرِقَا، فَإِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ خَلْقِي رَسُولا وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ رَسُولٌ، فَمَا اسْتَكْمَلا يَوْمَهُمَا الَّذِي نَزَلا فِيهِ حَتَّى عَمِلا بِالَّذِي حُرِّمَ عَلَيْهِمَا "، غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، مَرْفُوعًا

Ka'b el-Ahbâr der ki: "Melekler, Âdemoğlunu ve işledikleri günahları andılar. Onlara: «Eğer siz onların yerinde olsaydınız onların yaptıklarını yapardınız. Aranızdan iki melek seçin» denildi. Bunun üzerine Hârut ve Mârut'u seçtiler. Onlara: «Yeryüzüne inin, hiçbir şeyi bana ortak koşmayın, zina etmeyin ve hırsızlık yapmayın. Çünkü benimle yaratıklarım arasında peygamber vardır. Ancak sizinle aramda peygamber yoktur» denildi. Daha yeryüzüne indikleri gün tamamlanmamıştı ki kendilerine haram kılınan şeyleri yaptılar."

Sâlim kanalıyla İbn Ömer'den merfû olarak rivayet edilmesiyle tek kanallı bir hadistir.

Takrîb 4449-h, Takrîb 4538, Takrîb 516, Takrîb 2858, Takrîb 2702, Takrîb 3938, Takrîb 4054, Takrîb 1332-a, Takrîb 2815, Takrîb 3718, Takrîb

1797, Takrîb 4473-h, Takrîb 2719, Takrîb 1960-a, Takrîb 4434, Takrîb 2217, Takrîb 4419

(١٢٤٨٤)- [١٢٥٠١] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ، عَنْ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ، عَنْ أَنَسٍ، " فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ ، قَالَ: قَوْلُ الرَّجُلِ لأَخِيهِ: مَا لَيْسَ فِيهِ، فَيَقُولُ: إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَأَنَا أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَغْفِرَ لَكَ، وَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَأَنَا أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَغْفِرَ لِي "

Abdulvâris der ki: "Enes: **"Kötülüğü en güzel bir şekilde sav"**[1] buyruğunu açıklarken şöyle demiştir: "Kişinin, kendisine dil uzatan birine: «Şayet yalan söylüyorsan Allah seni bağışlasın. Ancak doğruyu söylüyorsan Allah beni bağışlasın» demesidir."

(١٢٤٨٥)- [٢٥٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، وَأَبُو يَعْلَى، قَالا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ مُهَلْهَلٍ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلا، يَقُولُ: " عَلِيٌّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، فَقَالَ: لا تُجَالِسْنَا بِمِثْلِ هَذَا الْكَلامِ، أَمَا لَوْ سَمِعَكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لأَوْجَعَ ظَهْرَكَ "

Muğîre bildiriyor: İbrâhîm bir adamın: "Ali'yi, Ebû Bekr ve Ömer'den daha fazla severim" dediğini işitti. Bunun üzerine ona: "Bu gibi konuları önümüzde açma. Eğer Ali b. Ebî Tâlib seni işitecek olursa (seni cezalandırır ve dayaktan) sırtını acıtırdı" dedi.

(١٢٤٨٦)- [٢٥٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّيْمِيُّ الْكُوفِيُّ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ أُمِّ مُوسَى، قَالَتْ: بَلَغَ عَلِيًّا أَنَّ ابْنَ سَبَأٍ، يُفَضِّلُهُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، فَهَمَّ عَلِيٌّ بِقَتْلِهِ، فَقِيلَ لَهُ: أَتَقْتُلُ رَجُلا إِنَّمَا أَجَلَّكَ وَفَضَّلَكَ؟ فَقَالَ: " لا جَرَمَ لا يُسَاكِنُنِي فِي بَلْدَةٍ أَنَا فِيهَا "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ: فَحَدَّثْتُ بِهِ الْهَيْثَمَ بْنَ جَمِيلٍ، فَقَالَ: لَقَدْ نُفِيَ بِبَلَدٍ بِالْمَدَائِنِ إِلَى السَّاعَةِ

Ümmü Mûsa der ki: Hz. Ali'ye, İbn Sebe'nin kendisini Ebû Bekr ve Ömer'den daha üstün tuttuğu haberi yetişince onu öldürmek istedi. Bunun

---

[1] Fussilet Sur. 34

üzerine kendisine: "Seni yücelten ve üstün tutan bir adamı mı öldüreceksin?" denilince: "Tamam (dokunmayacağım), ama benim bulunduğum şehirde oturmasın" dedi. Abdullah b. Hubeyb der ki: Bu durumu Heysem b. Cemîl'e anlattığımda: "O kişi şimdiye kadar şehirlerden bir yere sürgün edilmiştir" dedi.

Takrîb 3963

Ebû İshâk el-Fezârî

Allah dostlarından biri de sarayları ve cariyeleri terk edip tenha yerleri mesken edinen Ebû İshâk İbrâhîm el-Fezârî'dir. O, hadis rivayet eden ve sünnet ehli için imam biri idi. Doğru yoldan kaymış olanlara ve bidat sahiplerine ise (bağlayıcı) bir bağ idi.

(١٢٤٨٨)- [٢٥٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَبَّاسِ الْبَاهِلِيُّ، سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُ: قَالَ هَارُونُ الرَّشِيدُ لأَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ: أَيُّهَا الشَّيْخُ، إِنَّكَ فِي مَوْضِعٍ مِنَ الْقُرْبِ، قَالَ: " إِنَّ ذَاكَ لا يُغْنِي عَنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا "

Süfyân b. Uyeyne der ki: Hârun er-Reşîd, Ebû İshâk el-Fezârî'ye: "Ey ihtiyar! Sen bana en yakın olanlardansın" deyince: "Bu, kıyamet gününde bana Allah'ın azabı karşısında bir fayda sağlamaz" karşılığını verdi.

(١٢٤٨٩)- [٢٥٤/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيَّ، سَمِعْتُ أَبَا أُسَامَةَ، سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَنَامِ وَإِلَى جَنْبِهِ فُرْجَةٌ، فَذَهَبْتُ لأَجْلِسَ، فَقَالَ: " هَذَا مَجْلِسُ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ "، فَقُلْتُ لأَبِي أُسَامَةَ: أَيُّهُمَا أَفْضَلُ؟ قَالَ: كَانَ فُضَيْلٌ رَجُلَ نَفْسِهِ وَكَانَ أَبُو إِسْحَاقَ رَجُلَ عَامَّةٍ "

Fudayl b. İyâd der ki: Rüyamda Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Yan tarafındaki boş yere oturmak istediğimde bana: "Burası Ebû İshâk el-

Fezârî'nin yeri!" dedi." Ravi der ki: Ebû Usâme'ye: "Fudayl ile Ebû İshâk'tan hangisi daha üstündü?" diye sorduğumda: "Fudayl kendi halinde bir adamdı. Ebû İshâk ise herkesin hizmetinde bulunan biriydi" dedi.

(١٢٤٩٠)- [٢٥٤/٨] وَقَالَ عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ: قُلْتُ لأَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ: أَلا تَسُبُّ مَنْ ضَرَبَكَ؟ قَالَ: " إِذَا أَذَاهُ "

Atâ b. Müslim der ki: Ebû İshâk el-Fezârî'ye: "Sana vuran kişiye sövmez misin (kişi kendisine vurana sövmez mi)?" dediğimde: "Eğer ona eziyet ederse" karşılığını verdi.

(١٢٤٩١)- [٢٥٤/٨] وَلَمَّا مَاتَ أَبُو إِسْحَاقُ الْفَزَارِيُّ شَكَا عَطَاءٌ، ثُمَّ قَالَ: " مَا دَخَلَ عَلَى أَهْلِ الإِسْلامِ مِنْ مَوْتِ أَحَدٍ، مَا دَخَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ مَوْتِ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ "

Ebû İshâk el-Fezârî öldüğü zaman Atâ hastalandı. Sonra: "İslam ahalisinin içine Ebû İshâk el-Fezârî'nin ölümüyle giren şey, hiç kimsenin ölümüyle girmemiştir dedi.

(١٢٤٩٢)- [٢٥٤/٨] وَقَالَ عَطَاءٌ: " قَدِمَ رَجُلٌ الْمَصِّيصَةَ، فَجَعَلَ يُنْكِرُ الْقَدَرَ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ أَبُو إِسْحَاقَ ارْحَلْ عَنَّا "

Atâ der ki: Massîsa'dan kaderi inkar eden bir adam geldi. Bunun üzerine Ebû İshâk ona birini gönderip: "Bizim buraları terk edip git" dedi.

(١٢٤٩٣)- [٢٥٤/٨] وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيُّ: حَدَّثَ الأَوْزَاعِيُّ بِحَدِيثٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: مَنْ حَدَّثَكَ يَا أَبَا عَمْرٍو؟ قَالَ: " حَدَّثَنِي الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ الْفَزَارِيُّ "

Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî der ki: Evzâî bir hadis anlatınca adamın biri: "Ey Ebû Amr! Bu hadisi sana kim anlattı?" dedi. Bunun üzerine Evzâî: "Bunu bana doğru söyleyen ve tasdik edilen Ebû İshâk İbrahim el-Fezârî anlattı" karşılığını verdi.

(١٢٤٩٤)- [٢٥٤/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ أَبَا قُدَامَةَ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: "

كَانَ الأَوْزَاعِيُّ وَالْفَزَارِيُّ إِمَامَيْنِ فِي السُّنَّةِ، إِذَا رَأَيْتَ الشَّامِيَّ يَذْكُرُ الأَوْزَاعِيَّ وَالْفَزَارِيَّ فَاطْمَئِنَّ إِلَيْهِ، كَانَ هَؤُلاءِ أَئِمَّةً فِي السُّنَّةِ "

Muhammed b. Abdirrahman b. Mehdî der ki: "Evzâî ve el-Fezârî sünnette iki imam idi. Şamlı birinin, Evzâî ve el-Fezârî'yi zikrettiğini (onu sevdiğini) görürsen ona güven. Onlar sünnet imamı idiler."

(١٢٤٩٥)- [١٢٥١٢] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، قَالَ: قَالَ الأَوْزَاعِيُّ فِي الرَّجُلِ يُسْأَلُ أَمُؤْمِنٌ أَنْتَ حَقًّا؟ قَالَ: " إِنَّ الْمَسْأَلَةَ عَمَّا سُئِلَ مِنْ ذَلِكَ بِدْعَةٌ، وَالشَّهَادَةُ عَلَيْهِ تُعَمِّقُ، وَلَمْ نُكَلَّفْهُ فِي دِينِنَا، وَلَمْ يَشْرَعْهُ نَبِيُّنَا عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلاةِ وَأَزْكَى السَّلامُ، لَيْسَ لِمَنْ يَسْأَلُ عَنْ ذَلِكَ فِيهِ إِمَامٌ إِلا مِثْلَ الْقَوْلِ فِيهِ جَدَلُ، الْمُنَازَعَةُ فِيهِ حَدَثٌ وَهُزُؤٌ، مَا شَهَادَتُكَ لِنَفْسِكَ بِذَلِكَ بِالَّذِي يُوجِبُ لَكَ تِلْكَ الْحَقِيقَةَ إِنْ لَمْ تَكُنْ كَذَلِكَ، وَلا تَرْكُكَ الشَّهَادَةَ لِنَفْسِكَ بِهَا بِالَّتِي تُخْرِجُكَ مِنَ الإِيمَانِ إِنْ كُنْتَ كَذَلِكَ وَإِنِ الَّذِي يَسْأَلُ عَنْ إِيمَانِكَ لَيْسَ يَشُكُّ فِي ذَلِكَ بِمِثْلٍ، وَلَكِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُنَازِعَ اللَّهَ عِلْمَهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى يَزْعُمَ أَنَّ عِلْمَهُ وَعِلْمَ اللَّهِ فِي ذَلِكَ سَوَاءٌ، فَاصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى السُّنَّةِ، وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ، وَقُلْ: بِمَا قَالُوا: وَكُفَّ عَمَّا كَفُّوا عَنْهُ، وَاسْلُكْ سُبُلَ سَلَفِكَ الصَّالِحُ، فَإِنَّهُ يَسَعُكَ مَا وَسِعَهُمْ، وَقَدْ كَانَ أَهْلُ الشَّامِ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذِهِ الْبِدَعِ حَتَّى قَذَفَهَا إِلَيْهِمْ بَعْضُ أَهْلِ الْعِرَاقِ، مِمَّنْ دَخَلُوا فِي تِلْكَ الْبِدْعَةِ بَعْدَ مَا رَدَّهَا عَلَيْهِمْ عُلَمَاؤُهُمْ وَفُقَهَاؤُهُمْ، فَأَسَرَّ بِهَا قُلُوبَ طَوَائِفَ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَاسْتَحَلَّتْهَا أَلْسِنَتُهُمْ وَأَصَابَهُمْ مَا أَصَابَ غَيْرَهُمْ مِنَ الاخْتِلافِ فِيهِمْ وَلَسْتَ بِآيِسٍ أَنْ يَدْفَعَ اللَّهُ سَيِّئَ هَذِهِ الْبِدْعَةِ إِلَى أَنْ يَصِيرَ جَوَابًا بَعْدَ مَوَادٍ وَإِلَى أَنْ تَفْرُغَ فِي دِينِهِمْ وَتُبَاغَضَ وَلَوْ كَانَ هَذَا خَيْرًا مَا خُصِصْتُمْ بِهِ دُونَ أَسْلافِكُمْ، فَإِنَّهُ لَمْ يَدَّخِرْ عَنْهُمْ خَيْرًا حُقَّ لَكُمْ دُونَهُمْ لِفَضْلٍ عِنْدَكُمْ، وَهُمْ أَصْحَابُ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ الَّذِينَ اخْتَارَهُمْ لَهُ وَبَعَثَهُ فِيهِمْ وَوَصَفَهُمْ بِمَا وَصَفَهُمْ، فَقَالَ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ ، وَيَقُولُ: إِنَّ فَرَائِضَ اللَّهِ لَيْسَ مِنَ الإِيمَانِ، وَإِنَّ الإِيمَانَ قَدْ يُطْلَبُ بِلا عَمَلٍ، وَإِنَّ النَّاسَ لا يَتَفَاضَلُونَ فِي إِيمَانِهِمْ، وَإِنَّ بَرَّهُمْ وَفَاجِرَهُمْ فِي الإِيمَانِ سَوَاءٌ، وَمَا هَكَذَا جَاءَ الْحَدِيثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّهُ بَلَغَنَا، أَنَّهُ قَالَ: " الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ جُزْءًا: أَوَّلُهَا: شَهَادَةُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا:

إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ "، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾ ، وَالدِّينُ هُوَ التَّصْدِيقُ وَهُوَ الإِيمَانُ وَالْعَمَلُ، فَوَصَفَ اللَّهُ الدِّينَ قَوْلا وَعَمَلا، فَقَالَ: ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ﴾ فَالتَّوْبَةُ مِنَ الشِّرْكِ قَوْلٌ وَهِيَ مِنَ الإِيمَانِ وَالصَّلاةِ وَالزَّكَاةِ عَمَلٌ "

Ebû İshâk el-Fezârî bildiriyor: Evzaî, kişinin birine: "Sen gerçekten mümin misin?" diye sorması konusunda der ki: "Böyle bir şeyi sormak bidattır ve böyle bir şeyin cevabını istemek de gereksizdir. Dinimiz de bu konuda bizi mükellef kılmadığı gibi Peygamberimiz de (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir sorgulamaya müsaade etmemiştir. Böylesi bir soruyu soran kişiye verilecek cevabın herhangi bir faydası olmayacağı gibi tartışmayı da beraberinde getirecektir. Böylesi bir konuda tartışmak da boş ve saçmadır. Böylesi bir soruya olumlu cevap vermen, şayet öyle değilsen seni hakiki iman sahibi kılmayacağı gibi, hakiki bir imana sahip isen de bu soruya cevap vermemen seni imandan çıkaracak değildir. Sana öylesi bir soruyu soran kişi, bu konuda şüphede olduğu için değil, imanın konusunda Allah'a rakip olmak ve bu konudaki bilgisi ile Allah'ın bilgisinin bir olabileceğini göstermek için soruyordur. Sen sünnet yolunda olmaya bak ve daha öncekilerin bu konuda takındıkları tavrı takın. Onların dediğini de, onların uzak durduğu şeyden de uzak dur. Bu konularda Selef-i sâlihinin yolundan git. Onlar için yeterli olan, senin için de yeterli olacaktır. Şam ahalisi de böylesi bidatler konusunda bir gaflette idi. Öyle ki sonradan böylesi bidatlere bulaşan Irak ahalisi de bu konuda Şamlıları suçlamışlardır. Şam ahalisinin âlim ve fakihleri bu konuda onları gerekli şekilde uyarmalarına rağmen Şam ahalisinden bazı kesimlerin nefisleri bu konuda ısrar etmiş ve bidatleri helal sayıp dillerine dolamışlardır. Bundan dolayıdır ki başkalarının düştüğü ihtilaflara onlar da düşmüşlerdir. Ancak böylesi bidatler yaygınlaşsa da ve Müslümanlar arasında ihtilaflara sebep olsa da Allah'ın bundan doğan kötülükleri yok edeceğinden yana karamsar değilim. Zira bunda bir hayır olsaydı sizden öncekileri bırakıp bunu sadece size has kılmazdı. Allah sizde

bulunan bir faziletten dolayı hayırlı bir şeyi sadece size verip onları bırakacak değildir. Onlar ki Allah'ın Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) için seçtiği seçkin sahabilerdir ve onları Kur'ân'da şöyle vasfetmiştir: **"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler."**[1]

Böylesi soruları soran kişi yine şöyle der: "Allah'ın farzları imandan değildir. Zira iman, amel olmadan da olabilir. Bundan dolayıdır ki insanlar imanlarından dolayı birbirlerinden üstün tutulamazlar. İnsanların iyileri ve kötüleri imanda eşittirler." Oysa Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) gelen hadiste bu konunun bu şekilde olmadığı belirtilmiştir. Bize ulaşan bir hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İman yetmiş (veya altmış) küsur bölümdür. En üstünü Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmek, en düşüğü de (gelen geçene) eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırıp atmaktır. Utanma duygusu da imandan bir bölümdür."* Allah da şöyle buyurur: **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin, diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhîm'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı."**[2]

Burada bahse konu olan "din" tasdiktir ki o da iman ile ameldir. Allah burada dinin söz ve amelden meydana geldiğini ifade etmiş ve yine şöyle buyurmuştur: **"Fakat tövbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir."**[3] Burada da şirkten tövbenin sözle olduğu, bunun da imandan sayıldığı, namaz ile zekâtın ise amel olduğu ifade edilmiştir.

(١٢٤٩٦)- [٢٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا أَبُو نَشِيطٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْفَزَارِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُحِبُّ الثَّنَاءَ عَلَيْهِ وَمَا يُسَاوِي عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ "

---

[1] Fetih Sur. 29

[2] Şûrâ Sur. 13

[3] Tevbe Sur. 11

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: "İnsanlardan bazıları, Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar değeri olmadığı halde methedilmeyi sever."

(١٢٤٩٧)- [٨/٢٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْقُرَشِيُّ، صَاحِبُ غُنْدَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَالَةَ، وَكَانَ لا يَقْدِرُ أَنْ يَمْشِيَ، مِنَ الْخَوْفِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ الْغَنَوِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، قَالَ: " مَنْ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، فَإِنْ كَانَتْ نِعْمَةٌ كَانَتْ لَهَا شُكْرًا، وَإِنْ كَانَتْ مُصِيبَةٌ كَانَتْ لَهَا عَزَاءٌ "

Ebû İshâk el-Fezârî der ki: Her kim: "Her hâlimiz için Allah'a hamd ederiz!" derse, şayet bir bolluğun içinde ise bu sözü o hali için şükür olur. Bir musibetin içinde ise de bu sözü ona bir teselli olur."

Fezârî, tâbiûndan ve önder kişilerden rivayetlerde bulunmuştur. Yine tâbiûndan olan Abdulmelik b. Umeyr, İsmâîl b. Ebî Hâlid, Atâ b. es-Sâib, A'meş, Yahya b. Saîd, Mûsa b. Ukbe, Hişâm b. Urve, Sehl b. Ebî Salih, Yûnus b. Ubeyd, Süleymân et-Teymî, İbn Avn, Hâlid el-Hazzâ, Humeyd et-Tavîl, Ebân b. Ebî Ayyâş ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştur. Fezârî'den de hadis imamlarından olan Süfyân es-Sevrî ve Evzâî rivayetlerde bulunmuştur

Takrîb 4553, Takrîb 2392, Takrîb 495, Takrîb 508, Takrîb 166-a, Takrîb 3158, Takrîb 3939, Takrîb 4229, Takrîb 2891, Takrîb 2887, Takrîb 2612, Takrîb 178, Takrîb 1780, Takrîb 1982, Takrîb 126, Takrîb 448, Takrîb 2393, Takrîb 4448, Takrîb 1015, Takrîb 170-a, Takrîb 4449-d, Takrîb 4520, Takrîb 1268, Takrîb 4465, Takrîb 2515-a, Takrîb 1614, Takrîb 98, Takrîb 4458, Takrîb 2624-a, Takrîb 1991, Takrîb 3045-a, Takrîb 280, Takrîb 741-b, Takrîb 2398, Takrîb 4473, Takrîb 1142, Takrîb 2413-a, Takrîb 2706, Takrîb 4446, Takrîb 4468

Mahled b. el-Hüseyn

Allah dostlarından biri de düşünceli bir kalbe ve çok soru soran bir dile sahib olan Mahled b. el-Hüseyn'dir. O, dinin temel esaslarını bilen ve

cahilleri idare eden biri idi.

(١٢٥٤٠)- [٢٦٦/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الصَّبَّاحِ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: " أَفْضَلُ مَنْ بَقِيَ مِنْ عُلَمَاءِ أَهْلِ الْمَغْرِبِ أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، وَمَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ "

Velîd b. Müslim der ki: "Mağriblilerin geriye kalan en üstün âlimleri; Ebû İshâk el-Fezârî, Mahled b. el-Hüseyn ve İsa b. Yûnus'tur."

(١٢٥٤١)- [٢٦٦/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ الدَّعَّاءُ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ مَخْلَدِ بْنِ الْحُسَيْنِ خُلُقٌ مِنْ أَخْلاقِ الصَّالِحِينَ فَقَالَ:

لا تَعْرِضَنَّ بِذِكْرِنَا فِي ذِكْرِهِمْ   لَيْسَ الصَّحِيحُ إِذَا مَشَى كَالْمُقْعَدِ

Muhammed b. Beşîr der ki: Mahled b. el-Hüseyn'in yanında salih insanların ahlakından bahsedilince dedi ki:

"Sen, onlar ile bizleri karşılaştırma sakın,
Yürüyenle oturan bir değildir bir bakın!"

(١٢٥٤٢)- [٢٦٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، صَاحِبُ مَنَعَةَ بْنِ حَرْبٍ، قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى مَخْلَدِ بْنِ الْحُسَيْنِ رَجُلا مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ، فَقَالَ: " أَيْنَ أَنْتَ عَنِ الْمُدَارَاةِ، فَإِنِّي أُدَارِي حَتَّى أُدَارَى، هَذِهِ جَارِيَةٌ حَبَشِيَّةٌ تُغَرْبِلُ شَعِيرَ الْفَرَسِ لَهُ، ثُمَّ قَالَ: مَا تَكَلَّمْتُ بِكَلِمَةٍ أُرِيدُ أَنْ أَعْتَذِرَ مِنْهَا مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً "

Ma'n b. Harb'ın arkadaşı Abde b. Abdillah bildiriyor: Bir adam Mahled b. el-Hüseyn'e Kûfe'den bir adamı şikâyet edince, "Hani senin insanları idare etmen (yumuşak davranman)? Ben insanları o kadar idare ediyorum ki atımın arpasını eleyen şu Habeşli cariyeye bile yumuşak davranıyorum" deyip şöyle devam etti: "Elli yıldır, özür dilememi gerektirecek söz söylemedim."

(١٢٥٤٣)- [٨/٢٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ زَكَرِيَّا، سَمِعْتُ مَخْلَدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ لِي هَارُونُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لَمَّا أُدْخِلْتُ عَلَيْهِ: مَا يَكُونُ هِشَامٌ مِنْكَ؟ قُلْتُ: " كَانَ وَالِدُ إِخْوَتِي "

Mahled b. el-Hüseyn der ki: Müminlerin emîri Hârun'un yanma girdim. Bana: "Hişâm (b. Hassân) neyin olur?" deyince: "Kardeşlerimden birinin babasıdır" dedim.

(١٢٥٤٤)- [٨/٢٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ زَكَرِيَّا، سَمِعْتُ مَخْلَدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ دَاوُدَ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: " مَا نَدَبَ اللَّهُ الْعِبَادَ إِلَى شَيْءٍ إِلا اعْتَرَضَ فِيهِ إِبْلِيسُ بِأَمْرَيْنِ مَا يُبَالِي بِأَيِّهِمَا ظَفِرَ، إِمَّا غُلُوًّا فِيهِ وَإِمَّا تَقْصِيرًا عَنْهُ "

Mahled b. el-Hüseyn der ki: "Allah kullarını bir işe yönlendirdiği zaman İblis buna iki şekilde engel olmaya çalışır ve hangisiyle bunu başarmış olduğuna aldırış etmez. Bunlardan biri insanların o işte aşırı gitmesidir. İkincisi o işi eksik yapmalarıdır."

Mahled b. el-Hüseyn, Hişâm b. Hassân'dan birçok rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1164, Takrîb 2521, Takrîb 1804, Takrîb 3432

Huzeyfe el-Mar'aşî

Allah dostlarından biri de âbid, mütevâzı, boyun eğen ve sakin biri olan Huzeyfe b. Katâde el-Mar'aşî'dir. O, Süfyân es-Sevrî'nin sohbetinde bulunmuş ve ondan hadis dinlemiştir.

(١٢٥٥٠)- [٨/٢٦٧] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، سَمِعْتُ مُضَاءً، يَقُولُ: قَالَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: " الْقُلُوبُ قَلْبَانِ: قَلْبٌ مُلِحٌّ فِي مَسْأَلَتِهِ، وَقَلْبٌ يَتَوَقَّعُ سَاعَتَهُ " (١٢٥٥١)- [٨/٢٦٧] فَحَدَّثْتُ بِهِ أَبَا سُلَيْمَانَ، فَقَالَ: " كُلُّ قَلْبٍ يَتَوَقَّعُ مَتَى قُرِعَ الْبَابُ يَجِيئُهُ إِنْسَانٌ فَيُعْطِيهِ، فَذَاكَ قَلْبٌ فَاسِدٌ "

Huzeyfe el-Mar'aşî der ki: "Kalpler iki türlüdür: Biri ısrarla ister, diğeri ise münasip zamanı bekler." Bunu Ebû Süleymân'a anlatınca: "Kapısının çalınarak kendisine istediğinin verilmesini bekleyen her kalp bozulmuş bir kalptir" dedi.

(١٢٥٥٢)- [٨/٢٦٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ. ح وَثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي سَلَمَةُ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي يَزِيدَ الرَّقِّيِّ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ قَتَادَةَ: قِيلَ لِرَجُلٍ: كَيْفَ تَصْنَعُ فِي شَهْوَتِكَ؟ قَالَ: " مَا فِي الأَرْضِ نَفْسٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْهَا، فَكَيْفَ أُعْطِيهَا شَهْوَتَهَا؟ ! "

Ebû Yezîd er-Rakkî, Huzeyfe b. Katâde'den bildiriyor: Adamın birine: "Şehvetine nasıl karşı koyabiliyorsun?" diye sorulunca adam: "Dünya üzerinde şehvetimden daha çok nefret ettiğim başka bir şey yoktur! Böyle iken onun isteklerini nasıl yerine getiririm?" demiştir.

(١٢٥٥٣)- [٨/٢٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّبَيْرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ الأَرْغِيَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: " لَوْ جَاءَنِي رَجُلٌ، فَقَالَ لِي: وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ يَا حُذَيْفَةُ، مَا عَمَلُكَ عَمَلُ مَنْ يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ، لَقُلْتُ لَهُ: يَا هَذَا، لا تُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ، فَإِنَّكَ لا تَحْنَثُ "

Huzeyfe el-Mar'aşî der ki: Bir adam bana gelip: "Ey Huzeyfe! Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki senin amelin hesap gününe iman eden bir kimsenin ameli gibi değildir" derse onu tasdik eder ve ona: "Ey sen! Yeminine kefaret ödemene gerek yoktur. Çünkü sen yalan yere yemin etmemektesin" derdim.

(١٢٥٥٤)- [٨/٢٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْفَزَارِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ قَتَادَةَ الْمَرْعَشِيَّ، يَقُولُ: " لَوْ أَحْبَبْتُ مَنْ يُبْغِضُنِي عَلَى حَقِيقَةٍ فِي اللَّهِ، لأَوْجَبْتُ عَلَى نَفْسِي حُبَّهُ "

Yûsuf b. Esbât der ki: Huzeyfe b. Katâde el-Mar'aşî'nin: "Eğer birinin beni Allah için haklı olarak buğz etmesini isteseydim, o kimseyi sevmeyi kendi nefsime vacip kılardım" dediğini işittim.

(١٢٥٥٥)- [٢٦٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَمِعْتُ أَبَا عِمْرَانَ مُوسَى بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الطَّرَسُوسِيَّ، سَمِعْتُ أَبَا يُوسُفَ الْغَسُولِيَّ، يَقُولُ: كَتَبَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ إِلَى يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَآثَرَ الدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ فَقَدِ اتَّخَذَ الْقُرْآنَ هُزُوًا، وَمَنْ كَانَتِ النَّوَافِلُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ تَرْكِ الدُّنْيَا لَمْ آمَنْ أَنْ يَكُونَ مَحْرُومًا، وَالْحَسَنَاتُ أَضَرُّ عَلَيْنَا مِنَ السَّيِّئَةِ، وَالسَّلامُ "

Ebû Yûsuf el-Ğâsûlî der ki: Huzeyfe el-Mar'aşî, Yûsuf b. Esbât'a şöyle bir mektup yazdı: "Derim ki. Kim Kur'ân'ı okur ve dünyayı âhirete tercih ederse Kur'ân'ı kendine eğlence etmiş olur. Dünya sevgisini terk etme yerine nafile ibadetlerle avunan kimsenin de (cennetten) mahrum olacağından korkarım. İyilikler bize kötülüklerden daha fazla zarar vermektedir. Vesselam."

(١٢٥٥٦)- [٢٦٨/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ: " إِنْ لَمْ تَخْشَ أَنْ يُعَذِّبَكَ اللَّهُ عَلَى أَفْضَلِ عَمَلٍ، فَأَنْتَ هَالِكٌ "

Huzeyfe der ki: "En iyi amelinden dolayı bile Allah'ın sana azab edeceğinden korkmazsan sen helak olmuşsun demektir."

(١٢٥٥٧)- [٢٦٨/٨] وَقَالَ لِي حُذَيْفَةُ: " لَوْ نَزَلَ عَلَيَّ مَلَكٌ مِنَ السَّمَاءِ يُخْبِرُنِي أَنِّي لا أَرَى النَّارَ بِعَيْنَيَّ، وَأَنِّي أَصِيرُ إِلَى الْجَنَّةِ إِلا أَنِّي أَقِفُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي تَعَالَى يُسَائِلُنِي ثُمَّ أَصِيرُ إِلَى الْجَنَّةِ، لَقُلْتُ لا أُرِيدُ الْجَنَّةَ وَلا أَقِفُ ذَلِكَ الْمَوْقِفَ "

Huzeyfe der ki: "Eğer gökten bana bir melek inse, gözlerimle ateşi görmeyeceğimi, ancak yüce Rabbin huzurunda hesaba durduktan sonra cennete gireceğimi haber verse: "Ne cennete girmek, ne de hesap için huzurda durmak istiyorum" derdim.

(١٢٥٥٨)- [٢٦٨/٨] ثُمَّ قَالَ: " إِنَّ عَبْدًا يَعْمَلُ عَلَى خَوْفٍ لَعَبْدُ سُوءٍ، وَإِنَّ عَبْدًا يَعْمَلُ عَلَى رَجَاءٍ لَعَبْدُ سُوءٍ، كِلاهُمَا عِنْدِي سَوَاءٌ "

Huzeyfe der ki: "Korku ile amel eden kimse kötü kuldur. Ümid ile amel eden kimse yine kötü kuldur. Benim için ikisi de aynıdır."

(١٢٠٥٩)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ: " إِنَّكَ رُبَّمَا أَصَبْتَ الْحِكْمَةَ فَوْقَ مَزْبَلَةٍ، فَإِذَا أَصَبْتَهَا فَخُذْهَا "، فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ أَبِي الدَّرْدَاءِ، فَقَالَ: صَدَقَ، نَحْنُ مَزَابِلُ، وَهُوَ عِنْدَنَا ذُو حِكْمَةٍ

Abdullah b. Hubayk der ki: Huzeyfe bana: "Bazen hikmeti çöplük üzerinde de bulabilirsin. Onu orada bulsan bile al" dedi. Ben bunu İbn Ebi'd-Derdâ'ya anlattığımda: "Doğru söylüyor, biz çöplüğüz, o da yanımızda hikmet kaynağıdır" dedi.

(١٢٠٦٠)- [٢٦٩/٨] وَقَالَ حُذَيْفَةُ: " كَانَ يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ لَوْ خُيِّرَ بَيْنَ أَنْ يُضْرَبَ عُنُقُهُ وَبَيْنَ أَنْ يُزَوَّجَ امْرَأَةً فِي الْفِتْنَةِ، لا خْتَارَ ضَرْبَ الْعُنُقِ عَلَى تَزْوِيجِ امْرَأَةٍ فِي الْفِتْنَةِ "

Huzeyfe der ki: "Eğer kişi boynunun vurulması ve fitne zamanında bir kadınla evlenmesi arasında muhayyer bırakılsa boynunun vurulmasını fitne zamanında bir kadınla evlenmeye tercih ederdi."

(١٢٠٦١)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ.ح وَثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: " مَا أُصِيبَ أَحَدٌ بِمُصِيبَةٍ أَعْظَمَ مِنْ قَسَاوَةِ قَلْبِهِ "

Yûsuf b. Esbât, Huzeyfe el-Mar'aşî'nin kendisine şöyle dediğini nakleder: "Hiç kimseye kalbinin katılığından daha büyük bir musibet isabet etmemiştir."

(١٢٠٦٢)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْبُرَيْدِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ الأَرْغِيَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ أَبِي الدَّرْدَاءِ: رَأَيْتُ الْمَرْعَشِيَّ عِنْدَ جَعْفَرٍ، يَقُولُ لَهُ: " يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَيْسَ يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَشْغَلَهُ عَنِ اللَّهِ شَيْءٌ، لا فَقْرٌ، وَلا غِنًى، وَلا صِحَّةٌ، وَلا مَرَضٌ، فَقَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ: لَيْتَ لا يَكُونُ فِينَا خِصْلَتَانِ، قَالَ: مَا هُمَا؟ قَالَ: لا نُنَابِذُ اللَّهَ فِي السَّرَّاءِ، وَلا نَحْمِلُ بِدِينِنَا "

Abdullah b. Hubayk der ki: İbn Ebi'd-Derdâ bana dedi ki: "Mar'aşî'yi, Câfer'in yanında gördüm. Ona: "Ey Abdullah! Mümin kimseyi hiçbir şey Allah'a karşı meşgul etmemelidir. Ne fakirlik ne zenginlik, ne sağlık ne de hastalık" diyordu. Sonra: "Keşke şu iki haslet bizde olmasaydı" deyince,

Câfer: "Bu iki haslet nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Huzeyfe: "Bollukta Allah'ı bırakmak (ibadetlerden uzaklaşmak) ve dinimize tutunmamaktır" karşılığını verdi.

(١٢٥٦٣)- [٢٦٩/٨] وَقَالَ حُذَيْفَةُ: " إِنَّ مِنَ الْكَلامِ مَا الصَّبْرُ عَلَى اسْتِمَاعِهِ أَشَدُّ عَلَيَّ مِنْ ضَرْبِ السِّيَاطِ "

Huzeyfe der ki: "Öyle sözler vardır ki, o sözleri dinlemeye sabır göstermek benim için kamçılanmaktan daha çetindir."

(١٢٥٦٤)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: كَانَ يُقَالُ: " إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ قَدْ جَلَسَ وَحْدَهُ فَانْظُرُوا إِلَى أَيِّ شَيْءٍ جَلَسَ، فَإِنْ كَانَ جَلَسَ لِيُجْلَسَ إِلَيْهِ فَلا يُجْلَسُ إِلَيْهِ "

Yûsuf b. Esbât der ki: Huzeyfe el-Mar'aşî bana dedi ki: Eskiden şöyle denilirdi: "Bir adamın tek başına bir yerde oturduğunu gördüğünüz zaman ne için oturduğuna bakın. Eğer başkalarının yanına gelip oturması için oturmuşsa onun yanında oturulmaz."

(١٢٥٦٥)- [٢٦٩/٨] وَقَالَ حُذَيْفَةُ: " لأَنْ أَدَعَ لِلَّهِ كِذْبَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحُجَّ حَجَّةً "

Huzeyfe b. Katâde der ki: "Allah için bir yalanı bırakmam, benim için bir hac yapmaktan daha yeğdir."

(١٢٥٦٦)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: " إِنْ لَمْ تَكُنْ خَائِفًا أَنْ يُعَذِّبَكَ اللَّهُ عَلَى فُضُولِ عَمَلِكَ كُنْتَ هَالِكًا "

Huzeyfe el-Mar'aşî der ki: "Seni ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmandan dolayı Allah'ın sana azab edeceğinden korkmuyorsan helak olmuşsun demektir."

(١٢٥٦٧)- [٢٦٩/٨] وَقَالَ حُذَيْفَةُ: " إِيَّاكُمْ وَالْفُجَّارَ وَالسُّفَهَاءَ، فَأَمَّا إِنَّكُمْ إِذَا قَبِلْتُمُوهُمْ أَنَّكُمْ قَدْ رَضِيتُمْ فِعْلَهُمْ "

Huzeyfe der ki: "Günahkâr ve sefih kimselerden sakının. Eğer onları(n dostluklarını) kabul ederseniz işlemiş oldukları amellerine razı olmuşsunuz demektir.

(١٢٥٦٨)- [٢٦٩/٨] وَقَالَ حُذَيْفَةُ: " إِذَا سَمِعَ الرَّجُلُ كَلامًا أَوْ عِلْمًا فَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ، فَهُوَ ذَنْبٌ "

Huzeyfe der ki: "Eğer kişi bir söz işitir veya bir ilim öğrenir de onunla amel etmezse günaha girmiş olur."

(١٢٥٦٩)- [٢٦٩/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي [٢٧٠/٨] أَبُو الْفَيْضِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِيسَى الرَّقِّيِّ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ: " هَلْ لَكَ أَنْ تَجْمَعَ لَكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ فِي حَرْفَيْنِ "، قُلْتُ: فِي نَفْسِي: تُرَاهُ فَاعِلا؟ قَالَ: قُلْتُ: وَمَنْ لِي بِذَلِكَ؟ قَالَ: " مُدَارَاةُ الْخَيْرِ مِنْ حِلِّهِ، وَإِخْلاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ حَسْبُكَ "

Abdullah b. İsa bildiriyor: Huzeyfe bana: "Tüm hayırları iki amelde kendinde bir araya getirebilir misin?" diye sorunca, içimden: "Acaba yapabilir miyim?" diye düşündüm. Ona: "Bunu nasıl yapabilirim?" diye sorduğumda ise: "Hayırlı olan bir şeyi kendi rızanla yapman ve amelinin karşılığını sadece Allah'tan beklemen (ihlâs) senin için yeterli olur" dedi.

(١٢٥٧٠)- [٢٧٠/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ الْعَلاءِ، قَالَ: قَالَ لِي حُذَيْفَةُ: " يَا مُوسَى، ثَلاثُ خِصَالٍ إِنْ كُنَّ فِيكَ لَمْ يَنْزِلْ مِنَ السَّمَاءِ خَيْرٌ إِلا كَانَ لَكَ فِيهِ نَصِيبٌ: يَكُونُ عَمَلُكَ لِلَّهِ، وَتُحِبُّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ، وَهَذِهِ الْكَسْرَةُ تَحَرَّ فِيهَا مَا قَدَرْتَ "

Mûsa b. el-Alâ der ki: Huzeyfe bana: "Ey Mûsa! Eğer sende üç haslet varsa semadan bir hayır indiğinde mutlaka senin de onda bir nasibin olur. Bunlar amelinin Allah için olması, kendin için sevdiğini insanlar için sevmen ve bu şeyi gücün nisbetinde insanlara anlatmandır." dedi.

(١٢٥٧١)- [٢٧٠/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَغْدَادِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ أَبِي الْوَرْدِ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ: أَتَيْنَا عَلَى ابْنِ بَكَّارٍ، فَقُلْنَا لَهُ: حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ يُقْرِئُ عَلَيْكَ

السَّلامَ، قَالَ: وَعَلَيْهِ " إِنِّي لأَعْرِفُهُ بِأَكْلِ الْحَلالِ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً، وَلَئِنْ أَلْقَى الشَّيْطَانَ عِيَانًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَنْ أَلْقَاهُ "، قُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ، قَالَ: " إِنِّي أَخَافُ أَنْ أَتَصَنَّعَ لَهُ، فَأَتَزَيَّنُ لِغَيْرِ اللَّهِ فَأَسْقُطُ مِنْ عَيْنِ اللَّهِ "

Hasan b. Ebi'l-Verd der ki: Bir adam dedi ki: İbn Bekkâr'ın yanına gittik ve kendisine: "Huzeyfe el-Mar'aşî'nin sana selamı vardır" dedik. Bunun üzerine İbn Bekkâr: "Onun da üzerine olsun. Otuz yıldan beri onu helal yiyen biri olarak biliyorum. Şeytanla şahsen karşılaşmayı onunla karşılaşmaya tercih ederim" dedi. Kendisine bunun sebebini sorduğumda şu karşılığı verdi: "Onun karşısında yapmacık şeyler ederek Allah'tan başkasına güzel görünmeye çalışmaktan ve Allah'ın gözünden düşmekten korkarım."

(١٢٥٧٢)- [٨/٢٧٠] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، قَالَ حُذَيْفَةُ: بَلَغَنَا أَنَّ مُطَرِّفَ بْنَ الشِّخِّيرِ، سَمِعَ رَجُلا يَعْرِفُهُ وَهُوَ يَدْعُو، قَالَ: اللَّهُمَّ لا تَزِدْ فِي أَجَلِي، فَقَالَ: " هَذَا الْعَارِفُ بِنَفْسِهِ "

Huzeyfe der ki: Bize ulaşan habere göre Mutarrif b. eş-Şıhhîr tanıdığı bir kişinin: "Allahım! Ömrümü uzatma!" diye dua ettiğini işitti ve: "İşte bu kişi nefsini bilen kimsedir" dedi.

(١٢٥٧٣)- [٨/٢٧٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْمُسْتَمْلِي، ثنا حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ، قَالَ: مَرَرْتُ بِالرَّقَّةِ بِأَصْحَابِ السَّوِيقِ وَرَجُلٌ يَبِيعُ السَّوِيقَ عَلَيْهِ بَتَّةٌ وَغُلامَيْنِ، وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَيْهِمَا وَعَلَى رَأْسِهِ كَمَّةٌ دَنِسَةٌ، فَقُلْتُ " لَوْ أُلْقِيَتْ هَذِهِ الْكَمَّةُ، قَالَ: أَصَبْتَ، قَلْبِي يَصْلُحُ عَلَيْهَا، قُلْتُ: أَرَاكَ مُقْبِلا عَلَى غُلامَيْنِ، أَفَأَنْتَ تُحِبُّهُمَا؟ قَالَ: إِنِّي أُجِلُّ اللَّهَ أَنْ أَشْغَلَ قَلْبِي بِحُبِّ أَحَدٍ مَعَ حُبِّهِ، وَلَكِنْ أَرْحَمُهُمَا "

Huzeyfe el-Mar'aşî der ki: Rakka'da sevîk satan birine rastladım. Yanında sakat bir kişi ve iki çocuk bulunmaktaydı. Kendisi çocuklara doğru dönmüştü ve başında kirli bir külah vardı. Kendisine: "Bu külahı atsan" dediğimde: "Haklısın, ama ondan hoşlanmaktayım (bu sebeple atmak istemiyorum)" dedi. Kendisine: "Çocuklara doğru döndüğünü görüyorum. Onları seviyor musun?" dediğimde: Allah, kalbimi kendi sevgisinden başka

bir sevgiyle meşgul etmemden daha yücedir. Fakat onlara merhamet etmekteyim" dedi.

(١٢٥٧٤)- [٢٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، سَمِعْتُ أَبَا الأَحْوَصِ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ مِنْ بَكْرِ بْنِ وَائِلٍ خَمْسَةً مَا رَأَيْتُ مِثْلَهُمْ قَطُّ: إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَيُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، وَحُذَيْفَةَ بْنَ قَتَادَةَ، وَبَهِيمًا الْعِجْلِيَّ، وَأَبَا يُونُسَ الْعَوْفِيَّ "

Ebu'l-Ahvas der ki: "Bekr b. Vâil gibi beş kişi gördüm. Onlar gibisini de asla görmedim. Bunlar; İbrâhîm b. Edhem, Yûsuf b. Esbât, Huzeyfe b. Katâde, Behîm el-İclî ve Ebû Yûnus el-Avfî'dir."

(١٢٥٧٥)- [٢٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبَادَانِيُّ، عَنْ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، سَمِعْتُ الْمُعَافَى بْنَ عِمْرَانَ، يَقُولُ: " كَانَ عَشَرَةٌ مِمَّنْ مَضَى مِنَ أَهْلِ الْحِلْمِ يَنْظُرُونَ فِي الْحَلالِ النَّظَرَ الشَّدِيدَ، لا يُدْخِلُونَ بُطُونَهُمْ إِلا مَا يَعْرِفُونَ مِنَ الْحَلالِ، وَإِلا اسْتَفُّوا التُّرَابَ، ثُمَّ عَدَّ: بِشْرًا إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، وَسُلَيْمَانَ الْخَوَّاصَ، وَعَلِيَّ بْنَ الْفُضَيْلِ، وَيَمَانَ أَبَا مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدَ، وَيُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، وَوُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، وَدَاوُدَ الطَّائِيَّ، وَحُذَيْفَةَ الْمَرْعَشِيَّ "

Muâfâ b. İmrân der ki: "Geçmişteki hilim ehlinden olan on kişi vardı ki helal konusunda çok titiz davranırlardı. Karınlarına sadece helal olduğunu bildiklerini sokarlar ve kesinlikle haram yemezlerdi. Bunlar; Bişr, İbrâhîm b. Edhem, Süleymân el-Havvâs, Ali b. Fudayl, Yemân Ebû Muâviye el-Esved, Yûsuf b. Esbât, Vuheyb b. el-Verd, Dâvud et-Tâî ve Huzeyfe el-Mar'aşî'dir."

(١٢٥٧٦)- [٢٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي وَصَافَةَ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا مُوسَى بْنُ الْعَلاءِ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ قَتَادَةَ الْمَرْعَشِيُّ قَالَ لِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: " لأَنْ أَتْرُكَ عِشْرِينَ أَلْفًا يُحَاسِبُنِي اللَّهُ عَلَيْهَا، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْتَاجَ إِلَى النَّاسِ "

Mûsa b. Alâ der ki: Huzeyfe b. Katâde el-Mar'aşî, Süfyân es-Sevrî'ye: "Kendisiyle Allah'ın beni hesaba çekeceği yirmi bin (dirhem) bırakmam, benim için insanlara muhtaç olmamdan daha iyidir" dedi.

(١٢٥٧٧)- [٢٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَحْبُوبٍ، ثنا الْفَيْضُ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ ثنا عَمَّارٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، كُنَّا عِنْدَ مُجَاهِدٍ، فَقَالَ: " الْقَلْبُ هَكَذَا وَبَسَطَ كَفَّهُ، فَإِذَا أَذْنَبَ الرَّجُلُ ذَنْبًا، قَالَ هَكَذَا، وَعَقَدَ وَاحِدًا، وَإِذَا تَمَّ عَقَدَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ ثَلاثًا، ثُمَّ أَرْبَعًا، ثُمَّ أَرْبَعًا، ثُمَّ رَدَّ الإِبْهَامَ عَلَى الأُصْبَعِ فِي الذَّنْبِ الْخَامِسِ، فَطُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ "، قَالَ مُجَاهِدٌ: " فَأَيُّكُمْ يَرَى أَنْ يُطْبَعَ عَلَى قَلْبِهِ "

Huzeyfe el-Mar'aşî, Ammâr kanalıyla A'meş'ten bildiriyor: "Mücâhid'in yanında idik. O, avucunu açarak: "İşte kalb böyledir" dedi. Sonra bir parmağını avucuna kapatarak: "İnsan bir günah işlediği zaman işte böyle olur. İkinci günahı işlediğinde şöyle olur" dedi ve ikinci parmağını avucuna kapadı. Sonra üçüncü sonra da dördüncü parmağını. Sonra beşinci günahta beşinci parmağım da kapatarak: "Bu şekilde ona mühür vurulmuş olur" dedi. Mücâhid: "Hanginiz kalbine mühür vurulduğunu görmek ister?" dedi.

Ebû Muâviye el-Esved

Allah dostlarından biri de rezilden yüz çeviren ve en güzel(amel)i arayan Yemân Ebû Muâviye el-Esved'dir.

(١٢٥٧٨)- [٢٧١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ فُضَيْلٍ الْعَكِّيُّ، قَالَ: " غَزَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ فَحَصَرَ الْمُسْلِمُونَ حِصْنًا فِيهِ عِلْجٌ لا يَرْمِي حَجَرًا لإِنْسَانٍ إِلا أَصَابَهُ، فَشَكَوْا إِلَى أَبِي مُعَاوِيَةَ، فَقَرَأَ: ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ ، اشْتَرُونِي مِنْهُ، فَلَمَّا وَقَفَ قَالَ: أَيْنَ تُرِيدُونَ بِإِذْنِ اللَّهِ؟ قَالَ: الْمَذَاكِيرُ، فَقَالَ: أَيْ رَبِّ سَمِعْتَ مَا سَأَلُونِي فَأَعْطِنِي مَا سَأَلُونِي، بِسْمِ اللَّهِ ثُمَّ رَمَى الْمَذَاكِيرَ بِإِذْنِ اللَّهِ فَمَرَّ السَّهْمُ حَتَّى إِذَا قَرُبَ مِنْ حَائِطِ الْحَرَسِ ارْتَفَعَ حَتَّى إِذَا أَخَذَ الْعِلْجُ فِي مَذَاكِيرِهِ فَوَقَعَ، وَقَالَ: شَأْنُكُمْ بِهِ "

Ahmed b. Fudayl el-Akkî bildiriyor: Ebû Muâviye el-Esved bir gazveye katıldı. Müslümanlar bir kaleyi kuşattı; ancak kalede öyle iri ve güçlü bir adam vardı ki yukarıdan attığı her taş bir müslümana isabet ediyordu. Bu durumu Ebû Mûaviye'ye bildirdiklerinde: **"Attığın zaman da sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı"**[1] âyetini okudu ve: "Onu bana bırakın!" dedi. Sonra durup bize: "Allah'ın da izniyle neresinden vurmak istersiniz?" diye sorunca, müslümanlar: "Hayalarından vuralım!" dediler. Bunun üzerine Ebû Muâviye: "Rabbim! Benden istediklerini işittin! Bu dileklerini geri çevirme!" diye dua etti. Sonra "Bismillah!" deyip oku adamın hayalarına doğru fırlattı. Ok giderken, diğer askerlerden birine yaklaştığı zaman değmemek için yükseliyordu. Sonunda gidip o iri adamın hayalarına saplandı. Adam aşağıya düşünce Ebû Muâviye bize: "Ona istediğinizi yapın!" dedi.

(١٢٥٧٩)- [٢٧١/٨] قَالَ: وَمَرَّ أَبُو مُعَاوِيَةَ يَوْمًا فَوَجَدَ خَمْسَ عَشْرَةَ حَبَّةَ فُولٍ يَعْنِي بَاقِلا مَسْلُوقًا، قَالَ: فَلَقَطَهَا ثُمَّ وَلَّى وَجْهَهُ إِلَى الْقِبْلَةِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَيْ رَبِّ، ارْزُقْنِي شُكْرَ مَا رَزَقْتَنِي، فَإِنِّي لَوْ حَمَدْتُكَ مِنْ يَوْمِ خَلَقْتَ الدُّنْيَا إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ مَا أَدَّيْتُ شُكْرَ هَذَا الْيَوْمِ "

Ebû Muâviye el-Esved yolda giderken haşlanmış onbeş bakla tanesi buldu. Onları alıp kıbleye döndü, Allah'a hamdü senâda bulunduktan sonra da dedi ki: "Rabbim! Bana bu rızkı ihsan ettiğin gibi bunlara şükretmeyi de ihsan et. Dünyanın yaratılmasından kıyametin kopmasına dek sana hamd etsem bu günün şükrünü hakkıyla eda etmiş sayılmam!"

(١٢٥٨٠)- [٢٧٢/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدِ: يَا أَبَا مُعَاوِيَةَ، مَا أَعْظَمَ النِّعْمَةَ عَلَيْنَا فِي التَّوْحِيدِ، نَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ لا يَسْلُبَنَاهُ، قَالَ: " يَحِقُّ عَلَى الْمُنْعِمِ أَنْ يُتِمَّ عَلَى مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ebû Muâviye el-Esved'e: "Ey Ebû Muâviye! Tevhid nimeti ne büyük nimettir. Allah'tan bu nimeti bizden

---

[1] Enfâl Sur. 17

çekip almamasını dileriz" deyince, bana şöyle karşılık verdi: "Nimet verenin, nimet verdiğine nimetini tamamlaması haktır."

(١٢٥٨١)- [٢٧٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ وَدِيعٍ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ: " إِخْوَانِي كُلُّهُمْ خَيْرٌ مِنِّي "، قِيلَ لَهُ: كَيْفَ ذَاكَ يَا أَبَا مُعَاوِيَةَ؟ قَالَ: " كُلُّهُمْ يَرَى الْفَضْلَ لِي عَلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ فَضَّلَنِي عَلَى نَفْسِهِ فَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي "

Ahmed b. Vedî' der ki: Ebû Muâviye el-Esved: "Bütün (müslüman) kardeşlerim benden daha hayırlıdır" dedi. Kendisine: "Ey Ebû Muâviye! Bu nasıl olmaktadır?" denilince: "Hepsi de beni kendilerinden daha üstün tutarlar. Beni kendinden daha üstün tutan kimse de benden daha hayırlıdır" karşılığını verdi.

(١٢٥٨٢)- [٢٧٢/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاوُدَ، سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: لَمَّا مَاتَ عَلِيُّ بْنُ فُضَيْلٍ خَرَجَ أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ مِنْ طَرْسُوسَ إِلَى مَكَّةَ يُعَزِّي أَبَاهُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ وَلَمْ يَحُجَّ حَتَّى رَجَعَ، فَقَالَ فُضَيْلٌ: " مَا وَافَى مَكَّةَ رَجُلٌ أَغْبَطُ عِنْدِي مِنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ، وَلَكَلْبٌ مَيِّتٌ يُجَرُّ بِرِجْلِهِ أَغْبَطُ عِنْدِي مِنْهُ "

Abdullah b. Dâvud, babasından bildiriyor: Ali b. Fudayl vefat ettiği zaman Ebû Muâviye el-Esved, Tarsus'tan Mekke'ye, onun babası Fudayl b. İyâd'a taziye için geldi. Ancak haccetmeden Mekke'den ayrıldı. Bunun üzerine Fudayl: "Benim için Mekke'ye Ebû Muâviye gibi gıpta edilecek bir adam gelmemiştir. Buna rağmen ayağından sürülerek çekilen ölü bir köpek benim için ondan daha fazla gıpta edilecek biridir" dedi.

(١٢٥٨٣)- [٢٧٢/٨] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْفُضَيْلِ الْفَقِيهُ الْبَغْدَادِيُّ، إِمْلاءً، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَحْمَوَيْهِ، ثنا ابْنُ أَبِي الْعَوَّامِ.ح وثنا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالا: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَنَانَ الْعَوْفِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدَ، يَقُولُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ: " مَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّهِ طَالَ غَدًا فِي الْقَبْرِ غَمُّهُ، وَمَنْ خَافَ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ ضَاقَ ذَرْعُهُ، وَمَنْ خَافَ الْوَعِيدَ لَهَى فِي الدُّنْيَا عَمَّا يُرِيدُ، يَا مِسْكِينُ، إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ لِنَفْسِكَ فَلا تَنَامَنَّ اللَّيْلَ إِلا الْقَلِيلَ، اقْبَلْ مِنَ

الدِّينِ النَّاصِحَ إِذَا أَتَاكَ بِأَمْرٍ وَاضِحٍ، لا تَهْتَمَّ بِأَرْزَاقِ مِمَنْ تُخَلِّفُ فَلَيْسَتْ أَرْزَاقُهُمْ تُكَلِّفُ، وَطِّنْ نَفْسَكَ لِلْمَقَالِ إِذَا وَقَفْتَ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّ الْعِزَّةِ لِلسُّؤَالِ، قَدِّمْ صَالِحَ الأَعْمَالِ عِنْدَ كَثْرَةِ الاسْتِعْمَالِ، بَادِرْ ثُمَّ بَادِرْ قَبْلَ نُزُولِ مَا تُحَاذِرُ إِذَا بَلَغَتْ رُوحُكَ التَّرَاقِيَ، وَانْقَطَعَ عَنْكَ مَنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تُلاقِيَ، كَأَنِّي بِهَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ، وَأَنْتَ فِي سَكَرَاتِ الْمَوْتِ مَغْمُومٌ، إِذَا انْقَطَعَتْ حَاجَتُكَ إِلَى أَهْلِكَ، وَأَنْتَ تَرَاهُمْ حَوْلَكَ وَقَدْ بَقِيتَ مُرْتَهِنًا بِعَمَلِكَ، فَالصَّبْرُ مِلاكُ الأَمْرِ، وَفِيهِ أَعْظَمُ الأَجْرِ، فَاجْعَلْ ذِكْرَ اللَّهِ مِنْ جُلِّ شَأْنِكَ وَامْلِكْ فِيمَا يَنْوِي ذَلِكَ لِسَانَكَ، ثُمَّ بَكَى أَبُو مُعَاوِيَةَ بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: أَوْهِ مِنْ يَوْمٍ يَتَغَيَّرُ فِيهِ لَوْنِي، وَيَتَلَجْلَجُ فِيهِ لِسَانِي، وَيَقِلُّ فِيهِ زَادِي "، فَقِيلَ: يَا أَبَا مُعَاوِيَةَ مَنْ قَالَ هَذَا الْكَلامَ الْحَسَنَ الْجَمِيلَ؟ قَالَ: حَكِيمٌ مِنَ الْحُكَمَاءِ، السِّيَاقُ لِعَلِيِّ بْنِ الْفُضَيْلِ

Abdurrahman b. Anân el-Avfî der ki: Ebû Muâviye b. el-Esved gece yarısında şöyle derdi: "En büyük derdi dünya tutkusu olan kimsenin yarın kabirde üzüntüsü çoğalır. Bulunduğu durumdan korkuya kapılan kimse de sıkıntıya düşer. Hesap gününden korkan kimse de dünyada istediği doğrultuda yaşayıp gider. Ey miskin kişi! Eğer nefsine iyilik istiyorsan geceleri çok az uyu. Dinden açık olan bir şeyle gelen kimsenin nasihatım kabul et. Zürriyetinin rızkı için üzülme. Onların rızkı sana ait değildir. İzzet sahibinin önünde hesaba duracağın zamana kendini hazırla. İşlerin çoğaldığı zaman salih amellerini arttır. Can boğaza gelmeden, sevdiklerinle bağlantın kesilmeden, ölüm sarhoşluğuyla donup kalmadan önce amellerinde acele et. Ailene bir ihtiyacının kalmadığı ve onları etrafında gördüğün zaman amelinle baş başa kalacaksın. Sabır herşeyin özüdür. En büyük ecir ondadır. En önemli işin Allah'ı zikretmek olsun. Diline sahip ol." Sonra Ebû Muâviye hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sonra da: "Ah rengimin değişeceği, dilimin peltekleşeceği ve azığımın azalacağı o güne!" dedi. Kendisine: "Ey Ebû Muâviye! Bu güzel sözleri kim söyledi?" denilince: "Hikmetli bir kişiden" karşılığım verdi. Ali b. el-Fudayl'ı kasd etmekteydi.

(١٢٥٨٤)- [٢٧٣/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَبُو مَعْبَدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى الْعَارِفِيُّ، قَالَ: كُنْتُ أَسْمَعُ أَبَا مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدَ، إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَسْتَقِي الْمَاءَ، يَقُولُ: " مَا ضَرَّهُمْ مَا أَصَابَهُمْ فِي الدُّنْيَا، جَبَرَ اللَّهُ لَهُمْ كُلَّ مُصِيبَةٍ بِالْجَنَّةِ "

Ebû Mûsa el-Ârifî der ki: "Ebû Muâviye el-Esved gece abdest için kalktığı zaman: "Dünyada başlarına gelen her zarar ve her musibet için, Allah cennette onlara bir karşılık verecektir" derdi.

(١٢٥٨٥)- [٢٧٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، إِمْلاءً، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بِشْرِ بْنِ صَالِحٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، سَمِعْتُ أَبَا مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدَ، يَقُولُ: " مَا ضَرَّهُمْ مَا أَصَابَهُمْ فِي دُنْيَاهُمْ، جَبَرَ اللَّهُ لَهُمْ كُلَّ مُصِيبَةٍ بِالْجَنَّةِ "

İbrâhîm b. Mehdî der ki: "Ebû Muâviye el-Esved'in: "Dünyada başlarına gelen her zarar ve her musibet için, Allah cennette onlara bir karşılık verecektir" dediğini işittim.

(١٢٥٨٦)- [٢٧٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي دَاوُدَ، سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ نَصْرَ بْنَ الْفَرَجِ، وَكَانَ خَادِمَ أَبِي مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدِ، يُقَالُ لَهُ: أَيُّ شَيْءٍ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِهِ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَيَتَمَثَّلُ؟ فَقَالَ: كَانَ يَجِيءُ وَيَذْهَبُ، وَيَقُولُ: " مَا ضَرَّهُمْ مَا نَالَهُمْ فِي الدُّنْيَا، جَبَرَ اللَّهُ لَهُمْ كُلَّ مُصِيبَةٍ بِالْجَنَّةِ "

Abdullah b. Ebî Dâvud der ki: Ebû Muâviye el-Esved'in hizmetine bakan Ebû Hamza Nasr b. el-Ferec'e: "Ebû Muâviye (gece kalktığında) ne konuşur ve beyit olarak ne okurdu?" denildiğini işittim. O da şu karşılığı verdi: "O gelir gider ve: «Dünyada başlarına gelen her zarar ve her musibet için, Allah cennette onlara bir karşılık verecektir» derdi."

(١٢٥٨٧)- [٢٧٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ أَبُو مُوسَى بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَسْلَمَ، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ، قَالَ: " شَمَّرُوا طُلابًا وَشَمَّرُوا هُدَّابًا، لَمْ يَضُرَّهُمْ مَا أَصَابَهُمْ فِي الدُّنْيَا، جَبَرَ اللَّهُ لَهُمْ كُلَّ مُصِيبَةٍ بِالْجَنَّةِ "

Ebû Muâviye el-Esved der ki: "Öğrenmek için kolları sıvayıp yola koyuldular. Dünyada başlarına gelen her zarar ve her musibet için, Allah cennette onlara bir karşılık verecektir."

(١٢٥٨٨)- [٢٧٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدُ: " الْخَلْقُ كُلُّهُمْ بَرُّهُمْ وَفَاجِرُهُمْ يَسْعَوْنَ فِي أَقَلِّ مِنْ جُنَاحِ ذُبَابٍ "، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: مَا أَقَلُّ مِنْ جُنَاحِ ذُبَابٍ؟ قَالَ: " الدُّنْيَا "

Hüseyn b. Abdirrahman der ki: Ebû Muâviye el-Esved: "Bütün yaratıkların iyisi de kötüsü de sinek kanadından daha az olan bir şeyin içinde giderler" dedi. Bir adam ona: "Sinek kanadından daha az olan nedir?" diye sorunca: "Dünyadır" karşılığını verdi.

(١٢٥٨٩)- [٢٧٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُعَاوِيَةَ الأَسْوَدَ، يَقُولُ: " الْقَلْبُ الْمَعْنِيُّ بِأَمْرِ اللَّهِ فِي عُلُوٍّ مِنَ اللَّهِ "

Ebû Muâviye el-Esved: "Allah'ın emriyle ilgilenen (emirlerini yerine getiren) kalp, Allah katında yüce bir kalptir" dedi.

Saîd b. Abdilazîz

Allah dostlarından biri de sağlam kalelerde korunan (takva sahibi olan) ve Allah korkusu ile inleyerek ağlayan Ebû Saîd b. Abdilazîz'dir.

(١٢٥٩٠)- [٢٧٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ حَمْزَةَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَسَدِيُّ، قَالَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، مَا هَذَا الْبُكَاءُ الَّذِي يَعْرِضُ لَكَ فِي الصَّلاةِ؟ فَقَالَ: " يَا ابْنَ أَخِي، وَمَا سُؤَالُكَ عَنْ ذَلِكَ؟ " قُلْتُ: يَا عَمُّ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَنْفَعَنِي، فَقَالَ سَعِيدٌ: " مَا قُمْتُ فِي صَلاتِي إِلا مُثِّلَتْ لِي جَهَنَّمُ "

Ebû Abdirrahman el-Esedî bildiriyor: Saîd b. Abdilazîz'e: "Ey Ebû Muhammed! Namaz kılarken neden bu kadar çok ağlıyorsun?" diye sordum. Saîd: "Neden soruyorsun?" dediğinde: "Amcacığım! Belki Allah beni de bundan faydalandırır!" karşılığını verdim. Bunun üzerine Saîd: "Ne zaman namaza dursam Cehennem gözlerimin önünde canlanır" dedi.

(١٢٥٩١)- [٢٧٤/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا مِسْهَرٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِسَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَطَالَ اللَّهُ بَقَاءَكَ، فَغَضِبَ، وَقَالَ: " بَلْ عَجَّلَ اللَّهُ بِي إِلَى رَحْمَتِهِ "

Adamın biri Saîd b. Abdilazîz'e: "Allah ömrünü uzatsın!" deyince Saîd öfkelendi ve: "Bilakis Allah çabucak benim canımı alıp rahmetine kavuştursun!" karşılığını verdi.

Saîd b. Abdilazîz tâbiûndan olan bir çok kişiden rivayetlerde bulunmuştur. Bunlar; Zeyd b. Eslem, İsmâîl b. Ubeydillah b. Ebî'l-Muhâcir, Mekhûl ve Süleymân b. Mûsa'dır.

Takrîb 1723, Takrîb 1498, Takrîb 4435-h, Takrîb 3611-b, Takrîb 1498-a

(١٢٥٩٧)- [١٢٦١٤] وَرَوَى سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْغُبَارُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِسْفَارُ الْوُجُوهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " [٢٧٥/٨]

Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah yolundaki tozlar kıyamet gününde yüzlerin nurudur"* buyurdu.

(١٢٥٩٨)- [٢٧٥/٨] وَرَوَى سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُلَيَّةَ، قَالَ: فَإِنْ أَخْبَرَكَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَابْعَثْ إِلَيَّ بِهِ عَلَى مَرْكَبٍ مِنَ الْبَرِيدِ، فَقَدِمَ عَلَى الْبَرِيدِ، فَقَالَ: " أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَنَا سَمِعْتُهُ كَمَا سَمِعْتَهُ " [٢٧٥/٨]

Saîd b. Abdilazîz, İsmâîl b. Uleyye'den bildiriyor: Muâviye (valisine) haber göndermiş ve: "Şayet Enes (bir önceki) söz konusu hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini söylerse onu posta bineğiyle bana gönder" dedi. Posta geldiğinde Enes'e: "Sen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)

böyle buyurduğunu işittin mi?" diye sordu. Enes: "Evet" karşılığını verince, Muâviye: "Ben de senin işittiğin gibi aynısını ondan işittim" dedi.

Takrîb 3706, Takrîb 2004

Süleymân el-Havvâs

Allah dostlarından biri de zeki olan ve (konuların mânâsına) dalan Süleymân el-Havvâs'tır.

(١٢٦٠٢)- [٢٧٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ الأَوْزَاعِيُّ، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَسُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ، فَذَكَرَ الأَوْزَاعِيُّ الزُّهَّادَ، فَقَالَ الأَوْزَاعِيُّ: " مَا نُرِيدُ أَنْ نَرَى فِي دَهْرِنَا مِثْلَ هَؤُلاءِ "، فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ مَا رَأَيْتُ أَزْهَدَ مِنْهُ "، وَكَانَ سُلَيْمَانُ فِي الْمَجْلِسِ وَلا يَعْلَمُ سَعِيدٌ، فَرَفَعَ سُلَيْمَانُ رَأْسَهُ وَقَامَ، فَأَقْبَلَ الأَوْزَاعِيُّ، فَقَالَ: " وَيْحَكَ، لا تَعْقِلُ مَا خَرَجَ مِنْ رَأْسِكَ، تُؤْذِي جَلِيسَنَا؟ تُزَكِّيهِ فِي وَجْهِهِ؟ "

Fîrâbî bildiriyor: Evzâî, Saîd b. Abdilazîz ve Süleymân el-Havvâs'ın bulunduğu bir meclisteydim. Evzâî zahidlerden bahsedip: "Bu zamanda da onlar gibilerini görmek isterdik" deyince, Saîd b. Abdilazîz: "Süleymân el-Havvâs gibi zahid birini görmedim" dedi. O mecliste de Süleymân el-Havvâs vardı ve Saîd'in bundan haberi yoktu. Süleymân başını kaldırdı, sonra kalkıp gidince Evzâî, Saîd'e: "Yazıklar olsun sana! Ağzından çıkanı bilmiyorsun; bizimle oturan kişiye, onu yüzüne karşı methederek eziyet ediyorsun!" diye çıkıştı.

(١٢٦٠٣)- [٢٧٦/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا أَبُو هَاشِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا مَضَاءُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: مَرَّ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ وَهُوَ عِنْدَ قَوْمٍ قَدْ أَضَافُوهُ وَأَكْرَمُوهُ، فَقَالَ: " نِعْمَ الشَّيْءُ هَذَا يَا إِبْرَاهِيمُ إِنْ لَمْ تَكُنْ تَكْرِمَةً عَلَى دِينٍ "

Madâ b. İsa der ki: Süleymân el-Havvâs, kendisini ağırlayan ve ikramda bulunan bir kavmin yanında olan İbrâhîm b. Edhem'e rastladı. Bunun

üzerine: "Bu ikram din sebebiyle olan bir ikram değil ise ne güzel şeydir ey İbrâhîm!" dedi.

(١٢٦٠٤)- [٢٧٧/٨] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، صَاحِبُ هِشَامِ بْنِ عَمَّارٍ، قَالَ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ: " كَيْفَ آكُلُ الطَّعَامَ وَأَنَا لا أَدْرِي إِلا رَجَاءً "

Süleymân el-Havvâs: "Sadece ümit etmeyi bilen ben, nasıl yemek yiyebilirim ki?" demiştir.

(١٢٦٠٥)- [٢٧٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ كَعْبٍ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ رَجُلٌ مِنَ أَهْلِ الشَّامِ، قَالَ: كَانَ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ بِبَيْرُوتَ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ لَهُ: مَا لِي أَرَاكَ فِي الظُّلْمَةِ؟ قَالَ: " ظُلْمَةُ الْقَبْرِ أَشَدُّ "، قَالَ: فَمَا لِي أَرَاكَ وَحْدَكَ لَيْسَ لَكَ رَفِيقٌ؟ قَالَ: " أَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ لِي رَفِيقٌ لا أَقْدِرُ أَنْ أَقُومَ بِحَقِّهِ "، فَقَالَ سَعِيدٌ: خُذْ هَذِهِ الدَّرَاهِمَ فَإِنَّهَا لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ: " يَا سَعِيدُ، إِنَّ نَفْسِي لَمْ تُجِبْنِي إِلَى هَذَا الَّذِي أَجَبْتَنِي إِلَيْهِ إِلا بَعْدَ كَدٍّ فَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ أُعَوِّدَهَا مِثْلَ دَرَاهِمِكَ هَذِهِ فَمَنْ لِي بِمِثْلِهَا إِذَا أَنَا احْتَجْتُ، لا حَاجَةَ لِي فِيهَا "، فَذَكَرَ سَعِيدٌ ذَلِكَ لِلأَوْزَاعِيِّ فَقَالَ: " دَعْ سُلَيْمَانَ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ مِنَ السَّلَفِ، لَكَانَ عَلامَةً "

Şam ahalisinden olan İshâk der ki: Süleymân el-Havvâs, Beyrût'tayken Saîd b. Abdilazîz yanına girdi. Ona: "Ne oluyor ki seni karanlıklar içinde görüyorum" deyince, Süleymân el-Havvâs: "Mezarın karanlığı bundan daha koyudur" cevabını verdi. Kendisine: "Niçin yalnızsın ve yanında bir arkadaşın yoktur?" dediğinde: "Gereği gibi ikramda bulunamayacağım bir arkadaşımın olmasını istemiyorum" cevabını verdi. Saîd: "Bu dirhemleri al. Kıyamet gününde onları bana verirsin" deyince, Süleymân: "Ey Saîd! Ben nefsimi büyük sıkıntılar sonucu bu duruma getirdim. Şimdi dirhemlerinle onu eski haline döndüremem. Zira bir daha böylesi bir meblağa ihtiyacım olursa nereden bulayım? Dirhemlerine ihtiyacım yok" karşılığını verdi. Saîd bu durumu Evzaî'ye zikrettiğinde: "Süleymân'ı rahat bırak. O seleften biri olsaydı onların bayrağı olurdu" dedi.

(١٢٦٠٦)- [٢٧٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ كَعْبٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ سُلَيْمَانَ الْخَوَّاصِ، قَالَ: قِيلَ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ يَشْكُونَ إِذْ تَمُرُّ فَلا تُسَلِّمُ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ مَا ذَاكَ لِفَضْلٍ أَرَاهُ عِنْدِي، وَلَكِنِّي شِبْهُ الْخَشِنِ إِذَا ثَوَّرْتَهُ ثَارَ، وَإِذَا قَعَدْتُ مَعَ النَّاسِ جَاءَنِي مَا أُرِيدُ وَمَا لا أُرِيدُ "

Yâkub b. Ka'b, babasından bildiriyor: Süleymân el-Havvâs'a: "İnsanlar, yanlarından geçip de selam vermemenden şikâyetçidir" denilince: "Vallahi bunu kendimi üstün görerek yapmıyorum. Ancak ben yeri geldiğinde öfkelenen kaba biri gibiyim. İnsanlarla oturduğum zaman istediğim ve istemediğim şeyler hasıl olmaktadır" dedi.

(١٢٦٠٧)- [٢٧٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْخَوَّاصِ، قَالَ: مَاتَ ابْنُ رَجُلٍ فَحَضَرَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَكَانَ الرَّجُلُ حَسَنَ الْعَزَاءِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: هَذَا وَاللَّهِ الرِّضَا، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَوِ الصَّبْرُ، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: " الصَّبْرُ دُونَ الرِّضَا، الرِّضَا أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ قَبْلَ نُزُولِ الْمُصِيبَةِ رَاضِيًا بِأَيِّ ذَلِكَ كَانَ، وَالصَّبْرُ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ نُزُولِ الْمُصِيبَةِ يَصْبِرُ "

Süleymân el-Havvâs bildiriyor: Bir adamın oğlu ölünce Ömer b. Abdilazîz taziyesine gitti. Adam da güzel bir yüzle taziyeleri kabul ediyordu. Orada bulunanlardan biri: "Vallahi takdire rıza işte budur!" deyince, Ömer b. Abdilazîz: "Veya takdire sabır budur!" diye ekledi. Ben de şöyle dedim: "Bu rıza değil sabırdır! Zira rıza, kişinin musibete maruz kalmasından önce gelecek her türlü musibete rıza göstermesidir. Sabır ise musibete maruz kaldıktan sonra metanet gösterilmesidir."

Sâlim el-Havvâs

Allah dostlarından biri de Sâlim b. Meymûn el-Havvâs'tır.

Takrîb 3659

(١٢٦٠٩)- [٢٧٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْخَطَّابِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عَمْرُو بْنُ أَسْلَمَ الطَّرَسُوسِيُّ، سَمِعْتُ سَالِمًا الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " النَّاسُ ثَلاثَةُ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ يُشْبِهُ الْمَلائِكَةَ، وَصِنْفٌ يُشْبِهُ الْبَهَائِمَ، وَصِنْفٌ يُشْبِهُ الشَّيَاطِينَ، فَالَّذِي يُشْبِهُ الْمَلائِكَةَ: فَالْمُؤْمِنُونَ فِي لَيْلِهِمْ وَنَهَارِهِمْ طَائِعُونَ يُحِبُّ أَهْلَ الطَّاعَةِ، وَأَمَّا الَّذِينَ شِبْهُ الْبَهَائِمِ: فَالَّذِينَ لَيْسَتْ لَهُمْ هِمَمٌ إِلا الأَكْلَ وَالشُّرْبَ وَالنِّكَاحَ وَالنَّوْمَ فَهُمْ كَالْبَهَائِمِ، وَأَمَّا الَّذِي يُشْبِهُ الشَّيَاطِينَ: فَالَّذِينَ فِي مَعَاصِي اللَّهِ مَسَاءً وَصَبَاحًا، مَسَاءً وَصَبَاحًا، وَيُعْطَوْنَ كُلَّ الأَجْرِ "

Sâlim el-Havvâs der ki: "İnsanlar üç sınıftır. Bir sınıfı meleklere, bir sınıfı hayvanlara, bir sınıfı da şeytanlara benzerler. Meleklere benzeyenler, gece gündüz Allah'a itaat eden ve böylesi bir itaatin içinde olanları seven müminlerdir. Hayvanlara benzeyenler, yemek, içmek, evlenmek ve uyumaktan başka tasaları olmayan kimselerdir. Şeytanlara benzeyenler ise gece gündüz Allah'a karşı masiyet içinde olanlardır ki bunlar yaptıkları her şeyin karşılığını göreceklerdir."

(١٢٦١٠)- [٢٧٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ الْعَلاءِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الرَّازِيُّ، ثنا يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قَالَ سَالِمٌ الْخَوَّاصُ: " أَنِ الْجَأْ إِلَى مَا شِئْتَ تَلْجَأُ إِلَيْهِ، وَلَوْ أَلْجَأْتَ أَمْرَكَ إِلَى اللَّهِ لَكَفَاكَ "

Sâlim el-Havvâs: "Nereye istersen oraya sığın. Ancak Allah'a sığınman halinde, o sana yeter" dedi.

(١٢٦١١)- [٢٧٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ مَيْمُونٍ، يَقُولُ:

أَرَى الدُّنْيَا لِمَنْ هِيَ فِي يَدَيْهِ عَذَابًا كُلَّمَا كَثُرَتْ لَدَيْهِ

تُهِينُ الْمُكْرِمِينَ لَهَا بِصُغْرٍ وَتُكْرِمُ كُلَّ مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ

فَدَعْ عَنْكَ الْفُضُولَ تَعِشْ حَمِيدًا وَقَدْ مَا كُنْتَ مُحْتَاجًا إِلَيْهِ

Amr b. Hâlid bildiriyor: Sâlim b. Meymûn'un şu beyitleri okuduğunu işittim:

"Bence dünya, ona sahip olanındır
Çoğaldıkça işkencesi altında kalanındır.
Zelil eder dünya, ona değer vereni,
İkram eder, hiç değer vermeyene.
Sade yaşa şerefinle yaşarsın,
İhtiyacın budur başkası değil."

(١٢٦١٢)- [٢٧٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ أَسْلَمَ، سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ مَيْمُونٍ، يَقُولُ: يَا صَاحِبَ

فِي سَبَبِ الرِّزْقِ وَلِلرِّزْقِ سَبَبْ كُلَّمَا تَسْأَلُ فَأَجْمِلْ فِي الطَّلَبْ

Amr b. Eslem der ki: Sâlim b. Meymûn'un şöyle dediğini işittim:

"Ey rızık sahibi! Düşün kafa yor
Rızık nasıl gelir ki sebebini sor
Her istediğinde güzelce iste."

(١٢٦١٣)- [٢٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عَمْرُو بْنُ أَسْلَمَ، سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ مَيْمُونٍ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: "

كَأَنَّكَ مَهْمَا تُعْطِ بَطْنَكَ سُؤْلَهَا وَفَرْجَكَ نَالا مُنْتَهَى الذَّمِّ أَجْمَعَا "

Amr b. Eslem der ki: Sâlim b. Meymûn el-Havvâs'ın şöyle dediğini işittim: "

"Midene ve arzuna isteğini verirsen,
Hep birlikte zilletin dibine kavuşurlar."

(١٢٦١٤)- [٢٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، ثنا سَالِمٌ الْخَوَّاصُ، وَأَنْشَدَ هَذِهِ الأَبْيَاتِ لابْنِ الْمُبَارَكِ:

رَأَيْتُ الذُّنُوبَ تُمِيتُ الْقُلُوبَ فَاخْتَرْ لِنَفْسِكَ عِصْيَانَهَا

وَتَرْكَ الذُّنُوبِ حَيَاةَ الْقُلُوبِ فَاخْتَرْ لِنَفْسِكَ عِصْيَانَهَا

وَهَلْ يُذِلُّ الدِّينُ إِلَّا الْمُلُوكَ وَأَحْبَارَ سُوءٍ وَرُهْبَانَهَا

وَبَاعُوا النُّفُوسَ وَلَمْ يَرْبَحُوا   بِبَيْعِهِمُ كُلَّ أَثْمَانِهَا

لَقَدْ رَتَعَ الْقَوْمُ فِي حَقِّهِ   يَمِينٌ لَدَى الْعَقْلِ إِتْيَانُهَا

Sâlim el-Havvâs, İbnu'l-Mübârek'e şu beyitleri okumuştur:

"Baktım ki günahlar kalpleri öldürüyor,
Günahı terk etmek kalpleri yaşatıyor.
Bu din zelil eder mi günahkar dervişleri,
Kâr etmedi fiyatlar nefisleri sattılar.
Akıllar elverdikçe etraftan otlandılar."

(١٢٦١٥)- [٢٧٩/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ ثَعْلَبَةَ الْعَامِلُ، سَمِعْتُ سَالِمًا الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " كُنْتُ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَلا أَجِدُ لَهُ حَلاوَةً، فَقُلْتُ لِنَفْسِي: اقْرَئِيهِ كَأَنَّكِ سَمِعْتِيهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَتْ حَلاوَةٌ قَلِيلَةٌ، فَقُلْتُ لِنَفْسِي اقْرَئِيهِ كَأَنَّكِ سَمِعْتِيهِ مِنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ حِينَ يُخْبِرُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: فَازْدَادَتِ الْحَلاوَةُ، ثُمَّ قُلْتُ لَهَا: اقْرَئِيهِ كَأَنَّكِ سَمِعْتِيهِ حَيْثُ تَكَلَّمَ بِهِ، قَالَ: فَازْدَادَتِ الْحَلاوَةُ كُلُّهَا "

Sâlim el-Havvâs der ki: Kur'ân'ı okuyor, ama hiç tadına varamıyordum. Kendi kendime: "Kur'ân'ı, sanki Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) dinliyormuş gibi oku" dedim. Öyle yapınca okuduğumdan biraz lezzet almaya başladım. Kendi kendime: "Kur'ân'ı, sanki Cibrîl onu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) indirirken dinliyormuşsun gibi oku" dedim; öyle yapınca okuduğumdan daha fazla lezzet almaya başladım. Sonra kendi kendime: "Kur'ân'ı Allah onu Cebrâil'e aktarırken işitiyormuş gibi oku" dedim ve okumaktan büyük lezzet duymaya başladım.

(١٢٦١٦)- [٢٧٩/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ، ثنا أَبُو إِبْرَاهِيمَ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَائِشَةَ، ثنا سَالِمٌ الْخَوَّاصُ، عَنْ فُرَاتِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ زَاذَانَ، سَمِعْتُ كَعْبَ الأَحْبَارِ، يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللَّهُ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَنَزَلَتِ الْمَلائِكَةُ وَصَارُوا صُفُوفًا، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: " يَا جِبْرِيلُ، ائْتِنِي بِجَهَنَّمَ "، فَأَتَى بِهَا جِبْرِيلُ تُقَادُ بِسَبْعِينَ أَلْفَ زِمَامٍ، الْحَدِيثُ بِطُولِهِ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kıyamet günü olduğunda Allah, evvelki ve sonraki ümmetleri aynı alanda toplar ve melekler inip saflar halinde dizilirler. Allah: «Ey Cibrîl! Cehennemi bana getir» buyurur. Cibrîl, yetmiş bin yulara bağlanmış olarak güdülen cehennemi getirir..." Hadis uzun bir şekilde devam etmektedir.

Sâlim, Mâlik b. Enes, İbn Uyeyne, Kâsım b. Ma'n ve bu seviyedeki kişilerden rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4459, Takrîb 4126, Takrîb 3228, Takrîb 4129, Takrîb 1946, Takrîb 4392-c, Takrîb 4411, Takrîb 386

Abbâd b. Abbâd el-Havvâs

Allah dostlarından biri de gözyaşlarıyla parlayan ve (hadis) avcılığıyla büyüyen Ebû Ubeyde Abbâd el-Havvâs'tır.

(١٢٦٢٥)- [٢٨١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بُكَيْرُ بْنُ جُنَاحٍ الْبُخَارِيُّ، ثنا حَبِيبُ بْنُ نَصْرٍ الْمُهَلَّبِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ فَرْقَدٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدَةَ، يَقُولُ: " الْحُزْنُ جِلاءُ الْقُلُوبِ، بِهِ لَبِسْتُمْ مَوَاضِعَ الْفِكْرِ "، ثُمَّ بَكَى

Ebû Ubeyde: "Hüzün kalplerin cilasıdır ve hüzünlü bir kalple tefekkürün safhalarını aşarsınız" dedi ve ağladı.

(١٢٦٢٦)- [٢٨٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْغَزِّيُّ، سَمِعْتُ أَبَا مُسْلِمٍ الصُّورِيَّ، يَقُولُ: كَتَبَ عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْخَوَّاصُ إِلَى إِخْوَانِهِ يَعِظُهُمْ: " اعْقِلُوا، وَالْعَقْلُ نِعْمَةٌ، وَإِنَّهُ يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَهُ، فَرُبَّ ذِي عَقْلٍ قَدْ شُغِلَ قَلْبُهُ بِالتَّعَمُّقِ فِيمَا هُوَ عَلَيْهِ ضَرَرٌ، حَتَّى صَارَ عَنِ الْحَقِّ سَاهِيًا كَأَنَّهُ لا يَعْلَمُهُ، إِخْوَانُكُمْ إِنْ أَرْضَوْكُمْ لَمْ تُنَاصِحُوهُمْ، وَإِنْ أَسْخَطُوكُمُ اغْتَبْتُمُوهُمْ، فَلا أَنْتُمْ تَوَرَّعْتُمْ فِي السَّخَطِ، وَلا أَنْتُمْ نَاصَحْتُمُوهُمْ فِي الرِّضَا، إِنَّكُمْ فِي زَمَانٍ قَدْ رَقَّ فِيهِ الْوَرَعُ، وَقَلَّ فِيهِ الْخُشُوعُ، وَحَمَلُوا الْعِلْمَ فَفَسَدُوا بِهِ، أَحَبُّوا أَنْ يُعْرَفُوا بِحَمْلِهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُعْرَفُوا بِإِضَاعَةِ الْعَمَلِ فَيَطْغَوْا فِيهِ بِالْهَوَى، لِيُزَيِّنُوا مَا دَخَلُوا فِيهِ مِنَ الْخَطَإِ، فَذُنُوبُهُمْ ذُنُوبٌ لا

يُسْتَغْفَرُ مِنْهَا، وَتَقْصِيرُهُمْ لا يُعْرَفُ فِيهِ كَيْفَ يَهْتَدِي السَّائِلُ، إِذَا كَانَ الدَّلِيلُ حَائِرًا أَحَبُّوا الدُّنْيَا وَكَرِهُوا مَنْزِلَةَ أَهْلِهَا، فَشَارَكُوهُمْ فِي الْعَيْشِ وَزَايَلُوهُمْ بِالْقَوْلِ "

Ebû Müslim es-Sûrî bildiriyor: Abbâd b. Abbâd el-Havvâs, kardeşlerine nasihat babında şöyle bir mektup yazdı: "Aklınızı kullanın; zira akıl bir nimettir. Onu kullandığınız sürece hayırlara ermeniz pek yakın olur. Nice akıl sahibi var ki kalbi kendisine bir faydası olmayan, hatta zararı olan şeylere daldığı içindir ki sonunda sanki hiç bilmiyormuş gibi hakkı göremez olur. Kardeşlerinizden yana razı olduğunuz zaman onlara nasihat etmez, onlara kızdığınız zamanlarda ise onları çekiştirmeye başlarsınız. Ne onlara kızdığınız zaman çekiştirmekten uzak durdunuz, ne de onlardan razı olduğunuz zamanlarda nasihatlerde bulundunuz. Günahlardan korkunun zayıfladığı, huşûnun azaldığı, ilmi taşıyan kişilerin bununla fesada karıştıkları bir zamanda yaşıyorsunuz. İlmi taşıyanlar âlimlikleriyle tanınmayı istediler, ancak amelleri heba ettiklerinin bilinmesini de istemediler. Yaptıkları hataları güzel gösterebilmek için de ilimlerini hevalarına göre kullandılar. Günahları bağışlanacak günahlar değildir, kusurları görmezden gelinecek kusurlar değildir. Yolu gösterecek kişi şaşkın ise yolu soran kişi doğru yolu nasıl bulabilir? Dünyayı sevmişler, diğer insanlarla aym konumda görünmeyi kerih görmüşler, ancak insanların yaşamlarına ortak olmuş onlara doğruları söylemekten çekinmişlerdir."

Takrîb 2887-a, Takrîb 4198-a

Abdullah el-Umerî

Allah dostlarından biri de Adiy kabilesinden bedevi ve zahid bir âbid olan Abdulazîz el-Umerî'dir.

(١٢٦٢٩)- [٢٨٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، سَمِعْتُ الْعُمَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: " أَكْثِرْ قِرَاءَتَكَ الْقُرْآنَ، فَإِنَّهُ يَقُودُكَ إِلَى الْجَنَّةِ "

el-Umerî, Abdurrahmân'ın şöyle dediğini nakleder: "Kur'ân okumayı çoğalt çünkü o seni cennete doğru yöneltir."

(١٢٦٣٠)- [٨/٢٨٣] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ: كَتَبَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ إِلَى الْبَدَوِيِّ: " إِنَّكَ بَدَوِيٌّ، ثُمَّ فَلَوْ كُنْتَ عِنْدَ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَكَتَبَ إِلَيْهِ: إِنِّي أَكْرَهُ مُحَاوَرَةَ مِثْلِكَ "

Yahya b. Eyyûb'un bildirdiğine göre arkadaşlarından biri şöyle demiştir: Mâlik b. Enes, Bedevî'ye: "Sen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'i yanında olsan da bedevi birisin" diye mektup yazdı. O da: "Ben senin gibi atışmayı sevmiyorum" diye bir cevap yazdı.

(١٢٦٣١)- [٨/٢٨٣] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، بَلَغَنِي عَنِ الْعُمَرِيِّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّهُ كَانَ يَلْزَمُ كُتُبَهُ، وَكَانَ لا يَخْلُو مِنْ كِتَابٍ يَكُونُ مَعَهُ يَنْظُرُ فِيهِ، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: " إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَوْعَظَ مِنْ قَبْرٍ، وَلا أَسْلَمَ مِنْ وَحْدَةٍ، وَلا آنَسَ مِنْ كِتَابٍ "

Muhammed b. Yahya el-Mervezî bildiriyor: el-Umerî Abdullah b. Abdilazîz'den bana ulaşan habere göre kendisi sürekli olarak yanındaki kitapları okurdu. Yanındaki kitaplardan okumadığı kitap yoktu. Kendisine bu derece kitap okumasının sebebi sorulunca: "Mezardan daha fazla öğüt veren, yalnızlıktan daha fazla güven veren ve kitaptan daha fazla teselli eden bir şey yoktur" dedi.

(١٢٦٣٢)- [٨/٢٨٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو زَيْدٍ النُّمَيْرِيُّ، ثنا أَبُو يَحْيَى الزُّهْرِيُّ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعُمَرِيُّ عِنْدَ مَوْتِهِ: " نِعْمَةُ رَبِّي أُحَدِّثُ أَنِّي لَمْ أُصْبِحْ أَمْلِكُ عَلَى النَّاسِ إِلا سَبْعَةَ دَرَاهِمَ مَلَكَتْهَا يَدِي، وَنِعْمَةُ رَبِّي أُحَدِّثُ لَوْ أَنَّ الدُّنْيَا أَصْبَحَتْ تَحْتَ قَدَمَيَّ لا يَمْنَعُنِي مِنْ أَخْذِهَا إِلا أَنْ أُزِيلَ قَدَمَيَّ مَا أَزَلْتُهَا "

Ebû Yahyâ ez-Zührî bildiriyor: Ölümü sırasında Abdullah b. Abdilazîz el-Umerî dedi ki: "Allah'ın nimeti üzerine diyorum ki, şu an elimde

bulunan yedi dirhemden başka hiçbir şeye sahip değilim. Allah'ın nimeti üzerine diyorum ki, şayet tüm dünya, ayaklarımın altına konulsa ve onu almak için sadece ayağımı üzerinden çekmem gerekse asla çekmezdim!"

(١٢٦٣٣)- [٢٨٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ هَاشِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَذَّاءِ، سَمِعْتُ الْعُمَرِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّمَا الدُّنْيَا وَالآخِرَةُ أَبَانَ أَيُّهُمَا أَكْفَانٌ كَانَ فِيهِ "

Muhammed b. Abdillah el-Hazzâ der ki: el-Umerî'nin: "Dünya da, âhiret de kişinin önündedir. Kişi hangisine sarılırsa onun içinde olur."

(١٢٦٣٤)- [٢٨٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ أَحْمَدَ الْحِمْصِيُّ، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، سَمِعْتُ الْعُمَرِيَّ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزَّاهِدَ، وَهُوَ قَائِمٌ فِي الْمَسْجِدِ مَسْجِدِ مِنًى إِلَى جَنْبِ الْمِنْبَرِ وَهُوَ آخِذٌ بِعَمُودِ الْمِنْبَرِ وَهُوَ يُشِيرُ بِيَدِهِ وَهُوَ يَقُولُ:

لِلَّهِ دَرُّ ذَوِي الْعُقُولْ وَالْحِرْصِ فِي طَلَبِ الْفُضُولْ

بِثَلاثِ أَكْسِيَةِ الأَرَامِلِ وَالْيَتَامَى وَالْكُهُولْ

وَالْجَامِعِينَ الْمُكْثِرِينَ مِنَ الْخِيَانَةِ وَالْغُلُولْ

وَضَعُوا عُقُولَهُمْ مِنَ الدُّنْيَا بِمَدْرَجَةِ السُّيُولْ

وَلَهَوْا بِأَطْرَافِ الْفُرُوعِ وَأَغْفَلُوا عِلْمَ الأُصُولْ

وَتَتَبَّعُوا جَمْعَ الْحُطَامِ وَفَارَقُوا أَثَرَ الرَّسُولْ

وَلَقَدْ رَأَوْا غِيلانَ وَيَاسِنَ الدَّهْرِ غُولا بَعْدَ غُولْ

Müseyyeb b. Vâdıh bildiriyor: Zahid el-Umerî Ebû Abdirrahman'ın, Mina mescidinde minberin yanında durup, minberin direğinden tutarak ve eliyle işaret ederek şöyle dediğini işittim:

"Akıllılar Allah için çalışır,

Daha fazla ibadetle uğraşır.

Giydirmeye çalışırken dulları

Unutmazlar yaşlı ve yetimleri.

Biriktirip serveti çoğaltanlar,

Sakladıkça ihanete batarlar.
Bırakmışlar akılları dünyada,
Nehirlerin sel olduğu mecrada,
Teferruat mevzulara daldılar,
Usul ilminden bîhaber oldular.
Aradılar topladılar odunu,
Terk ettiler Peygamber'in yolunu.
Canavarlar ve ifritler gördüler,
Kan ve irin denizlerine düştüler."

(١٢٦٣٥)- [٢٨٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جَنَّادٍ، سَمِعْتُ الْعُمَرِيَّ، يَقُولُ: " أَيْ رَبِّ، تَوْبَةٌ مِنْكَ عَلَيْنَا، وَتَوْبَةٌ مِنَّا إِلَيْكَ فِي خَوَاصِّنَا وَعَوَامِّنَا، أَيْ رَبِّ، اجْعَلْنَا لَهَا صَادِقِينَ وَلا تَجْعَلْنَا بِهَا كَاذِبِينَ، ثُمَّ يَقُولُ: وَأَيْمُ اللَّهِ إِنْ أُرَانَا بِهَا إِلا كَاذِبِينَ "

Ubeyd b. Cennâd bildiriyor: el-Umerî'nin şöyle dediğini işittim: "Ey Rabbim! Tek olarak ve genel olarak yaptığımız tövbelerimizi kabul et. Ey Rabbim! Bizi bu tövbede doğrulardan kıl. Yalancılardan kılma." Sonra da: "Vallahi bizim tövbemizde yalancı olduğumuzu görmekteyim" derdi.

(١٢٦٣٦)- [٢٨٤/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُسْلِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ.ح وثنا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْبُخَارِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الْعُمَرِيِّ الرَّجُلِ الصَّالِحِ، فَقَالَ: " مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ عَلَيَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْكَ، وَفِيكَ عَيْبٌ، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: تُحِبُّ الْحَدِيثَ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ زَادِ الْمَوْتِ أَوْ مِنْ أَنْذُرِ الْمَوْتِ "

Süfyân b. Uyeyne der ki: Salih kişi olan el-Umerî'nin yanına girdim. Bana: "Sende kusur olmasına rağmen yanıma girenlerin içinde en fazla seni seviyorum" dedi. Kendisine: "Kusurum nedir?" dediğimde: "Sohbet etmeyi çok seviyorsun. Oysa sohbet ölümün azığından değildir veya ölümün geldiğini haber veren bir şey değildir" karşılığını verdi.

(١٢٦٣٧)- [٢٨٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْمُنْذِرِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُمَرَ، سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعُمَرِيَّ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: " إِنَّ مِنَ غَفْلَتِكَ عَنْ نَفْسِكَ إِعْرَاضَكَ عَنِ اللَّهِ، بِأَنْ تَرَى مَا يُسْخِطُهُ فَتُجَاوِزُهُ وَلا تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلا تَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ خَوْفًا مِمَّنْ لا يَمْلِكُ لَكَ ضَرًّا وَلا نَفْعًا "

Ebû Abdirrahman el-Umerî bir dostuna şöyle der: "Gafil olduğunun bir göstergesi, Allah'ın öfkesini celbedecek bir şeyi gördüğün zaman ona bulaşarak Allah'tan uzaklaşman, sana bir zararı veya faydası dokunamayacak birinden çekinerek de iyiliği emretmeyip kötülükten sakındırmamandır."

(١٢٦٣٨)- [٢٨٤/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُهُ، يَقُولُ: " مَنْ تَرَكَ الأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ مِنْ مَخَافَةِ الْمَخْلُوقِينَ نُزِعَتْ مِنْهُ هَيْبَةُ اللَّهِ، فَلَوْ أَمَرَ وَلَدَهُ أَوْ بَعْضَ مَوَالِيهِ لا يُؤْبَهُ بِهِ "

Yine şöyle der: "İnsanlardan çekinerek iyiliği emretmeyi ve kötülükten nehyetmeyi terk eden kişiden Allah korkusu çekilip alınır. Artık kendisi de bir çocuğuna veya kölesine bir şey emredecek olsa bu emri hafife alınır."

(١٢٦٣٩)- [٢٨٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ بُهْلُولٍ، حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الْحَافِظُ، وَكَانَ مِنَ الْعِبَادِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الْعُمَرِيِّ فِي بَادِيَتِهِ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ نَأَيْتَ عَنِ النَّاسِ؟ فَقَالَ: " مَا اسْتَطَعْتَ أَنْ تَنْأَى عَنِ النَّاسِ فَافْعَلْ "، قُلْتُ: أَحْتَمِلُ؟ قَالَ: " احْتَمِلْ بِالْبَلْغَةِ وَانْظُرْ لِمَنْ تَعْمَلُ "، ثُمَّ قَالَ: " أَلا أُسْمِعُكَ أَبْيَاتًا " قُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ:

وَمَا لِي مِنْ عَبْدٍ وَمَا لِي وَلِيدَةٌ ... وَإِنِّي لَفِي فَضْلٍ مِنَ اللَّهِ وَاسِعِ

بِنِعْمَةِ رَبِّي لا أُرِيدُ مَعِيشَةً ... سِوَى قَصْدِ عَيْشٍ مِنْ مَعِيشَةِ قَانِعِ

وَمَنْ يَجْعَلِ الرَّحْمَنُ فِي قَلْبِهِ الْغِنَى ... يَعِشْ فِي غِنًى مِنْ طَيِّبِ الْعَيْشِ وَاسِعِ

إِذَا كَانَ دِينِي لَيْسَ فِيهِ غَمِيزَةٌ ... وَلَمْ أَنْشُرْهُ بَعْضَ تِلْكَ الْمَطَامِعِ

وَلَمْ يَسْتَلِمْنِي مِنْ ذُبَابٍ مِنَ الْهَوَى ... وَلَمْ أَتَخَشَّعْ أَمْرَهُ الصَّانِعِ

كَرِيمًا بِحَقِّ اللَّهِ فِي حِلِّ مَالِهِ ... بَخِيلا بِقَوْلِ الزُّورِ غَيْرَ مُوَادِعِ

Âbid zatlardan biri olan Ebû Câfer el-Hâfız bildiriyor: Kırsala çekilen el-Umerî'nin yanına gittim. Ona: "Neden insanlardan uzak duruyorsun?" diye sorduğumda: "Senin de elinden geliyorsa onlardan uzak dur" dedi. Ona: "Buna güç yetirebilir miyim?" diye sorduğumda: "Yetirebildiğin kadarıyla uzak dur ve kim için amel yaptığına dikkat et" dedi. Sonra "Sana birkaç beyit dinleteyim mi?" dedi. Ben: "Olur" deyince şöyle devam etti:

"Ne bir cariyem var, ne de bir köle,
Allah'ın nimeti bol hayatımda
Rabbimin rızkından başka istemem,
Sade, mütevazi bir hayat dışında.
Gönül zenginliği verirse Rahman,
Zengin, mutlu yaşar, bolluk içinde.
Eğer ki dinimde kusur olmazsa,
Bazı arzuları bulaştırmazsam
Sinek kadar hevâ beni almazsa,
Emrinden çekinip korkmuyor isem,
Allah'ın rızkında cömert olurum,
Kötü söz söylerken cimri olurum."

(١٢٦٤٠)- [٢٨٥/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْمَكِّيُّ، قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعُمَرِيُّ الزَّاهِدُ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ وَأَتَاهُ وُجُوهُ أَهْلِ مَكَّةَ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى الْقُصُورِ الْمُحْدِقَةِ بِالْكَعْبَةِ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ " يَا أَصْحَابَ الْقُصُورِ الْمُشَيَّدَةِ، اذْكُرُوا ظُلْمَةَ الْقُبُورِ الْمُوحِشَةِ، يَا أَهْلَ التَّنَعُّمِ وَالتَّلَذُّذِ، اذْكُرُوا الدُّودَ وَالصَّدِيدَ وَبِلَى الأَجْسَامِ فِي التُّرَابِ "، قَالَ: فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ

Muhammed b. Harb el-Mekkî der ki: Zâhid olan Ebû Abdirrahman el-Umerî yanımıza geldi. Biz de etrafında toplandık. Mekke'nin ileri gelenleri de yanma gelmişti. Başını kaldırıp Kâbe'nin etrafındaki evlere bakınca yüksek bir sesle: "Ey süslü evlerin sahipleri! Korkutucu mezarın karanlığını

düşünün. Ey nimet ve lezzet tutkusuna kapılanlar! Toprakta kurtçukları ve cesetlerin yok oluşunu düşünün" dedi ve uykuya yenik düşüp uyudu.

(١٢٦٤١)- [٨/٢٨٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْخُزَاعِيُّ، ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُرْوَةَ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعُمَرِيَّ، يَقُولُ: قَالَ لِي مُوسَى بْنُ عِيسَى: " يَنْتَهِي إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ هَارُونَ الرَّشِيدِ أَنَّكَ تَشْتُمُهُ وَتَدْعُو عَلَيْهِ، فَبِأَيِّ شَيْءٍ اسْتَبَحْتَ ذَلِكَ يَا عُمَرِيُّ؟ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: أَمَّا شَتْمُهُ فَهُوَ وَاللَّهِ أَكْرَمُ عَلَيَّ مِنْ نَفْسِي لِقَرَابَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَمَّا فِي الدُّعَاءِ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا قُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ قَدْ أَصْبَحَ عِبْئًا ثَقِيلا عَلَى أَكْتَافِنَا لا تُطِيقُهُ أَبْدَانُنَا، وَقَذًى فِي جُفُونِنَا لا تَطْرِفُ عَلَيْهِ جُفُونُنَا، وَشَجًى فِي أَفْوَاهِنَا تَسَفَّهُ حُلُوقُنَا، فَاكْفِنَا مَوْتَهُ وَفَرِّقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ، وَلَكِنْ قُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ يُسَمَّى بِالرَّشِيدِ لِرُشْدٍ فَأَرْشِدْهُ، أَوْ لِغَيْرِ ذَلِكَ فَرَاجِعْ بِهِ، اللَّهُمَّ إِنَّ لَهُ فِي الإِسْلامِ بِالْقِيَاسِ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ حَقًّا، وَلَهُ بِنَبِيِّكَ قَرَابَةً وَرَحِمًا فَقَرِّبْهُ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ وَبَاعِدْهُ مِنْ كُلِّ سُوءٍ، وَأَسْعِدْنَا بِهِ وَأَصْلِحْهُ لِنَفْسِهِ وَلَنَا، فَقَالَ مُوسَى بْنُ عِيسَى: يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، كَذَلِكَ يَا عُمَرِيُّ الظَّنُّ بِكَ "

Abdullah b. Abdilazîz el-Umerî bildiriyor: Mûsa b. İsa: "Ey Umerî! Müminlerin emiri Hârun er-Reşîd, senin kendisine dil uzatıp beddua ettiğini bana iletti. Sen bunu neye dayanarak kendine helal gördün?" diye sorunca şöyle dedim: "Kendisine dil uzatmam konusunda, vallahi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) akrabalığından dolayı kendisi benden daha değerlidir. Kendisine beddua ettiğim konusuna gelince ise, ben ona: "Allahım! Halife omuzlarımız üzerinde artık taşınamayacak şekilde ağır bir yük oldu. Gözümüze bir şeyler soktu da artık ondan dolayı göz kırpamaz olduk. Ağzımıza bıraktığı üzüntüler boğazımızdan geçmez oldu. Artık onunla aramızı aç ve onun canını al da bizi bu dertten kurtar!" diye beddua etmiş değilim. Aksine: "Allahım! Eğer doğru biri olduğu için Reşîd ismini almışsa onu doğru yoldan çıkarma. Başka şeyden dolayı bu ismi almışsa da onu doğru yola ilet. Allahım! Diğer tüm müminlere nazaran onun da İslam'a büyük hizmetleri olmuştur. Peygamberinle de (sallallahu aleyhi vesellem) yakınlığı bulunmaktadır. Onu her türlü hayra yakın, her türlü kötülükten de uzak tut. Bizi onunla mutlu kıl ve hem bizim, hem kendisi için onu ıslah

et!" diye dua ettim." Bunun üzerine Mûsa b. İsa: "Ey Ebû Abdirrahman! Allah rahmetini senden esirgemesin! Zaten senin hakkındaki zannım da bu şekildeydi ey Umerî!" dedi.

(١٢٦٤٢)- [٢٨٥/٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعُمَرِيِّ: عِظْنِي، فَأَخَذَ حَصَاةً مِنَ الأَرْضِ، فَقَالَ: " مِثْلُ هَذَا وَرَعٌ يَدْخُلُ فِي قَلْبِكَ خَيْرٌ لَكَ مِنْ صَلاةِ أَهْلِ الأَرْضِ "، قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: " كَمَا تُحِبُّ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ غَدًا فَكُنْ أَنْتَ الْيَوْمَ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî bildiriyor: Bir adam Ebû Abdirrahmân el-Umerî'ye: "Bana nasihat et" deyince, Abdurrahmân yerden bir çakıl alarak: "Bunun kadar bile olsa kalbine girecek vera, senin için yeryüzündeki herkesin kıldığı namazdan daha hayırlıdır" dedi. Adam: "Nasihatini arttır" deyince ise: "Yarın, Allah'ın sana nasıl davranmasını bekliyorsan sen bu günden Ona karşı öyle ol" dedi.

el-Umerî, bir çok kişiden rivayetlerde bulunmuştur. Tâbiûndan olan Ebû Tuvâle'ye yetişmiştir. Ayrıca İbrâhîm b. Sa'd'dan rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 327, Takrîb 3920, Takrîb 3712, Takrîb 3651, Takrîb 2663

Ebû Habîb el-Bedevî

Allah dostlarından biri de gurbetçi ve üzüntülü bedevi (Ebû Habîb)dir.

(١٢٦٤٨)- [٢٨٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الأَعْرَابِيُّ، مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً، قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: قَالَ لِي أَبُو حَبِيبٍ الْبَدَوِيُّ: " يَا سُفْيَانُ، هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ إِلا مِنَ اللَّهِ؟ " قُلْتُ: لا، قَالَ: " فَلِمَ تَكْرَهُ لِقَاءَ مَنْ لَمْ تَرَ خَيْرًا قَطُّ إِلا مِنْهُ؟ "

Süfyân es-Sevrî bildiriyor: Ebû Habîb el-Bedevî bana: "Ey Süfyân! Allah'tan başkasından hiçbir hayır gördün mü?" diye sorunca, "Hayır"

karşılığını verdim. Ebû Habîb: "Peki kendisinden başka hiç kimseden hayır görmediğin kişiyle buluşmayı neden kerih görüyorsun?" dedi.

(١٢٦٤٩)- [٢٨٧/٨] وَقَالَ أَبُو حَبِيبٍ: " يَا سُفْيَانُ مَنْعُ اللَّهِ عَطَاءٌ وَذَلِكَ أَنَّهُ لا يَمْنَعُ مِنْ بُخْلٍ وَلا عُدْمٍ، إِنَّمَا مَنْعُهُ نَظَرٌ وَاخْتِبَارٌ "

Süfyân es-Sevrî bildiriyor: Ebû Habîb der ki: "Ey Süfyân! Allah'ın vermeyişi bizim için bir nimettir. Allah ne cimrilikten, ne de yokluktan dolayı vermemezlik etmiyor. Vermeyişi imtihan içindir."

(١٢٦٥٠)- [٢٨٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْفَيْضِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا حَبِيبٍ الْبَدَوِيَّ أُسَلِّمُ عَلَيْهِ، وَلَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ، فَقَالَ لِي: " أَنْتَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ الَّذِي يُقَالُ؟ " قُلْتُ: نَعَمْ، نَسْأَلُ اللَّهَ بَرَكَةَ مَا يُقَالُ، قَالَ: فَقَالَ لِي: " يَا سُفْيَانُ، مَا رَأَيْنَا قَطُّ خَيْرًا إِلا مِنْ رَبِّنَا "، قُلْتُ: أَجَلْ، قَالَ: " فَمَا لَنَا نَكْرَهُ لِقَاءَ مَنْ لَمْ نَرَ خَيْرًا قَطُّ إِلا مِنْهُ؟ "

Süfyân es-Sevrî der ki: Hal hatırını sormak için Ebû Habîb el-Bedevî'ye gittim. Daha önce kendisini görmüşlüğüm yoktu. Bana: "Sen kendisinden bahsedilen Süfyân es-Sevrî misin?" diye sorunca: "Evet (benim), denilen şeyle Allah'tan bereket dileriz" dedim. Bana: "Ey Süfyân! Rabbimizden başka hiç kimseden hayır görmedik" deyince: "Evet" dedim. Bunun üzerine: "Peki ne oluyor da kendisinden başka hiç kimseden hayır görmediğimiz kişiyle buluşmayı kerih görüyoruz?" dedi.

(١٢٦٥١)- [٢٨٧/٨] ثُمَّ قَالَ: " يَا سُفْيَانُ، مَنْعُ اللَّهِ إِيَّاكَ عَطَاءٌ مِنْهُ لَكَ، وَذَاكَ أَنَّهُ لا يَمْنَعُكَ مِنْ بُخْلٍ وَلا عُدْمٍ، وَإِنَّمَا مَنْعُهُ نَظَرٌ مِنْهُ وَاخْتِبَارٌ، يَا سُفْيَانُ، إِنَّ فِيكَ لأُنْسًا وَمَعَكَ شُغْلٌ "، قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى غَنِيمَتِهِ وَتَرَكَنِي [٢٨٨/٨]

(Sonra) "Ey Süfyân! Allah'ın sana vermeyişi ondan sana bir nimettir. Allah ne cimrilikten ne de yokluktan dolayı vermemezlik etmiyor. Vermeyişi imtihan içindir. Ey Süfyân! Seninle sohbet edilir, ama meşguliyetim vardır" dedi. Sonra beni bırakıp işine döndü.

Ahmed el-Mavsilî

Allah dostlarından biri de Ahmed el-Mavsilî'dir. O, hazır şahid olan, (Allah yolunda) yarışan ve önde giden biri idi.

(١٢٦٥٢)- [٢٨٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَيْمُونِيُّ، قَالَ: أَتَيْتُ الْمَوْصِلِيَّ أَحْمَدَ، فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي قَدْ أَهْدَيْتُ لَكَ حَدِيثًا، قَالَ: " هَيْهَاتَ، فَإِمَّا أَنْ تَأْتِيَنِي الْمَزِيدَ مِنَ اللَّهِ فَأَعْمَلُ عَلَيْهِ، وَإِمَّا أَنْ أَشْهَقَ شَهْقَةً فَأَمُوتُ "، فَقُلْتُ: بَلَغَنِي عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الرِّيَاحِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ حَدِيثًا طَرَدَ عَنِّي النَّوْمَ وَأَذْهَبَ عَنِّي الشَّهَوَاتِ، يَا مَعْشَرَ الرَّبَّانِيِّينَ فِي أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ انْتَدَبُوا الدَّارَ، فَلَمَّا قُلْتُ انْتَدِبُوا لِلدَّارِ: أَصْفَرَ، ثُمَّ أَحْمَرَ، ثُمَّ أَسْوَدَ، ثُمَّ غُشِيَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: انْتَدِبُوا لِدَارٍ فِيهَا زَبَرْجَدٌ أَحْمَرُ تَجْرِي عَلَيْهَا أَنْهَارُ الْجَنَّةِ، فِيهَا الدُّرُّ وَالْيَاقُوتُ وَاللُّؤْلُؤُ، وَسُورُهَا زَبَرْجَدٌ أَصْفَرُ، مُتَدَلِّيًا عَلَيْهَا أَشْجَارُ الْجَنَّةِ بِثِمَارِهَا، فَلَمَّا غُشِيَ عَلَيْهِ قُمْتُ وَتَرَكْتُهُ "

Câfer b. Muhammed b. Ahmed el-Meymûnî der ki: Mavsilî Ahmed'in yanına gittim ve: "Sana bir hadis getirdim" dedim. O: "Heyhât! Eğer Allah'a karşı amellerimi arttıracak bir şey ise onunla amel ederim. Eğer değil ise derin nefes çeker ve ölürüm" dedi. Ben şöyle devam ettim: "Kitapların birinde öyle bir şey okudum ki, bu okuduğum benden uykuyu alıp zevklerimi kesti. Hadis şöyleydi: "Ey Muhammed ümmeti arasında kendini Allah'a adamışlar topluluğu! O yurt için hazırlanın." Ancak ben: "O yurt için hazırlanın" dediğimde, Ahmed önce sarardı, sonra kızardı, sonra da mosmor olup bayıldı. Ben şöyle devam ettim: "İçinde kırmızı zeberced bulunan ve kendisine cennet ırmakları akan yurda hazırlanın. Orada zümrüt, yakut ve inciler bulunmaktadır. Onun surları sarı zeberceddir. Cennet ağaçları meyveleriyle onun içine sarkmıştır." Ancak bayıldığı zaman onu bırakıp gittim.

Muâfâ b. İmrân

Allah dostlarından biri de Muâfâ b. İmrân Ebû Mes'ûd el-Mavsilî'dir.

(١٢٦٥٣)- [٢٨٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَشْرَمٍ، ثنا مُسَدَّدٌ، ثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، سَمِعْتُ بِشْرَ الْحَافِيَ، قَالَ لَهُ رَجُلٌ: مَا لِي أَرَاكَ عَاشِقًا لِلْمُعَافَى بْنِ عِمْرَانَ؟ فَقَالَ: " مَا لِي لا أَعْشَقُهُ وَكَانَ الثَّوْرِيُّ يُسَمِّيهِ الْيَاقُوتَةَ "

Ali b. Haşrem der ki: Bir adamın Bişr el-Hâfî'ye: "Ne oluyor? Bakıyorum Muâfâ b. İmrân'ı çok seviyorsun" dediğini işittim. Bunun üzerine Bişr el-Hâfî: "Sevrî ona: "Yakut" ismini takmışken niye sevmeyeyim ki!" karşılığını verdi.

(١٢٦٥٤)- [٢٨٨/٨] قَالَ: وَحَضَرْتُهُ يَوْمًا فَنُعِيَ إِلَيْهِ ابْنَاهُ فَمَا حَلَّ حَبْوَتَهُ، حَتَّى قَالَ: " ظَالِمِينَ أَوْ مَظْلُومِينَ؟ " فَقِيلَ: مَظْلُومِينَ فَحَلَّ حَبْوَتَهُ وَخَرَّ سَاجِدًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " كَيْفَ كَانَ قِصَّتُهُمَا " [٢٨٩/٨]

Ali b. Haşrem der ki: Kendisine (Bişr el-Hâfî'ye) iki oğlunun ölüm haberi geldiği günde hazır bulunmuştum. O, oturuşunu bozmadı ve: "Onlar zâlim miydi yoksa mazlum muydu?" dedi. Kendisine mazlum idiler" denilince, kalkıp secdeye kapandı. Sonra başını kaldırıp: "Mesele nasıl oldu?" dedi.

(١٢٦٥٥)- [٢٨٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَوْدُودٍ الْمَوْصِلِيُّ، قِيلَ لِلْمُعَافَى بْنِ عِمْرَانَ: مَا تَرَى فِي الرَّجُلِ يُقْرِضُ الشِّعْرَ وَيَقُولُ؟ قَالَ: " هُوَ عُمْرُكَ فَأَفْنِهِ فِيمَا شِئْتَ "

Muâfâ b. İmrân'a: "Kişinin, başkalarının şiirlerini okuması konusunda ne dersin?" diye sorulunca: "Ömür senin ömründür ve dilediğin şeyde onu geçirebilirsin" karşılığını vermiştir.

Muâfâ b. İmrân Ebû Mes'ûd el-Mavsilî'nin rivayetlerden bazıları aşağıda zikredilmiştir.

Takrîb 1123, Takrîb 3098, Takrîb 641, Takrîb 2826, Takrîb 4456, Takrîb , 3940, Takrîb 3773, Takrîb 1226, Takrîb 4473-s, Takrîb 2556, Takrîb 1335, Takrîb 335, Takrîb 2207

Sibâ el-Mavsilî

Allah dostlarından biri de Ebû Muhammed Sibâ el-Mavsilî'dir. O, boş şeyleri bırakıp Allah'a ulaşmakla uğraşan biri idi. Tasavvuf; kirli şeylerden temizlenmek ve ümitsizliğe düşmemektir.

(١٢٦٦٩)- [٢٩٢/٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ الأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، يَقُولُ: ثنا سِبَاعٌ، قَالَ: قَالَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " إِلَهِي أَمَرْتَنِي أَنْ أُطَهِّرَ لَكَ يَدِي وَرَجْلِي بِالْمَاءِ لِصَلاتِي، فَبِمَاذَا أُطَهِّرُ لَكَ قَلْبِي؟ فَأَوْحَى اللَّهُ ﷻ إِلَيْهِ بِالْغُمُومِ وَالْهُمُومِ "

Sibâ der ki: Hz. Dâvud: "İlahım! Namaz için su ile ellerimi ve ayaklarımı temizlememi emrettin. Peki kalbimi ne ile temizleyeceğim?" deyince, Allah: "Üzüntü ve kederle" diye vahyetti.

(١٢٦٧٠)- [٢٩٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمَضَاءَ، سَأَلَ سِبَاعًا الْمَوْصِلِيَّ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، إِلَى أَيِّ شَيْءٍ أَفْضَى بِهِمُ الزُّهْدُ؟ فَقَالَ: " إِلَى الأُنْسِ بِهِ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî bildiriyor: Madâ'nın, Sibâ' el-Mavsilî'ye: "Ey Ebû Muhammed! Zühd, zahid olanları nereye götürmüştür?" diye sorduğunu işittim. Sibâ' ise: "Allah'la ünsiyet kurmaya!" karşılığını verdi.

Feth el-Mavsılî

Allah dostlarında biri de şahsi isteklerinden arınan ve her dem sınanan Feth b. Saîd el-Mavsilî'dir.

(١٢٦٧١)- [٢٩٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الإِسْتِرَابَاذِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قَارِنٍ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَوْحٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: صُدِعَ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ فَعَرَجَ، فَقَالَ: " يَا رَبُّ، ابْتَلَيْتَنِي بِبَلاءِ الأَنْبِيَاءِ، فَشُكْرُ هَذَا أَنْ أُصَلِّيَ اللَّيْلَةَ أَرْبَعَ مِائَةِ رَكْعَةٍ "

İbrâhîm b. Abdillah der ki: Feth el-Mavsılî'nin ayağı kırıldı ve topal oldu. Bunun üzerine: "Ey Rabbim! Beni peygamberlerin imtihanı ile imtihan ettin. Bundan dolayı şükür babından bu gece dört yüz rekat kılacağım" dedi.

(١٢٦٧٢)- [٢٩٢/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا عَمِّي الْقَاسِمُ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَفَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: بَلَغَنِي أَنَّ بِنْتًا لِفَتْحٍ الْمَوْصِلِيِّ عَرِيَتْ، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تَطْلُبُ مَنْ يَكْسُوَهَا؟ فَقَالَ: " لا أَدَعُهَا حَتَّى يَرَى اللَّهُ ﷻ عُرْيَهَا وَصَبْرِي عَلَيْهَا "

Bişr b. el-Hâris der ki: Feth el-Mavsılî'nin kızı giysisiz kalmıştı. Kendisine: "Ona giysi verecek birine bakmayacak mısın?" denilince: "Hayır, Rabbim onun bu halini ve benim bu haline sabretmemi görene kadar onu bu şekilde bırakacağım" karşılığını verdi.

(١٢٦٧٣)- [٢٩٢/٨] قَالَ: وَكَانَ إِذَا كَانَ لَيَالِي الشِّتَاءِ جَمَعَ عِيَالَهُ، وَقَامَ بِكِسَائِهِ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ أَفْقَرْتَنِي وَأَفْقَرْتَ عِيَالِي، وَجَوَّعْتَنِي وَجَوَّعْتَ عِيَالِي، وَأَعْرَيْتَنِي وَأَعْرَيْتَ عِيَالِي، بِأَيِّ وَسِيلَةٍ تَوَسَّلْتُهَا إِلَيْكَ، وَإِنَّمَا تَفْعَلُ هَذَا بِأَوْلِيَائِكَ وَأَحْبَابِكَ، فَهَلْ أَنَا مِنْهُمْ حَتَّى أَفْرَحَ؟ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Feth el-Mavsılî kış gecelerinde çocuklarını toplayıp onları giysisiyle örter ve: "Allahım! Beni de çocuklarımı da fakir kıldın. Beni de çocuklarımı da aç bıraktın. Beni de çocuklarımı da giysisiz bıraktın. Ben hangi sebeple bu hale geldim? Sen böyle şeyleri dostlarına ve sevdiklerine yaparsın. Ben de onlardan mıyım? Onlardan isem sevineyim" derdi.

(١٢٦٧٤)- [٢٩٢/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْرُوفٍ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى سَهْلِ بْنِ عَلِيٍّ الدُّورِيِّ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ مُوسَى بْنُ عِيسَى الْجَصَّاصُ، ثنا أَبُو نَصْرٍ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: قَالَ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ: " مَنْ أَدَامَ النَّظَرَ بِقَلْبِهِ وَرَّثَهُ ذَلِكَ الْفَرَحَ بِالْمَحْبُوبِ، وَمِنْ آثَرِهِ عَلَى هَوَاهُ وَرَّثَهُ ذَلِكَ حُبَّهُ إِيَّاهُ، وَمَنِ اشْتَاقَ إِلَيْهِ وَزَهَدَ فِيمَا سِوَاهُ وَرُعِيَ حَقَّهُ، وَخَافَهُ بِالْغَيْبِ وَرَّثَهُ ذَلِكَ النَّظَرَ إِلَى وَجْهِهِ الْكَرِيمِ

Feth el-Mavsilî der ki: "Kim kalbiyle bakmaya devam ederse, sevdiğiyle sevinmeyi kazanır. Kim sevdiğini kendi arzularına tercih ederse, (Allah) bu kişiye kendisini sevmeyi nasib eder. Kim Ona iştiyak duyarsa ve Ondan başkasını terk edip Onun haklarını gözeterek ondan korkarsa (Kıyamet günü) cemaline bakmayı nasib eder."

حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو مُوسَى عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّرَسُوسِيُّ، قَالَ: مَرَّ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ بِصَبِيَّيْنِ مَعَ أَحَدِهِمَا كِسْرَةٌ عَلَيْهَا عَسَلٌ، وَمَعَ الآخَرِ كِسْرَةٌ عَلَيْهَا كَامَخٌ، فَقَالَ الَّذِي مَعَهُ الْكَامَخُ لِلَّذِي مَعَهُ الْعَسَلُ: أَطْعِمْنِي مِنْ خُبْزِكَ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ كَلْبًا لِي أَطْعَمْتُكَ، قَالَ: نَعَمْ ! فَأَطْعَمَهُ مِنْ خُبْزِهِ وَجَعَلَ فِي فَمِهِ خَيْطًا وَجَعَلَ يَقُودُهُ، فَقَالَ: فَتْحٌ " لَوْ رَضِيتَ بِخُبْزِكَ مَا كُنْتَ كَلْبًا لِهَذَا "، قَالَ أَبُو مُوسَى: فَهَكَذَا الدُّنْيَا

İmrân b. Mûsa et-Tarsûsî bildiriyor: Feth el-Mavsilî iki çocuğa rastladı. Birinin elinde üzerinde bal olan bir ekmek parçası, diğerinin elinde ise üzerinde bir çeşit katık olan bir ekmek parçası vardı. Ekmeği katıklı olan çocuk, ekmeği ballı olan çocuğa: "Bana biraz ekmeğinden ver" deyince, ekmeği ballı olan çocuk: "Eğer benim köpeğim olursan veririm" dedi. O da: "Tamam" deyince ekmeğinden kendisine verdi ve ağzına bir ip takıp onu ardından çekmeye başladı. Bunun üzerine Feth (çocuğa): "Eğer ekmeğine razı olsaydın bu kişiye köpek olmazdın" dedi. Ebû Mûsa: "Dünya da işte böyledir" dedi.

(١٢٦٧٦)- [٢٩٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ يَحْيَى، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَارَةَ، قَالَ: غِبْتُ غِيبَةً فَلَمَّا قَدِمْتُ لَقِيتُ

فَتْحًا الْمَوْصِلِيَّ، فِي حَانُوتِ سَالِمٍ الدَّوْرَقِيِّ، فَقَالَ لِي: " يَا بَصَرِيُّ، أَيَّ شَيْءٍ رَأَيْتَ فِي غَيْبَتِكَ؟ فَقُلْتُ: رَأَيْتُ عَجَائِبَ كَثِيرَةً وَأَخْبَارًا مُخْتَلِفَةً فَصَاحَ صَيْحَةً، فَقُلْتُ: أَنْتَ تَصِيحُ مِنَ الْخَبَرِ فَكَيْفَ لَوْ شَاهَدْتَ الْقِيَامَةَ أَوْ شَاهَدْتَ صَاحِبَ الْقِيَامَةِ؟ فَشَهِقَ شَهْقَةً وَوَثَبَ مِنَ الْحَانُوتِ فَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَحَمَلْنَاهُ فَأَدْخَلْنَاهُ الْحَانُوتَ، فَمَا زَالَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ إِلَى الْعَصْرِ، فَلَمَّا صَلَّيْنَا الْعَصْرَ تَنَفَّسَ ثُمَّ فَتَحَ عَيْنَيْهِ، فَقَالَ لِي: كَيْفَ قُلْتَ؟ فَقُلْتُ لَهُ: اسْكُتْ، فَقُلْتُ لِعُثْمَانَ: لِمَ صِحْتَ بِهِ؟ قَالَ: مَخَافَةَ إِنْ رَدَدْتَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ أَنْ أَقْتُلَهُ "

Osman b. Umâra der ki: Bir yere yolculuğa çıkmıştım. Yolculuktan geri döndüğümde Feth el-Mavsilî'yi, Sâlim ed-Devrakî'nin dükkanında buldum. Bana: "Ey gözüm! Bu gidişinde neler gördün?" diye sordu. Kendisine: "Acayip şeyler gördüm ve muhtelif haberler işittim" dediğimde, feryad ederek bağırdı. Ona: "Öyle bağırıyorsun da ya kıyamet gününü görsen veya kıyamet gününün sahibini görsen ne yaparsın?" dediğimde dükkandan sıçrayarak çıktı ve derin bir nefes çekerek bayıldı. Onu kaldırıp tekrar dükkana soktuk. İkindi vaktine kadar baygın kaldı. İkindi namazını kıldıktan sonra iç çekerek gözlerini açtı. Bana: "Nasıl demiştin?" deyince, kendisine: "Sus!" dedim. Abdurrahîm b. Yahya der ki: Osman'a: "Ona niçin bağırdın (onu niçin susturdun)?" dediğimde: "Ona aynı şeyi söyleyip de ölümüne sebep olmaktan korktum" karşılığını verdi.

(١٢٦٧٧)- [٢٩٣/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ الصُّدَائِيُّ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِفَتْحٍ الْمَوْصِلِيِّ: ادْعُ اللَّهَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ هِبْنَا عَطَاءَكَ، وَلا تَكْشِفْ عَنَّا غِطَاءَكَ، وَأَرْضِنَا بِقَضَائِكَ "

Ali b. Yezîd es-Sudâî der ki: Bir adam Feth el-Mavsilî'ye: "Allah'a dua et" deyince: "Allahım! Bize ihsanda bulun. Örtünü üzerimizden kaldırma ve takdir etmiş olduğun şeye bizi razı et" diye dua etti.

(١٢٦٧٨)- [٢٩٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا رَبَاحُ بْنُ الْجَرَّاحِ الْعَبْدِيُّ، قَالَ: جَاءَ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ إِلَى صِدِّيقٍ لَهُ يُقَالُ: عِيسَى التَّمَّارُ فَلَمْ يَجِدْهُ فِي الْمَنْزِلِ، فَقَالَ لِلْخَادِمِ: " أَخْرِجِي إِلَيَّ كِيسَ أَخِي، فَأَخَذَ مِنْهُ دِرْهَمَيْنِ

"، وَجَاءَ عِيسَى إِلَى مَنْزِلِهِ فَأَخْبَرَتْهُ الْجَارِيَةُ بِمَجِيءِ فَتْحٍ وَأَخْذِهِ الدِّرْهَمَيْنِ، فَقَالَ: " إِنْ كُنْتِ صَادِقَةً، فَأَنْتِ حُرَّةٌ فَنَظَرَ فَإِذَا هِيَ صَادِقَةٌ، فَعُتِقَتْ "

Rebâh b. el-Cerrâh el-Abdî der ki: Feth el-Mavsilî kendisine İsa et-Temmâr denilen arkadaşının yanına gitti ve onu evinde bulamadı. Bunun üzerine arkadaşının hizmetini gören cariyeye: "Bana kardeşimin kesesini getir" dedi ve keseden iki dirhem aldı. İsa eve geldiğinde cariyesi, Feth'in geldiğini ve iki dirhem aldığını haber verdi. İsa: "Eğer doğru söylüyorsan sen hürsün" dedi. Durumu soruşturduğunda cariyenin doğru söylediğini gördü ve cariye azatlı oldu.

(١٢٦٧٩)- [٨/٢٩٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حدثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا سَيَّارٌ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَبِيبٍ الطَّفَاوِيُّ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى فَتْحٍ الْمَوْصِلِيِّ وَهُوَ يُوقِدُ بِالأَجُرِّ، وَكَانَ فَتْحٌ رَجُلا مِنَ العَرَبِ، وَكَانَ شَرِيفًا زَاهِدًا "

Muhammed b. Abdirrahman b. Habîb et-Tafâvî der ki: "Feth el-Mavsilî'nin yanına girdiğimde tuğla yakıyordu. Feth, Araplardan şerefli zâhid bir kişi idi.

Feth el-Mavsilî, İsa b. Yûnus ve akranları zamanına yetişmiş ve İsa'dan rivayetlerde bulunmuştur.

(١٢٦٨٠)- [١٢٦٩٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَعْفَرٍ أَبُو بَكْرٍ الْعَطَّارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الْهَاشِمِيُّ، ثنا أَبُو حَفْصٍ ابْنُ أُخْتِ بِشْرٍ الْحَافِي، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ خَالِي بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، فَدَقَّ الْبَابُ، فَقَالَ: انْظُرْ مَنْ هَذَا، فَخَرَجْتُ فَإِذَا أَنَا بِشَيْخٍ عَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ، وَعَلَى رَأْسِهِ مِئْزَرٌ مِنْ صُوفٍ، وَبِيَدِهِ رَكْوَةٌ، فَقَالَ: تَقُولُ لأَبِي نَصْرٍ، أَخُوكَ أَبُو بَكْرٍ قَدْ طَلَبَكَ، فَأَعْلَمْتُهُ وَوَصَفْتُهُ لَهُ فَخَرَجَ خَالِي مُسْرِعًا فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ وَأَدْخَلَهُ فَجَعَلَ يُسَائِلُهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: مَا جَاءَ بِكَ؟ قَالَ: حَدِيثٌ سَمِعْتُهُ أَنَا وَأَنْتَ مِنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ فِي الْغُسْلِ، وَقَدْ شَكَكْتُ فِيهِ، فَقَامَ خَالِي فَأَخْرَجَ قِمَطْرًا فَفَتَّشَهَا، ثُمَّ أَخْرَجَ دَفْتَرًا مِنْ قَرَاطِيسَ، فَقَرَأَ فِيهِ، فَقَالَ ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، ثنا أَشْعَثُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا قَعَدَ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ وَاجْتَهَدَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ "، فَقَالَ الشَّيْخُ: اسْمَعْهُ مِنِّي لا أَكُونُ أَغْلَطُ، فَقَالَ لَهُ خَالِي: هَاتِهِ،

فَقَالَ الشَّيْخُ: ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، ثنا أَشْعَثُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا قَعَدَ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ وَاجْتَهَدَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ "، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَى خَالِي وَانْصَرَفَ، قُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا نَصْرٍ مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ لِي: هَذَا فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ [٢٩٤/٨]

Bişr el-Hâfî'nin yeğeni Ebû Hafs der ki: Dayım Bişr el-Hâfî'nin yanında oturmaktaydım. Kapı çalınınca dayım bana: "Bak bakalım gelen kimdir?" dedi. Çıkıp baktığımda üzerinde yünden bir cübbe, başında yine yünden bir başlık olan yaşlı biri olduğunu gördüm. Elinde küçük bir su kabı vardı. Bana: "Ebû Nasr'a: «Kardeşin Ebû Bekr seni görmeye gelmiştir» de" dedi. Dayımın yanma girip adamın söylediklerini söyleyip onu kendisine vasfettiğimde hızlı bir şekilde yanına çıkıp kendisine selam verdi. Sonra elinden tutup içeri aldı ve sorular sormaya başladı. Sonra: "Seni buraya getiren nedir?" diye sorunca: "Seninle birlikte İsa b. Yûnus'tan gusül hakkında işitmiş olduğumuz hadisi doğru belleyip bellemediğim konusunda şüpheye düştü" dedi. Bunun üzerine dayım kalkıp bir dosya getirdi ve onu karıştırmaya başladı. Sonra içinden bir kağıt çıkarıp şöyle okumaya başladı: "İsa b. Yûnus'un, Eş'as b. Abdilmelik kanalıyla Muhammed b. Sîrîn'den, onun da Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Bir erkek hanımının kol ve bacakları arasına oturur ve sonra (cinsi münasebet için) çalışırsa gusletmesi vaciptir»* buyurmuştur." Yaşlı adam: "Bunu bir de benden dinle de yanılıyor olmayayım" deyince, dayım: "Söyle bakayım" dedi. Yaşlı: "İsa b. Yûnus'un, Eş'as b. Abdilmelik kanalıyla Muhammed b. Sîrîn'den, onun da Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Bir erkek hanımının kol ve bacakları arasına oturur ve sonra (cinsi münasebet için) çalışırsa gusletmesi vaciptir»* buyurmuştur" dedi. Sonra dayıma selam verip gitti. Dayıma: "Ey Ebû Nasr! Bu kişi kimdir?" dediğimde, dayım: "Bu kişi Feth el-Mavsılî'dir" karşılığını verdi.

Esed el-Becelî

Allah dostlarından biri de âbid biri olan, sürekli secde eden, samimi ve devamlı olarak hamd eden Esed b. Ubeyde el-Becelî'dir. O, Kûfeliydi ve sözleri hikmetli biri idi.

(١٢٦٨١)- [٢٩٤/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْعَبَّادِيَّ، يَقُولُ: مَرَّ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَلَى أَسَدِ بْنِ عُبَيْدَةَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَكَأَنَّ أَسَدًا لَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ، فَرَجَعَ سُفْيَانُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَسَدُ، أَمُرُّ عَلَيْكَ فَأُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَلا تَرُدُّ عَلَيَّ، فَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ أَنَّهُ كَانَ فِي شُغْلٍ، وَكَأَنَّ سُفْيَانَ لَمْ يَقْنَعْ مِنْهُ بِذَلِكَ، فَقَالَ لَهُ أَسَدٌ: " يَا سُفْيَانُ، مَا بَلَغَ مِنْ قَدْرِكَ أَنْ أَكُونَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ غَيْرَ مَا تَعْلَمُ "

Muhammed b. Abdilvehhâb el-Abbâdî der ki: Süfyân es-Sevrî, Esed b. Ubeyde'ye rastladı ve selam verdi. Ancak Esed selamına cevap vermemişti. Süfyân ona dönerek: "Ey Esed! Yanından geçip selam veriyorum ve sen bana cevap vermiyorsun" dedi. Bunun üzerine Esed kendisinden özür dileyerek dalgın olduğunu söyledi. Sanki Süfyân ikna olmamıştı. Bu sebeple Esed: "Ey Süfyân! Allah tarafından senin bilmediğin şeyleri bilmem, senin elinde olan bir şey değildir, bunu engelleyemezsin" dedi.

Takrîb 2845-a, Takrîb 1582-a

Bişr el-Âmî

Allah dostlarından biri de kanaatkâr, Allah'tan razı olan ve gizlice hayırlar işleyen Bişr el-Âmî'dir.

(١٢٦٨٤)- [٢٩٥/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مَنْصُورٍ الْقُرَشِيَّ، يَقُولُ: قُلْتُ لِمَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ " يَا أَبَا مَحْفُوظٍ، رَأَيْتُ فِي هَذَا الْبَلَدِ إِنْسَانًا قَدْ نَحَا نَحْوَ الأَبْدَالِ، فَسَكَتَ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِلا مَا كَانَ مِنْ ذَاكَ الَّذِي يُقَالُ لَهُ بِشْرٌ الآمِيُّ "

Muhammed b. Mansûr el-Kureşî der ki: Ma'rûf el-Kerhî'ye: "Ey Ebû Mahfûz! Ben bu şehirde abdallar gibi yaşayan birini gördüm" dediğimde sustu ve sonra: "Allahım! Bu olsa olsa kendisine Bişr el-Âmî denilen kişidir" dedi.

(١٢٦٨٥)- [٨/٢٩٥] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ، فَسَمِعْتُ خَلَفَ بْنَ تَمِيمٍ، يَقُولُ: قَالَ بِشْرٌ الآمِيُّ: " أَنْ أُجَرَ عَلَى النَّدَى، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُجَرَ عَلَى الْيُبْسِ "

Bişr el-Âmî der ki: "Yaş ve taze şeyler için bana sevap verilmesini, kuru bir şeyler için sevap verilmesinden daha çok isterim."

Takrîb 913

Ebu'r-Rabî' es-Sâih

Allah dostlarından biri de seyyah olarak tanınan ve erken yaşlarda vefat eden Ebu'r-Rabî'dir. Öncekilere yetişmek ve Allah'a kavuşmak için erkenden göçüp gitmiştir.

(١٢٦٨٧)- [٨/٢٩٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا مُوسَى بْنُ الْحَسَنِ الْكُوفِيُّ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرِّشْدِينِيُّ، ثنا إِدْرِيسُ بْنُ يَحْيَى الْخَوْلانِيُّ، قَالَ: قَالَ لَنَا أَبُو الرَّبِيعِ السَّائِحُ: " مَتَى يُقَامُ الْحَدُّ عَلَى السَّكْرَانِ؟ " قُلْنَا: إِذَا أَفَاقَ، قَالَ: " فَإِنَّ سُكْرَ الدُّنْيَا لَيْسَ لَهُ إِفَاقَةٌ "

İdrîs b. Yahya el-Havlânî der ki: Ebu'r-Rabî' es-Sâih, bize: "Sarhoş kişiye ne zaman had uygulanır?" diye sorunca: "Ayıldığı zaman" dedik. Bunun üzerine o: "Dünya sarhoşunun ayılacağı yoktur" dedi.

(١٢٦٨٨)- [٨/٢٩٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْحَرِيشِ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْخَوْلانِيَّ، صَدِيقًا لإِدْرِيسَ، قَالَ رَجُلٌ لأَبِي الرَّبِيعِ السَّائِحِ: عَلِّمْنِي اسْمَ اللَّهِ الأَعْظَمَ، قَالَ: " مَعَكَ دَوَاةٌ وَقِرْطَاسٌ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " اكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَطِعِ اللَّهَ يُطِعْكَ "

İdrîs'in arkadaşı olan Saîd b. İbrâhîm el-Havlânî der ki: Bir adam Ebu'r-Rabî' es-Sâih'e: "Bana, Allah'ın en büyük ismini (İsm-i A'zam'ı) öğret" dedi. Ebu'r-Rabî' es-Sâih: "Yanında kalem kağıt var mıdır?" deyince, adam: "Evet (vardır)" dedi. Bunun üzerine Ebu'r-Rabî' es-Sâih: "Öyleyse: "Bismillahirrahmanirrahim (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)" diye yaz. Sen Allah'a itaat et ki, Allah ta senin dileklerini kabul buyursun" dedi.

(١٢٦٨٩)- [٢٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنِي جَمِيلٌ أَبُو عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ: " إِنَّ مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ إِذَا مَاتَ مَاتَتْ مَعَهُ ذُنُوبُهُ "

Habîb b. Ebî Muhammed der ki: "Kişi öldüğü zaman günahlarının da ölmesi onun mutluluğundandır."

(١٢٦٩٠)- [٢٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الصُّوفِيُّ، قَالَ: " لَمَّا ذُكِرَ لِي دَاوُدُ الطَّائِيُّ أَحْبَبْتُ أَنْ أَرَى أَحْوَالَهُ، قَالَ: فَأَتَيْتُهُ بَعْدَ عِشَاءِ الآخِرَةِ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: غَرِيبٌ لَيْسَ يَجِدُ مَوْضِعًا، فَقَالَ: ادْخُلْ، اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ، فَدَخَلْتُ فَجَعَلْتُ أَسْأَلُهُ، فَقَالَ لِي: كَانُوا يَكْرَهُونَ فُضُولَ الْكَلامِ، فَسَكَتُّ حَتَّى أَصْبَحْتُ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ، قُلْتُ لَهُ: أَوْصِنِي، قَالَ: إِنْ كَانَتْ لَكَ وَالِدَةٌ فَبِرَّهَا، وَفِرَّ مِنَ النَّاسِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الأَسَدِ غَيْرَ تَارِكٍ لِجَمَاعَتِهِمْ "

Ebu'r-Rabî' es-Sûfî der ki: Bana Ebû Dâvud et-Tâî zikredildiğinde onun nasıl biri olduğunu görmek istedim. Yatsı namazından sonra gidip yanına girmek için izin istedim. O: "Kim o?" deyince: "Yeri olmayan yabancı biriyim" dedim. Bunun üzerine bana: "Gir! Kendisinden yardım dilenen ancak Allah'tır" dedi. Ben de içeri girip kendisine sorular sormaya başlayınca: "Eskiden boş konuşmayı sevmezlerdi" dedi. O gün orada sabahladım. Sabah olunca: "Bana nasihatta bulun" dedim. Bunun üzerine: "Eğer annen varsa ona iyilikte bulun. Cemaati terk etmeksizin insanlardan aslandan kaçar gibi kaç" dedi.

(١٢٦٩١)- [٢٩٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا جُبَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، قَوْلِهِ تَعَالَى: " ﴿أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا﴾ ، قَالَ: عَلَى الْفَقْرِ فِي دَارٍ فِي الدُّنْيَا "

Ebû Câfer: **"İşte onlar, sabrettiklerinden ötürü cennetin en yüksek dereceleriyle mükafatlandırılırlar"**[1] buyruğunu açıklarken: "Bu mükâfat, dünyada iken fakirliğe karşı sabretmelerinden dolayıdır" dedi.

(١٢٦٩٢)- [١٢٧٠٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنِي مُسْرِفُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي حَسَنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ آدَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ عَلَى دُكَّانٍ، مَعَهُ قَوْمٌ يُحَدِّثُهُمْ قَدْ جَاءُوهُ عَلَى دَوَابٍّ، فَرَكِبَ أَبُو الرَّبِيعِ الأَعْرَجُ عَلَى قَصَبَةٍ وَجَاءَ يَقُولُ: الطَّرِيقَ الطَّرِيقَ، فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أَبَا الرَّبِيعِ؟ قَالَ: يَا أَبَا إِسْمَاعِيلَ، إِنِّي رَأَيْتُكَ تُحِبُّ أَصْحَابَ الدَّوَابِّ فَسَتَهْتَمُّ بِهِمْ، قَالَ: يَا أَبَا الرَّبِيعِ، إِنَّ لَكُمْ عِنْدِي أَيَادِيَ، فَقَالَ أَبُو الرَّبِيعِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اطْلُبُوا الأَيَادِي عِنْدَ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ "، فَبَكَى حَمَّادٌ

Yahya b. Âdem'in bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Hammâd b. Zeyd'in yanında idik. Kendisi bir dükkânda idi ve yanında bineklerle gelen bir grupla konuşuyordu. Ebû Rabî' el-A'rec bir kamışa binerek: "Yol verin, yol verin" diyerek geldi. Hammâd b. Zeyd: "Ebû Rabî'! Sana ne oluyor?" deyince: "Ey Ebû İsmâîl! Senin, bineklerin sahiplerini sevdiğini ve onları çok önemsediğini görüyorum" karşılığını verdi. Hammâd b. Zeyd: "Ey Ebû Rabî'! Sizin bende çok hakkınız vardır" deyince, Ebû Rabî': "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Fazileti fakir Müslümanların yanında arayın. Zira kıyamet gününde onların devleti vardır»* buyurdu" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hammâd ağladı.

---

[1] Furkân Sur. 75

Ali b. Fudayl

Allah dostlarından biri de korkan ve erircesine zayıflayan Ali b. Fudayl b. İyâd'dır.

(١٢٦٩٣)- [٢٩٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: بَكَى عَلِيٌّ ابْنِي يَوْمًا، فَقُلْتُ: " يَا بُنَيَّ، مَا لَكَ؟ قَالَ: أَخَافُ أَنْ لا تَجْمَعَنَا الْقِيَامَةُ "

Fudayl b. İyâd der ki: Bir gün oğlum Ali ağlamıştı. Kendisine: "Evladım! Ne oldu?" dediğimde: "Kıyamet gününde bir araya gelememekten korkuyorum" karşılığını verdi.

(١٢٦٩٤)- [٢٩٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ، يَقُولُ: أَشْرَفْتُ لَيْلَةً عَلَى عَلِيٍّ وَهُوَ فِي صَحْنِ الدَّارِ وَهُوَ يَقُولُ: " النَّارُ، وَمَتَى الْخَلاصُ مِنَ النَّارِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Bir gece (oğlum) Ali'nin yanına gittim ve: "Cehennem! Cehennemden kurtuluş ne zaman?" dediğini duydum.

(١٢٦٩٥)- [٢٩٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: بَيْنَا نَحْنُ ذَاتَ يَوْمٍ عِنْدَ الْفُضَيْلِ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَقَالَ الْفُضَيْلُ: " شَكَرَ اللَّهُ لَكَ مَا قَدْ عَلِمَهُ مِنْكَ "

İsmâîl et-Tûsî der ki: Bir gün Fudayl'ın yanındayken, Fudayl bayılmıştı. (Kendine gelince): "Allah sende olan güzel şeylerden dolayı ecrini versin" dedi.

(١٢٦٩٦)- [٢٩٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ الطُّوسِيَّ، أَوْ غَيْرَهُ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي ذَاتَ يَوْمٍ الْغَدَاةَ خَلْفَ الإِمَامِ وَمَعَنَا عَلِيُّ بْنُ فُضَيْلٍ، فَقَرَأَ الإِمَامُ "ف فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ﴾ ، فَلَمَّا سَلَّمَ الإِمَامُ، قُلْتُ: يَا عَلِيُّ أَمَا سَمِعْتَ مَا قَرَأَ الإِمَامُ؟ قَالَ: مَا هُوَ؟ قُلْتُ: ﴿فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ﴾ ، وف حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ ، قَالَ: " شَغَلَنِي ما كَانَ قَبْلَهَا: ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلا تَنْتَصِرَانِ﴾ "

(Müellif der ki) İsmâîl et-Tûsî veya başkası der ki: Bir gün imamın ardında, aralarında Ali b. Fudayl'ın da bulunduğu kişilerle sabah namazını kılarken imam: **"Orada, bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş, daha önce ne insan ve ne de cinlerin dokunmuş olduğu eşler vardır"**[1] âyetini okudu. İmam selam verince ben: "Ey Ali! İmamın okuduğunu duydun mu?" diye sordum. Ali: "Ne okudu?" deyince ben: **"Orada, bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş, daha önce ne insan ve ne de cinlerin dokunmuş olduğu eşler vardır"**[2] âyetini okudu" dedim. Ali: **"Ey insanlar ve cinler! Üzerinize dumansız bir alev ve ateşsiz bir duman gönderilir de kurtulamazsınız"**[3] âyetini düşünmek, beni o âyeti duymaktan alıkoydu" dedi.

(١٢٦٩٧)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ عَفَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْفُضَيْلِ يصَلِّي حَتَّى يَزْحَفَ إِلَى فِرَاشِهِ، ثُمَّ يَلْتَفِتُ إِلَى أَبِيهِ، فَيَقُولُ: " يَا أَبَتِ، سَبَقَنِي الْمُتَعَبِّدُونَ "

Muhammed b. el-Hüseyn der ki: Ali b. Fudayl b. İyâd o kadar (gece) namaz(ı) kılardı ki yorgunluktan dolayı yatağına emekleyerek giderdi. Sonra da babasına bakıp: "Ey babacığım! Âbidler beni geçti" derdi.

(١٢٦٩٨)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَخْوَفَ مِنَ الْفُضَيْلِ وَابْنِهِ "

Süfyân b. Uyeyne der ki: "Fudayl ve oğlundan daha fazla (Allah'tan) korkan birisini görmedim."

---

[1] Rahmân Sur. 56

[2] Rahmân Sur. 56

[3] Rahmân Sur. 35

(١٢٦٩٩)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ يَعْنِي ابْنَ الْفُضَيْلِ عِنْدَ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، يُحَدِّثُ سُفْيَانُ بِحَدِيثٍ فِيهِ ذِكْرُ النَّارِ، وَفِي يَدِ عَلِيٍّ قِرْطَاسٌ فِي شَيْءٍ مَرْبُوطٌ، فَشَهِقَ شَهْقَةً وَقَعَ وَرَمَى بِالْقِرْطَاسِ أَوْ وَقَعَ مِنْ يَدِهِ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ سُفْيَانُ، وَقَالَ: " لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ هَهُنَا مَا حُدِّثْتُ بِهِ "، فَمَا أَفَاقَ إِلا بَعْدَ مَا شَاءَ اللَّهُ

Muhammed b. Ebî Osmân der ki: Ali b. Fudayl, Süfyân b. Uyeyne'nin yanındaydı ve Süfyân cehennemle ilgili konuşuyordu. Ali'nin elinde ise bir şeyle bağlanmış bir kağıt vardı. Ali bir çığlık atıp düştü ve elindeki kağıdı attı veya kağıt elinden düştü. Süfyân ona dönüp: "Senin burada olduğunu bilseydim cehennemden bahsetmezdim" dedi. Ali uzun bir müddet sonra kendine gelebildi.

(١٢٧٠٠)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي الْجَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيٍّ يَعْنِي ابْنَهُ: " لَوْ أَعَنْتَنَا عَلَى دَهْرِنَا؟ قَالَ: فَأَخَذَ قُفَّةً وَمَضَى إِلَى السُّوقِ لِيَحْمِلَ، فَأَتَانِي رَجُلٌ فَأَعْلَمَنِي فَمَضَيْتُ إِلَيْهِ فَرَدَدْتُهُ، وَقُلْتُ: يَا بُنَيَّ، لَسْتُ أُرِيدُ هَذَا أَوْ لَمْ أُرِدْ هَذَا كُلَّهُ "

Fudayl b. İyâd der ki: Oğlum Ali'ye: "Şu zamana karşı biraz bize yardımcı olsan" dediğimde, bir sepet aldı ve bir şeyler almak için çarşıya gitti. Adamın biri gelip bana bunu bildirdiğinde çarşıya gidip onu geri getirdim ve: "Evladım! Senden istediğim bu değildir" veya: "Senden bunlardan hiçbirini istemiş değilim" dedim.

(١٢٧٠١)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْجَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ فُضَيْلٍ: أَنَّ عَلِيًّا كَانَ يَحْمِلُ عَلَى أَبَاعِرٍ كَانَتْ لِفُضَيْلٍ، فَنَقَصَ الطَّعَامُ الَّذِي حَمَلَهُ فَحُبِسَ عِنْدَ الْمَكَّارِينَ، فَأَتَى الْفُضَيْلُ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: " أَتَفْعَلُونَ هَذَا بِعَلِيٍّ؟ لَقَدْ كَانَتْ لَنَا شَاةٌ بِالْكُوفَةِ أَكَلَتْ شَيْئًا يَسِيرًا مِنْ عَلَفٍ لِبَعْضِ الأُمَرَاءِ أَوِ الْمُلُوكِ أَوْ مَنْ يُشْبِهُهُمْ، فَمَا شَرِبَ لَهَا لَبَنًا بَعْدَ ذَلِكَ "، قَالُوا: لا نَعْلَمُ هَذَا يَا أَبَا عَلِيٍّ إِنَّهُ ابْنَكَ

Muhammed b. Ebî Osman bildiriyor: Ali, Fudayl'a ait develerle (ücretle) yük taşırdı. Taşıdığı yiyecek eksilince kervancıların yanında tutuklu kaldı.

Bunun üzerine Fudayl bunların yanına gelip: "Siz Ali'ye bunu mu revâ görmektesiniz? Biz Kûfe'de iken bir koyunumuz vardı. Bu koyun valilerden veya valilere veya bunlara benzer birine ait olan yemden az bir miktar yedi diye Ali onun sütünden içmez oldu" dedi Bunun üzerine: "Ey Ebû Ali! Bunun oğlun olduğunu bilmiyorduk" dediler.

(١٢٧٠٢)- [٢٩٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْجَرَوِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ: " أَنَّهُمُ اشْتَرُوا شَعِيرًا بِدِينَارٍ، وَكَانَ ذَلِكَ فِي غَلاءٍ مِنَ الشَّعِيرِ، فَقَالَتْ أُمُّ عَلِيٍّ لِلْفُضَيْلِ: قَوَّرْتُهُ لِكُلِّ إِنْسَانٍ قُرْصَيْنِ، فَكَانَ عَلِيٌّ يَأْخُذُ وَاحِدًا وَيَتَصَدَّقُ بِالآخَرِ حَتَّى كَادَ أَنْ يُصِيبَهُ الْخَوَاءُ أَوْ أَصَابَهُ بَعْضُ ذَلِكَ "

Muhammed b. Ebî Osmân, Fudayl b. İyâd'dan bildiriyor: Kendileri bir dinara arpa satın aldılar. Bu da arpanın pahalı olduğu zamanda vaki oluyordu. Ümmü Ali, Fudayl'a: "Ondan her kişiye iki somun yaptım" dedi. Ali (her gün) o iki somundan birini tasadduk edip birini alırdı. Neredeyse açlıktan bayılacak duruma gelirdi veya bayıldığı da olmuştur.

(١٢٧٠٣)- [٢٩٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: قَالَ عَلِيٌّ: " يَا أَبَتِ، سَلِ الَّذِي وَهَبَنِي لَكَ فِي الدُّنْيَا أَنْ يَهَبَنِي لَكَ فِي الآخِرَةِ "، وَقَالَ لِي عَلِيٌّ: " سَلِ الَّذِي جَمَعَنَا فِي الدُّنْيَا أَنْ يَجْمَعَنَا فِي الآخِرَةِ "، ثُمَّ بَكَى، ثُمَّ فَلَمْ يَزَلْ مُنْكَسِرَ الْقَلْبِ حَزِينًا، ثُمَّ بَكَى، فَقَالَ: " حَبِيبِي مَنْ كَانَ يُسَاعِدُنِي عَلَى الْحُزْنِ وَالْبُكَاءِ يَا ثَمَرَةَ قَلْبِي، شَكَرَ اللَّهُ لَكَ مَا قَدْ عَلِمَهُ فِيكَ "

Fudayl b. İyâd anlatıyor: Ali: "Babacığım! Beni dünyada sana verenden âhirette de sana vermesini iste" dedi. Sonra yine bana: "Bizi dünyada bir araya getirenden âhirette de bizi bir araya getirmesini dile" dedi. Sonra ağlamaya başladı ve sürekli olarak kalbi kırık kaldı. Sonra yine ağladı. Ravi der ki: Fudayl b. İyâd: "(Ey) sevdiğim! (Ey) bana ağlamakta ve üzüntüde yardımcı olan! (Ey) kalbimin meyvesi! Bu samimi niyetinden dolayı Allah senden hoşnut olsun" dedi.

(١٢٧٠٤)- [٨/٢٩٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، ثنا ابْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبَّادٍ، قَالَ: كَانُوا يَعُودُونَ عَلِيَّ بْنَ الْفُضَيْلِ وَهُوَ بِمِنًى، فَقَالَ: " لَوْ ظَنَنْتُ أَنِّي أَبْقَى إِلَى الظُّهْرِ لَشَقَّ عَلَيَّ "

Şihâb b. Abbâd der ki: Ali b. Fudayl, Mina'da hastayken onu ziyaret ettiklerinde, ziyaretçilere: "Eğer öğleye kadar yaşayacağımı bilseydim, bu bile bana ağır gelirdi" dedi.

(١٢٧٠٥)- [٨/٢٩٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، ثنا ابْنُ الْمَهْدِيِّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الأَسْيَبُ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ لابْنِهِ عَلِيٍّ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ أُخْلِيَ لَهُ الطَّوَافُ، قُمْ حَتَّى نَغْتَنِمَ الطَّوَافَ، فَقَالَ: " يَا أَبَتِ نَغْتَنِمُ خَلْوَةَ الْجَوْرِ "

Ahmed b. Saîd el-Esyeb'in bildirdiğine göre babası der ki: Fudayl b. İyâd'ın oğlu Ali'ye: "Müminlerin emîri için tavaf yeri boşaltıldı. Haydi kalk ta tavaf edelim" dediğini işittim. Bunun üzerine Ali: "Babacığım! Haksız olan bir şeyi fırsat olarak mı kullanacağız?" dedi.

(١٢٧٠٦)- [٨/٢٩٩] وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي اجْتَهَدْتُ أَنْ أُؤَدِّبَ عَلِيًّا فَلَمْ أَقْدِرْ، فَأَدَّبْتَهُ أَنْتَ لِي "

Fudayl dedi ki: Allahım! Ben Ali'ye terbiye vermek için çalıştım, ama yapamadım. Sen onu benim için terbiye ettin."

(١٢٧٠٧)- [٨/٢٩٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، حَدَّثَنِي عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ فُضَيْلٍ: " وَيْحِي مِنْ يَوْمٍ أَشَدِّ الأَيَّامِ، ثُمَّ قَالَ: وَلَكُمْ مِنْ قَبِيحَةٍ تَكْشِفُهَا الْقِيَامَةُ غَدًا "

İmrân b. Mûsa der ki: Ali b. Fudayl: "Günlerin en şiddetlisi olan o günde vay hâlime!" dedi. Sonra da: "Kıyametin suçlarınızı ortaya çıkaracağı o günde de vay halinize!" dedi.

(١٢٧٠٨)- [٢٩٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدُ بْنُ الْحَوَارِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: " كَانَ عَلِيُّ بْنُ فُضَيْلٍ لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقْرَأَ الْقَارِعَةَ، وَلا تُقْرَأُ عَلَيْهِ "

Ebû Süleymân der ki: "Ali b. Fudayl, Kâria Suresini okuyamaz ve bu sûre kendisine okunmazdı."

Ali b. Fudayl, Abdulazîz b. Ebî Revvâd, Süfyân b. Uyeyne ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4272

Bişr b. es-Seriy

Allah dostlarından biri de Ebû Bişr b. es-Seriy'dir. Basralıdır ve devamlı öğütlerde bulunan biridir. Mekke'de ikamet etmiş ve âbidlerinden biri olmuştur.

(١٢٧١٠)- [٢٩٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ حَاتِمِ بْنِ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلانَ، قَالَ: " كَانَ بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ أَبُو عَمْرٍو الأَفْوَهُ الْبَصْرِيُّ سَكَنَ مَكَّةَ "

Muhammed b. Ğaylân der ki: "Basralı bir öğütçü olan Ebû Amr Bişr b. es-Seriy, Mekke'de ikamet etti."

(١٢٧١١)- [٣٠٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ حَمْزَةَ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ السَّرِيِّ، يَقُولُ: " لَيْسَ مِنْ أَعْلامِ الْحُبِّ أَنْ تُحِبَّ مَا يُبْغِضُ حَبِيبُكَ "

Bişr b. es-Seriyy der ki: "Sevdiğinin hoşlanmadığı şeyi sevmen, sevginin göstergesi değildir."

(١٢٧١٢)- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي صَفْوَانَ: أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ أَنْ يَجُوعَ الرَّجُلُ فَيَجْلِسُ فَيَتَفَكَّرُ، أَوْ يَأْكُلُ فَيَقُومُ فَيُصَلِّي؟ قَالَ: يَأْكُلُ فَيَقُومُ فَيُصَلِّي وَيَتَفَكَّرُ فِي صَلاتِهِ هُوَ أَحَبُّ

إِلَيَّ، فَحَدَّثْتُ بِهِ أَبَا سُلَيْمَانَ، فَقَالَ: صَدَقَ، الْفِكْرُ فِي الصَّلاةِ أَفْضَلُ مِنَ الْفِكْرِ فِي غَيْرِ الصَّلاةِ، الْفِكْرُ فِي الصَّلاةِ عَمَلانِ وَعَمَلانِ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلٍ، قَالَ: فَحَدَّثْتُ بِهِ بِشْرُ بْنُ السَّرِيُّ، فَأَخَذَ حَصَاةً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ قَدْرَ حَبَّةٍ، فَقَالَ: " لَئِنْ أَتَاكَ مِنَ الجُوعِ الَّذِي ذَكَرْتَ مِثْلَ هَذِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ طَوَافِ الطَّائِفِينَ، وَصَلاةِ الْمُصَلِّينَ، وَحَجِّ الْحَاجِّينَ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ebû Safvân'a: "Sence kişinin aç kalarak bir köşeye çekilip tefekkür etmesi mi, yoksa yemek yiyerek kalkıp namaz kılması mı daha güzeldir?" dediğimde: "Yemek yiyerek kalkıp namaz kılması ve namazında tefekkür etmesi benim için daha güzel olandır" cevabını verdi.

Bu cevabı Ebû Süleymân'a bildirdiğimde: "Doğru söylemiş. Namazda tefekkür etmek, namazsız tefekkür etmekten daha faziletlidir. Çünkü namazda iken tefekkür etmekle iki amel işlenmiş olur. İki amel de bir amelden daha üstündür" karşılığını verdi.

Yine bunu Bişr b. es-Seri'ye bildirdiğimde, Mescid-i Haram'dan küçük bir çakıl taşı alarak (ve göstererek): "Bence senin başına bahsettiğin şekilde şunun kadar bir açlığın gelmesi, tavaf edenlerin tavafından, namaz kılanların namazından ve hacca gidenlerin haccından daha iyidir" dedi.

Bişr, hadis imamlarından olan Sevrî, Mis'ar ve iki Hammâd'dan ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 463, Takrîb 1719, Takrîb 2472, Takrîb 2523, Takrîb 1674, Takrîb 809, Takrîb 2592, Takrîb 1862

Ebû Bekr b. Ayyâş

Allah dostlarından biri de coşkulu bir şekilde Kur'ân okuyan ve güler yüzlü bir âbid olan Ebû Bekr b. Ayyâş'tır. O, saygın kişilerden ve Allah'ı görürcesine ibadet edenlerden biri idi. Tasavvuf; (Allah'a) yaklaşmak için (ibadetlerle) yükselmek ve murâkabe için ayakta olmaktır.

(١٢٧٢٣)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ، قَالَ: " جِئْتُ لَيْلَةً إِلَى زَمْزَمٍ، فَاسْتَقَيْتُ دَلْوًا فَشَرِبْتُ لَبَنًا وَعَسَلا "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: "Bir gece Zemzem'e geldim ve ondan bir kova içtim. Sonra süt ve bal içtim."

(١٢٧٢٤)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْمَنُوفِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ حباشٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ فِي النَّوْمِ قُدَّامَهُ طَبَقٌ رَطْبٌ سُكَّرٌ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَقَدْ كُنْتَ شَهِيًا عَلَى الطَّعَامِ؟ فَقَالَ لِي: " يَا هَيْثَمُ، هَذَا طَعَامُ أَهْلِ الْجَنَّةِ لا يَأْكُلُهُ أَهْلُ الدُّنْيَا "، قَالَ: قُلْتُ: وَبِمَ نِلْتَ؟ قَالَ: " تَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا وَقَدْ مَضَى عَلَيَّ سِتٌّ وَثَمَانُونَ سَنَةً أَخْتِمُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ فِيهَا الْقُرْآنَ "

Heysem b. Hârice bildiriyor: Rüyamda Ebû Bekr b. Ayyâş'ı gördüm. Önünde şeker gibi tatlı bir tabak taze hurma vardı. Canım da yemek çektiği için ona: "Ey Ebû Bekr! Bizi de yemeğe davet etmeyecek misin?" dedim. Ebû Bekr: "Ey Heysem! Bu, Cennet ahalisinin yemeklerindendir, bunun için dünya ahalisi bunu yiyemezler!" karşılığını verdi. Ona: "Bunları ne ile elde edebildin?" diye sorduğumda ise: "Bunu bana mı soruyorsun? Oysa seksen altı yıldır her gece Kur'ân'ı bir defa hatmettim" dedi.

(١٢٧٢٥)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ الأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْجُنَيْدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ، يَقُولُ وَهُوَ يَدْعُو: " يَا ملكِي، ادْعُوا اللَّهَ لِي فَإِنَّكُمَا أَطْوَعُ لِلَّهِ مِنِّي "

Bişr b. el-Hâris der ki: Ebû Bekr b. Ayyâş'ın dua ederken şöyle dediğini işittim: "Ey benim iki yazıcı meleğim! Benim için Allah'a dua edin. Çünkü siz Allah'a karşı benden daha itaatkârsınız."

(١٢٧٢٦)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، قَالَ: " إِنَّ أَحَدَهُمْ، لَوْ

سَقَطَ مِنْهُ دِرْهَمٌ لَظِلَّ يَوْمَهُ يَقُولُ إِنَّا لِلَّهِ ذَهَبَ دَرْهَمِي، وَلا يَقُولُ ذَهَبَ يَوْمِي مَا عَمَلْتُ فِيهِ "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: Eğer onlardan bir kişinin bir dirhemi kaybolsa o gün hep istircâ ederek: "Dirhemim kayboldu" deyip durur. Ancak bu günüm geçti, ama ben (Allah için) ne yaptım?" demez.

(١٢٧٢٧)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو هَاشِمٍ الرِّفَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ، يَقُولُ: " الْخَلْقُ أَرْبَعَةٌ: مَعْذُورٌ، وَمَخْبُورَ، وَمَجْبُورَ، وَمَثْبُورٌ، فَأَمَّا الْمَعْذُورُ: فَالْبَهَائِمُ، وَأَمَّا الْمَخْبُورُ: فَابْنُ آدَمَ، وَأَمَّا الْمَجْبُورُ: فَالْمَلائِكَةُ جُبِرَتْ عَلَى الطَّاعَةِ، وَأَمَّا الْمَثْبُورُ: فَإِبْلِيسُ "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: "Yaratıklar dört kısımdır. Bunlar; mazur olan, mesul olan, mecbur olan ve matrud olan (kovulan)dır. Mazur olanlar hayvanlardır. Mesul olan Âdem oğludur. Mecbur olan itaat etmeye mecbur edilen meleklerdir. Matrud olan ise İblis'tir."

(١٢٧٢٨)- [٣٠٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا كُرَيْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ، يَقُولُ: " أَدْنَى نَفَعِ السُّكُوتِ السَّلامَةُ، وَكَفَى بِالسَّلامَةِ عَافِيَةٌ، وَأَدْنَى ضَرَرِ النُّطْقِ الشُّهْرَةُ، وَكَفَى بِالشُّهْرَةِ بَلِيَّةٌ "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: "Sükûnetin asgari faydası selamettir. Selamet de afiyet için yeterlidir. Konuşmanın asgari zararı meşhur olmaktır. Bela olarak da meşhur olmak kişiye yeterlidir."

(١٢٧٢٩)- [٣٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ: " رَأَيْتُ الدُّنْيَا فِي النَّوْمِ عَجُوزًا مُشَوَّهَةً "

Süfyân b. Uyeyne der ki: Ebû Bekr b. Ayyâş, bana: "Rüyamda dünyayı çirkin bir ihtiyar olarak gördüm" dedi.

(١٢٧٣٠)- [٣٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَقِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي غَيْرُ إِبْرَاهِيمَ بْنُ سَعِيدٍ، أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ،

قَالَ: " رَأَيْتُ فِيَ النَّوْمِ عَجُوزًا حَدْبَاءَ مُشَوَّهَةً تُصَفِّقُ بِيَدَيْهَا، وَخَلْفَهَا خَلْقٌ يَتْبَعُونَهَا يُصَفِّقُونَ وَيَرْقُصُونَ، فَلَمَّا كَانَتْ بِحِذَائِي أَقْبَلَتْ عَلَيَّ، فَقَالَتْ: لَوْ ظَفِرْتُ بِكَ، صَنَعْتُ بِكَ مَا صَنَعْتُ بِهَؤُلاءِ، قَالَ: ثُمَّ بَكَى أَبُو بَكْرٍ، وَقَالَ: رَأَيْتُ هَذِهِ قَبْلَ أَنْ أَقْدُمَ بَغْدَادَ "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: Rüyamda çirkin ve kambur olan yaşlı bir kadın gördüm. O alkış tutuyor ve insanlar da alkış tutup oynayarak arkasından gidiyordu. Benim hizama geldiğinde bana dönerek: "Eğer seni de elde etmiş olsaydım sana da bunlara yapmış olduğum gibi yapardım" dedi. Ravi der ki: Sonra Ebû Bekr ağladı ve: "Ben bu rüyayı Bağdat'a gelmeden önce gördüm" dedi.

(١٢٧٣١)- [٣٠٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي رُسْتُمُ بْنُ أُسَامَةَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ رُسْتُمٍ الْخَيَّاطُ، جَلِيسٌ لأَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، قَالَ: قَالَ لِي رَجُلٌ مَرَّةً وَأَنَا شَابٌّ: " خَلِّصْ رَقَبَتَكَ مَا اسْتَطَعْتَ فِي الدُّنْيَا مِنْ رِقِّ الآخِرَةِ، فَإِنَّ أَسِيرَ الآخِرَةِ غَيْرُ مَفْكُوكٍ أَبَدًا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَمَا نُسِّيتُهَا أَبَدًا "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: Ben daha genç biri iken bir adam bana: "Gücün yettiğince dünyada iken nefsini âhiretin köleliğinden kurtar. Çünkü âhiret esirinin esareti asla çözülmez" dedi. Bu bana asla unutturulmadı.

(١٢٧٣٢)- [٣٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ: " وَدِدْتُ أَنَّهُ صَفَحَ لِي عَمَّا كَانَ مِنِّي فِي الشَّبَابِ، وَأَنَّ يَدَيَّ قُطِعَتَا "

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: "Gençliğimde iken yapmış olduğum günahların bağışlanması karşılığında kollarımın kesilmesini isterdim."

(١٢٧٣٣)- [٣٠٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنَ الطَّبَرِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ سَمِعْتُ الْحِمَّانِيَّ، يَقُولُ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ الْوَفَاةَ بَكَتْ أُخْتُهُ، فَقَالَ: " لا تَبْكِي وَأَشَارَ إِلَى زَاوِيَةٍ فِي الْبَيْتِ، فَقَدْ خَتَمَ أَخُوكَ فِي تِلْكَ الزَّاوِيَةِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ أَلْفِ خَتْمَةٍ "

Himmânî bildiriyor: Ebû Bekr b. Ayyâş'ın ölüm anı gelince kız kardeşi ağlamaya başladı. Ebû Bekr ona: "Ağlama!" dedi ve evin bir köşesine işaret ederek ekledi: "Zira kardeşin şu köşede Kur'ân'ı onsekiz bin defa hatmetti."

Takrîb 1360-a, Takrîb 542, Takrîb 1482, Takrîb 2823, Takrîb 3357, Takrîb 3319, Takrîb 1254, Takrîb 1466, Takrîb 1928, Takrîb 2792, Takrîb 4056, Takrîb 3077-b, Takrîb 1408, Takrîb 4392-h, Takrîb 3285, Takrîb 1517, Takrîb 2053, Takrîb 2730-a, Takrîb 1359-1360, Takrîb 2360, Takrîb 2934, Takrîb , 1194, Takrîb 4554, Takrîb 4555, Takrîb 2582-c, Takrîb 549, Takrîb 28, Takrîb 29, Takrîb 932, Takrîb 1690, Takrîb 1728, Takrîb 2306, Takrîb 543, Takrîb 4250, Takrîb 44, Takrîb 2468, Takrîb 3720, Takrîb 2233, Takrîb 591

Ebu'l-Hakem Seyyâr

Allah dostlarından biri de sabırlı bir âbid olan Ebu'l-Hakem Seyyâr'dır. O, Allah'ı çokça anan ve devamlı şükreden biri idi. Tasavvuf; zâhiri olarak tebessüm edip bâtinî olarak da üzüntü duymaktır.

(١٢٧٧٣)- [٨/٣١٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنِي أَخِي أَبُو الْهُذَيْلِ، عَنْ هُشَيْمٍ ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى سَيَّارٍ أَبِي الْحَكَمِ وَهُوَ يَبْكِي، فَقُلْنَا: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: " مَا أَبْكِي الْعَابِدِينَ مِنْ قَبْلِي "

Huşeym der ki: Seyyâr Ebu'l-Hakem'in yanına girdik. O ağlıyordu. Kendisine: "Seni ağlatan nedir?" dediğimizde: "(Beni ağlatan şey) benden önceki âbidleri ağlatandır" karşılığını verdi.

(١٢٧٧٤)- [٨/٣١٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي شُرَيْحُ يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ، ثنا خَلَفُ يَعْنِي ابْنَ خَلِيفَةَ، عَنْ سَيَّارٍ، قَالَ: " الدُّنْيَا وَالآخِرَةُ يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ الْعَبْدِ، فَأَيُّهُمَا غَلَبَ كَانَ الآخَرُ تَبَعًا لَهُ "

Seyyâr der ki: "Dünya ile âhiret, kulun kalbinde bir araya gelirler. Artık hangisi daha baskın çıkarsa diğeri ona tâbi olur."

(١٢٧٧٥)- [٣١٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ الْجُنَيْدِ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْقَزَّازَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: كَانَ سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ، وَمَالِكُ بْنُ دِينَارٍ يُحِبَّانِ أَنْ يَلْتَقِيَا، فَقَدِمَ سَيَّارٌ الْبَصْرَةَ وَكَانَ لَهُ ثِيَابٌ حِسَانٌ كَانَ يَلْبَسُهَا أَحْيَانًا، فَلَبِسَ يَوْمَئِذٍ ثِيَابَهُ الْحِسَانَ وَتَعَمَّمَ بِعِمَامَةٍ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَالِكٍ وَعَلَيْهِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ الصُّوفُ، فَحَدَّثَ مَالِكٌ وَوَعَظَ أَصْحَابَهُ حَتَّى تَفَرَّقُوا وَبَقِيَ هُوَ وَمَالِكٌ وَهُوَ لا يَعْرِفُهُ، فَقَالَ: أَيُّهَا الشَّيْخُ، إِنِّي لأَرْغَبُ بِكَ عَنْ هَذَا اللِّبَاسِ، فَقَالَ سَيَّارٌ: " أَتَضَعُنِي هَذِهِ عِنْدَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَنِعْمَ الثَّوْبُ ثَوْبٌ يَضَعُ صَاحِبَهُ عِنْدَ النَّاسِ، قَالَ: وَلَكِنْ يُوشِكُ هَذَا أَنْ قَدْ بَلَغَكَ مِنَ النَّاسِ مَا لَمْ يَبْلُغْكَ مِنَ اللَّهِ، فَقَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ، فَجَاءَ حَتَّى جَلَسَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟ قَالَ: سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: Seyyâr Ebu'l-Hakem ve Mâlik b. Dînar birbirleriyle buluşmayı çok arzu ediyordu. Seyyâr, Basra'ya gelmişti. Onun bazen giydiği güzel bir giysisi vardı. Bir gün bu güzel giysisini giyip başına bir sarık sardı ve Mâlik'in yanına girdi. Mâlik'in ve yanındaki arkadaşlarının üzerinde yünden giysiler vardı. Mâlik, arkadaşlarına vaaz edip öğütte bulundu. Arkadaşları gitmiş ve Seyyâr'la başbaşa kalmıştı. Ancak Seyyâr'ı tanımıyordu. Ona: "Ey ihtiyar! Bu giysiyi giyinmen pek hoşuma gitmedi" dedi. Seyyâr: "Bu giysi senin yanında itibarımı alçaltıyor mu?" deyince, Mâlik: "Evet" dedi. Seyyâr: "En güzel giysi, insanların yanında sahibinin itibarını alçaltan giysidir. Ben; insanların seni Allah'ın koymadığı bir makama koymasından korkarım" dedi. Mâlik yerinden kalkıp Seyyâr'ın önünde oturdu ve: "Allah sana merhamet etsin, sen kimsin?" diye sordu. Seyyâr da: "Ben Seyyâr Ebu'l-Hakem'im" cevabını verdi.

(١٢٧٧٦)- [٣١٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحْرِزُ بْنُ عَوْنٍ، ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: دَخَلَ سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ عَلَى مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ جِيَادٌ، فَقَالَ لَهُ مَالِكٌ: مِثْلُكَ يَلْبَسُ هَذَا اللِّبَاسَ، فَقَالَ: " يَا مَالِكُ، ثِيَابِي

تَضَعُنِي عِنْدَكَ أَوْ تَرْفَعُنِي، قَالَ: بَلْ تَضَعُكَ، فَقَالَ: هَذَا التَّوَاضُعُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا مَالِكُ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ قَدْ أَنْزَلا بِكَ مِنَ النَّاسِ مَا لَمْ ينزِلا بِكَ مِنَ اللَّهِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Seyyâr üzerinde yeni bir giysiyle Mâlik b. Dînar'ın yanına girdi. Mâlik kendisine: "Senin gibi biri böyle giysi mi giyiyor?" deyince, Seyyâr: "Bu giysi senin yanında itibarımı alçaltıyor mu yoksa arttırıyor mu?" dedi. Mâlik: "Hayır, alçaltmaktadır" cevabını verince, Seyyâr: "İşte tevâzu budur" dedi. Sonra: "Ey Mâlik! Ben; insanların seni Allah'ın koymadığı bir makama koymasından korkarım" dedi.

(١٢٧٧٧)- [٣١٤/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا حَجَّاجٌ، قَالَ: سَمِعْتُ شُعْبَةَ، عَنْ سَيَّارٍ أَبِي الْحَكَمِ، قَالَ: " قِيلَ لِعَمِّي: مَا حُكْمُكَ؟ قَالَ: لا أَسْأَلُ عَمَّا لَقِيتُ وَلا أَتَكَلَّفُ مَالا يَعْنِينِي "

Seyyâr Ebu'l-Hakem der ki: Amcama: "Senin hikmetin nedir?" diye sorulduğunda: "Her görüp karşılaştığıma karışmam ve beni ilgilendirmeyen şeyle uğraşmam" karşılığını verdi.

Takrîb 3534-a

Ebû Nuaym der ki: Seyyâr tabiûndandır. Onun aslı Vâsıt denilen yerdendir. O, kendi tabakasından olanların sonunda zikredilmiştir. Târık b. Şihâb'dan rivayetlerde bulunmuştur. Târık'ın sahabilerden olduğu söylenir. Rivayetlerinin çoğu Şa'bî, Ebû Vâil, Ebû Hâzım, Yezîd el-Fakîr, Sâbit el-Bünânî ve başkalarındandır. Saîd ve Mis'ar kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Aslında Seyyâr, kendisinden önce zikredilenlerden daha önce zikredilmeliydi.

Takrîb 1375, Takrîb 4026, Takrîb 1617, Takrîb 1618, Takrîb 1619, Takrîb 422, Takrîb 1595, Takrîb 2816, Takrîb 434, Takrîb 2431-a

Şeybân er-Râ'î

Allah dostlarından biri de Allah'a tövbe eden ve uyanık biri olan Şeybân Ebû Muhammed er-Râ'î'dir. O, ibadetlerde bilinçli ve sağlam bir

itikad ile Rabbine tevekkül ederdi.

(١٢٧٨٩)- [٣١٧/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ الْمُرْتَضَى، قَالَ: كَانَ شَيْبَانُ الرَّاعِي إِذَا أَجْنَبَ وَلَيْسَ عِنْدَهُ مَاءٌ دَعَا رَبَّهُ فَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَظَلَّتْ فَاغْتَسَلَ، وَكَانَ يَذْهَبُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَيَخُطُّ عَلَى غَنَمِهِ، فَيَجِيءُ فَيَجِدُهَا عَلَى حَالَتِهَا لَمْ تَتَحَرَّكْ "

Muhammed b. Hamza bildiriyor: Şeybân er-Râî cünüp olup yanında su bulunmadığı zaman, Rabbine dua eder ve bir bulut gelip onun üzerinde durup yağmur yağar ve kendisi de yıkanırdı. Yine Cuma namazına gittiği zaman koyunlarının etrafında bir çizgi çizer, döndüğü zaman koyunlarının olduğu yerde durduğunu ve bir yere gitmediklerini görürdü.

Sâlih b. Abdilcelîl

Allah dostlarından biri de (Allah'a) itaatten zevk alan ve olgunluk ve kanaat ile donanmış olan Sâlih b. Abdilcelîl'dir.

(١٢٧٩٠)- [٣١٧/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ الدَّارَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ صَالِحَ بْنَ عَبْدِ الْجَلِيلِ، يَقُولُ: " ذَهَبَ الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ بِلَذِيذِ الْعَيْشِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَصَبْتُمْ بِي فِي الدُّنْيَا عَلَى شَهَوَاتِكُمْ فَعِنْدِي الْيَوْمَ فَبَاشِرُوهَا، وَعِزَّتِي مَا خَلَقْتُ الْجِنَّانَ إِلا مِنْ أَجْلِكُمْ "، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، مِثْلَهُ

Sâlih b. Abdilcelîl der ki: Allah'a hakkıyla itaat edenler, hem dünya hayatının, hem de âhiretin lezzetleri içinde göçüp giderler. Kıyamet gününde de Allah onlara şöyle seslenir: "Yarattıklarım yerine bana razı oldunuz ve dünyadayken şehvetleriniz yerine beni tercih ettiniz. Bugün ise o şehvetlerinizi tatmin edebilirsiniz. Bu gün katımda sizleri hoş karşılayacak ve türlü ikramlarda bulunacağım. Benimle ve benim yakınımda olduğunuz için

böylesi bir nimete sevinin. İzzetime andolsun ki bu Cennetleri sizler için yarattım."

(١٢٧٩١)- [٣١٧/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ صَالِحَ بْنَ عَبْدِ الْجَلِيلِ، يَقُولُ: " يَنْظُرُ أَهْلُ الْبَصَائِرِ إِلَى مُلُوكِ أَهْلِ الدُّنْيَا بِالتَّصْغِيرِ لَهُمْ، وَيَنْظُرُ إِلَيْهِمْ أَهْلُ الدُّنْيَا بِالتَّعْظِيمِ لَهُمْ وَالْغَبْطَةِ "

Sâlih b. Abdilcelîl der ki: "Basiret sahipleri, dünya sultanlarına onları küçük görerek bakarlar. Dünya ahalisi ise onları büyük görerek ve gıpta ile bakarlar."

Hüseyn b. Yahya el-Hüsnî

Allah dostlarından biri de gayret ve ictihad sahibi olan Hüseyn b. Yahya el-Hüsnî'dir.

(١٢٧٩٢)- [٣١٨/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو خَالِدٍ الْقَصَّاعُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ، وَسُئِلَ مَا عَلامَتُهُ فِي أَوْلِيَائِهِ؟، قَالَ: " يُوَفِّقُهُمْ فِي دَارِ الدُّنْيَا لِلأَعْمَالِ الَّتِي يَرْضَى بِهَا عَنْهُمْ "

Hüseyn b. Yahya el-Hüsnî'ye: "Allah'ın dostlarındaki tezahürleri nelerdir?" diye sorulduğunda: "Dünyada onları kendisinin razı olacağı işlerde muvaffak kılar" demiştir

(١٢٧٩٣)- [٣١٨/٨] ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسْنِي، يَقُولُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً﴾ لَنَرْزُقَنَّهُ طَاعَةً يَجِدُ لَذَّتَهَا فِي قَلْبِهِ "

Ebû Müslim bildiriyor: **"Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız"**[1] âyeti

---

[1] Nahl Sur. 97

hakkında (Hüseyn b. Yahyâ) Hüsnî'nin şöyle dediğini işittim: "Buradaki güzel hayattan kasıt, kişiye lezzetini kalbinde hissedeceği bir itaat ihsan edilmesidir."

(١٢٧٩٤)- [٣١٨/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْحُسْنِي، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَغْزُرَ دَمْعُهُ وَيَرِقَّ قَلْبُهُ، فَلْيَأْكُلْ وَلْيَشْرَبْ فِي نِصْفِ بَطْنِهِ، فَحَدَّثْتُ بِهِ أَبَا سُلَيْمَانَ، فَقَالَ لِي: إِنَّمَا جَاءَ الْحَدِيثُ ثُلُثُ طَعَامٍ وَثُلُثُ شَرَابٍ "، وَأَرَى هَؤُلاءِ قَدْ حَاسَبُوا أَنْفُسَهُمْ فَرَبِحُوا سُدُسًا

Hüsnî der ki:: "Gözyaşını çoğaltmak ve yufka bir yüreğe sahip olmak isteyen sadece midesinin yarısını dolduracak kadar yiyip içsin." Bunu Ebû Süleyman'a anlattığımda: "Hadis: "(Midenin) üçte biri yemek, üçte biri de su ile (doldurulur)" şeklinde gelmiştir. Gördüğüm kadarıyla onlarda nefislerini muhasebe ettiler ve altıda bir kâr ettiler" dedi.

(١٢٧٩٥)- [٣١٨/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي طَيِّبٌ يُحَدِّثُ، عَنِ الْحُسْنِي، قَالَ: " مَا فِي جَهَنَّمَ دَارٌ وَلا مَغَارٌ، وَلا قَيْدٌ وَلا غُلٌّ، وَلا سِلْسِلَةٌ إِلا اسْمُ صَاحِبِهَا عَلَيْهِ مَكْتُوبٌ "، فَحَدَّثْتُ بِهِ أَبَا سُلَيْمَانَ، فَقَالَ لِي: فَكَيْفَ بِهِ إِذَا جُمِعَ هَذَا عَلَيْهِ كُلُّهُ، فَجُعِلَ الْقَيْدُ فِي رِجْلِهِ، وَالْغُلُّ فِي يَدِهِ وَالسِّلْسِلَةُ، ثُمَّ أُدْخِلَ الدَّارَ، ثُمَّ أُدْخِلَ الْغَارَ

Tayyib bildiriyor: Hüsnî: "Cehennemde hiçbir ev, hiçbir mağara, hiçbir bukağı, hiçbir kelepçe, hiçbir zincir yoktur ki mutlaka üzerine sahibinin adı yazılıdır" dedi. Bunu Ebû Süleymân'a anlattığımda dedi ki: "Eğer bütün bunlar sahibinin üzerinde toplanıp bukağı ayağına, kelepçe ile zincir ellerine takılır ve eve sokulur, sonra da mağaraya sokulursa o kimsenin hali ne olur!"

Takrîb 1843, Takrîb 611

İdrîs el-Havlânî

Allah dostlarından biri de zeki ve kendini Rabbine adamış olan İdrîs el-Havlânî'dir.

(١٢٧٩٨)- [٣١٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي الصَّقْرِ بِمِصْرَ، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الأَعْلَى، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ فِيَ الصُّوفِيَّةِ عَاقِلا، إِلا إِدْرِيسَ الْخَوْلانِيَّ "

Yûnus b. Abdi'l-A'lâ der ki: "Sufilerin içinde İdrîs el-Havlânî'den daha akıllı birini görmedim."

(١٢٧٩٩)- [٣١٩/٨] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ زَنْجُوَيْهِ، فِيمَا أَرَى يَذْكُرُ أَنَّ إِدْرِيسَ بْنَ يَحْيَى الْخَوْلانِيَّ كَانَ بِمِصْرَ كَبِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ عِنْدَنَا بِبَغْدَادَ، قَالَ مُوسَى: وَلا أَظُنُّهُمْ كَانُوا يُقَدِّمُونَ عَلَيْهِ أَحَدًا

Mûsa b. Hârun der ki: İbn Zencûveyh'in, İdrîs b. Yahya el-Havlânî'yi zikrettiği zaman şöyle dediğini işittim: "Tıpkı Bişr b. el-Hâris'in Bağdat'ta konum olarak yanımızda olması gibi İdrîs b. Yahya el-Havlânî de Mısır'da idi."

Ravi der ki: Mûsa: "Zannedersem hiç kimseyi ondan daha üstün tutmazlardı" dedi.

Takrîb 132, Takrîb 2584, Takrîb 2333-b, Takrîb 1487, Takrîb 1145

Mufaddal b. Fadâle

Allah dostlarından biri de dürüst olan ve hiç usanmayan Mufaddal b. Fadâle'dir. O, duası kabul edilen, Allah dostu olan heybetli biri idi.

(١٢٨٠٧)- [٣٢١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ الْفَرْهَاذَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ رَغْبَةَ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي مَنْ أَثِقُ بِهِ أَنَّ الْمُفَضَّلَ بْنَ فَضَالَةَ، " دَعَا لَهُ اللَّهَ ﷻ أَنْ يَذْهَبَ عَنْهُ الأَمَلُ، فَذَهَبَ عَنْهُ فَلَمْ يَصْبِرْ عَلَيْهِ، فَدَعَا اللَّهَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَيْهِ"

İbn Rağbe der ki: "Sözüne güvendiğim bir kişinin bana bildirdiğine göre Mufaddal b. Fadâle, ümidin kendisinden alınması için Allah'a dua etmiş ve ümit etme duygusu yok olmuştur. Ancak buna sabredemeyince onu iade etmesi için tekrar Allah'a dua etmiştir."

(١٢٨٠٨)- [٨/٣٢١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ رَغْبَةَ، يَقُولُ: " كَانَ الْمُفَضَّلُ مَعَ ضَعْفِهِ طَوِيلُ الْقِيَامِ "

İbn Rağbe der ki: "Mufaddal zayıf biri olmasına rağmen kıyamı uzun olan biri idi."

Takrîb 970, Takrîb 971, Takrîb 972, Takrîb 973, Takrîb 969, Takrîb 902, Takrîb 4540-c, Takrîb 4469, Takrîb 2063, Takrîb 211, Takrîb 599, Takrîb 3038, Takrîb 4495

Abdullah b. Vehb

Allah dostlarından biri de korku ve sıkıntıdan dolayı ölen Mısırlı muhaddis Abdullah b. Vehb'dir.

(١٢٨٢٢)- [٨/٣٢٤] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنِي حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: " قُرِئَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهْبٍ كِتَابُ أَهْوَالِ الْقِيَامَةِ فَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ بِكَلِمَةٍ حَتَّى مَاتَ بَعْدَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ، وَذَلِكَ بِمِصْرَ سَنَةَ سَبْعٍ وَتِسْعِينَ وَمِائَةٍ "

Abdullah b. Vehb, kıyamet günündeki korkunç olayları anlatan kitap okunurken, cehennemin sıfatlarına gelince bir çığlık attı ve bayıldı. Onu evine taşıdılar, birkaç gün yaşayıp vefat etti.

(١٢٨٢٣)- [٨/٣٢٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيُّ، قَالَ: " دَخَلَ ابْنُ وَهْبٍ الْحَمَّامَ فَسَمِعَ قَارِئًا، يَقْرَأُ: ﴿وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ﴾ سَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَغُسِلَ عَنْهُ النَّوْرَةَ وَهُوَ لا يَعْقِلُ "

Ahmed b. Saîd el-Hemdânî der ki: İbn Vehb hamama girip birinin: **"Ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken, güçsüzler, büyüklük taslayanlara: "Doğrusu biz size uymuştuk, şimdi ateşin bir parçasını**

olsun bizden savabilir misiniz?" derler"[1] âyetini okuduğunu işitti ve düşüp bayıldı. Üzerindeki boyalı kokuları yıkadılar ve o kendinde değildi.

(١٢٨٢٤)- [٣٢٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو الْحَرَّاشِ الْكِلابِيُّ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرِّشْدِينِيُّ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ وَهْبٍ دَخَلَ مَسْجِدَ الْفُسْطَاطِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ، فَجَعَلَ يَطْلُبُ إِنْسَانًا يَجْلِسُ مَعَهُ، فَجَاءَ إِلَى مُؤَخَّرَةِ الْمَسْجِدِ فَرَأَى سَعِيدًا الأَخْرَمَ، فَقَامَ إِلَيْهِ، فَاعْتَنَقَا جَمِيعًا يَبْكِيَانِ، فَسَمِعْتُ ابْنَ وَهْبٍ، يَقُولُ: " يَا أَبَا عُثْمَانَ، ذَهَبَ مَنْ كَانَ إِذَا صَدَأَتْ قُلُوبُنَا جَلاهَا "

Ebu'r-Rabî' er-Rişdînî bildiriyor: Yağmurlu bir günde Abdullah b. Vehb'in Fustât (Kahire) mescidine girdiğini gördüm. Birlikte oturmak için birini ararken mescidin arka taraflarına geldi. Orada Saîd el-Ahram'ı gördü. Saîd de kalkınca sarılıp ağlamaya başladılar. Ağlarken İbn Vehb'in şöyle dediğini işittim: "Ey Ebû Osmân! Kalplerimiz pas tuttuğunda parlatan kişi gitti!"

(١٢٨٢٥)- [٣٢٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَبانَ، قَالَ: حَكَى ابْنُ مَاهَانَ الدَّارَانِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: " قَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ كِتَابَ الأَهْوَالِ، فَمَرَّ فِي صِفَةِ النَّارِ فَشَهِقَ، فَغُشِيَ عَلَيْهِ، فَحُمِلَ إِلَى مَنْزِلِهِ وَعَاشَ أَيَّامًا، ثُمَّ مَاتَ "

Abdula'lâ der ki: Abdullah b. Vehb kıyamet korkuları kitabını okuyordu. Cehennemin vasfedildiği bir yere gelince hıçkırdı ve bayıldı. Bunun üzerine evine götürüldü. Birkaç gün yaşadıktan sonra da vefat etti.

Abdullah b. Vehb, hadis imamlarından rivayetlerde bulunmuş ve bazı tasnifleri olmuştur. Bunlardan bazıları Sevrî, Mâlik, Şu'be, Amr b. el-Hâris, Yûnus b. Yezîd, Hişâm b. Sa'd, Süleymân b. Bilâl ve sonlarda olan Mahreme b. Bukeyr'dir.

Takrîb 2825, Takrîb 1563, Takrîb 2440, Takrîb 1401, Takrîb 1830-a, Takrîb 1988, Takrîb 2582-a, Takrîb 1947, Takrîb 1051, Takrîb 1692, Takrîb 2007, Takrîb 1600, Takrîb 2515, Takrîb 1927, Takrîb 626, Takrîb 4125, Takrîb 4452, Takrîb 2149, Takrîb 2260, Takrîb 3664, Takrîb 1638, Takrîb

---

[1] Mü'min Sur. 47

100-a, Takrîb 2981, Takrîb 1663, Takrîb 390, Takrîb 852, Takrîb 4500-a, Takrîb 2975, Takrîb 411, Takrîb 4444, Takrîb 3125

Yezîd b. Abdilmelik

Allah dostlarından biri de korkan ve incecik zayıf biri olan Yezîd b. Abdilmelik b. Mevhib'dir.

(١٢٨٥٧)- [٣٣١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا أَبُو خَالِدٍ يَزِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَوْهَبٍ [٣٣٢/٨]، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " كَانَ أَبُو يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَهْبٍ يَحْسِرُ عَنْ ذِرَاعَيْهِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِجِلْدَتِهِ فَيَمُدُّهَا وَمَدَّ أَبُو خَالِدٍ بِيَدِهِ الْيُمْنَى جِلْدَةَ ذِرَاعِهِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى، ثُمَّ يَقُولُ: وَاللَّهِ لأَحْرِصَنَّ أَنْ لا أَدَعَ لِلَّهِ فِيكَ مُقْبِلا "، وَمَدَّ ابْنَ قُتَيْبَةَ جِلْدَةَ ذِرَاعِهِ فَأَرَانَا

Ebû Hâlid Yezîd b. Hâlid b. Yezîd b. Abdilmelik b. Mevhib'in bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Ebû Yezîd b. Abdilmelik kollarını sıvayıp kolunun derisini tutar ve —Ebû Hâlid, Ebû Yezîd b. Abdilmelik'in derisini nasıl çektiğini göstermek için sol kolunun derisini tutup çekti—: "Vallahi seni öyle muhafaza edeceğim ki Allah'a karşı bir suç işleyemeyeceksin" derdi. Ravi der ki: Kuteybe de kolunun derisini tutup çekerek nasıl tutup çektiğini gösterdi.

(١٢٨٥٨)- [٣٣٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو خَالِدِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَشْيَخَتَنَا، يَقُولُونَ: " قُرِّبَ إِلَى جَدِّي يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَوْهَبٍ بَغْلَتُهُ لِيَرْكَبَهَا فَوَجَدَ مِنْهَا رِيحًا، فَقَالَ: مَا هَذَا، فَقَالُوا: حَقَنَّاهَا بِشَرَابٍ فَلَمْ يَرْكَبْهَا أَرْبَعِينَ يَوْمًا "

Ebû Hâlid b. Yezîd b. Hâlid der ki: Hocalarımızın şöyle dediğini işittim: "Dedem Yezîd b. Abdilmelik b. Mevhib'e, binmesi için katırı yaklaştırıldı. Onda bir koku aldı ve: "Bu (koku)da nedir?" dedi. Kendisine: "Ona şarap verdik" dediklerinde kırk gün boyunca ona binmedi.

(١٢٨٥٩)- [٣٣٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا يَزِيدُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَشْيَخَتَنَا، يَقُولُونَ: " إِنَّ يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ كَانَ يَأْتِي مَسْجِدَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ كُلَّ عَشِيَّةِ جُمُعَةٍ عَلَى بَغْلَتِهِ فَيُرْسِلُهَا تَدُورُ حَوْلَهُ، فَإِذَا أَرَادَ الانْصِرَافَ جَاءَتْهُ فَرَكِبَهَا "

Yezîd b. Hâlid der ki: Hocalarımızın şöyle dediğini işittim: "Yezîd b. Abdilmelik her Cuma katırına binerek Hz. İbrâhîm'in mescidine gelirdi. Mescide geldiğinde katırı salar ve katır etrafında dolaşıp dururdu. Geri dönmek istediği zaman katır kendi kendine yanına gelir ve Yezîd b. Abdilmelik ona binerdi."

(١٢٨٦٠)- [٣٣٢/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ مَشْيَخَةً مِنْ مَوَالِينَا، يَقُولُونَ: " إِنَّ يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ كَانَتْ لَهُ إِبِلٌ يُكْرِيهَا إِلَى مِصْرَ، فَلَمَّا قَدِمَتْ مِنْ مِصْرَ نَزَلَتْ غَزَّةَ لِرَيِّ الْجِمَالِ فِي الْعَصْرِ، فَمَكَثَ أَيَّامًا لَمْ يَقْدُمْ عَلَيْهِ، قَالَ: قَدْ بَلَغَنِي قُدُومُكَ مُنْذُ أَيَّامٍ فَمَا الَّذِي أَبْطَأَ بِكَ عَنَّا؟، قَالَ: أَكْرَيْتُ فِي الْعَصْرِ، قَالَ: فَخَلَّطْتَهُ مَعَ كِرَاءِ مِصْرَ، أَوْ هُوَ عَلَى حِدَتِهِ؟، قَالَ: لا وَاللَّهِ لَقَدْ خَلَطْتَهُ، فَأَخَذَهُ فَرَمَى بِهِ فِي الدَّارِ فَانْتَهَبَهُ النَّاسُ "

Yezîd b. Hâlid der ki: Efendilerimizden bazı hocalarımızın şöyle dediğini işittim: "Yezîd b. Abdilmelik'in kiralık develeri vardı. Bir defasında kiralık olarak Mısır'a göndermişti. Dönüşte ikindi vakti Gazze'de bu develerin sulanması için mola verildi. Yezîd günler boyunca beklemesine rağmen bu develer gelmedi. Daha sonra geldiğinde başlarındaki adama: "Günler öncesinden geldiğini haber almama rağmen neden yanıma gelmekte geciktin?" diye sordu. Adam: "İkindi vakti onları bir daha kiraya verdim" dedi. Yezîd: "Sonradan aldığın ücreti Mısır için alman ücrete kattın mı, yoksa ayırdın mı?" diye sorunca adam: "Vallahi onu da Mısır ücretine kattım" dedi. Bunun üzerine Yezîd alınan ücreti alıp evin avlusuna attı. İnsanlar da gelip onları aldı.

(١٢٨٦١)- [٣٣٢/٨] قَالَ رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ: " كَانَ يَزِيدُ قُلِّدَ الْقَضَاءَ بِالشَّامِ كَارِهًا، وَكَانَ صُلْبًا فِي الْحُكْمِ لا يَأْتِي الْوُلاةَ وَلا يَرْفَعُ لَهُمْ رَأْسًا، وَكَانَتْ لَهُ ضَيْعَةٌ تُسَمَّى

رِيتَا، قَالَ رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ: فَكَانَ إِذَا خَوَّفُوهُ بِالْعَزْلِ، قَالَ: أَلَيْسَ لِي رِيتَا خَيْرٌ وَرِيتَ أَرْجِعُ إِلَيْهِ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: Yezîd zorla Şam'a kadı olarak tayin edilmişti. Yezîd verdiği hükümlerde son derece katı idi. O ne valilerin yanına gider, ne de onların yüzüne bakardı. Onun Rîte diye adlandırılan bir arazisi vardı. Onu kadılıktan almakla tehdit ettikleri zaman: "Rîte benim değil mi? Ben oraya dönerim. Orası benim için daha hayırlıdır" derdi.

Takrîb 3749, Takrîb 1945

(١٢٨٦٤)- [٣٣٣/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَا كَانَ عِنْدَنَا إِنْسَانٌ أَعْلَمُ بِالْقَضَاءِ مِنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي مَالِكٍ لا مَكْحُولٌ وَلا غَيْرُهُ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: "Bizim yanımızda kadılıkta Yezîd b. Ebî Melik'ten daha bilgili başka bir kimse yoktu. Ne Mekhûl, ne de başkası."

Takrîb 3052, Takrîb 3653-a, Takrîb 3333

Ali b. Ebi'l-Hur

Allah dostlarından biri de değersiz şeyleri bırakıp samimi bir şekilde kendini ibadete veren Ali b. Ebi'l-Hur'dur.

(١٢٨٦٩)- [٣٣٤/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلَّى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْحُرِّ، قَالَ: " شَبِعَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا عَلَيْهِمَا السَّلامُ شِبَعَةً مِنْ خُبْزٍ، فَنَامَ عَنْ حِزْبِهِ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: هَلْ وَجَدْتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِي، وَهَلْ وَجَدْتَ جِوَارًا خَيْرًا لَكَ مِنْ جِوَارِي يَا يَحْيَى، وَعِزَّتِي لَوِ اطَّلَعْتَ إِلَى الْفِرْدَوْسِ اطِّلاعَةً لَذَابَ جِسْمُكَ وَلَزَهِقَتْ نَفْسُكَ اشْتِيَاقًا، وَلَوِ اطَّلَعْتَ عَلَى جَهَنَّمَ اطِّلاعَةً لَبَكَيْتَ الصَّدِيدَ بَعْدَ الدُّمُوعِ، وَلَلَبِسْتَ الْحَدِيدَ بَعْدَ الْمُسُوحِ "

Ali b. Ebi'l-Hur der ki: Yahya b. Zekeriyâ ekmekle karnını doyurmuş ve gece namazını kılmadan uyumuştu. Bunun üzerine Allah kendisine şöyle

vahyetti: "Benim evimden daha hayırlı bir ev buldun mu? Benim civarımdan daha hayırlı bir civar buldun mu? Ey Yahya! İzzetime yemin olsun ki eğer Firdevs'e bir bakış baksan, onun özlemiyle vücudun erir ve canın çıkardı. Eğer cehenneme bir bakış baksan gözyaşlarından sonra irin akıtırdın. Mestlerden sonra demir giyerdin" diye vahyetti.

Abdulazîz ed-Dûrî

Allah dostlarından biri de gecelerini ibadet ile ihya eden ve daima şaşkın (endişeli) olarak Allah'a ibadet eden Abdulazîz ed-Dûrî'dir.

(١٢٨٧٠)- [٣٣٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا أَبُو ثَابِتٍ مُشْرِفُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ الدُّورِيُّ، وَكَانَ مِنَ الْعَابِدِينَ، قَالَ: " قُمْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ أُصَلِّي فَإِذَا هَاتِفٌ يَهْتِفُ بِي، فَيَقُولُ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ، كَمْ مِنْ حَسَنُ الصُّورَةِ نَظِيفُ الثِّيَابِ يَتَقَلَّبُ بَيْنَ أَطْبَاقِ جَهَنَّمَ "

Âbidlerden olan Abdulazîz b. Ebân ed-Dûrî der ki: Bir gece namaz kılmak için kalktım. Bir de baktım ki gaipten bana şöyle seslenilmekte: "Ey Abdulazîz! Nice güzel görünümlü, temiz giysili kimse cehennemin tabakaları arasında dönüp durmaktadır."

Dâvud b. Ruşeyd

Allah dostlarından biri de gaibten gelen seslerle huzur bulan Dâvud b. Ruşeyd'dir.

(١٢٨٧١)- [٣٣٥/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْمُوَفَّقِ، قَالَ: سَمِعْتُ دَاوُدَ بْنَ رُشَيْدٍ، يَقُولُ: " قَامَ أَخٌ لِي لِبَعْضِ مَا وَهَبَ اللَّهُ لَهُ، قَالَ: وَكَانَتْ لَيْلَةٌ شَاتِيَةٌ شَدِيدَةُ الْبَرْدِ، وَكَانَ رَثَّ الثِّيَابِ، فَضَرَبَهُ الْبَرْدُ فَبَكَى، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ، فَإِذَا هُوَ بِهَاتِفٍ يَهْتِفُ بِهِ: أَقَمْنَاكَ وَأَنَمْنَاهُمْ، ثُمَّ تَبْكِي عَلَيْنَا "

Dâvud b. Ruşeyd der ki: Kardeşimin biri Allah'ın kendisine bir bağışta bulunmasından dolayı bir gece (ibadet için) kalktı. Şiddetli bir kış gecesiydi. Giysileri çok eski idi. Soğuktan ağlamaya başladı ve uykuya daldı. Birden ona gaipten bir ses gelerek: "Biz onları uyutup seni kaldırdık. Sen de kalkmış ağlıyorsun" dedi.

Abdullah b. Saîd

Allah dostlarından biri de sitem ve hitapla nefsini terbiye eden Abdullah b. Saîd'dir.

(١٢٨٧٢)- [٨/٣٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلَّى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، وَكَانَتْ لَهُ عَمَّةٌ تَبْعَثُ إِلَيْهِ بِطَعَامٍ، فَأَقَامَتْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ لَمْ تَبْعَثْ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ، فَقَالَ: " يَا رَبِّ، أَرَفَعْتَ رِزْقِي فَأُلْقِي لَهُ مِنْ زَاوِيَةِ الْمَسْجِدِ مِزْوَدٌ مِنْ سَوِيقٍ، فَقِيلَ لَهُ: هَاكَ يَا قَلِيلَ الصَّبْرِ، فَقَالَ: وَعِزَّتِكَ، إِذْ بَكَّتَّنِي لا ذُقْتُهُ "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî bildiriyor: Abdullah b. Saîd'in (her gün) kendisine yemek gönderen bir halası vardı. Halası üç gün boyunca kendisine yemek göndermedi. Abdullah b. Saîd: "Ey Rabbim! Rızkımı kaldırdın mı?" deyince, mescidin bir köşesinden kendisine kavuttan oluşan azığı bırakıldı ve: "Al bakalım, ey sabırsız kişi!" denildi. Bunun üzerine Abdullah b. Saîd: "İzzetine yemin olsun ki eğer beni azarlıyorsan onu yemeyeceğim" dedi.

Ali b. Muhammed

Allah dostlarından biri de insanların rızası yerine takdiri ilahiye razı olan, boyun eğerek tevekküle dayanan Ali b. Muhammed'dir."

(١٢٨٧٣)- [٨/٣٣٥] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ بْنُ يَعْقُوبَ، [٨/٣٣٦] حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَصَّافِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ عَلِيَّ بْنُ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " كَانَ رَجُلٌ يَسْلُكُ الْبَادِيَةَ عَلَى التَّوَكُّلِ، وَكَانَ مَعُودًا

يَأْتِيهِ رِزْقُهُ فِي كُلِّ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ، فَأَبْطَأَ عَنْهُ رِزْقُهُ فِي الْيَوْمِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ، فَأَحَسَّ مِنْ نَفْسِهِ بِضَعْفٍ، فَقَالَ: يَا رَبِّ، إِمَّا قُوَّةٌ وَإِمَّا رِزْقٌ، فَإِذَا بِهَاتِفٍ يَهْتِفُ مِنْ وَرَاءِ الْجَبَلِ

وَيَزْعُمُ أَنَّنَا مِنْهُ قَرِيبُ وَأَنَّا لا نُضَيِّعُ مَنْ أَتَانَا

وَيَسْأَلُنَا الْقُوَى ضَعْفًا وَعَجْزًا كَأَنَّا لا نَرَاهُ وَلا يَرَانَا

Ali b. Muhammed der ki: Adamın biri Allah'a tevekkül ederek çölü geçmekteydi. Her üç günde bir ona yemek veriliyordu. Dördüncü ve beşinci günde yemek verilmeyince zayıf düştü ve: "Ey Rabbim! Bana ya kuvvet ver, ya da rızık" dedi. Bunun üzerine dağın arkasından gizli bir ses kendisine şöyle seslendi:

"Ona yakın olduğumuzu iddia eder
Bize gelen hiçbir dua kaybolmaz,
Acz içinde bizden güç kuvvet ister,
Bizi sanıyor ki görmez işitmez."

Bişr b. el-Hâris

Allah dostlarından biri de Allah'ın kendisine birçok açılımlar bağışladığı ve sapkınlıklardan koruduğu Ebû Nasr Bişr b. el-Hâris el-Hâfî'dir. O, Allah'ın verdiğiyle yetindi ve şifa buldu.

(١٢٨٧٤)- [٣٣٦/٨] سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ دَاوُدَ الدِّينَوَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الصَّلْتِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، وَسُئِلَ: مَا كَانَ بَدْءُ أَمْرِكَ لأَنَّ اسْمَكَ بَيْنَ النَّاسِ كَأَنَّهُ اسْمُ نَبِيٍّ، قَالَ: " هَذَا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ، وَمَا أَقُولُ لَكُمْ كُنْتُ رَجُلا عَيَّارًا صَاحِبَ عَصَبَةٍ، فَجُزْتُ يَوْمًا فَإِذَا أَنَا بِقِرْطَاسٍ فِي الطَّرِيقِ فَرَفَعْتُهُ، فَإِذَا فِيهِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، فَمَسَحْتُهُ وَجَعَلْتُهُ فِي جَيْبِي وَكَانَ عِنْدِي دِرْهَمَانِ مَا كُنْتُ أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا، فَذَهَبْتُ إِلَى الْعَطَّارِ فَاشْتَرَيْتُ بِهِمَا غَالِيَةً وَمَسَحْتُهُ فِي الْقِرْطَاسِ فَنِمْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ

قَائِلا يَقُولُ لِي: يَا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، رَفَعْتَ اسْمَنَا عَنِ الطَّرِيقِ، وَطَيَّبْتَهُ، لأُطَيِّبَنَّ اسْمَكَ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، ثُمَّ كَانَ مَا كَانَ "

Muhammed b. es-Salt der ki: Bişr b. el-Hâris'e: "Senin ilk durumun nasıldı? Çünkü ismin halk arasında peygamber ismi gibidir" denildiğini işittim. Bişr şu karşılığı verdi: "Bu, Allah'ın bir lütfudur. Ben size büyük bir aileden olduğumu ve her şeyi hakkıyla bildiğimi söylemiyorum. Bir gün yürürken yolda bir kağıt gördüm ve onu kaldırıp aldım. Bir de baktım ki içinde: "Bismillahirrahmanirrahim" yazmaktadır. Kağıdı temizleyip cebime koydum. Yanımda iki dirhemim vardı. Başka bir param da yoktu. Kokucuya gidip o iki dirhemle koku aldım ve kağıda sürdüm. O gece uyuduğumda sanki birinin bana: "Ey Bişr b. el-Hâris! Sen bizim adımızı yoldan kaldırıp kokuladın, biz de senin adını dünyada ve âhirette yücelteceğiz" dediğini işittim. Sonra da olanlar oldu.

(١٢٨٧٥)- [٣٣٦/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْبَرَاءِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمِصِّيصِيَّ، يَقُولُ: رَأَيْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى بِكَ قَالَ: " غَفَرَ لِي وَأَبَاحَ لِي نِصْفَ الْجَنَّةِ، وَقَالَ لِي: يَا بِشْرُ، لَوْ سَجَدْتَ عَلَى الْجَمْرِ مَا أَدَّيْتَ شُكْرَ مَا جَعَلْتُ لَكَ فِي قُلُوبِ عِبَادِي"

Süfyân b. Muhammed el-Missîsî der ki: Bişr b. el-Hâris'i rüyamda gördüm ve ona: "Allah sana (âhirette) nasıl bir karşılıkta bulundu?" dedim. O da şu karşılığı verdi: "Beni bağışladı ve cennetin yarısını bana mubah kıldı. Sonra bana: "Ey Bişr! Eğer ateşin üzerine secde edecek olsan bile sana karşı kullarımın kalbinde kıldığım sevginin karşılığını ödeyemezsin" buyurdu."

(١٢٨٧٦)- [٣٣٦/٨] حَدَّثَنَا الشَّيْخُ الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أَنْبَأَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ الزَّجَّاجِيُّ الْفَقِيهُ ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْفَرَائِضِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ، ثنا عُبَيْدٌ الْوَرَّاقُ، قَالَ: سَمِعْتُ بَشَرًا الْحَافِي، يَقُولُ: " أَدُّوا زَكَاةَ الْحَدِيثِ، فَاسْتَعْمِلُوا مِنْ كُلِّ مِائَتَيْ حَدِيثٍ خَمْسَةَ أَحَادِيثَ "

Bişr el-Hâfî der ki: "Hadisin zekâtını verin. Hadislerin zekâtı da her ikiyüz hadisten en az beşiyle amel etmektir."

(١٢٨٧٧)- [٨/٣٣٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاوُدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ، يَقُولُ: " إِنَّمَا فُضِّلَ الْعِلْمُ عَلَى غَيْرِهِ لِيُتَّقَى بِهِ "

Süfyân der ki: "Bize göre ilim; onunla Allah'tan sakınıldığı için üstün tutulmuştur."

(١٢٨٧٨)- [٨/٣٣٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُوسَى الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ خَشْرَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: أَدْخَلَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ الْكِيرَ فَخَرَجَ ذَهَبًا أَحْمَرَ وَآلُ عَلِيٍّ، فَبَلَغَ ذَلِكَ أَحْمَدَ، فَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرْضِي بَشَرًا بِمَا صَنَعْنَا "

Ali b. Haşrem der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Ahmed b. Hanbel (mihne zamanında) Hz. Ali'nin akrabalarıyla içine atıldığı ateşten has altın olarak çıktı" dediğini işittim. Ahmed, Bişr'in bu sözünden haberdar olunca: "Yaptıklarımızla Bişr'i hoşnut eden Allah'a hamd olsun" dedi.

(١٢٨٧٩)- [٨/٣٣٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلَى الأَبَّارُ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا يَنْبَغِي أَنْ يَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، إِلا مَنْ يَصْبِرُ عَلَى الأَذَى "

Bişr el-Hâfî der ki: "Ancak maruz kalacakları eziyete sabredebilenler, iyiliği emredip kötülükten sakındırmalıdırlar."

(١٢٨٨٠)- [٨/٣٣٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " يَنْبَغِي لِهَؤُلاءِ الْقَوْمِ الَّذِينَ يَعْتَكِفُونَ عَلَى هَذَا الْمُسْكِرِ أَنْ لا تُقْبَلَ لَهُمْ شَهَادَةٌ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Şarhoş eden şu içkiye bağımlı olan kişiler için şahadetlerinin kabul görmemesi ceza olarak yeter!"

(١٢٨٨١)- [٣٣٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " لَوْ تَفَكَّرَ النَّاسُ فِي عَظَمَةِ اللَّهِ لَمَا عَصَوُا اللَّهَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanlar Allah'ın azametini tefekkür etseler Allah'a karşı asi olmazlardı."

(١٢٨٨٢)- [٣٣٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الدُّنْيَا فَإِنَّمَا يَسْأَلُهُ طُولَ الْوُقُوفِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Allah'tan dünya nimetlerini isteyen kişi, dünyada çok yaşamayı istiyor demektir."

(١٢٨٨٣)- [٣٣٧/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: وَقِيلَ لَهُ: مَاتَ فُلانٌ، قَالَ: " وَجَمَعَ الدُّنْيَا وَذَهَبَ إِلَى الآخِرَةِ ضَيَّعَ نَفْسَهُ، قِيلَ لَهُ: إِنَّهُ كَانَ يَفْعَلُ وَيَفْعَلُ وَذَكَرَ أَبْوَابًا مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ، فَقَالَ: مَا يَنْفَعُ هَذَا وَهُوَ يَجْمَعُ الدُّنْيَا "

Muhammed b. Yûsuf der ki: Bişr b. el-Hâris'e: "Filan kişi öldü" denilince: "O, dünya malım biriktirip âhirete gitti ve nefsini kaybetti" dedi. Kendisine: "O şunu şunu yapardı" denilerek yaptığı iyi şeyler zikredildi. Bunun üzerine Bişr b. el-Hâris: "Dünya malını biriktirmeye çalışırken bu amelleri fayda vermez" dedi.

(١٢٨٨٤)- [٣٣٨/٨] ثنا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ الْقَطَّانُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: كُنَّا يَوْمًا عِنْدَ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ خُرَاسَانَ فَبَرَكَ قُدَّامَهُ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا نَصْرٍ، إِنَّا وَفْدُ خُرَاسَانَ حَدِّثْنِي بِخَمْسَةِ أَحَادِيثَ أَذْكُرُكَ بِهَا بِخُرَاسَانَ، فَلَمْ يَزَلْ يَتَذَلَّلُ لَهُ وَبِشْرٌ، يَقُولُ لَهُ: الْمُحَدِّثُونَ كَثِيرٌ فَلَمْ يَزَلْ يُدَارِيهِ وَيَجْتَهِدُ بِهِ، فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُ لا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ، قَالَ لَهُ: يَا أَبَا نَصْرٍ، أَلَيْسَ تَرْوِي عَنْ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، أَنَّهُ قَالَ: مَنْ عَلِمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ فذَلِكَ الَّذِي يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ، قَالَ لَهُ: كَيْفَ قُلْتَ أَعِدْ عَلَيَّ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ: مَنْ عَلِمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ فَذَلِكَ الَّذِي يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ، قَالَ لَهُ: صَدَقْتَ قَدْ عَلِمْنَا حَتَّى نَعْمَلَ، ثُمَّ نَعْلَمُ "

Hasan b. Saîd bildiriyor: Bir gün Bişr b. el-Hâris'in yanındaydık. Horasanlı bir adam gelip önünde oturdu ve Bişr'e: "Ey Ebû Nasr! Bana beş hadis öğret de Horasan'a gittiğim zaman orada bana seni hatırlatsınlar" demeye başladı. Adam bu konuda ısrar ediyor, ancak Bişr ona: "Başka muhaddisler var, onlara git" karşılığım veriyordu. Adam Bişr'le bu şekilde uğraşıp durdu, ancak ısrarların bir fayda vermeyeceğini anlayınca ona dedi ki: "Ey Ebû Nasr! Hz. İsa'nın: «Her kim öğrenir, öğrendiğiyle amel eder sonra da bu öğrendiğini başkasına öğretirse melekût âleminde değeri büyük olanlardan biri olarak anılır» sözünü rivayet etmiyor muydun?" Bişr adama: "Ne dedin? Dediğini bana tekrar etsene" deyince, adam bir daha: "Her kim öğrenir, öğrendiğiyle amel eder sonra da bu öğrendiğini başkasına öğretirse melekût âleminde değeri büyük olanlardan biri olarak anılır" dedi. Bunun üzerine Bişr adama: "Doğru söylüyorsun! Bizler amel etmek için öğrendik. Sonra da öğrendiklerimizi başkalarına öğrettik" dedi.

(١٢٨٨٥)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَيُّوبُ، حَدَّثَنِي السَّرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " عِزُّ الْمُؤْمِنِ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ وَشَرَفُهُ قِيَامُهُ بِاللَّيْلِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Müminin izzeti insanlara ihtiyaç duymamasıdır. Değeri ve şerefi ise gece ibadetidir."

(١٢٨٨٦)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَيَ بْنَ عِمْرَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " إِرْضَاءُ الْخَلْقِ غَايَةٌ لا تُدْرَكُ "

Muâfâ b. İmrân der ki: Sevrî'nin: "İnsanları razı etmek ulaşılmayacak bir şeydir" dediğini işittim.

(١٢٨٨٧)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، ثنا أَحْمَدُ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " مَا ضَرَّهُمْ مَا أَصَابَهُمْ فِي دُنْيَاهُمْ، جَبَرَ اللَّهُ لَهُمْ كُلَّ مُصِيبَةٍ بِالْجَنَّةِ "

Muâfâ der ki: Sevrî'nin: "Dünyada başlarına gelen her zarar ve her musibet için, Allah cennete onlara bir karşılık verecektir" dediğini işittim.

(١٢٨٨٨)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْفَرْوِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَنَمٍ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي سُرِّيُّ السَّقْطِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَا أَنَا بِشَيْءٍ مِنْ عَمَلِي أَوْثَقُ بِهِ مِنِّي بِحُبِّي أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ ﷺ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "En fazla sağlam bulduğum amelim, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına olan sevgimdir."

(١٢٨٨٩)- [٣٣٨/٨] وَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ الْقَاضِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " أَوْثَقُ عَمَلِي فِي نَفْسِي حُبُّ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ "

Ubeyd b. Muhammed el-Verrâk der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Kendim için işlemiş olduğum en güvendiğim amel, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbını sevmek olmuştur" dediğini işittim.

(١٢٨٩٠)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " مِنْ هَوَانِ الدُّنْيَا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ جَعَلَ بَيْتَهُ وَعْرًا "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Evini (Kâbe'yi) gösterişsiz bir şekilde çıplak kılması, Allah'ın dünyayı değersiz görmesinin bir göstergesidir."

(١٢٨٩١)- [٣٣٨/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ ابْنُ بِنْتِ عَاصِمٍ الطَّبِيبِ، قَالَ: لَقِيتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، فَجَعَلَ يَسْأَلُنِي عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْعِلاجِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا نَصْرٍ، الشَّمْسُ وَأَشَرْتُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الْفَيْءِ، وَكَانَ ذَلِكَ فِي دَارِ رَبِيعَةَ، أَوْ دَارِ عِمْرَانَ الأَشْعَثِ، أَوْ غَيْرِهِ إِلا أَنَّهُ رَجُلٌ كَانَ يَكُونُ مَعَ السَّلاطِينَ، فَقَالَ لِي: هَذَا مِنْ سُوءٍ وَفِي رَدِيءٍ، أَوْ كَمَا قَالَ

Hasan b. binti Âsım et-Tabîb der ki: Bişr b. el-Hâris ile karşılaştım. Bana ilaç hakkında sormaya başladı. Kendisine: "Ey Ebû Nasr! Güneş" dedim ve

gölgelik bir yeri işaret ettim. İşaret ettiğim yer Rabîa'nın veya İmrân el-Eş'as'ın veya bir başkasının avlusunda olmaktaydı. Ancak bu kişi sultanlarla birlikte oturup kalkmaktaydı. Bişr b. el-Hâris: "Bu kişi kötü kimselerdendir ve kötü huyludur" veya başka bir şey dedi.

(١٢٨٩٢)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْمُظَفَّرِ مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُعَدِّلُ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ السَّمَّاكِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " الصَّدَقَةُ أَفْضَلُ مِنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ وَالْجِهَادِ، ثُمَّ قَالَ: ذَاكَ يَرْكَبُ وَيَرْجِعُ وَيَرَاهُ النَّاسُ، وَهَذَا يُعْطِي سِرًّا لا يَرَاهُ إِلا اللَّهُ ﷻ "

Bişr b. el-Hâris bildiriyor: "Sadaka vermek, haccetmekten, umre yapmaktan ve cihaddan daha üstündür. Zira hacceden veya umre yapan veya cihada katılan kişi, bineğine binip gider ve geri gelir. Herkes de onu görür. Ancak sadaka veren kişi, bunu gizli yapar ve Allah'tan başka kendisini gören olmaz."

(١٢٨٩٣)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: " لَيْسَ الْعَاقِلُ الَّذِي يَعْرِفُ الْخَيْرَ وَالشَّرَّ، إِنَّمَا الْعَاقِلُ الَّذِي إِذَا رَأَى الْخَيْرَ اتَّبَعَهُ، وَإِذَا رَأَى الشَّرَّ اجْتَنَبَهُ "

Süfyân b. Uyeyne der ki: "Akıllı kişi hayır ile şerri bilen kişi değildir. Akıllı kişi hayrı gördüğü zaman peşinden giden, şerri gördüğü zaman da ondan uzak duran kişidir."

(١٢٨٩٤)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِمَالِكِ بْنِ دِينَارٍ: يَا مُرَائِي، قَالَ: مَتَى عَرِفْتَ اسْمِي؟ مَا عَرَفَ اسْمِي غَيْرُكَ

Bişr b. el-Hâris der ki: Bir adam Mâlik b. Dînar'a: "Ey riyâkar!" deyince, Mâlik b. Dînar: "Sen ismimi ne zaman öğrendin? (Bu) ismimi senden başka kimse bilmiyor" karşılığını verdi.

(١٢٨٩٥)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُسْلِمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " لَقَدْ أَدْرَكْنَا أَقْوَامًا هُمُ الْيَوْمَ أَبْقَى لِمُرُوءَاتِهِمْ مِنْ قُرَّاءِ هَذَا الزَّمَانِ "

Muâfâ der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Biz öyle kavimlere yetiştik ki onlar ahlak ve üstünlük olarak bu zamanın Kur'ân hafızlarından daha üstündür" dediğini işittim.

(١٢٨٩٦)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " لأَنْ أَصْحَبَ شَاطِرًا فِي سَفَرٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَصْحَبَ قَارِئًا "

Muâfâ der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Bir yolculuğa çıkacağım zaman benim için serseri birinin yoldaşım olması Kur'ân hafızı birinin yoldaşım olmasından daha iyidir" dediğini işittim.

(١٢٨٩٧)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ عَبْدِ الأَكْوَمِ الأَنْطَاكِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ الدِّينَوَرِيُّ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ يَوْمًا: " حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ يُونُسَ، ثُمَّ قَالَ: اسْتَغْفِرِ اللَّهَ، بَلَغَنِي أَنْ حَدَّثَنَا فُلانٌ، عَنْ فُلانٍ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الدُّنْيَا "

Abbâs b. Abdilazîm der ki: Bişr b. el-Hâris: "İsa b. Yûnus'un bana bildirdiğine göre" dedikten sonra: "Estağfirullah, filan kişi kanalıyla dünya kapılarından bir kapı olan filan kişiden bana ulaşan habere göre" dedi.

(١٢٨٩٨)- [٣٣٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: قُلْتُ لِبَشَرِ بْنِ الْحَارِثِ: " عِظْنِي، قَالَ: انْظُرْ خُبْزَكَ مِنْ أَيْنَ هُوَ، وَلا تَعْرِضْ لِلنَّارِ "

Süleymân b. Yâkub bildiriyor: Bişr b. el-Hâris'e: "Bana bir nasihatte bulun" dediğimde, şöyle nasihat etti: "Ekmeğinin (yiyeceğinin) nereden geldiğine dikkat et ki Cehennem ateşine maruz kalmayasın."

(١٢٨٩٩)- [٨/٣٤٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غَزْوَانَ الْهُرَائِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ سَنَةَ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ وَمِائَتَيْنِ: " عَلَيْكُمْ بِالرِّفْقِ وَالاقْتِصَادِ فِي النَّفَقَةِ، فَلأَنْ تَبِيتُوا جِيَاعًا وَلَكُمْ مَالٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَبِيتُوا شِبَاعًا وَلَيْسَ لَكُمْ مَالٌ "

Ahmed b. Muhammed b. Ğazvân el-Hurâî bildiriyor: Hicrî 225 yılında Bişr b. el-Hâris bana: "Şefkatli olmaya ve geçiminizde itidalli davranmaya dikkat edin! Malınız olduğu halde aç bir şekilde gecelemeniz, benim için malınız olmadığı halde tok bir şekilde gecelemenizden daha yeğdir" dedi.

(١٢٩٠٠)- [٨/٣٤٠] وَقَالَ لِي بِشْرٌ: " بَلَغَنِي أَنَّكَ لا تَلْزَمُ السُّوقَ فَالْزَمْ، فَلَمَّا قُمْتُ أَنْصَرِفُ أَعَادَ عَلَيَّ، الْزَمِ السُّوقَ وَإِنَّ لَهُ فِي قَلْبِي، إِنَّمَا أَرَادَ وَإِنْ لَمْ يُرْبِحْ "

Ahmed b. Muhammed b. Ğazvân el-Hurâî bildiriyor: Bişr b. el-Hâris, bana dedi ki: "Bana ulaştığına göre çarşıda durmuyormuşsun! Çarşıda dur!" Yanından kalkıp gittiğimde yine: "Çarşıda dur!" diyerek sözünü tekrarladı. Anladığım kadarıyla bana: "Kâr getirmese de yine çarşıda bulun" demek istiyordu.

(١٢٩٠١)- [٨/٣٤٠] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غَزْوَانَ، قَالَ: " بَكَرْتُ أَنَا وَأَخِي فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ جِدًّا إِلَى بِشْرٍ، فَأَلْفَيْنَاهُ عَلَى بَابِهِ مَعَهُ خَلِيلٌ الْخَيَّاطُ، ثُمَّ قَامَ يَمْشِي أَمَامَنَا وَعَلَيْهِ فَرْوٌ خَلِقٌ، وَخُفٌّ قَصِيرٌ فَوْقَ عَقِبِهِ، فَقَامَ لِيَخْرُجَ إِلَى السُّوقِ وَعَلَيْهِ إِزَارٌ لَطِيفٌ جِدًّا فَمَا مَرَّ بِوَاحِدٍ أَوْ أَكْثَرَ إِلا رَفَعَ صَوْتَهُ، وَقَالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ، فَلَمَّا خَرَجَ إِلَى السُّوقِ وَقَفَ عَلَى رَجُلٍ دَقَّاقٍ فَسَأَلَهُ عَنْ سِعْرِ الدَّقِيقِ بِالأَمْسِ، فَقَالَ: نَاقِصٌ فَأَبْشِرْ يَا أَبَا نَصْرٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَخَذَ "

Ahmed b. Muhammed b. Ğazvân der ki: Ben ve kardeşim çok soğuk bir günün sabahında Bişr'in yanına gittik. Onu kapısında Halîl el-Hayyât ile birlikte bulduk. Üzerinde eski hırkasıyla ve ayaklarında kısa bir çizmesiyle önümüzde yürümeye başladı. Yine üzerinde çok güzel bir izar vardı. Çarşıya giderken birine veya daha fazla kişiye rastladığında yüksek bir sesle: "Es-selâmu aleykum" diyordu. Çarşıya ulaştığında bir adamın yanında durup bir

önceki günün un fiyatını sordu. O da: "Ucuzladı, müjdeler olsun ey Ebû Nasr!" deyince, Allah'a hamd etti ve satın aldı.

(١٢٩٠٢)- [٣٤٠/٨] وَمِمَّا سَمِعْتُ مِنْ كَلامِهِ، أَنَّ بِشْرًا أُرْجِفَ النَّاسَ بِمَوْتِهِ بِبَابِ الطَّاقِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ، فَجِئْتُ فِي الْمَطَرِ وَالطِّينِ حَتَّى بَلَغْتُ بَابَهُ، فَإِذَا عَلَى بَابِهِ ثَلاثَةُ نَفَرٍ، شَيْخٌ مِنْهُمْ، يَقُولُ: إِنَّمَا جِئْنَا نَعُودُكَ يَا أَبَا نَصْرٍ، فَقَالَ لَهُمْ وَهُوَ يَبْكِي " لا حَاجَةَ لِي فِي عِيَادَتِكُمْ، اذْهَبُوا عَنِّي فَقَدْ آذَيْتُمُونِيَ وَهُوَ يَبْكِي "، وَقَالَ: قَالَ فُضَيْلٌ: " أَشْتَهِي أَنْ أَمْرَضَ بِلا عُوَّادٍ "

Ahmed b. Muhammed b. Ğazvân der ki: Yağmurlu bir günde Bişr öldüğü zaman herkes harekete geçmişti. Ben de yağmur altında ve çamur içinde kapısına geldim. Bir de baktım ki kapısında üç kişi bulunmaktadır. Onlardan yaşlı olan biri: "Biz seni ziyaret etmek için geldik ey Ebû Nasr!" diyordu. Bişr ağlayarak: "Benim ziyaretinize ihtiyacım yoktur. Gidin, bana eziyet etmektesiniz" diye cevap verdi. Bişr öyle diyor ve ağlıyordu. Fudayl da: "Ben de ziyaretçisi olmayan bir hasta olmak isterdim" dedi.

(١٢٩٠٣)- [٣٤٠/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: أَتَى جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: " سَلْهُ يُهَنِّكَ عَيْشَكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Hz. Cibrîl, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Allah'tan hayatını sana rahat kılmasını iste" dedi.

(١٢٩٠٤)- [٣٤٠/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَخْلَدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ عَنِ النَّبِيذِ، فَقَالَ: " قَدْ ضَاقَ عَلَى الْمَاءِ فَكَيْفَ أَتَكَلَّمُ فِي النَّبِيذِ؟ "

Muhammed b. Yûsuf el-Cevherî der ki: Bişr b. el-Hâris'e şıra hakkında sorduğumda: "Suyu içmek bile bana ağır gelmektedir. Hal böyle iken şıra hakkında ne diyeyim ki?" karşılığını verdi.

(١٢٩٠٥)- [٣٤٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْحَلَبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، وَذَكَرَ الْعِلْمَ وَطَلَبَهُ،

فَقَالَ: " إِذَا لَمْ يَعْمَلْ بِهِ فَتَرَكَهُ أَفْضَلُ، وَالْعِلْمُ هُوَ الْعَمَلُ، فَإِذَا أَطَعْتَ اللَّهَ عَلَّمَكَ وَإِذَا عَصَيْتَهُ لَمْ يُعَلِّمْكَ، وَالْعِلْمُ أَدَاةُ الأَنْبِيَاءِ إِلَى احْتِجَابِهِمْ، فَذَكَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَدَّى إِلَى أَصْحَابِهِ، فَتَمَسَّكُوا بِهِ وَحَفِظُوهُ وَعَمِلُوا بِهِ، ثُمَّ أَدُّوهُ إِلَى قَوْمٍ فَذَكَرَ مِنْ فَضْلِهِمْ، وَأَدُّوا أُولَئِكَ إِلَى قَوْمٍ آخَرِينَ، فَذَكَرَ الطَّبَقَاتِ الثَّلاثِ، ثُمَّ قَالَ أَبُو نَصْرٍ: وَقَدْ صَارَ الْعِلْمُ إِلَي قَوْمٍ يَأْكُلُونَ بِهِ "

Bişr b. el-Hâris ilim ve ilim öğrenme konusundan söz ettiği ve dedi ki: "Şayet kişi öğrendiğiyle amel etmeyecekse öğrenmemesi kendisi için daha iyidir. İlim de esasında amelden ibarettir. Allah'a itaat edersen sana ilmi verir. Ona karşı geldiğin zaman da sana herhangi bir şey öğretmez. İlim, peygamberlerin kendilerinden sonra yollarından gidecek olanlara bıraktığı bir araçtır." Ravi der ki: Sonrasında Bişr: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ilmi ashâbına öğretti, ashâb da bu ilme tutundu, korudu, onunla amel ettikten sonra da başka bir topluluğa aktardılar" dedi. Bu topluluğun da faziletlerinden bahsettikten sonra: "Onlar da onunla amel ettikten sonra başka bir topluluğa aktardılar" dedi. Bu şekilde her üç tabakayı (ashab, tâbiîn, tebe-i tâbiîni) zikrettikten sonra: "Ancak şu an bu ilim, kendisiyle dünyalıklar elde eden bir topluluğun eline geçti" dedi.

(١٢٩٠٦)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا جَعْفَرُ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: قَالَ لِي عِيسَى بْنُ يُونُسَ حِينَ أَرَدْتُ أَنْ أُفَارِقَهُ: " أَوَ تَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَى تِلْكَ الْبَلْدَةِ السُّوءِ؟ "

Bişr b. el-Hâris der ki: İsa b. Yûnus kendisinden ayrılmak istediğim zaman bana: "Bu ilmi o kötü beldeye götürmek mi istiyorsun?" dedi.

(١٢٩٠٧)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا جَعْفَرُ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: سَمِعْتُ عِيسَى بْنَ يُونُسَ، يَقُولُ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: " اللَّهُمَّ لا تَلْعَنِّي فِي قُلُوبِ الْعُلَمَاءِ، قَالُوا: كَيْفَ نَلْعَنُكَ؟، قَالَ: تَكْرَهُونِي "

Evzâî der ki: Ebu'd-Derdâ: "Allahım! Beni âlim kişilerin kalbinde lanete uğramış kimselerden kılma" diye dua edince, oradaki bilgili kişiler: "Biz sana

nasıl lanet edebiliriz ki?" dedi. Bunun üzerine: "Beni sevmezsiniz (benden hoşnut olmazsınız ve böylece bana lanet etmiş olursunuz)" karşılığım verdi.

(١٢٩٠٨)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو مُقَاتِلٍ مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا تَطْلُبْ عِلْمًا تُهِينَهُ لِلنَّاسِ، هَذَا هُوَ الدَّاءُ الأَكْبَرُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanlar içinde zelil kılacağın ilim öğrenme. İşte bu, en büyük hastalıktır."

(١٢٩٠٩)- [٣٤١/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بَشْرًا، يَقُولُ: " مَا خَلَّفَ رَجُلٌ فِي بَيْتِهِ أَفْضَلَ، أَوْ خَيْرًا مِنْ رَكْعَتَيْنِ يُصَلِّيهِمَا "

Kâsım b. Münebbih der ki: Bişr'in: "Kişi evinde kıldığı iki rekat namazdan daha üstün veya daha hayırlı bir şey bırakmamıştır" dediğini işittim.

(١٢٩١٠)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْدَلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمَغَازِلِيَّ، يَقُولُ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " لا تَكْمُلُ مُرُوءَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يَسْلَمَ مِنْهُ عَدُوُّهُ، كَيْفَ وَالآنَ لا يَسْلَمُ مِنْهُ صَدِيقُهُ؟ "

Fudayl b. İyâd der ki: "Kişinin düşmanı bile kendisinden selamette olmadıkça insan hakkıyla yiğit (adamdan) sayılmaz. Hâlbuki bu gün dostu bile kişiden emin değil!"

(١٢٩١١)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو السَّبِيعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " الصَّبْرُ هُوَ الصَّمْتُ، وَالصَّمْتُ مِنَ الصَّبْرِ، وَلا يَكُونُ الْمُتَكَلِّمُ أَوْرَعَ مِنَ الصَّامِتِ، إِلا رَجُلٌ عَالِمٌ يَتَكَلَّمُ فِي مَوْضِعِهِ، وَيَسْكُتُ فِي مَوْضِعِهِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Sabır denen şey susmadır. Susmak da sabırdan gelmektedir. Yerinde konuşan ve yerinde susabilen âlimler hariç, konuşan kişi hiçbir zaman susan kişiden daha fazla vera sahibi olamaz."

(١٢٩١٢)- [٣٤١/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ السُّكَّرِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ خَشْرَمٍ، يَقُولُ: كَتَبَ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ أَبُو نَصْرٍ، إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ خَشْرَمٍ: " السَّلامُ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يُتِمَّ مَا بِنَا وَبِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ، وَأَنْ يَرْزُقَنَا وَإِيَّاكُمُ الشُّكْرَ عَلَى إِحْسَانِهِ، وَأَنْ يُمِيتَنَا وَيُحْيِينَا وَإِيَّاكُمْ عَلَى الإِسْلامِ، وَأَنْ يُسْلِمَ لَنَا وَلَكُمْ خَلَفًا مِنْ تَلَفٍ، وَعِوَضًا مِنْ كُلِّ رَزِيَّةٍ، أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ يَا عَلِيُّ، وَلُزُومِ أَمْرِهِ وَالتَّمَسُّكِ بِكِتَابِهِ، ثُمَّ اتِّبَاعِ آثَارِ الْقَوْمِ الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ وَسَهَّلُوا لَنَا السُّبُلَ فَاجْعَلْهُمْ نُصْبَ عَيْنَيْكَ، وَأَكْثِرْ عَرَضَ حَالاتِهِمْ عَلَيْكَ تَأْنَسْ بِهِمْ فِي الْخَلاءِ، وَيَغْنُوكَ عَنْ مُشَاهَدَةِ الْمَلاءِ، فَمَثِّلْ حَالَهُمْ كَأَنَّكَ تُشَاهِدُهُمْ، فَمُجَالَسَةُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْفَقُ مِنْ مُجَالَسَةِ الْمَوْتَى، وَمَنْ يَرْقُبْ مِنْكَ زَلَّتَكَ وَسَقْطَتَكَ إِنْ قَدِرَ عَلَيْهَا، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهَا جَعَلَ جَلِيسًا إِنْ رَآهُ عِنْدَكَ عَيَّبَكَ، فَرَمَاكَ بِمَا لَمْ يَرَهُ اللَّهُ مِنْكَ، وَاعْلَمْ عَلَّمَكَ اللَّهُ الْخَيْرَ وَجَعَلَكَ مِنْ أَهْلِهِ، أَنَّ أَكْثَرَ عُمُرِكَ فِيمَا أَرَى قَدِ انْقَضَى، وَمَنْ يُرْضَى حَالُهُ قَدْ مَضَى، وَأَنْتَ لاحِقٌ بِهِمْ، وَأَنْتَ مَطْلُوبٌ وَلا تُعْجِزُ طَالِبَكَ، وَأَنْتَ أَسِيرٌ فِي يَدَيْهِ، وَكُلُّ الْخَلْقِ فِي كِبْرِيَائِهِ صَغِيرٌ، وَكُلُّهُمْ إِلَيْهِ فَقِيرٌ، فَلا يَشْغَلَنَّكَ كَثْرَةُ مَنْ يُحِبُّكَ وَتَضَرَّعْ إِلَيْهِ تَضَرُّعَ ذَلِيلٍ إِلَى عَزِيزٍ، وَفَقِيرٍ إِلَى غَنِيٍّ، وَأَسِيرٍ لا يَجِدُ مَلْجَأً وَلا مَفَرًّا يَفِرُّ إِلَيْهِ عَنَّا، وَخَائِفٍ مِمَّا قَدَّمَتْ يَدَاهُ غَيْرِ وَاثِقٍ عَلَى مَا يَقْدُمُ لا يَقْطَعُ الرَّجَاءَ، وَلا يَدَعُ الدُّعَاءَ، وَلا يَأْمَنُ مِنَ الْفِتَنِ وَالْبَلاءِ، فَلَعَلَّهُ إِنْ رَآكَ كَذَلِكَ عَطَفَ عَلَيْكَ بِفَضْلِهِ وَأَمَدَّكَ بِمَعُونَتِهِ، وَبَلَغَ بِكَ مَا تَأْمُلُهُ مِنْ عَفْوِهِ وَرَحْمَتِهِ، فَافْزَعْ إِلَيْهِ فِي نَوَائِبِكَ وَاسْتَعِنْهُ عَلَى مَا ضَعُفَتْ عَنْهُ قُوَّتُكَ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَرَّبَكَ بِخُضُوعِكَ لَهُ وَوَجَدْتَهُ أَسْرَعَ إِلَيْكَ مِنْ أَبَوَيْكَ، وَأَقْرَبَ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ، وَبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ وَإِيَّاهُ أَسْأَلُ خَيْرَ الْمَوَاهِبِ لَنَا وَلَكَ، وَاعْلَمْ يَا عَلِيُّ أَنَّهُ مَنِ ابْتُلِيَ بِالشُّهْرَةِ وَمَعْرِفَةِ النَّاسِ فَمُصِيبَتُهُ جَلِيلَةٌ، فَجَبَرَهَا اللَّهُ لَنَا وَلَكَ بِالْخُضُوعِ وَالاسْتِكَانَةِ، وَالذُّلِّ لِعَظَمَتِهِ وَكَفَانَا، وَإِيَّاكَ فِتْنَتَهَا وَشَرَّ عَاقِبَتِهَا فَإِنَّهُ تَوَلَّى ذَلِكَ مِنْ أَوْلِيَائِهِ وَمَنْ أَرَادَ تَوْفِيقَهُ، وَارْجِعْ إِلَى أَقْرَبِ الأَمْرَيْنِ بِكَ إِلَى إِرْضَاءِ رَبِّكَ وَلا تَرْجِعَنَّ بِقَلْبِكَ إِلَى مَحْمَدَةِ أَهْلِ زَمَانِكَ وَلا ذَمِّهِمْ، فَإِنَّ مَنْ كَانَ يُتَّقَى ذَلِكَ مِنْهُ قَدْ مَاتَ، وَإِنَارَةِ إِحْيَاءِ الْقُلُوبِ مِنْ صَالِحِ أَهْلِ زَمَانِكَ، وَإِنَّمَا أَنْتَ فِي مَحِلِّ مَوْتَى وَمَقَابِرِ أَحْيَاءَ مَاتُوا عَنِ الآخِرَةِ وَدَرَسَتْ عَنْ طُرُقِهَا آثَارُهُمْ، هَؤُلاءِ أَهْلُ زَمَانِكَ فَتَوَارَ مِمَّالا يُسْتَضَاءُ فِيهَا بِنُورِ اللَّهِ، وَلا يَسْتَعْمِلُ فِيهَا كِتَابَهُ إِلا مَنْ عَصَمَ اللَّهَ، وَلا

تُبَالِ مَنْ تَرَكَكَ مِنْهُمْ، وَلا تَأْسَ عَلَى فَقْدِهِمْ، وَاعْلَمْ أَنَّ حَظَّكَ فِي بُعْدِهِمْ أَوْفَرُ مِنْ حَظِّكَ فِي قُرْبِهِمْ، وَحَسْبُكَ اللَّهُ فَاتَّخِذْهُ أَنِيسًا، فَفِيهِ الْخَلَفُ مِنْهُمْ، فَاحْذَرْ أَهْلَ زَمَانِكَ وَمَا الْعَيْشُ مَعَ مَنْ يُظَنُّ بِهِ فِي زَمَانِكَ الْخَيْرُ وَلا مَعَ مَنْ يُسِيءُ بِهِ الظَّنُّ خَيْرٌ، وَمَا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ طَلْعَةٌ أَبْغَضُ إِلَى عَاقِلٍ تَهُمُّهُ نَفْسُهُ مِنْ طَلْعَةِ إِنْسَانٍ فِي زَمَانِكَ، لأَنَّكَ مِنْهُ عَلَى شَرْفِ فِتْنَةٍ إِنْ جَالَسْتَهُ، وَلا تَأْمَنُ الْبَلاءَ إِنْ جَانَبْتَهُ، وَلَلْمَوْتُ فِي الْعُزْلَةِ خَيْرٌ مِنَ الْحَيَاةِ، وَإِنْ ظَنَّ رَجُلٌ أَنْ يَنْجُوَ مِنَ الشَّرِّ يَأْمَنُ خَوْفَ فِتْنَةٍ فَلا نَجَاةَ لَهُ، إِنْ أَمْكَنْتَهُمْ مِنْ نَفْسِكِ آثَمُوكَ، وَإِنْ جَانَبْتَهُمْ أَشْرَكُوكَ، فَاخْتَرْ لِنَفْسِكَ، وَاكْرَهْ لَهَا مُلابَسَتَهُمْ، وَأَرَى أَنَّ الْفَضْلَ الْيَوْمَ مَا هُوَ إِلا فِي الْعُزْلَةِ لأَنَّ السَّلامَةَ فِيهَا، وَكَفَى بِالسَّلامَةِ فَضْلا اجْعَلْ أُذْنَكَ عَمَّا يُؤْثِمُكَ صَمَّاءَ، وَعَيْنَكَ عَمْيَاءَ، احْذَرْ سُوءَ الظَّنِّ فَقَدْ حَذَّرَكَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ﴾ وَالسَّلامُ "

Ali b. Haşrem bildiriyor: Bişr b. el-Hâris –Ebû Nasr- bana şöyle bir mektup yazdı: "Ebu'l-Hasan Ali b. Haşrem'e: Allah'ın selamı üzerine olsun. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a, sana verdiği nimetler sebebiyle hamd ederim ve derim ki: Allah'tan dileğim odur ki, bize ve sana verdiği nimetleri tamamlasın. Bize ve size ihsanına şükretmeyi nasip etsin, bizi ve sizi İslam üzere öldürüp diriltsin. Bize ve size kaybettiklerimizin daha hayırlısını versin.

Ey Ali! Sana Allah'tan korkmanı ve emrini yerine getirmeni, Kitab'ına sarılmanı, iman bakımından bizi geçen, yolumuzu açan, bizden önceki insanların bıraktığı toplulukların izinden gitmeni tavsiye ederim. Onları devamlı göz önünde bulundur ve onların halini kendine örnek al. Yalnız kaldığında onları dost edin. Onlar senin toplumun içine çıkma ihtiyacını giderir. Onları, sanki görüyormuş gibi hayal et. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabıyla oturmak ölülerle, hata ettiğin zaman hata yapmanı bekleyen kişilerle oturmaktan daha iyidir. Böyle kişiler sende bir ayıp göremezse yanında oturan birinde gördüğü ayıpla seni ayıplar ve Allah'ın sana hesabını sormayacağı şey sebebiyle ayıplar.

Şunu bil ki, -Allah sana hayrı öğretsin ve seni hayır sahiplerinden kılsın- gördüğüm kadarıyla ömrünün çoğu gitti. Halleri razı olunacak kişiler gittiler

ve sen de onların peşinden gideceksin. Sen de gitmekten kurtulamazsın ve seni isteyenin ellerinde esirsin. Bütün mahlûkat Onun yüceliği yanında küçük kalır. Herkes Ona muhtaçtır. Seni sevenlerin çok olması seni meşgul etmesin. Zillet içindeki kulun aziz olana, fakirin zengine, kendisinden başka sığınacak ve kaçacak yer bulamayan esirin, yaptıklarından korkup sonunun ne olacağını bilmeyen ve ümidini kesmeyen, duayı bırakmayan, bela ve fitnelerden emin olmayan yalvarışı gibi Allah'a yalvar. Belki seni böyle görürse fazlıyla sana acır, yardım eder, affından ve rahmetinden umduğunu elde edebilirsin. Felaket anında ona sığın, gücünün yetmediği şeylerde Ondan yardım iste. Eğer böyle yaparsan, Ona boyun eğmen sebebiyle seni Kendisine yaklaştırır ve anne babandan daha çabuk isteğine cevap verdiğini, sana, senden daha yakın olduğunu görürsün. Başarı Allah'tandır. Bize ve sana hayırlı ihsanlarda bulunmasını dilerim.

Ey Ali! Bil ki, şöhret ve insanlar tarafından bilinmekle müptela olanın musibeti büyüktür. Allah, bize ve sana, Ona itaat etmek ve boyun eğmekle bu musibetten kurtarsın, bu fitneye düşmekten ve kötü neticesinden muhafaza buyursun. Allah dostlarını ve başarıya erişmesini istediği kişileri muhafaza edeceğini bildirmiştir. Sen gel Rabbini razı et, zamane ehlini rızasını kazanmaya veya yergilerinden sakınmaya kalkma. Çünkü böyle yapmasından korkulan kişi ölmüştür. Kalpleri aydınlatmak ve diriltmek zamanının ehlinin maslahatına olan bir şeydir. Şimdi sen ölülerlesin ve âhireti düşünmediği için ruhu ölü bedenlerin kabirlerinde dolaşmaktasın. Onların yollarından geçiyor ve davranışlarını görüyorsun.

Bunlar zamanının insanlarıdır. Allah'ın nuruyla aydınlanmamış kişilerden uzak dur. Onlardan, Allah'ın koruduğu kişiler dışında kimse Allah'ın Kitab'ıyla amel etmiyor. Onlardan seni terk edeni umursama ve onların yokluğuna üzülme. Bil ki, onlardan uzak durman, onlara yakın durmandan daha faydalıdır. Allah sana yeter. Kendine Onu dost edin. Allah'ın dostluğu, onların yokluğunu sana hissettirmeyecektir.

Zamanının insanlarından sakın. Zamanında, hayırlı olduğunu zanneden ve hakkında iyi zanda bulunulduğunda yanılgıya düşülen kişiyle yaşamanın

ne anlamı var ki? Kendini düşünen akıllı kişinin, nefsine düşkün olmamak için özellikle senin zamanındaki nefsine düşkün kişilere dikkat etmesi gerekir. Çünkü onunla oturursan fitnenin kıyısında oturmuş olursun. Ondan uzak dursan, kendisinden gelecek beladan emin olamazsın. Bu zamanda yalnız kalıp ölmek, hayatta kalmaktan daha hayırlıdır.

Kişi şerden kurtulacağını fitne korkusundan emin olacağım zannederse, bunun kurtuluşu yoktur. Eğer onlara imkan verecek olsan sana kötülük ederler. Onlardan yanında olursan seni kötülüklerine ortak ederler. Sen nefsin için doğru olanı tercih et ve onlara karışmayı bırak. Bence, bugün fazilet ancak uzlettedir. Çünkü selamet ondadır ve üstünlük olarak selamet yeter.

Seni günaha sokacak şeylere kulak kabartma, gözlerini kapat ve kötü zandan sakın. Çünkü Allah bu konuda seni şu âyet-i kerimeyle uyarmaktadır: **"Çünkü zannın bir kısmı günahtır..."**[1]

(١٢٩١٣)- [٣٤٣/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَرَّادٍ، قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " حُبُّ لِقَاءِ النَّاسِ حُبِّ الدُّنْيَا، وَتَرْكُ لِقَاءِ النَّاسِ تَرْكُ الدُّنْيَا "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanlarla beraber olmayı sevmek, dünya sevgisindendir. İnsanlarla beraber olmaktan uzak durmak da, dünyayı terk etmek anlamına gelir."

(١٢٩١٤)- [٣٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " لا أَعْلَمُ رَجُلا أَحَبَّ أَنْ يَعْرِفَ إِلا ذَهَبَ دِينُهُ وَافْتَضَحَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Tanınma sevgisi içinde olan her bir kişinin sonunda dinini kaybettiğini ve rezil olduğunu gördüm."

---

[1] Hucurât Sur. 12

(١٢٩١٥)- [٣٤٣/٨] وَقَالَ بِشْرٌ: " لا يَجِدُ حَلاوَةَ الآخِرَةِ رَجُلٌ يُحِبُّ أَنْ يَعْرِفَهُ النَّاسُ"

Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanlar tarafından tanınmayı seven kişi, âhiret (amellerin)in lezzetine varamaz."

(١٢٩١٦)- [٣٤٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْفَتْحِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى الْقَطَّانُ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ أَقْبَحَ الرَّغْبَةِ أَنْ تَطْلُبَ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الآخِرَةِ "

Yahya el-Kattân der ki: Süfyân es-Sevrî'nin: "Şüphesiz ki en kötü ihtiras âhiret ameliyle dünyayı istemendir" dediğini işittim.

(١٢٩١٧)- [٣٤٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِدًا الطَّحَّانَ، وَهُوَ يَذْكُرُ: " إِيَّاكُمْ وَسَرَائِرَ الشِّرْكِ، قُلْتُ: وَكَيْفَ سَرَائِرُ الشِّرْكِ؟، قَالَ: أَنْ يُصَلِّيَ أَحَدُكُمْ فَيَطُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ حَتَّى يَلْحَقَهُ الْحَدْوُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Hâlid et-Tahhân'ın: "Gizli şirkten sakının!" dediğini işittim. Ona: "Gizli şirk nasıl olur?" diye sorduğumda ise: "Sonradan gelen kişi kendisini namaz kılarken görebilsin diye kişinin rüku ve secdesini uzun tutmasıdır" dedi.

(١٢٩١٨)- [٣٤٣/٨] حَدَّثَنَا أبو الْحَسَنُ بْنُ عَلانَ الْوَرَّاقُ، ثنا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ أَبُو جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِذَا كَانَ لَكَ صِدِّيقٌ فَلا تَدُلَّ عَلَيْهِ الْفُقَرَاءَ لا يَكْسَرُونَهُ عَلَيْكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Eğer bir dostun varsa fakirleri ona yönlendirme ki arkadaşını sana buğzeden biri kılmasınlar."

(١٢٩١٩)- [٣٤٣/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بَشَرًا، يَقُولُ: عَنْ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: " مَا شَبَّهْتُ الْقَارِئَ إِلا بِالدِّرْهَمِ الزَّيْفِ، إِذَا كَسَرْتَهُ خَرَجَ مَا فِيهِ "

Süfyân der ki: "Kur'ân hafızlarını sahte dirheme benzetiyorum. Onu kırdığında aslı ortaya çıkar."

(١٢٩٢٠)- [٣٤٣/٨] وَقَالَ سُفْيَانُ: " إِذَا كَانَتْ لَكَ حَاجَةٌ إِلَى قَارِئٍ فَاضْرِبْهُ بِعَصًى"

Süfyân der ki: "Eğer bir Kur'ân hafızına ihtiyacın varsa ona sopa ile vur."

(١٢٩٢١)- [٣٤٤/٨] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْمُغَلِّسِ الْحِمَّانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " سُكُونُ النَّفْسِ إِلَى الْمَدْحِ، وَقَبُولُ الْمَدْحِ لَهَا أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنَ الْمَعَاصِي "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Nefsin övülmekten hoşlanması ve kabulü onun için günahlardan daha tehlikelidir."

(١٢٩٢٢)- [٣٤٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عِمْرَانَ الْمَرْوَزِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ:

ذَهَبَ الرِّجَالُ وَالْمُنْكِرُونَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُنْكَرِ

وَبَقِيتُ فِي خَلْفٍ بَعْضًا لِيَدْفَعَ مُعْوِرٌ عَنْ مُعْوِرِ

Hasan b. İmrân el-Mervezî der ki: Bişr b. el-Hâris'in şöyle dediğini işittim:

"Adamlarla inkar edenler gitti,
Bulabildikleri her tür kötülüğe,
Bazen arkalarda kaldım ben, belki,
Kötüyü bir kötü engeller diye."

(١٢٩٢٣)- [٣٤٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الصَّيْدَلِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُثَنَّى، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: وَقَدْ سُئِلَ " عَنْ مَنْ يَغْتَابُ النَّاسَ يَكُونُ عَدْلا؟، قَالَ: لا إِذَا كَانَ مَشْهُورًا بِذَلِكَ فَهُوَ الْوَضِيعُ "

Bişr b. el-Hâris'e gıybet yapan kişinin (resmi konumda) dürüst biri sayılıp sayılmayacağı sorulunca: "Dürüst biri sayılmaz! Hatta gıybet konusunda bilinen biriyse düşük seviyeli kişilerden biri sayılır" dedi.

(١٢٩٢٤)- [٣٤٤/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " إِذَا قَلَّ عَمَلُ الْعَبْدِ ابْتُلِيَ بِالْهَمِّ "

Hasan b. İmrân el-Mervezî der ki: Bişr'in: "Kulun (salih) ameli azaldığı zaman üzüntülere maruz kalır" dediğini işittim.

(١٢٩٢٥)- [٨/٣٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ قُدَيْدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الصَّلْتِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ عَزِيزًا فِي الدُّنْيَا سَلِيمًا فِي الآخِرَةِ، فَلا يَحِدُّ وَلا يَشْهَدُ، وَلا يَؤُمُّ قَوْمًا وَلا يَأْكُلُ لأَحَدٍ طَعَامًا "، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ مِثْلَهُ، وَزَادَ وَلا يَقْبَلُ لأَحَدٍ هَدِيَّةً

Bişr b. el-Hâris der ki: "Hem dünya, hem de âhirette aziz biri olmak isteyen kişi başkasına had uygulamasın, şahitlikte bulunmasın, başkalarına imamlık etmesin ve hiç kimsenin yemeğinden yemesin." Başak rivayette ise "Hiç kimsenin hediyesini kabul etmesin" ibaresi de geçmiştir.

(١٢٩٢٦)- [٨/٣٤٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ مُنْصَرِفًا مِنْ جِنَازَةٍ مَرَّ عَلَيْنَا، فَقُمْتُ لأَنْظُرَ إِلَيْهِ فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ ثِيَابًا مُتَوَاضِعَةً أَظُنُّ كَانَ عَلَيْهِ فَرْوٌ، وَإِذَا رَجُلٌ مَهِيبٌ طَوِيلُ الشَّعْرِ أَبْيَضُ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ وَفِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ شَيْءٌ مِنْ سَوَادٍ أَحْسِبُ الْبَيَاضَ أَكْثَرَ مِنَ السَّوَادِ لا يَخْضِبُ بِشَيْءٍ أَحْسِبُ عَلَيْهِ أَزِيرُ إِلَى هَاهُنَا قَصِيرٌ "

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel der ki: "Bişr b. el-Hâris'in bir cenazeden döndüğünü gördüm. Yanımızdan geçerken ona bakmak için kalktım. Üzerinde mütevazı giysiler vardı. Sanırım üzerinde bir kürk vardı. O, heybetli ve saçları uzun biri idi. Saçları ve sakalları aklaşmıştı. Başında ve sakalında siyahlık vardı, ama beyazları daha fazlaydı. O, saçlarını boyamazdı. Sanırım üzerinde şurasına kadar yetişen kısa bir peştamal vardı."

(١٢٩٢٧)- [٨/٣٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " إِنَّمَا اخْتَرْتُ الشَّامَ لأَشْبَعَ مِنَ الْخُبزِ ".

İbrâhîm b. Edhem: "Ekmeğe doymak için Şam'ı tercih ettim" dedi.

(١٢٩٢٨)- [٨/٣٤٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " وَدِدْتُ أَنَّ رُءُوسَهُمْ خُضِّبَتْ بِدِمَائِهِمْ وَأَنَّهُمْ لَمْ يُجِيبُوا "

Yahya b. Osman der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "(Gıybet edenlerin) başlarının kanlarıyla boyanmasını ve davete icabet etmemelerini isterdim" dediğini işittim.

(١٢٩٢٩)- [٨/٣٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَيَ بْنَ عِمْرَانَ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِمُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ: أَيْنَ أَعْبُدُ اللَّهَ؟ قَالَ: " أَصْلِحْ سَرِيرَتَكَ وَاعَبُدْهُ حَيْثُ شِئْتَ "

Muâfâ b. İmrân der ki: Bir adam Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî'ye: "Allah'a nerede ibadet edeyim?" deyince: "İçini ıslah ettikten sonra dilediğin yerde ibadet et" karşılığını verdi.

(١٢٩٣٠)- [٨/٣٤٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بَشَرًا، يَقُولُ: وَحَدَّثَهُ رَجُلٌ: " عَنْ رُؤْيَا رَآهَا فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ بِشْرٌ: هَذَا حَدِيثُ اللَّيْلِ "

Ebû Abdillah es-Sülemî der ki: Bir adam Bişr'e gördüğü rüyayı anlatınca: "Bu, gecenin bir sonucudur" dedi.

(١٢٩٣١)- [٨/٣٤٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا أَيُّوبُ الْحَرْبِيُّ، عَنْ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ الْمُبَارَكِ، فَقَالَ: إِنَّ أُمِّي لَمْ تَزَلْ تَقُولُ تَزَوَّجْ حَتَّى تَزَوَّجْتُ، فَالآنَ قَالَتْ لِي: طَلِّقْهَا، فَقَالَ: " إِنْ كُنْتَ عَمِلْتَ عَمَلَ الْبِرِّ كُلِّهِ وَبَقِيَ هَذَا عَلَيْكَ فَطَلِّقْهَا، وَإِنْ كُنْتَ تُطَلِّقُهَا وَتَأْخُذُ إِلَى مُشَاغَبَةِ أُمِّكَ فَتَضْرِبُهَا فَلا تُطَلِّقْهَا"

Adamın biri İbnu'l-Mübârek'e: "Annem evlenmem konusunda bana ısrarda bulununca sonunda evlenmek zorunda kaldım. Ama şimdi onu boşamamı istiyor. Ne yapayım?" diye sorunca, İbnu'l-Mübârek şu karşılığı verdi: "Şayet annene karşı yapman gereken tüm iyilikleri yapıp da sadece bu

boşama işi kalmışsa, boşa. Ama karını boşamandan sonra şayet annene kötü davranacaksan o zaman boşama!"

(١٢٩٣٢)- [٨/٣٤٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، حُدِّثْنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: " خَرَجَ عَلَيْنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ مَرَّةً، فَقَالَ: هَا هُنَا مِنَ الْبَهَّاتِينَ الْمَنَّانِيِّنَ أَحَدٌ "، قَالَ عَبْدُ الصَّمَدِ: قَالَ بِشْرٌ: وَلَمْ يَدْرِ أَنِّي فِيهِمْ أَوْ مِنْهُمْ

Bişr b. el-Hâris bildiriyor: Bir defasında Ebû Bekr b. Ayyâş yanımıza çıktı ve: "Burada, iftira atan ve yaptıkları iyilikleri başa kakanlardan kimse var mı?" diye sordu. Ama onların içinde benim de bulunduğumu (veya: onlardan biri olduğumu) bilmiyordu.

(١٢٩٣٣)- [٨/٣٤٥] أَنْشَدَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: أَنْشَدَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ قَاضِي الْمَدِينَةِ، قَالَ: أَنْشِدْنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْمٍ، قَالَ: قَالَ أَهْلُ الْحَدِيثِ لِبَشَرِ بْنِ الْحَارِثِ حَدِّثْنَا فَأَنْشَأَ، يَقُولُ:

صَارَ أَهْلُ الْحَدِيثِ فِيهِمْ حَدِيثًا ... إِنَّ شَيْنَ الْحَدِيثِ أَهْلُ الْحَدِيثِ

Muhammed b. Sehm der ki: Hadis ehli Bişr b. el-Hâris'e: "Bize hadis naklet" deyince, Bişr şu beyti okudu:

"Hadisçiler dedikodusu yapılan bir grup oldu şimdi
Şüphesiz ki hadisin yüzkarası ehl-i hadistir şimdi."

(١٢٩٣٤)- [٨/٣٤٥] قَالَ: وَأَنْشَدَنِي بِشْرٌ:

وَلَيْسَ مَنْ يَرُوقُ لِي دِينُهُ ... يُغْرِنِي يَا صَاحَ تَبْرِيقُهُ
مَنْ حَقَّقَ الإِيمَانَ فِي قَلْبِهِ ... يُوشِكُ أَنْ يَظْهَرَ تَحْقِيقُهُ

Bişr şöyle bir şiir okumuştur:

"Gösteriş olsun diye bana dinini süsleyip sunan kişi
Bununla beni kandıramaz ey dininde uyanık olan kişi
Oysa kim imanı kalbine işlerse
Bu imanın olduğu gibi görünmesi de kaçınılmaz olur".

(١٢٩٣٥)- [٣٤٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ السَّاجِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يُنْشِدُ:

أَقْسَمَ بِاللَّهِ لَرَضْخُ النَّوَى وَشُرْبُ مَاءِ الْقَلْبِ الْمَالِحَةْ

أَعَزُّ لِلإِنْسَانِ مِنْ حِرْصِهِ وَمِنْ سُؤَالِ الأَوْجُهِ الْكَالِحَةْ

فَاسْتَغْنَ بَالْيَأْسِ تَكُنْ ذَا غِنًى مُغْتَبِطًا بِالصَّفْقَةِ الرَّابِحَةْ

الْيَأْسُ عِزٌّ وَالتُّقَى سُؤْدُدٌ وَرَغْبَةُ النَّفْسِ لَهَا فَاضِحَهْ

مَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا بِهِ بَرَّةً فَإِنَّهَا يَوْمًا لَهُ ذَابِحَهْ

İsa b. Abdillah b. Ahmed es-Sâcî'nin bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Bişr b. el-Hâris'in şu beyitleri okuduğunu işittim:

Yemin ederim ki çekirdek kırmak,
Sonra kalbin tuzlu suyunu içmek,
Daha şereflidir hırslı olmaktan,
Asık suratlara cevap vermekten.
Ağyardan ümit kes ve müstağni ol,
Takdir alkışını alanlardan ol.
El açmamak şandır, takva şereftir.
Nefsin arzuları bir rezalettir.
Kime dünya gülse iyi olursa,
Önü öldürecek bir gün nasılsa".

(١٢٩٣٦)- [٣٤٦/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا تُعْطِ شَيْئًا مَخَافَةَ مَلامَةِ النَّاسِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "(Sadaka vermediğinden dolayı) insanların seni kınamasından korkarak bir şey vereceksen verme."

(١٢٩٣٧)- [٨/٣٤٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: يَا أَبَا زَكَرِيَّا، " مَنْ جَلَسَ وَالأَقْدَاحُ تَدُورُ لا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Ey Ebû Zekeriyâ! Kadehlerin dolaştığı (içki içilen) yerde oturanın şahadeti kabul edilmez."

(١٢٩٣٨)- [٨/٣٤٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَسَّانَ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " اكْتُمْ حَسَنَاتِكَ كَمَا تَكْتُمْ سَيِّئَاتِكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Kötülüklerini gizlediğin gibi iyiliklerini de öyle gizli tut!"

(١٢٩٣٩)- [٨/٣٤٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْفَتْحِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يُلَقَّنَ الْحِكْمَةَ، فَلا يَعْصِ اللَّهَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Hikmet sahibi olmak isteyen kimse Allah'a isyan etmesin."

(١٢٩٤٠)- [٨/٣٤٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ فِي جِنَازَةِ أُخْتِهِ " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا قَصَّرَ فِي طَاعَةٍ، سَلَبَهُ مَنْ يُؤَنِّبُهُ "

Muhammed b. Yûsuf el-Cevherî der ki: Bişr b. el-Hâris'in kızkardeşinin cenazesinde: "Kul gerektiği gibi itaat etmediği zaman ayıpladığı kimsenin hükmü altına girer" dediğini işittim.

(١٢٩٤١)- [٨/٣٤٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: زُرْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، فَقَعَدْتُ مَعَهُ مَلِيًّا، فَمَا زَادَنِي عَلَى كَلِمَةٍ، قَالَ: " مَا اتَّقَى اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ الشُّهْرَةَ "

Hüseyn b. Muhammed el-Bağdâdî der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: "Bişr b. el-Hâris'i ziyarete gittim ve yanında uzunca bir süre

oturdum. Ancak bana: "Şöhreti seven kişi, Allah'a karşı takvalı olamaz!" sözünden başka bir söz söylemedi.

(١٢٩٤٢)- [٣٤٦/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: لَقِيَ حَكِيمٌ حَكِيمًا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: " لا يَرَاكَ اللَّهُ عِنْدَمَا نَهَاكَ، وَلا يَفْقِدُكَ عِنْدَ مَا أَمَرَكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Hikmet sahibi biri başka bir hikmet sahibiyle karşılaştı ve ona: "Allah, seni haram kıldığı şeyleri işlerken görmesin ve emrettiği şeylerde hazır bulsun" dedi.

(١٢٩٤٣)- [٣٤٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْفَضْلِ السَّرْجِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا تَعْمَلْ لِتُذْكَرْ وَرُدَّ لِلَّهِ مَا يُرِيدُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Anılmak için amel işleme. Amelini Allah'ın istediği doğrultuda işle."

(١٢٩٤٤)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْفَتْحِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِذَا أَعْجَبَكَ الْكَلامُ فَاصْمُتْ، وَإِذَا أَعْجَبَكَ الصَّمْتُ فَتَكَلَّمْ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Konuşmak hoşuna gittiği zaman sus! Susmak hoşuna gittiği zaman da konuş!"

(١٢٩٤٥)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِذَا اهْتَمَمْتَ لِغَلاءِ السِّعْرِ، فَاذْكُرِ الْمَوْتَ فَإِنَّهُ يُذْهِبُ عَنْكَ هَمَّ الْغَلاءِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Şayet fiyatların artması beklentisi ve derdi içinde olursan ölümü hatırla. Zira ölüm, fiyat artması beklentisi ve derdini içinden söküp alır."

(١٢٩٤٦)- [٣٤٧/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِذَا ذَكَرْتَ الْمَوْتَ ذَهَبَ عَنْكَ صَفْوُ الدُّنْيَا وَشَهَوَاتُهَا، وَذَهَبَتْ عَنْكَ شَهْوَةُ الْجِمَاعِ عِنْدَ ذِكْرِ الْمَوْتِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Ölümü andığın zaman dünyanın duruluğu ve lezzetleri senden uzaklaşır. Ölümü andığın zaman (hanımınla) cinsel ilişkiye girme isteğin bile kalmaz."

(١٢٩٤٧)- [٣٤٧/٨] قَالَ: " وَرَأَيْتُ قَدَمَيْ بِشْرٍ أَيْ أَسْفَلَ قَدَمَيْهِ قَدِ اسْوَدَّا مِنْ أَثَرِ التُّرَابِ مِمَّا يَمْشِي حَافِيًا "

Ebu'l-Abbâs es-Sülemî der ki: "Bişr b. el-Hâris'in ayaklarının altını gördüm. Yalınayak yürüdüğünden dolayı toprak izinden siyahlaşmışlardı."

(١٢٩٤٨)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَخْلَدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْفَتْحِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِنَّمَا أَنْتَ مُتَلَذِّذٌ تَسْمَعُ وَتُمْلِي، إِنَّمَا يُرَادُ مِنَ الْعِلْمِ الْعَمَلُ، اسْتَمِعْ وَتَعَلَّمْ، وَاعْمَلْ وَعَلِّمْ واهْرُبْ، أَلَمْ تَرَ إِلَى سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ كَيْفَ طَلَبَ الْعِلْمَ فَعَلِمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ وَهَرَبَ؟، وَطَلَبُ الْعِلْمِ إِنَّمَا يَدُلُّ عَلَى الْهَرَبِ مِنَ الدُّنْيَا لَيْسَ عَلَى حُبِّهَا "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Sen zevk içinde dinliyor ve duyduklarını sadece yazıyorsun. Oysa ilimde hedef öğrenilenle amel etmektir. Onun için dinle, öğren, öğrendiğinle amel et, sonra başkalarına öğret ve dünyalıklardan uzak dur. Süfyân es-Sevrî'nin nasıl ilim talep ettiğini görmedin mi? O öğrendi, öğrendiğiyle amel etti, sonra başkalarına öğretti ve dünyalıklardan uzak durdu. İlim talep etmek de, dünyadan uzak durmayı ifade eder, onu sevmeyi değil!"

(١٢٩٤٩)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، ثنا مُوسَى بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " إِنْ لَمْ تَعْمَلْ فَلا تَعْصِ"

Bişr b. el-Hâris der ki: "Eğer (iyi) amel işlemiyorsan en azından isyan etme."

(١٢٩٥٠)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَنْ عَامَلَ اللَّهَ بِالصِّدْقِ اسْتَوْحَشَ مِنَ النَّاسِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Allah'a doğruluk içinde itaat eden kişi, insanlar arasında yalnız kalır."

(١٢٩٥١)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَسَّانَ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " اكْتُمْ حَسَنَاتِكَ كَمَا تَكْتُمُ سَيِّئَاتِكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Günahlarını gizlediğin gibi sevaplarını da gizli tut."

(١٢٩٥٢)- [٣٤٧/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ جُبَيْرٍ الصُّوفِيُّ بِالْبَصْرَةِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ بْنَ كَثِيرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْحَرْبِيَّ، يَقُولُ: " حَمَلَنِي أَبِي إِلَى بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، فَقَالَ: يَا أَبَا نَصْرٍ، ابْنِي هَذَا مُشْتَهِرٌ بِكِتَابَةِ الْحَدِيثِ وَالْعِلْمِ، فَقَالَ لِي: يَا بُنَيَّ، هَذَا الْعِلْمُ يَنْبَغِي أَنْ يُعْمَلَ بِهِ، فَإِنْ لَمْ يُعْمَلْ بِهِ كُلِّهِ فَمِنْ كُلِّ مِائَتَيْنِ خَمْسَةٌ مِثْلُ زَكَاةِ الدَّرَاهِمِ، وَقَالَ لَهُ أَبِي: أَبَا نَصْرٍ، تَدْعُو لَهُ، فَقَالَ: دُعَاؤُكَ لَهُ أَبْلَغُ، دُعَاءُ الْوَالِدِ لِوَلَدِهِ كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لأُمَّتِهِ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَاسْتَحْلَيْتُ كَلامَهُ فَاسْتَحْسَنْتُهُ، فَإِذَا أَنَا مَارٌّ إِلَى صَلاةِ الْجُمُعَةِ، فَإِذَا بِشْرٌ يُصَلِّي فِي قُبَّةِ الشَّعْرِ، فَقُمْتُ وَرَاءَهُ أَرْكَعُ إِلَى أَنْ يُؤَذِّنَ بِالأَذَانِ، فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْحَالِ وَالْهَيْئَةِ، فَقَالَ: يَا قَوْمُ، احْذَرُوا أَنْ أَكُونَ صَادِقًا وَلَيْسَ مَعَ الاضْطِرَارِ اخْتِيَارٌ، وَلا يَسَعُ السُّكُوتُ عِنْدَ الْعَدَمِ، وَلا السُّؤَالُ مَعَ الْوُجُودِ، وَلا فَاقَةَ رَحِمَكُمُ اللَّهُ، قَالَ: فَرَأَيْتُ بِشْرًا أَعْطَاهُ قِطْعَةَ دَانِقٍ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَقُمْتُ إِلَيْهِ، فَأَعْطَيْتُهُ دِرْهَمًا، فَقُلْتُ أَعْطِنِي الْقِطْعَةَ، قَالَ: لا أَفْعَلُ، فَقُلْتُ: هَذَانِ دِرْهَمَانِ، قَالَ: وَكَانَ مَعِي عَشْرَةُ دَرَاهِمَ صِحَاحٍ، قُلْتُ: هَذِهِ عَشْرَةُ دَرَاهِمَ، فَقَالَ لِي: يَا هَذَا، وَأَيُّ شَيْءٍ رَغْبَتُكَ فِي دَانِقٍ تَبْذُلُ فِيهِ عَشْرَةٍ صِحَاحًا، قَالَ: قُلْتُ: هَذَا رَجُلٌ صَالِحٌ، قَالَ: فَقَالَ لِي: فَأَنَا فِي مَعْرُوفِ هَذَا أَرْغَبُ وَلَسْتُ أَسْتَبْدِلُ بِالنِّعَمِ نِقَمًا وَإِلَى أَنْ آكُلَ هَذِهِ فَرَحٌ عَاجِلٌ أَوْ مَنِيَّةٌ قَاضِيَةٌ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَقُلْتُ: انْظُرُوا مَعْرُوفَ مَنْ أَخَذَ، فَقُلْتُ: يَا شَيْخُ دَعْوَةً، فَقَالَ لِي: أَحْيَا اللَّهِ قَلْبَكَ وَلا أَمَاتَهُ حَتَّى يُمِيتَ جِسْمَكَ، وَجَعَلَكَ مِمَّنْ يَشْتَرِي نَفْسَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ وَلا يَبِيعُهَا بِشَيْءٍ "

İbrâhim el-Harbî bildiriyor: "Babam beni Bişr b. el-Hâris'e götürdü ve ona: "Ey Ebû Nasr! Bu oğlum hadis yazma ve ilimle şöhret bulmuş birisidir" dedi. Bişr de bana: "Evladım! Öğrendiğin ilimle amel etmen gerekiyor. Şayet bildiğin hadislerin hepsiyle amel edemiyorsan dirhemlerdeki zekât gibi her ikiyüz hadisten beşiyle amel etmeye bak!" diye öğütte bulundu. Babam ona: "Ey Ebû Nasr! Onun için dua etsene" deyince, Bişr: "Senin ona

edeceğin dua daha makbuldür. Zira babanın oğluna duası peygamberin ümmetine duası gibidir" karşılığını verdi. Onun bu sözlerini çok beğendim ve çok yerinde buldum.

Bir defasında Cuma namazına giderken Bişr'i kıldan çadır altında namaz kılarken gördüm. Ben de arkasına geçtim ve ezan okunana kadar namaz kılmaya başladım. O esnada üstü başı perişan durumda olan bir adam kalkıp dedi ki: "Ey cemaat! Doğruyu söylüyor olabilirim, onun için dikkatli olun. Kişi zor durumda kalınca seçme şansı olmuyor. Yokluk anında kişi susup oturamıyor. Kişi varlıklı ise, muhtaç değilse kimselerden bir şeyler istemez. Allah rahmetini üzerinizden esirgemesin!" Bunun üzerine Bişr çıkarıp adama bir dânik verdi. Ben de adama gittim, bir dirhem verip: "Bana o dâniki geri ver" dedim. Ama adam: "Vermem!" karşılığını verdi. İki dirhem verdiğimde yine vermeyi kabul etmedi. Ben de on dirhem vardı. Adama: "Şu an dirhemi al ve bana onu ver!" dediğimde, adam: "Be adam! Neden on dirhem verip de bir dâniki almak istiyorsun?" diye sordu. Ben: "Sana bunu veren sâlih bir adamdır" dediğimde, adam: "Ama ben o adamın yapacağı iyiliği istiyorum. Nimeti de felaketle değiştirecek değilim. Ben bu dâniki yiyip bitirene kadar artık ya durumum düzelir veya ölüp giderim" karşılığını verdi. Bunun üzerine oradakilere: "Bakın adam kimin iyiliğine razı oldu!" dedim. Adama: "İhtiyar amca, bana dua et!" dediğimde ise şöyle dua etti: "Allah kalbini diri kılsın ve bedenin ölmeden kalbini öldürmesin. Allah seni, kendi nefsini her şeyi vererek satın alan, ancak hiçbir şeye karşılık satmayan kişilerden kılsın."

(١٢٩٥٣)- [٣٤٨/٨] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلانَ الْوَرَّاقُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِسْمَعِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ أَبُو جَعْفَرٍ، قَالَ: لَقِيَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، فَقَالَ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ فِي مَوْضِعٍ يَحْسِبُونَ أَنَّكَ لِصٌّ فَافْعَلْ، وَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَزِيدَ وَلا تَنْقُصَ"

Bişr b. el-Hâris der ki: "Seni (övmemeleri için) hırsız sanacakları bir yerde bulunabiliyorsan öyle yap. Yine güç yetirirsen bunu arttır ve azaltma."

(١٢٩٥٤)- [٣٤٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لَيْسَ أَحَدٌ يُحِبُّ الدُّنْيَا إِلا لَمْ يُحِبَّ الْمَوْتَ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يَزْهَدُ فِي الدُّنْيَا إِلا أَحَبَّ الْمَوْتَ حَتَّى يَلْقَى مَوْلاهُ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Dünyayı seven herkes ölümü sevmez. Dünyaya karşı zahid olan herkes Mevlâ'sına kavuşmak için ölümü sever."

(١٢٩٥٥)- [٣٤٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " الْعُجْبُ أَنْ تَسْتَكْثِرَ عَمَلَكَ، وَتَسْتَقِلَّ عَمَلَ النَّاسِ، أَوْ عَمَلَ غَيْرِكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Kendini beğenmen, kendi amelini çok görüp, başkasının amelini az görmen (küçümsemen)dir."

(١٢٩٥٦)- [٣٤٨/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْبَاقِلانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، وَنَحْنُ مَعَهُ بِبَابِ حَرْبٍ، وَأَرَادَ الدُّخُولَ إِلَى الْمَقْبَرَةِ، فَقَالَ: " الْمَوْتَى دَاخِلُ السُّورِ أَكْثَرُ مِنْهُمْ خَارِجَ السُّورِ ".

Bişr b. el-Hâris (savaş esnasında) bir kabristana girerken şöyle demiştir: "Kale için saklanmış olanlardan ölenler, kale dışında ölenlerden daha fazladır."

(١٢٩٥٧)- [٣٤٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَذْكُرَ شَيْئًا مِنَ الْحَدِيثِ فِي مَوْضِعِ حَاجَةٍ يَكُونُ لَهُ مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا يُرِيدُ أَنْ يَتَقَرَّبَ بِهِ، وَلا يَذْكُرُ الْعِلْمَ فِي مَوْضِعِ ذِكْرِ الدُّنْيَا وَقَدْ رَأَيْتُ مشايخ طَلَبُوا الْعِلْمَ لِلدُّنْيَا فَافْتُضِحُوا، وَآخَرِينَ طَلَبُوهُ فَوَضَعُوهُ مَوَاضِعَهُ وَعَمِلُوا بِهِ وَقَامُوا بِهِ، فَأُولَئِكَ سَلِمُوا فَنَفَعَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى، وَإِذَا أَنْتَ سَمِعْتَ الشَّيْءَ مِنْ مَعْدِنٍ وَأَخَذْتَ بِهِ، ثُمَّ سَمِعْتُ غَيْرَكَ يَقُولُ بِخِلافِهِ، فَلا تُمَارِهْ، فَإِنَّكَ لا تَنْتَفِعُ بِذَلِكَ، وَاعْمَلْ بِهِ لِنَفْسِكَ وَقَدْ رَأَيْتُ أَقْوَامًا سَمِعُوا مِنَ الْعِلْمِ الْيَسِيرَ فَعَمِلُوا بِهِ وَآخَرِينَ سَمِعُوا الْكَثِيرَ، فَلَمْ يَنْفَعْهُمُ اللَّهُ بِهِ فَكَيْفَ اعْلَمُوا أَنَّهُ يَمْنَعُ الرِّزْقَ طَلَبُ هَذَا الْحَدِيثِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Kişinin dünyalık ihtiyacını karşılamak için hadis okuması ve dünyalık elde etmek için ilimden bahsetmesi uygun olmaz. Öyle hocalar gördüm ki; ilmi dünya için istediler ve rezil oldular. Bazıları da ilim tahsil edip onu hak ettiği yere koydular, onunla amel edip gereğini yaptılar. İşte bunlar selamete ermiş ve Allah'ın kendilerini bu ilimle faydalandırdığı kişilerdir. Sen bir yerden bir şey duyup onu aldığında başkasının bunun tersini söylediğini duyarsan onunla tartışma. Bu kişiyle tartışmanın sana faydası olmaz. Sen öğrendiğin şeyle kendin için amel et. Öyle topluluklar gördüm ki; ilimden az bir şey duydular ve onunla amel ettiler. Bazıları da çok şey duymalarına rağmen Allah onlara duyduklarından faydalanmayı nasib etmedi. Nasıl? Biliniz ki hadis taleb etmek rızka (dünyalık elde etmeye) mani olur."

(١٢٩٥٨)- [٨/٣٤٩] وَسَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ غِيَاثٍ، يَقُولُ: " كُنَّا نَسْتَغْنِي بِمَجْلِسِ سُفْيَانَ عَنِ الدُّنْيَا "

Hafs b. Giyâs der ki: "Süfyân es-Sevrî'nin meclisinde dünyadan vaz geçerdik."

(١٢٩٥٩)- [٨/٣٤٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ غِيَاثٍ، يَقُولُ: " كَانَ الْفُقَرَاءُ فِي مَجْلِسِ سُفْيَانَ هُمُ الأُمَرَاءُ "

Hafs b. Ğiyâs der ki: "Eskiden Süfyân'ın meclisindeki fakirler kendisine göre valiler idi."

(١٢٩٦٠)- [٨/٣٤٩] قَالَ بِشْرٌ: وَكَانَ سُفْيَانُ، يَقُولُ: " مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنْ مَعَاشٍ فَلْيَتَمَسَّكْ بِهِ، فَإِنَّهُ سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ أَوَّلُ مَا يَلْقَى الرَّجُلُ يَلْقَاهُ بِدِينِهِ "

Bişr der ki: Süfyân şöyle derdi: "Kimin yanında maişetini sağlayacak bir şey varsa onun kıymetini bilsin. İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, kişi biriyle karşılaştığı zaman ilk olarak diniyle karşılayacaktır."

(١٢٩٦١)- [٨/٣٤٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْدَلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمَغَازِلِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا تَسْأَلْ عَنْ

مَسَائِلَ تَعْرِفُ بِهَا عُيُوبَ النَّاسِ، لا تَقَعُ فِي أَلْسِنَةِ النَّاسِ إِذَا سَأَلْتَ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَاعْمَلْ، فَإِنْ لَمْ تُطِقْ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanların kusurlarını ortaya çıkaracak sorular sorma ki insanların diline dolanmasın. Bir konuyu sorduğun zaman ise öğrendiğinde onunla amel et. Bu ameli yapmaya gücün yetmezse Allah'tan yardım dile."

(١٢٩٦٢)- [٣٤٩/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ أَمَامَ سَلامَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: قُلْتُ لِبِشَرِ بْنِ الْحَارِثِ: " إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْلُكَ طَرِيقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، قَالَ: لا تَقْوَى، قُلْتُ: وَلِمَ ذَاكَ؟، قَالَ: لأَنَّ إِبْرَاهِيمَ عَمِلَ وَلَمْ يَقُلْ وَأَنْتَ قُلْتَ وَلَمْ تَعْمَلِ "

Muhammed b. İshâk'ın, Seleme'nin yanında bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Bişr b. el-Hâris'e: "Ben, İbrâhîm b. Edhem'in yolunda gitmek istiyorum" dedim. Bana: "Buna gücün yetmez" deyince: "Niçin?" diye sordum. Bunun üzerine bana: "Çünkü İbrâhîm (bildiğiyle) amel eder ve (işleyeceği amel hakkında) pek konuşmazdı. Ancak sen söylüyor ve amel etmiyorsun" karşılığını verdi.

(١٢٩٦٣)- [٣٤٩/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْدَلانِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَنْ حُرِمَ الْمَعْرِفَةِ لَمْ يَجِدْ لِلطَّاعَةِ حَلاوَةً، وَمَنْ لا يَعْرِفُ ثَوَابَ الأَعْمَالِ ثَقُلَتْ عَلَيْهِ فِي جَمِيعِ الأَحْوَالِ، وَمَنْ زَهِدَ فِي الدُّنْيَا عَلَى حَقِيقَةٍ كَانَتْ مُؤْنَتُهُ خَفِيفَةً، وَمَنْ وُهِبَ لَهُ الرِّضَا فَقَدْ بَلَغَ أَفْضَلَ الدَّرَجَاتِ، وَالْمُؤْمِنُ إِذَا عَاشَ حَزِينًا وَلَمْ يَرُدَّ الْقِيمَةَ أَفْضَلُ مِنَ الرَّاضِينَ عَنِ اللَّهِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Bilgiden mahrum olan kimse, itaatin tadına varamaz. İşlediği amelin sevabını bilmeyen kimseye de her hâlükarda ameli ağır gelir. Kim samimi olarak dünyaya bir değer vermezse rızkı (yükü) hafif olur. Rızaya erişen kimse en üstün derecelere yetişir. Hüzün içinde yaşayan ve derdini kimse ile paylaşmayan mümin kimse ise, rızaya yetişenden daha üstündür.

(١٢٩٦٤)- [٨/٣٥٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا هَارُونُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ زِيَادٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْوَرْدِ، ثنا حَسَنُ الأَنْمَاطِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " النَّظَرُ إِلَى مَنْ يَكْرَهُ حُمَّى بَاطِنَةٌ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İstenmeyen kötü birine bakmak, gizli humma ateşi gibidir."

(١٢٩٦٥)- [٨/٣٥٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا هَارُونُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْوَرْدِ، حَدَّثَنِي حَسَنُ الأَنْمَاطِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " بَقَاءُ الْبُخَلاءِ كَرْبٌ عَلَى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Cimrilerin baki kalması, müminlerin kalpleri için bir derttir."

(١٢٩٦٦)- [٨/٣٥٠] حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُعَدِّلِ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " النَّظَرُ إِلَى الأَحْمَقِ سَخْنَةُ عَيْنٍ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْبَخِيلِ يُقْسِي الْقَلْبَ، وَمَنْ لَمْ يَحْتَمِلِ الْغَمَّ وَالأَذَى لَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَدْخُلَ فِيمَا يُحِبُّ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Ahmağa bakmak kişiye sıkıntı verir. Cimriye bakmak ise kalbi katılaştırır. Üzüntü ve sıkıntılara katlanamayan kişi de sevdiği şeylere ulaşamaz."

(١٢٩٦٧)- [٨/٣٥٠] حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ أَبِي الصُّوفِيِّ الطُّوسِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بَشَرًا، يَقُولُ: " مَا أَجْفَى صَاحِبُ الدُّنْيَا وَأَصْفَقَ وَجْهَهُ، قَالَ: إِنْ لَمْ تَعْمَلْ فَلا تَعْصِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Dünyayı isteyen kimse ne kadar kaba ve yüzsüz bir kimsedir. Amel işlemeyeceksen bari isyan etme.

(١٢٩٦٨)- [٨/٣٥٠] وَقَالَ: " خَصْلَتَانِ تُقَسِّيَانِ الْقَلْبَ: كَثْرَةُ الْكَلامِ، وَكَثْرَةُ الأَكْلِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "İki haslet kalbi katılaştırır: Çok konuşmak ve çok yemek."

(١٢٩٦٩)- [٣٥٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ هَاشِمٍ السِّمْسَارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: قَالَ لِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " صَاحِبُ رُبْعٍ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ قَارِئٍ بِخَيْلٍ، أَوْ قَالَ: مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ إِلا مُبْتَلًى رَجُلٌ بَسَطَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ فِي رِزْقِهِ فَيَنْظُرُ كَيْفَ شُكْرُهُ، وَرَجُلٌ قَبَضَ اللَّهُ ﷻ عَنْهُ رِزْقَهُ فَيَنْظُرُ كَيْفَ صَبْرُهُ "

Muhammed b. el-Musennâ der ki: Bişr b. el-Hâris, bana: "Bir çeyrek paraya sahib olan cömert kişi benim için cimri Kur'ân okuyucusundan daha iyidir" veya: "İnsanlar içinde kime baktıysam mutlaka imtihana tabi tutulduğunu gördüm. Allah, birine bolca rızık verir ve nasıl şükredeceğine bakar. Birinin de rızkını daraltır nasıl sabredeceğine" dedi.

(١٢٩٧٠)- [٣٥٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ:

خَلَتِ الدِّيَارُ فَسُدْتُ غَيْرَ مُسَوَّدِ   وَمِنَ الشَّقَاءِ تَفَرُّدِي بِالسُّؤْدُدِ

قَالَ عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ وَسَمِعْتُ ابْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُهُ وَالنَّاسُ حَوْلَهُ

Ali b. Haşrem der ki: Bişr b. el-Hâris'in şöyle dediğini işittim:

Ülke boşaldı, savaşa girmeden, kahraman oldum,

Bedbaht olduğumdan, başımı alarak şerefe koştum.

İbn Uyeyne'nin de insanlar etrafındayken aynı şeyi söylediğini işittim.

(١٢٩٧١)- [٣٥٠/٨] ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْجُرْجَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيَّ ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ الْبُرْدَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " يَا رَبِّ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ: لَبَّيْكَ يَا مُوسَى، قَالَ: إِنِّي جَائِعٌ فَأَطْعِمْنِي، قَالَ: حَتَّى أَشَاءَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Hz. Mûsa: "Ey Rabbim!" deyince, Allah: "Söyle ey Mûsa!" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Mûsa: "Ben açım bana yemek yedir" deyince, Allah: "Sana dilediğim zaman yedireceğim" buyurdu.

(١٢٩٧٢)- [٣٥٠/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " إِنَّ عِوَجَ بْنَ عُنُقٍ كَانَ يَأْتِي الْبَحْرَ فَيَخُوضُهُ بِرِجْلِهِ، أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ بِهِ فَيَحْتَطِبُ السَّاجُ، وَكَانَ أَوَّلُ مَنْ دَلَّ عَلَيْهِ وَجَلَبَهُ،

وَكَانَ يَأْتِي بِهِ الأَيْلَةَ وَيَأْخُذُ مِنْ حِيتَانِ الْبَحْرِ حُوتًا بِيَدِهِ فَيَشْوِيهَا فِي عَيْنِ الشَّمْسِ، ثُمَّ يَأْتِي بِهَا مَشْوِيَّةً، فَكَانَ التُّجَّارُ يَعْدُونَ لَهُ الدَّقِيقَ كَرِيرًا فِي يَوْمٍ يَخْتَبِزُ مِنْهُ مُلْتَيْنِ وَيَأْكُلُ ذَلِكَ أَجْمَعَ، وَيَدْفَعُ إِلَيْهِمُ الْحَزْمَةَ مِنْ حَطَبِ السَّاجِ، فَهَذَا كَافِرٌ يَطْعَمُهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ كَرِينًا مِنْ طَعَامٍ وَسَمَكَةٍ يَعْجِزُ عَنْهُ كُلُّ دَوَابِّ الْبَحْرِ، فَكَيْفَ يُضَيِّعُكَ وَأَنْتَ تَوَحِّدُهُ؟، وَقُوتُكَ رَغِيفٌ، أَوْ رَغِيفَانِ، يا وَيْحَكَ، تَقْطَعُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ رَبِّكَ بِرَغِيفٍ "

Bişr der ki: "İvec b. Unuk denize gider ve yürüyerek denizi geçerdi. O, sâc ağaçlarından odun yapardı. Sâc ağaçlarını ilk gören ve ilk getiren kişi kendisiydi. Yaptığı odunları Eyle'ye götürürdü. Aynı zamanda eliyle denizden bir balina tutar ve güneşte tutarak pişirirdi. Tacirler ona gün içinde birkaç defa hayvan yüküyle un getirirdi. İvec bunları pişirir ve hepsini yerdi. Una karşılık tüccarlara bir bağ sâc odunu verirdi. Bu kişi kafir olmasına rağmen Allah ona bir günde bütün deniz hayvanlarının yemede aciz kalacağı yiyeceği ve balığı yedirmekteydi. Sen Allah'ı tevhid ederken ve yiyeceğin bir ekmek iken seni nasıl unutsun ki! Bir ekmek için Rabbinle bağlarını kesiyorsan sana yazıklar olsun!"

(١٢٩٧٣)- [٨/٣٥٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ، أَرِنِي وَلِيًّا مِنْ أَوْلِيَائِكَ، قَالَ: اطْلُبْهُ فِي حَوْبَةِ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَطَلَبَهُ، فَإِذَا فِيهَا عِظَامُ رَجُلٍ قَدْ أَكَلَتْهُ السِّبَاعُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ، مَا أَرَى غَيْرَ الْعِظَامِ، قَالَ: هِيَ عِظَامُ وَلِيٍّ، قَالَ: يَا رَبِّ، وَأَرْسَلْتَ عَلَيْهِ السِّبَاعَ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَعِزَّتِي، مَا أَخْرَجْتُهُ مِنَ الدُّنْيَا مَعَ ذَلِكَ إِلا جَائِعًا ظَمْآنَ، قَالَ: وَلِمَ ذَلِكَ يَا رَبِّ؟ قَالَ: لِمَنْزِلَتِهِ عِنْدِي لَوْ رَأَيْتَهَا لَزَهِقَتْ نَفْسُكَ شَوْقًا إِلَيْهَا إِنِّي لا أَرْضَى الدُّنْيَا لِوَلِيٍّ مِنْ أَوْلِيَائِي "

Bişr der ki: Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Bana dostlarından birini göster" deyince: "Ona filan filan yerde bak" buyurdu. Mûsa oraya gitti ve aslanlar tarafında yenilmiş insan kemikleri gördü. Bunun üzerine: "Ey Rabbim! Burada kemiklerden başka bir şey görmüyorum" deyince, Allah: "Bu kemikler dostumun kemikleridir" buyurdu. Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! (Dostun olduğu halde) ona aslanları mı gönderdin?" deyince: "İzzetime yemin olsun ki evet. Onu dünyadan aç ve susuz olarak ayırdım" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Niçin öyle oldu ki?" deyince, Allah: "Eğer benim katımda onun yerini görseydin oraya duyacağın özlemden dolayı canın çıkardı. Ben dostlarımdan hiç birini dünyaya bağlı kılmak istemem" buyurdu.

(١٢٩٧٤)- [٣٥٠/٨] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: قَالَ الْمَازِنِيُّ لِبِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ: إِيشِ التَّوَكُّلُ؟ فَقَالَ لَهُ بِشْرٌ: اضْطِرَابٌ بِلا سُكُونٍ، وَسُكُونٌ بِلا اضْطِرَابٍ، فَقَالَ الْمَازِنِيُّ: لَيْسَ نَفْقَهُ هَذَا، قَالَ: نَعَمْ، لَيْسَ هَذَا مِنْ أَبْزَازِكُمْ، قَالَ: فَفَسِّرْهُ لَنَا حَتَّى نَفْقَهُ، قَالَ: اضْطِرَابٌ بِلا سُكُونٍ: رَجُلٌ يَضْطَرِبُ بِجَوَارِحِهِ، وَقَلْبُهُ سَاكِنٌ إِلَى اللَّهِ، لا إِلَى عَمَلِهِ، وَسُكُونٌ بِلا اضْطِرَابٍ: فَرَجُلٌ سَاكِنٌ إِلَى اللَّهِ ﷻ بِلا حَرَكَةٍ، وَهَذَا عَزِيزٌ، وَهُوَ مِنْ صِفَاتِ الأَبْدَالِ "

Muhammed b. Yûsuf der ki: el-Mâzînî, Bişr b. el-Hâris'e: "Tevekkül nedir?" diye sorunca: "Sükunsuz ıstırap ve ıstırapsız sükundur" dedi. el-Mâzînî: "Biz bunu anlamayız" deyince, Bişr: "Evet, bu sizin işiniz değildir" dedi. el-Mâzînî: "Bunu bize açıkla da anlayalım" deyince, Bişr şu karşılığı verdi: "Sükunsuz ıstırap kişinin yaralar içinde sıkıntılar çekmesi ve Allah'a karşı kalbinin sükunet içinde olması, ameline değil de Allah'a güvenmesidir. Istırapsız sükun ise kişinin her şeyini Allah'a bırakmasıdır. Bu kişi aziz kişilerdendir. Bu da, abdâlların sıfatındandır."

(١٢٩٧٥)- [٣٥١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، ثنا أَبُو الطَّيِّبِ الصَّفَّارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ لابْنِهِ عَلِيٍّ عِنْدَمَا يُصِيبُهُ: " لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّكَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْجُوعِ أَطْوَعُ لِلَّهِ مِنْكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Fudayl b. İyâd oğlu Ali'yi aç gördüğü zamanlarda: "Aç olduğun zamanlarda Allah'a daha çok itaat içinde olduğunu sanırım sen de görüyorsun" derdi.

(١٢٩٧٦)- [٣٥٢/٨] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْمَدَايِنِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي عَمَّارٌ، قَالَ: رَأَيْتُ الْخَضِرَ

عَلَيْهِ السَّلامُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، فَقَالَ: مَاتَ يَوْمَ مَاتَ، وَمَا عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ أَتْقَى لِلَّهِ مِنْهُ "

Ammâr der ki: Hz. Hızır'ı gördüm ve kendisine Bişr b. el-Hâris'i sordum. Bunun üzerine bana: "Bişr öldü. Ancak öldüğü zaman yeryüzünde ondan daha fazla takva sahibi kimse yoktu" dedi.

Takrîb 3918-b

(١٢٩٧٨)- [٣٥٢/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْبَزَّازُ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " قُلْ لِمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا تَهَيَّأْ لِلذُّلِّ "

Bişr b. el-Hâris der ki: Dünyayı isteyen kişiye: "Rezil olmaya da hazır ol!" de!

(١٢٩٧٩)- [٣٥٢/٨] أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ خُنَيْفٍ الشِّيرَازِيُّ الصُّوفِيُّ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقَاضِي، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: " كَانَ عِنْدَنَا بِبَغْدَادَ رَجُلٌ مِنَ التُّجَّارِ صَدِيقًا لِي، وَكَانَ كَثِيرًا مَا أَسْمَعُهُ يَقَعُ فِي الصُّوفِيَّةِ، قَالَ: فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَصْحَبُهُمْ فَأَنْفَقَ عَلَيْهِمْ جَمِيعَ مَا مَلَكَ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: أَلَيْسَ كُنْتَ تُبْغِضُهُمْ؟، قَالَ: فَقَالَ لِي: لَيْسَ الأَمْرُ عَلَى مَا تُوهِمْتُ قُلْتُ لَهُ: كَيْفَ؟، قَالَ: صَلَّيْتُ الْجُمُعَةَ يَوْمًا وَخَرَجْتُ فَرَأَيْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ الْحَافِي يَخْرُجُ مِنَ الْمَسْجِدِ مُسْرِعًا، قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: انْظُرْ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ الْمَوْصُوفِ بِالزُّهْدِ لَيْسَ يَسْتَقِرُّ فِي الْمَسْجِدِ، قَالَ: فَتَرَكْتُ حَاجَتِي، فَقُلْتُ: انْظُرْ أَيْنَ يَذْهَبُ، قَالَ: فَتَبِعْتُهُ فَرَأَيْتُهُ تَقَدَّمَ إِلَى الْخَبَّازِ وَاشْتَرَى بِدِرْهَمٍ خُبْزًا، قَالَ: قُلْتُ: انْظُرْ إِلَى الرَّجُلِ يَشْتَرِي خُبْزًا، قَالَ: فَتَقَدَّمَ إِلَى الشَّوَّاءِ فَأَعْطَاهُ دِرْهَمًا وَأَخَذَ الشِّوَاءَ، قَالَ: فَزَادَنِي عَلَيْهِ غَيْظًا، قَالَ: وَتَقَدَّمَ إِلَى الْحَلاوِيُّ وَاشْتَرَى فَالُوذَجَ بِدِرْهَمٍ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: وَاللَّهِ لأُنَغِّصَنَّ عَلَيْهِ حِينَ يَجْلِسُ وَيَأْكُلُ، قَالَ: فَخَرَجَ إِلَى الصَّحْرَاءِ وَأَنَا أَقُولُ يُرِيدُ الْخُضْرَةَ وَالْمَاءَ، قَالَ: فَمَا زَالَ يَمْشِي إِلَى الْعَصْرِ وَأَنَا خَلْفَهُ، قَالَ: فَدَخَلَ قَرْيَةً وَفِي الْقَرْيَةِ مَسْجِدٌ وَفِيهِ رَجُلٌ مَرِيضٌ، قَالَ: فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ وَجَعَلَ يُلْقِمُهُ، قَالَ: فَقُمْتُ لأَنْظُرَ إِلَى الْقَرْيَةِ، قَالَ: فَبَقِيتُ سَاعَةً، ثُمَّ رَجَعْتُ، فَقُلْتُ لِلْعَلِيلِ: أَيْنَ بِشْرٌ؟، قَالَ: ذَهَبَ إِلَى بَغْدَادَ، قَالَ: فَقُلْتُ: وَكَمْ بَيْنِي وَبَيْنَ بَغْدَادَ؟، فَقَالَ: أَرْبَعُونَ

فَرْسَخًا، فَقُلْتُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أَيْشٍ عَمِلْتُ بِنَفْسِي وَلَيْسَ عِنْدِي مَا أُكْتَرِي وَلا أَقْدِرُ عَلَى الْمَشْيِ، قَالَ: اجْلِسْ حَتَّى يَرْجِعَ، قَالَ: فَجَلَسْتُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْقَابِلَةِ، قَالَ: فَجَاءَ بِشْرٌ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ وَمَعَهُ شَيْءٌ يَأْكُلُهُ الْمَرِيضُ، فَلَمَّا فَرَغَ، قَالَ لَهُ الْعَلِيلُ: يَا أَبَا نَصْرٍ، هَذَا رَجُلٌ صَحِبَكَ مِنْ بَغْدَادَ وَبَقِيَ عِنْدِي مُنْذُ الْجُمُعَةِ فَرُدَّهُ إِلَى مَوْضِعِهِ، قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيَّ كَالْمُغْضَبِ، وَقَالَ: لِمَ صَحِبْتَنِي؟، قَالَ: فَقُلْتُ: أَخْطَأْتُ؟، قَالَ: قُمْ فَامْشِ، قَالَ: فَمَشَيْتُ إِلَى قُرْبِ الْمَغْرِبِ، قَالَ: فَلَمَّا قَرُبْنَا، قَالَ لِي: أَيْنَ مَحِلَّتُكَ مِنْ بَغْدَادَ؟، قُلْتُ: فِي مَوْضِعِ كَذَا، قَالَ: اذْهَبْ وَلا تَعُدْ، قَالَ: فَتُبْتُ إِلَى اللَّهِ ﷻ وَصَحِبْتُهُمْ وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ "

Ebû Abdillah el-Kâdî, babasından bildiriyor: Bağdat'ta tüccar bir arkadaşım vardı. Sufilerle beraber olduğunu da çok duyardım. Sonraları sufilerle arkadaş olduğunu ve tüm mallarını onlar için harcadığını öğrendim. Bir defasında ona: "Sen onlardan nefret etmiyor muydun?" diye sorduğumda, bana: "Olay düşündüğün gibi değil" dedi. Ben: "Peki, ya nasıl?" diye sorduğumda ise şöyle anlattı:

Bir defasında Cuma namazını kılıp çıktım. Çıkarken de Bişr b. el-Hâris el-Hâfî'nin mescidden aceleyle çıktığını gördüm. İçimden: "Zahid olarak bilinen şu ihtiyara bak! Nasıl da hemen mescidden ayrılmak istiyor" diye içimden geçirdim. Ancak işimi bıraktım ve: "Acaba nereye gidecek?" diye peşine düştüm. Önce bir fırına uğrayıp bir dirheme ekmek aldı. İçimden: "Adama bak hele, ekmek alıyor!" diye geçirdim. Sonra kasabın yanına girdi ve bir dirhem verip pişmiş et aldı. Bunları yaptığını görünce ona karşı olan öfkem daha da arttı. Ardından tatlıcının yanına girip bir dirheme helva aldı. İçimden: "Bir de tatlıcıya girip bir dirheme helva alıyor! Vallahi bunları yemek için oturacağı zaman bunu ona zehir edeceğim!" diye geçirdim. Bunları aldıktan sonra çöle doğru yöneldi. Kendi kendime: "Herhalde sulu ve yeşil bir yer arıyor!" diye düşündüm. İkindiye kadar yürüyüp durdu. Ben de peşinden gidiyordum. Sonrasında bir kasabaya, kasabada da bir mescide girdi. Mescidin içinde hasta bir adam vardı. Bişr hasta adamın başucunda oturdu ve getirdiklerini kendi elleriyle adama yedirmeye başladı.

O sırada ben de kasabayı dolaşmak üzere çıktım. Bir süre gezindikten sonra hasta adamın yanına döndüm. Ona: "Bişr nerede?" diye sorduğumda: "Bağdat'a gitti" dedi. Ona: "Buranın Bağdat'a uzaklığı ne kadardır?" diye sorduğumda: "Kırk fersah!" karşılığını verdi. Kendi kendime: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Kendime ne yaptım öyle! Ne binek kiralamaya param var, ne de bu kadarlık bir mesafeyi yürüyebilirim" deyince, hasta adam bana: "Bişr dönene kadar otur da burada bekle" dedi. İkinci cumaya kadar adamın yanında kaldım. Bişr ikinci Cuma tam vaktinde, elinde hasta adama getirdiği yiyecekle çıkageldi. Yemek işi bittiğinde hasta adam ona: "Ey Ebû Nasr! Bu adam Bağdat'tan buraya seninle geldi ve geçen Cumadan beri yanımda. Onu istediği yere geri götür" dedi. Bunun üzerine Bişr bana kızmış gibi baktı ve: "Neden peşimden geldin?" diye sordu. Ben: "Hata ettim" karşılığını verdim. Bana: "Kalk gidelim!" dedi ve akşama kadar yol aldık. Bağdat'a yaklaştığımızda bana: "Hangi mahallede oturuyorsun?" diye sordu. Ben: "Filan mahallede" karşılığını verdiğimde bana: "Git ve bir daha bunu tekrar etme!" dedi. Bunun üzerine tövbe ettim ve onlarla dost oldum.

(١٢٩٨٠)- [٣٥٢/٨] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حُنَيْفٍ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْهَيْثَمِ: " كُنْتُ أَدْخَلُ عَلَى أُخْتِ بِشْرٍ فِي صِغَرِي، فَأَعْطَتْنِي يَوْمًا كُبَّةً مِنْ غَزَلٍ، فَقَالَتْ: بِعْ هَذِهِ الْكُبَّةَ وَاشْتَرِ خُبْزًا وَسَمَكًا فَفَعَلْتُ، فَدَخَلَ بِشْرُ وَالْخُبْزُ وَالسَّمَكُ مَوْضُوعٌ، فَقَالَ بِشْرٌ: مَا هَذَا الطَّعَامُ؟، قَالَتْ: رَأَيْتُ أُمِّيَ وَأُمَّكَ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَتْ: إِنْ أَرَدْتِ فَرَحِي وَإِدْخَالَكِ السُّرُورَ عَلَيَّ فَبِيعِي مِنْ غَزْلِكِ وَاشْتَرَى خُبْزًا وَسَمَكًا فَإِنَّ أَخَاكِ بِشْرًا يَشْتَهِيهَا، قَالَتْ: فَلَمَّا ذَكَرْتُ أُمِّي وَأُمَّهُ بَكَيَ، وَقَالَ: رَحِمَهَا اللَّهُ، تَغْتَمُّ لِي حَيَّةً وَمَيِّتَةً، فَقَالَ بِشْرٌ: إِنِّي لأَشْتَهِيهِ مُنْذُ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ سَنَةً مَا كَانَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى يَرَانِي أَنْ أَرْجِعَ فِي شَيْءٍ تَرَكْتُهُ لِلَّهِ "

Muhammed b. el-Heysem der ki: Ben daha küçük iken Bişr'in kızkardeşinin yanına girerdim. Bir gün bana eğrilmiş bir ip yumağı verdi ve: "Bu yumağı satıp ekmek ve balık al" dedi. Ben de öyle yaptım. Bişr içeri girip ekmek ve balığı görünce: "Bu yemek te nedir?" diye sordu. Bunun üzerine kız kardeşi: "Rüyamda annenle annemi gördüm. Bana: «Eğer sevinmemi ve huzura ermeni istiyorsan eğirdiğin ipten bir yumak satıp ekmek ve balık al. Çünkü kardeşin Bişr'in canı bunları çekmektedir» dedi."

Ravinin bildirdiğine göre Bişr'in kız kardeşi şöyle demiştir: "Annemi ve annesini andığım zaman, Bişr ağlayarak: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun. O, sağken de ölü iken de beni düşünmektedir" dedi. Sonra Bişr: "Yirmi beş yıldır canım bu yemeği çekmektedir. Ancak Allah, beni kendisi için terk ettiğim şeyi yerken görmeyecektir" dedi.

(١٢٩٨١)- [٣٥٢/٨] ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ بِشْرًا مُتَغَيِّرَ اللَّوْنِ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَاذَا نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ؟، قَالَ: " أَنَا مُنْذُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا آكُلُ الطِّينَ فِي الصَّحْرَاءِ لَيْسَ يَصْفُو لِي الأَكْلُ بِبَغْدَادَ فَتَغَيَّرَ عَلَيَّ بَطْنِي وَلِذَلِكَ أَنَا مُتَغَيِّرٌ "

Muhammed b. el-Heysem der ki: Sonra Bişr'i rengi değişmiş bir şekilde gördüm ve: "Sana Allah için soruyorum. Niçin öylesin?" dedim. Bunun üzerine şu karşılığı verdi: "Ben kırk günden beri çölde çamur yemekteyim. Çünkü Bağdat'ta yemek yemek bana yaramadı. Bu sebeple böyle değiştim."

(١٢٩٨٢)- [٣٥٢/٨] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حُنَيْفٍ: وَلا يُسْتَكْثَرُ ذَلِكَ الْمِقْدَارُ لَهُ، وَكَانَ غَزْلُ أُخْتِهِ فِيمَا ذَكَرَ أَنَّهَا قَصَدْتَ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، فَقَالَتْ: إِنَّا قَوْمٌ نَغْزِلُ بِاللَّيْلِ وَمَعَاشُنَا مِنْهُ، وَرُبَّمَا تَمُرُّ بِنَا مَشَاعِلُ بَنِي طَاهِرٍ وَلاةِ بَغْدَادَ وَنَحْنُ عَلَى السَّطْحِ، فَنَغْزِلُ فِي ضَوْئِهَا الطَّاقَةَ وَالطَّاقَتَيْنِ، أَفَتُحِلُّهُ أَمْ تُحَرِّمُهُ؟ فَقَالَ لَهَا: مَنْ أَنْتِ؟ قَالَتْ: أُخْتُ بِشْرٍ، فَقَالَ: آهٍ يَا آلَ بِشْرٍ، لا عَدِمْتُكُمْ، لا أَزَالُ أَسْمَعُ الْوَرَعَ الصَّافِي مِنْ قِبَلِكُمْ "

Muhammed b. Huneyf der ki: Bişr'in bu durumu abartılı görülmemelidir. Bişr b. el-Hâris'in kız kardeşi yün eğirirdi. Bir gün Ahmed b. Hanbel'e gidip: "Biz gece yün eğirip geçimini bundan temin eden kişileriz. Bazen Bağdat valileri olan Tâhir oğullarının meşaleleri geçerler ve biz damda olduğumuzdan meşalelerin ışığında bir veya iki yumak yün eğiririz. Bunu yapmamızı helal mi yoksa haram mı görüyorsun?" deyince, Ahmed b. Hanbel: "Sen kimsin?" diye sordu. Kadın: "Bişr'in kız kardeşiyim" deyince, Ahmed b. Hanbel: "Ah ey Bişr'in ailesi! Yokluğunuzu hissetmeyeyim. Hâlâ saf takvanın sizde mevcut olduğunu duyuyorum" karşılığını verdi.

(١٢٩٨٣)- [٣٥٤/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو السَّبِيعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا تَكُونُ كَامِلا حَتَّى يَأْمَنَكَ عَدُوُّكَ، وَكَيْفَ تَكُونُ خَيْرًا وَصَدِيقُكَ لا يَأْمَنُكَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Düşmanın senden emin olmadıkça kemal ehlinden olamazsın. Dostun senden emin değil ise nasıl hayır ehlinden olabilirsin!"

(١٢٩٨٤)- [٣٥٤/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " بِي دَاءٌ مَا لَمْ أُعَالِجْ نَفْسِي لا أَتَفَرَّغُ لِغَيْرِي، فَإِذَا عَالَجْتُ نَفْسِي تَفَرَّغْتُ لِغَيْرِي بِمَوْضِعِ الدَّاءِ وَمَوْضِعِ الدَّوَاءِ إِنْ أَعَانَنِي مِنْهُ بِمَعُونَةٍ، ثُمَّ قَالَ: أَنْتُمُ الدَّاءُ أَرَى وُجُوهَ قَوْمٍ لا يَخَافُونَ اللَّهَ مُتَهَاوِنِينَ بِأَمْرِ الآخِرَةِ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Bende hastalık vardır. Ben kendimi tedavi etmedikçe başkasına zaman ayıramam. Allah bana yardımda bulunup kendimi tedavi edersem hastalık ve şifa olarak başkasına zaman ayırabilirim." Sonra: "Hastalık bizatihi sizlersiniz. Allah'tan korkmayan ve âhireti hafife alan kavimlerin yüzünü görmekteyim" dedi.

(١٢٩٨٥)- [٣٥٤/٨] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو السَّبِيعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لا يَجِدُ الْعَبْدُ حَلاوَةَ الْعِبَادَةِ، حَتَّى يَجْعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الشَّهَوَاتِ حَائِطًا مِنْ حَدِيدٍ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Kişi kendisiyle istekleri arasına demirden bir duvar çekmedikçe ibadetin tadına varamaz."

(١٢٩٨٦)- [٣٥٤/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " الدُّعَاءُ كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ "

Hasan b. Amr es-Sebî'î der ki: Bişr'in: "Dua, günahların kefaretidir" dediğini işittim.

(١٢٩٨٧)- [٣٥٤/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى فِي كِتَابِهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْحسابِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدُونٍ، ثنا حَسَنُ الْمَسُوحِيُّ، قَالَ: رَآنِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ يَوْمًا وَأَنَا ارْتَعِدُ مِنَ الْبَرْدِ، فَنَظَرَ إِلَيَّ، فَقَالَ:

قَطَعُ اللَّيَالِيَ مَعَ الأَيَّامِ فِي خَلَقٍ وَالنَّوْمُ تَحْتَ رُوَاقِ الْهَمِّ وَالْقَلَقِ

أَحْرَى وَاعْذِرْنِي مِنْ أَنْ يُقَالَ غَدًا إِنِّي الْتَمَسْتُ الْغِنَى مِنْ كَفِّ مَخْتَلِقِ
قَالُوا رَضِيتَ بِذَا قُلْتُ الْقُنُوعُ غِنًى لَيْسَ الْغِنَى كَثْرَةُ الأَمْوَالِ وَالْوَرِقِ
رَضِيتُ بِاللَّهِ فِي عُسْرِي وَفِى يُسْرِي فَلَسْتُ أَسْلُكُ إِلا وَاضِحَ الطُّرُقِ

Hasan el-Mesûhî der ki: Bir gün Bişr b. el-Hâris beni soğuktan titrerken gördü ve bana bakıp şöyle dedi:

Issız gecelerde, günlerce canım ağzımda
Endişeyle uyurken, dert revakının altında
Yalvarıp af dilerim, yarın biri kalkıp da
"Uyduruk bir elden zengin oldun" demesin diye.
"Razı mısın" dediler, dedim ki; kanaat zenginliktir.
Kağıt ve para çokluğu zenginlik değildir.
Zorda ve darda iken Allah'tan hoşnud oldum
Açık ve düz yollardan başka yol tutmuyorum.

(١٢٩٨٨)- [٣٥٤/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا ابْنُ مَخْلَدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: قَالَ جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ قَالَ مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ: يَا جَعْفَرُ، " مَا يُصْلِحُ الرَّجُلُ أَخَاهُ حَتَّى يَقُولَ لَهُ فِي وَجْهِهِ مَا يَكْرَهُ "

Câfer b. Burkân bildiriyor: Meymûn b. Mihrân bana: "Ey Câfer! Gerektiğinde yüzüne karşı hoşlanmayacağın şeyleri söyleyemedikten sonra birinin dostluğunun sana bir faydası olmaz" dedi.

(١٢٩٨٩)- [٣٥٤/٨] حَدَّثَنَا ابْنُ مِقْسَمٍ، ثنا ابْنُ مَخْلَدٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي الأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: " ابْنُ آدَمَ سَبُعٌ، وَذَلِكَ أَنَّ السَّبُعَ يَأْكُلُ اللَّحْمَ، وَإِنَّمَا يَكْفِيكَ تَحَرُّكُهُ "

el-Ensârî der ki: Bişr'in: "Âdemoğlu aslan gibidir. Aslan da et yemektedir. Onu kıpırdatman yeterlidir" dediğini işittim.

(١٢٩٩٠)- [٣٥٤/٨] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَوَّاصُ فِي كِتَابِهِ، حَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاثِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " لَوْ سَقَطَتْ قَلَنْسُوَةٌ مِنَ السَّمَاءِ مَا سَقَطَتْ إِلا عَلَى رَأْسِ مَنْ لا يُرِيدُهَا "

el-Berâsî der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Gökten bir şapka düşse, mutlaka onu istemeyenin başına düşerdi" dediğini işittim.

(١٢٩٩١)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَحَبَّ أَنْ يُعْرَفَ إِلا ذَهَبَ دِينُهُ وَافْتَضَحَ "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Bilinmek (şöhret) isteyen ne kadar tanıdığım varsa mutlaka dini gitmiş ve rezil olmuştur."

(١٢٩٩٢)- [٣٥٥/٨] وَسَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْبَاقِلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلا، يَسْأَلُ أَبَا نَصْرٍ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، أَنْ يُحَدِّثَهُ، فَأَبَى عَلَيْهِ، فَجَعَلَ يُرَغِّبُهُ وَيُكَلِّمُهُ وَهُوَ يَأْبَى عَلَيْهِ، قَالَ: فَلَمَّا أَيِسَ مِنْهُ، قَالَ لَهُ: يَا أَبَا نَصْرٍ، مَا تَقُولُ لِلَّهِ غَدًا إِذَا لَقِيتَهُ وَسَأَلَكَ لِمَ لا تُحَدِّثُ؟، قَالَ: فَقَالَ لَهُ بِشْرٌ: " أَقُولُ يَا رَبِّ، كَانَتْ نَفْسِي تَشْتَهِي أَنْ تُحَدِّثَ، فَامْتَنَعْتُ مِنْ أَنْ أُحَدِّثَ وَلَمْ أُعْطِهَا شَهْوَتَهَا "

Muhammed b. Yûsuf el-Bâkillânî, babasının şöyle dediğini nakleder: Bir adam Ebû Nasr Bişr b. el-Hâris'e kendisine bir şeyler anlatmasını isteyince Bişr bunu reddetti. Adam Bişr'i anlatması için teşvik edip konuşuyor, ama Bişr kabul etmiyordu. Adam ümidini kesip: "Ey Ebû Nasr! Yarın Allah'ın huzuruna çıktığında sana: «Neden anlatmıyorsun?» diye sorarsa ne cevap verirsin?" diye sorunca Bişr: "Ey Rabbim! Nefsim anlatmak istiyordu, ben de anlatmadım ve böylece nefsimin isteğini yerine getirmedim" derim" karşılığını verdi.

(١٢٩٩٣)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي أَبُو مُقَاتِلٍ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " مَا خَلَفَ رَجُلٌ فِي بَيْتِهِ أَفْضَلَ، أَوْ خَيْرًا مِنْ رَكْعَتَيْنِ يُصَلِّيهِمَا "

Bişr b. el-Hâris der ki: "Hiç kimse evinde, kıldığı iki rekat namazdan daha üstün veya daha hayırlı bir şey bırakmamıştır."

(١٢٩٩٤)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، ثنا ابْنُ مَخْلَدٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي الأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ " إِذَا عَادَ رَجُلا، قَالَ: عَافَاكَ اللَّهُ مِنَ النَّارِ "

Bişr bildiriyor: Süfyân es-Sevrî ziyaretine gittiği hastalara: "Allah seni Cehennem ateşinden korusun!" diye dua ederdi.

(١٢٩٩٥)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي بَيَانُ بْنُ الْحَكَمِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُعَافَى بْنَ عِمْرَانَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ أَقَلُّ شَيْءٍ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ أَخٌ مُؤْنِسٌ، أَوْ دِرْهَمٌ مِنْ حَلالٍ، أَوْ عَمَلٌ فِي سُنَّةٍ "

Evzaî der ki: Eskiden şöyle denilirdi: "İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki bu zamanda en az bulunacak şeyler, mümin bir kardeş, helal yoldan kazanılmış para ve sünnet üzere olan amel olacaktır."

(١٢٩٩٦)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي بَيَانُ بْنُ الْحَكَمِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيُّ، قَالَ: " لا يَكُونُ الْعَبْدُ تَقِيًّا حَتَّى يَكُونَ تَقِيَّ الْغَضَبِ "

Bekr b. Abdillah el-Muzenî der ki: "Kul kendini öfkeden korumadığı sürece takva sahibi olamaz."

(١٢٩٩٧)- [٣٥٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، ثنا أَبِي، ثنا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، ثنا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِي، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي جَمْرَةَ، قَالَ: " إِذَا خَتَمَ الرَّجُلُ الْقُرْآنَ قَبَّلَهُ الْمَلَكُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ "

Habîb b. Ebî Cemre der ki: "Kişi Kur'ân'ı hatmettiği zaman melek onu iki gözünün arasından öper."

Bişr, rivayet etmeyi sevmediği halde, âlim kişilerden ve ravilerden bazı rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1327, Takrîb 1328, Takrîb 2178, Takrîb 440, Takrîb 1601, Takrîb 1513, Takrîb 2215, Takrîb 2220, Takrîb 2219, Takrîb 3610, Takrîb 991, Takrîb 2432-a, Takrîb 3223, Takrîb 2892, Takrîb 3224

(١٣٠١٣)- [٨/٣٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَيَانُ بْنُ الْحَكَمِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ، قَالَ: " تَابَعْنَا الأَعْمَالَ فَلَمْ نَجِدْ عَمَلا أَبْلَغَ فِي طَلَبِ الآخِرَةِ مِنَ الزَّهَادَةِ فِي الدُّنْيَا "، ثنا أَبِي، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ، ثنا هَدبَةُ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ، مِثْلَهُ

Ebû Vâkıd el-Leysî der ki: "Amellere baktık ve âhiret için dünyada zühd sahibi olmaktan daha güzel bir amel bulamadık."

Bişr'in dışında bir kanalla da aynısını rivayet edilmiştir.

(١٣٠١٤)- [٨/٣٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ قُدَيْدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الصَّلْتِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعَافَى بْنَ عِمْرَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " عَلَيْكَ بِمُجَالَسَةِ الْقُرَّاءِ، وَالتَّفَقُّهِ فِي الدِّينِ، وَاحْذَرْ عِصَابَةً يَأْتُونَكَ فِي طَلَبِ الْحَدِيثِ ؛ فَإِنَّهُمْ إِنْ صَدَّقُوكَ شَغَلُوكَ عَنِ النَّوَافِلِ، وَإِنْ كَذَّبُوكَ شَغَلُوا قَلْبَكَ فَاحْتَجْتَ تَتَصَنَّعُ لَهُمْ وَتُعِيدُهُمْ لِهَوَاكَ حَتَّى يَتْرُكُوكَ فَتَذْهَبُ الْفَرَائِضُ "

İbrâhîm(i- Nehaî) der ki: "Kur'ân hafızlarının meclislerine katılmaya ve dinde fakih kişi olmaya bak. Senden hadis öğrenmek için gelen gruplardan sakın. Çünkü onlar seni doğrulasalar bile nafile ibadetlerden meşgul ederler. Seni tekzip ederlerse kalbini meşgul ederler. Sen de onlara karşı yapmacık hareketler eder ve kendi hevana yönlendirirsin. Böylece seni bırakıp gittiklerinde farzları da kaçırmış olursun."

Ma'rûf el-Kerhî

Allah dostlarından biri de iyi ve hayırlı işlere atılan, fani dünyaya aldanmayan ve âhiret için devamlı hazırlık yapan, bir çok lütufa ve nimete

gömülmüş olan ve Ebû Mahfûz diye bilinen Ma'rûf el-Kerhî'dir.

Tasavvuf; dünyevi tasalardan kurtulmak, kirlerden arınmaktır.

(١٣٠١٥)- [٣٦٠/٨] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا عِيسَى بْنُ جَعْفَرٍ الْوَرَّاقُ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: ثنا خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الْيَامِيُّ، قَالَ مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ لِرَجُلٍ: " تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَكُونَ هُوَ مُعَلِّمُكَ وَأَنِيسُكَ وَمَوْضِعُ شَكْوَاكَ، وَلْيَكُنْ ذِكْرُ الْمَوْتِ جَلِيسُكَ لا يُفَارِقَنَّكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ الشِّفَاءَ مِنْ كُلِّ بَلاءٍ نَزَلَ بِكَ كِتْمَانُهُ، فَإِنَّ النَّاسَ لا يَنْفَعُونَكَ وَلا يَضُرُّونَكَ وَلا يَمْنَعُونَكَ وَلا يُعْطُونَكَ "

Muhammed b. Mesleme el-Yâmî bildiriyor: Ma'rûf el-Kerhî bir adama dedi ki: "Allah'a tevekkül et. Böylece öğretmenin, arkadaşın ve dertlerini ileteceğin varlık, Allah olsun. Ölümü hatırlamak, senden ayrılmayan meclis arkadaşın olsun. Bilmiş ol ki her hastalığın şifası o hastalığı saklı tutmandır. Şüphesiz ki insanlar sana (Allah'ın senin için takdir ettiği dışında) ne fayda sağlar, ne zarar verir, ne men eder ve ne de verir."

(١٣٠١٦)- [٣٦٠/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالا: ثنا أَبُو بَكْرٍ الْخَيَّاطُ، قَالَ: " رَأَيْتُ كَأَنِّي دَخَلْتُ الْمَقَابِرَ، فَإِذَا أَهْلُ الْقُبُورِ جُلُوسٌ عَلَى قُبُورِهِمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمُ الرَّيْحَانُ، وَإِذَا أَنَا بِمَعْرُوفٍ أَبِي مَحْفُوظٍ قَائِمًا فِيمَا بَيْنَهُمْ، يَذْهَبُ وَيَجِيءُ، فَقُلْتُ: أَبَا مَحْفُوظٍ، مَا صَنَعَ بِكَ رَبُّكَ؟ أَوَ لَيْسَ قَدْ مِتَّ؟ قَالَ: بَلَى، ثُمَّ أَنْشَأَ، يَقُولُ:

مَوْتُ التَّقِيِّ حَيَاةٌ لا نَفَادَ لَهَا قَدْ مَاتَ قَوْمٌ وَهُمْ فِي النَّاسِ أَحْيَاءُ

Ebû Bekr el-Hayyât der ki: Rüyamda sanki mezarlığa geçmiştim. Bir de baktım ki mezarlık ahalisi mezarlarının üzerinde oturmakta. Önlerinde reyhan bulunmaktaydı. O sırada Ma'rûf Ebû Mahfûz'un onlarm arasında olduğunu ve gidip geldiğini gördüm. Kendisine: "Ey Ebû Mahfûz! Rabbin sana (âhirette) nasıl bir karşılıkta bulundu? Sen ölmedin mi?" dediğimde: "Evet" diye cevap verdi ve:

"Müttakinin ölümü, tükenmez bir hayatken,

Ne ölü insanlar var insanlarla yaşarken" demeye başladı.

(١٣٠١٧)- [٣٦٠/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَسْجِدَ مَعْرُوفٍ، وَكَانَ فِي مَنْزِلِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَنَحْنُ جَمَاعَةٌ، فَقَالَ: " السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَرَدَدْنَا عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ: حَيَّاكُمُ اللَّهُ بِالسَّلامِ، وَنَعَّمَنَا وَإِيَّاكُمْ فِي الدُّنْيَا بِالأَحْزَانِ، ثُمَّ أَذِنَ فَلَمَّا أَخَذَ فِي الأَذَانِ اضْطَرَبَ وَارْتَعَدَ، حِينَ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَقَامَ شَعَرُ حَاجِبَيْهِ وَلِحْيَتِهِ حَتَّى خِفْتُ أَنْ لا يُتِمَّ أَذَانَهُ، وَانْحَنَى حَتَّى كَادَ أَنْ يَسْقُطَ "

Ebû Bekr b. Ebî Tâlib bildiriyor: Birkaç kişilik bir grupla Ma'rûf'un mescidine girdik. Kendisi evindeydi. Yanımıza çıktığında: "Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun" diyerek bizi selamladı. Biz de selamına karşılık verince: "Allah sizleri selametle yaşatsın! Sizlere de, bizlere de dünyada üzüntüler bahşetsin" diye dua etti ve ezan okumaya başladı. Ezanı okurken "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" deyince birden sıkıldı, sarsıldı, kaşları ile sakalları diken diken oldu. Ben ezanı tamamlayamamasından korktum. O esnada öyle bir eğildi ki düşecek gibi oldu.

(١٣٠١٨)- [٣٦٠/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا يَدْعُو: " مَنْ بَلَغَ أَهْلَ الْخَيْرِ وَأَعَانَهُمْ عَلَيْهِ أَصْلَحَنَا وَأَعَانَنَا عَلَيْهِ "

Ebû Bekr Ebî Tâlib der ki: Ma'rûf'un: "Kim hayır ahalisinin yanına gider ve onlara yardımda bulunursa, bizi düzeltmiş ve hayır işlemekte bize yardım etmiş olur" dediğini işittim.

ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمُوَفَّقِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْجُنَيْدِ، يَقُولُ: عَنْ شَيْخٍ ذَكَرَهُ، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ مَعْرُوفٍ " لا تَجْعَلْنَا بَيْنَ النَّاسِ مَغْرُورِينَ وَلا بِالسِّتْرِ مَفْتُونِينَ، اجْعَلْنَا مِمَّنْ يؤْمِنُ بِلِقَائِكَ، وَيَرْضَى بِقَضَائِكَ، وَيَقْنَعُ بِعَطَائِكَ، وَيَخْشَاكَ حَقَّ خَشْيَتِكَ "

Ma'rûf el-Kerhî'nin dualarından biri şöyleydi: "Allahım! Bizleri insanlar içinde gururlanan, yalnızken de fitnelere dalan kimselerden kılma! Bizleri

gözetiminde güven bulan, sana kavuşmaya razı olan, ihsanlarına kanaat eden ve hakkıyla senden korkan kimselerden eyle!"

(١٣٠١٩)- [٨/٣٦١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: حَضَرَتِ الصَّلاةُ، فَقَالَ مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ لأَبِي تَوْبَةَ: صَلِّ بِنَا، فَقَالَ: " إِنْ صَلَّيْتُ بِكُمْ هَذِهِ الصَّلاةَ لا أُصَلِّي بِكُمُ الثَّانِيَةَ، نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ طُولِ الأَمَلِ فَإِنَّهُ يَمْنَعُ خَيْرَ الْعَمَلِ "

Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî der ki: "Namaz vakti girince, Ma'rûf el-Kerhî, Ebû Tevbe'ye: "Bize namaz kıldır" dedi. Ebû Tevbe de şöyle karşılık verdi: "Ama bu vakti size kıldırırsam ikincisini kıldırmam. Uzun emelli olmaktan Allah'a sığınırız. Zira uzun emelli olmak, hayırlı amellere de engel olur."

(١٣٠٢٠)- [٨/٣٦١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، قَالَ: قَالَ مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ: " إِنَّمَا الدُّنْيَا قِدْرٌ تَغْلِي وَكَنِيفٌ يَرْمِي "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: "Dünya, tencerenin kaynaması (yemek) ile bunu helâda boşaltmaktan ibarettir."

(١٣٠٢١)- [٨/٣٦١] حُدِّثْتُ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مُوسَى الْمَرْوَزِيِّ، ثنا ابْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْبَكَّاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ، يَقُولُ: " إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ الْعَمَلِ، وَأَغْلَقَ عَنْهُ بَابَ الْجَدَلِ، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرًّا أَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَ الْعَمَلِ وَفتَحَ عَلَيْهِ بَابَ الْجَدَلِ "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: "Allah bir kula hayır dilediği zaman ona amel kapılarını açar ve çekişme kapılarını ise kapatır. Kuluna kötülük dilediği zaman da ona amel kapılarını kapatıp çekişme kapılarını açar."

(١٣٠٢٢)- [٨/٣٦١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَسْبَاطٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَعْقُوبَ ابْنَ أَخِي مَعْرُوفٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمِّيَ مَعْرُوفًا، يَقُولُ: " كَلامُ الْعَبْدِ فِيمَا لا يَعْنِيهِ خُذْلانٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: "Kulun, kendisini ilgilendirmeyen konularda konuşması, Allah tarafından hüsrana uğratılması demektir."

(١٣٠٢٣)- [٣٦٢/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: كَانَ حَجَّامٌ يَأْخُذُ مِنْ شَارِبِ مَعْرُوفٍ، وَكَانَ مَعْرُوفٌ يُسَبِّحُ، فَقَالَ الْحَجَّامُ: " لا يَتَهَيَّأُ أَخْذُ الشَّارِبِ وَأَنْتَ تُسَبِّحُ، فَقَالَ مَعْرُوفٌ: أَنْتَ تَعْمَلُ وَأَنَا لا أَعْمَلُ؟ "

Hasan b. Mansûr der ki: Hacamatçının biri Ma'rûf'un bıyıklarını kesiyordu. Ma'ruf da bu arada tesbih ediyordu. Hacamatçı ona: "Bu şekilde dudaklarını oynatırsan bıyıklarını düzgün kesemem!" deyince, Ma'rûf: "Sen çalışacaksın da ben boş mu duracağım!" karşılığını verdi.

(١٣٠٢٤)- [٣٦٢/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفِ بْنِ الْمَرْزُبَانِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: كُنَّا عِنْدَ مَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ نَتَحَدَّثُ، إِذْ جَاءَ رَجُلٌ وَمَعَهُ بَعِيرٌ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا مَحْفُوظٍ، هَذَا الْبَعِيرُ لِي وَمَعِي جَمَاعَةٌ مِنَ الْعِيَالِ أَكُدُّ عَلَيْهِ "

Muhammed b. Halef b. el-Merzubân, babasından bildirir: Bir gün Ma'rûf el-Kerhî'nin yanında sohbet etmekteydik. Bir adam yanında devesiyle gelip: "Ey Ebû Mahfûz! Bu deve benimdir. Yanımda çoluk çocuğum da var. Geçimimiz için bu deveyi yorabilir miyim?" diye sordu.

(١٣٠٢٥)- [٣٦٢/٨] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُقَاتِلٍ مُحَمَّدَ بْنَ شُجَاعٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الزَّجَّاجَ، يَقُولُ: قِيلَ لِمَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ فِي عِلَّتِهِ: أَوْصِ، فَقَالَ: " إِذَا مِتُّ فَتَصَدَّقُوا بِقَمِيصِي هَذَا، فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الدُّنْيَا عُرْيَانًا كَمَا دَخَلْتُ إِلَيْهَا عُرْيَانًا "

Ebû Bekr ez-Zeccâc bildiriyor: Marûf el-Kerhî'ye, hastalandığı zaman: "Vasiyet et" dediler. Mârûf: "Öldüğüm zaman şu gömleğimi sadaka olarak veriniz. Çünkü ben dünyadan, tıpkı geldiğim gibi çıplak çıkmak isterim" dedi.

(١٣٠٢٦)- [٣٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الرُّومِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَلِيلا الصيادَ، يَقُولُ: غَابَ ابْنِي

مُحَمَّدٌ، فَجَزِعَتْ أُمُّهُ عَلَيْهِ جَزَعًا شَدِيدًا، فَأَتَيْتُ مَعْرُوفًا، فَقُلْتُ: أَبَا مَحْفُوظٍ، قَالَ: مَا تَشَاءُ، قُلْتُ: " ابْنِي مُحَمَّدٌ غَابَ، وَجَزِعَتْ أُمُّهُ عَلَيْهِ جَزَعًا شَدِيدًا، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَيْهَا، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ إِنَّ السَّمَاءَ سَمَاؤُكَ وَالأَرْضَ أَرْضُكَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَكَ فَأْتِ بِهِ، قَالَ خَلِيلٌ: فَأَتَيْتُ بَابَ الشَّامِ، فَإِذَا ابْنِي مُحَمَّدٌ قَائِمٌ مُنْبَهِرٌ، قُلْتُ: مُحَمَّدٌ؟، قَالَ: يَا أَبَتِ، كُنْتُ السَّاعَةَ بِالأَنْبَارِ "

Ebû Süleymân er-Rûmî, Halîl es-Sayyâd'ın şöyle dediğini nakleder: Oğlum Muhammed kaybolunca annesini büyük bir korku ve telaş aldı. Bunun üzerine Ma'rûf'a gidip: “Ey Ebû Mahfûz!” diye seslenince, “Ne istiyorsun?” dedi. Ben: “Oğlum Muhammed kayboldu. Bu sebeple annesini büyük bir korku ve telaş aldı. Bize onu geri getirmesi için Allah'a dua et” dedim. Ma'rûf: “Allahım! Gök Senin göğün, yer senin arzındır. Bu ikisi arasında olanlar da Senindir. Onu Sen gönder” diye dua etti.

Halîl der ki: Şam kapısına gittim ve oğlum Muhammed'i orada yorgun bir şekilde gördüm ve: “Muhammed! “ diye seslendim. Oğlum: “Babacığım! Şimdi ambardaydım” dedi.

(١٣٠٢٧)- [٣٦٢/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ مُكْرَمٍ الثِّقَةَ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ الضَّرِيرُ جَارُ مَرْدَوَيْهِ الصَّائِغِ، قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ مَرْدَوَيْهِ فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ: إِنَّ ابْنِي قَدْ غَابَ عَنَّا مُنْذُ أَيَّامٍ وَقَدْ ضَيَّقُوا عَلَى النِّسَاءِ لِمَا يَبْكِينَ فَاغْدُ بِنَا إِلَى مَعْرُوفٍ، قَالَ: فَغَدَوْتُ أَنَا وَهُوَ إِلَى مَعْرُوفٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ مَعْرُوفٌ: " مَا الَّذِي جَاءَ بِكَ يَا أَبَا بَكْرٍ؟، قَالَ: إِنَّ ابْنِي قَدْ غَابَ عَنَّا مُنْذُ أَيَّامٍ، وَقَدْ ضَيَّقُوا عَلَى النِّسَاءِ لِمَا يَبْكِينَ، قَالَ: فَقَالَ مَعْرُوفٌ: يَا عَالِمًا بِكُلِّ شَيْءٍ، وَيَا مَنْ لا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ، وَيَا مَنْ عِلْمُهُ مُحِيطٌ بِكُلِّ شَيْءٍ، أَوْضِحْ لَنَا أَمْرَ ذَا الْغُلامِ ثَلاثَ مِرَارٍ، قَالَ: ثُمَّ انْصَرَفْنَا مِنْ عِنْدِهِ، قَالَ: فَلَمَّا أَنْ أَصْبَحْتُ قَبْلَ صَلاةِ الْفَجْرِ إِذَا رَسُولُ مَرْدَوَيْهِ قَدْ جَاءَنِي يَدْعُونِي، فَقُلْتُ: إِيشِ الْخَبَرُ؟، فَقَالَ: قَدْ جَاءَ الْغُلامُ، فَجِئْتُ فَإِذَا الْغُلامُ قَاعِدٌ بَيْنَ يَدَيْ مَرْدَوَيْهِ، فَقَالَ لِي: اسْمَعِ الْعَجَبَ، قَالَ: فَقَالَ الْغُلامُ: كُنْتُ أَمْشِي بِالْكُوفَةِ، فَأَتَانِي نَفْسَانِ فَأَخَذَا بِيَدِي فَأَخْرَجَانِي مِنَ الْكُوفَةِ، وَقَالا: امْضِ إِلَى بَيْتِكُمْ، فَلَمْ

أَقْعُدْ وَلَمْ آكُلْ ولَمْ أَشْرَبْ وَمَرَرْتُ بِبِئْرٍ تِسْعٍ، أَوْ قَالَ: تِسْعِينَ، ثُمَّ رَأَيْتُهُمَا فَلَمْ يَتَحَرَّكَا حَتَّى أَتَيْتُكُمْ، فَأَطْعِمُونِي فَإِنِّي مَا أَكَلْتُ شَيْئًا حَتَّى جِئْتُكُمْ "

Murdeveyh es-Sâiğ'in komşusu Ebû Muhammed ed-Darîr der ki: Murdeveyh yanına gitmem için arkamdan birini göndermişti. Yanma gittiğimde: "Oğlum birkaç gündür kayıptır. Kadınlar ağlamakta ve beni sıkıntıya sokmaktadır. Haydi birlikte Ma'rûf'a gidelim" dedi. Bunun üzerine kalkıp Ma'rûf'un yanına gittik. O, mesciddeydi. Yanına varıp Murdeveyh selam verince, Ma'rûf: "Ey Ebû Bekr! Geliş sebebin nedir?" diye sordu. Murdeveyh: "Oğlum birkaç gündür kayıptır. Kadınlar ağlamakta ve beni sıkıntıya sokmaktadır" deyince, Ma'rûf: "Ey herşeyi bilen (Allahım)! Ey hiçbir şey kendisinden gizli kalmayan (Allahım)! Ey ilmi her şeyi kuşatan (Allahım)! Bize bu çocuğun durumunu bildir" diye dua etti ve bunu üç defa tekrarladı. Sonra yanından çıkıp gittik. Sabah namazından önce kalktığım zaman Murdeveyh'in adamı beni çağırmaya gelmişti. Kendisine: "Çocuktan ne haber?" dediğimde: "Çocuk geldi" karşılığını verdi. Murdeveyh'in yanma gittiğimde çocuğun önünde oturur olduğunu gördüm. Murdeveyh, bana: "Şu acayip durumu bir dinle" dedi ve çocuk şöyle anlatmaya başladı: "Kûfe'de yürümekteydim. İki kişi gelip beni elimden tutarak Kûfe'den dışarı çıkardılar. Sonra bana: "Evinize git!" dediler. Oradan buraya kadar ne oturdum, ne yedim, ne de içtim. Gelirken dokuz —veya: "doksan" dedi— kuyuya rastladım. Hiç birinde su yoktu. Bana yemek koyun, çünkü buraya ulaşana kadar bir şey yemedim."

(١٣٠٢٨)- [٣٦٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ رَوْحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عِيسَى أَخَا مَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ، يَقُولُ: قُلْتُ لِمَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ أَخِي: " لَوْ قَعَدْتَ عَلَى الدَّقِيقِ لأَمْضِي فِي حَاجَةٍ، فَقَالَ لِي: بِشَرْطٍ أَنْ لا أَمْنَعَ سَائِلا، قُلْتُ: نَعَمْ، وَأَنَا أَظُنُّ أَنَّهُ يُعْطِي الْكَفَّ وَالأَكْثَرَ وَالأَقَلَّ، قَالَ: فَرَجَعْتُ فَإِذَا هُوَ قَدْ تَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ مَا بَيْنَ الْمَكُّوكِ وَالزِّيَادَةِ، قَالَ: فَاحْمَرَّتْ وَجْنَتَايَ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيَّ، قَالَ: لَسْتُ عَائِدًا إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ، فَلَمَّا تَقَدَّمْتُ إِلَى الصُّنْدُوقِ فَإِذَا الْمُجْرِي بِلا دَرَاهِمَ "

Ma'rûf el-Kerhî'nin kardeşi İsa anlatıyor: Kardeşim Ma'rûf el-Kerhî'ye: "Un satımında sen dur da ben bir yere kadar gidip geleceğim" dedim. O da: "Gelen dilenciye vermem şartıyla dururum" deyince: "Tamam" dedim. Ben, gelen dilenciye bir avuç veya biraz daha fazla veya biraz daha az verir diye düşündüm. Geri döndüğümde yaklaşık olarak bir mekûk (3kg) tasaddukta bulunduğunu gördüm. Yüzüm kızarmıştı. Bana baktığında: "Bu yere bir daha dönecek değilim" dedi. Gidip kasaya baktığımda kasadaki dirhemleri de tasadduk etmiş olduğunu gördüm.

(١٣٠٢٩)- [٣٦٣/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ رَوْحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَجَّاجِ الْمُقْرِي، يَقُولُ: " وُلِدَ لِي مَوْلُودٌ وَلَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ، قَالَ أَخِي: ادْعُ اللَّهَ، قَالَ: فَجَعَلَ يَدْعُو وَأُؤَمِّنُ، فَلَمَّا طَالَ عَلَيَّ قُمْتُ فَانْسَلَلْتُ فَإِذَا رَاكِبٌ يُنَادِي مِنْ خَلْفِي يَا هَذَا، فَالْتَفَتُّ فَإِذَا مَعَهُ صُرَّةٌ، فَقَالَ لِي: قَالَ لَكَ أَبُو مَحْفُوظٍ: أَنْفِقْ هَذِهِ الصُّرَّةَ فِي الأَمْرِ الَّذِي ذَكَرْتَ لَهُ وَإِذَا هِيَ مِائَةُ دِينَارٍ، أَوْ نَحْوَهُ "

Ebu'l-Haccâc el-Mukrî der ki: Bir oğlum olmuştu ve yanımda hiçbir şey yoktu. Kardeşim bana: "Allah'a dua edeyim" dedi. O dua ediyor ve ben: "Âmin" diyordum. Dua etmesi uzayınca ben sıyrılarak kalkıp gittim. Bir de baktım ki arkamdan bir süvari: "Ey sen!" diye sesleniyor. Dönüp baktığımda kendisinde bir kese olduğunu gördüm. Bana: "Ebû Mahfûz bu keseyi ona zikretmiş olduğun doğrultuda harcamanı söyledi" dedi. Keseye baktığımda yaklaşık olarak yüz dinar olduğunu gördüm.

(١٣٠٣٠)- [٣٦٣/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا مُسَبِّحُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: دَعَا مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ أَخٌ مِنْ إِخْوَانِهِ إِلَى وَلِيمَةٍ وَكَانَ قُدَّامَهُ بَعْضُ السُّيَّاحِ، فَأَخَذَ مَعْرُوفٌ بِيَدِهِ، فَلَمَّا رَأَى السَّائِحُ تِلْكَ الأَلْوَانَ أَنْكَرَهَا، وَقَالَ: يَا أَبَا مَحْفُوظٍ، أَمَا تَرَى مَا هَهُنَا؟، قَالَ: " مَا أَمَرْتُهُمْ بِشِرَاءٍ، فَلَمَّا رَأَى الْحَلْوَاءَ، قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا أَبَا مَحْفُوظٍ، أَمَا تَرَى مَا هَهُنَا؟، قَالَ مَا أَمَرْتُهُمْ بِصِنْعَتِهِ، فَلَمَّا رَأَى الْقُصُورَ وَالْمَلاحَاتِ مِنَ الْحَلْوَاءِ، قَالَ: أَمَا تَرَى مَا هَهُنَا؟، قَالَ مَعْرُوفٌ: قَدْ أَكْثَرْتَ عَلَيَّ أَنَا عَبْدٌ مُدَبَّرٌ آكُلُ مَا يُطْعِمُنِي وَأَنْزِلُ حَيْثُ يُنْزِلُنِي "

Abdülcebbâr b. Abdillah der ki: Ma'rûf el-Kerhî'yi Müslüman kardeşlerinden biri bir ziyafete davet etti. Seyyâhlardan biri önünde gitmekteydi. Ma'rûf bu kişiyi elinden tuttu. Bu kişi renkli şeyler görüp bundan hoşlanmayarak: "Ey Ebû Mahfûz! Şuradakileri görmüyor musun?" deyince: "Ben satın almalarını emretmedim" karşılığını verdi. Adam helvayı görüp: "Sübhanallah! Ey Ebû Mahfûz! Şuradakini görmüyor musun?" deyince: "Bunu yapmalarım emretmedim" karşılığını verdi. Adam köşkleri ve güzellikleri görüp: "Şuradakileri görmüyor musun?" deyince: "Bana çok soru sormaya başladın. Ben yedirdiklerini yiyen ve konakladıklarında konaklayan bir köleyim" karşılığını verdi.

(١٣٠٣١)- [٣٦٣/٨] قَالَ الشَّيْخُ: وَقَالَ ابْنُ أُخْتِ مَعْرُوفٍ، قُلْتُ لَهُ: يَا خَالُ، " أَرَاكَ تُجِيبُ كُلَّ مَنْ دَعَاكَ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، خَالُكَ ضَيْفٌ يَنْزِلُ حَيْثُ يُنَزَّلُ "

Şeyh der ki: Ma'rûf'un yeğeni: "Ey dayıcığım! Senin, davet edildiğin her yere icabet ettiğini görüyorum" deyince: "Evladım! Dayın konaklatılan yere konaklayan bir misafirdir" karşılığını verdi.

(١٣٠٣٢)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْمَحَامِلِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، قَالَ: رَآنِي مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ وَمَعِي ثَوْبٌ، فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ، مَا تَصْنَعُ بِهَذَا؟ قُلْتُ: أَقْطِعْهُ قَمِيصًا، فَقَالَ: " أَقْطِعْهُ قَصِيرًا تَرْبَحْ فِيهِ ثَلاثَ خِصَالٍ: أَوَّلُهَا اللُّحُوقُ بِالسُّنَّةِ، وَالثَّانِي يَكُونُ ثَوْبُكَ نَظِيفًا، وَالثَّالِثُ تَرْبَحُ خِرْقَةً "

Muhammed b. Mansûr et-Tûsî şöyle der: Mârûf el-Kerhî beni yanımda bir elbiseyle gördü ve: "Ey Muhammed! Bunu ne yapıyorsun?" dedi. Ben: "Bunu gömlek yapacağım" karşılığını verince, "Onu kısa kes. Böyle yapmakla üç şey kazanırsın: Birincisi, sünnete uymuş olursun. İkincisi, elbisen temiz kalır, üçüncüsü ise bir bez parçası kazanırsın" dedi.

(١٣٠٣٣)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ ابْنُ أَخِي مَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ، قَالَ لِي عَمِّي: يَا بُنَيَّ، " إِذَا كَانَتْ لَكَ إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ فَسَلْهُ بِي "

Ma'rûf el-Kerhî'nin yeğeni Yâkûb der ki: Amcam bana: "Evladım! Allah'tan olan bir ihtiyacın varsa benim adıma iste" dedi.

(١٣٠٣٤)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: قَعَدَ مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ عَلَى شَطِّ الدِّجْلَةِ فَتَيَمَّمَ، فَقِيلَ لَهُ: " الْمَاءُ قَرِيبٌ مِنْكَ، فَقَالَ: لَعَلِّي لا أَعِيشُ حَتَّى أَبْلُغَهُ "

Ahmed ed-Devrakî der ki: Ma'rûf, Dicle nehrinin kenarında oturup teyemmüm aldı. Kendisine: "Su sana yakındır" denilince: "Kim bilir, belki ona yetişene kadar yaşamayabilirim" karşılığını verdi.

(١٣٠٣٥)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طُولِ الأَمَلِ، فَإِنَّ طُولَ الأَمَلِ يَمْنَعُ خَيْرَ الْعَمَلِ"

Ma'rûf el-Kerhî: "Allahım! Uzun emelli olmaktan sana sığınırım! Zira emellerin uzun olması, hayırlı amellere de engel olur" dedi.

(١٣٠٣٦)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ صَدَقَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَسْوَدَ بْنَ سَالِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَكْرَ بْنَ خُنَيْسٍ، يَقُولُ: " اشْتَرِ وَبِعْ وَلَوْ بِرَأْسِ الْمَالِ، فَإِنَّهُ يَنْمُو كَمَا يَنْمُو الزَّرْعُ "

Bekr b. Huneys der ki: "Hiç kâr getirmese dahi yine bir şeyleri alıp sat. Zira alışveriş, ekinin yerden bitmesi gibi kazancı bitirir."

(١٣٠٣٧)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ غِفَارٍ، عَنْ مَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ ذِكْرِ السُّلْطَانِ: " اللَّهُمَّ لا تُرِنَا وَجْهَ مَنْ لا تُحِبُّ النَّظَرَ إِلَيْهِمْ "

Seleme b. Ğifâr bildiriyor: Ma'rûf el-Kerhî, siyasi lider anıldığı zaman: "Allahım! Yüzüne bakmak istemediğin kimselerin yüzünü bize de gösterme" diye dua ederdi.

(١٣٠٣٨)- [٣٦٤/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَضَرْتُ مَعْرُوفًا وَعِنْدَهُ رَجُلٌ يَذْكُرُ رَجُلا وَجَعَلَ يَغْتَابُهُ، وَجَعَلَ مَعْرُوفٌ، يَقُولُ لَهُ: " اذْكُرِ الْقُطْنَ إِذَا وَضَعُوهُ عَلَى عَيْنَيْكَ "

Mûsa b. İbrâhim bildiriyor: Ma'rûf el-Kerhî'nin yanındaydım. Orada bulunan bir adam birini andı ve gıybetini yapmaya başladı. Bunun üzerine Ma'rûf ona: "(Ölüp de) gözlerine pamukların konulacağı zamanları düşün!" dedi.

(١٣٠٣٩)- [٣٦٥/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْرُوفٌ، قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: " أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ الْمَسَاكِينُ الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلِي، وَأَطَاعُوا أَمْرِي وَمِنْ كَرَامَتِهِمْ عَلَيَّ أَنْ لا أُعْطِيَهُمْ دُنْيَا فَيُقْبِلُوا عَنْ طَاعَتِي "

Ma'rûf der ki: Allah: "Kullarım arasında en çok sevdiklerim, taatıma sırt çevirmesinler diye kendilerine dünyalık vermediğim, dediğimi işitip emrime itaat eden miskinlerdir" buyurur.

(١٣٠٤٠)- [٣٦٥/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: مَرَّ أَبُو مَحْفُوظٍ بِطَرِيقٍ مُلْقًى عَلَيْهِ خَشَبَةٌ، فَمَشَى عَلَيْهَا، فَقِيلَ لَهُ: مَا أَرَدْتَ بِذَاكَ؟، قَالَ: " مَشَيْتُ عَلَيْهَا لِئَلا يَخْرُجُ صَاحِبُهَا "

Ubeyd b. Muhammed el-Verrâk der ki: Ebû Mahfûz yolda giderken atılmış kalas gördü ve kalasın üzerinden yürüyüp geçti. Kendisine: "Neden kalasın üzerinde yürüdün?" denilince: "Bunu kimse sahiplenmesin diye üzerinde yürüdüm" karşılığını verdi.

(١٣٠٤١)- [٣٦٥/٨] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبِيدًا، يَقُولُ: " جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الشَّامِ إِلَى مَعْرُوفٍ يُسَلِّمُ عَلَيْهِ، فَقَالُوا لَهُ: فَقَالَ: " إِنِّي رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ يُقَالُ لِي: اذْهَبْ إِلَى مَعْرُوفٍ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ مَعْرُوفٌ فِي أَهْلِ الأَرْضِ مَعْرُوفٌ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ "

Ubeyd b. Muhammed el-Verrâk der ki: Bir kölenin şöyle dediğini işittim: Şam'dan bir adam gelmiş ve Ma'rûf'un hal ve hatırını sormak istemişti. Bunu Ma'rûf'a söylediler (ve onu yanına aldılar). Adam, Ma'rûf'a dedi ki: "Bana rüyamda: «Ma'rûf'a git ve onun hal ve hatırını sor. Çünkü

yeryüzü ahalisi arasında bilinen kimse, sema ahalisi arasında da bilinen kimsedir» denildi."

(١٣٠٤٢)- [٨/٣٦٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " رُبَّمَا كُنَّا مَعَ أَبِي مَحْفُوظٍ فِي الْمَجْلِسِ وَهُوَ قَاعِدٌ يَتَفَكَّرُ، ثُمَّ يَفْزَعُ، وَيَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ، قَالَ: وَكُنَّا نُجَالِسُهُ وَلَيْسَ فِيهِ فَضْلٌ مِنَ التَّفَكُّرِ، قَالَ: وَمَا رَأَيْتُهُ مُتَنَفِّلا قَطُّ، إِلا يَوْمَ جُمُعَةٍ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ "

Ubeyd b. Muhammed el-Verrâk der ki: Çok defa Ebû Mahfûz ile birlikte mecliste bulunmuşuzdur. O, oturup tefekkür ettikten sonra korkuyla: "Eûzu billah (=Allah'a sığınırım)" derdi. Onunla otururduk; ama o, tefekkürden dolayı bize pek zaman ayıramazdı. Onun Cuma günü kıldığı kısa iki rekat dışında nafile namaz kıldığını asla görmedim.

(١٣٠٤٣)- [٨/٣٦٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: مَرَّ مَعْرُوفٌ بِسَقَّاءٍ، يَقُولُ: " رَحِمَ اللَّهُ مَنْ شَرِبَ، فَتَقَدَّمَ فَشَرِبَ، فَقِيلَ لَهُ: أَمَا كُنْتَ صَائِمًا؟، قَالَ: بَلَى، وَلَكِنِّي رَجَوْتُ دُعَاءَهُ "

Ubeyd b. Muhammed el-Verrâk der ki: Ma'rûf, "İçen kimseye Allah merhamet etsin" diyerek su dağıtan birine rastlayınca, adamın yanına gelip su içti. Kendisine: "Sen oruç değil miydin?" denilince: "Evet ama, adamın duasına nail olmak istedim" karşılığını verdi.

(١٣٠٤٤)- [١٣٠٦١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبُو مَحْفُوظٍ مَعْرُوفٌ، قَالَ: سَمِعْتُ بَكْرًا يَعْنِي ابْنَ خُنَيْسٍ، يَقُولُ: كَيْفَ يَكُونُ تَقِيًّا مَنْ لا يَدْرِي مَنْ يَتَّقِي؟، ثُمَّ قَالَ مَعْرُوفٌ " إِذَا كُنْتَ لا تُحْسِنُ تَتَّقِي أَكَلْتَ الرِّبَا، وَإِذَا كُنْتَ لا تُحْسِنُ تَتَّقِي لَقِيَتْكَ امْرَأَةٌ لَمْ تَغُضَّ بَصَرَكَ، وَإِذَا كُنْتَ لا تُحْسِنُ تَتَّقِي وَضَعْتَ سَيْفَكَ عَلَى عَاتِقِكَ، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِمُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ: إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِيَ قَدِ اخْتَلَفَتْ فَاعْمَدْ إِلَى سَيْفِكَ فَاضْرِبْ أَحَدًا "، ثُمَّ نَظَرَ مَعْرُوفٌ إِلَى جَوْفِ الدِّهْلِيزِ الَّذِي هُوَ عَلَى بَابِهِ جَالِسٌ، وَقَالَ: يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّقِيَهِ، ثُمَّ قَالَ: وَصَحِبْتَكُمْ مَعِي مِنَ السَّخَاءِ إِلَى هَهُنَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّقِيَهُ أَلَيْسَ جَاءَ فِي الْحَدِيثِ: فِتْنَةٌ لِلْمَتْبُوعِ وَذِلَّةٌ لِلتَّابِعِ

Ebû Mahfûz Ma'rûf der ki: Bekr b. Huneys'in: "Kimden sakınacağını bilmeyen kimse nasıl takvâ sahibi olur?" dediğini işittim.

Ravi Ahmed b. İbrâhîm der ki: Sonrasında Ma'rûf dedi ki: "Eğer sakınmayı bilmiyorsan faiz yersin. Sakınmayı bilmiyorsan karşılaştığın kadından bakışlarını çekemezsin. Sakınmayı bilmiyorsan kılıcını kuşanırsın. Oysa Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Muhammed b. Mesleme'ye: *«Ümmetimin ihtilafa düştüğünü görürsen kılıcını al ve Uhud dağında kır»* buyurmuştur."

Sonra Ma'rûf, kapısında oturmuş olduğu odanın içine bakıp: "Bundan da sakınmamız gerekir" dedi. Sonra yanındakilere dedi ki: "Sizinle cömert bir şekilde olan beraberliğimiz de buraya kadardır. Zira böylesi bir beraberlikten de sakınmamız gerekirdi. Çünkü sizin de bildiğiniz gibi: «Peşinden gelinen kişi için fitne, peşinden gidenler için ise bir zillettir» denilmiştir."

(١٣٠٤٥)- [٣٦٥/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ: مَرَّ مَعْرُوفٌ عَلَى قَوْمٍ مِنْ أَصْحَابِ زُهَيْرٍ يَخْرُجُونَ إِلَى الْقِتَالِ وَمَعَهُمْ فَتًى، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ احْفَظْهُمْ، فَقِيلَ لَهُ: تَدْعُو لِهَؤُلاءِ؟، فَقَالَ: وَيْحَكَ، إِنْ حَفِظَهُمْ رَجَعُوا وَلَمْ يَذْهَبُوا "

Ahmed bildiriyor: Bir dostumuzun bize bildirdiğine göre Ma'rûf, yanlarında bir gençle birlikte savaşa giden Zuheyr'in arkadaşlarından bir gruba rastladı ve: "Allahım! Onları koru" diye dua etti. Kendisine bunlara mı dua ediyorsun?" denilince: "Vay haline, (eğer Allah) onları korursa geri dönerler ve savaşa gitmezler" karşılığını verdi.

(١٣٠٤٦)- [٣٦٦/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا، يَقُولُ: " مَا أُبَالِي امْرَأَةً رَأَيْتُ أَوْ حَائِطًا "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: "Benim için bir kadını görmekle duvarı görmek arasında fark yoktur."

(١٣٠٤٧)- [٨/٣٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ دُوسْتُ، يَقُولُ: قَدِمَ قَوْمٌ إِلَى مَعْرُوفٍ، فَأَطَالُوا الْجُلُوسَ، فَقَالَ: يَا قَوْمُ، " إِنَّ الْمَلِكَ دَائِمٌ لا يَفْتُرُ عَنْ سُوقِهَا "

Muhammed b. Abdirrahman Dost der ki: Bir grup Ma'rûf'un yanına gelip uzun süre oturdu. Bunun üzerine Ma'rûf: "Ey insanlar! (Güneş'ten sorumlu) melek hiç durmadan onu sürmektedir (zaman geçiyor, kalkmayacak mısınız?)" dedi.

(١٣٠٤٨)- [٨/٣٦٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ شَدَّادٍ الْمُقْرِي، وَكَانَ مِنَ الْمُصَلِّينَ، قَالَ: قَالَ لَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ: مِنْ أَيْنَ أَنْتُمْ؟، قُلْنَا: مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ، قَالَ: فَمَا فَعَلَ ذَلِكَ الْحَبْرُ؟، قُلْنَا: مَنْ؟ قَالَ: مَعْرُوفٌ، قَالَ: " لا تَزَالُونَ بِخَيْرٍ مَا دَامَ فِيكُمْ "

Çok namaz kılanlardan olan İsmâîl b. Şeddâd el-Mukrî der ki: İbn Uyeyne bize: "Siz nerelisiniz?" diye sordu. Biz de: "Bağdat ahalisindeniz" deyince: "O tecrübeli büyük zat ne yapıyor?" dedi. Biz de: "O kim?" dediğimizde: "O, Ma'rûf'tur. O, aranızda olduğu sürece hayırdasınız demektir" karşılığını verdi.

(١٣٠٤٩)- [٨/٣٦٦] حُدِّثْتُ عَنِ الْمُهَلَّبِيِّ، قَالَ الأَنْصَارِيُّ: " رَأَيْتُ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ فِي النَّوْمِ كَأَنَّهُ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَيَقُولُ اللَّهُ: " مَلائِكَتِي مَنْ هَذَا؟، فَقَالَتِ الْمَلائِكَةُ: أَنْتَ أَعْلَمُ هَذَا مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ قَدْ سَكِرَ مِنْ حُبِّكَ لا يَفِيقُ إِلا بِلِقَائِكَ "

el-Ensârî der ki: Ma'rûf el-Kerhî'yi rüyamda gördüm. Sanki Arş'ın altındaydı. Allah: "Ey meleklerim! Bu zat kimdir?" buyurunca, melekler: "Sen daha iyi bilirsin, bu zat Ma'ruf el-Kerhî'dir. O, aşkınla sarhoş oldu ve ancak sana kavuşmakla kendine gelecektir" dedi.

(١٣٠٥٠)- [٨/٣٦٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ رُسْتُمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتَ بْنَ الْهَيْثَمِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ قَالَ فِي كُلِّ يَوْمٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ: اللَّهُمَّ أَصْلِحْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، اللَّهُمَّ فَرِّجْ عَنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، كُتِبَ مِنَ الأَبْدَالِ "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: Kim günde on defa: "Allahım! Muhammed ümmetini ıslah et. Allahım! Muhammed ümmetinin sıkıntılarını gider. Allahım! Muhammed ümmetine merhamet et" derse abdâllardan yazılır.

(١٣٠٥١)- [٣٦٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحَمَّالُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ الْخَلالُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ، يَقُولُ: وَدَّعَ رَجُلٌ الْبَيْتَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَدَدَ عَفْوِكَ عَنْ خَلْقِكَ، ثُمَّ رَجَعَ مِنْ قَابِلٍ فَقَالَهَا فَسَمِعَ صَوْتًا: مَا أَحْصَيْنَا مُنْذُ قُلْتَهَا عَامَ أَوَّلٍ "

el-Ensârî der ki: Ma'rûf el-Kerhî'nin şöyle dediğini işittim: Bir adam Beyt (Kâbe) ile veda ederek: "Allahım! Halkını bağışlaman sayısınca sana hamd olsun" dedi. Bir yıl sonra tekrar gelerek aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine: "Bir yıl öncesinden şimdiye kadar daha onun ne kadar olduğunu sayamadık" diye bir ses işitti.

(١٣٠٥٢)- [٣٦٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا، يَقُولُ: " مَنْ قَالَ حِينَ يَتَعَارَى مِنْ فِرَاشِهِ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ وَرَحْمَتِكَ، فَإِنَّهُمَا بِيَدِكَ لا يَمْلِكُهُمَا أَحَدٌ سِوَاكَ، إِلا قَالَ اللَّهُ لِجِبْرِيلَ وَهُوَ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِقَضَاءِ حَوَائِجِ الْعِبَادِ: يَا جِبْرِيلُ، اقْضِ حَاجَةَ عَبْدِي "

Ma'rûf el-Kerhî der ki: Kişi yatağından kalktığı zaman: "Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih eder, ona hamd ederim. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah'tan bağışlanma dilerim. Allahım! Lütfunu ve rahmetini benden esirgeme. Zira bu ikisi, sadece senin elindedir ve senden başka da hiç kimse bunları vermeye muktedir değildir" derse, Allah (kulların ihtiyaçlarım karşılamakla görevli olan) Cebrâil'e: "Ey Cibrîl! Kulumun ihtiyacını gider!" buyurur.

(١٣٠٥٣)- [٣٦٧/٨] قَرَأْتُ مِنْ خَطِّ وَالِدِي رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ: سُئِلَ مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ " عَنْ حَقِيقَةِ الْوَفَاءِ، فَقَالَ: إِفَاقَةُ السِّرِّ عَنْ رَقْدَةِ الْغَفَلاتِ، وَفَرَاغُ الْهَمِّ عَنْ فُضُولِ الآفَاتِ "

(Ebû Nuaym der ki:) Allah'ın rahmeti üzerine olsun, babamın yazmış olduğu yazılarda şöyle okudum: Bir gün Ma'rûf el-Kerhî'ye, vefânın hakikatı sorulunca: "Özü gaflet uykusundan uyandırmak ve boş şeylerle uğraşmamaktır" dedi.

(١٣٠٥٤)- [٣٦٧/٨] وَقَالَ مَعْرُوفٌ: " طَلَبُ الْجَنَّةِ بِلا عَمَلٍ ذَنْبٌ مِنَ الذُّنُوبِ، وَانْتِظَارُ الشَّفَاعَةِ بِلا سَبَبٍ نَوْعٌ مِنَ الْغُرُورِ، وَارْتِجَاءُ رَحْمَةِ مَنْ لا يُطَاعُ جَهْلٌ وَحُمْقٌ "

Ma'rûf der ki: "Amel işlemeksizin cenneti istemek günahtır. Sebepsiz olarak şefaati ummak bir aldanıştır. Allah'a itaat etmeden rahmetini ummak da cahillik ve ahmaklıktır."

(١٣٠٥٥)- [٣٦٧/٨] وَسُئِلَ مَعْرُوفٌ: " بِمَ تَخْرُجُ الدُّنْيَا مِنَ الْقَلْبِ؟ فَقَالَ: بِصَفَاءِ الْوُدِّ، وَحَسَنِ الْمُعَامَلَةِ، وَلِلصَّفَاءِ عَلامَاتٌ ثَلاثٌ: وَفَاءٌ بِلا خَوْفٍ، وَعَطَاءٌ بِلا سُؤَالٍ، وَمَدْحٌ بِلا جُودٍ، وَعَلامَةُ الأَوْلِيَاءِ ثَلاثَةٌ: هُمُومُهُمْ لِلَّهِ، وَشُغْلُهُمْ فِيهِ، وَفِرَارُهُمْ إِلَيْهِ "

Ma'rûf el-Kerhî'ye: "Dünya, kalpten neyle çıkar?" diye sorulunca, şu karşılığı verdi: "Sevginin saflığı ve iyi muamele ile. Saflığın üç göstergesi vardır. Bunlar; korkusuzca sözde durmak, istemeden vermek ve cömert davranmaksızın övmektir. Evliyaların alameti de üçtür. Bunlar da: Allah için üzülmek, Allah için meşgul olmak ve her şeyden Allah'a sığınmaktır."

(١٣٠٥٦)- [٣٦٧/٨] وَقَالَ مَعْرُوفٌ: " لَيْسَ لِلْعَارِفِ نِعْمَةٌ وَهُوَ فِي كُلِّ نِعْمَةٍ "

Ma'rûf der ki: "Ârif olan kişi için bir nimet yoktur. O, her zaman kendini bir nimet içinde görür."

(١٣٠٥٧)- [٣٦٧/٨] وَقَالَ مَعْرُوفٌ: " يَا مِسْكِينُ كَمْ تَبْكِي وَتَنْدُبُ؟ أَخْلِصْ وَتَخَلَّصْ "

Ma'rûf der ki: "Ey zavallı kimse! Daha ne kadar ağlayıp tövbe edeceksin ki! Samimi ol ve kurtul!"

(١٣٠٥٨)- [٣٦٧/٨] وَقَالَ: " السَّخَاءُ إِيثَارُ مَا يُحْتَاجُ إِلَيْهِ عِنْدَ الإِعْسَارِ "

Ma'rûf der ki: "Cömertlik, kişinin zor durumda olmasına rağmen ihtiyaç duyduğu şeyi verebilmesidir."

(١٣٠٥٩)- [٨/٣٦٧] وَقَالَ رَجُلٌ: مَا شَكَرْتُ مَعْرُوفِي، فَقَالَ لَهُ: كَانَ مَعْرُوفُكَ مِنْ غَيْرِ مُحْتَسِبٍ، فَوَقَعَ عِنْدَ غَيْرِ شَاكِرٍ

Adamın biri: "Sahip olduğum iyi duruma şükretmedim" deyince Mârûf ona: "Demek ki senin iyiliğin, karşılık beklemeyen birini katındanmış ta şükretmeyen birinin yanına düşmüş" dedi.

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Ma'rûf el-Kerhî ilmi çok güzel anlamış ve ilimle uğraşması onu hadis rivayet etmekten meşgul etmiştir. Ancak bize yetişen rivayetleri şunlardır.

Takrîb 4202, Takrîb 3747, Takrîb 102

Vekî' b. el-Cerrâh

Allah dostlarından biri de öğüt veren, (hadisleri) fasih olarak güzel bir şekilde anlatan Ebû Süfyân Vekî' b. el-Cerrâh'tır.

(١٣٠٦٢)- [٨/٣٦٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرًا، يَقُولُ: جَاءَنِي ابْنُ الْمُبَارَكِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَنْ رجل الكوفَةِ الْيَوْمَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قَالَ لِي: " رَجُلُ الْمَقْرِئِينَ ابْنُ الْجَرَّاحِ يَعْنِي وَكِيعًا "

Cerîr der ki: İbnu'l-Mübârek yanıma geldi ve ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Kûfe'nin (bilgili) adamı kimdir?" diye sordum. Biraz sustuktan sonra bana Vekî'yi kastederek: "Kur'ân okuyucuların adamı İbnu'l-Cerrâh'tır" dedi.

(١٣٠٦٣)- [٨/٣٦٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، يَقُولُ: " حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَلَوْ رَأَيْتَ وَكِيعًا رَأَيْتَ رَجُلا لَمْ تَرَ بِعَيْنَيْكَ مِثْلَهُ قَطُّ "

Ahmed b. Hanbel der ki: "Vekî' bize hadis bildirdi. Eğer onu görseydin, bu güne kadar onun gibisiyle asla karşılaşmadığını anlardın."

(١٣٠٦٤)- [٣٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْعَبَّاسُ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ وَكِيعًا، يَقُولُ: " ذَهَبْتُ إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ وَمَعِي أَحْمَدُ، فَانْتَخَبْتُ عَلَيْهِ أَحَادِيثَ فَلَمَّا حَدَّثَنَا بِهِ، وَقُمْنَا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ لإِنْسَانٍ: تَدْرِي مَا انْتَخَبَ هَذِهِ الأَحَادِيثَ؟ انْتَخَبَهَا رَجُلٌ أَيُّ رَجُلٍ "

Vekî' der ki: Ahmed'le birlikte Ebû Bekr b. Ayyâş'ın yanına gittim. Seçtiğim birkaç hadisi bize rivayet etmesini istedim. Bu hadisleri bize aktardıktan sonra kalktık. Ebû Bekr bir adama: "Bu hadisleri kimin seçtiğini biliyor musun? Bunları seçen adamın bir benzeri yoktur" dedi.

(١٣٠٦٥)- [٣٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، ثنا الأَخْنَسِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، وَنَظَرَ إِلَى وَكِيعِ بْنِ الْجَرَّاحِ: " إِنَّ هَذَا الرَّقَاشِيَّ لا يَمُوتُ حَتَّى يَكُونَ لَهُ شَأْنٌ، قَالَ: فَذَهَبَ سُفْيَانُ، وَقَعَدَ وَكِيعٌ مَكَانَهُ "

Yahya b. Yemân der ki: Süfyân es-Sevrî'nin, Vekî' b. el-Cerrâh'a bakarak: "Bu Rekkâşî bir şanı olmadan ölmeyecektir" dediğini işittim. Süfyân gittiği zaman yerine Vekî' oturdu.

(١٣٠٦٦)- [٣٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ سَلْمَ بْنَ جُنَادَةَ، يَقُولُ: " جَالَسْتُ وَكِيعَ بْنَ الْجَرَّاحِ سَبْعَ سِنِينَ، فَمَا رَأَيْتُهُ بِزَقٍ، وَمَا رَأَيْتُهُ مَسَّ وَاللَّهِ حَصَاةً بِيَدِهِ، وَمَا رَأَيْتُهُ جَلَسَ مَجْلِسَهُ فَتَحَرَّكَ، وَمَا رَأَيْتُهُ إِلا مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، وَمَا رَأَيْتُهُ يَحْلِفُ بِاللَّهِ "

Sâib Selem b. Cünâde der ki: Vekî b. el-Cerrâh'ın meclisine yedi yıl devam ettim. Onun tükürdüğünü görmedim. Vallahi eliyle bir çakıl taşına bile dokunduğunu görmedim. Yerine oturduğu zaman kımıldadığını bile görmedim. Onu her zaman kıbleye dönmüş gördüm. Yine Allah adına yemin ettiğini görmedim.

(١٣٠٦٧)- [٣٦٨/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ أَبِي زَيْدٍ، يَقُولُ: " صَاحَبْتُ وَكِيعَ بْنَ الْجَرَّاحِ إِلَى مَكَّةَ، فَمَا رَأَيْتُهُ مُتَّكِئًا، وَلا رَأَيْتُهُ نَائِمًا فِي مَحْمَلِهِ"

Hüseyn b. Ebî Zeyd der ki: "Vekî' b. el-Cerrâh ile birlikte Mekke'ye kadar yol arkadaşlığında bulundum. Onun yolculuk boyunca ne yaslandığını, ne de hevdecinde uyuduğunu gördüm."

(١٣٠٦٨)- [٣٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي الصَّبَّاحِ، يَقُولُ: كَانَ وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ " إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحَدِّثَ، احْتَبَى، فَإِذَا احْتَبَى سَأَلَهُ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ، فَإِذَا نَزَعَ الْحِبْوَةَ لَمْ يَسْأَلُوهُ، وَكَانَ إِذَا حَدَّثَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ"

Muhammed b. es-Sabbâh der ki: Vekî b. el-Cerrâh hadis okumak istediği zaman başını örterdi. Başını örtünce de arkadaşları ona hadis sorardı. Başındaki örtüyü çıkardığı zaman ise bir şey sormazlardı. Hadis okuyacağı zaman da kıbleye yönelirdi."

(١٣٠٦٩)- [٣٦٩/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدُ أَبُو قِلابَةَ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: " كُنَّا عِنْدَ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ لا أَعْلَمُهُ إِلا سَنَةَ سَبْعِينَ، وَعِنْدَهُ وَكِيعٌ، فَلَمَّا قَامَ، قَالُوا: هَذَا رَاوِيَةُ سُفْيَانَ، فَقَالَ: هَذَا إِنْ حَدَّثَ أَرْجَحُ مِنْ سُفْيَانَ "

Ka'nebî der ki: "Hammâd b. Zeyd'in yanında idik. Onu yetmiş yaşında iken tanıdım. Yanında Vekî de bulunmaktaydı. Vekî' kalkıp gittiğinde oradakiler: "Bu, Süfyân'ın ravisidir" dedi. Bunun üzerine Hammâd: "Bu hadis bildiriyorsa, Süfyân'dan daha fazla tercih ediliyor demektir" karşılığını verdi.

(١٣٠٧٠)- [٣٦٩/٨] حَدَّثَنَا الشَّيْخُ الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رَحِمَهُ اللَّهُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ وَكِيعًا، غير مرة، يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " مَنْ سَبَّهُمْ، أَوْ قَذَفَهُمْ فَهُوَ طَرَفٌ مِنَ الرِّيَاءِ "

Abdullah b. Ömer b. Ebân der ki: Vekî'nin kaç defa: "İnsanlara dil uzatmanın veya iftira atmanın riyakârlıktan olduğu söylenirdi" dediğini işitmişimdir.

(١٣٠٧١)- [٣٦٩/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْحَرِيشِ الْكِلابِيُّ، ثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: قِيلَ لِوَكِيعٍ: " أَنْتَ رَجُلٌ تُدِيمُ الصِّيَامَ، وَأَنْتَ كَذَا سَمِينٌ فَعَلَى مَاذَا؟ قَالَ: بِفَرَحِي عَلَى الإِسْلامِ "

Yûnus b. Abdila'lâ bildiriyor: Vekî'ye: "Bu haldeyken bile orucunu tutuyorsun, neden?" diye sorulunca: "Müslüman olduğuma sevincimden" karşılığını vermiştir.

(١٣٠٧٢)- [٣٦٩/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَمَّاسٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ وَكِيعَ بْنَ الْجَرَّاحِ، يَقُولُ: " مَنْ لَمْ يَأْخُذْ أُهْبَةَ الصَّلاةِ قَبْلَ وَقْتِهَا لَمْ يَكُنْ وَقَّرَهَا "

Vekî' b. el-Cerrâh der ki: "Henüz vakti gelmeden önce kendini namaza hazırlamayan kişi ona gereken değeri vermemiş demektir."

(١٣٠٧٣)- [٣٦٩/٨] وَقَالَ وَكِيعٌ: " مَنْ تَهَاوَنُ بِالتَّكْبِيرَةِ الأُولَى فَاغْسِلْ يَدَيْكَ مِنْهُ "

Vekî' der ki: "Birinin iftitah tekbirini alırken önemsemeden aldığını görürsen bil ki o kişiden hayır gelmez."

(١٣٠٧٤)- [٣٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَرْوَانَ، يَقُولُ: " مَا وُصِفَ لِي أَحَدٌ إِلا رَأَيْتُهُ دُونَ الصِّفَةِ، إِلا وَكِيعٌ فَإِنَّهُ فَوْقَ مَا وُصِفَ لِي "

Mervân der ki: "Bana kimi övdülerse onu vasfedildiğinden daha aşağıda gördüm. Ancak Vekî' bunun dışındadır. Çünkü o, kendisine yapılan övgülerin de üzerindeydi."

(١٣٠٧٥)- [٣٧٠/٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ وَكِيعًا، يَقُولُ: وَقَدْ جَاءَهُ رَجُلٌ يُنَاظِرُهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْمَعَاشِ أَوِ الْوَرَعِ، فَقَالَ لَهُ وَكِيعٌ: " مِنْ أَيْنَ تَأْكُلُ؟ قَالَ: مِيرَاثًا وَرِثْتُهُ عَنْ أَبِي، قَالَ: مِنْ أَيْنَ هُوَ لأَبِيكَ؟ قَالَ: وَرِثَهُ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: مِنْ أَيْنَ هُوَ كَانَ لِجَدِّكَ؟ قَالَ: لا أَدْرِي، فَقَالَ لَهُ وَكِيعٌ: لَوْ أَنَّ رَجُلا نَذَرَ لا يَأْكُلُ إِلا حَلالا، وَلا يَلْبَسُ إِلا حَلالا، وَلا يَمْشِي إِلا فِي حَلالٍ، لَقُلْنَا لَهُ: اخْلَعْ ثِيَابَكَ وَارْمِ بِنَفْسِكَ فِي الْفُرَاتِ، وَلَكِنْ لا تَجِدُ إِلا السَّعَةَ " (١٣٠٧٦)- [٣٧٠/٨] ثُمَّ قَالَ وَكِيعٌ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا بَلَغَ فِي تَرْكِ الدُّنْيَا مِثْلَ سَلْمَانَ وَأَبِي ذَرٍّ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ مَا قُلْنَا لَهُ زَاهِدًا، لأَنَّ الزُّهْدَ لا يَكُونُ إِلا عَلَى تَرْكِ الْحَلالِ الْمَحْضِ، وَالْحَلالُ الْمَحْضُ لا نَعْرِفُهُ الْيَوْمَ، فَالدُّنْيَا عِنْدَنَا حَلالٌ

وَحَرَامٌ وَشُبُهَاتٌ، فَالْحَلالُ حِسَابٌ، وَالْحَرَامُ عَذَابٌ، وَالشُّبُهَاتُ عِتَابٌ، فَأَنْزِلِ الدُّنْيَا بِمَنْزِلِ الْمَيْتَةِ خُذْ مِنْهَا مَا يُقِيمُكَ فَإِنْ كَانَتْ حَلالا كُنْتَ قَدْ زَهِدْتَ فِيهَا، وَإِنْ كَانَتْ حَرَامًا كُنْتَ قَدْ أَخَذْتَ مِنْهَا مَا يُقِيمُكَ، لأَنَّهُ لا يَحِلُّ لَكَ مِنَ الْمَيْتَةِ إِلا قَدْرُ مَا يُقِيمُكَ، وَإِنْ كَانَتْ شُبُهَاتٍ كَانَ فِيهَا عِتَابٌ يَسِيرٌ "

Fudayl b. Muhammed el-Beyhakî bildiriyor: Babamın şöyle dediğini işittim: Adamın biri Vekî'nin yanma geçim veya vera (günah korkusu) konusunda bir şeyler sormak için gelmişti. Vekî' adama: "Ne ile geçiniyorsun?" diye sorunca, adam: "Babamdan bana kalan mirasla" dedi. Vekî': "Baban onları nereden getirdi?" diye sorunca, adam: "O da babasından miras olarak aldı" dedi. Vekî': "Peki, deden onları nerden aldı?" diye sorunca, adam: "Bilmiyorum" karşılığını verdi. Bunun üzerine Vekî adama dedi ki: "Biri sadece helal olan şeylerden yiyeceğine, sadece helal olan şeylerden giyeceğine, sadece helal olan yollarda yürüyeceğine dair söz verse, bunları yapabilmesi için giysilerini çıkarıp kendini Fırat'a atması gerektiğini söylerdik. Oysa sen bir bolluk içinde yaşıyorsun." Sonra şöyle devam etti: "Dünyadan yüz çevirme konusunda kişi Selmân veya Ebû Zer veya Ebu'd-Derdâ gibi olabilseydi bile yine böylesi bir kişiye zahid diyemezdik. Çünkü zühd, sadece saf helal olan şeylerden uzak durmakla olur oysa bu gün saf helal olan şeyler pek bilinmemektedir. Dünyadaki her şey bizim yanımızda helal, haram ve şüpheli olmak üzere üç çeşittir. Helal olan şeyler için hesap, haram olan şeyler için azap, şüpheli olan şeyler için de kınama vardır. Sen de dünyayı bir leşmiş gibi kabul et ve ondan sadece seni hayatta bırakacak kadarını al. Şayet helal ise zahid olmuş sayılırsın. Haram ise seni hayatta tutacak kadarım almış olursun. Zira leşten, hayatta tutacak kadarından fazlasını almak haramdır. Yine şüpheli şeylerden ise basit bir kınamayla kurtulmuş olursun."

(١٣٠٧٧)- [٣٧٠/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ وَكِيعًا، يَقُولُ: " إِنَّمَا الْعَاقِلُ مَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ أَمْرَهُ، ولَيْسَ مَنْ عَقَلَ أَمرَ دُنْيَاهُ "

Vekî der ki: "Akıllı kişi dünyalık işleri en iyi bilen kişi değil, Allah'ın kendisine emrettiklerini bilebilen kişidir."

(١٣٠٧٨)- [٣٧٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ الطَّرَسُوسِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ وَكِيعٌ: " هَذِهِ بُضَاعَةٌ لا يَرْتَفِعُ فِيهَا إِلا صَادِقٌ "

Vekî' der ki: "Âhiretin amelleriyle ancak sadık olan kişiler yükselebilir."

(١٣٠٧٩)- [٣٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُعَيْمٍ الْبَلْخِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَلِيحَ بْنَ وَكِيعٍ، يَقُولُ: " لَمَّا نَزَلَ بِأَبِي الْمَوْتُ أَخْرَجَ إِلَيَّ يَدَهُ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ تَرَى يَدَيَّ مَا ضَرَبْتُ بِهَا شَيْئًا قَطُّ "

Melîh b. Vekî' bildiriyor: Babam ölüm döşeğinde iken bir ara elini kaldırdı ve bana: "Evladım! Şu elimi görüyor musun? Bu elle asla birini dövmüş değilim" dedi.

(١٣٠٨٠)- [٣٧١/٨] قَالَ مَلِيحٌ، وَحَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، " مَنِ الأَبْدَالِ؟، قَالَ: الَّذِينَ لا يَضْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْئًا، وَإِنَّ وَكِيعَ بْنَ الْجَرَّاحِ مِنْهُمْ "

Yahya b. Yemân der ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) rüyamda gördüm ve kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! Abdâl kimdir?" diye sordum. Bunun üzerine: *"Elleriyle hiçbir şeyi dövmeyenlerdir. Şüphesiz ki Vekî' b. el-Cerrâh ta onlardandır"* buyurdu.

(١٣٠٨١)- [٣٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُعَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا يُحَدِّثُ لِلَّهِ غَيْرَ وَكِيعٍ، وَمَا رَأَيْتُ رَجُلا أَحْفَظَ مِنْ وَكِيعٍ، وَوَكِيعٌ فِي زَمَانِهِ كَالأَوْزَاعِيِّ فِي زَمَانِهِ "

Yahya b. Maîn der ki: "Vallahi Vekî' gibi Allah için konuşan birini görmedim. Vekî'den daha güçlü hafızaya sahib olan birini de tanımıyorum. O, kendi zamanının Evzaî'siydi."

(١٣٠٨٢)- [٣٧١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا ابْنُ نُعَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَلِيحَ بْنَ وَكِيعٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَرِيرًا الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " قَدِمَ ابْنُ

الْمُبَارَكِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَنْ خَلَّفْتَ بِالْعِرَاقِ؟، قَالَ: وَكِيعٌ، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟، قَالَ: ثُمَّ وَكِيعٌ "

Cerîr er-Râzî der ki: "İbnu'l-Mübârek geldiğinde ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Irak'ta vekil olarak kimi bıraktın?" dedim. Bunun üzerine bana: "Vekî'yi (bıraktım)" cevabını verdi. "Sonra kimi (bıraktın)?" dediğimde: "Sonra yine Vekî'yi (bıraktım)" karşılığını verdi.

Vekî', hadis imamlarından, âlimlerden, sayılamayacak kadar çok rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1461, Takrîb 1493, Takrîb 757, Takrîb 805, Takrîb 639-a, Takrîb 2489, Takrîb 3346, Takrîb 2399, Takrîb 2692, Takrîb 838, Takrîb 4157, Takrîb 1297, Takrîb 3615-b, Takrîb 2634, Takrîb 2328, Takrîb 1572, Takrîb 1944-h, Takrîb 724, Takrîb 2191, Takrîb 2156, Takrîb 3152-a, Takrîb 1598-a, Takrîb 2158, Takrîb 4515, Takrîb 2265, Takrîb 2464, Takrîb 3143, Takrîb 3990, Takrîb 1027, Takrîb 2732-z, Takrîb 4313, Takrîb 2817, Takrîb 286, Takrîb 3851, Takrîb 3693, Takrîb 4524, Takrîb 1409, Takrîb 3708, Takrîb 1781-a

Yahya b. Saîd el-Kattân

Allah dostlarından biri de, insanlara sünneti ve Kur'ân'ı güzelce anlatan büyük imam Yahya b. Saîd el-Kattân'dır. Nafile ibadetlerini gizli yapan, dinin hakikatını iyi bilen, sahih hadisleri iyi seçebilen, haksızlık yapanları buğzeden, nafile ibadet edenleri seven ve zahidlerin güzeli olan Muhammed b. Yûsuf'u kardeş edinen kişidir.

(١٣١٢٣)- [٨/٣٨٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قُدَامَةَ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ الْيَشْكُرِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: " مَا كَتَبْتُ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ الأَعْمَشِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا سَمِعْتُ عَنِ الأَعْمَشِ"

Yahya b. Saîd der ki: "Süfyân es-Sevrî kanalıyla A'meş'ten yazmış olduğum rivayetler benim için A'meş'ten işittiklerimden daha hoştur."

(١٣١٢٤)- [٨/٣٨٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، يَقُولُ: قُلْتُ لِيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ: " رَأَيْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ حَدِيثًا مِنْ شُعْبَةَ؟ قَالَ: لا، قُلْتُ: كَمْ صَحِبْتَهُ؟ قَالَ: عِشْرِينَ سَنَةً "

Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik der ki: Yahya b. Saîd'e: "Şu'be'den daha güzel rivayetlerde bulunan birini gördün mü?" dediğimde: "Hayır" cevabını verdi. "Onunla kaç yıl dostluk ettin?" dediğimde ise: "Yirmi yıl" karşılığını verdi.

(١٣١٢٥)- [٨/٣٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: " مَا يَنْبَغِي فِي الْحَدِيثِ غَيْرِ خَصْلَةٍ يَنْبَغِي لِصَاحِبِ الْحَدِيثِ أَنْ يَكُونَ بَيْتًا لأَحَدٍ وَيَكُونُ يَفْهَمُ مَا يُقَالُ لَهُ وَيَنْصُرُ الرِّجَالَ ثُمَّ يَتَعَاهَدُ ذَاكَ "

Yahyâ b. Saîd der ki: "Bir hadiste bulunması gereken birden çok haslet vardır. Örneğin: Hadisi aktaran kişinin, sözüne güvenilir biri olması gerekir. Kendisine söylenen bir şeyi anlayabilmelidir. Kişilerin ufuklarım açmalı ve bunu tekrar edebilmelidir."

(١٣١٢٦)- [٨/٣٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ، أَوْ قَدْ بَلَغَنِي عَنْهُ " أَنَّهُ حَدَّثَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، بِحَدِيثٍ فَقَالَ: مَلِيءٌ عَنْ مَلِيءٍ "

Yahya b. Saîd der ki: Hişâm b. Urve, Abdurrahman b. el-Kâsım'dan rivayette bulundu ve: "Güvenilir olan birinin güvenilir olan birinden rivâyetidir" dedi.

(١٣١٢٧)- [٨/٣٨٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، يَقُولُ: " أَخَافُ أَنْ يُضَيِّقَ، عَلَى النَّاسِ تَتَبُّعُ الأَلْفَاظِ، لأَنَّ الْقُرْآنَ أَعْظَمُ حُرْمَةً وَسِعَ أَنْ يُقْرَأَ عَلَى وُجُوهٍ إِذَا كَانَ الْمَعْنَى وَاحِدًا "

Ubeydullah b. Saîd der ki: "Lafızların peşine düşmenin (tek vecihle okumanın) insanları sınırlamasından çekiniyorum. Oysa Kur'ân en büyük hürmete layıktır ve mânâ bir olduktan sonra birçok vecihle okunabilir."

(١٣١٢٨)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ أَبَا سَعِيدٍ، يَقُولُ: " كَانَ مَنْ أَدْرَكْتُ مِنَ الأَئِمَّةِ، يَقُولُونَ: الإِيمَانُ قَوْلٌ وَعَمَلٌ يَزِيدُ وَيَنْقُصُ "

Yahyâ b. Saîd el-Kattân bildiriyor: Yetiştiğim âlimler şöyle derlerdi: "İman söz/ikrar ve amelden meydana gelir. Onun için artar ve eksilir."

(١٣١٢٩)- [٣٨٠/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: " الْقَدَرُ وَالْعِلْمُ وَالْكِتَابُ عِنْدَنَا وَاحِدٌ "

Yahyâ b. Saîd der ki: "Kader, ilim ve Kitap bize göre aynı şeydir."

(١٣١٣٠)- [٣٨١/٨] وَسَمِعْتُهُ وَسَأَلَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ، فَقَالَ: يَا أَبَتِ، الْمَعَاصِي تُقَدَّرُ؟، فَقَالَ: " الْمَعَاصِي تُقَدَّرُ "

Oğlu Ahmed kendisine: "Babacığım! Günahlar takdir edilmiş mi?" diye sorunca, "Günahlar da takdir edilir" karşılığını verdi.

(١٣١٣١)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عِيسَى بْنِ السَّكَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَاذِيَ بْنَ يَحْيَى، يَقُولُ: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ: " مَنْ زَعَمَ أَنْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَخْلُوقٌ فَهُوَ زِنْدِيقٌ، وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ "

Yahya b. Saîd el-Kattân der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki, İhlâs Suresi'nin yaratılmış olduğunu söyleyen kimse zındıktır."

(١٣١٣٢)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ذَكَرْنَا التَّيْمِيَّ يَعْنِي سُلَيْمَانَ عِنْدَ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، فَقَالَ: " مَا جَلَسْتُ إِلَى رَجُلٍ أَخْوَفَ لِلَّهِ مِنْهُ "

Ali b. Abdillah der ki: Yahya b. Saîd'in yanında Teymî'yi, yani Süleymân'ı zikrettiğimizde: "Ondan daha fazla Allah'tan korkan bir kimseyle oturmadım" dedi.

(١٣١٣٣)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: " مَاتَ مُوسَى الصَّغِيرُ خَلْفَ الْمَقَامِ وَهُوَ سَاجِدٌ، قُلْتُ: شَهِدْتَهُ، قَالَ: كُنْتُ بِمَكَّةَ، فَقَالُوا: مَاتَ وَهُوَ سَاجِدٌ، قُلْتُ: شَهِدْتَهُ، قَالَ: كُنْتُ بِمَكَّةَ، فَقَالُوا: مَاتَ وَهُوَ سَاجِدٌ "

Ali b. Abdillah der ki: Yahya b. Saîd'in: "Mûsa es-Sağîr, Makâm'ın arkasında secde halinde iken öldü" dediğini işittim. Ona: "Sen buna şahid oldun mu?" deyince: "Ben Mekke'de idim. Orada: «O secde halindeyken öldü» dediler" dedi. Ben yine: "Sen buna şahid oldun mu?" deyince: "Ben Mekke'de idim. Orada: «O secde halindeyken öldü» dediler" karşılığını verdi.

(١٣١٣٤)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ وَلَقِيتُهُ بِحِمْصَ، يَقُولُ: " الْمُثْبَتُ عِنْدَنَا بِالْعِرَاقِ ثَلاثَةٌ: يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَوَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ"

Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ahmed b. Hanbel'i Humus'ta gördüğüm zaman: "Irak'taki güvenilir âlimlerimiz üç tanedir. Bunlar Yahya b. Saîd, Abdurrahman b. Mehdî ve Vekî' b. el-Cerrâh'tır" dediğini işittim.

(١٣١٣٥)- [٣٨١/٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: كَانَ هَجِيرُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ " إِذَا سَكَتَ، ثُمَّ تَكَلَّمَ ﴿نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ﴾ ، قَالَ: فَقُلْتُ لِيَحْيَى فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: يعَافِيَكَ اللَّهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقَالَ: أَحَبُّهُ إِلَيَّ أَحَبُّهُ إِلَى اللَّهِ "

Amr b. Alî bildiriyor: Yahyâ b. Saîd sessizlikten sonra konuşacağı zaman: **"Şüphesiz biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir"** (Kâf Sûr. 43) âyetini tekrar edip dururdu. Ölümüne sebep olan hastalığı sırasında ona: "İnşallah Allah sana şifalar verir" dediğimde: "Bu konuda (şifa veya ölüm) Allah'ın yapacağı tercih en sevdiğim tercih olacaktır" karşılığını verdi.

(١٣١٣٦)- [٣٨٢/٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: كُنَّا عِنْدَ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، فَلَمَّا خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ خَرَجْنَا مَعَهُ، فَلَمَّا صَارَ بِبَابِ دَارِهِ قَامَ وَقُمْنَا مَعَهُ فَانْتَهَى إِلَيْنَا الرُّوبِيُّ، فَقَالَ يَحْيَى لَمَّا رَآهُ: ادْخُلُوا فَدَخَلْنَا، فَقَالَ لِلرُّوبِيِّ " اقْرَأْ، وَاقْرَأْ عَلَى سُورَةٍ عَلَى نَحْوِ مَعًا، فَقَرَأَ حم، فَلَمَّا أَخَذَ فِي الْقِرَاءَةِ نَظَرْتُ إِلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ يَتَغَيَّرُ حَتَّى لَمَّا بَلَغَ: ﴿إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ صُعِقَ يَحْيَى وَغُشِيَ عَلَيْهِ، وَارْتَفَعَ صَدْرُهُ مِنَ الأَرْضِ فَتَقَوَّسَ وَرَفَعَ صَدْرَهُ، وَكَانَ بَابٌ قَرِيبًا مِنْهُ فَانْقَلَبَ فَأَصَابَ الْبَابَ فَغَارَ صَدْرُهُ وَسَالَ الدَّمُ، فَصَرَخَ النِّسَاءُ وَخَرَجْنَا إِلَى بَابِ الدَّارِ وَوَقِفْنَا بِالْبَابِ حَتَّى أَفَاقَ بَعْدَ كَذَا وَكَذَا، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَإِذَا هُوَ نَائِمٌ عَلَى فِرَاشِهِ، وَهُوَ يَقُولُ: إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ، قَالَ عَلِيٌّ: فَمَا زَالَتْ بِهِ تِلْكَ الْقُرْحَةُ حَتَّى مَاتَ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ "

Ali b. Abdillah der ki: Yahya b. Saîd ile birlikte idik. Mescidden çıktığı zaman biz de kendisiyle çıktık. Evinin kapısına varıp durduğunda biz de kendisiyle birlikte durduk. O sırada Rûbî yanımıza geldi. Yahya onu görünce: "İçeri girin" dedi ve biz de içeri girdik. Rûbî'ye: "Girişleri aynı olan sûrelerden birini oku" dedi. Rûbî de Duhân Suresi'ni okudu. Rûbî okumaya başladığında ben Yahya b. Saîd'e baktım ki rengi değişiyordu. Ancak: **"Doğrusu hüküm günü hepsinin bir arada bulunacağı gündür"**[1] âyetine geldiği zaman Yahya feryad etti ve bayıldı. Göğsünü yerden kaldırdı, ama iki büklüm olmuştu. Kapıya yakın bir yerde idi. Sallanarak kapıya çarptı. Göğsü delinip kanlar akmaya başladı. Kadınlar çığlık atmaya başlayınca biz de avlunun kapısına çıktık. Ayılıncaya kadar kapıda bekledik. Sonra yanına girdiğimizde yatağında uyuduğunu gördük. O: "Doğrusu hüküm günü hepsinin bir arada bulunacağı gündür" diyordu. O yara ölünceye kadar üzerinde kaldı. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Yahya b. Saîd, şehirlerin kandili ve hadis imamları olan pek çok hadis önderinden ve tâbiûndan rivayetlerde bulunmuştur.

---

[1] Duhân Sur. 40

Takrîb 776, Takrîb 2105, Takrîb 222, Takrîb 42, Takrîb 2565, Takrîb 298, Takrîb 3320, Takrîb 1968, Takrîb 639, Takrîb 529, Takrîb 865-a, Takrîb 719, Takrîb 735, Takrîb 699, Takrîb 1035, Takrîb 4435-ş, Takrîb 392, Takrîb 1749, Takrîb 4449-z, Takrîb 2616, Takrîb 4417, Takrîb 608, Takrîb 1508, Takrîb 1529, Takrîb 1573, Takrîb 1568, Takrîb 2096

(١٣١٦٦)- [٨/٣٨٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " أَرْبَعٌ مِنَ السَّعَادَةِ، وَأَرْبَعٌ مِنَ الشَّقَاءِ: الزَّوْجَةُ السُّوءُ، وَالْجَارُ السُّوءُ، وَضِيقُ الْمَسْكَنِ، وَالْمَرْكَبُ السُّوءُ، وَمِنَ السَّعَادَةِ: الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ، وَالْجَارُ الصَّالِحُ، وَالْمَرْكَبُ الصَّالِحُ، وَسَعَةُ الْمَسْكَنِ " [٨/٣٨٨]

Muhammed b. Saîd'in bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Dört şey (uhrevi) saadetten ve dört şey ise bahtsızlıktandır. Bahtsızlıktan olanlar; eş olarak kötü kadın, kötü komşu, dar ev ve kötü (huysuz) binektir. Saadetten olanlar ise, saliha bir eş, salih bir komşu, güzel bir binek ve geniş bir evdir."

Takrîb 2130, Takrîb 2171, Takrîb 182, Takrîb 3009, Takrîb 1140, Takrîb 1985, Takrîb 2852, Takrîb 2853, Takrîb 90, Takrîb 3945, Takrîb 1071, Takrîb 1530, Takrîb 4450, Takrîb 3656, Takrîb 660, Takrîb 992, Takrîb 1278

Abdurrahman b. Mehdî

Onlardan biri de Abdurrahman b. Mehdî'dir. Takdire razı, sağlam bir kaynak, hadis tenkitçisi, rivayet hafızı bir imamdı. Sünnet ile sahabenin söz ve fiillerini takip eden, şahsi görüş ve arzulardan uzak duran biriydi.

(١٣١٨٤)- [٩/٣] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ سُفْيَانَ الدِّيكُ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، يَقُولُ: " أَمْلَى عَلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عِشْرِينَ أَلْفَ حَدِيثٍ حِفْظًا "

Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî der ki: "Abdurrahmân b. Mehdî bana ezberinden yirmi bin hadis yazdırdı."

(١٣١٨٥)- [٣/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ الضَّحَّاكِ، حدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْخَوَّاصُ الْمُخَرِّمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، يَقُولُ: " كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ خُلِقَ لِلْحَدِيثِ "

Ahmed b. Hanbel der ki: "Abdurrahman b. Mehdî hadis için yaratılmış biriydi."

(١٣١٨٦)- [٣/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْهَنَّاءَ بْنَ يَحْيَى، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ: أَيُّهُمَا أَفْقَهُ، عَبْدُ الرَّحْمَنِ، أَوْ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ؟ فَقَالَ: " عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ "

Hennâ b. Yahya der ki: Ahmed b. Hanbel'e: "Abdurrahman mı yoksa Yahya b. Saîd mi daha fakih biridir?" diye sorduğumda: "Abdurrahman b. Mehdî" dedi.

(١٣١٨٧)- [٣/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " رُبَّمَا كُنْتُ أُمَاشِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، فَأُذَاكِرُهُ بِالْحَدِيثِ، فَيَقُولُ: لا تَبْرَحْ حَتَّى أَكْتُبَهُ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Bazen Abdullah b. el-Mübârek ile yürürdük. Yürürken de onunla hadis müzakeresi yapar, hadis aktarırdım. Abdullah da bana: "Şu hadisi ben yazmadan gitme!" derdi.

(١٣١٨٨)- [٣/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " احْفَظْ، لا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ إِمَامًا حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَصِحُّ مِمَّا لا يَصِحُّ، وَحَتَّى لا يحْتَجَّ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَحَتَّى يَعْلَمَ بِمَخَارِجِ الْعِلْمِ "

Abdurrahmân b. Mehdî der ki: "İyi dinle; kişinin önder olabilmesi için sahih olanla olmayanı ayırt etmesi, her hadisi delil olarak kabul etmemesi ve ilmin kaynaklarını bilmesi gerekir."

(١٣١٨٩)- [٣/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " يَحْرُمُ عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ فِي أَمْرِ الدِّينِ إِلا شَيْئًا سَمِعَهُ مِنْ ثِقَةٍ "، يَعْنِي: بِذَلِكَ أَصْحَابَ الرَّأْيِ

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Güvenilir olan birilerinden işittiği hadislere dayanmadıktan sonra kişinin din konusunda kendi görüşlerini söylemesi haramdır."

(١٣١٩٠)- [٤/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " كَانَ يقَالُ: إِذَا لَقِيَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فَوْقَهُ فِي الْعِلْمِ كَانَ يَوْمَ غَنِيمَةٍ، وَإِذَا لَقِيَ مِنْ هُوَ مِثْلَهُ دَارَسَهُ، وَتَعَلَّمَ مِنْهُ، وَإِذَا لَقِيَ مِنْ هُوَ دُونَهُ تَوَاضَعَ لَهُ وَعَلَّمَهُ، وَلا يَكُونُ إِمَامًا فِي الْعِلْمِ مَنْ يُحَدِّثُ بِكُلِّ مَا سَمِعَ، وَلا يَكُونُ إِمَامًا فِي الْعِلْمِ مَنْ يُحَدِّثُ عَنْ كُلِّ أَحَدٍ، وَلا يَكُونُ إِمَامًا فِي الْعِلْمِ منْ يُحَدِّثُ بِالشَّاذِّ مِنَ الْعِلْمِ، وَالْحِفْظُ والإِتْقَانُ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Denilir ki kişi kendinden daha âlim biriyle karşılaştığı zaman o günü kendisi için bir ganimet sayar. İlimde kendi gibi biriyle karşılaştığı zaman onunla söyleşip bir şeyler öğrenir. İlmi kendisinden daha az biriyle karşılaştığı zaman tevazu gösterip ona öğretir. İşittiği her bir rivâyeti anlatan kişi ilimde önder olamaz. Herkesten rivayette bulunan kişi de ilimde önder olamaz. Rivayetlerden sadece şâz (tek kanallı) olanları aktaran kişi de ilimde önder olamaz. Hafızası ve titizliği de iyi değildir demektir."

(١٣١٩١)- [٤/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " يَحْرُمُ عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَرْوِيَ حَدِيثًا فِي أَمْرِ الدِّينِ حَتَّى يُتْقِنَهُ وَيَحْفَظَهُ كَالآيَةِ مِنَ الْقُرْآنِ، أَوْ كَاسْمِ الرَّجُلِ "، قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، وَسُئِلَ عَنْ رَجُلٍ مُحَدِّثٍ: ثِقَةٌ هُوَ؟ قَالَ: " دَعْهُ، لا تَزِيدُهُ، وَلا تُحَدِّثْنِي عَنْهُ "، قَالَ: لِمَهْ؟ قَالَ: " تَوَلَّدَتْ أَحَادِيثُهُ "، يَعْنِي: زَادَتْ، وَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَذُكِرَ عِنْدَهُ الْمُحْدِثُونَ، فَقَالَ: " لِهَذَا الأَمْرِ قَوْمٌ "، وَقَالَ: " الْعِلْمُ كَثِيرٌ، وَالْعُلَمَاءُ قَلِيلٌ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin: "Kişinin din konusunda bir hadisi Kur'ân'daki bir âyet veya birinin ismi gibi iyice öğrenip ezberlemeden rivayet etmesi haramdır" dediğini işittim. Yine Abdurrahman b. Mehdî'ye bir adam hakkında: "Güvenilir biri midir?" diye sorulunca: "Bırak onu! Ondan fazla bahsetme ve ondan rivayette de bulunma" dedi. Soran kişi: "Neden?" diye sorunca, Abdurrahman: "Çünkü hadisleri kendi kendine artmıştır" dedi. Yine Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında muhaddisler zikredilince: "Bu işin özel insanları vardır" demiştir. Yine: "İlim çok, ama âlimler azdır" demiştir.

(١٣١٩٢)- [٤/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ عَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْعَظِيمِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " الرَّجُلُ إِلَى الْعِلْمِ أَحْوَجُ مِنْهُ إِلَى الأَكْلِ وَالشُّرْبِ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Kişinin ilme, yiyecek ve içecekten daha çok ihtiyacı vardır."

(١٣١٩٣)- [٤/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ الأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " رَأَيْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ: أَيَّ شَيْءٍ وَجَدْتَ أَفْضَلَ؟ قَالَ: الْحَدِيثَ "

Mûsa b. Abdirrahman b. Mehdî, babasından bildirir: Süfyân es-Sevrî'yi rüyamda gördüm. Ona: "En faziletli ilmin hangisi olduğunu tesbit ettin?" diye sorduğumda: "Hadis ilmi" dedi.

(١٣١٩٤)- [٤/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنُ الْجُنَيْدِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ نُمَيْرٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: " بِمَعْرِفَةِ الْحَدِيثِ الْبَهَاءُ "، ثُمَّ قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ: " صَدَقَ، لَوْ قُلْتَ مِنْ أَيْنَ؟ لَمْ يَكُنْ لَهُ جَوَّابٌ"

İbn Numeyr der ki: Abdurrahman b. Mehdî: "İhtişam hadis tanımadadır" dedi. Doğru söylemiş! Zira bu kişilerin ihtişamının nereden geldiği sorulacak olsa buna cevap verecek kimse bulunamaz.

(١٣١٩٥)- [٩/٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا ابْنُ أَبِي أُسَيْدٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمَدِينِيِّ، يَقُولُ: " كَانَ عِلْمُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ فِي الْحَدِيثِ كَالسِّحْرِ "

Ali b. Ahmed en-Nadr bildiriyor: Ali b. el-Medînî'nin şöyle dediğini işittim: "Abdurrahman b. Mehdî'nin hadis hakkındaki bilgisi büyüleyici nitelikteydi."

(١٣١٩٦)- [٩/٤] وَقَالَ نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ: قُلْتُ لابْنِ مَهْدِيٍّ: كَيْفَ تَعْرِفُ صَحِيحَ الْحَدِيثِ مِنْ سَقِيمِهِ؟ قَالَ: " كَمَا يعْرَفُ الطَّبِيبُ الْمَجْنُونَ "

Nuaym b. Hammâd der ki: İbn Mehdî'ye: "Bir hadisin sahih mi, zayıf mı olduğunu nasıl bilebiliyorsun?" diye sorduğumda: "Doktorun deli adamı bilmesi gibi" karşılığını verdi.

(١٣١٩٧)- [٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قُدَامَةَ السَّرَخْسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَسْأَلَةُ حَدِيثٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَسْتَفِيدَ عَشَرَةَ أَحَادِيثٍ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Bir hadisin kaynağını soruşturmam, benim için on hadisten elde etmemden daha iyidir."

(١٣١٩٨)- [٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " يَحْرُمُ عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يُفْتِيَ إِلا فِي شَيْءٍ سَمِعَهُ مِنْ ثِقَةٍ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Kişinin hadisi güvenilir birinden duymadıktan sonra onunla fetva vermesi haramdır."

(١٣١٩٩)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قُدَامَةَ، يَقُولُ: " مَا تَرَكْتُ حَدِيثَ رَجُلٍ إِلا دَعَوْتُ اللَّهَ لَهُ وَأُسَمِّيهِ "

Ebû Kudâme der ki: "Kimin (hangi ravinin) hadisini terk ettiysem, onun için Allah'a dua ettim ve ismini verdim."

(١٣٢٠٠)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الضَّحَّاكِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيَّ، يَقُولُ: " كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ يعْرَفُ حَدِيثَهُ وَحَدِيثَ غَيْرِهِ، وَكَانَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ يعْرَفُ حَدِيثَهُ "

Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî der ki: “Abdurrahman b. Mehdî hem kendi rivayetlerini, hem de başkalarının rivayetlerini tanırdı. Yahya b. Saîd ise sadece kendi hadislerini tanımaktaydı.”

(١٣٢٠١)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ زِيَادَ بْنَ أَيُّوبَ، يَقُولُ: " كُنَّا فِي مَجْلِسِ هُشَيْمٍ، فَلَمَّا قَامَ أَخَذَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَيَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، وَخَلَفُ بْنُ سَالِمٍ بِيَدِ فَتًى أَمَّنَا فَأَدْخَلُوهُ مَسْجِدًا، وَكَتَبُوا عَنْهُ، وَكَتَبْنَا، فَإِذَا هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ "

Ziyâd b. Eyyûb der ki: “Huşeym’in meclisindeydik. Kalktığı zaman Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Halef b. Sâlim bize imamlık yapmış bir gencin elinden tutup bir mescide geçirdiler. Orada ondan hadis yazdılar. Biz de yazdık. Bu kişi Abdurrahman b. Mehdî’ydi.”

(١٣٢٠٢)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ زِيَادٍ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ حَمَّادٍ أَنَا وَخُوَيْلٌ، فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ فَجَلَسَ ثُمَّ قَامَ، فَقَالَ حَمَّادٌ: " هَذَا مِنَ الَّذِينَ لَوْ أَدْرَكُوا أَيُّوبَ لأَكْرَمَهُمْ "

Hâlid b. Hidâş der ki: Huveyl ile birlikte Hammâd’ın yanındayken Abdurrahman b. Mehdî geldi. Biraz oturduktan sonra da kalktı. Hammâd: “Şu adam, Eyyûb’e yetişmeleri halinde onun tarafından saygı görecek kişilerden biridir” dedi.

(١٣٢٠٣)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ، أَخْبَرَنِي غَيْرُ وَاحِدٍ، أَنَّهُمْ كَانُوا عِنْدَ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ فَسُئِلَ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ: " أَيْنَ ابْنُ مَهْدِيٍّ ؟ مَنْ لِهَذَا إِلا ابْنُ مَهْدِيٍّ ؟ " قَالَ: فَأَقْبَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، فَأَجَابَ، فَلَمَّا قَامَ مِنْ عِنْدِهِ، قَالَ: " هَذَا سَيِّدُ، أَوْ فَتَى الْبَصْرَةِ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةٍ، أَوْ نَحْوِ هَذَا "

Muhammed b. es-Sabbâh bildiriyor: Birden çok kişinin bana bildirdiğine göre Hammâd b. Zeyd’in yanındayken kendisine bir konu soruldu.

Hammâd: "İbn Mehdî nerede? Bunu ancak İbn Mehdî cevaplayabilir" dedi. O sırada Abdurrahman b. Mehdî gelince konuyu sordu, o da cevap verdi. Abdurrahman yanından kalkıp gidince Hammâd: "Bu adam otuz yıldan veya buna yakın bir zamandan beri Basra'nın efendisi veya delikanlısıdır" dedi.

(١٣٢٠٤)- [٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا يُوسُفُ بْنُ الضَّحَّاكِ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمَّادَ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: " لَئِنْ عَاشَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ لَيَخْرُجَنَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ "

Hammâd b. Zeyd der ki: "Şayet Abdurrahman b. Mehdî yaşarsa Basra ahalisinin âlimi kendisi olacaktır."

(١٣٢٠٥)- [٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِيهَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ الْعَنْبَرِيُّ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ قَاضِي الْبَصْرَةِ، وَمَوْضِعُهُ فِي قَوْمِهِ، وَقَدَرُهُ عِنْدَ النَّاسِ، فَتَكَلَّمَ فِي شَيْءٍ فَأَخْطَأَ، فَقُلْتُ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدَثٌ: لَيْسَ هَكَذَا يَا أَبِي، عَلَيْكَ بِالأَثَرِ، فَتَزَايَدَ عَلَيَّ النَّاسُ، فَقَالَ: عُبَيْدُ اللَّهِ " دَعُوهُ، وَكَيْفَ هُوَ؟ " فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: " صَدَقْتَ يَا غُلامُ، إِذًا أَرْجِعُ إِلَى قَوْلِكَ، وَأَنَا صَاغِرٌ "

Abdurrahman b. Mehdî anlatıyor: Bir cenazedeydik. Zamanın Basra kadısı Ubeydullah b. Hasan el-Anberî de cenazede bulunuyordu. Ubeydullah'ın, kabilesi içinde saygın bir konumu, insanlar arasında da değerli bir yeri vardı. Ben de henüz genç bir çocuktum. Bir konuda konuşurken hata yapınca: "Babacığım! Öyle değil! Bu konuda hadise başvurman lazım" dedim. İnsanlar üzerime yürümek istediler, ancak Ubeydullah onlara: "Bırakın!" dedi ve bana: "Nasıl olması lazımdı?" diye sordu. Doğrusunu ona söylediğimde: "Doğru söyledin evladım! Ben de küçük düşmeye razı olup senin sözüne dönüyorum" dedi.

(١٣٢٠٦)- [٩/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: وَضَحِكَ رَجُلٌ فِي مَجْلِسِهِ وَسَمِعَهُ، فَقَالَ: " مَنْ هَذَا الَّذِي يَضْحَكُ؟ " فَأَعَادَ مِرَارًا، فَأَشَارَ إِلَى رَجُلٍ، فَأَقْبَلَ

عَلَيْهِ، وَهُوَ يَقُولُ: " تَطْلُبُ الْعِلْمَ، وَأَنْتَ تَضْحَكُ؟ مَرَّتَيْنِ، لا حَدَّثْتُكُمْ شَهْرَيْنِ "، فَقَامَ النَّاسُ فَانْصَرَفُوا، وَلا أَعْلَمُ أَنِّي رَأَيْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ ضَاحِكًا شَدِيدًا بِقَهْقَهَةٍ إِلا التَّبَسُّمَ، فَإِنْ خَشِيَ عَلَيْهِ أَنْ يَغْلِبَهُ أَمْسَكَ عَلَى فَمِهِ (١٣٢٠٧)- [٦/٩] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، قَالَ لِرَجُلٍ: " لا أَفْعَلُ "، ثُمَّ سَأَلَهُ الرَّجُلُ، فَقَالَ: " إِنِّي قَدْ، قُلْتُ: لا أَفْعَلُ "، قَالَ: " إِنَّكَ لَمْ تَحْلِفْ "، قَالَ: " هَذَا أَشَدُّ، لَوْ حَلَفْتُ لَكَفَّرْتُ "

Abdurrahman b. Mehdî, ders verdiği sırada orda bulunanlardan biri güldü. Abdurrahman: “Bu gülen adam da kim?” diye sordu. Ancak aynı adam birkaç defa daha gülünce, Abdurrahman ona dönüp iki defa: “Gülerek mi ilim öğreneceksin!” dedi ve ekledi: “Ben de iki ay boyunca sizlere ders vermeyeceğim!” Bunun üzerine oradakiler kalkıp gitti. Ravi der ki: Abdurrahman’ın kahkaha atacak kadar çok güldüğünü görmüş değilim. Güleceği zaman da sadece tebessüm ederdi. Kendini tutamayacağını anladığı anda da eliyle ağzını kapatırdı. Bir defasında Abdurrahman’ın bir adama: “Bunu yapmam!” dediğini işittim. Adam bir daha aynı şeyi isteyince Abdurrahman: “Bunu yapmayacağımı sana söyledim!” karşılığım verdi. Adam: “Ama yemin etmedin!” deyince, Abdurrahman: “O zaman daha ağır olur. Yani yemin de edecek olsam küfre girerim!” karşılığını verdi.

(١٣٢٠٨)- [٦/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " فِتْنَةُ الْحَدِيثِ أَشَدُّ مِنْ فِتْنَةِ الْمَالِ، وَفِتْنَةِ الْوَلَدِ تُشْبِهُ فِتْنَتَهُ، كَمْ مِنْ رَجُلٍ، يُظَنُّ بِهِ الْخَيْرُ قَدْ حَمَلَتْهُ فِتْنَةُ الْحَدِيثِ عَلَى الْكَذِبِ"

Abdurrahman b. Mehdî der ki: “Hadis konusundaki fitne, kişinin malı veya çocuğundan yana olan fitnesinden daha ağırdır. Hadisteki fitne, mal ve çocuk fitnesine benzemez. Zira hayırlı ve salih kişilerden biri olarak bilinen nice kişiler vardır ki hadis konusundaki fitne kendisini farkında olmadan yalan söylemeye sürüklemiştir.”

(١٣٢٠٩)- [٦/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الأَسْوَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ

جَالِسٌ، وَذَكَرَ الْجَهْمِيَّةَ، فَقَالَ: " مَا كُنْتُ لأُنَاكِحَهُمْ، وَلا أُصَلِّيَ خَلْفَهُمْ، وَلَوْ أَنَّ رَجُلا مِنْهُمْ خُطِبَ إِلَى أَمَةٍ لِي مَا زَوَّجْتُهُ "

Ebû Bekr b. Ebi'l-Esved bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin, yanında oturan Yahya b. Saîd'in Cehmiyye'yi anması üzerine şöyle dediğini işittim: "Ben onlardan kız alıp vermem, arkalarında namaz kılmam. İçlerinden biri evlenmek için cariyemi istese dahi vermem!"

(١٣٢١٠)- [٦/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ الْوَلِيدِ النَّرْسِيُّ، ثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: رَأَيْتُ فِيَ حِجْرِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ كِتَابًا فِيهِ حَدِيثُ رَجُلٍ قَدْ ضَرَبَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، لِمَ ضَرَبْتَ عَلَى حَدِيثِهِ؟ قَالَ: " أَخْبَرَنِي يَحْيَى، أَنَّهُ يُرْمَى بِرَأْيِ جَهْمٍ فَضَرَبْتُ عَلَى حَدِيثِهِ "

Muhammed b. el-Musennâ der ki: Abdurrahmân b. Mehdî'nin kucağında bir kitap gördüm. Kitapta birinden aldığı bir hadisin üzerini de çizmişti. Ona: "Ey Ebû Saîd! O adamın hadislerinin üzerini neden çizdin?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Yahyâ bana o kişinin Cehmiyye'nin görüşlerine sahip olduğunu söyledi. Ben de ondan hadis almayı bıraktım."

(١٣٢١١)- [٦/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُهَاجِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَنْ قَالَ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ، فَلا تُصَلِّ خَلْفَهُ، وَلا تَمْشِ مَعَهُ فِي طَرِيقٍ، وَلا تُنَاكِحْهُ "

Muhammed b. el-Muhâcir der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin "Kur'ân mahlûktur" diyenin ardında namaz kılma, onunla yolda yürüme ve ondan kız alıp verme" dediğini duydum.

(١٣٢١٢)- [٧/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ زِيَادٍ سَبَلانُ، قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ: مَا تَقُولُ فِيمَنْ يَقُولُ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ؟ فَقَالَ: " لَوْ كَانَ لِي سُلْطَانٌ لَقُمْتُ عَلَى الْجِسْرِ فَكَانَ لا يَمُرُّ بِي أَحَدٌ إِلا سَأَلْتُهُ، فَإِذَا قَالَ لِي: مَخْلُوقٌ ضَرَبْتُ عُنُقَهُ، وَأَلْقَيْتُهُ فِي الْمَاءِ "

İbrâhim b. Ziyâd Sebelân bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'ye: "Kur'ân mahlûktur diyen kişi hakkında ne dersin?" diye sorduğumda şu karşılığı

verdi: “Gücüm olsa köprüde durur, gelip geçene bunu sorardım. “Mahlûktur!” diyenlerin boynunu vurur suya atardım.”

(١٣٢١٣)- [٧/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفَضْلَ بْنَ إِسْحَاقَ الدُّورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مِنْ زَعَمَ أَنَّ الْقُرْآنَ مَخْلُوقٌ اسْتَتَبْتُهُ، فَإِنْ تَابَ، وَإِلا ضَرَبْتُ عُنُقَهُ، لأَنَّهُ كَافِرٌ بِالْقُرْآنِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾

Abdurrahman b. Mehdî der ki: “Kur'ân’ın mahlûk olduğunu iddia eden herkesi tövbe etmeye çağırırım. Tövbe ederse bırakır, aksi takdirde boynunu vururum. Çünkü Kur'ân’ı inkâr etmiş sayılır. Zira Allah şöyle buyurmuştur: **“Ve Allah, Mûsa ile gerçekten konuştu.”**[1]

(١٣٢١٤)- [٧/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَذَكَرُوا عِنْدَهُ الْجَهْمِيَّةُ، وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ، " إِنَّهُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يَنْفُوا عَنِ اللَّهِ الْكَلامَ، وَأَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ كَلامَ اللَّهِ، وَأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَلَّمَ مُوسَى، وَقَدْ ذَكَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى، فَقَالَ: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ "

Ahmed b. İshâk der ki: Abdurrahman b. Mehdî’nin yanında Cehmiyye fırkası ve Kur’ân’ın mahluk olduğunu iddia etmeleri konusu açılınca şöyle dedi: “Onlar Allah’ın kelâm sıfatının bulunmadığını, Kur’ân’ın da Allah kelamı olmadığını ispata çalışıyorlar. Oysa Allah, Hz. Mûsa’yla doğrudan konuşmuş ve bu konuda: **«Allah Mûsa ile de doğrudan konuştu»**[2] buyurmuştur.”

(١٣٢١٥)- [٧/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَسُئِلَ عَنِ الصَّلاةِ خَلْفَ أَصْحَابِ الأَهْوَاءِ، فَقَالَ: " يُصَلَّى خَلْفَهُمْ مَا لَمْ تَكُنْ دَاعِيَةً إِلَى بِدْعَتِهِ مُجَادِلا بِهَا،

---

[1] Nisâ Sur. 164

[2] Nisâ Sur. 164

إلا هَذَيْنِ الصِّنْفَيْنِ: الْجَهْمِيَّةُ وَالرَّافِضَةُ، فَإِنَّ الْجَهْمِيَّةَ كُفَّارٌ بِكِتَابِ اللَّهِ ﷻ وَالرَّافِضَةُ يَنْتَقِصُونَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'ye, bidat sahibi (sapık mezhep sahibi) kişilerin ardında namaz kılma meselesi sorulması üzerine şöyle dediğini işittim: "İnsanları kendi sapık görüşüne davet etmediği ve görüşlerini yaymaya çalışmadığı sürece ardında namaz kılınır. Ancak Cehmiyye ve Râfizîlerden olanlar hariç! Çünkü Cehmiyye fırkası, Allah'ın Kitabı'na göre kâfirdir. Râfizîler ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbını kusurlu bulurlar."

(١٣٢١٦)- [٧/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، حدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَذَكَرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مِنَ الْجَهْمِيَّةِ، أَنَّهُمْ ذَكَرُوا عِنْدَهُ، أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، خَلَقَ آدَمَ بِيَدِهِ، فَقَالَ: عَجَنَهُ بِيَدِهِ، وَحَرَّكَ بِيَدَيْهِ الْعَجِينَ، فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: " لَوِ اسْتَشَارَنِي هَذَا السُّلْطَانُ فِي الْجَهْمِيَّةِ لأَشَرْتُ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَتِيبَهُمْ، فَإِنْ تَابُوا، وَإِلا ضَرَبَ أَعْنَاقَهُمْ "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında, Allah'ın Hz. Âdem'i kendi eliyle yarattığını, hamurunu bizzat kendi eliyle yoğurduğunu söyleyen Cehmiyye'den bir adamdan bahsedilince şöyle dediğini işittim: "Cehmiyye fırkasından olan kişiler konusunda şu yönetici bana danışacak olsa onları tövbe etmeye davet ederdim. Tövbe ederlerse bırakır, aksi takdirde de boyunlarını vururdum."

(١٣٢١٧)- [٨/٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، وَمُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ لِفَتًى مِنْ وَلَدِ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَاشِمِيِّ: " مَكَانَكَ "، فَقَعَدَ حَتَّى تَفَرَّقَ النَّاسُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: " يَا بُنَيَّ، تَعْرِفُ مَا فِي هَذِهِ الْكُورَةِ مِنَ الأَهْوَاءِ، وَالاخْتِلافِ، وَكُلُّ ذَلِكَ يَجْرِي مِنْكَ عَلَى بَالٍ رَخِيٍّ إِلا أَمْرَكَ، وَمَا بَلَغَنِي، فَإِنَّ الأَمْرَ لا يَزَالُ هَيِّنًا مَا لَمْ يصَلْ إِلَيْكُمْ، يَعْنِي السُّلْطَانَ، فَإِذَا صَارَ إِلَيْكُمْ جَلَّ وَعَظُمَ "، قَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّكَ تَتَكَلَّمُ فِي الرَّبِّ وَتَصِفُهُ وَتُشَبِّهُ "، قَالَ: الْغُلامُ: نَعَمْ يَا أَبَا سَعِيدٍ، نَظَرْنَا فَلَمْ نَرَ مِنْ خَلْقِ

اللَّهِ شَيْئًا أَحْسَنَ وَلا أَوْلَى مِنَ الإِنْسَانِ، فَأَخَذَ يَتَكَلَّمُ فِي الصِّفَةِ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: " رُوَيْدَكَ يَا بُنَيَّ حَتَّى نَتَكَلَّمَ أَوَّلَ شَيْءٍ فِي الْمَخْلُوقِ، فَإِنْ عَجَزْنَا عَنِ الْمَخْلُوقِ، فَنَحْنُ عَنِ الْخَالِقِ أَعْجَزُ، أَخْبِرْنِي عَنْ حَدِيثٍ حَدَّثَنِيهِ شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فِي قَوْلِهِ: ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾ ، قَالَ: " رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ "، فَبَقِيَ الْغُلامُ يَنْظُرُ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: " يَا بُنَيَّ، فَإِنِّي أُهَوِّنُ عَلَيْكَ الْمَسْأَلَةَ، وَأَضَعُ عَنْكَ خَمْسَ مِائَةٍ وَسَبْعًا وَتِسْعِينَ جَنَاحًا، صِفْ لِي خَلْقًا بِثَلاثَةِ أَجْنِحَةٍ، رُكِّبَ الْجَنَاحُ الثَّالِثُ مِنْهُ مَوْضِعًا غَيْرَ الْمَوْضِعَيْنِ اللَّذَيْنِ رَكَّبَهُمَا اللَّهُ ﷻ حَتَّى أَعْلَمَ "، فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، قَدْ عَجَزْنَا عَنْ صِفَةِ الْمَخْلُوقِ وَنَحْنُ عَنْ صِفَةِ الْخَالِقِ أَعْجَزُ، فَأُشْهِدُكَ أَنِّي قَدْ رَجَعْتُ، عَنْ ذَاكَ وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin, Câfer b. Süleymân el-Hâşimî'nin oğullarından bir gence (namaz sonrası): "Yerinde otur!" dediğini işittim. Bunun üzerine genç, insanlar dağılana kadar yerinde oturdu. İnsanlar dağıldıktan sonra da Abdurrahman ona şöyle dedi: "Evladım! Şu kasabada bulunan dine aykırı eğilimler ile ihtilafları biliyorsun. Senin durumun dışında tüm bunlar insanların gevşek davranmalarından kaynaklanıyor. Bana ulaştığına göre yönetim sizin elinize geçene kadar da insanların içinde bulunduğu bu durum yine de tehlikeli görünmemektedir. Ancak yönetim sizin elinize geçince sorunlar daha da büyüyüp güçleşecektir." Genç: "Neden ey Ebû Saîd?" diye sorunca, Abdurrahman: "Bana ulaştığına göre Rabbın zatı hakkında konuşuyor, onu vasfedip bir şeylere benzetiyormuşsun!" karşılığını verdi. Genç: "Evet ey Ebû Saîd! Bakıp düşündük de Allah'ın mahlûkatı için insandan daha güzel ve daha öncelikli bir şey bulamadık" deyip Allah'ın sıfatları hakkında konuşmaya başlayınca Abdurrahman şöyle dedi: "Evladım! Yavaş ol! Önce mahlûk olanın sıfatları hakkında konuşalım. Şayet mahlûk olan şey hakkında aciz kalırsak bunu halk edenin sıfatları konusunda doğaldır ki daha fazla aciz kalacağız. Şu'be'nin eş-Şeybânî'den naklen aktardığı şu hadisi bana açıkla bakalım:

"Andolsun o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü"[1] âyeti hakkında Abdullah (bin Mes'ûd) şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrâil'i altı yüz kanatlı olarak gördü."

Abdurrahman bunları söylerken genç de öylece bakıyordu. Abdurrahman şöyle devam etti: "Evladım! Ben bu kanatlardan beşyüz doksanyedisini çıkartıp soruyu senin için daha da kolaylaştırayım. Bana üç kanatlı olup da, üçüncü kanadının Allah'ın iki kanadı yerleştirdiği yer dışında yerleştirildiği bir mahlûk söyle de öğreneyim!" Bunun üzerine genç şöyle dedi: "Ey Ebû Saîd! Biz mahlûku vasfetmekten aciz kalmışken Hâlik konusunda elbette ki daha fazla aciz kalacağız! Sen de şahit ol ki eski söylediklerimden vazgeçiyor ve Allah'tan beni bağışlamasını diliyorum."

(١٣٢١٨)- [٨/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْبِدَعِ، وَاجْتِهَادُهُمْ فِي الْعِبَادَةِ، فَقَالَ: " لا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلا مَا كَانَ عَلَى الأَمْرِ وَالسُّنَّةِ "، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ ، فَلَمْ يَقْبَلْ ذَلِكَ مِنْهُمْ، وَوَبَّخَهُمْ عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " الْزَمِ الطَّرِيقَ وَالسُّنَّةَ "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında bidat ahalisinden (sapık mezhep mensubu) olan ve çokça ibadet eden bir topluluktan bahsedilince: "Allah'ın buyruklarına ve sünnete muvafık olmadıktan sonra bu ibadetleri kabul edilmez" dedi. **"Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık..."**[2] âyetini okuduktan sonra da şöyle dedi: "Buradan da anlaşıldığı gibi Allah onlardan böylesi bir şeyi kabul etmemiş ve bundan dolayı da onları azarlamıştır. Sen doğru yoldan ve sünnetten ayrılma!"

(١٣٢١٩)- [٨/٩] وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ يَكْرَهُ الْجُلُوسَ إِلَى أَصْحَابِ الرَّأْيِ وَأَصْحَابِ الأَهْوَاءِ وَيَكْرَهُ أَنْ يُجَالِسَهُمْ أَوْ يُمَارِيَهُمْ، فَقُلْتُ لَهُ: أَتَرَى لِلرَّجُلِ إِذَا لَهُ خُصُومَةٌ،

---

[1] Necm Sur. 18

[2] Hadîd Sur. 27

وَأَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ عَهْدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُمْ؟ قَالَ: " لا ! مَشْيُكَ إِلَيْهِمْ تَوْقِيرٌ، وَقَدْ جَاءَ فِيمَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ مَا جَاءَ "

Abdurrahman dini konularda kendi görüşlerine tutunan bidat sahibi kişilerle oturulmasından hoşlanmaz, kendisi de onlarla oturmaktan veya bir konuyu tartışmaktan hoşlanmazdı. Kendisine: "Peki, birinin onlarla bir davası olsa, bu dava hakkındaki sözleşmeyi yazmak üzere yanlarına gidebilir mi?" diye sorulduğumda: "Hayır! Zira senin onlara gitmen, onlara saygı göstermen demektir. Onlar gibi bidat sahibi kişilere saygı gösteren kişinin de vebali çok olur" dedi.

(١٣٢٢٠)- [٩/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَذُكِرَ عِنْدَهُ قَوْمٌ، يقَالُ لَهُمُ: الشِّمْرِيَّةُ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي شِمْرٍ، يَقُولُونَ: كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: " مَا أَخْبَثَ قَوْلَهُمْ يَزْعُمُونَ لَوْ أَنَّ رَجُلا اشْتَرَى ثَوْبًا، وَفِيهِ دِرْهَمٌ أَوْ دَانِقٌ مِنْ حَرَامٍ لا تُقْبَلُ لَهُ صَلاةٌ وَلَوْ أَنَّ رَجُلا تَزَوَّجَ امْرَأَةً فِي مَهْرِهَا دِرْهَمٌ مِنْ حَرَامٍ لا تَحِلُّ لَهُ، وَكَانَ وَطْؤُهَا حَرَامًا، وَيَقُولُونَ: لَوْ أَنَّ رَجُلا ذَبَحَ شَاةً بِسِكِّينٍ لِرَجُلٍ لَمْ يَأْمُرْ بِهِ، أَوْ كَانَ ثَمَنُهُ مِنْ حَرَامٍ كَانَتْ مَيْتَةً، وَمَا رَأَيْتُ قَوْلا أَخْبَثَ مِنْ قَوْلِهِمْ، فَنَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى الْعَافِيَةَ وَالسَّلامَةَ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında Ebû Şimr'in tabileri olan ve Şemriyye olarak adlandırılan fırkadan ve onların bazı görüşlerinden bahsedilince şöyle dedi: "Ne pis görüşleri var! Onlara göre kişi, içinde bir dirhem veya bir danik dahi olsa haram bulunan parayla giysi alacak olsa o giysiyle kılacağı namazlar kabul edilmez. Yine onlara göre kişi, mehrinde bir dirhem haram para bulunan bir kadınla evlendiği zaman bu kadın ona haram olur ve onunla birlikte olması da zina hükmündedir. Yine onların dediğine göre kişi başkasına ait olan bıçakla onun izni olmadan veya haram parayla alınmış bir bıçakla bir koyun kestiği zaman bu koyun leş hükmünde olur. Onların görüşlerinden daha pis görüşler de görmüş değilim. Allah'tan afiyet ile selameti diliyoruz."

(١٣٢٢١)- [٩/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: شَهِدْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ وَصِيفَةً لَهُ مِنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ، فَلَمَّا قَامَ عَنْهُ أَخْبَرَ أَنَّهُ وَضَعَ كُتُبًا مِنَ الرَّأْيِ، وَابْتَدَعَ ذَلِكَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ، وَكَانَ إِذَا أَتَاهُ قَرَّبَهُ وَأَدْنَاهُ، فَلَمَّا جَاءَهُ رَأَيْتُهُ دَخَلَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ مَرِيضٌ فَسَلَّمَ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ فَقَعَدَ، فَقَالَ لَهُ: " يَا هَذَا مَا شَيْءٌ بَلَغَنِي عَنْكَ؟ إِنَّكَ ابْتَدَعْتَ كُتُبًا، أَوْ وَضَعْتَ كُتُبًا فِي الرَّأْيِ "، فَأَرَادَ أَنْ يَتَقَرَّبَ إِلَيْهِ بِسُوءِ رَأْيِهِ فِي أَبِي حَنِيفَةَ، فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، إِنَّمَا وَضَعْتُ كُتُبًا رَدًّا عَلَى أَبِي حَنِيفَةَ، فَقَالَ لَهُ: " تَرُدُّ عَلَى أَبِي حَنِيفَةَ بِآثَارِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَآثَارِ الصَّالِحِينَ؟ " فَقَالَ: لا، فَقَالَ: " إِنَّمَا تَرُدُّ عَلَى أَبِي حَنِيفَةَ بِآثَارِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَآثَارِ الصَّالِحِينَ، فَأَمَّا مَا قُلْتَ فَرَدُّ الْبَاطِلِ بِالْبَاطِلِ، اخْرُجْ مِنْ دَارِي، فَمَا كُنْتُ أَضَعُ أَوْ أَتَّبِعُ حُرْمَةً عِنْدَكَ، وَلَوْ بِكَذَا وَكَذَا "، فَذَهَبَ يَتَكَلَّمُ، فَقَالَ لَهُ: " مُحَرَّمٌ عَلَيْكَ أَنْ تَتَكَلَّمَ أَوْ تَتَمَكَّنَ فِي دَارِي فَقَامَ وَخَرَجَ "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin Bağdat ahalisinden bir adamdan hizmetçi bir kız satın almak istemesine şahit oldum. Bağdatlı adam yanından kalktığı zaman Abdurrahman'a, adamın Rey eksenli bir kitap yazdığını, böylesi bir bidatı olduğunu söylediler. Bunun üzerine Abdurrahman: "Onun şerrinden Allah'a sığınırız!" demeye başladı. Abdurrahman önceleri bu adam geldiği zaman yanına yaklaştırıp kendine yakın tutardı. Bir defasında Abdurrahman hastaydı ve bu adam ziyaretine geldi. Adam girip selam verdi; ama Abdurrahman selamını almadı. Oturduktan sonra adama: "Be adam! Senin hakkında duyduğum şeyler de ne oluyor? Rey eksenli bir kitap yazdığını söylüyorlar!" dedi. Adam, Ebû Hanîfe'yi kötüleyerek Abdurrahman'a yanaşmak istedi ve: "Ey Ebû Saîd! Ebû Hanîfe'nin görüşlerine reddiye olarak o kitabı yazdım!" dedi. Abdurrahman: "Ebû Hanîfe'ye, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve salih kişilerin sözleriyle mi cevap veriyorsun?" diye sorunca, adam: "Hayır!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Abdurrahman şöyle dedi: "Eğer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve salih kişilerin sözleriyle cevap vermiyorsan o halde batıl olan bir şeye batıl olan başka bir şeyle cevap veriyorsun! Evimden kalkıp git! Vallahi şu şu kadara olsa dahi artık senden kız alacak

değilim!" Adam konuşmak istedi, ancak Abdurrahmân: "Evimde konuşmanı (veya kalmanı) yasaklıyorum!" diye çıkıştı. Bunun üzerine adam kalkıp gitti.

(١٣٢٢٢)- [٩/١٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، قُلْتُ: " نَأْخُذُ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ، مَا يَأْثُرُهُ، وَمَا وَافَقَ الْحَقَّ "، قَالَ: " لا ! وَلا كَرَامَةَ، جَاءَ إِلَى الإِسْلامِ يَنْقُضُهُ عُرْوَةً عُرْوَةً، لا يُقْبَلُ مِنْهُ شَيْءٌ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'ye: "Ebû Hanîfe'nin görüşleri ve rivayetleri içinden hakka muvafık olanları alalım mı?" diye sorduğumda: "Hayır! Onlara değer de vermeyin! Zira İslam zincirinin halkalarını teker teker sökmek için gelmiştir. Onun hiçbir görüşü kabul edilemez" dedi.

(١٣٢٢٣)- [١٣٢٤١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: قُلْتُ لِزُفَرَ بْنِ الْهُذَيْلِ: عَطَّلْتُمْ حُدُودَ اللَّهِ كُلَّهَا، فَقُلْنَا: مَا حُجَّتُكُمْ فِي ذَلِكَ؟ فَقُلْتُمْ: " ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ "، حَتَّى إِذَا صِرْتُمْ إِلَى أَعْظَمِ الْحُدُودِ، قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: " لا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ "، فَلِمَ قُلْتُمْ: يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ، فَفَعَلْتُمْ مَا نُهِيتُمْ عَنْهُ، وَتَرَكْتُمْ مَا أُمِرْتُمْ بِهِ، هَذَا وَنَحْوُهُ مِنَ الْكَلامِ [٩/١٠]

Abdülvâhid b. Ziyâd bildiriyor: Züfer b. el-Huzeyl'e şöyle dedim: "Allah'ın hadlerini (koyduğu şer'i cezaları) iptal ettiniz! Biz size: «Bu konudaki delilleriniz nedir?» diye sorduğumuzda siz: «Şüpheli bir durum varsa haddi uygulamaktan vazgeçin!» dediniz. Sonunda en büyük hadlerden biri olan, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): *«Kâfire karşılık (kısas olarak) mümin öldürülmez!»* buyurmasıyla sabit olan haddi iptal ettiniz. Neye dayanarak kâfire karşılık (kısas olarak) müminin öldürülebileceğini söylüyorsunuz? Size yasaklanan şeyi yaptınız, emredilen şeyleri ise terk ettiniz!" Züfer'e buna benzer başka sözler de söyledim.

(١٣٢٢٤)- [٩/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " دَخَلْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ صَاحِبِ الرَّأْيِ فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ كِتَابًا مَوْضُوعًا، فَأَخَذْتُهُ، وَنَظَرْتُ فِيهِ فَإِذَا

هُوَ قَدْ أَخْطَأَ، وَقَاسَ عَلَى الْخَطَإِ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ " فَقَالَ: حَدِيثُ أَبِي خَلْدَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، فِي الدُّودِ يَخْرُجُ مِنَ الدُّبُرِ، وَقَدْ تَأَوَّلَهُ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ، وَقَاسَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: " هَذَا لَيْسَ هَكَذَا "، قَالَ: كَيْفَ هُوَ؟ " فَأَخْبَرْتُهُ "، فَقَالَ: صَدَقْتَ، وَدَعَا بِمِقْرَاضٍ فَقَرَضَ مِنْ كِتَابِهِ كَذَا وَكَذَا وَرَقَةً

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Re'y taraftarlarından biri olan Muhammed b. el-Hasan'ın yanına girdim. Yanında yazılı bir kitap görünce alıp incelemeye başladım. Bir yerde yanlış bir kıyaslamadan dolayı hata yaptığını gördüm. Ona: "Bu ne?" diye sorduğumda: "Dübürden çıkan solucan konusunda Ebû Halde'nin Ebu'l-Âliye'den aktardığı bir hadis!" dedi. Oysa hadisi yanlış bir şekilde yorumlamış ve bu yanlış yorum üzerinde bir kıyaslama yapmıştı. Kendisine: "Bu böyle değil!" dediğimde: "Peki, nasıl?" diye sordu. Doğrusunu kendisine söylediğimde: "Doğru söylüyorsun!" dedi ve bir makas getirerek kitabın birçok sayfasını kesip attı.

(١٣٢٢٥)- [١٠/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ رُسْتَه، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَذُكِرَ عِنْدَهُ أَصْحَابُ الرَّأْيِ، فَقَالَ: " ﴿وَلا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ﴾ "

Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında Re'y taraftarları anılınca şu âyeti okudu: **"Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."**[1]

(١٣٢٢٦)- [١٠/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، قَالَ: سَمِعْتُ رُسْتَه، يَقُولُ: قِيلَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ: إِنَّ فُلانًا قَدْ صَنَّفَ كِتَابًا فِي السُّنَّةِ رَدًّا عَلَى فُلانٍ، فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: " رَدًّا بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ ﷺ "، قِيلَ بِكَلامٍ، قَالَ: " رَدَّ بَاطِلا بِبَاطِلٍ "

---

[1] Mâide Sur. 77

Abdurrahman b. Mehdî'ye: "Filan kişi, filana reddiye babında sünnetle ilgili bir kitap yazdı" denildiği zaman, Abdurrahman: "Allah'ın Kitab'ı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetiyle mi cevap veriyor?" diye sordu. "Kendi görüşleriyle!" denildiği zaman da: "O zaman batıl olan bir şeye yine batıl olan bir şeyle cevap vermiştir!" karşılığını verdi.

(١٣٢٢٧)- [٩/١١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، بَلَغَنِي، أَنَّكَ قُلْتَ: " مَالِكٌ أَعْلَمُ مِنْ أَبِي حَنِيفَةَ "، قَالَ: " مَا قُلْتُ هَذَا، وَلَكِنْ أَقُولُ: كَانَ أَعْلَمَ مِنْ أُسْتَاذِ أَبِي حَنِيفَةَ، يَعْنِي حَمَّادَ بْنَ أَبِي سُلَيْمَانَ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Adamın biri Abdurrahman b. Mehdî'ye: "Ey Ebû Saîd! Mâlik'in Ebû Hanîfe'den daha âlim olduğunu söylüyormuşsun" deyince şu karşılığı verdi: "Böyle bir şey demedim. Ben: «Mâlik, Ebû Hanîfe'nin hocasından (Hammâd b. Ebî Süleyman'dan) daha âlimdir» diyorum."

(١٣٢٢٨)- [٩/١١] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، وَذُكِرَ أَبُو حَنِيفَةَ، فَقَالَ: " ﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ﴾ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin yanında Ebû Hanîfe zikredilince, **"Böylece kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler. Dikkat et, yüklendikleri ne kötüdür"**[1] âyetini okudu.

(١٣٢٢٩)- [٩/١١] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: " مَا كَانَ يَدْرِي أَبُو حَنِيفَةَ مَا الْعِلْمُ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin: "Ebû Hanîfe ilmin ne olduğunu dahi bilmezdi" dediğini işittim.

---

[1] Nahl Sur. 25

(١٣٢٣٠)- [٩/١١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " لَوْلا أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُعْصَى اللَّهُ لَتَمَنَّيْتُ أَنْ لا يَبْقَى فِي هَذَا الْمِصْرِ أَحَدٌ إِلا وَقَعَ فِيَّ وَاغْتَابَنِي، وَأَيُّ شَيْءٍ أَهْنَأُ مِنْ حَسَنَةٍ يَجِدُهَا الرَّجُلُ فِي صَحِيفَتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْمَلُهَا، وَلَمْ يَعْلَمْ بِهَا؟ "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediğini işittim: "Allah'a karşı gelmiş olmaktan çekinmesem bu şehirde bana dil uzatmayan ve gıybetimi yapmayan tek bir kişinin dahi kalmamasını isterdim. Zira kıyamet gününde kişi için, haberi olmadığı halde bir iyilik sevabının amel defterinde bulunmasından daha hoş bir şey olabilir mi?"

(١٣٢٣١)- [٩/١١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: وَأَرَادَ أَنْ يَبِيعَ أَرْضًا لَهُ، فَقَالَ الدَّلالُ: أُعْطِيتُ بِالْجَرِيبِ خَمْسِينَ وَمِائَتَيْ دِينَارٍ فِيمَا أَحْفَظُ، وَلَكِنْ نَظَرَ إِلَى أَرْضٍ خَرَابٍ، وَنَخْلٍ بَادِيَةِ الْعُرُوقِ فَلَوْ كَانَتْ مُسَمَّدَةً رَجَوْتُ أَنْ أَبِيعَ الْجَرِيبَ بِفَضْلِ خَمْسِينَ دِينَارًا، وَقَدْ كَثُرَ أَرْبَعَةُ آلافِ دِينَارٍ يَكُونُ مِائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ أَذْهَبُ أَنَا وَغُلامُكَ، نُسَمِّدُهَا وَنَبِيعُهَا، وَلَعَلَّكَ لا تَنْظُرُ إِلَيْهَا وَلا تَرَاهَا، فَغَضِبَ، وَقَالَ: " أَرْبَعَةُ آلافِ دِينَارٍ؟ أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: " ﴿لا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الأَلْبَابِ﴾ لا، وَلا كَذَا، وَأَظُنُّهُ قَالَ: وَلا مِائَةَ أَلْفِ دِينَارٍ "

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor: Abdurrahman b. Mehdî tarlasını satmak istedi. Simsar ona: "Tarlan bakımsız ve hurma ağaçları gübresiz olduğundan her bir cerîb için iki yüz elli dinar veriliyor. Şayet bakımı yapılıp gübrelenmiş olsaydı her bir cerîbini elli dinar daha fazlasına satabilirdin. Bu şekilde dört bin dinar daha kazanmış olur, tarla yüz bin dirheme giderdi. İstersen kölenle birlikte gidip ağaçlarını gübreleyelim ve öyle satalım. Sanırım sen ona bakmayacak ve oraya da gitmeyeceksin" deyince, Abdurrahman çok kızdı ve şu karşılığı verdi: "Dört bin dinar mı? Kovulmuş şeytanın şerrinden her şeyi işiten ve bilen Allah'a sığınırım. **"Pis ile temiz bir olmaz. Pisin çokluğu hoşuna gitse bile. Ey akıl sahipleri**

Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz."[1] Olmaz! Bu şekilde ne yüz bin dirheme, ne de yüz bin dinara satarım."

(١٣٢٣٢)- [١٢/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: " كُنْتُ أَجْلِسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي مَسْجِدِ الْجَامِعِ، فَيَجْلِسُ إِلَيَّ النَّاسُ، فَإِذَا كَانُوا كَثِيرًا فَرِحْتُ، وَإِذَا قَلُّوا حَزِنْتُ، فَسَأَلْتُ بِشْرَ بْنَ مَنْصُورٍ، فَقَالَ: هَذَا مَجْلِسُ سُوءٍ، لا تَعُدْ إِلَيْهِ، قَالَ: فَمَا عُدْتُ إِلَيْهِ "

Abdurrahman b. Mehdî bildiriyor: Cuma günleri merkez camiinde otururur, insanlar da etrafımda toplanırlardı. Etrafımda toplananlar çok olunca sevinir, az olunca da üzülürdüm. Bu durumu Bişr b. Mansûr'a ilettiğimde bana: "Bu tür meclisler, kötü meclislerdir ve sakın bir daha bu şekilde oturma!" dedi. Bu sözü üzerine de bir daha orada hiç oturmadım.

(١٣٢٣٣)- [١٢/٩] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، يَوْمًا وَقَامَ مِنَ الْمَجْلِسِ وَتَبِعَهُ النَّاسُ، فَقَالَ: يَا قَوْمِ لا تَطَئُوا عَقِبِي، وَلا تَمْشُوا خَلْفِي، وَوَقَفَ، فَقَالَ: ثنا أَبُو الأَشْهَبِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " إِنَّ خَفْقَ النِّعَالِ خَلْفَ الأَحْمَقِ قَلَّ مَا يُبْقِي مِنْ دِينِهِ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Bir gün Abdurrahman'ın meclisten kalktığında peşinden giden insanlara: "Ey topluluk! Ardımdan yürüyüp, peşimden gelmeyin!" dediğini işittim. Sonra durup şöyle devam etti: "Ebu'l-Eşheb, Hasan'dan, Ömer b. el-Hattâb'ın şu sözünü bize aktardı: "Ahmak birinin peşinden yüründüğü zaman dininden geriye pek az şey kalır!"

(١٣٢٣٤)- [١٢/٩] قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ وَحَضَرْتُهُ، فَذُكِرَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ مِنْ خُزَاعَةَ، كَأَنَّهُ وَقَعَ فِيهِ، أَوْ ذُكِرَ أَنَّهُ قَالَ: أَسْتَجِيرُ اللَّهَ فِي الأَعْمَشِ، فَنَالَ الْقَوْمُ مِنْهُ، فَإِذَا نَحْنُ بِالرَّجُلِ الَّذِي ذُكِرَ قَدْ أَقْبَلَ، فَلَمَّا سَلَّمَ عَلَيْهِ رَحَّبَ بِهِ، وَقَرَّبَهُ، وَأَجْلَسَهُ إِلَى جَنْبِهِ، وَطَلَقَ إِلَيْهِ، وَصَرَفَ النَّاسَ عَنْهُ، قُلْتُ لَهُ: أَبَا سَعِيدٍ، أَمَا تَعْرِفُ الرَّجُلَ الَّذِي أَجْلَسْتَهُ

---

[1] Mâide Sur. 100

إِلَى جَنْبِكَ؟ هُوَ الَّذِي وَقَعَ فِيكَ، وَنَالَ مِنْكَ، فَقَالَ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin yanındayken Huzâ'a kabilesinden ve mescid cemaatinden bir adam zikredildi. Dediklerine göre bu adam Abdurrahman'a dil uzatmış veya: "Gözleri bozuk olan o kişiden Allah'a sığınırım" demiş, oradakiler de ona sövmüşlerdi. Çok geçmedi söz konusu o adam çıkıp geldi. Adam Abdurrahman'a selam verince Abdurrahman onu hoş bir şekilde karşıladı, yanında oturttu, güler yüz gösterdi ve oradakilerin ona zarar vermesine izin vermedi. Abdurrahman'a: "Ey Ebû Saîd! Yanında oturttuğun adamın kim olduğunu biliyor musun? Bu adam sana dil uzatan kişidir" dediğimde, Abdurrahman: "Bismillâhirrahmânirrâhîm" dedi ve: **"Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir"**[1] âyetini okudu.

(١٣٢٣٥)- [١٢/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، أَنَّ أَبَاهُ قَامَ لَيْلَةً، وَكَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ كُلَّهُ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ رَمَى بِنَفْسِهِ عَلَى الْفِرَاشِ فَنَامَ عَنْ صَلاةِ الصُّبْحِ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ: " هَذَا مِمَّا جَنَى عَلَيَّ هَذَا الْفِرَاشُ، فَجَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لا يَجْعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الأَرْضِ وَجِلْدِهِ شَيْئًا شَهْرَيْنِ فَقَرَّحَ فَخِذَيْهِ جَمِيعًا "

Yahyâ b. Abdirrahman b. Mehdî bildiriyor: Babam tüm gecesini ibadetle geçirirdi. Bir defasında yine gece boyu ibadet etti. Şafak söktüğü zaman ise (yorgun düşüp) kendisini yatağa attı; ancak sabah namazına da kalkamadı ve güneş doğduktan sonra uyanabildi. Bunun üzerine: "Başıma ne geldiyse hep bu yatağın yüzünden geldi" dedi ve iki ay boyunca yerle teni arasında hiçbir şey koymamaya söz verdi. Bundan dolayı da bacakları hep yara içinde kaldı.

---

[1] Fussilet Sur. 34

(١٣٢٣٦)- [١٢/٩] وَدَخَلْتُ يَوْمًا دَارَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خَرَجَ عَلَيَّ، وَقَدِ اغْتَسَلَ، وَهُوَ يَبْكِي، فَقُلْتُ: مَا لَكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ؟ قَالَ: " كُنْتُ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ فِي النُّفُورِ مِنْ مِثْلِ هَذَا وَالْقِرَاءَةِ وَهَذِهِ الأَشْيَاءِ، فَاضْطَرَّنِيَ الْبَلاءُ، حَتَّى قَرَأْتُ عَلَى مَاءٍ شَيْئًا فَاغْتَسَلْتُ بِهِ، وَهُوَ يَبْكِي "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Bir gün Abdurrahman b. Mehdî'nin evine girdim. Yanıma çıktığında yıkanmıştı ve ağlıyordu. Ona: "Ey Ebû Saîd! Neyin var?" diye sorduğumda yine ağlayarak şöyle dedi: "İnsanlar içinde suya okuma ve benzeri şeylerden en çok kaçınanlardan biriydim. Ancak öyle bir belaya maruz kaldım ki sonunda suya okudum ve onunla yıkandım."

(١٣٢٣٧)- [١٢/٩] قَالَ: ثنا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَا أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلا قَدْ كَانَ مِنْهُ نَدَامَةٌ عَلَى فَمَنْ دُونَهُ، إِلا عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ فَإِنَّهُ مَضَى عَلَى أَمْرِهِ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ ﷻ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "İçinizden her bir kişi geride bıraktıklarına yönelik illa ki bir pişmanlık duymuştur. Ammâr b. Yâsir hariç! Zira Allah'a kavuşana dek kararlı bir şekilde yoluna devam etmiştir."

(١٣٢٣٨)- [١٣/٩] قَالَ: وَسَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، عَنِ الرَّجُلِ سَاءَ عَلَيْهِ أَهْلُهُ، هَلْ يَتْرُكُ الصَّلاةَ أَيَّامًا فِي جَمَاعَةٍ؟ قَالَ: " لا، وَلا صَلاةً وَاحِدَةً، أَشْكَرُ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْصِيَهُ"

Abdurrahman b. Mehdî'ye: "Ailesi tarafından eziyet gören kişi, birkaç günlüğüne cemaatle namazı bırakabilir mi?" diye sorulunca şöyle cevap vermiştir: "Hayır! Tek bir cemaat namazından dahi geri kalamaz! Zira ailesi için Allah'a isyan etmemelidir."

(١٣٢٣٩)- [١٣/٩] قَالَ: وَحَضَرْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ صَبِيحَةَ أُبْنِيَ عَلَى ابْنَتِهِ، فَخَرَجَ فَأَذَّنَ، ثُمَّ مَشَى إِلَى بَابِهِمَا، فَقَالَ لِلْجَارِيَةِ: " قُولِي لَهُمَا يَخْرُجَانِ إِلَى الصَّلاةِ "، فَخَرَجَ النِّسَاءُ وَالْجَوَارِي، فَقُلْنَ: سُبْحَانَ اللَّهِ ! أَيُّ شَيْءٍ هَذَا؟ قَالَ: " لا أَبْرَحُ حَتَّى يَخْرُجَا "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Kızıyla gerdeğe girildiği gecenin sabahında Abdurrahman'ın yanındaydım. Dışarıya çıkıp ezanı okudu. Sonra kızı ile damadının evinin kapısına gitti. Kapıdaki cariyeye: "Namaz için çıkmalarını

söyle" dedi. Evde bulunan kadınlar ve kızlar çıkıp ona: "Sübhânallah! Ne yapıyorsun?" diye çıkıştıklarında Abdurrahman: "Onlar (namaza) çıkmadan buradan ayrılmayacağım!" dedi.

(١٣٢٤٠)- [١٣/٩] فَخَرَجَا بَعْدَ مَا صَلَّى عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَذُكِرَ عِنْدَهُ الْمُحَدِّثُونَ، فَقَالَ: " لِهَذَا الأَمْرِ قَوْمٌ، الْعِلْمُ كَثِيرٌ، وَالْعُلَمَاءُ قَلِيلٌ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman namazı kıldıktan sonra kızı ile damadı çıktılar. Namaz sonrası Abdurrahman'ın yanında muhaddisler zikredilince: "Bu işin özel insanları vardır. İlim çok, ama âlimler azdır" dedi.

(١٣٢٤١)- [١٣/٩] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " مَا خَصْلَةٌ تَكُونُ فِي الْمُؤْمِنِ بَعْدَ الْكُفْرِ بِاللَّهِ أَشَدُّ مِنَ الْكَذِبِ، وَهُوَ أَشَدُّ النِّفَاقِ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman'ın: "Allah'ı inkardan sonra kişide olabilecek en kötü haslet yalancılıktır. Yalancılık da nifakın en ağırıdır" dediğini işittim.

(١٣٢٤٢)- [١٣/٩] وَسَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ عَنِ الرَّجُلِ يشَارِكُ مَنْ لا يَثِقُ بِدِينِهِ؟ فَقَالَ: " لا تَفْعَلْ، وَلا تُخَالِطْهُ أَيْضًا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُطْعِمُكَ الْخَبِيثَ أَوِ الْحَرَامَ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman'a kişinin dininde güvenmediği biriyle ortak olmasını sorduğumda: "Böylesi bir şeyi yapma ve onunla birlikte de olma. Zira sana pis veya haram olanı yedirmesinden endişe ederim" dedi.

(١٣٢٤٣)- [١٣/٩] وَسَأَلْتُهُ عَنِ الأَرْضِ الغَصْبِ أَوِ الْقَرْيَةِ الْمَغْصُوبَةِ تَكُونُ فِي أَيْدِي الْقَوْمِ أَشْتَرِي مِنْهُ الطَّعَامَ؟ قَالَ: " لا "، قُلْتُ: فَإِنْ كَانَ فِي سَفَرٍ يَرَى أَنْ يَنْزِلَ هَذِهِ الْقَرْيَةَ، قَالَ: " مَا أُحِبُّ نُزُولَهَا، وَلا الصَّلاةَ فِيهَا "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman'a gasp ile ele geçirilen bir tarladan veya kasabadan yiyecek satın alıp alamayacağımı sorduğumda: "Hayır, alamazsın!" dedi. Ona: "Kişi bir yolculuktaysa ve bu kasabada mola vermesi gerekiyorsa?" diye sorduğumda: "Böylesi bir kasabada mola verilmesini ve namaz kılınmasını istemem" dedi.

(١٣٢٤٤)- [١٣/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ وَسُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَتَمَنَّى الْمَوْتَ؟ قَالَ " مَا أَرَى بِذَلِكَ بَأْسًا إِذْ يَتَمَنَّى الْمَوْتَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ الْفِتْنَةِ عَلَى دِينِهِ، وَلَكِنْ لا يَتَمَنَّى الْمَوْتَ مِنْ ضَرْبَةٍ أَوْ فَاقَةٍ أَوْ شَيْءٍ مِثْلِ هَذَا "، ثُمَّ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: " تَمَنَّى الْمَوْتَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَمَنْ دُونَهُمَا "

Abdurrahman b. Ömer bildiriyor: Kendisine, kişinin ölümü temenni etmesi durumu sorulduğunda Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediğini işittim: "Kişi ölümü dininde bir fitneye maruz kalma endişesiyle istiyorsa bunda bir sakınca görmüyorum. Ancak aldığı bir yaradan veya yokluktan veya buna benzer bir şeyden dolayı ölümü temenni etmesin!" Abdurrahman sonra: "Ebû Bekr ölümü temenni etmişti, Ömer de ondan sonrakiler de ölümü temenni etmişlerdi" dedi.

(١٣٢٤٥)- [١٣/٩] وَسَمِعْتُهُ، وَنَحْنُ مُقْبِلُونَ مِنْ جَنَازَةِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، فَقَالَ: " إِنِّي لأَشَمُّ رِيحَ فِتْنَةٍ، إِنِّي لأَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَسْبِقَنِي بِهَا "

Abdulvehhâb'ın cenazesinden dönerken de şöyle dediğini işittim: "Fitne kokusu alıyorum! Fitneden önce de Allah'tan canımı almasını diliyorum!"

(١٣٢٤٦)- [١٣/٩] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " كَانَ لِي أَخَوَانِ فَمَاتَا، وَدَفَعَ عَنْهُمَا شَرَّ مَا نَرَى وَبَقِينَا بَعْدَهُمَا، وَمَا بَقِيَ لِي أَخٌ إِلا هَذَا الرَّجُلُ، يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَمَا يُغْبَطُ الْيَوْمَ إِلا مُؤْمِنٌ فِي قَبْرِهِ "

Bir defasında yine şöyle dediğini işittim: "Kardeşlerim vardı ve öldüler. Şu an bizim gördüğümüz kötülüklere maruz kalmadılar. Biz ise hayatta kaldık. Yahyâ b. Saîd'den başka da kardeşim kalmadı. Bu günlerde kıskanılacak biri varsa o da kabrinde olan bir mümindir."

(١٣٢٤٧)- [١٣/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: الْحَدِيثُ الَّذِي جَاءَ: " دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ "، فَقُلْتُ أَبَا حَنِيفَةَ الأَمْرُ؟ فَقَالَ: " خُذْ مَا لا يَرِيبُكَ حَتَّى لا يُصِيبُكَ مَا يَرِيبُكَ، يَعْنِي الْحِلَّ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin: "Bu konuda

gelen hadis *«Sana şüpheli gelen şeyleri bırak, şüphe duymadığın şeyleri yap»* şeklindedir" dediğini işittim. Ona: "Konu Ebû Hanîfe mi?" diye sorduğumda: "Sen şüphe etmediğin şeyleri yap ki (helal olan şeylerden) şüpheli gördüğün şeylere bulaşmayasın" dedi.

(١٣٢٤٨)- [٩/١٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: " كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَحُجُّ كُلَّ سَنَةٍ، فَمَاتَ أَخُوهُ وَأَوْصَى إِلَيْهِ، وَقَبِلَ وَصِيَّتَهُ، وَقَامَ عَلَى أَيْتَامِهِ، وَتَرَكَ الْحَجَّ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: "Abdurrahman b. Mehdî, her yıl hacca giderdi. Ancak kardeşi ölünce ona vasiyette bulundu, Abdurrahman da bu vasiyeti kabul etti. Bu vasiyet üzerine yetim kalan yeğenlerinin başında durdu ve hacca gitmeyi bıraktı."

(١٣٢٤٩)- [٩/١٤] وَسَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: " كُنْتُ رُبَّمَا أَمَرْتُ صَاحِبَ الرِّبْحِ أَنْ يُعْطِيَ السَّائِلَ دِرْهَمًا أَوْ بَعْضَ دِرْهَمٍ، فَأَنْسَى أَنْ أَرُدَّهُ إِلَيْهِ، فَأَسْهَرُ لِذَلِكَ، وَقَدِ ابْتُلِيتُ بِهَؤُلاءِ الأَيْتَامِ، فَاسْتَقْرَضْتُ مِنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَرْبَعمِائَةَ دِينَارٍ، وَاحْتَجْتُ إِلَيْهَا فِي مَصْلَحَةِ أَرَاضِيهِمْ، وَغَيْرِهَا "

Abdurrahmân b. Mehdî der ki: "Bazen ortağıma dilenciye bir dirhem veya daha az vermesini söylerdim ve verdiği dirhemi ortağıma ödemeyi unuttuğum zaman gece uyuyamazdım. Şu yetimlerin bakımını üstlendiğim zaman Yahyâ b. Saîd'den dört yüz dinar borç aldım ve bu parayı yetimlerin arazisi ve başka ihtiyaçları için kullandım."

(١٣٢٥٠)- [٩/١٤] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " مَا أُحِبُّ أَنْ يَخْلُوَ مِنِّي الْمَوْسِمُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ كَانَ يجَهِّزُ وَيعْطِي فِي الْحَجِّ "

Abdurrahman b. Ömer der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin: "Hac mevsiminin bensiz geçmesini istemem" dediğini işittim. Abdurrahman'ın, bu sözü hacca gideceklerin ihtiyaçlarını karşılama ve onlara yardımlarda bulunma yönünde söylediğini düşündüm.

Abdurrahman b. Mehdî, imam ve âlim kişilerden rivayetlerde bulunmuş, tâbiûndan birçok kişiye de yetişmiştir. Müsennâ, Saîd, Ebû

Halde, Yezîd b. Ebî Sâlih, Dâvud b. Kays, Sâlih b. Dirhem ve Cerîr b. Hâzım bunlardan bazılarıdır. Hadis imamları ondan rivayetlerde bulunmuş, kendisi de onlardan rivayetlerde bulunmuştur. Şu'be ve Sevrî'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de İbnu'l-Mübârek, Yahya el-Kattân, Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Abdullah b. Vehb ve Firyâbî gibi âlimler rivayette bulundular.

Takrîb 464, Takrîb 866, Takrîb 1942, Takrîb 450, Takrîb 4525

(١٣٢٥٦)- [١٥/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ، أَنَّ الْجَارُودَ، شَهِدَ عَلَى قُدَامَةَ أَنَّهُ شَرِبَ مِنَ الْخَمْرِ، فَسَأَلَهُ عُمَرُ: " هَلْ مَعَكَ شَاهِدٌ غَيْرُكَ؟ قَالَ: لا ! قَالَ عُمَرُ: " مَا أَرَاكَ يَا جَارُودُ إِلا مَجْلُودًا "، قَالَ: سَتَرْتَ خَتَنَكَ، وَأُجْلَدُ أَنَا؟ فَقَالَ عَلْقَمَةُ لِعُمَرَ وَهُوَ قَاعِدٌ: أَتَجُوزُ شَهَادَةُ الْخَصِيِّ؟ قَالَ: " وَمَا بَالُ الْخَصِيِّ لا يَجُوزُ شَهَادَتُهُ "، قَالَ: إِنِّي أَشْهَدُ أَنِّي قَدْ رَأَيْتُهُ يَقِيئُهَا، قَالَ عُمَرُ: " مَا قَاءَهَا حَتَّى شَرِبَهَا، فَأَقَامَهُ فَجَلَدَهُ الْحَدَّ "

Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî bildiriyor: Cârûd, Kudâme'nin içki içtiğine dair şahitlik edince Hz. Ömer: "Yanında başka şahit var mı?" diye sordu. Cârûd: "Hayır, yok" karşılığını verince, Ömer: "Ey Cârûd! Gördüğüm kadarıyla (iftiradan dolayı) kamçılanacaksın!" dedi. Cârud: "Dünürünün bu günahını örtecek ve beni kamçılayacak mısın?" deyince, orada oturmuş olan Alkame, Ömer'e: "Hadım olanın şahitliği geçerli mi?" diye sordu. Ömer: "Hadım olanın şahitliği neden geçerli olmasın ki?" karşılığını verince, Alkame: "İçkiyi kustuğunu gördüğüme dair şahadet ederim" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Onu kustuğuna göre içmiştir!" dedi ve Kudâme'yi kamçılattı.

(١٣٢٥٧)- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " إِذَا قَالَ الرَّجُلُ: عَلَيَّ الْمَشْيُ إِلَى الْكَعْبَةِ، فَهَذَا نَذْرٌ، فَلْيَمْشِ إِلَى الْكَعْبَةِ "

İbn Ömer der ki: "Kişi: «Kâbe'ye kadar yürümek üzerime borç olsun!»

dediği zaman bu bir adaktır ve Kâbe'ye kadar yürümesi gerekir."

Takrîb 2487

(١٣٢٥٩)- [٩/١٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: " أَنَا وَإِبن عُمَرَ لَدُنَ "

Berâ der ki: "İbn Ömer'le aynı yaşlardaydık."

Takrîb 1620, Takrîb 1049, Takrîb 2415, Takrîb 1725

(١٣٢٦٤)- [٩/١٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَبُو مُوسَى، ثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ عُمَرَ اطَّلَعَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ آخِذٌ بِطَرَفِ لِسَانِهِ فَيُعَضْعِضُهُ، وَهُوَ يَقُولُ: " إِنَّ هَذَا أَوْرَدَنِيَ الْمَوَارِدَ "

Usâme b. Zeyd, babasından, o da dedesinden bildirir: Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr'e bakınca dilinin ucundan tutup onu ısırdığını ve: "Başıma ne geldiyse hep bundan geldi!" dediğini gördü.

Takrîb 39

(١٣٢٦٦)- [٩/١٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا بُكَيْرُ بْنُ أَبِي السُّمَيْطِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ تَائِبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهُوَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ: " أَنَّ الْعَبْدَ، إِذَا قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، فَهِيَ صَلاةُ الْخَلائِقِ، وَإِذَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَهِيَ كَلِمَةُ الشُّكْرِ الَّتِي لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَبْدٌ قَطُّ حَتَّى يَقُولَهَا، وَإِذَا قَالَ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَهِيَ كَلِمَةُ الإِخْلاصِ الَّتِي لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْ عَبْدٍ قَطُّ عَمَلا حَتَّى يَقُولَهَا، وَإِذَا قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، مَلأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، وَإِذَا قَالَ: لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَسْلَمَ وَاسْتَسْلَمَ "

Abdullah b. Tâibe der ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs tavafı sırasında bize şöyle dedi: "Kulun «Sübhânallah!» sözü tüm mahlukatın namaz şeklidir. «Elhamdu lillah» sözü şükür sözüdür ki kul bu sözü söylemedikçe Allah'a şükrünü eda etmiş sayılmaz. «Lâ ilâhe ilallah» sözü ihlas sözüdür ve kul bu sözü söylemedikçe Allah yapacağı hiçbir ameli kabul etmez. Kul «Allahu

Ekber!» dediği zaman bu sözü gök ile yer arasını doldurur. «Lâ havle velâ kuvvete illâ billah» dediği zaman da Allah: «Kulum hakkımı da teslim ederek bana teslim oldu» buyurur."

(١٣٢٦٧)- [٩/١٧] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَهْرَيَارَ، ثَنَا يُوسُفُ بْنُ سَلْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانٍ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَتَصَدَّقُ كُلَّ يَوْمٍ بِصَدَقَةٍ، وَمَا تَصَدَّقَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ بِشَيْءٍ خَيْرٍ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ بِذِكْرِهِ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Allah her gün bir sadakada bulunur. Allah'ın kullarından birine vereceği en hayırlı sadaka ise O'na zikrini ihsan etmesidir."

(١٣٢٦٨)- [٩/١٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا أَبُو عَقِيلٍ بِشْرُ بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ: أَنَّ عَبْدًا مَمْلُوكًا كَانَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَصَابَ لُقَطَةً فَاشْتَرَى نَفْسَهُ، ثُمَّ جَمَعَ مِثْلَهُ، فَأَتَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ لِي قِصَّةً، فَانْظُرْ فِيهَا، قَالَ: " إِنِّي كُنْتُ عَبْدًا مَمْلُوكًا فَأَصَبْتُ لُقَطَةً، وَابْتَعْتُ نَفْسِي بِهَا، فَعُتِقْتُ، ثُمَّ أَصَبْتُ مِثْلَهَا، فَهُوَ ذَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَمَا رَأْيُكَ؟ " قَالَ عُمَرُ: " هَذَا رَجُلٌ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُعْتِقَهُ، فَأَجَازَ عِتْقَهُ، وَأَخَذَ الْمَالَ فَجَعَلَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ "

Ebû Nadra der ki: Ömer b. el-Hattâb zamanında bir köle para bulunca efendisine bedelini verip özgür oldu. Sonra bulduğu para kadarını biriktirip Ömer b. el-Hattâb'a geldi ve: "Ey müminlerin emiri! Bir hikayem var. Köleyken para buldum. Bu parayla efendimden kendimi satın alıp özgür kaldım. Sonra bulduğum para kadarını biriktirdim. İşte para burada. Neyi uygun görürsün?" dedi. Ömer: "Allah bu adamı azat etmek istemiş" karşılığını verdi ve azat edilmesini geçerli saydı. Biriktirdiği parayı da alıp beytülmale koydu.

Takrîb 1561 ,Takrîb 4418

(١٣٢٧١)- [١٩/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَا كُتِبَ بِالْقَلَمِ: إِنِّي أَنَا التَّوَّابُ، أَتُوبُ عَلَى مَنْ تَابَ "

Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr der ki: "Kalem'le ilk yazılan şey «Ben Tevvâb'ım! Tövbe edenlerin tövbesini kabul ederim» sözüdür."

(١٣٢٧٢)- [١٩/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: " عِيَادَةُ الْقُرَّاءِ أَشَدُّ عَلَى أَهْلِ الْمَرِيضِ مِنْ مَرِضَ صَاحِبِهِمْ يَجِيئُونَ فِي غَيْرِ أَيَّامِهِمْ، وَيَجْلِسُونَ إِلَى غَيْرِ وَقْتِهِمْ "

Şa'bî der ki: "Kur'ân hafızı olanlardan birinin hasta ziyareti ev ahalisine hastalarının hastalığından daha ağır gelir. Zira ziyaret günleri dışında ve vakitsiz bir şekilde gelip oturur."

Takrîb 693, Takrîb 832, Takrîb 2409, Takrîb 3092, Takrîb 1100, Takrîb 212

(١٣٢٧٩)- [٢٠/٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثَنَا فَضْلُ بْنُ مُوسَى مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، حدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " الشِّتَاءُ غَنِيمَةُ الْعَابِدِينَ "

Hz. Ömer der ki: "Kış mevsimi âbidler(in ibadeti) için bir ganimettir."

(١٣٢٨٠)- [٢٠/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ عُمَيْرٍ مِنْ أَعْلَمِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَنَاسِكِ بَعْدَ عُثْمَانَ "

Muhammed (b. Sîrîn) der ki: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı arasında İbn Umeyr, Osmân'dan sonra ibadetleri en iyi bilen kişiydi."

(١٣٢٨١)- [٩/٢٠] حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو حُصَيْنٍ الْوَادِعِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هَرِمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " الَّذِي يَأْخُذُ صَدَقَةَ الْفِطْرِ يُطْعِمُ عَنْ نَفْسِهِ "

Câbir b. Zeyd der ki: "Fıtır sadakası alan kişi, kendi adına başkasına yemek yedirir."

Takrîb 1537, Takrîb 2183, Takrîb 832

(١٣٢٨٥)- [٩/٢١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَبِي عِيسَى، ثَنَا الْحَسَنُ ابْنُ عَنْبَرٍ، ثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ بُكَيْرٍ السُّلَمِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: " إِنَّمَا يَجِبُ الْغُسْلُ عَلَى مَنْ تَجِبُ عَلَيْهِ الْجُمُعَةُ "

İbn Ömer der ki: "Cuma namazının farz olduğu kişiye gusül de farzdır."

(١٣٢٨٦)- [٩/٢١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ، وَزِيَادُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي جَمَاعَةٍ، قَالُوا: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ وَزِيَادُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي جَمَاعَةٍ، قَالُوا: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الْقُرَشِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَقْرَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَتَّابَ بْنَ أُسَيْدٍ وَهُوَ مُسْنِدٌ ظَهْرَهُ إِلَى الْكَعْبَةِ، يَقُولُ: " مَا أَصَبْتُ مِنْ عَمَلِي الَّذِي بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلا ثَوْبَيْنِ مُعَقَّدَيْنِ كَسَوْتُهُمَا مَوْلاتِيَ كَيْسَانَ "

İbn Ebî Akreb der ki: Attâb b. Useyd'in sırtım Kâbe'ye dayamış bir şekilde şöyle dediğini işittim: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana verdiği görevde düğmeli iki giysiden başka elime bir şey geçmiş değildir. Bu iki giysiyi de azatlım Keysân'a vermişimdir."

Takrîb 2123, Takrîb 4483

(١٣٢٨٩)- [٩/٢٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفُرَاتِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الصَّائِغِ، عَنْ عَطَاءٍ فِي رَجُلٍ، قَالَ: أَنَا أُهْدِي وَلِيدَةَ أَهْلِي فَعَجَزَ فِي يَمِينِهِ، فَقَالَ: " يُهْدِي كَبْشًا "

İbrâhim es-Sâiğ bildiriyor: "Ailemin cariyesini azat edeceğim" diye yemin eden, ancak aciz kalıp bu yeminini yerine getiremeyen kişi hakkında Atâ:

"Bir koyun kurban eder" dedi.

(١٣٢٩٠)- [٢٢/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ وَنَحْنُ نَطُوفُ بِالْبَيْتِ " هَلْ يَؤُمُّ الأَعْرَابِيُّ الْمُهَاجِرَ؟ " قَالَ: " مَا يَضُرُّهُ إِذَا كَانَ رَجُلا صَالِحًا؟ "

Dâvud b. Abdirrahman der ki: Kâbe'yi tavaf ederken adamın birinin Sâlim b. Abdillah'a: "Bedevi olan biri, muhacir olan birine imamlık yapabilir mi?" diye sorduğunu işittim. Sâlim: "Bedevi salih bir adamsa bunun muhacire ne zararı olabilir ki?" karşılığını verdi.

Takrîb 283, Takrîb 3010, Takrîb 668, Takrîb 469, Takrîb 766, Takrîb 792-a, Takrîb 697, Takrîb 3724-h, Takrîb 2034

(١٣٣٠٠)- [٢٤/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ رُسْته، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالا: ثنا زَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ وَهْرَامَ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: " مَا حُمِلَ الْعِلْمُ فِي أَفْضَلِ مِنْ جِرَابِ "

Tâvus der ki: "İlim en kaliteli bir heybede taşınabilir."

(١٣٣٠١)- [٢٤/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ، ثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الرَّبَّانِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا زَرْبَانُ بْنُ أَبِي زَرْبَانَ أَبُو النَّصْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " إِنَّ الْفِتْنَةَ إِذَا أَقْبَلَتْ عَرَفَهَا الْعَالِمُ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ عَرَفَهَا كُلُّ جَاهِلٍ "

Hasan der ki: "Fitnenin geldiğini sadece âlimler bilir. Gittikten sonra ise bütün cahiller onu bilir."

Takrîb 4470-a, Takrîb 1797, Takrîb 4111-a, Takrîb 389, Takrîb 2819, Takrîb 2848, Takrîb 2369, Takrîb 3388, Takrîb 1615, Takrîb 1721, Takrîb 2437, Takrîb 4378, Takrîb 2628, Takrîb 199, Takrîb 1546, Takrîb 2973, Takrîb 1059, Takrîb 589-a, Takrîb 741-a, Takrîb 2223, Takrîb 1640, Takrîb 268, Takrîb 698, Takrîb 1828, Takrîb 3431, Takrîb 2525, Takrîb 1326, Takrîb 4467, Takrîb 11, Takrîb 1309, Takrîb 4379, Takrîb 1287, Takrîb 767

(١٣٣٣٥)- [٣٠/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ سَلامُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنِ

الأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ، ثنَا زَاذَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّرُ الْخَطَايَا إِلا الأَمَانَةَ يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنْ كَانَ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَيقَالُ لَهُ: أَدِّ أَمَانَتَكَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ كَيْفَ لِي بِهَا وَقَدْ ذَهَبَتِ الدُّنْيَا؟ فَيَقُولُ: اذْهَبُوا بِهِ إِلَى الْهَاوِيَةِ، فَيُنْطَلَقُ بِهِ فَتَتَمَثَّلُ لَهُ فِي قَعْرِ جَهَنَّمَ كَهَيْئَتِهَا يَوْمَ أَخَذَهَا مِنْ أَصْحَابِهَا، قَالَ: فَيَهْوِي فَيَحْمِلُهَا عَلَى عُنُقِهِ، ثُمَّ يَرْتَفِعُ، ثُمَّ تَهْوِي، وَيَهْوِي عَلَى أَثَرِهَا، وَهُوَ كَذَلِكَ أَبَدَ الآبِدِينَ "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " وَالأَمَانَةُ فِي الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ، وَفِي الصَّلاةِ، وَفِي الْحَدِيثِ، وَفِي الْكَيْلِ وَالْمِيزَانِ، وَأَشَدُّ ذَلِكَ الْوَدَائِعُ "

Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Allah yolunda öldürülme kıyamet gününde kişinin, emanetler hariç bütün günahlarına kefaret olur. Kişi Allah yolunda öldürülmüş olsa dahi kendisine: «Emaneti geri ver!» denilir. Kişi: «Rabbim! Dünya yok olup gitmişken bu emaneti nasıl vereyim?» deyince, Allah: «Onu cehenneme götürün!» buyurur. Ardından bu kişi alınıp cehenneme götürülür. Cehennemin dibinde aldığı emanet aldığı günkü haliyle karşısına çıkarılır. Kişi bunu omzuna alınca yükselmeye başlar. Sonra geri aşağıya inmeye başlar ki o da onun peşinden iner ve bu inişi sonsuza kadar devam eder. Emanet cenabetlikten yıkanmada, namazda, konuşmada, ölçü ve tartılarda olur. En ağırı da mal olarak bırakılan emanetlerdir."

Takrîb 4513-a

(١٣٣٣٧)- [٣١/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنَا أَبُو عُبَيْدٍ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سَلامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَامِلِهِ عَلَى عُمَانَ " لا تَأْخُذْ مِنَ السَّمَكِ شَيْئًا حَتَّى يَبْلُغَ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ، فَإِذَا هُوَ بَلَغَ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ، فَخُذْ مِنْهُ الزَّكَاةَ "

Yûnus b. Ubeyd der ki: "Ömer b. Abdilazîz, Umân valisine: "Bedeli iki yüz dirheme ulaşmadıkça balıktan bir şey alma. İki yüz dirheme ulaşması durumunda da zekatını al" şeklinde bir mektup yazdı.

(١٣٣٣٨)- [٣١/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنَا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زِيَادٍ، عَنِ

الْحَسَنِ، قَالَ: " كَانَ بَعْضُ أُمَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ، يَقُولُ: لا تَقْبَلُوا شَهَادَةَ الثَّنَاءِ، فَإِنَّهُمُ اخْتَارُوا مُجَاوَرَةَ أَهْلِ الشِّرْكِ عَلَى مُجَاوَرَةِ الإِسْلامِ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: Müslüman yöneticilerden bazıları: "Övgü mahiyetinde olan şahitlikleri kabul etmeyin! Zira bunu yapanlar müşriklerin yanında ikamet etmeyi müslümanların yanında ikamet etmeye tercih etmişlerdir" derdi.

(١٣٣٣٩)- [٩/٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحَبْحَابِ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ إِذَا كَانَ فِي جَنَازَةٍ أَرْبَعَةٌ لَمْ يَنْتَظِرْ "

Şuayb b. el-Habhâb der ki: "İbrâhîm(-i Nehaî), bir cenazede asgari dört kişi varsa (namaz sonrası) orada durmazdı."

(١٣٣٤٠)- [٩/٣١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا سَلامُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ رَأَى أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يُومِي فِي الصَّلاةِ

Mûsa b. Abdirrahman bildiriyor: "Ebû Saîd el-Hudrî'nin namazı imayla kıldığını gördüm."

(١٣٣٤١)- [٩/٣١] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْيَقْطِينِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سِنَانٍ الْمُسَجَّى، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّيْمِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ أَخِي حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْخِرِّيتِ، عَنْ أَبِي لَبِيدٍ، قَالَ: " أَجْرَى أَهْلُ الْبَصْرَةِ خَيْلَهُمْ، فَلَمَّا انْقَضَى الرِّهَانُ، مَرَرْنَا بِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فَقُلْنَا لَهُ: هَلْ كُنْتُمْ تُرَاهِنُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : فَأَتَيْنَاهُ فَسَأَلْنَاهُ ، فَقَالَ : نَعَمْ ، لَقَدْ رَاهَنَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ يُقَالُ لَهُ : سُبْحَةُ ، فَسَبَقَ النَّاسَ ، فَهَشَّ لِذَلِكَ وَأَعْجَبَهُ "

Ebû Lebîd der ki: Basralılar atlarını yarıştırdılar. Yarışlar bitince Enes b. Mâlik'e uğradık ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında at yarışı yapar mıydınız?" diye sorduk. Enes: "Evet! Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Subha adında bir ata bahse girdi ve bu at diğerlerini yendi. Bu sonuç Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hoşuna gitti ve sevindi" dedi.

Takrîb 2402-a

(١٣٣٤٣)- [٣٢/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، وَسُئِلَ عَنْ قَوْمٍ أَقْبَلُوا بِسَبْيٍ، فَكَانُوا إِذَا أَمَرُوهُمْ لَمْ يُصَلُّوا، فَمَاتَ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ قَالَ: تَبَيَّنَ لَكُمْ أَنَّهُ مِنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ، فَقَالُوا : لا مَا تَبَيَّنَ لَنَا قَالَ: " اغْسِلُوهُ، وَكَفِّنُوهُ، وَحَنِّطُوهُ، وَصَلُّوا عَلَيْهِ، وَادْفِنُوهُ "

Sehl b. Ebi's-Salt es-Serrâc der ki: Muhammed b. Sîrîn'e: "Bir topluluk ele geçirdikleri esirlere namaz kılmalarını söylüyor, ama kılmıyorlardı. İçlerinden biri de öldü" dediklerinde, İbn Sîrîn: "Cehennem ahalisinden biri olduğunu kesin olarak biliyor musunuz?" diye sordu. "Hayır, bilmiyoruz" karşılığım verdiklerinde: "O zaman yıkayın, kefenleyin, kokularını sürün, namazını da kılıp defnedin" dedi.

(١٣٣٤٤)- [٣٢/٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثَنَا بُنْدَارٌ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا سَهْلٌ السَّرَّاجُ عن الْحَسَنِ، فِي قَوْلِهِ: ﴿كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلاءِ وَهَؤُلاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ﴾ ، قَالَ: " كُلا نَرْزُقُ فِي الدُّنْيَا، الْبَرَّ وَالْفَاجِرَ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Hasan(-ı Basrî), **"Rabbinin lütfundan her birine; onlara da, bunlara da veririz"**[1] âyetini açıklarken: "Dünyada hem iyiye, hem de kötüye rızıklar veriyoruz" dedi.

(١٣٣٤٥)- [٣٢/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: وَسَأَلَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا سَعِيدٍ إِنَّ جَارِيَةً مَسْبِيَّةً لَمْ تُصَلِّ إِلا صَلاةً وَاحِدَةً فَمَاتَتْ، أَأَدْفِنُهَا؟ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ: " نَعَمْ، وَصَلِّ عَلَيْهَا "

Seriy b. Yahya der ki: Adamın biri Hasan'a: "Ey Ebû Saîd! Esir olan ve sadece bir defa namaz kılan bir cariye öldü. Onu defnedeyim mi?" diye sorunca: "Evet, namazını da kıl" dediğini işittim.

---

[1] İsrâ Sur. 20

Takrîb 1101, Takrîb 681, Takrîb 682, Takrîb 833, Takrîb 834, Takrîb 1989, Takrîb 1037, Takrîb 2865, Takrîb 2920

(١٣٣٥٥)- [٩/٣٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا شَرِيكُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ: " أَنَّ خَبَّابًا يَعْنِي ابْنَ الأَرَتِّ، كَانَ فَتِيًّا، وَكَانَ يَشْتَرِي السَّيْفَ الْمُحَلَّى بِالْفِضَّةِ "

İbrâhim der ki: "Habbâb b. el-Eret yiğit biriydi ve gümüş süslemeli kılıç satın alırdı."

(١٣٣٥٦)- [٩/٣٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا أَبُو عُبَيْدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ أَبِي هِلالٍ الطَّائِيِّ، عَنْ وَسْقٍ الرُّومِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَمْلُوكًا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَكَانَ يَقُولُ لِي: " أَسْلِمْ، فَإِنَّكَ إِنْ أَسْلَمْتَ اسْتَعَنْتُ بِكَ عَلَى أَمَانَةِ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَسْتَعِينَ عَلَى أَمَانَتِهِمْ بِمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ "، قَالَ: فَأَبَيْتُ، فَقَالَ: " لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ "، فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ أَعْتَقَنِي، فَقَالَ: " اذْهَبْ حَيْثُ شِئْتَ "

Vask er-Rumî der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın kölesiydim. Bir gün bana: "Müslüman ol! Müslüman olursan sana resmi bir görev verebilirim. Zira müslümanları ilgilendiren konularda onlardan olmayan birine görev veremem" dedi. Bunu kabul etmediğimde de: "Dinde zorlama yoktur" dedi. Vefat anı geldiğinde de beni azat etti ve: "İstediğin yere gidebilirsin" dedi.

Takrîb 1481

(١٣٣٥٨)- [٩/٣٤] حُدِّثْتُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَنْ تَعَلَّمَ كِتَابَ اللَّهِ ثُمَّ اتَّبَعَ مَا فِيهِ هَدَاهُ اللَّهُ مِنَ الضَّلالَةِ فِي الدُّنْيَا، وَوَقَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ سُوءَ الْحِسَابِ، ثُمَّ تَلا هَذِهِ الآيَةَ: ﴿فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلا يَضِلُّ وَلا يَشْقَى﴾ "

Ebu'd-Duhâ der ki: İbn Abbâs: "Allah'ın Kitab'ına uyan kişiyi Allah dünyada dalâletten hidayete erdirir. Âhirette de kötü bir hesaptan korur" dedi ve: "**Benim doğru yoluma uyan kimse asla sapmaz ve bedbaht**

da olmaz[1]" âyetini okudu.

Takrîb 149, Takrîb 465

(١٣٣٦١)- [٩/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا صَالِحُ بْنُ رُسْتُمَ، عَنْ عَطَاءٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿وَلا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا﴾ ، قَالَ: " عِنْدَ الإِقَامَةِ "

Sâlih b. Rüstüm der ki: Atâ, "**Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar**"[2] âyetini açıklarken: "Namaz için kamet getirildiği zamandır" dedi.

(١٣٣٦٢)- [٩/٣٥] وَقَالَ الْحَسَنُ " الإِقَامَةِ وَالشَّهَادَةِ "

Sâlih b. Rüstüm der ki: Hasan(-ı Basrî) ise bu âyeti açıklarken: "Bundan kasıt hem kamet getirildiği, hem de şahitlik için çağırıldığı zamandır" dedi.

(١٣٣٦٣)- [٩/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الصَّعِقُ بْنُ حَزْنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، سُئِلَ عَنِ امْرَأَةٍ نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْبَيْتِ، قَالَ: فَأَمَرَهَا الْحَسَنُ أَنْ تَرْكَبَ، وَكَانَ ابْنُ سِيرِينَ أَنْكَرَ ذَلِكَ، وَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ﴾

Sa'k b. Hazn der ki: Kadının biri Kâbe'ye kadar yürümeyi adamıştı. Hasan(-ı Basrî) Kâbe'ye binekle gitmesini söylemiş, İbn Sîrîn ise Hasan'ın bu görüşünü kabul etmemişti. Sebebi sorulunca da: "Allah'ın "**İçlerinden, «Eğer Allah bize lütuf ve kereminden verirse mutlaka bol bol sadaka veririz ve mutlaka salihlerden oluruz» diye Allah'a söz verenler de vardır**"[3] buyurduğunu işitmedin mi?" karşılığını verdi.

---

[1] Tâhâ Sur. 123

[2] Bakara Sur. 282

[3] Tevbe Sur. 75

(١٣٣٦٤)- [٩/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الصَّبَّاحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا أَكْتُبُ الْمَصَاحِفَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، فَمَرَّ بِي عَلِيٌّ، فَقَامَ عَلِيٌّ فَنَظَرَ، فَقَالَ: " نَوِّرْ كِتَابَ اللَّهِ ﷻ إِذْ نَوَّرَهُ اللَّهُ "

Ebû Hakîm der ki: Kûfe mescidinde oturmuş mushafları yazarken Hz. Ali yanıma uğrayıp başımda durdu. Biraz izledikten sonra: “Allah nasıl onu nurlu kıldıysa sen de onu parlak bir şekilde yaz” dedi.

(١٣٣٦٥)- [٩/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا طُعْمَةُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: " رَأَيْتُ مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ يَشُدُّ أَسْنَانَهُ بِالذَّهَبِ "

Tu’me b. Amr der ki: “Mûsa b. Talha’nın altından diş teli taktırdığını gördüm.”

(١٣٣٦٦)- [٩/٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الأَبَّارِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ طَالُوتَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ، يَقُولُ: " مَا صَدَقَ اللَّهَ عَبْدًا أَحَبَّ الشُّهْرَةَ "

İbrâhim b. Edhem der ki: “Şöhreti seven kul Allah’a karşı samimi olamaz.”

(١٣٣٦٧)- [٩/٣٦] حُدِّثْتُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا طَالِبُ بْنُ سَلْمَى، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: إِنَّهُمْ قَدْ جَعَلُوا فِي إِبَاقٍ، يَعْنِي الرَّقِيقِ، وَضَوَالِّ الإِبِلِ جُعْلا، لِي مِنْهَا دَاخِلَةٌ، وَمِنْهَا خَارِجَةٌ، قَالَ: " الْمُسْلِمُ أَحَقُّ مَنْ رَدَّ عَلَى الْمُسْلِمِ، وَلِمَ لا يَرُدُّ عَلَى الْمُسْلِمِ؟ فَإِنْ طَابَتْ نَفْسُهُ فَصِلَتُهُ خَيْرٌ لَكَ "

Tâlib b. Selmâ der ki: Hasan’a: “Firar eden köleler ile kaybolan develeri bulduğum zaman bunun karşılığında bana belirli bir ücret veriyorlar” dediğimde: “Müslümana ait olan bir şeyi ona iade etmek en çok bir müslümana yakışır. Hem neden iade etmesin ki? Bu ücreti gönül rızasıyla sana vermesi de senin için daha hayırlıdır” karşılığını verdi.

Takrîb 473

(١٣٣٦٩)- [٣٦/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا أَبُو عُبَيْدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " مَا أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلا وَلَهُ فِي هَذَا الْمَالِ حَقٌّ أُعْطِيَهُ أَوْ مُنِعَهُ "

Hz. Ömer der ki: "Her müslümanın, verilsin veya verilmesin bu mallarda hakkı vardır."

(١٣٣٧٠)- [٣٦/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ رَمَلٌ فِي الْبَيْتِ، وَلا سَعْيٌ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلا يَصْعَدْنَ عَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ "

İbn Ömer der ki: "Kadınların Kâbe'de remel yapmasına, Safâ ile Merve arasında sa'y etmesine ve Safâ ile Merve tepelerine çıkmalarına gerek yoktur."

Takrîb 819, Takrîb 863, Takrîb 4529, Takrîb 3615-a, Takrîb 1462, Takrîb 1352, Takrîb 1664, Takrîb 2268, Takrîb 1317, Takrîb 2027, Takrîb 3437, Takrîb 2346, Takrîb 2038

(١٣٣٨٤)- [٣٩/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ الأَهْوَاءِ رَزَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى التَّوْبَةَ، فَقَالَ لَنَا: انْظُرُوا هَذَا الْحَدِيثَ مِمَّنْ تَأْخُذُونَهُ؟ أَوْ كَيْفَ تَأْخُذُونَهُ؟ فَإِنَّا كُلَّمَا رَأَيْنَا رَأْيًا جَعَلْنَاهُ حَدِيثًا "

İbn Lehîa der ki: Hevâ ehlinden (sapık mezhep sahibi), Allah'ın kendisine tövbeyi nasip ettiği bir kişi bize şöyle dedi: "Aldığınız hadisi kimden ve nasıl aldığınıza dikkat ediniz. Biz her görüşü gördüğümüzde onu hadis sayıyoruz."

(١٣٣٨٥)- [٣٩/٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ وَاسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " فَرَغَ مِنَ الْخَلْقِ وَالرِّزْقِ وَالأَجَلِ "

Kasım b. Mes'ûd der ki: "Yaratma, rızık ve eceller konusu yazılıp bitirilmiştir."

(١٣٣٨٦)- [٣٩/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ " وَذَكَرْتُ أَنِّي فِي الدُّنْيَا كَالرَّاكِبِ الْغَادِي الرَّيِّحِ "

Kasım b. Mes'ûd der ki: "Düşündüm de dünyada kendimi erkenden yola çıkıp gidecek olan yolcu gibi gördüm."

(١٣٣٨٧)- [٣٩/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ أَخِيهِ، عَنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ عُتْبَةُ بْنُ مَسْعُودٍ، انْتَظَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أُمَّ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ حَتَّى جَاءَتْ "

Kâsım der ki: "Utbe b. Mes'ûd vefat ettiği zaman, Hz. Ömer b. el-Hattâb, Utbe b. Mes'ûd'un annesini bekledi ve o gelmeden namazını kıldırmadı."

Takrîb 2184, Takrîb 2577, Takrîb 4486, Takrîb 410, Takrîb 2365-b

(١٣٣٩٣)- [٤١/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ جَرِيرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: ذَاكَرْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ حَدِيثًا وَهُوَ يَوْمَئِذٍ قَاضٍ، فَخَالَفَنِي فِيهِ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ، وَعِنْدَهُ النَّاسُ سِمَاطَيْنِ، فَقَالَ لِي: " ذَاكَ الْحَدِيثُ كَمَا ذَكَرْتَ، وَأَرْجِعُ صَاغِرًا "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Kadı olduğu zamanlarda Ubeydullah b. el-Hasan'la bir hadis konusunda müzakere ettik ve bana muhalif oldu. Daha sonraları yanına girdiğimde yanında iki sıra insan vardı. Bana: "O hadis dediğin gibiydi, ben de küçük düşmeye razı olup senin sözüne dönüyorum" dedi.

(١٣٣٩٤)- [٤١/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا رُسْتَةُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: سَأَلْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ الْحُسَيْنِ، عَنْ رَجُلَيْنِ اشْتَرَيَا سِلْعَةً، فَظَهَرَ بِهَا عَيْبٌ فَرَدَّ أَحَدُهُمَا نَصِيبَهُ، وَحَبَسَ الآخَرُ، فَقَالَ: " لَهُمَا ذَلِكَ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Ubeydullah b. el-Hasan'a iki kişinin ortaklaşa bir mal almaları, daha sonra malda kusur çıkınca birinin kendi payını geri vermesi, diğerinin ise kendi payını yanında tutması konusunu sorduğumda: "Her ikisinin de buna hakkı vardır" dedi.

(١٣٣٩٥)- [٩/٤١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ بَاكَوَيْهِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ السَّرَخْسِيُّ، ثَنَا بُنْدَارٌ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ النَّضْرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ، قَالَ: " كَانَتِ الْوَحْشُ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ "

Kays b. Ubâd der ki: "Önceleri Âşûre gününde vahşi hayvanlar bile oruç tutardı (aç dururdu)."

(١٣٣٩٦)- [٩/٤١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَحْطَبَةَ بْنِ أَبِي صَفْوَانَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ شُمَيْطٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي قَصَصِهِ: " إِنَّ الْمُتَّقِينَ هُمُ النَّاسُ، أَكَلُوا طَيِّبَ رِزْقِ اللَّهِ، وَعَاشُوا فِي فَضْلِ نِعَمِ الآخِرَةِ "

İbrâhîm b. Abdirrahman b. Mehdî, babasından bildirir: Ubeydullah b. Şumayt vaazlarında: "(Mürselât Sur. 41'te geçen) takva sahipleri, Allah'ın helal rızıklarından yiyen ve âhiret nimetleri içinde yaşayan insanlardır" derdi.

Takrîb 2197, Takrîb 1647, Takrîb 3968, Takrîb 3226, Takrîb 4262, Takrîb , 1762, Takrîb 4521, Takrîb 4263, Takrîb 923

(١٣٤٠٦)- [٩/٤٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي بْنَ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ جَامِعٍ، عَنِ الأَسْوَدِ بْنِ هِلالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ " مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ، قَالَ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "İyilikle (ilâhî huzura) gelenler (Neml Sur. 89) «Lâ ilâhe illallah» diyenlerdir."

Takrîb 4449-c

(١٣٤٠٨)- [٩/٤٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا عَبَّادُ بْنُ رَاشِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " السَّائِحُونَ هُمُ الصَّائِمُونَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Tevbe sûresindeki **"es-Sâihûne"** lafzından kasıt, oruç tutanlardır."

Takrîb 279, Takrîb 1509, Takrîb 400, Takrîb 3918-a

(١٣٤١٣)- [٩/٤٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ لَهُ: الزِّنَى يُقَدَّرُ؟ فَقَالَ: " نَعَمْ "، كُلُّ شَيْءٍ كَتَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيَّ، قَالَ: " نَعَمْ، كَتَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيَّ، وَيُعَذِّبُنِي عَلَيْهِ "، فَأَخَذَ حَصَاةً فَحَصَبَهُ.

Ömer b. Muhammed der ki: Adamın birinin Sâlim b. Abdillah'a: "Zinanın yapılması takdir mi edilmiştir?" diye sorduğunu işittim. Sâlim: "Evet! Yaptığım her şeyi Allah yapmamı takdir etmiştir" karşılığını verdi. Adam: "Yani hem yapmamı takdir edecek, hem de yaptığım için beni cezalandıracak mı?" deyince Sâlim yerden bir taş alıp adama attı.

Takrîb 587, Takrîb 232

(١٣٤١٦)- [٩/٤٥] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ " أَنَّهُ تَقَلَّدَ سَيْفَ عُمَرَ يَوْمَ قُتِلَ عُثْمَانُ، وَكَانَ مُحَلًّى "، قُلْتُ: كَمْ كَانَتْ حِلْيَتُهُ؟ قَالَ: " أَرْبَعَ مِائَةٍ "

Nâfi' bildiriyor: İbn Ömer, Hz. Osmân'ın öldürüldüğü gün Ömer'in gümüş süslemeli kılıcım kuşandı. Ona: "Üzerindeki süslemelerin değeri ne kadardı?" diye sorduğumda: "Dört yüz (dirhem)" dedi.

Takrîb 722, Takrîb 771, Takrîb 2411-c, Takrîb 656, Takrîb 4514, Takrîb 2266, Takrîb 359

(١٣٤٢٤)- [٩/٤٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا عِيسَى بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ طَاوسًا، " كَانَ يَكْرَهُ الْمِسْكَ لِلْمَيِّتِ "

Râşid b. Sa'd bildiriyor: "Tâvus ölüye misk sürülmesini kerih görürdü."

(١٣٤٢٥)- [٩/٤٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامٍ، قَالَ: نَامَ مِعْضَدٌ فِي سُجُودِهِ مُتَّكِئًا، فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ، قَالَ: "اللهُمَّ اشْفِنِي مِنَ النَّوْمِ بِالْيَسِيرِ وَمَضَى فِي صَلاتِهِ "

Hemmâm der ki: Mi'dad (el-İclî) bir şeye yaslanmış bir şekilde secdede iken uyudu. Kendine geldiğinde: "Allahım! Az bir uyuklama ile bana uykudan yana şifa ver" dedi ve namazına devam etti.

(١٣٤٢٦)- [٩/٤٦] حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ خَالِدٍ الرَّحْمِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا عَمِّي، ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ شَامِيًّا أَثْبَتَ مِنْ فَضَالَةَ، وَمَا حُدِّثْتُ عَنْهُ، وَأَنَا أَسْتَخِيرُ اللَّهَ تَعَالَى فِي الْحَدِيثِ عَنْهُ "، فَقُلْتُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، حدِّثْنِي عَنْهُ، قَالَ: " اكْتُبْ حَدِيثَيْ فَرَجِ بْنِ فَضَالَةَ "

Süleyman b. Ahmed der ki: Abdurrahman b. Mehdî'nin: "Şamlılar arasında (hadiste) Fadâle'den saha sağlam birini görmüş değilim. Yine de ondan hadis alırken Allah'a istiharede bulunuyorum" dediğini işittim. Ona: "Ey Ebû Saîd! Bana Fadâle'den hadis aktar" dediğimde: "O zaman Ferec b. Fadâle'den şu iki hadisi yaz" karşılığım verdi.

Takrîb 2313-a, Takrîb 535, Takrîb 1173

(١٣٤٣٠)- [١٣٤٤٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ قُرَّةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي يَزِيدَ الْمَكِّيِّ، قَالَ: كَانَ أَبُو أَيُّوبَ، وَالْمِقْدَادُ، يَقُولانِ: " أُمِرْنَا أَنْ نَنْفِرَ عَلَى كُلِّ حَالٍ "، وَيَتَأَوَّلانِ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالا﴾

Ebû Yezîd el-Mekkî der ki: Ebû Eyyûb ve Mikdâd: "Hangi durumda olursak olalım savaşa çıkmamız emredilmiştir" derdi. Buna da **"Gerek yaya**

olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın"[1] âyetini gerekçe gösterirlerdi.

(١٣٤٣١)- [٩/٤٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، فِي رَجُلٍ حَلَفَ أَنْ لا يَأْكُلَ لَحْمًا، فَأَكَلَ سَمَكًا، قَالَ: " لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ "، وَرُوِيَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفَضْلِ الْحَدَّانِيُّ، وَرُوِيَ عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ

Hammâd der ki: Et yememeye yemin eden kişinin balık eti yemesi konusunda İbrâhîm(-i Nehaî): "Aleyhinde bir durum yoktur" dedi.

Takrîb 2235, Takrîb 1931

(١٣٤٣٤)- [٩/٤٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ عَبْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْكَبِيرِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: " عَقْلُ الْعَبْدِ مِنْ ثَمَنِهِ، وَعَقْلُ الْحُرِّ مِنْ دِيَتِهِ "، وَكَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ يَقُولُ ذَلِكَ

Zührî der ki: "Kölenin diyeti kendi bedeli üzerinden, hürün diyeti ise tam diyet üzerinden hesaplanır." Saîd b. el-Müseyyeb de bu konuda aynı şeyi söylerdi.

(١٣٤٣٥)- [٩/٤٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ الْعِجْلِيُّ، ثَنَا ابْنُ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّهُ قَرَأَ: ﴿إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ﴾ ، قَالَ: " هَذَا نَسَخَ مَا قَبْلَهُ "

İbn Ebî Nadra, babasından bildirir: Ebû Saîd el-Hudrî, **"Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın"**[2] âyetini sonuna kadar okudu ve: "Bu âyet, **«Eğer birbirinize güvenirseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu)**

---

[1] Tevbe Sur. 41

[2] Bakara Sur. 282

ödesin»[1] âyetiyle neshedilmiştir" dedi.

(١٣٤٣٦)- [٤٨/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَابِرٍ، عَنْ حَمَّادٍ، فِي عَبْدٍ أَسَرَهُ الْمُشْرِكُونَ فَاشْتَرَاهُ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَأَعْتَقَهُ، قَالَ: " سَيِّدُهُ أَحَقُّ بِهِ إِذَا دَفَعَ إِلَى الْمُشْتَرِي ثَمَنَهُ، وَلا أَرَى عِتْقَهُ جَائِزًا "

Muhammed b. Câbir der ki: Hammâd, müşrikler tarafından esir alınan bir kölenin müslümanlardan biri tarafından satın alınıp azat edilmesi konusunda: "Satın alan kişiye bedelini ödedikten sonra asıl efendisinin onda daha fazla hakkı vardır. Azat edilmesini de geçerli görmüyorum" dedi.

(١٣٤٣٧)- [٤٨/٩] أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ تَمِيمٍ، قَالَ: " سَأَلْتُ الْحَسَنَ عَنْ بَيْعِ دَكَاكِينِ السُّوقِ؟ فَكَرِهَ بَيْعَهَا، وَشِرَاءَهَا، وَإِجَارَتَهَا "

Muhammed b. Temîm der ki: "Hasan(-ı Basrî)'ye çarşıdaki dükkanların satılmasını sorduğumda bunların satılmasını, satın alınmasını ve kiralanmasını mekruh gördü."

(١٣٤٣٨)- [٤٨/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، فِي هَذِهِ الآيَةِ: ﴿وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ﴾ ، قَالَ: " نَسَخَتْهَا ﴿فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا﴾ "

Yûnus bildiriyor: **"Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın"**[2] âyeti hakkında Hasan: "Bu âyet, **«Eğer birbirinize güvenirseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin»**[3] âyetiyle neshedilmiştir" dedi.

---

[1] Bakara Sur. 283

[2] Bakara Sur. 282

[3] Bakara Sur. 283

(١٣٤٣٩)- [٤٩/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا أَبُو عُبَيْدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ دَاودَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ " سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ قَدْ أَصَابَهُمْ بَلاءٌ وَشِدَّةٌ وَجَوْرٌ، فِي أَحْكَامٍ وَسُنَنٌ خَبِيثَةٌ، سَنَّتْهَا عَلَيْهِمْ عُمَّالُ السُّوءِ، إِنَّ قِوَامَ الدِّينِ الْعَدْلُ وَالإِحْسَانُ، فَلا يَكُونَنَّ شَيْءٌ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ أَنْ تُوَطِّنَهَا لِطَاعَةِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ لا قَلِيلٌ مِنَ الإِثْمِ "

Dâvud b. Süleyman el-Cu'fî der ki: Ömer b. Abdilazîz, Abdulhamîd b. Abdirrahman'a şöyle bir mektup yazdı: "Allah'ın selamı üzerine olsun! Kötü valilerin çirkince davranışları ve kötü yönetimlerinden dolayı Kûfe ahalisi birçok belaya, baskıya ve zulme maruz kaldı. Dinin temeli, adalet ve ihsandır. En büyük derdin, nefsini Allah'a itaat yolunda tutmak olsun. Bilmelisin ki günahın küçüğü yoktur."

(١٣٤٤٠)- [٤٩/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، عَنْ رَاشِدٍ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي رُقَيَّةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا أَبُو عُبَيْدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْوَضَّاحِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَوْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، هَكَذَا قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: " كَانَتِ الأَلْوَاحُ مِنْ زُمُرُّدٍ، فَلَمَّا أَلْقَاهَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ ذَهَبَ التَّفْصِيلُ، وَبَقِيَ الْهُدَى "

Husayn'ın bildirdiğine göre Mücâhid veya Saîd b. Cübeyr (Abdurrahman'ın ifadesi böyledir) şöyle demiştir: "Levhalar zümrüttendi. Hz. Mûsa onları yere atınca ayrıntılar (gayba ait haberler) gitmiş, geriye hidâyeti gösteren ana hükümler kalmıştır."

(١٣٤٤١)- [٤٩/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، ﴿إِلا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾ ، قَالَ: " لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "، قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، فَقَالَ: أَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ

Ebû Sâlih der ki: **"Sadece Rahmân'ın izin vereceği ve doğruyu**

söyleyecek olan kimseler konuşabilecektir"[1] âyetinde söylenecek olan doğru «Lâ ilâhe ilallah» sözüdür."

Muhammed b. İshâk der ki: Bunu Yahya b. Saîd'e zikrettiğimde: "Aynısını Abdurrahman b. Mehdî'nin Ebû Muâviye'den naklen rivayet ettiğini işittim." dedi.

(١٣٤٤٢)- [٤٩/٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الدَّارِمِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ عَنْ رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْقِرَاءَةِ بِاللَّيْلِ؟ فَقَالَ: " لا بَأْسَ بِهِ مَا لَمْ يخَالِطْهُ رِيَاءٌ "

Muhammed b. Ebu'd-Dârimî der ki: Hasan(-ı Basrî)'ye gece namazında kıraati yüksek sesle yapmayı sorduğumda: "İçine riya karışmadıktan sonra bir sakıncası olmaz" dedi.

(١٣٤٤٣)- [٤٩/٩] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ فِيمَا أَذِنَ لِي، قَالا: ثنا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيُّ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خَيْثَمٍ، يَقُولُ: " تَفَقَّهْ ثُمَّ اعْتَزِلْ "

Muhammed b. Nadr el-Hârisî der ki: Rabî' b. Haysem: "Önce fakih biri ol, sonra uzlete çekil" derdi.

(١٣٤٤٤)- [٤٩/٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ ابْنُ مَهْدِيٍّ: يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ الأَصْبَهَانِيَّ، يَقُولُ: " قَدْ رَأَيْتُ أَرْضَكُمْ هَذِهِ، فَمَا يَسُرُّنِي أَنَّهَا لِي بِفِلْسَيْنِ "، قَالَ: وَخَرَجَ إِلَى مَكَّةَ وَمَعَهُ دِينَارٌ، قَالَ: وَمَا كَانَ مَعَهُ فِي مَحْمَلِهِ إِلا كِسَاءٌ وَثَوْبٌ

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî'nin: "Sizin bu bölgenizi gördüm. İki fils karşılığında dahi olsa benim olmasını istemem" dediğini işittim. Bir defasında Mekke'ye giderken yanında sadece bir dinar, giyecek olarak da yanında bir aba ile bir elbise vardı.

---

[1] Nebe Sur. 38

Abdurrahman b. Mehdî, Muhammed b. Ukbe el-Basrî, Mâlik b. Dînâr, Muhammed b. Ebî Hilâl el-Medenî ve Muhammed b. Ebân b. Sâlih b. Umeyr el-Cu'fî el-Kûfî'den rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1391, Takrîb 2406, Takrîb 470, Takrîb 2227, Takrîb 2182, Takrîb 1055, Takrîb 1058, Takrîb 471, Takrîb 4098

(١٣٤٥٤)- [٥١/٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: " شَهِدْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ يَعْلَى عَلَى الْقَضَاءِ مَرُّوا بِشَاهِدِ زُورٍ، وَالَّذِي شَهِدَ لَهُ، فَتَحَدَّثَ النَّاسُ أَنَّهُ أَمَرَ بِحَلْقِ نِصْفِ رُءُوسَهُمْ، وَحَمَّمَ وُجُوهَهُمْ، وَطَافَ بِهِمْ "

Muâviye b. Abdilkerîm bildiriyor: Abdulmelik b. Ya'lâ'nın kadılık zamanlarına şahitlik ettim. Bir defasında karşısına yalancı şahit tutan ve bu şahitliği yapan kişiler çıkarılmıştı da insanların anlattığına göre Abdulmelik bunların saçlarının yarısını kazıtmış, yüzlerini de siyaha boyayıp insanlar arasında dolaştırmış ve onları teşhir etmişti.

Takrîb 1565, Takrîb 541, Takrîb 3461, Takrîb 4500-a, Takrîb 1838-a,

(١٣٤٥٩)- [٥٢/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ قُدَيْدٍ، ثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ الصَّوَّافُ، ثنا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو الرَّبَّانِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ذَكَرُوا عِنْدَ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ رَجُلا، فَقَالَ: " مَا أَنَا عَنْ نَفْسِي بِرَاضٍ فَأَتَفَرَّغَ مِنْ ذَمِّهَا إِلَى ذَمِّ غَيْرِهَا، إِنَّ النَّاسَ خَافُوا اللَّهَ عَلَى ذُنُوبِ النَّاسِ، وَأَمِنُوهُ عَلَى ذُنُوبِهِمْ "

Mufaddal b. Yûnus anlatıyor: Rabî b. Huseym'in yanında bir adamdan bahsettiler. Rabî: "Ben nefsimden razı değilim ki ondan vakit ayırıp başkasını kötüleyeyim. İnsanlar başkalarının günahları sebebiyle Allah'tan korkup kendi günahları konusunda kendilerini emniyette hissediyorlar" dedi.

Takrîb 640, Takrîb 3069, Takrîb 2610-a, Takrîb 3306-a

Abdurrahman b. Mehdî, Muâz b. Muâz el-Anberî ve Muâz b. Ukbe el-Basrî'den rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4478-b

(١٣٤٦٧)- [٩/٥٤] حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ حَامِدِ بْنِ عِيسَى الرَّجَحِيُّ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ الدُّورِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الطُّفَاوِيُّ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ يَجْلِسُ إِلَى الْحَسَنِ وابْنِ سِيرِينَ، فَلا يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ، هَيْبَةً لَهُ"

Eyyûb der ki: "Kişi, Hasan(-ı Basrî) ve İbn Sîrîn'in yanında oturur ve saygısından dolayı onlara bir şey soramazdı."

Takrîb 1950

(١٣٤٦٩)- [٩/٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا رُسْتهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا مَعْمَرُ بْنُ قَيْسٍ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ عَنْ أَخٍ لِي مَاتَ، وَعَلَيْهِ صَوْمٌ وَاعْتِكَافٌ؟ فَقَالَ: " صُمْ عَنْهُ، وَاعْتَكِفْ، فَإِنَّهُ مَا مِنْ خَيْرٍ تَفْعَلُونَهُ لأَمْوَاتِكُمْ إِلا أَلْحَقَ اللَّهُ تَعَالَى بِهِمْ أُجُورَكُمْ، وَلَمْ يَنْتَقِصْ مِنْ أُجُورِكُمْ شَيْئًا "

Ma'mer b. Kays der ki: Bir kardeşim öldüğünde geride oruç ve itikaf borcu bırakmıştı. Konuyu Hasan'a sorduğumda şöyle dedi: "Onun adına oruç tutup itikafını yap. Zira ölülerinize yaptığınız hayırlı şeylerin sevabını Allah onlara ulaştırır, sizin sevabınızda da bir eksilme olmaz."

Takrîb 4436-a

(١٣٤٧١)- [٩/٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، عَنْ سَلْمِ بْنِ أَبِي الذَّيَّالِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ سِيرِينَ عَنْ رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالا مُضَارَبَةً، أَيَصْلُحُ أَنْ يَسْتَبْضِعَهَا بِضَاعَةً؟ قَالَ: " لا أَعْلَمُ بِهِ بَأْسًا "

Sâlim b. Ebi'z-Zeyyâl der ki: İbn Sirîn'e, birine mudârebe usulü para veren kişinin bu parayı mal cinsinden alıp alamayacağını sorduğumda: "Bildiğim kadarıyla bir sakıncası yok" dedi.

Takrîb 2636-a, Takrîb 4508, Takrîb 3590

(١٣٤٧٥)- [٩/٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنِ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنُ حَنْبَلٍ، حدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وعَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ، اخْتَرِ الْمَجَالِسَ عَلَى عَيْنِكَ، فَإِذَا رَأَيْتَ الْمَجْلِسَ يُذْكَرُ اللَّهُ فِيهِ فَاجْلِسْ مَعَهُمْ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ عَالِمًا يَنْفَعُكَ عِلْمُكَ، وَإِنْ

كُنْتَ غَبِيًّا يُعَلِّمُوكَ، وَإِنْ يَطَّلِعِ اللَّهُ ﷻ بِرَحْمَةٍ تُصِبْكَ مَعَهُمْ، يَا بَنِي، تَبَاعَدْ لا تَجْلِسْ فِي الْمَجْلِسِ الَّذِي لا يَذْكُرُ اللَّهُ ﷻ فِيهِ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ عَالِمًا لا يَنْفَعُكَ عِلْمُكَ، وَإِنْ تَكُ غَبِيًّا يَزِيدُوكَ غَبَاءً، وَإِنْ يَطَّلِعِ اللَّهُ ﷻ إِلَيْكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ بِسَخَطٍ يُصِبْكَ مَعَهُمْ، وَلا تَغْبِطَنَّ امْرأً رَحْبَ الذِّرَاعَيْنِ يَسْفِكُ دِمَاءَ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ قَاتِلا لا يَمُوتُ "

İbn Ömer ile Ubeyd b. Umeyr derler ki: Hz. Lokmân'ın oğluna dedi ki: "Ey oğul! Meclisleri görerek seç. Allah'ın anıldığı meclisi gördüğünde onlarla otur. Eğer âlimsen ilminin sana faydası olur. Eğer cahilsen sana öğretirler. Eğer Allah o meclise rahmet nazarıyla bakarsa, bu rahmet onlarla beraber sana da isabet eder. Ey oğul! Allah'ın anılmadığı meclislerden uzak dur ve orada oturma. Eğer orada oturacak olursan, âlim olduğun takdirde ilminin sana bir faydası olmaz. Cahilsen cahilliğin artar. Allah eğer oraya gazab edecek olursa bu gazab sana da isabet eder. Pazıları kuvvetli ve müminlerin kanını akıtan kimseye gıpta etme. Çünkü Allah katında bu kişinin ölmeyen bir katili vardır."

Takrîb 4447-a, Takrîb 1232-a, Takrîb 3012, Takrîb 1314, Takrîb 787, Takrîb 2421, Takrîb 236, Takrîb 4540-h, Takrîb 1302-a, Takrîb 2267, Takrîb 829, Takrîb 1272, Takrîb 1253, Takrîb 4432, Takrîb 1782, Takrîb 3196-a, Takrîb 2844, Takrîb 299, Takrîb 1280, Takrîb 2732-c, Takrîb 1085, Takrîb 3423, Takrîb 2596, Takrîb 3798, Takrîb 1679

(١٣٥٠١)- [٩/٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا رُسْتَهُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الْحَسَنَ وَأَنَا شَاهِدٌ، فَقَالَ: إِنِّي نَذَرْتُ نَذْرًا، قَالَ: " سَمَّيْتَ شَيْئًا؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " أَطْعِمْ عَشَرَةَ مَسَاكِينَ "

Heysem b. Râfi' der ki: Benim de bulunduğum bir ortamda adamın biri Hasan'a: "Ben bir adak adadım" dedi. Hasan(-ı Basrî): "Adak olarak bir şey belirledin mi?" diye sorunca, adam: "Hayır!" karşılığını verdi. Hasan: "O zaman on miskini doyur" dedi.

Takrîb 4473-h

(١٣٥٠٣)- [٩/٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى، ثَنَا رُسْتَهُ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا الْهُذَيْلُ بْنُ بِلالٍ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، وَقَالَ: عِنْدِي غُلامٌ أَبِيعُهُ وَالْحَرُورِيَّةُ يَزِيدُونِي فِي ثَمَنِهِ مِائَةَ دِرْهَمٍ؟ قَالَ: " أَكُنْتَ بَائِعَهُ مِنَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى؟ "

Huzeyl b. Bilâl der ki: Adamın biri Muhammed b. Sîrîn'e: "Yanımda satışa çıkardığım bir kölem var. Ancak Harûriler (Hariciler) diğerlerinden yüz dirhem daha fazla veriyorlar" deyince, İbn Sîrîn: "Onu Yahudilere veya Hıristiyanlara satar mıydın?" karşılığını verdi.

Abdurrahman b. Mehdî, Hârun b. Mûsa el-A'var'dan rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1935, Takrîb 1281, Takrîb 2040-a, Takrîb 1157, Takrîb 120, Takrîb 1923-a, Takrîb 2302-a, Takrîb 3586-a, Takrîb 3586-a, Takrîb 477, Takrîb 437, Takrîb 595, Takrîb 2411, Takrîb 2641-a, Takrîb 2229

(١٣٥١٨)- [٩/٦٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ طَحْلانَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّهُ كَانَ يَمُرُّ بِالْبَزَّازِينَ، فَيَقُولُ: " الْزَمُوا تِجَارَتَكُمْ فَإِنَّ أَبَاكُمْ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ كَانَ بَزَّازًا "

Yâkûb b. Muhammed b. Tahlân der ki: İshâk b. Yesâr manifaturacıların çarşısına uğrar ve: "Bu mesleğinize sahip çıkın! Zira atanız Hz. İbrâhim de kumaş ticareti yapardı" derdi.

İmâm Şâfiî

Onlardan biri de Ebû Abdillah Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî'dir. Hicazlıdır ve Muttalib oğulları soyundandır. İlmiyle amel eden yetkin bir imamdır. Mümtaz bir konuma, yüksek bir ahlaka sahiptir. Eli açık ve cömerttir. Karanlıklarda bir ışık gibidir. En çetrefilli konuları açıklığa

kavuşturan, büyük sorunları çözen biridir. İlmi doğudan batıya her tarafa ulaşmış, mezhebi karaları ve denizleri aşıp her tarafa yayılmıştır. Sünnete ve sahabe sözlerine tâbi olmuş, Muhacir ile Ensâr'ın ittifak ettiği görüşlere tutunmuştur. En hayırlı imamlardan alıntılar yapmış, büyük âlimler ondan rivayetlerde bulunmuştur.

İlimde en yüksek mertebeye ulaşmış, büyük bir fazilete sahip olmuştur. Zira böylesi mertebe ile faziletler ancak dinde değerli bir konuma ve soya sahip olanların hakkıdır. İmam Şâfiî bunların her ikisine haiz olmuştur. Hem ilmi ve bu ilimle amel etme şerefini, hem de soyca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akrabası olma şerefini elde etmiştir. Allah'ın inâyetiyle ilmin her alanında derinleşmiş, hikmetin bilgesi olmuş, dinin gizli kalmış kavramlarını ortaya çıkarmış, engin anlayışıyla da dinin temel ile rükünlerini açıklamıştır. Bunu elde etmesinin sebeplerinden biri de Allah'ın Kureyşlilere has kıldığı üstün zekasıdır.

Takrîb 3665, Takrîb 3666, Takrîb 3667, Takrîb 3668, Takrîb 3669-a, Takrîb 3670, Takrîb 3669

(١٣٥٢٦)- [٦٥/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ سَهْلٍ الْخَشَّابُ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ كَرِيزٍ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ ، قَالَ: " يقَالُ: مِمَّنْ هَذَا الرَّجُلُ؟ فيقَالُ: مِنَ الْعَرَبِ، فيقَالُ: مِنْ أَيِّهِمْ؟ فيقَالُ: مِنْ قُرَيْشٍ "

İbn Ebî Necîh bildiriyor: Mücâhid, **"Doğrusu bu, hem senin hem de kavmin için bir şereftir"**[1] âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Bu adamlar kimlerden?" diye sorulunca: "Araplardan" denilir. "Hangi Araplardan?" diye sorulunca: "Kureyşli Araplardan" denilir.

İmam Şâfiî'nin Soyca Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Akraba Olması

---

[1] Zuhruf Sur. 44

Takrîb 1353-1358

İmam Şâfiî'nin Soyu, Doğumu ve Vefatı

(١٣٥٣٠)- [٦٧/٩] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو الطَّيِّبِ أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِي، قَالُوا: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ الزَّعْفَرَانِيُّ، حدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ شَافِعِ بْنِ السَّائِبِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ يَزِيدَ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ " قَدِمَ بَغْدَادَ سَنَةَ خَمْسٍ وَتِسْعِينَ وَمِائَةٍ، فَأَقَامَ عِنْدَنَا سَنَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ، ثُمَّ قَدِمَ عَلَيْنَا سَنَةَ ثَمَانٍ وَتِسْعِينَ، فَأَقَامَ عِنْدَنَا أَشْهُرًا ثُمَّ خَرَجَ وَكَانَ يَخْضِبُ بِالْحِنَّاءِ، وَكَانَ خَفِيفَ الْعَارِضَيْنِ "

Hasan b. Muhammed b. es-Sabbâh ez-Za'ferânî bildiriyor: "Ebû Abdillah Muhammed b. İdrîs b. el-Abbâs b. Osmân b. Şâfi' b. es-Sâib b. Ubeyd b. Abd Yezîd b. Hâşim b. el-Muttalib b. Abdimenâf, Bağdat'a 195 yılında geldi. Burada yanımızda iki yıl ikamet ettikten sonra Mekke'ye gitti. 198 yılında bir daha yanımıza geldi. Birkaç ay kaldıktan sonra tekrar Bağdat'tan ayrıldı. Saç ve sakallarına kına yakardı, sakalları da seyrekti."

(١٣٥٣١)- [٦٧/٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي الطَّاهِرِ بْنِ السَّرْحِ، سَمِعْتُ الرَّبِيعَ، يَقُولُ: " مَاتَ الشَّافِعِيُّ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَمِائَتَيْنِ "

Rabî' der ki: "Şâfiî (hicri) 204 yılında vefat etti."

(١٣٥٣٢)- [٦٧/٩] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَعْقُوبَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الرَّبِيعَ بْنَ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: " مَوْلِدُ الشَّافِعِيِّ بِغَزَّةَ أَوْ عَسْقَلانَ "

Rabî' b. Süleyman der ki: "Şâfiî, Gazze veya Askalan'da doğdu."

(١٣٥٣٣)- [٩/٦٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْلٍ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ آدَمَ الْجَوْهَرِيُّ بِمِصْرَ، حدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: قَالَ لِي الشَّافِعِيُّ " وُلِدْتُ بِغَزَّةَ سَنَةَ خَمْسِينَ وَمِائَةٍ، وَحُمِلْتُ إِلَى مَكَّةَ وَأَنَا ابْنُ سَنَتَيْنِ "

Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem der ki: Şâfiî bana: "(Hicri) 150 yılında Gazze'de doğdum. İki yaşındayken de Mekke'ye götürüldüm" dedi.

(١٣٥٣٤)- [٩/٦٧] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ، قَالَ: " مَاتَ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَمِائَتَيْنِ "

Hasan b. Muhammed b. es-Sabbâh der ki: "Ebû Abdillah Muhammed b. İdrîs (hicri) 204 yılında vefat etti."

(١٣٥٣٥)- [٩/٦٧] وَقَالَ ابْنُ بِنْتِ الشَّافِعِيِّ: " مَاتَ جَدِّي بِمِصْرَ، وَهُوَ ابْنُ نَيِّفٍ وَخَمْسِينَ سَنَةً، وَكَانَتْ أُمُّهُ أَزْدِيَّةً مِنَ الأَزْدِ، وَكَانَ يَنْزِلُ بِمَكَّةَ الثنصة بِأَسْفَلِ مَكَّةَ، وَكَانَتِ امْرَأَتُهُ أُمَّ وَلَدِهِ الَّتِي أَوْلَدَهَا حَمِدَةَ بِنْتَ نَافِعِ بْنِ عَنْبَسَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ "

Şâfiî'nin kızının oğlu der ki: "Dedem elli küsur yaşındayken Mısır'da vefat etti. Annesi Ezd kabilesinden bir kadındı. Mekke'nin alt taraflarında bulunan ve Sansa denilen yerde ikamet ederdi. Karısı, ümmü veledi de olan Hamide binti Nâfi' b. Anbese b. Amr b. Osmân b. Affân'dır."

(١٣٥٣٦)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الْقَاضِي الْجُرْجَانِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: " مَاتَ الشَّافِعِيُّ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَمِائَتَيْنِ وَهُوَ ابْنُ نَيِّفٍ وَخَمْسِينَ سَنَةٍ "

Yûnus b. Abdila'lâ der ki: "Şâfiî (hicri) 204 yılında, elli küsur yaşındayken vefat etti."

(١٣٥٣٧)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عبد الرحمن، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ

الْحَكَمِ، قَالَ: " وُلِدَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي سَنَةِ خَمْسِينَ، وَمِائَةٍ وَمَاتَ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ رَجَبٍ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَمِائَتَيْنِ، وَعَاشَ أَرْبَعًا وَخَمْسِينَ سَنَةً "

Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem der ki: "Şâfiî (hicri) 150 yılında doğmuş, 204 yılında Recep ayının son gününde de vefat etmiştir. 54 dört yıl yaşamıştır."

(١٣٥٣٨)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا ابْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثنا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: " تُوُفِّيَ الشَّافِعِيُّ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ، بَعْدَ مَا صَلَّى الْمَغْرِبَ آخِرَ يَوْمٍ مِنْ رَجَبٍ، وَدَفَنَّاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَانْصَرَفْنَا، فَرَأَيْنَا هِلالَ شَعْبَانَ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَمِائَتَيْنِ "

Rabî' b. Süleyman der ki: "Şâfiî, (hicri) 204 yılında, Recep aymm son gününde, Cuma gecesi akşam ve yatsı namazlarını kıldıktan sonra vefat etti. Cuma günü onu defnedip mezarlıktan ayrıldığımızda Şabân ayının hilalini gördük."

(١٣٥٣٩)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ: " لَمَّا كَانَ مَعَ الْمَغْرِبِ لَيْلَةَ مَاتَ الشَّافِعِيُّ، قَالَ لَهُ ابْنُ عَمِّهِ ابْنُ يَعْقُوبَ: نَنْزِلُ حَتَّى نُصَلِّيَ؟ قَالَ: تَجْلِسُونَ تَنْتَظِرُونَ خُرُوجَ نَفْسِي؟ فَنَزَلْنَا ثُمَّ صَعَدْنَا، فَقُلْنَا لَهُ: صَلَّيْتَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاسْتَسْقَى، وَكَانَ شِتَاءً، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَمِّهِ: امْزُجُوهُ بِالْمَاءِ السُّخْنِ، فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: لا، بِرُبِّ السَّفَرْجَلِ، وَتُوُفِّيَ مَعَ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ "

Rabî' bildiriyor: İmam Şâfiî'nin vefat ettiği gecenin akşamı, amcası oğlu İbn Yâkub ona: "Akşam namazı için inip namazı kılalım mı?" diye sordu. Şâfiî: "Ruhumu teslim edene kadar oturup bekleyecek misiniz!" karşılığını verdi. Bunun üzerine mescide gidip namazı kıldık. Yanına döndüğümüzde: "Allah sana afiyet versin! Namazını kıldın mı?" diye sorduk. "Kıldım" dedi. Şâfiî bizden (yatsı namazının abdesti için) su istedi. Bir kış günü olduğu için amcası oğlu: "Onu sıcak suyla yıkayın!" dedi. Ancak Şâfiî: "Ayvanın rabbine

andolsun ki sıcak suyu kullanmam!" diye çıkıştı ve yatsı namazıyla birlikte de vefat etti.

(١٣٥٤٠)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثَنَا ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: " رَأَيْتُ الشَّافِعِيَّ أَحْمَرَ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ، يَعْنِي أَنَّهُ اسْتَعْمَلَ الْخِضَابَ اتِّبَاعًا لِلسُّنَّةِ "

Ahmed b. Sinân el-Vâsitî der ki: "Şâfiî'nin saç ve sakallarının kırmızı olduğunu gördüm. Bu konuda sünnete tâbi olup saç ve sakallarına kına yakmıştı."

(١٣٥٤١)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ سَعِيدٍ الْحَمْزَاوِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَحْنَوَيْهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الأَعْلَى، يَقُولُ: " مَاتَ الشَّافِعِيُّ، وَهُوَ ابْنُ نَيِّفٍ وَخَمْسِينَ سَنَةً، وَكَانَ يَخْضِبُ مَا فِي لِحْيَتِهِ مِنَ الْبَيَاضِ "

Yûnus b. Abdila'lâ der ki: "Şâfiî elli küsur yaşındayken vefat etti. Ağaran sakallarına kına yakardı."

(١٣٥٤٢)- [٩/٦٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَاصِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيَّ، يَقُولُ: " جَالَسْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيَّ وَسَمِعْتُ مِنْ كَلامِهِ، وَكَانَ يَخْضِبُ لِحْيَتَهُ قَلِيلا، وَأَنَا ابْنُ سَبْعَ عَشْرَةَ سَنَةً"

Yûsuf b. Yezîd el-Karâtîsî der ki: "On yedi yaşlarımdayken Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî'nin derslerinde bulunup sözlerini dinledim. Sakallarındaki beyaz kıllar için az bir kına kullanırdı."

(١٣٥٤٣)- [٩/٦٩] سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيَّ، يَقُولُ: " حَضَرْتُ مَجْلِسَ الشَّافِعِيِّ وَحَضَرْتُ جَنَازَةَ ابْنِ وَهْبٍ "

Ebû Yezîd el-Karâtîsî der ki: "Şâfiî'nin meclisinde bulundum. İbn Vehb'in de cenazesine katıldım."

(١٣٥٤٤)- [٩/٦٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ الْبَغْدَادِيُّ، ثَنَا الزَّعْفَرَانِيُّ، ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: " كَانَ سِنُّ أَبِي وَسِنُّ الشَّافِعِيِّ وَاحِدًا فَنَظَرْنَا فِي سِنِّهِ، فَإِذَا هُوَ يَوْمَ مَاتَ ابْنُ اثْنَتَيْنِ وَخَمْسِينَ سَنَةً "

Ebu'l-Velîd b. el-Cârûd der ki: "Şâfiî ile aynı yaştaydık. Vefat ettiğinde hesapladığımızda 52 yaşında çıktı."

(١٣٥٤٥)- [٩/٦٩] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنِ خُزَيْمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " حَفِظْتُ الْمُوَطَّأَ قَبْلَ أَنْ آتِيَ مَالِكًا فَلَمَّا أَتَيْتُهُ، قَالَ لِي: اطْلُبْ مَنْ يَقْرَأُ لَكَ، فَقُلْتُ: لا عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَمِعَ لِقِرَاءَتِي فَإِنْ أَعْجَبَتْكَ، وَإِلا طَلَبْتُ مَنْ يَقْرَأُ، فَقَالَ لِي: اقْرَأْ، فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ "

Şâfiî der ki: Mâlik'in yanına gelmeden önce eseri olan Muvattâ'yı ezberlemiştim. Yanma geldiğimde bana: "Birini bul da sana (Muvattâ'yı) okutsun" dedi. Ona: "Önce sen beni dinle, şayet okumamı beğenmezsen bana okutacak birini bulurum" karşılığını verdim. Bana: "Oku!" deyince Muvattâ'yı ona okudum.

(١٣٥٤٦)- [٩/٦٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمِصْرِيُّ، ثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " أَتَيْتُ مَالِكًا، وَقَدْ حَفِظْتُ الْمُوَطَّأَ، فَقَالَ لِي: اطْلُبْ مَنْ يَقْرَأُ، قُلْتُ: لا عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَمِعَ قِرَاءَتِي، فَإِنْ خِفْتُ عَلَيْكَ، وَإِلا طَلَبْتُ مَنْ يَقْرَأُ لِيَ، فَقَالَ لِيَ: اقْرَأْ، فَقَرَأْتُ لِنَفْسِي، فَكَانَ الشَّافِعِيُّ يَقُولُ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ "، حدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْفَارِسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ خَالِدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الرَّبِيعَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: أَتَيْتُ مَالِكًا، وَأَنَا ابْنُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً، لأَقْرَأَ عَلَيْهِ الْمُوَطَّأَ فَاسْتَصْغَرَنِي، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Rabî' b. Süleyman der ki: Şâfiî'nin şöyle dediğini işittim: Mâlik'in yanma geldiğimde Muvattâ'yı ezberlemiştim. Yanma girdiğimde bana: "Birini bul

da sana Muvattâ'yı okutsun" dedi. Ona: "Beni bizzat dinlemesen de olur. Kendim okuyayım, şayet okuyamacağımı anlarsam okutacak birini bulurum" karşılığını verdiğimde: "O zaman oku" dedi. Ben de Muvattâ'yı kendi kendime okudum.

Bundan dolayı Şâfiî rivayetlerinde "Mâlik bize şöyle haber verdi" derdi.

Başka bir kanalla Rabî', Şâfiî'den şöyle nakleder: "Mâlik'in yanına Muvattâ'yı okumak için geldiğimde on iki yaşındaydım. Mâlik beni dinledi..." Sonrasında ravi aynısını aktarır.

(١٣٥٤٧)- [٦٩/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْجِيزِيُّ، حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ، يَقُولُ: " جِئْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ فَدَخَلْتُ، وَكُنْتُ أُرِيدُ أَنِ اسْمَعَ مِنْهُ حَدِيثَ الْعَقِيقَةِ، فَقُلْتُ: إِنْ جَعَلْتَهُ فِي أَوَّلِ خَشِيتُ أَنْ سَيُبْطِلُهُ، وَلا يحَدِّثُنِي، وَإِنْ جَعَلْتُهُ فِي آخِرِ خَشِيتُ أَنْ لا يَبْلُغَهُ بَعْدَ عَشَرَةِ أَحَادِيثَ، فَأَخَذْتُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ حَدِيثٍ حَدِيثٍ، فَلَمَّا مَرَّتْ عَشَرَةٌ، قَالَ: حَسْبُكَ فَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنْهُ "

Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî der ki: Mâlik b. Enes'in yanına geldiğimde izin alıp girdim. Ondan akîka ile ilgili hadisi duymak istiyordum. Ancak kendi kendime: "Şayet en başta bu hadisi sorarsam bu hadisle birlikte hiçbir hadisi bana rivayet etmeyebilir. En sona bırakırsam da on hadis sonrasında bu hadise ulaşamayabilir" diye düşündüm. Sonra hadisleri teker teker ona sormaya başladım. On hadis sonra da bana: "Bu kadar yeter!" dedi. Bu şekilde akîka hadisini ondan işitemedim."

(١٣٥٤٨)- [٧٠/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ سُفْيَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الأَعْلَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " مَا نَظَرْتُ فِي مُوَطَّأِ مَالِكٍ إِلا ازْدَدْتُ فَهْمًا "

Şâfiî der ki: "Mâlik'in Muvattâ'sını ne zaman okusam anlayaşımın daha da arttığını görürdüm."

(١٣٥٤٩)- [٩/٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَامِعٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ عُثْمَانَ بْنِ صَالِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " مَا كِتَابٌ بَعْدَ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، أَنْفَعُ مِنْ كِتَابِ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ "

Şâfiî der ki: “Allah’ın Kitab’ından sonra Mâlik b. Enes’in kitabı (Muvattâ’sı) gibi faydalı bir kitap yoktur.”

(١٣٥٥٠)- [٩/٧٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الطَّحَاوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الأَعْلَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " لَوْلا مَالِكٌ وَابْنُ عُيَيْنَةَ لَذَهَبَ عِلْمُ الْحِجَازِ "

Şâfiî der ki: “Mâlik b. Enes ile İbn Uyeyne olmasaydı Hicaz’daki ilim yok olurdu.”

(١٣٥٥١)- [٩/٧٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَجَاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الأَعْلَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " إِذَا جَاءَ مَالِكٌ فَمَالِكٌ كَالنَّجْمِ "

Şâfiî der ki: “(Hadis alanında) söz konusu Mâlik ise o bir yıldız gibidir.”

(١٣٥٥٢)- [٩/٧٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ بْنِ مَنْصُورٍ، ثَنَا عُبَيْدُ بْنُ خَلَفٍ الْبَزَّازُ أَبُو مُحَمَّدٍ، حدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ حُسَيْنًا الْكَرَابِيسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " كُنْتُ امْرَأً أَكْتُبُ الشِّعْرَ فَآتِي الْبَوَادِيَ فَأَسْمَعُ مِنْهُمْ، قَالَ: فَقَدِمْتُ مَكَّةَ فَخَرَجْتُ مِنْهَا، وَأَنَا أَتَمَثَّلُ بِشِعْرٍ لِلَبِيدٍ، وَأَضْرِبُ وَحْشِيَّ قَدَمَيَّ بِالسَّوْطِ، فَضَرَبَنِي رَجُلٌ مِنْ وَرَائِي مِنَ الْحَجَبَةِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ، ثُمَّ ابْنُ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ مِنْ دِينِهِ وَدُنْيَاهُ أَنْ يَكُونَ مُعَلِّمًا، مَا الشِّعْرُ؟ هَلِ الشِّعْرُ إِذَا اسْتَحْكَمْتَ فِيهِ إِلا قَصَدْتَ مُعَلِّمًا؟ تَفَقَّهْ يُعَلِّمْكَ اللَّهُ، قَالَ: فَنَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلامِ ذَلِكَ الْحَجَبِيِّ، قَالَ: وَرَجَعْتُ إِلَى مَكَّةَ، وَكَتَبْتُ مِنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ أَكْتُبَ، ثُمَّ كُنْتُ أُجَالِسُ مُسْلِمَ

بْنَ خَالِدٍ الزَّنْجِيِّ، ثُمَّ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فَكَتَبْتُ مُوَطَّأَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، تَأْتِي بِرَجُلٍ يَقْرَأُهُ عَلَيَّ فَتَسْمَعُ، فَقُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ فَتَسْمَعُ إِلَى كَلامِي، فَقَالَ لِي: اقْرَأْ، فَلَمَّا سَمِعَ قِرَاءَتِي أَذِنَ، فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ حَتَّى بَلَغْتُ كِتَابَ السِّيَرِ، فَقَالَ لِي: اطْوِهِ يَا ابْنَ أَخِي، تَفَقَّهْ تَعْلُ، قَالَ: فَجِئْتُ إِلَى مُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَكَلَّمْتُهُ أَنْ يُكَلِّمَ بَعْضَ أَهْلِنَا فَيُعْطِيَنِي شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا، فَإِنَّهُ كَانَ بِي مِنَ الْفَقْرِ وَالفَاقَةِ مَا اللَّهُ بِهِ عَلِيمٌ، فَقَالَ لِي مُصْعَبٌ: أَتَيْتُ فُلانًا، فَكَلَّمْتُهُ، فَقَالَ لِي: تُكَلِّمُنِي فِي رَجُلٍ كَانَ مِنَّا فَخَالَفَنَا؟ قَالَ: فَأَعْطَانِي مِائَةَ دِينَارٍ، وَقَالَ لِي مُصْعَبٌ: إِنَّ هَارُونَ الرَّشِيدَ كَتَبَ إِلَيَّ أَنْ أُصَيِّرَ إِلَى الْيَمَنِ قَاضِيًا فَتَخْرُجُ مَعَنَا لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُعَوِّضَكَ مَا كَانَ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ يُقْرِضُكَ؟ قَالَ: فَخَرَجَ قَاضِيًا عَلَى الْيَمَنِ وَخَرَجْتُ مَعَهُ، فَلَمَّا صِرْنَا بِالْيَمَنِ وَجَالَسْنَا النَّاسَ، كَتَبَ مُطَرِّفُ بْنُ مَازِنٍ إِلَى هَارُونَ الرَّشِيدِ: إِنْ أَرَدْتَ الْيَمَنَ لا يَفْسُدُ عَلَيْكَ وَلا يَخْرُجُ مِنْ يَدَيْكِ فَأَخْرِجْ عَنْهُ مُحَمَّدَ بْنَ إِدْرِيسَ، وَذَكَرَ أَقْوَامًا مِنَ الطَّالِبِيِّينَ، قَالَ: فَبَعَثَ إِلَيَّ حَمَّادًا الْعَزِيزِيَّ، فَأُوثِقْتُ بِالْحَدِيدِ، حتَّى قَدِمْنَا عَلَى هَارُونَ، قَالَ: فَأُدْخِلْتُ عَلَى هَارُونَ، قَالَ: فَأُخْرِجْتُ مِنْ عِنْدِهِ، قَالَ: وَقَدِمْتُ وَمَعِي خَمْسُونَ دِينَارًا، قَالَ: وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ يَوْمَئِذٍ بِالرَّقَّةِ، قَالَ: فَأَنْفَقْتُ تِلْكَ الْخَمْسِينَ دِينَارًا عَلَى كُتُبِهِمْ، قَالَ: فَوَجَدْتُ مَثَلَهُمْ، وَمَثَلَ كُتُبِهِمْ مَثَلَ رَجُلٍ كَانَ عِنْدَنَا، يُقَالُ لَهُ: فَرُّوخٌ، وَكَانَ يَحْمِلُ الدُّهْنَ فِي زِقٍّ لَهُ، فَكَانَ إِذَا قِيلَ لَهُ: عِنْدَكَ فُرْشُنَانٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَإِنْ قِيلَ لَهُ: عِنْدَكَ زَنْبَقٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَإِنْ قِيلَ: عِنْدَكَ خَيْرٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَإِذَا قِيلَ لَهُ أَرِنِي، وَلِلزِّقِّ رُءُوسٌ كَثِيرَةٌ، فَيُخْرِجُ لَهُ مِنْ تِلْكَ الرُّءُوسِ، وَإِنَّمَا هِيَ دُهْنٌ وَاحِدٌ، وَكَذَلِكَ وَجَدْتُ كِتَابَ أَبِي حَنِيفَةَ، إِنَّمَا يَقُولُ: كِتَابُ اللَّهِ، وَسُنَّةُ نَبِيِّهِ عَلَيْهِ السَّلامِ، وَإِنَّمَا هُمْ مُخَالِفُونَ لَهُ، قَالَ: فَسَمِعْتُ مَا لا أُحْصِيهِ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ، يَقُولُ: إِنْ تَابَعَكُمُ الشَّافِعِيُّ فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْ حِجَازِيٍّ كُلْفَةٌ بَعْدَهُ، فَجِئْتُ يَوْمًا فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ وَأَنَا مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ هَمًّا وَغَمًّا مِنْ سَخَطِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَزَادِي قَدْ نَفِدَ، قَالَ: فَلَمَّا أَنْ جَلَسْتُ إِلَيْهِ أَقْبَلَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ يَطْعُنُ عَلَى أَهْلِ دَارِ الْهِجْرَةِ، فَقُلْتُ: عَلَى مَنْ تَطْعَنُ عَلَى الْبَلَدِ أَمْ

عَلَى أَهْلِهِ؟ وَاللَّهِ لَئِنْ طَعَنْتَ عَلَى أَهْلِهِ إِنَّمَا تَطْعَنُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ، وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ، وَإِنْ طَعَنْتَ عَلَى الْبَلْدَةِ فَإِنَّهَا بَلْدَتُهُمُ الَّتِي دَعَا لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يبارَكَ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ، وَحَرَّمَهُ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ مَكَّةَ، لا يُقْتَلُ صَيْدُهَا عَلَى أَيِّهِمْ تَطْعَنُ؟ فَقَالَ: مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَطْعَنَ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ أَوْ عَلَى بَلْدَتِهِ، وَإِنَّمَا أَطْعَنُ عَلَى حُكْمٍ مِنْ أَحْكَامِهِ، فَقُلْتُ: مَا هُوَ؟ فَقَالَ: الْيَمِينُ مَعَ الشَّاهِدِ، فَقُلْتُ لَهُ: وَلِمَ طَعَنْتَ؟ قَالَ: فَإِنَّهُ مُخَالِفٌ لِكِتَابِ اللَّهِ، فَقُلْتُ لَهُ: فَكُلُّ خَبَرٍ يَأْتِيكَ مُخَالِفًا لِكِتَابِ اللَّهِ أَتُسْقِطُهُ؟ قَالَ: فَقَالَ: كَذَا يَجِبُ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا تَقُولُ فِي الْوَصِيَّةِ لِلْوَالِدَيْنِ؟ قَالَ: فَتَفَكَّرَ سَاعَةً، فَقُلْتُ لَهُ: أَجِبْ، فَقَالَ: لا تَجِبُ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: هَذَا مُخَالِفٌ لِكِتَابِ اللَّهِ، لَمَ قُلْتَ: إِنَّهُ لا يَجُوزُ؟ قَالَ: فَقَالَ: لأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لا وَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ "، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: فَأَخْبَرَنِي عَنِ الشَّاهِدَيْنِ، حَتْمٌ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَمَا تُرِيدُ مِنْ ذَا؟ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: لَئِنْ زَعَمَتَ أَنَّ الشَّاهِدَيْنِ حَتْمٌ مِنَ اللَّهِ لا غَيْرَ يَنْبَغِي لَكَ، أَنْ تَقُولَ: إِذَا زَنَى زَانٍ فَشَهِدَ عَلَيْهِ شَاهِدَانِ إِنْ كَانَ مُحْصَنًا رَجَمْتُهُ وَإِنْ كَانَ غَيْرَ مِحْصَنٍ جَلَدْتُهُ، قَالَ: لَيْسَ هُوَ حَتْمًا مِنَ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِذَا لَمْ يَكُنْ حَتْمًا مِنَ اللَّهِ فَتَنَزَّلُ الأَحْكَامُ مَنَازِلَهَا فِي الزِّنَا أَرْبَعًا، وَفِي غَيْرِهِ شَاهِدَيْنِ، وَفِي غَيْرِهِ رَجُلا وَامْرَأَتَيْنِ، وَإِنَّمَا أَعْنَى فِي الْقَتْلِ لا يَجُوزُ إِلا بِشَاهِدَيْنِ، فَلَمَّا رَأَيْتُ قَتْلا وَقَتْلا أَعْنِي بِشَهَادَةِ الزِّنَا، وَأَعْنِي بِشَهَادَةِ الْقَتْلِ، فَكَانَ هَذَا قَتْلا، وَهَذَا قَتْلا، غَيْرَ أَنَّ أَحْكَامَهُمَا مُخْتَلِفَةٌ، فَكَذَلِكَ كُلُّ حُكْمٍ أَنْزَلَهُ اللَّهُ، مِنْهَا بِأَرْبَعٍ، وَمِنْهَا بِشَاهِدَيْنِ، وَمِنْهَا بِرَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ، وَمِنْهَا بِشَاهِدٍ وَالْيَمِينِ، فَرَأَيْتُكَ تَحْكُمُ بِدُونِ هَذَا، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: فَمَا تَقُولُ فِي الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ إِذَا اخْتَلَفَا فِي مَتَاعِ الْبَيْتِ؟ فَقَالَ: أَصْحَابِي، يَقُولُونَ فِيهِ: مَا كَانَ لِلرِّجَالِ فَهُوَ لِلرِّجَالِ، وَمَا كَانَ لِلنِّسَاءِ فَهُوَ لِلنِّسَاءِ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: أَبِكِتَابِ اللَّهِ هَذَا أَمْ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: فَمَا تَقُولُ فِي الرَّجُلَيْنِ إِذَا اخْتَلَفَا فِي الْحَائِطِ، قَالَ: فَقَالَ: فِي قَوْلِ أَصْحَابِنَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ بَيِّنَةٌ نَنْظُرُ إِلَى الْعَقْدِ مِنْ أَيْنَ هُوَ إِلَيْنَا فَأَحْكُمُ لِصَاحِبِهِ، قَالَ: فَقُلْتُ: أَبِكِتَابِ اللَّهِ هَذَا أَمْ بِسُنَّةِ رَسُولِهِ ﷺ قُلْتُ: فَمَا تَقُولُ فِي رَجُلَيْنِ

بَيْنَهُمَا حُصٌّ فَيَخْتَلِفَانِ، لِمَنْ تَحْكُمُ إِذَا لَمْ تَكُنْ لَهُمْ بَيِّنَةٌ؟ قَالَ: أَنْظُرُ إِلَى مَعَاقِدِهِ مِنْ أَيِّ وَجْهٍ هُوَ، فَأَحْكُمُ لَهُ، قُلْتُ: بِكِتَابِ اللَّهِ هَذَا أَمْ بِسُنَّةِ رَسُولِهِ ﷺ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: فَمَا تَقُولُ فِي وِلادَةِ الْمَرْأَةِ إِذَا لَمْ يَكُنْ يَحْضُرُهَا إِلا امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ، وَهِيَ الْقَابِلَةُ، وَلَمْ يَكُنْ غَيْرُهَا؟ فَقَالَ لِي: الشَّهَادَةُ جَائِزَةٌ بِشَهَادَةِ الْقَابِلَةِ وَحْدَهَا نَقْبَلُهَا، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: هَذَا بِكِتَابِ اللَّهِ أَمْ بِسُنَّةِ رَسُولِهِ ﷺ قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ لَهُ: أَتَعْجَبُ مِنْ حُكْمٍ حَكَمَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَكَمَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، وَحَكَمَ بِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ بِالْعِرَاقِ، وَقَضَى وَحَكَمَ بِهِ شُرَيْحٌ؟ قَالَ: وَرَجُلٌ مِنْ وَرَائِي يَكْتُبُ أَلْفَاظِي، وَأَنَا لا أَعْلَمُ، قَالَ: فَأُدْخِلَ عَلَى هَارُونَ، وَقَرَأَهُ عَلَيْهِ، قَالَ: فَقَالَ هَرْثَمَةُ بْنُ أَعْيَنَ، وَكَانَ مُتَّكِئًا فَاسْتَوَى جَالِسًا، فَقَالَ: اقْرَأْهُ عَلَيَّ ثَانِيًا، قَالَ: فَأَنْشَأَ هَارُونُ، يَقُولُ: صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " تَعَلَّمُوا مِنْ قُرَيْشٍ، وَلا تُعَلِّمُوهَا، قَدِّمُوا قُرَيْشًا، وَلا تَقَدَّمُوهَا "، مَا أُنْكِرُ أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ أَعْلَمَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: فَرَضِيَ عَنِّي وَأَمَرَ لِي بِخَمْسِ مِائَةِ دِينَارٍ، قَالَ: فَخَرَجَ بِهِ هَرْثَمَةُ، وَقَالَ لِي بِالشَّرْطِ: هَكَذَا، فَاتَّبَعْتُهُ فَحَدَّثَنِي بِالْقِصَّةِ، وَقَالَ لِي: قَدْ أَمَرَ بِخَمْسِ مِائَةِ دِينَارٍ، وَقَدْ أَضَفْنَا إِلَيْهِ مِثْلَهُ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا مَلَكْتُ قَبْلَهَا أَلْفَ دِينَارٍ إِلا فِي ذَاكَ الْوَقْتِ، قَالَ: وَكُنْتُ رَجُلا أَسْتَتْبِعُ فَأَغْنَانِي اللَّهُ ﷻ عَلَى يَدَيْ مُصْعَبٍ "

Şâfiî anlatıyor: Önceleri şiir yazıp okur, şiir öğrenmek için bedevilerin yanına giderdim. Bir ara Mekke'ye geldim. Mekke'den çıkarken kamçımla bacağıma vurup tempo tutuyor ve Lebîd'in bir şiirini okuyordum. Bu şekilde giderken Hacebe'den bir adam arkamdan bana vurdu ve: "Kureyşli, hem dini hem de dünyası konusunda Allah'ın kendisinden razı olduğu Muttalib oğullarından birinin âlim olması gerekir! Şiir de ne oluyor? Şiir de bile usta biri olman için bir öğretmene gitmen gerekmez mi? Aklını çalıştır ki Allah da sana öğretsin" dedi. Hacebe'den olan bu adamın söyledikleri beni etkiledi ve Mekke'ye geri döndüm.

Mekke'ye döndükten sonra İbn Uyeyne'den çokça hadis yazdım. Aynı zamanda Müslim b. Hâlid ez-Zencî'nin meclislerinde bulundum. Sonra Mâlik b. Enes'in derslerine katıldım. Eseri olan Muvattâ'yı yazdım. Yazdıktan sonra yanına gelip: "Ey Ebû Abdillah! Muvattâ'yı sana okuyayım mı?" dedim "Yeğenim! Yanında bir adam getir. O bana okusun sen de dinle" karşılığını verdi. Ona: "Ben okuyayım sen dinle" dediğimde: "Oku!" karşılığını verdi. Okumamı dinleyince devamını okumamı istedi. Bu şekilde Muvattâ'yı huzurunda okumaya başladım. Siyer bölümüne geldiğimde: "Yeğenim! Kapat artık! Öğrendikçe yükseleceksin" dedi.

Mus'ab b. Abdillah'a geldim ve biraz para vermeleri konusunda akrabalarımla konuşmasını istedim. Zira içinde bulunduğum yokluk ile yoksulluğu ancak Allah bilirdi. Bir süre sonra Mus'ab yanıma gelip: "Filan kişiyle konuştum. Bana: «Bizden biri iken bize muhalif olan biri için mi aracı oluyorsun?» karşılığını verdi" dedi. Mus'ab bana yüz dinar verdi ve: "Hârun Reşîd bana bir mektup yazdı ve kadı olarak Yemen'e gitmemi istedi. Sen de bizimle gel. Belki Allah bu adamın sana vereceğinden daha iyi şeyler verir" dedi. Mus'ab kadı olarak Yemen'e gidince ben de onunla birlikte gittim.

Yemen'e gidip oradaki insanlarla dersler yaptıktan sonra Mutarrif b. Mâzin, Hârun Reşîd'e: "Yemen'in sana karşı çıkmaması ve elinde kalmasını istiyorsan Muhammed b. İdrîs'i buradan çıkar!" şeklinde bir mektup yazdı. Mektupta benimle birlikte Muttalib oğullarından bazılarını da zikretti. Hârun, Hammâd el-Azîzî'ye bu konuda haber gönderince ellerime kelepçeler vuruldu ve Hârun'a götürüldüm. Hârun'un yanına sokulduktan sonra geri çıkarıldım.

Oraya geldiğimde yanımda elli dinar vardı. Muhammed b. el-Hasan da o sıralarda Rakka'daydı. Bu elli dinarı oradaki âlimlerin kitaplarına harcadım. Ama bunların kitaplarını bizim burada Ferrûh adında, tulumda yağ satan bir adama benzettim. Zira Ferrûh'a yağ cinslerinden furşanân veya zambak veya habr var mı diye sorulduğu zaman hepsi için var derdi. Tulumunun da

birden fazla ağzı vardı. Göstermesini söyledikleri zaman da her birini ayrı ayrı ağızdan çıkarırdı. Oysa hepsi de aynı yağdı. Ebû Hanîfe'nin de kitabını bu şekilde gördüm. Allah'ın Kitab'ı ile Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine dayandığını söylüyor, ama bunlara muhalif davranıyordu.

Muhammed b. el-Hasan'ın sayamayacağım kadar çok: "Şayet Şâfiî size tâbi olursa artık hiçbir Hicazlı size sorun çıkarmayacaktır" dediğini işittim. Müminlerin emirinden (Hârun Reşîd) dolayı olabildiğince üzgün ve sıkıntılı olduğum, azığımın bitmek üzere olduğu bir günde Muhammed b. el-Hasan'ın meclisine gelip oturdum. Henüz yeni oturmuşken Medineliler hakkında atıp tutmaya başladı. Ona: "Medine'nin kendisini mi, yoksa ahalisini mi tenkit ediyorsun? Vallahi ahalisini tenkit ediyorsan Ebû Bekr'i, Ömer'i, Muhacir ile Ensâr'ı tenkit ediyorsun demektir. Medine'nin kendisini tenkit ediyorsan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müdd ile sâ'ının bereketli olması için dua ettiği, Hz. İbrâhîm'in Mekke'yi haram bölge kılması gibi orasını haram bölge kıldığı, içinde avlanmanın yasaklandığı bir beldeyi tenkit ediyorsun demektir!" dediğimde, Muhammed: "Onlardan birini veya o beldeyi tenkit etmekten Allah'a sığınırım. Ben oradakilerin verdiği bir hükmü tenkit ediyorum" karşılığını verdi.

Ona: "Bu hüküm nedir?" diye sorduğumda: "Şahitliğin yanında bir de yemin istenmesi hükmünü" karşılığı verdi. Ona: "Bu hükmün neyini tenkit ediyorsun?" diye sorduğumda: "Çünkü Allah'ın Kitab'ına muhaliftir" dedi. Ona: "Allah'ın Kitab'ına muhalif olan her bir görüşü reddeder misin?" dediğimde: "Yapılması gereken budur" karşılığını verdi. Ona: "Anne babaya vasiyet etme konusunda ne dersin?" diye sorduğumda düşünmeye başladı. Ona: "Cevap ver!" dediğimde: "Böylesi bir vasiyetin yapılması vacip değildir" karşılığını verdi. Ona: "Ama bu dediğin Allah'ın Kitab'ına muhaliftir. Neden böylesi bir vasiyetin caiz olmadığını söyledin?" diye sorduğumda: "Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *«Anne babaya vasiyet yoktur»* buyurdu" dedi.

Ona: "İki şahit konusunu bana söyle! Allah'ın emrettiği, hüküm için sadece iki şahidin geçerli olacağı mıdır?" dediğimde: "Bununla nereye varacaksın?" diye sordu. Ona: "Şayet Allah'ın istediği sadece iki şahit ise o zaman iki kişi birinin zina ettiğine dair şahitlik ettiği zaman evli ise onu recmetmen, bekar ise de kamçılaman lazımdır" dediğimde: "Hayır! Allah'ın emri iki şahidin yeterli olacağı yönünde değildir" karşılığını verdi. Bunun üzerine ona şöyle dedim: "O zaman iki şahit her hükümde geçerli değilse uygulamayı her hükümde ayrı ayrı yapman lazımdır. Bu durumda zina için dört şahit, başka şeyde iki şahit, başka konuda şahit olarak bir erkek ile iki kadın istemek lazımdır. Birine ölüm hükmü vermen için iki şahit lazımdır. Zina eden evli kişi öldürülürken, başka bir konuda da birine ölüm hükmü veriliyor. Kişi her ikisinde de sonuçta öldürülüyorken biri için dört, biri için ise iki şahit gerekiyor. Her birinin hükmünü verme metodu farklı oluyor. Allah'ın diğer hükümlerinde de aynı durum geçerlidir. Bazıları için dört şahit, bazıları için iki şahit, bazıları için şahit olarak bir erkek iki kadın, bazıları içinse bir şahidin yanında bir de yemin istenmektedir. Ama ben senin bundan farklı bir şekilde hüküm verdiğini görüyorum."

Sonra ona: "Evin eşyaları konusunda anlaşmazlığa düşen karı koca hakkında ne dersin?" diye sordum. "Âlimlerimiz erkeğin olan eşyaların erkeğe, kadının olan eşyaların da kadına verileceğini söylüyorlar" karşılığını verince, ona: "Bu hüküm Allah'ın Kitab'ına göre midir, yoksa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre mi?" dedim ve: "Duvar konusunda anlaşmazlığa düşen iki kişi hakkında ne dersin?" diye sordum. "Âlimlerimiz şayet duvarın kime olduğu hakkında kanıt yoksa duvarın temelinin nerede olduğuna bakılması gerektiğini ve ona göre kime ait olduğuna hüküm verileceğini söylüyorlar" karşılığını verince, "Bu hüküm Allah'ın Kitab'ına göre midir, yoksa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre mi?" dedim.

Sonra ona: "Bir kulübe konusunda anlaşmazlığa düşen ve ellerinde herhangi bir kanıt bulunmayan iki kişi hakkında ne dersin?" diye sordum. "Kulübenin hangi yöne baktığına bakarım. Kulübenin önü kimin tarafına

bakıyorsa ona veririm" karşılığını verince, "Bu hüküm Allah'ın Kitab'ına göre midir, yoksa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre mi?" dedim ve: "Doğum yapan kadının yanında sadece bir kadının bulunması, bu kadının da doğumu yaptıran kadın olması konusunda ne dersin?" diye sordum. "(Çocuğun kime ait olduğu konusunda) doğumu yaptıran kadının tek olan bu şahitliğini geçerli sayarız" karşılığım verdi. Ona: "Bu hüküm Allah'ın Kitab'ına göre midir, yoksa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre mi?" diye sorduktan sonra da: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği, Ebû Bekr'in, Ömer'in, Irak'ta Ali b. Ebî Tâlib'in ve (Kadı) Şurayh'ın da uyguladığı bir hükme mi şaşırıyorsun?" dedim.

Arkamda da bir adam söylediklerimi yazıyordu, ama benim haberim yoktu. Bu adam Hârun'un yanma sokulunca yazdıklarını ona okudu. Orada bir yere dayanmış oturan Herseme b. A'yan doğrulup oturdu ve adama: "Onları bana bir daha oku" dedi. Adam bir daha okuduktan sonra Hârun şöyle dedi: "Allah ve Resûlü doğru söylemişler! Allah ve Resûlü doğru söylemişler! Allah ve Resûlü doğru söylemişler! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Kureyşlilerden ilmi öğrenin, ama onlara öğretmeye kalkışmayın! Kureyşlileri önünüze geçirin, ama siz onların önüne geçmeyin!»* buyurmuştu. Muhammed b. İdrîs'in, Muhammed b. el-Hasan'dan daha âlim olmasını garipsemiyorum!"

Bu şekilde Hârun benden razı oldu ve beş yüz dinar verilmesini söyledi. Herseme parayı alıp çıktı. Peşinden gitmemi isteyince peşinden gittim. Bana olanları anlattı ve: "Hârun sana beş yüz dirhem verilmesini emretti. Biz de yanına beş yüz daha koyduk" dedi. Vallahi o güne kadar hiç bin dinarım olmamıştı. Başkalarının peşinden giderken Allah, Mus'ab'ın eliyle kimseye muhtaç bırakmadı.

(١٣٥٥٣)- [٧٣/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَاضِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، حدَّثَنِي أَبُو بِشْرٍ أَحْمَدُ بْنُ حَمَّادٍ الدُّولابِيُّ، فِي طَرِيقِ مِصْرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِدْرِيسَ وَرَّاقُ الْحُمَيْدِيِّ، عَنِ الشَّافِعِيِّ، قَالَ: " كُنْتُ يَتِيمًا فِي حِجْرِ

أُمِّي، وَلَمْ يَكُنْ مَعَهَا مَا تُعْطِي الْمُعَلِّمَ، وَكَانَ الْمُعَلِّمُ قَدْ رَضِيَ مِنِّي أَخْلُفُهُ إِذَا قَامَ، فَلَمَّا خَتَمْتُ الْقُرْآنَ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَكُنْتُ أُجَالِسُ الْعُلَمَاءَ، فَأَحْفَظُ الْحَدِيثَ، أَوِ الْمَسْأَلَةَ، وَكَانَ مَنْزِلُنَا بِمَكَّةَ فِي شِعْبِ الْخَيْفِ، فَكُنْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْعَظْمِ يَلُوحُ فَأَكْتُبُ فِيهِ الْحَدِيثَ وَالْمَسْأَلَةَ، وَكَانَتْ لَنَا جَرَّةٌ قَدِيمَةٌ فَإِذَا امْتَلأَ الْعَظْمُ طَرَحْتُهُ فِي الْجَرَّةِ "

Şâfiî der ki: "Annemin yanında yetim biri olarak büyüdüm. Beni hocaya gönderecek parası da yoktu. Daha sonraları hoca, kendisi kalkıp gittikten sonra öğrencilerin başında durmama razı oldu. Kur'ân'ı hatmettikten sonra mescide girmeye başladım. Âlimlerin meclislerinde oturuyor, hadisler ve onlara sorulan soruları ezberliyordum. Mekke'de evimiz Hayf yolu üzerindeydi. Gördüğüm kemiklerin üzerine ezberlediğim hadisi veya konuyu yazıp evde bulunan eski bir küpe koyuyordum. Zamanla yazdıklarımdan bu küpün dolduğunu gördüm."

(١٣٥٥٤)- [٩/٧٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَاضِي، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَوْحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الزُّبَيْرَ بْنَ سُلَيْمَانَ الْقُرَشِيَّ، يَذْكُرُ عَنِ الشَّافِعِيِّ، قَالَ: " طَلَبْتُ هَذَا الأَمْرَ عَنْ خِفَّةِ ذَاتِ يَدٍ، كُنْتُ أُجَالِسُ النَّاسَ وَأَتَحَفَّظُ، ثُمَّ اشْتَهَيْتُ أَنْ أُدَوِّنَ، وَكَانَ مَنْزِلُنَا بِمَكَّةَ بِقُرْبِ شِعْبِ الْخَيْفِ، فَكُنْتُ أَجْمَعُ الْعِظَامَ، وَالأَكْتَافَ، فَأَكْتُبُ فِيهَا حَتَّى امْتَلأَ مِنْ دَارِنَا مِنْ ذَلِكَ جِبَابٌ "

Şâfiî der ki: "Elimin çabukluğu dolayısıyla bu ilmi kısa sürede öğrendim. Âlimlerin meclisinde oturup onlardan işittiklerimi ezberliyordum. Sonra öğrendiklerimi yazıp bir araya getirmeyi düşündüm. Evimiz Mekke'de Hayf yoluna yakın bir yerdeydi. Orada normal kemik ile kürek kemikleri topluyor ve öğrendiklerimi üzerine yazıyordum. Bu şekilde evdeki pek çok kabın bu kemiklerle dolduğunu gördüm."

(١٣٥٥٥)- [٩/٧٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثَنَا ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَ: قَالَ الشَّافِعِيُّ: " مَا اشْتَدَّ عَلَيَّ مَوْتُ أَحَدٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ مِثْلُ

مَوْتِ ابْنِ أَبِي ذِيبٍ، وَاللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لأَبِي، فَقَالَ: مَا ظَنَنْتُ أَنَّهُ أَدْرَكَهُمَا حَتَّى تَأَسَّفَ عَلَيْهِمَا "

Şâfiî der ki: "İbn Ebî Zi'b ile Leys b. Sa'd'ın ölümüne üzüldüğüm kadar hiçbir âlimin ölümüne üzülmüş değilim."

Ravi der ki: Bunu babama zikrettiğimde: "Bunu demiş olacağını zannetmiyorum. Zira onlara yetişmedi ki dediği gibi üzülmüş olsun" dedi.

(١٣٥٥٦)- [٩/٧٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْلٍ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ آدَمَ جَوْهَرِيٌّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ: صَاحِبُنَا أَعْلَمُ أَمْ صَاحِبُكُمْ؟ قُلْتُ: " تُرِيدُ الْمُكَابَرَةَ أَوِ الإِنْصَافُ؟ " قَالَ: بَلِ الإِنْصَافُ، قَالَ: قُلْتُ: " فَمَا الْحِجَّةُ عِنْدَكُمْ "، قَالَ: الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ وَالإِجْمَاعُ وَالْقِيَاسُ، قَالَ: قُلْتُ: " أَنْشُدُكَ اللَّهَ، أَصْاحَبُنَا أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ أَمْ صَاحِبَكُمْ "، قَالَ: إِذْ أَنْشَدْتَنِي بِاللَّهِ فَصَاحِبُكُمْ، قُلْتُ: " فَصَاحِبُنَا أَعْلَمُ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَمْ صَاحِبَكُمْ؟ " قَالَ: صَاحِبُكُمْ، قُلْتُ: " فَصَاحِبُنَا أَعْلَمُ بِأَقَاوِيلِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَمْ صَاحِبِكُمْ؟ " قَالَ: فَقَالَ: صَاحِبُكُمْ، قَالَ: قُلْتُ: " فَبَقِيَ شَيْءٌ غَيْرُ الْقِيَاسِ "، قَالَ: لا، قُلْتُ: " فَبِحَقٍّ نَدَّعِي الْقِيَاسَ أَكْثَرَ مِمَّا تَدَّعُونَهُ، وَإِنَّمَا يُقَاسُ عَلَى الأُصُولِ فَيُعْرَفُ الْقِيَاسُ "، قَالَ: وَيُرِيدُ بِصَاحِبِهِ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ

Şâfiî der ki: Muhammed b. el-Hasan bana: "Bizim âlim mi daha bilgilidir yoksa sizin âlim mi?" deyince, ona: "Büyüklük bakımından mı, yoksa hakkaniyet yönünden mi?" diye sordum. "Tabi ki hakkaniyet açısından" karşılığını verdi. Ona: "Sizin kaynaklarınız nedir?" diye sorduğumda: "Kitap, sünnet, icma ve kıyastır" dedi. Ona: "Allah için söylemeni istiyorum! Allah'ın Kitab'ını bizim âlim mi daha iyi biliyor, yoksa sizin âlim mi?" diye sorduğumda: "Allah için söylememi istiyorsan sizin âliminiz daha iyi biliyor" dedi. Ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini bizim âlim mi daha iyi biliyor yoksa sizin âlim mi?" diye sorduğumda: "Sizin âliminiz"

dedi. Ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının sözlerini bizim âlim mi daha iyi biliyor, yoksa sizin âlim mi?" diye sorduğumda: "Sizin âliminiz" dedi. Bunun üzerine ona: "Bu durumda kıyastan başka bir şey kaldı mı?" diye sordum. "Hayır, kalmadı" karşılığını verince: "Bizim, kıyası sizden daha fazla sahiplenmemiz lazımdır. Zira kıyas yapılacaksa usulden olan bir şeyle karşılaştırılmak suretiyle yapılabilir" dedim.

Yezîd ekledi: "Şâfiî'nin bizim âlim dediği kişi Mâlik b. Enes'tir."

(١٣٥٥٧)- [٧٤/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ آدَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ " أَقَمْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ثَلاثَ سِنِينَ وَكَسْرًا، وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّهُ سَمِعَ مِنْهُ، لَفْظًا أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِمِائَةِ حَدِيثٍ، قَالَ: وَكَانَ إِذَا حَدَّثَهُمْ عَنْ مَالِكٍ امْتَلأَ مَنْزِلُهُ وَكَثُرَ النَّاسُ حَتَّى يضَيِّقَ عَلَيْهِمُ الْمَوْضِعُ، وَإِذَا حَدَّثَ عَنْ غَيْرِ مَالِكٍ لَمْ يَجِئْهُ إِلا الْيَسِيرُ فَكَانَ يَقُولُ: مَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَسْوَأَ ثَنَاءً عَلَى أَصْحَابِكُمْ مِنْكُمْ، إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ مَالِكٍ مَلأْتُمْ عَلَيَّ الْمَوْضِعَ، إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ أَصْحَابِكُمْ، إِنَّمَا تَأْتُونَ مُتَكَارِهِينَ "

Şâfiî der ki: Muhammed b. el-Hasan: "Mâlik b. Enes'in yanında üç küsur yıl kaldım" derdi. Yine ondan yedi yüz hadisten daha fazla hadis işittiğini söylerdi. Evinde Mâlik b. Enes'ten naklen bir şey anlattığı zaman evi o kadar çok insanla dolardı ki neredeyse insanlara sığmaz olurdu. Mâlik dışında birinden naklen bir şeyler anlattığı zaman ise çok az kişi dinlemeye gelirdi. Bundan dolayı şöyle derdi: "Âlimlerine sizden daha kötü davranan birilerini görmüş değilim! Zira Mâlik'ten bir şeyler aktardığım zaman burayı doldurur, kendi âlimlerinizden size bir şeyler aktardığım zaman ise istemeyerek gelirsiniz."

(١٣٥٥٨)- [٧٤/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى أَبِي زَكَرِيَّا يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا النَّيْسَابُورِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِدْرِيسَ، وَرَّاقَ الْحُمَيْدِيِّ،

يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُمَيْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " كُنْتُ أَطْلُبُ الشِّعْرَ وَأَنَا صَغِيرٌ، وَأَكْتُبُ، فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي بِمَكَّةَ أَوْ فِي نَاحِيَةٍ مِنْ مَكَّةَ إِذْ سَمِعْتُ صَائِحًا، يَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، عَلَيْكَ بِطَلَبِ الْعِلْمِ، قَالَ: فَالْتَفَتُّ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، فَرَجَعْتُ، فَكُنْتُ أَطْلُبُ الْعِلْمَ وَأَكْتُبُهُ عَلَى الْخِرَقِ، وَأَطْرَحُهُ فِي الزِّيرِ، حَتَّى امْتَلأَ، وَكُنْتُ يَتِيمًا، وَلَمْ يَكُنْ لأُمِّي شَيْءٌ، فَوَلِيَ عَمٌّ لِي نَاحِيَةَ الْيَمَنِ عَلَى الْقَضَاءِ، فَخَرَجْتُ مَعَهُ، فَلَمَّا قَدِمْتُ مِنَ الْيَمَنِ، أَتَيْتُ مُسْلِمَ بْنَ خَالِدٍ الزَّنْجِيَّ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ السَّلامَ "، وَقَالَ: أَحَدُهُمْ يَجِيئُنَا، حَتَّى إِذَا ظَنَنَّا أَنَّهُ يُصْلِحُ أَفْسَدَ نَفْسَهُ، قَالَ: " فَسِرْتُ إِلَى سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ "، وَقَالَ: قَدْ بَلَغَنِي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَا كُنْتَ فِيهِ، وَمَا بَلَغَنِي إِلا خَيْرٌ، فَلا تَعُدْ، قَالَ: " ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ فَقَرَأْتُ الْمُوَطَّأَ عَلَى مَالِكٍ، قَالَ: ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الْعِرَاقِ، فَصِرْتُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، فَكُنْتُ أُنَاظِرُ أَصْحَابَهُ "، قَالَ: " فَشَكَوْنِي إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ "، فَقَالُوا: إِنَّ هَذَا الْحِجَازِيَّ يَعِيبُ عَلَيْنَا قَوْلَنَا، وَيُخَطِّئُنَا، فَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ ذَلِكَ، فَقُلْتُ لَهُ: " إِنَّا كُنَّا لا نَعْرِفُ إِلا التَّقْلِيدَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَيْكُمْ سَمِعْنَاكُمْ، تَقُولُونَ: لا تُقَلِّدُوا، وَاطْلُبُوا الْحَقَّ وَالْحِجَاجَ "، فَقَالَ لِي: فَنَاظِرْنِي، فَقُلْتُ: " أُنَاظِرُ بَعْضَ أَصْحَابِكَ، وَأَنْتَ تَسْمَعُ "، فَقَالَ: لا، إِلا أَنَا، قَالَ: فَقُلْتُ: " ذَلِكَ؟ " قَالَ: فَتَسْأَلُ أَوْ أَسْأَلُ؟ قُلْتُ: " مَا شِئْتَ "، قَالَ: فَمَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَصَبَ مِنْ رَجُلٍ عَمُودًا فَبَنَى عَلَيْهِ قَصْرًا فَجَاءَهُ مُسْتَحِقٌّ فَاسْتَحَقَّهُ؟ قُلْتُ: " يُخَيَّرُ بَيْنَ الْعَمُودِ وَبَيْنَ قِيمَتِهِ، فَإِنِ اخْتَارَ الْعَمُودَ هَدَمَ الْقَصْرَ وَأَخْرَجَ الْعَمُودَ فَرَدَّهُ عَلَى صَاحِبِهِ "، قَالَ: فَمَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَصَبَ مِنْ رَجُلٍ خَشَبَةً فَبَنَى عَلَيْهَا سَفِينَةً، ثُمَّ لَجَجَ بِهَا فِي الْبَحْرِ، ثُمَّ جَاءَ صَاحِبُهَا، فَاسْتَحَقَّهَا؟ قُلْتُ: " تُقْدَمُ إِلَى أَقْرَبِ الْمَرْسَيَيْنِ، فَيُخَيَّرُ بَيْنَ الْقِيمَةِ وَبَيْنَ الْخَشَبَةِ، فَإِنْ أَخَذَ قِيمَتَهَا، وَإِلا نَقَضَ السَّفِينَةَ وَرَدَّ الْخَشَبَةَ إِلَى صَاحِبِهَا "، قَالَ: فَمَاذَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَصَبَ مِنْ رَجُلٍ خَيْطَ إِبْرَيْسَمٍ، فَخَاطَ بِهِ خَرْجَهُ، ثُمَّ جَاءَ صَاحِبُهُ فَاسْتَحَقَّهُ؟ قُلْتُ: " لَهُ قِيمَتُهُ "، فَكَبَّرَ وَكَبَّرَ أَصْحَابُهُ، وَقَالُوا: تَرَكْتَ قَوْلَكَ يَا حِجَازِيُّ، فَقُلْتُ لَهُ: " عَلَى رِسْلِكَ، أَرَأَيْتَ لَوْ

أَنَّ صَاحِبَ الْقَصْرِ أَرَادَ أَنْ يَهْدِمَ قَصْرَهُ وَيَرُدَّ الْعَمُودَ إِلَى صَاحِبِهِ وَلا يعْطِيَهُ قِيمَتَهُ، كَانَ لِلسُّلْطَانِ أَنْ يَمْنَعَهُ مِنْ ذَلِكَ؟ " فَقَالَ: لا، فَقُلْتُ: " أَرَأَيْتَ إِنْ صَاحِبُ السَّفِينَةِ لَوْ أَرَادَ أَنْ يَنْقُضَ السَّفِينَةَ وَيَرُدَّ الْخَشَبَةَ إِلَى صَاحِبِهَا، أَكَانَ لِلسُّلْطَانِ أَنْ يَمْنَعَهُ؟ " قَالَ: لا، قُلْتُ: " أَرَأَيْتَ إِنْ صَاحِبُ الْخَرْجِ لَوْ أَرَادَ أَنْ يَنْقُضَّ خَرْجَهُ، وَيُخْرِجَ الْخَيْطَ الَّذِي خَاطَ بِهِ الْخَرْجَ، وَيَرُدُّهُ عَلَى صَاحِبِهِ، أَكَانَ لِلسُّلْطَانِ أَنْ يَمْنَعَهُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: " فَكَيْفَ تَقِيسُ مَا هُوَ مَحْظُورٌ بِمَا هُوَ لَيْسَ بِمَمْنُوعٍ "

Şâfiî anlatıyor: Küçüklüğümde şiir öğrenmeye çalışır ve yazardım. Mekke'de veya Mekke'nin bir yerinde yürürken bir kişinin: "Ey Muhammed b. İdrîs! Sen ilim tahsil etmeye bak" diye bağırdığını duydum, dönüp baktığımda kimseyi göremeyip geri döndüm. Artık ilim tahsil edip öğrendiğimi bez parçalarına yazarak küpe koyuyordum. Yazdıklarımdan küp dolmuştu. Ben yetimdim ve annemin hiçbir şeyi olmadığından, amcalarımdan biri Yemen tarafına kadılığa tayin edilince ben de onunla gittim. Yemen'den dönünce Müslim b. Hâlid ez-Zencî'nin yanına gidip selam verdim, selamımı almadı ve: "Sizden biri gelir ve tam ıslah olduğunu zannettiğimiz bir zamanda bozulmuş olduğunu görürüz" dedi. Bunun üzerine Süfyân b. Uyeyne'ye gidip selam verdim, selamımı aldı ve: "Ey Ebû Abdillah! Durumunu öğrendim ve hakkında hayırdan başka bir şey duymadım. Sen (Yemen'e) geri dönme" dedi. Sonra Medine'ye gidip Muvatta'yı Mâlik'e okudum ve Irak'a gittim. Muhammed b. el-Hasan'ın yanında kalıp arkadaşlarıyla münazara etmeye başladım. Bunun üzerine beni Muhammed b. el-Hasan'a şikâyet edip: "Bu Hicazlı bizim sözlerimizi ayıplıyor ve hatalı olduğumuzu söylüyor" dediler. Muhammed b. el-Hasan bunu bana söyleyince, "Biz sadece taklidi biliyorduk. Yanınıza gelince, «Taklit etmeyiniz, hakkı ve delilleri araştırınız» dediğinizi duydum" dedim. Muhammed: "Benimle münazara et" deyince, ben: "Ben arkadaşlarından biriyle münazara ederim, sen de dinlersin" dedim. Muhammed: "Hayır. Benimle münazara edeceksin" deyince, ben: "Tamam" karşılığını verdim.

Muhammed: "Sen mi soracaksın yoksa ben mi sorayım?" diye sorunca, "İstediğin gibi olsun" karşılığını verdim. Muhammed: "Birinden bir direği zorla alıp onu saray yapımında kullanan ve direk sahibinin gelip hakkını istemesi hakkında ne dersin?" diye sorunca, ben: "Hak sahibi, direğinin parasını veya direğini alma konusunda muhayyer bırakılır. Eğer adam direğini almak isterse saray yıkılıp direği çıkarılır ve sahibine verilir" dedim. Muhammed: "Birinden bir kalas alıp onunla gemi yapıp onunla denize açılmasına ve kalas sahibinin gelip kalası istemesine ne dersin?" diye sorunca, ben: "Gemi en yakın limana getirilir ve kalas sahibi kalasın kıymetiyle kalasını alma konusunda muhayyer bırakılır. Eğer kıymetini kabul ederse sorun yoktur, yok eğer kalasını isterse gemi bozulur ve kalas, sahibine iade edilir" dedim. Muhammed: "Peki, birinden ibrişim bir ip gasp edip heybesini diktikten sonra ip sahibinin gelip ipi istemesi konusunda ne dersin?" diye sorunca, ben: "İp sahibine ipin değeri verilir" deyince Muhammed, tekbir getirdi; arkadaşları da tekbir getirip: "Ey Hicâzlı! Senin sözünü bıraktık" dediler. Ben: "Yavaş ol! Saray sahibi sarayı yıkıp direği sahibine vermek ister ve direğin kıymetini vermek istemezse, sultanın buna engel olmaya hakkı var mı?" diye sordum. Muhammed: "Hayır" karşılığım verince, ben: "Peki gemi sahibi, gemiyi bozup kalası sahibine vermek ister (kalas sahibi de kalasın kıymetini isterse) sultanın buna engel olmaya hakkı var mı?" diye sordum. Muhammed buna da: "Hayır" karşılığını verince ben: "Peki heybe sahibi heybesini bozup ipliği sahibine vermek ister, sultanın buna engel olmaya hakkı var mı?" diye sordum. Muhammed yine: "Evet" deyince, ben: "Peki sen nasıl yasaklanan bir şeyi, yasak olmayanla kıyas ediyorsun" dedim.

(١٣٥٥٩)- [١٣٥٧٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرٍ النَّسَائِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلْمٍ الاسْفَرَايِنِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أبو بكر بنَ إِدْرِيسَ وراق الحميدي، يَقُولُ: قَالَ الشَّافِعِيُّ: كُنْتُ يَتِيمًا مَعَ أُمِّي، وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهَا مَا تُعْطِي الْمُعَلِّمَ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ وَمُنَاظَرَتَهُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ وَزَادَ: فَقُلْتُ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ! فَتَقِيسُ عَلَى مُبَاحٍ بِمُحْرِمٍ؟ هَذَا حَرَامٌ

عَلَيْهِ، وَهَذَا مُبَاحٌ لَهُ، قَالَ: فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِالسَّفِينَةِ؟ قُلْتُ: آمُرُهُ أَنْ يَقْرَبَ إِلَى أَقْرَبِ الْمَرَاسِي مرسى إِلَيْهِ لا يَهْلِكُ فِيهِ وَلا أَصْحَابُهُ، فَأَنْزِعَ اللَّوْحَ، وَأَدْفَعُهُ إِلَى أَصْحَابِهِ، وَأَقُولُ لَهُ: أَصْلِحْ سَفِينَتَكَ، وَاذْهَبْ، قَالَ: أَلَيْسَ قَالَ ﷺ: " لا ضَرَرَ وَلا ضِرَارَ "، فَقُلْتُ: مَنْ ضَارَّهُ؟ هُوَ ضَارَّ نَفْسَهُ، وَقُلْتُ لَهُ: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ غَصَبَ مِنْ رَجُلٍ جَارِيَةً فَأَوْلَدَهَا عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ، كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَخَطَبَ عَلَى الْمَنَابِرِ وَقَضَى بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ أَثْبَتَ صَاحِبُ الْجَارِيَةِ بِشَاهِدَيْنِ عِدْلَيْنِ أَنَّ هَذَا غَصَبَهُ هَذِهِ الْجَارِيَةَ وَأَوْلَدَهَا هَؤُلاءِ الأَوْلادَ بِمَ كُنْتَ تَحْكُمُ؟ قَالَ: أَحْكُمُ بِأَوْلادِهِ أَرِقَّاءَ لِصَاحِبِ الْجَارِيَةِ وَأَرُدُّ الْجَارِيَةَ عَلَيْهِ، قَالَ: فَقُلْتُ: نَشَدْتُكَ اللَّهَ أَيُّهُمَا أَعْظَمُ ضَرَرًا إِنْ رَدَدْتَ أَوْلادَهُ رَقِيقًا، أَوْ إِنْ قَلَعْتَ السَّاجَةَ؟

Şâfiî anlatıyor: "Annemin yanında yetim bir çocuktum. Annemin beni hocaya gönderecek parası yoktu..." Sonrasında Şâfiî, Muhammed b. el-Hasan ile yaptığı (ve daha önce zikredilen) söz konusu münazarayı aktarır ve şu ilaveyi yapar: Ona: "Allah sana merhametiyle muamele etsin! Sen haram olan bir şeyi mubah olanla mı kıyas ediyorsun? Gasp ederek aldığı şey kendisi için haram iken hâlbuki diğeri (malı olduğu için) kendisi için helaldir" dediğimde Muhammed: "Peki gemiye ne yapılır?" diye sorunca: "En yakın limana yaklaşmasını emreder, ne kendisinin ne de gemidekilerin helak olmasına izin vermez, kalası gemiden söküp sahibine verirdim ve gemi sahibine de: «Gemini tamir edip yoluna devam et» derdim" karşılığını verdim.

Muhammed: "Peki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Ne zarar verme, ne de zarara uğrama vardır»* buyurmadı mı?" diye sorunca, ben: "Gemi sahibine kim zarar verdi ki? Bu kişi kendi kendine zarar verdi" dedim ve: "Bir adamdan, bir cariyeyi gasp edip ondan, hepsi de Kur'ân okuyup minberde hutbe veren ve Müslümanlar arasında hüküm veren on çocuk yapan, daha sonra cariyenin asıl sahibinin iki şahitle cariyenin kendisine ait olduğunu ve bu çocukları da bu cariyeden yaptığını ispatlayan kişi hakkında nasıl hüküm verirsin?" diye sordum. Muhammed: "Çocukların, cariyenin sahibinin kölesi

olduğuna hükmedip cariyeyi de sahibine iade ederdim" cevabını verince, ben: "Allah için söylemeni istiyorum, hangi durumda zarar daha büyüktür. Çocukları köle yapman mı yoksa gemideki kalası sökmen mi?" dedim.

(١٣٥٦٠)- [٧٦/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا أَبُو بِشْرٍ أَحْمَدُ بْنُ حَمَّادٍ الدُّولابِيُّ، فِي طَرِيقِ مِصْرَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِدْرِيسَ وَرَّاقُ الْحُمَيْدِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُمَيْدِيَّ، يَقُولُ: قَالَ الشَّافِعِيُّ " وَلِيتُ نَجْرَانَ وَبِهَا بَنُو الْحَارِثِ وَمَوَالِي ثَقِيفٍ، فَجَمَعْتُهُمْ، فَقُلْتُ: اخْتَارُوا سَبْعَةَ نَفَرٍ مِنْكُمْ، فَمَنْ عَدَّلُوهُ كَانَ عَدْلا، وَمَنْ جَرَحُوهُ كَانَ مَجْرُوحًا، فَجَمَعُوا لِي سَبْعَةَ نَفَرٍ مِنْهُمْ، فَجَلَسْتُ لِلْحُكِمِ، فَقُلْتُ لِلْخُصُومِ: تَقَدَّمُوا فَإِذَا شَهِدَ الشَّاهِدَانِ عِنْدِي الْتَفَتُّ إِلَى السَّبْعَةِ فَإِنْ عَدَّلُوهُ كَانَ عَدْلا، وَإِنْ جَرَحُوهُ، قُلْتُ: زِدْنِي شُهُودًا، فَلَمَّا أَثْبَتُّ عَلَى ذَلِكَ، وَجَعَلْتُ أُسَجِّلُ وَأَحْكُمُ، فَنَظَرُوا إِلَى حُكْمٍ جَارٍ، فَقَالُوا: إِنَّ هَذِهِ الضِّيَاعَ وَالأَمْوَالَ الَّتِي يَحْكُمُ عَلَيْنَا فِيهَا لَيْسَتْ لَنَا، إِنَّمَا هِيَ لِلْمَنْصُورِ بْنِ الْمَهْدِيِّ فِي أَيْدِينَا، فَقُلْتُ لِلْكَاتِبِ اكْتُبْ، وَأَقَرَّ فُلانُ بْنُ فُلانٍ أَنَّ الَّذِي وَقَعَ عَلَيْهِ حُكْمِي فِي هَذَا الْكِتَابِ أَنَّ هَذِهِ الضَّيْعَةَ أَوِ الْمَالَ الَّذِي حَكَمْتُ عَلَيْهِ فِيهِ لَيْسَتْ لَهُ، وَإِنَّمَا هِيَ لِلْمَنْصُورِ بْنِ الْمَهْدِيِّ فِي يَدِهِ، وَمَنْصُورُ بْنُ الْمَهْدِيِّ عَلَى حُجَّتِهِ شَيْءٌ قَائِمٌ، فَخَرَجُوا إِلَى مَكَّةَ فَلَمْ يَزَالُوا يَعْمَلُونَ فِيَّ حَتَّى دُفِعْتُ إِلَى الْعِرَاقِ، فَقِيلَ لِي: انْزِلِ الْبَابَ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا لا بُدَّ لِي مِنَ الاخْتِلافِ إِلَى بَعْضِ أُولَئِكَ، وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ جَيِّدَ الْمَنْزِلَةِ، فَكَتَبْتُ كُتُبَهُ، وَعَرَفْتُ قَوْلَهُمْ فَكَانَ إِذَا قَامَ نَاظَرْتُ أَصْحَابَهُ "

Şâfiî anlatıyor: Necrân kadısı olarak tayin edildim. Bir dava konusunda orada bulunan Hâris oğulları ile Sakîf kabilesinin azatlılarını toplayıp: "Bana aranızdan yedi adam seçin. Bunların dürüst olduğunu söyledikleri kişilerin şahitliğini kabul edeceğim, şahitliğinin kabul edilmeyeceğini söylediklerinin ise şahitliğini kabul etmeyeceğim" dedim. Bana aralarından yedi adam getirdiler. Ben de oturup davayı açtım. Hasımlara: "Yaklaşın" dedim. Yanımda iki kişi şahitlik edince, bu yedi kişiye dönüyordum. Eğer bunlar şahitlik eden kişinin dürüst (şahitliği kabul edilir) olduğunu söylerlerse, ben

de şahitliğini kabul ediyor, şahitliklerini reddettikleri kişiler hakkında ise başka şahitlerin getirilmesini istiyordum. Ben davayı hükme bağlayıp verilen kararı yazdırırken, verilen hükme bakıp: "Haklarında lehimize hüküm verilen ve elimizde bulunan bu araziler ve mallar bizim değildir. Bunlar Mansûr b. el-Mehdî'nindir" dediler. O zaman ben kâtibe: "Yaz: Falan oğlu falan itiraf etti ki; hakkında hüküm verdiğim bu arazi veya mallar kendisinin değil, Mansûr b. el-Mehdî'nindir. Mansûr'un da bu konuda getirdiği kanıtlar sabit görülmüş, hüküm verilmiştir" dedim. Irak'a tayin edilene kadar Necrân'da kadılığıma devam ettim. Kadı olarak Irak'a gönderilince yolda bana Bâb denilen yerde konaklamamı söylediler. Bâb'da da bazı kişileri ziyaret edip görmem gerektiğini düşündüm. Bunlardan biri olan Muhammed b. el-Hasan'ın da ilmi seviyesi çok iyiydi. Zamanında onun kitaplarını not etmiş ve görüşlerini iyice öğrenmiştim. Aynı mecliste bulunduğumuz zaman kendisi kalkınca da geriye kalan arkadaşlarıyla münazaralarda bulunurdum.

(١٣٥٦١)- [٩/٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثَنَا أَبُو حَاتِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ سَوَادٍ، يَقُولُ: قَالَ الشَّافِعِيُّ " أَفْلَسْتُ مِنْ دَهْرِي ثَلاثَ إِفْلاسَاتٍ، فَكُنْتُ أَبِيعُ قَلِيلِي وَكَثِيرِي، وَحُلِيَّ ابْنَتِي وَزَوْجَتِي، وَلَمْ أَرْهَنْ قَطُّ "، قَالَ: وَكَانَ أَسْخَى النَّاسِ عَلَى الطَّعَامِ وَالدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ

Amr b. Sevâd der ki: Şâfiî: "Ömrüm boyunca üç defa iflas ettim. Her defasında elimde ne var ne yoksa, hatta kızımın ve karımın takılarını satıyordum. Hiçbir zaman da bir şeyleri rehin bırakıp karşılığında para almadım" dedi. Şâfiî yemek ikramında, dinar (altın) ve dirhem (gümüş) infakında insanların en cömerdiydi.

(١٣٥٦٢)- [٩/٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ دَاوُدَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ فَتْحُونَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَخْبَرَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا أَنَّ الشَّافِعِيَّ،

قَالَ: " لَمْ يَكُنْ لِي مَالٌ، كُنْتُ أَطْلُبُ الْعِلْمَ فِي الْحَدَاثَةِ، فَكُنْتُ أَذْهَبُ إِلَى الدِّيوَانِ أَسْتَوْهِبُ الظُّهُورَ أَكْتُبُ عَلَيْهَا "

Şâfiî der ki: "Çocukken ilim öğrenmeye başlamama rağmen hiç paramız yoktu. Belediyeye gidip kemik alır ve öğrendiklerimi bunların üzerine yazardım."

(١٣٥٦٣)- [٧٧/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثَنَا أَبُو حَاتِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ سَوَادَةٍ، يَقُولُ: قَالَ الشَّافِعِيُّ: " كَانَتْ نَهْمَتِي فِي شَيْئَيْنِ فِي الرَّمْيِ، وَطَلَبِ الْعِلْمِ فَنِلْتُ مِنَ الرَّمْيِ حَتَّى كُنْتُ أُصِيبُ مِنَ الْعَشَرَةِ عَشْرَةً "، وَسَكَتَ عَنِ الْعِلْمِ، فَقُلْتُ: " أَنْتَ وَاللَّهِ فِي الْعِلْمِ أَكْثَرُ مِنْكَ فِي الرَّمْيِ "

Amr b. Sevâde der ki: Şâfiî: "Çocukluğumda iki şeye çok meraklıydım. Biri ok atma, diğeri ilim öğrenmekti. Ok atınada usta biri oldum ki onda on isabet yapardım" dedi ve ilmi konusunda bir şey anlatmadı. Bunun üzerine ben: "Vallahi sen ilimde okçuluğundan daha fazla ustasın" dedim.

(١٣٥٦٤)- [٧٧/٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ بِنْتِ الشَّافِعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: كَانَ الشَّافِعِيُّ، وَهُوَ حَدَثٌ يَنْظُرُ فِي النُّجُومِ، وَمَا نَظَرَ فِي شَيْءٍ إِلا فَاقَ فِيهِ، فَجَلَسَ يَوْمًا، وَامْرَأَةٌ تُطْلَقُ فَحَسَبَ، فَقَالَ: " تَلِدُ جَارِيَةً عَوْرَاءَ عَلَى فَرْجِهَا خَالٌ أَسْوَدُ تَمُوتُ إِلَى كَذَا وَكَذَا "، فَوَلَدَتْ، وَكَانَ كَمَا قَالَ، فَجَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لا يَنْظُرَ فِيهِ أَبَدًا، وَدَفَنَ الْكُتُبَ الَّتِي كَانَتْ عِنْدَهُ فِي النُّجُومِ

Şâfiî'nin kızının oğlu bildiriyor: Babamın şöyle dediğini işittim: "Şâfiî küçükken yıldızları gözlerdi. Bir şeye dikkat kesildiği zaman da mutlaka onu öğrenirdi. Bir defasında doğum sancıları başlayan bir kadının yanında oturdu ve: "Bu kadın kör bir kız doğuracak. Kızın cinsel organında siyah bir benek olacak ve şu şu zamanda da ölecek" dedi. Kadın dediği gibi bir kız doğurunca bir daha yıldızlara bakmamaya yemin etti. Yıldızlar hakkında yanında bulunan kitapları da toprağa gömdü.

(١٣٥٦٥)- [٩/٧٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُرْجَانِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَخْلَدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ النُّعْمَانِ، حدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " حَمَلْتُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حمْلَ بُخْتِيٍّ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلا سَمَاعِي "

Şâfiî der ki: "Muhammed b. el-Hasan'dan bir deve yükü kitapla ayrıldım. Bunlarda da sadece ondan duyduklarımı yazmıştım."

(١٣٥٦٦)- [٩/٧٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي سُرَيْجٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ، يَقُولُ: " أَنْفَقْتُ عَلَى كُتُبِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ سِتِّينَ دِينَارًا، ثُمَّ تَدَبَّرْتُهَا فَوَضَعْتُ إِلَى جَنْبِ كُلِّ مَسْأَلَةٍ حَدِيثًا، يَعْنِي رَدًّا عَلَيْهِ "

Şâfiî der ki: "Muhammed b. el-Hasan'ın kitaplarına altmış dinar harcadım. Bu kitapları teker teker inceledim ve içindeki her bir konu için reddiye babında bir hadis yazdım."

(١٣٥٦٧)- [٩/٧٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِدْرِيسَ وَرَّاقِ الْحُمَيْدِيِّ وَرَّاقِ الْحُمَيْدِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحُمَيْدِيَّ، يَقُولُ: قَالَ الشَّافِعِيُّ: " خَرَجْتُ إِلَى الْيَمَنِ فِي طَلَبِ كُتُبِ الْفِرَاسَةِ حَتَّى كَتَبْتُهَا وجمعتها "

Şâfiî der ki: "Feraset ilmini (fizyonomi) öğrenmek için Yemen'e gittim. Gittikten sonra da bu konudaki tüm bilgileri yazıp bir araya getirdim."

(١٣٥٦٨)- [١٣٥٨٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي سُرَيْجٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سِنَانٍ الْوَاسِطِيِّ، قَالَ: كَتَبَ الشَّافِعِيُّ حَدِيثَ ابْنِ عَجْلانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَلادٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلا فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: " ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ "، فَكَتَبَ الشَّافِعِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ حُسَيْنٍ الأَلْثَغِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، قَالَ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي

حَاتِمٍ: لِحِرْصِ الشَّافِعِيِّ عَلَى طَلَبِ الصَّحِيحِ مِنَ الْعِلْمِ كَتَبَ عَنْ رَجُلٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ الْحَدِيثَ الَّذِي احْتَاجَ إِلَيْهِ، وَلَمْ يَأْنَفْ بِكِتَابَتِهِ عَمَّنْ هُوَ فِي سِنِّهِ، وَأَصْغَرَ مِنْهُ وَلَعَلَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ كَانَ حَيًّا فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ، فَلَمْ يبَالِ بِذَلِكَ

Ahmed b. Sinân el-Vâsitî der ki: "Şâfiî, İbn Aclân'ın Ali b. Yahya b. Hallâd'dan, onun da babasından, onun da babasından naklen bildirdiği "Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid'in bir köşesinde namaz kılan bir adama: *«Geri dönüp namazını tekrar kıl! Zira o kıldığın namaz değildi»* buyurdu" şeklindeki rivâyetini "Hüseyn el-Elsağ, Yahya b. Saîd el-Kattân'dan, o da İbn Aclân'dan" şeklinde olan kanalla yazdı."

Ebû Muhammed b. Ebî Hâtim der ki: "Şâfiî sahih ilmin sağlam kanallardan alınması konusundaki titizliğinden dolayı ihtiyacı olan hadisi bir adam kanalıyla Yahya b. Saîd el-Kattân'dan naklen yazdı. Hadisi alırken ravinin yaşıtı veya kendisinden küçük olmasına aldırış etmezdi. Belki de o zamanlar Yahya b. Saîd el-Kattân henüz hayattaydı ve Şâfiî buna aldırış etmemişti."

(١٣٥٦٩)- [٧٨/٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيُّ غُنْدَرٌ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرٍ الْمَخْزُومِيُّ الْكُوفِيُّ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ الرَّبِيعِ صَاحِبُ هَارُونَ الرَّشِيدِ، قَالَ: دَخَلْتُ الرشيد عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِذَا بَيْنَ يَدَيْهِ صِيَارَةُ سُيوفٍ وَأَنْوَاعٌ مِنَ الْعَذَابِ، فَقَالَ لِي: يَا فَضْلُ، قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: عَلَيَّ بِهَذَا الْحِجَازِيِّ، يَعْنِي الشَّافِعِيَّ، فَقُلْتُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، ذَهَبَ هَذَا الرَّجُلُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ الشَّافِعِيَّ، فَقُلْتُ لَهُ: أَجِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: " أُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ "، فَصَلَّى ثُمَّ رَكِبَ بَغْلَةً كَانَتْ لَهُ، فَصِرْنَا مَعًا إِلَى دَارِ الرَّشِيدِ، فَلَمَّا دَخَلْنَا الدِّهْلِيزَ الأَوَّلَ حَرَّكَ الشَّافِعِيُّ شَفَتَيْهِ، فَلَمَّا دَخَلْنَا الدِّهْلِيزَ الثَّانِي حَرَّكَ شَفَتَيْهِ، فَلَمَّا وَصَلْنَا بِحَضْرَةِ الرَّشِيدِ، قَامَ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ كَالْمُسْتَرِيبِ لَهُ، فَأَجْلَسَهُ مَوْضِعَهُ وَقَعَدَ بَيْنَ يَدَيْهِ يَعْتَذِرُ إِلَيْهِ، وَخَاصَّةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ إِلَى مَا أَعَدَّ لَهُ مِنْ أَنْوَاعِ الْعَذَابِ، وَإِذَا هُوَ جَالِسٌ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَتَحَدَّثُوا طَوِيلا ثُمَّ أَذِنَ لَهُ

بِالانْصِرَافِ، فَقَالَ لِي: يَا فَضْلُ، قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: احْمِلْ بَيْنَ يَدَيْهِ بَدْرَةً، فَحَمَلْتُ، فَلَمَّا سِرْنَا إِلَى الدِّهْلِيزِ الأَوَّلِ، قُلْتُ: سَأَلْتُكَ بِالَّذِي صَيَّرَ غَضَبَهُ عَلَيْكَ رِضًا إِلا مَا عَرَّفْتَنِي، مَا قُلْتَ فِي وَجْهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَتَّى رَضِيَ؟ فَقَالَ لِي: " يَا فَضْلُ "، قُلْتُ: لَبَّيْكَ أَيُّهَا السَّيِّدُ الْفَقِيهُ، قَالَ: " خُذْ مِنِّي وَاحْفَظْ عَنِّي: ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا هُوَ﴾ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِنُورِ قُدْسِكَ، وَبِبَرَكَةِ طَهَارَتِكَ، وَبِعَظَمَةِ جَلالِكَ مِنْ كُلِّ عَاهَةٍ وَآفَةٍ وَطَارِقِ الْجِنِّ وَالإِنْسِ، إِلا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ مِنْكَ يَا رَحْمَنُ، اللَّهُمَّ بِكَ مَلاذِي قَبْلَ أَنْ أَلُوذَ، وَبِكَ غِيَاثِي قَبْلَ أَنْ أَغُوثَ، يَا مَنْ ذَلَّتْ لَهُ رِقَابُ الْفَرَاعِنَةِ، وَخَضَعَتْ لَهُ مَغَالِيظُ الْجَبَابِرَةِ، ذِكْرُكَ شِعَارِي، وَثَنَاؤُكَ دِثَارِي، أَنَا فِي حِرْزِكَ لَيْلِي وَنَهَارِي، وَنَوْمِي وَقَرَارِي، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ، اضْرِبْ عَلَيَّ سُرَادِقَاتِ حِفْظِكَ، وَقِنِي وَأَغْنِنِي بِخَيْرٍ مِنْكَ يَا رَحْمَنُ "، قَالَ الْفَضْلُ: فَكَتَبْتُهَا فِي شَرِكَةِ قِبَائِي، وَكَانَ الرَّشِيدُ كَثِيرَ الْغَضَبِ عَلَيَّ، فَكَانَ كُلَّمَا هَمَّ أَنْ يَغْضَبَ أُحَرِّكُهُمَا فِي وَجْهِهِ فَيَرْضَى، فَهَذَا مَا أَدْرَكْتُ مِنْ بَرَكَةِ الشَّافِعِيِّ

Hârun er-Reşîd'in muhafızı olan Fadl b. er-Rabî bildiriyor: Müminlerin emiri Reşîd'in yanına girdiğimde önünde dikilmiş kılıçlar ile değişik işkence aletleri gördüm. Bana: "Ey Fadl!" diye seslenince: "Buyur ey müminlerin emiri!" karşılığını verdim. "Şu Hicazlı adamı (Şâfiî'yi) bana getir!" dediğinde içimden: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Sanırım Şâfiî'nin sonu geldi!" dedim. Sonra Şâfiî'nin yanına varıp: "Müminlerin emiri seni çağırıyor, yanına gideceğiz!" dedim. Şâfiî de: "Önce iki rekât namaz kılayım!" dedi ve namaz kıldı. Sonra kendisine ait bir katıra bindi ve beraber Reşîd'in konağına geldik. Konakta ilk koridordan geçerken Şâfiî dudaklarını oynattı. İkinci koridordan geçince de dudaklarını oynattı. Reşîd'in huzuruna vardığımızda da Reşîd endişeye kapılmış gibi kalkıp yerine Şâfiî'yi oturttu ve önünde oturup ondan özür dilemeye başladı. Müminlerin emirinin maiyeti de orada duruyorlardı. Fakat Reşîd'in Şâfiî'ye yapacağı işkenceleri beklerken, Reşîd, Şâfiî'nin önünde oturmuş ondan özürler diliyordu.

Reşîd ile Şâfiî uzunca bir konuşmadan sonra gitmesine izin verdi. Sonra da bana: "Ey Fadl!" diye seslendi. "Buyur ey müminlerin emiri!" karşılığını verdim. "Ona on bin dirhem para verip çıkmasına eşlik et!" emrini verince parayı aldım ve Şâfiî'yle birlikte yürümeye başladık. İlk koridora vardığımızda ona: "Halifenin öfkesini rızaya çeviren zat aşkına söyle! Halifenin yüzüne neler söyledin ki senden hoşnut oldu?" dedim. Şâfiî bana: "Ey Fadl!" diye seslenince: "Buyur ey fakih insan!" karşılığını verdim. Sonra Şâfiî bana şöyle dedi: "Şunları benden öğren ve iyice ezberle: **"Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilâh yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur."**[1] Allahım! Her türlü felaket ve musibetten, senden hayır üzere gelenleri dışında insan ve cinlerin bana getireceği kötülüklerden kudsiyetinin nuru ve paklığının bereketine sığınırım, ey Rahmân! Allahım! Her türlü memnuniyetten önce Senden gelecek memnuniyeti, her türlü yardımdan önce Senden gelecek yardımı dilerim! Ey karşısında facirlerin boyun eğdiği, zorbaların katılığının yumuşadığı Allahım! Zikrin şiarım, seni övmek ise zırhımdır! Gecemde ve gündüzümde, uyurken ve uyanıkken hep senin himayende olmak isterim. Senden başka ilah olmadığına da şahadet ederim! Beni de, himayenin şemsiyesi altına al ve katından hayırlar gönder ey Rahmân!"

Fadl der ki: "Şâfiî'nin bana öğrettiği bu duayı yazıp kaftanımın içine koydum. Reşîd de bana çok öfkelenip kızardı. Artık ne zaman bana kızacağını görsem hemen yüzüne karşı bu duaları okurdum ve hemen de yumuşar, benden hoşnut olurdu. İşte Şâfiî'den elde ettiğim bereketlerden biri de bu idi."

(١٣٥٧٠)- [١٣٥٨٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُكْرَمٍ، ثنَا عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ، قَالَ: قَالَ الرَّشِيدُ يَوْمًا لِلْفَضْلِ بْنِ

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 18

الرَّبِيعِ وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى رَأْسِهِ: يَا فَضْلُ، أَيْنَ هَذَا الْحِجَازِيُّ؟ كَالْمُغْضَبِ، فَقُلْتُ: هَا هُنَا، فَقَالَ: عَلَيَّ بِهِ، فَخَرَجْتُ وَبِي مِنَ الْغَمِّ وَالْحَزَنِ لِمَحَبَّتِي لِلشَّافِعِيِّ لِفَصَاحَتِهِ، وَبَرَاعَتِهِ، وَعَقْلِهِ، فَجِئْتُ إِلَى بَابِهِ فَأَمَرْتُ مَنْ دَقَّ عَلَيْهِ وَكَانَ قَائِمًا يُصَلِّي، فَتَنَحْنَحَ، فَوَقَفْتُ، حتَّى فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ، وَفَتَحَ الْبَابَ، فَقُلْتُ: أَجِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: سَمْعًا وَطَاعَةً، وَجَدَّدَ الْوضُوءَ وَارْتَدَى، وَخَرَجَ يَمْشِي حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى الدَّارِ، فَمِنْ شَفَقَتِي عَلَيْهِ، قُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، قِفْ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ لَكَ، فَدَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِذَا هُوَ عَلَى حَالَتِهِ كَالْمُغْضَبِ، وَقَالَ: أَيْنَ الْحِجَازِيُّ؟ فَقُلْتُ: عِنْدَ السَّيْرِ، فَجِئْتُ إِلَيْهِ فَقَامَ يَمْشِي رُوَيْدًا، وَيحَرِّكُ شَفَتَيْهِ، فَلَمَّا بَصُرَ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَامَ إِلَيْهِ فَاسْتَقْبَلَهُ، وَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَهَشَّ وَبَشَّ، وَقَالَ: لِمَ لا تَزُورُنَا أَوْ تَكُونُ عِنْدَنَا؟ فَأَجْلَسَهُ، وَتَحَدَّثَا سَاعَةً، ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِبَدْرَةِ دَنَانِيرَ، فَقَالَ لا أَرَبَ لِي فِيهِ، قَالَ الْفَضْلُ: فَأَوْمَأْتُ إِلَيْهِ، فَسَكَتَ، وَأَمَرَنِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ رُدَّهُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَخَرَجْتُ وَالْبَدْرَةُ تُحْمَلُ مَعَهُ فَجَعَلَ يُنْفِقُهَا يُمْنَةً وَيُسْرَةً حَتَّى رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ، وَمَا مَعَهُ دِينَارٌ، فَلَمَّا دَخَلَ مَنْزِلَهُ، قُلْتُ: قَدْ عَرَفْتَ مَحَبَّتِي لَكَ، فَبِالَّذِي سَكَّنَ غَضَبَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَنْكَ إِلا مَا عَلَّمْتَنِي مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي دُخُولِكَ مَعِي عَلَيْهِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَأَ يَوْمَ الأَحْزَابِ: " ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا هُوَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الإِسْلامُ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: وَأَنَا أَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ اللَّهُ بِهِ وَأَسْتَوْدِعُ اللَّهَ هَذِهِ الشَّهَادَةَ وَدِيعَةً لِي عِنْدَ اللَّهِ، يؤَدِّيهَا إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِنُورِ قُدُسِكَ، وَعَظِيمِ بَرَكَتِكَ، وَعَظْمَةِ طَهَارَتِكَ مِنْ كُلِّ آفَةٍ وَعَاهَةٍ، وَمِنْ طَوَارِقِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، إِلا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ، اللَّهُمَّ أَنْتَ غِيَاثِي بِكَ أَسْتَغِيثُ، وَأَنْتَ مَلاذِي بِكَ أَلُوذُ، وَأَنْتَ عِيَاذِي، بِكَ أَعُوذُ، يَا مِنْ ذَلَّتْ لَهُ رِقَابُ الْجَبَابِرَةِ وَخَضَعَتْ لَهُ أَعْنَاقُ الْفَرَاعِنَةِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ خِزْيِكَ، وَمِنْ كَشْفِ سِتْرِكَ، وَنِسْيَانِ ذِكْرِكَ، وَالانْصِرَافِ عَنْ شُكْرِكَ، أَنَا فِي حِرْزِكَ لَيْلِي وَنَهَارِي، وَنَوْمِي وَقَرَارِي، وَظَعْنِي وَأَسْفَارِي، وَحَيَاتِي وَمَمَاتِي، ذِكْرُكَ شِعَارِي، وَثَنَاؤُكَ دِثَارِي لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ تَشْرِيفًا لِعَظَمَتِكَ وَتَكْرِيمًا لِسَبَحَاتِ وَجْهِكَ، أَجِرْنِي مِنْ

خِزْيِكَ وَمِنْ شَرِّ عِبَادِكَ، وَاضْرِبْ عَلَيَّ سُرَادِقَاتِ حِفْظِكَ، وَأَدْخِلْنِي فِي حِفْظِ عِنَايَتِكَ، وَجُدْ عَلَيَّ مِنْكَ بِخَيْرٍ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ "، قَالَ عَبْدُ الأَعْلَى: قَالَ الْفَضْلُ: فَحَفِظْتُهُ، فَلَمْ يَغْضَبْ عَلَيَّ الرَّشِيدُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَهَذَا أَوَّلُ بَرَكَةِ الشَّافِعِيِّ

Fadl b. er-Rabî' anlatıyor: Bir gün Hârun Reşid'in başının yanında durmuşken bana: "Ey Fadl! Şu Hicazlı (Şâfiî) nerede?" diye sordu. Öfkeli görünüyordu. Ona: "Buralarda" karşılığını verdiğimde: "Onu yanıma getir" dedi. Şâfiî'yi fasih dilinden, yüksek zekasından ve akıllılığından dolayı çok severdim. Bunun için üzgün ve düşünceli bir şekilde çıkıp evinin kapısına vardım. Birine kapısını çalmasını istedim. Şâfiî içeride namaza durmuştu. Öksürür gibi yapınca durup bekledim. Namazını bitirince de kapıyı açtı. Ona: "Müminlerin emiri seni çağırıyor" dediğimde: "Başım gözüm üstüne" karşılığını verdi. Abdestini tazeleyip abasını giydikten sonra yola çıktık.

Hârun'un sarayına geldiğimizde Şâfiî'ye olan şefkatimden dolayı: "Ey Ebû Abdillah! Burada bekle de girmen için izin alayım" dedim. Müminlerin emiri Hârûn'un yanına girdiğimde hâlâ öfkeli gibi duruyordu. Bana: "Hicazlı nerede?" diye sorunca: "Koridorda bekliyor" dedim. Yanına döndüğümde Şâfiî kalktı ve ağır ağır yürümeye başladı. Yürürken de dudaklarını oynatıyordu. Müminlerin emiri onu görünce kalkıp karşıladı, alnından öptü. Gülen bir yüzle: "Neden bizi ziyarete gelmiyor, yanımızda bulunmuyorsun?" dedi ve onu oturttu. Bir süre sohbet ettikten sonra bir kese dinar verilmesini emretti. Şâfiî: "Buna ihtiyacım yok!" deyince susması için işaret ettim. İşaretimle Şâfiî sustuktan sonra Hârun onu geri evine götürmemi söyledi. Oradan ayrılıp eve giderken Şâfiî elindeki bir kese dinarı sağa sola dağıtmaya başladı. Eve vardığında elinde tek bir dinar dahi kalmamıştı.

Ona: "Seni ne kadar sevdiğimi biliyorsun! Müminlerin emirinin öfkesini dindiren zat aşkına söyle! Yanına girerken neler söylüyordun?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Mâlik'in, Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den bildirdiğine göre Ahzab savaşı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «**Allah,**

melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şâhitlik ettiler. Ondan başka ilah yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Şüphesiz Allah katında din İslam'dır»[1] âyetini okumuş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın ettiği bu şehadeti ben de ediyorum ve bu şehadetimi, karşılığını kıyamet gününde almak üzere Allah'ın katında emanet olarak bırakıyorum. Allahım! Her türlü felaket ve musibetten, senden hayır üzere gelenleri dışında insan ve cinlerin bana getireceği kötülüklerden kudsiyetinin nuru ve paklığının bereketine sığınırım! Allahım! Yardımcım sensin, yardımı senden diliyorum! Beni koruyacak olan sensin, senin himayeni diliyorum! Sığınağım sensin, sana sığınıyorum! Ey zorbaları zelil kılan ve firavunlara boyun eğdiren Allahım! Beni zelil kılmandan, günahlarımı açığa vurmandan, zikrini unutmamdan, şükrünü ifa etmemekten sana sığınırım. Gecemde ve gündüzümde, uyurken ve uyanıkken, yolucuyken ve mukimken, hayattayken ve ölüyken hep senin himayende olmak isterim. Zikrin şiarım, seni övmek ise zırhımdır! Senden başka ilah yoktur! Hamdinle seni tesbih ederim. Şanının yüceliği ve her türlü eksiklikten beri olan kudretin aşkına beni zelil düşmekten, kullarının kötülüklerinden koru! Beni himayenin şemsiyesi altına al! İnâyetini üzerimden eksik etme ve katından hayırlar gönder, ey merhametlilerin merhametlisi!"*

Şâfiî'nin bana öğrettiği bu duayı ezberledim. Okuduğumdan beri de Hârûn Reşîd bana asla öfkelenmiş değildir. İşte Şâfiî'den elde ettiğim bereketlerden ilki buydu.

(١٣٥٧١)- [٨٠/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، حدَّثنَا زَاهِرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ صَقْرٍ الْحِمْيَرِيُّ الشِّيرَازِيُّ بِهَا إِمْلاءً مِنْ أَصْلِهِ، حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الثَّعْلَبِيُّ بِمِصْرَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْحَبَّالِ الْحِمْيَرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ رَجُلا شَرِيفًا، وَكَانَ يَطْلُبُ اللُّغَةَ وَالْعَرَبِيَّةَ وَالْفَصَاحَةَ وَالشِّعْرَ فِي صِغَرِهِ، وَكَانَ كَثِيرًا مَا يَخْرُجُ إِلَى الْبَدْوِ وَيَحْمِلُ مَا فِيهِ مِنَ الأَدَبِ، فَبَيْنَمَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ، إِذْ جَاءَ إِلَيْهِ رَجُلٌ بَدَوِيٌّ، فَقَالَ لَهُ: مَا تَقُولُ فِي امْرَأَةٍ تَحِيضُ يَوْمًا،

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 18, 19

وَتَطْهُرُ يَوْمًا؟ فَقَالَ: " لا أَدْرِي "، فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ أَخِي: الْفَضِيلَةُ أَوْلَى بِكَ مِنَ النَّافِلَةِ، فَقَالَ لَهُ: " إِنَّمَا أُرِيدُ هَذَا لِذَاكَ، وَعَلَيْهِ قَدْ عَزَمْتُ، وَبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ وَبِهِ أَسْتَعِينُ "، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، وَكَانَ مَالِكُ صَدُوقًا فِي حَدِيثِهِ، صَادِقًا فِي مَجْلِسِهِ وَحِيدًا فِي جُلُوسِهِ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ، وَارْتَفَعَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَنَهَرَهُ مَالِكٌ، فَوَجَدَهُ مُوَقَّرًا فِي الأَدَبِ، فَرَفَعَهُ عَلَى أَصْحَابِهِ، وَقَدَمَهُ عَلَيْهِمْ، وَقَرَّبَهُ مِنْ نَفْسِهِ، فَلَمْ يَزَلْ مَعَ مَالِكٍ إِلَى أَنْ تُوُفِّيَ مَالِكٌ رَحِمَهُ اللَّهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْيَمَنِ، وَقَدْ خَرَجَ بِهَا الْخَارِجِيُّ عَلَى هَارُونَ الرَّشِيدِ، وَطَعَنَ الشَّافِعِيُّ عَلَيْهِ، وَأَعْرِضْ عَمَّنْ سَاعَدَهُ، وَرَفَعَ مَنْ قَعَدَ عَنْهُ، فَبَلَغَ ذَلِكَ الْخَارِجِيَّ مَا يَقُولُ فِيهِ فَبَعَثَ إِلَيْهِ، فَأَحْضَرَهُ عِنْدَهُ، وَهَمَّ بِقَتْلِهِ، فَلَمَّا سَمِعَ كَلامَهُ، وَتَبَيَّنَ لَهُ شَرَفَهُ، وَفَضْلُهُ وَعِفَّتُهُ عَفَا عَنْهُ، وَعَرَضَ عَلَيْهِ قَضَاءَ الْيَمَنِ، فَامْتَنَعَ مِنْ ذَلِكَ، ثُمَّ أَشْخَصَ هَارُونُ جَيْشَهُ إِلَى ذَلِكَ الْخَارِجِيِّ، فَقَبَضَ عَلَيْهِ وَحُمِلَ إِلَى بِسَاطِ السُّلْطَانِ، وَحُمِلَ مَعَهُ الشَّافِعِيُّ، وَأُحْضِرَا جَمِيعًا بَيْنَ يَدَيِ الرَّشِيدِ فَأَمَرَ بِقَتْلِهِمَا، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَسْمَعُ كَلامِي، وَتَجْعَلُ عُقُوبَتَكَ مِنْ وَرَاءِ لِسَانِي، ثُمَّ تَضُمَّنِي بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى مَا يَلِيقُ لِي مِنَ الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ "، فَقَالَ لَهُ: هَاتِ، فَبَيَّنَ لَهُ الْقِصَّةَ وَعَرَّفَهُ شَرَفَهُ وَذَكَرَ لَهُ كَلامًا اسْتَحْسَنَهُ هَارُونُ، وَأَمَرَهُ أَنْ يُعِيدَهُ عَلَيْهِ، فَأَعَادَ تِلْكَ الْمَعَانِي بِأَلْفَاظٍ أَعْذَب مِنْهَا، فَقَالَ لَهُ هَارُونُ: كَثَّرَ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي مِثْلَكَ، وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ حَاضِرًا، فَلَمْ يَقْصُرْ وَخَلَّى لَهُ السَّبِيلَ، وَسَأَلَهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، فَنَزَلَ عَلَيْهِ أَيَّامًا ثُمَّ سَأَلَهُ الشَّافِعِيُّ أَنْ يُمَكِّنَهُ مِنْ كُتُبِهِ، وَكُتُبِ أَبِي حَنِيفَةَ، فَأَجَابَهُ إِلَى ذَلِكَ ثَلاثَ لَيَالٍ وَكَانَ الشَّافِعِيُّ قَدِ اسْتَبْعَدَ الْوَرَّاقِينَ فَكَتَبُوا لَهُ مِنْهَا مَا أَرَادَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ فَأَقَامَ بِهَا مُدَّةً يَنْقُضُ أَقَاوِيلَ أَبِي حَنِيفَةَ، وَيَرُدُّ عَلَيْهِ حَتَّى دَوَّنَ كَلامَهُ، ثُمَّ اسْتَخَارَ فِي الرَّدِّ عَلَى مَالِكٍ فَأُرِيَ ذَلِكَ فِي الْمَنَامِ، فَرَدَّ عَلَيْهِ خَمْسَةَ أَجْزَاءٍ مِنَ الْكَلامِ، أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مِصْرَ وَالدَّارُ لِمَالِكٍ وَأَصْحَابِهِ، يَحْكُمُونَ فِيهِ، وَيَسْتَسْقُونَ بِمَوْطِنِهِ فَلَمَّا عَايَنُوهُ فَرِحُوا بِهِ، فَلَمَّا خَالَفَهُمْ، وَثَبُوا عَلَيْهِ، وَنَالُوا مِنْهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ سُلْطَانَهُمْ، فَجَمَعَهُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَلَمَّا سَمِعَ كَلامَهُ، وَتَبَيَّنَ لَهُ فَضْلَهُ عَلَيْهِمْ قَدَّمَهُ عَلَيْهِمْ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَقْعُدَ فِي

الْجَامِعِ، وَأَمَرَ الْحَاجِبَ أَنْ لا يَحْجُبُهُ أَيَّ وَقْتٍ جَاءَ، فَلَمْ يَزَلْ أَمْرُهُ يَعْلُو، وَأَصْحَابُهُ يَتَزَايَدُونَ إِلَى أَنْ وَرَدَتْ مَسْأَلَةٌ مِنْ هَارُونَ الرَّشِيدِ يَدْعُو النَّاسَ إِلَيْهَا وَقَدِ اسْتَكْتَمَهَا الْفُقَهَاءَ، فَأَجَابُوهُ إِلَى ذَلِكَ وَقَبِلُوهَا مِنْهُ طَوْعًا، وَمِنْهُمْ كَرْهًا، فَجِيءَ بِالْمَسْأَلَةِ إِلَى الشَّافِعِيِّ فَلَمَّا نَظَرَ فِيهَا، قَالَ: " غَفَلَ وَاللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَنِ الْحَقِّ، وَأَخْطَأَ الْمَسِيرَ، عَلَيْهِ بِهَذَا وَحَقُّ اللَّهِ عَلَيْنَا أَوْجَبُ وَأَعْظَمُ مِنْ حَقِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَهَذَا خِلافُ مَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَخِلافُ مَا اعْتَقَدَتْهُ الأَئِمَّةُ وَالْخَلَفُ "، فَكَتَبَ بِذَلِكَ إِلَى هَارُونَ فَكَتَبَ فِي حَمْلِهِ مُقَيَّدًا، فَحُمِلَ حَتَّى أُحْضِرَ فِي دَارِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَأُجْلِسَ فِي بَعْضِ الْحُجَرِ ثُمَّ دَخَلَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَبِشْرٌ الْمَرِيسِيُّ جَمِيعًا، فَقَالَ لَهُمَا هَارُونُ الرَّشِيدُ: الْقُرَشِيُّ الَّذِي خَالَفَنَا فِي مَسْأَلَتِنَا قَدْ أُحْضِرَ فِي دَارِنَا مُقَيَّدًا، فَمَا الَّذِي تَقُولانِ فِي أَمْرِهِ، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! وَقَدْ بَلَغَنِي أَيْضًا أَنَّهُ قَدْ خَالَفَ صَاحِبَهُ وَقَدْ رَدَّ عَلَيْهِ، وَعَلَى صَاحِبِي أَيْضًا، وَجَعَلَ لِنَفْسِهِ مَقَالَةً يَدْعُو النَّاسَ إِلَيْهَا، وَيَتَشَبَّهُ بِالأَئِمَّةِ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُحْضِرَهُ حَتَّى نَبْلُوَ خَبَرَهُ وَنَقْطَعَ حُجَّتَهُ، ثُمَّ تُضَاعَفُ عَلَيْهِ عُقُوبَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَدَعَا بِهِ بِقَيْدِهِ، فَأُحْضِرَ بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ، وَبَقِيَ قَائِمًا طَوِيلا لا يُؤْذَنُ لَهُ بِالْجُلُوسِ، وَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مُقْبِلٌ عَلَيْهِمَا دُونَهُ، ثُمَّ أَوْمَأَ إِلَيْهِ، فَجَلَسَ بَيْنَ النَّاسِ، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ: هَاتِ مَسْأَلَةً يَا شَافِعِيُّ نَتَكَلَّمُ عَلَيْهَا، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " سَلُونِي عَمَّا أَحْبَبْتُمْ "، فَتَجَرَّدَ بِشْرٌ، وَقَالَ لَهُ: لَوْلا أَنَّكَ فِي مَجْلِسِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَطَاعَتُهُ فَرْضٌ، لَنُنْزِلَنَّ بِكَ مَا تَسْتَحِقُّهُ، فَلَيْسَ أَنْتَ فِي كَنَفِ الْعُمْرِ وَلا أَنْتَ فِي ذِمَّةِ الْعِلْمِ فَيَلِيقُ بِكَ هَذَا، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " عَضَّ مَا أَنْتَ "، وَذَا بِلُغَةِ أَهْلِ الْيَمَنِ فَأَنْشَأَ، يَقُولُ:

أَهَابُكَ يَا عَمْرُو مَا هِبْتَنِي   وَخَافَ بُشْرَاكَ إِذْ هِبْتَنِي

وَتَزْعُمُ أُمِّي عَنْ أَبِيهِ   مِنْ أَوْلادِ حَامَ بِهَا عِبْتَنِي

فَأَجَابَهُ الشَّافِعِيُّ، وَهُوَ يَقُولُ: "

وَمَنْ هَابَ الرِّجَالَ تَهَيَّبُوهُ   وَمَنْ حَقَرَ الرِّجَالَ فَلَنْ يَهَابَا

مَنْ قَضَتِ الرِّجَالُ لَهُ حُقُوقًا   وَلَمْ يَعْصِ الرِّجَالَ فَمَا أَصَابَا

" فَأَجَابَهُ بِشْرٌ، وَهُوَ يَقُولُ: هَذَا أَوَانُ الْحَرْبِ فَاشْتَدِّي زِيَمْ فَأَجَابَهُ الشَّافِعِيُّ، وَهُوَ يَقُولُ: "

سَيعْلَمُ مَا يُرِيدُ إِذَا الْتَقَيْنَا   بِشَطِّ الزَّابِ أَيَّ فَتًى أَكُونُ

" فَقَالَ بِشْرٌ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ دَعْنِي وَإِيَّاهُ، فَقَالَ لَهُ هَارُونُ: شَأْنَكَ وَإِيَّاهُ، فَقَالَ لَهُ بِشْرٌ: أَخْبِرْنِي مَا الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَاحِدٌ؟ فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: " يَا بِشْرُ مَا تُدْرِكُ مِنْ لِسَانِ الْخَوَاصِّ فَأُكَلِّمَكَ عَلَى لِسَانِهِمْ إِلا أَنَّهُ لا بُدَّ لِي أَنْ أُجِيبَكَ عَلَى مِقْدَارِكَ مِنْ حَيْثُ أَنْتَ، الدَّلِيلُ عَلَيْهِ بِهِ، وَمِنْهُ، وَإِلَيْهِ، وَاخْتِلافُ الأَصْوَاتِ فِي الْمُصَوِّتِ إِذَا كَانَ الْمُحَرِّكُ وَاحِدًا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ، وَعَدَمُ الضِّدِّ فِي الْكَمَالِ عَلَى الدَّوَامِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ، وَأَرْبَعُ نَيِّرَاتٍ مُخْتَلِفَاتٍ فِي جَسَدٍ وَاحِدٍ مُتَّفِقَاتٌ عَلَى تَرْتِيبِهِ فِي اسْتِفَاضَةِ الْهَيْكَلِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَاحِدٌ، وَأَرْبَعُ طَبَائِعَ مُخْتَلِفَاتٍ فِي الْخَافِقَيْنِ أَضْدَادٌ غَيْرُ أَشْكَالٍ مُؤَلَّفَاتٍ عَلَى إِصْلاحِ الأَحْوَالِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَاحِدٌ، وَفِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ بَعْدَ مَوْتِهَا ﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ كُلُّ ذَلِكَ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَاحِدُ لا شَرِيكَ لَهُ "، فَقَالَ بِشْرٌ: وَمَا الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: " الْقُرْآنُ الْمُنْزَلُ، وَإِجْمَاعُ النَّاسِ عَلَيْهِ، وَالآيَاتُ الَّتِي لا تَلِيقُ بِأَحَدٍ، وَتَقْدِيرُ الْمَعْلُومِ فِي كَوْنِ الإِيمَانِ بِدَلِيلٍ وَاضِحٍ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ لا بَعْدَهُ مُرْسَلٌ يَعْزِلُهُ، وَامْتِحَانُكَ إِيَّايَ بِهَذَيْنِ السُّؤَالَيْنِ وَقَصْدُكَ إِيَّايَ بِهِمَا دُونَ فُنُونِ الْعُلُومِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّكَ حَائِرٌ فِي الدِّينِ، تَائِهٌ فِي اللَّهِ ﷻ وَلَوْ وَسِعَنِي السُّكُوتُ عَنْ جَوَابِكَ لاخْتَرْتُهُ، وَإِنْ قُلْتَ آمِرًا لِي: لا تُشَمِّرْ مِنْ سُؤَالَيْكَ هَذَيْنِ لَقُلْتُ: بَعِيدٌ مِنْ بَرَكَاتِ الْيَقِينِ، وَكَيْفَ قَصُرَتْ يَدِي عَنْكَ، لَقَدْ وَصَلَ لِسَانِي إِلَيْكَ "، فَقَالَ لَهُ بِشْرٌ: ادَّعَيْتَ الإِجْمَاعَ،

فَهَلْ تَعْرِفُ شَيْئًا أَجْمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: " نَعَمْ، أَجْمَعُوا عَلَى أَنَّ هَذَا الْحَاضِرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَمَنْ خَالَفَهُ قُتِلَ "، فَضَحِكَ هَارُونُ وَأَمَرَ بِأَخْذِ الْقَيْدِ عَنْ رِجْلَيْهِ، قَالَ: ثُمَّ انْبَسَطَ الشَّافِعِيُّ فِي الْكَلامِ فَتَكَلَّمَ بِكَلامٍ حَسَنٍ، فَأُعْجِبَ بِهِ الرَّشِيدُ، وَقَرَّبَهُ مِنْ مَجْلِسِهِ، وَرَفَعَهُ عَلَيْهِمَا، قَالَ: ثُمَّ غَاصَا فِي اللُّغَةِ، وَكَانَ بِشْرٌ مُدِلا بِهَا، حَتَّى خَرَجَا إِلَى لُغَةِ أَهْلِ الْيَمَنِ، فَانْقَطَعَ بِشْرٌ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ لِبِشْرٍ: يَا هَذَا ! إِنَّ هَذَا رَجُلٌ قُرَشِيٌّ، وَاللُّغَةُ مِنْ نُسُكِهِ، وَأَنْتَ تَتَكَلَّفُهَا مِنْ غَيْرِ طَبْعٍ، فَدَعَوْنِي وَمَالِكًا وَدَعُوا مَالِكًا مَعِي، قَالَ الشَّافِعِيُّ: " إِنْ كُنْتَ أَبَا ثَوْرٍ يَعْقِرُ الْحَرْفَ "، فَجَرَى بَيْنَهُمَا عَشْرُ مَسَائِلَ انْقَطَعَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ فِي خَمْسٍ مِنْهَا حَتَّى أَمَرَ هَارُونُ الرَّشِيدُ بَجَرِّ رِجْلِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، فَأَرَادَ الشَّافِعِيُّ أَنْ يُكَافِئَهُ لِمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ مِنَ الْيَدِ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ يَمَنِيًّا هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ "، وَجَعَلَ يَمْدَحُهُ بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَيُفَضِّلُهُ، فَعَلِمَ هَارُونُ الرَّشِيدُ مَا يُرِيدُ الشَّافِعِيُّ بِذَلِكَ، فَخَلَعَ عَلَيْهِمَا، وَحَمَلَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى مُهْرِي قِرْطَاسٌ يُرِيدُ بِذَلِكَ مَرْضَاةَ الشَّافِعِيِّ، وَخَلَعَ عَلَى الشَّافِعِيِّ خَاصَّةً، وَأَمَرَ لَهُ بِخَمْسِينَ أَلْفِ دِرْهَمٍ، فَانْصَرَفَ إِلَى الْبَيْتِ، وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ، قَدْ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ ذَلِكَ وَوَصَلَ بِهِ النَّاسَ، فَقَالَ لَهُ هَارُونُ الرَّشِيدُ: أَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْتَ الْقُدْوَةُ، فَلا يَدْخُلْ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنَ الْفُقَهَاءِ قَبْلَكَ، فَأَنْشَأَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، يَقُولُ:

أَخَذْتُ نَارًا بِيَدِي أَشْعَلْتُهَا فِي كَبِدِي

فَقُلْتُ: وَيْحِي سَيِّدِي قَتَلْتُ نَفْسِي بِيَدِي

İsmâîl b. el-Habbâl el-Himyerî der ki: Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, yüksek bir nesebe sahipti. Küçüklüğünden, gramer, Arapça, fesahat ve şiire ilgisi vardı. Çok zaman vahaya çıkar ve oradaki (bedevilerden) Arap edebiyatının inceliklerini öğrenirdi.

Bir gün Arap kabilelerindeyken, bir bedevi geldi ve: "Bir gün hayız olan ve temizlik süresi de bir gün olan kadın hakkında ne dersin?" diye

sordu. Şâfiî: "Bilmiyorum" karşılığını verince, adam: "Yeğenim! Faziletli olan şey senin için nafile olan bu şeylerden daha hayırlıdır" deyince, ben: "Ben bunları (edebiyatı) onlar (fıkıh) için öğreniyorum. Benim bütün uğraşım bunun içindir. Başarıyı verecek olan Allah'tır ve Ondan yardım isterim, dedim."

Şâfiî daha sonra Mâlik b. Enes'in yanına gitti. Mâlik hadiste dürüst, meclisinde doğru, kendisiyle beraber olunacaklar içinde tekti. Şâfiî onun yanına girince, Mâlik onu azarladı, ama onun buna rağmen terbiyeli davrandığını görüp yanındakilerden üstün tutarak onlardan ileri saydı ve kendine yakın tuttu. Şâfiî, Mâlik'in vefatına kadar yanında kaldı.

Sonra Yemen'e gitti. Hâricî, Hârûn er-Reşîd'in huzuruna çıkarak Şâfiî'nin Yemen'e gittiğini söyleyip aleyhinde sözler sarf etti. Şâfiî'ye yardım edenlerden bahsetmezken, ondan uzak duranları övdü.

Bunun üzerine Hârûn er-Reşîd, Şâfiî'yi çağırdı ve öldürtmek istedi. Onu dinleyip üstünlüğünü, faziletini ve temizliğini görünce onu affetti ve Yemen'e kadı olmasını teklif etti. Şâfiî ise bu teklifi kabul etmedi.

Sonra Hârûn ordusunu o Hâricî'nin üzerine gönderdi. Hâricî yakalanıp sultanın huzuruna getirildi ve Şâfiî de onunla beraber getirildi. İkisi de Reşîd'in önünde durdurulunca, Reşîd ikisinin de öldürülmesini emretti.

Şâfiî: "Ey müminlerin emiri! Mümkünse söyleyeceklerimi dinle ve vereceğin cezayı sözlerimi söyledikten sonra ver. Beni dinledikten sonra cezamın ne kadar ağır veya hafif olacağına kararını o zaman ver" deyince, Reşîd: "Söyle bakalım" dedi. Şâfiî olanları anlatıp, kendisinin nesebinin soylu (Kureyş) olduğunu ve Hârûn'un hoşuna giden sözler söyledi. Hârûn söylediklerini tekrar etmesini isteyince, aynı konuları daha güzel sözlerle tekrarladı.

Hârûn: "Allah ailemde senin gibileri çoğaltsın" dedi. Bu sırada Muhammed b. el-Hasan da orada bulunuyordu. Muhammed b. Hasan

fırsatını bulup Şâfiî'nin yanında kalmasını isteyince birkaç gün onun yanında kaldı.

Sonra Şâfiî, ondan kendisinin ve Ebû Hanîfe'nin kitaplarını incelemesi için izin isteyince, üç gece bu kitapları incelemesine izin verdi. Bunun üzerine Şâfiî yazıcıları çağırıp bu süre içinde istediği bölümleri onlara yazdırdı.

Sonra Şâfiî Şam'a gidip orada bir müddet ikamet edip, Ebû Hanîfe'nin sözlerini tenkit edip cevap vermeye başladı ve bu reddiyelerden bir kitap oluşturdu. Sonra Mâlik'e de reddiye hazırlamak için istihare edince, rüyasında beş meselede tenkit etmesi gerektiğini gördü.

Sonra Mısır'a gittiğinde İmâm Mâlik'in ve arkadaşlarının fetvalarıyla hüküm verdiklerini, Muvattâ hürmetine istediklerini gördü. Mısır'daki müçtehitler onu görünce sevindiler, ama onlara muhalefet ettiğini gördüklerinde ona tenkit edip hücum etmeye başladılar. Valileri durumdan haberdar olunca onları huzurunda topladı ve Şâfiî'nin sözlerini duyunca, onun diğerlerine olan üstünlüğünü gördü ve onu diğerlerinden üstün tutup Câmi'de (ders vermek için) oturmasına izin verdi. Kapıcıya da Şâfiî'nin ne zaman isterse yanına girebileceğini söyledi. Gün geçtikçe Şâfiî'nin değeri arttı ve arkadaşları çoğaldı, ta ki Hârûn er-Reşîd'in bir şey için emir verene kadar. Fakihler istemedikleri halde bu emre uyduklarını bildirene kadar. Aynı emir Şâfiî'ye bildirilince, Şâfiî meseleye bakıp: "Vallahi! Müminlerin emiri haktan ayrıldı ve böyle yapmakla hata etti. Allah'ın üzerimizdeki itaat hakkı, müminlerin emirinden daha evla ve lüzumludur. Bu mesele Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının yaptığına ve onlardan sonra gelen imamların itikatlarına uygun değildir" deyince Şâfiî'nin sözleri Hârûn er-Reşîd'e yazıyla bildirildi. Hârûn da Şâfiî'nin bağlı bir şekilde getirilmesini emretti. Şâfiî, müminlerin emirinin evine getirilince odalardan birinde ikamet ettirildi, sonra Muhammed b. el-Hasan ve Bişr el-Merîsî ile beraber Hârûn'un yanına girdiler.

Hârûn er-Reşîd: "Bizim emrimize muhalefet eden Kureyşli evimizde bağlı bir şekilde bekletilmektedir. Onun hakkında ne yapılmasını istersiniz?" deyince, Muhammed b. el-Hasan: "Ey müminlerin emiri! Onun arkadaşına da muhalefet ettiğini, onu ve benim arkadaşlarımı da tenkit ettiğini ve insanları kendi görüşüne davet ettiğini ve kendini imamlara benzettiğini öğrendim. Eğer uygun görürsen, onu çağır ve imtihan edip delillerini çürütelim. Sonra müminlerin emirinin vereceği ceza ona kat kat uygulanır" dedi.

Şâfiî bağlı bir şekilde getirilip müminlerin emirinin huzurunda durduruldu. Şâfiî selam verince Hârûn selamı almadı ve onu uzun süre ayakta bekletip oturmasına izin vermedi. Hârûn, Şâfiî'yi bırakmış Muhammed b. el-Hasan ve Bişr el-Merîsî ile ilgileniyordu. Daha sonra Şâfiî'ye oturması için işaret etti ve Şâfiî oradakilerin arasına oturdu.

Muhammed b. e-Hasan: "Ey Şâfiî! Üzerinde konuşacağımız bir mesele söyle" deyince, Şâfiî: "Bana dilediğinizi sorun" dedi. Bişr ileriye çıkıp: "Eğer müminlerin emirinin meclisinde olmasaydın ve ona itaat farz olmasaydı sana hak ettiğin cezayı verirdik. Sen yaşı ilerlemiş biri değilsin, ilimde de otorite değilsin. Bu yaptığın sana yakışıyor mu?" dedi. Şâfiî: "Sen kötü biri ve Yemen halkının ahmağısın" deyince, Bişr şu beyitleri söyledi:

"Ey Amr! Benden korktuğun kadar ben senden korkuyorum

Sen eğer korkacaksan benim ipimden kork

Annem babasından, Hâm oğullarından olduğunu duymuş

Sen beni bununla mı ayıplıyorsun.

Şâfiî ona şu beyitlerle karşılık verdi:

İnsanlardan korkandan korkarsınız

İnsanları hakir görenden ise korkmazsınız

Kendisine hakları verilen kişi

Ne olursa olsun kimseye isyan etmez.

Bişr, Şâfiî'ye şöyle karşılık verdi:

Şimdi harb zamanıdır hazırlansın develer

Şâfiî, ona şu beyitlerle karşılık verdi:

Karşılaşınca ne istediği anlaşılacak

Şüphe sahilinde hangi çocuk olacak."

Bişr: "Ey müminlerin emiri! Beni onunla baş başa bırak" deyince, Hârûn: "Onunla dilediğini yap" karşılığını verdi. Bunun üzerine Bişr: "Bana, Allah'ın tek olduğuna dair delili söyle?" diye sordu.

Şâfiî ona şöyle cevap verdi: "Ey Bişr! Sen havassın dilinden anlamazsın ki sana onların diliyle anlatayım. Ama ben yine de senin anlayacağın şekilde cevap vereceğim. Senin, Allah'ın iradesiyle var olman, Allah tarafından yaratılman ve tekrar Ona dönecek olman Allah'ın bir olduğuna delildir.

Sesi çıkaranın bir olmasına rağmen boğazdan çıkan seslerin değişik olması Allah'ın birliğine delildir.

Kemâl sıfatını ihlal edecek hiçbir şeyin hiçbir zaman vuku bulmaması da Allah'ın birliğine delildir.

Bir bedende birbirine benzemeyen dört (duyu) organının uyum içinde çalışması Allah'ın bir olduğuna delildir.

Yaratılmışlarda bulunan birbirine zıt ve değişik şekillerde olan dört madenin (toprak, hava, su, ateş) insanın ıslahı yönünde bir araya gelip birlikte hareket etmeleri de Allah'ın bir ve tek olduğunun delildir.

Yerin ve göğün ölümünden sonra tekrar yaratılması ve üzerinde her canlının orada yayılmasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürmesinde, düşünen kimseler için deliller vardır. Bütün bunlar Allah'ın tek olduğu ve ortağının olmadığına delildir.

Bişr: "Peki, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın resulü olduğuna dair delilin nedir?" diye sorunca, Şâfiî şöyle cevap verdi: "Nazil olan Kur'ân, insanların bunda icma etmesi, hiç kimsede olmayan, sadece Ona has özellikler, imanın varlığını açık delillerle ortaya koyması, onun Allah'ın Resulü olduğuna, ondan sonra, kendisinin peygamberliğini sonlandıracak

bir peygamberin gelmeyeceğinin delilidir. Senin, beni bu iki soruyla imtihan etmen, bana diğer ilimlerden sormayıp bunları sorman da dinde şüphe içinde olduğunun, Allah hakkında yanılgıya düştüğünün delilidir. Eğer sana cevap vermeme imkânım olsaydı susar ve sana cevap vermezdim. Eğer bana: "Bu iki soruya verdiğin cevaplar sebebiyle kibirlenme diyecek olursan, sana: «Yakinin bereketinden uzaksın» derim. Çünkü dilimle sana cevap veriyorum, ama elimle sana müdahale etmiyorum."

Bişr: "Sen icma olduğunu iddia ediyorsun. İnsanların, üzerinde icma ettikleri bir şeyi biliyor musun?" diye sorunca, Şâfiî: "Evet. Şu yanımızda bulunanın müminlerin emiri olduğu, ona muhalefet edenin öldürüleceği konusunda icma etmişlerdir" deyince, Hârûn er-Reşîd güldü ve Şâfiî'nin ayaklarının çözülmesini emretti.

Sonra Şâfiî sözlerine devam edip Hârûn er-Reşîd'in hoşuna gidecek güzel sözler söyleyince Hârûn onu meclisine yaklaştırıp onlardan üstün tuttu.

Şâfiî daha sonra lügat konusuna girdi. Bişr de kendisine katıldı. Yemen lügatine geldiklerinde Bişr birçok yerde Şâfiî'den geride kalınca, Muhammed b. el-Hasan: "Be adam! Bu adam Kureyşlidir ve sizin Yemen lügatini sonradan öğrenmiştir. Oysa Yemen lügati senin anadilindir! Beni Mâlik'e, Mâlik'i de bana bırakınız" dedi.

Şâfiî: "Şayet dil konusunda bilgin varsa yanlış bir telaffuz hemen kendini gösterir" dedi.

Şâfiî ile Muhammed b. el-Hasan arasında on mesele tartışıldı. Muhammed beş meselede yetersiz kaldı ve Hârûn er-Reşîd, Muhammed'in artık eskisi gibi saraya alınmaması emrini verdi. Ancak Şâfiî daha önce kendisine yaptığı iyiliklerden dolayı: "Ey müminlerin emiri! Vallahi ondan daha fakih olan bir Yemenli görmedim" deyip onu Hârûn'un yanında övmeye ve faziletlerini saymaya başladı. Hârûn, Şâfiî'nin kasdının ne olduğunu anlamıştı. Bunun üzerine Hârun, Şâfiî'yi razı etmek için her birine hediyeler ve birer deve yükü kağıt verdi. Özellikle de Şâfiî'ye hediyelerin yanında elli bin dirhem de verdi. Ancak Şâfiî eve ulaşana dek elli

bin dirhemin hepsini insanlara infak edip dağıttı. Bunun üzerine Hârun ona: "Müminlerin emiri benim, ama insanların lideri sensin! Senden önce de yanıma hiçbir fakih girmiş değildi" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. el-Hasan şöyle bir şiir okudu:

"Elime ateş parçası aldım

Bu ateşi kendi elimle yaktım

"Vay halime efendim!

Kendi kendimi öldürdüm!" dedim."

(١٣٥٧٢)- [٨٤/٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو عَمْرٍو، وَعُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الدَّقَّاقُ، وَالْمَعْرُوفُ بِابْنَ السَّمَّاكِ الْبَغْدَادِيِّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى النَّجَّارُ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيِّ، قَالَ: لَمَّا جِيءَ بِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيِّ إِلَى الْعِرَاقِ أُدْخِلَ إِلَيْهَا لَيْلا عَلَى بَغْلٍ قَتَبٍ، وَعَلَيْهِ طَيْلُسَانٌ مُطْبَقٌ، وَفِي رِجْلَيْهِ حَدِيدٌ، وَذَاكَ أَنَّهُ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ، وَأَصْبَحَ النَّاسُ فِي يَوْمِ الاثْنَيْنِ لِعَشْرٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَثَمَانِينَ وَمِائَةٍ، وَكَانَ قَدِ اعْتَوَرَ عَلَى هَارُونَ الرَّشِيدِ أَبُو يُوسُفَ الْقَاضِي، وَكَانَ قَاضِي الْقُضَاةِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَلَى الْمَظَالِمِ، فَكَانَ الرَّشِيدُ يَصْدُرُ عَنْ رَأْيِهِمَا، وَيَتَفَقَّهُ بِقَوْلِهِمَا فَسَبَقَا فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَى الرَّشِيدِ، فَأَخْبَرَاهُ بِمَكَانِ الشَّافِعِيِّ، وَانْبَسَطَا جَمِيعًا فِي الْكَلامِ، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَكَّنَ لَكَ فِي الْبِلادِ، وَمَلَّكَكَ رِقَابَ الْعِبَادِ مِنْ كُلِّ بَاغٍ وَمُعَانِدٍ إِلَى يَوْمِ الْمَعَادِ، لا زِلْتَ مَسْمُوعًا لَكَ وَمُطَاعًا فَقَدْ عَلَتِ الدَّعْوَةُ، وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ، وَهُمْ كَارِهُونَ، وَإِنَّ جَمَاعَةً مِنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ اجْتَمَعَتْ، وَهُمْ مُتَفَرِّقُونَ قَدْ أَتَاكَ مَنْ يَنُوبُ عَنِ الْجَمِيعِ، وَهُوَ عَلَى الْبَابِ، يُقَالُ لَهُ: مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ شَافِعِ بْنِ السَّائِبِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ يَزِيدَ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ، يَزْعُمُ أَنَّهُ أَحَقُّ بِهَذَا الأَمْرِ مِنْكَ، وَحَاشَ لِلَّهِ، ثُمَّ إِنَّهُ يَدَّعِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَبْلُغْهُ سِنُّهُ، وَلا يَشْهَدُ لَهُ بِذَلِكَ قَدْرُهُ، وَلَهُ لِسَانٌ وَمَنْطِقٌ وَرُوَاءٌ،

وَسَيُحَلِّيكَ بِلِسَانِهِ، وَأَنَا خَائِفٌ، كَفَاكَ اللَّهُ مُهِمَّاتِكَ، وَأَقَالَكَ عَثَرَاتِكَ، ثُمَّ أَمْسَكَ، فَأَقْبَلَ الرَّشِيدُ عَلَى أَبِي يُوسُفَ، فَقَالَ: يَا يَعْقُوبُ، قَالَ: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: أَنْكَرْتَ مِنْ مَقَالَةِ مُحَمَّدٍ شَيْئًا؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو يُوسُفَ: مُحَمَّدٌ صَادِقٌ فِيمَا قَالَهُ، وَالرَّجُلُ كَمَا خُلِقَ، فَقَالَ الرَّشِيدُ: لا خَبَرَ بَعْدَ شَاهِدَيْنِ، وَلا إِقْرَارَ أَبْلَغُ مِنَ الْمِحْنَةِ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَشْهَدَ بِشَهَادَةٍ يُخْفِيهَا عَنْ خَصْمِهِ، عَلَى رِسْلِكُمَا، لا تبْرَحَا، ثُمَّ أَمَرَ بِالشَّافِعِيِّ فَأُدْخِلَ فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ بِالْحَدِيدِ الَّذِي كَانَ فِي رِجْلَيْهِ، فَلَمَّا اسْتَقَرَّ بِهِ الْمَجْلِسُ، وَرَمَى الْقَوْمُ إِلَيْهِ بِأَبْصَارِهِمْ، رَمَى الشَّافِعِيُّ بِطَرْفِهِ نَحْوَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشَارَ بِكَفَّةِ كِتَابِهِ مُسَلِّمًا، فَقَالَ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: وَعَلَيْكَ السَّلامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، بَدَأْتَ بِسُنَّةٍ لَمْ تُؤْمَرْ بِإِقَامَتِهَا، وَزِدْنَا فَرِيضَةٌ قَامَتْ بِذَاتِهَا، وَمِنْ أَعْجَبِ الْعَجَبِ أَنَّكَ تَكَلَّمْتَ فِي مَجْلِسِي بِغَيْرِ أَمْرِي، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّ اللَّهَ ﷻ وَعَدَ ﴿الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي الأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾ ، وَهُوَ الَّذِي إِذَا وَعَدَ وَفَى، فَقَدْ مَكَّنَنِي فِي أَرْضِهِ، وَأَمَّنَنِي بَعْدَ خَوْفِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: أَجَلْ قَدْ أَمَّنَكَ اللَّهُ إِنْ أَمَّنْتُكَ، فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: " فَقَدْ حُدِّثْتُ أَنَّكَ لا تُقْتَلُ قَوْمَكَ صَبْرًا، وَلا تَزْدَرِيهِمْ بِهِجْرَتِكَ غَدْرًا، وَلا تَكْذِبُهُمْ إِذَا أَقَامُوا لَدَيْكَ عُذْرًا "، فَقَالَ الرَّشِيدُ: هُوَ كَذَلِكَ، فَمَا عُذْرُكَ مَعَ مَا أَرَى مِنْ حَالِكِ، وَتَسْيِيرِكَ مِنْ حِجَازِكَ إِلَى عِرَاقِنَا الَّتِي فَتَحَهَا اللَّهُ عَلَيْنَا بَعْدَ أَنْ بَغَى صَاحِبُكَ، ثُمَّ اتَّبَعَهُ الأَرْذَلُونَ وَأَنْتَ رَئِيسُهُمْ؟، فَمَا يَنْفَعُ لَكَ الْقَوْلُ مَعَ إِقَامَةِ الْحُجَّةِ، وَلَنْ تَضُرَّ الشَّهَادَةُ مَعَ إِظْهَارِ التَّوْبَةِ، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَمَّا إِذَا اسْتَطْلَقَنِي الْكَلامُ فَلَسْنَا نُكَلِّمُ إِلا عَلَى الْعَدْلِ وَالنَّصَفَةِ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: ذَلِكَ لَكَ، فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: " وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَوِ اتَّسَعَ لِي الْكَلامُ عَلَى مَا بِي لَمَا شَكَوْتُ، لَكِنَّ الْكَلامَ مَعَ ثِقْلِ الْحَدِيدِ يُعْوِزُ فَإِنْ جُدْتَ عَلَيَّ بِفَكِّهِ تَرَكْتَ كَسْرَهُ إِيَّايَ، وَفَصَحْتُ عَنْ نَفْسِي، وَإِنْ كَانَتِ الأُخْرَى فَيَدُكَ الْعُلْيَا، وَيَدِي السُّفْلَى، وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ "، فَقَالَ الرَّشِيدُ

لِغُلامِهِ: يَا سِرَاجُ حلَّ عَنْهُ، فَأَخَذَ مَا فِي قَدَمَيْهِ مِنَ الْحَدِيدِ، فَجَثَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيسْرَى وَنَصَبَ الْيمْنَى، وَابْتَدَرَ الْكَلامَ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لأَنْ يَحْشُرَنِي اللَّهُ تَحْتَ رَايَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ، وَهُوَ مِمَّنْ قَدْ عَلِمْتَ لا يِنْكِرُ عَنْهُ اخْتِلافُ الأَهْوَاءِ، وَتَفرَّقَ الآرَاءِ، أَحَبُّ إِلَيَّ وَإِلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ أَنْ يَحْشُرَنِي تَحْتَ رَايَةِ قَطَرِيِّ بْنِ الْفُجَاءَةِ الْمَازِنِيِّ "، وَكَانَ الرَّشِيدُ مُتَّكِئًا فَاسْتَوَى جَالِسًا، وَقَالَ: صَدَقْتَ وَبَرِرْتَ، لأَنْ تَكُونَ تَحْتَ رَايَةِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَأَقَارِبِهِ إِذَا اخْتَلَفَتِ الأَهْوَاءُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَحْشُرَكَ اللَّهُ تَحْتَ رَايَةِ خَارِجِيٍّ يَأْخُذُهُ اللَّهُ بَغْتَةً، فَأَخْبِرْنِي يَا شَافِعِيُّ، مَا حُجَّتُكَ عَلَى أَنَّ قُرَيْشًا كُلَّهَا أَئِمَّةٌ وَأَنْتَ مِنْهُمْ؟ قَالَ الشَّافِعِيُّ: " قَدِ افْتَرَيْتُ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ تَطِبْ نَفْسِي لَهَا، وَهَذِهِ كَلِمَةٌ مَا سَبَقْتُ بِهَا، وَالَّذِينَ حَكَوْهَا لأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبْطَلُوا مَعَانِيَهُ، فَإِنَّ الشَّهَادَةَ لا تَجُوزُ إِلا كَذَلِكَ "، فَنَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَيْهِمَا، فَلَمَّا رَآهُمَا لا يَتَكَلَّمَانِ عَلِمَ مَا فِي ذَلِكَ، وَأَمْسَكَ عَنْهُمَا، ثُمَّ قَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: قَدْ صَدَقْتَ يَا ابْنَ إِدْرِيسَ، فَكَيْفَ بَصَرُكَ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى؟ فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " عَنْ أَيِّ كِتَابِ اللَّهِ تَسْأَلُنِي؟ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَنْزَلَ ثَلاثَةً وَسَبْعِينَ كِتَابًا عَلَى خَمْسَةِ أَنْبِيَاءٍ، وَأَنْزَلَ كِتَابًا مَوْعِظَةً لِنَبِيٍّ وَحْدَهُ، وَكَانَ سَادِسًا، أَوَّلُهُمْ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلامُ، وَعَلَيْهِ أَنْزَلَ ثَلاثِينَ صَحِيفَةً كُلُّهَا أَمْثَالٌ، وَأَنْزَلَ عَلَى أَخْنُوخَ وَهُوَ إِدْرِيسُ عَلَيْهِ السَّلامُ سِتَّ عَشْرَةَ صَحِيفَةً كُلُّهَا حِكَمٌ وَعِلْمُ الْمَلَكُوتِ الأَعْلَى، وَأَنْزَلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ ثَمَانِيَةَ صُحُفٍ كُلَّهَا حِكَمٌ مُفَصَّلَةٌ فِيهَا فَرَائِضُ وَنُذُرٌ، وَأَنْزَلَ عَلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ التَّوْرَاةَ كُلُّهَا تَخْوِيفٌ وَمَوْعِظَةٌ، وَأَنْزَلَ عَلَى عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ الإِنْجِيلَ لِيبَيِّنَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ التَّوْرَاةِ، وَأَنْزَلَ عَلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ كِتَابًا كُلُّهُ دُعَاءٌ وَمَوْعِظَةٌ لِنَفْسِهِ، حتَّى يُخَلِّصُهُ بِهِ مِنْ خَطِيئَتِهِ وَحِكَمٌ فِيهِ لَنَا وَاتِّعَاظٌ لِدَاوُدَ وَأَقَارِبِهِ مِنْ بَعْدِهِ، وَأَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ الْفُرْقَانَ وَجَمَعَ فِيهِ سَائِرَ الْكُتُبِ، فَقَالَ: ﴿تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى﴾ وَمَوْعِظَةً، ﴿ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ﴾ " فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: قَدْ أَحْسَنْتَ فِي تَفْصِيلِكَ، أَفَكُلُّ هَذَا عَلِمْتَهُ؟ فَقَالَ لَهُ: " إِي وَاللَّهِ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ "، فَقَالَ لَهُ

الرَّشِيدُ: قَصْدِي كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَهُ اللَّهُ عَلَى ابْنِ عَمِّي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي دَعَانَا إِلَى قَبُولِهِ، وَأَمَرَنَا بِالْعَمَلِ بِمُحْكَمِهِ، وَالإِيمَانِ بِمُتَشَابِهِهِ، فَقَالَ: " عَنْ أَيِّ آيَةٍ تَسْأَلُنِي؟ عَنْ مُحْكَمَةٍ، أَمْ عَنْ مُتَشَابِهِهِ؟ أَمْ عَنْ تَقْدِيمِهِ؟ أَمْ عَنْ تَأْخِيرِهِ؟ أَمْ عَنْ نَاسِخِهِ؟ أَمْ عَنْ مَنْسُوخِهِ؟ أَمْ عَنْ مَا ثَبَتَ حُكْمُهُ وَارْتَفَعَتْ تِلاوَتُهُ؟، أَمْ عَنْ مَا ثَبَتَ تِلاوَتُهُ وَارْتَفَعَ حُكْمُهُ؟، أَمْ عَنْ مَا ضَرَبَهُ اللَّهُ مَثَلا؟ أَمْ عَنْ مَا ضَرَبَهُ اللَّهُ اعْتِبَارًا؟ أَمْ عَنْ مَا أَحْصَى فِيهِ فِعَالَ الأُمَمِ السَّالِفَةِ؟ أَمْ عَنْ مَا قَصَدَنَا اللَّهُ بِهِ مِنْ فِعْلِهِ تَحْذِيرًا؟ " قَالَ: بِمَ ذَاكَ؟ حَتَّى عَدَّ لَهُ الشَّافِعِيُّ ثَلاثَةً وَسَبْعِينَ حُكْمًا فِي الْقُرْآنِ، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: وَيْحَكَ يَا شَافِعِيُّ ! أَفَكُلَّ هَذَا يُحِيطُ بِهِ عِلْمُكَ، فَقَالَ لَهُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! الْمِحْنَةُ عَلَى الْقَائِلِ كَالنَّارِ عَلَى الْفِضَّةِ، تُخْرِجُ جَوْدَتَهَا مِنْ رَدَاءَتِهَا، فَهَا أَنَا ذَا، فَامْتَحِنْ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: مَا أَحْسَنَ ! أَعِدْ مَا قُلْتَ، فَسَأَسْأَلُكَ عَنْهُ بَعْدَ هَذَا الْمَجْلِسِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ لَهُ: وَكَيْفَ بَصَرُكَ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: " إِنِّي لأَعْرِفُ مِنْهَا مَا يَخْرُجُ عَلَى وَجْهِ الإِيجَابِ، وَلا يَجُوزُ تَرْكُهُ، كَمَا لا يَجُوزُ تَرْكُ مَا أَوْجَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْقُرْآنِ، وَمَا خَرَجَ عَلَى وَجْهِ التَّأْدِيبِ، وَمَا خَرَجَ عَلَى وَجْهِ الْخَاصِّ لا يُشْرَكُ فِيهِ الْعَامُّ، وَمَا خَرَجَ عَلَى وَجْهِ الْعُمُومِ يَدْخُلُ فِيهِ الْخُصُوصُ، وَمَا خَرَجَ جَوَابًا عَنْ سُؤَالِ سَائِلٍ لَيْسَ لِغَيْرِهِ اسْتِعْمَالُهُ، وَمَا خَرَجَ مِنْهُ ابْتِدَاءً لازْدِحَامِ الْعُلُومِ فِي صَدْرِهِ، وَمَا فَعَلَهُ فِي خَاصَّةِ نَفْسِهِ وَاقْتَدَى بِهِ الْخَاصَّةُ وَالْعَامَّةُ، وَمَا خَصَّ بِهِ نَفْسَهُ دُونَ النَّاسِ كُلِّهِمْ، مَعَ مَالا يَنْبَغِي ذِكْرُهُ لأَنَّهُ أَسْقَطَهُ عَلَيْهِ السَّلامُ عَنِ النَّاسِ وَسَنَّهُ ذِكْرًا "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: أَخَذْتَ التَّرْتِيبَ يَا شَافِعِيُّ لِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَحْسَنْتَ مَوْضِعَهَا لِوَصْفِهَا، فَمَا حَاجَتُنَا إِلَى التَّكْرَارِ عَلَيْكَ، وَنَحْنُ نَعْلَمُ وَمَنْ حَضَرْنَا أَنَّكَ حَامِلُ نِصَابِهَا مِقْلابُهَا، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ، وَإِنَّمَا شَرَفُنَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيكَ "، فَقَالَ: كَيْفَ بَصَرُكَ بِالْعَرَبِيَّةِ؟ قَالَ: " هِيَ مَبْدَأُنَا وَطِبَاعُنَا بِهَا قُوِّمَتْ، وَأَلْسِنَتُنَا بِهَا جَرَتْ، فَصَارَتْ كَالْحَيَاةِ لا تَتِمُّ إِلا بِالسَّلامَةِ، وَكَذَلِكَ الْعَرَبِيَّةُ لا تَسْلَمُ إِلا لأَهْلِهَا، وَلَقَدْ وُلِدْتُ وَمَا أَعْرِفُ اللَّحْنَ، فَكُنْتُ كَمَنْ سَلِمَ مِنَ الدَّاءِ مَا سَلِمَ لَهُ الدَّوَاءُ، وَعَاشَ بِكَامِلِ الْهَنَاءِ، وَبِذَلِكَ

شَهِدَ لِيَ الْقُرْآنُ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلا بِلِسَانِ قَوْمِهِ﴾ يَعْنِي قُرَيْشًا، وَأَنْتَ وَأَنَا مِنْهُمْ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْعُنْصُرُ نَظِيفٌ، وَالْجُرْثُومَةُ مَنِيعَةٌ شَامِخَةٌ، أَنْتَ أَصْلٌ وَنَحْنُ فَرْعٌ وَهُوَ ﷺ مُفَسِّرٌ وَمُبَيِّنٌ، بِهِ اجْتَمَعَتْ أَحْسَابُنَا، فَنَحْنُ بَنُو الإِسْلامِ، وَبِذَلِكَ نُدْعَى وَنُنْسَبُ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: صَدَقْتَ، بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: كَيْفَ مَعْرِفَتُكَ بِالشِّعْرِ؟ فَقَالَ: " إِنِّي لأَعْرِفُ طَوِيلَهُ، وَكَامِلَهُ وَسَرِيعَهُ، وَمُجْتَثَّهُ، وَمُنْسَرِحَهُ، وَخَفِيفَهُ، وَهَزَجَهُ، وَرَجَزَهُ وَحِكَمَهُ، وَغَزَلَهُ، وَمَا قِيلَ فِيهِ عَلَى الأَمْثَالِ تِبْيَانًا لِلأَخْبَارِ، وَمَا قَصَدَ بِهِ الْعُشَّاقُ رَجَاءً لِلتَّلاقِ، وَمَا رَثَى بِهِ الأَوَائِلُ لِيَتَأَدَّبَ بِهِ الأَوَاخِرُ، وَمَا امْتَدَحَ بِهِ الْمُكْثِرُونَ بِابْتِلاءِ أُمَرَائِهِمْ، وَعَامَّتُهَا كَذِبٌ وَزُورٌ، وَمَا نَطَقَ بِهِ الشَّاعِرُ لِيُعْرَفَ تَنْبِيهًا، وَحَالَ لِشَيْخِهِ فَوَجَلَ شَاعِرُهُ وَمَا خَرَجَ عَلَى طَرَبٍ مِنْ قَائِلِهِ، لا أَرَبَ لَهُ، وَمَا تَكَلَّمَ بِهِ الشَّاعِرُ فَصَارَ حِكْمَةً لِمُسْتَمِعِهِ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: اكْفُفْ يَا شَافِعِيُّ فَقَدْ أَنْفَقْتَ فِي الشِّعْرِ مَا ظَنَنْتُ أَنَّ أَحَدًا يعْرَفُ هَذَا وَيَزِيدُ عَلَى الْخَلِيلِ حَرْفًا وَلَقَدْ زِدْتَ وَأَفْضَلْتَ، فَكَيْفَ مَعْرِفَتُكَ بِالْعَرَبِ؟ قَالَ: " أَمَّا أَنَا فَمِنْ أَضْبَطِ النَّاسِ لآبَائِهَا وَجَوَامِعِ أَحْسَابِهَا، وَشَوَابِكِ أَنْسَابِهَا، وَمَعْرِفَةِ وَقَائِعِهَا، وَحَمْلِ مَغَازِيهَا فِي أَزْمِنَتِهَا وَكَمِّيَّةِ مُلُوكِهَا وَكَيْفِيَّةِ مُلْكِها، وَمَاهِيَّةِ مَرَاتِبِهَا، وَتَكْمِيلِ مَنَازِلِهَا، وَأَنْدِيَةِ عِرَاضِهَا وَمَنَازِلِهَا، مِنْهُمْ تُبَّعٌ وَحِمْيَرُ، وَجَفْنَةُ، وَالأَسْطَحُ، وَعِيصٌ وَعُوَيْصٌ، وَالإِسْكَنْدَرُ، وَأَسْفَادُ، وَأُسْطَاوِيسُ، وَسُوطُ، وَبُقْرَاطُ، وَأَرِسطُطَالِيسُ، وَأَمْثَالُهُمْ مِنَ الرُّومِ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ، وَنُوبَةَ، وَأَحْمَرَ، وَعَمْرِو بْنِ هِنْدٍ، وَسَيْفِ بْنِ ذِي يَزَنَ، وَالنُّعْمَانِ بْنِ الْمُنْذِرِ، وَقَطَرِ بْنِ أَسْعَدَ، وَصَعْدِ بْنِ سَعْفَانَ، وَهُوَ جَدُّ سَطِيحِ الْغَسَّانِيِّ لأَبِيهِ فِي أَمْثَالِهِمْ مِنْ مُلُوكِ قُضَاعَةَ وَهَمْدَانَ وَلِحْيَانَ رَبِيعَةَ وَمُضَرَ "، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: يَا شَافِعِيُّ، لَوْلا أَنَّكَ مِنْ قُرَيْشٍ، لَقُلْتُ: إِنَّكَ مِمَّنْ لِينَ لَهُ الْحَدِيدُ، فَهَلْ مِنْ مَوْعِظَةٍ؟ فَقَالَ الشَّافِعِيُّ: " إِنَّكَ تَخْلَعُ رِدَاءَ الْكِبْرِ عَنْ عَاتِقِكَ، وَتَضَعُ تَاجَ الْهَيْبَةِ عَنْ رَأْسِكَ، وَتَنْزِعُ قَمِيصَ التَّجَبُّرِ عَنْ جَسَدِكَ، وَتُفَتِّشُ نَفْسَكَ، وَتَنْشُرُ سِرَّكَ، وَتُلْقِي جِلْبَابَ الْحَيَاءِ عَنْ وَجْهِكَ، مُسْتَكِينًا بَيْنَ يَدَيْ رَبِّكَ، وَأَكُونُ وَاعِظًا لَكَ عَنِ الْحَقِّ، وَتَكُونُ مُسْتَمِعًا بِحُسْنِ الْقَبُولِ، فَيَنْفَعَنِي اللَّهُ بِمَا أَقُولُ، وَيَنْفَعُكَ بِمَا تَسْمَعُ

"، فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ: أَمَا إِنِّي قَدْ فَعَلْتُ وَسَمِعْتُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ، وَلِلْوَاعِظِينَ بَعْدَهُمَا، فَعِظْ وَأَوْجِزْ، فَحَلَّ الشَّافِعِيُّ عَنْهُ إِزَارَهُ، وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ، وَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ امْتَحَنَكَ بِالنِّعَمِ، وَابْتَلاكَ بِالشُّكْرِ فَفَضْلُ النِّعْمَةِ أَحْسَنُ لِتَسْتَغْرِقَ بِقَلِيلِهَا كَثِيرًا مِنْ شُكْرِكَ، فَكُنْ لِلَّهِ تَعَالَى شَاكِرًا، وَلآلائِهِ ذَاكِرًا، تَسْتَحِقَّ مِنْهُ الْمَزِيدَ، وَاتَّقِ اللَّهَ فِي السِّرِّ وَالْعَلانِيَةِ، تَسْتَكْمِلِ الطَّاعَةَ، وَاسْمَعْ لِقَائِلِ الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ دُونَكَ تَشْرُفْ عِنْدَ اللَّهِ، وَتَزِدْ فِي عَيْنِ رَعِيَّتِكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى يَفْتِشُ سِرَّكَ، فَإِنْ وَجَدَهُ بِخِلافِ عَلانِيَتِكَ شَغَلَكَ بِهَمِّ الدُّنْيَا، وَفَتَقَ لَكَ مَا يَرْتِقُ عَلَيْكَ، وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حُمَيْدٌ، وَإِنْ وَجَدَهُ مُوَافِقًا لِعَلانِيَتِكَ أَحَبَّكَ، وَصَرَفَ هَمَّ الدُّنْيَا عَنْ قَلْبِكَ، وَكَفَاكَ مُئُونَةَ نَظَرِكَ لِغَيْرِكَ، وَتَرَكَ لَكَ نَظَرَكَ لِنَفْسِكَ، وَكَانَ الْمُقَوِّيَ لِسَيَاسَتِكَ، وَلَنْ تُطَاعَ إِلا بِطَاعَتِكَ لِلَّهِ تَعَالَى، فَكُنْ طَائِعًا تَكْتَسِبْ بِذَلِكَ السَّلامَةَ فِي الْعَاجِلِ وَحُسْنَ الْمُنْقَلَبِ فِي الآجِلِ: فَـ ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ وَاحْذَرِ اللَّهَ حَذَرَ عَبْدٍ عَلِمَ مَكَانَ عَدُوِّهِ، وَغَابَ عَنْهُ وَلِيُّهُ، فَتَيَقَّظَ خَوْفَ السُّرَى، لا تَأْمَنْ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ لِتَوَاتُرِ نِعَمِهِ عَلَيْكَ، فَإِنَّ ذَلِكَ مَفْسَدَةٌ لَكَ، وَذَهَابٌ لِدِينِكَ، وَأَسْقِطِ الْمَهَابَةَ فِي الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، وَعَلَيْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ الَّذِي لا يَضِلُّ الْمُسْتَرْشِدُ بِهِ، وَلَنْ تُهْلَكَ مَا تَمَسَّكْتَ بِهِ، فَاعْتَصَمِ بِاللَّهِ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، وَعَلَيْكَ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَكُنْ عَلَى طَرِيقَةِ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ، فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِ وَمَا نَصَبَ الْخُلَفَاءُ الْمَهْدِيُّونَ فِي الْخَرَاجِ وَالأَرَضِينَ وَالسَّوَادِ وَالْمَسَاكِنِ وَالدِّيَارَاتِ فَكُنْ لَهُمْ تَبَعًا، وَبِهِ عَامِلا رَاضِيًا مُسَلِّمًا وَاحْذَرِ التَّلْبِيسَ فِيهِ، فَإِنَّكَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِكَ، وَعَلَيْكَ بِالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ﴾ فَاقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ، آتِهِمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي أَتَاكَ، وَلا تُكْرِهْهُمْ عَلَى إِمْسَاكٍ عَنْ حَقٍّ، وَلا عَلَى خَوْضٍ فِي بَاطِلٍ فَإِنَّهُمُ الَّذِينَ مَكَّنُوا لَكَ الْبِلادَ وَاسْتَخْلَصُوا لَكَ الْعِبَادَ وَنَوَّرُوا لَكَ الظُّلْمَةَ وَكَشَفُوا عَنْكَ الْغُمَّةَ، وَمَكَّنُوا لَكَ فِي الأَرْضِ، وَعَرَّفُوكَ السِّيَاسَةَ، وَقَلَّدُوكَ الرِّيَاسَةَ، فَنَهَضْتَ بِثِقْلِهَا بَعْدَ ضَعْفٍ، وَقَوِيتَ عَلَيْهَا بَعْدَ فَشَلٍ، كُلَّ ذَلِكَ يَرْجُوكَ مَنْ كَانَ مِنْ أَمْثَالِهِمْ لِعِفَّتِهِمْ، طَمَعَ

الزِّيَادَةِ لَهُمْ، فَلا تُطِعِ الْخَاصَّةَ تَقَرُّبًا إِلَيْهِمْ بِظُلْمِ الْعَامَّةِ، وَلا تُطِعِ الْعَامَّةِ تَقَرُّبًا إِلَيْهِمْ بِظُلْمِ الْخَاصَّةِ، لِتَسْتَدِيمَ السَّلامَةُ، وَكُنْ لِلَّهِ كَمَا تُحِبُّ أَنْ يَكُونَ لَكَ أَوْلِيَاؤُكَ مِنَ الْعَامَّةِ مِنَ السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فَإِنَّهُ مَا وُلِّيَ أَحَدٌ عَلَى عَشَرَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَلَمْ يُحِطْهُمْ بِنَصِيحَةٍ إِلا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَدُهُ مَغْلُولَةٌ إِلَى عُنُقِهِ لا يَفُكُّهَا إِلا عَدْلُهُ، وَأَنْتَ أَعْرَفُ بِنَفْسِكَ "، قَالَ: فَبَكَى الرَّشِيدُ، وَقَدْ كَانَ فِي خِلالِ هَذِهِ الْمَوْعِظَةِ يَبْكِي لا يُسْمَعُ لَهُ صَوْتٌ، فَلَمَّا بَلَغَ إِلَى هَذَا الْفَصْلِ بَكَى الرَّشِيدُ وَعَلا نَحِيبُهُ، وَبَكَى جُلَسَاؤُهُ، وَبَكَى مُحَمَّدٌ وَأَبُو يُوسُفَ، فَقَالَ الْوَالِي: يَا هَذَا الرَّجُلَ، احْبِسْ لِسَانَكَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَدْ قَطَعْتَ قَلْبَهُ حُزْنًا، وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى قَدَمِهِ: اغْمِدْ لِسَانَكَ يَا شَافِعِيُّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّهُ أَمْضَى مِنْ سَيْفِكَ، وَالرَّشِيدُ يَبْكِي لا يُفِيقُ، فَأَقْبَلَ الشَّافِعِيُّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَالْجَمَاعَةِ، فَقَالَ: " اسْكُتُوا أَخْرَسَكُمُ اللَّهُ، لا تَذْهَبُوا بِنُورِ الْحِكْمَةِ يَا مَعْشَرَ عُبَيْدِ الرِّعَاعِ، وَعُبَيْدِ السَّوْطِ وَالْعَصَا، أَخَذَ اللَّهُ لأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْكُمْ لِتَلْبِيسِكُمُ الْحَقَّ عَلَيْهِ، وَهُوَ يَرِثُكُمُ الْمَلِكَ لَدَيْهِ، أَمَا وَاللَّهِ مَا زَالَتِ الْخِلافَةُ بِخَيْرٍ مَا صُرِفَ عَنْهَا أَمْثَالُكُمْ، وَلَنْ تَزَالَ بِشَرٍّ مَا اعْتَصَمَتْ بِكُمْ "، فَرَفَعَ الرَّشِيدُ رَأْسَهُ وَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ كُفُّوا، وَأَقْبَلَ عَلَيَّ بِسَيْفٍ، فَقَالَ: خُذْ هَذَا الْكَهْلَ إِلَيْكَ، وَلا تَحُلَّنِي مِنْهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الشَّافِعِيِّ فَقَالَ: قَدْ أَمَرْتُ لَكَ بِصِلَةٍ، فَرَأْيُكَ فِي قَبُولِهَا مُوقَفٌ، فَقَالَ لَهُ الشَّافِعِيُّ: " كَلا، وَاللَّهِ لا يَرَانِي اللَّهُ تَعَالَى قَدْ سَوَّدْتُ وَجْهَ مَوْعِظَتِي بِقَبُولِ الْجَزَاءِ عَلَيْهَا، وَلَقَدْ عَاهَدْتُ اللَّهَ عَهْدًا أَنِّي لا أُخْلَطُ بِمَلِكٍ مِنَ الْمُلُوكِ تَكَبَّرَ فِي نَفْسِهِ وَتَصَغَّرَ عِنْدَ رَبِّهِ إِلا ذَكَرْتُ اللَّهَ تَعَالَى، لَعَلَّهُ أَنْ يُحْدِثَ لَهُ ذِكْرًا "، ثُمَّ نَهَضَ، فَلَمَّا خَرَجَ أَقْبَلَ الرَّشِيدُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَيَعْقُوبَ، فَقَالَ لَهُمَا: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفَرَأَيْتُمَا كَيَوْمِكُمَا؟ فَلَمْ نَجِدْ بُدًّا، مِنْ أَنْ نَقُولَ: لا، فَقَالَ الرَّشِيدُ لَهُمَا: أَبِهَذَا تُغْرِيَانِي؟ لَقَدْ بُؤْتُمَا الْيَوْمَ بِإِثْمٍ عَظِيمٍ، لَوْلا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيَّ بِالتَّأْيِيدِ فِي أَمْرِهِ، كَيْفَمَا أَوْقَعْتُمَانِي فِيمَا لا خَلاصَ لِي مِنْهُ عِنْدَ رَبِّي، ثُمَّ وَثَبَ الرَّشِيدُ وَانْصَرَفَ النَّاسُ، فَلَقَدْ رَأَيْتُ مُحَمَّدًا وَهُوَ بَعْدَ ذَلِكَ يُكْثِرُ التَّرَدُّدَ إِلَى الشَّافِعِيِّ، وَرُبَّمَا حُجِبَ، ثُمَّ إِنَّ الشَّافِعِيَّ بَعْدَ ذَلِكَ دَخَلَ عَلَى الرَّشِيدِ فَأَمَرَ لَهُ بِأَلْفِ دِينَارٍ فَقَبِلَهَا، فَضَحِكَ

الرَّشِيدُ، وَقَالَ: لِلَّهِ دَرُّكَ ! مَا أَفْطَنَكَ؟ قَاتَلَ اللَّهُ عَدُوَّكَ فَقَدْ أَصْبَحَ لَكَ وَلِيًّا، وَأَمَرَ الرَّشِيدُ خَادِمَهُ سِرَاجًا بِاتِّبَاعِهِ، فَمَا زَالَ يُفَرِّقُهَا قَبْضَةً قَبْضَةً حَتَّى انْتَهَى إِلَى خَارِجِ الدَّارِ وَمَا مَعَهُ إِلا قَبْضَةٌ وَاحِدَةٌ فَدَفَعَهَا إِلَى غُلامِهِ وَقَالَ لَهُ: انْتَفِعْ بِهَا، فَأَخْبَرَ سِرَاجٌ الرَّشِيدَ بِذَلِكَ، فَقَالَ: لِهَذَا ذَرُعَ هَمُّهُ، وَقَوِيَ مَتْنُهُ، فَاسْتَمَرَّ الرَّشِيدُ عَلَيْهِمَا

Abdullah b. Muhammed el-Belevî anlatıyor: Ebû Abdillah eş-Şâfiî Irak'a getirilince gece vakti huysuz bir katırın üzerinde şehre soktular. Üzerinde her tarafını örtmüş bir Acem giysisi ve ayaklarında ise demir kelepçeler vardı. Abdullah b. el-Hasan'ın arkadaşlarından olduğu için bu muameleye maruz kalmıştı.

Yüz seksen dört yılında Şaban ayının onunda pazartesi günü Ebû Yûsuf, Hârûn er-Reşîd'in kadısıydı. Kadılar kadısı ise Muhammed b. el-Hasan idi. Hârûn onların görüşüne başvurur ve onların fetvalarıyla bilgi sahibi olurdu.

O gün, ikisi de Hârûn'a gidip Şâfiî'nin yerini bildirdiler ve sohbet etmeye başladılar.

Muhammed b. el-Hasan: "Memlekette iktidarı, haddi aşan olsun, inatçı olsun bütün kulların sorumluluğunu eline veren Allah'a hamd olsun. Hâlâ senin sözün dinlenir, sana itaat edilir. İslam davası yükseldi ve kafirler istemese de Allah'ın dediği üstün geldi. Abdullah b. el-Hasan'ın arkadaşlarından bir grup bir araya geldiler, ama onlar birlik değil birbirinden kopuktur. Onların hepsini temsil edebilecek olan birisi geldi ve şu an kapındadır. İsmi ise Muhammed b. İdrîs b. el-Abbâs b. Osmân b. Şâfiî b. es-Sâib b. Ubeyd b. Abdiyezîd b. Hişâm b. Abdilmuttalib b. Abdimenâf'tır. Bu kişi idareden senden daha çok hak sahibi olduğunu iddia ediyor. Onun iddiasından Allah'a sığınırım, ama yaşından umulmadık bir ilme sahip olduğunu iddia ediyor. Halbuki onun şekli pek öyle olduğunu da göstermiyor. Öyle bir dili, mantığı, ikna kabiliyeti var ki seni tatlı diliyle kandırmasından korkarım. Allah işlerinde yardımcın olsun ve hatalarını affetsin" deyip sustu.

Hârun Reşîd, Ebû Yûsuf'a dönüp: "Ey Yâkûb!" deyince, Ebû Yûsuf: "Buyur ey müminlerin emiri!" karşılığını verdi. Reşîd: "Muhammed'in söylediklerinden katılmadığın bir şey var mı?" diye sorunca, Ebû Yûsuf: "Muhammed'in söylediklerinin hepsi doğrudur. Adam da tarif edildiği gibidir" cevabını verdi.

Reşîd: "İki şahitten sonra artık araştırmaya gerek yoktur. Sınamaktan da açık bir ikrar olmaz. Kişinin, hasmı hakkında şahitlik edip ondan bunu gizlemesi eksiklik olarak yeterlidir. Yavaş olun ve burada bekleyin" deyip Şâfiî'nin getirilmesini emretti. Şâfiî, ayaklarından demirle bağlanmış bir şekilde huzuruna getirildi. Şâfiî meclise girip oradakilerin kendisini gözleriyle süzdüğünü görünce Reşîd'e döndü. Kolunu kaldırıp eliyle de işaret ederek: "Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey müminlerin emiri" dedi. Reşîd: "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi senin de üzerine olsun. Sana yerine getirilmesi emredilmeyen bir sünnetle başladın. Biz de sana farzı yerine getirerek karşılık verdik. Şaşılacak olan şey benim meclisimde iznim olmadan konuşmandır" deyince, Şâfiî şöyle karşılık verdi: "Ey müminlerin emiri! Allah, iman edip salih amel işleyenlere şunu vaad etmiştir: **"Allah, içinizden inanıp yararlı iş işleyenlere, onlardan öncekileri halef kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağına, onlar için beğendiği dini temelli yerleştireceğine, korkularını güvene çevireceğine dair söz vermiştir"**[1] Allah, söz verdiği zaman da sözünü yerine getirir. Beni yeryüzünde güç sahibi yapıp korkumdan sonra emin kıldı."

Reşîd: "Doğru dedin. Eğer ben sana eman verirsem Allah da seni emniyette kılar" deyince, Şâfiî: "Bana, kavmini ele geçirdikten sonra öldürmediğin, onları zorla uzaklaştırarak küçük düşürmediğin ve sana özürlerini beyan etmeden yalanlamadığın söylendi" karşılığını verdi.

---

[1] Nûr Sur. 55

Reşîd: "Dediğin doğrudur. Gerçi durumunu, Hicaz'ından Allah'ın bize fethetmeyi nasib ettiği Irak'ımıza getirilişini görüyorum. Arkadaşın isyan etti, halkın ayak takımı ona oydular ve sen de onların başısın. İleri süreceğin bahanelerin sana ne faydası olacak? Pişman olman bunların olmadığı manasına da gelmez. Buna rağmen ne mazeret beyan edeceksin?"

Şâfiî dedi ki: "Ey müminlerin emiri! Eğer konuşabilirsem sana sadece dürüstçe ve insafla konuşacağım."

Reşîd: "Konuş bakalım" deyince Şâfiî şöyle devam etti: "Vallahi ey müminlerin emiri! Eğer bulunduğum durumda konuşabilsem şikâyet etmezdim, ama şu demirlerin ağırlığı üzerimdeyken eksik konuşabilirim. Dilersen emir ver de ayaklarımdaki zincirleri çözsünler. Bu şekilde daha rahat konuşurum. Ama istemezsen de yapacağım bir şey y; zira sen benden daha güçlüsün. Allah da zengindir ve övgüye layıktır."

Reşîd, hizmetçisine: "Ey Serrâc! Üzerindeki demirleri çöz" dedi. Bunun üzerine Şâfiî'nin ayağındaki demirler çıkarıldı.

Şâfiî sol dizinin üstüne oturup sağ dizini dikti ve konuşmaya başlayıp şöyle dedi: "Vallahi ey müminlerin emiri! Allah'ın beni kıyamet günü Abdullah b. el-Hasan'ın sancağı altında hasretmesi – bildiğin gibi insanlar ihtilaf edip görüş ayrılığına düştüler- benim ve her mümin için Kıtrî b. el-Vecâ'a el-Mâzinî'nin sancağı altında hasredilmekten daha sevimlidir."

Yaslanmış olan Reşîd doğrulup oturdu ve: "Doğru ve güzel söyledin. İnsanlar ayrılığa düşünce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i beytinden olan birinin sancağı altında olman, Allah'ın aniden alacağı bir Hâricînin sancağı altında olmandan daha hayırlıdır. Ey Şâfiî! Kureyş'in hepsinin imam olduğuna ve senin de onlardan olduğuna delilin nedir?" diye sordu.

Şâfiî şöyle karşılık verdi: "Ey müminlerin emiri! Eğer nefsimin bunu istediğini söylersem Allah'a iftira etmiş olurum. Ben daha önce böyle bir şey söylemedim. Bunu sana söyleyenler, sözümün manasını değiştirerek söylemişlerdir. Benim sözlerimden kasdım da budur."

Müminlerin emiri, Muhammed ve Ebû Yûsuf'a bakınca onların konuşmadığını gördü ve Şâfiî'nin sözlerini kendisine yanlış aktardıklarını anladı ama bir şey söylemedi. Sonra Reşîd: "Doğru söyledin ey İdrîs'in oğlu! Allah'ın Kitab'ına bakış açın nasıl?" diye sordu.

Şâfiî ona şöyle karşılık verdi: "Allah'ın hangi kitabını soruyorsun? Allah yetmiş üç kitabı beş peygambere indirdi. Bir peygambere de nasihat içeren bir kitap indirdi ve bu da altıncısıdır. Bunların ilki Hz. Âdem'dir ve ona hepsi mesellerden oluşan otuz sahife indirdi.

Ahnûh'a yani Hz. İdris'e on altı sahife indirdi. Bunların da hepsi hikmetli sözler ve melekûtla ilgili bilgilerdi. Hz. İbrâhîm'e ayrıntılı bir şekilde anlatılmış hikmetlerden oluşan sekiz sahife indirdi. Bunların içinde farzlar ve adaklar da vardı. Hz. Mûsâ'ya hepsi korkutma ve nasihat içeren Tevrât'ı indirdi.

Hz. İsâ'ya İsrâîl oğullarında Tevrat konusunda ihtilafa düştükleri şeyleri açıklamak için İncil'i indirdi. Hz. Dâvûd'a hepsi hatasından kurtulması, kendisi için hikmet, Dâvûd ve kendisinden sonra gelecek akrabaları için dua ve nasihat olan kitabı indirdi.

Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) ise Furkân'ı indirip diğer kitapları onda topladı ve şöyle buyurdu: **"Sana her şeyi açıklayan ve Müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kuran'ı indirdik..."**[1], **"Hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır."**[2]

Reşîd: "Çok güzel ve ayrıntılı bir şekilde açıkladın. Sen bütün bunları biliyor musun?" diye sorunca, Şâfiî: "Evet vallahi ey müminlerin emiri!" karşılığını verdi.

---

[1] Nahl Sur. 89
[2] Hûd Sur. 1

Reşîd: "Ben, Allah'ın, amcamız oğlu Resûlullah'a indirdiği ve Resûlullah'ın da bizi ona davet edip hükümleriyle amel etmemizi, müteşabih âyetlere de iman etmemizi emrettiği kitabı soruyorum" dedi.

Şâfiî ona şöyle karşılık verdi: "Bana hangi âyeti soruyorsun? Muhkem olanı mı, yoksa müteşabih olanı mı? Önce nazil olanı mı, yoksa sonra nazil olanı mı? Nâsihi mi, yoksa mensuhu mu? Hükmü kalıp lafzı neshedileni mi? Tilaveti kalıp hükmü neshedileni mi? Allah'ın misal olarak verdiği âyetleri mi, ibret olarak bildirdiklerini mi? Yoksa önceki ümmetlerin yaptıklarını bildiren âyetleri mi? Ya da Allah'ın yapmamız konusunda bizleri uyardığı âyetleri mi?" Şâfiî bu şekilde Kur'ân'dan yetmiş iki hükmü saydı ve: "Hangi âyeti soruyorsun?" dedi.

Reşîd: "Vay sana ey Şâfiî! Sen bütün bunları biliyor musun?" deyince, Şâfiî: "Ey müminlerin emiri! Bunları söyleyeni denemek, iyisini kötüsünden ayırmak için gümüşü ateşe koymak gibidir. İşte ben de önündeyim imtihan et" karşılığını verdi.

Reşîd, Şâfiî'ye şöyle dedi: "Ben senin dediklerini tekrar edemem. İnşallah bu meclisten sonra sana onları soracağım. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine bakışın nasıldır?"

Şâfiî ona şöyle karşılık verdi: "Sünnet konusunda benim bildiğim şudur: Bazısının yapılması istenir ve tıpkı Allah'ın Kur'ân'da emrettiklerini terk etmenin caiz olmadığı gibi bunların da terki caiz değildir. Kimisi de edeb olarak çıkmıştır. Kimisi ise özeldir ve herkesin ona uyması istenmez. Kimisi de herkesi kapsar ve özel olanlar da bunu yerine getirir. Kimisi de soru sorana cevap olarak söylenmiştir ve sadece soranı bağlar. Kimisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içindeki ilmi birikimin taşması sonucu dışarıya çıkmıştır. Kimisini Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece kendisine has olarak yapmış, ancak onu gören özel ve genel herkes yaptığını yapmaya başlamıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendine has kıldığı ve diğer insanları bundan yükümlü tutmadığı şeyleri ise dile getirmemek gerek. Zira

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanları bundan sorumlu tutmamış ve sadece dile getirmekle yetinmiştir."

Reşîd: "Ey Şâfiî! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini düzenli bir şekilde açıkladın ve çok güzel vasfettin. Bunu tekrar etmene ihtiyacımız kalmadı. Biz ve burada bulunan herkes biliyor ki; sen bunları hakkıyla biliyorsun ve meseleye hâkimsin" deyince, Şâfiî: "Bu, Allah'ın bize ve bütün insanlara olan olan bir lütfudur. Şu anda senin vasıtanla da Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) anmamızı ihsan etmiştir" karşılığını verdi.

Reşîd: "Arap lügatine bakışın nasıldır?" diye sorunca, Şâfiî şöyle karşılık verdi: "Bizim kaynağımız ve tabiatımız onunla doğrulmuş dilimiz onunla konuşur olmuş ve Arapça bizim için ancak hayat gibi olmuştur. Arapça ancak Arap olanlar tarafından hakkıyla kullanılabilir. Ben doğduğumdan bu yana yanlış telaffuzu bilmem. Bu sebeple, çocukluğumdan bu yana, ilacın kendisine fayda verip hastalıktan kurtulmuş ama ve rahat hayat süren biri gibiyim. Bu konuda, Kur'ân bana şahitlik etmektedir: **"Kendilerine apaçık anlatabilsin diye, her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik..."**[1] Buradaki milletten kasıt Kureyş'tir. Ey müminlerin emiri! Ben ve sen onlardanız. Asıl temizdir. Kökümüz erişilmez ve şerefli bir köktür. Sen asıl, biz ise dallarız. Bu apaçık ortadadır. Bizim soyumuz burada birleşmiştir. Biz İslam'ın çocuklarıyız ve böyle çağrılır ve adlandırılırız."

Reşîd: "Allah sana bereket ihsan etsin! Doğru söyledin" deyip, "Şiir hakkında bilgin nasıl?" diye sordu.

Şâfiî, ona şöyle karşılık verdi: "Ben şiirin uzununu, hasını, hızlısını, zorunu, basitini, hafifini, aruz vezniyle yazılmışını, recezini, hikmetini, gazelini, geçmiş toplumlar hakkında bilgi verme ve meseller getirme yönü ile hakkında yapılan eleştirileri, aşıkların şiiri söylerken neyi kasdettiğini, öncekilerin sonradan gelenlerin ibret almaları için söylediklerini, gevezelerin yöneticileri övmek için söylediklerini ve bunların da genelinin yalan

---

[1] İbrâhîm Sur. 4

olduğunu bilirim. Aynı şekilde hocasının öğütlerini ve ahlakını anlatmak için söylenen ve söyleyenini yücelten şiirleri, nefsi duyguların coşması ile dile getirilen ve pek de ustalık istemeyen şiirleri, söylendikten sonra halk arasında hikmetli sözler gibi dillendirilen şiirleri de bilirim."

Reşîd: "Yeter ey Şâfiî! Şiir hakkında o kadar çok söyledin ki bunları bilenin olduğunu ve dediğine bir harf bile ekleyebileceğini zannetmiyorum. Şiir hakkında fazlasını bile söyledin" ve: "Peki, Araplar hakkındaki bilgin nasıldır?" diye sordu.

Şâfiî ona şöyle cevap verdi: "Ben, atalarını, soylarını, neseplerinin şeceresini, geçmişte yaşadıkları olayları, yaptıkları savaşları, hükümdarlarını, bunların yönetim şekillerini ve görevlerinin dağılımını en iyi ben bilirim. Aynı şekilde evlerini, mahallelerini, seçkin kişilerin bir araya geldikleri meclisleri bile bilirim. Teba', Himyer, Cüfne, Estah, İyas, Uvays, İskender, İsfâd, Astatavis, Savt, Sokrat, Aristo gibi onları etkileyen kavim ve şahsiyetleri bilirim. Bunlarla aynı değerde olan Romalıları, Kisra ve Kayserleri, Nube, Ahmer, Amr b. Hind, Seyyid b. Zi Yezen, Nu'mân b. el-Münzir, Katr b. Es'ad, Sa'd b. Se'fân'ı —ki Satîh el-Ğassânî'nin baba tarafından dedesidir— bilirim. Aynı şekilde Kudâ'a ve Hemdân krallarını, iki büyük kabile olan Rabî'a ile Mudar'ı da iyi bilirim."

Reşîd: "Ey Şâfiî! Eğer Kureyş'ten olmasan, kendisi için demirin yumuşatıldığı kişilerdensin" derdim. Bir nasihatte bulunur musun?" deyince, Şâfiî şöyle dedi: "Üzerinden kibir abasını çıkar, başından heybet tacını söküp at, bedeninden zorbalık gömleğini çıkar. Rabbinin huzurunda, nefsini kontrol et, sırrını yay, hayâ örtüsünü yüzünden indir. Ben sana hakkı söyleyen vaiz, sen ise beni hüsnü kabulle dinleyen biri ol. O zaman Allah söylediklerimden dolayı beni faydalandırır, sen de dinlediğinden faydalanırsın."

Reşîd: "Dediğini yaptım ve Allah ve Resûlü'nün emirlerini ve ondan sonra gelen iki nasihatçiyi dinledim. Nasihat et ve kısa tut" deyince, Şâfiî izarını çıkarıp kollarını sıvadı ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Şunu bil

ki Allah seni nimetlerle imtihan edip, şükredip etmeyeceğini sınamaktadır. Nimetin fazileti, onun azıyla çok şükür etmendir. Allah'a devamlı şükreden, nimetlerini aklından çıkarmayan biri ol ki; ondan daha fazlasını hak edesin. Gizlide de, açıkta da Allah'tan kork ki; itaatin kâmil olsun. Hakkı söyleyeni, senden başkası olsa bile dinle ki Allah katında üstün birisi olasın ve idaren altındaki değerin artsın.

Şunu bil ki; Allah senin gizline bakıp onu açıktan yaptıklarının aksine olduğu görürse seni dünya dertleriyle meşgul eder ve seni sıkıntıya sokacak şeyler gönderir. İhtiyacını sadece Allah'tan iste, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve hamd edilmeye layıktır. Eğer gizli halinin açık olan halinle aynı olduğunu görürse seni sever ve dünya derdini kalbinden uzaklaştırır, senin başkasına olan sorumluluğunda yardımcın olur, senin nefsini kontrol etmene yardım eder ve işleri çekip çevirmende sana kuvvet verir.

Sen ancak Allah'a itaat ettiğin zaman sana itaat edilir. Allah'a boyun eğ. Böyle yapmakla dünyada selamete erersin, âhirette ise huzuruna güzel bir şekilde çıkarsın. Allah takva ve iyilik sahipleriyle beraberdir.

Allah'tan, düşmanının yerini bilen ve bu sebeple gece uyuyamayan, baskından korktuğu için uyanık kalan kişinin sakınması gibi sakın.

Allah'ın sana peş peşe verdiği nimetler sebebiyle onun cezasından emin olma. Bu senin bozulmana, dininin gitmesine, öncekilerin ve sonrakilerin de sana saygılarının kaybolmasına sebep olur.

Sayesinde doğru yola gitmek isteyenlerin yanlış yola sapmadığı, ona tutunduğun müddetçe helak olmayacağın Allah'ın Kitab'ına sarıl. Allah'a bağlan ki o da seni muhafaza etsin.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine de bağlı kal ki, Allah'ın hidâyet verdiği kişilerin yolunda olasın. Onların gittiği yoldan git. Doğru yola iletilmiş halifelerin; haraç ve araziler, insanların geneli ve miskinler, manastırlar konusunda nasıl davrandıklarına bak ve sen de, gönül hoşluyla

onların yaptığı gibi yap. Bunlar konusunda güçlük çıkarmaktan sakın, çünkü sen idaren altında olanlardan sorumlusun.

İman diyarını yurt edinen Muhacir ve Ensar'ın hakkını gözet. Onların iyilerinin iyiliklerini kabul et ve kötülük yapanları affet. Onlara Allah'ın sana verdiği malından ver ve onları hak olan bir şeyi söylememe, batıla dalma konusunda zorlama. Çünkü sana bu memleketlerde güç sahibi olmanı sağladılar ve kulların sana bağlanmasını sağladılar, senin için karanlığı aydınlattılar, üzerindeki tasayı dağıttılar, yeryüzünde güç sahibi olmana vesile oldular, insanları idare etmeyi öğretip idareciliği sana verdiler. Sen zayıflıktan sonra (bu saydıklarım sebebiyle) bu ağır yükü kaldırdın ve başarılı oldun. İffet bakımından onların benzerleri de bu gün senden onların yolundan gitmenden başka bir şey istememektedir. Onun içindir ki genele zulmetme pahasına, seçkin kişilere yaklaşma maksadıyla itaat etme. Seçkin kişilere zulmetme pahasına da halkın geneline itaat etme ki devamlı selamet içinde olunsun."

Bunları dinleyen, nasihatin başından itibaren ağlıyordu, ama sesi duyulmuyordu. Bu kısma gelince Reşîd ağladı ve hıçkırık sesi duyuldu. Bunun üzerine yanındakiler, Muhammed ve Ebû Yûsuf da ağladılar.

Vâli: "Ey adam! Dilini müminlerin emirinden çek, üzüntüden kalbini parçaladın" dedi.

Muhammed b. el-Hasan ayakta durup şöyle dedi: "Ey Şâfiî! Dilini müminlerin emirinden çek. Çünkü sözlerin kılıcından daha keskindir." Reşîd hâlâ ağlıyordu ve kendine gelmemişti.

Şâfiî, Muhammed ve oradakilere dönüp: "Susun! Allah sesinizi kessin. Hikmet nurunu götürmeyin. Ey köle ve idareciler topluluğu! Ey kırbaç ve sopanın kulları! Siz hakkı kendisine farklı gösterdiğiniz içindir ki Allah müminlerini emirini helak edecek! Sizin gibiler ondan uzaklaştırıldığı müddetçe hilafet hayır üzeredir. Sizin gibilerin elinde olduğu müddetçe ise hilafet kötü durumdadır" dedi.

Reşîd başını kaldırıp onlara: "Bırakın!" diye işaret etti ve bir kılıçla bana dönüp: "Şunu elimden al da kullanmak zorunda kalmayayım!" dedi. Sonra Şâfiî'ye dönüp: "Sana bir miktar bağışta bulunulmasını emrettim. Onu kabul etmeni istiyorum" dedi.

Şâfiî: "Hayır vallahi! Allah'ın, bir hediyeyle nasihatlerimin yüzünü kara çıkarttığımı görmesini istemem. Allah katında değersiz olmasına rağmen kendini büyük gören bir yöneticiyle bir araya geldiğim zaman, belki Rabbini hatırlar umuduyla ona Allah'ı hatırlatmak üzere Rabbime sözüm vardır!" dedi ve çıkmak üzere kalktı.

Şâfiî çıkınca Reşîd, Muhammed ve Yâkûb'a dönüp: "Bu gün gibisini görmedim. Siz bu gün gibisini gördünüz mü?" deyince, onlar: "Hayır demekten başka bir şey söyleyemeyiz" cevabını verdiler. Reşîd: "Siz beni bununla mı kandıracaktınız? Siz bugün büyük bir kötülük yaptınız. Eğer Allah Onun durumunu teyit etme ihsanını bana vermeseydi, beni Rabbim katında kurtuluşum olmayan bir durumdan nasıl kurtaracaktınız?" dedikten sonra ayağa kalktı ve oradakiler gittiler. Bu olaydan sonra Muhammed'in sıkça Şâfiî'ye gittiğini gördüm. Bazen gider, ama girmesine izin verilmezdi. Daha sonra Şâfiî, Reşîd'in yanına girdiğinde, Reşîd ona bin dinar verilmesini emretti ve Şâfiî bunu kabul etti. Reşîd gülerek: "Allah iyiliğini versin! Ne kadar da akıllısın! Allah düşmanını yok etsin. Artık senin de (benim gibi) bir dostun var!" dedi.

Hârun hizmetçisi Serrâc'ı Şâfiî'nin peşine taktı ve parayla ne yapacağını öğrenmesini istedi. Şâfiî aldığı parayı avuç avuç müslümanlara dağıtmaya başladı. Evinin kapısına geldiği zaman elinde sadece bir avuç kalmıştı. Onu da kendi hizmetçisine verdi ve: "Bunu kendine harca!" dedi. Serrâc dönüp de olanları Hârûn'a anlatınca, Hârun: "Bunun içindir ki dünyadan yana tasası az ve metanetli biridir" dedi." Hârun Reşîd bu sözleri devamlı söylerdi.

(İmam Şâfiî bölümü diğer ciltte devam etmektedir) ⏩